

Euripidész

összes drámái

Fordította
Devecseri Gábor
Horváth István Károly
Jánosy István
Kárpáty Csilla
Kerényi Grácia
Trencsényi-Waldapfel Imre

Az utószót Ritoók Zsigmond írta

A fordítás alapjául szolgáló kiadások:
NAUCK I-II.
(TEUBNER, LIPSIAE 1905-1913);
MÉRIDIÉ-GRÉGOIRE-PARMENTIER-CHAPOUTIER
I-VII.
(GUILL. BUDÉ, Paris 1923-1950)

A csillaggal megjelölt szövegrészek magyarázatát a szövegmagyarázatokban,
a nevek magyarázatát a jegyzetszótárban találja meg az olvasó

(A digitalizálás az Európa könyvkiadó 1984-es, azonos című kiadványa alapján készült.)
ISBN 963-07-2992-X

Rhészosz

Kerényi Grácia fordítása

SZEMÉLYEK:

TRÓJAI ŐRÖK KARA

HEKTÓR

AINEASZ

DOLÓN

HÍRNÖK

RHÉSZOSZ

ODÜSSZEUSZ

DIOMÉDÉSZ

ATHÉNA

PARISZ

RHÉSZOSZ KOCSISA

MÚZSA

*Történik a trójai sereg táborában
A trójai örök kara Hektór sátra felé vonul*

KAR

Menj be a Hektór
sátrába, te pajzsod alatt virrasztó,
vagy egy a királyi fegyveresek
közül, kik vártán az éj negyedén
éberen őrzik seregünket.

Kapd fel fejedet, hős, könyökölj fel,
tárd rémületes szemed bogarát fel,
hagyd el földre vetett lombágyad,
s hallgasd, mi az újság, hireinket,
Hektór, már itt az idő, halld!

HEKTÓR

(kilép sátrából)

Ki az? Jóbarát beszél? Ki vagy, te vitéz?

Mi a jelszó? No szólj!

Kik ezek, mondd, éj-mélyből nyugovó
helyünk felé ki lopódzik?

KAR

A had őrszemei.

HEKTÓR

Mit ígér ez a zaj?

KAR

Ne félj!

HEKTÓR

Nem félek. Csel fenyeget
a sötét éjből?

KAR

Nem, semmi.

HEKTÓR

De te mért hagyod őrhelyed ott, seregünk
felverve? Milyen éji hír hoz ide?

Hiszen tudod, itt az argoszi hadnép* 7 (1-20)

közelében mind
fegyverben tartjuk pihenónket!

KAR

Kapd fel fegyvered és eredj,
Hektór, társaidat hívd!
Riaszd, kardot ragadni ugorjon talpra mind,
küldd a barátaidat csapatodhoz el,
kantározzák fel lovaik.

Panthosz fiához ki rohan?

S Európé sarjához,* a lúk vezetőhöz?

Hol van az áldozatok

őre, sok dsidásvezéred?

Kössétek, phrűg ijászok,

rá az ideget szaruújatokra!

HEKTÓR

Hol rémületes hallani híred,
hol bátorítasz, nem tiszta a kép:
talán Kroniosz Pánnak* suhogó
korbácsa ijeszt? Mi a hír? No beszélj,
mi az újságod? Mert szaporítod
a szót, de semmi se biztos.

KAR

Argosz tábora fényben ég,
Hektór, szerte az éjben,
hajóik révje tüzeztől tündöklőn ragyog.
Összefutott az egész sereg éjidőn
nagy zajt csapva a fővezér
sátrába, megtudni az új
döntést; mert így még sose félt Agamemnón
fürgenaszádu hada.

Hozzád, aggódván, mi készül,
hírnöki tiszttel jöttem,
hogy haragod sose szakadjon énrám.

HEKTÓR

Jókor jössz, bár félelmetes hírt hírnökölsz:
mert földünkről e férfiak hajóikon
rejtőzve, hogy szemem ne lássa, éjidőn
készülnek szökni: ezt igéri tűzjelük.
Ó, isten, hát elrablod így a sors-kegyelt 8 (21 - 56)
oroszlán zsákmányát: az argosziak hadát
dárdámmal egy szálíg ki nem pusztíthatom?
Mert Hélios ha fényeit kioltva nem
állít meg, sorskegyelte dárdám meg nem áll,
míg fel nem gyúl hajóhaduk, s halálhozó
kézzel nem járom sorra dűlva sátraik.
Forgattam volna én a dárdám szívesen
isten kegyéből jó erőben éjjel is,
de rábeszéltek bölcseink s az isteni
tudásu jósok: várjak új nappalt, csupán
ha felvirradt, irtsak ki minden szál akhajt.
De ők nem várták áldozat-tudósaim
tanácsát: szökni éj-homályban hasznosabb.
Most hát ki kell hirdetni gyorsan: kapja föl
mindenki fegyverét, az álmot űzze el;

mikor hajóra szállna, vérrel fesse be
a hágsót, hátbadöfve, sok bitang akháj,
a többiek rabszíjra fűzve földjeink
tanulják meg művelni, phrúg gazdáikét.

KAR

Hektór, sietsz, pedig nem érted még, mi van:
hiszen nem tudjuk, hogy valóban szöknek-e.

HEKTÓR

E sok tüzet haduk mi másért gyújtaná?

KAR

Még nem tudom, csak hogy nagyon gyanús nekem.

HEKTÓR

Félsz, valld be, mindentől, azért rémít ez is.

KAR

Nem gyújtott ennyi fényt az ellenség soha.

HEKTÓR

Ilyen rútul meg sem futott dárdám elől.

KAR

Te tetted azt; de most a többivel törődj.

HEKTÓR

Fegyverbe! Ellenségre ez kell, nincs mese.

KAR

Ni, gyors léptekkel Aineasz jön ott, hogy új
dolgokról értesítse tán barátait. 9 (57-86)

Aineasz jön

AINEASZ

Hektór, mi történt? táborunkból éjfélon
sátradba mért sietnek őreink riadt
tanácskozásra? Mért zavarja fel hadunk?

HEKTÓR

Öltözz talpig fegyverbe, Aineasz, te is!

AINEASZ

Mi van? Tán híre jött, hogy ellenünk család
orvtámadást készít az éj mélyén elő?

HEKTÓR

Szöknek, hajóra szállnak ellenségeink.

AINEASZ

Bizonyosságul milyen jelet tudsz mondani?

HEKTÓR

A tűz egész éjjel világít messziről;
én azt hiszem, még holnapig se vár a had,
a tűz fényében jópadú hajóikon
elindulnak loppal szülőföldjük felé.

AINEASZ

S te mit szeretnél tenni, mért fegyverkezel?

HEKTÓR

Az elszökő, hajókra szökdelő hadat
dárdámmal visszatartom, ellátom baját;
mert rút, s nemcsak szégyenletes, de rossz dolog,
ha megadja isten, s ellenünket, annyi kín
szerzőjét, mégis futni hagyjuk harctalan.

AINEASZ

Bárcsak fölérne hős kezdeddel jó eszed!
De hát mindenhez egy halandó férfi sem
érthet, más-más tudás jutott kinek-kinek:
tiéd a harc, miénk a jótanácsadás.
Lám, abból, hogy tűzük világít, azt hiszed,
hogy szöknek az akhájok, s azonnal hajtanád
hadunkat, át az árkokon, most, éj felén.
De átjutván a mélyre ásott szurdokon,
ha nem földünkről elszökő akháj sereg
mögé kerülsz, hanem szemedbe néz haduk, 10(87-114)
nem kell-e veriten visszatérned majd ide?
A cölöpsáncon hátrálva hogy vergődtek át?
Hogyan hajtják lovászaid tengelytörés
nélkül pallón, töltésen át a sok kocsit?
S ha győzől is, rád lesben áll Péleusz fia,
nem hagyja, hogy terved szerint zsarátnokot
dobj gályáikra, s akhájokat rabszíjra fűzz,
mert szíve lángoló s a bátorsága nagy!
Inkább hagyj, pajzs-letéve hadd pihenje ki
a had békén a harci fáradalmakat,
s fürkészni küldj, javasolom, egy jelentkezőt
az ellenséghez, és ha szökik az argoszi
sereg, megyünk, hogy rajtaüssünk sebtiben;
ám hogyha csel lappang a tűzjelek mögött,
s tanácskozunk. Én ezt ajánlanám, vezér!

KAR

Igazat én neki adok, igazodj ehhez
a zavaros vezéri tervek helyett.
Legokosabb sebes
szimatolót hajóikhoz küldeni:
mi lehet a tüzek oka, miért
lobog a láng a veszteglő naszádok körül?

HEKTÓR

Ha így tetszik mindenkinek, ti győztetek.
Menj és nyugtasd meg társainkat, mert zszibong
a had, ha hallja: éjidőn gyűlésezünk.
Én ellenségünkhöz kiküldöm kémemet,
s ha cselszövénynek hozza hírét, megtudod
te is, meghallod itt a friss beszámolót;
ha ellenben szökésre készülődnek ott,
figyelj, fülelj a kürt szavára, mert tovább
nem várok: tüstént meglepem hajóikat,
Argosz hadára még ma éjjel rátörök.

AINEASZ

Küldd el hamar; most józanul gondolkozol.
Meglásd, ha kell, melletted állok mindenütt.

Aineasz elmegy 11 (115-148)

HEKTÓR

Nos, trójai harcosok, ki menne szívesen
az akháj naszádokhoz, kilesni tervüket?
E földnek jótevője, megmentőnk ki lesz?
Mert egymagam megtenni mindent városunk

s a harcostársak érdekében nem tudok.
DOLÓN

(előlép a harcosok közül)

E földért én, habár veszélyes, elmegyek
az akháj naszádokhoz, kilesni tervüket,
s ha megtudtam, haduk miben mesterkedik,
a hírrel visszatérek: ezt mind vállalom.

HEKTÓR

Neved jó jel,* tudod szeretni városod,
cseles Dolón! Apádnak* eddig is dicső
házára kétszeres dicsőséget hozol.

DOLÓN

Vállalni kell a fáradságot, s díjra is
méltó, ki fárad: kedve kétszerakkora,
mikor dologhoz lát, ha hasznot is remél.

HEKTÓR

Bizony jogos, hogy így legyen, szerintem is.
Jelöld ki díjad, csak királyságom ne kérd!

DOLÓN

Nem vágyom városhű királyságodra én.

HEKTÓR

Hát elvehetsz feleségül egy Priamosz-leányt.

DOLÓN

Nem kívánok fölöttem állóval frigyet.

HEKTÓR

Aranyunk van bőven, díjul ezt is kérheted.

DOLÓN

Van otthon is, megélni épp elég nekünk.

HEKTÓR

Szólj, Ílion kedvedre mit tud nyújtani?

DOLÓN

Díjazz, ha majd rabszíjra fűzted foglyaid.

HEKTÓR

Jó, csak ne kérd hajóhaduk vezéreit! 12 (149-173)

DOLÓN

Gyilkold le őket! Meneleósz se kérem el.

HEKTÓR

Tehát nem vetsz Oileusz fiára sem szemet?

DOLÓN

A jól ápolt kezek silány földművelők.

HEKTÓR

Az életét tőled melyik akháj váltsa meg?

DOLÓN

Előbb is mondtam már: aranyam van otthon is.

HEKTÓR

Válassz a zsákmányból, ha osztozunk, magad.

DOLÓN

Az istenek szentélyeit díszítsd velük.

HEKTÓR

Díjat, nagyobbát mindezeknél, mit kívánsz?

DOLÓN

Akhilleusz két lovát!* Ilyen bért érdemel
az életet kockáztató vállalkozás.

HEKTÓR

Vetélytársam vagy: én is azt a két lovat akartam, mert sosem haló szülők sosem haló két sarja hordja Péleusz bőszi fiát; mondják, a két csikót Poszeidón törte be s ő adta volt Péleusznak, a tenger istene. De vissza nem vonom szavam: legyen tiéd Akhilleusz fogata, házad ékességeül.

DOLÓN

Derék dolog! Ha megkapom, a phrúgek közül nekem jut legszebb díj, a bátorságomért. Ne sajnáld hát! Ezernyi másban lelheted kedved, hiszen nincs földeden nálad különb.

Hektór elmegy

KAR

A viadal nagy, a jutalom is ahhoz mért: ha sikerül kivívni, boldog leszel. 13 (174-196)

Feladatod dicső:

de nagy öröm királyi nőt venni el!

Legyen adakozó kegyes Diké;

ami az emberekre tartozik, megkapod.

DOLÓN

Megyek hát: első dolgom otthon testemet céломhoz illő öltözékbe rejteni;

Argosz hajóhadához onnan indulok.

KAR

Mondd el, milyenre cseréled öltözékedet?

DOLÓN

Munkámhoz, titkos úthoz illő lesz ruhám.

KAR

Bölcs férfitől bölcs dolgokat tanulni jó:

mondd el nekünk, mivel borítod testedet?

DOLÓN

Egy farkas bőrével fedem be hátamat,

a vad nyitott pofája rejti majd fejem,

s kezemre illesztvén elülső lábait,

a hátsókat lábamra, hogy ne lássanak,

a farkas négy lábú futását mímelem,

amíg az árkokhoz s hajókhöz eljutok.

Ha néptelen vidékre érkezem, megint

kétlábuként járok: cselem fortély a ez.

KAR

Kísérjen hát oda-vissza Maia gyermeke,

adjon sikert Hermész, a cselszövők ura!

Ezt jól kitervelted, csupán szerencse kell.

DOLÓN

Épségben érek vissza tőlük, s elhozom

Odüsszeusz, vagy talán a Tüdeusz-sarj fejét,

nyilvánvaló jelül, hogy elmondhasd: Dolón

az akhá hajóknál járt! Viszontlátsz virradat

előtt, s kezem bevérezetlen nem marad.

KAR

Ó, thümbrai, déloszi,

Lúkia szentélyeit
bejáró Apollón,
isteni fő, jer, íjas, az éjben, 14 (197-227)
jöjj, te óvd pártfogolón,
titkos útján légy vezére a férfiúnak,
és segítsd meg a Dardanidákat,
ó, nagyhatalmú, ki Trója
bástyáit építetted.

Jusson be naszádjaik
rendje közé, lesse ki
Hellasz hadát, s térjen
vissza közénk, az apja lakába,
Ílion füstjeihez.
És fogatát phthiai jó paripák röpítsék,
az akháj ha leverte vezérünk
a tengeri isten adta
Péleusznak egykor őket.

Mert ő, csak ő
merte hazánkért, otthonainkért
kilesni hajóikat, ő
ment el; csodálom a bátrat!
De kevés a derék,
ha tombol a tenger az éjben,
a város meginog,
de akad phrúgek között vitéz;
van erő a dsidákban,
Músziabéli
se siet* sérteni hű kötésünk.
Ki lesz az akháj
férfi, akit nyugóhelyén leszúr
a kúszva-lopódzva ölő,
néglábú vad-hacukában?
Meneláosz esik
kezébe, netán Agamemnón
fejét hozza haza
Helenének, siratni sógorát,*
ki ezernyi hajóval
jött seregével
a hazánk, Trója, a város ellen? 15 (228-263)

Pásztor-forma Hírnök jön

HÍRNÖK

Nagyúr, bár hozhatnék uramnak máskor is
olyan hírt, mint amit ma újságotok!

HEKTÓR

De együgyűen jár a pásztornép esze!
Nyilván a nyájokról hozol hírt fegyveres
uradnak, illetlen dologgal jössz ide.
Hát nem tudod, hol a házam és király-apám,
hogy jószágunk ha jól gyarapszik, ott jelentsd?
HÍRNÖK

Mi pásztorok valóban együgyűek vagyunk;
most mégis fontos híreket hozok neked.

HEKTÓR

Csak gazdaságunk dolgait ne emlegesd!
Kezünk dárdát forgat, csupán csatákra kész.

HÍRNÖK

Ilyesmit jöttem én is épp jelenteni:
egy férfi jön, mögötte tízezernyi had,
barátod és földünk csatázó-társa lesz.

HEKTÓR

Milyen vidékről, mely hazából érkezik?

HÍRNÖK

A thrák földről; az apja név szerint Sztrümón.

HEKTÓR

Rhészosz siet Trójába, jól értem szavad?

HÍRNÖK

Jól; így hát nem kell kétszerannyit mondanom.

HEKTÓR

S hogyan jut át Ídé bozótos bércein,
bolyongva fent, a széles országút helyett?

HÍRNÖK

Csak sejtem én is, biztosat nem tudhatok;
mert éjjel átvonulni haddal bíz nehéz,
ha ellenséggel telve lent a rónaság.

Meg is rémültünk mind, kik Ídé szirtjein
lakunk, e föld szent tűzhelyénél, pásztorok,
mikor vadlakta erdeinken áthaladt 16 (264-289)

éjjel; mert nagy zajjal vonult a thrák sereg,

s ijedtünkben terelni kezdtük fölfelé,

a csúcs felé a nyájakat, hogy argoszi

rablók az ablakokban ne fosztogassanak;

csupán mikor fülünkbe nem-hellén beszéd

jutott, félelmünk akkor oszlott végleg el.

Előrelépve, thrák szavakkal kezdtem ott

királyuk útegyengetők kérdeni:

milyen vezér tart - apja és az ő nevét -

Priamosz segítőtársaként a vár felé.

S megtudva mindent pontosan, mi érdekelt,
megálltam: látom, mint egy isten, Rhészosz áll
egy pompás mének-vonta, díszes thrák kocsin;

a hónál fényesebben csillogó csikók

nyakán a jármot vert-arany pánt fogta át,

vállán a könnyű pajzs arany domborzata

sugárzott; érc gorgófej - épp ilyet visel

pajzsán Athéna - mindegyik ló homlokán,

s a sok csengő félelmetes lármát csapott.

A hadnak számát felbecsülni nem tudom,

mert nem volt vége-hossza, szörnyű látni is:

sok-sok lovas, sok könnyű-fegyveres csapat,

sok nyíllövő íjász, s velük páncéltalan,

thrák öltözetben lépkedő más harcosok.

Ilyen vitéz jön, hogy segítse Íliont,

kitől - fusson bár, vagy bevárja fegyveres

kézzel - menekvést nem talál Péleusz fia.

KARVEZETŐ

Az istenek ha támogatják városunk
népét, a balszerencse jónak ad helyet.

HEKTÓR

Barátot, mert dárdám sikerrel forgatom
és Zeusz velünk van, most sokat találhatok.
De szükségünk azokra nincs, kik gondjaink
nem osztották, mikor szorongató Arész
viharszéllel szaggatta gályánk vásznait.
Ilyen barátja volt hazánknak Rhészosz is:
az áldomásra jön, vadászaink között
nem ejtett zsákmányt, vadra nem dobott gerelyt. 17 (290-326)

KARVEZETŐ

Joggal szídid barátaid, de - noha háborogsz -
lásd szívesen, ki városunknak jót akar.

HEKTÓR

Elegen vagyunk, kik védjük itt rég Íliont.

KARVEZETŐ

Hiszed, hogy már legyőzted ellenségedet?

HEKTÓR

Hiszem, s az isten napja megmutatja ma.

KARVEZETŐ

Várd meg: gyakran fordít jövőnkön istenünk.

HEKTÓR

A késve megmentő barátot gyűlölöm.
Ez hát, ha megjött, nem csatázótárs gyanánt:
vendégként, vendégasztalunkhoz érkezik.
Hálát Priamosz családja nem nyújthat neki.

KARVEZETŐ

Szövetségest ellökni rút dolog, vezér.

HÍRNÖK

Az ellenség megijed, ha csak meglátja is.

HEKTÓR

Te jól beszélsz s te jókor adsz intelmeket.
Tehát az aranyfegyverzetű Rhészosz, miként
a hírnök mondja, Trója fegyvertársa lesz.

KAR

Adraszteia, te Zeusz-leány,* óvj,
rosszindulatot szavam
ne keltsen: ím, kimondom,
mit hirdetni öröm szívemnek:
ó, folyó fia,* itt vagy,
itt vagy, közeledsz a phrúgek lakához,
jól fogadottan, miután
ide küldött Múzsza-anyád, meg a szép
hídu folyóvíz végre,

Sztrümón, az, ki vízával egykor
a szép dalu Múzsza szűz
méhét beharmatozva
ifju életedet nemzette. 18 (327-353)
Tündöklő jelenés, mint
Zeusz, érkezel, hajtva deres csikóid.
Most, drága hazám, Phrugiám,

énekelhetsz, most, ha akarja a sors,
megszabadító Zeuszról.

Trója, az ősi, végre újra
áldomásos, egésznap i ünnepet tart
szerelem-dalokkal,
körtáncsal, mámoradó verseny-ivásra
a serlegeket körbeadva,
ha elindul a partról
Atreusz két fia Spártába a tenger árján?
Bárcsak, igaz barát,
jobbod s gerelyed műve után
vinne utad hazádba!

Jöszte, jelenj meg, és aranyló
pajzsod süssön a Péleidész szemébe,
visszakézre állva,
metszett szegélye mögé, hajtsd a csikóid,
kettős gerelyed messze dobva.
Egy akháj se menekszik
tőled, táncba nem áll argoszi Héra földjén;*
ám ez a föld a thrák
csapása alatt porba bukót
drága teherként hordja.

Rhészosz közeledik, díszes öltözetben

KARVEZETŐ

Hejehuja!

A király jön, a nagy hatalom! Pompás
medve, akit Thrákia szült, gyönyörű!
Nézd a teste aranyköntösü fényét,
hallgasd, hogy cseng-bong, csörögve csapong
csodacsengengettyű-muzsikája!

Maga Árész jött ide, Trója, örülj, 19 (354-384)
Sztrümón meg a szépénekü Múzsza
sarja duzzasztja vitorlád!

RHÉSZOSZ

(színre lép)

Üdvözlégy, hős, e föld királya, hősi sarj,
Hektór! Hosszú idő után köszöntelek.
Örülök szerencsédnek, hogy ellenségeid
falánál állsz: eljöttem együtt rontani
veled bástyáik, és hajóik gyújtani.

HEKTÓR

Dalos szülő, egy Múzsza, és a thrák folyó,
Sztrümón szülötte! Én ki szoktam mondani
az igazat mindig, kétszínű ember nem vagyok.
Rég, rég el kellett volna jönnöd, küzdeni
velünk, nem túrnöd tétlenül, hogy essen el
ellenséges had fegyverétől Ílion.

Ne mondd, hogy nem hívtak barátaid, s azért
nem jöttél, nem jutott eszedbe, hogy segíts.
Hiszen hány phrüg hírnök, követség érkezett

hozzád, kérlelni, hogy segítsd meg városunk!
Nem küldtünk sok pompás ajándékot neked?
Mégis, barbár létedre barbár véreid
a helléneknek martalékául dobod.
Pedig kis törzsfőből a thrákok nagyszerű
királyává jobbommal én avattalak,
mikor paión földön,* s a Pangaiosz körül
a thrák derékhad elé kerülve, pajzsukat
megtörtem, s népük szolgaként adtam neked;
te meg, lábbal tiporva sok jótettemet,
későn sietsz minket bajunkból menteni.
Kikkel közös vér nem köt össze, rég ide
értek, s vagy elhullottak és sírdomb alatt
nyugosznak, városunk valódi híveként,
vagy fegyverben, mások lovaskocsik körül
állják isten fagyos szelét és perzselő
hevét vitézül, nem pedig lágy vánkoston
üritgetik, miként te, telt kupáikat.
Mindezt nyíltan vetem szemedre, hogy megértsd:
Hektór szabad, semmit se fél kimondani. 20 (385-421)

RHÉSZOSZ

Ilyen fából faragtak engem is: szavam
nem hímez-hámoz, kétszínű én sem vagyok.
A bánat engem nálad is jobban gyötört,
a földetektől távol, aggódott szívem:
de egy szomszédos törzs, a szkítha nép,* hadat
indított ellenünk, mikor már Ílion
alá készültünk; így jutott az Euxenosz
tengerhez, hol hajóra szállt a thrák sereg.
Ott dárdavert sebből a földre szkítha vér
omlott bőven, s közéje thrák vér is vegyült.
Ilyen csapás nem engedett a trójai
síkságra jönni, fegyveres társad gyanánt;
de hogy levertem őket, és túsul haza
vittem fiaikat, évi sarcot vetve ki,
jöttem hozzád: hajón a tenger öblein
át, és gyalog tovább a partvidékeken,
nem telt kupát üritve, mint te képzeled,
s aranyló termekben pihelve ittasan:
a thrák tengert s paiónokat szorongató
jégkristályos szelekkel ismerkedve telt
időm, ez egy csattos köpenyben, éberem.
Igaz, hogy későn, mégis épp jókor jövök:
hiszen te már a tizedik éve forgatod
dárdád, s nem érsz el semmit, eldobod csupán
a kockát napról napra Argosz ellen itt.
Nekem viszont elég lesz egy nap sáncaik
szétzúzni és naszádjaikra rontani,
s az akhájokat megölni; már másnap haza
megyek Trójátokból, megoldva gondjaid.
Tehát pajzsért ne nyúljon egyiktek se már:
lebírom én, kiirtja most a kérkedő
akhájokat dárdám, ha késve jöttem is.

KAR

Hejehuja!
Örömhözó vagy, Zeusz örömot ad veled;
csak irigyeid erejét
tartsa igédttől
távol Zeusz, az égi. 21 (422-458)
Soha eddig, előbb se, most se, még
nem hozott hajó ide

Argosz seregével ilyet, nálad jobbat!
Hogyan állja Akhilleusz kardod, Aiasz
hogy száll szembe dsidáddal?
Azt a napot szeretném látni én, uram,
mikor gerelyed el-
űzi a gyilkoló hatalmat.

RHÉSZOSZ

Elvégzem ezt, a hosszú távollétemért
igérem néked; s Adraszteaia úgy legyen
velem: ha már kezünk szabaddá tette ezt
a várost, s áldoztál az isteneknek is,
a hadat Argosz földjére átviszem veled,
egész Hellaszt pusztítsa el jó fegyverünk,
hogy megtanulják ők is ezt a bajt, a vést.

HEKTÓR

Ha elhárítva ezt a bajt, a városunk,
mint egykor, biztossággal kormányozhatom,
az isteneknek százszoros hálát adok.
De Argoszt és Hellasz kies vidékeit
nem oly könnyű feldúlni haddal, mint hiszed!

RHÉSZOSZ

Igaz, hogy itt találni Hellasz legjavát?

HEKTÓR

Nem is becsmérlem, bár szorongatom haduk.

RHÉSZOSZ

Ha ők megölve, nincs a mú tető alatt?

HEKTÓR

Ne messze pillants most: az ittlevét figyeld.

RHÉSZOSZ

Szenvedni tudsz, de tenni, látom, nem kívánsz.

HEKTÓR

Királyságom nagy itt, beérem én vele.

Bal vagy jobb szárnyra, vagy szövetséges hadunk
közepére állítod fel, ezt dönts, kérlek, el,
pajzsos, könnyű fegyverzetű vitézeid? 22 (459-487)

RHÉSZOSZ

Egyedül fogok harcolni, Hektór, ellenük;
de ha szégyellnéd, hogy annyi harcos év után
nem gyűjtogathatod velünk hajóikat:
Akhileusz hadával szemben adj helyet nekem.

HEKTÓR

Bősz dárdád szembe nem szegezheted veled.

RHÉSZOSZ

Hisz elhajózott Ílionhoz, a hír szerint!

HEKTÓR

El, itt is van, de hadvezéreikre úgy
haragszik most,* hogy nem ragad fegyvert velük.

RHÉSZOSZ

Legbátrabbként utána kit dicsér a hír?

HEKTÓR

Aiasz* szerintem nem silányabb semmivel,
sem Tüdeusz sarja - és a legfortélyosabb
fickó Odüsszeusz, vakmerő és tetterős.
Országunk legfájóbban ő sebezte meg:
Athéna templomába surrant, s éjidőn
szobrát Argosz hajóíhoz csempészte át.
Máskor koldusként, rongyruhában érkezett
falaink mögé, s Argosz hadára átkokat
szórt, bár az küldte kémnek Ílionba őt;
aztán megölve őreinket, kik kapunk
vigyázzák, megszökött - de mindig lesben ül
a thümbrai oltárnál, a városhoz közel,
a cselszövő. Ilyen bajokkal küszködünk.

RHÉSZOSZ

Ellenségét egy tisztalelkű férfi sem
gyilkolja lesből: szembeszáll nyíltan vele.
Én ezt, ki, mint mondod, megül búvóhelyén
s mesterkedik csalárdul, élve elfogom,
s aztán átfúrva hátgerincét, várkapud
elé a keselyük étkeül kitétem:
a tolvajnak, ki istenek szentélyeit
rabolja meg, így kell rút halállal hálnia. 23 (488-517)

HEKTÓR

Most térjetelek pihenni, mert késő az éj.
Meg is mutatom, hol tölthetik vitézeid
az éjszakát, a rendezett hadtól külön.
A jelszónk Phoibosz, hogyha szükség lenne rá,
jegyezd meg és a thrákjaiddal is közöld.

(A Karhoz)

Ti meg hadrendjeink elé vonuljatok
örkődni éberén, s a flottát kémlelő
Dolónt fogadni; mert ha nem történt baja,
immár közel kell táborunkhoz lennie.

Hektór és Rhészosz el

KAR

Ki soros? Ki következik őrként
rögtön utánam?

Tűnnek az ég fényei, felragyogott
hétfiasan Pleiadész;

a sas éppen a menny boltját hasítja.

Ébredjete! Ez mi? No talpra!

Ébredjete! Örök, ide!

Nem süt szemetekbe a holdfény?

Hajnal pirkad, a hajnal

már nincs messze, hírnökeként

ragyog ott a csillag.

ELSŐ FÉLKAR

Ki következik, vártára ki jön?

MÁSODIK FÉLKAR

Mügdón fia, mondják, a Koroibosz.

ELSŐ FÉLKAR

És azután ki?

MÁSODIK FÉLKAR

Paión ór kelti

Kilikiát,* Múszia minket.

ELSŐ FÉLKAR

Nem kellene Lúkiát ötödik

várta gyanánt már

ébreszteni? Rajtuk a sor most! 24 (518-544)

KAR

Már hallom, a gyors Szimoisznál

zengi a véres

nászt* a fiúgyilkos, a váltakozón

zengedező siratót

a dalos csalogány, keserve kínját;

már fent legelésznek az Idán

a nyájak; az éji dalú

szúrinx szava száll a fülembe;

szemhéjam leigézi

már az álom: leggyönyörűbb,

ha közelg a hajnal.

ELSŐ FÉLKAR

Hova lett, kit Argosz hajóihoz

küldött Hektór, szimatolni?

MÁSODIK FÉLKAR

Félek; sok idő telik el már.

ELSŐ FÉLKAR

Hátha acsargó csapdába esve

lelte halálát? Rettegek, így lesz!

MÁSODIK FÉLKAR

Fel kellene Lúkiát ötödik

várta gyanánt tán

ébreszteni. Rajtuk a sor most!

A Kar elvonul. A másik oldalról Odüsszeusz és Diomédész közeledik

ODÜSSZEUSZ

Diomédész, nem hallottad ezt a csörrenést?

Fegyver csörög, vagy csak fülem csengése csal?

DIOMÉDÉSZ

Nem, egy vaslánc csördült meg egy lovaskocsin;

bíz engem is, míg észre nem vettem: lovak

szerszáma csap zajt, rémület szorongatott.

ODÜSSZEUSZ

Vigyázz, őrségbe könnyü éjjel botlani.

DIOMÉDÉSZ

Sötétben is loppal, vigyázva lépkedek. 25 (545-571)

ODÜSSZEUSZ

Ha felriadna bárki, jelszavuk tudod?

DIOMÉDÉSZ

Tudom, Phoibosz. -Megmondta jelszavunk Dolón.

ODÜSSZEUSZ

(szemügyre veszi Hektór sátrát)

Ni,
az ellenség szállása elhagyottan áll.
DIOMÉDÉSZ
Pedig Dolón azt mondta, Hektór sátra ez!
Azért vontam ki kardomat: ledöfni őt.
ODÜSSZEUSZ
Mi légyen ez? Hová szökött az őrcsapat?
DIOMÉDÉSZ
Talán épp ellenünk kovácsol terveket.
ODÜSSZEUSZ
Merész most Hektór, mert fölényben van, merész!
DIOMÉDÉSZ
Most mit tegyünk, Odüsszeusz? Nem találtuk itt
sátrában őt, szétfoszlanak reményeink.
ODÜSSZEUSZ
Menjünk hajóinkhoz, gyerünk minél előbb.
Megóvja őt szerencseosztó istene;
nekünk sikert erőszakolnunk nem lehet.
DIOMÉDÉSZ
Ne menjünk Aineaszhoz inkább, vagy Parisz,
a leggyűlöltebb phrüg nyakát ne messük el?
ODÜSSZEUSZ
Hogyan tudnád sötétben ellenségeink
közt megtalálni és megölni nesztelen?
DIOMÉDÉSZ
Hajóinkhoz rút volna visszatérni így,
hiszen nem tettünk semmi újat ellenük.
ODÜSSZEUSZ
Már hogyanne tettünk volna? Kémüket, Dolónt
hajóinknál megölve, nem szereztük ezt
a zsákmányt? Mindenkit leölhetsz, azt hiszed?
Hallgass rám, induljunk; szerencse, légy velünk!

Elindulnak; Athéna jelenik meg, láthatatlanul 26 (572-594)

ATHÉNA
Hová siettek, Trója táborát miért
hagyjátok el? Mért marja bánat szívetek,
hogy Hektórt vagy Pariszt megölni sorsotok
nem adta? Nem tudjátok: Ílion vitéz
szövetségest kapott ma: Rhészosz ért ide?
Ha átvészelve ezt az éjt, él holnapig,
Akhilleusz sem tarthatja vissza őt, Aiasz
dárdája sem: hajóitok feldúlja mind,
bástyáitok lerontja és a sánckapun
dsidájával széles bejáratot hasít.
Ha őt megölted, nyert ügyed van. Hagyd tehát
békén Hektor sátrat, ne kívánd most fejet,
mert más kéztől kell néki majd meghalnia.
ODÜSSZEUSZ
Úrnóm, Athéna - mert a hangod ismerős
csengését hallom, hisz te mindig megjelenesz,
hogy fáradságos dolgaimban megsegíts -
mondd, éji szállást hol talált e férfiú,

helyét a barbárok hadában hol lelem?

ATHÉNA

Közel van, nem vegyült az alvó had közé,
a táboron kívül jelölt szállást nekik
Hektór, míg fel nem váltja új napfény az éjt.
Nem messze állnak, thrák kocsikhoz kötve, szép
fehér, csikói,* éjidőn is fényesen:
úgy tündökölnék, mint folyón a hattyutoll.
Ha megöltétek gazdájukat, hajtsátok el
őket: legszebb zsákmányotok lesz, mert a föld
egyik zugában sincs ilyen fogat sehol.

ODÜSSZEUSZ

Diomédész, vagy te öld a thrákok fajzatát,
vagy engedd át nekem, s a ménekkal törődj.

DIOMÉDÉSZ

Én gyilkolok, te légy a ménkantározó:
neked, furfangos, finomabb munkák valók.
Ott van helyén a férfi, hol legtöbbet ér. 27 (595-626)

ATHÉNA

De lám, Alexandrosz közelg felénk amott:
az egyik őrszemtől talán hallotta már,
hogy ellenség jár itt a kósza hír szerint.

DIOMÉDÉSZ

Más harcosokkal jön vajon, vagy egymaga?

ATHÉNA

Csak egymaga; úgy tűnik, Hektór sátrába megy,
hogy megjelentsé: táborukban kém köröz.

DIOMÉDÉSZ

Ne kezdjük azzal, hogy halálba küldjük őt?

ATHÉNA

A megszabottnál nem tehetsz többet: neki
nem a te kezdetől rendelés meghalnia.
Inkább hová a sors szerint vihetsz halált,
oda siess: én közben segítőtársaként,
Küpriszként szólalok meg, osztva gondjait,
s csalárdul szóval tartom ellenségeket.
Ennyit mondtam nektek; s kit érint, bár közel
van, nem tud semmit, mindezekből mitse hall.

Diomédész és Odüsszeusz el

PARISZ

Szólítlak, hadvezérem és bátyám, vitéz
Hektór! Alszol? Nem lenne jobb virrasztanod?
Mert ellenséges férfiak lappanganak
köztünk, fürkész őrszemek vagy tolvajok.

ATHÉNA

Bízzál, ne félj! Oltalmazód Küprisz kegye
Gondom van háborúdra, nem felejttem el,
hogy megbecsültél: jót teszek jó tetteédért.
Most is, segítve Trója győzelmes hadát,
egy nagy barátot hoztam, egy hős férfiút:
az istennő, a dalcsináló Múza thrák
szülőttét, kit Sztrümón fiának tartanak.

PARISZ

Mindig jóindulattal álltal városunk
mellett, s mellettem; életem fő érdeme 28 (627-654)
hogy itéletemmel Trójának megnyertelek.

Azért jövök, mert őreink közt kósza hír
kering: akháj kémek lopóztak köztük át,
azt mondják, bár nem látta az, ki hirdeti,
s ki látta jönni őket, az nem tudja, kik.
Hektór sátrához most ezért siettem én.

ATHÉNA

Ne aggódj, nincs a táborodban semmi baj,
s Hektór nincs itt, a thrák hadat kíséri el.

PARISZ

Megnyugtatsz, istennő, beszédednek hiszek,
s megyek helyemre vissza félelemtelen.

ATHÉNA

Menj csak! Törődni azzal énrám tartozik,
hogy fegyvertársaim sikerrel járjanak.
Gondosságom te is tapasztalod hamar!

Parisz el

Hozzátok szólok most, ti túl bőszejek:
Láertész-sarj, ereszd le éles kardodat!
Megölve fekszik már a thrák vezér, tiéd
a két szép ló, de észrevett s üldözni kezd
az ellenség; lélekszakadva fussatok
hajóitokhoz! Mit haboztok menteni
a rátok zúduló vihartól éltetek?

*Diomédész átfut a színen, elmenekül; utána Odüsszeusz, Rhészosz lovaival,
nyomában a Kar, körülveszi, elfogja*

ELSŐ FÉLKAR

Nosza, nosza!

MÁSODIK FÉLKAR

Bele, bele, bele, bele!

ELSŐ FÉLKAR

Üsd-vágd, ess neki!

MÁSODIK FÉLKAR

Ki ez itt?

ELSŐ FELKAR

Nézz ide! Erre mondom. 29 (655-678)

MÁSODIK FÉLKAR

Tolvajok! Lopódzva éjjel
felverik itt a hadat.

ELSŐ FELKAR

Ide, ide mind!

MÁSODIK FÉLKAR

Már fogom, megragadtam.

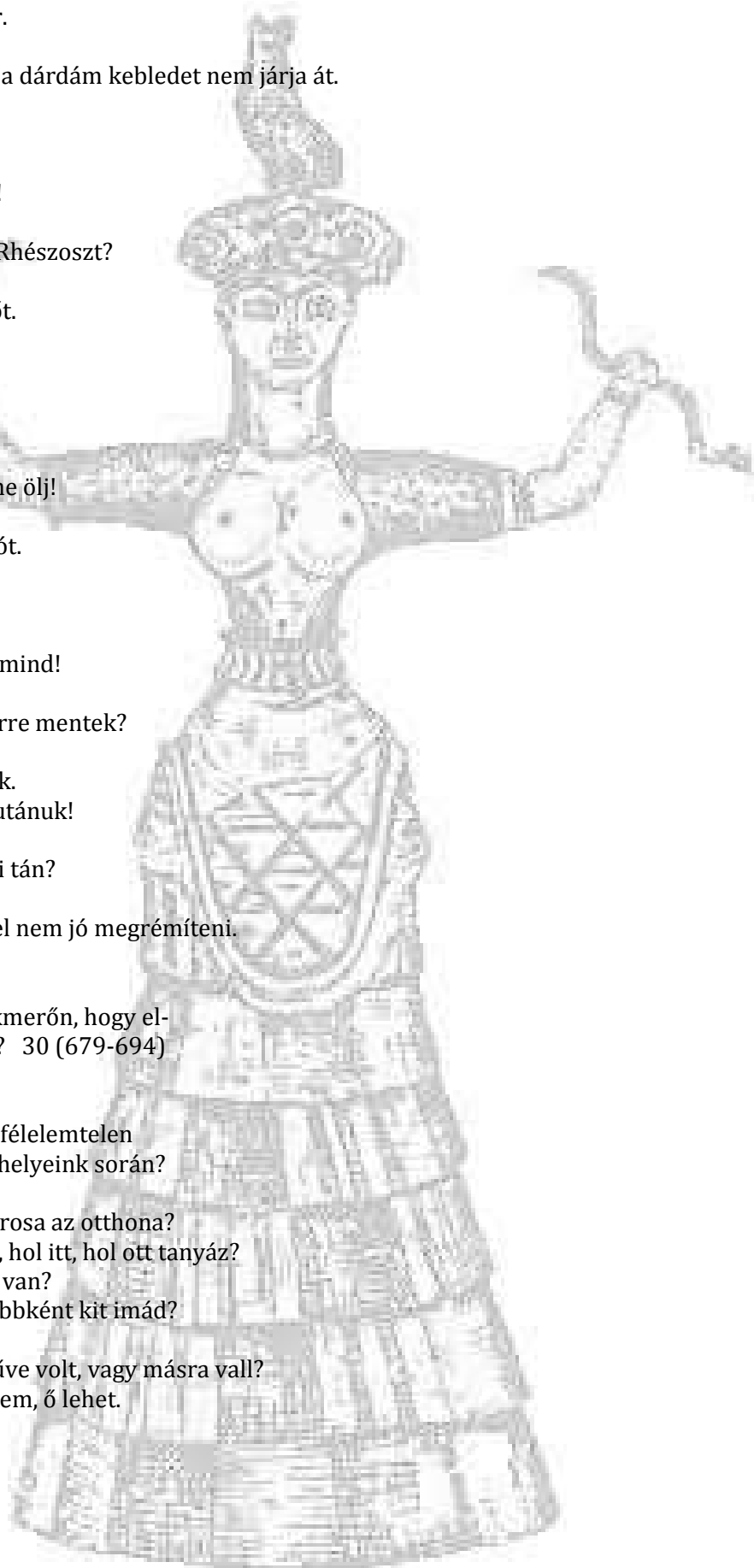
ELSŐ FÉLKAR

Hol a csapatod? a hazád? ki fia vagy?

ODÜSSZEUSZ

Nem kell tudnod; még ma meghal az,

ki hozzámnyúlni mer.
MÁSODIK FÉLKAR
Mondd a jelszót, míg a dárdám kebledet nem járja át.
ODÜSSZEUSZ
Tudja meg, ne félj!
ELSŐ FÉLKAR
Ide gyere, üsse mind!
ODÜSSZEUSZ
Képes vagy megölni Rhészoszt?
MÁSODIK FÉLKAR
Téged ölnélek, nem őt.
ODÜSSZEUSZ
Álljatok meg, mind!
ELSŐ FÉLKAR
Dehogy!
MÁSODIK FÉLKAR
Várj, jóbarátot meg ne ölj!
ELSŐ FÉLKAR
Akkor mondd a jelszót.
ODÜSSZEUSZ
Phoibosz.
MÁSODIK FÉLKAR
Ne bántsátok, vissza mind!
ELSŐ FÉLKAR
Nem tudod, hogy merre mentek?
ODÜSSZEUSZ
Arra láttam, úgy tűnik.
Fussatok csak mind utánuk!
MÁSODIK FÉLKAR
Vagy zajt kéne csapni tán?
ELSŐ FÉLKAR
Harcostársainkat éjjel nem jó megrémíteni.
KAR
Ki ment erre, ki?
Ki kérkedik majd vakmerőn, hogy el-
szökött kezem közül? 30 (679-694)
Hová menjek érte?
Kinek is véljem őt,
ki vaksötétben eljött félelemtelen
át a hadrendeken, őrhelyeink során?
Thesszalia
vagy Lokrisz parti városa az otthona?
Vagy mint szigetlakó, hol itt, hol ott tanyáz?
Ki volt, hazája merre van?
Isteneink közül legfőbbként kit imád?
ELSŐ FÉLKAR
E tett Odüsszeusz műve volt, vagy másra vall?
Előbbi dolgait ha nézem, ő lehet.
MÁSODIK FÉLKAR
Szerinted?
ELSŐ FÉLKAR
Miért ne?
MÁSODIK FÉLKAR
Merész ő, ha rántör.

ELSŐ FÉLKAR

Kiról szólsz? Ki bátor?

MÁSODIK FÉLKAR

Odüsszeusz.

ELSŐ FÉLKAR

Ne dicsérd csalfa tolvaj aljas fegyverét!

KAR

Bejött máskor is

a városunkba könnyes szemmel ő,

cafatos öltözet

borította, kardját

leplezte peplosza.

Vánszorgott kéregetve, mint koldus cseléd,

ennivalót; aszott arca koszos, rühes;

szidta csunyán

Atreusz királyi sarjait, a házukat,

a hadvezérek látszat-ellenségeként.

Halt volna, bár halt volna meg,

még mielőtt a lábát phrüg földre teszi!

MÁSODIK FÉLKAR

Akár Odüsszeusz volt, akár nem, rettegek:

Hektór haragja minket ér, az öröket. 31 (695-723)

ELSŐ FÉLKAR

Miért sújt?

MÁSODIK FÉLKAR

Dühös lesz.

ELSŐ FÉLKAR

Mi bűnért? Miért félsz?

MÁSODIK FÉLKAR

Közöttünk jutott át.

ELSŐ FÉLKAR

Ki ment át?

MÁSODIK FÉLKAR

Akik ma a phrüg táborba jöttek éjidőn.

Rhészosz kocsisa jön

KOCSIS

Jajaj, istenünk szörnyü csapása, jaj, jaj!

KAR

Hahó!

Csend legyen, figyeljete! Valaki talán csapdába hull!

KOCSIS

Jajaj, jajaj,

nagy baj érte thrák hadunkat!

KAR

Fegyvertársunk jajgat így!

KOCSIS

Jajaj!

Ó, én nyomorult, s te is, ó, király!

Meglátva keserves Trója falát

mily iszonyu vég ragadott el!

KAR

Melyik fegyvertársunk vagy? Elhomályosult

szemünk az éjben, nem veszem ki pontosan.

KOCSIS

Merre találom Trója nagyjait?

Vajon Hektór

hova dőlt le a pajzs-óvta gyepágyra?

Melyik hadvezérnek jelenthetem ezt?

Mekkora bajba vetett ez a gaztett

bennünket, a titkos gyilkos, a thrák

népet nyílt gyászba borítva?! 32 (724-744)

KAR

A thrákokkal történetelt baj, azt hiszem,

ha jól értem, mit emberük zokogva mond.

KOCSIS

Nincs már seregünk, elesett a király,

orvul leszúrták.

Jaj, jaj, jaj, jaj,

keserves a kín, gyötrelmes a seb,

marja a belsóm. Halni szeretnék!

Rhészosz, dicstelen kellett odavesznünk,

Tróját segíteni vágyón?

KAR

Már nem talányokban meséli el baját,

nyíltan beszél: megölve fegyvertársaink.

KOCSIS

Szörnyű baj ért, s a bajt tetézi szégyenünk,

ezért a kínok terhe kétszerakkora:

dicső halállal halni, hogyha halni kell,

fájó a meghalónak, ez természetes,

de az élők büszkéek rá, családja jóhírű;

mi öntudatlan, dicstelen veszünk oda.

Mihelyt Hektór nyugóhelyet kínált nekünk

s a jelszót is megmondta, földre dőlt a had,

s aludtunk elcsigázva; éji öröket

sem állítottunk, fegyverünk is úgy hevert

rendetlenül, nem fogta össze fémkapocs

lovaink jármát se, mert urunk úgy tudta: ti

vagytok fölényben, már Argosz hajóira

készültök törni; hát aludtunk gondtalan.

De dolgom álmomból korábban felzavart,

s a két csikónak, mert csatára kell korán

befognom őket, bőven adtam abrakot.

Ekkor láttam, két férfi sompolyog felénk

a sűrű éjben, ám amint mozdultam, ők

földhöz lapultak, s visszahúzódtak hamar.

Rájuk kiáltok: táborunk hagyjátok el! –

azt hittem, tolvajok, de társaink közül.

Nem szóltak erre, többet én se; otthagynom

csikóimat, lefekszem és alszom tovább. 33(745-779)

Álmomban látomás jelent meg: két lovam,

kiket magam gondoztam, és hajtottam is

Rhészoszsal együtt, álmom azt mutatta, most

két farkast hordozott a hátán, mint lovast;

ezek farkukkal ostorozva szőrüket,

hajtották őket, két csikóm zihálva fűjt-

horkolt, sörényük félelemtől égnek állt.
Felébredtem, csikóimat megvédeni
az ordasoktól: rettegést sugallt az éj.
Fejem fölkaptam: meghalók hörgése csap
fülembe, s hó sugárban árad szörnyümód
elpusztuló uram sebéből rám a vér.
Fölpattanok, de nincs kezemben fegyverem.
Ahogy körülnézek, keresgélem dsidám,
mellém kerül s kardjával oldalamba dőf
egy izmos férfiú: a vágásból tudom,
hogy az, testembe mély barázdát vájt a seb.
A földre estem arccal, ők pedig kocsit,
csikókat elrabolva, futva tűnnek el.

Jaj, jaj!

Kínom keserves, örökre összegörnyedek.
És, láttam bár a nagy csapást, elmondani,
hogyan haltak meg meghatóink, nem bírom,
sem, hogy ki volt a gyilkosuk. De azt hiszem,
baráti kéz okozta szörnyü vesztüket.

KAR

Rút véget ért király lovásza, thrák kocsis,
az ellenség művelte mindezt, higgyed el.
A nagy csapásról értesülve, lásd, maga
Hektór jön itt: fájdalmad osztja biztosan.

Hektór jön sietve: a Karhoz

HEKTÓR

Hogyan történhetett, hogy ennyi borzalom
véghezvivői, ellenünk fürkészei
leölhettek suttyomban egy hadat, s ti nem
vettétek észre, bejönni is, kimenni is
hagyátok őket? Büntetést ki érdemel 34 (780-812)
ezért, ha nem ti? Táborunk ti őrzitek!

Sértetlen állt odébb a két gaz, s jót nevet
a férfiatlan phrúgeken, s vezérükön!
Tudjátok hát meg, Zeusz atyára esküszöm,
korbács vagy fejvesztés lesz osztályrészetek
e rút mulasztásért. Ha másképp lenne, azt
hinnétek: Hektór semmi ember, gyáva cenk.

KAR

Jajaj, jajaj!

De nagy baj ért, mióta ide jöttem én
jelenteni neked, uram,
Trója vezére,
hogy feltört a tűz Argosz hajóinál;
szemem egy percre sem húnytam le, így
virrasztottam át az éjt,
tanúm Szimoisz vize rá! Rám ne zúdítsd
haragod, nagyuram, hisz nem miattam
esett meg ez mind.
Majd ha valóban vétkezik kezem, szavam,
büntess, elevenen
földbe temetess, irgalmad nem esdem.

KOCSIS

Miért támadsz ezekre? Túljárnál hamis szóval, barbár létedre, egy barbár eszén? Te tetted ezt, nem hisszük el, hogy bárki más (a holtak sem, s kik megsebezve fekszenek); hiába minden hosszú, körmönfont beszéd, hogy meggyózz: nem te vagy barátod gyilkosa; csikóit megkívánva, fegyvertársaid te ölted meg, kiket magad hívtál ide. Eljöttek, meghaltak; kevésbé rút, amit Parisz tett,* mint amit te, bajtársgyilkoló! Ne mondd nekem, hogy Argosz egyik harcosa jött el, megölni minket: át a trójai hadrenden észrevétlenül hogy juthatott? Ki ült előttünk? Csak te, és a phrűg sereg. Sebet ki kapott, kit ölt meg állítólagos ellenségünk minden szövetséges közül? 35 (813-847) Sebet mi hordozunk, s a rosszabb sorsuak nem látják meg többé a nap fényét soha. Így van, s a tettes semmiképp sem árgoszi. Az ellenség hogyan találta volna meg az éjben Rhészosz fekhelyét, hacsak nem egy isten vezette őket? Azt se tudta még, hogy megjöttünk! Igen, te tetted, senki más.

HEKTÓR

Régóta vannak itt szövetséges hadak, mióta az akháj nép e földön partra szállt, s efféle váddal senki még nem illetett. Veled kezdem? Meg nem kívánhatok lovat úgy, hogy megöljem érte jóbarátomat. Odüsszeusz műve ez is; hiszen más argoszi ilyesmit nem tesz, még ki sem találhatott! Félek, szívem balsejtelem rettegteti: Dolónt is ő csíphette el s ölhetette meg – mert túl sokáig elmarad már, nincs sehol.

KOCSIS

Odüsszeuszokról nem tudok, bármit beszélsz; nem ellenség sújtott le így ránk, annyi szent.

HEKTÓR

Hát hidd tovább is ezt, ha jólesik neked.

KOCSIS

Hazám! Miért nem halhatok meg földeden?

HEKTÓR

Ne halj meg, épp elég e rengeteg halott.

KOCSIS

Hogy elveszett uram, hová fordulhatok?

HEKTÓR

Oltalmat ad házam, sebednek gyógyulást.

KOCSIS

Hogy ápolhatnának halálhozó kezek?

HEKTÓR

Ez mind csak egyet hajtogat, nem hallgat el.

KOCSIS

Pusztuljon hát a tettes! Én nem ellened

szólok, te nagyhangú! Diké jól tudja, ki. 36 (848-876)

HEKTÓR

(szolgáihoz)

Vigyétek el, házamba menjetekek velek,
s lássátok úgy el, hogy ne átkozzon tovább!

(Másokhoz)

Ti pedig a várba menjetekek, jelenteni
Priamosznak s véneinknek ezt; a holtakat
temettessék a harci úttól távolabb.

A Szolgák elmennek

KAR

Miért taszította egy isteni lény
Tróját a szerencse fokáról le
a mélybe újra, mivégre?

A sátor fölött megjelenik a Múzsza, Rhészosz holttestével

Ó, ó, mi ez?

Milyen isten az ott, király, a fejed
fölött, a karjai közt a nemrég
ledöfött teste?

Rettegve nézem e látványt!

MÚZSA

Lásd, trójai had! A bölcsek által tisztelet-
övezte Múzsza, egy a testvérek közül,
én jöttem el, mert láttam: édes gyermekem
az ellenség rútul megölte; gyilkosa,
csalárd Odüsszeusz méltóképp bűnhődni fog.

Hazámbeli bús sirató-
dallal zokogok, gyerekek,
ó, anyád keserve!

Miért jöttél Trója alá, ily
gyilkosvégű, siralmas utat,
haragítva anyád, miért is tettél
te, dacolva atyád tiltó szavával?*

Jaj nekem, ó, gyerekek, szeretett

KAR

szeretett feje egy magzatomnak! 37 (877-903)

Ahogy más nemzetség szülöttének lehet,
siratva én is gyászolom veled fiad.

MÚZSA

Pusztuljon Oineusz fia hát,
pusztuljon Láertész fia is,
mert elvette tőlem
kit szültem, a legderekabbat!
És Heléna is, az, ki a phrúg
nászért hagyta el otthonát, s idejött,
ő ölt meg, egyetlenem, Ílionért, ő, meg-
fosztva a városok ezreit is
a legjelesebb daliáktól.

Lám, éltedben s Hádészba szállva is sokat
gyötörted szívemet, Philammón gyermeke!*

Romlást hozó gögöd s a Múzsaversenyünk
miatt szültem meg ezt a balsorsú fiút,
mert átkelőben thrák folyója habjain
kerültem Sztrúmón nászi fekhelyére én,
mikor fölmentünk épp a föld aranyrögű
ormára, a Pangaioszra, Múzsák, hangszerünk
pengetve, nagy versenyre kelni a hírneves
thrák mesterrel, s meg is vakítottuk legott
Thamüriszt, ki ócsárolta többször énekünk.
Mikor pedig megszülettek, testvéreim
előtt szégyelltem szúzi vétkem, s jóvizű
atyádhoz vittelek; nem emberkézbe tett
Sztrúmón, nimfákra bízta, hogy neveljenek.
A szüzek közt szép ifjává serdülve föl
a legkiválóbb thrák király lettél, fiam.
Mikor hazáért hadba indultál kocsid
bakján, nem féltem, hogy halál leshet reád,
csak azt tiltottam egyre, hogy Trójába menj,
ismerve végzeted; de Hektór számtalan
küldötte, és a sok követség végülis
rávett, hogy útra kelj, segítsd barátaid.
Hogy így történt, Athéna, csak te tetted ezt,
Odüsszeusz nem lett volna, Túdeusz sarja sem 38 (904-939)
rá nélküléd képes; ne hidd, hogy nem tudom.
Pedig mi pártoljuk leginkább városod,*
a Múzsá-testvérek, szeretjük földedet;
s a mondhatatlan titkok ünnepeit
számára Orpheusz tárta fel, testvér-fia*
az általad megöltnek, és Muszaioszod,
dicső polgárod is, ki túltett másokon,
Phoibosztól s tőlünk kapta képességeit.
Mindennek béreként zokogva tarthatom
fiamat karomban. Nem segíték több tudóst!

KAR

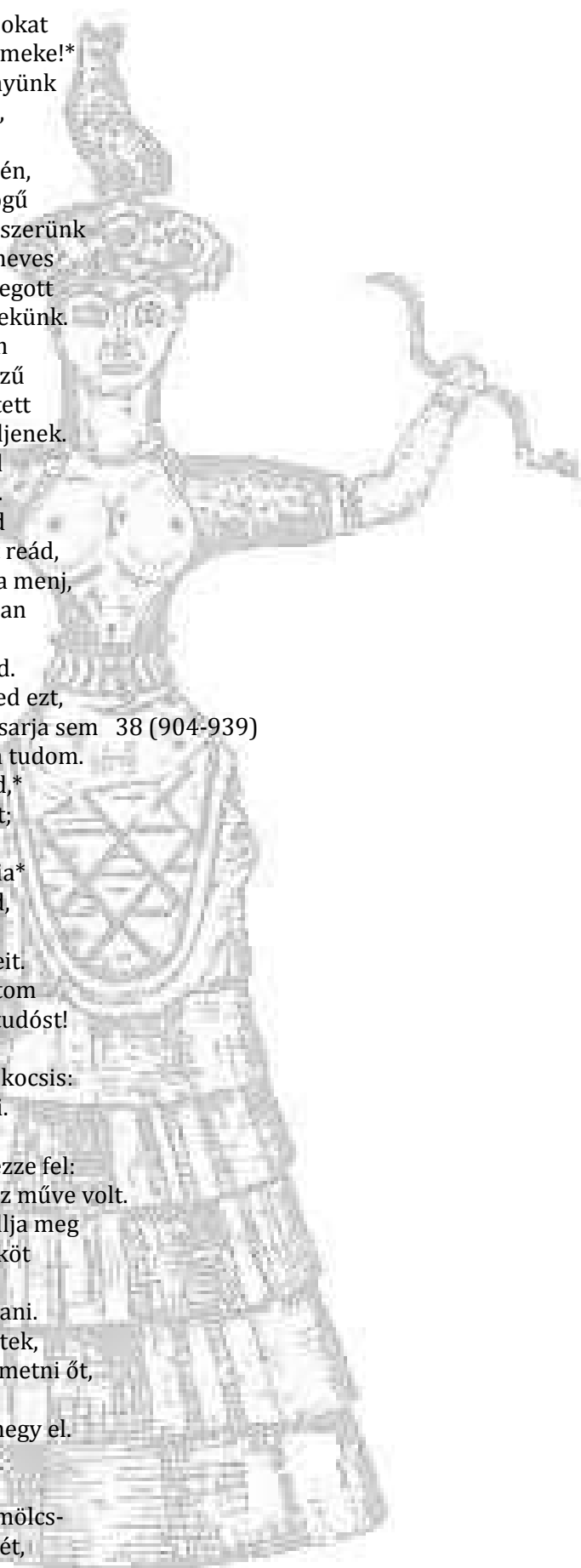
Tehát, Hektór, balgán szidott a thrák kocsis:
e gyilkosságot nem mi, más eszelte ki.

HEKTÓR

Tudtam, nem kellett jó, hogy az fedezze fel:
hogy Rhészosz elpusztult, Odüsszeusz műve volt.
De én, mikor láttam, hazám hogy szállja meg
a hellén had, ne küldtem volna hírnököt
barátaimhoz: jöjjenek, segítsenek?
Küldtem, s el is jött, fáradalmam osztani.
Halálán semmiképp sem örvendezhetek,
s most kész vagyok nagy fénnel eltemetni őt,
sok ékes, drága peplosz égjen el vele;
mert jóbarátként jött, s keservesen megy el.

MÚZSA

A föld sötét ölébe nem száll ő alá:
megkérem én a lenti szép úrnőt, gyümölcs-
hozó Démétér istenasszony gyermekét,
bocsássa el lelkét: hisz ezzel tartozik

nekünk, Orpheusz barátait ha tiszteli.
De énnékem halott, a nap fényét soha
meg nem látó marad, ha nem tér vissza már
közénk, és anyjának szemébe nem tekint;
ezüstkincses föld rejti barlangmélyben őt,
mint emberisten, fekszik ott, és fényre lát,
akár Bakkhosznak Pangaiosz szirtjén lakó,
az értők által istenített látnoka.*

Könnyebben hordom a tengeristennő nehéz
gyászát* - mert halni kell az ő fiának is; 39 (940-977)
téged dicsér előbb a Múzsák gyászdala,
s azután Thetisz sarját, Akhilleusz végzetét.
Nem óvja meg Pallasz, ki téged most megölt:
olyan nyilat rejt Loxiász puzdrája majd.
Szülői gondok, jaj, halandók kínjai,
ki megfontolja jól, amit tud rólátok,
gyermektelen marad s szülöttet nem temet.

A Múzsza eltűnik

KAR

E holtnak dolgát már az anyja látja el;
te most, ha rendelkezni kívánsz, mit tegyünk,
Hektór, beszélj, mert íme, felvirradt a nap!
HEKTÓR

Szólítsátok fegyverbe harcostársaink,
álljon készen minden fogat, parancsolom!
Mindenki fáklyával kezében várja be
a türrhén kürt szavát; az árkon, sáncokon
átkelve, tűzözönt dobunk az argoszi
hajókra - és hiszem, szabad napot derít
Trójára a most magasba hágó napsugár.

KAR

Hallgass a királyra! Fegyveresen
megyünk a szövetséges csapatok
tudtára adni: diadalt hozhat
hamar, ha pártol, az isten. 40 (978-996)

KÜKLÓPSZ

Kerényi Grácia fordítása

SZEMÉLYEK:
SZILÉNOSZ
SZATÍROK KARA
ODÜSSZEUSZ
KÜKLÓPSZ

Történik Szicília sziklás partvidékén.

*A háttérben hatalmas barlang az Etna lejtőjén, karámmal elkerítve.
Oldalt vályúk, távolabb patak*

SZILÉNOSZ

(kilép a barlangból, kezében gereblye)

Ó, Bromiosz, érted mennyi baj szakadt reám
most, és virágzó ifju éveimben is:
először, amikor Héra tébollyal gyötört*
s dajkáidtól megszökve hegyi nimfák közé
mentél; később a föld-szülöttek ellen én
harcoltam jobboldon, segítve fegyvered,
s Enkeladoszt én öltem meg,* áthatolt dsidám
a fűzfa pajzson - tán csak álmot mondok el?
Nem, Zeuszra, zsákmányom te láttad, Bakkhiosz!

De most ezeknél is nagyobb az én bajom.
Alig hogy Héra ellened türrhén kalóz
hadat küldött, hogy rabpiacra hajtsanak,
megtudva ezt, hajóra szálltam, és velem
fiaim, téged keresni. Kormányát magam
ragadtam meg, beállva tatja végibe,
evezőkhöz ültek kölykeim, s a kék vizet
fehérre verték, úgy kerestünk mind, nagyúr.
Mikor feltűnt Maleia partvidéke már,
Keletről fúvó szél ragadta meg hajónk,
s kivetett az Etna szirtfokára, épp ide,
hol a tengeristen egyszemű bős sarjai,
a Küklópszok lakják rideg barlangjukat.
Közülük egy ejtett foglyul, itt raboskodunk
házában szolgaként; gonosz gazdánk neve
Polüphémosz; s ujjongó kíséreted helyett
őriznünk kell a durva Küklópsz nyájait.
Fiacskáim bárányait legeltetik
a dombtetőn: zsengek ezek, zsengek azok –
én meg vályúit töltöm, itt söpörgetek 43 (1-29)
a házatáján, dolgozom ez, s istentelen
lakomáinál a gaznak én segédkezem.

Most is, miként meghagyta elmenet, ki kell
a vasgereblyémmel söpörnöm otthonát,
hogy tiszta barlang várja majd, ha visszatér,
a Küklópszot, gazdámat, és bárányait.
De látom, hajtják már felém a gyermekek

a nyáját. Mi ez? Szikínisz hangjait
hallom? Hisz így Bakkhoszt kísérte táncotok,
Althaia házához vonultatok vele
lantszóval másmilyen menetben egykoron.

A Szatírok Kara közeledik; szökdécselve-dalolva terelik a nyáját

KAR

Hej, hóha, fajtiszta apák
s fajtiszta anyák fia, te,
mit futsz a sziklák fele ott?
Nincs itt szélvédte, kies
lejtő, jóízű legelő?
Örvénylő patakvizet is
kínál a barlang-közeli
vályú! Bégetnek fiaid!

Jössz te le tüstént! A lanka üde
füvét legelészd!
Hé, megdoblak kővel, te bitang!
Nosza fuss, nosza fuss, kosocskám,
vár a karám, hol a pásztor
Küklópsz-gazdád, a juhász.

Duzzadt tógyed nyisd meg, ereszd
már magadhoz fiaid!
Aklukban hagyott barikák
naphosszat szunnyadozó
bégetése hív epedőn. 44 (30-59)
Mikor térsz végre haza,
elhagyván a dús legelőt,
az Etna sziklai alá?

Nincs itt Bromiosz, se vigadó csapat,
Bakkhánsnők thürszoszosan,
a tamburin se csörög
hús források berkeiben,
nem csorran friss fénnel a bor,
nem nimfákkal dalolok
Nusza hegyen bakkhoszi dalt
Aphroditéhez, kire mind
vadászunk, kísérve fehér
bokájú híveidet.

Ó, szívem, o, szeretett Bakkhoszom, merre bolyongsz,
hol leng szőke fürtöd?
Én meg, csatlósod, a vad
egyszemű Küklópsznak
rabja vagyok, szolgálom; idétlen
bakkőr-ruha rajtam, s nem lehetek
kedves közeledben.

SZILÉNOSZ

(közben a láthatárt kémlelte; most a szatírokhoz fordul)

Halkan, fiúk! A szolganép terelje be

a sziklabolt alá a nyáját sebtiben.

KARVEZETŐ

(a szolgálkhoz)

Eredjete!

(Sziléoszhoz)

Miért siettetsz úgy, apám?

SZILÉOSZ

Hellén hajót látok kikötni, partraszállt evezősöket, s egy hadvezér is jön velük a barlangunk felé: nyakukban lóg üres edényük, élelmet keresnek biztosan, s korsót is hoznak, víznek. Ó, szegény fejük, vajon kifélék? Máshová valók, hogy is tudnák, milyen a gazdánk, Polüphémosz, mily gonosz tanyára érkeztek, hogy itt emberfaló 45 (60-90) Küklópsz torkába hozza őket végzetük. Csendben legyetek! Én megtudom, honnan vezet útjuk Szicíliába, zord Etnánk felé.

Megjelenik Odüsszeusz

ODÜSSZEUSZ

Idegenek, áruljátok el, patakvizet hol lelhetnének, szomjunkat oltót, s megszorult hajósok ételt hol vehetnének, kitől?

Ki ez? Tán Bromiosz városába vetett a sors?

Ezek szatírok itt, a barlangszáj előtt!

A legidősebbhez fordulok. Köszöntelek!

SZILÉOSZ

Köszöntlek, vándor! Mondd, ki vagy, s hol van hazád?

ODÜSSZEUSZ

Az ithakai Odüsszeusz, kephallén föld ura.*

SZILÉOSZ

Tudom már: Szíszüphosz komisznyelvű fia.

ODÜSSZEUSZ

Mellőzd az ócsárlást; különben az vagyok.

SZILÉOSZ

Hajód Szicíliába mely földről hozott?

ODÜSSZEUSZ

Hát Ílionból, Trója nagy munkáiból.

SZILÉOSZ

Hogyan? Nem tudtad, merre menj hazád felé?

ODÜSSZEUSZ

Erőszakos, vad szélvihar sodort ide.

SZILÉOSZ

Ajaj! Szakasztott úgy esett hát, mint velem.

ODÜSSZEUSZ

Tehát erőszak vert a partra téged is?

SZILÉOSZ

Bromioszunk elrablót űztük hasztalan.

ODÜSSZEUSZ

Miféle tájék ez, beszélj! S kik laknak itt?

SZILÉOSZ

Az Etna ez, Szicília legnagyobb hegye. 46(91-112)

ODÜSSZEUSZ

És város, bástyával, falakkal, merre van?

SZILÉNOSZ

Sehol! Lakatlan bérceket találsz csupán.

ODÜSSZEUSZ

Mégis, kik élnek itt? Talán vadállatok?

SZILÉNOSZ

Küklópszok; barlangokban, épület helyett.

ODÜSSZEUSZ

Királyuk van, vagy néphatalmat vallanak?

SZILÉNOSZ

Nomádok; senkisémet parancsol senkinek.

ODÜSSZEUSZ

S mit esznek? Démétér kalászat termelik?

SZILÉNOSZ

Tejet, túrót, meg húst is ad a birkanyáj.

ODÜSSZEUSZ

S Bakkhosz italát isszák, a szőlőfürt-nedűt?

SZILÉNOSZ

Dehogy! S ezért nincs földjükön se tánc, se dal.

ODÜSSZEUSZ

És jól fogadják, szívesen vendégüket?

SZILÉNOSZ

Legjobb szerintük épp a vendég-hozta hús.

ODÜSSZEUSZ

Mit mondasz? Embert ölnek és húsát eszik?

SZILÉNOSZ

Ki erre tévedt, ételük lett sorra mind.

ODÜSSZEUSZ

És most épp hol van ő, a Küklópsz? bent pihen?

SZILÉNOSZ

Elment; az Etnán hajt vadat kutyáival.

ODÜSSZEUSZ

Tudod, mit tégy, hogy elhajózhassunk, öreg?

SZILÉNOSZ

Még nem, Odüsszeusz; de megteszek mindent neked.

ODÜSSZEUSZ

Adj el nekünk ételt; kenyér híján vagyunk. 47(113-131)

SZILÉNOSZ

Nincs itt, hisz mondtam már, egyéb, csak birkahús.

ODÜSSZEUSZ

Az éhség ellen gyógyszerül pompás az is.

SZILÉNOSZ

Erjesztett túrónk is van, és tehéntejünk.

ODÜSSZEUSZ

Hozd csak ki! Vásárhoz nem árt a napvilág.

SZILÉNOSZ

És mennyit adnál érte? Sok aranyat kínálsz?

ODÜSSZEUSZ

Arany nincs nálam; Bakkhosz italát* nyújthatom.

SZILÉNOSZ

Ez már beszéd! Régóta nem láttuk színét.

ODÜSSZEUSZ

Az isten sarja adta ezt nekem: Marón.

SZILÉNOSZ

Kit én ringattam két karomban hajdanán?

ODÜSSZEUSZ

Nyíltan nevének nevezve: Bakkhiosz fia.

SZILÉNOSZ

S hajótok gyomra őrzi, vagy veled van itt?

ODÜSSZEUSZ

Nézd ezt a bőrtömlőt, öregem: ebben kotyog.

SZILÉNOSZ

Hisz ebből torkom öblögetni sem telik.

ODÜSSZEUSZ

Dehogynem! S kétszer annyi buggyan fel legott.

SZILÉNOSZ

Csinos kis forrás, édes, épp nekem való!

ODÜSSZEUSZ

Először tisztán kóstolod meg? Tölthetek?

SZILÉNOSZ

Helyes javaslat: kóstolás visz alkuhoz.

ODÜSSZEUSZ

Tömlőm mellett akad pohár is, láthatod.

SZILÉNOSZ

Tölts hát, emlékeimbe hadd merüljek el. 48 (132-150)

ODÜSSZEUSZ

(tölt és átnyújtja a poharat)

Tessék.

SZILÉNOSZ

(megszagolja)

Az áldóját, de szép az illata!

ODÜSSZEUSZ

Láttad, hogy szép?

SZILÉNOSZ

Nem, Zeuszra, csak szagolgom.

ODÜSSZEUSZ

Kóstold meg már! Dicséreted csak pusztá szó.

SZILÉNOSZ

(iszik)

Ihajla! Mindjárt táncra perdít Bakkhiosz.

Csuhajla!

ODÜSSZEUSZ

A torkodon szépen lecsordogált, ugye?

SZILÉNOSZ

Le hát, elért lábkörmeim hegyébe is.

ODÜSSZEUSZ

Ezenkívül még némi pénzt is adhatunk.

SZILÉNOSZ

Nem kell a pénz, elég, ha tömlőd megnyitod.

ODÜSSZEUSZ

Hozd hát a túró és a zsenge birkahúst!

SZILÉNOSZ

Meg is teszem, mit féltsem én gazdám javát.

A mámorért, mit egy kiürített serleg ad,

az összes Küklópsz nyájait föláldozom,

s Leukasz szirtjéről vessenek sós mélybe le,

ha részeg perc simítja el szemöldököm.

Bizony mondom, bolond, ki inni nem szeret:
(kézmozdulattal)

hisz attól áll fel ez meredten, és kezünk
a mellet markolássza, már alkalmas
gyepes lankát tapint ki; dévaj tánc a bor,
és búfelejtés. Én ne venném meg finom
itókád? Űsse kő a Küklópsz oktalan
fejét, s a düledt egy-szemét a homlokán!

(Bemegy a barlangba)

KARVEZETŐ

Figyelj, Odüsszeusz! Társalognánk most veled. 49 (151-172)

ODÜSSZEUSZ

Baráthoz szóltok: hallgatom, barátaim!

KARVEZETŐ

Bevettétek Tróját, s Helené sem úszta meg?

ODÜSSZEUSZ

Priamosz házából nem maradt ott kő kövön.

KARVEZETŐ

S mikor tiétek lett a szép menyecske, mondd,
kivettétek belőle mind a részetek?

Hiszen kedvét sok férfi ágyában leli

a hitszegő! Mihelyt a másik combjain

meglátta buggyos, tarka nadrágját, nyakán

arany láncát, belébolondult teljesen,

s otthagya Meneleósz, a föld legjámborabb

emberkáját. Bárcsak ne lenne egyáltalán

asszonyfajzat, ha nem csak engem: mást ölel!

SZILÉNOSZ

(megrakodva jön ki a barlangból: túró, sajtot, összekötözött lábú bárányokat hoz)

Mezőn nevelt jószágokat hozok neked,

urunk, Odüsszeusz, bégető bárányokat,

túrót is bőven, sajtot és aludttejet.

Vigyétek és barlang-odúntól fussatok

hamar, csak Bakkhosz fürtje nedvét add ide.

- Ó, jaj nekem, jön már a Küklópsz! Mit tegyünk?

ODÜSSZEUSZ

Végünk van! Merre futhatunk? Beszélj, öreg!

SZILÉNOSZ Talán a szikla belsejébe bújhatok.

ODÜSSZEUSZ

Önként fussunk hálóba? Képtelen tanács!

SZILÉNOSZ

Nem képtelen: bőven találsz ott rejteket.

ODÜSSZEUSZ

Nem, nem! Jajongva sima Trója, hogyha most

megfutnék egy szál férfi elől, ki annyiszor

álltam ki pajzssal százezer phrüg ellen is.

Azért, ha meg kell halni, haljunk szép halált,

ha élünk, óvjuk eddig oly dicső nevünk. 50 (173-199)

Megjelenik a Küklópsz; a hancúrozó szatírok szétrebbenek

KÜKLÓPSZ

Teringettét, mi ez? Miféle léhaság?

Miért tomboltok esztelen? Nincs Bakkhosz itt,

nincs érckereplő, sem zajos csörgődobok.
A barlangban hogy vannak újszülötteim?
Anyjuk gyapjába bújnak és a tőgyükön
csüngnek? Megtelt-e mindegyik szittyókosár
friss túróval, mindet kisajtoltátok-e?

Beszélgjétek már! Mert botom belőletek
könnyet sajtol ki. Föl tekintsetek, ne le!

KARVEZETŐ

Nézd, fölszegtem fejem: magát Zeuszt láthatom,
az Óriónt is, és ezernyi csillagot.

KÜKLÓPSZ

No szólj: el van készítve jól a reggelim?

KARVEZETŐ

El hát. Most már a torkodon múlik csupán.

KÜKLÓPSZ

S a csöbreim tejjel színültig töltve mind?

KARVEZETŐ

Hörpölheted akár rocskaszám, ha jólesik.

KÜKLÓPSZ

S miféle tej? Juhtej, tehéntej, vagy kevert?

KARVEZETŐ

Kedvedre való; csak föl ne hörpints engem is.

KÜKLÓPSZ

Hogyisne! Hogy gyomromban ugrádozzatok,
halálra fickádozva felfalótokat?!

(Észreveszi Odüsszeuszt és társait)

Ni, milyen csoportot látok ott, a karám előtt?

Kalózok érkeztek talán, vagy tolvajok?

Látok barlangomból való bárányokat
vesszőfonattal összekötve, s egy csomó

túrósedényt is náluk; és mellettük áll
a vénség, tar fején dagadt ütésnyomok. 51 (200-224)

SZILÉNOSZ

Ó, jaj, lázam van, összeverték, én szegény!

KÜKLÓPSZ

Ki tette ezt, öreg, ki öklözött fejen?

SZILÉNOSZ

Ezek, mert tiltottam, hogy így kifosszanak.

KÜKLÓPSZ

Nem tudták származásom, isten-voltomat?*

SZILÉNOSZ

Én bíz mondtam, mégis kihordták dolgaid:

túród felfalták, bár nem engedtem nekik,

kihurcolták bárányaid, s hetvenkedőn

mondták: háromrőfös vasat vernek nyakad

köré, beled kiráncigálják köldököd

likán át, korbáccsal kicserzik hátadat,

aztán hajójuk padközébe döntenek

jól megkötözve, és keresnek rád vevőt:

követ cipelhetsz majd, s a malmot hajthatod.

KÜKLÓPSZ

Csakugyan? Máris szaladj a konyhakésekért,

jól fend ki élüket, s nyalábbal hordd a fát,

halmozd föl és gyújtsd meg. Leöldösöm hamar

mindnyájukat, hogy hirtelensülten meleg
húsáldozatként töltse bendőm egynehány,
a többit majd aprítva főzöm-párolom.
Úgyis beteltem már a hegylakó vadak
húsával; épp elég oroszlánt habzsolok,
meg szarvast - ínyem rég tapasztalt ember-ízt!

SZILÉNOSZ

A megszokottnál édesebb az új, uram!
Bizony régóta nem vetődtek emberek
barlangod tájékára, más földről valók.

ODÜSSZEUSZ

(közelebb lép)

Küklópsz, az idegenek szavára is figyelj!
Élelmet vásárolni jöttünk, éhesen,
barlang-tanyádra; lent a parton vár hajónk.
A kisbárányokat nekünk ez adta el
egy jó pohár borért, s mihelyt megitta, ki
is hozta, önként: nem történt erőszak itt. 52 (225-255)

Most persze füllent, összehord hetet-havat,
mert láthatod: titkon javaiddal üzletelt.

SZILÉNOSZ

Én? Pusztulj el rútul...

ODÜSSZEUSZ

Ha ez nem szíinigaz.

SZILÉNOSZ

Küklópsz, Poszeidaón apádra esküszöm,
a nagy Tritón istenre és Néreuszra lent,
Kalüpszóra meg Néreusz leány-hadára is,
a szent habokra és ahány halfajta él,
hadd hallja mind, szépséges, édes gazdikám,
Küklópszocskám: nem adtam el jószágodat
e jöttmenteknek! vagy rútul pusztuljanak
rút kölykeim, mindenkinél drágábbjaim.

KARVEZETŐ

Ne esküdözz! Láttam, hogy adtad el nekik
a jószágot. Ha lódítok, pusztuljon el
apám - de rágalmazni őket nem hagyom!

KÜKLÓPSZ

Hazudtok! Többre tartom én az ő szavát
Rhadamanthüszenál, s jobban is hiszek neki.
S most szóljatok: honnan hajóztok, emberek,
földemre, kik vagytok, s melyik város nevelt?

ODÜSSZEUSZ

Ithakából származunk, de Trójából jövünk;
feldúltuk Íliont, s a tenger vad-szele
sodort feléd, Küklópsz, vetett a partra itt.

KÜKLÓPSZ

Ti büntettétek az elrabolt rossz nőszemély,
Helené miatt Szkamandrosz-parti Íliont?

ODÜSSZEUSZ

Igen, mi; szörnyű, kínkeserves munka volt.

KÜKLÓPSZ

Gyalázatos hadjárat! Egy szem nő miatt
vonultatok phrűg földre sok hajótokon.

ODÜSSZEUSZ

Isten művelte, egy halandó sem hibás.
De most, ó, tengeristenünk nemes fia,
könyörgünk és szemedbe megmondjuk neked: 53 (256-284)
ki barlangodba jóbarátként lép, ne merd
megölni, torkod bűnös étellel ne tömd!
Hiszen mi mentettük meg,* ó, nagyúr, atyád
szentélyeit Hellasz kanyargós partjain.
Így Tainaron szent öble sértetlen maradt,
Maleia szirtje, és Athéna hegyfoka:
ezüstöt rejtő Szunion sziklája ép,
s Geraisztosz* biztos révje; Hellasz kincseit
nem adtuk szégyenszemre phrüg hadaknak át.
Ez érint téged is, hiszen hellén e föld,
a tűzokádó Etna-szirt ölén lakol.

A Küklópsz fitymálón legyint

Halandók közt törvény - ha nem hat rád szavam -,
az oltalomkérő hajótörötteket
vendégül látni, felruházni, menteni,
nem ökörsütő nyársakra húzni tagjaik,
s pofádba és bendődbe tömni húsukat.
Elég halált vett Priamosz földje Hellaszon,
sok dárdavert testből kiontott vért ivott,
sok nőt tett özvegyé, anyát és ősz apát
gyermektelenné. Ha te a megmaradtakat
magsütve most irtózatot rendezel,
mi lesz tovább? Hallgass azért, Küklópsz, reám:
falánkságod tartsd féken, és az istenest
válaszd a vétkes tett helyett; mert már sokan
lakoltak ocsmány, habzsoló önzésükért.

SZILÉNOSZ

Hadd intselek, Küklópsz: ne hagyj e férfiú
húsából semmit; mert ha nyelvét nyelheted,
csiszolt nyelvű és ékesen szóló leszel.

KÜKLÓPSZ

A gazdagság, emberke, a bölcsek istene,
minden más puszta szó csupán, kongó beszéd.
A parti csúcsok és apám szentélyei
nem érdekelnek; mit sorolgatod nekem?
Nem rettegek Zeusz mennykövétől, és nem is
tartom nagyobb istennek őt, mint én vagyok. 54 (285-318)
Amúgy se fő fejem miatta; hogy miért
nem fő, hallgasd meg. Hogyha záport önt reám,
fedett hajlékot nyújt a sziklám belseje;
belakva sült borjúval és vaddal, hanyatt
dőlök, s hasam ha meglocsoltam egy csöbör
tejjel, hiába mennydörög Zeusz, túlteszek
hangján, ruhámba akkorákat durrogok.
Mikor thrák Boreasz hóvihart zúdít reám,
vadak prémjét öltöm magamra, nagy tüzet
rakok - s a hóvihar miatt se fő fejem.
A föld, akarja vagy se, míg friss zöld füvet

terem, hizlalni kénytelen jószágomat,
melyet nem isteneknek áldozok, csupán
magamnak és hasamnak: ő az istenem.
Mindennap jól befalni és jót inni rá:
ez Zeusz, belátják mind a józan emberek,
s nincs gondjuk semmi másra. Kik törvényeket
hoztak, cifrázva így az ember életét,
a jódollgukba küldeném. Továbbra is
csak önmagam pártján vagyok, s megeszlek én.
Vendégajándékul - ne érjen gáncs - adok
tüzet, vizet, s kondért, mely aprított husod
forralva-főzve ringatón körülveszi.
Eredjete be, s oltáromnál várjatok,
míg elfogyasztlak, én, a barlang istene.
(Betereli a görögöket a barlangba)

ODÜSSZEUSZ
(menet közben)

Ó, jaj, kiálltam Trója fátalmait
s a tengerét, és most e szörnyü férfiú
eszébe, szíve szirtfalába ütközöm!
Ó, Pallasz, ó, Zeusz lánya, úrnőm, istenem,
most, most segíts! Mert Ílionnál is nagyobb
baj vár reám, lépésnyire les a végveszély!
S te, fényes csillagok között fent trónoló
vendégvédő Zeusz, nézd! Ha nem látod, mi megy
itt végbe, nem vagy Zeusz, nem isten: semmi vagy!

KAR

Szélesöblü torkod, ó, Küklópsz,
kitárni tátsd ki szád, hisz készen vár reád 55(319-354)
főve, kisütve, parázsmelegen, ropogósan
falnivaló vendégghusod,
heveredj végig a kecskebőr-takarón!

Csak ne hívj engem is!
Magad rakodj saját hajód hasába be.
Nézzé más köves tanyádat,
nézzé más oltártalan
gonosz áldozatát az Etna-szirti
vendégghusban élvezetét
lelő Küklópsz lakomáinak.

Ocsmányság, amit csinálsz, te gaz:
vendéget ölsz, ki nálad oltalmat keres,
főtt eledelnek eszed, nyomorult fogaiddal
zúzva-tépve
húsukat parázsmelegen.

(Csak ne hívj engem is!
Magad rakodj saját hajód hasába be.
Nézzé más köves tanyádat,
nézzé más oltártalan
gonosz áldozatát az Etna-szirti
vendégghusban élvezetét
lelő Küklópsz lakomáinak.)

ODÜSSZEUSZ

(kirohan a barlangból)

Ó, Zeusz, mit mondjak? Szörnyü látvány, senki nem hinné, hogy ember tette ezt, hogy nem mese!

KARVEZETŐ

Mi lelt, Odüsszeusz? Hát a gaz Küklópsz derék barátaid valóban enni kezdte már?

ODÜSSZEUSZ

Kettőt szemelt ki, kézbevett s latolgatott, akiknek húsa legkövérebb szemre is.

KARVEZETŐ

És mit csinált velük? Beszélj, boldogtalan!

ODÜSSZEUSZ

Mikor beléptünk* szikla-hajlékába mind, előbb tüzet rakott a széles tűzhelyen: 56 (355-385)

magas tölgyfának tette rá hasábjait, annyit, hogy három társzekér bírná csak el.

Aztán a földreszórt fenyőtüskék ölen jó fekhelyet vetett, a lángokhoz közel:

vagy tízcsőbörnyi nagy csobolyóba friss fehér tejet töltött, ő fejte bent üszőiből,

mellé három könyöknyi széles, négy könyék mély serleget rakott, borostyánból valót.

Egy érc Kondér a tűzön ott forrósodott,

mellette nyársak - ő edzette meg hegyük, nyelvük sarló-faragta csipkegally - s edény a bárd-leszelte húsna, Etna-méretű.

S mikor már minden készen állt, az alvilág istentelen szakácsa felmarkolta két társam, s egyik hajóst levágta mesteri nyisszantással, Kondérja ércöblébe be;

a másiknak, kit lábfejenél fogva egy kiálló szikla éléhez csapott, agyát szétloccsantotta; majd levagdosott komisz

késével annyi húst, amennyit megsütött, aprólékát Kondérba dobva főzte meg.

Szegény fejem, hulltak szememből könnyeim, a Küklópszot szolgálva úgy sűrögtem ott;

a többiek riadt madárként bújtak el a szikla rejtékén, színük halálra vált.

S mikor már társaim húásával jóllakott és bűzösen bőfögve elterült hanyatt,

egy isten-adta ötletem jött: serlegét Marón borával töltve nyújtottam neki,

s így szóltam: „Küklópsz, tengeristen nagy fia, ó, nézd, mit küld Hellasz neked, mily isteni szőlőből fejt italt, Dionüszosz gyógy-levét!”

Eltelve ocsmány ételével, szívesen átvette és egy szuszra itta meg borom,

majd megdicsért: „Vendégek legdrágábbika, pompás italt adtál a pompás ételek után!”

Mikor láttam, borom hogy élvezi, még egy pohárral adtam: tudtam én, hamar fejébe száll a bor, s a megtorlás közel. 57 (386-424)

Ó dalra gyűjtött máris; én kelyhet kehely
után töltöttem, fölhevítve belsejét.
Most kornyikál - mellette síró társaim -,
a barlang visszhangozza. Én meg csendesen
kijöttem, téged és magam megmenteni.
Mondjátok hát: kívántok-e, nem kívántok-e
megszökni e durva férfitől, és Bakkhiosz
tanyáján lakni, Naiaszok, nimfák között?
Apátok ottbent megdicsérte tervemet,
de gyenge lábon áll, italtól kótyagos:
a kelyhen csüngve, mint a léprement madár,
vergődő szárnyal, tántorog. De te ifju vagy,
menekülj velem s kövesd a Küklópsznál különb
urat, Dionüszoszt, régi jóbarátodat.

KARVEZETŐ

Felvirrad hát, édes barátom, rám a nap:
nem kell látnom többé a Küklópsz gaz fejét?

(Illetékes testrészére mutat)

Kedves fecskendőm túl soká árválkodik,

(a barlang felé mutat)

hiába, ezt magam befalni nem birom.

ODÜSSZEUSZ

Hallgasd meg hát, hogyan lakol a gonosztevő
vadállat, mint ér véget átkos rab-sorod.

KARVEZETŐ

Beszélj! Nem édesebb fülemnek Ázsia
citerája se, mint Küklópsz veszését hallani.

ODÜSSZEUSZ

Mulatni most, pityókosan, testvérei,
a többi Küklópsz társaságában kíván.

KARVEZETŐ

Értem! Lecsapsz majd rá a tölgyes rejtekén,
letaszítod egy szirtről, vagy elvágod nyakát.

ODÜSSZEUSZ

Szó sincs ilyesmiről! Cseles tervet szövök.

KARVEZETŐ

Mondd hát! Eszednek messze földön híre jár. 58 (425-452)

ODÜSSZEUSZ

Ne menjen el mulatni, azt tanácsolom,
ne osztozzék a többiekkel, egymaga
borozgasson, megédesítve életét.

S ha majd elalszik, mert lebírja Bakkhiosz,
van bent, tanyáján egy letört olajfaág,
azt meg fogom hegyezni kardom élivel,
s a tűzbe tartom; majd, ha látom izzani,
tüzes hegyével épp a Küklópsz homloka
közepébe célzok, s egy-szemét kiégetem.

Mint bárkaépítő hajós tekergeti
fúróját kettős szíjjal, izzó gallyamat
úgy forgatom meg én a Küklópsz fényhozó
szemében, és bogarát kiszikkasztom vele.

KARVEZETŐ

Ihaj-csuhaj,

ujjongok, tombolok, találmányod remek!

ODÜSSZEUSZ

Aztán pedig te, vén atyád s barátaim
fekete hajóm öblébe szálltok, s indulunk
két sor lapáttal evezve, más tájak felé.

KARVEZETŐ

Nem foghatnám - istennek ontott áldozat
gyanánt - a látását kioltó rúd nyelét,
a gyilkos munkában hogy én is részt vegyek?

ODÜSSZEUSZ

Kell is, hogy sok kéz fogja, mert hosszú a rúd.

KARVEZETŐ

Emelném én száz társzeker súlyát, csupán
mint egy darázsészket, kifüstöljem veled
a Küklópsz egy-szemét - rútul pusztuljon el!

ODÜSSZEUSZ

Hallgassatok most! Már tudod, mit tervezek,
fogadjatok szót, majd ha megparancsolom,
a mesternek. Nem szökhetek meg bent hagyott
barátaimmal nem törődve, egymagam.

Elfuthatnék, nem tart a barlang fogva már: 59 (453-481)
de méltatlanság volna cserbenhagyni most
enyéimet, kikkel megérkeztünk ide.

(Bemegy a barlangba)

KAR

Nosza, első ki lesz, s az utána
jövő, a rúd nyelét ki fogja,
szemébe taszítva a Küklópsznak
oltani egy-szeme fényét?

Bentről kihallatszik a Küklópsz szilaj éneke

Hallgass, hallgass. Jön kótyagosan,
danolászva idétlen lárma-dalát,
a komisz, jajbafuló muzsikát,
kitántorog szikla-otthonából.
Gyere, víg énekkel oktassuk
ki az oktalant:
mindenképp meg fog vakulni.

Megjelenik a Küklópsz, vele Odüsszeusz, borostömlővel és pohárral, és Szilénosz, keverőedénnyel és korszóval

Evoét boldog, ki zenghet,
a bor édes kútfejénél,
lakomához heveredve,
a barátját átölelve,
nyoszolyán lágy idomú lány
üdesége neki nyílik,
adja illatos olajtól
ragyog, és zörget: „Eresszetek már be!”

KÜKLÓPSZ

Ihahaj! betelve borral
örülök dús lakomámnak,
tele, mint bárka, a bendóm,

fel a gyomrom pereméig.
Hivogat már a vidám rét
mulatozni tavaszórán
a Küklópsz-testvéreimmal.
Nosza kínáld, idegen, finom tömlőd! 60 (482-510)

KAR

Szeme szépen pillogat rám,
jön a szépség ki a házból,
(jön a) kedves jóbarátunk.
(A Küklópszhoz)

Tüzesen vár a szövétnek,
s üde nimfa ölelése
hegyi barlang hűvösében.
Koszorúd is nemsokára
színeit váltva fejedre fonódik!

ODÜSSZEUSZ

Küklópsz, figyelj! e Bakkhiosz jó cimborám,
akit pohárból inni adtam most neked.

KÜKLÓPSZ

Miféle isten Bakkhiosz szerintetek?

ODÜSSZEUSZ

Az életet legjobban ő élvezteti.

KÜKLÓPSZ

Valóban jólesik, ha felbőföghetem.

ODÜSSZEUSZ

Ilyen istenség ő: senki embernek nem árt.

KÜKLÓPSZ

Szeret tömlőben lakni, isten létire?

ODÜSSZEUSZ

Jól megvan mindenütt, akárhová teszed.

KÜKLÓPSZ

Egy isten teste bőr-lakásba nem való.

ODÜSSZEUSZ

Miért, nem ízlik? Nincs a bőr ínyedre tán?

KÜKLÓPSZ

A tömlőt gyűlölöm, de italát kedvelem.

ODÜSSZEUSZ

Akkor maradj itt s vígan idd, Küklópsz, a bort

KÜKLÓPSZ

Ne adjak hát testvéreimnek kóstolót?

ODÜSSZEUSZ

Amíg tiéd csak, többre tarthatod magad.

KÜKLÓPSZ

Ha adok szeretteimnek, értékem nagyobb. 61 (511-533)

ODÜSSZEUSZ

Tivornyán könnyen ér ökölcsepás, szitok.

KÜKLÓPSZ

Énhozzám nyúlni senki részegen se mer.

ODÜSSZEUSZ

Beszopva jobb otthon maradni, cimbora.

KÜKLÓPSZ

Bolond, ki nem víg társaságban iddogál.

ODÜSSZEUSZ

A bölcs otthon marad, ha bortól kótyagos.

KÜKLÓPSZ

Szilénosz, mit tegyek, beszélj! Maradjak itt?

SZILÉNOSZ

Maradj, Küklópsz! Nem kell ivótárs több neked!

KÜKLÓPSZ

A föld friss fűtől gyapjasan, zölden virul.

SZILÉNOSZ

Ölén a nap hevében iddogálni jó.

(KÜKLÓPSZ

.....)

SZILÉNOSZ

Feküdj le hát, a földre támaszd oldalad!

A Küklópsz leheveredik. Szilénosz a háta mögé állítja a keverőedényt

KÜKLÓPSZ

Miért állítod csöbrömet hátam mögé?

SZILÉNOSZ

Hogy fel ne döntse, ki erre jár.

KÜKLÓPSZ

Kortyintani

akarsz loppal belőle! Tedd középre. Így!

Szilénosz szót fogad

Te meg, vendégem, mondd neved: hogy hívjalak?

ODÜSSZEUSZ

Hívj Senkinek. Hálád milyen jelét adod? 62 (534-549)

KÜKLÓPSZ

Utolsónak fallak fel a hellének közül.

SZILÉNOSZ

Vendégnek, Küklópsz, szép ajándék, párjanincs!

(Húz a borból)

KÜKLÓPSZ

Te, mit csinálsz? Titkon kihörpölöd borom?

SZILÉNOSZ

Nem: ő csókolt meg, mert kacsingattam reá.

KÜKLÓPSZ

Zsivány! Nem ő, a bor szeret, hanem te őt.

SZILÉNOSZ

Ő mondta, Zeuszra: megkívánt, mert szép vagyok.

KÜKLÓPSZ

Töltsd meg kupám, színültig. Így! Most add ide.

SZILÉNOSZ

Jól van keverve? Megtekintem én előbb.

KÜKLÓPSZ

Elrontod! Add így.

SZILÉNOSZ

Zeuszra, nem, míg nem teszel
koszorút fejedre, s újra meg nem kóstolom.

(Megint iszik)

KÜKLÓPSZ

Tolvaj pohárnok!

SZILÉNOSZ

Zeuszra, nem! De a bor finom!
Töröld meg szád, mielőtt ivásra átveszed.

KÜKLÓPSZ

(megtörli száját és szakállát)

Nézd, tiszta már az ajkam, és szakállam is.

SZILÉNOSZ

Karod lágyan hajlítsd könyékben, úgy igyál,
mint engem látsz most inni.

(Kiissza)

És már vége is!

KÜKLÓPSZ

Jaj, jaj, mit művelsz?

SZILÉNOSZ

Mind kiittam. Jólesett!

KÜKLÓPSZ

Idegen, vedd át, inkább te légy pohárnokom.

(Elveszi az edényeket Sziléosztól és átadja Odüsszeusznak) 63 (550-566)

ODÜSSZEUSZ

Bizony, kezem szőlő-nedűm jól ismeri.

KÜKLÓPSZ

Hát rajta, tölts!

ODÜSSZEUSZ

Töltök, de hallgass egy kicsit!

KÜKLÓPSZ

Nehéz parancs annak, ki már sok bort ivott.

ODÜSSZEUSZ

Fogd hát és idd ki, benne egy cseppet se hagyj!

A borral együtt fogyjon el lélegzeted.

KÜKLÓPSZ

Csuhaj! de bölcs bunkó a szőlő vesszeje!

ODÜSSZEUSZ

Ha bő lakmározás után bőven szopod,
italos bendőd locsolva: szép álomba dönt;
ha hagysz belőle, Bakkhiosz szárazst-epeszt.

KÜKLÓPSZ

(iszik)

Ohohohó!

Csak bajjal úsztam partra: végtelen gyönyör!

Az ég a földdel egybeolvad, úgy kering
velem, látom Zeusz trónusát fent és egész
szent fenségükben mind az istenségeket.

A szatírok ugrándoznak körülötte

Nem csókolódzom! A Khariszok kísértének.

Ganümédézzel én beérem, jó vele

(Sziléoszt ölelgeti)

pihennem, a Khariszokra! Jobban élvezem
a fiúk szerelmét, mint a nőstény-bájakat.

SZILÉNOSZ

(védekezik)

Küklópsz, Zeusz Ganümédésze én volnék neked?

KÜKLÓPSZ

(föltápaszkodik és a barlang felé rángatja Sziléoszt)

Az, Zeuszra! S Dardanoszról én ragadlak el.
SZILÉNOSZ

(a szatírokhoz)

Fiúk, végem van! Csúf dologba rántanak! 64 (567-586)

KÜKLÓPSZ

Csúfolsz, haragszol kedvesedre, mert ivott?

SZILÉNOSZ

Ó, jaj nekem, megkeseredik borom leve!

A Küklópsz bevonszolja Sziléoszt a barlangba

ODÜSSZEUSZ

(a szatírokhoz)

Nosza hát, nemes sarjak, Dionüszosz kölykei!

A férfiú ott bent elalszik csakhamar,

és ocsmány torkából a húst kiböfögi.

A rúd a barlang tűzhelyén már füstölög:

nincs hátra más, csupán, hogy a gaz Küklópsz szemét
kiégyessük, s te férfi légy a talpadon.

KARVEZETŐ

Bátorságunk kőszikla és acél; de menj

be barlangjába, mert különben vén apánk

csunyán póruljár! Boldogan segédkezünk.

ODÜSSZEUSZ

Héphaisztosz, Etna ura!* Gonosz szomszédodat

intézd el most, égesd ki gyorsan egy-szemét!

Te meg, fekete Éj sarja, Álom, jöjj, s erőd

az istenek-gyűlölte vadat igázza le, -

ne hagyj elveszni Trója hősi harcai

után Odüsszeuszt és hajósnépét ilyen

istent-embert nem ismerő gonosz kezén.

Hisz akkor a véletlen lehetne istenünk,

azt kell hinnünk: az isteneknél többet ér.

(Bemegy a barlangba)

KAR

Készül már ráfeszülni,

kapja már vendégfaló

torka a hurkot: a tűz heve oltja ki

fényhozó szemét legott.

A szénen hevített rúd hegye

rejtve tüzes hamu közt, az olajfa nagy ága;

hát eredj, Marón, tette fel!

Told ki szemét, igya veszte borát

a tomboló Küklópsz, a gaz. 65 (587-615)

Én repkénykoszorús Bromioszt epedek

meglátni, vágyva vágyom én

a Küklópsz-tanyát elhagyni már;

megérem azt a szép napot?

Odüsszeusz kijön a barlangból

ODÜSSZEUSZ

Hallgatni, vadak! Az istenekre, csend legyen,

pofát befogni! Szusszanást sem engedek,
ne merjete krákogni, még pislogni sem,
hogy fel ne ocsudjon a szörny, amíg Küklópsz-szeme
világát felhevült karóm nem oltja ki.

KARVEZETŐ

Jó, hallgatunk, torokkal lélegzünk csupán.

ODÜSSZEUSZ

Nosza, két kézzel megfogva jól a rúd nyelét,
gyertek befelé! Már szépen átforrósodott.

KARVEZETŐ

Csak mondd, az elsőség kié legyen tüzes
dorongodnál, amely szemét kiégeti
a Küklópsznak - hogy végzetében részt vegyünk!

ELSŐ FÉLKAR

Mi messzebb állunk itt a barlangszáj előtt,
nem döfhetjük szemébe izzított karód.

MÁSODIK FÉLKAR

Nekünk megrokkant hirtelen lábunk-kezünk.

ELSŐ FÉLKAR

Így jártam én is: álltomban mindkét bokám
kimarjult, nem tudom, mi üthetett belé.

ODÜSSZEUSZ

Kimarjult álltodbán?

ELSŐ FÉLKAR

Szemünk pedig csupa

por, vagy talán hamut kavart a szél ide.

ODÜSSZEUSZ

Ti gyáva fickók, így segédkeztek nekem?!

KARVEZETŐ

Hogy sajnálom gerincemet, meg hátamat,
s nem kívánom kiköpni mindahány fogam 66 (616-640)
jól összeverve: ez szerinted gyávaság?

De egy pompás orpheuszi búvigét tudok,
attól a rúd önként találja el fejét,
hogy megpörkölje Gaia egyszemű fiát.

ODÜSSZEUSZ

Régóta tudtam én, milyen a természeted,
most még jobban tudom. Tehát hú társaim
segítségét kell kérnem. Így, ha mitsem ér
kezed, szóval buzdíts a tetre, biztató
kurjongatással lelkesítsd enyéimet.

KARVEZETŐ

Azt megteszem, fejemre ez nem hoz veszélyt.
Kurjongatásomtól a Küklópsz füstbe megy!

Odüsszeusz bemegy a barlangba

KAR

Hajrá, hahó! Fel hát, ügyesen
döfd belé, siess! Süsd ki szemöldökét
a vendégételü vadnak.

Nosza szúrd, nosza süsd
az Etna-bérci juhászt!

Fúrd, tekerd! Ne magad keserüld meg,

nagy bajba ne döntsön!

Bentről üvöltés hallatszik

KÜKLÓPSZ

Ó, jaj nekem, szemem világát tűz süti!

KARVEZETŐ

De szép örömdal! Énekeld, Küklópsz, tovább!

KÜKLÓPSZ

Ó, jaj, nagyon jaj! Meggyaláztak, meghalok!

De sziklából kacagva nem szökhettek el,
alávalók! Mert én a mély barlang-odú
bejáratába állva, széttárom kezem.

A Küklópsz megjelenik a barlang nyilasában, véres arccal, megvakítva, és széttárja karját, hogy elzárja a bejáratot 67 (641-664)

KARVEZETŐ

Miért kiabálsz, Küklópsz?

KÜKLÓPSZ

Megöltek, meghalok!

KARVEZETŐ

De ronda látvány vagy!

KÜKLÓPSZ

S milyen boldogtalan!

KARVEZETŐ

Ki bántott? Tán parázsba estél részegen?

KÜKLÓPSZ

Ki? Senki. Ő ölt meg.

KARVEZETŐ

Nem ért baj senkitől?

KÜKLÓPSZ

Hisz megvakított! Senki.

KARVEZETŐ

Nem vagy vak tehát?

KÜKLÓPSZ

Te nem vagy vak.

KARVEZETŐ

Hisz senki műve nem lehet!

KÜKLÓPSZ

Ne gúnyolj. Hol van Senki?

KARVEZETŐ

Nincs, Küklópsz, sehol.

KÜKLÓPSZ

Az idegen, értsd meg, ő okozta vesztemet,
italt adott, s borába fojtva tönkretett.

KARVEZETŐ

Erős a bor, hatalma mindenkit legyűr.

KÜKLÓPSZ

Az istenekre, megszökött, vagy bent lapul?

KARVEZETŐ

Ott állnak mind egy szikla árnyas rejtekén
megbujva szótlanul.

KÜKLÓPSZ

Melyik kezem felől?
KARVEZETŐ
Jobbou felől.

*A Küklópsz tapogatózva elindul jobbra,
közben a görögök kiosonnak a barlangból 68 (665-678)*

KÜKLÓPSZ

Hol?

(Eléri a sziklát)

KARVEZETŐ

Épp a sziklaszirt alatt.

Megvannak?

KÜKLÓPSZ

(beveri fejét a sziklába)

Jaj, bajomhoz újabb baj! Fejem
betört, bevertem!

KARVEZETŐ

Ők meg elszeleltek ott.

KÜKLÓPSZ

Nem erre? Azt mondtad!

KARVEZETŐ

Nem, erre mondom én!

KÜKLÓPSZ

Most merre?

KARVEZETŐ

Fordulj arra, balkezed felé.

KÜKLÓPSZ

Ó, jaj, kinevetsz, kicsúfolod szegény fejem!

KARVEZETŐ

Ugyan, dehogy! Most épp előtted állanak.

Odüsszeusz a Küklópszától tisztos távolságban áll, társaival együtt

KÜKLÓPSZ

Hol vagy, te rosszak rossza?

ODÜSSZEUSZ

Tőled messze már:

Odüsszeusz testi épségére öröködöm.

KÜKLÓPSZ

Hogy mondtad? Eldobtad neved, s újat viselsz?

ODÜSSZEUSZ

Ezt adta volt apám: Odüsszeusszal beszélj.

Megbűnhődtél istentelen torozásodért,
mert Tróját kár lett volna elpusztítanom,
ha társaim halálát meg nem bosszulom.

KÜKLÓPSZ

Ó, jaj, a régi jóslat így valóra vált:

jelezte, hogy szemem világát elveszed,
mikor Trójából visszatérsz. De meglakolsz,
jövendölése úgy szólt, mindezért te is:

hosszas bolyongás* vár reád a tengeren. 69 (678-696)

ODÜSSZEUSZ

Jajgass, azt kívántam, s beteljesült szavam.

Most hát gyerünk a partra, hogy Szicília
vizén elindítsam hajónk hazám felé.

A görögök kifelé indulnak

KÜKLÓPSZ

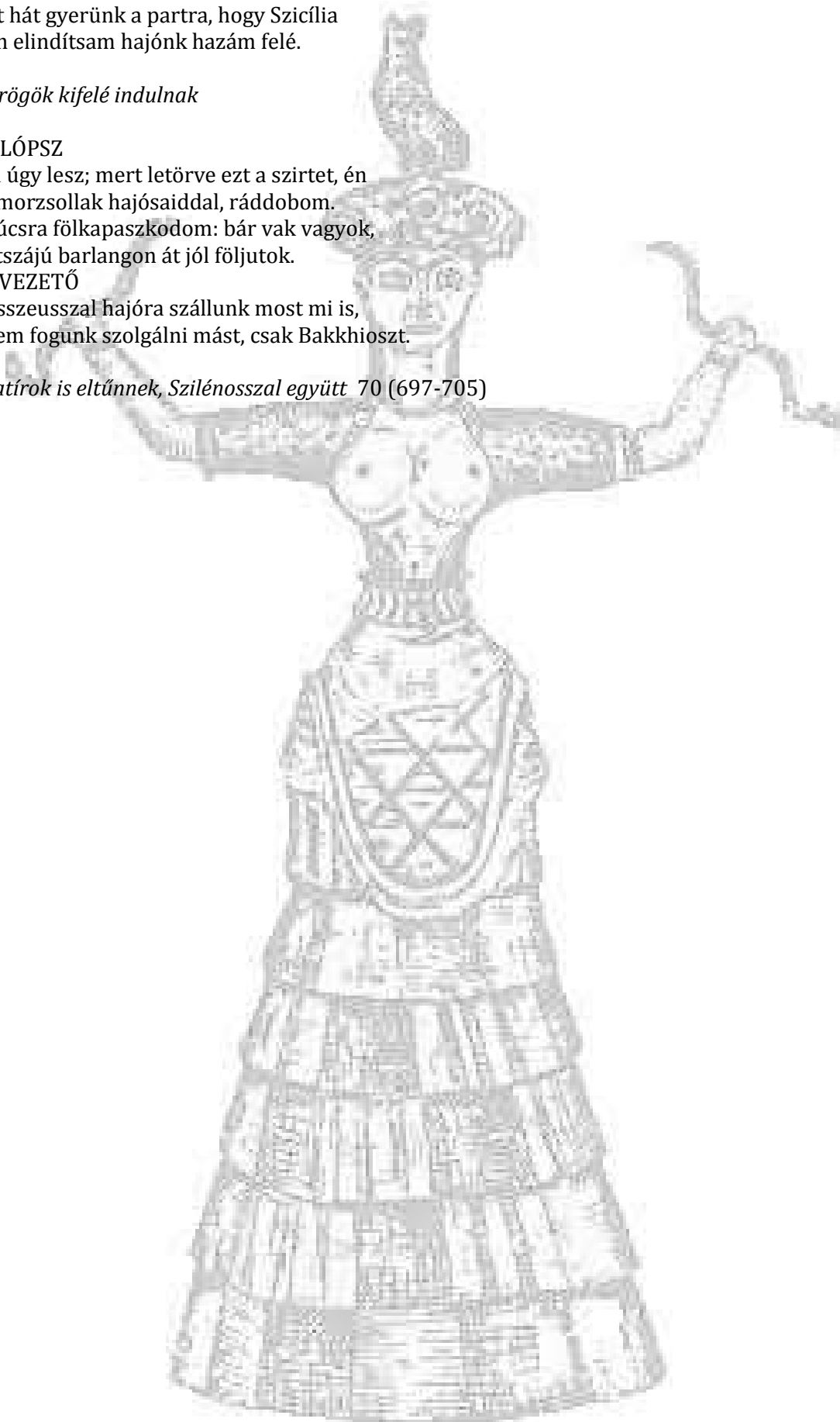
Nem úgy lesz; mert letörve ezt a szirtet, én
szétmorzsollak hajósaiddal, ráddobom.

A csúcsra fölkapaszodom: bár vak vagyok,
a kétszájú barlangon át jól följutok.

KARVEZETŐ

Odüsszeusszal hajóra szállunk most mi is,
és nem fogunk szolgálni mást, csak Bakkhioszt.

A szatírok is eltűnnek, Szilénozzal együtt 70 (697-705)

ALKÉSZTISZ

Devecseri Gábor fordítása

SZEMÉLYEK:

APOLLÓN

HALÁL

EGY SZOLGÁLÓ

ALKÉSZTISZ

ADMÉTOSZ, PHERAI KIRÁLYA

EUMÉLOSZ, ADMÉTOSZ FIA

HÉRAKLÉSZ PHERÉSZ, ADMÉTOSZ APJA

EGY SZOLGA PHERAIBELI ÖREGEK KARA

Történik Pheraiban, Admétosz palotája előtt

APOLLÓN

(kilép a palotából)

Admétosz háza, benned ettem a szolgaság
kenyerét én, az isten, s még dicsértem is.

Zeusz tette ezt, mivel megölte sarjamat,
Aszklépiaszt, mellébe verte mennykövét;
én, feldühödve, Zeusz villám-kovácsait,
küklópszait megöltem; értük büntetett
apám: halandó szolgájául kénytetett,
E földre jöttem, s itt a gazdám barmait
gondozva, otthonát őriztem mindmáig.

Kegyess gazdára leltem e házban, én kegyess,
Pherész fiára, s a végtől megmentettem őt,
csellel csikartam a Moiráktól ígéretet,*
hogy Admétosznak nem kell most meghalnia,
ha Hádészról magát más holtal váltja meg
Ő sorra járta kéréseket szeretteit,
kivált az apját, és ki szülte, az agg anyját,
de asszonyán kívül sehol se lelt olyant,
ki érte halna, napfényről lemondana.

A nő most benn a házban, férje karja közt
halódik; mert ez épp a napja, hogy reá
halála vár, hogy el kell hagynia életét.

És én - ne érjen pusztulás fertőzete! -
e megkedvelt fedél alól most távozom.

De látom is már: jön ez a Halál itt közel,
a holtak papja, hogy őt Hádészhoz elvigye
a föld alá; be pontosan megérkezett,
ébren vigyázta, mely napon kell halnia.

HALÁL

Jaj, jaj!

Mi a dolgod e ház körül itt, mit akarsz, 73 (1-29)

Phoibosz? A lentiek tiszteletét

zsugorítod, igen, szünteted ismét.

Nem volt-e elég, hogy a férj sorsát
akadályoztad, rászedve a Moi-
rákat ravaszul? Most meg a nőért
ideálsz íjas kézzel, figyelón,
bár megígérte Peliász lánya,
 hogy férje helyett maga hal meg.

APOLLÓN

Ne félj: igazság és jó szó a fegyverem.

HALÁL

Igazságod van? Akkor hát a nyíl minek?

APOLLÓN

Szokásom az, hogy mindig hordom íjamat.

HALÁL

S hogy ezt a házat megsegítsed jogtalan.

APOLLÓN

Mert jóbarátom sorsa súlyos bűba ejt.

HALÁL

E második halottól is megfosztanál?

APOLLÓN

Az elsőt sem ragadtam tőled erővel el.

HALÁL

Miért van hát a föld színén s nem a föld alatt?

APOLLÓN

Cserébe küldi azt, akiért jössz, asszonyát.

HALÁL

El is viszem magammal őt a föld alá.

APOLLÓN

Hát fogd meg, és vidd; úgyse veszek rá, tudom...

HALÁL

Hogy azt, kit kell, megöljem? Tisztetem úgyis ez.

APOLLÓN

Hogy mást ne öl meg, csak ki érett már reá.

HALÁL

Értem beszéded, értem immár vágyadat.

APOLLÓN

Alkésztisz így hát aggkorát megérheti? 74 (30-52)

HALÁL

Azt nem! Vidító tisztelet jár nekem is.

APOLLÓN

Hisz *egy* léleknél többet úgyse nyersz vele.

HALÁL

Méltóbb ajándék nekem az, ha ifju hull.

APOLLÓN

Ha vénen hal meg, dús lesz sírbatétele.

HALÁL

Phoibosz, te törvényt gazdagok javára téssz.

APOLLÓN

Mit mondsz? Titok volt eddig, hogy bölcsekedel.

HALÁL

Mivel megvinnék, hogy csak aggként haljanak.

APOLLÓN

E kedvezést nem adhatod hát meg nekem?

HALÁL

Nem én. Hisz úgyis ismered már jellemem.

APOLLÓN

Mit ember átkoz, isten útál, ismerem.

HALÁL

Nem birtokolhatod mindazt, mi nem tiéd.

APOLLÓN

Engedni fogsz még, bármi szörnyü nyers vagy is:

mivel Pherész lakába oly nagy férfi* jön

- Eurüsztheusztól küldetve, hogy keménytelű thrák földről elhurcolja a híres négy lovat - ,

ki itt e házban Admétoosz vendégeként

erővel elragadja tóled asszonyát.

De tőlem akkor hála nem jár már neked,

bár megteszed, mit óhajtok, csak gyűlölet.

(Eltávozik)

HALÁL

Sokat beszélhetsz, többre úgyszé mégy vele:

Hadész lakába száll le vélem most e nő,

Megyek be hozzá, s kardommal fölszentelem:

mert eljegyezték azt a lenti istenek,

kinek fejről fürtöt már e kard nyesett.

(Bemegy a palotába) 75 (53-76)

A pherai aggok Kara bevonul

KARVEZETŐ

Mi a ház körül itt ez a nagy nyugalom?

A király palotája miért néma?

Egy sincs-e barát a közelben,

hogy kijelenthesse, sirassuk-e már

a királynőt, vagy még él s lát fényt

Peliásznak gyermeke, Alkésztisz,

ki előttem s mindenki szemében

a legnemesebb

feleség volt itt e világon.

KAR

Van-é, ki hall, sírást-nyögést,

mellverdesést a ház felől,

vagy zokogást, hogy vége már?

Nem, még szolgál sem áll a királyi

ház kapujában. E vésznek

habtaraját simítóan

tűnj föl végre, Paián.

ELSŐ FÉLKAR

A halott körül ekkora csönd nincs.

MÁSODIK FÉLKAR

Oda van már.

ELSŐ FÉLKAR

Nem vitték ki még őt, nem.

MÁSODIK FÉLKAR

Miben is bízol? Bizony én félek.

ELSŐ FÉLKAR

Dísztelenül nem temet Admétoosz

ily hőnszeretett feleséget.

KAR

A kapu előtt se látok én
forrásvizet, miként való
tenni halottas-ház elé.
S jel sincs, áldozatul lenyesett fürt,
mely a halott-siratáskor
hull; s nem hallani ifjú
nők kéz-csapkodását. 76 (77-104)

MÁSODIK FÉLKAR

És mégis ez a kijelölt nap...

ELSŐ FÉLKAR

Ne is említsd!

MÁSODIK FÉLKAR

... min mennie kell, le a földbe.

ELSŐ FÉLKAR

Szavaid lelkem s eszemet sebezik.

MÁSODIK FÉLKAR

Sírjon, ha a jót morzsolja a sors,
gyászban mind, ki
mindig igaz volt s neve tiszta.

KAR

Hajón se küldhetjük el
semmi messze földre,
légyen az Lükia,
légyen a puszta sivár
ammóni vidék,
hogy megmentjük a lelkét
szegénynek: itt az iszonyu sors:
s az istenek tűzhelyeinél
nem lelek papot, aki
tudna segíteni rajta.

Tán csak ha Phoibosz fia*
élne még a fényben,

térne vissza megint
Alkésztisz a sötét
Hádész-kapuból:
holtak költögetője
volt az, míg Zeusz iszonyu-tüzű
villáma nem dárdázta le.

Most, hogy élni fog, ugyan
lelhetek-é reményre?

KARVEZETŐ

Mind, ami kell, megcselekedte
fejedelmünk,
már véres az áldozatoktól
minden isten magas oltára:
mégsincs gyógyír a bajokra. 77 (105-136)

A palotából egy szolgáló lép ki

De ím a házból itt jön egy cselédlány,
a könnye omlik: mit fogok most hallani?
Hogy gyász gyötör, ha gazdáidra sújt a sors,
nem korholom: de azt, hogy él-e asszonyod
vagy elveszett már, tudni tőled, óhajom.

SZOLGÁLÓ

Él is, de holt is, mindakettőt mondhatod.

KARVEZETŐ

Hogyan láthatná még a fényt, ki már halott?

SZOLGÁLÓ

Fejét lehajtja, lelke a véggel küszködik.

KARVEZETŐ

Derék király, jaj, mily derék nőt vesztesz el!

SZOLGÁLÓ

Nem tudja még az úr, csak majd ha elveszett.

KARVEZETŐ

S reménye sincs már életét megmenteni?

SZOLGÁLÓ

A végzetes nap kényszeríti, sürgeti.

KARVEZETŐ

S a végső tiszteletre fölkészültetek?

SZOLGÁLÓ

Amelyben férje elhantolja, kész a dísz.

KARVEZETŐ

Dicsőséges lesz hát halála, tudja meg,

s a legjobb asszony ő a széles ég alatt.

SZOLGÁLÓ

Hogy is ne volna az? Ki szólna ellene?

Ki felülmúlná, milyennek kéne lennie

a nőnek? Hogy mutathatná, hogy tiszteli

urát, jobban, mint így, hogy érte halni kész?

De városunkban ezt mindenki tudja jól:

hogyan tett otthonában, azt halld és csodáld.

Érezve jönni már e végzetes napot,

fehér testét folyam vizében mosta meg,

majd cédrus ládákból az ékességeit 78 (137-160)

kivéve, díszes szép ruhába öltözött,

s a tűzhely elébe állva, így fohászodott:

„Úrnőm, hiszen leszállok én a föld alá,

végső imámmal íme, hozzád fordulok:

árváimat te óvd, te köss az ifjuhoz

jólelkű nőt s a lányhoz jószívú urat;

s ne hagyd, hogy ők, mint én, az anyjuk pusztulok,

idő előtt meghaljanak, de boldogan

töltsék el az ősi földön édes életük.”

Admétoz otthonában aztán mindenegy

oltárt bejárt s virággal esdve ékített,

megszedve hozzá fürtös mirtusz-ágakat,

és nem nyögött, nem is sírt, arca szép színét

nem változtatta el közelgő végzete.

De hogy hálótermében és ágyához ért,

ott összeomlott s könnye omlott, s így beszélt:

„Te ágy, melyen megoldtam egykor szűz-övem

e férfinak, kiért most íme meghalok,

ég véled! Nem gyűlöllek: engem egymagam

ölsz meg: hozzád s uramhoz hűtlen nem leszek,

ezért halok meg. Majd más asszony foglal el,

nem tisztábbszívű nálam, bár tán boldogabb.”

És ráborulva megcsókolta, mindegyik

párnája ázott két szemének könnye közt.
S midőn a sok sírással végre jóllakott,
elhagyta ágyát csüggedt fővel és kiment
a hálóterméből, de vissza-visszatért
és újra s újra ráborult párnáira.
S a gyermekek csak csüngtek anyjuk köntösén
és sírtak; karra vette ő hol az egyiket,
hol a másikat, s csókolta halni készülőn.
Cselédje is mind sírt a házfedél alatt
az úrnőt szánva. S ő mindjüknék jobb kezét
nyújtotta, egy se volt számára oly silány,
hogy búcsuszótt ne váltott volna véle is.
Ilyen keserves sorsu Admétosz laka.
Ha meghalt volna, vége volna, de megfutott
a végtől s kín között él, mit sosem feled.

79 (161-198)

KARVEZETŐ

Ily szörnyű baj közt sír hát Admétosz király,
hogy elveszíti tisztaszívű hitvesét?

SZOLGÁLÓ

Zokog, karjában tartja édes asszonyát,
és kéri őt, hogy el ne hagyja - hasztalan:
mert sorvad ő már és a kórtól bágyadoz.
Keserves súly, alig tarthatja karja közt;
és mégis, ámbár már csak épp piheg szegény,
a napsugárt kívánja látni még szeme,
hisz már ezentúl semmikor sem nézheti,
csak most utolszor a nap sugarát, a nap körét.
De indulok, hogy itt vagy, bent jelenteni:
király iránt nem érez ám mindenki úgy,
hogy bajban is mellette állna szívesen:
de te gazdáimnak régi kedves híve vagy.

(Visszamegy a palotába)

ELSŐ FÉLKAR

Jaj, Zeusz, milyen kiút tud nyílni még
e bajból, és mi old fel a
sorstól, mely urunkra sújt?

MÁSODIK FÉLKAR

Jönnék ki már? Nyírjam-é a hajam,
és csupa éjszín gyászruhát
vessek-e már magamra?

ELSŐ FÉLKAR

Így, ti kedvesek, így van, esdjetek
az istenekhez mégis: igen
nagy hisz az ő hatalmuk.

KAR

Ó, Úr Paián,*

Admétosz nagy bajára, kérünk, írt találj.
Add meg, no végre add meg: máskor is már
megtaláltad, és most
te mentsd meg a nőt a haláltól, és
fékezd meg a gyilkos Hádészt.

MÁSODIK FÉLKAR

Jaj, jaj! 80 (199-226)

Pherész fia, mily búa hullsz,
elveszítéd asszonyod.

ELSŐ FÉLKAR

Nem jobb-e, ha ledöfi most magát,
vagy ha nyakán hurok feszül
s légi magasban úgy csüng?

MÁSODIK FÉLKAR

Nemcsak kedves ő - a legkedvesebb,
az asszonyod, ki szemed előtt
hull a halálba még ma.

A palota kapujá kitárul. Admétosz Alkésztiszt támogatva kilép. Két gyermekük, szolgák, szolgálók követik őket. A szolgák egy kerevetet helyeznek a színre

KAR

Figyeld, figyeld:
a házból ő s a férje lép ki, nézz reá.
Pherészi föld, zokogj, sirasd kiáltva
a legjobb asszonyt,
ki most a kórban sorvadoz
s Hádészhoz száll a földbe.

KARVEZETŐ

Már sose mondom, hogy a nászban több
öröm él, mint bú; példa a teljes
múlt, s íme, királyunk sorsa megint:
elveszti e legderékabb feleséget,
s olyan életet él majd, ami immár
nem is élet; s mindig is így lesz.

ALKÉSZTISZ

Égi nap és ragyogó sugár,
körbe-keringő felhők a nagy égi pályán!

ADMÉTOSZ

A nap lát téged s engem, két boldogtalant,
kik nem vétettek, s néked mégis halni kell.

ALKÉSZTISZ

Föld, s magas otthonom, ősi ház,
násznyoszolyám lólkosz honi drága földjén! 81 (227-249)

ADMÉTOSZ

Emelkedj föl, boldogtalan te, el ne hagyj;
s a nagy isteneknek irgalmáért esdekelj.

ALKÉSZTISZ

Látom, már látom a kétevezős sajkát:*
a halotti révész,

kezében a lapáttal, Kharón
már szólogat: „Ne késs, jöjj!

Siess: utam te gátlod.”

Igyekezsem, így noszogat, siettet.

ADMÉTOSZ

Ó, jaj, keserves csónak-útról szól szavad.

Boldogtalan, jaj! Szörnyüséget szenvedünk!

ALKÉSZTISZ

Visz engem, visz valaki - nem látod? -
a halotti lakba,

szemöldöke sötétlik, s reám

tekint a szárnyas Hádész.*

Mit óhajtasz? Jaj, eressz el!

Milyen út ez, melyre, szegény, ma lépek!

ADMÉTOSZ

Gyászosz szeretteidnek, s legkivált nekem,
s a gyermekeknek, kik velünk keseregnek.

ALKÉSZTISZ

Hagyjatok, hagyjatok immár.

Hadd feküdjem, nincs erőm:

itt a halálom.

Szememre éj homálya kúszik.

Gyermekek, gyermekeim,
nincsen anyátok, nincs többé.

Örüljetek már egyedül e napsugárnak!

ADMÉTOSZ

Ó, jaj, keserű nekem e búcsú,
sokkal keserűbb a halálnál is.

Ne hagyj el, az égre s gyermekeidre
esdek, kiket árvákká szomorítsz:

kelj föl, erős légy:

mert holtod után már ne is éljek: 82 (250-277)

rajtad áll most, éljünk vagy ne:

mert szent nekünk a szerelmed.

ALKÉSZTISZ

Admétosz, látod készenálló végzetem;
előbb, mint halnék, hadd mondok ki óhajom.

Téged becsülve áldozom fel életem,
cserébe érted, hogy te láthasd még a fényt,
nrm kéne halnom, mégis meghalok, hogy élj;
kaphattam volna bárki más thesszál urat,
s lakhattam volna dús királyi otthonát.

Nem vágytam tőled elszakítva élni sem,
elárvult gyermekeimmal, s nem kíméltem én
magam, s gyönyörrel áldó ifjuságomat.

Apád s szülőanyád elárult, elhagyott,
bár nekik illett volna érted halniok
dicsőséges halállal, sarjuk mentve meg.

Hisz egyfiuk voltál te, s nem volt már remény,
hogy majd ha meghalsz, még új sarjat nemzzenek.

S te vélem együtt élhetnéd az életed,
és nem zokognál, elveszítve asszonyod,
és árva gyermekeid nevelve. Csakhogy ezt
egy isten így rendelte:* így kell lennie.

Legyen; de egyet esküvel fogadj nekem:
méltó viszonzást úgyse kérek, mert hiszen
az életünknel semmi sincs értékesebb,
de jogosat, megvallod: mint én, éppen úgy,
szereted, hogyha józan vagy, két gyermekünk:
hagyd hát meg őket otthonuk gazdáinak,
s fejükre ebbe a házba mostohát ne hozz,*
ki mert silányabb nálam, majd irigykedőn
vet kettőnk két kis gyermekére bős kezét.

Hát kérve kérlek: ezt az egyet meg ne tedd.
A gyermekekhez mostohájuk mind gonosz,

a mérges kígyónál nem ártalmatlanabb.
Erős bástyát talál apjában a fiú;
de, kislányom, te mint serdülsz föl boldogan?
Hozzád milyen lesz majd apádnak asszonya?
Nehogy rossz híred költse, és virágkorod,
teljében megronthassa tiszta nászodat. 83 (278-316)

Hisz nem anyád fog férjhezadni egykoron,
s mikor majd szülsz, nem bátoríthat, gyermekem,
bár akkor nincs az anyánál senki kedvesebb.
Mert meg kell halnom: és nem holnap jó felém
halálom, és nem is harmadnap reggelén,
de most rögtön sorolnak a nemlevők közé.
Hát éljetek majd boldogan; férjem neked
dicsőség, hogy a legjobb asszony volt tied
s nektek, hogy a legjobb anyától születtetek.
KARVEZETŐ

Bízz: nem félek férjed nevében szólani;
így tesz, ha el nem hagyta őt a józan ész.
ADMÉTOSZ

Meglesz, eképp lesz, csak ne félj: éltedben is
te voltál, és holtodban is mindig te léssz
a hitvesem; s helyedben más thesszál leány
férjének hívni engem nem fog már soha:
nem él olyan nő, apja bármilyen nemes,
és bárki más asszonynál szebb legyen maga.
Megelégszem e gyermekekkel, és fohászkodom,
hogy megmaradjanak nekem, ha már te nem.
A gyászomat meg nemcsak egy évig hordozom,
de életem végéig, érted, asszonyom;
és gyűlölöm, ki szült, apámat megvetem:
szavuk volt hozzám kedves és nem tetteik.
Te adtad értem azt, mi a legkedvesebb,
és megmentettél. Nincs-e hát elég okom,
ha ezt a hitvest jajpanasszal gyászolom?
Mulatságot, víg társak közt borozgatást,
virágot, dalt, mi házam tölti, szüntetek.
Lanthúromat nem érintem meg, libüai
fuvolahangra nem zengek már éneket;
mert elragadtad az élet minden gyönyörét.
A mesterek míves kezével alkotott
képmásod majd a nászi ágyra fektetem,
reá rogyok, s a két karom köré fonom,
s neved kiáltva, azt hiszem, hogy asszonyom,
a kedveset tartom karomban, bár nem őt;
hideg gyönyör, tudom, de lelkem terheit 84 (317-353)
könnyíti tán. És álmaimban is, hiszem,
meglátogatsz, örömömre; édes a kedveset
láthatni, bármily rövid időre, éjjel is.
Enyém ha volna Orpheusz nyelve és dala,
hogy Démétérnek lányát vagy az ő hitvesét
elbűvölhetném s fölhozhatnálak megint,
leszállanék, s Plútón kutyája* vissza nem
tarthatna, sem lelkek révésze, evezős
Kharón, hogy a fényre újra föl ne hozzalak.

De várj reám ott lent, s fogadj, ha meghalok,
készítsd lakásunk, melyben együtt ott lakunk.
S én meghagyom, hogy egy cédrus legyen lakunk,
s hogy ott a keblem majd a kebleden legyen:
mert a halálban sem kívánok nélküled
maradni, én egyetlen hívem, kedvesem.

KARVEZETŐ

E gyötrelmes gyászt, mint baráttal hű barát,
hordom veled én is: asszonyod méltó reá.

ALKÉSZTISZ

Apátok szavát hallottátok, gyermekek,
hogy hitveseül más asszonyt már nem vesz el
tinektek mostohául, rám gyaláztatul.

ADMÉTOSZ

E szót most is kimondom én, és állom is.

ALKÉSZTISZ

E feltétellel vedd kezemből őket át.

ADMÉTOSZ

Az édes kézből édes ajándék, átveszem.

ALKÉSZTISZ

Te légy helyettem e két kicsinynek anyja is.

ADMÉTOSZ

Az kell legyenek, mert téged elveszítenek.

ALKÉSZTISZ

A mélybe szállok, lám, ily ifjan, gyermekek!

ADMÉTOSZ

Jaj, mit tegyek, ha elhagysz és magam leszek?

ALKÉSZTISZ

Az idő megenyhít: az, ki meghalt, semmi már. 85 (354-381)

ADMÉTOSZ

Az istenekre, vígy magaddal a föld alá!

ALKÉSZTISZ

Elég az is, ha most teértem én halok.

ADMÉTOSZ

Mily hitvestől rabolsz meg engem, végzetem!

ALKÉSZTISZ

Elsúlyosul már két homálylepett szemem.

ADMÉTOSZ

Elpusztulok, ha elhagysz engem, asszonyom.

ALKÉSZTISZ

Rólam ne szólalj többé, én már nem vagyok.

ADMÉTOSZ

Emeld föl arcod, el ne hagyd két gyermeked.

ALKÉSZTISZ

Nem szivszerint! Ég véletek, szülöttem.

ADMÉTOSZ

Nézz reájuk, nézz hát!

ALKÉSZTISZ

Én már nem vagyok.

ADMÉTOSZ

Mit téssz? Elhagysz?

ALKÉSZTISZ

Légy boldog.

ADMÉTOSZ

Végem! én szegény!

KARVEZETŐ

Elment, nincs többé Admétosznak asszonya.

EUMÉLOSZ

Jaj, ó, én szegény. Föld alá került
anyácska, és már nincs velünk
a nap alatt, apám!

Bizony, elhagyott, jaj, szegény,
minket elárvított.

Gyere, nézd, nézd, milyen a szeme,
csüng lefele két keze.

No, figyelj, no, figyelj reám,
én beszélek hozzád, anyám, anyám,
hozzád, anyám, én, könyörgök, az ajkadon
csüngve, kicsiny fiókád. 86 (382-402)

ADMÉTOSZ

Hívod, ki nem hall és nem is lát: ó, milyen
nehéz csapás szakadt reátok és reám.

EUMÉLOSZ

Kicsi vagyok, apám; s édes jó anyám
magamban élni elhagy; ó,
szörnyü e szenvedés,
s te is énvelem érzed ezt,
kishugom, így, éppígy
szenveded;
jaj, apám,
be haszontalanul is
házasodtál, el nem éred vele
aggkorod: hamar elveszett; s holtod után, anyánk,
puszta halott a ház is.

KARVEZETŐ

Admétosz, el kell túrnöd ezt a sorscsapást:
nem első és nem végső vagy te az emberek
között, ki jó hitvest veszt: gondold meg hiszen,
hogy egyszer mindnyájunknak meg kell halnia.

ADMÉTOSZ

Tudom jól, és e szörnyűség váratlanul
bizony nem ért: régóta gyötrődtem tudón.
De indulok már eltemetni holtamat;
ti ittmaradva, gyászoló dalt zengjétek
a lenti Úrhoz, kit kérlelni nem lehet.
S minden thesszálnak itt, kin én uralkodom,
elrendelem, hogy érte a gyászban részt vegyen;
haját lenyírja, öltösn éj sötét ruhát;
s ti, kik négyesfogatba fűztök méneket
s csikót, sörényt nyakukról vassal messetek.
S a városban ne szóljon síp, se lant szava,
amíg tizenkét hold nem futja meg körét;
mert kedvesebb halottat nem temethetek,
se hozzám jobbat; méltó így becsülnöm őt,
mert senki más, csak ő halt értem egymaga. 87 (403-434)

KAR

Ó, Peliász lánya, te,
Hádész palotája ölén örömben

lakj, naptalan otthonodban, ott lenn.
Hadd tudja Hádész, a sötéthaju isten is, és a
hajós-agg*
az, ki a holt sereget
csónakon vezérli,
hogy a legnemesebb igazszívű nőt
viszi át Akherón vizén a ket-
tős evezőlapáttal.

Téged a Múzsá-fi* mind
zeng sokszor a héthuru bérci teknős-
lanton, meg a lanttalan énekekkel,
Spártában a Karneia-hónapban, mikor eljön az ünnep,
és a nagy éjben a hold
hajnalig sugárzik,
meg a boldog, a csillogó Athénban.
Ilyen éneket adsz haláloddal
kincsül a dalnokoknak.
Volna reá hatalmam,
tudnálak föl a fényre,
idehozni a lenti házból
s Kókútosz közepéből,
földalatti áron át evezve!
Egyedül te merted, te asszonyok leg-
nemesebbje,
megváltani férjed életét a
magadén Hádészből. Testedet
könnyen nyomja a föld! S urad hogyha tán
új nyoszolyát kerít, bizony én nagyon
meggyűlölöm majd s velem két kicsiny szülötted.

Anyja a földbe nem szállt
fiáért, nem akarta,
s nem az apja, akármi agg már
..... 88 (435-468)
világra hozták, s meg nem mentették,
nyomorult szülők, bár a fűrtjük ősz már.
S te, ki ifjú
vagy, érte, a férjedért te haltál.
Bárcsak ily asszonyt kaphatnék,
ily szeretőszívű társat én: igen
ritka az életuton hiszen ez: s velem
élhetne, végig borútlan velem lehetne.

Héraklész jobbról megjelenik

HÉRAKLÉSZ

Idegenek, Pherésznek falvait lakók,
Adméoszt vajjon otthonában lelhetem?
KARVEZETŐ
Igen, Héraklész, otthon van Pherész fia.
De téged thesszál földre, mondd, mi gond vezet,
mért látogattad meg Pherésznek városát?
HÉRAKLÉSZ

Tirünszi Eurüsztheusznak munkát végezek.

KARVEZETŐ

És merre tartasz? Lépted mily utakra visz?

HÉRAKLÉSZ

Ej kell hogy hajtsam a thrák Diomédész négy lovát.

KARVEZETŐ

Hogy is tehetnéd? Gazdájuk nem ismered?

HÉRAKLÉSZ

Nem én; a bizton földön nem jártam soha.

KARVEZETŐ

Nagy harcok nélkül rajtuk úrrá nem lehetsz.

HÉRAKLÉSZ

De mit rámrónak, én meg nem tagadhatom.

KARVEZETŐ

Vagy ölsz és megjössz, vagy te halsz meg,

s ottmaradsz.

HÉRAKLÉSZ

Mit megvívok, nem első lesz e küzdelem.

KARVEZETŐ

S mi lesz a hasznod, mondd, ha rajta győzni fogsz? 89 (469-490)

HÉRAKLÉSZ

Csikóit én Tírünsz urának elviszem.

KARVEZETŐ

Szájukba zablát vetni nem lesz semmiség.

HÉRAKLÉSZ

Csak nem lehellnek orrlukukból lángokat?

KARVEZETŐ

De vad fogakkal embert tépnek szerteszét.

HÉRAKLÉSZ

Mit? Bérci vadnak, nem lovaknak étke az.

KARVEZETŐ

De láthatod majd: vérrel ázik jászoluk.

HÉRAKLÉSZ

S magáról mit vall gazdájuk, kinek fia?

KARVEZETŐ

Arészé, ki az arany thrák harcipajzs ura.

HÉRAKLÉSZ

Csupán balsorsom fáradalmát említed:
mindig kemény az és meredekre kényszerít,
ha mindig Árész-gyermekekkel kell nekem
megtüzdenem: Lükáón volt az elsejük,
Küknosz következett utána, ez pedig
a vad csikókkal, és urukkal a harmadik.
De senki sincs, ki látná Alkméné fiát
az ellenség kezétől félni bármikor!

Admétosz feketében, nyírt fejjel, kilép a palotából. Szolgák követik

KARVEZETŐ

Nézd, itt jön épp e föld királya, ő maga

Admétosz az, ki háza ajtaján kilép.

ADMÉTOSZ

Légy üdvözölve, Perszeusz vére, Zeusz fia.

HÉRAKLÉSZ

Thesszál király, Admétosz, üdvözlégy te is.

ADMÉTOSZ

Bár lenne úgy! Tudom, hogy jószándéku vagy. 90(491-511)

HÉRAKLÉSZ

Miért viselsz gyászt, mért nyírtad le fürtjeid?

ADMÉTOSZ

El kell temetnem egy halottat még e nap.

HÉRAKLÉSZ

Minden csapástól isten óvja sarjaid!

ADMÉTOSZ

Kiket nemzettem, élnek benn a gyermekek.

HÉRAKLÉSZ

Apád időben költözik, ha költözik.

ADMÉTOSZ

Él ő is és szülőanyám is, Héraklész!

HÉRAKLÉSZ

De hát Alkésztisz, asszonyod, csak nemhalott?

ADMÉTOSZ

Kettős a szó, melyet felőle mondhatok.

HÉRAKLÉSZ

Holtról vagy élőről beszéltél, válaszolj.

ADMÉTOSZ

Van is még és már nincs is, engem ez gyötör.

HÉRAKLÉSZ

Nem értem jobban, mert homályos így e szó.

ADMÉTOSZ

A végzetet, mely vár reá, nem ismered?

HÉRAKLÉSZ

Tudom, hogy érted elvállalta: halni fog.

ADMÉTOSZ

Hogy élne hát, ha ezt magára vette már?

HÉRAKLÉSZ

Ne sírj előre érte, ráérsz akkor is.

ADMÉTOSZ

Ki halni fog, meghalt, s ki meghalt, az nem él.

HÉRAKLÉSZ

A lét s a nemlét, tudjuk jól, különbözik.

ADMÉTOSZ

Te így ítélsz, Héraklész, én viszont amúgy.

HÉRAKLÉSZ

De mért zokogsz? Ki halt meg kedveseid közül? 91 (512-530)

ADMÉTOSZ

Egy nő, egy asszony, róla szoltam én imént.

HÉRAKLÉSZ

Idegen nő, vagy tán hozzád közel rokon?

ADMÉTOSZ

Idegen, és mégis mihozzánk tartozó.

HÉRAKLÉSZ

Mért épp a házában vesztette életét?

ADMÉTOSZ

Meghalt az apja, s árván itt nevelkedett.

HÉRAKLÉSZ

Jaj!

E bú között, Admétosz, mért is leltelek?

ADMÉTOSZ

Mivégre szólsz így, mit takar szód szóttese?

HÉRAKLÉSZ

Más házigazda otthonába indulok.

ADMÉTOSZ

Uram, ne, semmikép! e bú távol legyen.

HÉRAKLÉSZ

A gyászolóknak minden vendég csak teher.

ADMÉTOSZ

A holtak holtak; otthonunkba lépj be hát.

HÉRAKLÉSZ

A sírok mellett lakmározni csúnyaság.

ADMÉTOSZ

Külön vendégszobáink várnak bent reád.

HÉRAKLÉSZ

Bocsáss utamra, s végtelen hálám fogadd.

ADMÉTOSZ

Más tűzhelyéhez térned innen nem szabad.

(Egy szolgálóhoz)

A távolibb vendégszobákba vidd csak őt;
nyisd ajtajuk, s a sáfároknak mondd: legyen
bőséggel étek; s közbül zárjátok be mind
az ajtót; jajszavakkal vig lakmározó
vendégeket borússá tenni nem való.

Héraklést a szolgálk bevezetik a palotába 92 (531-550)

KARVEZETŐ

Mit is cselekszel? Nagy gyász sújtja házadat,
s te vendéget fogadsz, Admétosz, balgatag!

ADMÉTOSZ

S a házból és a városból elúzve tán
a vendéget, nagyobb dicséreted kapom?

Nem, mert a sors csapása kisebb nem lehet
úgy sem, de vendégsértő, durva én igen.

S a meglevő bajokhoz evvel új kerül,
mert vendéggyűlölőnek hívják házamat.

Legnyájasabb jó házigazdám ő nekem,
ha Argosznak szomjú földjére érkezem.

KARVEZETŐ

Miért titkoltad el hát gyászos sorsodat,
ha, mint beszéled, ő olyan derék barát?

ADMÉTOSZ

Nem lépett volna otthonomba semmikép,
ha bánatomból bármi is füléhez ér.

Tudom, hogy lesz, ki esztelennek tart ezért
és nem magasztal; csakhogy az én otthonom
kiúzni nem tud vendéget, se sérteni.

(Bemegy a palotába)

KAR

Ház, te sok vendég fogadója mindig, nemes úr
palotája,
a püthói lantos is méltatott, Apollón,
téged, otthonául,

s vállalta azt, hogy rétjeiden
pásztorolja nyájad;
s kóborolva a dombokon,
nádsípon fújta a nyájadnak
pásztor-dallamait mind.
És a nyáj közt foltos hiúzok örültek az énekednek,
Othrüsz odvait elhagyván rajostól eljött,
jött a rőt oroszlán;
s körtáncba lépett lantszavadon, 93 (551-582)
Phoibosz, mind a foltos
dámvad, szép sudaras fenyők
közül kiszökellve friss lábbal,
édes dalnak örülve.

Ezért legtöbb juha van
néki, dús háza, szépvizü Boibé
tó mellett; földjén a barázda szalad
mind a molosszoszi hegy
tövéig, hol a nap, fogatának
paripáit a sűrű homályban megállítja;
határa Aigeusz tengeréig
és a magas Pélionhoz ér el.
Most is tárván kapuját,
harmatos szemmel, vendéget fogadott,
míg most-halt kedves felesége miatt
ő maga sírt odabent;
a nemesre mi tiszteletadva nézünk.
A jókban a bölcsességnek egésze virul. Bámulom:
s bízni bátran buzdít a lelkem,
hogy a kegyes férfi jóra lel még.

*Admétosz kijön a palotából. Szolgák hozzák a vállukon utána a kerevetet, Alkésztisz holttestével.
Szolgák és szolgálók gyászruhában, halotti áldozat-ajándékokkal kísérik őket*

ADMÉTOSZ

Pherait lakó, nemesszándéku férfiak,
az illő dísszel ékített holttestet itt
hozzák a szolgák máglyatűz és sír felé;
a holtat hát köszöntsétek, miként szokás,
s e végső útján néki búcsut mondjatok.

Jobbról jön az agg Pherész. Mögötte a szolgák, halotti díszekkel 94 (583-610)

KARVEZETŐ

Apádat látom, agg lábaival erre jön,
nyomán a szolgák, és kezében hozza itt
holt asszonyodnak mind a síri díszeket.

PHERÉSZ

Jövök, fiam, hogy bánatodban részt vegyek;
mert senki nem tagadja: józan és nemes
hitvest veszítettél. De ezt a végzetet
akármilyen súlyos, kényszer adta, tűrni kell.
Fogadd e díszet itt, szálljon véle föld alá:
mert annak teste tisztességet érdemel,

ki éltedért az éltét adta, gyermekem,
és nem tett engem sarjtalanná, s nélküled
bús vénkoromban sorvadozni nem hagyott,
s nemes tettevel minden nőnek életét
dicsőbbhirűvé tette, tűrő-bátorul.

Ó, megmentője fiamnak, te, ki engem is
fölémeltél romjaimból, légy Hádészban is
köszöntött s áldott. Ilyen nászt kell kötnie
minden halandónak, vagy nem nősülnie.

ADMÉTOSZ

E sírbatételhez bizony nem hívtalak,
s nem mondhatom, hogy ittléted kedves nekem.
S az én halottam föl nem ölti díszeid.
Sírjába szállva díszeidre nem szorul.
Mikor pusztultam, vettél volna részt az én
bajomban! Félreálltál, hagyta halni őt,
te vén, az ifjat, s most a holtat könnyezed?
Nem is voltál valóban, test szerint, apám?
S ki mondta, hogy szült, úgynevezett anyám sem volt
anyám nekem: tán szolgavérből származom
s a nőd mellére csak rácsempésztek talán?
Próbához érve megmutattad, hogy ki vagy;
bizony nem is hiszem, hogy gyermeked vagyok:
mert gyávaságban tűnsz ki mindenek fölött,
ki ily idős vagy, és nem akartál életed
szélső határán, nem mertél meghalni te
a saját fiadért, átadtátok ezt neki, 95 (611-645)
idegen nőnek, kit most méltán tisztetek
apámul, és anyámul is helyettetek.
Pedig dicső lett volna az a küzdelem,
ha sarjadékodért meghalsz, hisz oly rövid
időd, amely még életedből hátra van.
S én véle együtt élhetném az életem,
és nem zokognék, így maradva, sorsomon.
Hisz férfinak mi boldogság csak juthatott,
te mind elérted: ifjan nyerted trónodat,
és házadban az örökös én voltam, fiad,
nem aggódtál hát, hogy meghalsz gyerektelen,
s elárvult házad majd idegen kéz hordja szét.
Nem mondhatod, hogy nem tiszteltem aggkorod,
s ezért hagysz halni, mert irántad mindig is
szemérmes tisztelet volt bennem: s most nekem
szülőanyámmal együtt ily hálád adod.
Hát más fiakat ne késlekedj már nemzeni,
kik aggkorodban ápolgatnak s testedet
kiterítve majdan, ékességgel ékítik:
mert téged ez az én kezem el nem temet;
felőled holt vagyok már, és ha látom a fényt
egy más megváltó révén, azt mondom: neki
vagyok csak sarja, aggkorában gyámola.
Hiú szavakkal hívja a halált mind a vén,
a vénkort szidja és a hosszú életet:
de hogyha vége már közel van, nem kíván
meghalni egy sem, nem teher már vénkora.

KARVEZETŐ

Admétosz, hallgass; épp elég e nagy csapás:
apádnak lelkét, kérlek, föl ne ingereld.

PHERÉSZ

Fiam, mit képzelsz, kit szídsz, rabszolgát talán,
ezüstödön vásárolt lidet, vagy phrüget?
Hát nem tudod, Thesszáliában thesszali
apának sarja én, szabad s nemes vagyok?
Be dölyfös is vagy, ifjumódra rámveted
szidalmaid, sebzél, s tán büntetlen maradsz?
Nemzettelek s neveltelek, hogy e ház ura
légy, ám helyetted halni épp nem tartozom, 96 (646-682)
ilyen törvényt örökbe nem kaptam soha,
apáknak halni fiakért nem hellén szokás.
Balsorsunak vagy boldogsorsunak magad
számára születted; tőlem megkaptad, mi jár.
Sokak felett uralkodol, sok földet is
hagyok reád, mit mind apám hagyott reám.
Mi volt a vétkem? Mit raboltam tőled el?
Ne halj meg értem, s érted nem halok meg én.
Örülsz a napnak; és apád nem, azt hiszed?
A lenti létben, úgy hiszem, hogy hosszú lesz
időnk: az élet kurta, annál édesebb.
Szégyentelen küzdöttél éltedért te is,
és élsz, kijátszva már-kitűzött sorsodat,
nődet megölve; s most a gyávaságomat
rovod föl, gyáva, kit legyőz egy asszony is,
ki érted, ékes ifjuért vállal halált?
Jó szerre leltél, hogy ne halj meg már soha,
ha épp meglévő nődet mindig ráveszed,
hogy haljon érted; és szídsz szeretteid,
mert nem teszik meg ezt neked, ki gyáva vagy.
Hallgass: jegyezd meg, hogy ha szereted életed,
más is a magáét; s ránk ha szórsz szidalmakat,
sok nemhazug szidalmat hallasz majd te is.

KARVEZETŐ

Most és imént is sok gonosz szót szóltatok;
szűnj meg, te agg, tovább gyalázni gyermeked.

ADMÉTOSZ

Beszélj, hisz én már szóltam; hogyha fáj neked
igaz szavam, nem kellett volna vétened.

PHERÉSZ

Nagyobb vétek lett volna érted hullanom.

ADMÉTOSZ

Ha ifju hal meg és ha agg, tán egyremegy?

PHERÉSZ

Két életünk bizony nincs, egyetlen csupán.

ADMÉTOSZ

Élj hát magánál Zeusznál is nagyobb időt.

PHERÉSZ

Szüldőidet, kik nem sértettek, átkozod? 97 (683-714)

ADMÉTOSZ

A hosszú élet, úgy látom, kedves neked.

PHERÉSZ

S te nem magad helyett kísérted sírhoz őt?

ADMÉTOSZ

Gonosz, hisz ez mutatja gyávaságodat!

PHERÉSZ

Nem mondhatod, hogy éniattam halt e holt.

ADMÉTOSZ

Jaj!

Az életben bár még szükséged lenne rám!

PHERÉSZ

Kérj asszonyul sok nőt, hogy többen haljanak.

ADMÉTOSZ

Tiéd a szégyen, mert nem voltál halni kész.

PHERÉSZ

Az isten drága napja ó, be kedves is!

ADMÉTOSZ

Nem férfiként beszélsz, silány a lelked is.

PHERÉSZ

Nem téssz nevetve sírba, bárha agg vagyok.

ADMÉTOSZ

Meghalsz amúgyis, dicstelen halsz, jól tudom.

PHERÉSZ

Ha holt vagyok, mit bánom én, hogy szídnak-e.

ADMÉTOSZ

Csúfság! a vénkor lám milyen szégyentelen!

PHERÉSZ

Ez itt szégyentelen nem volt, bolond igen.

ADMÉTOSZ

Eredj, békén temetnem hagyd halottamat.

PHERÉSZ

Megyek; s akit megöltél, csak temesd magad;

rokonságának még ezért felelni fogsz.

Akasztoszt immár férfinak se tarthatom,

ha húga vérért rajtad nem bosszulja meg.

ADMÉTOSZ

Kotródj tovább, te és a nő, ki véled él;

fiatlan, bárha van fiatalok, vénüljetek, 98 (715-735)

érdem szerint: mert többé egy fedél alatt

velem nem laktok: hírnökökkel hirdetem,

ha kell: az ősi tűzhelytől eltitalak.

S mi most - hisz ezt a meglevő bajt túrni kell -

menjünk, a holtat máglyára tenni fel.

A menet kivonul. A Kar követi

KARVEZETŐ

Ó, jaj, megölt a saját merszed,

te fennkölt nő, legnemesebb, te,

üdv, üdv! kegyesen várjon a földmélyi

Hermész* s Hádész; és ha van ott lenn

jutalom jóknak, te a részese légy,

ülj trónt Hádész jegyesével.

A Kar elvonulása után a színpad üresen marad. A Szolga, aki előbb Héraklészt kísérte, kijön a palotából

SZOLGA

Mindenfelől, sokféle embert láttam én
belépni Admétosz lakába eddig is,
kit asztalánál szolgáltam ki - ám ilyen
gonosz természetűt biz egyet sem, soha.
Először is jól látta: gazdám gyászba van,
s mégis merészelt általlépni ajtaján.
Aztán: nem is fogadta ám el bölcs-szerény
módon, mit néki nyújtunk, bárha bajra lát,
de hogyha nem hozunk mindent, még sürget is.
Kezében repkényes kupával csak vedel,
a termő kék fürt tiszta nedvét hörpöli,
mígcsak körül nem fogja lángoló heve
a bornak: homlokára mirtusz-dísz körít,
rútul rikoltoz; dal *kétféle* hallatott,
ez itt kurjongott, Admétosz nagy bánatát
nem is tisztelve; míg mi, szolgák, asszonyunk
sirattuk; nem mutatva könnyező szemünk
a vendégnek, mert eltiltotta ezt az úr.
Ilyen vendéggel kell törődnöm bent, aki 99 (736-765)
más nem lehet, csak tolvaj, rabló, gaztevő;
s úrnőm kivitték, s nem kísérhettem ki, nem
nyújthattam, sírva-nyögve, búcsuzó kezem
úrnőm felé, ki mindünk anyja volt, hiszen
oly sok csapástól óvott, csöndesítve az úr
haragját. Hát gyűlölnöm nem joggal lehet
e vendéget, ki ily bajunkban érkezett?
Héraklész, koszorús fővel, kezében nagy boroskancsóval kilép a palotából

HÉRAKLÉSZ

Te, hé! mit vágsz oly bölcselő-komor pofát?
A szolga a vendéghez bíz éppen nem lehet
mogorva, csak beszédes, vidám és szíves.
Hiszen gazdádnak jóbarátját látod itt,
és összevont szemöldökkel nézed, morcosan,
s egy idegen nő elmulása foglal el.
No jöjj, figyelj rám, hogy kicsit bölcsőbb lehess.
A halandók sorsa hogy milyen, tán nem tudod?
Ugy gondolom, nem; honnan tudnád? Hát fülelj.
Minden halandónak meg kell ám halnia,
és nincs oly ember, ki meg tudná mondani
előre azt, hogy a holnap életben léli;
hogy merre jár a véletlen, nem tudható,
nincs arra szer kitudni, nem tanítható.
Hallgass tehát rám, és tanuld meg tőlem ezt:
mulass, igyál s a máj napot mindig is
tartsd magadénak, mert sorsé a többi nap.
És tiszteld Küpriszt, őt, ki a legédesebb
istennője a halandóknak: jószívü.
Egyébbel aztán már ne gondolj, rám figyelj,
s így tegy, ha úgy látod, hogy jóra intelek:
mert én tudom. Eresszed szélnek a bánatot,
igyál velünk, hágd át a sors keserveit,

koszorúkkal ékesítve fődet. Mert tudom:
borús, mogorva kedvedből tüstént kivisz,
s egy más kikötőbe szállít a gyors boroskehely. 100 (766-798)

Halandó vagy, járjon halandó mód eszed:
mert ünnepélyes, összevont-szemöldökű
emberfiának - hogyha mint én, úgy ítélsz –
nem élet, inkább szenvedés az élete.

SZOLGA

Tudjuk mi mindezt: mégis sorsunk most olyan:
hozzá kacaj s multság éppen nem való,
HÉRAKLÉSZ

Idegen volt az a holt asszony: oly nagyon
ne gyászolj. Élnek ők, kik bírják házatok.

SZOLGA

Élnek? Hogyan? Hát nagy bajunkat nem tudod!

HÉRAKLÉSZ

Hacsak nekem valótlan nem mondott urad.

SZOLGA

Jaj, vendégéhez ő túlsággal is szives!

HÉRAKLÉSZ

Ne lakjam jól, amért egy idegen halott?

SZOLGA

Bizony, nagyon s fájón a házhoz tartozott!

HÉRAKLÉSZ

Hát nagy csapás sújtotta és nem mondta el?

SZOLGA

Eredj, vigadj: miénk gazdáink bánata.

HÉRAKLÉSZ

Nem távoli bajokról szól e bús beszéd.

SZOLGA

Duhaj vigalmad másképp nem búsítana.

HÉRAKLÉSZ

Hát rászédett a házigazdám szép szava?

SZOLGA

Lakunkban nem legjobbkor léptél, láthatod.

Gyászban vagyunk, csak nézz lenyírt hajunkra és
lásd éjsötét ruhánkat is.

HÉRAKLÉSZ

Ki hát a holt?

Agg apja halt meg, vagy tán egyik "gyermeke?

SZOLGA

Tudd meg, te vendég: Admétosznak asszonya. 101 (799-821)

HÉRAKLÉSZ

Mit mondsz? S ti engem itt vendégül láttatok?

SZOLGA

Lakából restellt volna visszaküldeni.

HÉRAKLÉSZ

Boldogtalan! Mily hitvest vesztettél, szegény!

SZOLGA

Mind elpusztultunk véle, nemcsak ő maga.

HÉRAKLÉSZ

Hisz észrevettem, látva könnyes két szemét,
a nyírt hajat s a búvert arcot; csakhogy ő
meggyőzött róla, hogy nem házbelit temet.

Lelkem legyőzve léptem át csak ajtaján,
és iddogáltam e szives gazdánál, akit
most ily keserv sújt. Én meg itt duhajkodom
koszorúval ékesen! - De hát nem mondtad el,
hogy házatokra mily gonosz baj súlyosuk.
És hol hantolja el őt? Vajon hol lelhetem?

SZOLGA

Az ösvényen, mely innen Lárisszába visz,*
a városfalnál jólcsiszolt kősírra látsz.

(Bemegy a palotába)

HÉRAKLÉSZ

Hát most sokattürt szívem és te is kezem,
mutassátok meg Alkméné, Tírünsz-beli
Élektüón leánya, Zeusznak mily fiat
szült! Meg kell most e nemrég-holt nőt mentenem,
s e házba visszahoznom Alkésztiszt hamar,
s így Admétosznak tennem szép szolgálatot.

Megyek tehát, hogy ott meglessem éjsötét
leplű urát a holttesteknek, a Halált,
mert sírközeiben issza ő a vért, tudom.

S ha leshelyemről rászökellve megfogom,*
köré vetem majd körbe mind a két karom,
s őt senki meg nem tudja tőlem menteni,
bordája reccsen - át kell a nőt adnia.

S vadászatom ha tán elvétem, s nem jön el
a vérivásra, akkor hát leszállok én
a Lánynak és az Úrnak lenti naptalan 102 (822-852)

lakába, és elkérem; s fölhozom, tudom,
Alkésztiszt, hogy karjába adhassam derék
vendéglőmnek, aki el nem kergetett,
bár súlyos bú gyötörte, s ő, a nemesszivü,
előlem eltitkolta, engem így becsült.

Vendégszeretőbb van-e a thesszálok között,
van-e az egész Hellászban? Nem mondja majd,
hogy hálátlannal volt ilyen derék s nemes.

(Elmegy)

A szirt ismét üres. Majd Admétosz, és nyomában a Kar, bevonul

ADMÉTOSZ

Ó, jaj!

gyűlölt bemenet,

gyűlölt látvány: özvegy palotám!

Jaj nékem! Hová

lépjek s álljak? Van-e még szavam is?

Halni kívánok.

Jaj, be nehézsorunak szült az anyám.

Irigylem a holtat mind, közibük

vágyom, a sírban lakni amott lenn.

Látnom a napfényt immár nem öröm,

az se, ha földet tapos a lábam:

a Halál oly túszt ragadott tőlem

s Hádésznek e túszt odaadta.

KAR

Tovább, tovább! Be a házba, beljebb!

ADMÉTOSZ

Jaj, jaj!

KAR

Jajokra méltó e gyötremelem.

ADMÉTOSZ

Ó, jaj!

KAR

Iszonyu kínjaid tudom jól.

ADMÉTOSZ

Haj, haj!

KAR

De rajta evvel nem segítsz.

ADMÉTOSZ

Jaj, nékem! 103 (853-875)

KAR

Be szörnyű fájdalom, hogy a hú feleség
arcára már nem tekinthetsz!

ADMÉTOSZ

Benső sebeimre figyelmeztetsz:
van-e bú iszonyúbb férfira, mint hogy
hú hitvese vész? Bár sose laktam
volna e házat vele, bár sohase!
Irigylem a nőtlent, a gyermektelent:
ha csak *egy* létért szenved az ember,
megvan a mérték;
de látni beteg gyereket, s nyoszolyát,
melyet letarolt a halál, bizony ez
szörnyű, amikor lehet nőtelen és
gyermektelen élni örökkön.

KAR

A sors, a sors jön, s legyűrhetetlen.

ADMÉTOSZ

Jaj, jaj!

KAR

Gyötrelmeidnek határa nincs.

ADMÉTOSZ

Ó, jaj!

KAR

Iszonyú elviselni, s mégis...

ADMÉTOSZ

Haj, haj!

KAR

...viseld; nem első vagy, kinek...

ADMÉTOSZ

Jaj, nékem!

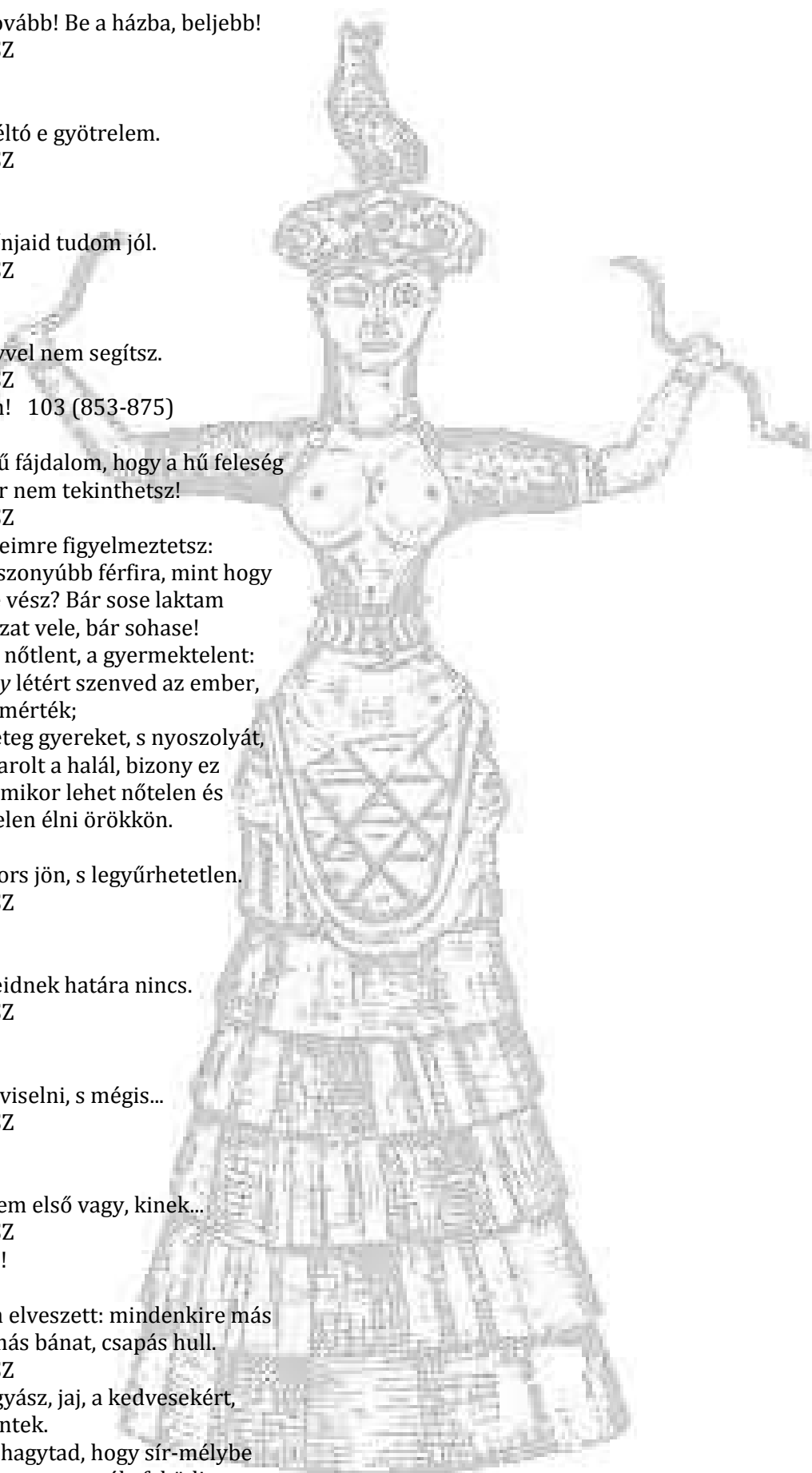
KAR

...asszonya elveszett: mindenkire más
s megint más bánat, csapás hull.

ADMÉTOSZ

Hosszu a gyász, jaj, a kedvesekért,
kik tovatűntek.

Mért nem hagyta, hogy sír-mélybe
vessem magamat, s véle feküdjem

holtan, a legjobb mellett magam is?
Két lelket kapott volna Hádész,
két hű szeretőt, ki a lenti tavon
egyszerre kel át s megy elébe. 104 (876-902)

KAR

Volt rokonom,
kinek egyfia, méltó siratásra,
halt meg otthonában,
s mégis elviselte,
hogy a gyereke odavan, e csapást,
noha már haja ősz volt,
és már sokat élt, sok
éve továbbszállt.

Admétosz a palota kapuja előtt megáll

ADMÉTOSZ

Házamba hogy is lépjek most már?
Mint lakjam már, azután, hogy a sors
igy letiport? Jaj! Be nagyon más volt!
A Pélion ormi fenyőfáklyák
tüze mellett, nászdal hangjaira
léptem be, kezemben a kedves kéz,
zsivajoshangú víg menet is jött,
őt, ki halott most, s engem dicsért,
hogy mily nemesek, jó-származatúak
vagyunk mindketten e frigyhez;
nász dala nem szól, siralom szava szól,
nem hószinü - éjszinü leplü tömeg
kísér ide be
sivárrá vált nyoszolyámhoz.

KAR

Jó sorsodat,
e bajban-edzeten érte a bánat:
csak hogy így megóvtad
életed s a lelked.
Elhagyta a szerelmedet, odavan:
nincs ebben új, sokakat
fosztott meg a halál
már asszonyától.

ADMÉTOSZ

Barátaim, bár nem így látszik, asszonyom
sorsát az én sorsomnál jobbnak gondolom:* 105 (903-936)
hozzá nem ér el immár semmi fájdalom,
dicsőségben lett sok nehéz kintől szabad.
Én, elkerülve sors-kiszabta végemet,
élek - most látom csak - keserves életet.
Miképpen tudjak otthonomba lépni hát?
Kit üdvözöljek? Engem bent ki üdvözöl,
hogy jöttöm vig lehessen? Merre fordulok?
Bentről kiúz a végtelen sivár magány,
ha nőm üres ágyára pillantást vetek,
székekre, mikben ült, s a portól ellepett
padlóra; míg térdemre omló gyermekek

anyjuk siratják; és a háznép asszonyát
kesergi nyögve - mily nemes volt s elveszett.
Ez vár tehát a házban; s kinn Thesszália
lakodalmi üznek és az asszonyi társaság
űz messze engem: mert elnézni nem tudom
holt hitvesemnek régi játszótársait.

S ki ádáz szemmel néz rám, majd még így beszél:

„A halni gyávát nézd, a csúfos életűt,
ki hitvestársát adta cserébe, megfutott
Hádésztől gyáván: és azt véli, férfiú.
Szülőit utálja, bárha kedve néki sem
volt halni.” Bánatomhoz még ily hír kerül.
Mit ér tehát az életem, barátaim,
ha csúf tartalma és csúfságos híre van?

KAR

Én a múzsa-vidéken
át, az égre szökellve, meg-
vizsgáltam valamennyi tant,
és a Kényszerüségnél
nem leltem magasabb erőt,
thrák táblán* se, melyet mind
Orpheusz irt be varázssal,
sem miket megadott az Asz-
klépiadáknak Phoibosz,
hogy sűrű kínjaiból
gyógyítsák a halandót. 106 (937-972)
Istennők közül ő ol-
tár- s bálványtalan egymaga,
s áldozatra süket marad.
Zordabbul, magas Úrnő,
mint eddig, sose látogass.
Mert Zeus is mire bólint,
azt véled viszi véghez.
És a Khalüpszoknak vasát
is legyőződ erőddel,
nem törik akaratod,
nem gátolja szemérem.

Lám, ez az úrnő a kezét fonta reád, foglyul
tart. Tűrd hát: hisz a holtat nem idézik
lentről föl soha könnyeid.
Még istenfiak is lehullnak
éj-halálba, tudod.
Kedves volt itt közöttünk,
kedves lesz holtan is eztán;
a legnemesebb nőt fűzted
hitvesül nyoszolyádhoz, mind közt.

És ne legyen sírja olyan, mint tovatűnt holtté,
nődnék, ámde legyen istenekével
egy, mi éri, a tisztelet.
És a vándor így beszél majd,
hogyha erre halad:
„Férjéért halt meg egykor,

boldogszivü istenség ma;
üdv hát kegyes urnó, áldj meg."
Egykor még e szavak köszöntik.
KARVEZETŐ

De íme ugy látom, hogy Alkméné fia
jön tűzhelyedhez erre, Admétosz király.

Héraklész megjelenik. Kézen fogva vezet egy lefátyolozott nőt 107 (973-1007)

HÉRAKLÉSZ

A kedves jó baráthoz nyíltan szól szavunk,
Admétosz, és nem kell szívünkbe rejtenuk
a korholást sem. Mint barátodnak jogom
lett volna hozzá, hogy gyászodban részt vegyek;
de te eltitkoltad, hogy kiterítve asszonyod,
s a házában vendégül láttál engem úgy,
mikéntha gyászod távolabbi volna csak.
S én megkoszorúztam főmet, loccsantottam is
az isteneknek, házában, hol bú tanyáz.
S bár feddelek s meg is feddhetlek én ezért,
nem óhajtlak még inkább elbúsítani.
Hogy otthonodba mért jöttem most vissza, halld:
vedd át ez asszonyt tőlem s őrizd meg nekem,
amíg a thrák lovakkal még nem érkezem,
a biztonok királyát harcban ölve meg.
Ha tán baj érne, mitől ég óvjon - bár hamar
jönnék ide újra! - szolgálódom átadom.
Az én kezemre nagy küzdés után jutott:
egy nyilvános verseny helyéhez értem el,
hol bárkit méltó díj várt, aki vívni vágy,
s őt onnan hoztam győzedelmi díjamul:
a könnyü harcban győztesek jutalmukul
paripákat kaptak; és nagyobb csatán aki
győzött, ököllel, birkózással, az bikát,
és még e nőt is; és, mert ott voltam, s e szép
jutalmat veszni hagyni csúf lett volna, hát
miként már mondtam, vedd gondodba őt magad;
mert nem raboltam, megszenvedtem érte én;
idővel érte még talán meg is dicsérsz.

ADMÉTOSZ

Nem megvetésül, és nem ellenség gyanánt
tekintve téged, rejtegettem gyászomat:
de bánatomhoz akkor új bánat kerül,
ha vendégül te innen más házába térsz;
siratni búmat épp elég voltam magam.
De ezt az asszonyt, jó uram, ha csak lehet,
bízd másra itt Thesszáliában, kit nem ért
oly bú, mint engem: van Pheraiban épp elég
barátod, hát ne idézd föl, kérlek, bánatom.
Bizony nem tudnék otthonomban látva őt,
nem sírni: rám, ki szenvedek, kérlek, ne hozz
több szenvedést: a meglevő bú épp elég.
Lakomban hol nevelkedhetne ifju nő?
Mert ifju ez; ruhája, éke hirdeti.

Tán csak nem férfiakkal egy fedél alatt?
És hogy maradhat tiszta, ha ifjaink között
forog? Az ifjat megfékezni, Héraklész,
tudod, nem könnyű; érdekedben említem.
Vagy holt nőm hálótermében neveljem őt?
Hogy adhatnék az ágyában helyet neki?
Két korholástól is félek: hogy városom
népéből ez vagy az ne mondja: jótevőm
elárultam, s más ifju nővel hálok én;
s magát az én tisztelni méltó holtamat,
őt is tekintenem kell. Ám te, asszonyom,
akárki is volnál, az én Alkésztiszem
hű mása vagy, tudd: épp ez a termet és alak.
Ó, jaj, az istenekre kérlek, vidd szemem
elől e nőt, ne kínozz, kín foglyát, tovább.
Hiszen ha látom, úgy tűnik, hogy hitvesem
látom: szivem megpattan, s máris könnypatak
omol szememből; ó, jaj, én boldogtalan!
mint kezdem újra ízlelgetni gyászomat!

KARVEZETŐ
Bizony, nem mondhatom, hogy boldogsorsu vagy;
de az ember túrje mindig el, mit isten ad.

HÉRAKLÉSZ
Bár volna oly erőm, hogy fölhoznám veled
a fényre Hádész otthonából asszonyod,
s kezvedbe adva tennék jó szolgálatot!

ADMÉTOSZ
Tudom, hogy ezt kívánod, csakhogy mint lehet?
A napvilágra az, ki holt, már nem jöhet.

HÉRAKLÉSZ
Tehát ne túlozz, tarts mértéket, túrd a bajt.

ADMÉTOSZ
Tanácsot adni könnyebb, mint kint hordani. 109 (1045-1078)

HÉRAKLÉSZ
Ha folyton nyögni kívánsz, mit nyerhetsz vele?

ADMÉTOSZ
Tudom, hogy semmit, vágyam mégis ösztönöz.

HÉRAKLÉSZ
Szereted a holtat, és könnyekre az fakaszt.

ADMÉTOSZ
Elpusztított, szörnyebben, mint kimondhatom.

HÉRAKLÉSZ
Hogy nem nemes nőt vesztettél, ki mondaná?

ADMÉTOSZ
Hogy az életnek nem örvend már e férfiú.

HÉRAKLÉSZ
Idő enyhíti majd meg ifju gyászodat.

ADMÉTOSZ
Idő, igen, mert majd a halált az hozza meg.

HÉRAKLÉSZ
Új asszony, új nász orvosolja vágyadat.

ADMÉTOSZ
Hallgass! Ne szólj így! Ezt a szót nem vártam én.

HÉRAKLÉSZ

Hogyan? Sosem lépsz nászra? Özvegyen maradsz?

ADMÉTOSZ

Nem él oly nő, ki együttálhat még velem.

HÉRAKLÉSZ

Használ sz talán a holtak evvel, azt hiszed?

ADMÉTOSZ

Őt, bárhol is van, megbecsülni tartozom.

HÉRAKLÉSZ

Szép ez s dicsérni méltó, mégis balga vagy.

ADMÉTOSZ

Már vőlegénynek nem hívják e férfiút.

HÉRAKLÉSZ

Hogy asszonyodhoz ily hú vagy, magasztalom.

ADMÉTOSZ

El nem hagyom, bár nincs már, inkább meghalok.

HÉRAKLÉSZ

Nemes lakodba hát fogadd be ezt a nőt. 110(1079-1097)

ADMÉTOSZ

A nemző Zeuszra esdem, ezt ne is kívánd!

HÉRAKLÉSZ

Mégis hibát követsz el, hogyha nem teszed.

ADMÉTOSZ

S ha megteszem, bánat harapja szívemet.

HÉRAKLÉSZ

Hallgass rám, s talán még hálás is leszel.

ADMÉTOSZ

Jaj!

Bárcsak ne nyerted volna őt a versenyen!

HÉRAKLÉSZ

De merthogy győztem, győztes-társam vagy te is.

ADMÉTOSZ

Szavad nagyon szép, ám a nő hadd menjen el.

HÉRAKLÉSZ

Elmegy, ha kell: de vizsgáld meg, hogy kell-e majd.

ADMÉTOSZ

Ha meg nem sértlek véle, el kell mennie.

HÉRAKLÉSZ

Én is tudom, hogy mért kívánom tőled ezt.

ADMÉTOSZ

Győzz hát le; meg nem örvendeztetsz, jól tudom.

HÉRAKLÉSZ

Lesz oly idő, hogy dicsérsz, csak most szót fogadj.

ADMÉTOSZ

Vigyétek hát be, hogyha be kell fogadni őt.

HÉRAKLÉSZ

A szolgálókra ezt az asszonyt nem bízom.

ADMÉTOSZ

Ha úgy kívánod, vidd a házba őt magad.

HÉRAKLÉSZ

Nem én viszem, hanem kezedre bízom őt.

ADMÉTOSZ

Hozzá nem érek: nyitva házam ajtaja.

HÉRAKLÉSZ

A te jobbra bízhatom csak, másra nem.

ADMÉTOSZ

Uram, te kényszerítesz rá, hogy ezt tegyem. 111 (1098-1116)

HÉRAKLÉSZ

Csak érintsd meg az idegen nőt, nyújtsd karod.

ADMÉTOSZ

(elfordított fővel nyújtja jobbját)

Nyújtom tehát.

HÉRAKLÉSZ

Miként ki Gorgó-főt nyiszál.

Tartod?

ADMÉTOSZ

Tartom.

HÉRAKLÉSZ

Hát óvd is őt, és nemsoká

nemes vendégül dicséred majd Zeusz fiát.

Hátraveti Alkésztisz fátylát

S most nézz reá: nem tűnik-e úgy, hogy asszonyod
hú mása ő; vidáman oszlasd bánatod.

ADMÉTOSZ

Ti istenek, mit mondjak? Váratlan csoda!

Kit látok itt? Igaz lehet, hogy asszonyom?

Vagy szúró gúnnyal egy istenség mulat velem?

HÉRAKLÉSZ

Nem úgy van; tudd meg: az, kit itt látsz, hitvesed.

ADMÉTOSZ

Vigyázz, nehogy csak lenti kisértet legyen.

HÉRAKLÉSZ

Vendégedről, hogy szellemeket hoz el, ne hidd.

ADMÉTOSZ

Őt látom-é, kit eltemettem, asszonyom?

HÉRAKLÉSZ

Bizony; de hogy kételkedsz, nem csodálkozom.

ADMÉTOSZ

Mint élő nőmet érintsem, szólíthatom?

HÉRAKLÉSZ

Szólítsd: amit csak vágytál, megvan mindened.

ADMÉTOSZ

Ó, drága nőmnek szemsugára, termete,
mit nem hittem, látlak reményemen felül!

HÉRAKLÉSZ

Úgy van; csak egy isten meg ne irigyelje még. 112(1117-1135)

ADMÉTOSZ

Te, fent-uralgó Zeusznak jószívú fia,
légy boldog, óvjon boldogul nemzőapád;
te állítottál lábra engem egymagad.

Lentről hogyan hozhattad, mondd, a fényre fel?

HÉRAKLÉSZ

Az őt birtokló istennel vívtam csatát.

ADMÉTOSZ

És hol tudtál a Halállal megbirkózni, mondd?

HÉRAKLÉSZ

A sírnál lesből fogta őt el két kezem.

ADMÉTOSZ

De hitvesem miért is áll íly hangtalan?*

HÉRAKLÉSZ

Tilt égi törvény üdvözlését hallanod,

amíg az alvilági isteneknek ő

nem áldozott, és három nap nem telt el így.

Vezesd be hát most; s íly igaz légy máskor is,

Admétosz, mindig így becsüld vendégeid.

Légy boldog; én megyek, s a munkám végezem,

mit Szthenelosznak sarja írt elő nekem.

ADMÉTOSZ

Maradj velünk, légy tűzhelyem vendége még.

HÉRAKLÉSZ

Máskor jövök majd, most sietnem kell nagyon.

ADMÉTOSZ

Légy hát szerencsés, úgy térj hozzánk vissza majd.

Héraklész eltávozik

Én városom s négy tartományom* felhívom,

körtánccal ünnepelje ezt a szép napot,

füstöljön minden oltárról ököráldozat.

Mert életem most fordult jobbra a réginél:

és boldogságom eltitkolni nem fogom.

Alkésztiszt kézen vezetve bemegy a palotába 113(1136-1158)

KARVEZETŐ

(mikor a Kar kivonul)

Sok alakja van az isteninek,*

sok nemreméltet is végre segít;

és mire várunk, az sose jó el,

míg a sosemvártnak utat nyit a sors:

így ért ez is, íme, a célhoz. 114(1159-1163)

MÉDEIA

Kerényi Grácia fordítása

SZEMÉLYEK:

DAJKA
KREÓN KORINTHOSZI KIRÁLY
MÉDEIA GYERMEKEI
NEVELŐ
IÁSZÓN
KORINTHOSZI NŐK KARA
AIGEUSZ ATHÉNI KIRÁLY
MÉDEIA
HÍRNÖK

Történik Korinthoszban, Médeia háza előtt

A színen csak a Dajka, egy öreg rabszolganő látható; a ház előtt ácsorog

DAJKA

Bárcsak sosem kelt volna át Argó hajó
Kolkhisz földére kék Szümplégadesz között,
s bárcsak sosem dőlt volna földre Pélión
ormán kivágott szál fenyő, s hős férfiak*
evezve véle bár ne hozták volna el
a színarany gyapjút Peliásznak! Asszonyom,
Médeia sem hajózott volna akkor át
Iólkosz tornyos városába, vágyra gyúlt
szívvel követve Iászónt, nem beszél rá
akkor Peliasz lányait, hogy apjukat
megöljék, és mint bujdosó, korinthoszi
földön férjével s két fiával nem keres
lakást, hol megnyervén a polgárok szívét,
urával együtt mindent békésen viselt,
mert legfőbb oltalom, ha egyetért a nő
s a férj. De minden rosszra vált, s kór rágja azt,
mi legdrágább: mert úrnőmet s két gyermekét
elárulván, Iászón most új nászra lép
Kreón* leányával, ki úr e földön itt.

Médeia meg, balsorsu, sértett asszonyom,
kiáltva esküjét idézi, jobbkezét,
s adott szavát: az istenek tanuk reá,
Iászón szent fogadkozása mennyit ér.
Csak fekszik étlen, fájdalomnak adva át
testét, könnyekbe oldva hosszú napjaik
mióta tudja, férje mit tesz ellene;
szemét föl nem veti, a földtől nem szakítja el 117(1-27)
tekintetét: mint szikla vagy tengermoraj,
baráti szóra, intelemre úgy figyel.
Fehér nyakát csak nagyritkán fordítja meg,
mikor siratja kedves apját, otthonát,

s hazáját: mind, mit árulón cserbenhagyott
e férfiert, ki ily csalárdul bánt vele.
Szerencsétlen, balsorsa megtanítja most,
szülőföldünk ha elveszítjük, mit jelent.
Utálja két fiát, nem örvend láttukon,
félek, hogy tervet forral ismét, - mert szive
nehéz, nem bírja elviselni nagy baját;
tudom, mert ismerem s most rettegek, mi lesz
(kifent kardjával át ne döfje májukat,
a házba lépve csendesen, hol ágyuk áll;
megölve így Kreón leányát és urát,
nagyobb csapást zúdítna önfejére csak).
Félelmetes; ha ellensége most kerül
elébe, nem könnyen nyer győzedelmi jelt.

Megjelenik a két gyermek, nevelőjük kíséretében

De lám, futógyakorlatukról jönnek épp
a gyermekek; nem érzik anyjuk bánatát,
az ifju lélek nem szeret szenvedni még.

NEVELŐ

Öreg cseléd, úrnóm vén házibútor,
miért, hogy árván álldogálsz kapunk előtt,
csak önmagadnak sírva el nagy gondodat?
Hogy tűri el Médeia, hogy magára hagyd?

DAJKA

lászón két fiának őre, tisztos agg,
a jó szolgákra nagy csapás, ha bajba jut
gazdájuk, és a szenvedés szivükbe nyúl.
E fájdalom hozott ki engem most ide,
mert vágy lepott meg, hogy kijöjsek s asszonyom
sorsát a földnek-égnek itt meséljem el.

NEVELŐ

Nem hagyta abba még a jajgatást szegény? 118 (28-59)

DAJKA

Dehogy! Csak kezdi, még felén sem tart a kín.

NEVELŐ

Az esztelen! - mert ezt kell mondanunk, noha
úrnónk! - hiszen még új bajáról mit se tud.

DAJKA

Mi az? Beszélj, öreg, ne írigyeld a szót.

NEVELŐ

Nem, semmi; bánom, hogy kicsúszott ennyi is.

DAJKA

Kérlek, ne titkold, szolga szolgatárs előtt;
én hallgatásba burkolok mindent, ha kell.

NEVELŐ

Hallottam - nem vett észre senki, hogy lesem
beszédüket - mert arra jártam épp, ahol
a vének ülnek játéktábláik körül,*
s Peiréné szent forrása van - hogy ezt a két
fiút Korinthosz földéről kiűzeti
anyjukkal együtt országló Kreón. Igaz
e hír, ki tudja? Kívánom, ne lenne az.

DAJKA

S Iászón túri, hogy két gyermekét ilyen
baj érje, bár anyjokkal ő kezdett vizályt?

NEVELŐ

A régít új rokonságáért elveti,
s házunknak már ezentúl nem barátja ő.

DAJKA

Elpusztulunk, ha újabb baj szakad reánk,
bár még a régít sem tanultuk hordani.

NEVELŐ

Te meg - hisz úrnőknek rossz lenne tudnia
a dolgot - el ne áruld, róla szót se szólj!

DAJKA

Apátokról, ó, gyermekek, halljátok-e,
milyen hozzátok? Vesszen el! De nem, hiszen
gazdám ő mégis, bár övéihez gonosz.

NEVELŐ

S melyik halandó más? Csak most tapasztalod,
hogy önmagát mindenki jobban kedveli 119(60-86)
a másiknál - (s ez illőképp, az bűnösen) -,
ha mátkájáért két fiára nem tekint?

DAJKA

Fiúk, most menjetek be - minden rendbejön -
a házba. Te pedig őrizd őket, jól vigyázz,
ne jussanak háborgó anyjukhoz közel.
Mert láttam, hogy vetette rájuk, mint bika,
szemét; bizonyos rosszat tervez - nem szűnik
veszett haragja, míg le nem sújt, jól tudom.
Csak ellenség legyen, kit ér, ne jóbarát!

MÉDEIA

(bentről)

Ó, jaj,
boldogtalan én, leigáz ez a kín,
meghalni vágyom, jaj nekem, ó, jaj!

DAJKA

Szeretett fiaim, hallga, anyátok
szívét haragítja, szítja dühét.
Menjetek innét gyorsan a házba,
ne járjatok ott, hol szeme láthat,
szökjetez inkább messzire tőle,
félve konok lelke vad indulatát,
iszonyu mérgét.
Nosza hát, gyorsan bujdatok el már!

A gyerekek nevelőjükkal bemennek a házba

Felszáll keserve, mint sűrű köd,
panasza úgy kél, s szörnyű erővel
tör ki hamar; jaj, mire készül e nagy
viharu, békés szóra se hajló
lélek, mardosva a kintől?

MÉDEIA

(bentről)

Jajaj,

be sajog szívem, be sajog, zokogok –
vesszetek el, ti, gyűlöletes nő
átokütött fiai, pusztuljon
atyátok is, és ez a ház is! 120(87-114)

DAJKA

Ó, jaj nekem, szerencsétlen!
Mi közük van az apjuk vétkeihez
fiaidnak? E gyűlölet mit ér?
Féltelek, mi lesz itt, gyermekek, ó, jaj!
Szörnyű a zsarnok önfejűsége:
alig érti a szót, úr erejével,
s nehezen cserél haragot jóra.
Bizony az élet egysorúakkal
jobb;* nekem is könnyű lenne, ha nem
nagyurak között öregednék meg!
Mert a középsők közt a nevünk is
győz, ha kimondják, s több a halandók
haszna belőle; aki túl nagyra
tör, az az ember nem arat, csak bajt;
s rosszabb átok szakad a házra,
hogyha egy isten dűhe felkél.

*A Dajka utolsó szavai közben bevonul a korinthuszi nők Kara, tizenöt nő,
s szótlánul elfoglalja helyét*

KAR

Hallom a hangját, hallottam jajait
a balsorsu
kolkhiszi nőnek, még most se nyugodt; öregasszony,
szólj hát,
mert sikolyát kétajtaju otthonomba be-
hallani; s nem öröm, ó, öregasszony, e ház baja
énnekem,
mióta barátja lettem.

DAJKA

Nem ház ez a ház, vége örökre.
Gazdám a királylány nyoszolyáján,
míg hitvesi ágyán gyötri magát
úrnóm, s a barátok szava semmit
se segít szive vad viharában. 121 (115-143)

MÉDEIA

(bentről)

Jajaj,
az egek tüze sújtson le fejemre,
ugyan mire jó nékem az élet?
Jaj, bár a halál keze feloldna
a léttől, a gyűlöletestől!

KAR

Hallod, ó, Zeusz, te föld, és fény,
hogyan jajgat a balsorsu,
árva hitves?
Miért epekedsz a szörnyű
fekvőhely után, te balga?
A vég, a halál siet úgyis;

ne hívd könyörögve. S ha urad ma más
hitvesi ágyat tisztel,
azért dühödöt ne tápláld:
Zeusz fogja a pártodat majd.
Férjedért keseregve magad ne emészd hát!

MÉDEIA

(bentről)

Ó, te hatalmas Zeusz, s ragyogó Themisz,
láttok-e, mennyit szenvedek én, kit
nagy eskü kötött átkos urammal
össze? Látni szeretném kínokon át
meghalni lakában őt és jegyesét,
kik velem ezt merték tenni gazul.
Városom, édesatyám, hova jöttem
megölve öcsémet, tőletek el!

DAJKA

Hallga, mit kiabál, hogyan idézi
Themiszt, ki átkok őre, s a nagy Zeuszt,
ki emberek esküit óvja.

Nem könnyen elégül ki haragja,
nem csillapodik le ma úrnóm!

KAR

Bár a szemünk elé jönne, közénk,
s biztató szavú beszédünk
meghallgatná,
elvetve a szívlesújtó
dühöt, s dacos indulatját! 122 (144-178)

Távol ne legyen tanácsom
a kedveseimtől; jöjjön hát ide
bentről elő, a házból
lépjen ki; barát vagyok, szólj.

Siess, hogy a bentieknek
ne ártson addig; bánata így nagy utat nyer.

DAJKA

Jó, megteszem; ám remegek, úrnóm
meghallgat-e most;

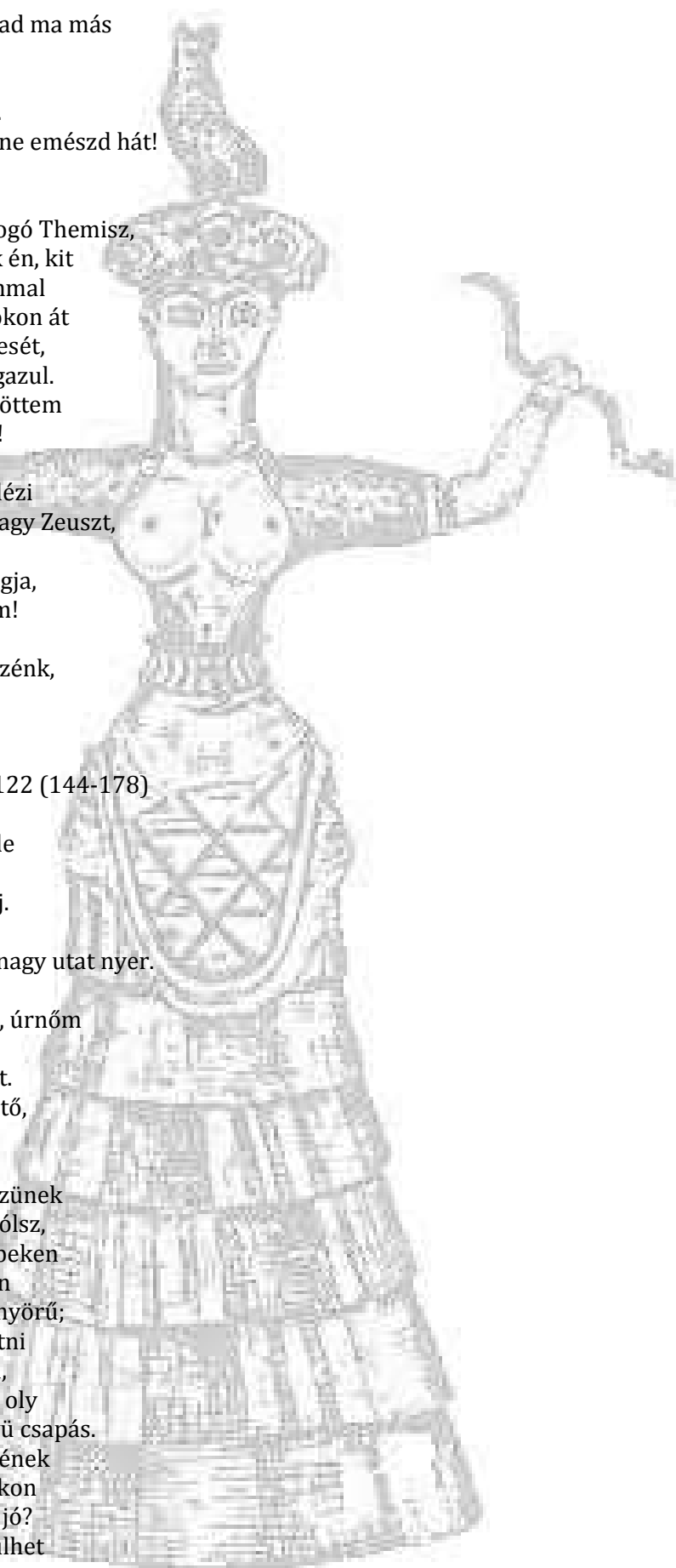
de vállalom éretted e gondot.

Mert mint az oroszlán, fiaféltő,
bikatekintetet vet, akárki
szolgái közül közelít szóval.

Ha balgatag és nem bölcs eszünek
vélnéd eleinket, helyesen szólsz,
kik lakomákon s örömnöpeken
a finom falatokhoz dalaikban
zengték, ami éltünkben gyönyörű;
de a bús bajokat megszüntetni
senkise tudja sokhuru dallal,
múzsával; lám, azért szakad oly
sok házra halál, vagy szörnyü csapás.

Az lenne haszon, hogyha az ének
gyógyítana! Ám dús lakomákon
koptatni a hangot vajh mire jó?

Ahol annyi finomságnak örülhet
lakmározván a halandó!

(Bemegy a házba)

KAR

Zokogójajját hallám kiáltani,
sikolyos árva panasza áruló,
nászukhoz hűtlen urán kesereg;
idézi, jogtalanul mi érte,
hadd hallja eskü-őr Themisz,
ő, kivel átkelt
hellaszi partra, az éj-
színü habokon, a mérhetetlen
sós tenger szorosán át. 123 (179-213)

A kapu kinyílik; Médeia kilép a Kar elé, a Dajka követi. Sápadt, ijedt arcán még látszik a könnyek nyoma

MÉDEIA

Korinthosz női, házamból kijöttem, ím,
hogy meg ne sértselek; mert ismerek kevély
embert sokat, ki becsben áll - láttam magam,
s tudom, hogy másfelé is élnek -,
míg a halk járásuak rossz hírt szereznek s megvetést.
Mert földi szemben jog s igazság nem lakik:
az ember, nem kutatva más szív bensejét,
látásra gyűlöl, bár nem érte sérelem.
A város tetszését, ki vendég, nyerje meg;
polgárnak nem dicsérem azt, ki önfejű,
s a város népét ostobán ingerli csak.
Reám pedig váratlanul szakadt e baj
és összetörte lelkemet; már élni sincs
kedvem, meghalni vágyom én, szeretteim.
Ki mindenem volt, most tudom csak, mennyire,
a férfiak legalja lett az én uram.

Az összes ésszel bíró élőlény közül
legrosszabb sorsuak mi, asszonyok vagyunk.
Előbb férjet kell vásárolnunk rengeteg
kincsért, kit aztán testünk zsarnokul fogad,
fájón tetézve ezzel más bajok sorát;
s a legfőbb kérdés: jót kapunk, vagy rosszat-e?
mert nem szerez jó hírt a nő, ha hitvesét
elhagyja, és nem illik elkergetni sem.
Belépve új szokások s törvények közé,
jósnak kell lenni, hisz hazulról senki nem
tudhatja, párja kedvét hogy találja el.
S ha ezt elértük fáradságosan, s a férj
jól megszokik, s igát nem kényszerből cipel,
irigyelt élet! - ám ha nem, meghalni jobb.
A férfi, hogyha otthon lenni bosszuság,
kimegy, hogy szíve gondját másutt oldja fel
(barátjához fordul, vagy egyivásuhoz);
mi meg saját lelkünkbe nézhetünk csupán. 124 (214-247)
Azt mondják rólunk: életünk veszélytelen,
hisz otthon élünk - ők dárdával küzdenek;
pedig nem úgy van! Háromszor megállanék
inkább a pajzs mögött, mint szüljek egyszer is.

De rád és rám nem illik egyformán e szó;
neked hazád e város, itt az otthonod,
szeretteid közt életed vígan folyik -
engem viszont hazátlan árvaként gyaláz
e férfiú, ki barbár földről csent ide.
Nincs itt anyám, testvérem, sem rokon, kinél
e sorscsapástól futva horgonyt vethetek.
Tőled csak egyet kérek, ennyit teljesíts:
utat ha lelnék, módot rá, hogy érdeme
szerint uramnak megfizessen mindezért
(s a lánynak, s apjának, ki hozzáadja őt),
hallgass. Mert máskor félelemmel van teli
a nő; csatára, vasra pillantást se vet -
de érje sértés házastársi fekhelyét,
az ő szívénel nincs szív, mely vérszomjasabb.
KARVEZETŐ
Úgy lesz - mert joggal bünteted meg férjedet,
Médeia. Sorsod hogy panaszlod, nem csoda.
De jönni látom ott Kreónt, e föld urát;
bizonytalán új parancsok hirdetője lesz.

Belép Kreón, az öreg király, kezében jogarral; mögötte kísérete

KREÓN

Sötétnézésű s férjed ellen dúltszívű
Médeia, hozzád szólok! El kell hagynod e
földet, száműzve; vidd magaddal két fiad,
s ne tétovázz; parancsom őre én vagyok,
s nem térek vissza otthonomba, míg e föld
határain belül vagy, el nem úztelek.

MÉDEIA

Ó, jaj, hát végképp veszve van szegény fejem?!
Mert gyűlölőim mind felvonták vásznaik,
s balsorsom ellen könnyü révet nem lelek. 125 (248-279)
De kérdelek, bár szenvedésem iszonyú,
országodból mi okból kergetsz el, Kreón?

KREÓN

Mert félek - más szavakba nincs mért rejtenem -,
hogy óhatatlan bajba döntőd magzatom.
E félelemhez összefut sokféle ok:
bölcsek születéssel, sok varázs értője vagy,
és bú emészt most férjefosztott ágyadon.
S hallom - mert hírül adták -, mit jósol szavad,
a mátkapár ellen hogy rosszat tervezel,
s ellenem. Hogy baj ne essék, öröködöm.
Mert jobb nekem, ha most te gyűlölsz, asszonyom,
mint később nyögve bánni túl lágy szívemet.

MÉDEIA

Jaj, jaj!

Nem most először: már eleddig is, Kreón,
káromra volt a hírem és nagy bajba vitt.
Azért a józan ember legjobban teszi,
ha nem tanítja túl okosra gyermekét,
mert nem csupán a lustaság hírébe jut,

de irigyelni fogják polgártársai.
Az ostobák, ha új bölcsességet hozol,
hibbant agyúnak, oktalannak tartanak;
azok pedig, kik sokszínűnek képzelik
tudásukat, terhesnek érzik több eszed.
Vesztetemre én is épp e sorsban osztozom.
Okos vagyok, hát irigyelnek egyesek
(szelídnek vagy különcnek is vélnek sokan),
gyűlölnek mások: s oly okos nem is vagyok.
Tehát félsz tőlem, hogy ne szenvedj általam?
Olyan jó dolgom nincs - ne rettegj úgy, Kreón -,
uralkodók ellen hogy bűnt kövessék el.
Miért sújtasz le rám? Te tetszésed szerint
adtad férjhez leányodat. Jó, gyűlölöm
a férjemet; de tetted bölcs, nem cáfolom.
Jó sorsotoknak már irigye nem vagyok;
viruljatok hát, házassodjátok! Csak én,
engedjétek, hadd lakjam itt! Bár sérelem
ért, hallgatok; hatalmadé a győzelem. 126 (280-315)

KREÓN

Beszéded lágy a fülnek, ám a rettegés
szivemben egyre féli rossz szándékodat,
s most még kevésbé bízom benned, mint előbb.
A nőt, ha hirtelen hevű - s a férfit is -
könnyebb vigyázni, mint a szótlan bölcseket.
Menj hát, de gyorsan, szót a szóhoz most ne fűzz;
döntésem áll, s te nem tudsz oly ügyes fogást,
hogy ellenséges terveiddel itt maradj.

MÉDEIA

(könyörgő mozdulattal öleli át a király térdeit)

Térdedre kérlek, s mátká-gyermekekre, ne...!

KREÓN

Szavad feccsérled csak; nem győzől meg soha.

MÉDEIA

Elúzólsz hát, könyörgésemre nem figyelsz?

KREÓN

Mert nem szeretlek jobban, mint családomat.

MÉDEIA

Hazám, be rengetegszer gondolok ma rád!

KREÓN

Nekem sincs más, mi kedvesebb, csak gyermekem.

MÉDEIA

Ó, jaj, halandóknak csak bajt csinál Erósz!

KREÓN

Úgy vélem, az dönt, hogy mit ad hozzá a sors.

MÉDEIA

Zeusz, ennyi baj szerzőjét ismered, ki az!

KREÓN

Eredj, ne kínozz már, elég volt, esztelen!

MÉDEIA

Miénk a kín, s a kínlódásból nincs haszon.

KREÓN

(int kísérlőknek)

Mindjárt erővel lök ki szolgálaim keze!

MÉDEIA

Ne még, csak ezt ne! Inkább hallgass meg, Kreón...

KREÓN

Terhemre kívánsz lenni, látom, asszonyom.

MÉDEIA

Hisz elmegyünk; esennen másra kérlek én. 127 (316-338)

KREÓN

Miért szorongatsz hát, miért nem távozol?

MÉDEIA

Csak még ma hadd maradjak itt, ez egy napon,
hogy elvégezzem: merre fussunk innen el,
és sorsát két fiamnak - apjuk semmire
nem gondol, ellátásukért ő mit se tesz.

Azért könyörgök, szánd meg őket, hisz te is
több gyermek apja vagy,* megérted gondomat.

Magam miatt nem aggaszt, hogy hová futunk:
rajtuk kesergék, hogy megért balvégzetük.

KREÓN

Királyhoz méltó akarat bennem nincs elég,
s a szánalom már máskor is vesztémre volt;
most is látom, hibázom, asszonyom, mikor
meghallgatom kérésed:

(a fölálló Médeiához)

ám közlöm veled,

ha isten feljövő sugára két fiad

s téged belül lát még e föld határain,
meghalsz; kimondtam, rendületlen áll szavam.

*(Most hát maradj itt, hogyha kell, ez egy napon,
tán nem teszed meg azt, mitől úgy rettegek.)*

(Kíséretével távozik)

KAR

(Ó, nyomorult nő!)

Ó, jaj, siralom balsorsosa, te,
merre tekinthetsz? Ki fogad szívesen?
merre találsz a bajoktól menedék
földet, otthont?

A bajok be sivár viharába lökött,

Médeia, te árva, az isten!

MÉDEIA

Ügyünk mindenképp rosszul áll; ki kétlen?

De azt ne higgyétek, hogy ennyiben marad.

Lesz még az ifju párnak szenvedése sok,
és nem kis gondja lesz a nászszülőknek is.

Hát hízelegtem volna ennek, azt hiszed,
ha nem nyernék, célom nem érném el vele?

Nem szóltam, nem ragadtam volna meg kezét! 128 (339-370)

De ép eszt, lám, oly sötét köd szállta meg,
hogy - bár keresztezhette volna tervemet,
kiúzve innen - egy napot nekem hagyott,
és én ez egy nap három ellenségemet
teszem holttá; apát, leányt, és férjemet.

Halálos út számukra sok van; nem tudom,
melyikre essék választásom, asszonyok.
Borítsam lángba mennyegzős szobájukat,

vagy éles kardot döfjek át a májukon,
a házba lépve csendesen, hol ágyuk áll?
De egy nehézség van: ha bárki rajtakap,
amint a házba surranok s mesterkedem,
ellenségem majd jót nevet halálomon.
Legjobb az egyszerű út, melyhez bölcsen ért
az asszony: méreggel veszítem őket el.
Legyen;
s ha meghaltak, be engem mely város fogad?
Ki nyújt oltalmul földet és biztos lakást
vendégbarátként, s védi meg személyemet?
Nincs ember. Így még várakoznom kell tehát,
s mihelyt felénk egy biztonságos bástya int,
a gyilkosságot csellel is véghezviszem;
s ha balsors üldöz, melyre" nincs ellenszerem,
magam fogok kardot, s ha végképp halni kell,
megölve őket, lesz erőm magamhoz is.
Úrnómre mondom, kit leginkább tisztellek
az istenek közt, s tűzhelyem mélyén lakik,
Hekatéra - választott segítőtársam ő -,
kacagva egyikük se sebzi meg szívem.
Keserves-gyászossá teszem még nászukat,
keservessé száműzetésem gondjait!
Most rajta hát, tudásodat vedd latba mind,
Médeia, tervezz s váltsd valóra tervedet;
vár rád a szörnyü tett - most válik el, mit érsz.
(Nézz kínjaidra - nem lehetsz a Szíszüphosz-
utód* s Iászón nászánál gúny tárgya te,
ki hős apától s Héliosztól származol!
Ügyes vagy ebben; s úgy születünk, asszonyok, 129 (371-107)
hogy bár a jóhoz legkevésbé ért agyunk,
minden rosszban legbölcsebb mesterek vagyunk.

KAR

A szent folyamok vize vissza, felfele fut,
megfordul a jog, s valamennyi dolog.
Csellel a férfiak élnek, nincs szilárd
isteni szó, hitese eskü.
Fordulván a közhit, a hírneves élet énnekem jut,
megbecsülést nyer az asszonyok neme;
rosszavú hír soha már asszonyokat nem illet.

A régszületett dalosok múzsaí többé
hítségésemet soha nem dalolják.
Nem a mi ismeretünkre bízta rá
lanton az isteni daliást
Phoibosz, alkotója a dalnak; ezért nem zenghetek most,
férfinem, terólad. Ám a vén idő
tudna a női s a férfisorsról szólni hosszan.
Szülőházadból te is elhajóztál,
vad szived örületében, a tengeri kettős szikla
között; idegen vidék
lett lakhelyed, elveszítvén
férjed, nyoszolyád is árva,
s most becstelenül, szegény nő,

elűznek e földről.

Elszáll az eskük becse, nagy Hellaszban
nincs maradása, az égbe repült fel a tiszta erkölcs.

Neked pedig otthonod
sincs már, nyomorult, kikötni
fájdalmad elől; s a násznál
nagyobb erejű királynő
vezérli a házad.

Iászón jön a királyi palotából 130 (408-445)

IÁSZÓN

Nem most először, láttam én gyakorta már,
milyen kegyetlen kór a durva szenvedély.
Mert élhetnél e földön és házban tovább,
ha békén túrnéd felsőbbek parancsait,
s bolond beszédedért most száműzött leszel.
Nekem mindegy, éntőlem mondogathatod,
hogy nincs Iászónnál hitványabb férfiú;
de hogy Kreón a rájuk szórt szidalmakért
csak száműzéssel sújt, örülhetsz még neki.
Én csendesítettem folyvást az ingerült
király haragját, s azt akartam, hogy maradj;
de mert te nem térsz észhez, egyre átkozod
uralkodóidat - most száműzött leszel.
Szeretteimről én mégsem feledkezem
meg; gondoskodni vágyom, asszony, rólatok,
hogy két fiammal el ne indulj pénztelen,
s hiányt ne érezz semmiben; sok bajt jelent
a száműzés. Mert - bár te gyűlölsz - én soha
rosszindulattal lenni hozzád nem tudok.

Iászón utóbbi szavai közben Médeia feléje fordulva, tekintetével hosszan, szótlánul méregeti

MÉDEIA

Te hitványok hitványa! - mert nincs más szavam
megbélyegezni férfiatlanságodat -,
eljöttél hozzánk, kit szívünköl gyűlölünk
(s velünk az istenek s a föld minden fia)?
Nem bátorság vagy hősi tett szeretteid
szemébe nézni ily gonosz sértés után,
de legnagyobb halandók minden vétke közt:
szemérmertlenség. Mégse bánom jöttödet;
mert én könnyítek lelkemen, ha szitkokat
szórok reád, és fáj neked, ha hallgatod.

Beszédemet hadd kezdjem hát a kezdetén.
Én mentettem meg életed, jól tudja ezt
minden hellén, ki társad volt Argó hajón;
azért küldtek, hogy hajts igába tűzköpő 131 (446-478)
bikákat, és halálos földbe vess magot, -
s a sárkányt, mely a színarany gyapjút körül
ölelve sok gyűrűvel védte éberén,
én öltem meg,* reád derítve új napod.
Aztán elárulván atyámat s házamat,

a Pélionra, Iólkoszba mentem el
veled, kevésbé bölcsen, mint szerelmesen;
s Peliászt a legfájóbb halállal, lányai
kezével öltem meg, hogy semmitől se félj.
Te mindezt elfogadtad tőlünk, férfiak
legaljasabbja, s árulón új nászra lépsz!
Pedig van két szép gyermekünk! Ha magtalan
lennék, e nász vágyát még megbocsátanám.
Az eskü hitele füstbe ment - nem értelek:
nem istenek ma már, kik akkor, azt hiszed,
vagy tán új törvény áll az emberekre most?
Hiszen tudod, hogy esküt szegtél ellenem!

Nézd jobbomat, be sokszor fogta meg kezéd!
Ó, térdeim, be hasztalan ölelt annyiszor
e hitvány férfi - megcsaltak reményeim.

Percnyi csend

Nos - mint baráttal, úgy beszélek most veled.
Tőled mi jó tettet várhatnék? Kár a szó,
kérdésem még rútabbra festi bűnödöt.
Hová forduljak most? Apám házához? Azt
elhagytam érted árulón, s hazámat is.
Szegény Pelíadákhoz? Szép fogadtatást
nyernék házukban én, az apjuk gyilkosa.
Így van: kik otthonról szerettek, én magam
támadtam rájuk, ártva nekik oktalan,
s ellenségemmé tettem őket kedvedért.
S te boldogságot adtál mindezért nekem;
hadd lássák Hellasz női - mert csodálatos
uram van benned, s hűséges - szegény fejem! -
ha majd e földről számkivetve bujdosom,
baráttalan, két gyermekemmel egymagam - 132 (479-513)
szép kis gyalázat lesz az ifju férjnek is,
ha koldusként bolyg jótevője s két fia.

Ó, Zeusz, miért hogy biztos jelt adtál nekünk
a színaranyra, hogy lássuk: nem talmi-e,
de férfiban meglátni: jó-e vagy gonosz,
testünknek nincsen semmi biztos eszköze?

KARVEZETŐ

Szörnyű a szenvedély, és nem gyógyítható,
ha jóbarát és jóbarát közt szít viszályt.

IÁSZÓN

Meg kell mutatnom, úgy látszik, hogy jól tudok
beszélni, hogy mint bárkám jó kormányosa,
elvágjam útját, lejjebb vonva vásznamat,
nyelvfájdító kereplésednek, asszonyom.

Én - hogyha már a tetteiddel kérkedel -
azt tartom, Küpris mentett meg* hajóutam
során, egy más isten vagy ember sem, csak ő.

S te is belátod, bár utálod hallani,
hogy nem más készítetett reá, csupán Erósz
makacs nyilával, hogy megmentsd szépségemet.
De ezt most nem kívánom részletezni már;

jól tetted, bármiért is használtál nekem.
Igen, de többet kaptál megmentésemért,
mint adtál - s nyomban azt is elmondom, miért.
Először is, nálunk laksz barbár föld helyett,
Hellaszban, megtanultál rendet és jogot,
törvény szerint élsz, nem tipor le nyers erő;
és minden hellén tudja bölcsességedet,
híres vagy itt; ha ott laknál a távoli
határokon, nem szólna rólad senki sem.
Házamban inkább ne legyen semmi kincs, arany,
ne zengjek dalt, mely Orpheuszéval versenyez,
csak hírneves sors jusson osztályrészemül!

Viszontagságaimról ennyit mondanom
elég is már; te kezdtél róluk szócsatát.
Királyi nászomról pedig, bár szitkokat
szórtál reá, mindjárt belátod, mennyire
bölcsen terveztem el, mint gondos jóbarát,
neked, s a két fiamnak, 133 (514-550)

(Médeia tiltakozó mozdulatot tesz)

csak ne háborogj.
Iólkoszból e földre érve, sok nehéz
csapás után, mit orvosolni nem lehet,
hogyan lelhettem volna én, a hontalan,
nagyobb szerencsét, mint királylányt hitvesül!
Nem mintha meggyűlöltem volna ágyadat,
mert téged ez bánt - s újabb nőért űzne vágy,
sokgyermekűség pálmájára sem török,
elég e kettő, bosszuságra nincs okom;
hanem hogy szépen élhessünk, mi földolog,
s ne nélkülözzünk - mert tapasztaltam, szegényt
ha lát, odébb somfordál jóbarátja is -,
s hogy házamhoz méltón neveljem két fiam,
s testvéreket ha nemzek nékik, egy jogon
legyen mind, s egybefűzve nemzetségemet,
boldog legyek. Neked miért kell több gyerek?
Nekem jövődő gyermekekkel érdekem
e kettőt támogatni. Nem jó gondolat?
Beláthatnád, de ágyad pusztasága bánt.
Mert erre néztek csak, ti nők: azt vélitek,
minden tiétek, hogyha rendben ágyatok;
de hogyha nászotokra bármi baj szakad,
a legszebb és leghasznosabb dolgokban is
hibát kerestek. Bárcsak mástól nemzene
az ember gyermeket, s ne lenne női nem;*

KARVEZETŐ

A mondókád, lászón, jól rendezted el,
mégis, ha engem kérdezel, mit gondolok:
rosszul teszed, hogy elhagyod hű asszonyod.

MÉDEIA

(mintegy magához)

Lám, más halandóktól sokban különbözöm;

szerintem az, ki bölcsen szól, de jogtalan
cselekszik, legtöbb büntetésre érdemes,
mert bűnét kérkedő beszéddel leplezi,
s van mersze minden rosszra: nem nagy bölcsesség!

(Iászónhoz) 134 (550-583)

Te is, ne pompázz most előttem nagyszerű,
ékes beszéddel, mert egy szó a földre sújt:
ha nem vagy aljas, szólsz, hogy egyezzem bele
nászodba, azt előlünk el nem titkolod!

IÁSZÓN

Szépen járultál volna hozzá, mondhatom,
ha nászomról beszélek - hisz most sem tudod
szíved heves haragját féken tartani!

MÉDEIA

Okod nem ez Volt: úgy vélted, rossz hírbe hoz,
ha barbár nővel élsz* késő vénségedig.

IÁSZÓN

Értsd végre már meg, hogy nem asszonyért kötöm
e házasságot, mely királyi ágyat ad,
hanem, mint mondtam már előbb, hogy jót tegyek
veled, s királyi vérből nemzsek gyermeket,
testvérül két fiunknak, támaszul nekünk.

MÉDEIA

Nem kell nekem jólét, mely undorral vegyes,
sem boldog élet, mely szívemnek szenvedés.

IÁSZÓN

Tudod, hogyan változz meg, és bölcs hírbe jutsz?
A jót ne higgyed undorítónak soha,
s szerencsédben ne hidd, hogy balszerencse űz.

MÉDEIA

Csak sértegess, hiszen van oltalmadra hely,
míg én e földről számkivetve bujdosom.

IÁSZÓN

Te választottad, mást ne vádolj sorsodért!

MÉDEIA

Mit tettem? Új nászt én ülök tán árulón?

IÁSZÓN

Megátkoztad rút átkokkal királyodat.

MÉDEIA

Átkot hozok terád és otthonodra is!

IÁSZÓN

E dolgokról már nem vitatkozom tovább;
hanem ha menekülésedhez s a két fiunk
számára elfogadnál pénzemből segílyt, 135 (584-611)
szólj; kész vagyok két kézzel adni, s jelt vihetsz
barátainknak, hogy jól bánjanak veled.

Ha ezt se kéred, együgyű vagy, asszonyom;
több haszna lenne félretenni mérgeidet.

MÉDEIA

Barátaidból élni nem fogunk, s nekünk
semmit ne adj, el semmit nem fogadhatunk,
mert jóra nem vezet, mit aljas férfi ad.

IÁSZÓN

Így hát az istenek tanuk rá, mennyire

akartam rajtuk s rajtad is segíteni;
de nem tetszett a jó neked, s szeretteid
kezét ellökted daczból: ez még fájni fog!
MÉDEIA

(kiutasító mozdulattal)

Eredj, mert zaklat már a vágy új asszonyod
után, ha ily soká vagy házadon kívül.
Ülj nászt; talán - istennel légyen mondva - lesz
olyan nászod, hogy visszavonnád szívesen.

Iászón el

KAR

Erősz, ha nagyon hevesen
tör rá az emberekre, sem
hírt, sem erényt nem öregbít;
ám ha kiméri a léptét
Küprisiz, nincs más
ennyire kellemes isten.
Ó, hatalmas,
rám ne bocsásd arany íjad*
vágyba mártott
vesszejét, az elkerülhetetlent.

Szeressen az önfegyelem,*
legszebb javunk, mit isten ad;
indulatos szerelemre,
nem nyugovó panaszokra
szívemet más
násza miatt sose hajtsa 136 (612-638)
vággyal Küprisiz,
ámde becsülve a békés
házaságyat,
védje bölcseszűn a nők szerelmét.

Drága hazám, otthonom, óvj, hogy soha hontalanná
ne legyek, nyomorogva tengő
életet ne éljek,
jajteli gondok alatt. A halál, a halál
igája vesse rám előbb
végső napomat; nagyobb
kín nincs, mint ha az ember el-
veszti hazája földjét.

Láttuk a dolgot, nem a mások szava kél a számon:
nem akadt se barát, se város
megsajnálni téged,
szörnyű bajok bajosát. A halál vigye el,
kit hála nem köt, jóbarát
nyílt, tiszta szivét ki nem
tartja becsben; az énekem
már soha kedves nem lesz.

Bal felől megjelenik Aigeusz, úti öltözetben

AIGEUSZ

Köszöntelek, Médeia! Ennél senki még
nem üdvözölte szebben jóbarátait.

MÉDEIA

Köszöntlek én is, bölcs Pandión gyermeke,
Aigeusz. E táj földére honnan érkezel?

AIGEUSZ

Most hagytam épp el Phoibosz ősi jóshelyét.*

MÉDEIA

S miért jártál a föld jóshangu köldökén?

AIGEUSZ

Kutatni, hogy miképp lehetne gyermekem.

MÉDEIA

Az istenekre, máig gyermek nélkül élsz? 137 (639-670)

AIGEUSZ

Nincs gyermekünk; egy isten ezzel sújt reánk.

MÉDEIA

Van asszonyod, vagy házasságad társtalan?

AIGEUSZ

A nász igáját nem kerülte fekhelyem.*

MÉDEIA

És Phoibosz mit felelt a gyermekek felől?

AIGEUSZ

Beszéde bölcsebb, mintsem ember értené.

MÉDEIA

Megtudhatnék az isten jósszavát mi is?

AIGEUSZ

Nyilvánvaló; csak éles elme oldja meg.

MÉDEIA

Mit jósolt hát? Beszélj, ha hallanunk szabad.

AIGEUSZ

A tömlőből kinyúló lábat meg ne oldd...

MÉDEIA

Míg mit nem fogsz csinálni, vagy hová nem érsz?

AIGEUSZ

Míg el nem érem otthonomnak tűzhelyét.

MÉDEIA

S hajód e földre mért vezérled, mit remélsz?

AIGEUSZ

Mert itt lakik Pittheusz, a troizén föld ura...

MÉDEIA

Pelopsz szülötte, úgy hírlík, szent férfiú.

AIGEUSZ

Az isten jóslatát majd néki mondom el.

MÉDEIA

Bölcs ember ő s ilyen dolgokban nagy tudós.

AIGEUSZ

S legkedvesebb a fegyvertársaim közül.

MÉDEIA

Járj hát sikerrel, teljesüljön óhajod!

AIGEUSZ

(Jobban szemügyre véve Médeia arcát)

De mért vagy oly sápadt, szemed mért réveteg? 138 (671-689)

MÉDEIA

Aigeusz, a férjem mindeneknél aljasabb.

AIGEUSZ

Mit mondasz? Érthetően szólj, mi gond gyötör?

MÉDEIA

Iászón megsértett, bár nem bántottam én.

AIGEUSZ

Mit tett veled? Világosabban add elő!

MÉDEIA

Helyettünk otthonának új úrnője van.

AIGEUSZ

Lett volna bátorsága erre? Rút dolog!

MÉDEIA

Ma megvet bennünket, ki tegnap még kegyelt.

AIGEUSZ

Szerelmes lett, vagy meggyűlölte ágyadat?

MÉDEIA

Szerelme nagy: megcsalta hű szeretteit.

AIGEUSZ

Átok reá, ha mint beszéled, oly gonosz.

MÉDEIA

Királyi házzal kívánt nászra lépni ő.

AIGEUSZ

Ki adta néki lányát? Erre is felelj!

MÉDEIA

Kreón, ki itt, Korinthosz földén úr s király.

AIGEUSZ

Fájdalmadat már nem csodálom, asszonyom!

MÉDEIA

Végem van; és még száműzés is vár reám.

AIGEUSZ

Miért? Amit most mondasz, újabb bajt jelent.

MÉDEIA

Elűz Kreón; Korinthosz földén nincs helyem.

AIGEUSZ

S Iászón hagyja? Ezt dicsérni nem tudom.

MÉDEIA

Azt mondja, hogy nem, ellenállni mégse mer. 139 (690-708)

Aigeusz lábaihoz veti magát

Könyörgök hozzád, ajkaidra s térdeid
ölelve, mint ki bajban oltalmat keres,
irgalmazz, irgalmazz nekem, balsorsunak,
s hogy elhagyottan, számkivetve meg ne láss,
fogadj be országodba s tűzhelyedhez is!
Úgy teljesítsék gyermek-kérő vágyadat
az istenek, s élj boldogul haláلودig!
Mert hogy milyen kincset találtál, nem tudod:
gyermektelenségednek én véget vetek,
tudok jó gyógyszert, mely termékenységet ad.
AIGEUSZ
Okom van sok, hogy kéreseednek, asszonyom,
jó szívvel engedjek: mert így kívánja Zeusz,

s mert azt ígérted, gyermekek sarjadjanak magomból, s legforróbban erre vágyom én. Döntésem ez: ha országomba érkezel, iparkodom, hogy méltóképp fogadjalak.

De egyet meg kell mondanom most, asszonyom: e földről én téged nem szöktethetlek el, ám hogyha önként jössz a házba, hol lakom, nem adlak senkinek ki, sértetlen leszel. Indulj tehát e földről útnak egymagad; vendégbarátaimhoz én is hű vagyok.

MÉDEIA

Úgy lesz; de csak ha mindezekre esküt is teszel, kérésem akkor nyer meghallgatást.

AIGEUSZ

Hát nem bízol szavamban? Aggályoskodol?

MÉDEIA

Bízom, de Peliász háza ellenem van, és Kreón is; hogyha eskü köt, nem hurcol el ellenségem, nem adsz ki földedről nekik; ám pusztá szóra, eskü nélkül, hírnököt ha küldenek, hogy jóbarátjuk légy, hamar engedsz kívánságuknak; én gyengébb vagyok, övék a jószerencse és a királyi trón. 140 (709-740)

AIGEUSZ

Előrelátás cseng szavadból, asszonyom; azért, ha azt hiszed, hogy úgy jobb, ám legyen. Mert nékem is több biztonságot ad, ha van mentségem ellenségeiddel szemben is, s te is megnyugszol. Kire esküdjek, mondd tehát!

MÉDEIA

Esküdj a Föld rögére, s Hélioszra, ki atyámnak atyja, s minden istenségre itt...

AIGEUSZ

Hogy mit teszek vagy nem teszek? Sugalld tovább!

MÉDEIA

Hogy sem te el nem űzöl földedről soha, sem hogyha bárki ellenségem el kíván hurcolni, élve semmi módon nem hagyod.

AIGEUSZ

A Földre, s Héliosz tüzére esküszöm, és minden istenségre: teljesül szavad.

MÉDEIA

Elég; s mi sújtson, esküdet ha megszeged?

AIGEUSZ

Mindaz, mi hitszegő halandót joggal ér.

MÉDEIA

Indulj tehát békével; így rendben vagyunk.

Megérkezem földedre én is csakhamar, ha tervem végrehajtva óhajom betelt.

KARVEZETŐ

(Aigeuszhoz, miközben az kíséretével távozik)

Maia kísérő királyi fia

legyen öröd az úton; s mire forrón sóvárog a szíved, nyerje el azt,

mert láttam, igaz
ember vagy, uram, nemes Aigeusz!

MÉDEIA

Ó, Zeusz, Zeusz lánya, Diké, s Héliosz tüze!
Most végre ünnepelhetünk, szeretteim,
utunk kitárult és miénk a győzelem:
most ellenünkön végre bosszút állhatunk!
Mert ím, e férfi legfőbb aggodalmamon
segített, terveimnek biztos révje lett; 141 (741-769)
van hely kivetni végre bárkánk horgonyát,
Pallasz várába* s városába futhatunk.
Most hát elmondom összes tervemet neked,
hallgasd, ha tetszésedre nem talállok is.

Elküldök egy szolgát Iászónért legott,
nevemben kérje, hogy keressen újra fel;
s ha eljön, édes, lány szavakkal áltatom,
hogy én is jónak látom, és pompás dolog
királyi násza, melyet árulón kötött;
javunkra válik, és kiváló gondolat.
Majd kérem, hadd maradjon itt a két gyerek,
bár ellenséges földön őket nem hagyom,
hogy gyűlölőim bántsák két szülöttemet,
csak cselből, hogy megöljem így új asszonyát.
Ajándékot küldök majd általuk neki,
hogy kérleljék: e földön hadd maradjanak,
habkönnyü peploszt és aranyból font füzért;
s mihelyt magára ölti ezt a díszet a lány,
elpusztul rúttal, és ki hozzányúl, az is:
a küldött holmik mérgeimtől gyilkosak.
De most beszédem másra váltom, s jajgatok
a tett miatt, mit végre kell majd hajtanom:
mert meg kell ölnöm két szülöttemet saját
kezemmel, senki őket meg nem mentheti;
s Iászón házáat rombadöntve, elmegyek
e földről, elkerget legdrágább két fiam
halála, minden vétkek legszörnyűbbike;
ellenség rajtam nem kacag, szeretteim.
S ha meglesz: élnem még mi haszna? Nincs hazám,
sem házam, sem hová a bajban futhatok.
Hibáztam akkor, mikor elhagytam jó atyám
hajlékát, hellén férfi szép szavára, kin
most bosszút állok, hogyha isten is segít.
Nem látja általam szült két fiát soha
már élve, és az új asszony sem szül neki
több gyermeket, mert rút halállal pusztul el
rút vétkeért, hatnak reá a mérgeim.
Erőtlennek ne tartson engem senki, sem
gyengének, vagy szelídnék - másmilyen vagyok: 142 (770-808)
ellenséghez kemény, barátához jószívű.

Ilyen halandók híre él a legtovább!

KARVEZETŐ

Ha már közölted ezt a tervedet velünk,
önnön javadra kérlek, és az emberek
törvényeit szemmel kísérve: meg ne tedd!

MÉDEIA

Pedig nem lesz másképpen. Egy mentsége van beszédednek: nem érzed át, mit én, a kint.

KARVEZETŐ

Mered megölni, asszony, önnön magzatod?

MÉDEIA

Ha így sebzem meg legfájóbban férjemet?!

KARVEZETŐ

Te leszel a föld legtöbb keservű asszonya!

MÉDEIA

Fel hát a tetterre! Kár szót vesztegetni itt.

(Az ajtó előtt várakozó Dajkához)

Eredj, de gyorsan és Iászónt hívd ide –
mert minden titkos küldetést csak rád bízok.
Szándékaimból semmit el nem mondsz neki,
ha jót akarsz úrnődnek és nő vagy te is!

A Dajka távozik

KAR

Áldottak örökkön* Erekhtheusz sarjai,
boldog isteneknek a gyermekei,
kik sose dúlt, szent földjükön élvezik a
legnemesebb izü bölcsességet, örökkön üdén
lépkedve a fénytel teli légben, a tájon,
hol született a kilenc péria Múza
szőke Harmoniától* egykor.

A szépvizü Képhiszosz habja permetét
szórta széjjel Küpris a monda szerint
e tájra, lágy lehelletü könnyü szelet
fújva reá, s füzért vet mindig a fürtjeire, 143 (809-840)
jóillatu rózsák viruló koszorúját;
s bölcs Szophiához Erósz vezérli* társul,
őt, ki minden erényre buzdít.

A város, a szentfolyamú,
s földje, e hú vidék,
vajh hogyan fogadna
be téged, a gyermekgyilkost,
a többi közé, a bűnöst?
Ó, nézd a sebet rajtuk,
ó, nézd, fiadra fogsz kést!
Ne, térdreborulva esdünk
mindenre, szülőteid
vére ne érjen!

Honnan lesz erőd, az agyad
nem riad el, s karod,
szörnyü tetterre szántan
hatolni fiad szívéhez?
Szemed fiadra vetve
hogy mérne ilyen sorsot
ki könnytelenül kezded? Nem

lesz merszed előtted esdő
csöpp gyermekeid vérét
ontani bátran!

Belép Iászón, mögötte a Dajka

IÁSZÓN

Hivattál, itt vagyok; bár gyűlöletben égsz,
kéresem teljesítem, hallgatok reád;
mit kívánsz tőlem újra, asszonyom? Beszélj!
MÉDEIA

Iászón, kérlek, azt, amit mondtam, ne vedd
zokon; viseld el, hogyha indulat fog el,
úgy illik, annyi kedves együttlét után.
Sokat vitatkoztam magamban, s szitkokat
szórtam magamra: mért dühöngök ostobán,
miért is gyűlölöm, ki jót akar nekem? 144 (841-874)

E föld urának ellensége mért vagyok,
és férjemnek, ki jobbat nem tehet velünk,
mint hogy királyi nászra lép, s testvéreket
nemz két fiamnak? Mért nem csillapul dühöm?
Az istenek ha jónak látják így, miért
gyötröm magam? Nincs két fiam? Tán nem tudom,
hogy bujdosás vár ránk, s barátunk nincs sehol?

Agyamban megforgatva mindezt, végül is
beláttam: értelmetlen volt e vak harag.
Azért dicsérlek most: okos voltál, mikor
új nászra léptél értünk, én meg oktalan:
részt kellett volna vennem terveidben és
valóra váltásukban, ágyad őreként,
s mátkádat szívesen fogadnom, mint rokont.
De nők vagyunk, s - rossz szó ne essék - hogy milyen
a nő, tudod jól; most viszonzásul ne bánts,
ne büntess, balgasággal balgaságomért.
Bocsáss meg érte, lásd, bevallom, esztelen
voltam, de most már visszatért a jobb eszem.

(A ház felé fordulva bekiált)

Fiacskáim, gyertek ki! Gyertek, gyermekek!

A gyermekek kijönnek nevelőjük kíséretében

Köszönjétek,* s velem együtt szóljatok ti is
apátokhoz, ne gyűlöljétek, mint előbb;
nektek, s anyátoknak már jóbarátja ő,
kibékültünk, szivünkben immár nincs harag.

Ragadjátok meg jobbját –

(a gyermekek kezet adnak apjuknak)

jaj, miért jutott

eszembe most a szörnyü titkok egyike?!

Ó, gyermekek, meddig tárulnak élve még
felénk e kedves kis karok? Szegény fejem,

(Könnyezve)

be könnyre-kész és félelemmel telt vagyok!

(A gyermekekhez)

Hogy végre sok vitánk apával véget ért,
azért telt meg könnyekkel csillogó szemem. 145 (875-905)

KARVEZETŐ

Az én szememből is patakozó könny fakad;
csak rosszabb baj ne jöjjön, mint az eddigi!

IÁSZÓN

Szavad dicsérem, s nem haragszom, asszonyom,
előbbi durva szitkodért; a nők dühe
szokott dolog, ha férjük újabb nászra lép.

De ím, szivedbe jobb belátás költözött,
s fölsimerted - ha lassan is -, hogy hasznosabb
lesz így; okosságodra vall e változás.

(A gyermekekhez fordul)

Nektek pedig, fiacskáim, jut oltalom,
apátoknak volt gondja rá, s az istenek
megadják majd, hogy itt, Korinthoszban ti is
öcséitekkel első rangban álljatok.

Csak nőjjetek fel; a többit majd elvégzem én,
apátok, és a jószándéku istenek.

Bár láthatnám virágzó ifjuságtokat
győzelmet ülni ellenségeim felett!

(Médeiához, aki elfordulva sir)

De mért áztatja szemgolyódat sűrű könny,
miért fordítod el fehérlő arcodat,
miért nem fogadod szívesen beszédemet?

MÉDEIA

Nem, semmi; csak szülöttemre gondolok.

IÁSZÓN

Ne félj, majd én elrendezem jól sorsukat.

MÉDEIA

Nem félek, és szavadban nem kételkedem;
csak könnyezem, mert könnyre lett a női nem.

IÁSZÓN

Mégis, miért zokogsz a gyermekek felett?

MÉDEIA

Én szültem őket; azt kívántad, éljenek,
s a szájalom szivembe sajdukt: úgy lesz-e?

De most hadd mondjam el, miért kérettelek:
felét már említettem, halld a másikat.

Ha el kell mennem innen, mert uralkodónk
így látja jónak - s nékem is jobb így, tudom, 146 (906-935)

ha itt laknék, csak láb alatt lennék neked
s Kreónéknak, hisz ellenségnek tartanak -,
e földről én elbujdosom, mint száműzött,
de két fiunkért, hogy kezed nevelje fel,
kérd meg Kreónt, ne űzze őket innen el!

IÁSZÓN

Iparkodom, bár nem tudom, célt érek-e.

MÉDEIA

Szólj asszonyodnak, kérje ő atyját e két
gyermek miatt, ne űzze őket innen el!

IÁSZÓN

Jól van; hiszem, hogy rá tudom beszélni majd.

MÉDEIA

Ha ő is asszony, mint a többi; biztosan.
Vállalkozásodban segíték is neked:
ajándékot küldök, csodásat, párja nincs
a most e földön élő emberek között;
(habkönnyű pepioszt és aranyból font füzért -)
a gyermekek majd elviszik.

(A ház felé fordulva)

Hol egy cseléd?

Hozzák ki gyorsan azt az ékes holmit ott!

(Iászónhoz)

Nem egyszer, ám ezerszer boldog lesz a lány,
ki ágyban társa lett a legjobb férfinak,
s megkapja most a díszet, mint egykor Héliosz
adott, atyámnak atyja, gyermekének át.

Egy szolgáló kihozza a fátylat és a diadémost. Médeia átadja gyermekeinek

Fiúk, fogjátok és vigyétek el Kreón
lányának ezt, a boldog mátkának; bizony
nem megvetendő nászajándék jut neki!

IÁSZÓN

Kezed miért fosztod meg ettől, esztelen?!

Tán azt hiszed, a királyi házban nincs elég
arany, meg peplosz? Őrizd csak, ne add oda.

Mert asszonyom ha szóra méltat, jól tudom,
hogymint engem minden drágaságnál többre tart. 147 (936-963)

MÉDEIA

Ne hidd! Az istent is ajándékunk győzi meg,
s halandók közt száz szónál többet ér a kincs.

Az istenség ma őt segíti, mert király
és ifju; én két gyermekünket nem csupán
arannyal váltanám meg: életemmel is!

De menjetek már a palotába, gyermekek,
s apátok ifju hitvesét, urnómet, ott

kérjétek esdve, hogy ne úzzon innen el,
s adjátok át e díszet: mindennél fontosabb
saját kezébe adni küldeményemet.

Siessetek, s anyátoknak, mit vágyva vár,
hamar jelentsétek, hogy teljesülni fog.

A gyermekek eltávoznak Iászónnal és nevelőjükkel együtt

KAR

Nincs már menekülni remény,

a gyermekek

mennek már a

szörnyű halál fele, mennek.

Már a mátká

átveszi színarany ékét,

átveszi végzete kínját;

szőke fürteire

felteszi Hádészt,

önkezével a díszet.

Csábítja a fény, a varázs,
felvenni szép
peplosát, meg
font aranyos koszorúját;
alvilági
nászra menyasszonyi ékül.
Lám, behull a verembe,
hálót szőtt a halál;
keserves sorsát
nem kerülheti el. 148 (964-990)
S te, ó, nyomorult, te királyi vő, te férjek alja,
két fiad te küldöd
halálba, de nem tudod, és temiattad
pusztul el asszonyod is.
Boldogtalan, végzeted nem érted!

És most a te kínjaidon kesergek, ó, balsorsu
anyja két fiadnak,
ki szülötteidet megölöd nyoszolyádért,
melyet urad gonoszul
cserbenhagyott, mással lépve nászra.

Megjelenik a Nevelő a gyermekekkel

NEVELŐ
Úrnóm! Szülötteidre nem vár bujdosás,
ajándékok a király leánya szívesen
fogadta: két fiaddal szent a béke már.
De jaj,
miért döbbsz meg jó szerencséd hallatán?
(Miért fordítod el fehérlő arcodat,
miért nem fogadod szívesen beszédemet?)

MÉDEIA

Jaj, jaj.

NEVELŐ

Újságaimmal nem cseng egybe jajszavad.

MÉDEIA

Jaj nékem újra.

NEVELŐ

Bajt hozó e hír talán?

Megcsalt a látszat, hogy jót hírnökölhettek?

MÉDEIA

A hír afféle hír; nem rád haragszom én.

NEVELŐ

Szemed miért sütöd le, könnyed mért szakad?

MÉDEIA

Van rá okom sok, tisztos agg; rossz gondolat
volt ez, rosszul csináltam én s az istenek.

NEVELŐ

Ne félj, szülötteidhez eljössz még ide. 149 (991-1015)

MÉDEIA

Előbb elküldöm őket, én boldogtalan!

NEVELŐ

Nemcsak te válsz meg magzatodtól: emberek

vagyunk, békén kell hordanunk minden csapást.
MÉDEIA

Úgy lesz; de menj be most a házba, s két fiam
ruháit készítsd össze és más holmiját.

Nevelő el

Fiacskáim, van már fedél és város is
lakásotokra, hol szegény anyátokat
elhagyva, élhettek halálig nélkülem.
Én elmegyek más földre most, mint bujdosó –
nem nézhetem gyönyörrel boldogságtokat,
menyegzős ágyatok sem ékesíthetem
majdan, s a nászi fáklyákat se tarthatom.
Konokságommal én okoztam vesztemet!
Ezért neveltelek fel, én két magzatom,
ezért viseltem annyi kínt és szenvedést,
mikor kegyetlen fájdalmak közt szültelek?
Mennyit reméltem egykor, én boldogtalan:
hogy támaszom lesz aggkoromra bennetek,
és eltemettek díszesen, ha meghalok –
mindenki irigyelni fog! S most semmivé
foszlott az édes ábránd, mert gyermektelen
folyik majd gond és fájdalom közt életem.
S ti sem láttok többé, e kedves, szép szemek
egy más világból nem kísérik anyjukat.

Ó, jaj, miért néztek reám így, gyermekek?
Miért kacagtok? Búcsuzás e szép kacaj!
Jaj, mit tegyek? Szívem szakad meg, asszonyok,
mikor látom szülőtteim fénylő szemét!
Nem, nem birom - távozzatok, rossz terveim!
(Elbújdosom s a két fiút is elviszem.)
Miért ártsak nekik, csupán hogy apjukat
gyötörjem, kétszerezve ön-fájdalmamat?
Nem, nem, dehogy - távozzatok, rossz terveim! 150 (1016-1048)
De nem - mi van velem? Tán bosszúlatlanul
nevessenek ki ellenségeim? Soha!
Kell hogy legyen hozzá erőm! Rút gyávaság,
ha lány szavakkal megpuhítom szívemet.
Induljatok, fiúk, a házba.

A gyermekek bemennek

S most, aki
az áldozatban, mit hozok, részt nem vehet,
ám lássa - mert az én kezem nem gyengül el!

De jaj,
ne, mégse - lelkem, meg ne tedd ezt semmiképp!
Hagyd élni, kíméld magzatod, boldogtalan!
Lesz még belőlük örömöd így is, messziről.

Az alvilági bosszu-istenekre - nem!
Az ellenség kezére adni nem fogom,
hogy bántalmazzák két szülőtetemet - nem én!
(Mindenképp meg kell halniok, s ha sorsuk ez,

inkább ölöm meg őket én, ki szültem is.)
Nincs már kiút más, így lesz, elvégeztetett.
Füzérem már fején van, rajta peploszom –
meghal Kreón leánya, biztosan tudom.
Rálépek hát a szívszakasztó útra most –
s még szívszakasztóbb, melyre őket küldöm el –
búcsúzom két fiamtól.

(Int a ház felé, a gyermekek megjelennek)

Addsza, gyermekek,
csöpp jobbotokat, anyátok hadd csókolja meg!

(Karjaiba szorítja, és csókjaival árasztja el őket)

Ó, legdrágább kis ajkak, legdrágább kezek,
szülötteim nemes tartása, homloka!
Jusson boldogság nektek ott - az ittenit
apátok elrabolta. - Édes símulás,
szülötteim lágy bőre, friss lehellete!
Jaj, menjetek, de gyorsan –

(eltolja őket magától, s int, hogy menjenek be a házba, a gyermekek engedelmeskednek)

nem bírok tovább 151 (1049-1076)
két gyermekemre nézni, kínom földre ver.
Tudom, hogy szörnyű bűn, amit merészelek,
az emberek legtöbb bajának fő oka.

KARVEZETŐ

Gyakran eszemben
finomabb szavak ösvényét taposom,
s végül a nagy kérdéshez érek:
a női szívet kell-e, hogy értsük?
Mert miközénk is eljön a Múza,
ő, aki azt kedveli csak, ki okos;
de nem valamennyiünkre tekint –
annyi között tán egyet, ha találsz,
múzsai lelkű, okos asszonyt.

Azt mondom: a gyermektelen ember,
az, ki nem ismert és sose nemzett
még gyermekeket, jobb életű, mint
a gyermekesek.

Mert sosem érzi, milyen édes öröm,
de azt se, milyen nagy keserűség
a gyermek; azért az, ki sosem szül,
sok bánattól szabadul meg.

Mert akit otthon gyermekek édes
virulása vesz körül, azt örökön
csak emészti a gond, sose lát nyugovást:
először azért, hogy jó nevelést
tud-e adni nekik, s elég kenyeret,
azután, hogy jók lesznek-e, vagy rossz
jellemükért kell
kínlódniok, azt sose látni.

S végül az összes baj legutoljára
említem, amely mindenkire vár:
mert hogyha elég kenyeret kaptak,
gyermeki testük ifjui szép lett,
s a jellemük is jó - ha egy isten
úgy intézi, gyermekeinket
a Halál keze Hádészba ragadja.

Mért is tették annyi gondhoz
még a halandókra az istenek ezt 152(1077-1113)
a legkeserűbb
fájdalmat, gyermekeinkért?
MÉDEIA

Szeretteim, régóta várom lesve itt
a történetek hírére, mely onnan már jön is:
mert látom, ím, Iászón egyik emberét
felénk sietni; izgatott lélegzete
bizonnyal arra vall, hogy új bajt hírnököl.

Iászón egyik szolgája érkezik sebes léptekkel

HÍRNÖK

Ó, szörnyű, törvényellenes tett tettese,
Médeia, fuss, fuss! Meg ne vesd, akár hajót
találsz, akár a földön gördülő kocsit!

MÉDEIA

Miért, mi történt? Mért ajánlasz gyors futást?

HÍRNÖK

Elpusztult hirtelen halállal asszonyom,
s Kreón, az apja is; megölték mérgeid.

MÉDEIA

Ó, édes újság! Jótevő barátaim
közé sorollak mától fogva híredért.

HÍRNÖK

Mit mondasz? Észnél vagy, nem örülség beszél
belőled, asszonyom? Királyunk otthonát
szétzúzva, nem rettegsz, de ujjongsz mindezen?

MÉDEIA

Meg tudnék én felelni kérdésedre jól,
de csillapodj, barátom, és mondd sorban el,
hogyan haltak meg? Kétszeres gyönyört szerezhetsz,
ha elmeséled pusztulásuk kínjait.

HÍRNÖK

Midőn két zsenge magzatod megérkezett
férjeddal, és az ifju pár házába ért,
örültünk mind, szolgák, kik bústunk előbb
sorsod miatt, és tüstént szétfutott a hír,
hogy közted s férjed közt a béke helyreállt.
Fiacskáid kezét csókolja egyikünk, 153(1114-1141)
a másik szőke fürtjüket, magam pedig
az asszonyházba mentem boldogan velük.
Úrnóm, akit helyetted hadd dicsérjek én,
először meg se látta két szülöttedet,
Iászónt nézte csak gyöngéden, édesen;
de aztán nyomban eltakarta szép szemét,

fehér orcáit elfordítva bosszusan
belépő két fiadtól. Ifju asszonya
kitörni kész dühét lászón úzte el,
kérelve őt: „Barátaidhoz légy kegyes,
ne háborogj, és fordítsd vissza arcodat:
szeresd te is, kik férjednek szerettei,
fogadd el ezt s atyádat kérd, hogy két fiam
száműzetését vonja vissza kedvemért.”

Az ékességek láttán nem huzódozott
úrnóm tovább, férjére mindent ráhagyott,
s két gyermeked s az apjuk nem volt messze még,
máris fölvette szépszövésű peploszát,
arany füzérrrel ékesíté fürtjeit,
s fényes tükörnél rendezgetve hajzatát,
élettelen képére édesen kacag.
Trónszékéről fölállva aztán, föl-le jár
szobájában, fehér lábával könnyedén
lépkedve, pompás köntösének úgy örül,
s kecses sarkára gyakran visszanezeget.
De most beszédem szörnyü látványt tár eléd:
mert színe elhalt, összegörnyedt hirtelen,
s alig tudott, vonszolva rángó tagjait,
trónjára rogni, hogy ne hulljon földre ott.
Az egyik vén cseléd azt hitte, Pán dühe
szállt rá, vagy egy más istené, s ahogy szokás,
fel-felsikongott; ámde látván, hogy fehér
hab fut ki száján, fölfelé fordul szeme,
s a bőre színtelen, nincs benne semmi vér,
sikongását nagy jajgatással váltja fel.
Az egyik nyomban atyja lakrészébe fut,
másik cseléd az újdonsült férjért szalad,
jelentve, úrnónket mi érte; s zeng a ház,
minden zugát betölti sűrű futkosás. 154(1142-1180)

S egy gyors gyalogló már hat kódobásnyira
ért volna közben, szedve fürge lábait,
mikor keserves jajdulással húnyt szemű
szótlanságából felriadt szegény leány.
Mert kétfelől tört rá a szörnyü fájdalom;
arany füzére, mely övezte fürtjeit,
bűvös patakban árasztott falánk tüzet,
s a lenge peplosz, melyet két fiad hozott,
balsorsu úrnóm hófehér husába mart.
Elhagyja trónját, lángban égve futni kezd,
s fejét úgy hányja jobbra-balra, hogy csodás
füzérét földre dobja; ámde rátapadt
a színarany dísz, fogva tartja, és a tűz
szétszórt hajában kétszerannyi lánggal ég.
Legyőzi végül kínja és a földre rogy,
s nem ismerné föl senki már, csak apja őt:
nem látni többié, hogy hol csillogott szeme,
sem bájos arcát, mert fejéből vér szakad,
a tűzzel összefolyva fröcsköl szertesét,
s csontjáról mint fenyőfa könnye, úgy csorog
a hús, emészto mérgek martalékaként.

Ijesztő, szörnyü látvány! S nem mert senki holt testéhez nyúlni: sorsa intő példa volt.

De végzetét nem érti meg szegény atya,
s belépve, holt lányára nyomban ráborul;
feljajdul aztán, csókok közt ölelgeti,
s „Szerencsétlen leányom! – így szólítja meg –
mely istenség küldött rád ily gonosz halált?
Ki tette árva sírhalommá vén fejem?
Veled szeretnék halni én is, gyermekem!”
S midőn a jajveszékeléssel felhagyott,
fölkelni vágyott, ámde agg testét, akár
babérindák a repkényt, fogva tartja már
a lenge peplosz; - birkózásuk iszonyú,
az agg szeretné földre tenni lábait,
holt lánya visszahúzza, és ha ellenáll,
öreg húsát letépi csontjáról a lág.
Idővel abba hagyja, és boldogtalan
lelkét kiadja, mert a tűz hatalmasabb. 155 (1181-1219)
Mindkét halott - a gyermek és az agg atya -
könnyet fakasztón, test a testen, fekszik ott.

(Médiához)

Rólad pedig kár volna szólnom, mert találsz
magad jó ellenszert a büntetésre majd.
Mert minden árny a földön* - nem most vallom ezt
először, és nem rettegek kimondani:
kik azt hiszik, hogy bölcsék és mély dolgokat
kutatnak, legtöbb büntetés azokra sújt.
Mert emberek közt senki boldog nem lehet:
kinek segít a jó szerencse, sorsa jobb
a többinél, de boldog nem lehet soha.

(Távozik)

KARVEZETŐ

Az isten, úgy látszik, ma sok bajjal veri
lászont, büntetésül annyi vétekért.
Szerencsétlen, sirassa sorsod jajsavunk,
Kreón leánya! Mert komor Hádész felé
mégy már: lászón násza juttatott ide.

MÉDEIA

Szeretteim, most vár a tett: minél előbb
megölni két szülöttemet, s elmenni e
földről; ha késem, másik, ellenségesebb
kéz sújt le drága két fiamra gyilkosan.
Mindenképp meg kell halmok, s ha sorsuk ez,
inkább ölöm meg őket én, ki szültem is.
Szivem, most vértedz föl magad! Ne késlekedj,
a bűnt el kell követni, bármilyen nehéz.
Fel hát, ragadj most kardot, én szegény kezem,
s az élet sokkeservü, új útjára lépj;
ne rettenj meg, ne gondolj rá, hogy ők azok,
kiket te szültél, legdrágább két magzatod;
feledd el őket, egy rövidke napra csak,
aztán sirasd meg; mert bár gyilkosuk leszel,
éppoly drágák szivednek - én boldogtalan!

(Bemegy a házba)

KAR

Ó, Föld, ó, Nap, ragyogó sugár,
ti nézzétek, nézzetek a fiuölő 156 (1220-1252)
keserü nőre, mert kezét gyilkosan
önnön magzatára emelni kész!
A sarjaid űk, arany ágaid;
halandó ma itt isteni vért ont,
iszonyatos dolog!
Sugaras isten,* Zeusz fia, segíts, te fogd
meg a kezét, e házra leszállani
bosszu-idézte gyilkos Erinüszte ne hagy!

Mit ért hordani gondjokat,
mit ért szülni e két fiút, örömd okát,
mire kerültél el kék Szümplégadesz
szirtfokát, vendég-megölő vizét?
Boldogtalan, annyi gyűlölet
miért hullt a szívedre, nehéz
haragu gyilkolás?
A fiuvér gyalázata keservesen
szakad az emberekre, mert bosszúként
isteni átok éri a családot is.

GYERMEKEK

(bentről)

Jaj, jaj!

KARVEZETŐ

Hallod, hogy kiált, hallod két fiát?

Ó, jaj, átkos, ó, keserűsorsu nő!

ELSŐ GYERMEK

Jaj, mit tegyek? Hogy bujjak el szülém elől?

MÁSODIK GYERMEK

Jaj, nem tudom, egyetlen testvérkém; meghalunk!

KARVEZETŐ

Bemenjek talán? Megmentsem a két fiút a bajtól?

ELSŐ GYERMEK

Az istenekre, mentsetek meg, elveszünk!

MÁSODIK GYERMEK

Hurok szorul ránk, már közel van, itt a kard!

KARVEZETŐ

Szerencsétlen, vasból vagy, kőszikla vagy,
hogyan önkézzel

megölöd, akiket előbb szültél, saját véredet? 157 (1253-1281)

Egyről tudok még, egy nő volt, aki
saját édes gyermekeit ölte meg.

ELSŐ ASSZONY

Inó, ki tébolyultan bujdosott, mikor
kiűzte otthonából őt Zeusz asszonya.

KARVEZETŐ

A tengerbe hullt szegény, vétkeért,
a gyermekgyilkos.

MÁSODIK ASSZONY

Lábát a hullámverte partról lökte el,
s halálba ment ő is, megölve két fiát.

KARVEZETŐ

Milyen szörnyőség jöhet ezen felül?
Ó, nők szerelme,
keserü nyoszolya, miattad mennyi bajt szenvedünk!

Iászón berohan

IÁSZÓN

Mondjátok, asszonyok, kik itt álltok közel
a házhoz, vajjon benn van-e a szörnyű tett
szerzője még, Médeia, vagy már elfutott?
A föld alatt kell rejteket keresnie,
vagy szárnyra kapva a magas égbe szállnia,
Kreón házának bosszujától rettegőn.
E föld királyait megölve, azt hiszi,
hogy otthonából elszökik büntetlenül?
De nem miatta, két fiunkért űz a gond;
amit csinált, csak annak issza meg levét –
azért jöttem, hogy két fiacskám életét
megmentssem, hogy ne érje őket anyjukért,
ha jönnek majd a bosszuállók, semmi baj.

KARVEZETŐ

Szerencsétlen, még nem tudod, mi vár reád,
nem mondanád, Iászón, máskülönben ezt!

IÁSZÓN

Mi az? Talán megölni készül engem is?

KARVEZETŐ

Anyjuk kezétől meghaltak szülötteid. 158 (1282-1309)

IÁSZÓN

(tántorogva)

Ó, jaj nekem! Mit mondasz, asszonyom? Megölsz!

KARVEZETŐ

Vésd jól eszedbe: nincsen többé gyermeked.

IÁSZÓN

És bent követte el, vagy otthonán kívül?

KARVEZETŐ

Kaput ha társz, meggyilkolt két fiadra látsz.

IÁSZÓN

(a ház felé kiált)

Törjétek fel, szolgák, az ajtó zárait,
hamar! Hadd lássam kétszeres balsorsomat,
a holt fiúkat - s hogy megöljem, azt a nőt!

*Senki nem válaszol; nekiveti magát a kapunak, hogy betörje.
A ház fölött hirtelen megjelenik egy sárkányfogaton Médeia,
mellette gyermekeinek holtteste*

MÉDEIA

Miért rázod kapunkat, mért feszítgeted,
a holtakat keresve, s gyilkos anyjukat?
Hagyd abba, kár a fáradságért: itt vagyok,
szólj, mit kívánsz? Mert többé el nem ér kezed:
atyámnak atyja, Hélioszküldötte ezt
a kocsit, oltalmul ellenséges kéz elől.

IÁSZÓN

Ó, szörnyeteg, te, leggyűlöltebb asszonya
a földnek-égnek, minden embernek s nekem!
Ki kardot mertél fogni önnön magzatod
ellen, megfosztva tőlük engem is megölsz,
s rá mersz a napra nézni és a földre még
a tett után, mely mindeneknél bűnösebb!
Halál reád! Most térek észhez: esztelen
voltam, mikor barbár hazából hellaszi
házamba hoztalak, te baj szerző gonosz,
atyád elárulója s önnön földedé!
Érted küld rám az isten bosszu-szellemet:
mert testvéred megölve házi tűzhelyén
szálltál hajónkra, széporru Argóra fel.
Ezekkel kezdted; és mikor már asszonyom 159 (1310-1336)
lettél és szültél két szép gyermeket nekem,
megölted őket, indulatból ágyadért.
Ilyet nem merne tenni hellén nő soha,
kiket mellőzve én téged méltattalak
a nászra: íme, ellenséget vettem el,
oroszlánt és nem asszonyt, pusztulásomat,
a türrhén Szküllánál is iszonyúbb vadat!
De szórjak bár ezernyi szitkot rád, beléd
az nem hasít, orcátlanságod akkora;
tűnj el, te gyermekgyilkoló gonosztevő!
Én meg csupán jajgathatok most sorsomon:
nem élvezem már többet új nászágyamat,
s kiket nemzettem s fölneveltem: élve már
nem szólhatok két gyermekemhez, nincsenek.
MÉDEIA
Hogy válaszoljak, én is terjedelmesen
elmondhatnám, ha nem tudná jól Zeusz atya,
mit kaptál tőlem és te mit tettél velem.
Sorsod nem az volt, hogy megsértve ágyamat,
kacagva rajtam, éld gyönyörrel életed;
királyi mátkádé sem, és a nász-szülő,
Kreón sem űzött engem el büntetlenül.
Nevezd ezért oroszlánnak, ha jólesik,
vagy Szküllának, ki messze türrhén földön él –
vágyam betelt, mert szíveden találtalak!
IÁSZÓN
Te is szenvedsz, a bajban osztozol velem.
MÉDEIA
Igen; de jókedveddel oszlik kínom is.
IÁSZÓN
Ó, gyermekek, be rossz anyától lettetek!
MÉDEIA
Apátok bűne ölt meg, ó, szülőtteim!
IÁSZÓN
Az én kezem nem hullt le rájuk gyilkosan!
MÉDEIA
De szemtelen gőgöd s új esküvőd igen.
IÁSZÓN
Megölnöd őket érdemes volt ágyadért? 160 (1337-1367)
MÉDEIA

Csekély e kín egy női szívnek, azt hiszed?

IÁSZÓN

Ha józan; ám tebenned nincs, csak rosszaság.

MÉDEIA

(a holttestekre mutat)

Ők nincsenek már; ez gyötörni fog, míg élsz!

IÁSZÓN

Fejed fölött vad bosszuállók lesznek ők.

MÉDEIA

Látják, ki kezdte mind e bajt, az istenek.

IÁSZÓN

Látják bizonynál undorító szívedet.

MÉDEIA

Utálj csak! Gyűlölöm már szónoklásodat.

IÁSZÓN

Én is tiédet; könnyü hát a búcsuzás.

MÉDEIA

Epedve várom én is; mit tegyek, beszélj!

IÁSZÓN

Temetnem, elsiratnom add a holtakat.

MÉDEIA

Nem; eltemetni őket én fogom, saját kezemmel, fent a dombon, Héra szent helyén,*

hogy ellenség ne bántalmazza, sírjukat

ne dúlja fel; s mostantól fogva Szíszüphosz

földjén nagy ünnepség lesz évről évre itt,

engesztelésül szörnyü, gyilkos tettemért.

Magam pedig Erekhtheusz földre indulok,*

Aigeusz fogad házába, Pandión fia.

S te rút halállal halsz meg, érdemed szerint,

rút vétkedért: az Argó csonkja fejbevág,

így ér keserves véget újabb esküvőd!

IÁSZÓN

Öljön meg Erinüs a két fiúért,

s a bosszuálló Díké.

MÉDEIA

Nincs olyan isten, ki figyelne rád,

hitszegő vendég, csalfa barát! 161 (1368-1392)

IÁSZÓN

Hah, iszonyu szörny te, gyermekölő!

MÉDEIA

Menj haza, nődnek rendezz temetést.

IÁSZÓN

Megyek, gyermektelenül, árván.

MÉDEIA

Akkor sírsz csak, ha jön a vénség!

IÁSZÓN

Édes fiúcskák!

MÉDEIA

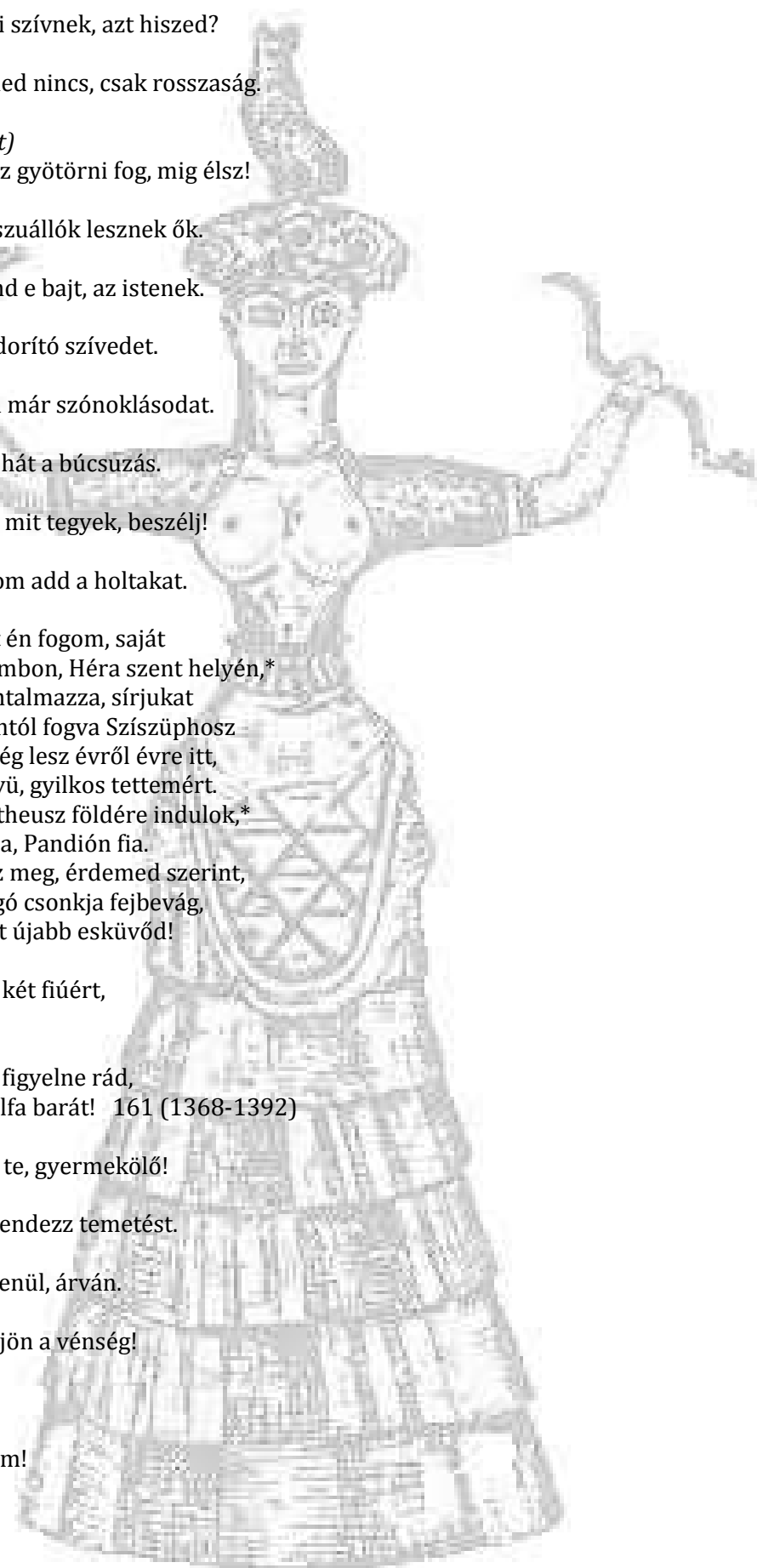
Nekem; de neked nem!

IÁSZÓN

Neked, ki megölted?

MÉDEIA

Beléd döftem.

IÁSZÓN

A gyermekek édes ajkait add,
hogy - én nyomorult - megcsókoljam!

MÉDEIA

Most hívogatnád, most csókolnád,
elüztetted előbb!

IÁSZÓN

Engedd, Zeuszra, hogy
puha bőrüket érinthessem!

MÉDEIA

Nem; semmibe hullt a könnyöged.

A sárkányfogát Médeiával eltűnik

IÁSZÓN

Zeusz, ugye hallod ezt, hogyan űznek el,
látod a kínomat, hogyan gyötör ő,
a gyermekölő szörny, az oroslán?

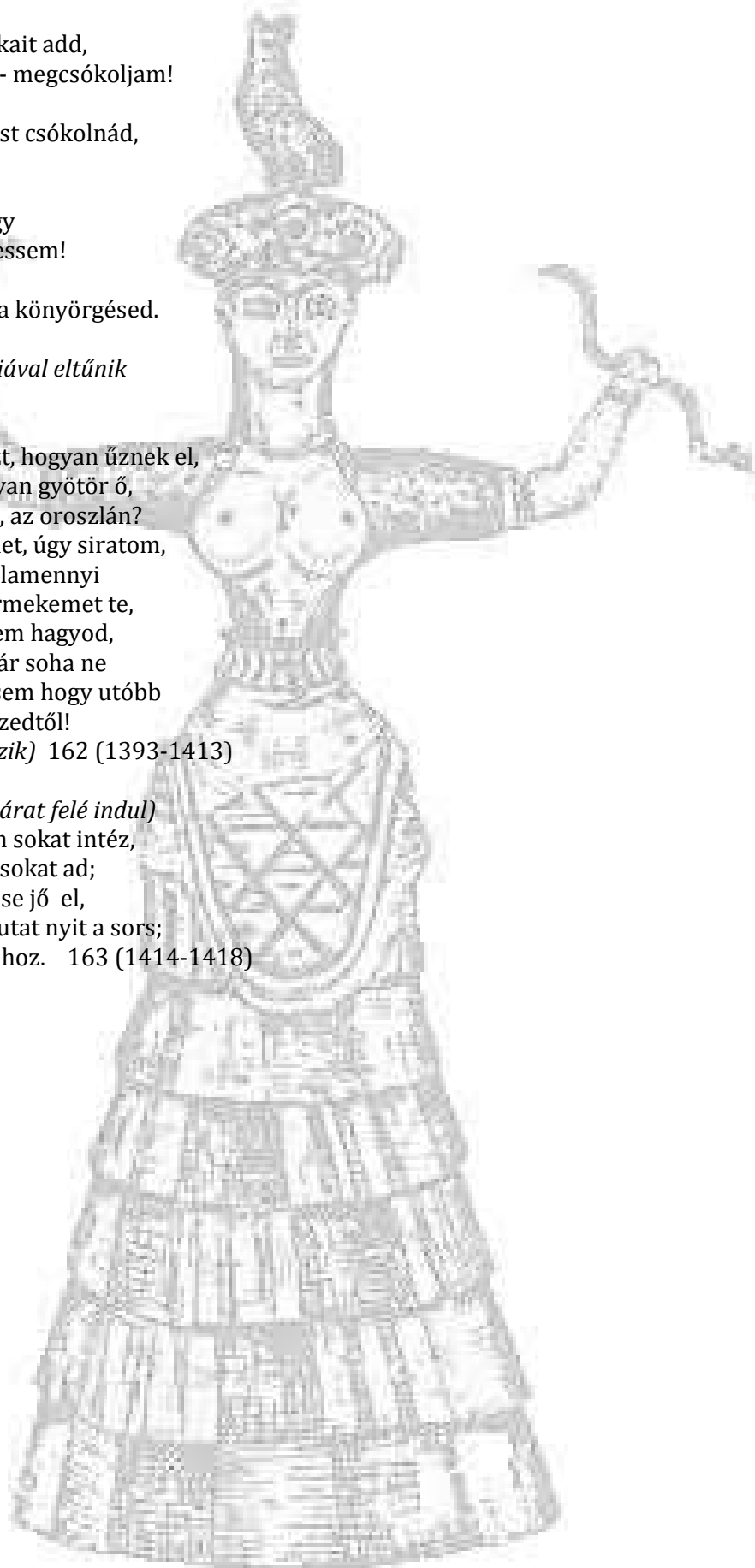
Hát ahogyan csak lehet, úgy siratom,
panaszomat hallja valamennyi
isten, hogy a két gyermekemet te,
gyilkosuk, érinteni sem hagyod,
sem sírba temetni! Bár soha ne
lett volna fiam, mintsem hogy utóbb
lássam megöletve kezedtől!

(Lassú léptekkel távozik) 162 (1393-1413)

KARVEZETŐ

(miközben a Kar a kijárat felé indul)

Zeusz az Olümposzon sokat intéz,
meglepetést az isten sokat ad;
és mire várunk, az sose jó el,
míg a sosemvártnak utat nyit a sors;
így ért ez is íme, a célhoz. 163 (1414-1418)

HÉRAKLÉSZ GYERMEKEI

Kerényi Grácia fordítása

SZEMÉLYEK:

IOLÁOSZ

KOPREUSZ

MARATHÓNI AGGOK KARA

DÉMOPHÓN

MAKARIA SZOLGA

ALKMÉNÉ

HÍRNÖK

EURÜSZTHEUSZ

Történik Athén közelében, Marathónnál. A háttérben templom, előtte Zeusz oltára

IOLÁOSZ

(az oltár lépcsőjén ül, körülötte Héraklész fiai)

Régóta ezt a véleményt hangoztatom:

az egyik férfiú igaz mindenkire,
a másik csak haszonra vágyik: kárt okoz
a városának s gyötri társait, csupán
magához jó; nem hallomásból, rég tudom.

Rokonság-tisztelet vezérelt engem is:
bár élhettem békésen Argoszbán, magam
vállaltam részt Héraklész nagy munkáiban,
míg köztünk volt; most meg, mióta fent lakik
az égben, védő szárnyaim szülőtteit
óvják, bár én is oltalom híján vagyok.
Alighogy apjuk más világba költözött,
meg akart bennünket ölni Eurüsztheusz legott,
de elmenekültünk; vesztve bár szülőházánk,
az életünk mienk maradt. Így bujdosunk
hát városról-városra, mint földönfutók.
Mert annyi más bajunkat Eurüsztheusz ilyen
gonosztettel tetézi még orcátlanul:
mihelyt megtudja, hol tanyázunk, hírnököt
indít a föld urához és tovább üzet,
hisz Argosz, mint barát vagy ellenség, igen
számottevő, s jósorsu, boldog ő maga;
azért, kik látják gyengeségem és szegény,
apátlan árvák zsenge, védtelen korát,
elűznek, mert a hatalmasabbat tisztelik.
Így én a bujdosókkal együtt bujdosom,
a gyermekek balsorsa az én balsorsom is,
hogy meg ne szóljanak, ha őket elhagyom:
"E gyermekekre, lám, hogy apjuk már nem él,
az agg Ioláosz nem vigyáz, bár vérei." 167 (1-30)
Egész Hellaszból így kiűzetvén, ide,
Marathónba érkeztünk, a várost környező
vidékre; itt oltalmat esdve az istenek
oltáránál ülünk: e rónát, úgy tudom,

Thészeusz két gyermekének adta Pandión*
családja, sorshúzással; és őket velünk
rokonság fűzi össze; épp ezért jövünk
e tájra, mely dicső Athén határa már.
A bujdosás két hadvezére két öreg:
aggódva őrzöm én e kisfiúkat itt,
ottbent a templomban meg Alkméné vigyáz
a lányok kis rajára, mind hozzábujik:
féltünk oltárra-ültetésüktől, a nép
ne férkőzzék e zsenge szűzekhez közel.
Hüllosz meg, és a többi nagykorú* fiú
várost keres, földet, mely oltalomhelyünk
lehet, ha erőszakkal kiűznek innen is.

(Balra néz s hirtelen kinyújtja kezét a gyermekek felé)

Jaj, gyermekek, gyertek, ragadjátok hamar
meg peploszom! Látom, jön Eurüszttheusz király
futára, az, ki annyi földről üldözött
el minket, őmiatta lettünk bujdosók.
Pusztulj, utálatos! s veled pusztuljon el
küldőd is! Már az ő vitéz apjuknak is
be sok gonosz hírt hírnökölt a rusnya szád!

Balról Kopreusz jön

KOPREUSZ

Azt képzeled, jó helyre ültél, balhitű,
szövetséges városba érteztél? csalódsz!
Mert senki nem választja tette képtelen
hatalmad nagyhatalmú Eurüszttheusz helyett.
Kelj föl s eredj Argoszba! Mit töröd magad?
Vár rád a büntetés: a megköveztetés!

IOLÁOSZ

Nem mozdulok, mert véd az oltár istene,
s e föld is oltalmaz: szabad földön vagyunk. 168 (31-62)

KOPREUSZ

Kezemnek adsz munkát, ha így makacskodol!

IOLÁOSZ

El nem mozdít engem, sem őket nyers erő.

KOPREUSZ

Mindjárt meglátod, mennyit ér a jóslatod.

IOLÁOSZ

Amíg én élek, nem kerülhet erre sor.

KOPREUSZ

(kezet emel a gyermekekre, Ioláosz szembeszáll vele)

Kotródj!* Hiába tiltod, én elhurcolom
őket, mert Eurüszttheusz a gazdájuk s uruk.

Birokra kelnek, Ioláosz a földre zuhan.

IOLÁOSZ

Segítsetek, derék athéni őslakók,
gyűlésvédő Zeusz oltalomkérőinek!

Az erőszak győz, füzereink beszennyezi,
istenkáromlás és a város szégyene!

Jobb felől bevonul a Kar, tizenöt marathóni öreg

KAR

Ó, jaj, miféle lárma ez, ki kér segílyt
az oltárnál? Milyen csapást jelent e zaj?
Nézzétek, a gyenge öreg leteperve hever
a földön, jaj, szegény!
Ki tette ezt veled, ki döntött földre, mondd?

IOLÁOSZ

Ez itt, ó, emberek! ki káromolva Zeust,
oltárától durván, erővel hurcol el.

KARVEZETŐ

S te mely földről jöttél, öreg, négy-városunk
lakóihoz? talán a tengeren
hozott hajótok át
evezővel, elhagyván Euboia partjait? 169 (63-83)

IOLÁOSZ

Nem voltam én szigetlakó, ó, emberek,
hazám Mükéné, onnan érkeztünk ide.

KARVEZETŐ

És mi a neved, öreg,
Mükéné népe hogy nevezett?

IOLÁOSZ

Héraklész fegyvertársa tudjátok, ki volt,
Ioláosz? ismerték a hírem egykoron.

KARVEZETŐ

Tudom, hallottam régen; és kiket karod
ide kísért, e zsenge korú
fiúk kicsodák? beszélj!

IOLÁOSZ

Héraklész sarjai ülnek itt, ó, emberek,
oltalmat esdve városodtól s tőletek.

KARVEZETŐ

Mit kérnek a várostól? magyarázd meg, öreg!
Meghallgatásukat?

IOLÁOSZ

Az istenektől el ne hurcolják gazul
Argoszba őket, városod ne hagyja ezt.

KOPREUSZ

De gazdád ezzel semmiképp sem ért egyet,
s hatalma van fölötted, itt is rádtalál.

KARVEZETŐ

Ki istentől oltalmat esd, tisztelni kell,
nem durván elcibálni, sértve szent
menedékhelyüket!

Ó, jövevény, Diké, az igaz mást sugall!

KOPREUSZ

Küldd el földedről őket, Eurüsztheus király
tulajdonait, s nem él erőszakkal kezem.

KARVEZETŐ

Az idegent, ki oltalomért

esd, bűnös a nép, mely nem fogadja be.

KOPREUSZ

Ilyen dolgokba jobb nem ártanod magad,
keresd inkább a nagyhatalmuak kegyét. 170(84-110)

KARVEZETŐ

E föld urának merd szemébe mondani
mindezt, s ne bántsod az istenek vendégeit,
ne hurcold el! Földünk szabad, tiszteld te is.

KOPREUSZ

Ki hát e város és e rónaság ura?

KARVEZETŐ

Kinek Thészeusz volt jámbor apja: Démophón.

KOPREUSZ

Tehát megvívnom szócsatámat ővele
kell most; különben hasztalan vitatkozom.

KARVEZETŐ

Épp ő jön itt sietve, nézd, és öccse is,
Akamasz; beszéded hallgatóságot talál.

Démophón és Akamasz jobbról jön, kezükben jogar, nyomukban kíséret

DÉMOPHÓN

Ki vén fejjel túltéve rajtunk, ifjakon,
futottál Zeusz szent tűzhelyéhez, hogy segíts,
beszéli, miért gyűlt össze itt e csődület?

KARVEZETŐ

Oltalmat esdve Héraklész szülöttei
kötnek füzért, mint látod, oltárunkra itt,
s apjuk hú fegyvertársa, Ioleósz, velük.

DÉMOPHÓN

S mi érte őket, jajgatásuk mit jelent?

KARVEZETŐ

Ez itt az oltárról erőszakkal haza
akarja vinni őket, és agg örüket
a földre dönti! Sírva szánom sorsukat.

DÉMOPHÓN

Ruhája hellén, peploszát se hordja más
szokás szerint, de tette barbár kézre vall.
Most rajtad hát a sor, felelj, ne késlekedj:
milyen vidékről, honnan érkeztél ide? 171 (111-133)

KOPREUSZ

Hazám Argosz, ha tudni kívánod; miért
jöttem s kitől, közölni kívánom veled.
Mükénéből küldött nagy Eurüsztheusz király,
hogy ezeket elvigyem, megindokolva jól,
idegen, hogy jog szerint beszélek és teszek.

Ők is mind Argoszból valók, akárcsak én,
az én hazámból szöktek el, s most vissza kell
hurcolnom őket, mert halál vár rájuk ott
törvényeink szerint: jogunk van városunk
lakóiként ítélni, végrehajtani.

Már fölkerestek sorra sok-sok tűzhelyet,
mi éppenígy sarkunkra álltunk mindenütt,
s nem választotta senki balgán ön-baját.

Nyilván azt hitték, örület szállt meg, s azért
jöttek földedre: helyzetük kiúttalan,
nem nagy kockázat, úgy okoskodnak: talán
abban reménykednek, bejárván már egész
Hellaszt, hogy épp te nem vagy észnél és nehéz
sorsuktól meghatódva, irgalmas leszel!

Mert vesd csak össze, hogy mi hasznosabb: ha most
oltalmazod, vagy engeded, hogy elvigyem
őket? ha mellénk állsz, tudod, mit nyersz vele?
Argosz vitézlő karja s Eurüsztheus egész
hatalma fogja támogatni városod.
Ha viszont a sok beszéd, a jajgató kicsik
látványa megpuhít, ügyünket dárdahégy
döntendi el: mert ezt a küzdelmet mi vas
nélkül nem adjuk föl, ne is képzelj ilyet.
Mit mondhatsz akkor: földjeid raboltuk el,
vagy marháid? miért viselsz velünk hadat?
Miféle fegyvertársakért, kikért fogod
temetni az elesetteket? Rossz hírbe jutsz
polgáraidnál, hogyha egy vénemberért,
egy sírba hulló semmiért, mondjuk ki így,
s ilyen porontyokért viharzó vízre kelsz.

Legföljebb vak reménnyel indokolhatod
választásod, de messze még a pillanat,*
mikor majd felserdülve Argosz ellen ők 172 (134-171)
vesztükre hadbaszállnak! Ebben hasztalan
bízol, hisz addig sok-sok év van hátra még,
s elpusztulsz százszor is. Reám hallgass tehát:
semmit sem adsz, csak engeded, hogy elvigyem
őket, s Mükéné megnyered. Ne tedd te is,
mi nálatok szokás:* hatalmas úr helyett
ne válasszál alábbvalót barátodul.

KARVEZETŐ

Ki látna tisztán, joggal itt ki döntene,
míg végig nem hallgatta mind a két felet?
IOLÁOSZ

Király! a földeden beszélnem éppen úgy
szabad nekem, mint meghallgatnom őt; előbb
nem űz innen, mint más helyekről, senki el.

Nincs egymáshoz közünk, nekünk és ennek itt:
hisz Argoszhoz többé mi nem tartozhatunk,
számúztek onnan, bujdosunk hazátlanul;
Mükéné már nem otthonunk, milyen jagon
hurcolná ő, kiket kiűztek, vissza most,
más földről? Azt gondolja, futni kénytelen
egész Hellaszból az, ki Argoszból futott?
Athénből nem; nem retteg Argosztól e bölcs
város, Héraklész sarjait nem űzi el.

(Kopreuszhoz)

Nem Trakhisz ez, s Akhaia más vidéke sem,
ahonnan telt szájjal szavalva Argoszod
hatalmáról, mint most, elűzted jogtalan
az oltárnál oltalmat esdők kis raját!
Ha így történe és beszédeddel sikert

énnél el, azt hinném: Athén már nem szabad.
De én tudom, hogyan érez és gondolkodik:
inkább meghalnának derék polgárai,
mert tisztességük életüknél többet ér.

(Démophónhoz)

Elég Athénről ennyi - mert utálatos
a túlságos dicsérgetés; hisz engem is
bosszant mindig, ha szembedícsérnek, tudom.
Miért kell őket épp neked megvédened,
ki úr vagy itt, erről szeretnék szólni. 173 (172-206)
Pittheuszt Pelopsz nemzette, Pittheusz apja volt
Aithrának, s Aithra szülte hős apád, király,
Thészeuszt. S e gyermekek családfáját figyeld:
ki volt Héraklész? Zeusz és Alkméné fia,
Alkméné meg Pelopsz leányáé; tehát
az ő apjuknak unokabátyja volt apád.

Így fűz hozzájuk vérrokonság, Démophón;
hogy még miért kell pártjukat fognod, tovább
hallgasd: én egykor elkísértem apjukat,
mint fegyverhordozója, Thészeusz társaként,
a bajhozó övért* hajózva messzire;
s apádat épp ő hozta föl Hádész sötét
mélységéből* - egész Hellasz tanú reá.
Viszonzásképp ez egy kegyet kérik csak ők:
ne add ki őket és ne hurcolhassa el
oltáraidtól és e földről durva kéz.
Mert nemcsak városodra szégyen: rád külön,
erőszaktól nem óvni meg földönfutó
- nézd csak, jaj, nézd! -, oltalmat esdő vérrokont.

(Átöleli a király térdeit)

Könyörgök hát, térdedre fonva karjaim,
álladra kérlek, hogy ne engedd bántani
Héraklész sarjait, karold fel, pártfogold!
Légy jó rokon, légy édesapjuk, bátyjuk, és
uruk-királyuk! bármelyik vagy, többet érsz,
mint hogyha Argosz hírnökének szót fogadsz.

KARVEZETŐ

Balsorsuk szánakozva hallgatom, király;
most látom, győz a származás előnyein
a végzet: lám, derék apának sarjai
ők is, s mit kell eltérniök méltatlanul!

DÉMOPHÓN

(fölemeli Ioláoszt a földről, s köréje vonja a gyermekeket)

Háromszoros meggondolás késztet reá,
Ioláosz, hogy védeneid ne úzzem el;
először Zeusz miatt, kinek szent tűzhelyén
ülsz esdve, és e zsenge sarjak is veled;
rokonságunk a másik ok, s a harmadik,
hogy apjuk jótettét meg így hálálhatom - 174 (207-241)
de legfőképp, mert rút dolog, ha engedem,
hogy holmi jöttment ezt az oltárt most gazul
kifossa; nem lakom szabad földön, ha rám
ijeszthet Argosz, s oltalomkérőimet
cserbenhagyom - kötélre lennék érdemes.

Miért is nem jobb sors hozott! De így se félj,
oltárainktól senki nem hurcolhat el
erőszakkal téged s a pártfogoltjaid.

(Kopreuszhoz)

Te meg csak menj Argoszba s Eurüsztheusznak add
tudtára: vétkesekre joggal tartana
igényt, de őket el nem hurcolod soha.

KOPREUSZ

Habár jogom van rá s erősek érveim?

DÉMOPHÓN

Oltalmat esdőt elcipelni nincs jogod.

KOPREUSZ

Én nem röstellem, kárt te vallasz végülis.

DÉMOPHÓN

Akkor, ha engedem, hogy őket elcipeld.

KOPREUSZ

A határig küldd te őket, én továbbviszem.

DÉMOPHÓN

Fortélyal rászédnéd az istent, balgatag?

KOPREUSZ

Bízást futhat minden gonosztevő ide!

DÉMOPHÓN

E szent helyen mindenki oltalmat talál.

KOPREUSZ

A nép Mükénében nem így gondolkodik.

DÉMOPHÓN

E nép uralkodója itt nem én vagyok?

KOPREUSZ

Az vagy, ha népemnek nem ártasz ostobán.

DÉMOPHÓN

Ártás az isten tűzhelyét nem sérteni?

KOPREUSZ

Argosszal háborút viselni rossz dolog! 175 (242-265)

DÉMOPHÓN

Azt én is jól tudom; de őket nem hagyom.

KOPREUSZ

Enyéim ők: meg is fogom s elhurcolom!

DÉMOPHÓN

Nem könnyen térsz Argoszba meg, ha megteszed!

KOPREUSZ

(kinyújtja kezét a gyermekek felé)

Kipróbálom mindjárt, s azonmód megtudom.

DÉMOPHÓN

(fenyegetően emeli föl jogarát)

Ha hozzájuk nyúlsz, nyögve bánod tettedet!

KARVEZETÓ

Az istenekre, meg ne üsd a hírnököt!

DÉMOPHÓN

Ha nincs észnél a hírnök, és szóból nem ért?

KARVEZETÓ

(Kopreuszhoz)

Eredj innen!

(Démophónhoz)

Te meg ne nyúlj hozzá, király!

KOPREUSZ

(elindul balra kifelé)

Megyek, mert egy kéz gyenge itt megküzdeni;
de visszatérek, s Argosz ércbeöltözött,
erős hadnépe jön velem: sok tízezer
pajzsos vitéz vár rám, meg Eurüsztheusz király -
személyesen vezérli őket, Alkathosz
határán lesben állva várja híreim.
Gőgöd ha hallja, mint a villám, csap le rád,
pusztítva néped, földjeid, jószágaid;
mert ifjúságunk hasztalan nőtt volna föl
Argoszban, hogyha nem fizet meg tettedért.

DÉMOPHÓN

Pusztulj! Nem félek Argoszodtól, nem biz én;
és innen szégyenszemre el nem hurcolod
erővel őket; városom szót nem fogad
Argosz hatalmának: szabad földön lakom!

Kopreusz elmege

KARVEZETŐ

Készülj, ne halaszd, mielőtt ideér az argoszi hadnép! 176 (266-289)

Szilaj ám a műkénébeli Árész,
szilajabb ezután, mint azelőtt volt.

Mert a futárok közt régi szokás
kétszeresére tornyozni a szót;
ahogy elmondja a királynak, ami
történt, amit eltűrt, kiszínezve:
csak nagynehezen menekült meg!

IOLÁOSZ

Nincs szebb ajándék, mit szülőtől gyermeke
kaphat, mint az, hogy jó apától származik
és jó házból vesz nőt; ki vágya rabjaként
silánnyal fekszik össze, nem dicsérem azt,
a kéjsóvár szégyenbe dönti gyermekét.
A balsorsban segít a tisztességes származás,
rossz származásnál hasznosabb; mert lám, mi is
most végveszélybe jutva jóbarátokat
találunk itt, atyánkfiait; Hellasz bejárt
népes, nagy földjén nem segített más, csak ők.
Nyújtsátok, gyermekek, feljűk jobbotok,
ti meg feljűk, lépjetek hozzánk közel!

Látjátok, gyermekek, mit ér a jóbarát!
Ha visszatértek majd hazánkba egykoron,
átvéve apátok otthonát s tisztségeit,
tudjátok: megmentőtök és barátotok
ki volt, s e földre rá ne törjete soha
dárdával, városuk maradjon kedvesebb
a többinél, és tiszteletben álljanak
e férfiak, kik ily nagy ország s nép dűhét
magukra merték vonni értünk, bujdosó
kolduscsapatért, nem adtak ellenségeink
kezére, s földjűkről nem is kergettek el.

Én élve s majd holtomban is, ha meghalok,

dicsérlek majd Thészeusz előtt, magasztalom
e tettetted, s örvend atyád, hogy pártfogón
megoltalmaztad Héraklész szülőtteit,
s így Hellasz-szerte, mint jeles család fia,
öregbítetted jóhírét; dicső szülők
utódként apád mögött el nem maradsz, 177 (290-326)
pedig kevés ilyen van: száz közül ha egy
nem lesz silányabb, mint az apja, látom én.
KARVEZETŐ

Földünk mindig segít a gyámolatlanon,
mikor szorongatják; a jog mellett kiáll.
Ezer bajt túrt már eddig is barátai
miatt, s most újabb küzdelem következik.
DÉMOPHÓN

Helyénvaló, amit mondtál, öreg, s hiszem,
mit tettem értük, nem felejtik el soha.
Én most megyek, gyűlésbe hívom népemet
s fegyverbe, hogy már harcrakészen várja be
Argosz hadát, és megfigyelni őrszemet
küldök ki, hogy ne rontsanak lesből reánk,
mert gyors a támadásra minden argoszi -
s a jósokkal nagy áldozatra készülök.
Te menj be, hagyd el ővelük Zeusz tűzhelyét:
van ott, ki gondjukat viselje, míg magam
távol leszek. Házamba menj, öreg, velük.
IOLÁOSZ

Az oltárt nem hagynám el; inkább itt ülünk
tovább is, esdekelve, hogy ti győzzetek.
Ha majd szerencsés véget ért a küzdelem,
akkor megyünk be. Nem silányabb istenek
harcolnak értünk, mint Mükénéért, király:
míg őmellöttük Héra áll,* Zeusz hitvese,
velünk Athéna küzd; s a győzelemhez az
elég is, hogy hatalmasabb az istenünk -
mert hogy legyőzzék, Pallasz azt nem tűri el.

Démophón és Akamasz kíséretükkel jobbra távoznak

KAR

Bár tele szájjal dicsekedsz,
nem vet ügyet rád senki,
ó, argoszbeli hírnök!
Az ilyen buta, nagyhangú beszéd
nem ijeszt meg engem.
Nem retten meg ilyesmitől 178 (327-358)
nagy, széptáncterü városunk,
Athén; balga vagy, s Szthenelosz
gyermeke is, királyod.
Mert idegen földön, amely
nem marad el tiédől,
oltalmat isteneinknél
kereső, kivetett vándorokat
el akarsz cipelni
erőszakkal, a föld ura

tiltja bár, s igazadra nincs
érvéd; hol van ilyen szokás
épeszü emberek közt?

A békét szeretem; ha majd,
ó, balgondolatú király,
e városba elérsz, mást
találsz, mint ami tetszenék;
mert nemcsak neked van kivont
kardod s ércveretes fapajzsod.
Jaj, meg ne zavarj, csaták
szerelmese, szépörömű
városunkat a vad dsida-
zajjal, intelk, állj meg!

Démophón jön, lehorgasztva fejét

IOLÁOSZ

Fiam, milyen gonddal szemedben jössz felénk?
Az ellenségről mondasz újabb hírt? vajon
késik, vagy itt van? Mit jelentettek neked?
Ne vond kétségbe hírnökük szavát: igen,
a mindedig siker-kísérte hadvezér
jön már, tudom jól, dölyfös-önhitten közelg
Athén felé. De Zeus haragja bünteti
a dölyfösen gondolkodó kevélyeket.

DÉMOPHÓN

Jön már Argosz hadnépe s Eurüsztheusz király,
magam láttam. Mert hogyha dolgát érti jól,
a hadvezérnek nem csupán a hírhozók 179 (359-391)
szemével kell ellenfelét figyelnie.

Hadát e rónaságra még nem küldte le
Eurüsztheusz, fenn a sziklaszirten ül s lesi,
hogy merre tudná, gondolom, vitézeit
harc nélkül átvezetni, s biztonságosan
hol üthetné fel itt, e földön, táborát.

De én elrendeztem, mi énrám tartozik:
a város fegyverben, taglóra vár a sok
jószág: akiknek jár az istenek közül,
azoknak áldozzák a jó sok, városunk
üdvére s ellenségeinknek vészjelül.

Jövendőmondóinkat egybegyűjtve mind
megvizsgáltam, mi tudható, s mi rejtve van,
sok ősi, országunknak üdvös jósigét;
minden másban különbözők a jóslatok,
de egyben egyetértenek: parancsuk az,
áldozzák Démétér Koré lányának egy
szűzet, nemes, vitéz apától származót.

Én, láthatod, szivemre vettem gondotok,
de drága gyermekem megölni nem fogom,
polgárain közül se kényszeríthetek
erőszakkal senkit, s ki volna oly bolond,
hogy önként küldje halni édes magzatát?
Köztük már most is sok keserves szó esik:

míg egyesek szerint helyes segíteni
az oltalomkérőknek, azt rebesgetik
mások, megtébolyodtam; és ha így teszek,
a polgárháború azon nyomban kitör.
Gondolkozz hát te is, miképp lelünk utat
menekvéstekre, és hazánk javára is.
úgy, hogy polgárain ne háborogjanak.
Nem barbár nép ez, s nem vagyok zsarnok; ha jog
szerint cselekszem, ők is tisztelik jogom.

KARVEZETÓ

Hiába kíván városunk segíteni
e bujdosók baján, egy isten tiltaná?

IOLÁOSZ

Ó, gyermekek, hajótöröttekhez vagyunk
hasonlók, kik megúszva vad vihar dühét, 180 (392-428)
érintik már a földet, ám a part felől
tengerre úzik őket ismét új szelek.

E földről így taszítatunk ki most mi is,
pedig már úgy tűnt, partot értünk, nincs veszély.

Ó, jaj nekem, miért kecsegtettél, csalárd
remény, ha tudtad, úgyse teljesül kegyed?
Hisz őt is értem, bárd alá polgárai
leányait mért küldené? Dicsérem azt,
mit eddig tett, s ha most az istenek velünk
mást terveznek, hálám iránta nem szűnik.

Fiacskáim, hogyan segítsék, nem tudom.
Hová forduljunk még? Ki nem kapott füzért
az istenek közül? Milyen föld révje vár?
Végünk van, gyermekek, ki fognak adni most!
Ha halmom kell, nem bánom én, az fáj csupán,
hogy ellenségeim élvezik halálomat –
csak értetek sírok, jajongok, gyermekek,
s apátok agg szülője, Alkméné miatt.
Szerencsétlen vagy, hosszuéletű anya,
és én is, mert hiába türtem ennyit el.
Hát szégyenszemre ellenünk kezére kell
jutnunk, ilyen rút véget ér az életünk!

(*Démophónhoz*)

Mégis, tudod, hogyan segíthetsz?* egy remény
maradt, megmentésükre hátha volna mód.
Helyettük engem adj ki Argosznak, király,
te sem kockáztatsz, és a gyermekekre sem
szakad baj: életem nekem nem drága már.
Eurüsztheus bosszút rajtam áll, ha foglyul ejt,
legszívesebben, Héraklész hú harcosán,
a balgatag! Ki bölcs, azért imádkozik,
az ellensége bölcs legyen, ne oktalan;
az nem tiporja meg jogát, mert tiszteli.

KARVEZETÓ

Ó, aggastyán, váddal ne illesd városunk;
könnyen ragadhat ránk hazug hír szégyene,
hogy oltalomkérőt kiadtunk csúfosan. 181 (429-463)

DÉMOPHÓN

Ajánlatod nemes, de mitsem ér, öreg!

Hadat nem érted indít Eurüsztheusz, foga
nem rád, nem egy vénember életére fáj;
őket szeretné másvilágra küldeni.
Az ellenségre nagy veszély a jó család
felserdülő hajtása, számonkérheti
az apja sérelmét: ezért elébevág.
Ha volna más, használhatóbb javaslatod,
mondd gyorsan el, mert én tanácstalan vagyok
a jóslatok miatt, s lebír a rémület.

A templomból kilép Makaria

MAKARIA

Ne vessétek szememre, kérlek, emberek,
hogy vakmerőn kijöttem, ezzel kezdeném –
a hallgatás, tartózkodás az asszonyok
fő díszje, bent a házban ülni csendesen.
Hallottam, Ioleósz, a jajgatásodat,
azért jöttem ki, bár családfő nem vagyok.
Rám tartozik mégis, hisz aggódom nagyon
öcsémért, és tudni kívánom, mi lesz
velük s velem: tetézve régi sok bajunk,
a szíved újabb gyötrelmem mardossa-e?

IOLÁOSZ

Méltán dicsértelek, leányom, mindig is
legjobban téged a Héraklész-sarjak közül.
Már úgy tetszett, otthont találunk végre itt,
de dolgunk újra rosszra fordult, nincs kiút:
mert azt mondják a jóslatok, most hallom épp,
Démétér lányának ne öljenek bikát,
üszőt se kér Koré, hanem nemes szüzet:
ettől függ életünk s a város élete.

Így nincs mit tenni;

(Démophónra mutat)

hisz nem áldozhatja fel
saját lányát, s mástól se kívánhatja ezt.
S nyíltan nem mondta bár, beszéde arra vall,
e csávából ha nem tudunk kimászni most, 182 (464-495)
nekünk más földet kell keresnünk már megint,
mert ő országát meg szeretné menteni.

MAKARIA

Menekvésünk ez egy dologtól függ tehát?

IOLÁOSZ

Ettől; különben jószerecse vár reánk.

MAKARIA

Ne rettegj hát Argosz gonosz dárdáitól,
mert én, öreg, nem várva meg parancsodat,
magam meghalni áldozatként kész vagyok.
Tán jobb, ha - míg a város arra méltatott,
hogy érettünk vállalja ezt a nagy veszélyt –
akik másokra ennyi bajt hozunk, magunk,
bár ez menekvést adna, halni nem merünk?
Nem, semmiképp! vagy nem nevetséges dolog
oltalmat sírva istenektől esdeni,

ha közben épp mi, hős atyának sarjai,
gyáván viselkedünk? nemes hogy tenne így?
Szebb volna tán, ha - bár ne hozná ezt a sors -
a várost elfoglalva, ellenség teszi
kezét rám, és - hiába nemzett hős apa -
sok szenvedés után jutok Hádész elé?
Ha meg továbbbüzetve újra bujdosunk,
nem szégyelljük, ha bárki azt mondhatja ránk:
oltalmat gallyal esdve mit kerestek itt,
ha kedves az élet nektek is? pusztuljatok
innen! gyávákat nem fogunk segíteni.

S ha ők
(*öccseire mutat*)

meghalnak s életem megóvóm én,
remélhetem, hogy jól mehet tovább sorom?
(Sokan hagynak cserben barátot épp ezért.)
Ki venne nőül egy magányos, árva lányt,
utódokat velem ki vágynék nemzeni?
Meghalni nem jobb, mint ilyen méltatlanul
tengődni? más lányhoz talán még illik is
efféle élet: náluk én különb vagyok!

Vezessétek hát testem oda, hol halnia
kell, áldozathoz ékesen; kezdjétek el,
s az ellent győzzétek le! lelkem kész reá 183 (496-530)
önként, és büszkén hirdetem: testvéreim
üdvéért és sajátoméért bátran halok.
Mert szebb jövőt keresve sem találhatok:
a dicső halál az életemnél kedvesebb.
KARVEZETŐ

Jaj, mit mondhatnék én e szárnyaló beszéd
után? e hős leány fiútestvérei
előtt meghalni kész: ki mondott ily nemes
beszédet, tett-e ember ehhez foghatót?

IOLÁOSZ

Ó, gyermekem, nem is lehetne más atyád,
e drága fő csakis Héraklész isteni
magjából származhat: dicső beszédédért
magasztallak, de fáj a szívem sorsodért.
Hallgass meg egy méltányosabb javaslatot:
szólj húgaidnak, jöjjenek ki mind ide,
és húzzatok sorsot, családjáért kinek
kell halni: így ez jogtalan, hogy épp neked.

MAKARIA

Nem, sorshuzásra nem megyek halálba én,
akkor nem volna érdem; ezt ne mondd, öreg.
Ha elfogadjátok, mit én szívem szerint
ajánlok fel: családomért az életem
adom jószántamból, de kényszerítve nem.

IOLÁOSZ

Jaj,
ez még különb volt, mint előbbi szép szavad!
Bátorságod tetézi bátorságodat,
beszéded túlszárnyalja hős beszédedet.
Hát nem parancsolom, s nem is tiltom; ha te

meghalsz, öcséid élni fognak, gyermekem.

MAKARIA

Bölcsen szóltál, s attól ne félj, hogy foltot ejt
halálom rajtad: ez szabad, dicső halál.

Kövess, öreg; meghalni karjaid között
szeretnék, burkold majd lepelbe testemet;
a bárd alá én rettegés nélkül megyek,
ha az nemzett, kit hős apámnak vallok én. 184 (531-562)

IOLÁOSZ

Nem bírnám végignézni véres végedet.

MAKARIA

(Démophónra mutat)

Akkor hát kérd meg őt, ne férfiak, hanem
nők karja közt lehelhessem ki életem.

DÉMOPHÓN

Úgy lesz, szerencsétlen leány; s röstelleném,
ha föl nem ékesítenélek; több okom
van erre: hősi lelked érdemes reá,
és így jogos, mert minden asszonyok között,
kiket szemem látott, a legbátrabb te vagy.
Ha kívánod, most szólj utolszor, búcsuképp
öcséidhez s e vénhez, indulás előtt.

MAKARIA

Ó, aggastyán, élj boldogul, s tanítsd, neveld
öcséimet hozzád hasonlónak: ha oly
bölcsek lesznek minden dologban, épp elég.
Próbáld megóvni életük, törődj velük,
hisz gyermekeid vagyunk, kezéd neveltjei.
Én nászom óráját nekik, mint láthatod,
feláldozom: helyettük, íme, meghalok.
Ti pedig, testvéreim, kik együtt ültök itt,
élveztétek soká a boldog életet,
melyért ma szívem áldozatként átdőfik.
És tiszteljétek ezt az aggastyánt, s apánk
anyját, ki a házban bent ül, Alkméné anyót,
meg vendéglátóinkat. És ha véget ér
e sok baj és a sors hazánkba visszavisz,
megmentőtökre emlékezzetek: legyen
végtisztességem érdemem szerint való,
hisz nem sajnáltam halni sem családomért.
Virágzó lányságom, szülőtteim helyett
a díszem ez legyen, ha kell, a föld alatt...
de jobb, ha nem kell semmi ott: hiszen ha még
holtunkban is velünk maradnak gondjaink,
hová forduljunk, nem tudom; hitünk szerint
a meghalás minden bajunk fő gyógyszere.

Makaria, s nyomában a király, elindul jobb felé 185 (563-595)

IOLÁOSZ

Ó, minden nők közt legdicsőbb lelkű leány,
tudd meg: mindnyájan tisztelünk, mint senki más,
már élve, s még inkább, ha majd halott leszel!
Légy áldott! Nem merem Korét, ki testedet

megkapja, Démétér leányát bántani.

Fiaim, végem van! összeroskadok, lebír
a bánat - fogjatok meg és vezessetek
az oltárhoz, reámborítva peploszom.*
A történeteknek én örülni nem tudok;
ha a jósparancs nem teljesül, nem élhetünk
tovább, az még nagyobb csapás, de rossz ez is.

A fiúk az oltárra támogatják Ioláoszt, az ott marad leborulva

KAR

Senkise boldog, a sors bajokat se hoz,
hogyha az istenek nem akarják;
nem marad ott a szerencse örökre egy
házban; előre, tovább, más helyre
hajtja a végzet;
csúcsra ki ért, ínségbe taszítja le,
észre se vettnek bőven ad áldást.
Senkise futhat a sorsszerű
vége elől, az okos se tud
elmenekülni, hiába a fáradozás.

Össze ne törj te se, túrd, mit az istenek
adnak, a bú lelked ne gyötörje,
mert a halála dicső e nehézsoru
lánynak: öcséit, e földet óvja;
híre örökké
fennmarad,* őrzik áldva az emberek;
minden erénynek bú-baj az útja.
Apja nevéhez ez illik, ez
nagyszerű őseihez; ha te
tiszteled ezt a halált, becsülöm magam is. 186 (596-626)

Balról a Szolga jelenik meg

SZOLGA

Fiúk, köszöntlek; isten oltárán az agg
Ioláoszt és apátok anyját hol lelem?

Ioláosz még mindig mozdulatlanul fekszik

IOLÁOSZ

Jelen vagyunk, ha ezt jelenlétnék hiszed.

SZOLGA

Mért fekszel itt, a földre mért sütöd szemed?

IOLÁOSZ

Házunkat bánat érte, az gyötör, nyomaszt.

SZOLGA

Emelkedj föl, szegezd magasba ősz fejed!

IOLÁOSZ

Vének vagyunk, sosem lesz arra már erőnk.

SZOLGA

Örömhírt hoztam, nagy szerencse jóhírét.

IOLÁOSZ

Ki vagy te? emlékszem, találkoztunk, de hol?
SZOLGA

Hüllosz szolgája; hát nem ismeresz rám, öreg?
IOLÁOSZ

(fölemelkedik)

Ó, kedvesem! tán kínom orvoslója vagy?

SZOLGA

Igen, s bizonynal jobbra fordul sorsotok.

IOLÁOSZ

(kiáltva, a templom felé)

Hej, hős fiú szülője, Alkméné, gyere
elő, s hallgasd meg ezt az édes szózatot!
Már túl soká emészt a gond e bujdosók
sorsáért: hogy hönukba megtérhetnek-e?

A templomból az agg Alkméné jön ki

ALKMÉNÉ

Milyen kiáltozás ez? zeng belé a ház,
Ioláosz! Argoszból futott be új futár, 187 (627-644)
s erőszakoskodik? Karomban már erő
alig van, ámde tudd meg, idegen férfiú:
amíg én élek, őket el nem hurcolod;
nem tarthatnám magam különben hős fiam
anyjának! Hogyha mégis értük nyúl kezed,
két vén ellen harcolni nem szép küzdelem.

IOLÁOSZ

Nyugodj meg, asszonyom, ne félj, nem argoszi
futár jött támadó beszéddel ellenünk.

ALKMÉNÉ

Miért kiáltottál szivet rettegten?

IOLÁOSZ

Hogy jöjj a templomból elő és lépj ide.

ALKMÉNÉ

Nem értem, mit beszélsz. Miféle ember ez?

IOLÁOSZ

Fiad fiát jelenti, hogy megérkezett.

ALKMÉNÉ

(a Szolgához)

Ó, hát köszöntlek, áldva légy jó híredért!
De hogyha már e földre lépett, mért marad
távol? Mi tartja föl, miért nem jött ide
máris veled, hogy felvidítsa szívemet?

SZOLGA

Hadat hozott magával, azt rendezgeti.

ALKMÉNÉ

Nem tartozik, ha ezt mesélnéd el, miránk.

IOLÁOSZ

De tartozik; kérdezni férfi dolga ezt.

SZOLGA

A történetekből mit szeretnél hallani?

IOLÁOSZ

Hogy hány szövetségest hozott, a számukat.

SZOLGA

A számuk meg nem mondanám; töméntelent.

IOLÁOSZ

Tudnak róluk nyilván Athén vezérei.

SZOLGA

Tudnak; balszárnyon állanak, hadrend szerint. 188 (645-668)

IOLÁOSZ

A hadnép már felfegyverezve, tettekredez?

SZOLGA

Az áldozathoz is ott a jószág mind, elől.

IOLÁOSZ

S milyen távol van tőlük Argosz bős hada?

SZOLGA

Hogy szemtől-szembe látni hadvezérüket.

IOLÁOSZ

És mit csinál? Parancsot oszt, csoportosít?

SZOLGA

Azt hisszük; mert nem érthető minden szava.

De már megyek, hogy ott legyek, ha jó a perc,
s gazdám az ellenség hadával összezsap.

IOLÁOSZ

Én is megyek veled: talán segíthetek
szeretteimnek, jobb, ha mellettük vagyok.

SZOLGA

Nem illik hozzád esztelen beszéd, öreg.

IOLÁOSZ

Nem illik nem segítenem, ha dúl a harc.

SZOLGA

Erőd, barátom, rég nem az, mi hajdanán!

IOLÁOSZ

Hogyan? Nem döfném át a pajzsot, azt hiszed?

SZOLGA

Tán átdöföd, csak téged ér előbb döfés.

IOLÁOSZ

Az ellenség nem állja pillantásomat.

SZOLGA

Szemed nem ejt sebet, ha nem mozog karod.

IOLÁOSZ

Számít az is, hányan vagyunk, ha harcolunk.

SZOLGA

Mit tenni tudsz, a latban úgyse nyom sokat.

IOLÁOSZ

Nem tarthatsz vissza mégse: tettekredez vagyok.

SZOLGA

Csak gondolod, de más a szándék, más a tett. 189 (669-689)

IOLÁOSZ

Maradni nem fogok; beszélj, ha jólesik.

SZOLGA

A harcosokkal szembeszállsz fegyvertelen?

IOLÁOSZ

Akad zsákmányolt fegyver itt bőven, veszek
a templomból: ha élek, vissza is hozom,
ha meghalok, nem kéri számon istenük.

Eredj be, végy le egy nehéz fegyverzetet
a szegről, s hozd nekem ki máris; csak siess!

A tespedés szégyenletes dolog: ha más harcol, nekünk távolmaradni gyávaság.

A Szolga bemegy a templomba

KARVEZETŐ

(Ioláoszhoz)

Kedved a kor még nem törte meg, az fiatal, csakhogy tested erőtlen.

Minek is fáradsz, bajra magadnak, városom ezzel alig ér valamit!

Jó a belátás hajlottkorunál: lehetetlent ne akarj! ifjú erejét még vissza senkise nyerte.

ALKMÉNÉ

Ez meg mi? Nem vagy tán eszednél, ó, öreg?

E gyermekekkel engem itt magamra hagysz?

IOLÁOSZ

A férfi dolga a harc: viseld te gondjukat.

ALKMÉNÉ

S ha meghalnál, hogy óvhatom meg életem?

IOLÁOSZ

Túlél engem s megóv fiad sok gyermeke.

ALKMÉNÉ

S ha, mit ne adjon ég, betelne végzetük?

IOLÁOSZ

Vendéglátónk akkor se hagy cserben, ne félj.

ALKMÉNÉ

Csak ebben bízhatok, csak ez marad nekem. 190 (690-713)

IOLÁOSZ

Zeusz is vigyáz rád sok bajodban, én tudom.

ALKMÉNÉ

Jaj,

Zeusz tőlem egy rossz szót se hall, ő tudja csak,

igazságos dolog vajon, mit tett velem?

SZOLGA

(a templomból jön, egy teljes nehézfegyverzettel)

Kihoztam egy teljes nehézfegyverzetet,

tessék, ne késlekedj magadra ölteni;

a harc közel van, és a hosszú készülést

utálja Árész. Vagy, ha félsz, hogy súlyosak,

indulj el nélkülük, s a hadsorban vegyed

e díszet magadra; majd odáig én viszem.

IOLÁOSZ

Helyes beszéd! Te vidd segítségképp egész

fegyverzetem, kezembe adhatsz egy dsidát,

s balról karolj belém, vezérelj lépteim.

SZOLGA

Nehéz fegyverzetedben is vezesselek?

IOLÁOSZ

Utam biztos lesz egy madárjóslat szerint.

SZOLGA

Bár tenni tudnál úgy, ahogy lelked hevül!

Lassan elindulnak

IOLÁOSZ

Siess! a harcból késni szörnyű volna most!

SZOLGA

Te késlekedsz, nem én, hiába hajt a tett.

IOLÁOSZ

Nem látod, lábamat milyen gyorsan szedem?

SZOLGA

Látom, de azt, hogy nem sietsz, csak képzeled.

IOLÁOSZ

Másképp beszélsz majd, hogyha látsz a harcmezőn.

SZOLGA

Ha vívsz? Bár látnálak sikerrel küzdeni! 191 (714-734)

IOLÁOSZ

Az ellenség pajzsát ha bátran átdöföm.

SZOLGA

Csak épp félek, hogy meg sem érkezünk soha.

IOLÁOSZ

Jaj,

karom, ki egykor, ifjan, emlékszem reá,

lerontottad Spártát Héraklész oldalán,

légy most segítőtársam, úgy harcolj velem,

mint akkor; fusson Eurüsztheus dárdám elől,*

hisz gyáva ahhoz, hogy bevárja fegyverem.

A sok sikert gyakran vitézség látszata

kiséri: azt hisszük, pedig nagy tévedés,

hogy mindent jól csinál, ki boldog életű.

Ioláosz és a Szolga balra el

KAR

Ó, Föld, s éjszaka holdvilága,

s isten csupafény, sugár-

koszorús ragyogása,

hírnökeim legyetek ti!

Kiáltozzatok ég felé,

arra, hol nagy urunk lakik,

s a fényes Athéna.

Hazámért, meg az otthonunkért,

oltalmam alá futó

csapatot befogadván,

szembeszállok a vésszel szürke vasammal.

Borzasztó, hogy a nagy Mükéné,

ilyen viruló, vitéz,

kitünőhadu város

földem iránt haragot hord.

De bűn, városom, oltalom-

esdőket, mikor Argosz azt

kívánja, kiadni.

Zeusz harcol velem, így miért is

félnék, kegye joggal óv; 192 (735-765)

soha nem lehet isten

embernél kevesebb hatalmú.
Ó, úrnóm, ez a föld tiéd, e
város anyja vagy,* őre, fénye,
tartsd távol a jogtalan
reánktörő, dárdahordó
argoszi hadsereget tőlem;
igaz életemért ki ne űzzenek, add,
az otthonomból, jogom te véd meg.

Mert sokáldozatú örökkön
nálunk tiszteleted, s a hónap
végnapja,* tudom, tiéd,
meg ifjaink dalfüzére.
Szélsimogatta hegyen-halmon
hajadon-karok éneke, lábdobogás
lármája dicsér éjhosszat egyre.

Hírnök jön

HÍRNÖK

Úrnóm, tömörszavú, neked meghallani
könnyű, nekem legédesebb hírrel jövök.
Legyőztük ellenséged, épül már a sok
zsákmányolt fegyverből a győzedelmi jel.

ALKMÉNÉ

Kedves barátom, üdvhozó e nap neked:
szabaddá teszek még ma híradásodért.
De még egy gondtól tedd szabaddá szívemet:
félek, kiket remegve félték, élnek-e?

HÍRNÖK

Élnek, s a hadban legkiválóbb hírűek.

ALKMÉNÉ

S az élők közt van még az agg Ioláosz is?

HÍRNÖK

Sőt, nagy tettekre tette képessé az ég.

ALKMÉNÉ

Ugyan ne mondd! Jeleskedett a harcmezőn? 193 (766-792)

HÍRNÖK

Öregből visszaváltozott hős ifjává.

ALKMÉNÉ

Csodálatos hír! most enyéimről mesélj
előbb: hogy folyt a győzedelmes ütközet?

HÍRNÖK

Mindent egy szuszra elbeszélek most neked.
Mikor már szemtől-szemben ott állott a két
nehézfegyverzetű sereg hadrend szerint,
négyesfogatáról földre ugrott Hülloszunk
s a két sereg közötti térségen megállt.

És így szólt: „Argosz hadvezére, mondd, miért
nem hagyjuk nyugton ezt a földet és Athént?

Inkább Mükéné kára nélkül, emberek
vesztése nélkül vívj meg egymagad velem
párharcban; vagy megölsz s fogolyként elviszed
Héraklész sarjait, vagy elpusztulsz, s atyám

tisztébe, otthonunkba visszatérhetek." A hadsereg dicsérte bajt előzni kész derék beszédét és nemes, vitéz szivét; de ő a fültanúk előtt se, önmaga előtt se röstellt gyáva lenni, hadvezér létére dárdahegy-közeiből rettegett harcolni, a hitvány; s ez kívánta aljasul rabszíjra fűzni Héraklészed sarjait! Ekkor hát Hüllosz hadsorába visszatért, a jószok meg, látván, hogy ekképp füstbemegy a párharc terve, nem lesz itt egyezkedés, tovább nem vártak az áldozattal, és a lány torkából jó jelként szökellt elő a vér. Majd egyesek fogatra szálltak, oldaluk pajzssal fedezték mások; és Athén ura a hadhoz, mint nemeshez illik, így beszélt: „Ó, polgártársak! most a földet, mely nevelt, mely szült és táplált, íme, meg kell védenünk.” Amaz meg kérte fegyvertársait, tegyék dicsővé Argosz és Mükénéjük nevét. Majd éles jelt adott a türrén harci kürt, s alighogy összeütközött a két sereg, 194 (793-828) a pajzsok hogy csattogtak ott, el sem tudod képzelni, azt a jajgatást, hörgést, nyögést! Az első összecsapáskor Argosz gyors hada áttörte rendünket, de vissza is vonult. A második rohamra láb lábhoz feszült, a férfi férfival közelből küszködött; hullott az ember. Harsogott a két parancs: „Athéniek, hej - Argoszunk szántóvető lakói, hej - ne hozzatok szégyent reánk!” Erőnket megfeszítve, súlyos harc után Argosz hadát futásra bírtuk végülis.

S akkor, látván, hogy Hüllosz indulásra kész, jobbát feléje nyújtva esdekelt az agg Ioláosz, engedné a bakra szállni őt. A gyepelót megmarkolva Eurüsztheusz sebes csikóit vette üldözőbe. Ezt magam láttam; mások mondták, mi most következik. Pallénénél, Athéné szent berkén alig jutottak túl, meglátva Eurüsztheusz király szekerét, Hébéhez esdekelt, és Zeuszhoz is, tegyék egy napra ifjává, hogy ellenét megbüntethesse. S megtörtént a nagy csoda: két csillag szállt alá, s megállt a két lovuk jármán, sötét felhőbe vonva a harckocsit; a bölcsőbbek szerint a gyermeked jelent meg Hébé oldalán; s a vak homályon át egy ifju izmos karja látszott küzdeni. A dicső Ioláosz végül Eurüsztheusz sebes kocsiját Szkeirón sziklái táján fogta el; kezét béklyóba verte, s mint a legjava termést, az eddig oly szerencsés hadvezért úgy hozta el. Balsorsa, lám, azt hirdeti

világosan, minden halandó tudja meg:
ne irigyeld, akit szerencsésnek hiszel,
míg meg nem hal: minden szerencse egynapos.

KARVEZETŐ

Sorsforgató Zeusz! szörnyü rettegésemet
eloszlató, szabad napot láthat szemem! 195 (829-865)

ALKMÉNÉ

Ó, Zeusz! sokára vetted észre sok bajom,
mégis hálás vagyok tenéked mindezért;
s amit fiamról mostanig nem hittem el,
hogy istenek közé került, most elhiszem.

Ó, gyermekek, gyötrelmeteknek vége már,
nem bánthat már a rút halálra érdemes
Eurüsztheuszt többé, és apátok városát
vizszontlátjátok, s visszanyerve földetek,
az ősi isteneknek áldoztok megint,
kiktől elúzva hontalan bolyongtatok.

De mondd, milyen bölcs tervet ápolgat vajon
Ioláosz? mért kimélte, mért nem ölte meg
Eurüsztheuszt? mert szerintem épp nem bölcs dolog
meg nem büntetni elfogott ellenfelet!

HÍRNÖK

A kedvedért: hogy lásd saját szemeddel őt,
a volt uralkodót, kezéd szolgájaként.
Nem jószántából jött, erőszakkal vetett
Ioláosz igát rá: élve nem kívánt szemed
elé kerülni, hogy te mérj rá büntetést.
S most, asszonyom, búcsúzó: emlékezz reá,
mit ígértél nekem beszédem kezdetén,
és tégy szabaddá, mert ilyesmiben nemes
halandók szája nem lehet hazug sosem.

A Hírnök elmegy

KAR

Úgy élvezem, ha lótuuszíp-zenére
tánc járja a víg lakomákon,
s ránknevet kegyes Aphrodité.

Éppígy örülök, ha - bár nem
volt jele - jóra fordul
sorsa barátainnak.

Mert sok újat szül

Moira, a végzetosztó,
s az Idő fia, Aión. 196 (866-897)

Az út igaz út, ó, városom, melyen jársz,
erről sose térj le, tiszteld
így az isteneket; ki mást mond,
nem teljesen épeszű, hisz
mindez elég bizonyosság,
rámutat, int az isten:
mert a jogsértő
bűnösöket lesújtja,
lealázva a gőgjük.

Fenn van az égben, ó, nagyasszony,
felment oda egyszülötted;
nem szállt le, hiába mondják,
Hádészhez, amikor mohón
felfalta a tűz a testét;*
Hébé nyoszolyája lett
ott övé, az arany teremben.
Ó, Hümenaiosz, így Zeusz
két gyermeke frigyre lépett!

Összekerülnek így a dolgok;
úgy hírlík, e gyermekek hős
apját is Athéna védte,
s most őket a városa
mentette meg, es a népe;
dölyfét az erőszakos,
durva férfiunak letörte.
Bár az eszem ne lenne
s lelkem soha telhetetlen!

Néhány rabszolga bevezeti a béklyóba vert Eurüsztheuszt

SZOLGA

Úrnóm, látod, de hadd jelentsem szóval is:
Eurüsztheuszt hozzuk most eléd, e nem remélt
látványt - ilyen sorsot bizonytalán ő se várt:
nem hitte volna, hogy kezéd közé kerül,
mikor hadban próbált sereggel útrakelt
Mükénéből, jogot tiporva dölyfösen, 197 (898-930)
feldúltni Athént. De ezzel épp ellenkező
sorsot küldött az isten: őt döntötte le.
Hüllosz s a derék Ioláosz ott sorsforgató
Zeusznak győzelmi szobrot állít,* hálaképp,
és rám bízták, hogy hozzam ezt eléd, szived
gyönyörködtetni: mert a legnagyobb öröm
balsorsban látni sors-kegyelt ellenfelünk.

ALKMÉNÉ

Hát itt vagy, ocsmány? végre elfogott Diké?
Először is, fordítsd felém fejed, legyen
ellenségeddel szembenézni most erőd:
fölkötött más az úr, te nem vagy többet úr.
Te vagy tehát az - hadd idézzem sorra fel -
ki gyermekemnek, bárhol is van most, te gaz,
olyan sok bajt mertél okozni, annyi kint?
Mit nem mértél rá, hogy gyötörd, alázd, gyalázd?
Hiszen leküldted élve még Hádészhoz is,
hidrák ellen, oroszánok ellen küldted őt,
gyilkos szándékkal. A többi aljas tettetted
már el se mondom, hogy ne szóljak hosszasan.
S mindez nem volt elég: kiűzöttél egész
Hellaszból, bár az istenek szent tűzhelyén
kértünk oltalmat, engem és családomat,
az aggokat s a sok kicsinyke gyermeket.
De akadt szabad föld, s férfiak, kiket neved

nem rémített meg. Rút halál vár most reád,
s még így is jól jársz, mert az egy halál kevés
annak, ki ennyi szenvedésnek volt oka.

SZOLGA

Nem ölheted meg ezt az embert, nem szabad.

ALKMENE

Hiszen csak nem hiába ejtettük rabul!
Miféle törvény tiltja, hogy meghaljon ő?

SZOLGA

E föld előjárói vélekednek így.

ALKMÉNÉ

Szerintük ellenséget ölni nem helyes?

SZOLGA

Azt nem, kit ütközetben élve fogtak el. 198 (931-963)

ALKMÉNÉ

És Hülosz elfogadta ezt a véleményt?

SZOLGA

Különbén sértené e föld törvényeit.

ALKMÉNÉ

Hogy ez ne lásson, azt szeretném, több napot.

SZOLGA

Azzal hibáztak, hogy nem ölték meg legott.

ALKMÉNÉ

Nem kéne megbüntetni most? Éppúgy jogos!

SZOLGA

E földön senki őt megölni nem meri.

ALKMÉNÉ

Majd én! hisz nem tarthatnak engem senkinek!

SZOLGA

Felháborodnak ellened, ha megteszed.

ALKMÉNÉ

E város, nem tagadhatom, kedves nekem,
de ezt, ha egyszer már kezem közé került,
halandó onnan élve nem ragadja ki.

Aztán mondhatja rám, ki úgy gondolja: túl
sokat merészelek, s ilyen dölyfösködés
nem illik nőhöz: végrehajtom művemet.

KARVEZETŐ

Dühöd félelmetes, de megbocsátható
e férfi ellen, asszonyom, belátom én.

EURÜSZTHEUSZ

Asszony, tudd meg, hogy hízelegni nem fogok
neked, s nem is könyörgök én a lelkemért
egy szóval sem, mert gyávaság, ha ezt teszem.
Nem jószántamból kezdtem én e rút viszályt;
tudtam, rokonságban vagyunk: atyád s atyám
testvérek voltak,* s Héraklész atyámfia.

Akár kívántam én, akár nem: isten így
akarta - Héra tette ezt a kórt belém.*

Rosszindulat támadt szivemben ellene,
s belátva: meg kell küzdenem küzdelmemet,
a gyötrelmek kigondolásában tudós
lettem, csak ültem, szültem őket éjidőn, 199 (964-991)
miképp üldözsem ellenségemet, miként

öljem meg őt, hogy rettegésem hagyjon el;
hisz tudtam jól: nem volt akárki gyermeked,
hanem valódi férfi; bár ellenfelem,
csakis jót mondok róla: talpig férfi volt.
Hogy ő eltávozott, s ezekben él tovább
a gyűlölet: mint apjuk, ellenségeim,
nem kellett megmozdítanom minden követ,
megölni, számkivetni őket, csellel is?
Csak ezt tehettem, féltve biztonságomat.
Vajon ha sorsomat te kaptad volna meg,
a bűsz oroszlán rád leső porontyait
nem űzöd el, hanem hagyod jóságosan
Argoszban lakni? Senki ezt el nem hiszi.
Tehát, ha már nem öltek akkor meg, holott
rá készen álltam, hellén törvények szerint
halálom foltot ejt azon, ki most megöl;
a város bölcsen elbocsátott, tudja jól,
az istenség a gyűlöletnél fontosabb.
Szóltál, meghallgattál; nevezzenek, ha kell,
gonosztevőnek vagy nemesnek, egyre megy.
Mi engem illet: halni nem kívánok én,
s nem búsulok, ha véget ér az életem.

KARVEZETŐ

Alkméné, egy rövid tanácsot adhatok:
bocsásd el, mert a város így határozott.

ALKMÉNÉ

S ha úgy hal meg, hogy városod nem sértem én?

KARVEZETŐ

Úgy lenne legjobb! Hogy tudod megtenni ezt?

ALKMÉNÉ

Könnyű elmondanom: ha már megöltem őt,
s eljönnek testéért a hozzátartozók,
én átadom nekik: nem ellenkeztem így
e földdel, s bosszút álltam ellenségemen.

EURÜSZTHEUSZ

Ölj meg, nem koldulok kegyelmet; hálaképp
e városnak, mely elbocsátott,* nem kívánt 200 (992-1024)
megölni, Loxiasz ősrégi jóslatát
adom: nagyobb hasznára lesz, mint most hiszi.

(A Karhoz)

Ott fogtok eltemetni, úgy rendeltetett,
hol Palléné szűzének áll szent temploma;
ott fekszem majd, javadra és a városod
oltalmazón, örök lakó, a föld alatt,

(a gyermekekre mutat)

s az ő utódaik fő ellenségeként,
ha nagy sereggel jönnek egyszer majd ide,
hálátlan árulók! Ilyen vendégeket
pártoltatok! S mért jöttem el, ha tudtam ezt,
miért nem kértem istenektől jóslatot?

Azt hittem, Héra náluk is hatalmasabb,
és nem hagy cserben.

(Alkménéhez)

Úgy vigyázz, ne önts italt

engesztelésül, vér se érje síromat,
mert visszatérésük, fizetni így fogok,
csúfos lesz, s hasznatok belőlem kétszeres:
halálom rajtatok segít és árt nekik.

ALKMÉNÉ

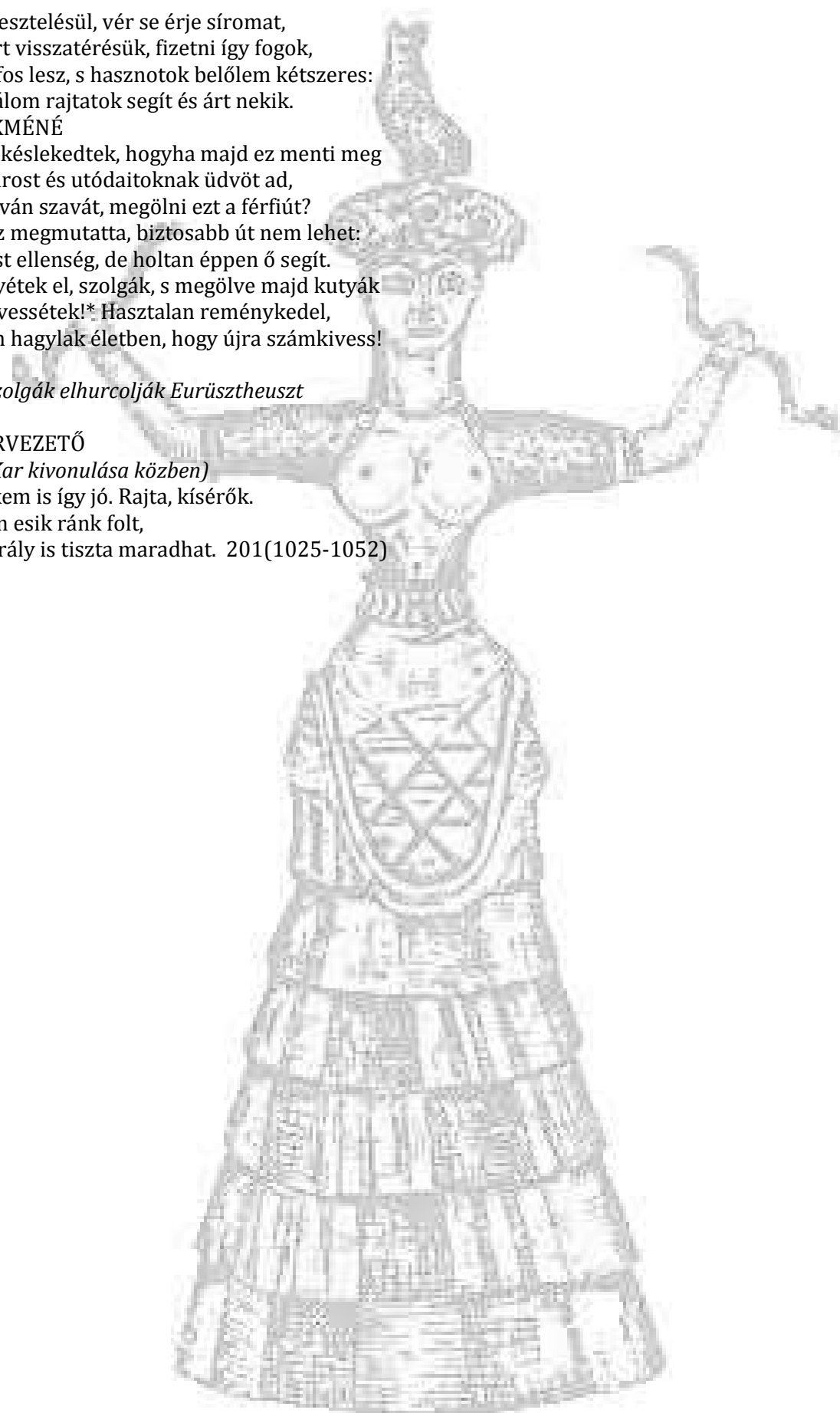
Mit késlekedtek, hogyha majd ez menti meg
a várost és utódaitoknak üdvöt ad,
hallván szavát, megölni ezt a férfiút?
Hisz megmutatta, biztosabb út nem lehet:
most ellenség, de holtan éppen ő segít.
Vigyétek el, szolgák, s megölve majd kutyák
elé vessétek!* Hasztalan reménykedel,
nem hagylak életben, hogy újra számkivess!

A Szolgák elhurcolják Eurüsztheuszt

KARVEZETŐ

(a Kar kivonulása közben)

Nékem is így jó. Rajta, kísérők.
Nem esik ránk folt,
a király is tiszta maradhat. 201(1025-1052)

HIPPOLÜTOSZ

Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása

SZEMÉLYEK:

APHRODITÉ
HIPPOLÜTOSZ, THÉSZEUSZ FIA
HIPPOLÜTOSZ SZOLGÁI
A TROIZÉNI NŐK KARA
DAJKA
PHAIDRA, THÉSZEUSZ FELESÉGE
THÉSZEUSZ
HÍRNÖK
ARTEMISZ

Történik Troizénban, a királyi palota előtt

A kapu egyik oldalán Artemisz, a másikon Aphrodité szobra áll, előttük oltár

APHRODITÉ

Nagy név az emberek között az én nevem,
és Küprisz istennőt az ég is ismeri.
A Pontosztói az Óceánig* mindenütt
akit csak ér a napsugár, hatalmamat
ha tisztelik, tisztességet szerzek nekik,
de porba sújtom azt, ki szembeszáll velem.
Mégfér az istenek természetével is,
hogy embertől jött hódolat kedvükre van.
Mindjárt meg is mutathatom, hogy így van ez.
Ihol van Thészeusz és az Amazón fia,
Hippolütosz, kit a jámbor Pittheusz nevelt,
a troizén föld lakói közt ő egymaga
az istenek leghitványabbjának tekint,
a nászágyat s szerelmi vágyat megveti,
Phoibusz hugát, Zeusz szűz leányát, Artemiszt
imádja ő a legnagyobb isten gyanánt,
mindig a lombos erdőt járja csak vele,
hamar kopókkal úz vadat, s az emberi
mértéken túl az istennővel köt frigyet.
Irigyen mégse nézem ezt, mit érdekel?
De vétkezett énellenem, Hippolütosz,
ezért kell még e szent napon lakolnia,
ezért állok bosszút, ma még, hisz eddig is
elértem már sokat, kevés, mi hátra van.
Mert eljött Pittheusz házából, hogy Pándiön
földjén a titkos szertartáson részt vegyen,*
s meglátta Phaidra, atyja büszke hitvесе, 205 (1-27)
s a nő szívét a szenvedély félelmetes
erővel ejti foglyul, terveim szerint.

Troizén földjére jött a nő is, ám előbb
Pallasz sziklája oldalán* emelt nekem
innét is látható szentélyt a távoli
kedvest kívánva: egykor ezt a templomot
Hippolütoszról fogják elnevezni majd.
Thészeusz Pallasz-fiak vérét ontotta ki,
ezért kellett Kekropsz földjét elhagynia,
s e földre hozta őt hajója, s hitvesét,
egyévi hontalanság méretett reá.*
Azóta szenvedés az asszony sorsa, mint
fullánk, szerelme gyötri, egyre sorvadoz,
némán, nem tudja senki, hogy mitől beteg.
Ily szenvedély nem éghet észrevétlenül,
Thészeusz fiának megmutatni én fogom,
s ezért apjának átka éri majd utol,
mivel Poszeidón egyszer azt ígérte meg
Thészeusznak, hogy hármat kívánhat s teljesül.*
Elpusztul Phaidra is, de híre fennmarad.
Nagy árnak még az ő vesztét sem tarthatom
azért, hogy ellenségeim lakoljanak,
ahogy magam szabom ki büntetésüket.
De látom jönni már Thészeusz fiát amott,
Hippolütoszt, a fásasztó vadászatot
most hagyta félbe - legjobb lesz, ha távozom.
Mögötte sűrű rajban lép a szolgálhad,
hangos menet, himnuszt ugatnak, Artemiszt
dicsérve, s mit se sejtí, hogy Hádész kaput
nyitott előtte már s utólszor lát napot. 106

HIPPOLÜTOSZ

(szolgáival közeledik)

Velem zengjétek az istent,
Zeusznak a gyermeke, szűz
Artemisz, ő a mi úrnőnk.

SZOLGÁK

Ó, kegyes, ó, kegyes, ó, ragyogó,
Zeusz égi sarja,
üdv neked, Artemisz,
Létó gyermeke és Zeuszé! 206 (28-65)

Legszebb vagy a szűzek között,
a magasban égi lak
vár téged, fejedelmi lány,
Zeusz fénylő arany terme.
Üdv neked, ó, legszebb te,
legszebb olümposzi szűzek
közt is, ó, Artemisz.

HIPPOLÜTOSZ

(Artemisz oltárához lép, kezében koszorúval)

Az érintetlen rét virágait hozom,
e koszorút, királynőm, ott fontam neked,
ahol nyáját a pásztor sem legelteti,
sem vas nem ér a röghöz, érintetlenül
virul tavasszal, rajta csak méhecske jár,
s a szűz Szemérem friss harmattal öntözi.
Szedik virágát, kiknek nem tanulni kell,

de természettől fogva józanok; hanem
a bűnösöknek hozzányúlni nem szabad.
Kedves királynóm, ím, arany hajad fölé
e koszorút jámbor kezemmel hadd tegyem!
Mert csak nekem jutott az emberek között
az, hogy veled vagyok s beszélhetek veled,
s a hangod hallom, bár nem látom arcodat.
Ahogy megkezdtém, életem végezzem úgy!
SZOLGA

(a többi szolgál közül előrelépve)

Királyom, mert úrnak csak istent mondhatunk,
ha jó tanácsot adnék, hallgatnál-e rám?

HIPPOLÜTOSZ

Természetes, nem is lennék okos, ha nem.
SZOLGA

Tudod, mily nézet él az emberek között?

HIPPOLÜTOSZ

Nem én, azt sem tudom, mit kérdezősködöl.

SZOLGA

A gőgös és rideg szívet gyűlölni kell.

HIPPOLÜTOSZ

Méltán, a gőgös ember csak terhünkre van.

SZOLGA

Abban, ki nyájasan fogad, kedvünk telik? 207 (66-95)

HIPPOLÜTOSZ

Kis fáradsággal így nagy érdemhez jutunk.

SZOLGA

S érvényes ez talán az istenekre is?

HIPPOLÜTOSZ

A földi rend az istenit másolja csak.

SZOLGA

S a szent istennőt mégsem üdvözlöd soha?

HIPPOLÜTOSZ

Melyikre gondolsz? El ne vétsd a szót, vigyázz!

SZOLGA

Küprisre gondolok, ki itt kapudban áll.

HIPPOLÜTOSZ

Én szűz vagyok, csak messziről köszöntöm őt.

SZOLGA

Szentséges ő: minden halandó ismeri.

HIPPOLÜTOSZ

Istent, embert mindenki másikat becsül.

SZOLGA

Boldog csak úgy lehetsz, ha értelemmel élsz.

HIPPOLÜTOSZ

Nem tetszik énnekem, ki éjjel tesz csodát.

SZOLGA

Az isteneknek tisztelet jár, gyermekem!

HIPPOLÜTOSZ

Elég ebből a szóból, szolganép, a házba be,

az étellel törődjétek, mert jólesik

a dús asztal, vadászatról ha megjövök,

s lovat keféljétek, hogy majd ha jóllakom,

befoghassak s kocsizhassak kedvem szerint.

De Küpriszednek én búcsút mondok bizony.

Kísérői nagyobbik részével folytatja útját a palotába, csak néhányan maradnak vissza, az előbb is beszélő, idősebb szolgálóval, és Aphrodité oltárához lépnek

SZOLGA

Csakhogy mi nem követhetjük ily ifjakat.
Amint húséges szolgálidhoz illik is, 208(96-115)
imádkozunk szobrodnál, istenasszonyunk,
hatalmas Küprisz, és te megbocsáss neki,
hogy ifjú keble balgatag gögtől feszül
s meggondolatlanul beszél. Ne is figyeld:
az embernél az isten józanabb legyen.

(E1)

A troizéni nők Kara bevonul

KAR

Ókeanosz vize hol
a parti szikla oldalán
forrásból bugyog-ömlik,
s színig teletölti korsónk,
megláttam egy leányt,
a harmattiszta vízben
kimosva bíbor vásznait
tűző napon teregette a szikla forró
hátán, s velem ő közölte először
a rossz hírt asszonyunk felől,

hogy betegen nyoszolyán
fekszik, ki se lép a házból,
szőke fejére a fátyol
árnyéka vetődik enyhén.
Az a hír, hogy illatos
ajkaihoz nem emelt
eledelt harmadik
napja, üditő Déméter kenyerét sem,
titkon szenved, s már a halál bús
révébe kíván csak elérni.

De talán te szegény, valamely
isten szállt meg, Pán vagy Hekaté,
vagy szent Korübaszok
űznek, vagy a Hegyek Anyja,*
talán magadra te vontad
a vadász Diktünna dühét,
elmulasztva az áldozatot, s ő büntet. 209(116-147)

Mert ő tenger habjain átkel,
terméketlen vizeken,
bár szélvész kavar sós örvényt.

Vagy talán az Erekhtheidák
hős fejedelme, a férjed

titkon más szeretővel
hál, megvetve szerelmedet?
Vagy Krétából jött hajó
s férfi szállt belőle partra
vendégszerető kikötőnkben,
s rossz hirt hozott a királynőnek,
attól gyötri a bánat
és ágyhoz köti most a gond?

Az asszonyok természetével
jár az a kín, ami most elérte,
talán vajudás tehetetlen
gyötrelmében esztét veszttette.
Hisz az én méhembben is ily viharok jártak,
s én hívtam az égi nyilast,*
nagy Artemisz úrnőt, a nehéz
kínokat ki feloldja, az istenek közt
néki jár a hála.

KARVEZETŐ

De íme, öreg dajkája kilép,
és a királynőt hozza a házból,
bánat fellege ül ki a homlokára.
Mi baj érte, mitől beteg ő, szívem
tudni kívánja,
mért oly halovány a királyné?

DAJKA

(szolgálókkal kihozza a kerevetet, amelyen Phaidra fekszik)

Ó, a halandót mennyi baj éri!
De mit is tehetek? És mit ne tegyek?
Ragyog itt minden, rádsüt a napfény,
kihoztuk imé kórágysadat is
a palotából,
mert ki kívántál jönni a napra, 210 (148-181)
de szobádba kívánczol vissza megint.

A remény megcsal, semmi se jó már,
elveted azt, ami van, s ami nincs,
többre becsülnéd.

Könnyebb a betegnek: baja egy van,
aki ápol, azon kettős a teher:
elcsügged a szív, kifárad a kéz.
Ember egész élete gyötrődés,*
s meg nem pihenünk a bajoktól,
és ami drágább, mint ez az élet,
a sötét felhőkben rejtve marad.
Szerelemre csábítja az embert
az, mi a földön ragyog hamisan,
hiszen azt, hogy a másik lét milyen is,
és mit a föld rejt, senki se látta,
így csak mondák hitegetnek.

PHAIDRA

Kedveseim, támasszátok meg fejemet,
lazul a tagokat összekötő erő.
Könyökömnél fogjátok karomat.
Ez a golyocs fejemem nehéz, le vele hát,

vállamat érje hajam kibomolva.

DAJKA

Lányom, tarts ki, és ily hevesen
ne dobáld magadat.

Könnyebb a nehéz betegnek a kór,
csendben túrvén s lelki erővel,
embernek a sorsa a túrés.

PHAIDRA

Ó, jaj,

bár harmatosan fakadó forrás*
vize tiszta italt nyujtana nékem,
s jegenyék alján, rét puha ágyán
hol sűrű a fű, lepihenhetnék.

DAJKA

Lányom, csendesülj!

Nem kell, hogy ajkad kibeszélje itt
a tömegnek az őrült gondolatot. 211 (182-214)

PHAIDRA

Küldjetez engem a hegyre, az erdő
fái közé, hol vadat úznak ebek
csörtetve mohón

sebesen suhanó szarvas nyomain.

Istenek, ha kopóimat úzhetném,
s szőke hajam mellett elzúgna

Thesszáliában egyenesre nyesett
kopjam, hegye vas!

DAJKA

Ez a gond, lányom, hogyan is bánthat,
vadat úzni miért kell már neked is?

Minek is vágódasz források után?

A falak közelében bővizű domb,
ajkadat ott hús harmat üdíti.

PHAIDRA

Ó, Artemisz úrnő, te ki Limné
versenyterein tartod paripáid,
bárcsak a pályán lennék magam is,
fékezve szilaj venetosz lovakat!

DAJKA

Milyen esztelenül szóltál te megint?

Hisz még az imént fent a hegyormon
vad után szállt vágypad, most meg a sík
homokon kívánsz versenyparipát.

Csak a jós tud választ, melyik isten
ejtette rabul zabolájával
lelkedet és hajt félre, lányom.

PHAIDRA

Ó, én nyomorult, mire juttat e kór?

Mit cselekedtem, hol józan eszem?

Ez az őrület, istenek átka,

jaj, elbuktam!

Fedd be megint, jó dajkám, fejemet,
mert szégyelem én a saját szavaim.

Fedd be,* szememből könnyeket ejtek,
éz a szégyen az arcom előnti.

Hiszen eszmélni kínos vajudás, 212 (215-247)
de a kábulat is veszedelmes, a jó;
semmit sem tudva enyészni.

DAJKA

Itt van. De mikor takar engemet el
már az enyészet?

Már sokat éltem, sokat is tudok én:
ember emberhez ha barátság
kötelékét fűzi, a mérték kell,
lelkének gyökerére ne hasson az,
oldani könnyen tudják a szivek,
szorosabbra, lazábbra vehessék.
Amikor kettő keserűségét
egy szív veszi át, hogy a súly, én így
szenvedek érte.

Mit az élet adott, amiért küzdünk,
többet árt, mint örömet nyújthat,
és az egészség ellen van a gond.
Túlzást kerülök s vallom ez elvet:
"Semmit se nagyon!"

Igy gondolkodnak a bölcsek.

KARVEZETŐ

Vénasszony, úrnőnk hűségese dajkája te,
látjuk, milyen bajok sújtják Phaidrát, szegényt,
de nem tudjuk, valójában mitől beteg.
Téged kérünk, tőled szeretnénk hallani.

DAJKA

Én is hiába kérdezem, nem mondja meg.

KARVEZETŐ

Azt sem, hogyan kezdődtek szenvedései?

DAJKA

Ez egyremegy: némán mindent magába zár.

KARVEZETŐ

Erőtlen, és a teste is milyen sovány!

DAJKA

Már hogyne! Három napja nem táplálkozik.

KARVEZETŐ

A kór okozná ezt vagy élni nem kíván?

DAJKA

Bizony nem, és az éhhalált kívánta meg. 213 (248-277)

KARVEZETŐ

Csodálatos, ha férje ezt megengedi.

DAJKA

Elrejti kínját, s hallgat arról, hogy beteg.

KARVEZETŐ

De hogy van az, hogy arcán észre nem veszi?

DAJKA

A férje most más országban tartózkodik.

KARVEZETŐ

S nem kényszerítetted te sem kivallani,
milyen betegség gyötri s lelke mért zavart?

DAJKA

Mindent kipróbáltam s nem értem semmit el,
de abba nem hagyom gondoskodásomat,

jelen vagy s egyszer még tanum lehetsz talán,
milyen vagyok, ha gazdáimra sújt a baj.

(Phaidrához)

Édes leányom, azt, ahogy szóltunk imént,
feledjük mind a ketten el, s te légy derűs,
szemöldököd ne vond borúsan össze, már
a helytelen beszéddel én is felhagyok
s a jobb utat keresni indulok veled.
Ha tégedet kimondhatatlan kór emészt,
készen vagyunk mi nők neked segíteni.
De hogyha férfiaknak is jelenthető,
engedd, hogy orvosoknak róla hírt vigyünk.
Felelj! Miért e némaság? Szólj, gyermekem,
beszédemben hibát ha lelsz, javíts te ki,
s ha jól beszélek, mondj igent, de bármi bánt,
tekints reánk s beszélj, e némaság gyötör.
- Minden fáradságunk hiába, asszonyok,
csak ott vagyunk, ahol voltunk előbb, reánk
akkor sem hallgatott s fel most sem engedett. -
De tudnod kell,* bár légy süket szavunkra, mint
tengerár, elárulod tengyermekid,
kiket, ha meghalsz, apjuk háza is kivet!
Amazónok lovas királyi asszonya
szült édes gyermekid fölött parancsolót, 214 (278-308)
fattyút, ki nagyratör, hiszen jól ismered,
Hippolütoszt.

PHAIDRA

Ó, jaj!

DAJKA

Sziven talált e szó?

PHAIDRA

Megölsz, anyó, az istenekre, szánj meg és
e férfiről többet ne kelljen hallanom.

DAJKA

No látod, értesz engem és mégsem törődsz
tengyermekiddel, s nem kíméled életed.

PHAIDRA

Aggódom értük, ámde más vihar sodor.

DAJKA

Vér mocska érte volna, gyermekem, kezéd?

PHAIDRA

Kezem fehér, de lelkemet folt szennyezi.

DAJKA

Csak nem bántott meg ellenséges ártalom?

PHAIDRA

Barát veszejt el ártatlant ártatlanul.

DAJKA

Thészeusz véletlenül tett ellenedre tán?

PHAIDRA

Ne történjék, hogy ellenére én teszek.

DAJKA

Akkor halálra mily szörnyű okod lehet?

PHAIDRA

Hagyd rám e bűnt, neked nem árthatok vele.

DAJKA

Nem hagylak el, míg csak lehet, veled vagyok.

PHAIDRA

Mi van veled? Miért szorítod így kezem?

DAJKA

S két térded is hadd fogjam át s nem engedem.

PHAIDRA

Csak árt neked, szegény, ha megtudod bajom.

DAJKA

Más semmi jobban, mint ha téged vesztlek el. 215 (309-328)

PHAIDRA

Elvesztesz, ám megmentem tisztességemet.

DAJKA

S hiába kérlek én, a jót is titkolod.

PHAIDRA

A jóhoz is gyalázaton visz át az út.

DAJKA

S ha elmondod nekem, nem lesz-e jobb a jó?

PHAIDRA

Az istenekre, engedd el már jobbomat.

DAJKA

Nem és nem, add előbb ki illő részemet.

PHAIDRA

Adom, hisz tisztelettel gondolok reád.

DAJKA

Elhallgatok már, téged illet most a szó.

PHAIDRA

Anyám, szegény,* mi szörnyű szenvedély gyötört...

DAJKA

Bikát szeretve, arra gondolsz, gyermekem?

PHAIDRA

S te drága testvér,* Dionüszosz kedvese...

DAJKA

Leányom, mért hánytorgatod fel szégyenük?

PHAIDRA

S most harmadiknak engem ér a sorscsapás.

DAJKA

Elborzadok, szavad hová, hová vezet?

PHAIDRA

Nem most, azóta éri baj családomat.

DAJKA

Amit kívántam tudni, még most sem tudom.

PHAIDRA

Hajh,

mit tőlem vársz, miért ne mondanád ki te?

DAJKA

Hogy ily homályból értsek, én jós nem vagyok.

PHAIDRA

Az embereknek, mondd, szeretni mit jelent? 216 (329-347)

DAJKA

Boldogságot meg szenvedést is, gyermekem.

PHAIDRA

Nekünk e kétféleből is csak egy jutott.

DAJKA

Szeretsz? S ki bírja, gyermekem, szerelmedet?

PHAIDRA

Hogy is nevezzem őt, az Amazón fiát? -

DAJKA

Hippolütoszt érted?

PHAIDRA

Te mondtad és nem én.

DAJKA

Ó, jaj, mit mondasz, gyermekem! Megölsz vele!

Ó, asszonyok, hogy volna elviselhető.

Gyűlölt a nap, meg kell gyűlölni már a fényt!

Legjobb elvetni testemet s az életet

halállal felcserélni! Már nem is vagyok.

A józanok, bárhogy küszködnek ellene,

hitványt szerethetnek. Küprisz, nem isten az,

de minden istennél hatalmasabb erő,

romlásba dönti őt, engem, s e házat itt.

KARVEZETŐ

Hallod-e, ó, érted-e, ó, királynőnk szavát,

e hallatlan kínokat, melyeket elpanaszolt?

(Phaidrához)

Elpusztulni jobb nekem, kedvesem,

mielőtt rám is örület száll, ó, jaj!

Ó, te szegény, te mennyit szenvedsz,

jaj, hogy az ember bajjal él!

Vesztedre kibeszélted azt, mi ért utol,

míg ez a nap letelik, te reád mi vár még?

A házban fenyeget új nagy csapás!

Titokban nem marad, hogy dönti Küprisz el,

krétai nő, szegény, a te sorsodat.

PHAIDRA

Troizéni asszonyok, kik itt laktok Pelopsz

király földjén, a legszélső előfokon,

már máskor is sok hosszú éjszakán azon
töprengtem, hogy mitől romlik meg életünk, 217 (348-376)

s úgy látom, nem természetadta dőreség

hoz bajt reánk, hiszen van épp elég esze

a legtöbb embernek, de mit tapasztalunk?

Tudjuk s világosan felismerjük, mi jó,

de mégse tesszük, van, ki lusta, hogy tegye,

és van, ki többre tart akármilyen gyönyört

a jónál, és gyönyör bizony sokféle van,

tétlenség, káros szenvedély, üres beszéd

s a szégyen; ez kétféle, egyikük nem árt,

a másik átok minden házra, volna jobb

szavunk, a kettő nem viselne egy nevet.

Tehát mióta ezt megértettem magam,

azt hittem, nincsen oly varázs, mely engemet

a józanság utjáról eltérítene.

Elmondom mégis, hogy jutottam én ide.

Mióta megsebzett Erósz, a gondom az,

hogy tudjam elviselni tisztességesen,

ezért némán titkoltam szenvedésemet.

A nyelvben bízni nem lehet: leleplezett

gond-gondolat gúny tárgyává lesz általa,
de még saját magának is csak bajt szerez.
Az volt reményem aztán, hogy legyőzhetem
józansággal ezt az örült szenvedélyt.
Végül, hogy Küprisz ellen mindez nem segít,
magamban eldöntöttem már, hogy meghalok.
Legjobb e terv, ellent ne mondjon senki se!
Ne kelljen titkolóznom, hogyha szép a tett,
de sok tanú ne lássa, hogyha szégyen ér!
Tudom, gyalázatot hoz rám e szenvedély,
s belátom azt ezenfelül, hogy nő vagyok,
kit könnyen ér a megvetés. Az csúfosan
pusztuljon el, ki elsőnek gyalázta meg
ágyát más férfival: jó házból származott
e nő, s nemének mégis rossz példát mutat.
Ha már a rút megtetszhetik nemesnek is,
még inkább szépek mondja majd a nemtelen.
De azt is gyűlölöm, ki józanul beszél,
s titokban minden rossz kalandra készen áll.
Ó, Küprisz, tengerek királyi asszonya, 218 (377-415)
hogyan nézhet bátran férjének szemébe az,
s bűntársa, a sötét, hogy nem rémíti meg,
s nem fél, hogy megszólal s rávall a háztető?
Azért halok meg én, ti kedves asszonyok,
mocsok ne érje énmiattam férjemet,
s szülőtteim se: büszke és szabad legyen
mind és emelt fővel szólhassanak dicső
Athénben, anyjukért ne szégyenkezzenek.
Elszánt embert is szolgaként alázza meg,
ha anyja s apja szégyenéről értesül.
Van egy, mi még az életnél is többet ér:
a jól megérdemelten tiszta öntudat.
Tűnő idő a rosszakat leleplezi,
és tükröt tart eléjük, mint a szűz leány
elé; ezek között engem ne lássanak.

KARVEZETŐ
Hajh, hajh, csak szép a mértéktartás mindenütt,
gyümölcse: tiszta hír az emberek között.

DAJKA
Királynőm, hogy meghallottam tőled, mi bánt,
előbb vak rémület fogott el engem is,
de most belátom, hogy hibáztam, emberi
dolog, hogy jobb az ismételt megfontolás,
Hisz semmi rendkívüli nem történt veled:
az istennő vetette rád e szenvedélyt.
Szerelmes vagy, mint annyi más - hát ez csoda?
S magadtól elvetnéd ezért az életet?
Nem volna jó, ha másnak is, csak mert szeret,
vagy mert szeretni fog, meg kéne hálnia.
Küprisz: feltartóztathatatlan áradat,
ahhoz, ki engedelmes, még szelíd, hanem
ki fennhéjázva szembeszállni mer vele,
azt megragadja, és mi lesz? Lesújtja őt!
A légben fenn jár Küprisz és alant is ő

rejtőzik tenger mélyén s minden tőle van,
ő az, ki mindenütt szerelmi vágyat oszt,
s abból születünk mind a föld lakói mi.
Kik forgatják a régi könyveket s akik
mindig a Múzsákkal társalkodnak maguk, 219 (416-452)
azok tudják, hogy Zeusz hogyan kívánta meg*
Szemelét, s tudják, a szepfényű Éósz* hogyan
ragadta istenek közé fel Kephaloszt,
mivel szerette; mégsem kell kerülniök
az istenek tekintetét: övék az ég,
s akin győzött a vágy, aligha bánta meg.
S te szembeszállsz? Talán különleges szabály
szerint nemzett apád, s külön van istened,
hogy elveted, mit minden ember elfogad?
Mit gondolsz, hányan vannak józan férfiak,
kik látván sem látják, ha félrelép a nő?
S apák, akik segítenek, mikor fiok
Küprisszel vétkezik? Bölcsék között szabály,
hogy azt, mi nem helyes, takargatnunk helyes.
Az életben nem jó a túlságos szigor,
a háztetőt zsinórral mérik s ferde lesz.
A sors ha egyszer ily verembe buktatott,
hogy gondolod, kiútra innen hogy találsz?
Ha mégis több a jó körötted, mint a rossz,
ember létedre még elég jól megy sorod.
Igy "hát az örütséggel hagyj fel, gyermekem,
s a göggel is hagyj fel, hisz gög az, semmi más,
ha istennél akarsz erősebb lenni* te.
Szeretni merj: ki így akarja, isten az.
Ha most beteg vagy, jóra fordulhat bajod,
van bűvös ének, hathatós ráolvasás,
és van betegségednek is varázsszere.
Amit soká keresnek ők, a férfiak,
célhoz vivő utat hamar lelünk mi nők.

KARVEZETÓ

E nő tanácsa, Phaidra, hasznosabb neked
bajodban, mégis tégedet dicsérlek én,
habár kevésbé jól esik dicséretem,
mint az, ha ő szid: hallanod fájdalmasabb.

PHAIDRA

Ez az, mi városokra pusztulást hoz és
jólépült házat romba dönt: a szép szavak.
Ne úgy beszélj, hogy fülnek hízelegj vele,
de tisztességünket növeld azáltal is. 220 (453-489)

DAJKA

Miért ily ünnepélyesen? Sok cifra szó
semmit sem ér, a férfiról kell döntenünk,
méghozzá gyorsan, rajtad nyílt beszéd segít.
Hiszen ha nem forogna kockán életed,
és meg tudnád őrizni józanságodat,
csupán azért, hogy könnyelmű vágyad betöltsd,
hogy is tanácsolnék ilyet? Nagyobb a tét:
az életed, s ezért nem róhat senki meg.

PHAIDRA

Szörnyű minden szavad, fékezd a nyelvedet,
s ne ismételd szégyenletes tanácsodat!

DAJKA

Szégyenletes, de szép szavaknál hasznosabb,
és jobb a tett, ha életed megmenti, mint
a tiszta név, amelyre büszke vagy s megöl.

PHAIDRA

Az istenekre, jól beszélsz, de csúfosan,
hagyd abba, még a lelkemet nem adtam át
a vágnak, ám ha szégyenem szépítgeted,
mitől futottam, abba pusztulok bele.

DAJKA

Ha úgy találsz, legjobb meg se botlanod,
de hogyha jobbat nem tehetsz, hallgass reám.
Van otthon egy varázsszerem, szerelmi ír,
eszembe még jókor jutott, gyalázatot
nem hoz reád, s elméd épségének sem árt,
de gyógyulást hoz, csak gyámoltalan ne légy.
Attól csupán, akit szeretsz, egy semmiség,
hajfürt vagy öltönyéből egy darabka kell,
s ez egy örömben egyesít kettőtöket.

PHAIDRA

Ugyan milyen varázsszer az? Kenőcs? Ital?

DAJKA

Nem is tudom: segíték s nem tanítalak.

PHAIDRA

Félek, hogy mégis túl bölcsnek mutatkozol.

DAJKA

S te túl félénknek. Mondd, mitől remegsz megint? 221 (490-519)

PHAIDRA

Nehogy Thészeusz fiának említést tegyél!

DAJKA

Csak bízd rám, gyermekem, mindent elrendezek.

Te, Küpris, tengerek királyi asszonya,
segítséggeddel légy velem. Benn tervemet
csak néhány hű emberrel kell megosztanom.

(Bemegy a palotába)

KAR

Erósz, Erósz, ki ha ártani
akarsz, a szemekre vágyat ültetsz,
s az édes öröm betölti lelkünk:
hozzám közeledve bajt ne árassz,
fékezd szenvedélyed!

Mert nem éget a tűz,
Nap fénye sem tüzelhet úgy,
mint Aphrodité nyila, ha
Zeusz gyermeke, Erósz*
bocsátja mi reánk.

Kár, kár mindig csak az Alpheosz
partján, meg Apollón templomában
áldozni fel ökreid, görög föld!
Erósz meg, az emberek királyát,
őrét Aphrodité

zárait kinyitó*
kulcsnak, nem vesszük semmibe,
legtöbb veszélyt pedig ő hoz
az emberekre, és
pusztít, mikor eljön.

Egykor Oikhalia
tájain a szerelmet
nem ismerő szüzet
királyi házból
ragadta el, valamint
menekülő najádot és vad
mainaszt korom és vér közt, 222 (520-551)
mialatt a gyászdal szólt,
Alkméné fiához kötötte Küprisz.
Ó, szörnyű Hümenaiosz!

Thébai szent falai,
s Dirké kútfeje tudják,
hogy Küprisz mindenhova hogy lopózik.
Villám tüzében
a lányt, aki lett
anyja a nagy Dionüszosznak,
ő kényszerítette Zeuszhoz,
s ez a nász halála volt.
Mindenütt lehellete mérgez, és ő
repdes, akár valamely méh.

PHAIDRA

Ó, asszonyok, hallgassatok, sorsom betelt.

KARVEZETŐ

Mi baj történhetett a házban, Phaidra, mondd?

PHAIDRA

Csitt, hadd hallom tisztán bentről a hangokat!

KARVEZETŐ

Már hallgatok, de félek, hogy rossz kezdet ez.

PHAIDRA

Ó, jaj nekem, jaj,

engem boldogtalant hogy megrohant a kín!

KARVEZETŐ

Mi az a kín? Mért kél ez a jaj ajkadon?

Ki vele, mondd, mi hang riasztja meg így

lelkedet, asszonyom?

PHAIDRA

Az ajtó mellé lépve hallgatózzatok!

Elvesztem: jaj, a házban bent mi lárma kél!

KARVEZETŐ

Te vagy a zárhoz közelebb, és a hang

neked ismerős:

nekem is te magyarázd meg, e zaj mit jelent?

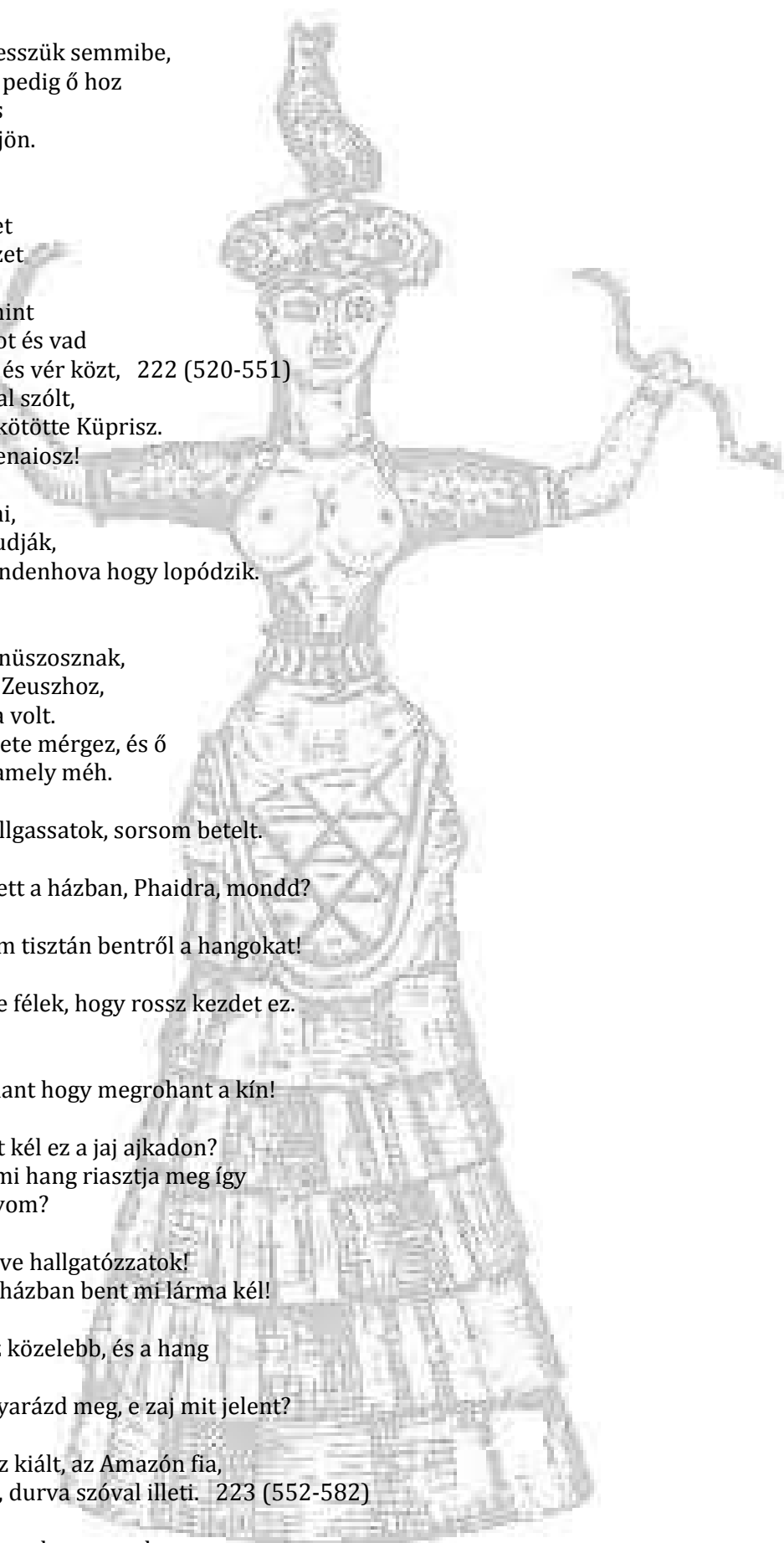
PHAIDRA

Bent Hippiolütosz kiált, az Amazón fia,

dajkámra támad, durva szóval illeti. 223 (552-582)

KARVEZETŐ

Hallom a hangokat, de nem tudom

kivenni tisztán,
hogy a kapun belül a szó kitől ered?

PHAIDRA

Hallom világosan: kerítőt emleget,
gazdája ágyát hűtlenül bemocskolót.

KARVEZETŐ

Jaj nekem, te kedves, a titok napfényre jött,
mihez kezdhetünk?

Veszélybe sodor már ez az árulás.

PHAIDRA

Ó, jaj nekem!

KARVEZETŐ

Híved az áruló.

PHAIDRA

Vesztetre tárta csak fel szenvedésemet,
bár jót akart, bajomra nem hoz gyógyulást.

KARVEZETŐ

Most mit tehetsz? E helyzetből nincsen kiút.

PHAIDRA

Mást nem tudok magam sem: egy mentség lehet
bajomban, az, ha meghalok minél előbb.

HIPPOLÜTOSZ

(kirohan a palotából, mögötte a Dajka)

Mindenre fényt derítő Nap, s te Földanya,
milyen kimondhatatlan szót kell hallanom!

DAJKA

Hallgass, fiam, nehogy meghallja bárki is!

HIPPOLÜTOSZ

Hallván e szörnyüséget nem hallgathatok.

DAJKA

Erős karodra kérlek, irgalmazz nekünk!

HIPPOLÜTOSZ

Vedd el kezéd, ruhám szegélyéhez se érij!

DAJKA

A térded átkarolva kérlek, meg ne ölj!

HIPPOLÜTOSZ

Miért? Ha azt állítod, hogy csak jót akarsz! 224 (583-608)

DAJKA

A szó maradjon csak kettőnk között, fiam!

HIPPOLÜTOSZ

Ha szép a szó, szebb lesz kimondva hangosan.

DAJKA

Fiam, ne szegd meg semmiképpen esküdet!

HIPPOLÜTOSZ

Csak nyelvem esküdött, eszem nem volt vele.

DAJKA

Mit készülsz tenni? Elveszted tiéidet?

HIPPOLÜTOSZ

Enyéimet? Köpök reá, ha bűnösök.

DAJKA

Bocsáss meg, nincsen ember büntelen, fiam!

HIPPOLÜTOSZ

Ó, Zeusz,* az asszonyok csalárd, gonosz nemét
e napfényes világra mért ültetted el?

Ha azt akartad, hogy legyünk mi emberek,
nem kellett volna asszonyokra bíznod ezt,*
hanem ha bárki templomodban áldozik,
az ott letett arany, vas és réz súlyokért
a nyert érték szerint adnád a magzatot,
mindenkinek mit érdemel, s az asszonyok
nélkül szabad maradna férfi-életünk.
De most saját magunk viszünk házunkba bajt,
asszonyt, kiért jólétünkkel fizethetünk.
Világos ebből is, hogy nagy csapás a nő:
ki felnevelte őt, az apja ad vele
hozományt is, csakhogy túladjon rajta már.
Ki meg házába vette mint mérges növényt,
örül, ha mint egy bálványt, feldíszítheti,
s a csúfra aggat mindenféle szép ruhát,
szegény, a háza gazdagságát költve rá.
Ez így van: hogyha nősül s jók a sógorok,
még tűrhető a hitvány asszony ágya is,
s ha jó asszonnal nyert apóst haszontalan,
a jó dolgában így is, úgy is több a baj.
Legjobb, kinek nem jut sem ez, sem az, csak egy
butácska asszony, együgyűn ki otthon ül. 225 (609-639)
A bölcs asszonyt én gyűlölöm, házamba ne
lépjen be nő, ha kelleténél okosabb.
Mert Küpris is könnyebben elcsábítja azt,
ki túlokos, viszont ha együgyű a nő,
nagyobb örültségtől megóvja csöpp esze.
A nőhöz szolgálót se kell bocsátani,
beszélni sem tudó állat legyen vele
csupán, hogy senkihez ne tudjon szólni sem,
s választ se kapjon kérdésére senkitől.
De most ha benn gonosz tervet koholt a nő,
asszonycselédje kinn mindjárt véghez viszi,
miként te engemet behálóznál, gonosz,
s apám ágát kínálod, melyhez folt nem ért.
De én forrás vizében tisztulást nyerek,
bár csak fülemhez ért a bűn, mégis mocsok
ragad reám, ha tőle meg nem tisztulok.
És téged is jámborságom ment meg csupán;
az istenekre tett esküm ne kötne csak,
azonnal ezt apámnak is jelenteném.
De most, míg Thészeusz messze jár, én távozom,
s ajkamra néma hallgatást parancsolok.
Ha visszatérek majd atyámnak oldalán,
meglátom, hogy néz szembe asszonyod veled,
s te, bár szemérmertlenséged már ismerem.
Pusztuljatok! Nem fér belém a gyűlölet
a nők iránt, bár gúnyolnak, hogy nem tudok
más semmit: ők se, csak mi megvetést fakaszt.
Az asszonyok tisztességet tanuljanak,
vagy engem hagyjatok, ha őket átkozom.

(E1)

PHAIDRA

De szomorú, de nyomorult

az asszony sorsa!

A szó cserbenhagy, milyen ügyeskedés
oldhatja fel ezt a szoros csomót?

Igaz ítélet ért, ó, Föld és Nap!

Végzetem el hogyan kerüljem?

Vagy fedezni hogyan tudom?

Emel-e szót az én ügyemben istenek 226 (640-675)

vagy emberek közül csak egy, segítségét

a bűnhöz ki nyújtja? Nem múlik el

a szenvedés, amíg csak élek, így marad.

Lehet-e nő, aki szerencsétlenebb?

KARVEZETŐ

Jaj, megtörtént, dajkád mesterkedései,

úrnóm, célt tévesztettek, rosszul áll ügyed.

PHAIDRA

Gonosztevő, barátaidnak átka te,
mit tettél énvelem! Sújtsón rád Zeusz atya,
s emléked is villám tüzével irtsa ki!

Szándékomat megsejtve nem mondtam-é,
hogy szót se szólj arról, mi most romlásba dönt?

S te nem hallgattál, már meghalnom sem lehet
tisztségben. De gondolnom kell másra is.

Ez itt haragtól éles nyelvvel mondja el

atyjának engem is gyalázó vétkeket,

majd hirül adja ezt az agg Pittheusznak is,

s a föld színét gyalázatommal tölti be.

Bár elpusztulnál és veled mindenki más,

ki rosszra nyújt segítséget kéretlenül.

DAJKA

Úrnóm, hibáimat jogod van feddeni,

értelmeden győzött a kín, a mardosó.

Van mégis mit felelnem rá, ha engeded.

Ki felneveltelek, csak jót akartam én,

de bár kerestem, gyógyírt nem leltem neked.

Célt értem volna, most okosnak mondanál,

a terv okos, ha véletlen sikert arat.

PHAIDRA

Méltó elégtételnek azt vegyem talán,

ha szóval az, ki megsértett, beismeri?

DAJKA

A sok beszéd felesleges: tévedtem én.

Van arra mégis mód, fiam, hogy mentsd magad.

PHAIDRA

Ne is folytasd, rosszak voltak tanácsaid
előbb is és mit elkezdted, rossz volt a tett. 227 (676-707)

Hordd el magad s magadról gondoskodj csupán,

saját bajomban én tudom, hogy mit tegyek.

Dajka el

Ti meg, jó asszonyok, Troizén leányai,
hallgassátok meg egyetlen kérésemet:
tartsátok mély titokban, mit hallottatok.

KAR

Zeusz fényes lánya, Artemisz legyen tanúm,
hogy balsorsodról semmit el nem árulok.

PHAIDRA

Jól mondod. Én mindent meggondoltam, de csak
egy gondolatra jöttem, mely segít talán,
hogy szégyen nélkül éljenek szülőtteim,
s mentsem magam számára is, mi menthető.

Krétát, szülőházam szégyenbe nem hozom,
s Thészeusz szemébe sem nézhetek gyalázatos
bűnöm bevallva, csakhogy mentsem életem.

KARVEZETŐ

Olyant tennél, mit jóvá tenni nem lehet?

PHAIDRA

Meghalni kész vagyok, s majd én tudom, hogyan.

KARVEZETŐ

Vigyázz, baljóslatú a szó!

PHAIDRA

Tanácsod az!

Küprisz kívánta vesztemet, kedvére lesz
tehát, ha még ma lelkeimtől megválni lát.
A vágy keserves kínját nem bírom tovább.
Csakhogy halálommal veszélybe döntök én
még mást is, hogy ne nézze pusztulásomat
fölényes röggel; majd ha ő is osztozik
az én bajomban, több szerénységet tanul.

(El)

KAR

Bár meredek falú mélységbe kerülnék,
s valamelyik isten engem
felemelne akár madarat s adna
szárnyat, mellyel az Adria* 228 (708-735)
partjait s az Éridanosz
habját felkeresem hamar,
merre vérpirosan bukik
apjuk tengerárba, s szegény
leányok Phaethónért könnyet ejtenek,
s ebből lesz a borostyánkő.

Heszperiszek, dalosok tájait érném
el, ahol terem gyümölcsük,
fejedelme a tengernek, ahol már nem
enged menni tovább hajót,
ott ér véget az égbolt,
Atlasz tartja a vállain,
ambrosziás forrás fakad,
az táplálja Zeusz termeit,
hol istenek számára az isteni
földből nő ki a boldogság.

Krétából a fehér hajó
tenger habjain átsuhant,
szárnya verte a sós árt,
mikor asszonyomat kihozta
boldog otthonából,

hogy a nász ne öröme várja.
Kréta felől hogy elindult,
baljóslatu madár kísérte
útját a büszke Athénig,
Munikhosz partján is az várt
rá, mikor horgonyt vetettek,
és a hajósok a földre léptek.
Így hát Aphrodité ezért
tört lelkére kegyetlenül
tiltott vak szerelemmel.
S hogy a bajban alámerült már,
nászszobája mélyén
kötelet köt a mennyezethez,
s gyöngé nyakára a hurkot
rászorítja, mert a szörnyű
szégyen a lelkét előnti, 229 (736-772)

s tiszta hírét meg akarja
tartani, s nem tud a fájó
szenvedélytől megszabadulni másként.

DAJKA

(hangja kihallatszik a palotából)

Jaj, jaj,

kik itt a ház körül vagytok, segítsetek!

Kötélen függ királynónk, Thészeusz hitvese.

KARVEZETŐ

Ó, jaj, hát megtörtént, nem él már asszonyunk!

Hurkot kötött fehér nyakára ő maga.

DAJKA

Hát nem siettek? Senki egy hegyes vasat

nem hoz, hogy a csomót kioldozzuk vele?

ELSŐ FÉLKAR

Most mit tegyünk, jó társaim? tanácsos-e

a házba lépni s asszonyunkat menteni?

MÁSODIK FÉLKAR

Minek? Hát nincs-e bent elég cselédleány?

Még önmagának bajt okoz, ki túl serény.

DAJKA

Fektessétek le már kinyújtott testtel őt,

így várja hát királyunkat szegény haza!

KARVEZETŐ

Szegény királynő, úgy hallom, kiszenvedett,

kinyújtóztatva holttestét lefektetik.

THÉSZEUSZ

(megkoszorúzva, kíséretével megérkezik)

E jajszó mit jelent a házban, asszonyok?

Idáig ér a szolgálók lármás szava,

de egy se nyit kaput fogadni engemet,

zarándokútról megtérő gazdájukat.

Talán csak nem Pittheusz halt meg váratlanul?

Mert bár sokáig élt már, fájna az nekem,

ha háza népét árván hagyta volna ő.

KARVEZETŐ

A sors nem vének életét rabolta el,

Thészeusz, ifjak halálával sújt rád a gyász.

THÉSZEUSZ

Csak nem pusztít halál a gyermekek között? 230 (773-799)

KARVEZETŐ

Mind élnek ők, de anyjukat vesztetted el".

THÉSZEUSZ

Mit mondasz? Meghalt hitvesem? Mi érte őt?

KARVEZETŐ

Nyakára illesztett kötél fojtotta meg.

THÉSZEUSZ

Véletlenül, vagy bánat dermesztette meg?

KARVEZETŐ

Többet mi sem tudunk, csak az hozott ide,

Thészeusz, hogy én is együtt gyászoljak veled.

THÉSZEUSZ

Ó, jaj, miért e lombfüzér a homlokom

körül, balvégzetű zarándokút után?

Tárjátok fel, szolgák, az ajtószárnyakat

szélesre, hadd lássam halottan hitvesem,

habár e látvány engem is romlásba dönt!

(Letépi homlokáról a koszorút, a kapuszárnyak felnyílnak, és Phaidra holtteste a kereveten láthatóvá lesz)

KAR

Szegény, szegény, te, ó, iszonyatos csapás!

Veled esett meg és

te tetted azt, mitől e ház is összedől.

Ó, jaj, bűnös vakmerőség, saját

magad emelsz magadra gyilkos kezét,

halálad oka ez.

Ki felelős, hogy életed tönkre ment?

THÉSZEUSZ

Jaj nekem, ó, mi ért, micsoda szenvedés,

ó, város, tekints reám, sorscsapás

sújt porig engem és a házat is velem,

rontó szellem sütötte rám a bélyegét,

ami marad nekem, nem is élet ez.

Alábuktam én, benyel a tengerár,

a partra már kiúszni sem tudok soha,

sem áthaladni ennyi vész hulláma közt.

(Tárjátok fel, szolgák, az ajtószárnyakat!)

Lelek-e szót, amellyel a te sorsodat

ki tudnám mondani, te szegény hitvesem? 231 (800-827)

Hisz úgy szálltál el, mint madár kezem közül,

és eltűntél Hádész lakában hirtelen.

Ó, jaj, ó, jaj, iszonyú, iszonyú ez a csapás!

Lehet, hogy valaha valaki őseim

közül vétkezett,

s engemet érte büntet isten keze.

KARVEZETŐ

Nem téged ért csak ily csapás, uram király,

a drága nőt elvesztették már mások is.

THÉSZEUSZ

Le, le a föld alá, oda kívánkozom,

sötét mélye nyújthat enyhülést csak,

ha elvesztettem kedves társaságodat.
Megöltél önmagaddal együtt engem is.
De ki felel nekem? Hogy ért e sors utól,
szegény nő, szíved sebet hogy kapott?
Ki mondja el, mi történt? Vagy hiába van
királyi termeinkben ennyi szolganép?
Ó, jaj, mi szakadt
e palotára, én is elpusztulok:
kimondhatatlan, elviselhetetlen ez,
kietlen lett a ház, árvák a gyermekek.
Lehet-e, lehet-e hűtelen
az asszony, kinél soha nemesebbre nem
néz a nap sugara,
s a csillagszemű ezüst éjszaka.

KAR

Jaj, te szegény, te, mi nem érte családodat!
könnyeket ont szemem,
veled a gyászban osztozom én is így,
de bele borzadok, mi vár még reád.

THÉSZEUSZ

Ó, jaj, ó, jaj!
Egy írást tart kedves kezében holtan is,
milyen váratlan, új csapást jelenthet ez?
Vagy tán utolsó kívánságait reám
s a gyermekekre nézve írta fel szegény?
Ne félj, kedves, Thészeusz hálószobája nem
fogad be más asszonyt helyedbe* már soha. 232 (828-861)
Kívül meghittén ismerős pecsét ragyog,
arany gyűrűvel nyomta rá, ki már nem él.
Viasz-pecséttel zárt kötést kibontva hát
elolvasom, mit mond e kis levél nekem.

KAR

Jaj, jaj, az isten új veszélyt idéz
tetejébe az eddig bajoknak,
ezek után nem élet az élet, nincsen remény,
hisz amiről beszélek, az nincs sehol:
ó, jaj, romba dőlt királyunk laka.
Ó, bosszuálló istenség, ha még lehet,
hallgass meg és kiméld e házat: látom én,
mint egy madárjós, új csapás előjelét.

THÉSZEUSZ

Ó, jaj, megint milyen csapás sújtott le! Nem
lehet sem elviselni, sem kimondani!

KARVEZETŐ

Beszélgj, mi történt, hogyha én is hallhatom!

THÉSZEUSZ

Irtózatossá lett minden szava!
Hová futok? Terhét le nem rázhatom sehol,
milyen, milyen dal zeng az olvasott betűk
közt a fülemben, ó, jaj!

KARVEZETŐ

Ilyen szavakra, jaj, milyen következik!

THÉSZEUSZ

Gonosz a tett, de nem őrzi a szám tovább,

szabadon szólok róla előttetek,
hallja a város is!

Illetni merte ágyamat Hippolütosz
erőszakkal, nem félve Zeusz fénylő szemét.

Atyám, Poszeidón, azt ígérted egykoron,
hogy teljesíted három kívánságomat,
ígéreted ha állod, egyet teljesíts:

halállal pusztítsd el hűtlen fiam ma még!

KARVEZETŐ

Uram király, vond vissza gyorsan átkodat,

kövesd tanácsomat, nehogy megbánd utóbb! 233 (862-892)

THÉSZEUSZ

Ne is kívánd! E földről őt kiüldözöm.

Kettő közül az egyik lesz a végzete:

mert vagy Poszeidón teljesíti átkomat,

s holtan taszítja őt Hádész házába le,

vagy számkivetve messze földön bujdosik,
amíg véget nem ér siralmas élete.

KARVEZETŐ

Már itt van ő, a legjobbkor jött meg fiad,

Hippolütosz, s te szüntesd féktelen dühöd,

Thészeusz király, s inkább házad javára nézz.

HIPPOLÜTOSZ

(kísérőivel érkezik)

Hangos szavad hallottam én, apám, s ezért
jövök sietve, bár még nem tudom, mi bánt,
kívánom is tőled magadtól hallani.

De jaj, mi ez? Itt látom holtan hitvesed,
apám, s e látvány váratlan, csodálatos.

Alig telt egy kevés idő azóta el,
hogy itt hagytam, s 6 látta még e szép napot.

Mi érte őt? Hogyan vesztette életet?

Apám, tőled kívánom ezt is hallani.

Hallgatsz - bajunkon nem segít a némaság.

A mindent tudni vágyó szív a rosszat is
kíváncsisága rabjaként hallgatja meg.

Barát előtt, s ki több vagyok, mint jó barát,
atyám, előttem titkolózni nem való.

THÉSZEUSZ

Ó, emberek, kik mindent tudtok céltalan,

százféle mesterséget mért tanultatok,

és minden eszközt fel miért találtatok,

ha azt az egyet el nem éritek soha,

hogy észhez térítsétek azt, ki esztelen?

HIPPOLÜTOSZ

Csodálatos bölcs lenne az, ki ostobát
a józanságra tudna kényszeríteni.

De szellemeskedésre ez nem alkalom,

apám, félek, hogy megzavart a szenvedés. 234 (893-924)

THÉSZEUSZ

Jaj, lenne bár kétségtelen tanújelünk,

mely azt mutatná meg nekünk világosan,

ki az, ki hú barát s ki az, ki tetteti,

s két hangja lenne minden embernek belül,
az egyik bármilyen s a másik színigaz,
hogy egyik hang a másikat cáfolja meg,
csalódní akkor senkiben se kellene.

HIPPOLÜTOSZ

Talán barátaim között akadt, aki
füledbe súgott ellenem rágalmat,
s ez sújt ártatlanul? Borzadva hallgatom
a józan észnek fékét elvető szavad.

THÉSZEUSZ

Ó, emberész, meddig mehetsz arcátlanul?

A vakmerőségnek határa nincs sehól?

Hiszen ha minden emberöltővel tovább
dagad, s ki később jön a világra, ősein
gonoszságban tesz túl, az isteneknek is
a föld mellé új földet kell teremteni,
a sok hitvány embert hogy az fogadja be.

Nézzétek ezt itt, bár az apja én vagyok,
az ágyamat gyalázta meg, holtában is
a hitvesem tesz vallomást őellene.

Ha már e szennyest tett bemocskol engem is,
fordítsd felém, apád felé tekinteted!

Te nyerted el tehát az istenek kegyét,
jámboreságodban te válsz ki, büntelen te vagy?

Dicsekvésed már többé félre nem vezet,
s az istenek sem oly hiszékenyek, tudom.

Csak büszkélkedj, kerüld a húsételt, zabálj
növényt. Orpheuszt kövesd rajongva mint urad,
és jámboran forgasd a füstös könyveket,
ismerlek én, s javaslom is mindenkinek;
attól, ki rád hasonlít, óvakodjanak,
mert szóban jámbor az, de tettében gonosz.

Ő meghalt, s ez téged megmenthet, azt hiszed?

Halála vallott ellened, gonosz fiú!

Képzeltető-e vallomás, mely súlyosabb, 235 (925-960)
vagy eskü, mely a vádat elhárítaná?

Azt mondod, hogy gyűlölt téged s törvénytelen
fiú a törvényes szemében szálka csak.

Ha így van, életének rossz sáfára volt,
gyűlölt, s a legnagyobb kincsét áldozta fel.

Vagy férfiakra örült szenvedély soha
nem támad, asszonyokra csak? Láttam magam
az asszonyoknál könnyebbvérű ifjakat,
mikor Küprisz kavarta fel kedélyüket,
de mentségükre szolgált az, hogy férfiak.

De most minek vitatkozzam veled, mikor
halottam vallott ellened, biztos tanú?

Távozz e földről számüzött gyanánt hamar,
s kerüld Athén istenkéztől emelt falát,

s minden vidéket, mely dárdám alá hajolt.

Mert hogyha ezt eltürni kényszerítenél,
még mondhatná Iszthmosz királya is, Szinisz,
hogy csak dicsekszem és nem én öltem meg őt,
s a tenger partján is Szkeirón köszirtjei

tagadhatnák, hogy én a bűnt megbüntettem.
KARVEZETŐ

Én nem tudom, nevezhetünk-e bárkit is
boldognak, ím, a legnagyobb is elbukik.

HIPPOLÜTOSZ

Atyám, az indulat benned félelmetes,
és bánni tudsz a szép szavakkal is, de csak
nézzünk mögéjük, már kevésbé tetszenek.
Én cifrán szólni nem tudok oly sok nép előtt,
keves barát előtt beszédesebb vagyok.
Előnye ennek is van: értőbbek között
ügyetlen az, ki nagy tömeg kedvét lesi.
De kénytelen vagyok, mivel baj tört reám,
forgatni nyelvem. Avval kezdem el, mivel
te engem próbáltál megsemmisíteni,
vélvén, hogy nem tudok felelni. Nézd a Nap
s a Föld világát: bár te el nem ismered,
nincs benne férfi egy se nálam józanabb.
Tudom, hogy isteneknek jár a tisztelet,
s a jókat kell barátoknak tekintenünk, 236 (961-997)
akikben van szemérem s rosszra nem viszik,
s rosszban nem is segítik társukat soha.
Örülni sem szoktam mások baján, apám,
és nem mondok mást szemben vagy hátuk mögött.
Amit szememre vetsz, legtávolabb az áll
tőlem: ma is még szűz vagyok, nem ismerem
szerelmi kéj természetét, csak szóbeszéd
vagy festett kép után, de ezt se szívesen
nézem, mivel lelkem szemérmes, szűzies.
S ha józanságom téged mégse győzne meg,
add hát okát, e bűnre engemet mi vitt!
Talán minden más nőnél szebb alakja volt
hitvesednek? Vagy reméltem volna, hogy
ágyaddal elnyerem királyi házadat?
Hiszen nem lettem volna akkor épeszű!
A józan emberben lehet hatalmi vágy?
A legkevésbé sem; kinek még tetszik is,
hogy ő király, ember létére, az bolond.
De én a hellének versenyjátékain
első lennék örömmel, ám a második
a városban, barátaim közt boldogan.
Mert így a tetre tér nyílik, de nincs veszély,
s nekem minden királyságnál ez kedvesebb.
Mindent elmondtam így, csak egy van hátra még:
ha volna mellettem tanú rajtam kívűl,
vagy élne ő s vitát folytathatnék vele,
tények mutatnák, hogy ki bűnös és ki nem.
Így hallgasd meg szent eskümet: Zeusz és a Föld
tanúm, hogy hitvesed nem érintettem én,
nem is kívántam, rá se gondoltam soha.
Hír nélkül, név nélkül pusztuljak akkor el,
hazátlanul, mint bujdosó föld-vándora,
tenger be ne fogadja, vesse ki a föld
holttestemet, ha bármi bűnt követtem el.

Azt nem tudom, nem félelem vezette-e,
mikor halálba ment: többet nem mondhatok.
Nem volt józan s józanságát mentette így,
én józan voltam és ez is romlásba vitt. 237 (998-1035)

KARVEZETŐ

A vádat visszaverted, és minden szavad
hitelt talál, hisz esküt is tettél reá.

THÉSZEUSZ

Hát nem csaló, yarázslatüző ember ez?
Atyjával szemben tiszteletlen, s azt hiszi,
hogy lelkemet szelíd szóval hálózza be!

HIPPOLÜTOSZ

Én meg csodálkozom te rajtad, ó, apám!
Mert lennél csak fiam, s apád lennék magam,
s szemét vetettél volna hitvesemre te,
nem száműzést, hanem halált mérnék reád!

THÉSZEUSZ

Ez már igaz. De mégse halj meg úgy, ahogy
magad szabtál ítéletet magadra ki.

Bűnödre könnyű büntetés a gyors halál,
inkább hazádból számkivetve bujdokolj,
és pusztulj el nyomorban, mint földönfutó.

Gyalázatos tetted méltó jutalma ez.

HIPPOLÜTOSZ

Jaj, mit teszel velem? Nem adsz időt se, hogy
védjem magam, de számkivetsz kegyetlenül?

THÉSZEUSZ

A tengeren s Atlasz vidékén túlra is,
ha megtehetném, mert úgy meggyűlöltelek.

HIPPOLÜTOSZ

Az esküvel s jószavával sem törődsz,
vizsgálat és ítélet nélkül számkivetsz?

THÉSZEUSZ

Ím itt az írás, mely nem tűr ellenvetést,
elég bizonyosság ez nekem, s ha jósmadár
röpköd fejünk felett, engem nem érdekel.

HIPPOLÜTOSZ

Ó, istenek, mi is bénítja nyelvemet,
ha jámborságom hozza rám a pusztulást?
De nem szólok, hitelt úgysem talál szavam,
nem érek célt, ha megszegném is eskümet. 238 (1036-1063)

THÉSZEUSZ

Gógös szavad halálra kínozz engemet,
elég, távozz ez országból minél előbb!

HIPPOLÜTOSZ

Hová mehetnék? Mely hajlék fogadna be
ilyen váddal megbélyegzett földönfutót?

THÉSZEUSZ

Hol nők megrontójára vár a gazda és
háznépéhez megbízható gyámot keres.

HIPPOLÜTOSZ

A könnyek árja fojtogat, hogy engemet
gonosznak tartanak s annak hiszel te is.

THÉSZEUSZ

Könnyezettél volna, és gondoltad volna meg
előbb, hogy meggyalázni merted hitvesem!

HIPPOLÜTOSZ

Bárcsak te tudnál megszólalni, néma fal,
s ártatlanságom mellett tennél vallomást!

THÉSZEUSZ

Szóttan tanút idézni meg nagy bölcseség!
Különben nem beszéd, a tett vall ellened.

HIPPOLÜTOSZ

Hah!

Bárcsak szemtől szemben magammal állanék,
hogy résztvevő szem nézze szenvedésemet!

THÉSZEUSZ

Sokkal jobban szoktad bámulni önmagad,
mintsem tisztelni ülően szülőidet.

HIPPOLÜTOSZ

Keservre szültél engemet, szegény anyám,
a fattyú sorsát nem kívánom senkinek.

THÉSZEUSZ

Hát mégsem hurcoljátok el, szolgák? Talán
nem hallottátok száműző parancsomat?

HIPPOLÜTOSZ

Ha hozzám nyúl akárki, sírva bánja meg!

Ha van rá lelked, ám legyen, taszíts ki te! 239 (1064-1087)

THÉSZEUSZ

Meg is teszem, ha nem volt még elég a szó:
nem érzek szálnalmat hazátlanságodon.

(Bemegy a palotába)

HIPPOLÜTOSZ

Ó, én boldogtalan! Hát elvégeztetett!

Tudom, de nem tudom szavakba önteni.

Ki legjobb vagy hozzám az istenek között,

vadászaton társam, Létó lánya, hát

kerülnöm kell a szép Athént. Isten veled,

Erekhtheusz földje, és te is, troizéni táj,

hol boldogan töltöttem ifjuságomat,

búcsúmat hallod, nem látlak többé soha.

S kiket barátaimnak mondhattam, fiúk,

néhány lépést jertek velem, s búcsúzzatok,

hiszen nálam tisztább lelkű barátira nem

találtok, bár apám rólam nem így ítél.

(El)

KAR

Isteni gondviselés jeleit ha megérte az elme,
a bánat enyhül,

de ha látom az emberi sorsok

mélységét, cserbenhagy az értelem és a remény is.

Nincsen a földön örök állapot,

az idő rohan, és vele minden

a változást megérzi.

Bárcsak meghallgatva imámat az isten is adna

elég szerencsét,

s hogy a lelkem a bút kikerülje,

sem konokul, sem könnyelmű fejjel ne ítéljek.

Jellememet ne merevítse meg
a szokás, de a holnapi naphoz
simulva bajt ne érjek.

Megdöbbsent, ha a váratlan megy teljesedésbe,
ahogy ma itt, mikor ő,
a görög haza legragyóbb szép
csillaga bujdosik el messze tőlünk,
atyja haragja úzi tova. 240(1088-1125)
Ó, honi part homokos földje,
tölgyes orom, ott, hol a vadakat
fürge kutyáival űzte, követve
Diktüna büszke léptét.

Nem hajt már szekerén venetosz paripát soha többé,
ügetni körben se fog
idomítva csikóit a Limnén.
Hallgat a Múza, hol éjszaka is szólt,
elnémul húrjain a zene,
senki se fűz koszorút a berekben,
Létó leánya ahol pihen,
számkivetésed után a leányok
sem versenyeznek érted.

De én, amig élek, a sorsod siratom, ömlik
bőven a könnyem. Árva anyja,
bajra minek is szülted fiadat?
Perlek istenekkel!
Családokat szerető Khariszok,
ó, jaj, hogyan is hagyjátok
számúzve árván bolygani
azt, aki bűnt nem ismert?

KARVEZETŐ

De íme látom Hippolütosz emberét,
sietve lép a házhoz, arca mily komor!
HÍRNÖK

E föld királyát, Thészeuszt hol találom én,
ha tudjátok, mondjátok meg nekem hamar,
ó, asszonyok, talán ott benn tartózkodik?

KARVEZETŐ

A házból éppen most lépett ki ő maga.
HÍRNÖK

Thészeusz, nagy bánatot jelent a hír, amit
hozok neked s Athén város lakóinak,
s azoknak is, kik Troizén földjén élnek itt.

THÉSZEUSZ

Mi baj történt? Milyen csapás sújtott megint
egyszerre két szomszéd város lakóira? 241(1126-1161)

HÍRNÖK

Nincs többé, azt kell mondanom, Hippolütosz,
bár látja még az épp leáldozó napot.

THÉSZEUSZ

Ki ölte meg? Más is gyűlölte őt, kinek,
mint apját, a hitvesét gyalázta meg?

HÍRNÖK

Saját fogatja hozta rá a pusztulást,
s te átkoddal, melyben kihívtad ellene
bosszuálló atyád, a tenger istenét.

THÉSZEUSZ

Ó, istenek! S te, nagy Poszeidón, hát igaz
atyám vagy, hisz meghallgattad kérésemet.
De szólj te, hogy sújtott reá Diké, hogyan
pusztult a rám gyalázatot hozó fiú?

HÍRNÖK

A tenger hullámverte partjához közel
lovak szórét keféltük szép simára, míg
sírtunk, mivel meghozták már hozzánk a hírt,
hogy Hippolüosz lábát többé nem teszi
e földre, mert számúzta őt ítéleted.

Aztán megérkezett a parthoz ő maga,
sorsát velünk együtt siratta, nagy tömeg
kísérte őt, megannyi kedves jóbarát.

Majd felhagyott a sírással, s imígy beszélt:
„Minek panaszkodjam tovább? Követni kell
apám szavát, kocsimba fogjatok lovat,
szolgák, e város nem nyújt már otthont nekem.”

Serényen munkához láttunk mindannyian,
s gyorsabban, mint ahogy kimondható, urunk
előtt csikói hámba fogva állanak.

A gyeplőt megragadja két kezével és
fellép a bakra, lábait megvetve jól,
és szól, az ég felé kitérve karjait:

„Zeusz, már ne is legyek, ha bűnt követtem el.
De haljak meg bár, vagy lássak fényes napot,
hogy ok nélkül bántott, apám is tudja meg!”

S kezébe véve ostorát, csikóira

csapott, mi szolgák mégis, nem maradva el, 242(1162-1195)
addig követtük gazdánkat, hol már az út
Argosz és Epidaurosz felé* elágazik.

Egy elhagyott vidékre érkezünk, amely
ez országnak határain kívül esik,

s a part ahol Szaron öblét szegélyezi.

Hát ott a föld mélyéről tört elő a hang,
mint Zeusz ha mennydörög, borzalmas hallani.

Fejét feltartva és fülét hegyezve áll
a ló, mi rémülten lessük, honnét jöhet
a dörrenés. A tengermosta part felé
fordulva látjuk, hogy magasba tornyosul
egy hullámhegy, s az égre törve két szemem
elől Szekeirón szikláit eltakarja már,
eltűnt az Iszthmosz és Aszklépiosz köve.

S a hullámhegy tovább dagadt, körös-körül,
a tenger habja örvénylett, amíg a part
felé tartott s a négylovas szekérhez ért.

A harmadik hullámveréssel partra lép
a tengerárból egy hatalmas, vad bika,
a tájat borzalmas bőgése tölti be,
visszhang felel reá a föld felől, szemünk

nem tudja elviselni ezt a látomást.
A négy lovat nagy nyugtalanság szállja meg,
gazdánk ismerve jól a ló természetét,
a gyeplőt két kézzel markolja meg, s egész
testének súlyával reá támaszkodik
a szíjra, s visszahúzza, mint kormányt hajós.
De zabláját harapja mind a négy csikó,
s megbokrosodva fut, kormányosukra sem,
a fékre sem s a jólépült szekérre sem
figyelnek, és hiába hajtaná akár
a lány homokra őket az, ki még ura
talán a féknek, szembenéz a vad bika
velük, s riadtan meghátrál a négy csikó.
Amint sziklák közé rohannak esztelen,
az üldöző nyugodt léptekkel éri be,
egy mozdulattal felfordítja a kocsit,
s a kőhöz csapva zúzza szét a kereket,
Igy történt, s lett irtózatossá felfordulás, 243 (1195-1234)
küllő, kötél, tengely mind szertesét repült.
Őt meg szegényt a gyeplőszíj hurcolta meg,
testét letéphetlenül fonván körül,
s kedves fejét a kősziklába verte be,
vérzett a törzse is, szavában rémület:
„Jászlam mellett nevelt csikók, megálljatok,
hisz eltapostok! Ó, apám, átkod betelt!
A legjobb férfit hát nem menti senki meg?”
Akartuk többen is, de lassú volt a láb,
későn érkeztünk. Végül nem tudom, hogyan,
a jól szabott szíj meglazult, s engedte őt
kiesni, ám alig lélegzett már szegény.
A négy ló eltűnt, és a végzetes bika
a sziklák közt velük, nem is tudom, hová.
Házadban én a szolganéphez tartozom,
uram király, de arra kapható soha
én nem leszek, hogy bűnösnek tartsam fiad,
ha minden asszony felkötné magát s akár
az Ída fenyveserdejét írnák tele,
akkor sem, én igaznak ismertem meg őt.
KARVEZETŐ
Ó, jaj, megint milyen kegyetlen fordulat,
a végzetet nem hátríthatja ember el.
THÉSZEUSZ
Gyűlöltem őt, s ezért öröm volt hallanom,
a pusztulás hogy érte őt utól, de most
szégyenkezem, hiszen mégiscsak gyermekem,
nem örvendek hát, bár sajnálni sem tudom.
HÍRNÖK
És most? Kedved szerint akkor teszünk-e, ha
eléd hozzuk szegény, szerencsétlen fiad?
Vedd fontolóra ezt az egy tanácsomat:
elég baj érte, nyersen már ne bánj vele!
THÉSZEUSZ
Hozzátok őt! Szemébe hadd nézzek magam,
hogy meggyalázta ágyamat, tagadja-e

most is, hogy érzi isten büntető kezét? 244 (1235-1267)

KAR

Te győzől istenek s emberek oly kemény
szívén, Küprisz, és
körötted repdes, a tarka, a gyors
szárnyát lebegteti
Erósz, aki a föld felett s visszhangos
tengereken repül által,
szövétnekével gyújtogat és aranyos
tüze ha szívet ér,
őrület ejt
rabul a hegytetőn
lakozó vadakat és halat a tengeren,
amit csak a föld éltet, hol a nap ragyog,
embert is. Így mindent
a hatalmad alá vetsz, Küprisz,
és te vagy úr felettük.

ARTEMISZ

(megjelenik a magasban)

Nemes Aigeusz fia, Artemisz maga jön
inteni téged,
Létónak a lányára figyelj hát.
Thészeusz, hogyan is tudsz te örülni
annak, hogy fiadat magad ölted meg?
Hitted az asszony hamisan vádló
szavait s magadat bűnbe keverted.
S vársz még, hogy a föld mély öle rejtsen
el e szégyennel,
vagy szárnyakat öltve repülj magasan,
s gyászod elől valahogy menekülj?
Mert ott, hol igaz férfiak élnek,
többé helyedet se találod.

Tudd végre meg, Thészeusz, mi s hogy történt veled,
bár fájni fog neked, s már semmi haszna sincs.
Azért jöttem közétek, hogy meggyőzzelek:
ártatlanul hal meg fiad, nevét mocsok
ne érje, volt bár hitvesedben is nemes
vonás, de megzavarta őt a szenvedély.
Az istennő, ki gyűlöl minden szűzies
lelket, kényszerrel vont a fiad felé. 245 (1268-1303)
Ésszel kívánt ő Küprisz ellen küzdeni,
a bajt ravasz dajkája hozta rá, fiad
előtt felfedve Phaidra titkolt vágyait.
De ez, mivelhogy lelke tiszta, ellenállt
a csábításnak, és mikor bántottad őt,
erről nem szólt, hogy meg ne szegje esküjét.
De hitvesed, hogy őt ne érje vád, hazug
levélben gyermeked vádolta meg, s mivel
te elhitted, fiad vesztét okozta így.

THÉSZEUSZ

Ó, jaj nekem!

ARTEMISZ

A szó, Thészeusz, szivedbe mart? De csendesülj,

hallgasd tovább, s jajgatni lesz még több okod.

Atyád beteljesíti három vágyadat?

Egy már betelt, gonosztevő, saját fiad
sujtottad evvel, és nem ellenségedet.

Helyesen tett atyád, a tenger istene,
amint ígérte, teljesítve vágyadat,
szemében is, szememben is bűnös te vagy.

Mert sem biztos jelt, sem pedig jó sok szavát
nem vártad meg, s utána sem jártál magad,
hosszabb megfontolásra sem hagyván időt,
megátkoztad fiad, s megölted evvel őt.

THÉSZEUSZ

Úrnóm, hadd haljak meg!

ARTEMISZ

Bűnödnek súlya nagy,
de mégis, még te is nyerhetsz bocsánatot.
Hiszen Küprisz kívánta azt, hogy így legyen,
haragjában. S törvény az istenek között,
hogy egymás szándékát sosem keresztezik,
az egyik útjából a másik félre áll.

Hidd el, Zeusztól ne kellett volna tartanom,
ilyen szégyent nem tűrtem volna el soha,
hogy tétlenül nézzem, mikor legkedvesebb
hívem hal meg. Mentségedül szolgálhat az
először is, hogy tudva nem voltál gonosz,
aztán, hogy annyi vádat halmozott a nő,
s halálával tetézve megteveszthetett. 246 (1304-1337)

S különben is, leginkább téged sújt a gyász,
de én is bánkódom. Hiszen ha jámborok
halnak meg, őket sajnálják az istenek,
irtó pusztítást hitványak közt téve csak.

KAR

Szegény, maga jön, alig is lépked,
kedves, fiatal testét s a haját
a piszok és vér szennyezi, ó, jaj,
istenek küldték e királyi házra
kettős siratás iker árnyát.

HIPPOLÜTOSZ

(miközben sebekről borított testét szolgálai behozzák)

Ó, jaj nekem!

Rajtam gonosz átok, gonoszul apám
sujtott vele, és a szava gyilkol,
belepusztulok, ó, jaj nekem!
Fejemen sebek és átjárja a kín,
a velőmben a görcs ugrál hevesen,
kimerült már e test, lepihennék.

Jaj, jaj!

Ó, gyűlöletes fogatom, lovak,
táplált a kezem
titeket, s vesztet ti okoztátok.

Jaj, fáj, ég szerelmére, cselédek,
ne kíméletlen kézzel vigyetek.

Ki van ott vérző oldalam mellett?

Lágyan emelve, kimérve a léptetek,

úgy vigyetek tova, mert nyomorulttá
átkozott el apám. Zeusz, látod-e ezt?
Aki józanul él, tiszteli istent,
akinél derekabb még senki sem volt,
élete végéhez jut el: engem
befogad Hádész, bármily sok jót
tettem a mások
kedvéért jámboran élve.
Ó, jaj nekem!
Jaj, rám tör a kín, jön a kín újra!
Hagyjatok engemet itt,
s jöjjön a halál, az gyógyítson meg, 247 (1338-1373)
ti a kínjaimat szaporítjátok csak!
Adjatok egy dárdát nekem és
magam átszúrom
e kebel, s elnyugszik az életem így.
Ó, átka atyámnak, vést okozó,
s a véres árnyak, egykor élt
elődök gonosz tettei,
felidéznek a bajokat reánk is,
s engemet sújtanak,
azt, akinek semmi bűne nincs - ugyan miért?
Jaj, mit mondhatok?
Életem hogyan szabadul
meg e kintől, melyben szenvedek?
Bárcsak elaltatná az élet kínjait
Hádész sötét lakója, éji Végzet!
ARTEMISZ
Szerencsétlen, milyen csapás zuhant reád?
Romlásba vittek szép jellemvonásaid.
HIPPOLÜTOSZ
Hah!
Mily isten-illat vesz körül? Bajomban is
érezem, s ettől egész testem könnyebbedik:
Létó leánya, Artemisz van itt jelen?
ARTEMISZ
Ó az, kit mindennél jobban szeretsz, szegény.
HIPPOLÜTOSZ
Úrnóm, látod tehát, hogy mennyit szenvedek?
ARTEMISZ
Látom, de mégis könnyet ejtenem tilos.
HIPPOLÜTOSZ
Elvesztetted vadaszaton hű társadat...
ARTEMISZ
Bár elvesztettelek, kedves maradsz nekem.
HIPPOLÜTOSZ
...lovászodat s ki szobrodnak hű őre volt.
ARTEMISZ
Mert Aphrodité így akarta álnokul.
HIPPOLÜTOSZ
Tehát ő volt az istenség, ki tönkretett! 248 (1374-1405)
ARTEMISZ
Nem tisztelted, s ő gyűlölt józanságodért.
HIPPOLÜTOSZ

Tudom, hármunkat pusztított el egymaga!

ARTEMISZ

Téged s atyádat és atyádnak hitvesét.

HIPPOLÜTOSZ

Tehát atyám balsorsát is sirathatom.

ARTEMISZ

Az isten cselvetése tévesztette meg.

HIPPOLÜTOSZ

Ilyen szerencsétlenség ért, szegény apám!

THÉSZEUSZ

Az élet nem kedves nekem többé, fiam!

HIPPOLÜTOSZ

Téged még jobban sajnállak, mint önmagam.

THÉSZEUSZ

Bár én halhatnék meg helyetted, gyermekem.

HIPPOLÜTOSZ

Poszeidón így ajándékozta meg fiát!

THÉSZEUSZ

Az átkot ajkam bár ne mondta volna ki!

HIPPOLÜTOSZ

Dühödben akkor még te öltél volna meg.

THÉSZEUSZ

Isten zavarta meg tisztánlátásomat.

HIPPOLÜTOSZ

Haj,

bár ember átka teljesülne istenen!

ARTEMISZ

Hagyd el, mert nem maradhat bosszulatlanul,

bár föld alatt, az Alvilág homálya vár,

hogy szép testedre Küprisiz így támadhatott,

jámborságod s hűséges jellemed miatt.

Mert én saját kezemmel célba azt veszem,

kit ő halandók közt a legjobban szeret,*

s bosszút nyilammal állok, mely bizton talál.

S neked, ki oly sokat szenvedtél, majd ezért

Troizén földjén nagy tisztességet szerzek én: 249 (1406-1424)

a szűzleányok esküvő előtt neked

nyírják le szép hajfürtjüket, s még századok

multán is téged gyászolnak könnyek között.

A szüzek ajkán emlékedről szól a dal,

s Phaidrának érted lángoló szerelme sem

marad hír nélkül, s nem felejtik el soha.

S te vond magadhoz, ósz Aigeusznak gyermeke,

és zárd gyöngéden karjaidba már fiad,

nem szántsándékkal ölted őt meg, s istenek

ha úgy adják, az ember könnyen vétkezik.

Bocsáss atyádnak meg te is, Hippolütosz,

nem ő, a végzet hozta rád a pusztulást.

S most búcsúzom, haldoklót látnom nem szabad,

s halál lehelletével szennyeztem szemem,

s bizony látom, hogy nemsokára itt a vég.

HIPPOLÜTOSZ

Menj hát, boldog szűz istennő, s élj boldogul,

könnyen hagysz el hosszú barátságunk után.

Apámnak megbocsátok intelmed szerint,
hiszen tanácsodat követtem eddig is.
De jaj, szememre már sűrű homály borul,
apám, tarts átölelve, s támaszd fel fejem!

THÉSZEUSZ

Jaj, gyermekem, szegény apáddal mit teszel?

HIPPOLÜTOSZ

Ez már a vég, látom, megnyílt az Alvilág.

THÉSZEUSZ

S engem bűnös lelkemmel itt magamra hagysz?

HIPPOLÜTOSZ

Nem én, mivelhogy bűnödtől feloldalak.

THÉSZEUSZ

Mit mondasz? Véres bűnömtől feloldozol?

HIPPOLÜTOSZ

A nyíllövő nagy Artemisz legyen tanúm.

THÉSZEUSZ

Apádhoz mily nagylelkű vagy, kedves fiam!

HIPPOLÜTOSZ

Kivánd, hogy az legyen törvényes sarjad is. 250 (1425-1455)

THÉSZEUSZ

Téged siratlak, jámbor, nagyszívű fiam!

HIPPOLÜTOSZ

Búcsúznom kell, apám, apám, isten veled!

THÉSZEUSZ

Ne hagyj itt, gyermekem, küzdj még az életért!

HIPPOLÜTOSZ

Küzdelmemet már megküzdöttem s meghalok,
apám, hamar borítsd reám a szemfedőt.

(Meghal)

THÉSZEUSZ

Dicső Athén s Pelopsz-vidék határai,
milyen férfit vesztettetek! Boldogtalan
vagyok, s el nem felejttem Küprisz bosszuját.

KAR

Most már közösen gyászol a város,
könnyözön ömlik,
mit nem sejtett senki, megesett,
s jobban ráz meg a hír, ha királyi
házra sújt le a végzet. 251 (1456-1466)

ANDROMAKHÉ

Kerényi Grácia fordítása

SZEMÉLYEK:

ANDROMAKHÉ
SZOLGÁLÓ
PHTHÍAI NŐK KARA
HERMIONÉ, MENELÁOSZ LEÁNYA
MENELÁOSZ
MOLOTTOSZ, ANDROMAKHÉ GYERMEKE
PÉLEUSZ
HERMIONÉ DAJKÁJA
ORESZTÉSZ
HÍRNÖK
THETISZ

Történik Phthiában, Thetisz temploma előtt.

*A templomtól nem messze Neoptolemosz palotája látszik,
a templom előtt Thetisz szobra áll*

ANDROMAKHÉ

(a szobor alján ül, majd föláll)

Ó, ázsiai föld dísz, Théba városa,*
ahonnan jegyruhám aranykincsével én
Priamosz királyi tűzhelyéhez egykoron
megérkeztem, Hektór fiat szülő hites
felesége, Andromakhé, a hajdan írgyelt,
de most olyan boldogtalan, hogy nála nincs
(keményebb sorsu nő s nem is lesz tán soha):
ki láttam: Hektórt, férjemet hogy ölte meg
Akhilleusz, és a bástyafalról kisfiunk
hogyan dobták, a kis Asztüanaxot,* a mélybe le,
mikor bevette már a hellén Íliont;
magam pedig, jeles szabad ház gyermeke,
Hellaszba rabnóként kerültem, a trójai
zsákmányból engem nyert, vitézi tettei
jutalmaként Neoptolemosz, a szigetlakó.*
A Phthia földje s Pharszalosz város között
fekvő rónán lakom, hol egykor a tengeri
úrnő, Thetisz, Péleusszal élt, az emberek
zajától távol: ezt a thesszál nép frigyük
emlékére Thetideionnak nevezte el.*
Ez a ház Akhilleusz gyermekéé, ám a föld
királya agg Péleusz maradt továbbra is:
az ifju nem fogadja el jogarát, míg él.
Házukban egy fiúnak adtam életet,
az Akhilleusz-sarj nemzette őt, az én uram.

Mindeddig, bár sok baj szakadt rám, volt remény,

hogy gyermekem, ha él s virul, megóv: a sok
bajban gondoskodása majd oltalmat ad;
de mióta uram, megvetve rabnő-ágyamat,
feleségül vette Hermionét, a spártai 255 (1-30)
királyleányt, az kínoz, üldöz szörnyü mód.
Azt mondja, hogy varázsszerekkel én teszem
meddővé, és urával meggyűlöttem,
helyét e házban el kívánom venni, őt
ki is dobatnám férje ágyából; pedig
nem jószántából lettem egykor részese,
s már végleg elhagytam; tanum rá Zeusz atya,
hogy ezt az ágyat nem kívántam osztani.
De nem hiszi el, fejébe vette, hogy megöl,
s az apja, Meneleósz, segíti terveit.
Épp most is itt van, bent a házban, épp ezért
jött Spártából e földre, - félelmemben én,
Thetisz szomszédos templomába szaladtam el,
s most itt ülök, hogy oltalmazza éltém ő:
mert tiszteli Péleusz - és a Péleusz-sarjak is -
a Néreusz-lánnyal ült frigyének szent jelét.
Egyetlenem, fiam pedig, hogy senki meg
ne ölje, elküldtem titokban máshová;
hisz apja nem segíthet énrajtam se most,
s nem támaszkodhat ő se rá, mert messze van:
Delphoiba ment,* bűnhődni örültségeért,
mert Púthót hajdanán azért kereste fel,
hogya apja halálát kérje számon Phoiboszon;
ha régi bűnéért kiengesztelheti,
kegyes lesz hozzá már ezentúl Loxiasz.

Egy szolgáló jön a palotából

SZOLGÁLÓ

Úrnóm - nem röstellem, hogy így szólítalak
itt is, mint régi otthonodban, hol neked
örömmel szolgáltam, s a férjednek, míg élt,
mikor még Trója rónasága volt hazánk;
azért jövök, hogy elmeséljem híreim,
bár félek, meg ne lássanak gazdaimék,
de sajnállak, mert szörnyü dolgokon töri
fejét, Menelaósz és a lánya - jól vigyázz! 256 (31-63)

ANDROMAKHÉ

Ó, drága rabtársnóm - hiszen rabtársra vagy
előbbi úrnődnek, kit üldöz sorsa most -,
mit művelnek, beszélj! milyen cselt szó megint
a lány és apja, hogy megölje szegény fejem?

SZOLGÁLÓ

Fiad vesztére törnek, ó, boldogtalan,
kit elküldtél titkon hazulról máshová.

ANDROMAKHÉ

Ó, jaj nekem! hát tudja, hol van a kisfiam?
Vajon honnan? Végem van, én boldogtalan!

SZOLGÁLÓ

Azt nem tudom, félfüllel ennyit lestem el;

s láttam, hogy elment Meneleósz keresni őt.

ANDROMAKHÉ

Végünk van! Gyermekem, megölnek, elrabol
a két keselyű! és az, kit apádnak hívsz, akit
hívhatnál, épp most nincsen itt, Delphoiban ül.

SZOLGÁLÓ

Bizony neked se menne ily rosszul sorod,
ha ő itt lenne; így magányos, árva vagy.

ANDROMAKHÉ

És Péleuszról nem érkezett hír, nem jön el?

SZOLGÁLÓ

Az már öreg ahhoz, hogy segítséged legyen.

ANDROMAKHÉ

Pedig küldtettem érte, hívtam többször is.

SZOLGÁLÓ

Hát azt hiszed, törődik egy hírnök veled?

ANDROMAKHÉ

Igaz. S nem mennél el te hírnökségbe most?

SZOLGÁLÓ

Mit mondjak aztán, hol mulattam oly soká?

ANDROMAKHÉ

Asszonynak jó ürügyre lelni nem nehéz.

SZOLGÁLÓ

Veszélyes: Hermioné sok őrszemmel felér.

ANDROMAKHÉ

A bajban, lám, cserbenhagyod barátaid. 257 (64-87)

SZOLGÁLÓ

Azt már nem! Ezzel nem gyalázhatsz, asszonyom!

Megyek tehát; hisz egy rab asszony élete
amúgyse látványos, ha bántanak, ha nem.

(Elindul)

ANDROMAKHÉ

Menj csak; mi pedig örökkön ontott könnyeink,

síralmunk, jajveszékélésünk ég felé

tárjuk: mert ilyen az asszonyok természete,

sok zaklató bajukban élvezet nekik,

ha ajkukon, ha nyelvükön hordják, mi fáj.

Nekem siratnivalóm akad nem egy, de sok:

hazám, a városom, Hektór, halott uram,

s balvégzetem, mellyel egy igába kötve most

méltatlanul, rabszolgasorban élek itt.

Halandót boldognak* sosem kell mondani,

amíg nem látom meg hogyan hal, életét

hogyan végzi és hogy száll az Alvilágba le.

(Éneklősen)

Jófalu Trója fokára Parisz nem nászt, de sötét vést
vitt, nyoszolyája rabolt új örömét, Helenét.

Ílionom, tüzzel-vassal feldúlva miatta

vett be ezerbárkás hellaszi fürge sereg,

s hitvesemet, Hektórt, kocsival vonszolta a porban

tengerbéli Thetisz sarja a bástya körül;

engem a part fövényére vezettek nászi szobámból,
gyötrelmes rabigát vetve nyakamba legott.

Bőröm hánymiriád könny mosta, mióta a várat,

otthonom elhagytam, s porba tiport uramat!
Jaj nekem, én nyomorult, mire jó még látnom a napfényt?
Úrnóm, Hermioné kínoz, a rabja vagyok!
Istennőnk szobrát ölelem most oltalom-esdőn,
s orcám ázik, akár csermely-övezte kövek.

Bevonul a phthiai nők Kara, majd Hermioné 258(88-116)

KAR

Asszonyom, ó, ki Thetisz köves udvara, temploma földjét
rendületlen őrzöd,
felkeres, íme, a phthiai nőcsapat,* Ázsia lánya,
hátha tudnék gyógyírt
keverni, mely gyötrelmed oldaná,
nem lohadó riadalmu viszályodat Hermionéval,
mely, te szegény, Akhilleusz
fia ágya miatt, a közös férj
nász-kettőse miatt dül.

Lásd be a sorsod, a bajt, mibe úttalanul keveredtél!
Perbe szállsz, te, Trója
lánya, a spártaiakkal, a szolgasorú az urakkal?
Hagyd el már a tenger
istennőjének áldozat-lakát!
Mit zokogod gyönyörű alakod sanyarúra, jajongva
asszonyod hatalmán?
Ez a kényszerűség tefőlötted.
Semmi vagy, ne rágódj!

Menj, nosza, hagyd el a Néreusz-lány ragyogó palotáját,
lásd be szolgasorsodat,
zord idegenbe szakadt!
Nem a te városod ez, barátaid
nincsenek, balvégzetű,
boldogtalan fehérnép!

Szánom a keserű sorsod e házban, az én uraimnál,
Ílion rab asszonya!
Csak lapulok, remegek,
pedig a szívem veled jajong, zokog -
Zeusz lányának gyermeke*
ne lássa, hogy mit érzek.

.....
..... 259(117-146)

HERMIONÉ

Arancifrás fejkem és a sokszínű
peplosból készült öltözék a testemen
nem Akhilleusz, nem Péleusz családjától kapott
ajándék-holmi, melyben itt pompázhatok,
hanem lakón földről való, a spártai
Meneláosz adta, hős apám, a jegyruhám
sok más kincsével: szólnom is nyíltan szabad.
Beszédetekre ennyi volt a válaszom.

(Andromakhéhez)

Te meg, rabszolganő, ki dárdaszerzemény
létedre e ház élére kívánsz állani,
s minket kidobni! Varázsszeredtől gyűlöli
a férjem ágyamat, s a méhem magtalan,
mert félelmes tudásu szárazföldetek
minden leánya ilyesmiben! De ennek én
most már véget vetek! Nem oltalmaz Thetisz
oltára, sem szentélye: meghalsz, meg bizony!
Hogy megmentessen isten, ember, bárki is,
le kell a boldogokhoz illó dolyfödöt
vetned, s a térdemhez borulnod szolgálai
alázattal, házam söpörnöd, színarany
edényből hintve padmalyára friss vizet,
s megértened, hol vagy, hogy itt Hektór nem óv,
Priamosz se, kincseid se: Hellasz földje ez.
Szerencsétlen nő, balgaságod akkora,
hogy együtt mertél hálni férjed gyilkosa
fiával, és egy gyermeket szültél neki
a gyilkos vérből. Mert a barbár mind ilyen:
a lány ágyát az apja, anyját fia,
testvér testvérét osztja, hozzátartozók
egymást ölik, s mi tiltsa, nincs törvény, szokás.
Hozzánk ilyet be nem hozol: nem szép dolog,
ha két nőt tart egy férfi kantárszáron; egy
társat szeret, Kúpriszt csak eggyel tiszteli
a férj, ha tisztességes életet kíván.

KARVEZETŐ

De féltékeny természetű a női nem!
Vetélytársát teljes szivéből gyűlöli. 260 (147-182)
ANDROMAKHÉ

Jaj, jaj!

Halandóknál az ifjúság bajt hoz, s e bajt
tetézi még a jogtalan gondolkodás.

Félek, hogy rabsorsom nem óvja nyelvemet,
és sok jogos szót ejt, szavadra válaszul -
felülkerülve, én ihatnám meg levét:
a fennhéjázok nem nyelik le szívesen,
ha alsóbbbranguval vitában vesztenek;
de önmagamnak árulója nem leszek.

Mondd, ifju hölgy, milyen jogon tennék ilyet:
a ház törvényes asszonyát kilökni? Hogy?
Lakón hazád kisebb-e, mint a phrűgeké,
szerencsésebb sorsú, s szabad vagyok talán?
Tán testem oly kicsattanóan ifjú még,
kincsem, rangom, barátaim segítenek,
hogy én kívánjam itt helyed betölteni?
Vajon helyetted szülni is kívánok én,
rab gyermekekkel még tetézni terhemet?
Ki túrné el, hogy itt, Phthiában, trónra ők
kerüljenek, ha nem születne gyermeked?
Szeretnek engem itt, a Hektor özvegyét?
S nem is közrendű: phrűg királyi vér vagyok!
Férjed ha gyűlöl, nem varázsszerem miatt:

nem tudsz kedvében járni, nem vagy jó neki.
Mert bájital, szép hölgy, ez is: szerelmesünk
nem a külcsínt: jó természetünket élvezi.
Te meg, gyötörjön bármi: Spárta városa
rögtön nagyobb, Szkúroszt lenézed, itt szegény
hozzád képest mindenki, Meneleósz dicsőbb
Akhilleusznál... ezért utál a férjurad!
Az asszony dolga még a hitvány férjet is
szeretni, nem vitázni, egyetérteni.
Ha tán hófedte Thrákiában lenne úr
a férjed, hol sok nővel osztja sorra meg
ágyát a férfi, egyre mindig több esik,
kiirtanád a többit? Azt állítanád,
mind telhetetlen, ágyat áhitó buják? 261 (183-218)
Rút volna! Bár mi súlyosabban szenvedünk
e kórtól, mint a férfiak, leplezzük azt.

Ó, drága Hektór! én a kedvedért a lányt
jószívvel néztem, hogyha Küprisz félrevitt,
gyakran nyújtottam fattyaidnak mellem is,
hogy meg ne bántsalak, ne érjen bosszuság.
Így voltam én erényes, ez szerezte meg
férjem szívét; te még az égi harmatot
se tűröd férjed köntösén, úgy félted őt.
Ne úgy szeresd a férjed, asszony, mint anyád,*
ne lépj a nyomdokába - mert a rossz szülő
példájától szülötte messze fut, ha bölcs.

KARVEZETŐ

Úrnóm, hallgass reám, ha nem nehéz neked,
s hajolj e nő szavára, békülj meg vele.

HERMIONÉ

Mit szónokolsz, miféle szócsatába fogsz,
józan szerinted csak te vagy, s én oktalan?

ANDROMAKHÉ

Nem éppen bölcs beszédet adtál itt elő.

HERMIONÉ

A bölcsességed, asszony, én nem áhitom!

ANDROMAKHÉ

Ifjú létedre csúnya dolgokat beszélsz.

HERMIONÉ

Te nem beszélsz, csinálsz olyasmit énvelem.

ANDROMAKHÉ

Küprisz miatt szenvedni szótlán illenék!

HERMIONÉ

Miért? nem ez van tán a nőknél főhelyen?

ANDROMAKHÉ

Ha szépen művelik; de rút a csúnya vágy.

HERMIONÉ

Nem barbár törvények szerint él városunk.

ANDROMAKHÉ

A szégyen egyformán gyalázat itt meg ott.

HERMIONÉ

Bölcs vagy, de meg kell halnod így is, bölcsen is. 262 (219-245)

ANDROMAKHÉ

Látod Thetisz szobrát, amint épp rád tekint?

HERMIONÉ

Hazádat, hol meghalt Akhilleusz, gyűlöli.

ANDROMAKHÉ

Anyád, Helené gyilkolta meg fiát, nem én.

HERMIONÉ

Mi úgylis fáj, mit mérgesíted még tovább?

ANDROMAKHÉ

Lásd: hallgatok, bezárom immár ajkaim.

HERMIONÉ

Csak mondd el azt, amiért itt fölkerestelek.

ANDROMAKHÉ

Mondom, hogy nincs elég eszed: rádférne több.

HERMIONÉ

Hagyd ott a vízi istenasszony szent helyét!

ANDROMAKHÉ

Ha nem halok meg. Máskülönbén semmiképp!

HERMIONÉ

Így döntöttem; nem várhatom meg férjemet.

ANDROMAKHÉ

Nem adom magam kezedre, míg meg nem jön ő.

HERMIONÉ

Megégettetek; nem leszek kíméletes.

ANDROMAKHÉ

Eméssz csak el! Tanúk reá az istenek.

HERMIONÉ

Szörnyű sebek fogják belepni testedet.

ANDROMAKHÉ

Ölj meg! kinek oltárát bevérzed, megfizet.

HERMIONÉ

Te barbár fajzat, vakmerő, konok pimasz!

Dacolsz haláloddal?! De én fölkeltelek

ültő helyedből - talpra pattansz csakhamar,

olyan csalétket tartogat tervem neked.

Többet nem mondok róla, míg ki nem derül.

Csak ülj ott! Bár ólommal öntsenek körül,

én fölkeltelek, mielőtt megérkeznék, akit

úgy vársz, kibem bizakodsz: Akhilleusz gyermeke. 263 (246-267)

ANDROMAKHÉ

Bizakodom. Nem félelmetes, hogy vad kígyók

mérgére adtak balzsamírt az istenek,

de féregnél, tűznél mi sokkal rémesebb:

a rossz asszonyra senki gyógyszert nem talált?

Ilyen csapás vagyunk az emberekre mi.

Közben Hermioné visszatért a palotába

KAR

Szörnyű bajok sora nyílt bizony ott, mikor

az Ída szurdokát*

felkereste Zeus s Maia gyermeke,

az istenségek szépigás

hármassfogatja élén;

odavitte a baljelű verseny, a szépség-vita

szerét a tanyára,

a csordapásztor, a barmot őrző legény
szirti otthonába.

És hogy elértek a fák-koronázta vad
szurdokba, friss hegyi
csermely mosta sugárzó testüket;
úgy mentek a Priamoszfihoz,
versengve botor szavak
özönével. Amaz Küprisz csalfa szavára hajolt,
mit hallani édes,
de szörnyű pusztulást hozó phrúgek szegény
honára, ezt nyögi Trója vára.

Dobta volna a válla mögé a bajt
az, ki szülte őt,* Pariszt,
mielőtt az Ída-hegyre költözött:
amikor kiabált a jós-babérnál
Kasszandra: pusztítsák el őt,
Priamosz dús városa szégyenét.
Könyörgött, sorra járta népe véneit,
esdve, hogy öljék meg csecsemőjük. 264 (268-299)
Nem húznának a trójai nők nehéz
rabigát, és te, asszonyom,
királyi házban trónolnál ma is;
a kemény hadimunka nem űzi akkor
tíz évig Ílion körül
a dsidás, deli hellaszi ifjakat;
az ágyasházuk nem marad gazdátlanul,
agg szüleik gyermektelen árván.

Meneláosz jön, szolgálk kíséretében, Andromakhé kisfiával

MENELÁOSZ

Jövök, fiaddal, kit titokban, lányomat
kijátszva, más házába vittél, asszonyom.
Azt képzelted, megment az istennő-szobor
téged, s az elrejtői őt: de láthatod,
nem könnyű ám túljárni Meneleóosz eszén.
Ha most a templom udvarát el nem hagyod,
gyilkos vasam tested helyett fiadra sújt.
Gondold meg hát: halálodat választod-e,
vagy ő pusztuljon el helyetted, vétkedért,
mit ellenem s a lányom ellen elkövetsz!.

ANDROMAKHÉ

Ó, hírnév, hírnév! Hány ezer kis senkinek,
poreMBERnek fújtad te nagyvá életét!
Kinek jóhíre színigazság: tisztelem,
de hol hazugság van mögötte, nincs becse
szememben: ész és jószerencse dolga csak.
Te vetted egykor a legkiválóbb hellaszi
vezérekkel be Íliont, te gyáva cenk?
Kit jóformán gyermek leányod annyira
felbujthatott, hogy egy szegény rabszolganő
ellen viselsz hadat! Nem érdemled te meg

Tróját, tenálad Trója jobbat érdemelt!
(Csak kívülről ragyog, ki bölcs hírében áll,
belül, mint minden ember, épp olyan - csupán
a gazdagság kivétel: az hatalmat ad.)
Meneláosz, járjunk hát vitánk végére most:
tegyük fel, meghalok, leányod már megölt - 265 (300-333)
a gyilkosság foltját sosem moshatja le!
Halálomért te is felelsz az emberek
előtt: vállalnod kell, te voltál cinkosa.
Ha meg halálom elkerülném: kisfiam
gyilkolnátok meg? Azt hiszed, könnyen veszi
az apja, hogyha elveszíti gyermekét?
Nem oly gyávának látta egykor Trója őt!
Saját útján fog menni - Péleuszhoz, s a hős
Akhilleuszhoz méltó lesz az, mit tenni fog -
elúzi házából a lányod. Hogy talál
új férjet, mit mondasz: hogy elszökött gonosz
urától, ő, a szendeség? hisz száll a hír!
Ki kéri nőül? Otthon ül majd férjtelen,
magában őszül meg? Te balga férfi, nem
látod, milyen baj-áradat zúdul reád?
Nem jobb, ha lányod nászi ágát éri kár,
mint elszenvedni mind, mit elsoroltam itt?
Nem kell nagyobbakkal tetézni kis bajunk,
s ha már mi, nők oly óhatatlan rossz vagyunk,
ne másolják természetünk a férfiak.
Ha megrontom varázsszerekkel lányodat
s a méhét, mint ő mondja, meddővé teszem,
oltár elé nem hullok akkor esdve, nem
ellenkezem, sőt: vődet én magam fogom
megkérni: szabjon büntetést rám, hisz neki
éppúgy ártok, ha általam gyermektelen.
Ilyen vagyok; benned, bevallom, egy dolog
félelmetes számomra: asszony-ügy miatt
döntötted pusztulásba Tróját is, szegényt.
KARVEZETŐ
Túlzás, hogy nő létedre így szólsz férfihoz,
a józanság határain túllő szavad.
MENELÁOSZ
Azt mondod, asszony, ez csekélység, és király
mivoltomhoz méltatlan, és Hellaszhoz is?
Vésd jól eszedbe: bírni azt, amit szívünk
kiván, nagyobb ügy, mint bevenni Íliont.
Azért küzdök most lányomért, mert jól tudom,
milyen nagy sérelem, hogy ágya társtalan. 266 (334-370)
Minden más női szenvedés másodlagos;
ki férjét veszti, elveszíti életét.
Szolgáimnak parancs, amit vőm mond, s az ő
szolgáinak, mit lányom és én rendelünk;
mert nincs saját jószág a hozzátartozók
között, ha őszintén azok: minden közös.
Ha várok, míg megérkezik, s nem végzem el,
mit tervbevettem: gyáva s okatlan vagyok.
Kelj föl, hagyd ott az istenasszony templomát:

így meghalsz, ám e gyermek életben marad,
de őt ölöm meg, ha nem akarsz meghalni te:
válassz, egyikteknek ma meg kell halnia.

ANDROMAKHÉ

Ó, jaj, keserves sorsolás, amit kívánsz!
Ha életet húzok ki: gyötrelmemre lesz,
ha nem húzom ki: teljesül balvégzetem.

Ki súlyos tette tőrsz csekélyke ok miatt,
figyelj ide! Mért ölsz meg? Milyen bűnért? Melyik
várost árultam el? Megöltem gyermeked?
Vagy házad gyújtottam fel? Együtt hált velem,
a rabnővel, gazdám: miért engem, nem őt
ölöd meg? Ő erőszakolt meg! Kezdeté
helyett miért a végeredményt bünteted?
Ó, jaj, szegény fejem, szerencsétlen hazám,
keserves kínjaim! Miért szültem fiat,
hogy kétszeres gonddal tetézzem gondomat?
De most ezen miért siránkozom? Szemem
inkább szárazra törlöm és számot vetek.
Ki láttam Hektórom kocsin hurcolt sebes
testét, s jajongva lángbafúlni Íliont,
rabnőként szálltam, kit hajánál fogva húz
az úr, hellén hajóra; Phthiában pedig
Hektórom gyilkosának ágyasháza várt.
Mért lenne édes élni? Merre nézhetek?
Jelenvaló sorsomra, vagy mi messzetűnt?
Fiam maradt csak, életem szemefénye volt,
s őt is megölnék, kiknek ez módjukban áll.
Nem, gyászos életemnek ára nem lehet
a gyermekem! Remélem, így megmenthetem: 267 (371-408)
szégyen, ha nem halok meg egyszülöttemért.

Az oltárt elhagyom, kezéd közé megyek:
vágj, ölj, kötözz meg, vesd nyakamra hurkodat!
Ó, gyermekem, szülőanyád, hogy meg ne halj,
leszáll Hádészhoz: hogyha életben maradsz,
emlékezz rá, mit túrt, hogyan halt meg szülőd,
s apádnak is mondd el, ha majd csókok között,
zokogva kulcsolod nyakát, mit tettem én.
Mert lelke a gyermek minden embernek; ki ezt
becsmérli, mert gyermektelen, nem szenved úgy,
de könnyű sorsa voltaképpen sorscsapás.

(Közben eljön az oltártól)

KARVEZETÓ

Részvétellel hallgattam szavad: mi, emberek,
együtt érzünk az idegenek bajával is.
Békítsd ki, Meneleósz, a lányodat vele,
hogy megpihenjen végre annyi kín után.

MENELÁOSZ

(a szolgálákhöz)

Ragadjátok meg, rajta, fogjátok le őt,
szolgák! mert kellemetlen ujság vár reá.
Én csak hogy elhagyd azt a szent oltárt, azért
mondtam, hogy megváltod halálától fiad:
így csaltalak, vesztedre, karmaim közé.

Tudd meg tehát tőlem, hogy állnak dolgaid:
a gyermekedről majd a lányom dönti el,
megöljük vagy ne öljük, órá bízom ezt;
s most indulj befelé, hadd tanuld meg, hogy szabad
embert nem sértegethet egy rabszolganő!
ANDROMAKHÉ
Ó, jaj nekem, csapdába ejtettél, csalárd!
MENELÁOSZ
Hirdesd mindenkinek; tagadni nem fogom.
ANDROMAKHÉ
Az Eurótász partján a bölcsesség ilyen?
MENELÁOSZ
A bántásért Trójában éppúgy bosszu járt.
ANDROMAKHÉ
Jogot nem ismersz? Hogy mi istenes, mi nem? 268 (409-438)
MENELÁOSZ
Ha kell, bűnhődöm majd; megöllek akkor is.
ANDROMAKHÉ
S fiókám is? Szárnyaim alól kiteped őt?
MENELÁOSZ
Nem: lányom ölje meg, ha jólesik neki.
ANDROMAKHÉ
Ó, jaj nekem! Hát megsirathatlak, fiam?
MENELÁOSZ
Bizony nem int feléje biztató remény.
ANDROMAKHÉ
Ó, minden ember által útált nép, a föld
leggyűlöltebb lakói, spártabéliek,*
bajszerző, hitszegő hazugság-mesterek,
nem nyílt, de girbegurba észjárásuak,
érdemtelen megy jól hazánkban sorsotok!
Milyen vétek nincs nálatok? több gyilkolás
van-e bárhol? Nem vagytok haszonlesők, csalárd
beszédűek, kétszínű símanyelvűek?
Pusztuljatok el! Nekem pedig nem oly nehéz
meghalnom, mint hiszed: halálom volt a nap,
midőn a phrúgek ősi vára porbahullt,
s dicső uram, ki fegyverével annyiszor
változtatott silány hajóssá, parti hőst.
Most asszony ellen zord vitézként tetszelegsz,
s megölsz. Csak öl! Hízkelkedő szó ajkamat
nem hagyja el, nem éri meg lányod, se te.
Te Spártában vagy nagy, hol otthon vagy, mi meg
Trójában voltunk. Hogyha rosszul megy sorom,
ne ujjongj! Rád is járhat éppennyúgy a rúd.

A szolgák Andromakhét és fiát a palotába kísérik, Meneláosz követi őket

KAR
Kétfrigyü násznyoszolyát
nem dicsérek én soha,
se kétanyás gyerekhadat, 269 (439-465)
a ház áldatlan bánatát, vizsályát.
Egy nőt szeressen hitvesként a férj,

ágyát más férfival nem osztót.

Városainkra se jó,
hogya két uralkodó
van egy helyett, kit túrni kell,
gondra külön gond, zendülésre jó ok;
ahol két mester zengi énekét,
viszályt kavarnak ott a Múzsák.

Ha gyors szelek hajtják a hányatott hajót,
kereket ne tekerje ki erre, ki arrafelé;
a bölcsék nagy sereglete kevesebbet ér,
mint egy erős akarat, ha nem oly
okos is; ez az igazi hatalom a házban, a városokban,
ki efelé tör, javára válik.

Ezt láttuk itt: a hadvezér leánya is,
a lakón, dühre gyúlt ura ágyastársa miatt,
halálba küldi őt, a trójai nőt, szegényt,
és kicsinyét, hova fajul indulata!
Kegyetlen, jogtalan, isteniden ez az ölés, egyszer még,
úrnóm, megiszod levét e tettnek.

KARVEZETŐ

Már látom, amott
jön a ház felől, közös rabigát
cipelve, halálraitélve a pár.
Balsorsu asszony, és te, szegény fiú,
meghalsz az anyád ágya miatt, bár
te nem vagy oka,
nincs bűnöd e zord urak ellen.

Andromakhé jön megkötözve a fiával, mögöttük Meneláosz a szolgálakkal 270 (466-493)

ANDROMAKHÉ

Ím, a durva kötél kezem
összevérzi, bilincs szorít,
így megyek le a mélybe.

MOLOTTOSZ

Jaj, anyám, anyám, teveled
megyek, a szárnyad alatt, én.

ANDROMAKHÉ

Baljós áldozat ez, Phthía
hatalmasai!

MOLOTTOSZ

Ó, apám, gyere, segíts tieidnek!

ANDROMAKHÉ

Ott fogsz, ó, drága gyermekem,
feküdni anyád ölén,
holtan a holttal a föld alatt.

MOLOTTOSZ

Ó, jaj, jaj nekem, én, szegény,
jaj, anyám, neked is jaj!

MENELÁOSZ

Föld alá veletek, mondom! az ellen

sáncairól jöttek, kétféle parancsra
vesszettek el: téged az én kavicsom*
öl meg, a gyermeked meg a lányom,
öt Hermioné; mert esztelenség
elereszteni ellenség fiait,
ha megölve
megszabadul házunk a gondtól.

ANDROMAKHÉ

Férjem, férjem, erős karod
bár segítene, és dsidád,
oltalmul, Priamosz-sarj!

MOLOTTOSZ

ÉN, boldogtalan, éneket
zengiek tán végzetem ellen?

ANDROMAKHÉ

(Meneláoszra mutat)

Esdekelve öleld az úr
térdét, gyermekem. 271 (494-521)

MOLOTTOSZ

(Meneláosz lábaihoz borul)

Drága jó uram, ne küldj a halálba!

ANDROMAKHÉ

Arcomat könnyel öntözöm,
mint forrás vize naptalan
köveket, áztatom, én szegény!

MOLOTTOSZ

Jaj nekem, menedéket én
hol találok a bajban?

MENELÁOSZ

Mit rimáncodsz, térdem ölelve esdőn,
mint tengeri szirtnek, vagy a habnak?

ÉN csak enyéim segedelme vagyok,
nem vagy előttem kedves; az élet
nagy része letelt, amíg bevettem
Tróját, s foglyul ejtettem anyád!

Érte fizetsz most,
föld alá, Hádészbe leszállva.

KARVEZETŐ

De most látom, Péleusz jön ott, nincs messze már:
siet felénk, agg lábait buzgón szedi.

Megjelenik Péleusz, botra támaszkodva, egy szolga vezeti

PÉLEUSZ

Titeket kérdezlek, s ezt a gyilkolás-vezért,
mi ez? hogy értsem ezt? mi baj hoz pusztulást
házunkra? mit műveltek ítélettelen?

Meneláosz, állj! jogot tiporni mért sietsz?

(Szolgájához)

Vezess gyorsabban! Nincs idő, úgy látom én,
a lassuságra! ujraifjító erőt

kívánok tagjaimba: most kell, vagy soha!

Először hát hadd fűjjak enyhítő szelet

szegény asszony vásznába: mondd, milyen jogon
vezetnek megkötözve, téged és fiad?
Mint bárányával a szoptató juh, úgy hajolsz
a kés alá, míg én s urad távol vagyunk. 272 (521-549)

ANDROMAKHÉ

A gyermekemmel halni visznek, ó, öreg,
mint láthatod. Mit mondjak erről még neked?
Hiszen nem egyszer, számtalanszor hívtalak,
hány hírnököt küldtem hozzád sürgetőn!

A ház viszályát hallomásból ismered:
e férfi lánya gyűlöl és halálba küld.

Thetisz oltárától most, ki szülte nagyszerű
fiad, s akit csodálva tisztelsz, csellel ők
elcsaltak, elhurcolnak, és ítéletet

bár nem hoztak törvény szerint, a ház urát
nem várva meg, jól tudva árvaságomat
s e gyermekét, ki mindezekről nem tehet,
megölnék, őt és engem is, boldogtalant.

Könyörgök hozzád, térdeidhez hullva, mert
nem emelhetem most drága álladhoz kezem:

az istenekre, ments meg engem és fiam,
ó, aggastyán! Ha nem segítesz, meghalunk,
s reátok szégyent hoz, mi balsorsot reám.

PÉLEUSZ

(a szolgálkhoz)

Oldjátok föl, parancsolom - mert bajba jut,
ki vonakszik - azt a durva istrángot kezén!

MENELÁOSZ

Én megtiltom nekik! Tenálad nem vagyok
alábbvaló, s e nővel én rendelkezem.

PÉLEUSZ

Hogyhogy? Te intézkedsz a házamban, ki most
jöttél? Nem elég neked, ha Spártában vagy úr?

MENELÁOSZ

Én zsákmányoltam Trója várából e nőt.

PÉLEUSZ

Jutalmul aztán gyermekem fia kapta meg.

MENELÁOSZ

Nem enyém, mi övé, s övé az én tulajdonom?

PÉLEUSZ

Csak jóra, nem gonoszra: meg nem ölheted!

MENELÁOSZ

Kezemből őt ki nem ragadhatod soha. 273 (550-578)

PÉLEUSZ

Botom mindjárt fejedre sujt, véresre ver!

MENELÁOSZ

Csak nyúlj hozzám, gyere ide! Meglátod, mi lesz!

PÉLEUSZ

Te hitványak hitványa! Férfi vagy te, mondd?

Még szóra nyílhat férfiak között a szád?

Kinek elvihette asszonyát egy trójai,

mert nyitva hagyta háza, őrizetlenül,

mint hogyha erényes nő vigyázná tűzhelyed,

nem a rosszakrossza. Mert ha még akarna is,

erényes Spárta egy leánya sem lehet:
hisz elhagyják a fiúkkal együtt otthonuk,
s pucér combokkal, lenge peploszban velük
futnak, birkóznak, versenyeznek - nézni sem
birom. S csodáljátok, ha nem neveltek így
erényes, tisztességtudó feleségeket?
Helenét kell megkérdezni, hűtlen asszonyod,
ki otthonodból megszökött botrányosan,
más földre költözött egy ifju férfival.
S miatta hívtad hadba azt a rengeteg
hellént, s vezetted Ílion bátyáihoz?
El kellett volna őt taszítanod, mikor
megcsalt, nem dárdát fogni! Hagytad volna ott,
fizetted volna érte, hogy többé ne lásd!
De másfelé tekerte kormányát eszed:
halálba küldted sok nemeslelkű vitézt,
s gyermektelenné tetted agg szülőiket.
Derék fiát hány ősz apától vetted el!
Közjük tartozom én is, én boldogtalan:
Akhilleusz véres gyilkosának tartalak.
Trójából sebzetlen te tértél csak haza,
s úgy hoztad meg, szép tokba zárva, fegyvered,
mint elvitted, ragyogva, csorbíthatatlanul.
Intettem én a házasodni készült,
rokonságod kerülje, otthonába ne
fogadja rossz asszony porontyát, mert a lány
ledér anyjára üt. Figyeljetek reám,
kérők: csak jó anya gyermekét vegyétek el! 274 (579-614)
És mit vétettél még* a bátyád ellen is!
Megölte lányát óhajodra ostobán,
úgy izgultál, hogy visszakapd rossz asszonyod.
S mikor Tróját bevéve - ezt se hagyhatom
szó nélkül - elcsípted, nem ölted meg, hanem
eldobva kardod keble láttán, csókjait
fogadtad, dédelgetted az áruló kutyát -
nem volt hatalmad Küpriszen, te gyáva rongy!
Most meg házunkba jössz, s amíg fiam fia
nincs itthon, pusztulást hozol rá: joggal
megölnéd ezt az árva asszonyt s gyermekét,
ki megríkat még téged és a lányodat,
ha százszor is fattyú. A száraz föld bizony
gyakran hoz jobb termést a zsírosnál; nem egy
fattyú különb lesz, mint a törvényes szülött.
Hordd el magad lányoddal együtt! Többet ér,
ha rossz gazdag helyett derék szegényt kapunk
apósnak is, barátoknak is. Te semmi vagy!

KARVEZETŐ
Az emberek közt nagy viszályt csinál a nyelv
minden csekélységből: azért vigyáz a bölcs
halandó, meg ne sértse jóbarátait.

MENELÁOSZ
Miért tartják az aggokat bölcsnek, miért
hitték Hellaszban jóeszűnek azt, ki vén?
Ha te, Péleusz, bár dicső apának sarja vagy*

és sógorság köt össze, szégyenedre így
gyalázzol minket most e barbár nő miatt,
kit messze kéne űznöd, át a Níluson,
a Phászisz árján, s hívnod ehhez engem is!
Onnét való e nő, hol annyi hellaszi
esett el, dárдавert halottak halma nőtt,
s fiad kiontott vére órá is tapad,
hiszen Parisz volt hős Akhilleusz gyilkosa,
Hektór testvére, s ő a Hektór özvegye!
Mégis belépsz e nővel egy fedél alá,
hogy asztalodhoz üljön, arra méltatod,
s hagyod, hogy ellenségeket szüljön neked!
Mikor pedig, javadra és javunkra, meg 275 (615-651)
szeretném ölni, kitéped őt kezem közül?
Mondd csak - nem szégyen szóbahozni ezt se most -,
ha gyermekem nem szül, viszont ettől fiúk
jönnek világra, őket ülteted talán
Phthiában trónra, és a barbár fajta lesz
itt úr a hellének fölött? S én nem vagyok
észnél, ha irtom a jogtalant, s a bölcs te vagy?
S vedd ezt is fontolóra: hogyha lányodat
te adnád egy polgárhoz, és ő szenved így,
hallgatva túrnéd? Nem hiszem! mégis szidod
a hozzátartozóid egy idegen miatt?
Mert mint a férfi, éppenúgy erőlködik
a nő, ha rossz hozzá a férje; mint a férj,
ha otthonában céda asszony móríká.
De míg a férfi karja jó erős, a nő
csupán szülőben és barátban bízhatik.
Hát nem helyes, ha megsegítem gyermekem?
Vén vagy, nagyon vén. Hadvezérségem pedig
hogy említetted, jobb nekem, mint hogyha nem.
Helené nem önként ment a bajba: az istenek
akarták, és Hellasznak ez hasznára volt -
a fegyverforgatást, csatát nem ismerők
vitézi iskolája lett a háború;
tapasztalás minden halandó mestere.
S az, hogy mikor megláttam újra asszonyom,
nem öltem őt meg: épp a józanság jele.
Bárcsak ne ölted volna meg Phókoszt te sem!
Jóindulat beszél belőlem, nem harag:
heveskedsz, mert nyelvviszketegséged vezet,
nekem több hasznot hajt a bölcs megfontolás.

KARVEZETŐ
Hagyjátok abba, hasznosabb tinektek is,
a szócséplést: mindkét vitázó bajt csinál.

PÉLEUSZ
Jaj, Hellasz-szerte rossz szokás uralkodik:
ha zsákmányból emléket állít egy sereg,
nem a küzdőké látszat szerint a győzelem,
hanem vezérük szerzi ott a hírnevet,
ki egy a sokszáz dárдаforogató közül, 276 (652-688)
nem tesz többet, de őt dicsérik sok helyett.
A város élén tiszteletben trónolók

a népnél többek, azt hiszik, pedig dehogy:
e senkiknél sokkalta bölcsebb hány akad
a nép közt, bátor s tetterőtől duzzadó!
Így kérkedtek, te és a bátyád, érdemül
felhozva Tróját s hadvezéri tisztetek,
mások kínjára és bajára dölyfösen.
Megmutatom én neked, hogy Ída pásztora,
Párisz se volt nálam keményebb ellened,
ha nem pusztulsz innen minél előbb, s veled
meddő lányod, kit otthonából férje majd
hajánál fogva ráncigál ki s kerget el,
a magtalan üszödöt, ki el nem tűrheti,
hogy mások szüljenek, míg ő gyermektelen.
Ha őt megfosztja a gyermekáldástól a sors,
nekünk le kell utódainkról mondanunk?
Takarodjatok, szolgák, odébb! Lássam, van-e
ember, ki meggátolja, hogy föloldjam őt?

(Andromakhéhoz lép)

Egyenesedj csak ki! bárhogy is reszket kezem,
kioldom béklyód hurkolódó szíjait.
Hogy meggyötörted karjait, gyalázatos!
Bikát, oroszlánt kötsz meg, azt hitted talán?
Féltél, hogy kardot fogva, szembeszáll veled?
Gyere csak, gyerek, segíts anyád csuklóiról
az istrángot levenni! Még Phthiában én
nagy ellenségükké nevellek! Spárta csak
dárdával és csatán szerezte hírnevét,
lakói másban nem különbek senkinél.

KARVEZETŐ

Az ember gyakran féktelen, ha már idős,
könnyen kitör heveskedő természete.

MENELÁOSZ

Folyton csak szitkozódsz, a sulykot elveted;
Phthiába én nem szívesen jöttem, de itt
sérelmest tenni nem fogok s nem tűrök el.
S már nincs is ráérő időm, megyek haza;
van egy város,* nem messze Spártától, előbb 277 (689-724)
barátunk volt, most mégis ellenségesen
viselkedik: megtámadom nagyobb sereg
élén, legyőzöm gyorsan és elfoglalom.
S ha mindent kedvezően elrendeztem ott,
majd eljövök s ha vőm előttem áll, neki
szemébe mondom véleményem, s ő nekem.
Ha megzabolázza ezt a nőt s illetmudó
lesz hozzánk máskülönben, őt sem éri más;
de indulatra indulat lesz válaszom,
viszonzásul tettére tett következik.
Amit te mondasz, azt szívemre nem veszem;
ha árnyékunk szólalna meg, mely elkisér,
az érne ennyit: mást se tudsz, csupán fecsegsz.

Meneláosz eltávozik kíséretével

PÉLEUSZ

(a kisfiúhoz és Andromakhéhoz)

Vezess hát, gyermekem, karomnál fogva, jöjj,
s te is, szegény asszony! Feletted elvonult
a vad vihar, nyájas fuvalmu révbe érsz.

ANDROMAKHÉ

Áldás reád s szeretteidre, ó, öreg,
ki megmentetted gyermekem, s szegény fejem.
De légy most résen: az elhagyott úton reánk
ne törjenek lesből, hogy elraboljanak,
látván: öreg vagy, én pedig csak gyenge nő,
s a kisfiam még csöpp gyerek; kérlek, vigyázz,
menekvésünk napján rabul ne ejtsenek.

PÉLEUSZ

Nekem félénk asszonybeszéddel itt ne jöjj!
Előre! Nem nyúl senki hozzátok, hiszen
nyögné is! hála az isteneknek, bőviben
van itt, Phthiában, fegyveres, lovas hadunk;
én is helytálok még, olyan vén nem vagyok,
mint gondolod, s ha egy ilyen ember áll elém,
öreg létemre úgy legyőzőm, mint a pinty!
Mert hogyha bátor, többet ér sok ifjunál
a vén: erős testtel mit ér a gyáva cenk? 278 (725-756)

Péleusz Andromakhével és gyermekével elvonul

KAR

Bárcsak ne jöttem volna világra sosem,
vagy jó szülők, jó módu család gyermekeként!
Mert akit szükség gyötör, ott a menekvés
nemes szeretteinél,
kiket jeles otthonuk hírrel, tisztelet
páncéljával övez; s a
férfiunak, ha derék,
nem törli el nyomát az idő; az erény
fénylik holta után is.

Rosshírű győzelmet nem aratni bizony
jobb, mint erőszakkal, gonoszul nyerni csatát.
Mert e percben édes ugyan diadalmunk,
íze utóbb keserű
lesz, szégyene rátelepül házunkra is.
Ezt az életet élem,
védje, dicsérje szavam;
házunkban jogtalan hatalom ne legyen
úr, sem városainkban.

Ó, öreg, elhiszem én,
hogy te, Aiakosz fia, egykor a kentaurok*
s lapithák harcaiban jelesen
forgattad dárdád, s bebolyongtad az Argón
tengerek vizét s a zord Szümplégadeszt
nagyhírű hajóutadon;
és mikor a jeles Zeus-sarj Íliont
fojtogatón bekerítette,

osztva dicső hírét
együtt tértél vissza vele
Európába a haddal.

A Dajka jön a palotából 279 (757-785)

DAJKA

Jaj, kedves asszonyok, miféle egy nap ez!
Az elmúlt bajra máris új baj tornyosul.
Úrnőm ott bent, hogy apja egyedülhagyta őt
- Hermionéről szólok -, belátta hirtelen,
mit tett, mikor meg akarta Andromakhét s fiát
öletni, és most halni készül ő maga,
mert fél, hogy bosszút áll a férje mindezért;
házából szégyenszemre elkergetheti,
vagy halnia kell, mert ölni kívánt jogtalan.
Üggyel-bajjal fogják le hű cselédei,
nehogy hurokba dugja szép nyakát, alig
bírnák kitépni-húzni jobbjából a tört.
Így szenved most, látván előbbi tettei
rútságát. Én nem győzöm úrnőmet tovább
a kötélről visszatartani, kedves asszonyok;
azért tán menjetek be most a házba ti,
s beszéljétek le, mert az új tanácsadók
hatásosabbak, mint öreg barátaink.

KARVEZETŐ

Már halljuk is bentről, a ház cselédei
hogyan lármáznak: az lesz ez, amiről mesélsz.
Nyilvánvalóan látni, hogy szegény feje
megbánta, amit csinált: a házból most kifut
a szolganép elől, halálra szomjazón.

Hermioné kirohan feldúltan a palotából

HERMIONÉ

Ó, jaj nekem!
Tépem hajamat, hasogassa a körmöm,
dúlja fel arcomat!

DAJKA

Leányom, mit csinálsz? Elcsúfítod magad?

HERMIONÉ

Ajaj, ajaj!

Repülj tova, fürtjeimet fedő lepel,
könnyűszövésű gyoics! 280 (786-815)

DAJKA

Takard el kebled peploszoddal, gyermekem!

HERMIONÉ

Mire jó peplosz alá rejteni keblem?

Nyílt, takaratlan a bűnöm, amit
megtud a férjem!

DAJKA

Fáj, hogy megölted volna férjed ágyasát?

HERMIONÉ

Nyögöm a vétkem; mire is vetemedtem!

Átka, az átka kísér: aki él,
átkoz ezentúl.

DAJKA

A hitvesed majd megbocsátja bűnödöt.

HERMIONÉ

Miért vetted ki a törst a kezemből?

Add vissza, édesem, add vissza, hadd döföm
keblembe; miért vonsz el kötelemtől?

DAJKA

Hagyjam talán, hogy esztelen halálba menj?

HERMIONÉ

Jaj, végzetem!

Hol van barátom, a tűz?

Melyik sziklára hágjak,
szálljak-e vízre, elnyel-e szirti vadon,
melyik út visz halni, a lentiekhez?

DAJKA

Mit rágódsz? isten küld reánk minden csapást,
előbb-utóbb minden halandó sorsa egy.

HERMIONÉ

Egyedül, egyedül, partközeli víz színén
hagytad a ladikom, apám, nincs evezője sem;
megöl, megöl ő,
nászi szobám soha már
nem lesz az otthonom.

Hol egy olyan szobor, akihez esdhetek?

Vagy rabnóként hulljak a rabnő térde elé?

Phthiai földről

mint kékszárnyu madár, elrepülnék, 281 (816-844)

vagy mint a fenyőfahajó,*

mely az éjszinü sziklakapun keresztül
messze suhant előre.

DAJKA

Leányom, akkor sem dicsértelek bizony,

mikor bántottad azt a trójabéli nőt,

de most éppoly túlzott a rettegésed is.

Frigyed nem fogja félrelökni férjed egy

barbár asszony szavára, nem hallgat reá!

Te nem vagy trójai dárdataszerzemény: derék

ember leánya vagy, temérdek jegyruhát

kapott veled, s a városod sem akármilyen!

Apád sem engedné, mitől félsz, gyermekem,

hogy otthonából eltaszítson hitszegőn.

De menj be most, ne ácsorogj a ház előtt;

a szégyen feltja rád tapad, ha túl sokan

látanak, leányom, feltűnő külsőddel itt.

A Dajka bemegy a palotába

KARVEZETŐ

De most egy máshová való, máskülsejű
vendég igyekszik hosszú léptekkel felénk.

Belép Oresztész

ORESztész

(a Karhoz; nem látja Hermionét)

Mondjátok, asszonyok, e királyi épület
netán Akhilleusz gyermekének otthona?

KARVEZETŐ

Ezt eltaláltad. És ki vagy te, kérdező?

ORESztész

Agamemnón volt apám, Klütaimnéstré anyám,
nevem Oresztész; épp Dódónéba készülök,
Zeusz jóshelyére. Erre, Phthián át vezet
az út, azért gondoltam, érdeklődhetem
rokonom felől: hogy él-e és hogy megy sora
a spártai Hermionénak? elszakadt, igaz,
távolra, mégis éppolyan kedves nekünk. 282 (845-872)

HERMIONÉ

(előrelép és Oresztész lábaihoz borul)

Vihartól hányatott hajósok révjeként
bukkantál fel! Könyörgök, Agamemnón fia,
térdednél: szánj meg! Láthatod, milyen baj ért,
hogy szenvedek. Mint oltalomkérő galyak,
térdedre úgy fonódnak esdve karjaim.

ORESztész

Hah,

mi ez? ha nem csalódom és jól lát szemem,
a ház úrnője, Meneleósz leánya ez!

HERMIONÉ

Az egyetlen,* kit Helené, a Tündareósz-leány
szült hitvesének. Nem csalódtál, én vagyok!

ORESztész

Megváltó Phoibosz, adj bajára gyógyulást!
Mi az, mi bánt? Ember vagy istenség gyötör?

HERMIONÉ

Bajom forrása én vagyok, s a férjem is,
az istenek is; veszttemre minden összejött.

ORESztész

Milyen csapás érhet, ha nincsen gyermeke,
egy asszonyt? Baj csak házasságával lehet!

HERMIONÉ

Jól eltaláltad, hogy miért kínlódom így.

ORESztész

Ágyát urad más nővel osztja, mást szeret?

HERMIONÉ

Hektór volt asszonyát, a dárdataszerzeményt.

ORESztész

Mindig bajt szül, ha a férfi két asszonnal él.

HERMIONÉ

Így van; bosszút akartam érte állani.

ORESztész

Az asszonyon? Fondorkodás volt, női csel?

HERMIONÉ

Halálra szántam őt s a fattyugyermekeit.

ORESztész

Megölted őket, vagy kudarcba fúlt a terv? 283 (873-896)

HERMIONÉ

A vén Péleusz e söpredék pártjára kelt.

ORESZTÉSZ

S neked ki támogatta gyilkos terveid?

HERMIONÉ

Apám; Spártából épp e célból jött ide.

ORESZTÉSZ

Végül legyőzte őt az aggastyán keze?

HERMIONÉ

Inkább a szégyen. Itthagyt, elment haza.

ORESZTÉSZ

S uradtól félsz tetted miatt? Már értelek.

HERMIONÉ

Igen, mert joggal öl meg: én mit mondhatok?

Könyörgök hozzád Zeusz atyánkra - ő közös

ősünk -, vigyél magaddal, innen messzire,

vagy jó apám házába! Itt azt képzelem:

hogy üldözzön, minden szobának hangja van,

és gyűlöl Phthia földje. Hogyha visszatér

a férjem Phoibosz jóshelyéről, rút halál

vár rám, mert meg fog ölni, vagy szolgálhatom

rabnóként ágyasát, a volt rabnómet én.

Ha megkérdezne bárki: hogy tehettem ezt?

- a hozzám járó sok gonosz fehércseléd

okozta vesztet, mindegyik piszkált, tüzelt:

„Eltűrsz házadban egy silány rabszolganőt,

egy dárdataszerzeménnyel osztod ágyadat?

Hérára mondom, nálam az nem látna több

fényes napot, ki megrabolja fekhelyem!"

Addig hallgattam én szirén-beszédüket,

a selyma bölcsök tarka csácsogásait,

míg elvesztettem ép eszem: mit lessem én

férjem kedvét? Nincs meg nekem tán mindenem?

Bőségben élek, itthon úrnő én vagyok,

s ha szülnék, törvényes szülötteket szülök,

míg ő szolgálatukra félrab fattyakat.

A házasember, hogyha észnél van, sosem,

sosem engedi meg - hadd hajtogassam szüntelen -,

hogy más fehérnép látogassa hitvesét 284 (897-928)

otthon, mert minden rosszat őrölk tanul:

az egyik nő haszonlesésből rontja el,

másik hibázott s szívesen bevonna más,

sokat csak léhaság vezet. S ezt sýnyli meg

a férfi otthona. Jól vigyázzatok tehát,

reteszre, zárba csukjatok minden kaput,

mert semmi jót a házba járó asszonyok

ott nem csinálnak, bajt viszont töméntelen.

KARVEZETŐ

Nyelved nemedet túl élesen támadta meg;

most megbocsátható, de máskor hasznosabb,

ha a nők szépítik a női gyengeségeket.

ORESZTÉSZ

Bölcs volt, ki minket egykor arra oktatott:

jobb meghallgatni előbb a másik fél szavát.

Mert tudtam, hogy felfordulás van nálatok,
viszály dúl közted és a Hektór asszonya
között, de vártam, mit határozol: maradsz,
vagy úgy rettegsz a dárdszerzemény miatt,
hogy el kívánod hagyni férjed otthonát.
Eljöttem, bár nem érkezett tőled levél,
gondoltam: hátha feltárod bajod, s el is
vihetlek akkor; és valóban. Mert enyém
voltál, mielőtt apád e hitvány férfihoz
adott, velem jegyzett el egykor, trójai
hadjárata előtt; néki csak később ígért,
azért, hogy elpusztítsa Trója városát.
Mikor hazatért aztán Akhilleusz gyermeke,
apádnak megbocsátva, őt kértem: tegyen
le nászotokról, elsoroltam, hogy mi ért,
s milyen nehéz a sorsom; így csupán rokon
lányát vehetem el, nem fogad be más család;
hazulról számkivetve, minden ház kivét.
De ő anyám meggyilkolását gögösen
szememre hányta, s véres istennőimet.*
Így hát, letörve otthonom eseményei
miatt, gyötrődtem egyre, s ennyi sorscsapás
után fájó szívvel lemondtam rólad is. 285 (929-964)

De most, hogy életed viszontagságokat
zúdított rád és hogy mihez fogj, nem tudod,
elviszlek innen és apádnak adlak át.

Mert fontos szál az egy családhoz tartozás,
s legjobb támasz, ha bajba jutsz, a jó rokon.

HERMIONÉ

Házasságom dolgát apám intézze el,
rá tartozik, hogyan; magam nem dönthetek.

De addig is vigyél e házból el, minél
előbb! Ne érjen férjem itt, ha visszatér,
s a vén Péleusz, megtudva távozásomat,
ne vegyen úzóbe szélsebes csikóival.

ORESZTÉSZ

Ne rettegj egy vénség kezétől, és ne félj
férjedtől sem, ki énvelem gögösködött.
Mert gyilkos hálót szőtt, ki nem bogozható
csomókkal, Akhilleusz gyermekének jobbkezem;
de nem beszélek róla, míg nem teljesül
minden - Delphoi sziklája lesz a szemtanú.
Az anyagyilkos, ha esküjük meg nem szegik
Púthó földjén lakó vitéz bajtársaim,
példát mutat: hogy jár, ki mátkám elveszi.
Még megkeserüli, hogy apja vesztét Phoiboszon,
urunkon, számonkérte; nem segít ezen
a megbánás, engesztelése mitsem ér;
az isten vádja és az én vádam miatt
elpusztul, s megtanulja: én így gyűlölök.
Az istenség fordít az ellenségei
sorsán, s nem tűri nagyravágyó gögjúket.

Oresztész eltávozik Hermionével

KAR

Ó, Phoibosz, Ílion
jófalú halmán bástyát emelő,
s éjszinlovu tenger-ura,*
hullámhegyek közt
fogaton suhanó,
kezetek remekét gyalázní 286 (965-997)
dárdavető Enúaliosznak
odadobva, miért hagytátok el szegény,
szegény, balsorsu Tróját?

Hány jólovú kocsi
ment Szimoisz partján általatok
a harcba, s a férfiak is
gyilkos csatába
koszorútanul!
A halálba leszálltak sorra
Trója vezérei, mind a királyok,
sose küld jóillatu füstöt oltári tűz
az isteneknek onnan.

Megölte Atreusz fiát felesége keze,
és gyilkos tettéért ugyanúgy fizetett,
megölték, kiket szült;
az isten, az isten jósigéje volt
a parancsadója, mikor
fölkerezte a szentélyt*
Agamemnón magzata, majd
hazament, s a tulajdon anyja gyilkosa lett.
Ó, isten, ó, Phoibosz, hogy higgyem el?

Siralmukat Hellasz terein de sokan
zengték, a sok bús, elhagyatott feleség!
Volt, ki otthonából
elment, szeretőt keresett; nemcsak neked
zuhogott fejedre a sok
bánat, s kedveseidnek;
leteperte Hellaszt a kór,
s letarolta a phrúgeket is, gyümölcsöző
földjükre vérzivatart szórt a vihar.

Megjelenik Péleusz a szolgálival

PÉLEUSZ

Kérdezlek, phthiai asszonyok, feleljetek,
mert úgy hallottam, csak homályos volt a hír,
287 (998-1029)
elhagyta e házat Meneleósz leánya, nincs
már itt; hogy megtudjam, siettem most ide,
mi az igazság? Távollevő szeretteink
ügyét nekünk kell védenünk, kik itt vagyunk.

KARVEZETŐ

Péleusz, a hír igaz; ha titkolnám a bajt,

mit sajnós láttam és tudok, nem volna szép:
királynénk többé nincs e házban, megszökött.

PÉLEUSZ

Miért, mitől félt? Minden érdekel, beszélj!

KARVEZETŐ

Férfjétől rettegett, hogy el ne űzze őt.

PÉLEUSZ

A gyermek ellen tervezett gaztett miatt?

KARVEZETŐ

Igen, s a rabnótól ugyancsak félt nagyon.

PÉLEUSZ

Az apjával szökött el innen, vagy kivel?

KARVEZETŐ

Agamemnón sarja jött el és ő vitte el.

PÉLEUSZ

Milyen reményben? Ő akarja hitvesül?

KARVEZETŐ

S fiad fiának rút halálát tervezi.

PÉLEUSZ

Cselt szó titkon, vagy szembeszáll, megküzd vele?

KARVEZETŐ

Cselt, delphoiakkal, Loxiasz szent jóshelyén.

PÉLEUSZ

Jaj, szörnyü hír!

(A szolgálkhoz)

Melyiktek indul el Püthó

oltárához, minél előbb jelenteni

szeretteinknek, itt mi van, mielőtt gonosz

kezek megölnék ott Akhilleusz gyermekét?

Hírnök jön 288 (1030-1050)

HÍRNÖK

Ó, jaj, jaj!

Milyen hírral kell jönnöm - én boldogtalan -,

lesújtva téged, öreg, s urunk barátait!

PÉLEUSZ

Ajajj, előre érzi, rosszat sejt szivem!

HÍRNÖK

Halld hát, öreg Péleusz: nem él fiad fia,

nincs többé; annyi kardcsapás sújtott reá

(delphoiak ölték meg, s az a műkénébeli).*

Péleusz megtántorodik, csaknem földre rogy

KARVEZETŐ

Jaj, jaj, öreg, mi van veled? Ne ess el itt,

szedd össze magad!

PÉLEUSZ

Megsemmisültem, meghalok!

Elfúl a hangom, dermedez minden tagom!

KARVEZETŐ

Hallgasd meg, hogy tiédért majd bosszút állj,

mi történt, egyenesedj ki, vesd meg lábadat!

PÉLEUSZ

Öregségem végső határán hogy befonsz,
lebírsz engem, boldogtalant, ó, végzetem!
Hogy távozott el egyszülöttem egy-fia,
számolj be! Hadd halljam, ha nem kívánom is.

HÍRNÖK

Mikor megérkeztünk a Phoibosz nagyhírű
földjére, három napsugár-körülfutást
nézésnek szenteltünk, amíg betelt szemünk.
Már ez gyanút keltett; az isten szent helyén
lakó nép már körénksereglett, összegyűlt.
S a várost járta közben Agamemnón fia
s gonosz beszédet sugdosott mindenkinek:
„Látjátok ezt, hogy járja Púthó dús arany
kamráit és az emberek kincstárait?
Másodszor is nyilván azért jött, mint előbb:
feldúlni, fosztogatni Phoibosz templomát!” 289 (1051-1077)

A várost baljós suttogás futotta be;
tanácskozássra gyűltek össze vénei,
s kik őrzik ott az isten kincseit, külön
strázsát rendelték minden oszlopsorba is.
Mi pedig a Parnasszosz fűvén-lombján nevelt
bárányainkkal, mitse sejtve semmiről,
belépve, megálltunk ott a szent tűzhely körül,
velünk barátaink s a Púthó jósai.

S az egyik így szólt: „Ifju, mit kérjünk neked
az istentől? Milyen kegyelmet esdekelsz?”

Ő erre így szólt: „Régi súlyos vétkemért
Phoiboszt kiengesztelni jöttem: hős apám
halálát kértem rajta számon egykoron.”

De ott a latban végülis többet nyomott
Oresztész rút rágalma: hogy gazdánk hazug,
s aljas szándékkal jött. A talpazatra lép
s bemegy, hogy ott, a jósoló szentély előtt
imádkozzék Phoiboszhoz; ég az áldozat...

De fegyveres csapat lesett urunkra, egy
babérfa árnyékában, és közöttük ő,
a cselszövény szerzője, Agamemnón fia.

Ez szembenállva istenéhez esdekel,
azok kifent kardjukkal orvul meglepik
Akhilleusz védtelen fiát, s megsebzik őt.

Feljük fordul, mert nem érte még komoly
seb, félreszökken és egy oszlopról lekap
egy ott függő pajzsot, s ilyen fegyverrel áll
az oltárhoz: ránézni is félelmetes,

s a delphoibéliekhez így kiált vadul:

„Miért öltök meg, jó uton járó, kegyes
vándort? Miféle bűn okozza vesztemet?”

A nagy tömegből senki nem felel neki,
csupán kezükből hullanak kövek reá.

Sűrűn szakadt e jégeső mindenfelől,
de ő zuhogását fegyverével védte ki,
pajzsát hol erre, hol meg arra tartva fel.

Hiába, mert egyszerre sokszáz dárda, nyíl,

szíjas dsidák, kétélű kések, ökörsütő
nyársak repültek zúgva lába elé legott. 290(1078-1116)

Ha láttad volna védekezni sarjadat:
szörnyű fegyvertánc volt! Mikor szűkült a kör
s lélegzethez se juthatott a támadók
miatt, elhagyta a templom áldozó-kövét
és trójai módra - egy hatalmas szökkenés -
közéjük ugrott; mint a szerterebbenő
gerlék, ha karvalyt látnak, úgy menekültek el.
Hulltak rakásra ott, sebet kaptak sokan,
egymást ölték a szűk sikátorok közén,
s az áhítat csendes lakában durva zajt
visszhangoztak sziklák, kövek; hogy szűnt a vész,
ragyogva állt fegyverzetében hős urunk.
De íme egy félelmes és irtóztató
hang tört a szentélyből elő; a támadók
erőre kaptak tőle. Ekkor jól kifent
kardjával mellbedöfte egy delphoibeli
Akhilleusz gyermekét, s megölte, társai
népes hadával; földre bukva, számtalan
sebet kapott még: ez vasat fog, az követ,
ki szúr, ki dob: szép ifju testét teljesen
elcsúfította a roncsoló sok durva seb.
Az oltárnál hevert a holttetem, de ők
kidobták nyomban az áldozó szentély elé;
mi föl kaptuk sietve, s indultunk vele
hozzád, hogy jajveszékeléssel elsirasd,
aggastyán, s eltemesd a földbe díszesen.

A másoknak jövődőlő úr, emberek
minden dolgában jog szerint bíraskodó,
Akhilleusz bűnbánó fiával tette ezt!
Mert visszagondol, mint a rossz ember, ma is
a régi sérelmére. Hát hogy lenne bölcs?*

Szolgák hozzák gyászmenetben Neoptolemosz holttestét

KARVEZETŐ

Jön már, jön urunk, hozzák haza őt,
Delphoi földjéről hazaér most.
Ó, jaj neki is, ó, jaj neked is,
aggastyán, ki nem úgy fogadod, 291 (1117-1151)
miként akarod, hős ivadékod!
Rád is a kínok keserve szakadt,
egy végzet lett a tiétek.

PÉLEUSZ

Jaj nekem, ó, de keserves, amit szemeim
látnak, ölelve fogad karom itthon!
Ó, jaj nekem, ó, jaj, városom,
Thesszaliám, oda van minden, meghalunk;
kihal a törzsöm, gyermektelenül marad
házam örökre!
Én gyötrelmek nyomorultja! hol van, kire
néznem öröm még, kit szívem szeret?
Drága szemek, kezek, ajkak, egyetlenem!

Mért nem Trója alatt, hol Szimoisz folyik,
ragadott el ez az isten?

KARVEZETŐ

Holtában akkor megbecsülnék, ó, öreg,
s te is derűsebben fogadnád végzeted.

PÉLEUSZ

Jaj, az a nász, az a nász, a családom, a
házam, a városom végveszedelme!*

Jajajaj, unokám,
bár sose hoztad volna el asszonyul,
gyermekeim, fajom és hazám átkaként
balnevü mátkád,

Hermionét, a saját halálhozódat!

Bár belevágott volna a mennykő!

Bár a megölt apa vére, a nyíllőtte
seb ne uszított volna Phoibosz ellen,
ura ellen a halandót!

KAR

Jajajaj,

jajajaj,

sikoltva zengem jajjaim,
siratódalt halott urunknak.

PÉLEUSZ

Jajajaj, jajajaj, 292(1152-1184)

én kétszeresen boldogtalan,
öreg és sorsúzte, könnyem szakad!

KARVEZETŐ

Az isten rendelése volt e sorscsapás.

PÉLEUSZ

Édesem, üresen hagytad a házat,
jaj, szegény, nyomorult fejemet,
gyermektelenül, árván a vént.

KARVEZETŐ

Bár haltál volna meg fiaid előtt, öreg!

PÉLEUSZ

Hát ne tépjem fürtjeim,
a kezem ne sújtsa vad,
ádáz csapással ősz fejemet? ó, városom,
két fiutól fosztott meg Phoibosz engem!

KAR

Ennyi baj után,
amit túrtél, láttál, öreg,
további életed mit ad még?

PÉLEUSZ

Gyermektelen árván
véget nem érő bú-bajom
terhét hordom tovább a sírig.

KARVEZETŐ

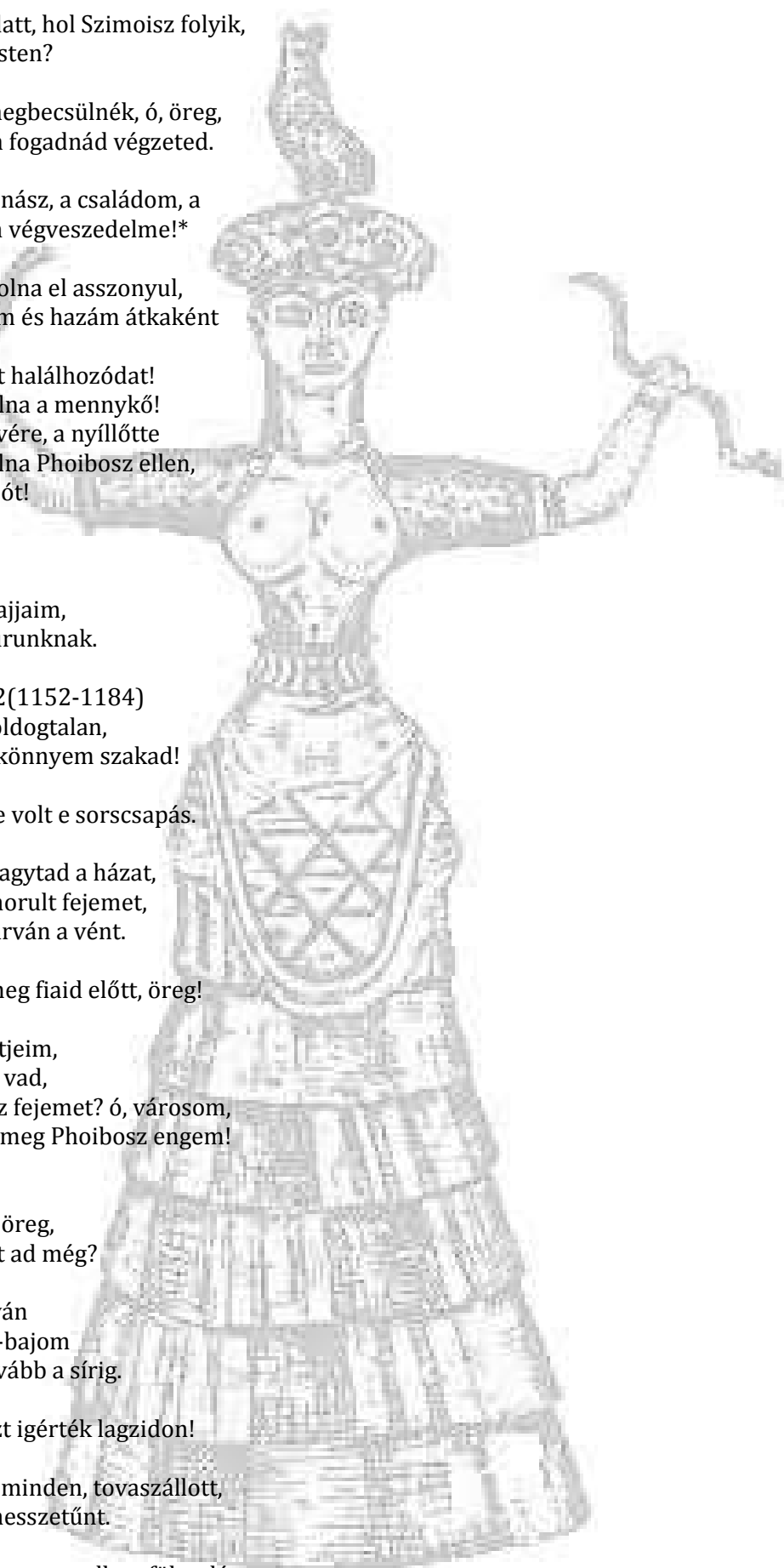
Az istenek nem ezt ígérték lagzidon!

PÉLEUSZ

Semmibe foszlott minden, tovaszállott,
a fény, a pompa messzetűnt.

KARVEZETŐ

Üres házadban jársz magadban föl s alá.

PÉLEUSZ

Nincs nekem már városom,
jogarom hadd dobjam el,
(földre dobja kormánypálcáját)
s te, éji barlangban lakozó Néreusz-leány,
lásd, hogy halok meg a földre hullva.
(Leroskad) 293(1185-1209)

KARVEZETŐ

Ó, Ó!

Mi mozog ott fenn? Milyen égi csodát
látok? Lányok, nézzetek arra fel!
Egy isten az, átkél a fehér
éter térein és Phthia lónevelő
rónáira íme leszáll most.

A levegőben, talán a palota fölött, megjelenik Thetisz

THETISZ

Péleusz, a régi nászt ma sem felejttem el,
ezért jöttem Néreusz lakából, én, Thetisz.
Először is, ne vedd a most átélt csapást
túláságosan szivedre, azt tanácsolom.
Én is, bár nem siratni szültem gyermeket,
elvesztettem teáltalad nemzett fiam,
gyorslábu Akhilleuszt, Hellasz első férfiát.
Most hát előadom, miért jöttem; figyelj!
Akhilleusz gyermekét, ki holtan fekszik itt,
Püthó oltáránál temesd el, vidd oda,
Delphoi gyalázatára, hogy hirdesse majd
a sír Oresztész gyilkoló erőszakát;
a dárdaszerzeményt meg, Andromakhét, öreg,
Molossziába vidd, lakása ott legyen –
Helenossal lépjen nászra, ő menjen vele,
s a kisfiu is, az egyetlen, ki megmaradt
az Aiakosz-sarjak közül. Király lesz ott,
s egymás után következő utódai
áldást hoznak Molossziára: mert a mi
nemzetségünk, a tiéd s enyém, nem halhat el,
s Trójáé sem: vele is törődnek az istenek,
bár elpusztult, mert Pallasz úgy határozott.
Neked pedig, hogy lásd frigyünk áldásait,
mint istennő, ki isten-apja gyermeke,
halandó-gondjaid feloldozom, s örök
istenné teszlek; halhatatlanságba mégy.
Néreusz házában lesz lakásod énvelem,
ezentúl istennőnek isten-férjeként; 294 (1210-1243)
onnan száraz lábbal mehetsz a vízen át
a partra, hogy meglásd szerelmes gyermekünk,
Akhilleuszt: mert az Euxeinosz-tenger Fehér
Partjával szemben egy sziget lett otthona.*
Most Delphoi istenépítette városát
keresd fel, vidd s temesd el ott halottadat -
aztán az ősi Szépiasz-szirt rejtekén,
a barlangban várj, míg a hullámok közül

az ötven Néreusz-lánnyal érted nem jövök:
táncuk kísér majd. Mert mi elvégeztetett,
meg kell csinálnod végig: így akarja Zeusz.
Ne búsulj hát tovább halottaid miatt;
mert így szabták ki minden ember végzetét
az istenek: ki él, meg is kell halnia.

PÉLEUSZ

Úrnóm, fenséges hitvesem, köszöntelek,
Néreusz nemes leánya! Méltó, mit teszel,
hozzád s a véredből való fiakhoz is.
Nem búsulok tovább, ha így parancsolod,
s megyek, ha eltemettem őt, a Pélion
völgyébe, hol szép testedért nyúlt két karom.

Thetisz eltűnik

Nemes családból házasodni jobb bizony,
s lányát derék emberhez adja, ki jót akar:
rossz hitvessel ne ossza ágyát semmiképp,
akármilyen dús jegyruhát kap is vele.
Nem sujtják akkor annyi bajjal az istenek.

Péleusz elvonul az unokája holttestét vivő gyászmenettel

KAR

Sok alakja van az isteninek,*
meglepetést az isten sokat ad;
és mire várunk, az sose jó el,
míg a sosemvártnak utat nyit a sors.
Így ért ez is, íme, a célhoz. 295 (1244-1273)

HEKABÉ

Horváth István Károly fordítása

SZEMÉLYEK:

POLÜDÓROSZ ÁRNYA
HEKABÉ, POLÜDÓROSZ ANYJA
POLÜXENÉ, HEKABÉ LEÁNYA
ODÜSSZEUSZ
TALTHÜBIOSZ HÍRNÖK
ÖREG SZOLGÁLÓ
AGAMEMNÓN
POLÜMÉSZTÓR THRÁK KIRÁLY
A TRÓJAI NŐK KARA

Történik a thrákiai Kherszonészosz partvidékén; nappali fény

*A háttérben a rabnők lakhelyéül szolgáló barakkok, oldalt Agamemnón királyi sátra.
A légben megjelenik Polüdórosz árnya*

POLÜDÓROSZ

A holtak rejtekét s az Éj bejáratát
elhagyva, hol Hádész magábazártan él,
ím, itt vagyok, Polüdórosz, én, Kisszeusz-leány,
Hekabének és Priamosz királynak gyermeke.
Midőn a hellén fegyverek súlyát tovább
nem bírta már phrúg városunk, atyám a thrák
Polümésztorhoz, ki Kherszonészosz dús rögén
szánt-vet, s dárdával jólovas népet terel,
Trójából elküldött titokban engemet.
Arany-kincset töménytelenelt adott velem,
hogy majd ha egyszer Trója vára rombadól,
ne kelljen egy fiának sem koldulnia.
Priamosz-fiak között legifjabb voltam én,
ezért küldött engem, hisz zsenge karjaim
nem bírtak dárdát vetni, pajzsot hordani.
Míg Trója földjén épen állt a bástyafal,
határaink virultak érintetlenül,
s szerencse ült Hektór, a bátyám fegyverén,
atyámnak thrák barátja szépen bánt velem:
mint friss palánta, nőttem egyre - én szegény.
Mihelyt azonban Hektór s Trója elveszett,
és porbahullt atyámnak ősi tűzhelye,
mig őt az istenkéz-emelt oltár kövén
Akhilleusznek vérengző sarja* vágta le,
arany-kincsem miatt megölt, boldogtalant, 299 (1-25)
az ős vendégbarát, s a sós tengerhabok
közé vetett, hogy kincsem így övé legyen.
Ott fekszem most a parton, s vad hullámverés
pörget, le-fel zudúlva; nincsen senki sem,
ki megsirasson, eltemessen. Jó anyám,
Hekabé felett csapongok egyre, testemet

magárahagyva: lengek, harmadnapja már,
a fénybe fenn, mióta Trójából jövet
szegény anyám itt él a Kherszonészoszon.
A bárkákat horgonyra fűzve, veszteg ül
az összes akháj thrák öböl partján ma is,
mert Péleusz-sarj Akhilleusz megjelent a sír
ormán, s itt tartja mind a hellének hadát,
habár ma már eveznének honuk felé:
nővéremet, Polüxenát kívánja, hogy
a sírján drága áldozat s dús díj legyen.
S meg lesz az áldozat: megtiszteletlenül
nem hagyja annyi jóbarát. Meghal ma még
a Végzet rendelkezéseként nővérem is,
s két gyermekét két holttetemben látja majd
viszont anyám - engem s szegény nővéremet.
Egy rabnőt megkísértek itt, e hábtörés
felett, hogy végre sírt kapjak, boldogtalan;
mivel megadták ezt a lent-uralkodók,
hogy sírt szerezzek s rámlelhessen jó anyám.
Mindazt, amit kívántam, elnyerem tehát.
De most már elhúzódok innen agg szülóm,
Hekabé elől; Agamemnón sátrából jön épp,
ahol kísértő szellememtől megriadt.
Ó, jaj!

Anyám! Királyi háznak sarja, kit ma rút
rabszolgaságnak napja süt, most oly sötét
a sorsod, mint amely fényes volt hajdanán;
egy isten, mindent megfordítva, tönkretett.
(Az árnyék eltűnik)

*Agamemnón sátrából közeledik az öreg Hekabé, botjára támaszkodva,
rabszolganőinek seregétől körülvéve 300 (26-59)*

HEKABÉ

Vigyetek ki a ház elé, leányaim,
vigyetek, mankói a vénasszonynak, trójai nők,
aki rég úrnőtök volt, de ma szolgatárs,
föltartva, haladva, szaladva, hamar,
fogjátok öreg karomat, míg
én görbe botommal támogatom
bicegő, rossz tagjaimat,
és sietek, szaporázva a lépést.

Ó, fénytlobogó Zeusz! Ó, fekete Éj!
Mért ölnek az éjjeli rémek úgy
kisértve-ijesztve! Ó, te királyi Föld!
Feketeszárnyú álmoknak anyja!
Vedd el az éji látomást,
mely a fiamról, róla, ki ott él Thrákia földjén,
s drága Polüxeinámról, a lányomról is, álmok
révén borzalmas képet tár elibém.
Ó, alvilági istenek! Óvjátok fiamat,
ki egymaga tartja királyi családunk
utolsó horgonyát a havas thrák földön

atyai barát oltalma alatt!

Most újul a rém,
új gyászdal zendül a régi gyász nyomán:
soha még a szívem meg nem remegett, így
borzongva-vacogva.
Hol van, trójai nők, Helenosz, s jaj, hol lelem
Kaszandré isteni lelkét,
kik megfejthetnék álmaimat?
Pettyes szarvast láttam farkas körmei közt, mely
vérét szürcsölvén, térdemről elszakította.
S más rém képe is úz: sírja meredek
orma fölé szállt
Akhilleusz árnya, s kérte jutalmúl
a sorsvert trójai nők egyikét. 301 (60-95)
Az enyém, az enyém, lányom nem adom!
Ó, istenek, irgalom néki!

TRÓJAI NŐK KARA

Hekabé, jövök, ím, hozzád igyekezve,
a sátrait elhagyván urainknak,
hol szolgáléányként
sorsadta magány ért,
mikor elhoztak a városból, Ílionból,
s harci ajándék lettem, zsákmánya
az akhájok lándzsás seregének –

s nem a kínjaid íráját hozom én,
hanem egy rossz hír súlyos-nagy terhét
cipelem, baljós hírnökként, asszonyi nép.
Az akhájok teljes harci gyűlésén
- így hírlik - olyan döntés született, hogy
lányodat áldozatul bemutatják Akhilleusznak,
ki arany páncélban tűnt fel a sírja felett,
s ottfogta a nyílt tengerre igyekvők
seregét, a kötélre csavarva a vásznuk,
imígy kiabálva:
„Hova mentek, danaok, síromat tovahagyva?
A kijáró tiszteletet sem kapom meg?”

A viszály hullámai felkavarultak,
s két nézet kétféle tépte a lándzsás
hellén sereget; ki az áldozatot
követelte a sírra, ki ellene volt.
Javadért szállt síkra jövőt-felidéző
lányod, az isteni Bakkhé* ágát
elnyert Agamemnón.
A két Thészeusz-fiú, athéni szülött,
kétszer felszólalt azután,
de beszédük lényege egy volt:
meg kell koszorúzni Akhilleusz sírját
viruló-zöld vérrel, s nem elébe helyezni
Kaszandra szerelmi ügyét - mondtak –
Akhilleusz lándzsahegyének. 302 (96-129)

Egymásba feszültek az érvek idáig
egyforma eséllyel, amíg az ügyes,
tarkaeszű, édesszavú, népkegyrevadászó
Láertiadész nem vette haduk rá,
hogy a legjobbat minden danaok közt
rabnők ürügyével cserbe ne hagyják,
nehogy azt mondhassa egyik hős társuk, lent,
Perszeponénak színe előtt,
hogy a trójai síkról levonult a görög,
s a görög, kit Hellászért a rögök
ott fednek, tiszteletet se kapott.

Jön is, ím, Odüsszeusz, itt is van már,
emlőidről viszi gyenge tinócskád,
kiszakítva öreg kezeidből.
Szentélybe rohanj most, oltárra zuhanj most,
Agamemnón térdén ülj könyörögve,
s fel az égre kiálts, hívd isteneit,
meg a lentilakókat.

Vagy használ most az imádság,
hogy el ne veszítsd balsorsú leányod,
vagy látnod kell, hogy a sírra lerogy
a vértől bíbor színű szűz,
s aranyékes
torkán a sugár feketén kilövell.

HEKABÉ

Ó, jaj! Mit üvöltsek, sorsverte szegény?

Hol a hang hozzá? Hol a jajszó?

Ó, én nyomorult vénség nyomorékja,
megvertje a rettenetes,
görnyesztő szolgai sorsnak!

Ki segít rajtam most? mely ivadék
s mely város? Hisz öreg páromnak
s gyermekeimnek vége.

Jaj, hova? Erre vagy arra
forduljak? Hova menjek? Hol egy isten
s jószellem, ki segítsen? 303 (130-164)

Ó, rossz hírt huhogók,
gyászt okozók! Tört, tört ide, már ez az élet
nyúg itt e fény alatt!

Nyomorék lábam, te vezess most,
te vezesd az öreg nőt,
vissza a házba.

Siess ki, siess ki,
kicsikém, jaj! te, a legsorsvertebb
anya lánya, az édesanyád hív!

Ó, tudd meg, gyerekek, mely hírt, mely hírt
hallottam
az életedről szerte bolyongni!

POLÜXENÉ

(a sátor felől közeledve)

Itt vagyok.

Ó, anya, ó, anya, miért kiabálsz? Mi a hír,
mely a házból, mint a riadt madarat,

kicibál és rémületbe ejt?

HEKABÉ

Ó, jaj, kicsikém!

POLÜXENÉ

Mi e baljós szózat? A gyászt minek emlegeted?

HEKABÉ

Véged van, lelkem!

POLÜXENÉ

Magyarázz, soká ne titkolózz!

Reszketek, reszketek, édesanyám,

ez a sok sóhaj mire jó?

HEKABÉ

Nyomorult, nyomorult anya gyermeke, jaj!

POLÜXENÉ

Mi a híred, mondd?

HEKABÉ

Fölajánlnak téged a síron

az argívok közös-egy szavazattal

Péleusz fiának.

POLÜXENÉ

Jaj, édesanyám, hogy szólhatsz

ily szörnyű csapásról? Ne tagadj el, semmit

ne tagadj el előlem! 304 (165-193)

HEKABÉ

Mondom, kislányom, bús gondom: a balhírt.

Úgy hírlik, az argívok fogadalma

döntött az életed felől!

POLÜXENÉ

Ó, kintől gyűrt, ó, száz bajt túrt,

ó, földúlt-életű édesanyám!

Ismét mily, ó, mily szenvedést,

szörnyű vést, rút dögvést

küld rád egy isten?

Nem lesz gyermeked eztán, nem lesz, aki majd

nyomorultul nyomorult vénséged

együtt szolgálja veled.

Ott látsz majd engem, csemetédet, nyomorult

nyomorultul, mint a hegyennőtt

kis üszőcskét,

kezeidből kiragadva;

torkomat átszelik és a sötét

Hádészbe, a föld üregébe leküldenek; ott majd

pihenni térek árván.

A te földúlt életedért zuhog,

anyám, sokkínú könnyem,

önön életemért, s ama rettenetért,

amely ért, nem sírok, mert a halál

legjobb, mit a Sors nekem adhat.

TRÓJAI NŐK KARA

De ím, Odüsszeusz jó is nagy sietve már,

Hekabé, hogy újabb híreket hozzon neked.

ODÜSSZEUSZ

(a színre lép, és egyenesen Hekabéhoz fordul)

Asszony! Hadunk döntését s elhatározott

fogadalmunk biztos ismered; de halld azért:
leányodat, Polüxenét áldozza fel
az akháj nép az Akhilleusz-sír kevély csucsán.
Minket jelöltek arra, hogy küldött követ
s szűz-kísérő legyünk; szertartásrendező
és áldozópap Akhilleusznak sarja lesz.
Tudod, mihez tartsd hát magad! Ne kényszeríts,
hogy elhurcoljalak, s ne ellenkezz velem! 305 (194-226)
Fontold meg azt, mit érsz, s mely ért, a sorscsapást.
Eszünkkel élni bölcs dolog balsorsban is.
HEKABÉ

Tudtam, jajaj! Eljött a döntő küzdelem,
a torkot elszorító, könnyel áztató.
A kellő perc nem hozta el a halálot,
nem pusztított el Zeusz, sőt óvta életem,
hogy bajra még nagyobb bajt lássak, én szegény.
Ha tán szabadhoz szólhat szót a szolga is,
mely nem sért és az úr szivét se sebzi meg,
s kérdezhet: akkor most a sor rajtad, beszélj,
s az én dolgom, hogy kérdezzek s hallgassalak.

ODÜSSZEUSZ

Legyen, kérdezz: időmmel most nem gondolok.

HEKABÉ

Emlékszel? Ílionba jöttél egykoron,*
rongyokkal álcázott kém voltál, s két szemed
véres könnyel csorgatta végig arcodat.

ODÜSSZEUSZ

Tudom, hiszen mélyen markolta meg szivem!

HEKABÉ

S nem árult el Helené másnak, csak énnekem.

ODÜSSZEUSZ

Ma is tudom, mily mély verembe hulltam ott.

HEKABÉ

S a porba rogyva átölelted térdemet!

ODÜSSZEUSZ

Úgy, hogy kezem félholtan peploszodra nyúlt.

HEKABÉ

S kezembe jutva mit mondtál akkor nekem?

ODÜSSZEUSZ

Költöttem szép meséket, mentve bőrömet.

HEKABÉ

S földünkről elbocsátva nem megóvtalak?

ODÜSSZEUSZ

A nap fényét ezért láthatja most szemem. 306 (227-250)

HEKABÉ

Úgy nem bűn tán, hogy ily tervekkel állsz elő,
s magad vallod bár, mennyi jót tettünk veled,
velünk nem jót téz, sőt gonoszt is mód felett?

Ó, háládatlan sarjadék, népámitók,
könyöklők, bár ne ismernélek bennetek:
gondolkodás nélkül rúgtok baráttokon,
a tömeg kegyéért jártatjátok szátokat.

De hát milyen bölcs érv alapján küldenek
halált e kisleányra, őt áldozva fel?

Szükséges az, hogy emberáldozat legyen?
A síron állatáldozatnak van helye!
S ha gyilkosok közül kell gyilkos áldozat
Akhilleusznak, megölni őt úgy sem jogos;
hiszen fejére nem zúdított semmi vést!
Helenét kell akkor háladíjúl kérnie:
miatta jött Trójába s érte hullt el ott.
S ha egy kiválasztott fogolyra vár a vég,
ki szépségével tündököl, ne itt keresd:
a Tündareósz-lány szép alakja fényesebb
mindünknel, s vétkesebb is, mint bármelyikünk.

Eddig csupán a joggal érveltem neked.
Most porba rogyva kérem vissza kölcsönöm.
Figyelj! Te mondtad, mint érintetted kezem
s vén arcom, végigvágódván a föld színén.
Most én simítom végig arcod és kezed,
hogy visszakérjem kölcsönöm s kérleljelek,
ne tépd ki karjaimból drága lányomat
s ne öljétek meg őt! A vérből már elég!
Gyönyöröm forrása ő és búfeledtetőm,
kárpoztásom sokmindenért, mi elveszett,
hazám, dajkám, mankóm s vezérlő csillagom!

Hatalmasnak hatalmaskodni nem szabad,
s örökké nem ragyog szerencsénk napja sem!
Az voltam én is rég, mi most már nem vagyok:
elvette egy nap minden üdvösségemet. 307 (251-285)

Most álladat simítva kérlek, jóbarát,
szánj meg, s ha majd az akháj hadsereghez érsz,
mondd el nekik: nagyon szégyenletes dolog
megölni nőt, kit oltártól hurcolva el
nem öltetek meg akkor, sőt kíméltetek.
Urak, tirátok, s ránk, akik szolgák vagyunk,
egy törvény áll, ha vérnek kell omolnia.
Beszéded, bár rosszul szólj is, sikert arat:
a szónak, mely közönséges szájból ered,
s mely nem közönséges vitéztől, súlya más.

TRÓJAI NŐK KARA

Embernek lelke oly kemény csak nem lehet,
hogy hallva jajgatásod s hosszan áradó
sírásodat, ne ejtsen ő is könnyeket!

ODÜSSZEUSZ

Hekabé, figyelj reám, nehogy dühödt szived
baráti jószóm rossz színben tüntesse fel.
Az életed, mely megmentette életem,
megmentem; erre kész vagyok, s tartom szavam.
De mit kimondtam nyíltan, nem tagadhatom:
ha Trója megdől, áldozatként lányodat
megkapja legjobb harcosunk, ki kéri őt.
Sok város őrlődik már éppily vád alatt,
hogy az, ki köztünk férfi volt, bátor s derék,
a hitványaknál több jutalmat nem kapott.

Nekünk Akhilleuszt tisztelnünk kell, asszonyom,
mert hős volt s Hellásért áldozta életét.
Nem lenne szégyen őt, kit életében úgy
szerettünk, megtagadni most, hogy elveszett?
S ez hagyján. Mit szól bárki majd, ha újlag
hadat kell gyűjteni s csatába vinni azt?
Harcolni fog?! Nem inkább óvja éltét,
látván: a holtaknak se jár ki tisztelet?
Részemről bármilyen kevés jót kapjak is
az életem minden napján, elég nekem:
csak tudjam azt,* hogy tisztelettel nézi majd
a nép sírhalmom; mert a hír sokáig él. 308 (286-320)

Ha azt mondd, sok szenvedés ért, halld viszont!
Nálunk is él otthon nem egy derék öreg
s elaggott asszony, nem kevesebb, mint nálatok,
s hitves, ki elvesztette nagyszerű urát,
kinek testét itt rejti Ídának pora.

Nyugodj meg: ránk hull balgaságunk vádja majd,
ha hőseinket megtisztelni helytelen;
ti barbárok barátnak jóbaráttokat
ne tartsátok, s ne óvjátok dicső nevét,
ha meghal: úgy Hellásznak napja felderül,
s ti bűnhódtök majd balga felfogástokért.

TRÓJAI NŐK KARA

Jajaj! A szolga sorsa mindig bajt terem,
erőszak nyomja, s méltatlant kell túrnie!

HEKABÉ

(Polüxenéhez)

Lánykám, kiért hiába szállt a szélbe szóm,
s kinek hiú érvekkkel védtem életét,
most menj magad, tán többet érsz el, mint anyád;
vess latba mindent, szólj csalogányok százszinü
szavával, úgy tán meghagyják az életed.
Omolj Odüsszeusz térdéhez s ott esdekelj,
lágýítsd meg: érved érv, hiszen van kisfia
őnéki is, hogy szánni tudja sorsodat.

POLÜXENÉ

(Odüsszeuszhoz)

Látom, hogy köntösödbe rejtet jobb kezed,
Odüsszeusz, arcodat meg hátra fordítod,
hogy sírva meg ne simogassam álladat.
Ne félj, Védőmmel, Zeusszal nem gyúl meg bajod,
követlek, mert parancsod úgyis kényszerít,
s mert én is halni vágyom; rongy, röghöz tapadt,
silány nő lennék, hogyha ezt nem érteném.
Miért is éljek? Úr volt minden phrúg felett
atyám; így kezdődött el egykor életem.
Fényes remények közt nevelkedtem tovább,
királyok kértek asszonyul, versengve, hogy
kinek díszítsem majd a házi tűzhelyét.
Királynő voltam Ída asszonynepe közt,
szűzek között tündöklő gyöngyszem, én szegény,
s - a halált kivéve - boldog, mint az istenek. 309 (321-356)

Most rableány vagyok. Legelső épp e név,
mely halni kész; máshoz szoktattak engemet.
Aztán az is lehet, hogy egy keményszívű
úr leszek, ki pár ezüstért megszerez,
engem, Hektór s a többi hős fivér hugát,
s cselédek közt malomkövet forgathatok,
lakást seperhetek, guzsalyt pörgethetek,
vonszolva kényszerűn keserves napjaim;
s ágyam, mely rég uralkodóknak vágya volt,
vásáron vett cselédnek csókja szennyezi.
Ó, nem! Nem! Oltsák csak ki inkább két szemem
szabad tüzét, Hádésznek adva testemet!
Vezess, Odüsszeusz, teljesítsd a rendelést,
lásd, nincs reményem, nincs hitem, mely ösztökél,
jobb sors felé innét egyetlen út se visz.

Anyám! te meg ne szólj, s ne tégy semmit se, hogy
gátolj: valld azt, hogy jól teszem, ha meghalok,
míg méltatlan gyalázatot nem szenvedek.
Ki nem szokott bajokba kóstol, túri bár
igáját, ám gyötrődve érzi azt nyakán;
ezerszer boldogabb, ha meghal, mintha él:
a meggyalázott élet szörnyü gyötrelem!
TRÓJAI NŐK KARA

Igen nagy és dicső a földiek között
a fényes származás, s öröklött jónevünk
az érdemeknek révén még nagyobbra nő.
HEKABÉ

Szavad nemes volt, lányom, ám nemes szavad
bánat kíséri! - Hogyha kell a háladój
Péleusz fiának, és nektek nem kell a rút
szégyen, Odüsszeusz, ne ezt öljétek meg szegényt!
Akhilleusz máglyájához engemet vezess,
s ölj meg, ne irgalmazz! Hisz én szültem Pariszt,
kinek nyilától elveszett Thetisz fia.*
ODÜSSZEUSZ

Akhilleusz árnya, ó, anyó, nem tégedet
kívánt az akhájoktól; ezt akarta itt. 310 (357-390)
HEKABÉ

Lányommal úgy gyilkoljatok meg engem is,
hadd hulljon áldozatként kétszerannyi vér
a földnek és holtak, hogyha szomjazik!
ODÜSSZEUSZ

Elég leányod veszte is: tetőzni kár
halált halállal. Bárcsak ő se veszne el!
HEKABÉ

Lányommal együtt meg kell halnom nékem is!
ODÜSSZEUSZ

Kell? Ej, parancsolóimat nem ismerem!
HEKABÉ

Reáfonódom, mint repkény a tölgy köré!
ODÜSSZEUSZ

Azt nem, ha nálad bölcsebbek szavára adsz!
HEKABÉ

Kislányom oldalától én nem tágtok!

ODÜSSZEUSZ

Viszont én sem hagyom, s innét el nem megyek!

POLÜXENÉ

Hallgass rám, jó anyám! - S te, Láertész fia,

nézd egy szülőnek el, ha méltán háborog,

te meg, szegénykém, nyers erőszakkal ne küzdj!

Hát kell, hogy földre ess? Hogy meghurcoljanak?

Hogy durván ráncigálják aggott testedet?

S egy ifjú karja meggyalázzon, csúfosan

vonszolva? Ez kell? Nem! Hozzád nem illik ez.

Inkább én, drága jó anyám, édes kezed

nyújtsd búcsuzásra s tedd arcomra arcodat,

hisz többé nem, most, most utólszor látom én

a Nap sugárzó fényét és örök körét!

Fogadd a végső szót, a búcsúnak szavát.

Anyám, szülőanyám, örökre elmegyek!

HEKABÉ

S mi, kisleányom, élünk, hogy rabok legyünk -

POLÜXENÉ

Jaj, társtalan, jaj, násztalan - már vár reám -

HEKABÉ

Szegény gyerek te, sorsüldözte asszony én! 311 (391-417)

POLÜXENÉ

Hádész ölén pihenni térek - nélküled.

HEKABÉ

Jaj, mit tegyek? Hol érnek véget napjaim?

POLÜXENÉ

Atyám szabad volt, s rabnőként halok meg én.

HEKABÉ

S mi árván élünk, bár volt ötven gyermekünk.*

POLÜXENÉ

Mit mondjak, hogyha kérdez Hektór s agg urad?

HEKABÉ

Mondd meg: minden nő közt legsorsvertebb vagyok!

POLÜXENÉ

Ó, mézizú emlők, melyek tápláltatok!

HEKABÉ

Ó, kislányom, bimbóként elhervaszt a Sors!

POLÜXENÉ

Ég áldjon, ó, anyám! Kaszandra, ég veled -

HEKABÉ

Mást áld az ég is, nem szegény anyátokat!

POLÜXENÉ

A lovas thrákok között, Polüdórosz, szép öcsém!

HEKABÉ

Ha él. De nem hiszem - látom balvégzetem!

POLÜXENÉ

Él, és lefogja, majd ha meghalsz, két szemed.

HEKABÉ

Halott vagyok már én a kintől, élve is.

POLÜXENÉ

Vigyél, Odüsszeusz, s peplosszal fedd el fejem,
mert még anyám könnyétől ellágyul szívem,

mielőtt leöltök, s ő könnyemtől lágyul el.
Ó, Fény! Be jó, hogy még kimondhatom neved!
De élveznem már nem lehet, csak míg a bárd
s Akhilleusznek máglyája sírba nem temet.

HEKABÉ

Jaj, szédülök - gyengülnek összes tagjaim -
Kislányom! Simogass meg! Nyújtsd felém kezéd!
Ne hagyj gyermektelen! - Végem van, asszonyok! 312 (418-440)

Odüsszeusz elviszi magával Polüxenét; Hekabé ájultan végigterül a földön

Ó, bár a két Dioszkúrosz hugát, lakón
Helenét láthatnám így! Az ő fénylő szeme
döntötte bajba Trója boldog városát.
(Hanyatt fekve, köntösébe burkolózva, mozdulatlanul a földön marad)

TRÓJAI NŐK KARA

Ó, szél, ó, tengeri szél,
mely a mélyvizeken suhanó
gyors bárkát a habok taraján röpíted,
mondd, engem hova kergetsz,
nyomorultat? Házi cselédnek tán egy
úrhoz, ki ezüstért megvásárol?
A dór partokra* jutok, vagy
Phthiába talán, hol
a leggyönyörűbb patakoknak atyja,
Apidanosz permetezi - mondják - a mezőket?

Vagy a sós-habokat-hasító e
vező a szigetre sodor,*
hogy nyomorult rabként tengessem az életemet,
ott, hol hajdan először
szökkent fel az égre a karcsú pálma,
s sarjadt a borostyán, kedves Létó
szent lombja, a Zeusz-fiak éke?*

Vagy a déloszi szűzek
közt zengem a himnuszt Artemisz úrnő
aranyos pártájáról s aranyos tegezéről?

Vagy Pallász, szépfogatú
úrnőnk várába* jutok,
s ott sáfrányszín szövetekre
szíromszinü tarka fonállal
hímzek ragyogóan s mesteri kézzel
igába fogott paripákat, 313 (441-471)

s büszke titánsereget, melyet
Zeusz Kronidész körbenlobogó
csóvája örökre elaltat?

Ó, kedves gyermekeim,
atyám, ó, otthoni föld,
mely füstbeborítva romokban
fekszel ma az argosziaknak
lándzsája nyomán, míg én idegenben

élek bús szolgáléányként,
Ázsia földje, be messze vagy!
Európának a foglya vagyok,
s vár Hádész násznyoszolyája.

Megérkezik Talthübiosz, a görögök hírnöke

TALTHÜBIOSZ

Nemrég még Ílion királyi asszonyát,
Hekabét keresem. Hol leljem, Trója lányai?

KARVEZETŐ

Ő az, ki lábaidnál itt hever hanyatt,
Talthübiosz, s ím, körülcsavarta köntösét.

TALTHÜBIOSZ

Mit mondjak, ó, Zeusz? Nézel ránk egyáltalán?

Vagy minden ember pusztá káprázatban él?

Az istenek létezése is csalás,*

s az életünk a Véletlen játéka csak?

Ez itt aranyban dús phrúg föld úrasszonya,
százszor boldog Priamosz királynak hitvese?!

Most, hogy tövig dúlták a dárdák városát,

ő rabnőként, ősz hajjal és gyermektelen

fetreng a földön, s porba fúrja bús fejét.

Jajaj! Öreg vagyok, de inkább vesszek el

előbb, semmint hogy ily sötét sorsom legyen!

Kelj fel, s egyenged megrokkant gerincedet,

szegény asszony, s emeld fel hófehér fejed!

HEKABÉ

Ó, jaj! Kit bánt, hogy itt a földön fekszem én?

Légy bárki - néma bánatomban mért zavarasz? 314 (472-502)

TALTHÜBIOSZ

Talthübiosz áll itt, nézd, danaok fegyvernöke,

Agamemnón megbízásából, ó, asszonyom!

HEKABÉ

Ah, jó barát! Hogy engem is megöljete

akháj parancsra ott a síron? Ó, arany

szavak! Gyerünk, siessünk már! Vezess, öreg!

TALTHÜBIOSZ

Hogy eltemesd, asszony, halott leányodat,

azért kerestelek fel, s küldött hírnökül

a két Átreusz-sarj, s mind az akháj köztömeg.

HEKABÉ

Jaj! Mit mondasz? Nem értünk jöttél hát ide,

hogy halni hurcolj, ám hogy rémes hírt huhogj?

... Anyádtól elragadva hulltál el, kicsim,

s mi árvák lettünk nélküled. Jaj, én szegény!

...S hogyan végeztétek ki? Égett arcotok?

Vagy gyűlölt ellenségként vágátok le őt

kegyetlenül? Mondd, mondd, öreg, ha szörnyü is!

TALTHÜBIOSZ

Úgy kétszer kell hullatnom, asszony, lányodért

a szájalom könnyéti mert könnybe fúl szemem,

ha szólok, újra, mint halála színhelyén.

Ott volt tömegben mind az akháj hadsereg
lányod kivégzésén a sírhalom körül.
Akhilleusz sarja megfogván Polüxenét
az oromra állította. Ott álltam közel.
Kiválasztott akháj ifjak, mind délcegek,
követték, hogy ha fickándozna kicsikód,
lefogják. Színarany, csúrigtelt serlegét
halott atyjára ráemelve áldozott
Akhilleusz sarja, majd meg úgy rendelkezett,
hogy minden akhajt néma csendre intsek én.
Magam, középre állva, ezt mondtam nekik:
„Csend, akhájok! Most minden szó némuljon el!
Csend! Néma csend!” - Sóhaj se rebbent. Állt a had.
S most ő szólalt meg: „Péleusz sarja, jó atyám! 315 (503-534)

Fogadd el ezt a sírengesztelő italt,
holtak békéltetőjét! Jöjj el, s idd a szűz
fekete, tiszta vérét: ezt adjuk neked,
a hadsereg s én. Légy hozzánk kegyesszívú,
oldd el hajónk farát s a tatkötéletet,
adj Ílionból boldog visszaérkezést,
hogy otthonunkat meglássuk mindannyian!"

Igy szólt imája. S rázsongott a hadsereg.
Aztán aranyvert kardját megmarkolva jól
kivonta tokjából, s intett a megjelölt
ifjaknak, hogy fogják le a szűz leányodat.
De ő, amint ezt észrevette, így beszélt:
„Ó, argivok, kik földúltátok városunk,
önként halok meg én! Hozzá ne nyúljatok
testemhez! Bátran nyújtom kard elé nyakam.
Szabad halálra vágyom! Mint szabad leányt,
úgy vágjatok le! Szégyellném, királyi sarj
létemre, holtak közt a szolganő nevet."

A nép zúgott. Agamemnón fővezér pedig
a szűztől visszarendelé az ifjakat.
Azok ki sem várták a végső szót, hamar
tágtak, tisztelven a főparancsnokot.
A szűz, hallván urát, hogy mint rendelkezett,
a kulcsontjánál megragadta peploszát,
s a köldök mentén ágyékáig tépte azt,
kitárva mellét szobrokat megcsúfoló
szép kebleit: majd féltérddel letérdelt,
s a legbüszkébb szavaknál büszkébb szókra gyúlt:
„Nézd, ifjú, itt a mellem! Sújts, ha sújtanod
mellemre jobb netán. S ha nyakszirtem fölé
kívánsz lecsapni, készséggel nyújtom nyakam."
Az tette volna is, nem is, szánván a lányt;
végül vasával kettészelte légcsovét.
Buzgott a vérpatak. S ő haldokolva is
ügyelt nagyon, hogy illendőképp essen el,
takarva azt, mit hím előtt takarni kell. 316 (535-570)
Amint a gyilkos vágástól végsőt lehelte,

egyetlen argív sem maradt tétlen tovább,
hanem ki két kézzel lombot hintett a holt
leány testére, más fenyőgallyat hozott
a máglyát megtetézve, s azt, ki lusta volt
s üres kézzel jött, így szidták a szorgosak:
„Gazember! Állsz a kisleány mellett? Csak állsz,
s kezedben nincs peplosz, se más halotti dísz?
Megajándékozhatnád e bátorszívű lányt,
e hős lelket!” - S én, míg mindezt elmondom itt
holt gyermekedről, minden nőnél boldogabb
szülőnek s legsorsvertebb nőnek tartalak.

TRÓJAI NŐK KARA

Be szörnyű vész zudúlt Priamosz fájára és
a városomra, istenek végzéseként!

HEKABÉ

Ó, kislányom! Hová tekintsek - nem tudom.
Ezer baj mindenütt. Ha egyet illetek,
az sem hagy el, s a mélyből új bánat kiált
utódért, s gyötrelmre gyötrelmet tetéz.
Most sem tudnám úgy, hogy ne jajduljak bele,
szivemből számkivetni szenvedésedet:
nemes viselkedésed híre oltja csak
a kín tüzét. Milyen furcsa! Bármily rossz a föld,
ha jó esőt küld rá az ég, termése jó,
s ha tán kövér, de nem kap kellő gondozást,
rosszul gyümölcsözik. Nem úgy az emberek!
Haszontalantól csak hitvány tett várható,
s a derék derék: természetét nem váltja más
körülmények között, örökre jó marad.
A származás dönt ebben, vagy a neveltetés?
Tagadhatatlan, hogy ki jól nevelkedik,
derékséget tanul; s ki ebben járatos,
a jónak mértékénél tudja, hogy mi rossz.
De mért lövöldözzem tovább az Ész nyilát?!

(*Talthübioszhoz*)

Te menj az argívok közé s jelentsd nekik:
ujjal se érintsék leányomat, hanem 317 (571-605)

tartsák a népet távol! Oly töménytelen
hadnép közt féktelenség s tengerész-düh él,
pusztítóbb, mint a tűz, s mert rossz, csak rosszra visz.

Talthübiosz eltávozik. Hekabé egy öreg szolgálóhoz fordul

Te meg, vénhedt szolgám, ragadj meg egy edényt,
merítsd a sós tengerbe s hozz hamar vizet,
hogy megfüröszsem még utólszor lányomat,
a még szűz asszonyt, mégis már asszony szüzet,
s kiterítsem őt, nem úgy, mint illenék - hogy is? -
módom nincs rá; csak mint bírom; mi mást tegyek?
S most összegyűjtök némi ékszer sátorom
ölén lakó rabszolgatársnőim között,
hisz hátha új gazdáiknak tudtán kívül
átmenthették titokban önnön kincsüket!

Ó, hazám fénye! Egykor boldog otthonom!
Ó, kincsben legfénylőbb, sarjban leggazdagabb
Priamosz! S a gyermekeknek vénhedt anyja én!
Míly semmi tátog ránk! Kifosztva, mint esett
le büszke homlokunk! Tobzódj csak gőgösen,
ha életed kincses kastélyban élheted,
s a polgárok között az első hely tiéd!
Mind semmiség. Épp így az öntelt tervezés
s a hirdetett nagyság. Csupán az boldog itt,
ki napról napra elkerül minden csapást.

TRÓJAI NŐK KARA

Vad Végzet várt reám,
s zord szenvedést tervelt a Sorsom,
mikor Ída hegyén a fenyőfát
Alexandrosz baltája kivágta,
hogy rajta hajózzon a sós tenger tajtékán
Helené nászágya felé,
a legszebb asszonyért, kire csak
fényt hint az arany Nap.

A kín s a kínoknál
gonoszabb rabsors jár körbe-körbe.
Szimoisz partján* is egyetlen 318 (606-641)
embernek az ostobasága
lett mindünk végzete más bosszúja által;
a viszály döntött, amelyet
Ídán a tehénpásztor döntött
el a három istennő közt,
dárdavetésről, véres harcról, városom elvesztéről.
S zúgva-rohanó Eurótász partján sóhaja zúg most
a könnybefúlt lakón nőknek* sok szép palotában,
ősz fürtjét tépi a holt
fiaknak anyja,
hasogatja kezével az arcát,
és marcangolja magát - vér festi a körmét.

Visszaérkezik az Öreg Szolgáló, köpenybe burkolt holttestet vonszolva maga után

ÖREG SZOLGÁLÓ

Szerencsétlen Hekabét* hol leljem, asszonyok,
ki szenvedés dolgában férfit s nőt legyőz?
Koszorúját nem ragadhatná el senki sem.

KARVEZETŐ

Baljós bagoly, bús hírek hangos hírnöke,
mikor szunnyadnak el már gyötrő hangjaid?

ÖREG SZOLGÁLÓ

Hekabénak hoztam kínra tápot; s ennyi baj
láttnál halandó ajkán tompán kong a szó.

KARVEZETŐ

Épp ő az, ím, ki sátrából kitámolyog;
valószínű, hogy szózatodra jött elő.

ÖREG SZOLGÁLÓ

Ó, mondhatatlan kínok sorsverte asszonya,
úrnőnk, véged! Napfény neked már nem ragyog,

hazátlan, árván, özvegyen sújtott a vég.
HEKABÉ

Nem újság. Azt dobod szememre, mit tudok.
De ezt - Polüxenémnek holttestét, minek
hoztad magaddal? Hisz sírjánál - úgy tudom -
az összes akháj kéz buzgón serénykedik?! 319 (642-673)

ÖREG SZOLGÁLÓ

(maga elé)

Semmit se sejt, Polüxenét siratja még
mindíg. Az új kínt lelke még nem fogta fel...

HEKABÉ

Ó, én boldogtalan! Jósszóra-ihletett
Kaszandra tébolyult testét hozod tehát?

ÖREG SZOLGÁLÓ

Elevenért jajongsz, s nem érte sírsz, ki holt.

(Lerántja a halotti leplet)

Nézd, nézd e hullát, nézd, a teste meztelen -
legrútabb rémlátásod nem csúfolja meg?

HEKABÉ

Nagy ég! Hiszen fiam holttestét látom itt,
Polüdóroszt, kit thrák barátunk őrizett.
Ó, én szegény - nem élem túl -, s eljött a vég!

Fiam, kisfiam,

jajaj! Új gyászdalt kezdhettek,

sötét-erők-sugallta, vad-

tébolyú éneket!

ÖREG SZOLGÁLÓ

S fiad sorsáról mit tudsz, mondd, boldogtalan?

HEKABÉ

Sötét, sötét, elhinni, hinni nem lehet.

Baj bajra zúdul és csapásra új csapás.

Hát könnytelenül és jajtalanul egy

nap se suhanhat el?

KARVEZETŐ

Szörnyű, te szegény, szörnyű nyomorúság hullt ránk!

HEKABÉ

Fiam, kisfiam, ó, sorsvert anya sarja,

mi okozta halálod?

hogyan ért el a Végzet?

emberi kéz-e a bűnös?

ÖREG SZOLGÁLÓ

Én nem tudom; tenger sodorta partra őt.

HEKABÉ

A vízbe fúlt, vagy gyilkos dárda ölte meg
a selymes part fövényén? 320 (674-700)

ÖREG SZOLGÁLÓ

A tengerből a víz dagálya dobta ki.

HEKABÉ

Jaj, már tudom én, hogy a két szemem álom-

beli káprázata mit jósold, még egyre kísért

a fekete szárnyú rém,

mely ott lebegett körülöttem,

ó, kisfiam, ki Zeusz napját többé sose látod.

KARVEZETŐ

Ki ölte meg? Hogy fejtetted meg jószámodat?

HEKABÉ

A thrák, a barátunk, a lovas vendégbarát volt,
akinél agg apja elrejtette őt.

KARVEZETŐ

Hogyan?! Megölte, hogy megtartsa kincseit?

HEKABÉ

Kimondhatatlan gaztett, melyre nincs szavunk,
vérlázító sértés a vendég szent jogán!

Igazság, hol vagy? - Férfiaknak szennye te,
gyilkos vasaddal szétszabdálva kisfiam,
míg fölkoncoltad, még csak meg se szántad őt!

KARVEZETŐ

Szegény, nincs még egy ennyi kint túrt földi lény,
bármely zord isten bánik ily csúnyán veled.

De íme, új gazdád alakját látom ott,
Agamemnónét. Hallgassunk hát el, asszonyok.

AGAMEMNÓN

Hekabé, mért töprengsz, s mért nem jössz temetni már
leányodat? Talthübiosz hírül adta, hogy
argív kezek ne illessék a gyermeket.

Mi hát, hozzá sem érve, békén hagytuk őt.

Te késlekedsz - s ezen nagyon csodálkozom.

Most itt vagyok, hogy küldjelek: menj, készen áll
jó rendbe minden, hogy ha *ily rend* jó lehet.

(Észreveszi a holttestet)

Nagy ég! Holtat látok sátram két szárnya közt,
méghozzá trójait! Ráomló köntöse
tisztán mutatja, nem lehet görög vitéz. 321 (701-735)

HEKABÉ

(a holttestre borulva, anélkül hogy felnézne)

Nyomorult Hekabé - saját magam szólítom így,
téged szólítva -, mit téssz most? A földre rogyasz
Agamemnón térdénél, vagy leplezed bajod?'

AGAMEMNÓN

Arcomnak hátadat fordítva mért zokogsz?

Mért nem beszélsz arról, mi történt? S ez ki itt?

HEKABÉ

(maga elé)

Ha meg szemében ellenség s rabnő vagyok,
s térdétől eltaszít, csak újabb bánat ér.

AGAMEMNÓN

Jós nem vagyok, hogy nem hallván tisztán szavad,
kifürkésszem szándékok rejtett útjait.

HEKABÉ

(maga elé)

Vagy ennyi rossz szándékot tételezve fel,
szívét a ténylegesnél rosszabbnak hiszem?

AGAMEMNÓN

Ha terved az, hogy eltitkold a tényeket,
legyen neked! Nem is kívánom hallani.

(Távozni készül)

HEKABÉ

(maga elé)

Csakhog magam nem tudnék bosszút állani
szülötteim miatt... Minek töpregek itt?
Túrás a sorsom - vagy siker vár, vagy kudarc.
(Agamemnón elé veti magát)

Agamemnón! Esdeklek hozzád, a térdedet,
az álladat simítva, s boldog jobbkezed!

AGAMEMNÓN

Mi kell tőlem? Beszélj. Szabad sorsot kívánsz
talán? Ha ez kell, egykönnyen megkaphatod.

HEKABÉ

Ó, nem, dehogy! Csak állj bosszút a gaz felett,
s én önként rabnóként élem le éltemet.

AGAMEMNÓN

De hát miben kívánod, hogy segítssek?

HEKABÉ

Azokból egy se, mikre gondoltál, uram.
Nézd ezt a hullát, melyet könnyel öntözök! 322 (736-760)

AGAMEMNÓN

Látom, de nem tudom, hogy mit jelentsen ez!

HEKABÉ

Én szültem őt, én hordtam haskötőm alatt!

AGAMEMNÓN

S melyik számos fiad közül, boldogtalan?

HEKABÉ

Nem Ílionnál halt el, mint a többiek.

AGAMEMNÓN

Szültél hát mást is, asszony, mint ki ott veszett?

HEKABÉ

Keservre szültem ezt, akit látsz - már tudom.

AGAMEMNÓN

Hol volt fiad, midőn a város rombadőlt?

HEKABÉ

Elküldte apja, félve, otthon pusztul el.

AGAMEMNÓN

Magánosan? Hová - a többitől külön?

HEKABÉ

E tájra itt, ahol holtan lelték reá.

AGAMEMNÓN

Polümésztorhoz, ki legfőbb úr e föld felett?

HEKABÉ

S őrizni hozta átokverte kincseit!

AGAMEMNÓN

De hát ki ölte meg? Hogy sújtott rá a Sors?

HEKABÉ

Ki más? A drágalátos thrák vendégbarát!

AGAMEMNÓN

Szegénykém! - Kincsét áhítozta biztosan.

HEKABÉ

Úgy van - midőn a phrüg omlásról hírt kapott.

AGAMEMNÓN

Hol leltél rá? Ki hozta holttestét ide?

HEKABÉ

Ez itt.

(Az öreg szolgára mutat)

A partnak habtörésén lelte meg.

AGAMEMNÓN

Kereste? Vagy más fáradságban fáradott? 323 (761-779)

HEKABÉ

Polüxené számára ment fürdővizért.

AGAMEMNÓN

Levágva vízbe dobta hát a jóbarát!

HEKABÉ

Habok játékaként - átszelve tagjait.

AGAMEMNÓN

Ó, mérhetetlen szenvedés gyötörtje, te!

HEKABÉ

Elvesztem én, Agamemnón! Több rossz már nem ér.

AGAMEMNÓN

Haj, jaj! Van asszony még egy, ily sorsüldözött?

HEKABÉ

Nincs - tán a Balsors ily szerencsétlen maga.

De most, hogy térdedhez miért roskadtam én,
hallgasd: ha úgy látod, hogy sérelmem jogos,
eltűröm; ám ha nem, légy akkor bosszulóm,
a jogtípró vendégbarátnak végzete,
ki fönt a föld felett, vagy lent a föld alatt
lakóktól mit sem félve tette rút bűnét!

Nemegyszer ott ült asztalom vendégeként

barátaim népes körében, főhelyen,

s megkapva mindent, s vállalván a gyámkodást –
megölte! S hogy megölte?! Nem méltatta még
sírdombra sem: tenger vizébe dobta őt.

Mi rabszolgák vagyunk s amúgyis gyenge nők:

de erős az isten, és erős az istenek
felett a Törvény, mely miatt bennük hiszünk,
s már életünkben szétválasztunk jót és gonoszt.

S ha most elvész a Törvény, hogy reád szorult,

s nem bűnhődik, ki jóbarátot álnokul

legyilkol s templomot rabolni vakmerő,

úgy nincs érvénye itt a földön semminek!

Lásd meg gyalázatomból s pirulj el értem is,

láss s szánakozz. Mint arcképfestő lépj közel
hozzám, s nézd meg, milyen kínoztól szenvedek.

Hajdan királynő - most rabszolganőd vagyok,

gyerekeknek anyja rég - s most agg, gyermektelen,

kóbor, hazátlan, átokverte nyomorult. 324(780-811)

Agamemnón megzavarodva áll, majd távozni készül, s pár lépést tesz

Ó, én szegény! Hová indulnak lábaid?

Nem ér semmit szavam nálad? Jaj én szegény!

Halandók, mért is fáradunk sok más tudást

magunknak megszerezni, mint ahogy szokás?

Peithó az úr csupán az emberek között;

mért nem törekszünk hát az ő művészetét,

tandíjt fizetve, végsőkéig fejleszteni,

hogy tervünk elfogadják s véghez is vigyék?

Mért is remél az ember boldog életet?
Sok drága gyermekem volt, s egy sem él ma már,
magam mocsokban élek, bús rabszolganő,
s hazám egére városunknak füstje száll.

Lehet hogy meddő lesz az esdő szózat is,
mely Küpriszhhez szól; ám azért hadd sírom el.
Éjente oldaladnál fekszik gyermekem,
a jósnő, kit Kaszandrának hív Phrúgia.
Hogy higgyük el, hogy édes éjszakákat ad?
S az ágy ölen csókolt szerelmes csókokért
mint kapja meg díját, s a díjam tőle én?
Az esthomály s az éjbefúlt ölelkezés
a legnagyobb díj, mely halandónak kijut!
Hallgass meg hát. Mondd, látod ezt a holtat itt?
Tensógorod javára tész, akármi jót
tész érte. Várj! Van hozzád még egy-két szavam.
Ha esdve zengni tudna most a két karom,
kezem, hajfürtjeim s lábaim izmai,
tán Daidalosz vagy isteneknek műveként,
most átölelnék sírva mind a térdedet,
s zokogva zaklatnának, százszorozva szóm:
Ó, nagy király, hellének fényes napja, halld,
halld meg szavam, s nyújtsd bosszuló jobbod felém,
ne nézd, hogy egy vén asszony már semmit sem ér!
A deréknek tiszte, hogy szolgálja a szent Jogot,
s a bűnösöknek ártson mindig s mindenütt! 325 (812-845)
KARVEZETŐ

A halandókkal sok minden megtörténhetik,
s a törvények kettészakítják végzetük,
baráttá téve adáz ellenségünket,
s gyűlöltté azt, ki jószándékú volt előbb.

AGAMEMNÓN

Én szánlak téged, kisfiad s balsorsod - én
Hekabé, szánom kinyújtott esdeklő kezed,
s kész is volnék az istenek s a Jog miatt,
hogy gaz barátodtól elégtételt vegyek,
ha úgy látná a hadsereg, csupán veled
teszek jót s nem Kaszandrának kedveskedem,
midőn halálra szánom majd a thrák királyt.
Ezért csapott belém a furcsa zűrzavar:
e férfiban barátot lát a hadsereg,
a meggyilkoltban ellenséget; s hogyha ez
kedves nekem - csupán az én magánügyem.
Ezekre gondolj: lásd be, szándékomban áll,
hogy küzdjek érted s gyors segítséged legyek,
viszont lassú, ha akhájoknak vádja sujt.

HEKABÉ

Ó, jaj!

Halandó emberek közt senki sem szabad:
vagyon vagy Vakszerencse rabszolgái mind,
vagy polgárok köznépe s törvények szava
gátolja meg, hogy jelleméhez hű legyen.
Minthogy reszketsz s az aljanép ítéletét

lesed, félelmedtől szabaddá teszek én!
Légy cinkosom, míg rosszat tervelek fiam
gaz gyilkosára, ám magad ne ártsd bele;
csak majd ha háborogva védelmére kél
az akháj had, midőn a thrák megkapja azt,
mi vár reá, gátold meg önként - kedvemért.
A többit majd mi rendbehozzuk, légy nyugodt.
AGAMEMNÓN

Dehát hogyan? Mit téssz? Öreg kezembe tán
kardot ragadsz s a barbár főt kettészedel?
Vagy méreggel? Vagy társsal együtt fogsz neki?
Mely kéz segít meg? Hol találsz barátokat? 326 (846-879)
HEKABÉ

E sátrak Trója számos lányát rejtik itt.
AGAMEMNÓN

A rabnőkről, a hellén zsákmányról beszélsz?
HEKABÉ

Velük fogom bosszúmat végrehajtani!
AGAMEMNÓN

De asszonyokba férfi-lelket hogy lehelsz?
HEKABÉ

Tömegben s csellel élve győzhetetlenek.
AGAMEMNÓN

Tömegben? Én a nők nemében nem bizom.
HEKABÉ

Úgy?! S nem nők győztek az Aigüptosz-fiak felett:
Lémnoszról más irtott ki tán minden hímet?
Hanem, hogy úgy legyen - ne firtasd dolgomat,
s juttasd a táboron keresztül ezt a nőt
(*egy rabszolganőre mutat*)
bántatlanul.
(*A rabszolganőhöz*)

Te menj a thrák baráthoz és
ezt mondd: „Hivat nagy Ílion volt asszonya,
Hekabé, mivelhogy mindőtöknek érdeke,
fiaiddal együtt; jó, ha hallják ők is azt,
amit közöl majd.”

A rabszolganő távozik

Most-legyilkolt gyermekem,
Polüxeném temetését odázzátok el,
Agamemnón: égjen egy máglyán bátyjával és
- kettős bús gondom - egy sírban pihenjenek.
AGAMEMNÓN

Meglesz. Ha persze várna már a flotta reánk,
nem lenne mód kérésed teljesíteni,
de most, hogy nem küld ránk az isten jó szelet,
a hadsereg még vesztegelni kénytelen. 327 (880-901)

Forduljon jóra minden! Közsors ez, s egyén
vagy állam nem kivétel: az, ki bűnbe hullt,
megbűnhődik, csupán a jóknak sorsa jó.

TRÓJAI NŐK KARA
Ó, drága hazám, Ílion!

Legyőzhetetlen várnak senki se tart már:
hellén felleg rejt el sűrű sötétbe,
s dúlnak, dúlnak a dárdák.
Bástyáid falkoszorúja
letarolva, s a füst, a korom
szennyes-feketén beborított.
Én szegény,
földed soha nem taposom.

Éjfél fele jött el a Vég,
hogy édes álom hullt a vidám lakomázók
pilláira, elhalkult a dal, ünnepi táncuk
megtorpant, s az uram már
- lándzsáját szöggre akasztva -
puha násznyoszolyánkra ledőlt,
s nem látta, amint a hajósnép
Trójába,
Íliosz földjére zudult.

Én éppen szalagokkal övezve
bodorítottam hajfürtjeimet,
belenézve arany tükröm
körben-ragyogó fényébe,
hogy majd így dőljek az ágytakaróra;
s vad zaj zúgott végig a városon ekkor,
Tróján végigzendült a kevély kiáltás:
„Hellén ifjak, a várat, a várat,
mikor égetitek fel,
hogy már hazatérjünk végre?”
Mint spártai lány,* egy ingben,
elhagytam hitvesi ágyam ölet,
s leborultam a fenséges,
szent Artemisz oltáránál, 328 (902-936)
s innét - miután láttam, hogy hull el a férjem -
elhurcoltak a sós tenger fele engem,
majd elmaradoztak a partok, amint
elindult
gyors lábán a hajóhad, elindult,
kiszakítva hazámból,
s most öröl a bánat, a bánat.

Sújtsa az ég Helenét, a Dioszkúrosz-fivérek
húgát, meg az ídai pásztort,
gyász-Pariszt - csakis őket
átkozom én! Ő tépett
el az otthoni földről s hitvesi ágyam öleről;
hitves - de nem is hitves, hanem inkább
a bosszú szörnyű szelleme!
Sós hátán el ne viselje a tenger
s ne lássa
soha többet az otthoni földet!

*Polümésztor lép a színre, rabszolgánoktól kísérvé, kezében két dárdával.
Balján két fia, mögötte fegyveres kíséret*

POLÜMÉSZTÓR

Legdrágább jóbarát, Priamosz, s te drága nő,
Hekabé, sírnom kell, látva téged, városod
s szülöttedet, ki épp imént halt meg szegény.
Ó, jaj!

Nem biztos semmi; hírnevünk semmit sem ér;
s kinek ma jól megy, holnap épp oly rossz lehet.
Jól megkavartak itt mindent az istenek,
nagy zűrzavart támasztva, hogy tudatlanul
fogózkodjunk beléjük. Ám mit ér a könny,
ha múlt bajunkon úgysem változtathatunk?
Te meg tán ha neheztelsz távollétemért,
ne tedd! A Thrák Föld besejét jártam, mikor
megérkeztél, s onnan megtérve újra csak
kastélyomon kívül szedtem már lábamat. 329 (937-965)
midőn e rabnő éppen szembejött velem,
hírt hozva rólad, melyre rögtön jöttem is.

HEKABÉ

Arcom pirul, s szemedbe nézni sem merek,
Polümésztor, annyi baj szennyes patakja mos.
Ne lásson az, ki egykor látott boldogan,
ilyen nyomorban, melybe most jutottam én;
nyíltan szemébe nézni annak nem tudok.
Csak azt ne hidd, hogy tán rosszindulat vezet,
Polümésztor. Van más érvem is: hisz úgy szokás,
hogy nő ne nézzen szembe férfival soha.

POLÜMÉSZTÓR

Nem is csodálkozom. - De mi szükséged reám?
Otthonról mért vezényeled ki lépteim?

HEKABÉ

Magánügyem miatt. Közölném most veled
s fiaiddal - ám kíséretednek tagjait
parancsold vissza, sátrinktól messzire.

POLÜMÉSZTÓR

(int a fegyveres kísérőknek)

Távozzatok! -

Nem rejt veszélyt e puszta hely.

(Hekabéhez)

Te jóbarát vagy, s jóbarátként szeret
az akháj hadsereg. Hanem hát fejtsd ki már:
egy sorskegyelt miben segíthet sorsüldözött
barátain? Mert én mindenre kész vagyok.

HEKABÉ

Először is mondd, él-e még a kisfiam,
Polüdórosz, kit házadba küldtünk, atyja s én,
saját kezünkéből? Mondd, s majd újra kérdezek.

POLÜMÉSZTÓR

Természetes. Miatta még boldog lehetsz.

HEKABÉ

Ó, drága ember, ez hozzád méltó beszéd.

POLÜMÉSZTÓR

S még mit kívánsz tőlem megtudni, mondd ha mar!

HEKABÉ

Énrám, szülőanyjára még emlékszik-e? 330 (966-992)

POLÜMÉSZTÓR

Mi több, hogy láthasson, titokban útrakelt -
HEKABÉ

S a kincse megvan, mit Trójából elhozott?

POLÜMÉSZTÓR

Meg ám! Lakásom rejtekében őrizem.

HEKABÉ

Őrizd, s ne ám, hogy ráéhezz, mert kézre van!

POLÜMÉSZTÓR

Már hogy?! - Hadd élvezzem én csak sajátomat.

HEKABÉ

S tudod, mit mondanék fiaidnak és neked?

POLÜMÉSZTÓR

Nem én! De majd saját szavadból megtudom.

HEKABÉ

Van, jóbarát - barátom voltál mindig is.

POLÜMÉSZTÓR

Mit kell nekem s a gyermekeknek hallani?

HEKABÉ

Priamosznak kincse, rég elásva, föld ölén.

POLÜMÉSZTÓR

Fiadnak ezt adjuk tehát tudtára majd?

HEKABÉ

Úgy van. Terád bízom, hisz *jámbor* férfi vagy.

POLÜMÉSZTÓR

S mért kívántad, hogy két fiam jelen legyen?

HEKABÉ

Ha meghalnál *netán* - tudják közlésemet.

POLÜMÉSZTÓR

Helyes beszéd. Az ember jobb, ha óvatos.

HEKABÉ

Tudod, hogy Trója Athénéje hol lakik?

POLÜMÉSZTÓR

Ott rejtőzik tehát a kincs? Van rajta jel?

HEKABÉ

Fekete sziklák nyúlnak ott a föld fölé.

POLÜMÉSZTÓR

Akarsz még, mondd, akarsz még mást is mondani? 331 (993-1011)

HEKABÉ

Titokban elhozott kincsemre is vigyázz!

POLÜMÉSZTÓR

Hol van? Hol? Peploszodban, vagy tán dugdosod?

HEKABÉ

A sátrakban van bent, a zsákmányok között.

POLÜMÉSZTÓR

Az akhájok barakjait látom csak itt.

HEKABÉ

Valóban, itt a foglyok sátortáborá.

POLÜMÉSZTÓR

Biztonságos hely? Nincsenek bent férfiak?

HEKABÉ

Akháj, az egy sincs; mink vagyunk ottbent csupán.

Osonjunk hát, mert már a honvágytól gyötört

argívok indulnak, fölszedve horgonyuk.
S ha megtettél mindent, mit tenned kell, keresd
fel két fiaddal együtt szülöttem rejtekét.

Hekabé Polümésztorral és a két fiúval együtt belép a sátorba

TRÓJAI NŐK KARA

Ha nem bűnhódtél eddig, most bűnhődni fogsz!

A saját vágyad vermébe zuhanva,
mint ki a révtől távol a zajló vízbe hanyatlik,
a halál habjába merülsz. Ki a Jognak
s az isteneknek adósa, jaj annak:
a sorsa halálos, a sorsa halálos!

Becsapott a saját utirányod, mely egyenest
a gyilkos Hádész torkába vezet, nyomorult:
asszonykezek oltják ki az életedet.

POLÜMÉSZTÓR

(a sátor belsejéből)

Jaj, vak vagyok! Kioltják mind a két szemem!

ELSŐ RABNŐ A KARBÓL

(a Karhoz)

Hallottátok, drágáim, mint üvölt a thrák?

POLÜMÉSZTÓR

(bentről)

Ó, jaj! Megint! - Fiaim! Mészárszék - szörnyőség -

MÁSODIK RABNŐ A KARBÓL

(a Karhoz)

Drágáim, rémes dolgok estek ott belül! 332 (1012-1038)

A sátorból lábdobogás és dulakodás zaja hallatszik

POLÜMÉSZTÓR

(bentről)

Bármily fürgék vagytok, nem iszkolhattok el,
szétzuzza dárdám sátratok minden zugát.
Nézd, súlyos markomból a gerely mily zúgva száll!

KARVEZETŐ

(a Karhoz)

Ne rontsunk rá? Eljött a döntő pillanat,

Hekabét és Trója nőit megsegíteni.

HEKABÉ

(megjelenik a sátorajtóban, és visszakiált)

Dúlj, mit se kímélj, döngesd sátram ajtaját,
szemed fényét már vissza nem szerzed soha,
s nem látod két fiad, kiket én öltem meg, én!

TRÓJAI NŐK KARA

Legyőzve hát a thrák, a gaz vendégbarát,
úrnom, s véghez vitted mindazt, miről beszélsz?

HEKABÉ

Mindjárt meglátod őt, ha sátram belsejét
elhagyva, vak lábbal, vakon kitántorog,
s a két fiú testét, kiket én öltem meg, én,
hős honfitársaimmal. Végrehajtva már
ítéletünk. A sátorból, nézd, már jön is!

De most odébb állok, s útjából elmegyek
a téboly-üzte, bőszerős thrák férfinak.

*Szétnyílik a sátor ajtaja, láthatóvá válik a két megölt gyermek holtteste,
és Polümésztor, véres szemgödrökkel, amint tapogatózva keresi a kifelé vezető utat*

POLÜMÉSZTÓR

Jaj! Ó, jaj! Hol az út?
Hol van pihenő? Hol van kikötő?
Hegyormok négy lábú állataként
kezeim tapogatják felváltva a lányomaim!
Merre? Nem erre? Emerre
kússzak-e, hogy
megmarkoljam a férfiolókat, a trójai nőket,
kik meggyilkoltak? 333 (1039-1063)

Nyomorult phrúgeknek lányai, nyomorultak,
átok asszonyai,
hova bújtok, menekülve előlem?
Vériszamos szemeim, ó, ragyogó Nap,
gyógyítsd meg, gyógyítsd meg, újra kigyújtva
vak sugarát!

Hah! Ah!

Csitt! Itt surrannak titkon a nők,
hallom a lépteiket! Hova? Merre ugorjak előre,
hogy csontjukról lezabáljam a húst,
lakomázva veszett fenevadként,
förtellemmel fizetve
szörnyü gyalázatoméért. Ó, jaj, nyomorult,
hova kószálok, két szép fiamat
itthagya e poklok bakkhásainak, hogy majd
cafatokká
szaggatva kutyáknak elébe vessék véres
eledelként testük, a hegyekbe hajítva?

(Tapogatózva keresi a sátorba visszavezető utat)

Hol az út? Hol? Hol tapogassam?
Béna hajó, petyhüdt vászonnal, megeresztett
kötéllel - sodródok a gyermekeimhez,
őrizni halottas ágyuk.

KARVEZETŐ

Boldogtalan, mily rútul elbántak veled!
Gaztatedért szörnyű a büntetés, melyet
egy isten küldött rád, kegyetlen üldöződ.

POLÜMÉSZTÓR

(kezével hadonászva, tele torokból üvölt)

Hahó! Thrákia dárdavető,
páncélviselő, paripátszerető,
Árész-kegyelt népe, hahó!
Haj, akhájok! Haj, Atridák!
Harsan, harsan, harsan a hívás:
ide gyorsan, az égre könyörgök!

Hallotok engem? Senki se jön? Mire vártok? 334 (1064-1094)

Az asszonyok megöltek,
a foglyok pusztítottak el!
Iszonyút, iszonyút tűrök én!

Ó, csúfos gyalázatom!
Hova csörtessek? Hova törtessek?
Felszálljak a csillagos égnek
távoli boltozatára, ahol
Órion és Szíriusz ontja tűzszele lánggal
lobogó sugarát, vagy Hádész
fekete taván kössek-e ki?
Én nyomorult!

KARVEZETÓ

Úgy ildomos, hogy dobja el rongy életét,
kit elviselhetetlen bajnak súlya nyom.

Megérkezik Agamemnón és kísérete

AGAMEMNÓN

Kiáltásra jöttem, melyet elhozott
Ékhó, a szirtek nyugtalan leánya, és
végigriadt a táboron; ha Phrúgia
bástyáit nem döntöttük volna porba rég,
e zajra nem kis rémület tört volna ki.

POLÜMÉSZTÓR

Ó, jóbarát! Agamemnónom, rád ismerek
a hangod hallva. Nézz rám, nézd, mit szenvedek!

AGAMEMNÓN

(borzadva visszahőköl)

Nagy ég!

Polümésztor! Ó, szegény! Ki tett így tönkre, mondd?

Ki vakított meg, vérrel borítva szemeid,
s ki ölte meg két gyermeked? Bőszült harag
sarkallta azt családod ellen, bárki volt.

POLÜMÉSZTÓR

Hekabé s a foglyulejtett asszonyfalca tett
így tönkre - ó, nem tönkre! Pusztá semmivé! 335 (1095-1121)

AGAMEMNÓN

Hogyan?

(Hekabéhez)

Te tetted azt, miről ez itt beszél?

Hekabé, volt merszed ily nagy szörnyűségre, mondd?

POLÜMÉSZTÓR

(hirtelen felfigyel, és dühösen keresi Hekabét)

Kihez beszéltél? Itt van hát ő is közel?

Hol van? Mondd meg, hol? Hadd kapom kezem közé!

Vérébe fullasztom, s ízekre szagatom!

AGAMEMNÓN

(lefogja az őrvölgőt)

Megállj, te örült!

POLÜMÉSZTÓR

Kérlek most az égre, hagyj!

Eressz el, hadd vessem rá vérszomjas kezem!

AGAMEMNÓN

Nyughass. S megfékezvén szived barbár dühét,

beszélj, hogy meghallgatva őt is, téged is,
helyes ítéletet hozhassak rólatok.

POLÜMÉSZTÓR

Beszélhetek. Priamosz legifjabb gyermekét,
Hekabé sarját, Polüdóroszt atyja egykoron,
jól sejtve Trója elközelgő végzetét,
elhozta hozzám, hogy gyámatyja én legyek.
S én meggyilkoltam - és hogy meggyilkoltam, az,
dönts el, nem volt-e bölcs s helyes gondoskodás.
Féltem: ha ifjú ellenséged megmarad,
újjáépíti Trója népes városát,
s az akhájok, megtudva, hogy él Priamosz fia,
a phrűg föld ellen újra hadba szállanak,
s zsákmányért portyázzván a phrűg mezőkön át,
hazánknak Trójával szomszédos tájain
ránkzúdítják, uram, mely ért, a sok csapást.

Hekabé, megtudva, hogy megöltem gyermekét,
magához csábított, s közölte titkosan,
hogy van Priamosznak kincse még, elrejtve jól
Ílionban; ám sátrába engem engedett
csupán a két fiammal, hogy ne hallja más. 336(1122-1149)

Az ágyra ültem, meggömbítve térdeim,
a sok nő meg - kik jobbról rajzottak körül,
kik balról, mint barátot - Trója lányai,
hozzásimúlva, s Édoné szép szőttesét
dicsérve vizsgálták a féynél peploszom;
mások körülcsodálták thrák lándzsáimat,
s így lettem mindkét fegyveremtől meztelen.
Kik már anyák voltak, becézték két fiam,
ölükbe vették, s kézről kézre adva át,
táncoltatták apjuktól egyre távolabb.
S e szép fogadtatás után - de még milyen
szép volt! - kihúzva peploszukból törüket -
megölték őket, s közben ellenség gyanánt
lefogtak engem, megragadva karjaim
s a combom. Védelmükre keltem volna, ám
ha próbáltam felvetni arcomat, hajam
sörényét markolták, s ha megmoccant kezem,
megbénultam, rámdólt az asszonygörgeteg.
Aztán újabb kinnal tetézve kínjaim,
véghezvitték rémtettüket: mindkét szemem
fényét kioltották, hajtút döftek bele,
s véres fátylat borítva rá, a sátoron át
elszöktek hirtelen. Mint sebzett vad szökell
a vérszopó kopók után, rohantam én,
vadászként felvizslatva minden zeg-zugot,
és törtem-zúztam.

Látod, ennyi szenvedést
vállaltam meggyilkolva ellenségedet,
Agamemnón! S hogy szavam ne nyújtsam* hosszura:
ha nőkről sok rosszat mondtak már eddig is,
ha mondanak ma, s holnap is lesz újra vád,
én mind e rosszat egy mondatba foglalom:

se föld, se tenger nem táplált alávalóbb népséget; erre vall minden tapasztalat.

KARVEZETŐ

A sulykot csak ne vesd el, és saját bajod miatt ne ócsárold a nők egész nemét! Sok van köztük, ki gyűlöletre érdemes, de sokkal több ellensulyozza vétkeik. 337(1150-1186)

HEKABÉ

Agamemnón! Földi embernek nem kellene a tetteknél a szót többre tartani. Az lenne jó,* ha jól beszélne az, ki jó, s a gonosztevők beszéde szertemállana, hogy gázságuk ne menthessék ügyes szavak. De bár lehetsz viták elismert mestere, mégis, rossz célért küzdve mester nem lehetsz: csúfos kudarc ér, s elrejtőznöd sincs hová. Előljáróban ennyi volt a válaszom neked. S most pár szóval felelnék ennek is.

(Polümésztorhoz)

Agamemnónról s az akhájokról úzted el az új vést - mondod -, ezért ölted meg kisfiam. De mondd, előszöris, gazember: hát lehet egy barbár fajzat hellének barátja most vagy bármikor? Mondd meg, miféle kegyre vársz nagy buzgalmadnak béreként? Beházasodsz? Tán vérrokon vagy? Vagy más érdek ösztökél? Hja! Végigdúlták volna termőföldjeid, ha visszatér a flotta. - Érv ez, azt hiszed? A kincs, csak valld meg őszintén, a kincs miatt ölted meg gyermekem, rávett a kapzsi vágy! Aztán felelj csak: míg erős volt Trója és körös-körül ép bástyák védték házait, Priamosz még élt, s Hektór dárdája tündökölt, ha ennek kívántad kedvét keresni, mondd, miért nem akkor ölted meg, vagy adtad át az argívoknak nálad serdülő fiam? De nem. Mikor nekünk végleg bealkonyult, s csak füst jelezte városunk, vendégedet akkor vágtad le, s tűzhelyed sem óvta őt. S hogy megtudd, mily bitang vagy, hallgass csak tovább!

Ha már az akhájok barátja vagy, miért nem adtad át a kincset, melyről önmagad mondtad, hogy másé, őnekik, kiket nyomor gyötör, hazájuktól távol, sok éve már? 338(1187-1221)

A lélek most se visz még rá, hogy elbocsásd kezed közül: ülsz rajt otthon féltékenyen!

Ha épen felnevelted volna kisfiam, mint illett volna, most ragyogna jó neved. Bajban mutatkozik meg, hogy ki jóbarát, hisz jó körülmények közt van barát elég. S ha kincсібől hibáznék, ám ő élne még, vagyont érhetne néked felserdült fiam. Most már felnőtt barátod nem lesz ő soha,

s gyönyört a kincsben s két fiadban sem találsz.
Ez lett a sorsod!

(Agamemnónhoz)

És most azt mondom neked,
Agamemnón, hogyha őt segíted, vétkezel.
Istentelen, szükségben nem megbízható,
jogtipró, gaz barát ez, kit védelmezel.
Azt mondhatnám, ha ennek kedvezel te is,
bűnpártoló vagy - ám uram nem vádolom.

KARVEZETŐ

Úgy, úgy! Az ember, hogyha védi jó ügyét,
és tettel nem vétett, a szót sem véti el!

AGAMEMNÓN

Bár kényelmetlen más dolgában dönteni,
a kényszer rávisz; szégyenkezni kellene,
ha azt, mit kézbevettem, most elejteném.

(Polümésztorhoz)

Ugy látom én, vendégedet nem kedvemért
s az akhájok kedvéért pusztítottad el:
azért ölted meg, hogy megtarthatd kincseit,
s hogy megszorultál, most tetted szépítgeted.

Barátot ölni nálatok tán semmiség;
nálunk, helléneknél, szörnyű gyalázat ez!
Hogy mentselek fel, elkerülve szégyenem?

Nem! Erre nincs mód. Hogyha merszed volt a rút
gaztethez, úgy merész légy most a bajban is.

POLÜMÉSZTOR

Ó, jaj! Egy nő győzött le, egy rabszolganő!
Nálam hitványabbak kezétől bűnhődöm! 339 (1222-1253)
HEKABÉ

S nem joggal bűnhődsz, oly szörnyű gaztett után?

POLÜMÉSZTÓR

Ó, jaj! Szememnek fénye, jaj, két gyermekem!

HEKABÉ

Szenvedsz? S én gyermekem miatt nem szenvedek?

POLÜMÉSZTÓR

Tombolsz felettem, s ujjongsz, százszor-átkozott?

HEKABÉ

Ne tomboljak, ha rajtad bosszúm teljesült?

POLÜMÉSZTÓR

Hát jó! De majd a tenger habja tégedet -

HEKABÉ

A hellén part öblébe visz, hajónk ölén?

POLÜMÉSZTÓR

- befed, midőn az árbocról a vízbe hullsz!

HEKABÉ

S á mélybe tán erőszakkal taszítanak?

POLÜMÉSZTÓR

Saját lábon, magad mész majd a rúdra fel.

HEKABÉ

Tán szárnyak nőnek hátamon? Vagy más uton?

POLÜMÉSZTÓR

Kutyává válsz,* és tűzben ég a két szemed!

HEKABÉ

S ki adta hírül, mondd, átváltozásomat?

POLÜMÉSZTÓR

Dionüszosz, a thrákok jósa* mondta nékem ezt.

HEKABÉ

S azt nem jósolta meg, hogy tőlem rád mi vár?

POLÜMÉSZTÓR

Akkor nem csaltál volna törbe engemet!

HEKABÉ

S élő vagy holt leszek, míg megdicsőülök?

POLÜMÉSZTÓR

Halott. S a sírod őrzi még soká neved.

HEKABÉ

Tán nagy varázslómról, avagy másról beszélsz? 340 (1254-1272)

POLÜMÉSZTÓR

„Vesztett kutyá”-nak hív, s ügyel minden hajós.

HEKABÉ

Mit bánom én? Elégtételt adtál nekem.

POLÜMÉSZTÓR

S lányodnak, Kaszandrának meg kell halnia!

HEKABÉ

Köpök rád. Hárúljon fejedre tenszavad!

POLÜMÉSZTÓR

Levágja majd őt ennek rémes hitvese -

HEKABÉ

Ne örüljön meg úgy a Tündareósz-leány!

POLÜMÉSZTÓR

- sőt, ezt is,* harcibárddal szétvágván fejét!

AGAMEMNÓN

Nyughass, te örült, mert majd még rosszabb is ér!

POLÜMÉSZTÓR

Csak ölj meg! Készül már véres fürdővized!

AGAMEMNÓN

Cselédeim, miért nem dobjátok ki már?

POLÜMÉSZTÓR

Tán bánt, amit mondok?

AGAMEMNÓN

Befognád már a szád?

POLÜMÉSZTÓR

Befoghatjátok. Megmondtam!

AGAMEMNÓN

Gyerünk, hamar,

dobjátok egy sivár szigetre, bárhová,

ha már szájával vakmerően gyalázkodik.

Hekabé, te meg, szegény, két drága holtadat

temesd el gyorsan. És ti, rabnők, menjetek

gazdáitok sátrába, mert fölkelt a szél,

látom, mely bennünk otthonunkba elrepít.

Fel hát az útra! Hadd lássuk viszont hamar,

bajoktól menten, szép hazánknak partjait!

TRÓJAI NŐK KARA

Igyekezzünk, drágáim, be a sátrakba s ki a révbe,

s hurcoljuk rabsorsunk szomorú igáját.

A Végzet kőszíve nem könnyörül. 341 (1273-1295)

OLTALOMKERESŐK

Kárpáty Csilla fordítása

SZEMÉLYEK:

AITHRA, THÉSZEUSZ ANYJA

KAR: A THÉBAI ALATT ELESETT HŐSÖKET GYÁSZOLÓ ANYÁK SZOLGÁLÓIKKAL

THÉSZEUSZ, ATHÉN KIRÁLYA

ADRASZTOSZ, ARGOSZ KIRÁLYA

HÍRVIVŐ

HÍRHOZÓ THÉBAIBÓL

EUADNÉ

ÍPHISZ

A THÉBAI ALATT ELESETT HŐSÖK FIAI

PALLASZ ATHÉNA

Történik az eleusiszi Démétér-templom előterében

AITHRA

(az oltár előtt)

Démétér, tűzhely-őrízőnk e földön itt,
Eleusiszban, s ti, templomának papjai:
hadd boldoguljak én is, Thészeusz is, fiam,
s a városunk, Athén, meg Pittheusz földje is,
hol dús lakában engem, Aithrát fölnevelt
s adott Pandión Aigeuszához* hitvesül
apám, követve Loxiasz jósszózatát.

Ez agg nőket tekintve esdekeltem így,
kik elhagyták hajlékuk, Argosz-földiek,
s olajfa-gallyal térdemhez borulnak itt,
szenvedve szörnyen; mert a Kadmosz-várkapuk
tövében elhullt hét nemes-vér gyermekük,
s fiatlanok most. Adrasztosz vezette volt,
Argosz királya, hadba őket,* Oidipúsz
örökét hogy birtokolja száműzött veje,
Polüneikész; s lándzsavas-megölte holtjaik
el akarják őket, anyák temetni föld alá.
De tiltja ezt a győztes, felszedésüket
nem akarja: isten törvényét nem tiszteli.
Közös bajukban bennem bízik ő is itt,
Adrasztosz; arcát könny fürösztí, úgy hever
siratva fegyverük, siralmas sorsot ért
hazulról hadba küldött hadvezéreket.
Sürgetve kér, hogy esdve bírjam rá fiam:
a szó vagy fegyver ostromával vívja ki
az elvitelt, a holtak sírba tételét.
E munkát ő csak gyermekemre rója rá
meg városunkra. Én a föld termésiért
füstáldozatra házamból kijöttem* épp 345 (1-29)
e szent karámba; föld színére itt szökött
először, itt ringott kövérszemű kalász.

De lám, e lombfüzér kötelme visszatart
kötetlen is Koré meg Démétér, a két
istennő szúzi tűzhelyénél; szánom is
a fiaktól fosztott ősz anyákat, s tisztelem
e szent szalag-füzéreket. De útra kelt*
a városunkba, hívni Thészeuszt, hírvivőm,
hogy megtisztítsa gyászuktól e földet itt,
s kötelmét hogy lerója esdeklők iránt,
szolgálva szentül istennek. Ha bölcs a nő,
mindent a férfi által illó tennie.

KAR

Íme hozzád, öregasszony,
öreg ajkkal hogyan esdünk
s a te térdedhez esünk:
könyörülj fiainkon! A halál,
a tag-oldó fölemésztett tagokat
kivetették hegyi vadnak lakomául, tetemük!

Szemeimből szomorú könny
pereg, ó, nézz ide, pillá-
imon, és lám, hamuszín
aszu húsomat is meghasogat-
ta kezem! Jaj, hisz a házban tetemét
ki se tettem, s sose látom meg a sírdombja rögét!

Ugye szültél te is, úrnő, fiut egykor,
s az uradnak be becses lett
nyoszolyátok! De te most
anyaszíved velem oszd meg,
velem oszd meg, nyomorulttal, ki halottam,
ki szülöttem siratom!
Te beszéld rá fiad, esdünk, te: vonuljon
ki az Iszménoszig, és adja kezembe
viruló-deli holtak temetetlen tetemét! 346 (30-62)

Nem az áhítat:* a kényszer leborulnom
s esedeznem, terel isten
tüzes oltáraihoz!
Az igazság mivelünk van,
s teneked, boldog anyának, van erőd, bú-
bajomat hogy lecsitítsd.
Keserút túrve könyörgök: fiad adja
fiamat, holttetemét árva kezembe,
felölelni a gyászos tagokat, gyermekemét!

Visszhangzik itt a jajgatás, a jajgatás!
Keze kebelét kongatja cselédnek is.
Velünk zokogd-zúgd a gyászt,
velünk kiáltozd a kínt!
Vidítja Hádészt e tánc.
Legyen a bőröd bibor, a körmöd
fesse vér vörösre, hamuszínűt:
halotti gyász
földlakóknak éke.

Be nem telít a sok-siralmu jajgatás,
ahogyan a vízcsepp csordul a sziklacsúcs
magas fokáról - örök,
sosem szünő jajgatás!

Hisz asszonyok sorsa gyász
fiaikért, ha temetik őket,
s jajgatás, merő siralom. Aj-aj!

Meghalva bár
kínjaim feledném!

THÉSZEUSZ

(a város felől érkezik)

Miféle jajsót hallottam s melldöngetést
s halotti gyászdalt - éppen innen jó a hang
a templomház felől! Megráz a rémület:
tán csak nem érte baj hazúlról vajmi rég
eltűnt anyám?! Lejárom érte lábamat.

Nohát!

Mi ez, miféle meglepő szóáradat?

Oltár tövében látom ülni agg anyám,
s ím ismeretlen nők körötte, nemcsak épp 347 (63-94)
egyfajta bajban szenvedők! A földre lám
öreg szemükből könny ömöl siralmasan,
s lenyírt hajuk meg köntösük sem ünnepi.
Anyám, mi ez? Mert téged illet, hogy tudasd,
s minket, hogy meghallgassuk; bajt gyanítok én.

AITHRA

Fiam, itt e nők az ifjak édesanyjai,
kik Kadmosz-várkapuk körül pusztultak el,
a hét vezéré. Lombfüzérrel, láthatod,
körülgyűrűznek esdekelve, gyermekem.

THÉSZEUSZ

S a kapuk tövén ki sóhajt itt siralmasan?

AITHRA

Adrasztosz, úgy mondják, az argiv nép ura.

THÉSZEUSZ

S e fiúk övéi? Vagy kiké e gyermekek?

AITHRA

Nem; ők az elhullott halottak sarjai.

THÉSZEUSZ

S esdő csapatban mért siettek ők ide?

AITHRA

Tudom - de tőlük halld a többit, gyermekem.

THÉSZEUSZ

(Adrasztoszhoz)

Tehát, köpenybe burkolt, téged kérdelek.

Beszélj s fejed leplezd le, szüntesd jajszavad!

Ha nyelved nem pereg, nem is mégy semmire.

ADRASZTOSZ

Thészeusz, te győztes, ó, athéni föld ura,

tehozzád jöttem s városodhoz esdeni.

THÉSZEUSZ

Mit hajkurászol és mitőlünk mit kívánsz?

ADRASZTOSZ

Tudod, mi gyilkos hadba szálltam, hadvezér...

THÉSZEUSZ

Nem néma csöndben csörtettél át Hellaszon.

ADRASZTOSZ

S ott elvesztettem argív hősök legjavát...

THÉSZEUSZ

Ilyesmiket tesz ám az ádáz háború. 348 (95-119)

ADRASZTOSZ

S a várba mentem, hogy kikérjem holtjaim...

THÉSZEUSZ

Hermész-követként, hogy halottakat temess?

ADRASZTOSZ

S aztán nem adják őket át a gyilkosok,.

THÉSZEUSZ

S mit válaszolnak? Mert amit kérsz, istenes.

ADRASZTOSZ

Mit? Ők, a jószerencsét túrni nem-tudók!

THÉSZEUSZ

Tehát tanácsért jöttél hozzám, vagy miért?

ADRASZTOSZ

Hogy hozd te vissza, Thészeusz, argív véreink.

THÉSZEUSZ

Mivé lett Argosz és a dőre hengegés?

ADRASZTOSZ

Leverték, elvesztünk. Tehozzád járulunk.

THÉSZEUSZ

Magad vagy városod nevében döntesz így?

ADRASZTOSZ

Egész Göröghon esd: temesd el holtjait!

THÉSZEUSZ

Miért vezettél Thébai ellen hét vezért?

ADRASZTOSZ

E szívességet két vejemnek tettem én.

THÉSZEUSZ

S mely Argosz-béliekhez adtad lányaid?

ADRASZTOSZ

Nem hazai vérből választottam vőimet.

THÉSZEUSZ

Külföldiekhez adtad argív szűzeid?

ADRASZTOSZ

Tüdeusz a vőm meg Polüneikész, a thébai.

THÉSZEUSZ

S efféle vőkre óhajod hogy támadott?

ADRASZTOSZ

Phoibosz homályos jósigéje* lépre csalt. 349 (120-138)

THÉSZEUSZ

Mit szólt Apollón, szűzeknek szerevve nászt?

ADRASZTOSZ

Oroszlánhoz s vadkanhoz adjam lányaim.

THÉSZEUSZ

S te hogy bogoztad így ki isten szózatát?

ADRASZTOSZ

Kapumhoz éjjel két számúzótt érkezett...

THÉSZEUSZ

Ki és ki, szólj! Kettőt is mondasz íziben.

ADRASZTOSZ

Polüneikész, Túdeusz; s összecsaptak íziben.

THÉSZEUSZ

S nekik, mint dúvadaknak adtad szűzeid?

ADRASZTOSZ

Viaskodásuk, véelve, két vadállaté.

THÉSZEUSZ

S hogy jöttök, s hagyták el honuk határait?

ADRASZTOSZ

Túdeusz rokonvért ontva* lett földönfutó.

THÉSZEUSZ

S az Oidipusz-fi Thébait hogy-mint hagyta el?

ADRASZTOSZ

Apa-átokért: fivérét hogy ne ölje meg.

THÉSZEUSZ

Be bölcs, amit szólsz - önkéntes száműzetés!

ADRASZTOSZ

De tönkretette őt, ki ment, a honn maradt.

THÉSZEUSZ

Örökségétől megfosztotta öccse tán?

ADRASZTOSZ

Jog-orvosolni mentem, ekként veszem el.

THÉSZEUSZ

S mentél-e jóshoz látni máglya lángjait?

ADRASZTOSZ

Jaj, rátapintsz a pontra, mely sebezhető!

THÉSZEUSZ

Nem istenekkel indultál el, látható. 350 (139-157)

ADRASZTOSZ

Sőt, Amphiaróosz ellenére mentem el.

THÉSZEUSZ

Isten szavát ily könnyűszerrel megveted?

ADRASZTOSZ

Az ifju férjek fenekedése ösztökélt.

THÉSZEUSZ

Jó harci kedv volt jelszavad, nem jótanács.

ADRASZTOSZ

Ez pusztított el már bizony sok hadvezért.

(Térdre borul)

Hanem te, Hellasz legeslegdicsőbb feje,
Athén királya - még ha szégyen is reám,
hogy porba hullva átöleljem térdedet
ősz férfiként én, egykor dús uralkodó,
sorsomnak mégis meg kell adnom önmagam -
halottainkat mentsd meg, szánva búhajom
s az elpusztult fiaknak édesanyjait,
kiket ősz öregkor lep meg és nincs gyermekük!
El mertek jönni, más határra lábukat
betenni, bajjal vonszolván agg tagjaik,
nem Démétér-ünnepre, mint zarándokok,
de holtakat temetni, bár ezt épp az ő
ifjú kezűktől kellett volna kapniok.

Be bölcs, ha koldusnépre is tekint a dús,
s a koldus, hogyha gazdaggal versenyre kel

s elfogja őt vagyongyűjtés utáni vágy!
S be bölcs, ha lát búbajt a nem-boldogtalan!*

.....
...De még a költő is, mikor dalt szül, derűs
örömmel szülje; mert ha így nem érez ő,
s ború ül otthonán, sosem tud másokat
gyönyörködtetni; sőt, ehhez nincs is joga.

Kérded talán: „Pelopsz földjét megvetve, mért
athéniekre rósz efféle terheket?”
A szó im engem illet, hogy kifejtsem ezt.
Mert Spárta nyers,* természetében kétszínű,
a többi gyenge és kicsiny; csak városod
tud elviselni, senki más ily terheket. 351 (158-189)
S a bajt meglátja és tebenned lel derék
ifjú pásztorra; mert enélkül rengeteg
város veszett el, nélkülözve hadvezért.
KARVEZETŐ

Thészeusz, tehozzád véle egyképp szól szavam:
ó, számalomból vedd szivedre sorsomat!
THÉSZEUSZ

Másokkal is vitáztam, víva szócsatát,
kik azt mondták: a búbánat sokkalta több
az emberek sorsában, mint a színöröm.
Ellenkezőleg ezzel, én úgy gondolom:
rossznál az emberek sorsában több a jó;
másként aligha élhetnénk a föld színén.
Dicsérem azt az istent* is, ki életünk
szép rendbe rakta, rendezetlent, állatit,
belénk értelmet oltva, s adva nyelvet is,
eszméknek hírnökét, beszédet érteni
s termést is étkül, és az égi harmatot
gyümölcsnek, hogy növelje föld növényeit,
hogy oltsa szomjuk; zuzmara ellen mezt adott
s oltalmat isten tűző napja ellen is,
s tengerjáró hajót, hogy megszerezzük azt
cserébe egymástól, mit földünk nem terem.
S mi jeltelen s mit nem tudunk világosan,
madár röptéből jóspapok megfejtik azt
s ha tűzbe néznek és zsiger redőibe.
Nem hálátlan, ki ily sok isten-adta jót
kap életéhez, s ennyivel sem éri be?
De szellemünk az istennél hatalmasabb
szeretne lenni; szívünket duzzasztja dölyf,
sors-isteneknél, vélve, bölcsőbbek vagyunk.
Te is effajtákhöz tartozol, nem bölcs eszű!
Phoibosz szavától gúzsba kötve, szűzeid
vendéghez adtad - mintha élne istened! -
sárral vegyítve tündöklő ten-házadat,
családod megfertőzve! Bölcshez nem való
az ártatlan vért ártóval vegyíteni, hanem
házának nyerni barátul boldogot. 352 (190-225)
Mert sorsukat közösnek tartva isten is,
a szenvedő bajával együtt szenvedőt
a pusztulásba dönti, bár nem vétkes az.

Viadalra vitted Argosz összes harcosát –
intettek bár a jósok - nem tisztelve te
isten szavát, s elpusztítottad városod.
Az ifjak csaltak el, csatákat kedvelők,
csatára készek jogtalan, dicsszomjasan,
pusztítva polgárt - ez, hogy hadvezér legyen,
az, hogy hatalmat kézbe ragadjon gőgösen,
s kincsért a másik; s nem tekintik azt, vajon
sínylódve ettől, vall-e kárt a néptömeg.

(Mert háromféle* polgár él: a gazdagok
dologtalan mindegyre többre éhesek.
A koldusok, ha még kenyér se jut nekik,
veszélyesek: vad irigységre hajlanak,
dúsakra mérgezett fulánkot öltve ki,
kiket gaz népvezérek nyelve lépre csalt.
A közbulálló tartja fenn az államot
a három osztály közt, államrend őreként.)

Így hát hogyan szövetkezzem most már veled,
s polgárimnak majd mi szépet szóljak én?
Menj, áldjon ég! Nem szépen szótted terveid:
hagyj minket élni hát, te sarkalld sorsodat!

KARVEZETŐ

Vétett - az ifjú népet érje érte vád!
Illó tehát, hogy megbocsássad őneki.

ADRASZTOSZ

Bajomban nem bírámul választottalak:
eléd, uram, mint orvosunkhoz járulunk.
S ha bármit is nem szépen tettem, úgy ítélsz,
nehogy fenyítöm s büntetöm légy, ó, uram,
hanem segítöm! Ám ha erre nem hajolsz,
eltűröm ezt is kényszerűn; mi mást tegyek?

Előre, aggnők! Zöldezüstös gallyatok
hagyjátok itt, a lombozattal bóbitást,
s tanúnk az ég, a föld s a fákhordozó
Démétér istennő legyen s a napsugár:
mit sem segített isten-ostromló imánk! 353 (226-262)

KARVEZETŐ

.....
Anyád, uram. Pittheusz leánya, s Pittheusz
Pelopsz utódja volt, mi meg pelopszi föld
lakói, ősapáinkról egy vér veled.
Mit művelsz? Minket megtagad s elűz e föld,
aggnőket, és mi jár nekünk, nem nyerjük el?
Ne tedd! Ha vadnak szikla odva oltalom,
s szolgának isten-oltár - úgy a város is
a városhoz simul viharban, emberek
jósorsa mindörökké minthogy úgyse tart.

KAR

(egyenként lassan felemelkedve az oltár lépcsőiről)

Szállj le, szegény anya, Perszephoneia szent
küszöbéről,*

szállj le s elébe siess, kezedet hogy a térde köré fond:
ifjak holttestét maga gyűjtse be, gyermekeinkét,
kadmoszi várfal alatt, nyomorult, kiket elveszítettem!

Jaj nékem! Szomoru öreget, elibe vigyetek
kezem fogva, úgy vezetve.

Az anyák leborulnak Thészeusz előtt

Kedves, az álladat illetem, ó, te görög haza csillaga,
térded ölelve s a két kezed, úgy jövök esdeni szánandón.

Ó, könyörülj meg a sarjaiért koldulva könyörgőn:
jajszava, jajszava zúg-zokog ajkán!

Ó, fiam, esdeklek: veled egykoru gyermekeinket
Kadmosz-főfdi kutyák koncára ne hagyd, temetetlen!
Nézd, a szemem csupa könny, ahogy itt a te térded
elébe

esve esengek: emelj sírhantot, emelj fiainknak!

THÉSZEUSZ

(Aitrához)

Anyám, arcodra vonva finom fátylaid
mért sírsz? Siralmas jajgatásuk hallva tán
ez asszonyoknak? Engem is megrendített.
Emeld fel ősz fejed, ne ontsál könnyeket
Déó szentséges tűzhelyénél ülve itt.

AITHRA

Jajjaj! 354 (263-291)

THÉSZEUSZ

Ne sóhajtozz a mások búbaján.

AITHRA

Sokat túrt asszonyok, ti!

THÉSZEUSZ

Ám te nem vagy az.

AITHRA

Mondjak, fiam, neked s a népnek üdvöset?

THÉSZEUSZ

Nőktől megannyi sok bölcsesség származik.

AITHRA

Csakhogy zavarba hoz, mit őrzök én, a szó.

THÉSZEUSZ

Be rút, baráttól rejtegetni jó szavad!

AITHRA

Nem hallgatok, nehogy megrójam még magam
e hallgatásért, mint ki jókor nem beszélt.

S ha félek is, hogy asszonyoknak jó szava
csak kárba vész, nem késem szólni üdvöset.

Először, intlek: istenekre nézz, fiam –

nehogy, meg nem tisztelve őket, ráfizess!

Mert erre ráfizethetsz - másban jól ítélsz.

S ha jogorvoslásuk céljából nem illenék
bátran beszélnem, árva szót sem szólanék.

De tisztességet hoz terád ez, gyermekem,
veszélyt meg énrám nem hoz az, hogy intelek:

az ádáz férfinépet, mely nem adja meg

a holtaknak, mi jár: a pompát és a sírt,

te fegyveres karoddal erre kényszerítsd,

s fékezd meg őket, kik Hellasz törvényeit

felforgatják! Hisz ember-lakta városok

oltalma szépen őrzött törvénytisztelet.

Azt mondanák még: gyöngé volt a két karod,
s a városodnak felkínált dicső babért
letépni gyáva! Kaptál vadkannal való
viaskodáson,* állva ily csekély csatát;
de hol sisakra, lándzsahegyre nézve kell
csatát kiállnod, nyúlszívűnek lelnek ott.
Ó, ezt ne tedd - az én fiam vagy, gyermekem! 355 (291-320)
Látod, hazád, ha gúnyolják, mily könnyü-vér -
a gúnyolókra szinte szikrát szór szeme?!
Hisz fáradoalmak közt növekszik hírnevéd.
Békés homályban éldegélő városok
féltvén maguk, homályba is tekintenek.
Nem még a holtak és e gyászos asszonyok
segítségére, gyermekem? Hisz esdik ezt!
Igazságért ha síkra szállsz, nem féltelek;
s ha Kadmosz népét boldogulni látom is,
hiszem: kockáit egykor még másképp veti,
hiszen fonákra fordít isten bármit is.

KARVEZETŐ

Ó, kedvesem, be szépen szóltál őneki
s énnékem! Ebből kétszeres jó származik.

THÉSZEUSZ

Amit megmondtam, azt, anyám, jól mondtam én
Adrasztosznak, s meg is mutattam, terve hogy
mily tévedésen szenvedett hajótörést.
S jól látom én is azt, amit lelkemre kötsz:
nem volna méltó jellememhez vész elől
megfutni; mert megannyi sok szép tettel én
kötelességet vállaltam hellén nép iránt:
legyek mindenkor gaztevőknek ostora!
Nem rakhatom le így tehát e terheket.
Mit mondanának rólam ellenségeim,
mikor szülőm, ki értem oly nagyon remegsz,
e terhet vállaimra venni buzdítasz.
Így is teszek; megyek s kiváltom holtjaik
szép szóval, vagy ha mégse, lándzsavassal is!
Ez már csak így lesz, s istenek sem gyűlölik.
Így döntsön, arra vágyom, majd a város is!
Így dönt, ha én kívánom; ám ha biztatom
szabad szólásra, jóbarátom lesz a nép.
Hisz egymagát uralkodóvá tettem őt,
s szabaddá és egyenjogúvá városom.

Szavam tanújaként Adrasztoszt elviszem
polgárok gyűlésébe most, s ha győzők ott,
ide gyűjtöm mind athéniék gyöngyifjait, 356 (321-356)
és harci készületben küldök hírvívót
Kreónhoz és a holtakat kikéretem.

Aggnók, anyámról szent szalag-füzéreték
oldozzátok le, hadd fogjam kedves kezét
s vezesse Aigeusz otthonába; szánalom
az oly szülött, ki nem szolgál szülőinek
legszebb hálával; mert amit szülőknél adsz,
azzal fizetnek vissza majd magzatjaid.

Az oltalomkereső lombokat, szalagokat lerakják. Thészeusz, anyját vezetve, Adrasztossal el

KAR

Sokcsikaju Argosz ősi röge, szülőházám,
tudod-e, tudod-e, a király mi szentül
viseli a szivén
isteneink s a nagy pelaszg -
földi Argoszt?

Váltsa ki csak, ó, a holttetemet, a véreset,
aki be gyönyörű mégis az anyának!
Betelik így a bűm,
s hívé marad ily érdemért
Ínakhosz-föld!

A városok be gyönyörű díszé istenes
serénykedés! Hála sarjad
nyomán örökre. Vajh a város segít-e majd,
s szövetségve, sarjaink sírba tesszük?

Te légy, te város, az anya pajzsa, pallaszi!
Ember jogán csorba ne essék!
Jogost becsülsz, a jogtalant te lebecsülöd,
s kiket csak lesújt a sors, mindig óvod.
THÉSZEUSZ

(fegyveresen, Adrasztosz, harcosok s egy Hírvivő kíséretében; az utóbbihoz)

Tisztséged az, hogy városunknak és nekem
szolgálj s örökké híreket hordj és vigyél:
kelj át Aszóposzon meg Iszménosz vizén, 357 (357-383)
s Kadmosz-fiak szent zsarnokának mondd meg ezt:
„Thészeusz, a szomszéd föld királya arra kér:
szívességgéppen add ki temetni a holtakat
s barátodnak tekintsd Erekteusz nemzetét!”
Ha szóm helyesli, nagysietve visszatérsz;
ha megtagadja, íme, második szavam:
„Fogadd vendégül vértet öltött víg hadam!”
Itt vesztegel s szemlére vár a hadsereg
Kallikhorosz szent kútfejénél harcra kész.
Önként s örömmel elvállalta városom
e terhet, látva, hogy magam kívánom így.

Hírhozó közeledik

Nohát! Ki jó itt és szakítja meg szavam?
Úgy tetszik, bár nem látom jól, hogy kadmoszi
követ. Maradj csak, hátha tőled átveszi
e terhet, s terveimhez épp kapóra jön.

HÍRHOZÓ

(fellép)

Ki a zsarnok itt e földön? Annak hírlelem
Kreón szavát,* ki Kadmosz-földön úr-király,
Eteokleész hogy hét torkú kapuk körül
Polüneikész öccse fegyverétől földre hullt.

THÉSZEUSZ

Hamis csapáson jár szavad, ha zsarnokot keres minálunk, ó, idegen, mert nem csupán egy férfiú vezérli: városunk szabad, s a nép kormányoz benne, sorra váltva fel évente egymást,* és a dúsnak túl sokat nem ad, de annyi joggal él a koldus is.

HÍRHOZÓ

Ezzel, miként a kockázásban, egy dobás előnyt adott: a városban, honnan jövök, csak egy személy parancsol és nem csöcselék, és nincs, ki népünk fellovalja, szólva szót, s forgassa erre-arra csak haszonlesőn. A tegnap mézes-mázos nagy hízelkedő ma kárt okoz s új rágalomokkal leplezi a régi bűnt, bíró elől így illan el. 358 (384-416) Különben is, hogy kormányozná jól a nép a várost, ékesszóláshoz ha mitsem ért? Mert nem futó perc, ám idő növel tudást nagyobbra. Egy szegény földművelő paraszt, ha nem tudatlan is netán, sok dolga közt közügyre már aligha tud tekinteni.

Jobbaknak az betegség-számba megy bizony, ha egy hitvány, ki senki-ember volt előbb, nyelvvel lenyűgöztén a népet, polcra jut.

THÉSZEUSZ

Be művelt egy követ, beszéde szófia!

Ha már pörölve szállsz e pörbe, íme halld, hiszen te tetted, hogy kitörjön szócsata!

A zsarnoknál városra nincsen átkosabb!

Először is, közös törvények nincsenek.*

Egy úr parancsol, törvényt is csak ő szab ott saját kedvére; nincs egyenlőség sehogy.

De ott, hol írott törvények vezérlenek, a gyöngé és erős egyenlő joggal él.

S a gyöngébbek, ha költenék rossz hírüket, bevádolhatják érte még a dúsat is;

ha úgy jogos, kis ember győz nagy emberen.

E szó: „szabadság” azt jelenti itt: ki ad üdvös tanácsot városának bölcseszűn?

Ki erre vágyik, tündököl; s ki nem kíván, nem szól; egyenlőbb rendet város adhat-e?

Aztán a nép, hol országában ő az úr, örül, serdülni látva ifjú sarjait;

de egy királyi férfi görbén nézi ezt,

s akit csak nyílteszűnek néz: a legjavát meggyilkoltatja, féltve zsarnok-trónusát.

Erős a város hogy lehetne ott, ahol kaszálni merne és tarolni ifjakat akárki, mint tavasz-mező kalászeit?

Kincset, vagyont a gyermekeknek gyűjteni

mit ér, ha zsarnoknak kaparsz több kincset így?

Vagy szűzeket nevelni otthon szépszerén,

hogy megkívánva élvezzék a zsarnokok, 359 (417-453)

szülői meg sirassák? Már se éljek én,
ha nászra így erőszakolják lányaim!

E dárдавással dobtalak meg válaszul.
De mért jöttél e földre, tőlünk mit kívánsz?
Bánnád bizony sok locska szód, ha városod
küldöttje nem vagy! Megbízását hírhozó
ha elbeszélte, visszatérjen íziben!
Küldjön csak eztán városomba majd Kreón
nálad kevésbé bőbeszédű hírhozót!
KARVEZETŐ

Ha jót ad isten, aj, be gőgös, ó, a gaz,
jósorsa mintha mindörökké tartana!
HÍRHOZÓ

Beszélnék már! Mi szócsatánkat illeti,
te vélekedj csak így, magam meg máshogyan.

De megtiltom most én meg Kadmosz népe mind,
hogy Adrasztoszt a földetekre bébocsásd!
S ha itt van, isten napja míg leáldozik,
űzd innen el, szaggasd szét szent szalagjaik
titkos varázsát, s föl ne szedd a holtakat
erővel - Argos városához nincs közöd!
Ha hallgatsz rám, hullámverésbe városod
hajója nem jut; ám ha nem, miránk, terád
meg társsaidra zúdul óriás harci zaj.
Csak jól vigyázz, nehogy haragra gyúlj az én
beszédemen, s karodban bízva - városod
ha oly szabad - felelj szavamra büszke szót!
Remény az ember átka! mert a szíveket
haragra szítva, sok várost viszályba dönt.
S midőn a nép a háború mellett szavaz,
eszében sincs saját halála senkinek,
hanem hárítja másra ezt a sorscsapást.
Ha szemük halálon függne döntéskor, sosem
pusztulna Hellasz, háborúért háborult.
Pedig mindnyájan tudjuk, két dolog közül
melyik üdvösebb, meg azt is, hogy mi jó, mi rossz,
s hogy üdvösebb a béke, mint a háború
az embernek - s Múzsáknak édes, ám gyűlölt
Erínuszöknek; s gyermekekben lel gyönyört, 360 (454-490)
vagyonnak örvend. Ám gazul megvetjük ezt,
és háborúba rontunk és rabságra vet
a férfi férfit és várost a város is.

S te ellenséges holtakon segítenél
kisérve, sírba téve? Vesztük volt a gőg!
Kapaneusznek teste tán nem méltán vet lobot
villám-ütötte, ostromlétra léceit
ki várkapuknak vetve, várunk, esküdött,
akarja isten vagy sem, ő fölperzseli?
S nem nyílt a föld meg, hogy benyelje tátogó
torkába négylovas fogattal tán a jóst?*

S kapuk körül sok más vezér nem fekszik-e?
Kőzapor összezúzta csontvarratjaik.
Most hát vagy Zeusznál jobb eszűnek valld magad,
vagy valld be: őket isten méltán ölte meg.

A bölcs először is szeresse gyermekét,
aztán szülőit és honát, s építse csak,
ne rongos-bongos! Bukik a vakmerő vezér
s hajóparancsnok; békeességben él a bölcs.
A férfiasság énnekem: megfontolás.

KARVEZETŐ

Elég, ha rájuk Zeusz lesújtott; nektek itt
ily göggel mégsem illik gögösködnötök!

ADRASZTOSZ

Ó, mily gonosz vagy!

THÉSZEUSZ

Csönd, Adrasztosz, csukd be
szád,

szavaddal csak ne vágj szavamba semmiképp!

Mert nem tehozzád érkezett e hírhozó,
hanem hozzám; felelnünk is nekünk való.

(A Hírhozóhoz)

Első szavadra vedd először válaszom:
nem tudtam én, hogy énfölöttem úr Kreón,
s erősebb is, ki kényszeríthetné Athént
ilyesmit tenni; fölfelé folynának így
folyóvizek, ha lesnék tán parancsszavát!
Nem én üzentem bár tinetek háborút,
s Kadmosz földjére sem vonultam övelük,
de óhajtom, hogy eltemessék holtjaik, 361 (491-524)
nem sértve városod, sem férfiőrölő
csatát nem kezdve, csak Hellasz törvényein
örködve; mindebben mi volna nem helyes?
S ha argivoktól volt is mit szenvednetek,
meghaltak; győztetek; dicsőség nektek ez,
nekik gyalázat; így a per most véget ért.
A holtakat meg hadd borítsa már a föld!
Mindenki, honnan napvilágra érkezett,
oda térjen vissza: tiszta légből szelleme
s a földbe teste; nem sajátul nyertük ezt
mint birtokot, csak életünknek lakhelyül;
aztán, mi föltáplálta, az fogadja be.
Megvonva sírt csak Argoszt sújtod, azt hiszed?
Nem, semmiképp! Egész Hellasz közszégyene
osztályrészüktől megrabolva holtakat
temetetlen hagyni! Gyávaságot olt bizony
bátrakba is, ha törvénné lesz ily szokás.
Szörnyű szavakkal jössz, hogy engem megriassz,
ti meg halottól rettegtek, ha sírba száll?
Mitől remegtek? Feldúlnák-e földetek
nyugodva lent, vagy nemzenének sír ölen
fiúkat, s vérbosszú szakadna rátok így?
Be balgaság beszélni, csak szócsépelés,
ily félelemről, mely siralmas és üres!
Tekintsétek, balgák, az ember sok baját!
Küzdés az élet; ez legottan boldogul,
s később a másik, s nagysokára némelyik.
A sors-isten szeszélyes; ez boldogtalan,
s hogy boldoguljon, becsben tartva tiszteli;

az dús, de félve, hogy fuvalma fordul el,
fennen dicséri. Tudva ezt, ki csak csekély
sebet kapott, haragtól elragadva az
sebet ne osszon, károsítva városát!

Most már hogyan lesz? Add ki hát a holtakat,
hogy eltemessük; ily kívánság istenes.
Másként megyek temetni még erővel is.
Hírét biz annak Hellasz-szerte nem viszik,
hogy isten ős törvénye, mely rám bízott
s Pandión városára, csorbát szenvedett. 362 (525-563)

KARVEZETŐ

Bátran! Diké szövétnekét ha őrized,
az emberek gáncsoskodása el nem ér.

HÍRHOZÓ

Ha tetszik, röpke szóm szavadba ölténém.

THÉSZEUSZ

Beszélg, ha tetszik; nem vagy éppen szófukar.

HÍRHOZÓ

Földünkről Argosz sarjait meg nem kapod.

THÉSZEUSZ

Most hát te hallgasd meg, ha tetszik, válaszom.

HÍRHOZÓ

Lesem; nem illő meg nem adnom részedet.

THÉSZEUSZ

Hozom temetni Thébaiból a holtakat.

HÍRHOZÓ

Pajzsos sereggel kell előbb megküzdened.

THÉSZEUSZ

Kiálltam én már sok csatát, különbet is.

HÍRHOZÓ

Mindenkit eltiporni nemzett tán apád?

THÉSZEUSZ

A gőgöset csak! Jót mi meg nem büntetünk.

HÍRHOZÓ

Sosem nyughattok, sem magad, sem városod!

THÉSZEUSZ

Ki sok mindenben fárad, sokszor boldogul.

HÍRHOZÓ

Csak jöjj! Lándzsával győz le sárkány sarja* majd.

THÉSZEUSZ

Vérgőzös harci vést a kígyó hogy fuvall?

HÍRHOZÓ

Forrófejű vagy! majd ha sínyled, megtudod.

THÉSZEUSZ

Nem ingerelsz fel, hogy haragra szítsd szívem

e hencegéssel! Ám e földről állj tovább,

s amit hoztál, üres beszéded hordd csak el!

Hisz el nem érünk semmit így. 363 (564-584)

(A harcosokhoz)

Fegyverre fel

gyaloghadak mind s harcokcsikkal csörtetők!

S a harci mének tajtékzó zabiáikat

rázzák, röpülve kadmoszi földre! Mert legott

a hétkapus Kadmosz-vár ellen rontok én,

magam ragadva kézbe éles kardomat
magam követjeként; neked meg meghagyom:
maradj, Adrasztosz, jószerencsémhez ne kösd
saját szerencséd! Istenemmel én leszek
híres vezér híres csatában egymagam.
Egy kell csupán: az istenek segítsenek,
jog őrizői; mert ha velünk vannak ők,
győzelmet adnak. Hősiesség mit sem
ér halandóknak, ha jót nem jósol istenük.

Thészeusz fegyveres kíséretével el

KAR

Szánnivaló daliák szánva szánt szülői!
Májam alá a fűzöld félelem befészkel.
Mily újabb jajpanaszt kiáltasz itt?
A had hogyan vív sikert ki, Pallaszé?
A csatamezőn, vagy azt hiszed, cserélve szót?
Be jó is volna! Ám ha gyilkoló,
vad háború törne ki városszerte most,
s dübögne döngve mell-verés –
jaj, én szegény, mi szót szól-
jak, ki ezt okoztam?

Ám kit az üdv beragyog, sorsa vajmi könnyen
döntheti mélybe megint; ringat ily reménység.
Igaznak mondd istened tehát.
Ugyan ki szabná ki más a sorsokat?
Nem ugyanaz, értem, isten útja s emberé.
Mivel rádront a régi rettegés!
A bosszu bosszút követel egyre, vért a vér.
De majd a rosszat szüntetik
az istenek, határt ők
szabva mindeneknek. 364 (584-617)

Hogy érjek én a gyönyörű tornyu vár alá
Kallikhorosz nimfa kútfejétől?
Ha isten szárnyat adna, szállanod
kétfolyamu palotavár felé,
láthatnád hőseink, láthatnád végzetük.
Micsoda sors, mi hadiszerencse
vezeti őt vajon, vitéz
várurát e földnek?

Az istenekhez esedezem csak újra most;
ez bátorít legkivált a vészben.
Jaj, ó, Zeusz, ósanyánkkal, Ínakhosz-
lánnyal aki a fiugyermekeket
nemzeted,* városom jó védő vértje légy!
A te vetésed, a te virágod,
a letiportat, ó, te gyűjtsd
össze máglyatűzre!

Jobbról Hírhozó érkezik

HÍRHOZÓ

Sok jót jelentek, úgy jövök, ti asszonyok,
megmentve bőröm - merthogy foglyul estem én
csatán, mit elhullt hét vezér csapatjai
vívtak meg ott, Dirké patakja partjain -
s Thészeusz győzelmét hírlelem. De hosszasan
ne kérdezősködj! Annak voltam* zsoldosa,*
kit Zeusz villám tüzével porrá égetett.

KARVEZETŐ

Jó hír, barátom, visszatérted is bizony,
s az is, mit Thészeuszról beszélsz; s Athén hada
ha volna ép, merő örömhírt mondanál.

HÍRHOZÓ

Ép - és aképpen tett, Adrasztoz, mint ahogy
tehetne volna argivokkal, Ínakhosz-
partról kiket Kadmosz-vár ellen hadba vitt. 365 (618-646)

KARVEZETŐ

S hogy állított fel Zeusznak Aigeusz gyermeke
győzelmi jelt, s a harcban fegyvertársai?
Beszélj - te láttad, ám mi nem -, hogy boldogíts!

HÍRHOZÓ

Fényes nyilakkal tündökölt a napsugár
a földre tűzve. Én az Élektrai-kaput
szegélyző tornyon álltam, messzi látva jól.
S három seregnek látom három oszlopát:
a fegyveres gyaloghad Iszménosz-halom
lejtőit lepte el; s Aigeusz dicső fia,
a király is ott volt, és körötte hívei;
a hadsereg jobbszárnyát alkották ezek,
az ősi Kekrópsz-város ősi törzsei;
s a lándzsaforgató tengermelléki nép,
s Arész forrása mentén egy lovascsoport
balszárny gyanánt, a had zömét szegélyező,
egyenlő számban; s harckocsik fogatjai
az amphióni szentséges sírkő alatt.
S Kadmosz hadnépe ült a várbástyák előtt -
mögöttük holtjaink, kitűzött harci díj.
S lovashaddal lovashad állott szemben ott,
s a négy csikó-vont harckocsikkal harckocsik.

S Thészeusz követje mindnyájukhoz így beszélt:

„Csitulj le, nép, csitulj, csatárrend, kadmoszi!
Hallgassatok meg: itt vagyunk s a holtakat
akarjuk eltemetni, hellén nép közös
törvényeit megvédve, s nem vért ontani.”

Kreón e szókra szót se szólt, csak csöndben ült
fegyverben; ám csatát nyitottak íziben
a négy csikó-vont harckocsik vezérei.
S egymást előzve hajtották fogatjaik,
dárdával földre vetve hajtót s harcosát.
Ezek vívnak vassal, s azok csikóikat
fordítják vissza, harcos népük védeni.
Amint meglátta Phorbasz ezt a zűrzavart
a harckocsik között, lovasparancsnoka

Erektheidáknak, majd a Kadmosz-várbeli,
csatába csapva győztek is, futottak is. 366 (647-683)

Ezt látva és nem hallva - mert ott voltam én,
hol harcokcsik csatáztak és lovashadak -
a ráncszakadt sok kinkeservből, nem tudom,
először is mit mondjak el: talán a por
sűrűn gomolygó fellegét, mely égre szállt,
vagy azt, a gyeplők hogy hurcolták fel s alá
néhányukat, s a vér vöröslő tengerét
azok nyomán, kik összerogytak, s kik törött
szekérfogatról fejjel estek földre s ott
adták ki lelkük harcokcsiknak roncsain?

Látván Kreón, hogy győz ezek lovashada,
kezébe kapja fűzfapajzsát és kiront,
hogy harci népét meg ne szállja rémület.
De Thészeusz sem volt rest, időt nem tékozolt:
tüstént kitört, felöltve fényes fegyverét.
És összecsapva kétfelől a két sereg,
ki ölt, kit ölte, s buzdították társaik
kiáltozással, ütve lármát, isszonyút:
„Üsd-vágd!” „Erektheusz népének lándzsát szegezz!”

Sárkányfogakból sarjadott seregletük
erős ellenfél volt! De visszaverve bal-
szárnyunkat; a jobbszárnyon legyőzve megfutott,
s egyensúlyban maradt a harci mérleg így.
De dicsérem most kell csak ám a hadvezért!
Fél győzelemmel ő bizony nem érte be,
hanem hadát, hol gyöngé volt, megóvni ment,
s olyat rivallt, hogy visszhangzott a föld belé:
„Fiaim, ha sárkánysarjak vas lándzsáinak
nem álltok ellen, elvész Pallasz városa!”
Kranaosz hadába lelket öntött ő eképp.
S buzogányát felragadva, súlyos fegyverét,
Epidauros-bélit,* jót suhintva dobta el.
S nyakszirtekről kaszált e fával sok fejet
kutyabőr-sisakkal egycsapásra nyesve le.
Futásnak adták lábuk ekkor végül is.
Lármát ütöttem táncra kelve jómagam,
s tapsolva; várkapuk felé rohantak ők.
Öregje-ifja városszerte rítt-rivallt,
rémüldözött, az istenek szentélyeit 367 (684-722)
betöltve. Thészeusz, nyitva állott bár az út
a várfalak közé, megállt; nem dúlni jött,
úgymond, a várost, csak kikérni holtakat.

Ily hadvezért kell ám ezért választani,
ki bajban bátor, és a gögöst gyűlöli,
a csócseléket, mely, ha sorsa jól folyik,
a létrahágcsón fölfelé, a csúcsra tör,
s eljátssza jósorsát, mely osztályrésze volt.

KARVEZETŐ

Most, hogy megláttam ezt a nem remélt napot,
hiszem, hogy vannak istenek, s balsorsom is
könnyebbnek érzem, minthogy meglakoltak ők.
ADRASZTOSZ

Ó, Zeusz! hogy mondhatják, siralmas emberek,
hogy ésszel élnek? Hisz tetőled függve mi
csak úgy cselekszünk mind, ahogy parancsolod.

Mert verhetetlen volt, reméltük, Argoszunk,
mi meg sokan, s ifjú-erősek karjaink.

S mikor méltányos békeszerződést kínált*
Eteoklész, nem kívántuk elfogadni mi.

S hogy rajtavesztettünk! De ő, a győztes is,
miként a koldus, lelve kincsre hirtelen,
gőgösködött, s gőgjében éppúgy elveszett,

Kadmosz rosszívü népe. Ó, vak emberek,
kik pattanásig túlfeszítve íjatok

megérdemelten túrtok, ó, be sok csapást,
baráti szón ti nem tanultok, csak bajon!

S ti városok, jószóval is kivédhető
veszélyt nem szóval, ámde vérrel úztok el.

Dehát mit ér ez? Azt kívánom hallani:

hogyan szöktél ki? Majd utóbb mást kérdezek.

HÍRHOZÓ

Midőn a várost harci lárma verte föl,
a várkapun kiléptem, hol betört a had.

ADRASZTOSZ

S a harc okát, a holtakat hozzátok-e?

HÍRHOZÓ

Csak a hét dicső család szülötte hét vezért. 368 (723-755)

ADRASZTOSZ

Hogy mondod? Hol van hát a holtak halmaza?

HÍRHOZÓ

Temetve sírba lenn, a Kithairón-völgy ölén.

ADRASZTOSZ

Innen vagy túl? S ki hantolhatta őket el?

HÍRHOZÓ

Eleutheraiban Thészeusz, árnyas szirt tövén.

ADRASZTOSZ

S hol hagytad hátra hantolatlan holtjaink?

HÍRHOZÓ

Közel; hisz minden gyors igyekvés célhoz ér.

ADRASZTOSZ

S csatlósok szedték őket szégyenszemre fel?

HÍRHOZÓ

E munkához nem nyúlt egyetlen szolga sem.

ADRASZTOSZ

(Thészeusz mindezt meg tudta tenni egymaga?)

HÍRHOZÓ

Csak láttad volna, hogy gondozta holtjaink!

ADRASZTOSZ

Szegényekről az alvadt vért ő mosta le?

HÍRHOZÓ

El is temette földbe rejtve testüket.

ADRASZTOSZ

Szörnyű szolgálat ez, szégyennel szennyező!

HÍRHOZÓ

Mért hozna szégyent emberekre más baja?

ADRASZTOSZ

Jaj! Mennyivel jobb volna holtan ővelük!
HÍRHOZÓ

Hiába sírsz, e nők könnyét csalod ki csak.
ADRASZTOSZ

Úgy vélem inkább, ebben ők a mesterek.
S feltartva most kezem, köszöntöm holtjaink,
gyászdalt zokogva feltörő könnyek között,
s szólítva társaim, kik itt hagytak, szegényt,
magányomat kesergem. Mert ha életed 369 (756-775)
veszítéd, ember, vissza nem szerezhető
kincset veszítisz; a többit visszanyerheted.
(A Hírhozóval s a Fiúkkal együtt el)

KAR

Öröm is, siralomjaj is!
Hiszen dicső hírt szerez
városuk, s vezéreik
kettős babért nyernek.
De tagjait látni ifjainknak, ó,
be kínkeserves, ám be szép szememnek ily
nem remélt napot, ha lát,
s a legnagyobb szenvedésre pillant!

Napok atyja, az ős idő
csak engedett volna bár
szűzen élni szüntelen!
Mivégre is szültem?
Mivégre hittem: be szörnyű szenvedés,
ha nász-igába nem hajolva élek én!
Most tudom: legégetőbb
keserv a kedves fiat temetni!

KARVEZETŐ

Látom is immár gyermekeinknek
holttesteit, ó, én szánnivaló!
Mért, fiainkkal Hádészba alá-
szállva, ne lelném a halálom?

*Gyászmenet közeleg hét letakart halottas ágygal. Elöl Adrasztosz, a hét Fiú, hátul Thészeusz
harcosok kíséretében*

ADRASZTOSZ

Siralmat, ó, ó, anyák,
sírba szállt halottakért
zokogjatok, zúgjatok ti, hallva jaj-
siralmaim s kísérve! 370 (776-801)

KAR

Ó, gyermekem, szives szülőd,
keservesen kiáltok,
halottam, köszöntve téged!

ADRASZTOSZ

Jaj, ó, jaj, ó!

KAR

És az én búbánatom!

ADRASZTOSZ

Jajjaj!

KAR

ADRASZTOSZ

Mi túrtük el, ó...

KAR

A legkutyább kínokat!

ADRASZTOSZ

Városom, ó, Argosz! Nem látod-e mostoha sorsom?!

KAR

Reám tekint, ki gyermekem
gyászolom, szegény nő.

ADRASZTOSZ

Hamar, a szerencsétlenek

vér-belepte testeit!

Kegyetlenül koncolták kegyetlenek

miattuk folyt csatában!

KAR

Adjátok át fiam hamar,
karomba zárva s átölel-
ve hadd vonjam őt ölembe!

ADRASZTOSZ

Vegyed, vegyed...

KAR

Vállra búm, a súlyosat!

ADRASZTOSZ

Jajjaj!

KAR

Nem szülőt sirat szavad?!

ADRASZTOSZ

Halljátok-e szóm?

KAR

Közös bajunk sóhajtod.

ADRASZTOSZ

Porba miért is nem taposott le a kadmoszi hadrend?! 371 (802-821)

KAR

S ne dőlt le volna férfi nász-kerevetére testem!

ADRASZTOSZ

Szomoru anyák, keserü kín tengerét tekintsétek!

KAR

Hasogatom íme körmeimmel arcomat,
behintve hamvval is fejem.

ADRASZTOSZ

Jaj énnekem, jaj, jaj!

Hogy az anyaföld nem nyel el!

Tova se sodor szélvihar!

S villám tüzével a fejemet nem sújtja Zeusz!

KAR

Keserv e nász, láthatod,

keserv a jósszózat is!

Tanyát a könny Erínüsze nálad ütött,

rontva le lakát Oidipúsznak!

THÉSZEUSZ

(csendet intve előlép)

Kérdést kívántam tenni,* míg te népedet

fennen sirattad; eddig szót se szólt a szám,
de végülis most, Adrasztosz, megkérdelek:
honnan valók e ritka bátor férfiak?
E város ifju népének beszéld el ezt,
mivel bölcsebb vagy és beszédben járatos.
Láttam, hogyan vitézkedtek nagy-vakmerőn
kitűzve célul a városnak bevételét!
De azt, nehogy kigúnyolj, meg nem kérdezem:
kivel ki szállott szembe künn a harcmezőn,
vagy hol sebezte ellenséges lándzsahegy?
Üres beszéd, ha hallgatók ezt kérdezik,
s üres, ha az, ki harcmezőre szállva, hol
suhan sűrűn a lándzsaraj szemünk előtt,
lefesti híven, hogy ki ott a jó vitéz.
Se kérdezgetni nem tudnék ilyesmiket,
se nem hinném, mit bárki fennen elbeszél.
Hisz a végzetes vést is csak épp, hogy észleli
akárki is, ki ellenséggel szembeszáll. 372 (822-856)
ADRASZTOSZ

Hallgasd tehát! Nem kedvem ellenére kérsz
dicséretükre; méltóképp kívánok én
barátaimról színigaz szót szólani.

E vakmerő villám-ütöttet látod-e?
Kapaneusz e férfi. Bár pazar sok kincse volt,
nem kérkedett vagyonnal, nem büszkélkedett
kicsit se jobban, mint csak egy koldusszegény.
Kerülte azt, ki asztalával hengegett,
a telhetetlent, mondva: mert nem az gyönyör,
mit gyomrod elnyel, ám ha szép szerényen élsz.
Barátoknak volt hú barátja szemben is,
háttuk mögött is; nincs belőlük vajmi sok.
Őszinte szívű, szája is szíves szavú:
se szolgákhoz, se polgárokhoz durva szót
nem szólt sosem. - S a másodikról szólok ím:
Eteokloszról,* ki más dologban volt derék.
Ifjú legényke volt, kinek kincs nem jutott,
de Argosz földje-szerte a legtöbb tisztelet.
Arannyal gyakran kínálták barátai,
s be nem fogadta otthonába ő, nehogy
szívét igába hajtsa szolgaként a kincs.
Gyűlölte azt, ki vétkezett - nem városát;
hiszen rossz hírbe sodródván, nem városok:
rossz kormányzójuk érdemel csak megrovást.

És ím, ilyen volt Hippomedón,* a harmadik:
gyerekfejjel volt mersze megtagadni már
Múzsák kínálta kéjt meg ernyedte életet.
Mezőn lakott, keményen edzve jellemét,
s a férfias kedvelte csak; vadászni járt,
kedvét lovakban lelve, s íjat pendített,
derék vitézként városáért vívni kész.

E másik ifju itt Atalanté gyermeke,
a vadászsnő: széparcu Parthenopaiosz* ő
Arkádiából; Ínakhosz partjára jött
s Argoszbán nőtt fel; ifjává serdülve itt,

először is - bevándorolthoz így való -
terhére nem volt városunknak, mint utált, 373 (857-893)
s nem szállott pörbe sem, mely meggyűlölted
a honfit is s a hontalant is szerfölött.

Csatársorunkban állt, akár egy argoszi,
s harcolt hazánkért, s örvendett, ha városunk
szerencse érte, búsult, hogyha sorscsapás.
Hevült sok férfi érte, sőt, sok asszony is,
de jól vigyázott ő, hogy mit se vétsen el.

Szabom rövidre Túdeusz nagy dicséretét:
(nem szócsatákon, ám csatákon csillogott,
félelmetes bölcs sok bölcszet fedezni fel.
Meleagrosztól lángészben elmaradt, de nyert
a fegyverforgatásban éppoly hírnevet,
pazar zenének tartva pajzscsörömpölést.)

Dicsszomjas szíve gazdag volt, s a szelleme
tettekben és nem szép szavakban tündökölt.
Ne is csodáld, Thészeusz, beszámolóm után,
ha halni mertek ők a várfokok tövén!
Nevelésünk nem rossz, mert szemérmet olt belénk,
s a jóra edzett férfi, bárki légyen is,
restellne rosszá lenni; mert a hőserény
tanítható; a csecsszopó is megtanul,
mit nem tud addig, szólni és szót érteni,
s mit megtanult, öreg koráig őrzi is.
Neveljétek tehát ily jól a gyermeket!

KAR

Etettelek búra, jaj,
gyermekem! A szívem alatt visel-
telek, kínok közt szültelek, és most
Hádész szüretel ím le,
fáradalmaim gyümölcse,
s agg koromra ápolóm,
szülődnék, szegénynek egy sincs!

THÉSZEUSZ

S lám, Oikleiész nemes fiát* az istenek
magasztalták fel fényesen, ragadva el
négyesfogatján föld ölébe élve őt.

Az Oidipúz-fit meg - Polüneikészt gondolom -
magunk dicsérjük és aligha ámítunk. 374 (894-929)
Vendégbarátom volt, míg Kadmosz városát
nem hagyta el, s önként Argoszba nem futott.

Hanem tudod, mi szándékom van ővelük?

ADRASZTOSZ

Azt nem tudom, csak azt: szavadnak engedek.

THÉSZEUSZ

Kapaneuszt, kit Zeusz tüzes villáma vert agyon...

ADRASZTOSZ

Külön teszed, mint szent halottat, sírba tán?

THÉSZEUSZ

Igen, s a többi egy nagy máglyatűzre, mind,

ADRASZTOSZ

S ennek hol állítasz magányos sírkövet?

THÉSZEUSZ

Sírját e templomház tövében építem.
ADRASZTOSZ

E munka már a rabszolgákra tartozik.
THÉSZZEUSZ

S a többi ránk; halottvivők, induljatok!
ADRASZTOSZ

Járuljatok szülöttitekhez, bús anyák!
THÉSZZEUSZ

Adrasztosz, ezzel egy szemernyi jót se szólsz.
ADRASZTOSZ

Hogyan? Szülők ne érintsék szülöttetik?
THÉSZZEUSZ

Szívük szakadna színelváltozásukon.
ADRASZTOSZ

Keserves látni holtakon vért, sebhelyet.
THÉSZZEUSZ

Miért kívánod hát növelni gyászukat?
ADRASZTOSZ

Gyóztél! S ti vártok béketúrón; jól beszél
Thészeusz. Ha tűznek adtuk őket, csontjaik
begyűjtitek majd. - Ó, siralmas emberek,
lándzsát ragadva öldöklőn mért szegzitek
egymásnak? Szűnjék háború, s vigyázzatok
a városokra; béke künn és béke benn! 375 (930-952)
Csekély az élet-adta jó! Csak könnyedén
s ne nyögve járjuk mindhalálig útjait.

A gyászmenet megindul; mindnyájan követik, a Kar kivételével

KAR

Egy derék fiam, egy derék
sarjam sincs! Soha szép öröm nékem
argiv anyák közt nem jut már!
S nem szólit Artemisz sem,
meddőket már, oldva szülést.
S a sorsom sanyarú!
S kósza felhőként futok én
űzve zord zivatar viharszelétől.

Íme, hét anya, hét fiút
szültünk, ó, mi szegények, Argosznak
legderékabb leventéit.
S most nincs fiam, gyermekem,
s vénülvén boldogtalanul,
se holt seregek közt,
se élők közt nem akad helyem itt:
mindjüktől ime elszakít a sorsom.

Ami maradt nekem, az csak a könny,
s megüli házam a holtnak
bús emléke, rövidre nyírt
üstök gyászkoszorúm nekem!
S öntök síri áldozatot,
s dalt éneklek, fürtös arany

Apollón mit nem fogad el.
Siralmak közt serkenek én,
s öntözöm örökösen könnyekkel
keblem leple redőit.

A gyászmenet visszatér. A templom közelében egy szikla alatt máglyát emelnek Kapaneusznak a szolgálók 376 (953-979)

KARVEZETŐ

Ám látom is ott már ravataljuk
s Kapaneusznak szent sírját, s idekűnn
a templomtéren
Thészeusz síri áldozatát is,
s villám tüze vert hőszünk hitését
itt a közelben, híres Euadnét,*
Íphisz nagyurunk lányivadékát.
Amaz égreszökő sziklán minek áll,
mely felmered ott, e tetőn is túl?
Mért is ró vajjon ily ösvényt?

A szikla alatt meggyújtják a máglyát. A szikla csúcsán ünnepi díszben megjelenik Euadné

EUADNÉ

Mi fénylőn, fehérlőn
sugárzott azidőn a Nap
s a Hold is, mikor az éj sötét
mennybolton, levegő-egen,
lámpással tovasurrant!
S Argosz városa boldogan
zengte a nászom, a gyászom,
s dalokkal dicsért egekig,
aráját az ércborított
nagyhírű hős Kapaneusznak!
S íme, úgy futok otthonom-
ból, mint bakkhánszó, elibéd,
tüzes máglyasírba
ugorván teutánad,
hogy oldjam fel a létem Hádészban,
a keserűt, s éltem jajait!
Mert mézédess kedveseink
megholtával halni halált,
sors-isten ha kiszabta.

KARVEZETŐ

De már a máglyát látod is, fölötte állsz,
Zeusz kincses halmát! Rajta nyugszik hitvesed,
kit tündöklő villámtüzevel vert agyon. 377(980-1011)

EUADNÉ

A célt látom immár,
hogy itt állok. A lépteim
be jósors igazítja! Így
jó hírért levetem magam
most innét eme szirtről
s lángtengerbe leröppenek
s drága testem urammal

az izzó tűzben vegyítem,
s kéz a kézben,* a Perszephoné
termibe ekként szállok alá.
Halottam, így téged a föld
alatt se hagy el soha lelkem.

Ég veled, te napfény!
Szüljenek, ó, hites nász-
kötésből valaha is Argoszbán
ilyen hős, dicső fiakat,
mint nászágybeli férjem,
eggyé forrván tisztaszívű
hitvessel, hősvér-belivel!

KARVEZETŐ

De itt közelget máris Íphisz, agg apád
személyesen! Mily új hírekre érkezik,
nem tudja még, de búba dől, ha hallja majd.

Íphisz a Karhoz érkezik, kezdetben nem látva még leányát

ÍPHISZ

Boldogtalan nők! Én öreg, boldogtalan,
családom kettős gyásza terhel, úgy jövök:
halott fiam hogy az ősi földbe elvigyem,
Eteokloszt, kit fadárda ölt le, kadmoszi -,
s hogy megkeressem lányomat, ki hirtelen
eltűnt hazúlról; hitvesével áhit ő,
Kapaneusszal együtt halni. Mindeddig hiven
őriztük otthon őt. De én az öröket
bajomban elbocsátva most, mi rámszakadt:
eltűnt a lányom. Ám, gyanítom, itt lehet
leginkább; hogyha láttátok, beszéljete! 378 (1012-1044)

EUADNÉ

Mit kérded őket? Íme, fenn e szirtfokon
kapaneuszi máglyatűz fölött csapongok én
baljós madárként itt lebegve, ó, apám.

ÍPHISZ

Mi szél sodort, leányom, erre? Lépve át
házam küszöbjét, hogy kerülsz e tájra te?

EUADNÉ

Haragra gyúlnál szándékomnak hallatán!
Nem is szeretném épp ezért, hogy halld, apám.

ÍPHISZ

Hogyan? S apádnak tudni tán ezt nincs joga?

EUADNÉ

Aligha volnál tervemben bölcs bíra te.

ÍPHISZ

S ki kedvéért díszítetted föl termeted?

EUADNÉ

Dicső dolgot jelent ez ékesség, apám.

ÍPHISZ

Nem tűnsz olyannak, mint ki férjed gyászolod.

EUADNÉ

Mivel merész új hősi tettekre készülsz.

ÍPHISZ

S a sír s a máglya mellett így mutatkozol?

EUADNÉ

Hová bizony szép győzelemmel érkezem.

ÍPHISZ

Kin győzve vagy te győztes? Tudni áhitom.

EUADNÉ

Az összes nőn, kiket csak lát a napvilág.

ÍPHISZ

Pallasz művészetével-é? Bölcs ésszel-e?

EUADNÉ

Hűséggel: holtan hitvesemmel hálok én.

ÍPHISZ

Mit mondsz? Mi baljós rejtelemmel szól szavad?

EUADNÉ

Kapaneusz, halottam máglyájába röppenek. 379 (1045-1065)

ÍPHISZ

Ily szót, leányom, csak ne ejts a nép előtt!

EUADNÉ

Épp azt kívánom: minden argív tudja meg!

ÍPHISZ

De én bizony nem engedem, hogy ezt tegyed.

EUADNÉ

Mindegy! Kezddel el nem érsz, hogy megragadj.

Máris zuhan testem! Nem édes ez neked,

de az nekem s uramnak, együtt égni el.

(Leveti magát a máglyatűzbe)

KARVEZETŐ

Aj, szörnyü tett, amit te tettél, asszonyom!

ÍPHISZ

Elveszttem, én, siralmas, Argosz lányai!

KAR

Ah, ah! Érne ily iszonyatot!

Be vakmerő tettet is látsz, szegény!

ÍPHISZ

Aligha leltek mást, kit így megvert a sors.

KAR

Jaj, ó, szegény!

Amaz átkot nyögöd, az Oidipúszit,* öreg,

te is, mint a városom, a sokat túrt.

ÍPHISZ

Ó, jaj! Halandó sorsunk mért nem engedi,

hogy kétszer ifjak s újra vének is legyünk?

Mert hogyha otthon ez vagy az nem üt ki jól,

utólag ésszel rajta még javíthatunk;

de életünkön nem lehet. Ha kétszer is

ifjak lehetnénk s vének, kettős életet

nyervén, hibáinkon talán javítanánk.

Én, látva, mint ér gyermekáldás másokat,

gyerekbolondot, vitt e vágyam sírba épp.

Ha már tudom s megérem, nemzve gyermeket,

apára mily csapás, veszíteni gyermeket,

sose sújt ilyen balsors, miként e mostani.

Fiat nemzettem, s íme, most e gyermekem,

a legvitézebb ifjat el kell vesztenem! 380 (1066-1093)

Legyen! De én, boldogtalan, most mit tegyek?
Lakomba térjek s lássam termesházaim
sivár sorát, s tengessem puszta léteimet?
Kapaneusz termesházába térjek tán, hová
betérnem édes volt elébb, míg lányom élt?
De nincs többé, ki csókolgassa arcomat
örökkön, és ki simogassa ezt a főt
kezével. Agg apának nincsen kedvesebb
leányánál. A férfigyermek szelleme
ha szárnyalóbb is, édesen nem hízeleg.

Hát nem vezettek, ámde tüstént, már haza?
Homályba rejtsetek! S elaggott testemet
apasztva éhezéssel, ott elpusztítom.
Mivégre szedjem össze sarjam csontjait?
Ó, mint utállak, vén korom, könnyörtelen!
S utálok azt is, életét ki nyújtjáná
bűvös falattal, bájitallal meg varázsszerrel,
halált ösvényéről térítve le.
Pusztuljon az, ki semmi jót a föld színén
nem tesz, s helyét ifjoknak adva tűnjön el!

A szolgálak elvezetik

KARVEZETŐ

Ó, jaj, fiaink hamvát hozzák ime gyász-
kísérettel! Karotokba, gyötört
aggnőt, vegyetek, lányok! Erőm el-
hagy gyászomban fiainkért.
Immár sok időt éltem le maig,
mialatt csak a sok gyötreme őrlött!
Hiszen annál bút lelsz-e nagyobbat
a halandók közt,
mint látni halott ivadékok?

Megjelennek a Fiúk a halotti urnákkal, mögöttük Thészeusz és Adrasztoz 381 (1094-1122)

FIÚK KARA

Hozom, hozom
apám porát a tűz közül, szegény anya, -
nem súlytalan teher bubánatom miatt!
Mindenem ily csöpp cserép takarja.

KAR

Jaj, ó, jaj, ó!
Könny az, amit hozol, fiú,
holtak édesanyjának,
s maroknyi hamv az a deli testü hős helyett,
kit csak imént ünnepelt Mükénai!

FIÚK KARA

Jajjaj, jajjaj!
Mily árva lettem, - nincs apám, szegénynek!
S a ház is árva - majd apátlan élek ott,
nem keze közt jó szülőapámnak.

KAR

Jaj, ó, jaj, ó!

Hol van az öröm a kínokért,
hol, gyümölcsük, gyermekem?
S szülői gond, s a szemem, az ébren őrködő,
s csóközönöm, homlokát borító?

FIÚK KARA

Örökre már letűntek. Ó, én apám, örökre!

KAR

Légben lebegnek immár,
kik tűzparázson égtek el,
s Hadészhoz szárnyasan suhannak.

FIÚK KARA

Fiadnak hallod-é jaját, apám?
Ragadva pajzsot, valaha megtorolhatom
vesztedet?

KAR

Ám úgy legyen, fiacskám!

FIÚK KARA

Ha isten úgy akarja, eljő, apám,
a bosszu.*

KAR

Gyászunk sosem szűnik meg.
Be sok jaj és istenverés,
be sok búbaj szakadt fejemre! 382(1123-1149)

FIÚK KARA

Aszóposz tükre tündököl reám,
ha talpig ércben Danaoszok hadát viszem.

KAR

Bosszúra kész boldogult apádért!

FIÚK KARA

Apám, szememmel hogy ime látlak, úgy tűnik.

KAR

S a homlokodra leheli drága csókjait.

FIÚK KARA

De lámcsak, a levegőbe lebent
tova szavad, a buzdító.

KAR

Búbajt hagyott ránk! Sose hagy el,
anyát, a gyász, sem fiút apáért.

FIÚK KARA

Le is terít e teher a földre, oly nehéz.

KAR

Ó, add a hamvat, a kebelemre hadd vegyem!

FIÚK KARA

Nyöszörgök, ahogy e szörnyü szót
hallom, a szívem is elszorul.

KAR

Ó, jaj, odavagy, gyermekem! Epedő
anyád sosem lát, te hön epedt kincs!

THÉSZEUSZ

Adrasztosz és ti, Argosz-földi asszonyok,
lám, már kezükben őrzik itt e gyermekek,
miket összeszedtünk, hős apák holttesteit.

Én és a város nékik adjuk őket át.

S maradjatok ti, látva szívességemet,

hálásak, és minderre emlékezzetek!*
E gyermekek szívébe vésve szózatom:
tiszteljék városunkat és firól-fira
szívességünk emléke szálljon szüntelen!
Tudója Zeusz s a többi égi isten is,
mily megbecsülten távoztok tőlünk haza. 383 (1150-1175)

ADRASZTOSZ

Tudjuk, mi sok-sok jót műveltél Argoszért,
Thészeusz, hazánkért, mely segítségül hívott!
Örök hálánk kísér! E hősi tetteredért
mi is viszont jószolgálatlaltartozunk.

THÉSZEUSZ

S egyéb szívességet tehetnék nektek én?

ADRASZTOSZ

Légy boldog! Méltó vagy te rá s a városod.

THÉSZEUSZ

Legyen; szerencsés légy hasonlóképp te is!

Az argosziak indulni készülnek; a levegőben lebegve megjelenik Athéna istennő

ATHÉNA

Hallgasd meg, ó, Thészeusz, Athéna szózatát:
mit kell művelned, csakhogyyüdvőset művelj.

E gyermekeknek át ne add a csontokat
ily könnyedén, hogy argoszi földre elvigyék!

Hanem cserébe végy előbb jótetteredért
s a városéért tőlük esküt; esküszót

Adrasztosz adjon Danaoszok nevében is,
egész országuk-szerte mint ki úr s király.

S az eskü szóljon így: "Az argív nép soha
e földre nem hoz ellenséges fegyverest,
s ha jönne más, szegezze dárdát ellene.

De hitszegőn ha városodra törne tán,
pusztuljon Argosz földje rútul!" - kösd ki ezt.

S az áldozat-juhot hol öld le, halld szavam:

házadban áll egy háromlábú üst, színérc;

Héraklész egykor, porba döntve Íliont

s ujjabb munkának látva, néked adta ezt,

hogy Püthó oltár-tűzhelyénél elhelyezd.

Három juh torkát metszve át ez üst fölött,

öblös hasára véd az üstnek esküjűk,

s megőrizésre Delphoi istenének add

az eskü jeléül s Hellasznak tanújelül.

S az élecsőrű kést, amellyel megnyitod 384(1176-1205)

az áldozat torkát s amellyel ütsz sebet,

a földbe rejtse hét halotti máglya közt.

Argosz hadába ez, ha városodra tör,

félelmet olt és rútul visszakergeti.

Így tégy, s bocsásd ki földedről a holtakat!

S hol testüket tűz tisztította, iszthmoşzi

keresztút istennője* kapja szent helyül.

Ez szól neked; s most nektek, Argosz ifjai!

Felnőve, rontsátok le Thébai városát

megölt apáitok halálát bosszulón.

Ifjú vezérül, Aigialeusz, te állsz ki majd
apád helyett; s Aitóliából eljövend
Tüdeusz-fi - apja Diomédésznek tiszteli.
De csak, ha majd pelyh árnyékolja állatok,
ércfegyverű argiv had akkor ront reá
a Kadmosz-várnak hétkapus bástyáira.
Keserves lesz, ha rajtuk üttök, nagyra nőtt
oroszlánkölykök, egykor város-rombolók!
Nem máshogy - így lesz. S lelkesíttek dalra majd
késői kort, Utódok - Hellasz így nevez.
S e háborúban isten lesz vezéretetek.

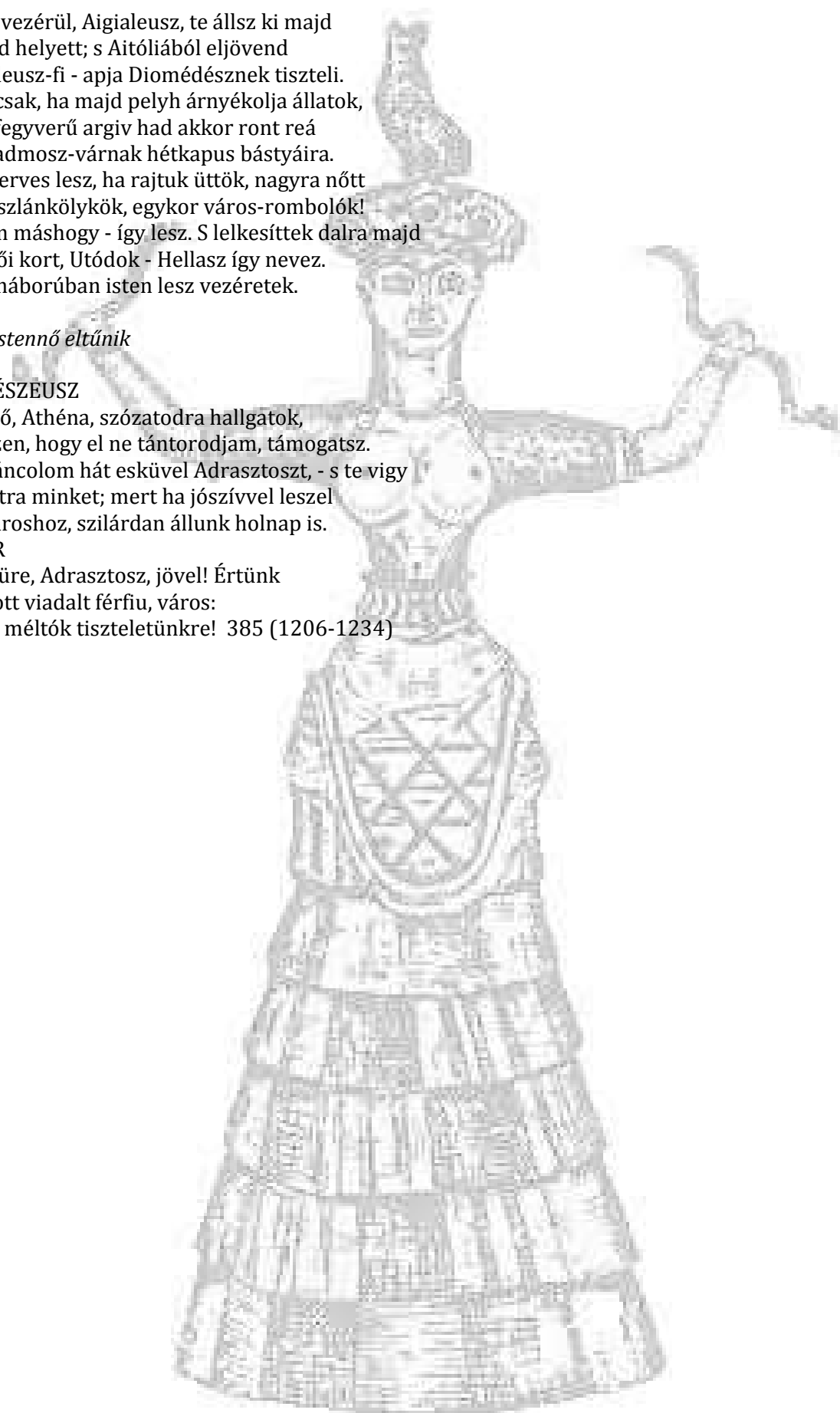
Az istennő eltűnik

THÉSZZEUSZ

Úrnő, Athéna, szózatodra hallgatok,
hiszen, hogy el ne tántorodjam, támogatsz.
Leláncolom hát esküvel Adrasztoszt, - s te vigy
jó útra minket; mert ha jószívvel leszel
a városhoz, szilárdan állunk holnap is.

KAR

Esküre, Adrasztosz, jövel! Értünk
vívott viadalt férfiu, város:
ime méltók tiszteletünkre! 385 (1206-1234)

AZ ŐRJÖNGŐ HÉRAKLÉSZ

Jánosy István fordítása

SZEMÉLYEK:

AMPHITRÜÓN ARGOSZI KIRÁLY
MEGARA, HÉRAKLÉSZ FELESÉGE
THÉBAI VÉNEK KARA
LÜKOSZ, THÉBAI ZSARNOKA
HÉRAKLÉSZ
ÍRISZ
LÜSSZA
SZOLGA
THÉSZEUSZ ATHÉNI KIRÁLY

Történik Thébaiban

Zeusz oltára Thébai vára előtt. Az oltár lépcsőin ül Amphitrüón, Megara és Héraklész három fia

AMPHITRÜÓN

Zeusz ágyi társát,* argoszi Amphitrüónt
halandó ki ne ismerné, kit Perszeusz
fia, Alkaiosz nemzett; engem, Héraklész
apját, e Théba volt urát, mely földből a
sárkányfog-vetemény sarjadt,* minek Arész
mentette meg írmagját, s ezek sarjai
lakják e várat. És belőlük támadott
e föld királya Kreón, Menoikeusz fia.
Ez apja lón e Megarának itt, akit
a kadmosziak ünnepeltek egykoron
himnusszal, fuvolával, amidőn híres
Héraklész hozta hajlékomba párjaként.
Elhagyta sarjam Thébát, ahol laktam én,
e Megarát, s családját, és Argosz falát,
a ciklopsz várost* választotta lakhelyül,
honnan én elfutottam,* mert Élektrüónt
megöltem; fiam, hogy könnyítsen sorsomon
s hogy szülőföldön újra lakhassam, igen
nagy árat fizetett a visszatértemért
Eurüsztheusznak: a földet megjuházza, mint
őt Héra ösztökélte* vagy önvégzete.
És föl vállalt más szörnyű fáradoalmakat:
a Tainarosz torkán át lebocsátkozott
a Hádeszbe, hogy a háromalakú kutyát*
a felvilágra hozza, ám nem tért haza. –
Kadmoszban régi monda szájrul szájra szállt,
hogy egyszer Dirké ura, Lükosz királykodott 389 (1-27)
e hétkapúju városban, mielőtt Zethosz
és Amphión, e hó csikójuak, Zeusz
fiai uralkodtak volna itt. Lükosz,

nagyapja nevét viselő fiú - pedig
nem volt kadmoszbeli* - Euboiából érkezett,
Kreónt megölte, rácsapván e sok vizsályt
megélt városra, s most e földön uralkodik.

De mert Kreónnak voltunk atyafiai,*
úgy látszik, végveszélyünk most e kapcsolat.

Amíg fiam alatt, a föld alatt időz,
e föld újdón királya, Lükosz azt főzi már:
Héraklész sarjait, s nejét kiveszti, hogy
erőtlenítsen így gyilkokkal gyilkolást,
s engem - ha férfinak még volnék mondható,
mihaszna aggot - öljön, hogy ez unokák
fölserdülvén boszút ne álljanak értem is.

Fiam engem e palotában itthagyt
sarjai gondos őreül, midőn leszállt
az alvilági éjbe. Hogy el ne vesszenek
a Héraklész fiúk itt anyjokkal együtt*
ülök családvédő Zeusz oltárán, amit,
nemes fiam nagy győzelme emlékeül,
rendelt, midőn igába törte Minüát.*
Ételnek, italnak ruhának szűkiben
ezért őrzöm e székhelyet, bordáimat
a csupasz földön nyugosztom, házambul is
kizárva, szabadulást várva itt ülünk.

Barátaim nagy része elhagyott, s akik
igaz barátok, nem bírnak segíteni.
Ilyen az ember balsorsa: ne élje át,
még az se, ki rész szerint való barátom, ezt
barátsága szilárd bizonyítékaként.

MEGARA

Oh, agg, ki dúltad taphosziak városát,*
vezetve diadalra Kadmosz fegyverét,
emberhez az istenek mily állhatatlanok.
Apámrul semmi kár, balsors nem szállt reám,
kit vagyonaért egekig dicsértetek,
bírván türanniszt - amelyért hosszú dzsidák 390 (28-65)

célzódnak a boldog birtokosra -, jó apám
utódokkal is áldva volt; s hozzáadott
engem fiadhoz, nagyhiressé téve, mert
ágyát a nagy Héraklész velem osztja meg.
Most már ezek halottak, elköltöztek, és
te meg én halni készülünk, öreg, s velünk
Héraklész sarjai - védem őket görnyedőn,
mint fiacskáit rejti szárnya alá madár.

Jön egyik, jön a másik, s tőlem kérdezi:

„Oh mondd, anyám, apám hová ment? Mit csinál?

Mikor jön meg?" És csalódottan kérdezik,
keresik apjukat. Másról beszélek és
csak áltatom őket. Ámulón fölrévedek,
ha reccsen ajtó, s ők vadul fölugranak,
hogy édes apjuk térdéhez boruljanak.

Most mily reményt, vagy mily kiutat látsz, öreg?

Csak rád tekintek válaszáért. Titokba mi
nem szökhettünk meg át hegyeken, földeken;

nálunk erősbek állnak ott a gránicon.
És biztonság reményével kecsegtető
barátaink sehol. Mondd véleményedet
őszintén: elkerülhető-e végzetünk,
s gyöngék lévén nem csak halasztjuk a halált?
AMPHITRÜÓN

Oh, lányom, nem könnyű vaktába dönteni
a helyzetünkben és buzogni kintalan.
MEGARA

Kell még több kin? Vagy úgy imádod életed?
AMPHITRÜÓN

Kedvemre van. Meg jól esik remélni is.
MEGARA

Nekem is, agg. De ne remélj reménytelen.
AMPHITRÜÓN

A bajjal nem törődni - ez is enyhet ad.
MEGARA

A köztes idő annál inkább csak gyötör.
AMPHITRÜÓN

Lányom, bár adna isten kedvező futást
jelen közös bajunkból: jönne meg fiam, 391 (66-96)

te ágyi társad-enyhed. Ámde csillapulj,
s szárítsd föl kis csibéid könny-forrásait,
s juházd meg őket szóval, áltasd el üres
mesékkal bármi nyomorú a rászedés.

Egyszer kihúny a halandókra mért csapás,
még orkánnak se tart örökké torlata,
s a szerencsések sem mindvégig boldogak.
Minden az ellen-oldalára változik.

Ember az legkülönb, ki csak reménykedik,
míg a gyávára vall a balga kétkedés.

KAR

(bevonul)

Botra lenehezvedve*

szaladok én magas tetős szobákba,
meg aggok menhelyére, zengve gyászdalom
miként a sűrke szárnyas; csupa szavak csak,
vak éji álmok fekete látomása,
fekete szörnyü árnykép –
remegek azért, kezes barátok.
Apátlan apa szülöttei,
te öreg atya, te nyomoru anya,
hívjátok nyögve kedvesetek,
ki a Pokolban eltűnt.

Lábad ki ne merüljön,
s tompa tagjaid, miként a ló, mely
nagy szirtes hegyre húzza föl nehéz nyügét
rakott szekérnek kínosan. A kezem fogd,
s köpenyemet, ha gyöngé lábam elbotol csak.
Vezesse agg az aggot,
kinek - kortársaival tusázva
volt a kezében, ifjunak
ifju fegyvere valaha - és híres

hazájának ez ifju nem
vált a gyalázatára.

(Héraklész gyermekeire néznek)

Hiszen az apjuké
órjásra nyílt szemüknek éj-,
büszke villanása. 392 (97-133)
Meg itt leskel e kisdedekre végzetük,
tőlük nem tágít a báj.
Hellasz, óh milyen dicső
védőket veszítesz ha
őket elveszítéd!

KARVEZETŐ

Hanem mit látok! Ím Lükosz, e föld ura,
királya jön, közelg e tisztos ház felé!

LÜKOSZ

(belép, fegyveresek kíséretében)

Héraklész apját, s hitvesét hadd faggatom,
ha tetszik, s mért ne tessék, hisz kényuratok
lettem - kutatom, amit kívánok. Léteketek
meddig szeretnétek kihúzni, és miben
reménykedtek, hívén: elhárul a halál?
Abban reméltek, majd e sarjak apja még
az Alvilágból megtér? Mily mértéktelen
gyászoljátok, hogy meg kell hálnotok hamar.

(Amphitrüónhoz)

Halsz te is, bár Hellaszt betölti góg-szavad,
hogy Zeusznak vérrokona, ágyi társa vagy!

(Megarához)

s te, hogy a legkülönb hősnek vagy hitvese!
Mi fenséges tettel vitézkedett urad?
mocsári hüdrát rontva,* elrekkentve, vagy
a nemeai oroszlánt, azt mondja: ezt
karjával ölte, pedig hurokkal fogta meg.
Ebben bízván mérkőztök, ha tán emiatt
nem kéne halni Héraklész pulyáinak!
Bátor hírében állt, bár senki volt, csupán
vadállatokkal vívott,* másban nem vitéz.
Baljában még pajzsot se hordott,* és közel
dzsidaival sem tusázott ő, csak íja volt,
gyávább fegyver, amely csak menekvést segített.
A férfi bátor voltát nem bizonyítja nyíl;
az bátor, ki helytáll és hósként szembeszáll
a sebző dárdával, s a sorban ott marad.
Szándékom, óh, öreg, nem álnok - óvatos.
Tudom, megöltem itt e nő apját, Kreónt,
s trónjába ültem, nos, ha majd felnőnek itt 393 (134-167)
ez unokái, rajtam bosszút állanak
tetteimért - ezt igazán nem hagyhatom!

AMPHITRÜÓN

Fia ügyének Zeusz legyen a védnöke!
Az én gondom, óh, Héraklész, csak az lehet,
hogy bizonyítsam, mennyire nem ismer ez.
Nem tűrhetem, hogy rólad rosszat mondjanak.

Elsőbb a legképtelenebb rágalmat itt
- annak kell tartsam, hogy szerinte gyáva vagy –
kell visszavernem istenek segélyivei.
Zeusz villámát, s négyes-fogatát emliteném,*
mire fölszállt, s e földnek sarjadékai:
a gigászok bordái közé célozta be
szárnyas nyilait, s az istenek közt ünnepelt
győzelmet. Pholoéban a négy láb kentaurokat
faggasd ki, te legaljasabb király, vajon
legbajnokabbnak férfit kit becsülnek ők;
nem fiamat, kit látszat-hősnek vélsz csupán?
Nevelődöt, Abantisz Dirphüsz-t kérdenéd?
Az nem dicsérne meg. Hazádban egy tanút
se lelnél, ki tudná csak egy jótettedet.
A bölcs találmányt, az ijat ócsárolod?*

Nos, érveimet halld felőle és okulj!
Fegyverének szolgája a nehéz vitéz,
s ha nem vitézek mellérendelt társai,
ezeknek gyávasága halálba rántja őt.
Lándzsája ha törik, többé már nincs mivel
halált hárítani, hisz csak egy a gyámola.
Ám ki az íj feszítésében ügyeskező,
fövényben van magában is, ezer nyilat
szállatva másba, menti romlástul magát:
távolabb állva is elúzi ellenét.
Vak fegyverekkel látókat sebez, de úgy
hogy testét ellenének célul nem teszi ki,
biztonságban van, harc-tusákban ez a leg-
bölcsebb: az ellennek leginkább ártani
magukat mentve, nem kisértve végzetet.
E kérdéses témákban lám a nézetem
a tiedével épp ellenkező. Hanem 394 (168-205)
e gyermekeket mért készülsz kiirtani?
Mit ártottak neked? Helytáll itéleted
abban, ha félsz a hős utódaitól, magad
lévén bitang. Mégis egyet sérelmezünk:
hogy a te gyávaságodért halunk mi meg;
lám néked kéné halnod különb-általunk;
ha velünk igazságos volna Zeusz szive.
Ha te ohajtod bírni e föld jogarát,
hagyj minket innen menekülni, és ne tégy
semmi erőszakot - vagy azt te szenveded,
ha ellened fordítja isten a vihart!

Jaj!
Oh, Kadmosz földe, most tehozzád fordulok,
s fejedre olvasom gyalázkodásomat.
Így oltalmazod meg Héraklész sarjait?
A minüaiakkal fiam harcot állt,* hogy így
Théba szabad napokra nyissa föl szemét.
Hellaszt se dicsérem, s arról se hallgatok,
milyen galádul bánt fiammal az, kinek
el kellett volna jönnie tűzzel, e kicsik
segélyire, jutalmul a földi, tengeri
tisztulásért, amelyért annyit küszködött.

Így, unokáim, nem véd meg se Théba-vár,
se Hellasz! S nézzetek reám, mi erőtelen
barát vagyok: nyelv üres hangja, semmi több.
Hajdanta volt erőm is elhagyott, tagom
mind öregségtől reszket, árny csupán erőm.

Ha ifju volnék, testemen uralkodó,
kardot ragadnék,

(Lükoszra mutat)

s ennek szőke üstökét
vérbe mosnám, hogy gyáva voltában dzsidám
elől egész az Atlaszon túl futna már!

KARVEZETŐ

Az okos érvelés alapját meglelik
jóemberek, mégha a nyelvük lomha is.

LÜKOSZ

Te csak beszélj, szavaidba bástyázzván magad.

Én cselekszem: e szavaidért álnokul. 395 (206-239)

(Szolgáihoz)

Ti menjetek a Parnassusz, s a Helikon
szurdékaiba, s a favágóknak szóljatok:*
vágván durungot hozzák városunkba és
rakják körül az oltárt jól illesztgetett
máglyával és égessék meg e testeket!
Tudják meg: e földön nem a holt uralkodik,
de én, az itt jelenlevő!

A kíséret egy része el

S ti vének is,
ha elmétek énellenem rugódozik,
sirathatjátok nem csak Héraklész sarjait,
de házatok szerencséjét is ha csapás
éri majd, és véssétek elmétekbe jól:
zsarnok uralmam rabszolgái vagytok itt!

KARVEZETŐ

E földnek sarjai, kiket Arész vetett
sárkány féktelen álkapcsát ürítve ki,
nem emeltek botot, a jobbkez támaszát
e férfinek szentségtörő fejére, hogy
vérbe borítsátok, ki nem is kadmoszi:
legaljabb idegen s uralg e tájakon?
De rajtam nem kényúrkodol büntetlenül,
s mit két kezem gürcével megszereztem, azt
nem orzod el, de ahonnan jöttél, tűnj oda,
kevénykedj ott! Míg élek, el nem öldösöd
Héraklész családját! Ó nincs a föld alatt
oly mélyen, hogy sorsára hagyja sarjait.
Te voltál e föld megrontója, ő viszont
a jótevője, s méltó zsoldot mit kapott?
Sokat sürgődöm, hogy a holt barátokat
szolgáljam, bár élő barátok kellene.
Oh jobbkezem! hogy óhajtsz lándzsát fogni, de
meghúsítja vágyadat a gyöngeség.

(Lükoszhoz)

Különben engem szolgáltnak nem mondanál,
s e Thébát tisztességben lagnánk meg, miben 396 (240-271)
pöffszkedel most. Bölcsen nem eszmélkedik
város, ha lázadás szaggatja, rossz tanács; -
másként te sem lehattél volna kényur itt.

MEGARA

Köszönöm, aggok. Igaz kötelessége a
barátnak, hogy haragudjon barátai
sérelmén. Miattunk neheztelésekért
azért ne lássatok nyomort. Amphitrüón,
halld véleményem, ha valamit ér neked.
Szeretem kicsibéim, hogysisne félténém,
kiket szültem, vajudtam értük. A halált
szörnyűnek érzem. Ám balgának vélem azt,
ki a Végzet ellen horgad. Hogyha már nekünk
halnunk kell, úgy ne máglyán hámvadjunk csuful,
kinevetve ellenségeinktől, ami még
a halálnál is nagyobb gyötrellem nekem.
Házunk méltóságának sokkal tartozunk.
Te harcokban szereztél hősi hírnevet:
nem tűrhető, hogy gyávaság veszítsen el!
Az én uram tanúk nélkül hires, dicső,
így sarjai menekvését se tűrheti
gyalázat árán. Nemes születésűek
igen szenvednek gyermekük gyalázatán;
uram példáját én meg nem tagadhatom.
Reményedet ítéld meg hát - így látom én.
Reméled még: följjő fiad a föld alól?
Az Alvilágból vissza halandó ki jött?
(Lükoszra mutat)

Szép szavakkal mint szelídíthetnének meg ezt?
Soha! Az álnok ellent jobb kerülni és
engedni csak a bölcsnek,* jól neveltnek. Ezt
könnyebben nyered meg, ha szelíden szólsz vele.
Előbb eszembe ötlött, hátha rimánkodás
még ráveszi: száműzze csemetéimet.
De ez is nyomor: ínségbe öltöztetni a
túlélést; úgy beszélnek; egy napig mosolyg
a házigazda arca a száműzöttre csak.
Merd a halált, ha mindenképp az vár reád!
Nemes voltod is ezt sugallja, óh, öreg. 397 (272-308)
Ha az Egektől rámért sorsot valaki
kerülni óhajtana, bolond ez óhaja.
Senki el nem kerülheti a végzetét.

KARVEZETŐ

Karom ha még erőben volna, s tégedet
valaki megcsufolna, elrekkenteném.
Most már semmik vagyunk, már csak terajta áll,
mint távoztassad a balsorsot, Amphitrüón.

AMPHITRÜÓN

Nem félelem, nem az élet szerelme tart
haláltól vissza, fiamnak ohajtanám
megóvni sarjait; lehetetlent kívántam én.
(Lükosz felé megy, Megara a gyermekeivel követi)

Nos kész vagyok: nyakamat nyesse kard, avagy
öljenek, vagy szikláról mélybe dobjanak.
Király, csak egyetlen kegyért rimánkodunk.
Előbb engem, s e nyomoru nőt öl meg, utóbb
gyermekait, hogy ne nézzük e szentségtelen
látványt, mint vergődnek, kiáltják anyjukat,
nagyapjukat. A többit, ahogy akarod,
úgy tedd. Erőnk nincs a halált hártani.
MEGARA

ÉN is könyörgök, adj nekem is egy kegyet;
hogy egy levén - kettőnknek tégy kettős kegyet:
halotti díszbe öltöztessenem sarjaim,
engedd, és nyisd ki házunk - ki vagyunk zárva most;
apjuk házából részünk legalább ez legyen!
LÜKOSZ

Legyen meg! Szolgák hadd nyissák a zárat!
Öltsetek dísz! A szép ruhákat kedvelem.
S ha testeteket méltó díszköntös fedí,
jövök, s a lenti földnek adlak benneteket.

Lükosz kíséretével el 398 (309-335)

MEGARA

Fiaim! Kövessétek nyomorult anyátokat
az apai házba, hol a dúska kincseket
mások bitangolják, bár névleg a miénk.
(Gyermekeivel bemegy a palotába)

AMPHITRÚÓN

Oh, Zeusz, hiába lettem* nászi társad én,
fiad apjának hasztalan neveztetem!
Kevésbé vagy, mint látszol lenni hú barát.
Nálad, istennél én erényesebb vagyok:
nem hagytam sorsukra Héraklész sarjait.
Lám ahhoz értesz, mint lopózkodjál be más
ágyába, s élvezd, mit nem adtak át neked;
csak ahhoz nem értesz, mint mentsed ennen
sarjadat!

Tudatlan isten vagy, vagy igazságtalan!
(Követi Megarát és gyermekeit)

KAR

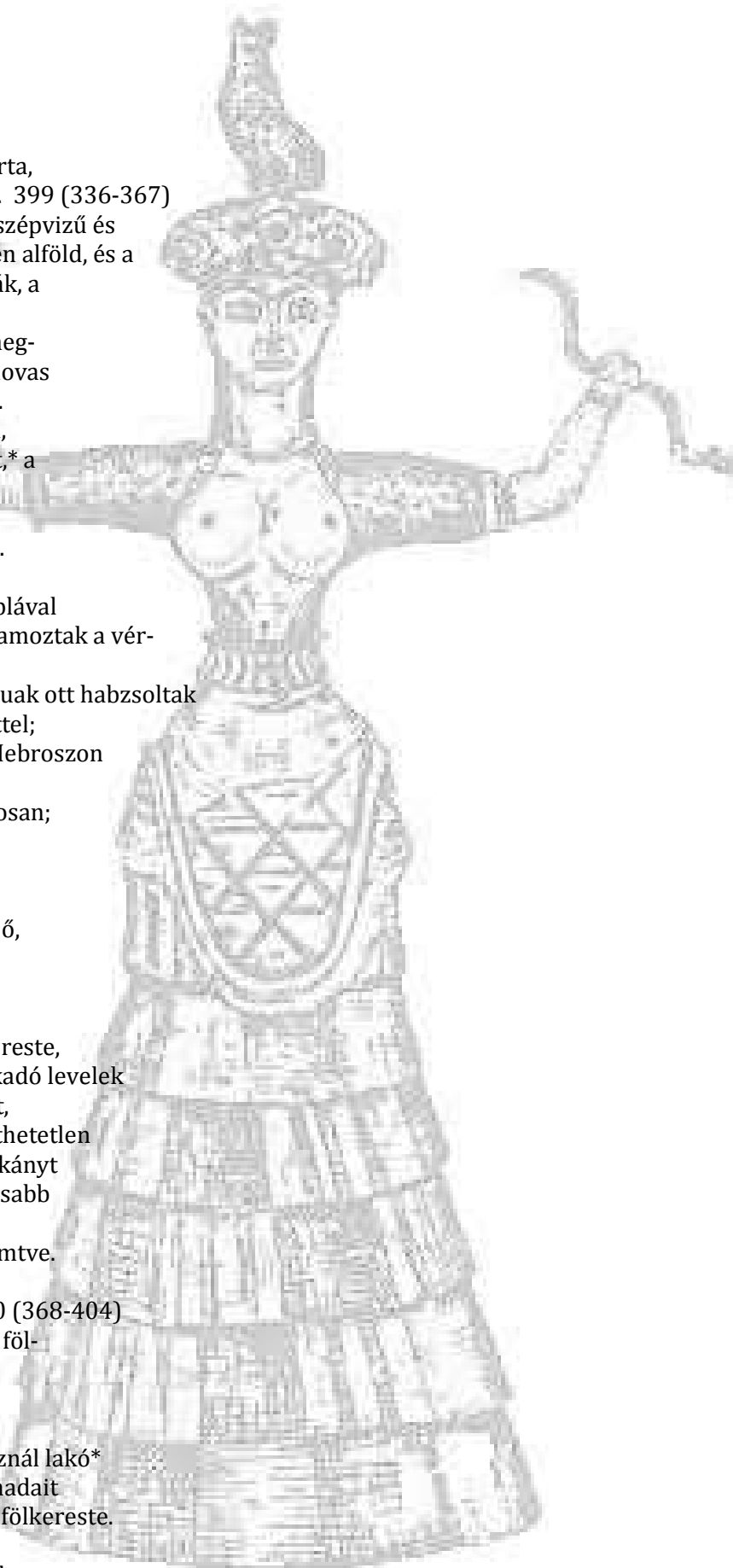
Phóbusz* - eilon! - énekel,
vígán pöngeti színarany
pöccökkel zsongó, bűvöletes
citeráját. Én énekelem
himnusszal azt, ki a Föld s a halottak éjibe
leszállt - kit vajon Amphitruón fiának, vagy
Zeusz sarjának ítéljek-e? -
Kínoknak koszorújaként
himnuszolva magasztalom.
Nemes nyűgök erénye a
holtaknak disze-fénye.
Elsőként az oroszlántól
menté Zeusz ligetét meg;
annak bőre a hátán,

s szőke fürteit annak a szörnyű torka borítja.

Bíbor nyilaival a zord erdőben lakozó, szilaj kentaur népet megszórtá, ölte szárnyas nyilaival. 399 (336-367)
Ezt tudja Péneiosz,* a szépvizű és gyümölcstelen, végtelen alföld, és a Péliasz-hegyi tág tanyák, a Homolé üreges tere, hol fenyővel a kézbe megszállták Thesszaliát, s lovas haddal megzabolázták. Megölte a pettyes hátú, arany fejű szarvasünet,* a mezők megrabolóját, és az állatölő isten-nőt tisztelte meg avval. Négylovas fogaton Diomédész csikait* zablával zabolázta meg, ott rohamoztak a vércsatakos jászolnak, bőszt féktelen álkapocsuak ott habzsoltak emberhúst vad élvezettel; majd az ezüsfolyásu Hebroszón átkelvének* Mükéné királyának gürcölt kínosan; Pélion peremén An-auroszt kútfeje mellett a vendég-lakomázó Küknoszt ölte nyilával ő, Amphané remetéjét.

Nyúgati lakhelyükön* a daloló szüzeket fölkereste, leszakasztva dusan fakadó levelek aranyaima-gyümölcset, s tekerceiből a közelíthetetlen figyelő bibortaraju sárkányt levágta. Óceán legtitkosabb rejtekéig elment, evezőknek jó utat teremtve. Égboltnak közepéig tárta karjait és el- 400 (368-404)
jött az atlaszi házhoz,* föl-tartá férfierővel az Ég csillagpalotáját.

A soktorkolatú Meóthisznál lakó* lovas lány-amazonok hadait a Barát Tengeren által fölkereste. E vállalatba hellasz kicsoda nem vonult vele

Arész leánya színarany
köntösét elrablani,
az övet, a veszedelem-hozót?
A barbár lánytul a híres ragadományt a hős
rabolta és most Mükéné őrzi.
Tízezer-fejű, sokszor
gyilkos bőszkutya Lerna-
hidrát tűzzel emészté,
nyilaival körül lövén,
mikkel Erütheia pásztorát, a
háromtestűt elejté.

De más szerencsés vállalkozásokat
is végbevitt. A csupa siralom
Hádészba hajózott. Küzdelme véget ért,
hol nyomorún életét
veszíti, vissza nem kerül.
A háza baráttól elhagyott.
Fiait Khárón tutaja már
ott várja: vigye istentelen,
igaztalan útra - sohase térnek vissza ők.
Te kezedet úgy várja e ház, s te nem vagy itt!
Volnék ifjú erőben,
s dobnám harcban a lándzsát
kortárs kadmosziakkal,
e kicsiket tusakodva
védném, ám fiatal, dicső
évadom tovaszállott. 401 (405-441)

Látom, ott jönnek fiai az egykor
oly diadalmas Héraklésznek,
gyászi ruhákat öltve magukra.
Hitvese, kedvese vonssza magával
kisdedeit... s ott jó Héraklész
apja, az agg is. Jaj, nyomorult, én
könnyeimet most vissza se tartom
vén szemeim forrásaiból.

*A palotából kilép Amfitrüón, Megara és gyermekei. Az utóbbiak ünnepi ruhában,
fejükön koszorú*

MEGARA

Legyen! A pap hol? E nyomorultak gyilkosa?
Az én szánandó lelkem öldöklője hol?
Az Alvilágnak áldozatra kész vagyunk.
Oh, gyermekeim! Csúful halálba hajtattunk,
e kis csapat: egy agg, egy anya, s kisdedek.
Oh, jaj, siralmas sorsom és csibéimé,
kiket szememmel legutószor nézhetek.
Az ellenségnek szültelek, neveltelek
benneteket játékra, gúnyra, veszésre csak.
Jaj!
Reményeimtől jaj beh messze estem én,
miket reméltem Héraklész szavát hívén.

(Első fiához)

Fiam, neked Argoszt juttatta holt apád,
hogy Eurüsztheus házát lakod meg egykoron,
s a szép gyümölcsű Pelaszgián királykodol,
vad oroslán irháját a fejed köré
burkolva, melybe hajdan maga öltözött.

(Második fiához)

Te meg a jószekérű Théba királyura
lehetnél volna, bírva tőlem örökül
e síkot: erre vetted rá nemző apád,
s jobboldba adta a bajhárító jogart,
nagy Daidalosznak áruló ajándokát.*

(Harmadik fiához)

Neked pedig Oikhaliát ígerte ő, 402 (442-472)
mit messzehordó nyilaival hódoltatott. –

Ti hárman lévén három trónba tornyozott
föl benneteket vitézségében büszke hős,
s én kiszemeltem néktek már a legkülönb
mátkákat gonddal Athénbül, Spártából és
Thébából is, hogy hajót horgonyozva jól
e szövetséggel boldogan viruljatok.

Mindez füstté lett, fölcserélte a Végzet a
mátkákat, és helyükbe adta a Kéreket.

Immár könnyben mosódom, szerencsétlen, én!

Apátok apja üli sanda nászotok,
Hádzszt bírván apósul, keserű gyámatok.

Jaj, elsőnek kit öleljek közülletek
keblemre, és kit végsőül? Csókot kinek
adjak? Karoljak kit? Mint barnaszárnyu méh
mindenünnen begyűjteném a jajt, a bajt,
s begyűjtve egy könnyáradatba önteném.

Kedvesseim, ha az Alvilágban hallani
képes élők hangját halott, Hérakleszem,
hozzád kiáltok: vész apád, a sarjaid,
s én is halok, akit miattad hajdanán
boldognak emlegettek mind az emberek.

Segíts! Jöjj föl, s mint árny jelenjél meg nekem!

Elég, ha megjelensz, mint álomkép, hiszen
te ellened gyávák e sarjaid ölők!

AMPHITRÚÓN

Asszony, te juházd meg a holtak istenét,
én meg az Égre tárom két kezem. Zeusz!

Szólítlak, ím ez unokáimon segíts!

Siess, különben őket meg nem mentheted!
Fohással gyakran hívtalak, de hasztalan.

Úgy látszik, súlyos Végzet halni kényszerít.

Jaj, aggok, bizony futamat az életünk.

Éljétek át úgy ahogy a legédesebb,
se éjt, se nappal búban ne legyen részetek.

Az idő reményeinket bé nem töltheti,
csak a magáét csörtet az betölteni.

Nézzetek engem! hogy becsültek emberek
híres tetteimért; szerencsém elröpült 403 (473-509)
egy szép napon a légbe mint silány pehely.

Nem is tudom, hogy kincs, nagyság, hírnév kihez
szegődik híven. Társaim, isten véletek!
Utószor most látjátok cimborátokat.

MEGARA

(Amphitrüón utolsó szavai közben a távolba figyel)

Ah!

Kit látok, agg? Drágámat-é? Mit mondhatok?

AMPHITRÜÓN

Nem tudom, lányom. Szavamat ámulat szegi.

MEGARA

Ő volna, kiről azt hallottuk: lent maradt?

AMPHITRÜÓN

Ha csak nem álmot látok fényes nappal is.

MEGARA

Mit szóljak? Milyen csalfa álmot látok itt?

Nem, mégse más. Öreg, ez ő, saját fiad! –

Fiaim fogjátok meg apátok köntösét,
s ne engedjétek el! Mert olyan néktek ő,
mint Zeusz, a mentő, semmivel sem alábbvaló!

HÉRAKLÉSZ

(belép, szokásos fegyverzetében. A palota felé fordulva)

Üdvöz légy, palota, házam oszlopcsarnoka!

Örömmel nézem a fényre visszatérve így.

(Észreveszi a jelenlévőket)

De mi baj? Mért látom sarjaim a ház előtt
halotti díszben, fejükön koszorúval?

s nagy tömeg közt apámat, hitvesemet így:
vajon milyen viszontagságon könnyezik?

Közelebb lépek és őket kifagatom,
mi furcsa szükség sújtja így családomat.

MEGARA

Imádott férjem!

AMPHITRÜÓN

Apád fölfénylő csillaga!

MEGARA

Megmenekülvén épp időben jössz nekünk!

HÉRAKLÉSZ

Apám! Miről szólsz? Mily veszélyre jöttem én? 404 (510-533)

MEGARA

Végünk van. Oh, agg, bocsásd meg nekem, ha most
én mondom el, mit néked kéne mondanod.

A férfinél a nő szánandóbb lény, hiszen
csibéimre halál vár, s én is elveszek.

HÉRAKLÉSZ

Apollón! Millyen bevezetéssel kezdte már!

MEGARA

Testvéreim meghaltak, agg apósod is.

HÉRAKLÉSZ

Mit szólsz? Mit tettek? Mily dzsidától vesztek el?

MEGARA

Lükosz rontotta őket, e föld új zsarnoka.

HÉRAKLÉSZ

Harcmezőn vagy viszályban ölte őket el?

MEGARA

Rossz lázadással. S bírja most a hét kaput.
HÉRAKLÉSZ

És most te és ez agg mitől riongtok úgy?
MEGARA

Meg akarja ölni nődet, apádat, sarjadat.
HÉRAKLÉSZ

Ugyan? Mért rettegi ez árva sarjakat?
MEGARA

Kreón haláláért boszút ne álljanak.
HÉRAKLÉSZ

S e diszköntös, mi halottakhoz illenek?
MEGARA

Halálra szánva fölöltöttük halál-ruhánk.
HÉRAKLÉSZ

Kényszer-halálra szánva?... Oh szánalmas én!
MEGARA

Barátunk nem maradt, s halálad hozta hír.
HÉRAKLÉSZ

Honnan, miért szállt rátok ily nagy csüggedés?
MEGARA

Eurüsztheusz üzente meg halálodat.
HÉRAKLÉSZ

És mért hagyátok oda házam tűzhelyét? 405 (534-554)
MEGARA

Kényszerre. Apádat ágyából kirángaták.
HÉRAKLÉSZ

Kínozni aggot? Ezt se szégyenelte ő?
MEGARA

Szégyen Erőszak-istennőben nem lakik.
HÉRAKLÉSZ

Távollétemben nem volt senki barátotok?
MEGARA

Barátja annak, kit a szerencse elhagyott?
HÉRAKLÉSZ

Felejtették a Minüával-tusáimat?
MEGARA

A szerencsétlent elhagyják barátai.
HÉRAKLÉSZ

Hádésznek ím e hajfátylat szakítsd le, és
pillants a fénybe, mely a holtak éjjelét
fölváltotta, emeld a fénybe szép szemed!

Én indulok kezem művét betölteni:
először is az új tirannus termeit
fölforgatom; s levágom átkozott fejét;
s ebeknek szórom marcangolásra mind, akik
jóvoltomért ehelyt elhagytak álnokul!

Győztes fegyverzetemmel őket elnyesem,
másokat meg tollas nyilammal irtva ki,
hullákkal töltöm el az Iszménosz folyót,
Dirké fehér forrását vérbe mocskolom!
Kit védjek inkább, mint saját feleségemet,
s gyermekemet, apámat! Isten véletek,
nyúgeim! Ehhez képest semmik voltatok,
harcolva halmom kellett enyémért,

mint nekik értem, apjukért, hogy mondanám
nemes tettek, hogy Eurüsztheusz szavára én
levágtam hüdrát, oroszlánt, s enyéimet
nem védtem meg haláltól, hogy hívnának így
szépdialalmu Héraklésznek, mint előbb?

KARVEZETŐ

Igazságos, hogy a szülő a gyermekét,
öreg apját megoltalmazza, s hitvesét. 406 (555-584)

AMPHITRÜÓN

Igazad van, fiam, ha barátnak barát
vagy, s ellent gyűlölő. De szertelen ne légy!

HÉRAKLÉSZ

A kelleténél szertelenebb miben vagyok?

AMPHITRÜÓN

Akadnak ám Lükosznek cinkostársai,
vagyonra-, hírre-vágyó semmivel-birók,
ők támasztottak zendülést a városon,
hogy rabolják a másét, mert sajátjukat
elfogyatták a költségek, s a lustaság.

Midőn bejöttél, láttak ők, ezért vigyázz!

ha összegyűlnek, még baj ér ovatlanul.

HÉRAKLÉSZ

Ha meglátott az egész város, mit bánom én!
De madarat láttam nem a megszokott helyén,
ebből gyanítom, hogy házamra vész szakadt;
így óvakodva, titkon lopóztam haza.

AMPHITRÜÓN

Okosan. Fohással üdvözöld a tűzhelyet,
atyai háznak mutasd meg arcodat!
Lükosz megjő, hogy elvonszolja nődet és
fiaidat, s engem, hogy végezzen velünk.
Ha bent lesen megvárod, biztonságosan
nyersz, célhoz érsz. Hanem addig a városod
ne zendítsd föl, míg mindent rendbe nem teszel.

HÉRAKLÉSZ

Jól mondtad, így cselekszem. A házba indulok.

Későn megtérvén Hadész és Koré sötét
zugolyából,* im az isteneknek áldozom
tisztelettel, kik őrzik itt hajlékomat.

AMPHITRÜÓN

Az Alvilágba valóban lementél, fiam?

HÉRAKLÉSZ

És fölvenszoltam a három arcu torz kutyát.

AMPHITRÜÓN

Tusával győzve, vagy Koré adományaként?

HÉRAKLÉSZ

Tusával. A misztérium beavatottjaként.* 407 (585-613)

AMPHITRÜÓN

És most Eurüsztheusz palotáján él e szörny?

HÉRAKLÉSZ

Démétér ligete Hermionban* őrzi őt.

AMPHITRÜÓN

Hogy visszajöttél, tudja Eurüsztheusz vajon?

HÉRAKLÉSZ

Nem. Előbb tudni vágytam, mi megy végbe itt.
AMPHITRÜÓN

És mért időztél oly soká a föld alatt?
HÉRAKLÉSZ

Thészeuszt hogy visszahozzam,* időbe telt, apám.
AMPHITRÜÓN

S most hol van ő? A hazai síkra visszatért?
HÉRAKLÉSZ

Athénba tért. Örül, hogy szabadulhatott.
Fiaim, most a házba jöjjetek velem.
Elébbeni kijöttötöknél boldogabb
e visszatérés vélem. Bátoruljatok;
szemetek forrását ne ontsátok tovább.
S te hitvésem, szedd össze bátran lelkedet,
szűnj meg remegni, ne fogd ruhám oly görcsösen.
Ha szárnyam volna, se tágitnék közületek,
Nahát!

El nem bocsátnak, csak fogják a köntösöm
még jobban. Hát ily végveszélybe voltatok?
Kezembe fogva őket, kis hajókat úgy
vonszolom őket, mint hajó. Törődöm én
kicsinyeimmel. Ebben minden ember egy;
hatalmasok, s a nincstelének egyaránt
szeretik sarjuk, bár vagyonuk különböző:
ennek van, annak nincs - de szeretik gyermekük.

A Kar kivételével mindannyian be a palotába

KAR

Kedves az ifjúság; az öreg-
ségnek a terhe az Ethna
iszonyu súlyánál nehezebb 408 (614-639)
súllyal dől fejemre;
beborítja fényét
a szememnek éjjel.
Ne légyen az enyém Kelet
sok zsarnoka kincse, és ne
légyen tele házam arannyal,
ha az ára ennek az if-
júság. Dúslétben a legszebb,
szegénységben gyönyörű.
Gyűlölöm az ölö, komor
aggkort! Veszne habokba bár!
Halandók lakaikba, vá-
rossaikba ne törne be!
Szárnyon szállna örökre a
légben messze mitőlünk!

Ha az isten bölcsen, s okosan
bánná az emberekkel, úgy
adna nekik második ifjukort,
ha megérdemlik jutal-
mul erényükért; s ha már
odahaltak, második

hétre visszajöhetnének
a Nap sugarába élni!
Míg egyszer élne csak a galád,
egyetlen életen át,
megismernénk így a jókat, a
mihasznákat, valamint
a hajósok a fellegen
túl a csillagok ezreit.
Istentől a jóknak, az
aljasoknak nincs jelük,
vad hánykódva e nemzedék
csak a kincsek után fut.

Mégsem szűnök a Kháriszokat
elveyíteni a Múzsákkal
legdrágább társulatul.
Dal nélkül sose éljek én, 409 (640-676)
örökké koszorús legyek.
Koroséltű énekes, zeng-
jem az Emlékezetet;
diadalát a mi Hé-
raklészünknek, és
dalljam a bor mellett Bromioszt
libüai fuvolával és
héthúrú citerával!
Nem nyugosztom a Múzsákat,
kik kardalra tanítottak.

Dicsérik Létó ragyogó
sarját déloszi lányok,
kapuk mentén köröző
bájos táncukat lejtegetik.
Magasztallak a házad előtt én,
öreg énekes hattyúként
deresült torkomon úgy
dalolom himnuszodat;
méltó téma a dalra;
Zeusz fia, születés-hiredet
is fölülmúlja erényed, ahogy
biztosítottad az ember
létét fáradalommal,
rontó szörnyeket ölvén.

Lükosz fegyvereseik kíséretében visszatér. A palotából Amphitrüón lép ki

LÜKOSZ

Nos, jókor jössz a házbul épp Amphitrüón.
Időtök túl hosszúira nyúlt, míg lepletek
fölöltöttétek, és halotti díszetek.
De lódulj! Héраклész pulyáit, hitvesét
parancsold ki a házbul! Jöjjenek legott,
ahogy ígérted, önként vállalván halált.
AMPHITRÜÓN
Szörnyű sorsomban hajszolódom még, király,

s enyéim holtán gőgösen csufolkodol. 410 (677-708)

Bár király vagy, mértéket kéne tartanod.
De hogyha már halált szabnál fejünkre, úgy
engednünk kell és vállalnunk szeszélyedet.

LÜKOSZ

Hol késik Megara? Hol a Héraklész-fiak?

AMPHITRÜÓN

Innen kívülről úgy gyanítom, bent időz.

LÜKOSZ

Mi ez megint? Ugyan miből gyanítod ezt?

AMPHITRÜÓN

Eseng a házi oltárnál, s fohászkodik.

LÜKOSZ

Az életéért hasztalan fohászkodik.

AMPHITRÜÓN

És hasztalanul szólongatja holt urát.

LÜKOSZ

Az nem jött vissza és nem is jöhet soha.

AMPHITRÜÓN

Ha egy isten föl nem támasztja, bizony soha.

LÜKOSZ

Eriggy be és hozd ki a házból azt a nőt!

AMPHITRÜÓN

Büntársad volnék úgy e gyilkosságban én.

LÜKOSZ

Ha így érzed... Mi félelmet nem ismerünk,
s magunk kihozzuk az anyát, s a fiukat,
s kikísérjük. Gyerünk, szolgák, hogy nyúgeink
letéve békén nyugodhassunk, boldogan.

(Bemegy)

AMPHITRÜÓN

Eriggy!* Vonulsz, ahova kell. A többivel
majd más törődik. Légy nyugodt, gaztetteért
gazul is végzel... Aggok! oh - szép alkalom! -
megy a hálóba, mely hamar befogja már
kardos hurkába e gonosztevőt, aki
mást vágyik ölni. Én megyek, hogy lássam őt
elesni holtként, hisz mi kéjes pillanat:
látni az ellent, mint lakol gaztetteért!

(Követi Lükoszt) 411(709-733)

KAR

Micsoda fordulat! Eddigi nagy király
most már az Alvilág lakosa lesz: leszáll!
Igazság! Jaj! istenek bosszuló keze!

KARVEZETŐ

No végre ott vagy, hol haláloddal fizetsz;
galádul meggyaláztad a nálad jobbakat!

KAR

Fölösen ömlenek örömem könnyei.
Ime, betelt, amit sose remélt szívem,
hogy visszajött e föld ura!

KARVEZETŐ

Hanem, oh vének, nézzünk most a házba be:
amit kívánok néki, végbemegy vele?

LÜKOSZ

(hangja belülről)

Jaj! Jaj nekem!

KAR

Micsoda furcsa hang danol e házbul? Oly öröm ezt hallanom. Közeleg a zord halál! Halála rém kezdetén kiált s nyög Lükosz.

LÜKOSZ

(hangja belülről)

Oh, Kadmosz népe, törbe ejtve ölnek itt!

KARVEZETŐ

Mást meg te öltél. Túrd a méltó zsoldodat, amit fizetsz, lakolva álnok tetedért.

KAR

Eszeveszítve ki halandó, ki káromolta az Egeket esztelenül? tehetetlenek az istenek vajon?

KARVEZETŐ

Vének, az isten-átok férfi már nem él. Elcsöndesült a ház. Keljetek táncra hát! üdvük kívántam: boldogok szeretteim.

KAR

(énekel és táncol)

A tánc, a tánc, az ünnepi zaj, ez Théba gondja! Szerthe a városon most a könnyezés örömbe csap át, jósorba forg a sorscsapás, ime új dalokat igazve. 412 (734-767)

Az új király levégezett, s im az előbbi meg uralkodik odahagyva Akheron partjait. Remény fölött teljesült a vágyunk.

Az istenek szüntelenül törődnek lám a gonosszal, a jóval.

Siker, s arany mételyezi az emberek balga szívét, vezeti gyilok-utakra!

Nem nézhet senki bizton be az időbe, ki a bűnt keresi,

gonoszul töri a jogot. Törik a szerencse felhő-sötét szekére. Iszménosz, koszorúzd magad!

S ti a hétkapuju város utai, táncba siessetek díszben! Dirké, tisztavízű, Aszóposz lile lányai, hagyva apátok vizeit, jöjjetek el!

Nimfák, daloljatok im Héraklész diadalairól.

Púthosz erdős szirtei, ti,

bájos helikoni múzsák laka,
ünnepeld ma városomat,
s falait ma örömeikkel,
Sárkány-vetemény faja honnan kélt,
bronzpajzsuk, kik e földet
betöltik ükunokákkal,
Thébánk sugarával.

Kettős egyesülés ágya:
istennek, s a halandónak,
mikoron Zeusz a perszeuszi
unoka-szűzzel együtt hált.
Én e hajdani nászt nem 413 (768-802)
hittem el, oh, Zeusz, most túl a reményen
megbizonyult:
igazolta most az idő
Héraklész erejét, ki
följött a föld mélyeiből
Plutón házát odahagyván alant.
Te az én szememben nemesb
király vagy, mint ez a korcs!
kard csatazaja közepette
kinek sorsán kiviláglott,
hogy kedves még az igazság
őr-isteneinknek.

Megjelenik az istenek hírnöke, Írisz, az Őrjöngés istennőjével, Lüszzával

Oh, jaj! Oh jaj!
Régi csapások sora zúdul ránk megint?
Vének, mi rémet láttok ott a ház fölött?
Rohanj, rohanj!
Gémberedett lábad nógasd, fuss el innét!
Paián király!
Fordítsd fejemről el ez ujjab kínokat!
ÍRISZ
Ne féljete,* aggok, mert az Éj e gyermekét,
Lüszzát látjátok, s isteneknek hírnökét,
Íriszt - a város ártalmára nem jövünk,
csak egy férfi háza ellen harcolunk,
kit, mint beszélük, Zeusznak Alkméné adott.
Mielőtt tusáit véghez vitte volna ő,
munkája csak megóvta, Zeusz nem hagyta, hogy
Héra, vagy épp én szállassunk fejére bajt.
Hogy most betölté Eurüsztheus parancsait,
kivánja Héra, ennen vérét ontsa ki,
en-gyermekeit ölje, s így kívánom én. –
Nos, tinta éjnek násztalan szűzlánya, most
végy hát kemény szívet, sötét könyörtelent,
s plántálj e hősbé gyermek-gyilkoló dühöt,
elmezavart és bős, rugódzó lábakat; 414 (803-836)
hajtsd, üzd... ereszd meg gyilkoló dühe gyeplejét,
hogy en-kezével ölvén koszorús sarjait,
küldje el őket Akheron útjára, s így

megtudja: Héra őt mi dühvel gyűlöli,
és én is; mert semmivé lesznek istenek,
s az ember minden, ha e hős meg nem lakol.

LÜSSZA

Nemes atyától és anyától lettem én.
Uranosznak, s az Éjnek egyvér-gyermeke,
mégsem irigylik tisztemet barátaim.
Kedves embert örömmel én se büntetek.
Hérát és téged szeretnélek inteni,
mielőtt hibáznátok, ha hallgattok reám.
Nem dicstelen sem földön, sem az istenek
előtt e férfi, kinek házat rontani
küldesz. Némjárt sivatagot szelídített,
bósz tengert és az istenek becsületét
megóvta, mit romboltak hitetlen gazok.
Így nem javallom, hogy nagy vést tervezetek.

ÍRISZ

Ne merd bírálni Héra s Írisz ármányait.

LÜSSZA

A jobbik útra küldelek a rossz helyett.

ÍRISZ

De nem azért küldött Héra, hogy te minket józaníts!

LÜSSZA

Tennem kell, mit nem kívánok kényszerből - tanúm a
Nap!

Hogyha tennem kell a Héra és a te parancsodat,
esztelen rohanva mint a kutya a vadász után,
nos, megyek! Hát így nem bógnék tenger hullám
habjai;
föld se reng így, kint fujó vad villám nyila sem cikáz,
míg befutok, távfutó, a Héraklész kebelibe;
gyermekreit elrekkentem, összerontom termeit,
összeroppantom a házat, s gyermekgyilkos, addig ő
nem tudja: megölte őket, míg dühöm el nem hagyja
őt.

Nézd, a küszöbtől kilendül, fejét rázza s féktelen- 415 (837-867)

vésztyóslón hallgatva bószzen szemgolyóit görgeti.
Fújását nem tartja vissza, támadón, miként bika
szörnyet bömböl, Tartaroszból hívja föl a Kéereket.
Majd megtáncoltatlak én és rádbüvölök rémülést.
Menj az Olümposzra, Írisz, emeld nemes lábadat.
Mi pedig besurranunk most Héraklész szobáiba!

Mindketten el

KAR

Jaj, jaj jaj! Lenyesetik virá-
god, város, a zeuszi sarjadék.
Nyomoru Hellasz, óh, gyámolodat fogod
odaveszíteni: eszeveszetten ő
tombol benn a házban.
Kettősfogattal ment a sok jajt hozó,
lovait ösztökével úzi,
hogy leterítse

Éj Gorgója, az ezernyi fejű,
a kigyó sziszegésű, a villogó szemű Lüssza!

Hamar a boldogot letaszította rém,
hamar a sarjakat megöli apjuk, ó!

AMPHITRÜÓN

(*belülről*)

Jaj, jaj, én nyomorult!

KAR

Zeusz, gyermektelen lesz a fiad legott!

Emberevő, igazságtalan boszú

lám őt földreteríti.

AMPHITRÜÓN

(*belülről*)

Jaj, ház, nyomorult!

KAR

Jajgó dobok nélkül járnak a táncot itt,

bakhoszi thürszosz sem köszönti.

Jaj, szörnyű ház!

Oly vérözön, mi nem dionüszoszi fűrt-
ről* csöppenő italáldozat.

AMPHITRÜÓN

(*belülről*)

Fiúk, ti, fussatok ki! 416 (868-897)

KAR

Végzetes dal ez!

Itt a halál dala kiáltódik!

Hajszolja már a fiait! E Lüssza

céltalanul sose tombol benn a házban.

AMPHITRÜÓN

(*belülről*)

Mi gyötrelmem!

KAR

Én is nyögök, siratom az agg apát,

s a nevelő anyát, ki fiait oly

hiába szülte meg!

AMPHITRÜÓN

(*belülről*)

Oh, nézd, oh, nézd!

Csattanás hallatszik. Föltűnik Pallasz Athéné

Vihar csap a házra, összeroskad a tető!

Oh mit cselekszel, Zeusz leánya!

Pokoli pusztulást bocsátsz a házra:

Enkeladonra miként te egykor óh Pallasz.

HÍRNÖK

(*kitámolyog a palotából*)

Oh ősz öreg fejüek...

KAR

Micsoda hírt hoz e sirám?

HÍRNÖK

Vad pusztulás a házban ...

KAR

Ezt tudnom, jós, ugyan
minek?

HÍRNÖK

A fiúk kimúltak.

KAR

Óh, jaj!

HÍRNÖK

Sirasd! Siratni méltó!

KAR

Szörnyü gyilkolás!

És szörnyü szülői kezek!

HÍRNÖK

Ki tudna ennél szörnyűbbet, mi velünk esett?

KAR

Beszéld el, ily rémesen a fiait

apa hogy ölte meg!

e házra hogyan esett iszonyu veszedelem 417 (897-919)

az istenektől? Beszéld el

a fiak szörnyü sorsát!

HÍRNÖK

A Zeusz-oltár előtt ott várt az áldozat,
a ház-engesztelő, mivel megölte volt,
s kilökte Théba urát a házból Héraklész.

Szépformájú fiai a házban állnak ott,
az apja, s hitvese, s a kosár körbejár
az oltár körül; áhitattal hallgatunk.

Már-már a fáklyát jobbjában körülviszi,
s a szentelőbe mártja Héraklész... hanem
némán megáll... A fiúk fölpillantanak,
mire vár az apjuk. Nincs eszénél már:* dühödött
szemét forgatja - mételyezte örület,
s vadul kiáll a szem vörös gyökérezete,
s a szép szakállu állon a tajték csöpög.

És eszelősen fölnevetve így kiált:

„Mért fáradjak? Még nem öltem meg Eurüsztheuszt,

kétszer mért gyújtsam meg a tisztulás tüzét,

ha egy csapásra mindent eligazíthatok?

Ha idehoztam már Eurüsztheusz fejét,

tisztítom meg e gyilkosságtul is kezem.

A vizet öntsd ki, a kosarakat dobjátok el!

Ki adja ide íjamat, s a tegezemet?

Megyek Argoszba; kézbe csákányt, emelőt,

hogy a küklópszok építette-sáncokat

- vésővel, bíbor náddal összeróttakat -

szétdaraboljam görbe vaskampóval én..."

Kettősfogatba száll - azt mondta, bár kocsi

nem is volt ott... most a hajtóállásba lép,

s hajt, mintha kezében tartaná az ösztökét.

Nevethetnék és félsz egyszerre horgad a

szolgák szívében, mint egymásra néznek ott:

„Urunk - mondták - megőrült, vagy bolondozik."

S a házban vadul ide-oda csörtet ő

a nagyterembe rontva Niszosz városát*

elérte - mondta, bár a házban bent marad.

S lekuporog a földre, mintha lakomát készítené. Veszteg csak kis ideig marad, 418 (920-957) s vonul - mint mondja - Iszthmosz erdő szurdokán. Megmezteleníti ruhacsatoktól izmait, s birkózik a semmivel, s maga heroldjaként magát kiáltja könnyű győztesnek, noha nincs hallgatóság. Isszonyún Eurüsztheuszt szidja, Argoszbán van most. Apja meg hősi kezét lefogja, s úgy beszél vele: „Fiam, mi lelt hát? Ez miféle vándorút? Talán az őrijtett meg, hogy elébb Lükoszt halálba küldted?” - Azt hiszi, Eurüsztheusz apja érinti karját esdekelve: eltaszítja. .. pompás tegzét fogja már, nyilat s fíjat ragad en-fiaira, mert azt hiszi, Eurüsztheuszéit öli. Megriadva ők szétrebbenek. Ez nyomoru anyja köntöse mögé, az egy oszlop árnyékába rejtezik; amaz az oltár mögé, mint riadt madár. Kiált az anyjuk: „Apjuk, mit teszel? Saját fiaid ölöd!” Az agg, s a szolga mind kiált. Sarját ő körbe úzi az oszlop körül - lábak szörnyű pörgése! - ellene harcot áll, s máját találja el. Az meg hanyatt esik, s lelkét kifújva az oszlopot beszennyezi. Ő fölrikolt és ekképp kérkedik: „Nohát Eurüsztheusz egyik kiscsibéje fölbukott! bosszút vettem az apja zord gyűlöletén!” - Másikra céloz. Az meg az oltár-lábazat mögé guggol, hogy rejtve marad, azt hiszi. Szegény! megelőzve apját térdihez borul, s kezével a nyakát, s az állát fogja meg, s kiált: „Oh, drága apám, meg ne ölj! A te fiad vagyok, s nem Eurüsztheuszé! Meg ne ölj!” Mint Gorgó oly szörnyen forgatja vad szemét, s hogy elosont fia a szörnyü nyíl elől, mint izzó vas kovácsa a bunkót fölveti feje fölé, s lezudítja a szőke fejre, és csontját bezúzza. Ölvén második fiát, kettő után a harmadik áldozatra csap. De megelőzi őt a nyomorú anya, 419(958-996) másik szobába menti, melynek ajtaját bezárja. Mintha volna Mükéné városa, tör, zúz, az ajtót kiemeli félfáiból, s egy nyíllal az anyát, fiát lefekteti. Most az öregre lovagoltat ő halált. De jelenést lát, mintha Pallasz törne rá kezében lándzsáját lóbálva sisakja fölé, és Héraklész mellébe egy sziklát hajít. Ez visszafogja vérszomját, s bocsát reá mély álmat. Erre elzuhan, s az oszlopot kidönti hátával, zuhan a mennyezet, s a tört oszlop a lábazatnál ott hever. Mi visszafogjuk a futásbul lábaink,

s az aggal együtt az oszlophoz kötjük őt
erős kötéllel, hogyha álmából riad
ne tetézzé új bűnnel előbbi tetteit.
Nem boldog álmaiban szunnyad most szegény,
fiai ölvén, hitvesét. Nem is tudom,
ki átkozottabb nála halandók közül.

(EI)

KAR

Amit az Argolisz szirtei láttanak:
leghihetetlenebb, leghírhedtebb ölés volt.
Danaosz lányai tetténél
szörnyűebb, iszonyúbb, mit Zeusz nyomoru sarja tett.

Dalolom:

a nyomorú Prokné egyetlen gyermekét
hogyan ölték meg a Múzsáknak áldozatul! -
Te a három foganatu fiadat nyested a
végletes örület vak eszközeként.

Mi siratót daloljak,
mi nyögelést tegyek, siri vak éneket,
pokoli táncot-e?

*A kapu kinyílik. Bent Héraklész alszik, körülötte hever Megarának és
gyermekének a holtteste 420 (997-1034)*

Jaj, jaj!

Nézzétek, a soktornyú ház
zára kinyílik, az ajtó tárul!

Oh, jaj!

Nézd a fiakat az apa előtt
nyomoruan kiterítve, s ez
most, hogy megölte őket, szörnyü álmot szűny.

A kötelékeket, hurkolt láncokat,
amelyek Héraklész vad
tagjait elkötözik a ház
oszlopához, nézzétek!

Amphitrüón kitámolyog

Miként egy szárnya-bénult, víjogó madár,
sarját siratja, ott közelg az agg felénk,
s vontatott lábbal úzi keserü lépteit.

AMPHITRÜÓN

Kadmoszi vének, csöndbe, csöndbe!
most hogy rászállt az álom, óh, hagyjátok, hogy
baját feledje!

KAR

Öreg, a könnyeim terád hullatom,
s a kicsiket siratom, s e szépgyőzelmű főt.

AMPHITRÜÓN

Menjetez távolabb, tovább,

ríva ne tombjatok tovább,
hogy a nyugodt szunyásban
alvót ne keltsétek föl szenderéből.

KAR

Mennyi vér...

AMPHITRÜÓN

Odaveszíttek engem!

KAR

... véred itt kiömölve! 421(1035-1053)

AMPHITRÜÓN

Panaszotokkal halkabban jajongjatok,
aggok! Mert ha fölocsúdva bilincseit tépi, a várost
s magamat odaveszíti, dönti a házat!

KAR

Lehetetlen, ne zokogjak!

AMPHITRÜÓN

Psz! Figyelem, mint szuszog. Hadd fülelek reá!

KAR

Alszik?

AMPHITRÜÓN

Igen, alszik, aki suhogó nyilával
lekaszabolta feleségét, a gyerekeit, alussza
halálos álmát.

KAR

Nyögve sirasd!

AMPHITRÜÓN

Panaszlom.

KAR

A kicsik veszését.

AMPHITRÜÓN

Óh, jaj!

KAR

Vesztét fiadnak

AMPHITRÜÓN

Ajjaj.

KAR

Aggember!

AMPHITRÜÓN

Hallgass! Hallgass!

Megfordul ahajt; riadozva, ocsúdva forog.

No hamar oda be magamat menteni búvok!

KAR

Ne félj, hisz szemét fekete éj födi.

AMPHITRÜÓN

Lássátok, ime!

Minek a fény nekem nyomoruságomon:

nem futok. Ám ha megöl, ki az apja vagyok, csak

halmoz iszonyra iszonyt úgy,

vérbűnre újabb vérbűnt tetéz.

KAR

Akkor lett volna jó teneked halni még,

mikor a hitvesed 422 (1054-1078)

bátyjaiért bosszút

vettél,* s Taphosz tengeri várát dúltad...
AMPHITRÜÓN

Futás, oh, aggok, a háztól meneküljetek!
Meneküljetek a fölocsudó
háborodott fiutól!

Hamar újabb halált hoz az előbbire,
s őrjöngve dúlja Kadmosz városát!

KAR

Mért gyűlölted meg ily keservesen, Zeusz,
fiadat rá zudítva vészek tengerét?

Amphitrüón és a Kar el

HÉRAKLÉSZ
(fölbred)

Jaj!

Nagyot lélekzem, s látom, mit kell látnom itt:
eget s a földet, és a Nap ezer nyilát.

De mintha tenger-orkán, s szörny önkívület
igázott volna le: tüdőmből fölfelé
forró leget bocsátok szaggatottan én.

Béklyóval, mint a lehorgonyozott hajót,
miért kötözték oda ifjúi mellkasom,
karom a félbezúzott oszlophoz vajon,

miért szomszédos hullákkal fekvőhelyem?

Szárnyas nyilam, s az íjam a földön szét hever,
mit pajzsomként karomon szoktam hordani,
úgy védi bordám, én meg őt oltalmazom.

Vagy visszatértem a Hádészba másodszor is,
hogy tegyem újra Eurüsztheusz parancsait?

De Sziszüphosznak szirtjét mért nem látom én,
Plútont, Koré, Démétér lánya jogarát?

Jaj, megzavarodtam, nem tudom, hol is vagyok.

Ki van közel, vagy távol kedveseim közül,
tévelygésemből aki meggyógyítana?

Szokott világomból most semmi sem érthető.

Amphitrüón és a Kar vissza 423 (1079-1108)

AMPHITRÜÓN
(a Karhoz)

Balvégzetemhez, lépjek most hozzá vajon?

KAR

Megyek veled hát, s bajodban se hagylak el.

HÉRAKLÉSZ

Apám, miért sírsz? mért fődöd el arcodat?
S legkedvesebb fiadtól távol mért maradsz?

AMPHITRÜÓN

Fiam - fiam vagy akkor is, ha vész gyötör.

HÉRAKLÉSZ

Vész? És mi vész ért, hogy így öntöd könnyeid?

AMPHITRÜÓN

Isten is nyögne ily szörnyű csapás alatt.

HÉRAKLÉSZ

Dicsekvő szó. De mily csapásra célozol?

AMPHITRÜÓN

Magad meglátod, ha magadhoz térsz, fiam.

HÉRAKLÉSZ

Ha életemről újat szólhatsz, mondd ki hát!

AMPHITRÜÓN

Ha már nem őrzöngsz, mint a Hádész Bakkhosza.

HÉRAKLÉSZ

Mi őrzöngésről szólsz! Nem emlékszem semmire.

AMPHITRÜÓN

Kételkedem még most is: magadnál vagy-e.

HÉRAKLÉSZ

Ismét gyanakvással beszélsz, s rejtelmesen.

AMPHITRÜÓN

(a Karhoz)

Hanem ti aggok! Oldjam föl bilincseit?

(Kiszabadítja Héraklést)

HÉRAKLÉSZ

Azt mondd meg, ki kötött le engem? Szörnyűség.

AMPHITRÜÓN

Bajodból ennyit láss, a többit hagyd, fiam.

HÉRAKLÉSZ

Hogy értsem, mit akarok: elég e némaság?

AMPHITRÜÓN

Zeusz! Látod, Héra trónja ránk mi vészt hozott! 424(1109-1127)

HÉRAKLÉSZ

Ránk Héra tán valami nagy bajt szállatott?

AMPHITRÜÓN

Hagyd az istennőt! önnön bajoddal törődj!

HÉRAKLÉSZ

Végem! Nyilván valami vészre célozol?

AMPHITRÜÓN

Nézz körül és lásd kisfiaid roncsait.

HÉRAKLÉSZ

Oh, jaj! mi látványt látok én itt, átkozott!

AMPHITRÜÓN

Fiaidra hoztál nemháboru háborút.

HÉRAKLÉSZ

Mi háborúról szólsz? őket ki ölte meg?

AMPHITRÜÓN

Te és az íjad. S az ős-ok: egy égi lény.

HÉRAKLÉSZ

Mit cselekedtem? Mi vészhiért beszélsz, apám?

AMPHITRÜÓN

Őrzöngtél. Kérdésedre szörnyü a válaszom.

HÉRAKLÉSZ

Feleségemnek is én vagyok a gyilkosa?

AMPHITRÜÓN

Amit itt látsz: egyetlen kéz műve - a tiéd.

HÉRAKLÉSZ

Ajjaj! Keservek fellege önt el engemet!

AMPHITRÜÓN

Nohát emiatt siratom a sorsodat.

HÉRAKLÉSZ

S őrjöngésem döntötte be a házat is?

AMPHITRÜÓN

Csak azt tudom, hogy szerencsétlen vagy, fiam.

HÉRAKLÉSZ

Hol rontott meg az őrjöngés, hol tört reám?

AMPHITRÜÓN

Az oltárnál, hogy kezed tisztította tűz.

HÉRAKLÉSZ

Oh, jaj, miért kímélem én az életem,
ha imádott fiaimnak lettem gyilkosa? 425(1128-1147)

Sikos szikiáru mért nem ugrom mélybe én,
vagy hegyes karddal mért nem döföm át szívem,
hogy fiaim vére bosszulója így legyek?!

Vagy testemet vad tűzbe mért nem perzselem,
hogy ellökjem a rám váró gyalázatot?

Thészeusz kíséretével közeledik

De halálszándokomnak útait szegi
a közelgő Thészeusz, társam, barátom is.
Meglát, s a gyermek-gyilkolás gyalázata
legjobb vendégbarátomnak szemébe szúr.
Jaj, mit tegyek? Hol lelhetnék szabadulást
bűnemtől? A légben? Vagy bújván a föld alá?
Jaj! A fejemre hadd boruljon éjsötét!*

(Köpenyével beborítja az arcát)

Hogy ily cudar gazságot tettem, röstelem.

Én, akit ilyen szörnyű vérbűn fertezett,
beszennyezni az ártatlant nem akarom.

THÉSZEUSZ

(belép)

Társaimmal jövök, kik Aszóposz partjait
lakják, Athén-föld fegyveres legényei –
fiadnak hozva, óh, agg, lándzsahad-segélyt.

Az a hír verte föl Erekhtheusz városát,
hogy e földnek elragadta jogarát Lükosz,
és ellenetek készül harcot állani.

Hálából azért, mit Héraklész tett velem
- a Hádészből megmentett - jöttem, óh öreg,
ha tán karom, vagy seregem néktek kelletik.

E padlón kiknek a hullái fekszenek?

Megkéstem? Késve jöttem, hogy újabb veszélyt
hárítsak el? E fiukat ki ölte meg?

S kit itt látok, kinek a felesége volt?

Hiszen csatában nem vesznek részt gyermekek!

Itt valami más baj nyomát gyaníthatom.

AMPHITRÜÓN

Oh, hős, ki az olajfa-bércen vagy király...

THÉSZEUSZ

Ily zokogó előhanggal mért üdvözölsz? 426(1148-1179)

AMPHITRÜÓN

Szörnyű csapással sújtottak az istenek.

THÉSZEUSZ

S kik e kicsiny fiúk, akiket úgy siratsz?

AMPHITRÜÓN

Nyomoru sarjam, ő nemzé őket itt,
s nemzvéen levágta iszonyu gyilkolással.

THÉSZEUSZ

Szörnyút ne szóljal!

AMPHITRÜÓN

Mit követelsz, szívesen tenném!

THÉSZEUSZ

Iszonyu szó ez!

AMPHITRÜÓN

Végünk, végünk egy csapásra!

THÉSZEUSZ

Mit szólsz? Mi történt?

AMPHITRÜÓN

Szörny-eszevesztve dobálódzott

százfejű hüdra-nyilával ő.

THÉSZEUSZ

Héra boszúja. S ki ül a hullák közt, öreg?

AMPHITRÜÓN

A fiam, a fiam, a nyomoru, aki a

gügász-harcban az istenekért kiállt,

s pajzzsal vonult phlegrai síkra ő..*

THÉSZEUSZ

Istenektől gyűlöltebb nála vajh ki lőn?

AMPHITRÜÓN

Kicsoda élt, nyomorú,

ilyen, ennyi gyötrelmet, iszonyt többet, halandó?

THÉSZEUSZ

S a nyomorult a fejét miért takarja el?

AMPHITRÜÓN

Nézni szemedbe dehogy mer;

rösteli, hogy barátod;

féli a gyermeke vérét.

THÉSZEUSZ

Együtt gyászolni jöttem. Tárd föl fejét! 427 (1180-1202)

AMPHITRÜÓN

Szemedről, óh, fiam, bocsásd le lepledet!

Dobd le, mutasd meg az arcod a Napnak!

Könnyeid ellensúlya küzd társad tiszteletével.

Im az álladat érintve,

térdedet, lábodat - esdekelek hozzád

öreges könnyeim öntve csak.

Jaj, jaj, fiam!

No, zabolázd, fiam, oroslán-dühöd:

pokoli tombolást, csupagyilok dühöt önt

beléd! Újra kint a kíhoz ne gyűjts!

THÉSZEUSZ

Téged, ki itten nyomoru gyászban ülsz,

szólítlak, szemed vesd barátaidra, ránk!

Nincs a sötétnek olyan tinta fellege,

mi elrejthetné, mennyi vész csapott reád.

Kezeddel intve ez öldöklésre mért mutatsz?

Hogy a beszéded engem ne fertezne be?

Mit bánom én, ha véled szenvedek csapást,

hisz egykor voltam boldog. Emlékezz reá:
Te mentettél a fényre a hullák közül.
Ha a baráti hála elaggik: gyűlölöm,
s azt is, ki a baráttal együtt élvezi
a kellemest, de a bajban nem hajóz vele.
Állj föl, takard föl szerencsétlen arcodat,
pillants reám! A halandó, nemes szívű
nem zúgolódik; istenektől túr csapást.
(Lehúzza arcáról a köpenyt)

HÉRAKLÉSZ

Thészeusz, fiaim végtusáját láttad-e?

THÉSZEUSZ

Hallottam, és mint itt mutattad, láttam is.

HÉRAKLÉSZ

És mért takartad föl a Napnak arcomat?

THÉSZEUSZ

Mint halandó nem fertezed be az istenit.

HÉRAKLÉSZ

Kerüld, szegény, te, szennybefúlt gyalázatom! 428 (1203-1233)

THÉSZEUSZ

Baráttul átok a barátira nem ragad.

HÉRAKLÉSZ

Dicsérlek. Nem bánom, ha jót tettem veled.

THÉSZEUSZ

S e jótettért most szóvalommal fizetek.

HÉRAKLÉSZ

Ki fiát ölte, végtelen szóvalmas az.

THÉSZEUSZ

Siratom irántad hálából más kínjait.

HÉRAKLÉSZ

S leltél-e másra még kit nagyobb kín gyötört?

THÉSZEUSZ

A csillagéig ér föl e balvégzedet.

HÉRAKLÉSZ

Már fölkészültem, hogy halálba indulok.

THÉSZEUSZ

Törődik az Ég ez átkaidal, azt hiszed?

HÉRAKLÉSZ

Dacol az Ég velem, s velük dacolok én!

THÉSZEUSZ

Hallgass, nehogy ha többet szólsz, többel lakolj!

HÉRAKLÉSZ

Bajjal tele vagyok, több bajra nincs helyem.

THÉSZEUSZ

Még mit cselekszel, még hová hajszol dühöd?

HÉRAKLÉSZ

Meghalni: honnan jöttem, megyek a föld alá.

THÉSZEUSZ

Átlagemberhez illik az ilyen beszéd.

HÉRAKLÉSZ

Gáncsolni könnyű annak, ki nem gyötretik.

THÉSZEUSZ

Héraklész mondja ezt, ki annyit szenvedett?

HÉRAKLÉSZ

Ennyit soha! Határa van a kinnak is.

THÉSZEUSZ

Halandók jótevője, nagy barátja, te? 429 (1234-1252)

HÉRAKLÉSZ

Mitsem segítenek, hogyha mindig Héra győz.

THÉSZEUSZ

Nem tűri Hellasz, hogy halj meggondolatlanul.

HÉRAKLÉSZ

Halld meg, tanácsaiddal mint tusázom én
érvekkel, ím hadd tárjam föl neked: se most
se hajdan élnem nem lett volna szabad nekem.

Ez az agg nemzett, ki anyám idős apját
megölte,* és így vérmocsokban vette el
anyámat, Alkménét, ki megszült engemet.

Ha már ily bűnben vettetett alapja a
családnak, úgy a sarjadék is átkozott.

Zeusz - bárki Zeusz - de olyannak nemzett engemet,
hogy Héra gyűlöl...

(Amphitrüönhoz)

Te ne haragudj reám, öreg!

apámnak téged tartalak és nem Zeust.

Még csecsszopónak Zeusz ágy-társa, Héra a
pólyámba Gorgó-szemü kígyókat küldözött,*

hogy elveszejtessen. Majd, hogy magamra dobtam én
a kamasztest ifjú büszke köntösét,

mért mondjam el a vállalt fáradoalmakat?

Mily háromtestü Gerüönokon, minő
vad oroslánokon, Gigászokon, milyen
négylábu kentaurokon győztem én tusát.

Az ezer-újrakinövő-fejű hüdrát
levágtam és más nyűgök számtalan során
helytálltam, és a holtakhoz leszállva ott

Hádész háromfejű, kapuórzó ebét
fölhoztam, mint az Eurüsztheusz parancsa volt.

S nyomorultnak ím a végső kín: kicsinyeim
megölve betetőztem a ház balvégzetét.

S most az a Rendelés, hogy eztán tiltva van
kedves Thébámban élnem, ám ha maradok,
ki barátokkal, mely templomba léphetek,
hisz átkozottan senki sem szólhat velem.

Megyek Argoszba? Hogy? Hisz számüzött vagyok.

Vagy éppen egy másik városba indulok?

Ha fölismernek, zord szemek suhintanak, 430 (1253-1287)

szúrnak keserves nyelvek ösztökéivel:

„Nem ez Zeusz sarja, ki levágta fiait,
és hitvesét? E földről kotródjék legott!”

Kit boldognak tartottak egykor, a férfinak
kínos a változás; ki mindig rosszban élt,
megszokta már az átkot: már nem fáj neki.

Hát ide futnak össze viszontagságaim,
úgy sejtem - a föld rámkiált és eltaszít:

„Ne érj hozzám!” - a tenger: „Ne közelíts felém!”

- folyók, források így... A kerékre kötözött,
az örökforgó Ixiónt utánzom én.

Ne lásson többé senki hellén ezután
engem, ki köztük boldog voltam, jósorú!
Mit éljek még? Mi hasznom abból, hogyha csak
bitang és bűnös élet az, mit élhetek!
Tombjon-ujongjon Zeusznak hírhedt hitvесе,
arany talpával tapodja Zeusz Olümposzát!
elérte már, amin annyit fondorkodott:
porba buktatta Hellasz első férjiját,
s meghentergette. Ki fohászkoznék ilyen
istennőhöz, ki Zeuszra egy asszony miatt
féltékeny, s ezért végez Hellasz jótevő
hőseivel, kik néki nem ártottak soha!

KAR

Jól fölismerted: ezt nem tette senki más
isten, csak a Zeusz felesége; így van ez.

THÉSZEUSZ

Jobb őket magasztalnunk, mint kárt vallanunk.
Halandó nincs, kit ne sérthetne végzete,
isten se - ha erről nem hazudnak dalnokok.
Törvénytelenül egybekelni hát nem ők
kezdték? és zsarnok-vágybul még az apjukat is
bilincsbe verni? Mégis az Olümposzon
ott ők tanyáznak, túrve-tudva vétküket.
Szólhatnál valamit, ha emberként csupán
te viselnéd a sorscsapást s nem az istenek.
Hagyd el Thébát, ha így kívánja a szokás,
és jöjj a Pallasz városába énevelem.

Vérbűntől ottan tisztulást nyerhet kezed; 431 (1288-1324)

házat adok, meg részt a kincseimből is,
mindazt, amit a polgároktul kaptam én,
amiért levágtam a Minotauroszt, és haza
menttettem a tizennégy ifjat, adom neked.
A földeinkből sok részt nyertem: majd a te
nevedről nevezik halandók, míg csak élsz,
s holtod után is, hogy a földbe távozol,
áldozatokkal tisztel meg egész Athén,
s magasztos márvány sírral is. S eképp dicső
koszorút nyer a hellenektől városunk,
mivel egy nemes hősnek lett a gyámola.
Magam is így rovom le szabadulásomért
hálámat, hisz barát most néked kelletik.
Barát annak nem kell, akit az Ég becsül,
eleget segít az isten, hogyha épp akar.

HÉRAKLÉSZ

Jaj! Nyomoromhoz képest mindez semmiség!
Nem hiszem én, hogy tilosban-szeretkezést
űzhetnek istenek, sosem fogadtam el
sem ezt, hogy egymást bilincsekbe verhetik,
sem azt, hogy egyik a másikának zsarnoka.
Isten, ha isten igazán: nincs semmire
szüksége - a költők szava bárgyu locsogás.
Azon tünődöm: bármi kín a részem is,
gyávának vélnek, hogyha öngyilkos leszek.
Ki balsorsának hősként szembe nem szegül,

az az ellennel sem tud harcot állani.
Dacolok a halállal. Hozzád költözöm
és meghálálom tízezer adományodat.
Eddig tízezer kínt, küszködést megértem én,
nem tágítottam egytől sem, s a könnyeim
se hullattam... de sohase képzeltem, hogy ily
mélyre bukom, hogy szemem önti könnyeit.
Úgy látszik, el kell túrnöm ezt a sorsot is.
Nos, vén apám, látnod kell számüzetésemet,
s hogy fiaimnak lettem ádáz gyilkosa.
E tetemeket ékesítsd, s a sírnak add,
s könnyel tiszteld meg - engem tilt ettől szokás.
Anyjuk karjába tedd őket... a keblire... 432 (1325-1362)

Nyomoru ágy-társ... jaj, én öltem meg szegényt,
bár nem akarva. S őket földbe rejtve majd
légy városunk ura, bár nyomorún, azért
zabolázd lelked, s túrj velem együtt csapást.

(Odalép a holttestekhez)

Oh, fiaim! nemző, szülőatyátok, én
irtottalak ki, nem élveztétek a kincseim,
mit készítettem néktek kín, küzdés nyomán,
dicsőséget szerevezve örökségtekül.

Asszony, szegény te, téged is megöltelek,
bár oly hűséggel őrizted az ágyamat,
túrva a házörzés keserves kínjait.

Jaj fiaimnak, hitvesemnek, jaj nekem!

Mily szörnyű lesz a nőmtől elválasztva most,
s fiaimtól! Szomorú a csóknak kéje és
e fegyvereimmel együttlét. Zavar fog el:
fegyverek, vajh eldobjalak, vagy tartsalak
benneteket, mik paskoljátok oldalam.

Szólnak: „Velünk levágtad sarjad, asszonyod;
gyermekölőket hordasz minket”. Karomon
viseljem őket? Ám eldobva fegyverem,
mivel Hellaszban a legdicsőbb hőstetteket
tettem: rút végre adom az ellennek magam.
Nem doblak el. Gyötrelmemre maradjatok!
Thészeusz, bajomban még egyben segíts! Gyerünk
Argoszba, vigyük Kerberoszt el, sarjaim
gyászából baj ne érjen, élve egymagam.

Oh, Kadmosz földe, Théba népe, fürtötöket
nyessétek gyászban, és a sírhoz menjetek
mind, s gyászoljátok a holtakat és engem is
egy végbe; hisz egy sorssal sújt a pusztulás
mindannyiunkat Héra dühcsapásitól.

(Újra magába roskad)

THÉSZEUSZ

Állj föl, szegény. A könnyekből immár elég.

HÉRAKLÉSZ

Jaj, nem bírok. Elgémberedtek a tagjaim.

THÉSZEUSZ

Erőset is leteríthet balvégzete. 433 (1363-1396)

HÉRAKLÉSZ

Jaj!

Bár válnék szirtté, mely a kint nem ismeri!

THÉSZEUSZ

Szűnj meg, s a gyámol jóbarátnak add kezed.

HÉRAKLÉSZ

Csak vérrel be ne fertezzem a köntösöd!

THÉSZEUSZ

(felsegíti a földről Héraklést)

Töröld le, ne félj! Nem gondolok ilyesmivel.

HÉRAKLÉSZ

Fiaimtul fosztva most te légy a gyermekem.

THÉSZEUSZ

Fogózz nyakamba kezedd. Vezetlek én.

HÉRAKLÉSZ

Barát-iga-pár. Sorsverte az egyikük.

Ilyen embert szerezz barátul, agg apám!

AMPHITRÜÓN

Jó gyermek-termő föld, mely ilyen fiút nevel!

HÉRAKLÉSZ

Thészeusz, forduljunk! Lássam még a sarjaim!

THÉSZEUSZ

Minek? E báj-szer megkönnyíti lelkedet?

HÉRAKLÉSZ

Vágyom. És hadd boruljak apám keblére még.

AMPHITRÜÓN

Jól van. Mit kértél, szivem szerint van, fiam.

THÉSZEUSZ

Így nyűgeidről már-már megfeledkezel?

HÉRAKLÉSZ

E csapáshoz képest minden nyűgöm semmiség.

THÉSZEUSZ

Valaki most lát, nőnek hisz, s nem is dicsér.

HÉRAKLÉSZ

Megtörtnek látsz? Ilyennek nem láttál előbb.

THÉSZEUSZ

Ilyennek látlak. Hol a híres Héraklész?

HÉRAKLÉSZ

S te hogy szorongtál kínodban a föld alatt? 434 (1397-1405)

THÉSZEUSZ

Bátorságban kisebb voltam mindenkinél.

HÉRAKLÉSZ

S nekem felróvod, hogy levert a szenvedés?

THÉSZEUSZ

Indulj!

HÉRAKLÉSZ

Öreg, isten veled.

AMPHITRÜÓN

Isten veled.

HÉRAKLÉSZ

Temesd, mint mondtam fiaimat.

AMPHITRÜÓN

S ki engemet?*

HÉRAKLÉSZ

Majd én.

AMPHITRÜÓN

Mikor jössz?
HÉRAKLÉSZ
Ha eltemetted enyéimet.
AMPHITRÚÓN

Hogyan?
HÉRAKLÉSZ
Athénből még érted küldetek.
Rejtsd sírba őket, mégha sírni oly nehéz.
Ki egyberontám gyalázattal házamat,
követem Thészeuszt, mint hajót a roncs uszály.
Ki a hatalmat többre tartja, s a vagyont
a jóbarátnál, az veszekedett bolond.

KAR
Gyerünk szomorún sok siralommal
odavesztve legkülönb barátunk. 435 (1406-1428)

IÓN

Devecseri Gábor fordítása

SZEMÉLYEK:

HERMÉSZ

IÓN

KREÚSZA

XÚTHOSZ

NEVELŐ

KREÚSZA SZOLGÁJA

A PÚTHIA

ATHÉNA

KREÚSZA SZOLGÁLÓINAK KARA

Történik Delphoiban, Apollón szentélye előtt

HERMÉSZ

Atlasz, ki eget tart érc-vállán, az istenek
ősrégi lakhelyét, nemzete régen egy
istennővel Maiát,* ki engem szült, a nagy
Zeusznak, Hermészt, az égieknek hírnökét.
Delphoiba jöttem, ide, hol a föld köldökét*
megülve, Phoibosz zeng örökkön jósigét*
az embereknek arról, hogy mi van s mi jön.*
A helléneknek nem kishírű városa
arany-dzsidáju Pallaszról kapott nevet.*
Erektheusz lányát nászba igazta Phoibosz ott
erőszakkal, Kreúszát, Pallasz hatalma alatt,
Athén északra néző szirtjeinél, miket
Hosszúknak hívnak* az Attikán uralkodók.
Nem tudta apja - így akarta az isten - azt,
hogy a lány hasában terhet hordoz; jött a perc,
megszülte otthon, majd kivitte kisfiát*
Kreúsza a barlang mély zugába, hol őt előbb
az isten ölelte; s ott kitette: vesszen el;
egy jó kerek kosár ölében rejtve el;
megtartva azt az ős szokást, mi a földszülött
Erikhthonioszról is tovább szállt: hajdanán
emellé Zeusznak lánya, teste őreül
két kígyót rendelt és Agraulosz lányai*
gondjára bízta: s most Erektheusz népe közt
szentelt szokás a gyermekek nyakát arany
kígyóval övezni. A lányka is hát ékszerét
fiára fűzte, s őt halálra hagyta ott.
S Phoibosz, fivérem lévén, hozzám kérve szólt:
„Öcsém, eredj földszült népéhez hírneves
Athénnek, az úrnő városát hisz ismered, 439 (1-30)
s a szirtüregből végy ki egy csöpp gyermeket,
kosárral és pólyáiban, mint fölleled,
Delphoiba vidd, szent jóshelyemre, tedd ki ott
az én házam bejáratához. A többire
- mert tudd meg, apja én vagyok - gondom nekem

lesz majd." Kedvezve Loxiász bátyámnak, én
a fonott kosárkát fogtam s elhozván ide,
letettem itt e templom szent lépcsőire,
de fölnyitottam azt a kosárfedőt előbb,
a jólfonottat, hogy lássák a gyermeket.
S amint körére szállni kélt a napszekér,
a jós-papnő az isten templomába tér,
a még beszélni nemtudó gyerekre néz,
s csodálkozik, hogy merete egy delphoibeli
lány, titkon szülve, e házba vetni gyermekét,
s már-már a mélybe lökné azt a gyermeket;
de nyers vadságán győz a részvét; s hogy fiát
le ne vessék onnan, így intézte az isten is.
A papnő fölnevelte; azt nem tudta, hogy
az apja Phoibosz, és azt sem, hogy anyja ki,
s a gyermek sem tud semmit sem szülőiről.
Amíg kicsiny volt, gazdag oltárok körül
csellengve játszott, s hogy derék szál férfi lett,
az istennek kincstárnokává tette őt,
hú sáfárrá e házban, a delphoibéli nép;
itt éli hát istennek szentelt életét.
Kreúsza meg, ki ezt az ifjút szülte volt,
Xúthosz felesége lett;* s ez így esett: Athén
s a Khalkódontiák* közt, kiknek otthona
Euboia földje, háború hulláma kélt,
Athénnal együtt visszaverte ő a vést,
s Kreúszát kapta, harci díját, asszonyul;
nem városbéli volt, de a Zeusz-fi Aiolosz
sarja,* akháj; s ők házások bár rég, de még
gyermektelen. S ezért is jöttek most ide
Apollón jóshelyéhez együtt, gyermeket
kívánva vágyón. Loxiász intézte így
a véletlent, mert nem feledékeny, mint hiszik.
Xúthosznak ő, ha jóshelyére majd belép, 440 (31-69)
saját fiát mutatja meg mint gyermekét,
mint tőle lett, hogy majd otthon anyja is
ráismerjen, Kreúsza, Phoibosz násza így
titok marad, jogához juthat a gyermek is.
S teljes Hellással Iónnak neveztetni
a gyermeket, ki Ázsiát alapítja majd.*
De most e babéros barlangmélybe rejtezem,*
s az ifju sorsa fordulását meglesem.
Látom, hogy épp itt lép ki Loxiász fia,
a szentély udvarát simára söpreni
babérfaággal. Egykor Ión lesz neve,
s ki őt így hívom, az első isten én vagyok.

Kimegy. Ión, delphoibeliek kíséretében, kilép a szentélyből

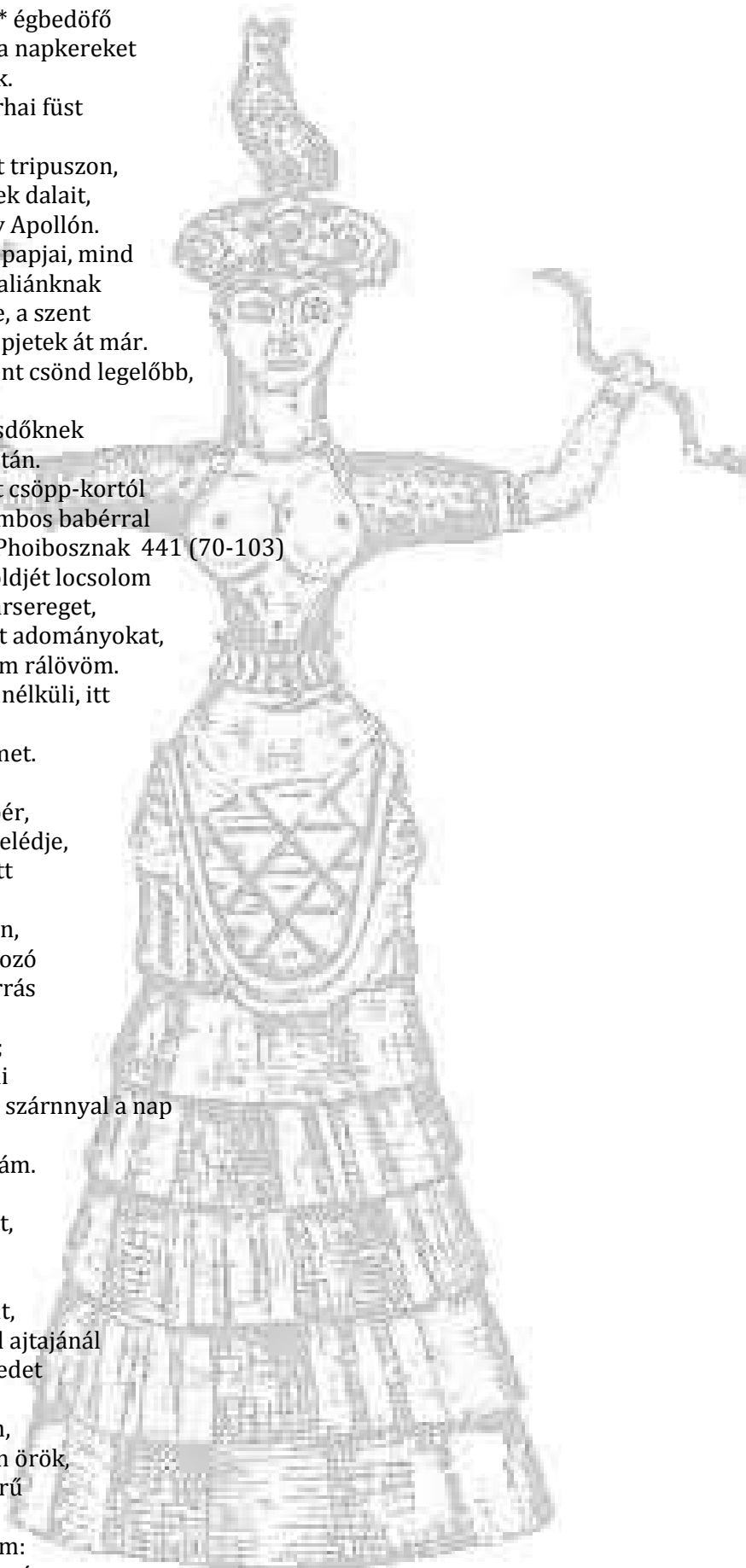
IÓN

Négylovu tűzteli fénysezkerével
Héliosz immár fénylik minékünk,
lángja elől mind futnak a csillagok,
szent éjbe megint,

parnasszoszi úttalan,* égbedőfő
sok orom ragyogóan a napkereket
átadja a földilakóknak.
Belengi a száraz myrrhai füst
Phoibosz fedelét.
Ott delfii nő ül a szent tripuszon,
s zengi a hellén népnek dalait,
mit neki megsűg nagy Apollón.
Phoibosz delphoibeli papjai, mind
örvényes ezüst Kasztaliánknak
friss habján lefürödve, a szent
templom küszöbén lépjetek át már.
Legyen ajkatokon szent csönd legelőbb,
hogy majd csupa jót
tudjon a választ ott esdőknek
jósolni a nyelvetek aztán.
S én dolgomat ím, mit csöpp-kortól
végzek, teszem itt: lombos babérral
és szent szalagokkal Phoibosznak 441 (70-103)
küszöbét tisztítom, földjét locsolom
forrásvízzel, s a madársereget,
mely megrongál szent adományokat,
elhessegetem, nyilaim rálövöm.
Én, az anyátlan s apa-nélküli, itt
Phoibosz házát
szolgálom, fölnevelőmet.

No, jöjj, te zsenge babér,
istennek gyönyörű cselédje,
ki Phoibosz lépcseit itt
sepred: sosemúló
kertekből szedtelek én,
hol szüntelen harmatozó
örök s isteni szent forrás
buggyan: a szentelt
mirtus fürtjeit öntözi;
ezzel söpröm az isteni
padlatot, amint gyors szárnyal a nap
repe a hegyen;
ez mindennapi munkám.
Ó, Paián, ó, Paián,*
légy áldott, légy áldott,
Létónak magzatja!

Be szép e munka, amit,
Phoibosz, templomod ajtajánál
végzek, szent jóshelyedet
ápolva, be büszke:
istent szolgál a kezem,
nemmúlót, ki örökkön örök,
nem fáradva e széphírű
munkatevésben.
Phoibosz életadó apám:
táplál engem, ezért nevét

mint drága apámét áldom, aki
örökösen óv,
szentélyünk ura, Phoibosz.
Ó, Paián, ó, Paián, 442 (104-141)
légy áldott, légy áldott,
Létónak magzatja!
Szüntetem már munkámat
e babérral;
s arany kancsóból hintem
szét a földnek
felfakadó árnját,
Kasztaliánk habját,
sugarasan elhintem;
szerelemtől szűz testem.
Bár szolgálnám így Phoiboszt
mindig, abba nem hagynám,
vagy ha mégis, legyen áldással.

Hess, hess! Mi ez?
Szállongnak már, elhagyták már
parnasszoszi fészük mind;
egy se érjen a párkányhoz,
isten aranydús házához.
Zeusz híradója, te horgascsóőrű,*
győztes mind a többi madáron,
vesszóm átló.

De az oltárhoz másik evez most,
hattyu! Bíborszín
lábad, te madár, viszed el tüstént?
Meg nem véd a Phoibosz lantja,
dalnok-társad, nyílveszőmtől:
igyekezz tova, szállj!
Délosz tava vár,* vidd szárnyaidat!
Vérbefülhat másképp még
édeshangú zengésed.

Hess, hess! Mi ez?
Milyen új madár röpül erre? Talán
szent párkányunk árnyán rakna
fiókáinak fészket?
Zengő ívem távoltart!
Hess! Alpheiosz örvényes 443 (142-175)
árjánál* költsd ki fióká-
id, vagy az iszthmoszi
berken:* a phoiboszi szentély-kincsben
kárt ne merj tenni.

Restellnélek átlóni,
isten szavát kik hozzátok
a halandóknak: de ez a tisztém,
Phoiboszt szolgálom, s nem szűnök
táplálómra vigyázni.

Kreúsza szolgálóinak Kara megjelenik. A szentély szobrait nézegetik

KAR

Nemcsak isteni szent Athén
ékes templomi oszlopok
díszével, s az utak magas
őre* tisztével;

Létó gyermeke, Loxiász
szép szentélye, e kétfelé
néző ház,* ragyog éppúgy.

ELSŐ FÉLKAR

Figyeld ezt,* csodáld ezt:
itt sújtja a lernai hüdrát
aranyos sarlóval a Zeusz-sarj,
nézd, édesem, ezt nézd.

MÁSODIK FÉLKAR

Látom, s ez, ki az oldalán
készen tartja a lángoló
fáklyát, ez ki? Talán kiről
hallunk, sodrogatás közt:
pajzshordó Ioláosz az!
Zeusz sarjával a sok nehéz
munka meregetője.

ELSŐ FÉLKAR

Erre nézz,* csak ezt nézd,
ki szárnyas paripa-hátról 444 (176-203)
öl hármastestű erős ször-
nyet, lángot okádót.

MÁSODIK FÉLKAR

Fordítom szemem erre is*
arra is. Ni, e kőfalon
vívnek csatát a Gigászok.

ELSŐ FÉLKAR

Látjuk, kedveseink, mi is.

MÁSODIK FÉLKAR

Hát ezt itt, ki Enkeladoszt
gorgós pajzssal fenyegeti?*

ELSŐ FÉLKAR

Úrnóm, Pallasz Athéna az.

MÁSODIK FÉLKAR

S a mennykövet, mondd,
a kéttüzű, erőset, itt, a Zeusz
távollövő kezében?

ELSŐ FÉLKAR

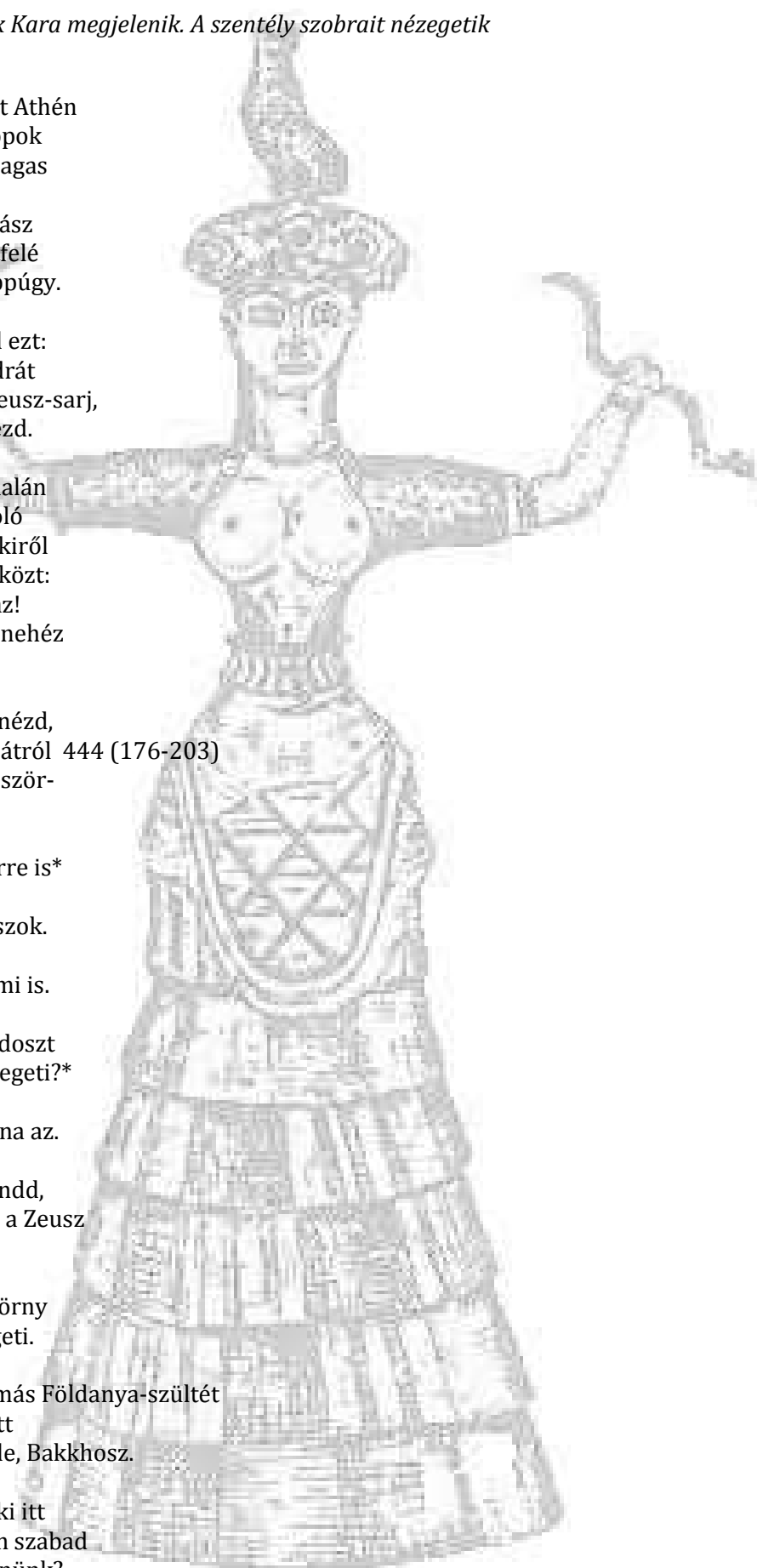
Látom, hogy ezt a szörny
Mimászt a tüze fölégeti.

MÁSODIK FÉLKAR

S itt Bromiosz* egy más Földanya-szültét
nem csatákra termett
repkényes bottal üt le, Bakkhosz.

KARVEZETŐ

Te, a templom előtt ki itt
állsz, felelj: küszöbén szabad
fehér lábbal bekerülnünk?

IÓN

Nem szabad, idegenek.

KARVEZETŐ

S tőled itt valamit megkérdehetek tán?

IÓN

Mi felől? No beszélj.

KARVEZETŐ

Igaz, hogy a föld köldökét
őrzi Phoibosz e temploma?

IÓN

Koszoru-díszesen; körülé Gorgonok. 445 (204-224)

KARVEZETŐ

Így szól róla a hír is.

IÓN

Áldozatot ha itt az előteren adsz,
s kérdeni vágyod Phoibosz urunkat,
csak eredj be: de ha juhokat nem vágysz
neki áldozatul, föl ne keresd zugát.

KARVEZETŐ

Nem is felejttem:

s az isteni szabályt sose hágom át,
a szépet kinn csodálom.

IÓN

Nézd meg, amit csak akarsz, s ami nem tilos.

KARVEZETŐ

Úrnőnk elengedett,
hogy e templomot szemléljem itt.

IÓN

Mely házba való, mondd, szolgál-rajod?

KARVEZETŐ

A pallaszi város uraim otthona,
dajkáló hazája;
s kiről kérdeztél, éppen itt jön.

*Kreúsza belép**

IÓN Nemességedre és szép jellemedre vall
a termeted s az arcod, asszony, bárki vagy.

Az ember külsejéről sokszor fel lehet
ismerni, hogy kit szemlélünk, milyen nemes.

Jaj!

Megrémítesz, mert földreszegzed két szemed,
s nemes szép orcád könnyeidben fürdeted,
mikor meglátod Loxiász szent jóshelyét.

Hogy is kerültél ekkora gondba, asszonyom?

Hol minden ember örvend, isten templomát

látod, s szemedből mégis könnypatak fakad? 446 (225-246)

KREÚSZA

Én illetlennek nem tekintem, idegen,
hogy így csodálkozol patakzó könnyemen.

Mikor megláttam itt Apollón templomát,

egy régi emlék ösvényén indultam el;

s bár itt időzöm, otthonomban járt eszem.

Boldogtalan nők! Mit tesztek meg vakmerőn

ti istenek? Jaj! S igazságot hol kapunk,
ha épp az istenek vétkétől pusztulunk?

IÓN

Miféle bűvő bánat búsit, asszonyom?

KREÚSZA

Elég; előttem vesszeim; már semmiről
nem szólok, és ne is találgasd már te se.

IÓN

Ki vagy? Milyen föld otthonod? Ki volt apád?

Illó beszéddel mily néven szólíthatunk?

KREÚSZA

Nevem Kreúsza, Erekhtheusztól származom,
szülőházam Athén népének városa.

IÓN Nagyhírű város lánya vagy, nemes szülők
neveltek - áhítattal nézlek, asszonyom.

KREÚSZA

Szerencsénk ennyi, semmi több, vendégbarát!

IÓN

Az istenekre, mondd, igaz, mit tart a hír...

KREÚSZA

Mit kérdenél, vendégbarát, szólj, hadd tudom.

IÓN

...hogy ősapád a föld öléből sarjadott?

KREÚSZA

Erikhthoniosz; de származásom mitsem ér.

IÓN

S a földről aztán őt Athéna vette föl?

KREÚSZA

Két szűzi kezével* - bár nem szülte - ő, igen.

IÓN

S átadta, mint gyakorta látni képeken... 447 (247-271)

KREÚSZA

...a Kekropsz lányoknak, mint meg nem nézhető.

IÓN

Kik, hallom, fölnyitották azt a ládikát.

KREÚSZA

Ezért haltak meg, szírtre ontva vérüket.

IÓN

Igen.

De az valóban úgy volt, vagy csak szóbeszéd...?

KREÚSZA

Mit kérdenél? Időm van, szólok szívesen.

IÓN

...hogy fölládozta Erekhtheusz nénéidet?

KREÚSZA

Lemészárolta földjéért a szűzeket.*

IÓN

És hogy maradtál mind közül élve egymagad?

KREÚSZA

Anyám karján feküdtem akkor, újszülött.

IÓN

S apádat aztán meghasadt föld nyelte el?

KREÚSZA

A tengeristen szigonya zúzta föld alá.

IÓN

S van ott egy Hosszu Szirtnek hívott hely? Felelj.

KREÚSZA

Mért kérdesz erről? Emléket versz föl vele!

IÓN

Mit Phoibosz és Púthó villáma úgy becsül?*

KREÚSZA

Úgy, úgy, becsül! Bárcsak ne jártam volna ott!

IÓN

Hogyan? Mi kedves az istennek, te gyűlölöd?

KREÚSZA

Nem. *Egy* gyalázat, mit barlangja s én tudunk.

IÓN

S milyen athéni férfi lett a hitvesed?

KREÚSZA

Nem athéni polgár, más földről bevándorolt. 448 (272-290)

IÓN

Ki az? Hiszen nemesnek kellett lennie.

KREÚSZA

Xúthosz, Zeustól-lett Aiolosznak gyermeke.

IÓN

Bevándoroltként ottszületett lányt hogy kapott?

KREÚSZA

Euboa Athénnal szomszédos föld városa...

IÓN

De azt beszélik, tőle víz választja el.

KREÚSZA

...s Kekropsz-fiak s az ő dárdája dúlta fel.

IÓN

Mint megsegítő? S így nyert téged asszonyúl?

KREÚSZA

Dárdája díja, harc hozománya voltam én.

IÓN

S uraddal jöttél jóslatért, vagy egymagad?

KREÚSZA

Trophóniosznak odvában van ő; vele.

IÓN

Hogy megtekintse, vagy hogy esdje jósszavát?

KREÚSZA

Egy szót kíván Phoibosztól s tőle hallani.

IÓN

Hogy gazdag termést, vagy hogy sarjat kapjatok?

KREÚSZA

Nincs gyermekünk, bár rég vagyunk már házasok.

IÓN

Sosem szültél hát? Meddő voltál mindig is?

KREÚSZA

Jól tudja Phoibosz, hogy milyen meddő vagyok!

IÓN

Szegény, te másban dús, ez egyben nincstelen!

KREÚSZA

S ki vagy te? Mert áldottnak mondom azt, ki szült!

IÓN

Az isten szolgájának hívnak, az vagyok. 449 (291-309)

KREÚSZA

Vásár kínált, vagy város ajánlott föl neki?

IÓN

Hogy Loxiászénak hívnak, csak ezt tudom.

KREÚSZA

Viszonzánhatlak így tehát vendégbarát.

IÓN

Mivelhogy nem tudom, ki nemzett és ki szült.

KREÚSZA

E szentélyben, vagy házfedél alatt lakol?

IÓN

Hol az álom éppen meglep, isten háza óv.

KREÚSZA

Gyerekként, vagy mint ifju, jöttél már ide?

IÓN

Mint kisbaba - mondják a rá emlékezők.

KREÚSZA

S mily delphoibeli nő adott tejet neked?

IÓN

Dajkáló emlőt nem láttam; ki fölnevelt...

KREÚSZA

Ki volt, szegény, te? Kíngyötört, én, kint lelek!

IÓN

...Phoibosz papnője; s én anyámnak tartom őt.

KREÚSZA

S mi táplált itt, míg fölserdültél férfivá?

IÓN

Az oltár, és ki erre elzarándokolt.

KREÚSZA

Szülőanyád boldogtalan volt, bárki volt!

IÓN

Egy asszony vétkéből születtem, meglehet.

KREÚSZA

Megélhetésed van? Hisz ékes a köntösöd.

IÓN

Akit szolgálok, isten adja rám e díszet.

KREÚSZA

S a származásod nem kutattad még soha? 450 (310-327)

IÓN

Nincs semmi jel, mi nyomra vinne, asszonyom.

KREÚSZA

Jaj!

Van nő, ki éppen úgy kínlódott, mint anyád.

IÓN

S ki az? Vigasztal, hogyha osztja bánatom.

KREÚSZA

Előbb mint férjem, őmiatta járok itt.

IÓN

S mily jósigéért? Megsegítlek, asszonyom.

KREÚSZA

Titokban vágyom kérni Phoibosz jósszavát.

IÓN

Csak szólj; a többit néked én elvégezem.

KREÚSZA

Halld meg tehát, mi történt, bár szégyenkezem.

IÓN

A szégyen lusta istennő, meg nem segít.

KREÚSZA

Barátnóm mondja, hogy Phoibossal nászradólt.

IÓN

Phoibosz, halandó nővel? Asszony, ezt ne mondd.

KREÚSZA

S apjától búva, az istennek szült egy fiút.

IÓN

Nem néki! Földi férfi vétkét szégyeli.

KREÚSZA

Ezt ő tagadja; szörnyüséget szenvedett.

IÓN

Mi vétke volt, ha istennel viselt igát?

KREÚSZA

Kitette házából, kit szült, a gyermeket.

IÓN

S a kitett gyermek hol van? Látja még a fényt?

KREÚSZA

Nem tudja senki. Épp ezt vágyom hallani.

IÓN

S ha már nem él, vajon mi módon vesztetett? 451 (328-347)

KREÚSZA

Vadállat ette meg szegényt, ettől remeg.

IÓN

S e gondolatra mik vitték, milyen jelek?

KREÚSZA

Kereste, hol kitette - s nem találta meg.

IÓN

S az ösvény földjén vércseppeknek volt nyoma?

KREÚSZA

Azt mondja: nem. Pedig kutatta mindenütt.

IÓN

S mily rég esett, hogy ott a gyermek elveszett?

KREÚSZA

Ha élne, oly idős lehetne, mint magad.

IÓN

S utána anyja nem szült másik gyermeket?

KREÚSZA

Méltatlan bánik véle az isten; nem, szegény.

IÓN

S ha Phoibosz vitte el, s rá gondot ő visel?

KREÚSZA

Ha közös kincset egymaga élvez - jogtalan!

IÓN

Be egybezeng bús végzetével végzetem!

KREÚSZA

Egy bús anya rád is vágyhat így, te idegen.

IÓN

Mit majdnem elfeledtem, gyászom föl ne verd.

KREÚSZA

Jó, hallgatok; s te kérdésemre válaszolj.

IÓN

Ügyednek, mondd, tudod, hogy legjobban mi árt?

KREÚSZA

A szegény nő ügyének van, mi tán nem árt?

IÓN

Hogy jósol arról isten, mit titkolni vágy?

KREÚSZA

Egész Hellásznak ő ül jósló székhelyén! 452 (348-366)

IÓN

E dolgot ő - ne faggasd róla - szégyeli.

KREÚSZA

E sorsot az, kit ő vert véle, szenved.

IÓN

Nem lelsz olyat, ki erre kérne jóslatot.

Saját lakában hogyha vétkesnek tűnik,

Phoibosz jogos bosszúval ont majd arra bajt,

ki ezt kimondja. Asszony, jobb, ha távozol.

Ne is kutasd, mi isten ellenére van.

Nagyon tudatlan balgák volnánk, hogyha épp

annak kimondását kérnők az istenek

ajkáról, mit titkolni vágnak - felkínált

juh-bélből, vagy madár röptéből lesve meg.

Mit isten ellenére így kisürgetünk,

haszontalan jó, birtokold bár, asszonyom;

mit önként adnak, abból származik haszon.

KARVEZETŐ

Be sok halandót és be sok csapás gyötör,

alakjuk más csak. Teljes életünk során

még csöppnyi boldogságot is bajjal lelünk.

KREÚSZA

Igaztalan vagy, Phoibosz, mint ott egykoron,

úgy most is itt e távollévő nő iránt.

Nem óvtad meg - bár illett volna! - gyermeked,

jós vagy, s a kérdező anyának nem felelsz,

hogy a gyermeket, ha már nem él, sír fedje be,

s ha él, hogy újra lássa anyjának szeme.

S mégis, le kell most tennem erről énekem,

ha tiltja az isten azt, mit vágyom, kérdenem.

De itt látom nemes férjem, vendégbarát,

Xúthoszt, amint jön, elhagyván Trophóniosz

rejtekhelyét. Miről beszélgettünk imént,

arról előtte hallgass; szégyent hozna rám,

hogy titkokat tárok fel, és a szó talán

még más irányt vesz, mint ahogy tereltük itt.

Az asszony sorsa a férfié mellett kemény;

rosszak közé keverve minket, jókat is

gyakran gyűlölnek; ily balsorsuak vagyunk. 453 (367-400)

XÚTHOSZ

(belép)

Első köszöntésem zsengejét kapja meg

az isten; ő utána meg te, hitvesem.

Nem aggasztott, hogy ennyire késve érkezem?

KREÚSZA

Az nem: de bú és gond közé jöttél. Hanem

mondd meg nekem, hogy mit jósolt Trophóniosz;

van rá remény, hogy lesz kettőnknek gyermekei
XÚTHOSZ Nem óhajtott az isten jósszavának ő
elébevágni. Egyet mondott: hogy sem én,
s te sem térsz innen gyermek nélkül már haza.

KREÚSZA

Ó, Phoibosz anyja, úrnő, hadd térjünk haza
jósorssal, és mi köztem és fiad között
közös dolog volt, hadd forduljon jobbra ma!

XÚTHOSZ

Hát így legyen! Ki közli az isten jóslatát?

IÓN

Enyém a külső gond, a benső másoké,
kik közel ülnek a tripúszhoz, vendégbarát,
a sorsvetés-jelölte legfőbb delfiek.

XÚTHOSZ

Jó, jól van így; mit tudni vágytam, már tudom.

Indulhatunk be; mert, mint híre érkezett,
minden zarándokért hullott már áldozat
a templománál. Hát e kedvező napon
kívánom isten jóslatát meghallani.

Lombos babért vígy oltárokhoz, hitvesem,
s az isteneket kérd, hogy kedves fiak felől
nyerhessek Apollón szent lakában jóslatot.

KREÚSZA

Így lesz ez, így.

Xúthosz bemegy a szentély belső részébe

Ha úgy akarja Loxiász,
hogy most korábbi vétkeid jóvátegye, 454 (401-426)
egészen akkor sem lehet barátom ő;
de isten, el kell hát fogadnom, bármit ad.

(Elmegy)

IÓN

Örökké mért is célozza az idegen
asszony gyalázó szókkal itt az istenem?
Oly kedves néki az, kiért jóslást kíván,
vagy titka van, miről nem szólhat semmiképp?
Dehát Erekhtheusz lányához mi közöm nekem?

A dolga nem rám tartozik. Hát indulok
s arany korsókkal öntök égi harmatot
a szent edénybe. Korholnom kell istenem,
Phoiboszt, mit mivel? Erőszakkal szűzeket
ölel, s elhagyja őket; titkon gyermeket
nemz, aztán halni hagyja! Ezt ne tedd! Erős -
erényes is légy! Mert az emberek közül
ki gaztevő, az istenek megbüntetik.

Való talán az embernek törvényeket
előírók, e törvény ellen élnek?

Ha - nem lehet, csak a szó kedvéért említem -
erőszakért bírság kerülne tőletek,
neked s Poszeidónnak s Zeusznak, ki az égben úr,
üressé válna a kincsektől szent házatok.

Előrelátásnál améért kéjvágyatok

előbbjár: vétek. Az embereket már nem jogos
elitálni; mert ha az istenek példája visz
minderre minket - az oktatók a vétkesek.

(Kimegy)

KAR

Hozzád, kinek szülésekor
Eileithüiát nem hívták,*
esdek: én nagy Athénám,
kit Prométheusz karja segí-
tett fényre Zeusz feje leg-
tetejéből, ó, szent Győzelem, te!
jőjj Püthónak ölébe,
Olümposz arany termeiből
az utakra leszállva,
hol Phoibosz igaz laka 455 (427-461)
a föld köldöke fölött
körtánc-övezett tripúsz körül
zeng jóslatokat, te
és Létó lánya veled,
két tisztelt, két tiszta leány,
két istennő, Phoibosz két húga;
s könyörögjetelek, ó, szüzek,
hogy Erekhtheusz ős neme,
noha késve, de kapjon utódot, igaz
jóslatra viduljon.

Mert a halandók ragyogó
jósorsának ez adja
talpkövét, a szilárdat,
hogyha mint gyümölcs, gyerekek
ragyognak az apai
házban, viruló fiatalság;
s amit ott örökölnék,
apjuktól mit kapnak, az ő
fiaikra tovább száll.
Ez véd meg a vész között,
s jósors idején öröm;
a honi földre fegyverük
oltalma sugárzik.
Nehéz kincsnél több nekem, és
királyi termeknél is a jó
utódok gondos nevelése.
A gyerektelen életet,
s aki kedveli, gyűlölöm;
ha szerény javakat, de derék fiaikat
nyújt sorsom - öröm lesz.

Pán megszentelt székhelye, és
te, szomszéd szikla, Hosszú
barlangteli Szirtek,
amik előtt Agraulosznak
három lánya táncba forog
viruló füveken a pallaszi
szentélynél, szűrinx 456 (462-498)

színes szép hangjaira,
a dalokra, miket homá-
lyos barlangokban,
Pán, kizeng a sípod,
ahol egy árva szűz
szült csecsemőt Phoibosznak, és
kitette madár- és vad-lakomául
keserű násza bús isteni gyermekét.
Sose mondta se szőttesi szál, soha szó
nekem azt, hogy boldog a földilakó,
kinek isten az apja.*

IÓN

Szolganők, kik illatontó szent lakunknak lépcsején
gazdátok vigyázva vártok, hogy közétek visszatér,
elhagyta-e már a jóslat szent zugát s a szent tripúszot*
Xúthosz, vagy még bent a választ várja a meddőség felől?

KARVEZETŐ

Bent, barátjuk, bent a házban; nem lépett ki mostanig.
Most azonban erre tart már, mert a szentély ajtaja
megcsikordult, s látom is már, hogy kilép élénk urunk.

Xúthosz jön; át akarja ölelni Iónt

XÚTHOSZ

Üdv neked, fiam; szavamnak kezdetül ez való.

IÓN

Üdvöm van, te meg légy józan* - s mindketten jól vagyunk.

XÚTHOSZ

Add kezed, hadd csókolom meg, s hagyd ölelnem testedet.

IÓN

Józan vagy, vendég, vagy isten őrületbe kergetett?

XÚTHOSZ

Józan, mert mit újra-leltem, a legdrágábbat csókolom.

IÓN

Állj, el a kézzel! Főmről isten szent füzérét szaggatod. 457 (499-522)

XÚTHOSZ

Átkarollak; nem rabollak! Feltaláltam kedvesem.

IÓN

(hátrahőköl: nyilát szegzi rá)

Nem mégy hát, amíg tüdődbe nem fogadtad fegyverem?

XÚTHOSZ

Mért szaladsz, mikor, ki néked legdrágább, megismered?

IÓN

Múzsza nélkül ránktörőket észre nem hozok soha!

XÚTHOSZ

Ölj meg s tégy máglyára aztán mint apádnak gyilkosa.

IÓN

Hogy lehetnél, mondd, apám? Ezt nem nevetség hallanom?

XÚTHOSZ

Nem, ha száguldó szavammal fölfedem, mit gondolok.

IÓN

S az mi volna?

XÚTHOSZ

Hogy fiam vagy, s néked én apád vagyok.

IÓN

S ezt ki mondja?

XÚTHOSZ

Az, ki nékem fölnevelt itt, Loxiász.

IÓN

Csak te tanuskodol magadnak.

XÚTHOSZ

Hallva isten jósszavát.

IÓN

Rejtve szólt ó, rosszul érted.

XÚTHOSZ

Akkor hallani sem tudok.

IÓN

Hát mi volt Phoibosz beszéde?

XÚTHOSZ

Hogy kivel találkozom...

IÓN

Találkozol...?

XÚTHOSZ

...ha az isten szentelt házát elhagyom...

IÓN

Azt milyen sors éri, mondd?

XÚTHOSZ

Az nem lesz más - az én fiam. 458 (523-536)

IÓN

Tőled lett, vagy mástól kaptad?

XÚTHOSZ

Mástól, ám az én fiam.

IÓN

S hozzám hozott első lépted?

XÚTHOSZ

Senki máshoz, gyermekem.

IÓN

Honnan ér e jószerencse?

XÚTHOSZ

Ketten egyen ámulunk.

IÓN

Mily anyától származom hát, mondd meg.

XÚTHOSZ

Én se tudhatom.

IÓN

S Phoibosz?

XÚTHOSZ

Ennek örülve, arról nem kérdeztem már tovább.

IÓN

Hát talán a földből nőttem?

XÚTHOSZ

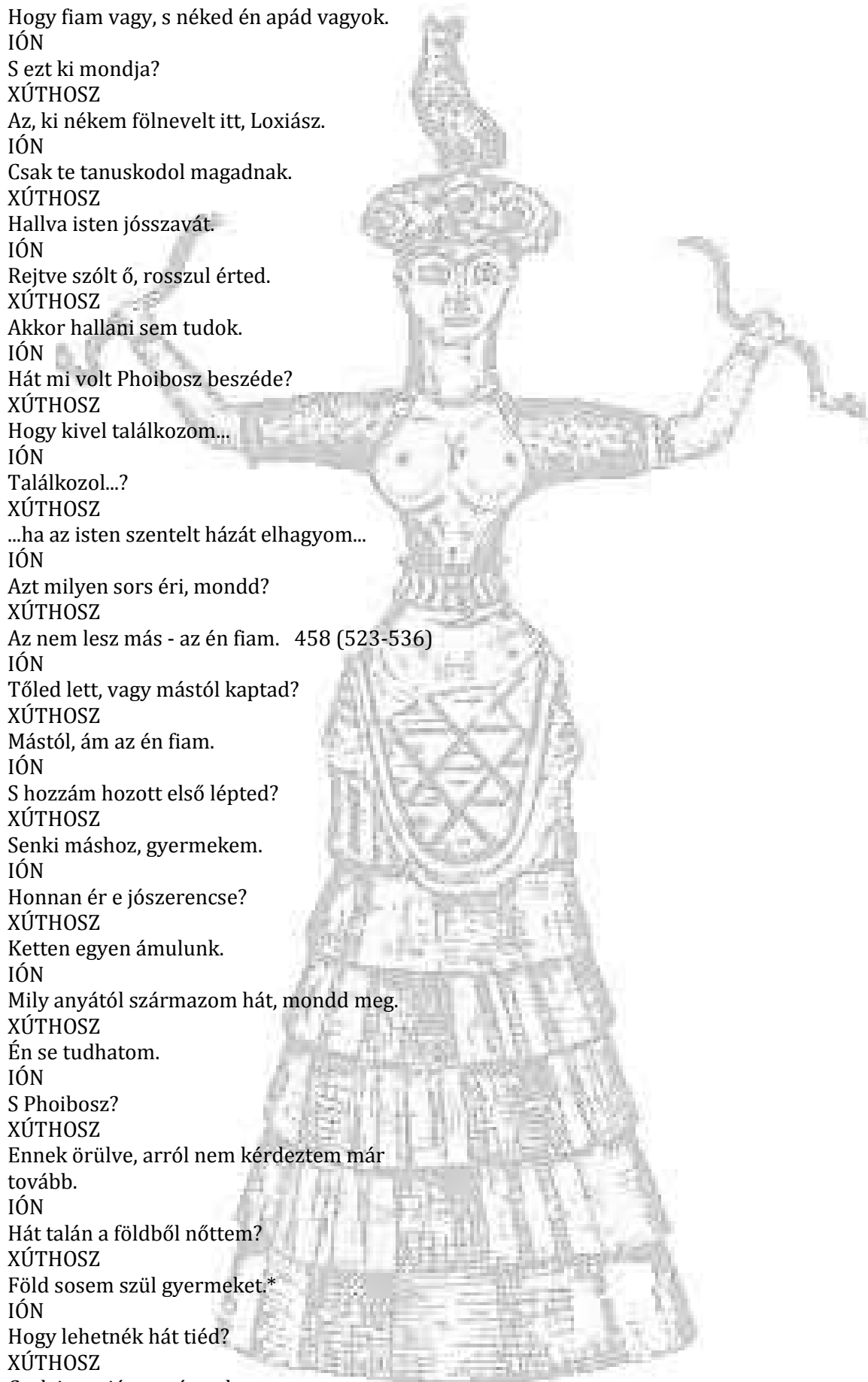
Föld sosem szül gyermeket.*

IÓN

Hogy lehetnék hát tiéd?

XÚTHOSZ

Csak isten jósszavát tudom.

IÓN

Gondoljunk meg sorra mindent.

XÚTHOSZ

Többre is jutunk, fiam.

IÓN

Volt-e titkos nászod egykor?

XÚTHOSZ

Ifjúkorban, balgatag.

IÓN

Előbb, mint Erekhtheusz lányát elvetted?

XÚTHOSZ

Később soha.

IÓN

Engem akkor nemzettel hát.

XÚTHOSZ

Egybevág a két idő.

IÓN

S hogy kerültem erre aztán?

XÚTHOSZ

Ezt ki nem bogozhatom.

IÓN

Hosszu úton, messze földre? 459 (537-549)

XÚTHOSZ

Én is csak csodálkozom.

IÓN

Jártál Püthó szirtjein már?*

XÚTHOSZ

Bakkhosz éji ünnepén.

IÓN

És vendégül, mondd, ki látott?

XÚTHOSZ

Delphoi lányaival ki ott...

IÓN

...beavatott, vagy hogy neveznéd?

XÚTHOSZ

Mainaszokkal,

az ünnepen.

IÓN

Józanul, vagy ittasultan?

XÚTHOSZ

Bakkhosz édes üdve közt.

IÓN

Így fogant tehát anyám!

XÚTHOSZ

A sors így fejti meg, fiam.

IÓN

S e szentélybe hogy kerültem?

XÚTHOSZ

Biztosan kitett a lány.

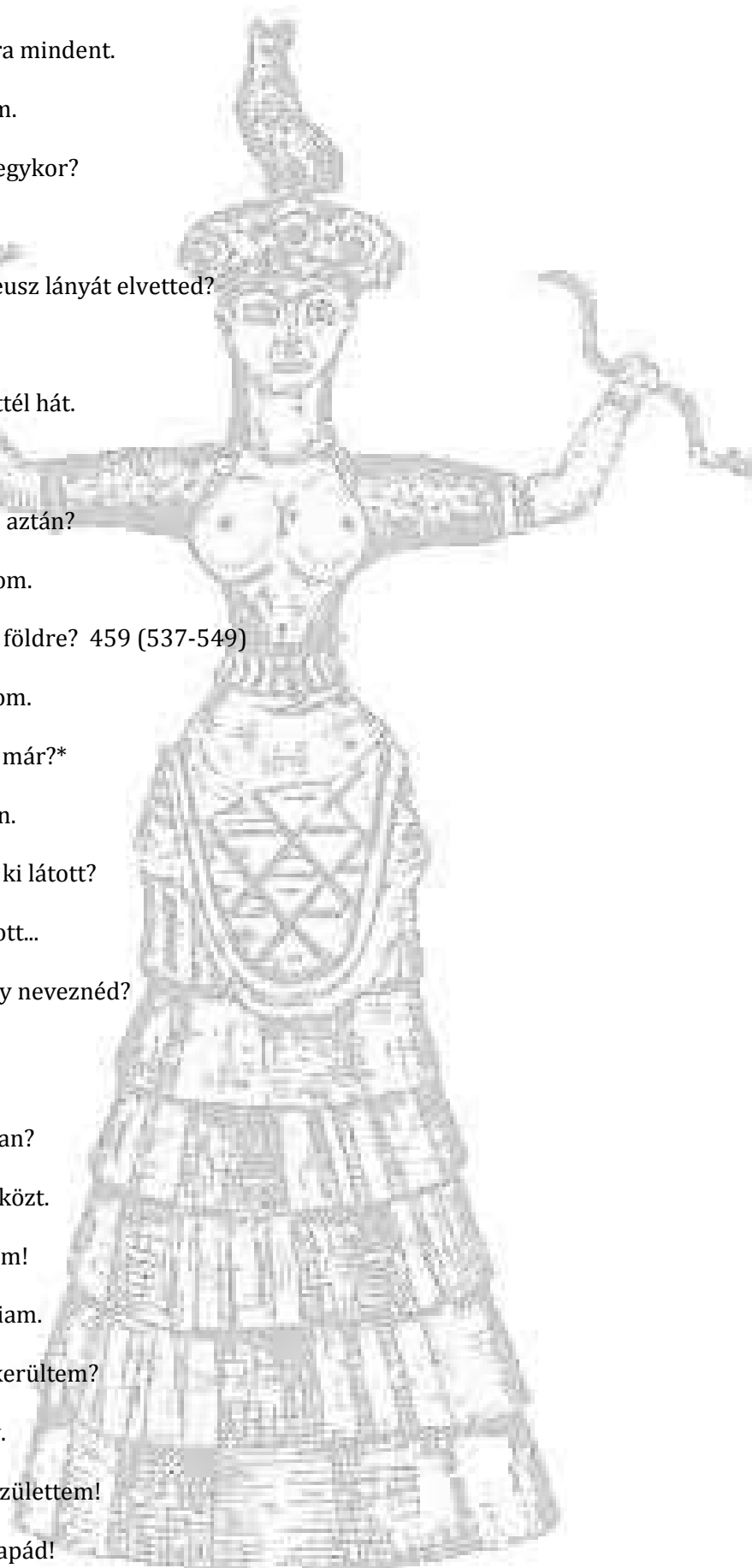
IÓN

Nem rabszolgaként születtem!

XÚTHOSZ

Gyermekem, fogadd apád!

IÓN

Istenünkben kételkednünk már nem illik.

XÚTHOSZ

Bölcs e szó.

IÓN

És mi többre vágyakoznám...

XÚTHOSZ

Úgy látsz most, miként való.

IÓN

...mint hogy fia Zeusz fiának legyek?

XÚTHOSZ

Attól származol".

IÓN

Átöleljem hát, ki nemzett?

XÚTHOSZ

Istenedben bízva, tedd.

IÓN

Üdvözlégy, apám!

XÚTHOSZ

E szép szót elfogadnom jó öröm! 460 (549-561)

IÓN

S üdv e mái napnak is!

XÚTHOSZ

Mely boldoggá tesz engem is.

IÓN

Drága jó anyám, talán még megláthatlak téged is?

Vágyom erre, sokkal inkább, mint idáig, bárki vagy.

Jaj, de hátha már halott vagy, és reményem elveszett.

KARVEZETŐ

A házatok jósorsát érezzük mi is;

de bárcsak lelne sarjadékra asszonyom

s Erekhtheusz ősi háza éppily boldogan.

XÚTHOSZ

Az isten azt, hogy rádtalálok, gyermekem,

megmondta, s íme egyesített énvelem;

a legdrágábbra leltél, mitse tudva, te.

De mit helyes, hogy áhítsz, én is áhitom,

hogy föltaalád anyádat éppígy, kedvesem,

és én a nőt, ki nékem a napvilágra szült.

Az időre bízzuk, s föltaaláljuk biztosan.

Most hagyd el az isten földjét, bolygásod helyét,

s apáddal egyetértve már Athénba jöjj,

hol rád apád boldog kormánypálcája vár,

és nagy vagy; mert két nagy bajból egy se bánt;

nem lesz neved se nemtelen, se nincstelen,

mivel nemes vagy és éppen nem kincstelen.

Miért vagy néma? Földre mért sütöd szemed?

Töprekedésbe hullva bússá változol,

s apádat újra félelembe kergeted.

IÓN

Nem egy az arca dolgainknak, hogyha még

távolból nézzük, és ha már egész közel.

A jószerencsét áldom, amért nemzőapám

fölleltem; mégis, halld, mi nyomja lelkemet:

Athén nagy hírű népe, mondják, bennszülött,

s a városába nem más földről költözött;
hát két baj ér, ha majd közénk csöppenek:
nevem bevándoroltnak sarja s fattyu lesz.
S baráttalan ha ezt a szégyent hordozom,
minek neveznek? - senkitől lett semminek. 461 (562-594)

S ha megragadni vágnám a kormányrudat
a városban, majd lenn a tenni nemtudók
meg is gyűlölnék: mert gyűlölt, ki felkerül:
s a jók, akik bölcsen vezetni képesek,
de csöndben élnek, szólni nem törekszenek,
nevetségesnek és bolondnak tartanak,
hogyan ily veszélyes városban nem nyughatom.

S ha tán a fentiek sorába feljutok,
kiknek szavuk van, akkor folyton félhetek
a szavazatoktól. Ez a szokás ott, hidd, apám.
Kiknek hatalmuk s tisztjük is van, gyűlölik
a versenytársat, ellenségesek nagyon.

S ha én, a vándor, abba a házba érkezem,
gyerektelen nőhöz, ki eddig még veled
együtt viselte balsorsát, s most elszőkött
reménye, és csak ő maradt keserv között,
hogyan engem meg ne gyűlöljön, nem is lehet;
ha oldaladnál állok, s ő gyerektelen,
boldogságodra nézhet-é keservtelen?

S majd engem elhagysz, hogy vigasztald hitvesed;
vagy engem kedvelsz, s házibékéd elveted?
Hány gyilkolószeret, hány ölő mérget talált
idáig oly sok asszony, férjét veszteni!

Másrészt, apám, hidd: szánva-szánom asszonyod,
hogyan így öregszik meddón: mert hiszen nemes
apák lányaihoz ez méltatlan szenvedés.

S amit dicsérni balgaság: a királyi sors,
édes, ha messziről tekinted, s gyötrelmem
otthon: szerencsés, vagy boldog lehet talán,
ki folyton orv erőttől félve les körül
s úgy él? Közember, hogyha sorsa kedvező,
inkább akarnék lenni, mint uralkodó,
ki örvend, hogyha a gaztevők barátai,
s mert fél a haláltól, az igazakat gyűlöli.

Azt mondanád, hogy ezt az arany megéri mind,
s a bőség jó; de ócsárló szót hallani
nem vágyom én, sem bajjal bírni kincseket.
Szerény vagyont kívánok inkább, búttalan!

S most halld, apám, hogy itt mi volt számomra jó: 462(5595-633)
szabadidő, mi az ember legfőbb java,
kevés tolongás; ösvényről le nem zavart
egy gaztevő sem; mert azt túrni sem lehet,
ha hitványabbnak kell átengednünk helyet.
Az istenekhez esdettem; s örvendező,
sosem szomorgó emberekkel volt szávam.
Egytől bucsúztam, más zarándok érkezett,
s kedves voltam mint új, az új vendégnek is.
S mit kérünk kéne, ha ellenünkre volna is:
igaznak törvény és természet készített

az istenség iránt. S ha ezt meggondolom,
itt jobbnak tartom életem, mint ott, apám.
Hadd éljek csak magamnak; hidd: egy haszna van,
ha sokkal vagy kevésse élünk boldogan.

KARVEZETŐ

Szép volt szavad; ha szívemnek szerettei,
e szó szerint, a boldogságuk föllelik.

XÚTHOSZ

Inkább tanulj boldogságodhoz érteni!
Hol rádtaláltam, itt szeretném kezdeni:
közös nagy ünnep asztalánál áldozunk,
születésnapod megünnepeljük, késve bár.
S ma még csak mint vendégbarátot hívlak el
lakománkra; és később, athéni földön is
vendég gyanánt vezetlek, nem mint gyermekem.
Mert nem kívánom asszonyom busítani,
ki magtalan, míg én magam boldog vagyok.
Lesz később arra alkalom, hogy rávegyem
a nőmet, hogy jogart te tartsál földemen.
Ión legyen szerencsémhez illő neved,*
mivel mikor kiléptem a szentélyből, velem
te jöttél szembe először. Most hát gyűjtsd ide
víg áldozó-ünnepre jóbarátaid:

Delphoiből elmegy, búcsut kell hogy mondj nekik.

S ti, szolgálók, parancsom, hogy hallgassatok;
ha asszonyomnak szólnátok - halálotok.

IÓN

Megyek; de jósorsomnak még egy híja van,
apám, mert hogyha azt, ki szült, föl nem lelem, 463 (634-669)
az életem semmit nem ér. S ha esdhetem:
ó, bár athéni polgárnő lehetne ő,
szólásjogom hogy révén is lehetne majd.
A tiszta-vérű városban, ki bevándorolt,
ha polgárnak mondják is, szolgáló-zár kerül
ajkára, és a nyílt beszédhez nincs joga.

Xúthosz és Ión elmegy

KAR

Látom könnyeit én, s hallom a
keserű gyász kiáradó jajszavát,
mikor az én királynőm urát vidám
apa gyanánt látja,
csak ő az árva, ő a gyermeknélküli.
Milyen jóslatod kélt, Létó fia,
jós-isten, milyen?
Ez a fiú, a templomoknak nevelt
fia ugyan milyen anyától eredt?
Nem ráz meg isten
jósszava: hátha család ígé.
E sorstól rettegek,
hova, hova is vezet.
Különöset regél nekem a hiradó
különös isten-szó.

Cselt rejt e gyermek végzete,
ki idegen vér gyermeke,
van-é, ki ebben kétkedik?

Ti kedvesek, az én úrnőmnek
fülébe súgjam-é, mi hír ért ide
ura felől, ki néki mindent jelent
s kivel együtt remélt?
Most asszonyom bánatban él, míg boldog az;
mire megőszül ő, a férj majd nem is
becsüli hitvesét.
Be nyomorult, ki így a dús házba jut,
s aki e jót, jövő jóra, nem tartja fenn.
Vesszen csak el, vesszen, ki így 464 (670-704)
rászedi asszonyom;
és ne áldja istene
- még ha a láng fölött lepényt
kegyesen áldoz is - sohase; tudja meg
.....
úrnőm, hogy hozzá hú vagyok.
Az új fiú s az új apa
új ünnepen vigadni megy.

Parnasszosz magas oromcsúcsai,
kik föl az égig értek, figyelő hegyek,
hol Bakkhosz emel lobogó tüzeket, fáklyát,
s szökell az éjben, gyorsan, a bakkhánsnők élén!
Csak sose érje el a fiú városom,
de haljon meg itt ezen az új napon.
Zokog a városunk, ha idegen törhet
tolakodón belé.
Legyen az úr csupán az, ki volt:
Erekhtheusz király.

Kreúsza az öreg Nevelővel jön a szentély felé

KREÚSZA

Te agg, ki nevelted egykoron Erekhtheuszt, aki
az én apám volt, míg a napvilágon élt,
az isten jóshelyéhez vonszold föl magad,
hogy együtt örvendj vélem ott, ha Loxiász,
az úr, nekem majd zengve jósol gyermeket;
jósorsot édes kedvesekkel osztani,
és hogyha tán - mi úgy ne essék! - bánat ér,
a jóbarát szemébe nézni jólesik.

Mert téged én, miként te rég az én apám,
apám helyett tisztellek, bár úrnőd vagyok.
NEVELŐ

Lányom, nemes szülőkhöz méltó gondolat
lakik szivedben, s véle földmélyből fakadt
nagy őseidre szégyent nem hozol soha.

Csak húzz, segíts a templomig, csak vígy oda! 465 (705-738)
Meredek út ez; aggkoromnak, sántító
lábam segítve, kérlek, légy az orvosa.

KREÚSZA

Kövess tehát: nyomom követve lépegess.

NEVELŐ

Nézd csak!

Lábam botol, de szellemem fürgén lohol.

KREÚSZA

Botodra dőlj, az út göröngyét jól vigyázd.

NEVELŐ

Az is vak ám, ha gyengén lát a két szemem.

KREÚSZA

Úgy, úgy, valóban; csak ki ne dőlj, míg feljutunk.

NEVELŐ

Nem, készakarva bizony nem; csak már nincs erőm.

KREÚSZA

Rokkám s vetélőm hú segítői, asszonyok,
milyen jósszót kapott a gyermekek felől,
kikről kérdezni jöttünk erre, az én uram,
beszéljetek; s ha jóról tudtok vallani,
nem háládatlan úrnő fogja hallani.

KARVEZETŐ

Jaj, istenség!

NEVELŐ

Nyitó-szavuk nem jószerencse hírnöke.

KARVEZETŐ

Szerencsétlen!

NEVELŐ

A jósszó, mit kapott királyunk, bajt hozott?

KARVEZETŐ

Ahol halállal rémítgetnek, mit tegyünk?

KREÚSZA

Milyen sugallat ez, s miféle rettegés?

KARVEZETŐ

Mondjam ki, vagy maradjak néma? Mit tegyek?

KREÚSZA

Beszélj, hisz oly csapásról tudsz, mi engem ért. 466 (739-759)

KARVEZETŐ

Nohát kimondom, bárha kétszer haljak is!

Úrnőm, karodba gyermeket sosem vehetsz;
emlődre, tudd meg, nem szoríthatsz magzatot.

KREÚSZA

Halnék meg inkább!

NEVELŐ

Lányom!

KREÚSZA

Ó, jaj, én szegény!

iszonyu e csapás, kedvesek, iszonyu kín.

NEVELŐ

Végünk van már, leányom.

KREÚSZA

Ó, jaj! Ó, jaj!

Keresztülveri e keserü fájdalom
egész mellemet.

NEVELŐ

De még ne jajgass...

KREÚSZA

Jajgatok és zokogok.

NEVELŐ

...míg meg nem tudjuk...

KREÚSZA

Kell-e egyéb híradás?

NEVELŐ

...hogy ezt a szörnyü sorsot osztja-é veled királyunk, vagy csak egymagadban szenveded.

KARVEZETŐ

Fiút adott, te jó agg, néki Loxiász; örvend magában, más a sorsa, mint ezé.

KREÚSZA

Búra a bú borul így, zokog a, zokog a kín, teteje tornyosul.

NEVELŐ

És meg kell még egy asszonytól születnie, vagy él a gyermek, mit mondott a jósige?

KARVEZETŐ

Él, él bizony, föl is serdült már; Loxiász így adta át uradnak; ott voltam jelen.

KREÚSZA Mit mondsz? Ki sem is mondható, nem hallható szavakat itt nekem! 467 (760-783)

NEVELŐ

S nekem! S miképpen teljesült e szó, felelj világosabban, és mondd meg: ki a gyermeke?

KARVEZETŐ

Kit először lát, mikor a szentélyből kilép, a férjed, isten azt adta mint gyermekét.

KREÚSZA

Jaj nekem! Jaj nekem! Immár gyermektelen kell élnem életem, árvaként, árvaként az árva házban.

NEVELŐ

Kiről beszélt így? S ő kivel találkozott ez árva asszony férje? Hogy s hol látta meg?

KARVEZETŐ

Emlékszel, édes úrnóm, arra az ifjura, ki itt söpörte a szentélyt? Ó urad fia.

KREÚSZA

Bár tovaszállhatnék,* messze a hellén föld-ről, napnyugati csillagokig, nehéz kínom elől menekülve, ti kedvesek!

NEVELŐ

S az apja őt milyen néven nevezte, mondd. Megtudtad ezt, vagy el sem hangzott még neve?

KARVEZETŐ

Iónnak, minthogy ott apjával szembe jött.

NEVELŐ

S az anya ki volt, ki szülte őt?

KARVEZETŐ

Azt nem tudom.

De elment, hogy szavamból mindent tudj, öreg, urunk a szent sátorba, titkon, gyermeke

születése napját áldozattal ülni meg,
s hogy az új gyermekkel együtt lakjon lakomát.

NEVELŐ

Úrnóm, elárult - mert hisz véled szenvedek -
a férjed minket, cselszövése álnokul
kigúnyol, és Erekhtheusz házából kivet;
kimondom ezt, nem mintha gyűlölném urad,
de jobb szeretlek téged, mint a férjedet.
Hisz városunkba ő idegenként érkezett, 468 (784-813)

s hogy téged elvett, házat és kincset kapott,
s egy más asszonnyal nemzett mégis gyermeket
titokban, és hogy mért titokban, halld szavam:
mert látta, hogy meddő vagy, és a sorsodat
nem óhajtotta véled immár osztani,
egy szolganőt emelt ágyába titkosan,
e gyermeket nemzette, és elküldte, hogy
Delphoiban fölneveljék; itt nevelkedett
isten lakában fölszentelve, titkosan.

S meghallva férjed, hogy már fölserdült fia,
rávett, hogy erre jertek kérni jóslatot.

Nem az isten volt hazug, de ő, a gyermekét
rég itt neveltető, ki ily cselet szőtt, s ha majd
leleplezik, mindent az istenségre fog;
de hogyha Athénba ér, időt nyer, s végülis
a föld uralmát majd fiának játssza át.

S rég föltalálta, hogy mi legyen új neve:
Ión, mivelhogy éppen szembe jött vele!

KARVEZETŐ

Gyűlöltem én a gaztevőket mindig is,
kik jogtalant mívelnek és felékitik
fortéllyal. Az én barátom balga s jó legyen
inkább, semmint okos de álnokjellemű.

NEVELŐ

S a legszörnyebb majd az lesz mind e baj között,
hogy ezt az anyátlan számbasemjövőt, akit
szolgáló szült, lakodba mint urat viszi.

Nem volna ilyen nagy baj, ha nemes nő gyermekét
vinné a házba, tőled kapva engedélyt,
meggyőzve, mint meddőt; s ha ez tán bántana,
inkább az Aiolosz-házból vett volna nőt!*

Valami asszonyit kell tenned épp ezért;
kardot ragadnod, cselt eszelned, vagy talán
férjed s fiát is megmérgezned, asszonyom,
előbb, mint néked kéne halnod általuk.

Erről letéve, életed veszítheted:

ha két ellenség egy tető alá kerül,
vagy egyikük, vagy másikuk, de bajba hull.

Én véled együttmunkálkodni kész vagyok, 469 (814-850)

megölni azt az ifjút, a házba lépve, hol
az étkeket készíti, és tartásomat

- éljek vagy haljak - meghálálni, asszonyom!

A rabszolgára szégyent* egy hoz csak: neve;
de más egyébben a szabadnál semmivel
nem hitványabb a szolgál, hogyha nemesszívű.

KARVEZETŐ

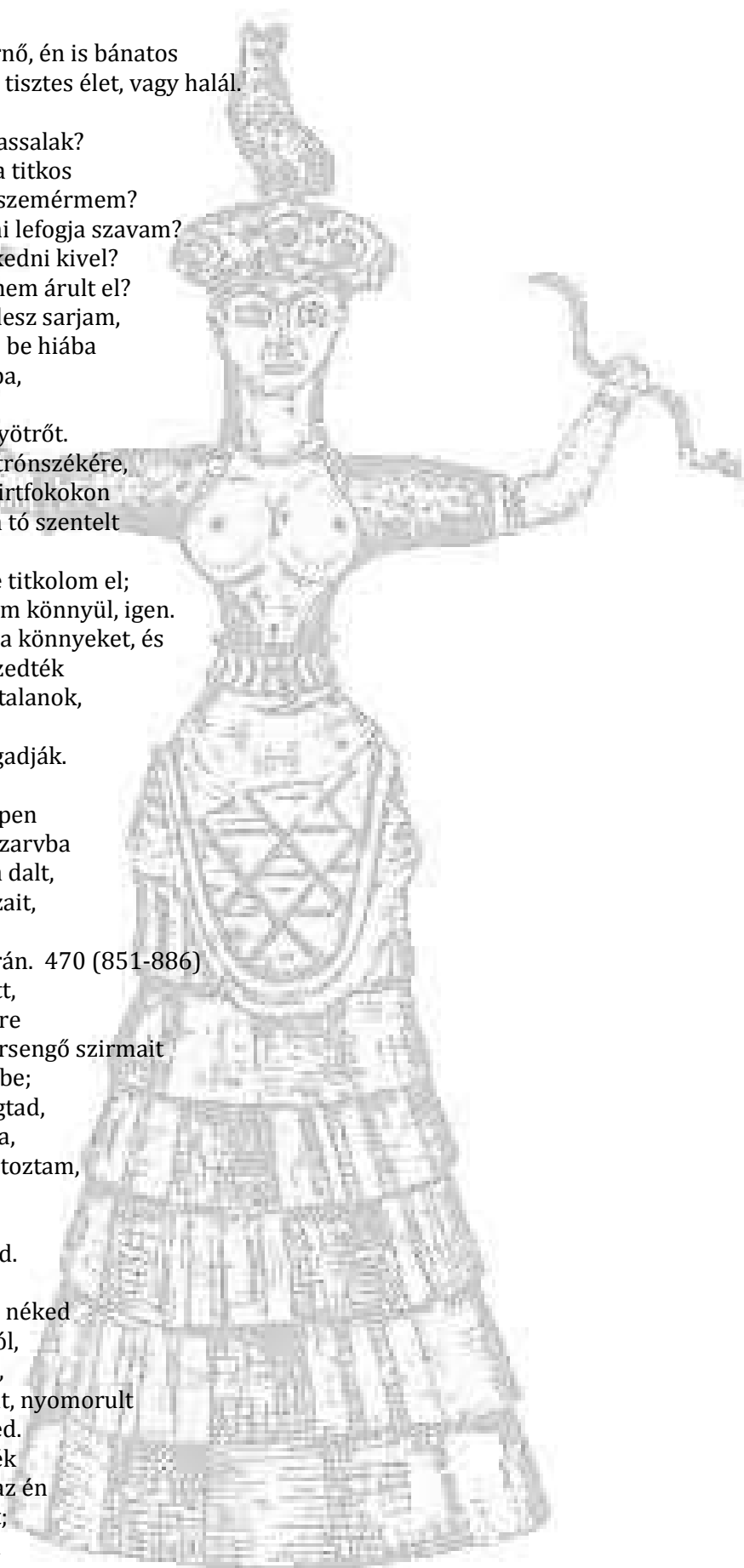
Hadd osszam, édes úrnő, én is bánatos
sorsod, mire vágyom: tisztos élet, vagy halál.

KREÚSZA

Én lelkem, hogy hallgassalak?
Vagy hogy tárjam fel a titkos
nászt, így odahagyva szemérmem?
Van-e még akadály, mi lefogja szavam?
S volna erénybe vetekedni kivel?
Hát uram engem ma nem árult el?
Oda van házam, sose lesz sarjam,
s vége reményemnek, be hiába
ápoltam idáig, be hiába,
titkolva a nászt,
titkolva szülésem, a gyötrőt.
De Zeus sokcsillagu trónszékére,
meg az istennőre a szirtfokokon
meg a sokhabu Tritón tó szentelt
partperemére,
nászomat immár sose titkolom el;
ha kimondom, a szívem könnyül, igen.
Jaj, két szemem ontja a könnyeket, és
a lelkem fáj, mert rászedték
az emberek és a haláltalanok,
kik - bizonyítom -
nászuk gonoszul letagadják.

Ó, héthúrú lanton szépen
játszó! ki a réti ökör szarvba
öntöd, a lelketlenbe, a dalt,
Múzsák édes himnuszait,
Létó sarja, vádollarak
itt, a fényes nap sugarán. 470 (851-886)
Arany hajad szikrázott,
így jöttél, míg keblemre
a sáfrány arannyal versengő szirmait
szedegettem,* leplembe;
fehér csuklóm megfogtad,
vonszoltál a barlangba,
„Anyám! anyám!” kiáltottam,
vittél heverődre,
szégyentelen isten,
s Küprisz örömét élted.

S én szegény, szültem néked
fiút, kit, félve anyámtól,
fekhelyedre tettem ki,
oda, hol, én nyomorult, nyomorult
nászba fonódtam véled.
Jaj nékem! Már elvitték
a ragadozó madarak az én
szegény fiamat, fiadat;
s te a lantodon játszol
édes dalt most is!

Ó, jaj, Létó gyermeke,
ki itt jósolgatsz
arany trónszéken ülve
a kerek föld közepén,
füledbe kiáltom, halld:
„Erőszakos szerető,
ki a férjemnek, kitől sosem
oroztál örömet,
házát fiúval áldod;
de az én fiam és a tiéd eltűnt,
azt madarak ragadták fel
az anya pólyáiból, elvitték.
Gyűlöl téged Délosz, gyűlöl
a babér a fürtös pálma mellett,
hol szent vajudásában téged Létó
megszült mint zeuszi gyümölcsöt.” 471 (887-922)

KARVEZETŐ

A bajnak, ó, jaj, nagy kincstára nyílik itt
elénk; s ki látja, mind hullajtja könnyeit.

NEVELŐ

Lányom, ha arcod nézem, részvét tölti el
lelkem - szívem magamon kívül háborog.
A bajnak egy hulláma éppen elvonul,
s szavadra íme nyomban másik tornyosul,
miket kimondva, mostani kínjaid felől
más szenvedésnek másik ösvényére érsz.
Mit mondsz? Mivel vádolja ajkad Loxiászt?
Milyen fiút szültél? És hol tetted ki őt
vadaknak édes étekül? Mondd újra el.

KREÚSZA

Bár szégyelem, de jó agg, elmondom neked.

NEVELŐ

A jóbaráttal együttssirni jól tudok.

KREÚSZA

Halld meg tehát. Kekropsz szikláit ismered,
a Hosszu-Szirtet; északon barlangja van.

NEVELŐ

Igen, hol Pán szentélye és oltára áll.

KREÚSZA

Ott folyt közötte s köztem szörnyü küzdelem.

NEVELŐ

Miféle? Lásd, szavadra máris könnyezem.

KREÚSZA

Phoibosz legyűrt ott és erővel nászra vett.

NEVELŐ

Jaj, lányom! Hát amit sejtettem, úgy esett?

KREÚSZA

Azt nem tudom. Ha az igazat mondod, rádhygom.

NEVELŐ

Titokban nyögtél, titkos kórbán szenvedő.

KREÚSZA

Az volt a baj, mit elbeszéltem most neked.

NEVELŐ

S e nászt Phoibossal, mondd, hogyan titkoltad el? 472 (923-946)

KREÚSZA

Szültem, te jó agg; halld a szóm, s viseld is el.

NEVELŐ

S bábád ki volt? S hol? Vagy magadban vert a kín?

KREÚSZA

Magamban, ott a barlangban, hol a nász esett.

NEVELŐ

S a gyermek hol van? Nem vagy mégsem magtalan!

KREÚSZA

Meghalt, öreg, vadállatok zsákmánya lett.

NEVELŐ

Meghalt? Az álnok Apollón hát nem óvta meg?

KREÚSZA

Nem óvta. Hádész házmélyén nevelkedik.

NEVELŐ

S ki tette ki azt a gyermeket? Csak nem magad?

KREÚSZA

Magam, lepelbe pólyáztatva, éjszaka.

NEVELŐ

S kitételéről nem tudott más senkisé?

KREÚSZA

Csak a sorscsapások és a rejtőzés maga.

NEVELŐ

És hogy hagyhattad a szirtüregben gyermeked?

KREÚSZA

Hogyan? Sok jajszó, sok keserves könny között.

NEVELŐ

Jaj!

Te vakmerő vétkes! De az isten vétkeesebb.

KREÚSZA

Ha láttad volna karját tární énfelém!

NEVELŐ

Emlőd keresve, vagy két ringató karod?

KREÚSZA

Hol nem pihent ő, s így méltatlan szenvedett.

NEVELŐ

És mit reméltél, míg kitetted gyermeked?

KREÚSZA

Hogy az isten majd megmenti, hisz saját fia. 473 (947-965)

NEVELŐ

Jaj, házad üdvét szélvihar zilálja szét.

KREÚSZA

Mért rejtet el főd, mért zokogsz, te jó öreg?

NEVELŐ

Magad s apád balsorsát látva gyászolok.

KREÚSZA

Halandók sorsa: nincs állandó semmisem.

NEVELŐ

Ne vesztegeljünk jajszavaknál,* gyermekem.

KREÚSZA

Hát mit tegyek? Kit a sors gyötör, tanácstalan.

NEVELŐ

A sértő istenen álld először bosszudat.

KREÚSZA

Halandó nő, én, istenen hogy győzhetek?

NEVELŐ

Borítsd lángokba Loxiász szent jóshelyét.

KREÚSZA

Félek, hisz épp elég volt eddig is bajom.

NEVELŐ

Azt tedd tehát, mit merhetsz: öld meg férjedet.

KREÚSZA

Szégyenleném, az egykor tiszta nász miatt.

NEVELŐ

Az ifjút hát, ki ellenedre tűnt elő.

KREÚSZA

Ezt boldogan, csak tudnám! Mondd meg hát, hogyan.

NEVELŐ

Fogass kísérő szolgálókkal kardokat.

KREÚSZA

Megyek tehát, de hol történjék ez, felelj.

NEVELŐ

A szent sátorban, hol vendégeli társait.

KREÚSZA

A gyilkosságot látják, s gyöngé a szolganép.

NEVELŐ

Jaj, kishitű! Tanácsolj hát valamit magad. 474 (966-984)

KREÚSZA

Találtam tervet, jócselűt, mely célravisz.

NEVELŐ

A cselben és a célban is segítelek.

KREÚSZA

Figyelj: a Földszültek csatáját ismered?

NEVELŐ

Phlegrában vívtak harcot* ők s az istenek.

KREÚSZA

Ott szülte fényre a förtelmes Gorgót a Föld.

NEVELŐ

Az istenek ellen, hogy segítse sarjait?

KREÚSZA

De Zeusz leánya Pallasz végzett is vele.

NEVELŐ

Ez ősi mondát már régóta ismerem.

KREÚSZA

Athéna e szörnynek bőrét mellén hordja most.

NEVELŐ

S aigisznak, Pallasz vértjének hívják mezét?

KREÚSZA

Ilyen nevet kapott, hogy a harcba érkezett.

NEVELŐ

S a szörnyetegnek, mondd, miféle alakja volt?

KREÚSZA

Kígyók-övezte nagy pajzshoz hasonlított.

NEVELŐ

Lányom, hogy árthat ellenségeidnek ez?

KREÚSZA

Erikhthonioszt ismered, nem, jó öreg?

NEVELŐ

Kit a föld sarjasztott fényre, ősapátokat?

KREÚSZA

Mikor újszülött volt, Pallasz néki átadott...

NEVELŐ

Mit? Mondd ki, mért is fognád vissza ezt a szót?

KREÚSZA

...két vércseppet, mit a Gorgó teste hullatott. 475 (985-1003)

NEVELŐ

S az ember életén ezek hatalma mi?

KREÚSZA

Az egyik öl, s a másik minden kórt elűz.

NEVELŐ

És hogy kötötte a kisfiú testére ezt?

KREÚSZA

Arany hüvelyben, s ő apámnak adta át.

NEVELŐ

S apád halálakor terád szállott e kincs?

KREÚSZA

Igen, s a tok kezem csuklóját ékíti.

NEVELŐ

S Athéna e kettős ajándéka mit tehet?

KREÚSZA

Minden csepp vér, mely az ér csövéből serkedett...

NEVELŐ

Milyen hatásu, és milyen hatalma van?

KREÚSZA

...elűz minden kórt és táplálja az életet.

NEVELŐ

S a másik csepp, mit említettél, mire jó?

KREÚSZA

Az öl, mivelhogy a kígyók mérgéből való.

NEVELŐ

És egybekeverve hordod a kettőt, vagy külön?

KREÚSZA

Külön: mi árt, haszonhozóval nem vegyül.

NEVELŐ

Édes leányom, megvan mindened, mi kell!

KREÚSZA

Hát ettől hal meg az ifjú; és te ölod meg őt.

NEVELŐ

Hol és hogyan? Te szólj, a bátor tett enyém.

KREÚSZA

Athénban, hogyha majd házamba érkezik...

NEVELŐ

Nem jó, te sem tartottad jónak tervemet. 476 (1004-1022)

KREÚSZA

Mért? Attól félsz talán, mit én is sejthetek?

NEVELŐ

Ha nem teszed is, majd gyilkosának tartanak.

KREÚSZA

Igen, mondják, hogy féltékeny a mostoha.

NEVELŐ

Itt öld meg őt - s a vádat visszavetheted.

KREÚSZA

S előbb jut részemül majd így az élvezet.

NEVELŐ

S titkon megelőződ titkot-őrző férjedet.

KREÚSZA

Tudod, hogy mit tégy? Vedd át ezt az arany-hüvelyt,

Athéna ősi ékszerét, s eredj oda,

hol férjem, előlem búva, ökröt áldozik,

s ha végetér a lakoma és loccsantanak

az isteneknek: mit köpenyed redője rejt,

a mérget az ifju serlegébe hintsd bele,

de csak az övébe, más ne kapjon ily italt,

mely a nálam úrrá lenni vágyót illeti.

Ha ez lefut gégéjén, el nem ér soha

a nagyhírű Athénba, meghal, ittmarad.

NEVELŐ

Te most a házigazdád otthonába menj,

míg én, amit rámbíztál, híven megteszem.

Indulj, te vén láb, vígy a tetre, ifju légy,

az elfutott idő akár mint gátol is.

Ki úrnőd ellensége, törj az ifjura,

segítsd megölni s a házból távortartani.

Legyen csak jámbor az, ki boldog, illik is

hozzá, de azt, ki ádáz ellenségre ront,

nincs semmi törvény visszafogni, nincs soha.

Kreúsza és a Nevelő elmegy

KAR

Utakat-őríző Démétér-leánya,*

éj utain ki uralkodol, vidd 477 (1023-1049)

ezt a nappali szörnyü kínhalálos italt

borkeverőbe töltve, amerre küldi,

küldi az asszonyom, földszülött

Gorgónak lenyesett feje vérét, ahhoz,

ki az Erekhtheidák

lakába fúrja magát.

Városomon király más ne légyen,

más ház szülötte,

mint az ősi nemes Erekhtheidák!

Hogyha viszont a fiú nem hal meg, és úr-

nőm, a merészszivü, célra nem jut,

melyben bízva reménykedik, vagy kard hegye döf

torkába, vagy nyaka szorul hurokba,

véget vet kínnal a kínjainak,

s egy más életet öltve száll a földbe.

Háza ölén idegen,

máshonnan-jött urakat,

míg lehel, úgyse tud nézni fényes

szeme sugarával,

ő, az ősi nemes apák leánya.

Szégyenlem a sokdalu isten

előtt,* hogyha a táncos forrásoknál
az isteni fáklvás ünnepet
látja ez, éjszaka, álmotlanul,
mikor Zeusz csillagékú
ege is, és a hold is
táncol fönt a magasban,
s ötven néreuszi leány*
perdül a tengeren és az
örök folyók örvényei-
nél, táncsal tiszteli meg
az aranykoszorús leányt*
és isteni anyját,
hol királykodni, leszedve
más fáradsága gyümölcsét,
Phoibosz vándora vágyik. 478 (1050-1089)
Lássátok ím, kik csúfolódva,
Múzsák követői gyanánt, daloltok
a mi nászainkról s tilos
küpriszi kéjeinkről, vétkeinkről,
hogy erősebb jámborságunk
az álnok férfiakénál.
Az újrazengett ének,
a Múzsza, a férfiak
hitszegő nászait dalolja!
Lám, Zeusz unokája milyen
hálátlan: nem nemzett
közös gyermekeket, hogy jó
sors érje a házat,
úrnómmel; de gyönyört talált
másnál, neki kedvezett,
s fattyu-gyermeke így lett.

Kreúsza Szolgája befut

SZOLGA

Erektheusz híres lányát hol találhatom,
az úrnómet, ti asszonyok? Már mindenütt
kerestem bent a városban, s föl nem lelem,
KARVEZETŐ

Mi hír van, szolgatársam? Mért sietsz ilyen
gyors lábbal erre, s mit kívánnál mondani?

SZOLGA

Vadásznak ránk, e föld vezetői kergetik
úrasszonyunk, hogy megkövezve vesszen el.
KARVEZETŐ

Jaj, mit beszélsz? Hát nem maradhatott titok,
hogy azt az ifjut el kívántuk veszteni?

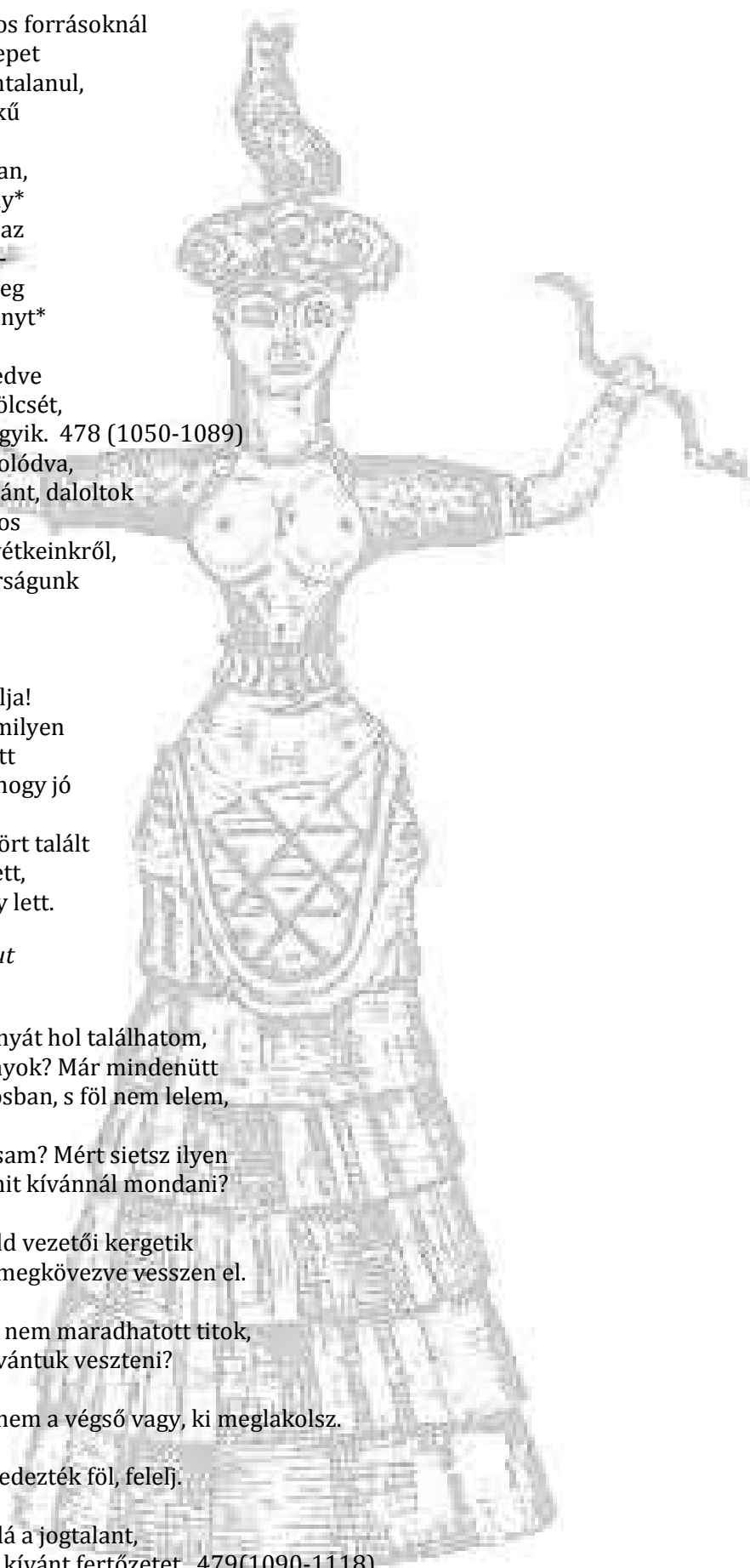
SZOLGA

Nem, nem maradt, s nem a végső vagy, ki meglakolsz.
KARVEZETŐ

E titkos tervet hogy fedezték föl, felelj.

SZOLGA

Az isten igazta igaz alá a jogtalant,
ő tette ezt, mert nem kívánt fertőzetet. 479(1090-1118)

KARVEZETŐ

Hogyan? Könyörgök esdekelve, mondd csak el.
Ha meghallottam, már nyugodtabban halok,
ha halni kell, s ha élhetek, szebb lesz a lét.

SZOLGA

Amint elhagyta Phoibosz ősi jóshelyét
Kreúza férje, s új fiával arra ment,
hol lakomát készített s isten-áldozást,
Xúthosz, hol isten lángja lángol, arra tart,
a Bakkhosz-omorra, a kettős-szirtet hinteni
véráldozattal, mert föllelte gyermekét,
s ezt mondja néki: „Gyermekem, te itt maradj,
s az ácsainkkal nagy kerek sátrat veress.
Áldozz a nemzés minden istenének itt,
s ha késlekedném, lásd te magad jó társaid.”
S a borjakkal továbbment rögtön. Az ifju meg
a faltalan sátrat verette jámborul,
felállította oszlopokra, és a nap
lángját kerülte, hogy délben se csapja meg
sátrát sugárral, sem később bukásakor.
Egy négyszögű teret mért, melynek tízezer
négyzetláb volt alapja, így mondják, akik
jól értenek hozzá, s meghívta mind oda
Delphoi lakóit, hadd vigadjanak vele.
S a kincsházból hozva sok szép szőnyeget,
befedte velük, bámulhatták mindenek.
A legtetejére szárnyas nagy leplet huzat,
mit Zeusz fia Héraklész adott, az amazón
nőket legyőzve, zsákmányrészü, jámboran.
S a szóttesen sok ékes ábra tündökölt:
ott volt a csillagok terelője, Úranosz,
végső tüzével ott hajtotta méneit
nagy Héliosz, s nyomába vonta Heszperoszt;
az árny-uszályu Éj is hajtva kétlovas
szekerét, s kísérik pályáján a csillagok.
Vonul a Pleiász, égbözépi ösvenyén,
s a kardövezte Órion, fölötte meg
farkát a Medve fordítja a sark felé.
A hó-középi teljes hold sugarai 480(1119-1155)
dárdáztak följebb, és a Húaszok, hajós
számára leghívebb jelül, s a fényhozó
Eósz úzte a csillagok seregét, rakott
a falra még sok míves barbár szőnyeget,
hellének ellen harcoló evezős hajót,
a félig-állat férfiakat,* vadászatot
özekre ménen, törben oroszlánokat.
Az ajtó mellett, lányaival Kekropsz király,
kígyó-alakban gyűrűz: egy athéninak
fölajánlott kincse; rakat az ifju színarany
keverőket is középre a bornak. Hírnöke
lábujjhegyen kiált, s meghívja népeit
e földnek a torra. Sátoruk benépesült,
s koszorúsán és sok jó étellel a lelküket
vidítva töltekeznek mind. Az öreg pedig

sátorközépre áll s a vendégek raját
igen jól megnevelteti,* mert buzgólkodik:
korsókból tölt kezükre kézmosóvizet,
a sátrat mirrhaillatokkal füstöli,
s a színarany kupákba jó bort ő maga
tölt szorgosan, s önként munkálva. Majd pedig
míg fuvola játszik s együtt isszák mind a bort,
az agg eképp szól: „Félre most e kelyheket,
és hozzatok be öblösebb edényeket,
igaz jókedvre fűrgébben derüljenek!”
Sürögtünk is serényen, hordtunk színarany
s ezüst kupákat; megragadott egy ékeset,
és új urának, mint ki így kedveskedik,
kezébe adta telten, ám belevetett
a borba mérget, mit - mondják - az asszonyunk
adott neki, hogy az ifju ne lássa már a fényt;
nem tudta senki, most az áldozó italt
magasba tartja mind s a föllelt ifju is,
egy szolga ekkor oda nem illő szót kiált,
mire ő, ki isten házában nevelkedett,
rossz jelnek itéli ezt, és borral új edényt
töltet meg, és az elsőből kiönti mind
a bort, s a többiekkel is kiönteti.
Csend volt. Megtöltjük vízzel mind és bűbloszi 481 (1156-1194)
borral megint a megszentelt edényeket.
S amíg sürögtünk, egy galambcsapat röpült
sátrunkba; mert hisz Loxiász lakában ők
nyugodtan laknak; és hogy szétömlött a bor,
belemártották csőrüket mind szomjasan,
és átengedték toll-tarkázta torkukon.
Nem ártott meg a többinek isten szent bora;
de amelyik, hol loccsantott az új fiú,
ott ízlelte meg, tollas teste megreteg,
vonagolva őrzöng, gyötört hangon élesen
s értelmetlen sivítva; ámult verdeső
kínján a madárnak mind a nagy vendégsereg,
az meg vonaglik, aztán bíbor lábait
kinyújtja, meghal. Lepléből most meztelen
karját asztal fölé kitarva, felkiált
a jósfíú: „Ki áhította vesztemet?
Szólj, agg! Te voltál, aki inni sürgetett,
s a te kezedből kaptam ezt a serleget.”
S ki is kutatta, vén karját ragadva meg,
hogy rajtakapja a tetten, az aggot. Így esett.
Kínzatva is csak nagynehezen vallotta ki
Kreúza vétjét és ital-cselét a vén.
Rohan ki most, magávalrántva társait,
a Loxiász-jósolta ifju, és a fő
púthóniaknak áll elébe, így beszél:
„Szent föld! Az idegen asszony, Erekhtheusz
gyermeke,
méreggel életemre tört, s csaknem megölt.”
S a föld vezetői úgy döntöttek és nem egy
szavazattal, hogy vessék le szirtről asszonyunk,

ki szent embert akart megölni itt e szent
templom terén. S a teljes város úzi őt,
ki, lám, e vészes útra önvesztére jött:
gyermekre vágyva Phoibosz szentélyéhez ért,
s elpusztul itt a meg sem is nyert gyermekért.

KAR

Nincs már, nincs a halál elől
menekvésem, nyomorultnak:
bizonyos ez, bizonyos előttük, 482(1195-1231)
hogy Dionüszosz italába
a gyors vipera mérgét
belekeverték gyilkosan
és a halálos áldozat,
és mi nékem iszony-csapás:
úrnóm megkövezése, kínhalála.
Hova röpjek el, hová,
s hogyan is búvok a föld sötét
zugába, a kő-halál elől hogy
futok el? Négylovu szálló
gyors szekéren-e, vagy hajó
tatján elmenekülve?
Nem búhatok el, hacsak isten nem
ragad el titkon.
Te szegény úrnóm, lelkedre mi vár,
mily kín? S mi, akik mással akartunk
rosszat cselekedni, mi veszünk el,
földre eképp sújt az igazság?

Kreúsza berohan

KREÚSZA

Kedvesek! Jaj, űznek engem, szertezúzzák testemet,
megszavazták kínhalálom; bárki által veszhetek.

KARVEZETŐ

Jaj, szegény, te, tudva tudjuk jajkeserves sorsodat.

KREÚSZA

Merre fussak? Hisz a házból alig tudtam életem
kicsempészni; az ellenségen átosonva érkezem.

KARVEZETŐ

Hová, ha nem az oltárhoz?

KREÚSZA

S hogy tud az megvédem?

KARVEZETŐ

Esdőt nem szabad megölni.

KREÚSZA

Törvény által pusztulok.

KARVEZETŐ

Ha elfognak.

KREÚSZA

Jaj! de hisz már ádáz ellenségeim
kardkivonva erre törnek!

483(1232-1258)

KARVEZETŐ

Ülj az oltárláng elé.

Mert ha ott halsz, rájuk akkor véred átokul tapad,
s érte egykor meglakolnak. Most viseld el sorsodat.

Kreúsza az oltár elé ül, átkarolja az oltárt. Ión fegyveres kíséreléssel berohan

IÓN

Te bikaképű Képhiszosz atya,* mondd, milyen
vipera kélt a véredből, milyen tüzes
sárkány, kinek szemében gyilkos láng lobog,
s ki vakmerő vétkekkel telt, s nem jámborabb
a Gorgónál, kinek mérgével tört reám?
Fogjátok el! Zilálják szerte szép haját
a Parnassosz-hegy éles sziklaszirtjei,
melyek csúcsáról majd a mélybe gördítik.
Jó szellem óvott, mielőtt Athénba még
elértem volna, ilyen mostoha alá.
Segítőtársaidban láttam meg, milyen
a jellemed, s mily álnokul törsz ellenem:
ha ezt a hálót rám a házadban veted,
Hádész lakába küldesz akkor könnyeden.
De itt az oltár sem, s Apollón háza sem
menthet meg immár! Jajgatnod kell, hogy nekem
javamra váljék, és anyámnak: mert ha ő
nincs is velem, de mindig csak rá gondolok.
Nézzétek ezt a gaztevőt, ki álnokul
cselet cselre szótt, s ki most az oltárhoz lapul,
nehogy bűnéért meg kelljen lakolnia.

KREÚSZA

Eltiltalak, vigyázz, ne vedd el életem,
nem én kérlek csak: isten is, ki itt megóv.

IÓN

Mi is lehetne Phoibosznak hozzád köze?

KREÚSZA

A testem itt most istenednek szentelem.

IÓN

De megmérgezted volna azt, ki az istené! 484 (1258-1286)

KREÚSZA

Nem Loxiászé, apádé voltál te már.

IÓN

Előbb voltam - mert még apám se volt - övé.

KREÚSZA

Igen, csak akkor ! Most övé már én vagyok.

IÓN

Te nem vagy jámbor, én az voltam mindig is.

KREÚSZA

A házam ellenségét öltem volna meg.

IÓN

Nem támadtam meg fegyverekkel földedet.

KREÚSZA

Erekhtheusz házát fel kívántad gyújtani.

IÓN

Milyen fáklyákkal és milyen tűzzel, beszélj.

KREÚSZA

Erővel elragadtad volna otthonom.

IÓN

Ki megszerezte, adta nékem azt: apám.

KREÚSZA

Az Aiolosz-fi? Pallasz városát, neked?

IÓN

E földet ő nem pusztá szóval óvta meg.

KREÚSZA

A föld felett a megsegítő még nem úr.

IÓN

Hát félelmedben áhítottad vesztemet?

KREÚSZA

Ne haljak meg, ha mitől féltem, nem teszed.

IÓN

Meddő! Irigy vagy, mert apám most rámtalált?

KREÚSZA

S a meddőknék te elrabolnád otthonát?

IÓN

Apám tulajdonában részem nincs talán?

KREÚSZA

Pajzs, harcidárda - ennyi ott a birtokod. 485 (1287-1305)

IÓN

Az oltárt hagyd el, hagyd el isten szent helyét.

KREÚSZA

Anyád tanítgasd, hogyha még föllelheted.

IÓN

Megöltél volna, s most ne érjen büntetés?

KREÚSZA

Ha itt a szentélyben megölsz, tessék, lehet.

IÓN

Ha isten koszorúi közt halsz, mért öröm?

KREÚSZA

Mert búsitómra akkor bánatot hozok.

IÓN

Jaj!

Szörnyű, hogy isten nem helyes törvényeket
adott az elmulóknak, ez nem bölcs szabály;
a gaztevőknek oltár mellett nincs helye,
kergessük el őket: mert hisz istent nem való
illetni ádáz, bős kézzel; csak a jogtalan
megűzötteknek volna oltárnál helyük,
és nem helyes, hogy az istentől egy védelem
fogadja itt a jólelkűt s a gaztevőt.

Belép a Púthia, egy félig letakart bölcsövei

A PÚTHIA

Fiam, megállj! Elhagytam jósló széketem,
túllépve a templom elkerített szent körén,
Phoibosz papnője, ő s tripusznak őre, én,
kiválasztott a delphoibéli nők közül.

IÓN

Üdv, jó anyám - ha nem szültél is, ez neved.

A PÚTHIA

Így hívtál mindig, s ezt nem volt rossz hallanom.

IÓN

Tudod, hogy szótte-fonta e nő halálomat?

A PÚTHIA

Igen, de vad vagy, s bosszuvágyad elragad. 486 (1306-1327)

IÓN

Ne öljem hát meg azt, ki engem ölni vágy?

A PÚTHIA

A mostohagyermekkel bőszenek mind a nők.

IÓN

Mi is velük, ha ők a vesztünk tervezik.

A PÚTHIA

Hallgass! Ha elmégy, és hazádba érkezel...

IÓN

Mi ott a dolgom, mondd, mire kívánsz inteni?

A PÚTHIA

...áldó jósjellel éj Athénba, tiszta légy.

IÓN

Nem mocskos az, ki ellenségét vágja le.

A PÚTHIA

Ne tedd. Figyelj szavamra, mert még van szavam.

IÓN

Beszélj; te bármit mondasz, úgyis jót akarsz.

A PÚTHIA

A két karomban ezt a kosárkát látod-e?

IÓN

Igen: szalaggal ékes régi ládika.

A PÚTHIA

Ebben találtak tégedet mint kisededet.

IÓN

Mit mondsz? Milyen számomra új történetet?

A PÚTHIA

Hallgattam róla eddig, most már láthatod.

IÓN

És mért rejtetted előlem ilyen hosszan el?

A PÚTHIA

Isten kívánta eddig itt szolgálatod.

IÓN

S most nem kívánja? Ezt még föl nem foghatom.

A PÚTHIA

Apádat megnevezve, innen elbocsát.

IÓN

S parancsra őrzöd, vagy miért, e ládikát? 487 (1328-1346)

A PÚTHIA

Lelkemre egykor Loxiász kötötte azt...

IÓN

Hogy mit tégy vele? Szólj, ne hallgass semmit el.

A PÚTHIA

Hogy őrizzem meg, mind e máj szent napig.

IÓN

Mi hasznom van belőle, vagy mi bánatom?

A PÚTHIA

A pólya ez, miben rejtetted el egykoron.

IÓN

Jó lesz jelül, hogy fölleljem szülőanyám.

A PŰTHIA

Ezt isten eddig nem kívánta, most igen.

IÓN

Ó, boldog új tünemények napja ez nekem!

A PŰTHIA

Vedd át tehát, s anyádat véle felkutasd.

IÓN

Bejárva teljes Európát meg Ázsiát?

A PŰTHIA

Majd megtudod! Isten kedvéért neveltelek,
fiam, s olyan jelt nyújtok itt most át neked,
amit parancstalan fölvennem s óvnom is
ő óhajtott. Mért akarta, nem tudom.
De földi ember azt, hogy mindezt őrizem,
nem tudta, és azt sem, hogy hol rejtettem el.
Isten veled, mint gyermekemet öllek át.
S te kezd kutatni azt, ki egykor szült, anyád;
először, hogy nem volt-e delphoibéli lány,
ki megszült és e szentély lépcsőjére tett;
vagy más hellászi nő. Most elmondtam neked
mindent, mit Phoibosz, sorsod őre, átadott.

(Visszamegy a szentélybe)

IÓN

Ó, jaj! Szememből árad és hull, hull a könny,
és arra száll a szívem, hol szülőanyám
rejtett, szerelme gyermekét, titkon kitett,
s ajkamhoz emlőt nem nyújtott, s én névtelen, 488 (1347-1372)
e szentélyben szolgálva, éltem életem.

Az isten jól intézte így, de sorsomat
nehéznek tartom: mert mikor még ringanom
anyámnak karján kellett volna boldogan,
az ő édes gondjától megfosztott e sors.

S anyám, szegény, ő is be szörnyen szenvedett,
nem birtokolva, boldogságban, gyermeket.

De ezt a kosárkát most istennek szentelem,
s kérem, ne leljek olyat, kit nem áhitok.

Mert hogyha engem szolgáló szült talán,
anyám föllelni rosszabb, mint elveszteni.

Phoibosz, kosárkám oltárodra aggam.

De mit cselekszem? Isten ellen lázadok?

Anyám e jeleit ő őrizte meg nekem.

Ki kell hát nyitnom s bátran megtekintenem:
áthágni úgyse tudnám azt, mi végzetem.

Ti szent szalagok, számomra itt mit rejtetek,
kik őriztétetek azt, mi a legkedvesebb?

E jólfonott kerek kosár, lám, máig is
be ép maradt, nem vénhedett meg, mily csoda!

Fonott karóján nincs kopás, pedig milyen
hosszú időn hevert a kincstár mély zugán.

KREÚSZA

Milyen váratlan látvány tárul itt elém!

IÓN

Hallgass, te! Tűlsokat tudtál meg eddig is.

KREÚSZA

Nem hallgatok már, nem lehet, ne is kívánd.
Kosárcám látom itt, miben kitettelek
téged, mikor még újszülött voltál, fiam,
Kekropsz-üregbe, sziklás Hosszu-Szirt falon.
Ha halnom kell is, ezt az oltárt elhagyom.

(Iónhoz rohan: átöleli)

IÓN

Fogjátok ezt meg, isten örültté teszi:
elhagyta a szobrot, kössétek hát meg kezét.

KREÚSZA

Nohát, megöltök? Mégsem eresztem el soha
e ládikát, se téged, sem mi benne van. 489 (1373-1405)

IÓN

Nem szörnyőség? Hazug beszéddel ront nekem.

KREÚSZA

Nem! Édesednél vagy most végre, édesem.

IÓN

Kit orvul majd megöltél, én, az édesed?

KREÚSZA

Fiam! Van-é szülőanyának édesebb?

IÓN

Több cselt ne szőj már, mert kiléted felfedem.

KREÚSZA

Épp ezt kívánom, erre vágyom, gyermekem.

IÓN

Üres kosár ez, vagy tartalma tölti meg?*

KREÚSZA

Pólyád s a holmik, mik között kitettelek.

IÓN

S előbb mint látnád, fel tudnád sorolni mind?

KREÚSZA

Haljak meg, hogyha nem tudom megmondani!

IÓN

Sorold, mert önbizalmad már félelmetes.

KREÚSZA

Mit lánykoromban szőttem, ott a szőttesem.

IÓN

Milyen? Sok szűznek van sokféle szőttese.

KREÚSZA

Nem is bevégzett munka, kísérlet csupán.

IÓN

S belé mit szóttek? - Evvel is hogy rá ne szedj!

KREÚSZA

Középső részén, tudd, a Gorgó arca van.

IÓN

(félre)

Zeusz! Mily vadászeb-sors követ minket nyomon?

KREÚSZA

S kígyók körítik arcát, mint az aigiszon.

IÓN

(kibontja a szövetet)

Íme:

a szőttes itt van: s hogy ráleltünk, nagy csoda! 490 (1406-1425)

KREÚSZA

Szövőszékemnek régi szűzi műve, te!

IÓN

Van más egyéb is? Vagy csak ezt találtad el?

KREÚSZA

Van: egy pár kígyó, állkapcájuk színarany,
Athéna-kincs az újszülött kisgyermeken,
az űs-Erikhthoniosz óta így szokás.

IÓN

S mi célt szolgál az ékszer, ezt mondd meg nekem.

KREÚSZA

Az újszülött nyakdíszje volt ez, gyermekem.

IÓN

Ím itt e dísz is, mondd a harmadik jelet.

KREÚSZA

Olajfűzért is fűztem ott fejedre még,
az első fából, mit szirtünkön Paliaszunk
kisarjstott: ha az van benne, zöld maradt:
virul, nem hervad, halhatatlan fája van.

IÓN

Ó, édes jó anyám, te boldog, boldogan
látlak, s az arcodhoz szorítom arcomat.

KREÚSZA

Fiam, te fény, te nékem napnál kedvesebb –
az isten megbocsátja - hát karomba vagy,
te nemremélt kincs! Úgy gyötör a gondolat,
hogy Perszeophonének árnyai közt vagy, föld alatt.

IÓN

Így, édes jó anyám, a karjaid között
magam hol holtnak, hol meg élőnek hiszem.

KREÚSZA

Ó, ó, magas levegő fénysugarai!

Mit is szóljak, és mit

kiáltsak! Ki adta

nekem ezt a nemremélt gyönyört? Örömöm
honnan is támadt?

IÓN

Anyám, minden mást inkább hittem volna én,
mint ezt, hogy éppen a te gyermeked vagyok. 491 (1426-1451)

KREÚSZA

Még most is reszketek.

IÓN

Hogy mégsem tartsz karodban?

KREÚSZA

Mert oly rég röpiült
tova e szép remény.

Papnó, hogyan került ide a kicsi fiam
a te karodra, mondd!

Ide ki hozta őt, hol úr Loxiász?

IÓN

Az isten tette, sorsunk oly boldog legyen
ezentúl, mint amily keserves volt máig.

KREÚSZA

Fiam, nem könnytelenül szültelek,
sírtam, mikor kitéptek két karomból,

s ime, az arcodon lehelek én, enyém,
ami legédesebb, a boldog gyönyör.

IÓN

Magadról vallasz, s így énrólam is beszélsz.

KREÚSZA

Már nem vagyok meddő, gyermektelen nő;
lakják a házam; földem, van királyod!

Erektheusz megifjúl,
ez a földből kélt ház már nem az éjbe
néz, de a nap sugaras tüze ragyog már felé.

IÓN

Anyám! Kívánom, hogy apám is itt legyen;
mit adtam nektek, a jó örömben részt vegyen.

KREÚSZA

Fiam, mit beszélsz? Jaj, de rámcáfol e szó, e szó!

IÓN

Mit mondasz?

KREÚSZA

Más apád van, igen, más apád.

IÓN

Fattyunak szültél mint leány? Ó, jaj nekem!

KREÚSZA

Fáklya se szórt tüzet, tánc sem emelt szívet,
hogy a nászi napon,
fiam, az életed fogant. 492 (1452-1475)

IÓN

Ó, jaj, hát mélyről származom! S kitől, anyám?

KREÚSZA

A Gorgó-ölő Leány tudja.. *

IÓN

Mit beszélsz?

KREÚSZA

...az, ki szirten ül, az olajfa-adó kövön, s látta...

IÓN

Nem érthetem, mit mondsz rejtelmesen.

KREÚSZA

...hogy a fülemile-szirt mellett Phoibosz...

IÓN

Hogyan? Mi? Phoibosz?

KREÚSZA

...titkosan ő hált énvelem.

IÓN

Csak mondd tovább! Hisz ez szerencse és öröm!

KREÚSZA

S hogy a tizedik hónap jött,
titkon gyereket Phoibosznak adott méhem.

IÓN

Nincs édesebb szó, hogyha mit mondsz, így igaz.

KREÚSZA

Szúzi fátylamat akkor én,
én, anyád, oda föléd terít-
tettem, ezt, ime, szövésemet.

Tejet nem adtam én, nem adtam emlőm
a szádba, két kezem se fürdetett meg,

de a puszta üregbe, zsákmányul,
szárnyasok csőrére étkül vetett
anyád, Hádészra.

IÓN

Jaj, vakmerő anyám, jaj!

KREÚSZA

Rettegés nyügei közt hají-
tottam el, fiam, az életed,
kényszer keze közt. 493 (1476-1500)

IÓN

S vétkem ölt volna meg így téged!

KREÚSZA

Ó, jaj, szörnyű akkori sorsom,
s szörnyü e máj: lökődünk erre-arra
sok nyavalyának közepette
s újra szerencse között,
a szél elül, meg újra kél.

Legyen így most már, volt bú-baj elég;
sok iszonyat után, fiam, szelíd szél fú.

KARVEZETŐ

Ne tartson senki semmit a sorsban már soha
reményfelettinek, ha ez mind így esett.

IÓN

Ó, Véletlen, ki az emberek tízezreit
bánatba döntöd, aztán földeríted megint,
milyen közel kerültünk ahhoz, hogy szülőm
megöljem, vagy hogy ő hozzon rám pusztulást.

Jaj!

Amíg a nap sugárzó fénye fönnyragyog,
egyetlenegy nap ennyi történhet velünk?
Kincset találunk benned, édes jó anyám,
s a nemzetségem épp nem kárhóztatható.
De van, mit csak tenéked vágyom mondani.
Hát lépj idebb, mert itt füledbe súghatom,
s a múlt e dolgát mély homályba rejthetem.
Vizsgálj, anyám, nem az történt-e véled is,
mi más titkon szeretkező sok szűzzel is,
s a bajt, mi meglett, most istenre hárítod,
hogy evvel rólam háríts el gyalázatot,
s apámnak Phoiboszt más helyébe állítod.

KREÚSZA

A Győztes Athéna, hadszekéren egykoron
Zeusz oldalán Gigászok ellen harcoló,
jól tudja, hogy nem földi ember volt apád,
de az úr, ki téged itt nevelt föl - Loxiász.

IÓN

Miért is adta más apának gyermekét,
s hogy engem Xúthosz nemzett, mért jelenti ki? 494 (1501-1533)

KREÚSZA

Nem azt, hogy nemzett. Ajándékul ad neki
téged, sajátját. Mint barátak a jóbarát
a háza gazdájául adja át fiát.

IÓN

Őszinte, vagy hiú az isten jósszava,

anyám, a lelkem kétkedik, s ez nem csoda.
KREÚSZA

Hallgasd meg azt, mi most eszembejut, fiam:
mint jóakaród tesz Loxiász így egy nemes
ház tagjává. Ha az ő fiának mondanak,
e ház örökségét úgy el nem nyerheted,
apád nevét sem. Eltitkoltam én a nászt,
hogy véle háltam s hogy téged kittedelek.
Egy más apának, hidd el, hogy javadra ad.
IÓN

Oly könnyen ebben megnyugodnom nem lehet.
Phoibosz házába indulok s megkérdzem,
halandótól vagy Loxiásztól lettem-e.

Athéna a szentély tetején szekerével megjelenik

Ki az, ki ott a tömjénes szentély fölött
fénylik, mely isten tűnt fel ott napfényesen?
Fussunk, anyám, az istenségek dolgait
ne lássuk, hogyha látnunk nem nekünk való.

ATHÉNA

Ne fussatok! Nem ellenségetek vagyok:
Athénban otthon, s itt is, jóbarátotok.
A földről jöttem, mely nevemről nyert nevet,
Pallasz vagyok, s utamra Phoibosz sürgetett,
ki megjelenni nem kívánt előttetek,
hogy megrovás ne érje itt a múltakért,
de engem küldött, hírüladni nektek itt,
hogy téged Apollón apádtól szült anyád,
s ő annak ad, kinek átadott, ki nem apád,
de hogy királyi ház lehessen otthonod.
Mikor már majdnem minden a napvilágra jött,
ő rettegett, hogy téged itt anyád megöl, 495 (1534-1564)
és attól is, hogy őt te, megmentett tehát.
Mert máskülönben eltitkolta volna még
az úr, s csak ott Athénban mondta volna meg,
hogy ő a nemződ és Kreúsza, itt, anyád.
De, hogy ezt a dolgot és isten szavát, amért
szekerem befogtam, végezzem, figyeljetek.
Fiad, Kreúsza, vedd, s a Kekropsz-földre vidd
magaddal, és ültess a királyi trónra ott,
mivelhogy ő Erekhtheusz törzsből sarjadott,
méltó, igen, hogy úr legyen majd földemen.
S Hellászban hire nagy lesz: mert majd négy fiú
- mind egy gyökérből - kapja tőle életét,
s a földem négy törzsének névadója lesz,
mindnek, mely ott a szirtjeim körül lakik.
Geleónnak törzse lesz az első;* második
Hoplészé; aztán Argadész, s ki majd nevet
a pajzsomtól nyer, Aigikorész, s kik egykoron
tőlük születnek aztán, ők a Küklaszok
szigetjein bírják majd számos városuk,
s a tengerpartot, mert földemnek jó erőt
az ad; két szembefekvő parton élnek ők

sík parti tájon, Ázsiának rétjein
s Európa földjén, tőle kapnak mind nevet:
iónok lesznek, és a híruk nagyra csap.
Xúthossal aztán lesz neked közös fiad,
Dórosz,* kiről a dórok földje kap nevet;
s egy másik is, kiről a pelopszi föld nyeri
nevét, Akhaiosz; a rhioni part* ura
lesz ő, s a népe általa lesz majd jeles,
s az ő nevét örökké büszkén hordja majd.
Jól intézett Apollón mindent, mert előbb
szülésed könnyítette, hogy titkos legyen,
később pedig, mikor már szültél és fiad
pólyái közt kitetted, Hermészt küldte ki,
hogy templomába hozza őt a karjain,
s itt fölnevelte, és megóvta életét.
Arról ne szólj most, hogy ez az ifju gyermeked,
hadd higgye Xúthosz azt, mi édes őneki,
és tudva tudd, mi néked jó, asszony, te is. 496 (1565-1603)
Jól éljetelek. Sok szörnyü szenvedés után
jó sorsotok lesz, tudtotokra ezt adom.

IÓN

Legnagyobb Zeusz lánya, Pallasz! Szózatod szivembe
szállt,
s szivem nem maradt hitetlen; elhiszem, hogy Loxiasz
és Kreúsza az én szülőim: hisz hihető volt már előbb.

KREÚSZA

Halld az én szavam: kit szidtam, Phoiboszt már
dicsérhetem,
mert kivel eddig nem törődött, visszaadta gyermekem.
S kedvesek e kapuk nekem, kedves isten jóshelye,
mint ahogy gyűlöltem eddig. Most kapujának
gyűrűjén
boldogan csüngök, s a búcsúm víg örömmel mondom én.

ATHÉNA

Megdicsérlek, mert az istent megtérvén magasztalod;
bármi lassu az istenáldás, boldoggá tesz végülis.

KREÚSZA

Menjünk hát haza, én fiam, jöjj!

ATHÉNA

Veletek tartok, menjetek.

IÓN

Utunk legméltóbb vezére!

KREÚSZA

Védve védi városunk.

ATHÉNA

Lépj fel ősi trónusodra.

IÓN

Szent örökség, átveszem.

KAR

Üdv, Apollón, Zeusz és Létó sarja! Ki nek sok csapás
dúlja házát, bátran bízzék isteneinkben mindig is;
mert a jókra jószerencse napja virrad végülis,
és aki gonosznak termett, boldog úgyse lesz soha. 497 (1604-1622)

TRÓJAI NŐK

Kárpáty Csilla fordítása

SZEMÉLYEK:

POSZEIDÓN

ATHÉNA

HEKABÉ, PRIAMOSZ KIRÁLY ÖZVEGYE

TRÓJAI RABNŐK KARA

TALTHÜBIOSZ, HÍRHOZÓ

KASZANDRA, HEKABÉ LEÁNYA

ANDROMAKHÉ, HEKTÓR ÖZVEGYE

MENELÁOSZ SPÁRTAI KIRÁLY

HELENÉ, A FELESÉGE

Történik a görögök táborában, a háttérben Trója füstölgő romjai

POSZEIDÓN

(fellép, kezében a háromágú szigonygal)

Elhagyva Aigeusz tengerének mély vizét
s a sós habot, Néréiszek kartánca hol
a legszebben szökell - Poszeidón, itt vagyok.
Hiszen mióta Trója földjét széltiben
kőbástyákkal raktuk körül,* Phoibosz meg én,
zsinórmértékkel mérve - szívemtől soha
távol nem állott phrúgjeimnek városa.

S most rombadőlve füstöl, íme, s argoszi
csatadárda dúlta! Mert Epeiosz, phókiszi
Parnasszosz-béli, Pallasz furfangjával, aj,
egy fegyverekkel vemhes kancát fúr-farag,
bástyák közé bocsátva bálványát bajul.
(Ezért fa-lónak mondják* majd a férfiak
egykor, mivel fa-dárdát hordott titkosan.)

Puszták a berkek, s istenek szentélyeit
vér önti el; s a kertsövények óre, Zeusz
oltára mellett hullt Priamosz holtan el.
Sok aranymarhát, phrúg martalékot hordanak
akháj hajókra, lesve gályafar felől
a jó szelet, hogy tíz tavasz teltén megint
lássák örömmel asszonyuk meg gyermekük
a hellének, kik megválták e várat itt.

Én meg - hisz Argosz istennője, Héra győz
s Athéna*: együtt irtották a phrúgeket -
elhagylak, híres Ílion s oltárim.
Ha elborít egy várost sivár pusztaság,
az isten is megsínyli, mert nincs áldozat.

Parancsolóiknak kisorsolt nőrabok
sok jajszavától visszhangzik Szkamandrosz is.
Ezt arkasz*, azt meg thesszalosz hadnép nyeri, 501 (1-30)

amazt Thészeusz-utód athéni fővezér.
S a trójai nők közül kisorsolatlanok
e sátorokban ülnek, választottjai
a sereg-főknek, s a Spárta-béli Tündarisz
Helené velük; joggal tekintik rabnak őt.
S egy sorsüldözte nőt ha kívánsz látni, lásd
Hekabét: a sátor ajtajában fekszik itt
sok könnyet öntve, íme, s oly sokak fölött.
S nem tudja: meghalt lánya is, Polüxené,
Akhilleusz sírhalmán siralmas áldozat.
Priamosz halott s a fiai, s Kaszandrát, akit
szaladni üzött úr Apollón,* szűzleányt,
Agamemnón, istenfélelmet s áhítatot
megvetve, titkos ágyasságra készteni.

Ó, egykor boldog városom, hát ég veled,
s ti csillogó tornyok! Ha porba nem rogyaszt
Zeusz lánya Pallasz, állanátok még ma is.

ATHÉNA

(fegyveresen, pajzsos vértzetében megjelenik)

Szabad, szülőapámról legfőbb vérrokon,
te, istenek közt nagy kisisten és dicső,
az ősz viszályt szüntetve, hozzád szólanom?

POSZEIDÓN

Szabad! Rokonság közt szövött beszélgetés,
úrnő Athéna, szívek nem kis balsama.

ATHÉNA

Jó szándékod dicsérem! S oly szót hirdetek,
mely néked is szól, úr, meg jómagamnak is.

POSZEIDÓN

Talán egy isten új igéjét hirdeted,
Zeuszét talán? Vagy tán egy másik istenét?

ATHÉNA

Nem; ámde Trójáért jövök, hol lépkedünk,
s hatalmadért, hogy azt az enyémmel egyesítsd.

POSZEIDÓN

Netán a régi gyűlölséget elveted,
s a tűz-perzselte várat most siratni jössz?

ATHÉNA

Először arra térj: szavamban osztozol
s akarsz-e tenni úgy, miképp én akarok? 502 (31-62)

POSZEIDÓN

Igen - de most tudni akarom tervedet:
miért jöttél, akhájok vagy phrügek miatt?

ATHÉNA

A trószr, a rég gyűlölt, örüljön, akarom,
s az akháj had visszaútja kinkeserv legyen!

POSZEIDÓN

Egy érzelemből másba mért csapsz át eképp,
s miért gyűlölsz, szeretsz olyan szeszélyesen?

ATHÉNA

Engem s szentélyem meggyalázták.* nem tudod?

POSZEIDÓN

Aiasz Kaszandrát elhurcolta, jól tudom.

ATHÉNA

S akhájoktól mit sem túrt, mit sem hallgatott!
POSZEIDÓN

De lám, erőddel döntötték le Íliont.
ATHÉNA

Ezért kívánok veled ónékik ártani.
POSZEIDÓN

Amit kívánsz, véghezviszem; de mit teszel?
ATHÉNA

Legyen jaj útja visszaútkuk, akarom!
POSZEIDÓN

Míg szárazon vannak, vagy majd a sós habon?
ATHÉNA

Mikor Ílionból elhajóznak majd haza,
záporverést meg sűrűséges jégesőt
zúdít le Zeusz s éj barna szélorkánokat;
s villám tüzét, igéri, nekem adja, hogy
akhájt lesújtsak, lángragyújtsak gályarajt.
Te meg, mi téged illet, tedd: hadd zúgjanak
hullámhegyek s örvények Aigeusz tengerén,
s Euboia öblét holttestekkel töltsd tele,
tisztelni jól hogy megtanulja templomom,
s tisztelni többi istenét Akhaia már!
POSZEIDÓN

Legyen! Szívesség ez, sok szóra nem szorul:
víz tükrét felkorbácsolom Aigeusz tengerén, 503 (63-58)
s Mükonosz hegyfokai, Délosz sziklaszirtjei,*
Szkürosz meg Lémnosz és Kaphéreusz ormai*
sok elpusztult holttestét hordják egyhamar.
Teremj Olümposz ormán és a mennykövet
vedd át apád kezéből és fejükre less,
míg Argosz hadseregje szépen vízre száll.

Athéna el

Bolond halandó mind, ki várost romba dönt!
Szentélyeket s holtak szent házát: sírjaik
feldúlva, végül önnön sírját ássa meg.

(El)

HEKABÉ

(a földről felemelkedik)

Fel a földről, fel fejedet, nyomorult,
csak emeld a nyakad! Nincs, ime, Trója,
s a király se vagyunk már Trójában.
Ha lesújt is a sors, szálegyenesen állj!
Ússz, hova sós ár, ússz, hova sors sodor,
és soha bárkád orrát ne szegezd
hullámnak: ahogy sodor, úgy ússz!

Jajjaj, jajjaj!

Van-e kín, van-e még, ami nem keserít?
Veszve hazám és gyermekeim s uram.
Ó, ükapáink pompája, pazar -
letiportak, semmi se voltál...

Legyek-é csöndben? Ne legyek csöndben?
Ne zokogjak tán?

Ó, én nyomorult, tagjaim isten-
vert vaccka miatt! hogy heverek, lám,
hátam zord kőpárnán pihen itt.

Jajjaj, fejem, ó, jajjaj, koponyám!
Jaj, bordáim! Be nagyon vágyom
hátam ütemre riszálni, gerincem,
s átadni magam könny zápora közt 504 (89-118)
a siralmaknak szűnös-szüntelenül!
Bújuk örömtánc nélkül búgni
boldogtalanok muzsikája.

Szélgyors orrú gályák, szent
Ílion elibe siklottak
evezőkkel a bíbor, sós habokon

s hellaszi jó kikötők mentén,
pánfurulyák rít rikkantása s
szépen szóló sípszó mellett,
s Egyiptomban font sodronnyal
horgonyt dobtak

jajjaj, Trója öblében,
hogy nyomon űzzék Meneláosz utált
nőjét, Kasztór szégyenítőjét*
s Eurótasznak szennyfoltját,*
ötven gyermek

nemzőapját, Priamoszt aki, hajh
megöli, s aki szegény fejemet, Hekabét,
balsorsút ily bajjal sújt!

Ó, jaj, mily szék szolgál székül,
mily trón Agamemnón sátrai közt!
Aggnőt, rabul ím elhurcolnak
házamból, nyírt, fürttől fosztott, gyászos fővel,
szánandón.
Érc lándzsás trószok balsorsú
feleségei, s nászuk gyászló
szűz lánykák,

füstölög Ílion, ó, jajgassunk!
Mint pelyhes pintyőkék anyja
dalt zeng, ugyanúgy zendítek rá
én is, csak most másként,
mint rég, amikor 505(119-149)
phrűg táncban a lábdobogás közepett
Priamosz jogarát markolta kezem,
s istennek rázendítettem!

A sátrakból kivonul a trójai nők Karának első fele

ELSŐ FÉLKAR

Hekabé, mit üvölsz, mit is ütsz lármát?
Szód mire céloz? Hisz a sátor alatt
elzokogott zokszód hallottam!
Iszonyat borzong, remeg át keblén
trójai nőknek, kik rabsorsuk
jajgatják ház-zugban benn.

HEKABÉ

Lányaim, akháj gályákon már
mozdul minden csákyás kéz!

ELSŐ FÉLKAR

Velem, aj, mit akar? Honi földemről
gályákon hova hurcolnak már?

HEKABÉ

Nem tudom, ám sejtem sorsunk.

ELSŐ FÉLKAR

Ó, jaj, ó, jaj!

Ti szegény trósz nők, iszonyú szavakat
hallotok immár: „Ki a sátrakból!
Készül népünk Argoszba.”

HEKABÉ

Ó, ó!

Csak hozzám ne
küldjétek most őt, Kaszandrát,
Bakkhosz-papnőt,*
argívoknál ily szegényt,
azt a bolondot búbajra!

Ó, jaj, ó, jaj!

Trójám, Trójám, pusztulsz árván,
s árvák ők, elpusztítóid,
élők és meggyilkoltak. 506 (150-175)

A sátrakból kivonul a Kar második fele

MÁSODIK FÉLKAR

Ó, ó! Remegőn léptem ki, szavad
hallva, királyné, eme sátraiból
Agamemnónnak! Csak nem kíván
engem az argív meg is ölni, szegényt?
Vagy csak a csákyát mozdítják már
gályák tatján matrózok?

HEKABÉ

Lányom, az én virrasztó lelkem
megborzong, úgy elrémult.

MÁSODIK FÉLKAR

Tán egy danaosz híradó jött már?
Tűrőt, rabnót, kiknek vetnek?

HEKABÉ

Sorsot vetnek rögtön rád.

MÁSODIK FÉLKAR

Ó, jaj, ó, jaj!

Melyik argív hurcol Phthía
vagy szigetországok tájára

árvát, távol Trójától?

HEKABÉ

Hajh, hajh!

Hát én, aggnő

hol, mely földön szolgálok majd,

én tűrő, én szájalmas,

mint élő holt

vagy a holtak erőtelen árnya!

Ah, ah!

Rabjukul ülök ott kapuk őrszemeként,

vagy mint gyermek-dajkáló, kit

úrnóként tisztelt Trójám!

A két Félkar egyesül 507 (176-196)

KAR

Jajjaj, jajjaj, mily zokszóval

zúgván zúgod szennyes sorsod?

Ída ormán zengő rokkán

orsót már nem perdíték!

Sohasem látom szüleim házát,

sohasem! S baj még szörnyűbb is sújt:

vagy hellénnel kell majd hálnom,

(átkos nász s átkos sorsom!)

vagy Peiréné szent habjaiból

hordanom - én bús rabnő! - a vizet.

Bárcsak Thészeusz jóhírű,

boldog földjére kerülnénk!*

S nem jósodru Eurótaszhoz,

szörnyen gyűlölt Helené ahol él,

szolgálónak Meneláoszhoz,

Trójé feldúlójához!

Péneiosz szent völgyöblének,*

Ólümposz szép heglábának

hallom hírét: dúsan duzzad,

és bő termést ont bőven.

Ha az isteni tájra, Athénba nem is,

vessen legalább e vidékre a sors!

S Aitnéját Héphaisztosznak,* mely

phoinix tájjal szemközt* fekszik,

Szikelosz hegyek anyját,* kikiáltja,

hallom, erénnyel koszorúsnak a hír,

s Ión vízen gályásnép

hol közel ér szárazföldet, 508(197-225)

melyet szépítő Krathisz-hab,*

ősz fürtöt tűzszínnel festő

öntöz, s itat isteni kútforrásból,
sok sarjú, boldog földet.

Ám itt danaok seregébül im egy
hírnök sietős lábbal közeleg,
sáfárja sok új meglepetésnek.
Szava, jaj, mit akar? Szolgáló, már
dóriszi földé vagyok immár.
TALTHÜBIOSZ

(fegyverese kíséretében előlép)

Hekabé, tudod, Trójának útját mily sűrűn
megjártam én, akháj seregtől hírhozó;
régóta ismered tehát Talthübioszt,
asszony, ki újabb hírt jelentve érkezem.

HEKABÉ

Íme,
íme a hír, kedveseim, ami be rég riaszt!

TALTHÜBIOSZ

Már megtörtént a sorsvetés, ha az riaszt.

HEKABÉ

Jaj, mit jelentsz:

thesszál város-e vagy kadmoszi föld-e az,*
vagy Phthié talán?

TALTHÜBIOSZ

Kit-kit külön s nem egy vezérnek ad a sors.

HEKABÉ

Ki kinek adatik? Akad-e, kire szerencse vár
trójai nők közül?

TALTHÜBIOSZ

Tudom - de kérdd külön s ne egycsapásra mind.

HEKABÉ

Szólj hát, kinek adatik
a leányom, a túró Kaszandra?

TALTHÜBIOSZ

Kiválasztottat, úr Agamemnón kapta őt.

HEKABÉ

Rabnőül a spártai asszonynak*
tán őt! Jaj nékem, jaj! 509 (226-251)

TALTHÜBIOSZ

Nem; ámde nász-szobába titkos ágyasul.

HEKABÉ

Tán őt, Phoibosz szűzét, kinek ő, az arany-
fürtü megadta: éljen szűz-násztalan!

TALTHÜBIOSZ

Szívét az isten-lakta szűz szitotta fel.

HEKABÉ

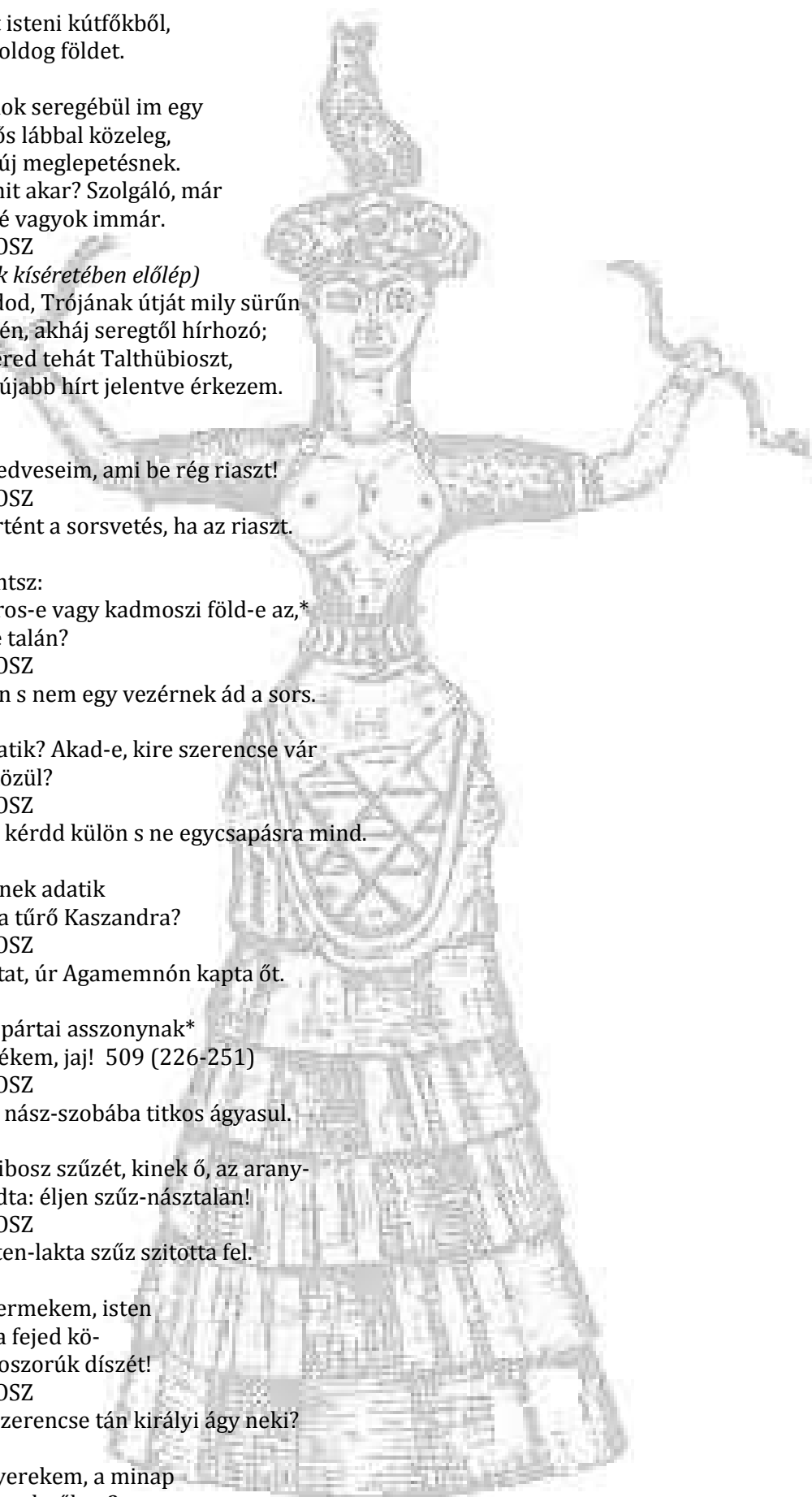
Dobd el, gyermekem, isten
kulcsait és a fejed kö-
rítő szent koszorúk díszét!

TALTHÜBIOSZ

Nem nagy szerencse tán királyi ágy neki?

HEKABÉ

S hol az a gyerekem, a minap
akit eloroztatok tőlem?

TALTHÜBIOSZ

Polüxenére gondoltál, vagy kit kutatsz?

HEKABÉ

Őt! Sors rá rabigát hol rótt?

TALTHÜBIOSZ

Akhilleusz sírdombját szolgálni kényszerül.

HEKABÉ

Ó, jaj, a sírnak én szolgálszüzet szültem!

De, kedvesem, ez mi szokás

vagy mily hagyomány ez a helléneknél?

TALTHÜBIOSZ

Boldognak mondd a magzatod! Jó sorsa van.

HEKABÉ

Mi az,

mit a szavad süvölt?

Láthat-e vajon napfényt?

TALTHÜBIOSZ

Szerencsés ő:* megszűntek szenvedései.

HEKABÉ

Mi van hát,

ércszivü Hektóromnak

asszonya, Andromakhé,

szegény, micsoda sorsra jut? 510 (252-273)

TALTHÜBIOSZ

Kiválasztottként kapta Akhilleusz sarja őt.*

HEKABÉ

S agg fejfel én

vajh ki cselédje leszek, ke-

zébe ki botra szorul,

harmadik lábra, lám!

TALTHÜBIOSZ

Itakhé királya, úr Odüsszeusz nyert rabul.

HEKABÉ

Ah-ah!

Csak üsd nem-üstökös fejed,

csak hasogasd meg arcod körmeiddel!

Jaj nékem, jaj!

Az az undorító, ravasz ember*

nyert rabul, törvényt

ki letipor s jogot, a harapós kutya,

s mindent kiforgat, hol er-

re csúr-csavar ő, hol amarra

kéthegyű nyelvvel,

s a szeretetet elhidegíti szeretetlenné.

Sirassatok, trósz szüzek!

Halálom lelem,

én nyomorult! E sors a legsiralmasabb,

amibe én estem!

KARVEZETÓ

Úrnóm, te sorsod ismered; de sorsomon

ki lesz akhájok vagy hellének közt az úr?

TALTHÜBIOSZ

Előre, szolgálk! Kísérjétek íziben

elém Kaszandrát, hogy kezére adjam őt

a hadvezérnek, majd a többiekhez is,
hogy elvezessem választott rabnőiket!

A fegyveresek felnyitják a sátrat

Hahó! Ott benn miféle fáklyaláng lobog?!
Felgyújtják - vagy mit tesznek? - a trósz nők sátrukat, 511 (274-299)
s hogy el ne hurcolják e földről őket is
Argoszba, önnön testüket fölégetik
halálraszántan? Mert bizony szabad személy
nyakszirtje nem hord rossz rabjármot szívesen.
Nyisd, nyisd ki hát, nehogy, mi hasznuk őnekik
s akhájok kára, vádat vessen énreám!

HEKABÉ

Nem így van, ők nem gyújtogatnak! Gyermekeim,
Kaszandra ő: örült-rohanvást erre ront.

KASZANDRA

(fáklyával a kezében jön, mintha esküvőjét ünnepelné)

Emide, fel ide!

Hozom a fényt! Be tisztelem,
kivilágítom
lánggal e szent lakot!
Ó, Hümenaiosz úr!

Mily öröm a szeretőmnek,
mily öröm énnekem
ama királyi ágy-
nak, Argoliszban ülni náaszt!
Hümén, ó, Hümenaiosz úr!

De lám, anyám, ha te zokogás,
ha könnyek árja közt siratod a holt szülő-
apát s a szent szülőházát, -

im én a lakodalmamon
szítom a tűz világát:
be lángol, világol
tenéked, Hümenaiosz, ó,
tenéked, Hekaté,* a fény
szúzi násznyoszolyámnál,
ahogyan illő.

Lábad a leve-
gőbe, nosza kartáncra, ropd!
Ujjé, ujjuj!
Mint valamikor apám 512 (300-326)
diadalünnepén -
be istenes is e tánc!
Gyere, Phoibosz, vezesd
papod a táncba most
babérlugas-lakodban, úr!
Hümén, ó, Hümanai, Hümén!

Toppanj a táncba te is, anyám,

kacagj s keringj csak erre-arra, kedvesen
lebbentve lábad lépteit.

Rikoltsatok: ó, Hümenaiosz!
vigadozó dalok közt
kiáltván a mátkát.

Ti szép-szöttesü phrúg szüzek,
hamar zengeni jöjjetek
őt, kit ágyasomul szánt
s uramul a sors!

KARVEZETŐ

Királyné, örült lányodat nem fékezed,
fürgén ne fussón ő az argív had közé?

HEKABÉ

Héphaisztosz, menyegzőn te tartasz fáklyafényt,
de gyászsötét, mit itt lobogtatsz ám, a láng,
s a jóreménytől távol! Ó, jaj, gyermekem,
nem hittem, hogy majd lándzsacsúcsok s argoszi
dárdák között ülöd meg nászod egykoron!

Add át szövétneked! Nem illón hordsz tüzet
örülten száguldozva; bölccsé, gyermekem,
balvégzeted se tett: te még a régi vagy.

A szurokfáklyákkal el! Ti meg, trósz asszonyok,
köszöntsétek könnyekkel ennek nászodalát!

KASZANDRA

Győztes fejemre fonj, anyám, feszes füzért,
s örvendezzél az én királyi nászomon!

Csak küldj, s irántad készséges ha nem vagyok,
erővel ellökj! Loxiasz ha létezik,
Helenéénél még gyászosabb nászt ül velem
Agamemnón úr, a híres hellén hadvezér.

Mert őt kiirtom,* elpusztítom székhelyét, 513 (327-359)
ekként torolva meg fivéreim s apám.

De hagyjuk ezt! A fejszéről nem jósolunk,
mely nyakszirtemre s másokéra sújt le majd,
s anyagiilkos harcról sem, mit épp e nász szerezt,
s a pusztulásról, melybe Átreusz háza dől.

Csak annyit mondok én: e város boldogabb
az akhájoknál; s bár isten-lakta lány vagyok,
mindaddig bakkhász-tombolásom szüntetem.

Ezek pusztán egy asszonyért, egy Küpriszért,
Helenét vadászva, lám, megöltek ezreket!

S a hadvezér, a bölcs, e bűnös ügy miatt
legkedvesebbjét ölte meg,* családapa-
örömét öccsének áldozván egy asszonyért,
ki ment magától, nem rabolták karddal el.

S amint elérték ők Szkamandrosz partjait,
meghaltak itt, nem országuk mezségiért,
nem is tornyos hazájukért; s akit megölt
Arész, nem látta gyermekét az, szemfedőt
nem hitves-kéz borított rá; e távoli
földben pihen. S ilyesmik estek otthon is:
nők özvegyen haltak, gyermek-gyászló szülők
másnak neveltek gyermeket, s nincs senkijük,
ki véritallal öntözné sírjuk rögét.

Ilyen magasztalásra méltó, lám, e had!
A rút felől jobb hallgatnom... Múzsám, ne légy
egyszer se rosszat károgó vándordalos!
De Trója népe, ez a legszebb, a legdicsebb,
hazájáért halt, s kit megölt a dárdahegy,
hazavitték annak holttestét szerettei,
s szülőföldjén borul reá a sírhalom,
s azok temették el, kiket megillet ez.
S phrúgek közül ki nem hullott el harcmezőn,
az asszonyával, gyermekével itthon élt
nap mint nap; nem jutott akhájnak ily öröm.
Hektórod gyászos sorsa így fest, jól figyelj:
a legvitézebb hős hírében halt meg ő,
s akhájok jötte hozta napvilágra ezt;
ha otthon ülnek, hősisége ködbe vész.
Parisz Zeusz lányát vette el; ha nem őt veszi, 514 (360-398)
házunk rokonságát borítja hallgatás.
Ki épeszű, kerülje ám a háborút!

De ha már kitört, a városnak nem rút babér
szép pusztulása - ám a nem szép dicstelen.
Ezért, anyám, e föld miatt ne búslakodj,
se ágyasságomért! Kik énnekem s neked
gyűlöltek, őket pusztítom nászommal el.
KARVEZETŐ

Be édesen kacagsz családi búbajon,
s jószol, de tán be sem válik majd jóslatod!
TALTHÜBIOSZ

Ha nem ő, Apollón ösztökélné szívedet,
ily jósigékkel ám az én vezéreim
büntetlen innen útra nem bocsátanád!
De lám, ki szemre szent, ki bölcs, a férfiú,
az semmivel sem több talán a semminél.
Minden hellének legnagyobb vezére is,
Átreusz-fi ezt az őrjöngőt szemelte ki,
szerelme rabja lett! Biz én szegény vagyok,
de ennek ágyát nem kívánnám meg soha.
Nohát, tetőled, minthogy nincsen ép eszed,
Argosz szidalmát, Phrúgiád dicséretét
eresztem szélnek, hordja el csak! Ám kövess
hajónkra, hadvezérem szép menyasszonya.
(Hekabéhez)

Te meg, ha óhajt Lartiosz-fi vinni már,
kövesd! Bölcs asszony szolgálója léssel ott,
úgy mondja mind, ki Ílionba érkezett.
KASZANDRA

Be szörnyü szolga! Mért viselnek hírhozó
nevet, hisz őket minden ember gyűlöli,
a zsarnokok s a városok fogdmegjeit!
Anyám Odüsszeusz otthonába érkezik,
ezt állítod? Hol hát Apollón jósszava,
amely kimondja, s engem felvilágosít:
itt hal meg ő... Nem is jóslom több szégyenét!*

S a siralmas hős se sejt, mit fog túrni még!
Aranynak véli még utóbb az én bajom

s a phrúgekét; kerek tíz éven át bolyong 515(399-433)
az ittenin felül, s magában tér haza...

Szörnyű Kharübdisz vár reá a szűk szoros
sziklái közt, s a nyers-faló, hegy-ballagó
Küklópsz, s a sertéssé varázsló nő, ligur
Kirké, s hajótörés a sós tengerhabon,
meg lótosz-éhség, s Héliosz szent tulkai -
a húsuk bógve bömböl egykor, szörnyű dal
Odüsszeusznak! - De, hogy rövidre szabjam, ím:
Hádészba élve jut, s a tengerár vizét
megúszva, otthon még ezernyi bajra lel.
Ám miért is kürtölöm ki én Odüsszeusz kínjait?
Nocsak, Hádészba egybekelni vőlegényemmel, vezess!
Aljas, aljasul temetnek éjjel el, nem napszakán,
danaoszok vezére, ó, ki azt hiszed: szentül teszel!
S engem is holtan kivetnek, ott füröszt, mezítelent
vőlegényem sírja mellett szirtek alján vízmosás,
s étkül adnak dúvadaknak ők, Apollón-szolgálya!
Ó, szerelmes istenem szalagjai, szent szobrai,
áldjon ég! Sok régi, büszke ünnepemtől búcsuzom.
Szálljanak, leszaggatom mind testemről, míg szűz e
test,
gyors szelekbe szórva: hordják hozzád, jós úristenem!
Hol a hadvezér hajója? Hol kell vízre szállanom?
Már aligha vársz te többé vásznaidra jó szelet:
engem hurcolsz ám e földről, három Erínusz egyikét!
Áldjon ég, anyám! Ne könnyezz! Ó, szerelmetes
hazám!
Ó, fivéreim, s te, nemző jóapánk a föld alatt,
nemsokára holtak közt fogadtok: győztesen jövök
Átreidák lakát ledöntve, kik miatt elpusztulunk.

Talthübiosz a fegyveresekkel elvezeti Kaszandrát. Hekabé összeroskad

KARVEZETŐ

Hekabének őrizői, nem látjátok-e,
úrnónk a földre mint rogyott le szótlanul?
Nem fogjátok fel? Ily aggnőt hagytok, henyék,
földön feküdni? Támogassátok fel őt! 516 (434-465)

HEKABÉ

Nem szíves tett a szívnek nem szíves, szüzek.
Elesve hadd feküdjem! Mert elesnem, ez
illik hozzám, ki túr, ki túrt, s ki túrni fog.
Ó, istenek!... Bár rossz segítőtök hívok,
ám istenekhez illendő kiáltanunk
mégis, ha egyszer balszerencse sújt le ránk.
De jóleső előbb a jóról szólanom;
nagyobb részvétet keltek így balsors iránt.
Királyleány, királyhoz mentem hitvesül,
s őnéki nagyszerű fiúkat szültem én, -
de nemcsak számosat: phrúgek legjobbait, -
se trósz, se hellén, sem barbár szülőanya
ilyen fiakkal nem pompázott még sosem.
S hellén lándzsától láttam őket hullani,

s hajam lenyírtam holtjaim sírhantjain.
Priamoszt is megsirattam, nemző apjukat –
nem hallva mástól, en-szememmel láttam őt,*
mikor leölték házi tűzhelyünk előtt,
s ledőlt a város... És kiket neveltem én
jeles díszére férjeiknek, szüzeim
másnak neveltem, megfosztottak tőlük is.
És nincs reményük többé, hogy meglássanak,
és én magam sem látom őket már soha.
S a kínkeservek orma, csúcspárkányaként,
aggnőt, Hellaszba hurcolnak rabasszonyul!
S mi vén fejemnek túrhetetlen szerfőlött,
azt róják rám: vagy házkapuknak kulcsait
őrzöm cselédként, Hektór édesanyja, én,
vagy lisztet őrlök, s fonnyadt hátam fekhelyet
a pusztá földön lel királyi ágy helyett.
Nyútt rongy borítja ronggyá elnyútt testem is,
lebernyegek, dúsnak viselni csúfosak.
Ó, én szegény! Egy nőszemély, egy nász miatt
miket nem túrtam s még miket nem túrók el!
Lányom, Kaszandra, istenekkel ittasuk,
mily balvégzetre oldottad meg szűz-öved?
Te meg, szegény, hol is vagy, ó, Polüxené?
Jaj, hogy sem egy fiú, sem egy lány magzatom 517 (466-503)
a sok közül nem gyámolít engem, szegényt!
Miért emeltek föl, remény mi volna még?
Vezessétek csak egykor úri lábamat,
most szolgálóét, szalmafekhelyem felé,
vagy szirtromra, hogy lerogyva vesszek el
könnyek közt sorvadozva! Sorsa bármi jó,
senkit haláláig szerencsésnek ne higgy!*

KAR

Ílion eleste felől
Múza, új himnusznak
dalát te könny özönében
zengd, zokogó siratót!
Lantszóra mivel Tró-
ját kesergem most:
hogy az argoszi szörny,* ama négylá-
bú engem hogy emészt föl
sokbajú hadizsákmányt.

Mikor az egetverő, dübögő
arany cimerű lovat a görögök
a várkapukba vonták,

s a tömeg örömmel rivallt
trójai szirtfokok felől:
"E szent fa szobrot ám vigyük
a szüzi ilioszi Pallasz elé:
vége van a veszedelemnek!"
Akadt-e szűz, ki nem röpült,
akadt-e vén, ki otthon ült?
Dalokkal ünnepelték

vígan az átkos ármányt.

S apraja-nagyja phrügeknek
várkapukhoz rontott,
vinni a bérci fenyőt, Ar-
gosz csalafinta cselét
és Dardanié át-
kát* az istennő, 518 (504-536)
a csikó-szűz* szent örömére.
És sodrott kötelekkel,
mint fekete-teknős

hajót, az istennő elibe,
temploma köveire, a haza fia-
i gyilkosát bevonták.

S ahogy öröm és munka közt
leszüremedett a szürkület,
phrűg dallamokra szűz sereg
s Libüa fuvola-szavára szök-
delve magasakat s dobogva, lár-
ma közt rivallt örömdalokat.
S a szerte fény-betündökölt
házakban elhomálylott
feketülön a tűzfény.

Im én a hegylakó szüzet
daloltam a templom udvarán
kartáncban épp, a Zeusz-leányt* -
s felverte gyilkos ordítás
a várat ekkor, Pergamosz
erődjeit! S a drága kicsik
keze remegőn ragadta meg
anyjuk ruhája ráncait.

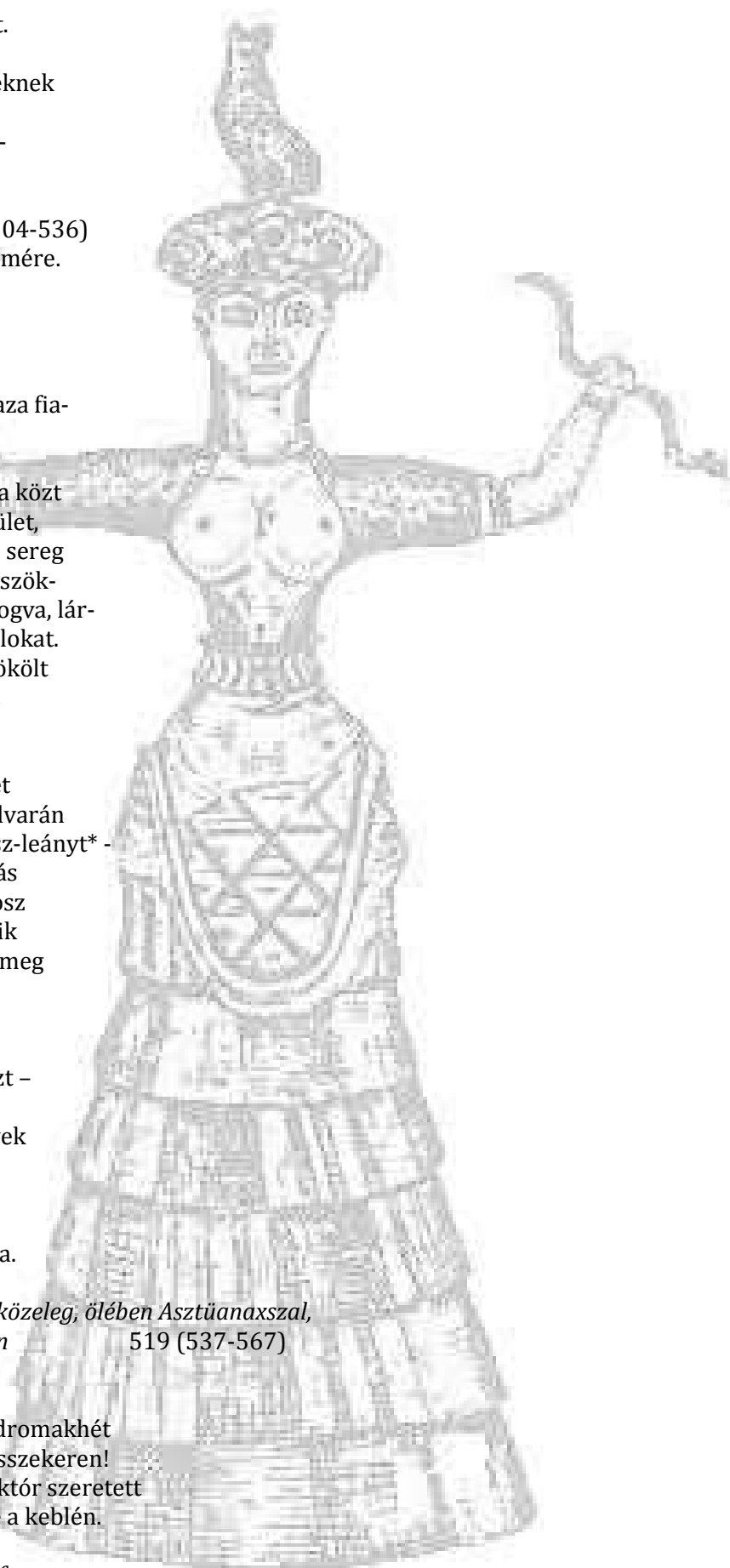
S a lesből kiront Arész
- a szűz tette, Pallasz ezt -
s a phrűg férfit öldösik
oltár körül, s az özvegyek
tővig lenyírt hajfürtjei
fiuszülő danaoszi haza
harc babérkoszorú-
ja s a phrűg haza gyásza.

*Szekéren Andromakhé közeleg, ölében Asztüanaxszal,
fegyveresek kíséretében* 519 (537-567)

KARVEZETŐ

Hekabé, látod, lám, Andromakhét
viszik itt idegen málhásszekeren!
S a padon vele fenn Hektór szeretett
fia, Asztüanax, csüngve a keblén.

Ó, hova hurcol hátán a fogat,

bússzivü asszony,
aki Hektór érc fegyvere mellett
ülsz ott, meg a phrüg hadizsákmány közt,
mellyel Akhilleusz-sarj Phthiótisz
isten-házát* koszorúzza?

ANDROMAKHÉ

(a szekérről)

Görög gazdáim elragadnak...

HEKABÉ

Ó, jaj!

ANDROMAKHÉ

Síralmamat te mért keserged?

HEKABÉ

Jajjaj!

ANDROMAKHÉ

Meg kínjaim...

HEKABÉ

Ó, Zeusz!

ANDROMAKHÉ

S balsorsomat.

HEKABÉ

Gyerekeim!

ANDROMAKHÉ

Csak voltunk...

HEKABÉ

Rom üdvünk már, rom, íme, Trója!

ANDROMAKHÉ

Szánlak...

HEKABÉ

S nemes vére sarjaimnak...

ANDROMAKHÉ

Ó, ó! HEKABÉ Ó, jaj, s az én...

ANDROMAKHÉ

Gyászom! 520 (568-595)

HEKABÉ

S balvégzetű...

ANDROMAKHÉ

Íliosz...

HEKABÉ

Égve füstöl.

ANDROMAKHÉ

Uram, jöjj el értem...

HEKABÉ

Az árnyékvilágból

hívod, ó, árva, fiam!

ANDROMAKHÉ

Pajzsa hitvesednek...

HEKABÉ

S te, vérbűn akháznak,

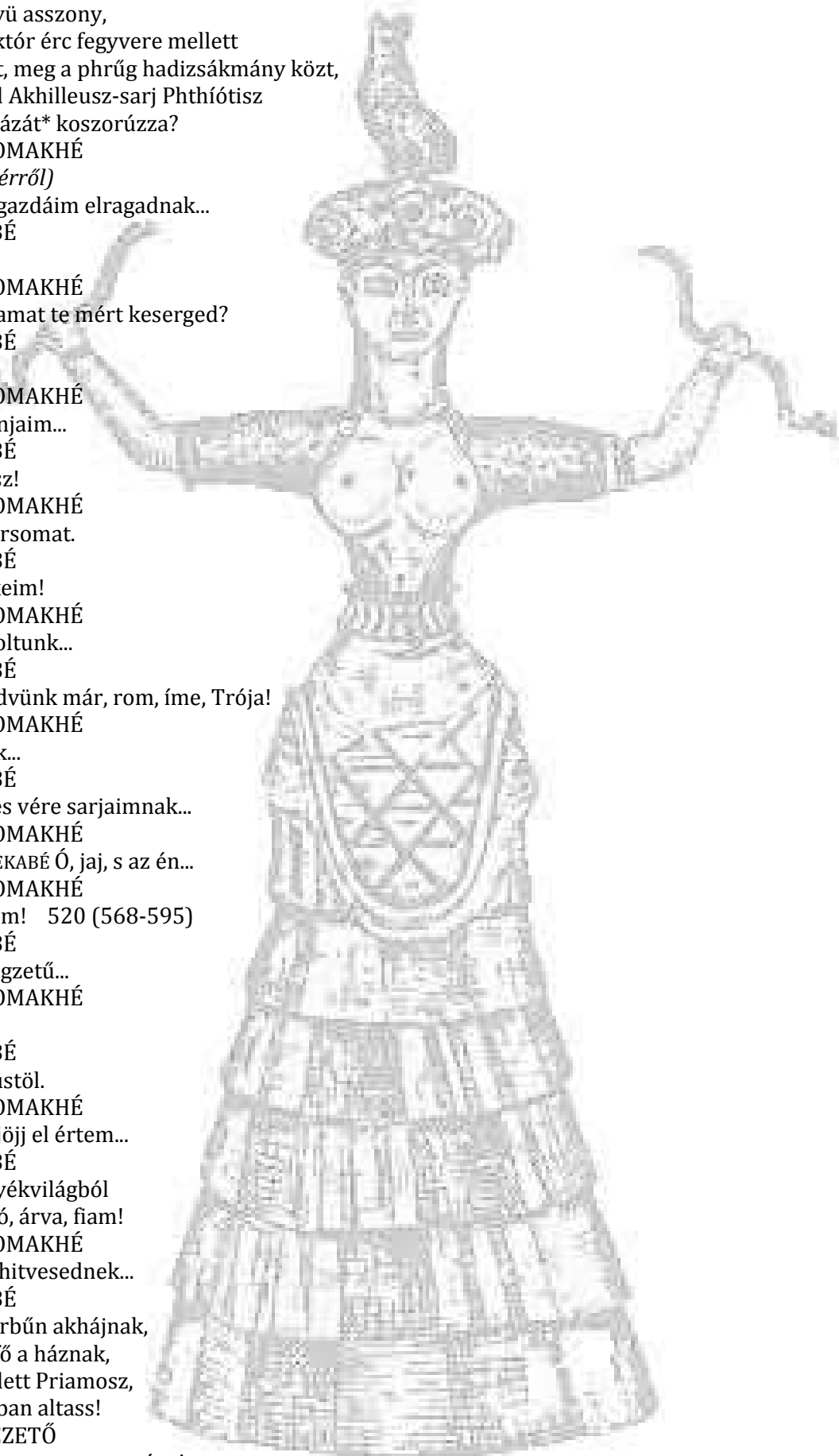
családfő a háznak,

élemedett Priamosz,

alvilágban altass!

KARVEZETŐ

Ó, be nagyon nagy e vágy!

HEKABÉ

Iszonyú, meg a kín, amit érzek.

KARVEZETŐ

Városom is leomolt...

HEKABÉ

A kínokra kínok türemelnek.

KARVEZETŐ

Isteni bosszu okán: a te sarjad a sírba nem omlott,
s lám! buja násza miatt leomoltak a trójai bástyák!
S vérbefagyott tetemet tömegestül a Palladionnál*
saskeselyű ragad el; rabigába rogyott, ime, Trója!

HEKABÉ

Ó, honom, ó, te szegény!

ANDROMAKHÉ

Be siratlak, ó, elhagyatott hon!

HEKABÉ

Lásd, iszonyú ez a vég!

ANDROMAKHÉ

Meg a házat, amelybe születtem!

HEKABÉ

Gyermekeim, hona elvesztét túléli anyátok -
mekkora gyász, ime, mekkora bánat!
Könny özönére a könnyözön ömlik e
földi hazánkban! A holt csak a boldog, a búja-felejtett,
a könnytelen. 521 (595-607)

KARVEZETŐ

Balsorsban senyvedőnek édes ám a könny
s a gyász siralma és a Múza bús dala.

ANDROMAKHÉ

Ó, férjem anyja, Hektóré, sok argoszt
ki lándzsahegygel ölt le egykor - látod ezt?

HEKABÉ

Látom: ki semmi, felkapják az istenek
toronymagasba, de a dicsőt ledöntik ők.

ANDROMAKHÉ

Visznek fiammal zsákmányul; rabsorsra jut
a nemes szülött, sors fordulatja sújtja le.

HEKABÉ

Szörnyű nagy úr a kényszer! Éppen tőlem is
most ment Kaszandra el, ragadta nyers erő.

ANDROMAKHÉ

Ó, ó!

Úgy látszik, tán egy másik Aiasz jött megint
a lányodért; de más miatt is senyvedel.

HEKABÉ

Mértéke nincsen annak, nincsen száma sem,
hisz vész a vészre versenyezve tornyosul.

ANDROMAKHÉ

Meghalt leölve lányod is, Polüxené
Akhilleusz sírján, mint halotti áldozat.

HEKABÉ

Jaj, én szegény! Ez volt, amit Talthübiosz
mondott, világos rejtélyt nem-világosan!

ANDROMAKHÉ

Magam láttam, s szekérről szállva, gyászlepelt
borítottam rá* s elsirattam holtadat.

HEKABÉ

Jajjaj, mily áldozat, milyen szentségtelen!

Jajjaj megint! be szörnyen vesztél, gyermekem!

ANDROMAKHÉ

Meghalt, ahogy halt; sorsa még holtában is
az én sorsomnál, bárha élek, boldogabb. 522 (608-631)

HEKABÉ

Nem mindegy, lányom, látni napfényt vagy halált;
a semmi ez, de még amabban van remény.

ANDROMAKHÉ

Ó, Hektórom szülője, halld legszebb szavam,
szivedre ezzel hadd csöppentsek balzsamot!

Meg nem születni, azt mondom, halállal egy,

s a bús-keserves életnél meghalni jobb.

Nem bántja búbaj azt, nem érez bánatot;

de ha jósorsú balsorsra jutva elbukik,
korábbi üdvét úzi, mint a kóbor árny.

De lányod, mint ki napvilágot meg se lát,
meghalt, s így önnön búbajáról mit se tud.

Míg én, ki célba vettem tisztas hírt-nevet,

s elértem - jobban elhibáztam üdvömet.

Mert lám, mi jámbor asszonyról elmondható,
fáradva Hektór házában kivívtam azt.

Először is, mert - vagy tapad vagy nem tapad
szennyfolt asszony nevéhez - pusztán már az is
rossz hírbe hozza, hogyha nem csak sutban ül.

Otthon maradtam így, feledve kedvtelést,
s ármányos női szót a házfalak közé

be nem bocsátva, csak hazúlról nyert igaz
szivem tanított, s épp elég volt ez nekem.

Szám szótlannul, szemem szelíden férjemet
szolgált; tudtam, hogy mikor kell férjemen

gyóznöm, s mikor kell engednem, hadd győzzön ő.

Jó hírem, mely az akháj sereghez eljutott,

ez pusztított el; mert Akhilleusz gyermeke,

alighogy foglyul estem, hitvesül kivánt.

S a gyilkosok házában szolgáló leszek!

S ha elfelejtve Hektórom kedves fejét,

e másik férj előtt nyitnám meg szívemet,

hűtlen lennék a holthoz; ám ha megvetem

amazt, parancsolóm legottan meggyülöl.

Bár mondogatják, már egy éj is szünteti

az asszony irtózását hitveságy iránt, -

köpök reá, ki en-szívéből számüzi

új nász miatt korábbi férjét s mást szeret. 523 (632-668)

Hisz párja mellől elszakított kiscsikó,

még az sem húzza már a jármot szívesen,

ám bár csak állat, mely beszélni sem beszél,

s ésszel sem él s természettől alábbvaló.

S te, drága Hektór, férjem, voltál mindenem,

eszes, nemes, dúsgazdag, hős, te nagyszerű!

Apám házából tisztán vittél engem el,

s elsőnek is te oldoztad meg szűz-övem.
S te most halott vagy, engem meg hajó röpít
Hellaszba szolgaságra, mint igás rabot.

(Hekabéhez)

Az én bajomnál nem csekélyebb baj talán
Polüxenád halála, melyet úgy siratsz?
Mert még reményem sincs nekem, mely elkísér
minden halandót, s szívemet sem ámítom
vígabb jövővel, bár öröm még hinni is.

KARVEZETŐ

Balvégzetünk közös; siratva sorsodat
emlékeztetsz, fejemre most mi baj szakadt.

HEKABÉ

Hajóteknőbe én nem szálltam még soha,
de festve láttam s hallomásból ismerem.
Hajósra hogyha könnyen elviselhető
vihar tör, a vészen átvergődni mind siet.
Kormánylapáthoz ez, vitorlához kap az,
s a másik szennyvizet mer; ám ha összecsap
a harsogó habár, sorsának adja meg
hullámhegyek sodrára bízva önmagát.
Búbánatomnak tengerére önmagam
így bízom én is szótalan, bezárva szám;
legyőz az isten-küldte vad hullámverés.

De édes lányom, hagyd te Hektór végzetét!

Nem élesztik fel úgysem őt a könnyeid.

Tiszteld csak inkább új urad-parancsolód,
lényed bübájával befonva férjedet.

Igy téve megvigasztalod szeretteid,
s fiam fiát is fölnevelheted talán

Trójának legfőbb támaszául,* hátha még
a tőle származottak egykor Íliont 524 (669-704)

benépesítik, s újra áll a városunk!

De lám, az egyik szó a másiktól fakad:
amott az akháj szolgát látom már megint –
tán új parancsot hírül adni tart felénk?

TALTHÜBIOSZ

(harcosok kíséretében érkezik)

Egykor phrügek legfőbbje: Hektór hitvese,
csak meg ne gyűlölj! Mert nem szívből hirdetem,
mit hírül adnak Danaosz- és Pelopsz-fiak.

ANDROMAKHÉ

Mi baj? Be baljós kezdetű, amit beszélsz!

TALTHÜBIOSZ

Úgy döntöttek, hogy gyermeked... Hogy mondjam el?

ANDROMAKHÉ

Talán nem egy parancsolónk lesz majd nekünk?

TALTHÜBIOSZ

Soha egy akháj úr sem parancsol őneki.

ANDROMAKHÉ

Vagy itt marad phrügeknek végső sarjaként?

TALTHÜBIOSZ

A rosszat, nem tudom, hamar hogy mondjam el.

ANDROMAKHÉ

Szép ily szemérem, csak rosszat ne szólanál.

TALTHÜBIOSZ

Nagy rosszat hallj: meggyilkolják a gyermeked!

ANDROMAKHÉ

Ó, jaj, mit hallok! Ez nagyobb rossz, mint a nász!

TALTHÜBIOSZ

Győzött Odüsszeusz, szólva hellének között...

ANDROMAKHÉ

Jajjaj, be mérhetetlen rosszat szenvedünk!

TALTHÜBIOSZ

...Szólt: fel ne nőjön hős apának magzata!

ANDROMAKHÉ

Sajátját is hogy ily ítélet sújtsa le!

TALTHÜBIOSZ

Vessék le hát őt Trója várbástyáiról!

Andromakhé oltalmazón magához öleli gyermekét 525 (705-725)

De térj magadhoz, vedd elő bölcsebb eszed:

ne csüggj a gyermekeken, csak bátran tűrd a bajt!

Ne hidd, hogy bármit is tehetsz, erőtelen:

sehol se lelsz oltalmat. És gondold meg ezt:

halott a város s férjed is, fogoly magad,

s egy szál asszonnyal meg tudunk mi küzdeni.

Ne is kívánj te perlekedni épp ezért,

se semmi rútat, ellenségeset ne tégy,

szitkot se szórj akháj fejekre, intellek!

Ha szólsz olyasmit, hogy haragra gyúl a had,

nem tűrik majd, hogy eltemesd, sirasd fiad.

De sorsod elszenvedve szépen, szóttalan

sem őt, halottad hantolatlan nem hagyod,

s akhájoktól is több kegyelmet nyersz magad.

ANDROMAKHÉ

Ó, legdrágább, forrón imádott kisfiam!

Ellenség öl meg, itt hagyod szegény szülőd!

S apádnak hősi volta pusztít téged el,

mindenki másnak mely csak oltalmára volt,

de rád apád erénye áldást nem hozott.

Ó, hitveságyam, ó, nászom, boldogtalan,

mely egykoron Hektór házába elhozott, -

nem áldozatra szülni danaiszoknak őt,

de uralkodónak dúsvetésű Ázsián.

Sírsz, ó, fiam? Megsejtetted balsorsodat?

Mért fogsz keziddel, köntösöm mért markolod,

szárnyamba bújva, mint ma költött kiscsibe?

Híres dárdáját felragadva nem jön el

Hektór, hogy oltalmazzon ő, a föld alól,

sem vérrokonság, sem vitéz phrüg harcosok.

Zuhansz magasból nyakszirtedre vészesen,

s lelked-szakadva nem sirat meg senki sem.

Ó, drágaságom, átöllelek most, anyád!

Ó, tested, édes illatú! Hát hasztalan

tápláltalak pólyás korodban keblemen,

hiába fáradoztam, örölt annyi gond!

Csókkold meg most anyádat - többé már soha!
Borulj szülődre, fond ölelve karjaid
nyakam köré, tapaszd ajkamra ajkadat! 526 (726-763)
Ó, hellének, barbár kínok szerzői, ti,
mért gyilkoljátok meg az ártatlan gyermeket?
Ó, Tündarisz,* nem volt a nemzöd Zeusz soha,
azt mondom én, de több apától származol:
első a Bosszú, majd a gyilkos Gyűlölet,
Ölés, Halál, s mit a föld terem, megannyi rossz.
Hogy Zeusz a nemzöd, én nem hirdetem soha,
te, annyi barbár, annyi hellén gyilkosa!
Pusztulj el! Szépséges szemekkel csúfosan
elpusztítottad phrúgek áldott földjeit.
Vigyétek hát, ha tetszik, vessétek le csak!
Húsából lakmározatok! hisz az istenek
pusztítottak ki; még fiamtól sem tudom
a halált elúzni!
(Átadja Talthübiosznak)
Rejtsétek rongy testemet
lepelbe, lökjetek hajóra! Így megyek
szép menyegzőmre, elveszítve gyermekem.

A szekér elindul vele és kíséretével

KARVEZETŐ

Te árva Trója, elvesztettél ezreket
egyetlen asszony és egy átkos nász miatt!
TALTHÜBIOSZ

Gyere, gyermek, ereszd gyász-ülte anyád
gyöngéd ölelő karjait, és jöjj
ős bástyatorony tetejére, hisz így
szól az ítélet: véredet ott ontsd!

Rajta, vigyétek!

(Átadja az egyik harcosnak)

De ilyesmiket az
hirdessen csak, szíve kinek nincs,
aki erkölcsünk mértéke helyett
orcátlanság híve inkább!

HEKABÉ

Gyermekem, ó, gyász-ülte fiam fia!
Megfosztanak ím engem meg anyád
a te lelkedtől! Hamar én, te szegény, 527 (764-792)
mit tegyek érted? Csakis ezt adom, ím:
ütlegelem főm, sújtom kebelem;
ennyi maradt nekem, - aj, a városomért
s érted zokogok! Mi nem ért? Van-e még
üröm egy csepp, hogy csordultig adott
kelyhét kiigyam s elaléljak?

(Leroskad)

KAR

Színmézet adó Szalamisz
királya, te, ó, Telamón,*
aki tenger-öleit szigeten
trónszéket ülsz,

földed a szent peremű par-
tokra tekint, hol Athéné
kék olajága először
felsudárlott,

dísze-virága, dicső
koszorúja a fényes Athénnek.

Te is, te is jöt-
tél ama jó nyilas Alkmé-
né-szülöttel –
hősi pár! –

Ílion, Ílion ellen,
egykor a városomat
letarolni.

Mert megharagudt a csikók
miatt*, hona színe-javát
elhozta, s a szép Szimoeisz
partján amint
tág tutajukkal, a tenger-
járóval kikötöttek,
s hozta ki célbalövő í-
ját a tatról, 528 (793-812)
Láomedónra halált –
ama Phoibosz-emelt egyenes kő-

falat biborló
lángfuvalattal emésztvén,
Trója földjét
dúlta fel.

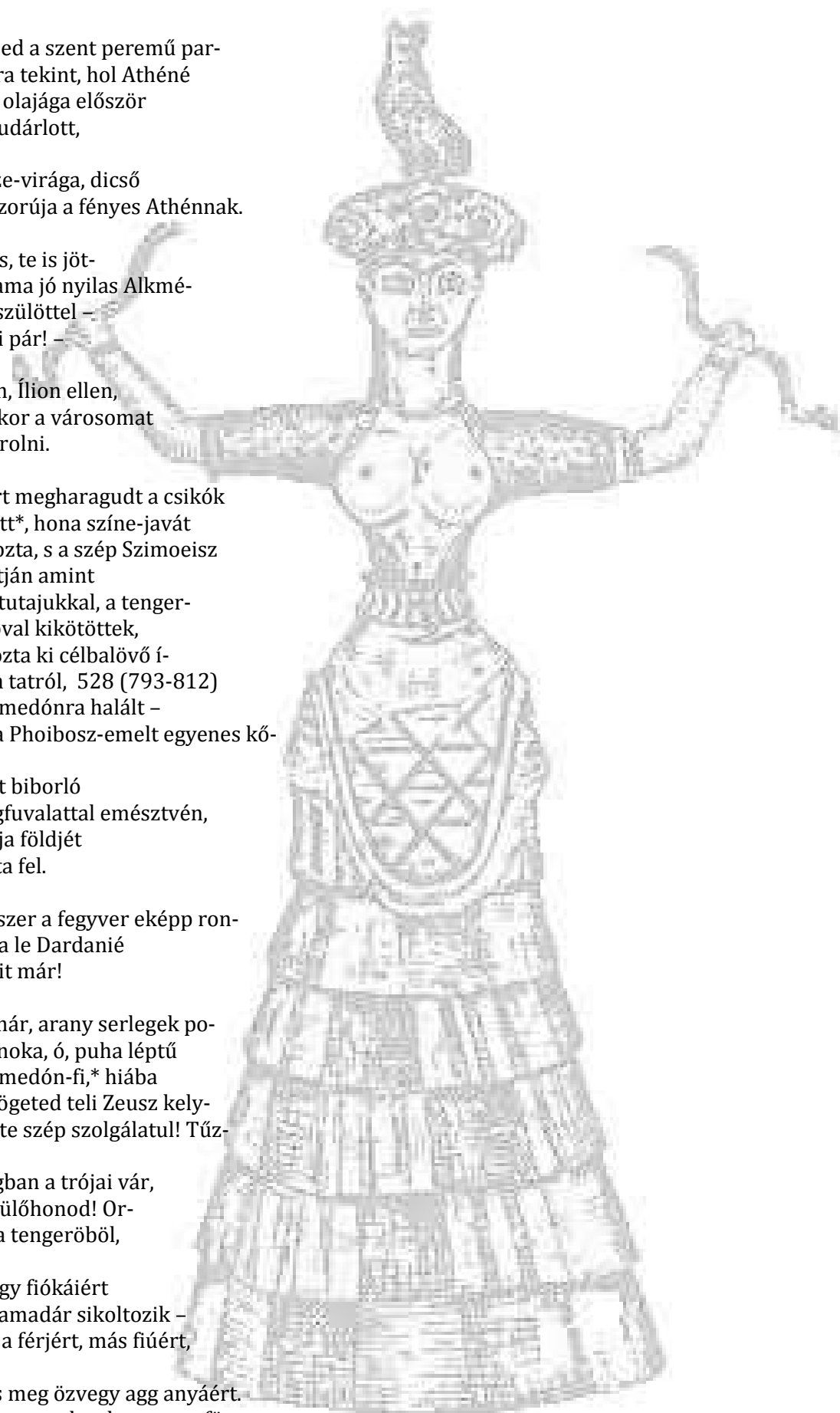
Kétszer a fegyver eképp ron-
totta le Dardanié
falait már!

Immár, arany serlegek po-
hárnoka, ó, puha léptű
Láomedón-fi,* hiába
töltögeted teli Zeusz kely-
hét te szép szolgálatul! Tűz-

lángban a trójai vár,
a szülőhonod! Or-
dít a tengeröböl,

ahogy fiókáiért
anyamadár sikoltozik –
egy a férjért, más fiúért,

más meg özvegy agg anyáért.
Oda van, oda a harmatos fűr-

dó s a szilaj szaladás,
s amíg te fiatal arcod öröm-
re derítéd, ifju, a kellemért

Zeusz atya trónja előtt –
Priamosz mezeit meg
dárda dúlja, hellén! 529 (813-839)
Erósz, Erósz, Dardanosz lak-
ába betérve ki gondot
égilakókra zudítsz,
ó, be magasba emeltesd*
Trója tornyát isteneknek

nászkötelékeivel!
De mi Zeusz büne, azt
ki sosem fecsegem!

S a fényfehér szárnyu Há-
mera sugara most, halan-
dók öröme, látja földünk

s Pergamia pusztulását,
noha gyerekei apja, hitves
férje,* e föld fia volt,
kit felröpítve csillagokig
aranyos szekere tovaragadt,

ősi hazája remény-
sugarát! De az ég meg-
szűnt szeretni Tróját.

MENELÁOSZ

(fegyveres kísérettel érkezik a táborból)

Ó, szép sugárzó napvilág, ó, nap, melyen
Helenét magamnak visszaszerzem, hitvesem,
hisz érte annyit fáradoztam jómagam,
Meneláosz, a férje és egész akháj hadam.
Trójába jöttem - semmiképp sem asszonyért,
ahogy hiszik - de férfi ellen, hitszegőn
ki otthonomból elrabolta hitvesem.
Az istenek kegyéből ő biz meglakolt:
magát s a földjét hellén dárda győzte le.
Azért jövök, hogy őt, lakónt... - nem szívesen
mondom neved ki, egykoron bírt hitvesem! -
vigyem magammal; mert a többi trójai
rabnő körében itt e sátorokban ül. 530 (840-872)

Kik lándzsahegygel visszavívták őt, nekem
adták ki, hogy megöljem vagy ne öljem, ám
vigyem argív honba vissza, hogyha vágyam az.

Úgy láttam jónak, hogy ne leljen itt halált
Helené Trójában, ám hajón hogy el vigyem
Hellasz földjére: ott öljék meg bosszúból,
kiknek családja Íliosban itt veszett.

No rajta, szolgák, sátorába menjetek
s hozzátok azt a nőt, a szörnyü vérszopót

sörényénél hurcolva! Majd ha kedvező szellők fuválnak, hellén földre visszük őt.

HEKABÉ

(fekhelyéről felemelkedik)

Ó, földünk-tartó és földünkön trónoló, -
ki vagy te, nem tudom, ki nem fürkészhetem, -
Zeusz, természet törvénye tán, vagy emberész:
hozzád könyörgök! Csöndes úton járva te
halandók sorsát méltóképpen döntöd el.

MENELÁOSZ

Mi az? Istenekhez ez miféle új fohász?

HEKABÉ

Meneláosz, dicsérlek! Csak öld meg hitvesed!
De fuss, ne lásd, másképp varázsa ejt rabul.
Megront ez férfiszemet, erődöket leront,
lehamvaszt házakat, varázsa oly erős -
én is, te is tudjuk, s ki őt csak ismeri.

HELENÉ

(pompás öltözetben kilép a sátorból)

Meneláosz, rémületbe ejtő kezdet ez!

Hisz engem innen, sátraidból, lám, minő
erőszakkal cibál ki szolgálid keze!

Habár te engem meggyüöltél, jól tudom,
mégis szeretném megkérdezni, hogy miképp
ítélt a hellén nép s te, életem felől?

MENELÁOSZ

Nem is kerültél szóba! Ám a had zöme
rám bízott, hogy sérelmemért megöljelek.

HELENÉ

De tán szabad még szólnom egy szót válaszul:
ha meghalok, halálunk meg nem érdemelt! 531 (873-904)

MENELÁOSZ

Téged megölni, nem pörölni jöttem én!

HEKABÉ

Hallgasd meg őt, enélkül meg ne haljon ám,
Meneláosz! És, hogy én feleljek, add meg azt,
az ő szavára! Mert a rosszról mit se tudsz,
amit Trójában tett; s ha öltök szóba szót,
megöltem ezzel, nem menekszik semmiképp.

MENELÁOSZ

Időfecsérlés! Ám, ha kivan szólni,
szabad; de tudd meg: csak szavadra, kedvedért
adom meg; órá nem pazarlók ily kegyet.

HELENÉ

Mindegy talán, ha jól, ha rosszul szólok is:
ellenfelednek vélve úgyse válaszolsz.

De tudva jól, mi volna vádad ellenem
vitába szállva - hadd feleljek máris én,
hogy szemben álljon vádjaiddal védelem.

Először: őt, a bajszerzőt ez szülte itt,
Pariszt megszülve; másodsor: ki tönkretett,
a vén király volt, meg nem ölte kisfiát,
Alexandroszt, kit fáklya jószolt vézesen.

De halld a többi, ettől kezdve mint esett!

A hármas istennő-iga perben ő ítelt:
s Pallasz kitűzte díjul* azt, hogy phrűg hadak
élén Alexandrosz legyőzi Hellaszunk;
Héré igérte Európát meg Ázsiát
királyságul, ha majd javára dönt Parisz;
Küprisz, kit arcom elbűvölt, hogy engem ad,
igérte, szépségben ha ő lefőzheti
az istennőket. - Hallgasd, aztán mint esett:
a győztes Küprisz lett, s javára vált e nász
Hellasznak: úrrá barbár nem lett rajtatok,
sem tönkre nem vert, s meg se tiprott zsarnokul.
De veszem lett nekem, mi Hellasz üdve volt:
szép testemért eladtak, és gyalázatot
hordoz fejem megérdemelt babér helyett.
De a fő dologról, mondd, még nem szóltam én:
miért futottam otthonodból titkon el? 532 (905-939)
E nő gonosz szülöttje jött, s nem kisbecsű
isten kísérte - ám, ha tetszik, mondd nevét
Alexandrosznak vagy Pariszknak mondd akár.
Te meg házadban hagyva vélem őt, gonosz,
Spártából elsiettél Kréta földjire.*
No jó!

Ezt nem tetőd, ám magamtól kérdezem:
mit is hittem, hogy házadból megszöktem én
a vendéggel, hazám s házam gyalázva meg?
Az istennőt szidd,* Zeusznál légy hatalmasabb,
kinek hatalma van kisistenek fölött,
de rabszolgája ennek - s mentség ez nekem!
De egy panaszt méltán emelhetsz ellenem:
Alexandrosz hogy meghalt s föld ölébe tért,
s megszűnt az istennő-kötötte kapcsolat -
hazuról argív gályákhoz nem szöktem át.
Akartam én! A várkapuknak őrei
s falon leselkedők tanúim rá, sűrűn
kik rajtakaptak, földre hogy bocsátkozom
alá kötélén bástyafokról titkosan.
(De elrabolt erővel aztán új uram,
s nőül vett phrűgek ellenére Déiphosz.)
Hogy volna méltányos meghalnom, férjuram,
s hogy épp te ölj meg?! Mert erőszak volt e nász,
s babér helyett keserves szolgasorsot ad
hazám a jókért! Istenek fölé kívánsz
kerekedni? Hát e vágyad bezzeg balgaság!
KARVEZETŐ

Védd meg, királynő, sarjaid, szülőházad!
Tedd tönkre ennek ármányos szavát, hiszen
szépen beszél, s gonosztevő! Be szörnyűség!
HEKABÉ

Először istennőinkkel szövetkezem,
s tanúsítom: hazugság az, mit ez beszél.
Mert nem hiszem,* hogy Héra és szűz Pallasz oly
fokára juthat örületnek bármikor,
hogy barbároknak adja Argoszt bérül az,
s Pallasz phrűgeknek szolgavárosként Athént, -

páváskodón az Ída-hegyre hágva fel 533 (940-975)
szépségversenyre, Héra istennő miatt
szerette volna, hogy legeslegszebb legyen?
Netán, hogy Zeusznál kapjon ő jobb férjurat?
S Athéna nászt mely istenséggel áhitott,
ki apjától kiesdett szúzi életet,
irtózva ágytól? Istennőt bolondnak ám
ne mondj, szépítve bűnöd! Rád, ki bölcs, nem ad.
S fiammal, mondtad - ez nagyon kacagtató! -
Meneláosz otthonába Küprisiz ment maga.
Talán, ha a mennyben szép nyugodtan fenn marad,
Amüklaiosztul Ílionba nem vihet?
Az én fiam szépsége volt kápráztató!
Megláttad őt, s eszed Küprisizé változott.
Minden bolondság Aphrodité a föld színén,
neve kezdete méltán Aphroszünéével közös.*
Megláttad őt barbár ruhában, csillogó
aranyban, és a szíved menten megveszett!
Argosz, hol éltél, bezzeg szűkös volt neked,
s elhagyva Spártát arra vártál: városunk,
a phrúgeké aranyban úszik s elborít
pazar pompával; mert elég nem volt neked
Meneláosz háza, hogy fényűzésben fürödj!
No jó! Erővel rablott el, mondd, fiam?
Ki vette észre Spártában? S miféle zajt
ütöttél - mert hisz Kasztór ott élt még,* öcséd
s ikerfivére, nem voltak még csillagok?
S ahogy Trójába jöttél és az argivok
nyomokban, és hogy lándzsaharcban hullt a had:
ha hozzád ennek győzedelmét hozta hír,
Meneláoszt dicsérted, hadd búsuljon fiam:
szerelmi vágyban ily nagy versenytársa van!
S szerencsés hogyha Trója volt, ez semmi lett.
Csak jószerencséd lested, arra törve, hogy
utána fuss, s nem kívántál erény után.
S mondd, kötélén bástyafokról titkosan
bocsátkoztál le, mint kit rabként tartanak?
De hát hol értek tetten, hogy sodronyt sodorsz,
vagy kardot fensz, ahogy nemes nő tenne, ha
korábbi férjéért sóváran senyvedez? 534 (976-1014)
Ámbár be sokszor s mily sokat sürgettelek:
„Menj el, leányom! Más nőket vesz asszonyul
minden fiam, s téged kiloplak titkosan
akháj hajókhöz; vess a harcnak véget így
Hellasz s miköztünk!” Ám nem ízlett ez neked.
Alexandrosz házában duzzasztott a dölyf,
a barbárok hogy lábadoz boruljanak!
Be nagyra voltál! - Most pedig még termeted
felékesítve jössz elő, s férjeddal egy
levegőbe bámulsz, ó, te szemtelen személy!
Rongyos ruhában illenék s rimánkodón
jönnöd, remegve rémülettől és hajad
tövig lenyírva, bűntudat ha volna több
benned, szemérmetlen, korábbi bűnökért.

Meneláosz, tudd meg: hozzád szól e végszavam:
méltón magadhoz öld meg őt, dicsfénybe vond
Hellaszt, s a többi nőnek is törvénybe tedd:
halál reá, ki hitveséhez hűtelen!

KARVEZETŐ

Meneláosz, őseidhez is, házadhoz is
méltón büntesd meg őt, Hellaszról mosd le így
a szennyfoltot; ne nőies, de férfi légy!

MENELÁOSZ

Megegyezően vélekedsz te énvelem:
önkényesen jött otthonomból ő ide,
ágyába másnak; csillogásul szőtte csak
szavába Küpriszt. Megköveznek! Jöjj, lakolj
hamar halállal halva hosszú harcokért,
hogy megtanuld: gyalázatot rám nem hozol!

HELENÉ

(Meneláosz lábához borul)

Térdedre esdek: ó, az isten-küldte kórt
ne ródd nekem fel, s meg ne ölj, de megbocsáss!

HEKABÉ

Csak el ne áruld híveidet, kiket megölt!
Értük könyörgök és minden magzatjukért.

MENELÁOSZ

Hagyd abba, aggnő! Úgysem hallgatok reá.
De szolgálaimnak meghagyom: vigyék csak őt
hajó farába; ott hajózik majd haza. 535 (1015-1048)

HEKABÉ

Csak egy hajó-teknőbe ám ne szálljatok!

MENELÁOSZ

Miért ne? Tán nagyobb a súlya,* mint előbb?

HEKABÉ

Szerelmesből nem hal ki úgy a vonzalom,
hogy majd ne gondolj rá ezentúl szüntelen.

MENELÁOSZ

Úgy lesz, ahogy kívánod: más hajóra száll,
mint jómagunk; nem balgaság, amit beszélsz.
Argoszba érve szörnyen pusztul ő, a szörny,
érdem szerint, s erényre intő példa lesz
a többi nőnek; csak hogy ez nem könnyű ám!
De veszte mégis félelemben ejti majd
a többi dórét, még ha rosszabb nála is.

Meneláosz kíséretével el

KAR

Így hát iljoni templomod
s füstölgő tüzesáldozat-
oltárod görögöknek
adtad, Zeusz, meg a lángoló
gyantát s mennyei mirrha füst-
jét s szent Pergamoszunkat

s ídéri, ídéri völgyeket, a boros-
tyán sűrűt, ahova lecsorog a hó,

s pirkadati nap sugara csókdosott
csúcsokat, isteni székhelyed, ily sugárzót!

Megszűnt ünnepi áldozat
estórán, a dicsőítő
kardal s isteneinknek
éj-ünnepje, aranymivű
szent szobrok Phrugiánk tizen-
két hold-áldozatával. 536 (1049-1076)
A gond, a gond tég: ügyelsz-e rá, uram,
mennyei trónodon, amikor ülsz fenn:
füstölög a városom, a porig omolt,
melyet a tűz lobogó heve pusztított el!

Férjem, ó, édes uram!
Te holt vagy, aki bolyongasz!
Ki mos le, ki hantol el, amíg engem elragad
a szárnyas vitorlás szökellőn

sokcsikaju Argosz* tájaira -
égre mered ott magas küklópszi kőfal!
S kapuk során sereg leány
zokog, a könnye záporoz, s kiált, kiált:

„Jajj, anyám, egymagam hurcol el
már az akháj a szemed elől legott

éjszínű barna hajón,
tengeri tág tutajon
szent Szalamiszra, vagy épp
kétutu iszthmoszi hegy-
csúcsra* - Pelopsz birodalma
kapui nyílnak ottan!"

Bárcsak, amint Meneláosz
hajója szeli a tengert,
aigeuszi vizeken a tutajába sújtana

kétszer csóvált szent tűzű villám

hellaszi rabul oda ha tovaragad
Íliosz alól siralmasan, hazámból!
S majd az aranyékü tükröket,
szüzek örömét a Zeusz-leány, az élvezi!
Csak lakón földre már el ne jus-
son, se ős tűzhelye zugolyába sose,
vagy Pitanéba avagy 537(1077-1102)
pallaszi érckapuhoz
ő, ki e becstelen asz-
szonyt viszi, lám, haza, nagy
Hellasza és szimoeiszi
habok e keserű kínját!

Talthübiosz érkezik harcosokkal; Asztüanax holttestét és Hektór pajzsát hozzák

KARVEZETŐ

Ó, jaj, ó, jaj!

Bajból új baj kel a földünkön!
Idenézzetek, ó, trósz feleségek,
boldogtalanok, ti! Im, Asztüanax,
kit a bástyákról, oly bús hajítást
ledobott gyilkos danaosz kéz!

TALTHÜBIOSZ

Evezőlapátos bárka már csak egy maradt,
Hekabé, Akhilleusz sarjának hogy itt hagyott
zsákmányait phthíei partra elvigye.
Maga Neoptolemosz, hírére meghallva épp imént
Péleusz bajának,* kit kivert Peliasz fia
az országból, Akasztosz, számkivetve őt –
sietve tüstént, mert maradni kedve már
nem volt ezentúl, Andromakhéval vízre szállt.
Kicsalta könnyem, földjéről hogy útra kelt,
honát siratva s Hektór sírdombjának is
búcsút rebegve. És kiesdekelte azt,
hogy eltemessék Hektóroznak gyermekét,
ki bástyafokról bukva lelkét adta ki;
s akhájok rémét, ezt a színérc pajzsot itt,
mit oldalán e gyermek apja hordozott –
hogy Péleusz tűzhelyéhez el ne küldje, se
a nászágyhoz, hol ő lesz néki hitvese,
e holtnak anyja - bánat volna látnia!
Hanem, hogy cédrus-ládikó s kőszir helyett
ebben temessék gyermekét, s karodba vedd,
leplekbe burkold holtadat, s erőd szerint
koszorúkkal is borítsd, ha sorsod engedi. 538(1103-1144)
Elment ő, megfosztotta férji sürgetés
attól, hogy kislelkét a sírba ő tegye.
Mi majd, amint feldíszítetted holtadat,
sírt hantolunk fölé, s felszedjük horgonyunk.
Te csak sietve teljesítsd parancsaim!
Egy fáradságtól már meg is kíméltelek:
Szkamandrosz sodrán átvergődve, holtadat
megfürdettem már és kimostam sok sebét.
De most megyek s a sírt megásom őneki,
hogy már e munka, melyben én s te fáradsz,
együtt röptse gyorsabban hajónk haza.

(E1)

HEKABÉ

Tegyétek Hektór öblös pajzsát földre most.
Be bús látvány, nem kedves rátekintennem!
Csatán dicsőbb akhájok, ó, mint szív szerint,
miféle új hóhérmunkát végeztetek,
egy gyermektől rettegve, hogy felépíti
a rombadólt Tróját? Oly semmik vagytok-e,
hogy bárha Hektór jószerencsés volt csatán
s ezernyi fegyverforgatónk - ti most, mikor
bevettétek már városunk, s a phrúg halott,
egy kisgyerektől retgették? Lenézem azt,

ki fél, de meg nem mondhatója, hogy mitől!
Ó, kedvesem, be bús halál is ért utol!
Ha városunkért haltál volna ifjúként,
s mint férj s király, ki istenhez hasonlatos –
boldog volnál, ha már ilyesmi boldogít.
De te, látva ezt, nem érezhetted sorsodon,
s nem élhettél azzal, mit nyújtott otthonod.
Boldogtalan, be szörnyen széjjelzúzta főd
az ősi fal, mit Loxiasz feltornyozott!
S fürtös fejed, mit oly sokat fésülgetett
s csókoltt anyád - halál vigyorg e megrepedt
csontok közül most - szólni róla szörnyüség!
S ti kezek, apakéznek édes másai,
csuklóból mily lankadtan csüngtök ím alá.
Ó, kedves ajk, sok csacskaságot csárogó,
be néma vagy! Megcsaltál, ágyba bújva, míg: 539(1145-1181)
"Ó, nagymamám!" szóltál „Lenyírok én neked
sörényemből sok fürtöt, sírodhoz viszem
sereg barátom s üdvözöllek kedvesen."
De nem te engem, én temetlek, hontalan,
gyermektelen - szegény halottam, ifjat agg.
Ó, jaj, sok csókom és cirógatásaim,
sok édes álmom mind elillant! Egykoron
mit is karcolna sírkövedre versíró?
„E kisleány félvén megölték egykoron
az argivok." Hellaszra szégyen-verssor ez.
Apád örökségét ha el nem nyerted is,
érchátu pajzsa im tiéd, mely eltakar.
Ó, pajzs, te Hektór szépkönyékü karjai
oltalma, legjobb őriződ már elveszett!
Fogantyudon még ott az édes kéz nyoma
s verejtékéé jól csiszolt szegélyeden,
mit homlokáról harcban sűrűn hullatott
Hektór, szakállas állához szorítva jól.

Nosza, hozzatok szegény holtak halotti díszét
abból, amink van! Szépen feldíszítsenünk
nem adja isten. Ám, amim van, megkapod.
Be balga ember az, ki tartósnak hiszi
üdvét, s örül! Hisz erre-arra csak csapong
a jó szerencse szökdécselve, mint bolond;
sosem lehet hát senki boldog szüntelen.

A trójai nők visszatérnek leplekkel, szalagokkal, virágokkal, egyéb halotti díszekkel

KARVEZETŐ

Kezükben hozzák, íme, már a nők a díszet
phrúg zsákmányból, hogy holtadat felékesítsd.

HEKABÉ

Ó, gyermekem, nem mint győztesre aggatom
reád ez éket, mint ki első volt kocsi-
s íj-versenyen - phrúgek közt dívik ily szokás –
ha nem is túlozva - ám apádnak anyjaként;
egykor tiéd volt mind... De most istengyülött 540(1182-1213)

Helené elvette, ráadásul élted is
kioltva, házunkat kiirtva írmagig.

KAR

Ah, ah, szivem
sebezi, sebezi szód! Nagy ura városomnak,
jövendőbeli hős!

HEKABÉ

Amit viselned kellett volna testeden,
ha Ázsiánk legelső lányát elveszed –
phrüg díszruhába burkolom be testedet.
Te is, Hektórnak drága pajzsa, százezer
szép győzelemnek anyja egykor, vedd virág-
koszorúm! Nem halsz te meg, holtammal halva bár,
mert tiszteletre méltóbb vagy sokkalta, mint
a bölcs s galád Odüsszeusz összes fegyvere.

KAR

Jajjaj, jajjaj!

Keserű gyász között fogad
be földünk, fiú!

Zokogj, nagyanyja...

HEKABÉ

Jajjaj!

KAR

Sirasd a holtat...

HEKABÉ

Ó, jaj!

KAR

Jaj néked bizony, sírig tart a búd!

HEKABÉ

Szalagjaimmal gyógyítom be sok sebed
rossz orvosként, ki névleg, ám nem tényleg az -
a holtak közt meggyógyítja majd apád.

KAR

Csak üssed, üssed, üsd a fejed
verve két keziddel!

Ó, jaj nékem!

HEKABÉ

Ó, kedves asszonyok, ti...

KAR

Hekabé, szólj ízibe: micsoda jajt hallatsz? 541 (1214-1239)

HEKABÉ

Nem adtak mást az istenek, csak kint nekem,
s kiváltképpen gyűlölték Trója városát,
tulkot hiába áldoztunk; mégis, ha most
magasból isten föld porába nem taszít:
homályba vesztünk, Múza meg nem énekel,
későbbi kornak zengve rólunk himnuszát.

Jertek silány sírjába tenni holtamat:
már rajta vannak illő síri díszei.

Úgy vélem én, a holton nem segít sokat,
ha dús halotti pompával temetjük el -
élők hiú hetvenkedése ez csupán.

Harcosok elviszik a pajzson a holttestet

KAR

Ó, jaj, ó, jaj!

Te szegény asszony, szétzúzva a fenn-
költ gyönyörű remény, a te életedé!
S te, dicső ősök boldog fia, fennen
dicsért - iszonyú a halálod!

A távolban harcosok tűnnek fel tűzcsóvával

Ah-ah, ah-ah!

Kiket is, kiket is látok csak amott
fenn Ílioszunk ormán - a kezük
tüzes üszköt ráz! Netalán Tróját
újfajta veszély fenyegetné?

TALTHÜBOSZ

(jöttében a harcosoknak visszakiált)

Csapatvezérek, kik parancsot kaptatok
Priamosz várát perzselni fel - mit őrzitek
a pislogó parázst? Tűzcsóvát vessetek,
hogy porba döntve Íliosznak városát,
vígán hajózzunk Trója partjáról haza!

(A trójai nőkhöz)

Ti meg - másik parancsom -, Trója lányai,
induljatok, ha harsány hangu kürtjeink 542 (1240-1266)

megfúvatják a tábor fővezérei,
akháj hajókhoz, messzi hagyva földeteket.

Te is, agg asszony, legszánandóbb, eredj te is:

Odüsszeusztól eljöttek érted ím ezek -
a sors hazádból hozzá számúz, szolganót.

HEKABÉ

Ó, én szegény! Ez már a legvégső határ
s minden csapásnak csúcса, mely csak engem ért!

Futok földemről, tűz borítja városom!

Hát rajta, vén láb, kínkeserwél csak siess,
sorsverte városomtól búcsút hadd vegyek!

Ó, Trója, barbár városok közt egykoron
vígán virultál! Elvész most dicső neved.

Leégsz te, minket visznek földünkről rabul.

Ó, istenek! De mért kiáltok értük én?

Kiáltásom nem hallgatták meg ők soha.

Fussunk a máglyatűzbe, rajta! Legdicsőbb
hazámmal együtt elhamvadva halnom itt.

(Futásnak iramodik; a fegyveresek visszahurcolják)

TALTHÜBIOSZ

Megőrjítettek kínjaid, boldogtalan?

Ragadjátok meg, nincs kímélet! Adjuk át

Odüsszeusznak, zsákmányát hozzá küldjük el.

HEKABÉ

Óhohohohohóh!

Kroniosz atya, te Phrügia ura, mi atyánk, mi, Darda-
nosz-sarjak itt igaztalan

mit szenvedünk, ügyelsz rá?

KAR

Ügyel! De városom, a csuda nagy,
oda van a város, íme, Trója nincs már!

HEKABÉ

Óhohohohohóh!

Világol Íliosz, Pergamosznak tornyai tűzben ég-
nek, ég a város is, a falak ormai!

S a palota-termeket rohamozza
tűzár s a pusztító vas! 543 (1267-1299)

KAR

Ahogy a füst a légbe leb-
ben, e hon is úgy omol el a lándzsavastól.

HEKABÉ

Jaj, ó, gyermekeim éltetője, föld!

KAR

Oh-oh!

HEKABÉ

Halljátok-e, gyerekeim, anyátok szólít!

KAR

A holtakat hívogatja jajszavad.

HEKABÉ

A föld rögére rogy le testem öregesen,
és döngetem mind a két kezemmel.

KAR

Magam is így rogyok a földre, térden
hívogatva hitvesem,
szegényt, az alvilágból.

HEKABÉ

Visz a kocsi, ragad el...

KAR

Ó, mi kint, kint kiáltasz!

HEKABÉ

Rabszolgaság lakába...

KAR

S itt hagyom hazám.

HEKABÉ

Ó, jaj!

Priamosz, Priamosz, egyedül aluszol te temetetlen -
s balsorsomat nem ismered!

KAR

Szentségtelen vas lekaszabol-
ta s a szemire fekete ködű szent halál szállt.

HEKABÉ

Jaj, istenek tanyája, drága városom!

KAR

Oh-oh!

HEKABÉ

Lándzsa hegye teríti le, meg a gyilkoló tűz!

KAR

Ledől legott a drága földre névtelen. 544 (1300-1319)

HEKABÉ

A pernye, mint a füst gomolyog az égre fel,
s szemünk elől eltakarja házunk.

KAR

Neve is eltűnik e földnek immár -

erre, arra pusztaság:
az árva Trója nincs már.

A vár összeomlik

HEKABÉ
Neszeli-e fületek?

KAR
Összedőlt Pergamon!

HEKABÉ
Inog a talaj is, inog...

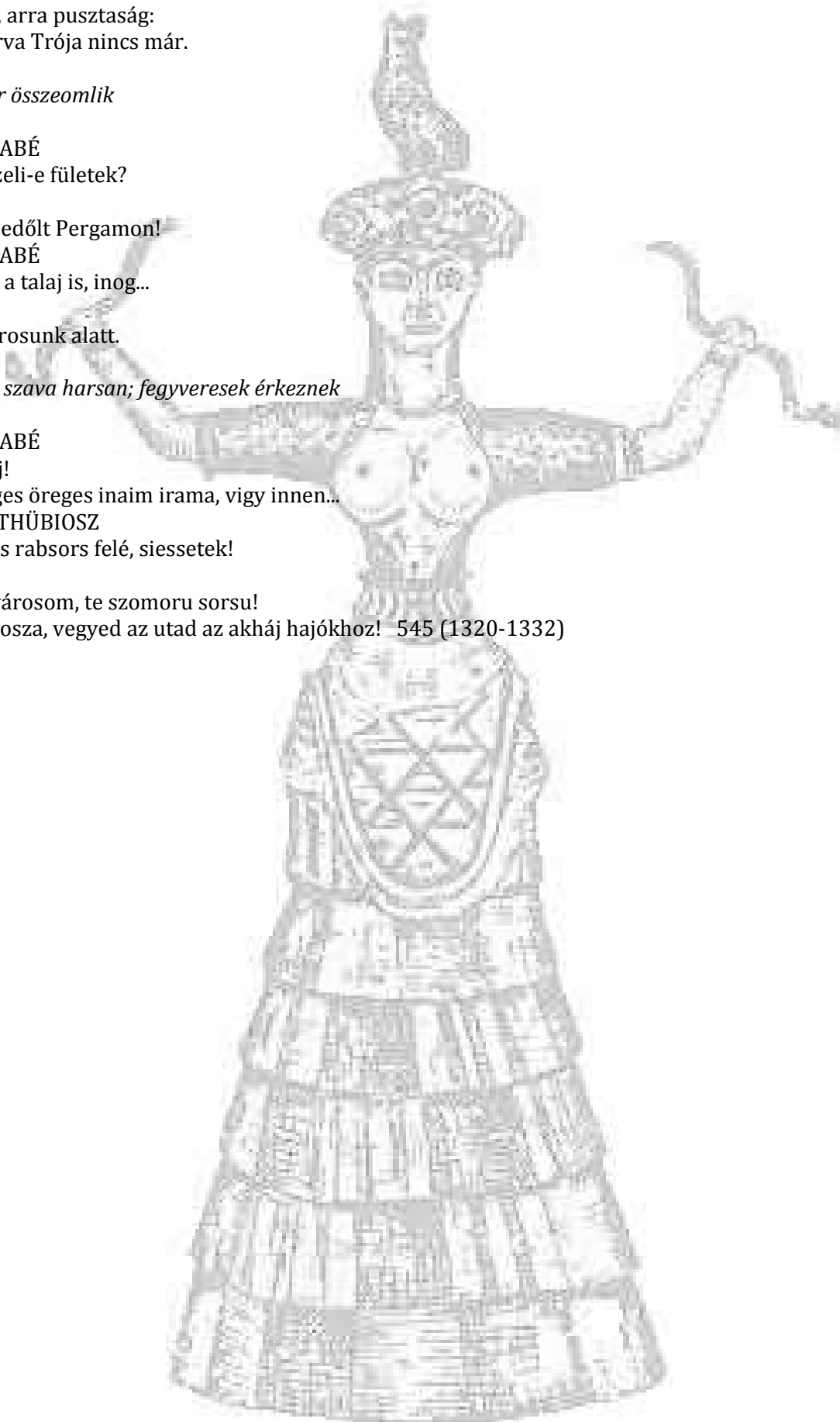
KAR
A városunk alatt.

Kürt szava harsan; fegyveresek érkeznek

HEKABÉ
Ó, jaj!
Öreges öreges inaim irama, vigy innen...

TALTHÜBIOSZ
A bús rabsors felé, siessetek!

KAR
Jaj, városom, te szomorú sorsu!
De nosza, vegyed az utad az akháj hajókhöz! 545 (1320-1332)

ÉLEKTRA

Devecseri Gábor fordítása

SZEMÉLYEK:

FÖLDMÍVES

ÉLEKTRA

ORESZTÉSZ

PÜLADÉSZ

MÜKÉNEI SZÜZEK KARA

AGGASTYÁN

HÍRNÖK

KLÜTAIMNÉSZTRA

KASZTÓR

Történik Argoliszban, a földmíves háza előtt

FÖLDMÍVES

Te ősi Argosz, s Ínakhosznak árjai,
ahonnan egykor rég ezerhajós hadát
a trójai partra vitte Agamemnón, az úr!
s Priamoszt megölve,* Ilion királyurát,
s megvédve Dardanosznak híres városát,*
Argoszba jött meg, s égbenyúló templomok
falára gazdag barbár zsákmányt aggatott.
Szerencsés volt ott; ámde itt, az otthona
mélyén megölte Klütaimnésztra, asszonya,
s a Thüesztész-sarj Aigiszthosz cseles keze.
Az ősjogart, mi Tantalosztól rámaradt
itthagya, meghalt; s Aigiszthosz királykodik,
ki asszonyát is bírja, a Tündareosz-leányt.
S kiket, Trójába törve, házában hagyott,
fiát, Oresztészt, s Élektrát, a zsenge lányt
- kilopta apja ősz nevelője a kisleányt,
Oresztészt, kit már Aigiszthosz csaknem megölt,
s Sztrophiosznak adta: Phókiszban nevelje föl;
s Élektra itt, az apai házban maradt,
s hogy eljött ifjusága szép virágkora,
megkérte a hellén ifjak legdelibb sora;
Aigiszthosz félt, hogy mint nemesnek asszonya,
Agamemnónnak szül bosszulót a lány, ezért
őrizte otthon és nem adta senkihez.
De minthogy így is szörnyüképpen rettegett,
hogy egy nemesnek titkon is szül gyermeket,
meg akarta ölni; de anyja, bármi nyers-szívű,
Aigiszthosznak kezéből megmentette őt.*
Mert hogy férjét megölte, arra volt ürügy,
de félt, hogy lánya véreért meggyűlölik. 549 (1-30)
Aigiszthosz ekkor ily tervet szőtt: arra, ki
elszállt e földről, Agamemnón gyermeke,
aranyjutalmat tűzött, öljék érte meg;
aztán Élektrát hozzám adta asszonyul,
mert műkénei ősapáktól származom,

ha ezt tekintjük, nem vagyok lenézhető:
fénylő a törzsem, csakhogy elszegényedett,
s vagyon vesztével a nemesség eltűnik;
gyöngéhez adta, hogy gyengüljön a félelem.
Mert hogyha a lány férjének méltósága van,
Agamemnón alvó vérét fölriasztja még,
és Aigiszthoszra akkor méltó bosszu csap.
De Élektrát e férfi - Küprisz tudja jól -
ágyban sosem sértette, ő még szűz ma is.
Szégyenleném a boldogoknak gyermekét
bitorlón birtokolni, nem méltón reá.
És nyögve szánom névszerinti sógorom,
szegény Oresztészt, hogyha tán Argoszba tér,
s nővére méltatlan frigyét meglátja majd.
S ha van, ki tán botornak mond, mert ifju nőt
kapván lakomba, meg sem érintem soha -
az tudja meg, hogy balgamód itél maga
a tisztességről: ferdén lát, ki ostoba.

ÉLEKTRA

(szegényesen öltözve, fején korsóval kilép a házból)

Arany csillagsereg dajkája, barna éj!
E korsót főmön mély árnyadban hordozom,
mikor folyó-forrásra vízért indulok,
s nem kénytelenség visz reá, azért teszem,
hogy Aigiszthosz dölyfét lássák az istenek,
s hogy a nagy égre küldjem apámért jaj szavam.
Mert a vészterhes Tündareósz-leány, anyám
kivetett hazulról, férjének kedveskedett:
s ki Aigiszthosznak szült nem egy új gyermeket,*
engem s Oresztészt otthonunkból félredob.

FÖLDMÍVES

Boldogtalan, miattam mért fáradsz ilyen
kemény dologban, egykor gyöngéden nevelt, 550 (31-65)
s bár mondom, hogy ne tedd, csak nem hagysz föl
vele?

ÉLEKTRA

Oly kedves vagy nekem te, mint az istenek:
mert balsorsomban nem voltál dölyfös velem.
Nagy jó az embereknek ennyi baj között
oly orvost lelni, mint amilyet tebenned én.
Parancs-nemkapva is, miként tőlem telik,
enyhítenem s könnyítenem kell terhedet,
és véled együtt hordanom: van épp elég
munkád a szántón: házad dolgait nekem
kell jól végezni. Mert ha a munkás belép
az ajtaján, édes, ha mindent rendbe lel.

FÖLDMÍVES

Ha úgy tetszik neked, hát menj; nincs messzire
a forrás otthonunktól. Én, napkezedten,
mezőre hajtom barmaim s magot vetek.
Mert az, ki rest, bár ajka istennel teli,
tétlen kezekkel életét nem tartja fenn.

Mindketten elmennek. Oresztész Püladésszal megjelenik

ORESZTÉSZ

Püladész, tudom, hogy minden emberek közül legelső, legjobb, leghívebb hívem te vagy: Oresztésznek tőled jutott csak tisztelet e balsorsomban, melybe Aigiszthosz vetett, ki szörny-anyámmal együtt megölte egykoron apámat. Phoibosz jósszékétől érkezem Argosz terére, nem tud rólam senkisé, apám halálát két halállal torlani. Apám sírjánál jártam én ez éjjelen, és könnyeim s hajfürtöm szenteltem neki, s leölt kisbárány vérét hintettem fölé, s e föld uralkodói mitsem sejtene. Bátyájukon bévülre lábam nem teszem, de van két küzdő tervem is, miért e föld határát fölkerestem: hogy tudjak megint 551 (66-96) más földre szökni, ha rám ismerne, ki lesne rám; s hogy megkeressem néném, mert mondják, hogy itt már nem leányként, nászigába törve él; hogy lássam őt, és hogy segítse bosszumat, s megtudni tőle a bátyák közti életet. De íme nyílik már a Hajnal fényszeme, a keskeny útról álljunk félre egy kicsit. Tán egy szántóvető vagy házi szolganő elénk kerül, s majd attól megkérdezhetem, hogy testvérnéném otthonát itt hol lelem. De egy szolgálót látok erre jönni én, forrás vizének terhét hozza nyírt fején: üljünk le hát, s kérjük meg ezt a szolganőt; lehet, Püladész, hogy egy vagy más hírt hallhatunk arról, amiért e földre érve ittvagyunk.

A fal mellé húzódnak. Elektra a vízzel teli korsóval megjelenik

ÉLEKTRA

Gyorsan lépdelj, az idő hajt,
ó, lépj, csak lépj, míg sűrű könnyed hull.
Jaj, jaj nekem!
Ki az apám? Agamemnón úr.
Ki szült e világra? Klütaimnésztra,
átkos Tündareósz-leány;
és „boldogtalan Elektra”
néven szólít a város.
Jaj, jaj, mily nyomorult e kín,
szörnyü az életem.
S Hádészban fekszől, apám,
mert megölt feleséged és
Aigiszthosz, Agamemnón!
Nosza, riaszd fel a régi nyögést,
legyen a gyönyöröd a könnypatak.
Gyorsan lépdelj, az idő hajt,
ó, lépj, csak lépj, míg sűrű könnyed hull.
Jaj, jaj nekem! 552 (97-129)

Hol az a város, a ház, ahol
szolgálsz most te, szegény testvér,
itt, az ősi falak között
hagyván kínjai közt szegény
nénédet, nyomorultat?

Jöjj, megváltani engem e
kíntól, szánj meg, öcsém
- ó, Zeusz, Zeusz! - s az apád kiom-
lott vérét bosszulón, ide
vesd már tétova lépted.

(Leteszi a korsót)

Tedd le a földre fejedről a terhedet,
éji siralmam a hajnal elé
hadd zengjem apámért;
zokogó dalaim neked
Hádészba küldöm,
le a földbe, apám, apám,
napról napra sikoltom
örökösen, gyöngéd nyakam-
ba belevájva a körmömet,
s fejem, a nyírtat, az ökleim
ütik, amiért te halott vagy.

Ó, ó! verd a fejed!

Mint valamely hattyú ha dalol,
hol a folyó lefelé zuhog,
szeretett apját szólogat-
ja, ki a háló szála közt
haldokol - érted aképp sirok,
zokogok, én, nyomorult apám,
hogy lefűrösztve a tested utólszor, a
szörnyü halál-nyoszolyán feküszöl.

Jaj, jaj nekem! ó, jaj!

Keserü volt az a bárdcsapás,
keserü volt a csel, hogy
Trójából hazatértél!

Nem fogadott feleséged
fejéssel, se koszorúval. 553 (130-164)

Kétélü kardjával* Aigiszthosz
gúnyjának játéku adott,
s ágyba fogadta a hitványt.

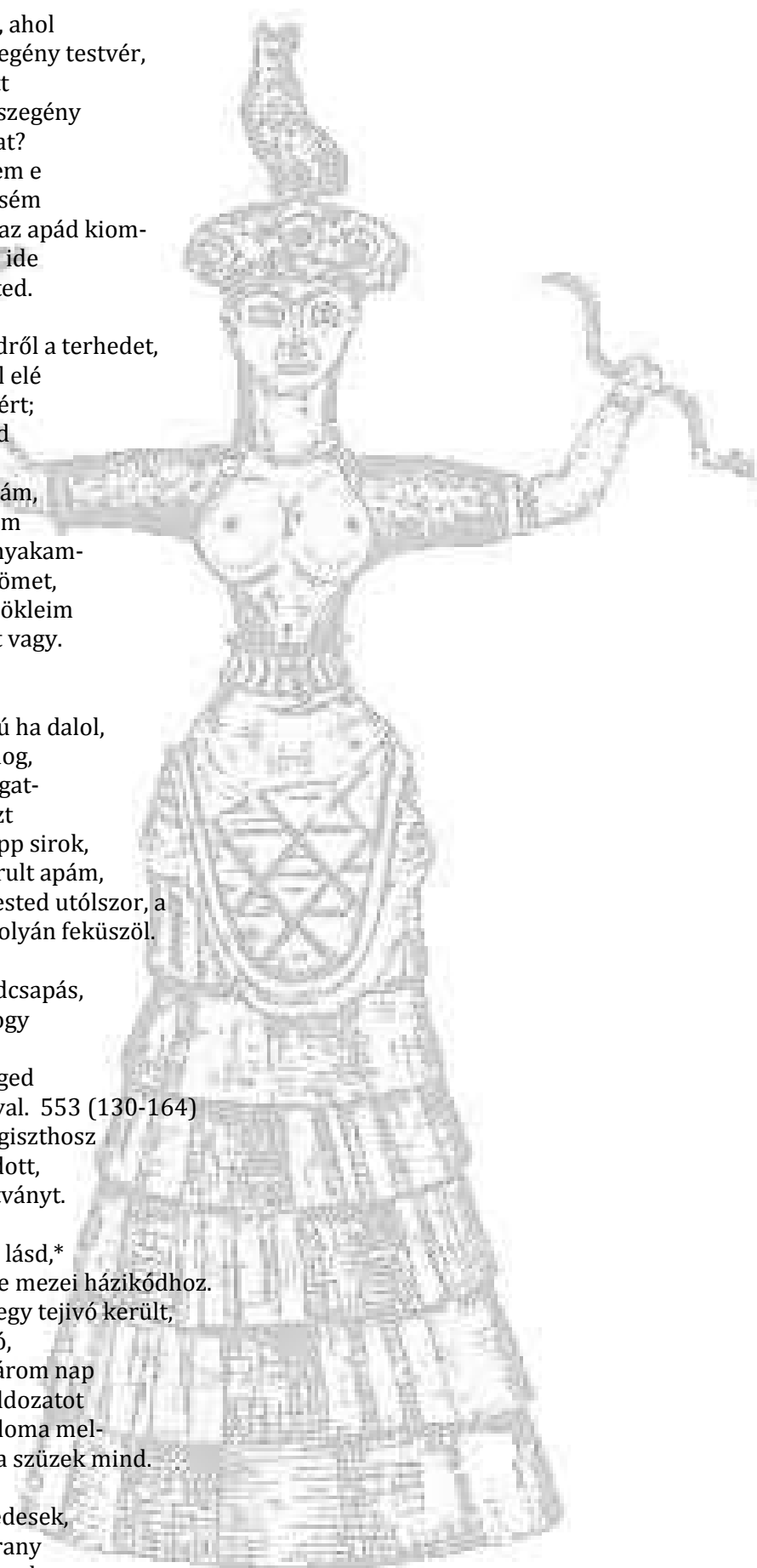
KAR

Agamemnón leánya, lásd,*
eljöttem, Elektra, a te mezei házikódhoz.

Mivel ide, mivel ide egy tejivó került,
mükénei bérceen lakó,
s hírülhozta, hogy három nap
még s hirdet szent áldozatot
Argosz, s Héra temploma mel-
lett fognak táncolni a szüzek mind.

ÉLEKTRA

Nem repes szívem, édesek,
ünnep fénye után, arany
nyakláncért se sovárgok,

szegény én, körtáncra se már,
Argosz szüzei közt hogy
lábam verje az ütemet.
Csupa zokogás közt telik éjem és napom
énnekem nyomorultnak.
Nézd csak szertezilált hajam,
nézd csak szerteszakadt ruhám:
illik-é agamemnóni
fejedelmi leányhoz,
s Trójához, mely tudja: apám
volt egykor leverője?
KAR
De nagy az istennő! Te csak
jőjj, adok én kölcsön neked ékeshímű öltönyt,
arany ékszereket is, mik szépséged növelik.
Hiszed, könnyeiddel talán
isten-tisztelet nélkül is
győzni fogsz? De nem, ha zokogsz,
csak hódolva az istenek-
nek, lesz boldog az életed, lányom. 554 (165-197)

ÉLEKTRA

Meg nem hallja sirámomat
egy isten sem: apám sokat
áldozott, de hiába.
Jaj, jaj nékem érte, ki holt,
és ki él, föl-alá bolyg,
s idegenek földjén valahol,
hol a szolgáló-nép ül, olyan asztalhoz kerül,
nagyhírű apa sarja.
Míg én itt élek e szegény
lakban, lelkem olvad-elenyész
messzeűzve az apai
házból, bérci vadonban.
Míg más férjjel hál az anyám
vérszenyes nyoszolyáján.

KARVEZETŐ

A hellének be sok bajának volt oka
s a házadénak anyád húga, Helené.

Oresztész, Püladész és kissé távolabb a kísérőik megjelennek

ÉLEKTRA

Jaj, asszonyok, már szüntetem sirámomat.
Mert vándorok, kik otthonunknak oldalán
letanyáztak, kelnek leshelyükről ellenünk;
szaladj, te ott az úton, én a házba be,
meneküljünk mind el gyorsan a gonosztevők elől.

ORESZTÉSZ

Maradj, boldogtalan, te! ne féld az én kezem!

ÉLEKTRA

Phoibosz! hozzád könyörgök: meg ne öljenek.

ORESZTÉSZ

Én mást ölök meg, gyűlöltebbet, mint te vagy.

ÉLEKTRA

Távozz; ne érintsd azt, kit illetned tilos.

ORESZTÉSZ

Nincs más, akit több joggal érinthet kezem. 555 (198-224)

ÉLEKTRA

Házam körül, kardtartva, mért leselkedel?

ORESZTÉSZ

Maradj, figyelj rám, s nem mondasz majd mást te sem.

ÉLEKTRA

Állok; tiéd vagyok, hisz erőd több, teljesen.

ORESZTÉSZ

A testvéredtől jöttem s híreket hozok.

ÉLEKTRA

Kedves barát te! S vajjon él-e, vagy halott?

ORESZTÉSZ

Él; mert először a jót vágyom jelenteni.

ÉLEKTRA

Édes beszéded bére boldogság legyen.

ORESZTÉSZ

Áldásod éppúgy szálljon rád, mint énreám.

ÉLEKTRA

Siralmas útján hol bolyong a szenvedő?

ORESZTÉSZ

Nem egy város törvényét tartja, senyved ő.

ÉLEKTRA

De mindennapi kenyérnek csak nincs szűkiben?

ORESZTÉSZ

Nincs; mégis gyöngé mindig az, ki számüzött.

ÉLEKTRA

És tőle, szólj, milyen hírt hoztál énnekem?

ORESZTÉSZ

Azt kérdi, élsz-e, és ha élsz, sorod milyen?

ÉLEKTRA

Nem látod-é szegény elsorvadt testemet?

ORESZTÉSZ

Oly bűgyötörte test, hogy sírnom kell veled.

ÉLEKTRA

S borotvával fejem lenyírva szkútha-mód?*

ORESZTÉSZ

Öcsédért s holt apádért mardos bánatod.

ÉLEKTRA

Ó, jaj! Hol is találnék kedvesebbeket? 556 (225-243)

ORESZTÉSZ

Jaj, hát öcsédnek nem vagy-é kedves te is?

ÉLEKTRA

Ő távolélő s nem közellévő barát.

ORESZTÉSZ

Miért hogy itt, a városon kívül lakol?

ÉLEKTRA

Halálos házasságra léptem, jóbarát!

ORESZTÉSZ

Szegény öcséd! A férj Mükénéből való?

ÉLEKTRA

Nem olyan, kihez apám remélte, hogy adni fog.

ORESztész

Halljam, beszélj, öcsédnek hadd mondhassam el.

ÉLEKTRA

Argosztól messze élek az ő házában itt.

ORESztész

Földműveshez vagy hajcsárhoz való e ház.

ÉLEKTRA

Szegény ember, de tisztel, és hozzám nemes.

ORESztész

S a tiszteletét irántad mint mutatja meg?

ÉLEKTRA

Ágyamhoz érni nem merészelt még soha.

ORESztész

Fogadalma tiltja vagy tán téged nem becsül?

ÉLEKTRA

Szülőimet nem vágyik avval sérteni.

ORESztész

Íly nászkötésnek mért nem örvend boldogan?

ÉLEKTRA

Az eljegyzőnek, véli, nem volt rá joga.

ORESztész

Értem. S Oresztész bosszujától tarthatott.

ÉLEKTRA

Tartott, igen; de józan és erényes is.

ORESztész

Ó!

Derék emberről szólsz, ki nagy jót érdemel. 557 (244-263)

ÉLEKTRA

Ha otthonába tér, ki most oly messze van.

ORESztész

És túrte szülőanyád, hogy ezt tegyék veled?

ÉLEKTRA

Férjhez, nem gyermekéhez kedves a nő, tudod.

ORESztész

Miért sértett meg Aigiszthosz hát téged így?

ÉLEKTRA

Hogy hitvány sarjat szüljek, azért adott neki.

ORESztész

Hogy oly fiút ne szülhess majd, ki bosszút áll?

ÉLEKTRA

Épp ezt akarta; bár lakolna érte meg!

ORESztész

S hogy szűz vagy, azt anyádnak férje tudja-e?

ÉLEKTRA

Nem tudja; előle hallgatásba rejtjük ezt.

ORESztész

S e nők, kik hallják itt szavunk, barátaid?

ÉLEKTRA

Igen, megőrzik titkon mindkettőnk szavát.

ORESztész

S Oresztész, hogyha visszatérne, mit tehet?

ÉLEKTRA

Kérded? Gonosz szó! Hát nem legfőbb perce van?

ORESztész

S a két gyilkost miként ölhetné meg, ha jön?

ÉLEKTRA

Mit ők apjával tettek, velük azt meri.

ORESZTÉSZ

S anyád megölni véle együtt, mondd, mered?

ÉLEKTRA

A bárdal, úgy van, melytől elveszett apám.

ORESZTÉSZ

Szilárd e szándék, hírüladhatom neki?

ÉLEKTRA

Anyám vérét ha ontom, már meghalhatok. 558 (264-281)

ORESZTÉSZ

Haj!

Bárcsak közelben volna Oresztész s hallaná!

ÉLEKTRA

De, kedves vándor, úgysem ismerném fel őt.

ORESZTÉSZ

Nem is csodálom - gyermekkorban váltatok.

ÉLEKTRA

Hívem, ki őt fölismerhetné, egy van itt.

ORESZTÉSZ

Ki, mint mondják, a gyilkos elől kilopta őt?

ÉLEKTRA

Apámat is ő nevelte rég, agg férfiú.

ORESZTÉSZ

És holt apádnak sírja itt vajon van-e?

ÉLEKTRA

Van, amilyen van: a háztól messze vettetett.

ORESZTÉSZ

Jaj, jaj, mit is mondtál? Hisz a részvét marja még

az embert úgy is, hogyha mást ér szenvedés.

Csak mondd, hadd tudjam és öcsédnek megvigyem

a hírt, mit, bárha nem gyönyör, kell hallanom.

Részvétet műveletlenekben nem találsz,

csak bölcs fejekben és nem is veszélytelen

a műveltekben élő túlságos nagy ész.

KARVEZETŐ

Amire ő, épp arra vágyik lelkem is.

Mert távol élve városunktól, nem tudom

az ott esett bajt; most kívánom hallani.

ÉLEKTRA

Mondom, ha illik; s illik is, hogy tudja meg

nehéz sorsom s apámét is, ki jó barát.

S ha már szólalni készitetsz, vándor, kérlek is,

Oresztésznek hogy bús sorsunkat megjelentsd,

először azt, hogy ím mily díszes a köntösöm,

milyen piszokban és milyen tető alatt

tengek ma, én, királyi házban fölnevelt;

s hogy fáradozva én magam szövöm ruhám, 559 (282-307)

különben koldus-módra járnék meztelen,

s hogy vízmerésre a forráshoz magam megyek.

S hogy ünnepekben, körtáncban részt nem veszek,

kerülve az asszonyok raját, hisz szűz vagyok,

s kerülve Kasztórt,* kivel - előbb, mint istenek

közé jutott - már eljegyeztek mint rokont.
Anyám pedig a trójai zsákmányok között
ül trónusán, s mellette rabnók állanak,
kiket Ázsiából néki még apám hozott,
aranykapoccsal Ída-bérci leplükön.
S a terem teteje őrzi még apám sötét
vérét nyomokban; míg apámnak gyilkosa
apám szekerére szállva sétál mindenütt,
s a pálcát, mellyel ő vezette népeit,
véres kezébe kapva, fennén kérkedik.
És Agamemnón sírja tiszteletlen áll,
nem ékesíti áldozat, se mirtusz-ág,
s oltára minden áldozattól fosztva van.
S anyámnak férje, hogyha mámor szállja meg,
a hírneves, mondják, a sírra rászökell,
és megdobálja kővel apámnak sírkövét,
s ilyen szavakra mer fakadni ellenünk:

„Hol van most fiad, Oresztész? Vajjon sírodat
jól védi-e itt?” - így sérti őt, ki messze van.
Ezt, kérve kérlek, vendég, vidd hírül neki;
tolmács vagyok, sokan szólalnak általam:
kezem, s a nyelvem, és szerencsétlen szívem,
s lenyírt fejem, s az ő megölt nemzője is.
Csúfság, hogy apja földreverte Phrúgiát,
s a fiú nem tud *egy* embert leverni, bár
ifjú, erős, és nemesebb nemzőtől való.

KARVEZETŐ

De íme épp ott látom őt, a férjedet,
nehéz munkája végén házához siet.

A Földmíves megjelenik 560 (308-340)

FÖLDMÍVES

Mi ez? Kapumban itt miféle vándorok
állnak? Falusi házunkhoz miért jöttek el?
Vagy tán segítségemre várnak? Csúnyaság
az asszonyoknak ifju néppel szólani.

ÉLEKTRA

Kérlek, te kedves, ne ébredjen rám gyanúd:
de halld szavamból a valót: e vándorok
hozzám Oresztésztől jöttek mint hírnökök.
Ti meg nézzétek el szavát, barátaim.

FÖLDMÍVES

Mit mondanak? Hát él, s a napfényt látja még?

ÉLEKTRA

Szavuk szerint. S én benne nem kételkedem.

FÖLDMÍVES

Apjára és a te balsorsodra gondol-e?

ÉLEKTRA

Mindezt remélem; csakhogy gyöngé a számüzött.

FÖLDMÍVES

S Oresztésztől milyen szót hoztak ők neked?

ÉLEKTRA

Azért jöttek, hogy kémleljék ki keservemet.

FÖLDMÍVES

Egy részét látják, más részét te mondod el.

ÉLEKTRA

Tudják, előttük immár semmi nem titok.

FÖLDMÍVES

Régen szélesre kéne tární hát kapunk.

Jertek be; és a jóhírért, miként telik

tőlünk, legyen jó vendégségben részetek.

Szolgák, vigyétek otthonomba holmijuk;

baráttól jöttök, hát ne is szabódjatok,

derék barátok; mert, bár nincstelen vagyok,

a jellemem bizony sosem lesz nemtelen.

ORESZTÉSZ

Nagy ég! Ez a férfi, ki őrzi házasságotok

titkát, s Oresztészt nem kívánja sérteni?

ÉLEKTRA

Ezt hívják hitvesemnek, így van, én szegény! 561 (341-366)

ORESZTÉSZ

Ó!

A nemességnek nincs pontos külső jele:
az ember-természetben sok zavar tanyáz.

Mert láttam én már nemes apának gyermekét,

ki mitsem ért, és hitványaknak jó fiát,

és gazdag embert is, ki kolduslelkű volt,

s szegényt, kinek testében nagy lélek honolt.

Mi hát a mérték, mely szerint ítélnünk?

Vagyon talán? De ádáz bíró lenne az.

Vagy hogyha semmid sincs? De kóros állapot

a nincstelenség, s gyakran rosszra is nevel.

Vagy tán a fegyver? De ki a dárdát látja is,

hogy a dárdás derék, el tudja dönteni?

A válaszunk legjobb ha mindezt elveti.

Lám, itt e férfi, ki Argoszban nem nagy, és

fel nem fuvalkodik mint főnről származó,

csak egy a sokból, s íme látjuk, hogy derék.

Nem vagytok-é balgák, kik előítéletek

sorát hordozva bolygtok? Arról, ki a nemes,

miért nem ítéltetek jellem s tett szerint?

Csak ilyeneknek virágozhat városa

és háza is; az üresfejűek: hústömeg,

piac látványossága. Mert a gyöngé és

az izmos kar gerelyre egyként jó lehet:

természet s lelki nagyság dönt csak mind felett.

De minthogy méltó rá, akár jelen van itt,

akár nem, Agamemnón sarja, kiért ide

jöttünk, fogadjuk el a meghívást: rajta hát,

szolgák, eredjete be. Mert nem kell nekem

dús házigazda, inkább szíves, bár szegény.

E férfi szívessége hálát érdemel;

de jobb szeretném, hogyha testvéred keze

vezetne boldog házba engem boldogan.

Megjön talán. Hisz Loxiásznak jószava

szilárd; halandók jóslatát békén hagyom.

KARVEZETŐ

Jobban, mint eddig, fölhevíti szívemet,
Élektra, most az öröm: mert könnyen meglehet,
hogy sorsod bár lassan halad, jó véghez ér.

ÉLEKTRA

Szegény, te, tudva otthonodról, mily szerény,
magadnál dúsabb vendégeket mért fogadsz?

FÖLDMÍVES

Miért? Ha valóban nemesek, miknek látszanak,
a sok s a kevés nem egyaránt kedves nekik?

ÉLEKTRA

Szegény létedre ha elkövettél ily hibát,
menj jó apámnak agg nevelőjéhez, ki most,
Tanaosz vizénél, mely szétmetszi Argoszunk
földjét és Spárta szélét egymástól, amott
legelteti nyáját, mert Argoszból száműzött;
szólítsd föl őt, hogy ide tanyánkra jöjjön el,
s vendégeink számára hozzon étkeket.

Az isteneknek hálát adva majd örül,
ha hallja, hogy kit megmentett, a gyermek él.
Mert hát apám házából, anyámtól bizony
mitsem kapunk; sőt keserű lenne a hír neki,
hogy Oresztész él, ha hallaná az átkozott.

FÖLDMÍVES

Ha úgy kívánod, megjelentem ezt a hírt
az aggnak; de te a házba indulj már hamar
és hozd csak rendbe. Mert ha nő utánanézt,
a tálaláshoz még sokmindent föltaal.
Kerül tanyánkon végülis annyi élelem,
hogy elláthassuk avval őket egy napig.

Elektra bemege a házba

Ha eltűnődik ezen az ember, látható,
a bőségnek hogy mily erős hatalma van,
vendéget látni, s a testet hogyha kórba hull,
költéggel orvosolni: de a mindennapi 563 (401-429)
élelem nem sok: mert ha egyszer jóllakik,
a dús, a koldus, éppen annyit ér vele.

(Elmegy)

KAR

Híres gályák, kik rég Trójába futva
számtalan sok evezővel
ott táncoltatok, hol a Néréiszek;
ahol a fuvolaszóra, kék
gályák orra előtt a del-
fin szökkent föl-alá,
kísérve Thetisz gyerekét,
könnyedén szökelő Akhileuszt
Agamemnónnal a trójai
partig, hol Szimoeisz fut.

S Néréiszek elhagyták Euboia partját,*
s a Héphaisztosz arany üllőin
megmunkált súlyos paizsot víve, Pé-
lionon, Ossa völgyein
keresték, meg a nimfai
szirtek leshelyein,
hol neveli a lovag apa
Hellásznak sugarát, a Thetisz
tengeri fürge-futó fiát,
Átreidák segítőjét.
Mondta egy ember, ki Ílionból idejött
Nauplia-kikötőbe,
hogy Thetisz fia, néked
nagyírú paizsod körén
ily képek ragyogtak, Phrúgiát
rémületbe ejtők:
a karimán, mi körülfutott
Perszeusz szállt, a kezében a
Gorgónak levágott feje, szár-
nyas saruval, tengeren át,
s véle a zeuszi híradó:
Maia sarja, rét barátja, Hermész. 564 (430-463)
S ott a paizs közepén ragyogott a korong,
Héliosz köre fénylett,
szép szárnyas paripákkal,
és a csillagok égi kara,
Pleiászok, Hüászok, Hektórnak
szemét megriasztók;
s az aranyos sisakormon a
két Szphinx hordta a karma közt
dallal-fogott áldozatát;
mell-lemezén meg az orosz-
lán,* ama láng-lehelő rohant
Peiréné csikajára vad karommal.

Az Aggastyán és Elektra jön

Öldöklő gerelyén négyesfogat négy lova szökdelt,
hátuk körül sötét por kavardott.
Íly dárdahős sereg ura volt,
kire lesújtott, Tündarisz,
buja szived, iszony asszonya.
Még egykor az égi lakók
halni küldenek érte, és
látni, látni fogom, amint
ömlik a vasra a vér nyakadból.

AGGASTYÁN

Hol, hol van ifju úrnóm én parancsolóm,
Agamemnón lánya, hajdan élt neveltémé?
E meredek lejtőt, mely házához fölvezet,
öreg lábammal végigjárnom oly nehéz.
De fölvenszolom kedveseimhez akkor is
hajlott gerincem és megingó térdeim.

Leányom - mert hisz látlak már a ház előtt -,
hozom neked, legeltetett nyájamból, ezt
az anyjától most elválasztott kis barit,
s virágfüzért és frissenkészült sajtot is,
meg Dionüszosz régenőrzött illatos
nedűjét, ez, kevés bár, hogyha beléveted
a hitványabb italba, édessé teszi. 565 (464-499)
Valaki hát a vendégeknek vigye be;
mig én ruhámnak elrongyolt szélével itt
szememnek vágyom szétmorzsolni könnyeit.

ÉLEKTRA

Mért könnyezik, te jó aggastyán, két szemed?
Ínségem ébreszt benned bús emlékeket?
Vagy tán Oresztész száműzetéséért zokogsz
s az én apámért, kit karod nevelt föl, és
neked s szeretteidnek hálát már nem ad?

AGGASTYÁN

Haj, hasztalan! De mégsem álltam meg: jövet
letértem az útról sirját látogatni meg,
s lerogyva sírtam, látva, hogy mily elhagyott,
és loccsantottam, megoldva e tömlőt, mit hozok
vendégeidnek, s mirtuszt raktam a sírra még.
S hát ott a síron egy sötétgyapjas juhot
látok levágva frissen omlott vére közt,
s nemrég lemetszett szép arany hajfürtöket.
S ámultam akkor, gyermekem, ki volt merész
a sírhoz jönni? Biztosan nem argoszi!
De úgy hiszem, titkon megérkezett öcséd,
s apád bús sirját így tisztelte az út során.
Csak nézd e fürtöt* a magadéhoz téve, nézd,
színevel e vágott fürt színe hátha egyezik:
hisz gyakran, kikben egy apának vére van,
rokon vonásokat sokat viselnek testükön.

ÉLEKTRA

Bizony nem bölcshez illő módon szólsz, öreg,
ha azt hiszed, hogy Aigiszthosztól rettegett
és titkon tért e földre vissza hős öcsém.
S miért is vetsz te egybe itt hajfürtöket?
Ő küzdőtéren nőtt fel mint nemes fiú,
ezt asszonyházban fésülték. Nem, nem lehet.
S aztán, tudod, sokaknak fürtje egyezik,
kik nem születtek egyazon vérből, öreg.

AGGASTYÁN

Menj, lépj nyomába, s illeszd rá a talpadat,
a két nyom hátha egybeillik, gyermekem. 566 (500-533)

ÉLEKTRA

Ilyen köves földön hogy volna látható
a láb nyoma? De hogyha tán az lenne is,
fivérnek és nővérnek éppen nem lehet
egyforma lábuk; mert a férfié nagyobb.

AGGASTYÁN

S az nem lehet, ha fivéred erre a földre jön,
hogy szövésedet fölismerd a köntösön,
melyben halálából kiloptam egykor őt?

ÉLEKTRA

Hát nem tudod, hogy mikor Oresztész elszökött,
gyerek lány voltam? S még ha szőttem volna is
a gyerekeknek akkor, hogy viselje most is azt,
hacsak nem nő a testtel együtt a köntös is?
Egy részvevő vándornak fürtje lesz e fürt,
ki e földet az ő számára megfigyelni jött.

AGGASTYÁN

Vendégeid hol vannak? Mert óhajtanám
megnézni őket és öcsédről kérdeni.

ÉLEKTRA

Könnyed léptekkel épp itt jönnek a házból ők.

AGGASTYÁN

Nemesnek tűnnek, de ez csalóka is lehet:
van épp elég előkelő, ki aljas is.

De „A vendégeknek üdv!” - ezt mondom én nekik.

ORESZTÉSZ

Üdv néked, agg! Élektra, szólj, ez az emberi
maradvány vajjon kicsoda kedveseid közül?

ÉLEKTRA

Ez volt, ki apámat fölnevelte, jóbarát.

ORESZTÉSZ

Mit mondasz? És öcsédet is ő mentette meg?

ÉLEKTRA

Ez ő, ki megmentette, hogyha valóban él.

ORESZTÉSZ

Igen!

De mért vizsgál ez engem, mintha tán ezüst
pénzt próbálgatna? Valakihez hasonlítok? 567 (534-559)

ÉLEKTRA

Örül, talán, mert Oresztész évtársa vagy.

ORESZTÉSZ

S az néki kedves. Mégis, mért jár így körül?

ÉLEKTRA

Látom, barátom, s rajta én is ámulok.

AGGASTYÁN

Úrnőm, Élektra, lányom, az istenekhez esdj!

ÉLEKTRA

Azért, mi nincs, vagy tán azért, mi van nekünk?

AGGASTYÁN

Hogy drága kincset kapj, mit isten fölmutat.

ÉLEKTRA

Ím lásd, esengek. S most mondd meg, miért, öreg.

AGGASTYÁN

Tekintsd, leányom, legdrágábbik kincsedet.

ÉLEKTRA

Rég rettegek, hogy nem lehet helyén eszed.

AGGASTYÁN

Nincs-é helyén, ha itt látom fivéredet?

ÉLEKTRA

Mit mondasz, agg, milyen reményentúli szót?

AGGASTYÁN

Oresztészt látom, Agamemnón gyermekét.

ÉLEKTRA

Hogy erről meggyőzz, mily bizonyosság van reá?

AGGASTYÁN

Szemöldökén e sebhely, még itthon, veled,
hogy őzet űzött, felbukott s úgy kapta, lásd.

ÉLEKTRA

Mit mondasz? Látom: itt az elbukás nyoma.

AGGASTYÁN

S még késlekednél átölelni kedvesed?

ÉLEKTRA

Már nem, te jó agg, mert meggyőzték lelkemet
jeleid. Ó, te, végre eljött édesem,
reményen túl öllelek!

ORESztész

S téged, végre, én! 568 (560-579)

ÉLEKTRA

Nem hittem immár.

ORESztész

Nem reméltem én sem már.

ÉLEKTRA

Te ő vagy hát?

ORESztész

Egyetlen küzdőtársad, én;
ha szétterített hálóm vissza jól vonom.
De bízom: mert az istenekben sem lehet
hinnünk, ha jogtalanság győz a jog felett.

KAR

Íme itt, ime itt vagy végre, te drága nap,
sugarad gyúlt, s fölmutattad őt,
hazánk tűzjelét, ki rég messzetűnt
az apai házból, szegény,
s bolyongott. Egy isten, egy isten
vezeti diadalunk.

tudd meg, kedvesem.

A kezedet, a szavadat
esedezőn emeld, az éghez esdj,
hogy kísérje üdv
a városba visszatérő öcséd.

ORESztész

Legyen így; karollak és karolsz: édes gyönyör,
érzem, s idővel érezhetjük újra majd.
De most, te agg, hisz épp időben érkezel,
beszélj, mint álljak bosszut apámnak gyilkosán,
s anyámon is, ki átkos nászban él vele.
Maradt-e hívem Argoszunkban egynehány?
Vagy elvesztem, mint jószerencsém, teljesen?
Kihez forduljak? Éj legyen, vagy napvilág,
s az ellenségeimre míly uton török?

AGGASTYÁN

Jaj, gyermekem, barátod nincs a baj között.
Mert ritka, drága, talált kincs, hogyha lehetünk
olyat, ki velünk jobban-rosszban osztozik.
S mivel te minden jóbaráttól fosztva vagy,
s reményed sem maradt már, hallgass énreám:
magad kezétől s jósorsától függ csupán,

hogy visszanyerhesd ősi házad s városod. 569(580-611)

ORESZTÉSZ

S hogy ezt a célt elérjük, mit kell tenni hát?

AGGASTYÁN

Meg kell hogy öld Thüesztész sarját* és anyád.

ORESZTÉSZ

E koszoruért jöttem: de hogy lesz majd enyém?

AGGASTYÁN

Ha bástyáin bévül kerülsz, nem éred el.

ORESZTÉSZ

Mert lándzsahordók és testőrök állnak ott?

AGGASTYÁN

Jól szólsz: mert tőled fél, s az álma sem nyugodt.

ORESZTÉSZ

Helyes; te adj hát jótanácsot, jó öreg.

AGGASTYÁN

Te meg figyelj rám: mert került egy ötletem.

ORESZTÉSZ

Csak jót tanácsolj, én megértem s megteszem.

AGGASTYÁN

Agiszthoszt láttam, éppen hozzátok jövet.

ORESZTÉSZ

Értem, s köszöntöm ezt a szót; hol láttad őt?

AGGASTYÁN

Közel a réthez, ahol a ménesük legel.

ORESZTÉSZ

S mit tett? A bénaságból villan már remény.

AGGASTYÁN

Nimfáknak rendez, nékem úgy tűnt, ünnepet.

ORESZTÉSZ

A sarjakért, vagy még jövődő gyermekért?

AGGASTYÁN

Én nem tudom, csak azt, hogy ökröt áldozott.

ORESZTÉSZ

Hány emberével? Vagy szolgálival csupán?

AGGASTYÁN

Csak házanépe, argoszi egy sem volt vele.

ORESZTÉSZ

Csak nincs közöttük olyan, ki rám ismerhet, agg? 570 (612-630)

AGGASTYÁN

Szolgák azok, s együk se látott még soha.

ORESZTÉSZ

S hozzám pártolnak majd, ha enyém a győzelem?

AGGASTYÁN

A szolganép szokása ez, s kedvez neked.

ORESZTÉSZ

Hogyan s miképp tudom hát megközelíteni?

AGGASTYÁN

Haladj előtte el, mikor majd áldozik.

ORESZTÉSZ

Az út mentén fekszenek így hát földjei?

AGGASTYÁN

Meg is lát onnan és meg is hív biztosan.

ORESZTÉSZ

Keserves vendégét, ha isten megsegít.

AGGASTYÁN

És attól kezdve intézd úgy, miként esik.

ORESZTÉSZ

Derék beszéd! S szülőanyámat hol lelem?

AGGASTYÁN

Argoszban. Ám a toron majd ő is megjelen.

ORESZTÉSZ

Urával együtt mért nem indult ő is el?

AGGASTYÁN

A megszólástól félve, kissé elmaradt.

ORESZTÉSZ

Megértem. Tudja, a város görbén néz rá.

AGGASTYÁN

Úgy van; mivel szentségtelenként gyűlölik.

ORESZTÉSZ

A kettőt együtt hogy lehet lesújtanom?

ÉLEKTRA

Anyám halálát majd előkészítem én.

ORESZTÉSZ

A többit úgyis a jószerencse végzi el.

ÉLEKTRA

De mind a kettőnket segítsen itt e vén. 571 (631-649)

AGGASTYÁN

Meglesz. S anyád halálát, mondd hogy rendezed?

ÉLEKTRA

Eredj, te agg, s jelentsd Klütaimnéztrának ezt:
szültem, fiam van, gyermekágyban fekszem itt.

AGGASTYÁN

S mit mondjak, hogy rég szültél, vagy hogy e mái nap?

ÉLEKTRA

Mondj tiz napot,* a megtisztuláshoz ennyi kell.

AGGASTYÁN

De mondd, anyádra ez miképpen hoz halált?

ÉLEKTRA

Ha értesül, hogy szültem, majd meglátogat.

AGGASTYÁN

Mért? Azt hiszed, törődik véled, gyermekem?

ÉLEKTRA

Igen; s fiam magas sorsáért könnye hull.

AGGASTYÁN

Lehet. De most beszélj a célunkról megint.

ÉLEKTRA

Ha eljön, akkor már tudom, hogy veszve van.

AGGASTYÁN

Jöjjön tehát, lépjen be házad ajtaján.

ÉLEKTRA

S kevés kell, hogy belépjen Hádész ajtaján!

AGGASTYÁN

Ha ezt megérem, már akár meghalhatok.

ÉLEKTRA

Vezérelj hát előbb öcsémet, jó öreg.

AGGASTYÁN

Hol Aigiszthosz mutat be épp most áldozást?

ÉLEKTRA

Aztán anyám keressed s add át néki szóm.

AGGASTYÁN

Mikéntha csak saját ajkadról hallaná!

ÉLEKTRA

(Oresztészhez)

Munkádra! Mert a sors, hogy ölj, most rád jutott. 572 (650-668)

ORESZTÉSZ

Ösvényemen ha lesz vezérem, indulok.

AGGASTYÁN

Vezetlek én, s nem kedvem ellen, nem bizony.

ORESZTÉSZ

Sújtsd ellenségem, Zeus, apáim istene!

ÉLEKTRA

És szánj meg minket, mert szánandót szenvedünk.

AGGASTYÁN

És szánd meg végre őket, származékaid!

ÉLEKTRA

Héra, Mükéné Oltárának asszonya...!

ORESZTÉSZ

...adj győzedelmet, hogyha kérésünk jogos!

AGGASTYÁN

Apjuk halálát megbosszulniok megadd!

ÉLEKTRA

Úrnóm, te Föld, kit kézzel esdve illetek...

ORESZTÉSZ

.. Földmély lakója, aljasul megölt apám...

AGGASTYÁN

...e drága ifjút s lányt, könyörgök, megsegítsd!

ORESZTÉSZ

A holtakat hozd mind el harcitársakul...

ÉLEKTRA

...akik veled lándzsával öltek phrúgeket...

AGGASTYÁN

...s mindet, ki a szennyes orvokat csak gyűlöli.

ORESZTÉSZ

Ki anyámtól oly szörnyet szenvedtél, hallasz-e?

AGGASTYÁN

Mindezt, tudom, hogy hallja ő. De menni kell.

ÉLEKTRA

Figyelj rám: Aigiszthosznak meg kell halnia:

mert hogyha tán lebirkóz és halálba hullsz,

meghaltam én is, azt ne mondd, hogy élhetek.

Kétélü karddal széhasítom májamat.

De most belépek, s mindent jól elrendezek. 573 (669-689)

Tudd: majd ha tőlem megjön a jósors hírnöke,

ujjong az egész ház; és ha mégis elbukol,

minden jajong itt: ennyi az, mit mondhatok.

ORESZTÉSZ

Mindent tudok már.

ÉLEKTRA

Lépj utadra, férfi vagy!

Oresztész és az Aggastyán elmegy

S ti, asszonyok, jelezzétek majd jól nekem,
hogy mily célt ér a küzdelem. Vigyázok én,
s e kardnak markolatján tartom jobbkezem:
mert testemet, ha ellenségem győzne is,
nekik, gyalázatomból át nem engedem.

(Bemegy a házba)

KAR

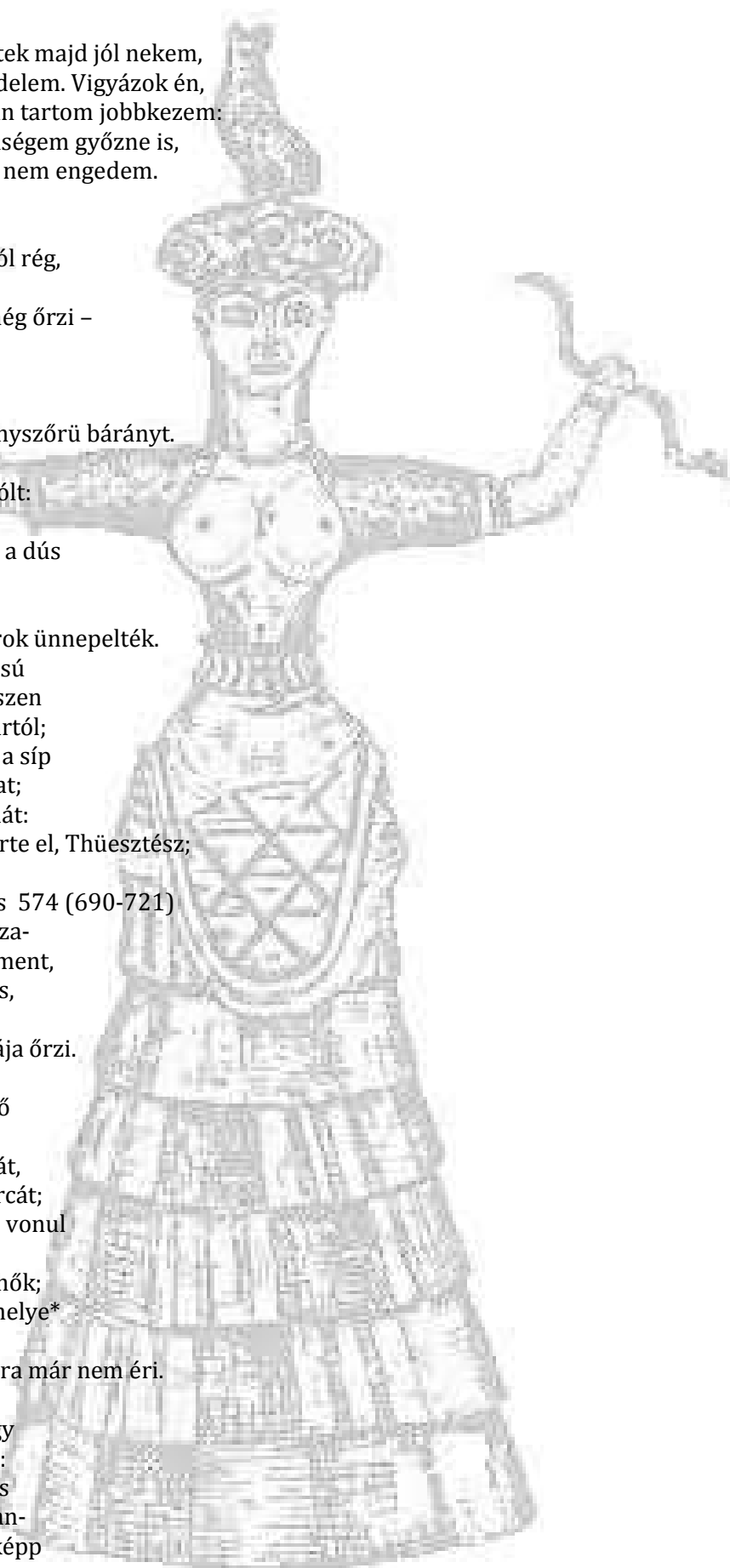
Gyöngéd anya tőgye alól rég,
argoszi bérci tetőről
- mint amaz ősz rege még őrzi -
jólillesztett nádí sipon
fúva édes szép dalokat
a mezők őr-ura, Pán,
elcsalogatta a szép aranyzóru bárányt.

Föl is állt a hírnök
egy szirtre, s kiáltva szólt:
„Idejőjj, idejőjj, müké-
néi nép, hogy a boldog, a dús
fejedelmeknek láthass
drága csodáira!”

S Átreusz lakát tánckarok ünnepelték.
Tárultak aranyragyogású
csarnokok, Argosz egészen
fénybeborult a sok oltártól;
Múzsák szent szolgája, a síp
zengett édes dallamokat;
és zengték mind a csodát:
az arany bárányt ő nyerte el, Thüesztész;
titkos szerelemre
vette rá Átreusz kedves 574 (690-721)
hitvesét,* s a csodát haza-
vitte; majd a gyűlésbe ment,
s ott kizengte: a szarvas,
aranygyapjas csoda-
bárány az övé és palotája őrzi.

Akkor a csillagok fénylő
útvonalát elfordította Zeusz
és éppúgy a Nap sugarát,
s a Hajnal szép tiszta arcát;
s most nyugatnak egén vonul
forró isteni tüzeivel;
s északra a záporos felhők;
s Ammón szomjú székhelye*
sorvad harmattalanul,
mert Zeusz áldott záporát már nem éri.

Rege szól róla, csak hogy
én azt nemigen hiszem:
aranyarcát hogy a tüzes
Nap megfordította halan-
dók viszálya miatt, s eképp
sújtott rájuk a büntetés.

A regék riadalmasak, de
csak az istenek tiszteletéért.
S feledve őket, urad
megölted, nagyhírű fivérek húga!

KARVEZETŐ

Ó, ó!

Halljátok a lármát, kedveseim, vagy tévedek?
Minthogyha Zeusz a föld alól mennydörgene?
De nem káprázat, még a lég is megremeg:
Élektra, úrnőm, otthonodból lépj elő!

ÉLEKTRA

(megjelenik)

Mi történt? Hol tart küzdelmük, ti kedvesek?

KARVEZETŐ

Halálos jajt hallok, mást semmit sem tudok.

ÉLEKTRA

Hallottam én is, messziről, de biztosan. 575 (722-753)

KARVEZETŐ

Távolról jó a hang, de tisztán hallható.

ÉLEKTRA

Argosziak nyögése, vagy barátoké?

KARVEZETŐ

Nem tudható, mert össze-vissza zúg a zaj.

ÉLEKTRA

Halálomat jelented. Késnem nem szabad.

KARVEZETŐ

Csak várj, amíg tisztán nem érted sorsodat.

ÉLEKTRA

Már nem lehet: legyőztek, nem jön hírhozó.

KARVEZETŐ

Majd jön: királyt megölni épp nem semmiség.

HÍRNÖK

(megjelenik)

Mükéné győzelemdiszített szűzei,
imé, Oresztész győzedelmét hirdetem:
a földre hullott Agamemnón gyilkosa,
Aigiszthosz; az isteneknek hálát zengjete.

ÉLEKTRA

Ki vagy? Hogy benned bízzam-é, honnan tudom?

HÍRNÖK

Hogy testvéred kísértem erre, nem tudod?

ÉLEKTRA

Te kedves, arcod föl sem ismertem, nagyon
féltem, remegtem. Most látom csak, hogy ki vagy.
Mit mondsz? Meghalt apámnak gyűlölt gyilkosa?

HÍRNÖK

Meghalt; kimondom kétszer is, ha áhítod.

ÉLEKTRA

Diké, te mindent látó, itt vagy? Istenek!
Dehát miképpen és mi módon ölte meg
Thüesztész gyermekét Oresztész, mondd csak el.

HÍRNÖK

Mikor elhagytuk ezt a házat, már tovább
a két kerékvágásu útra lépve, hát

Mükénének híres királya tűnt elénk. 576 (754-776)

Pataklocsolta kertjében sétálgatott,
tépett fejére gyöngé mirtusz-ágakat;
majd, ránktekintve, szólt: „Üdv nektek, vándorok.
Kik vagytok, honnan jöttök, mely föld otthonotok?”
Felelt Oresztész: „Thesszálok vagyunk, megyünk
az Alpheoszhoz; Olümposzi Zeusznak áldozunk.”
S hogy ezt Aigiszthosz hallja, így szól válaszul:
„Jertek be hozzánk, részetek kell hogy legyen
az én lakomámban itt előbb - épp áldozom
a nimfáknak; hajnalra kelve, menjetek,
s odaértek éppúgy; most a házba lépjétek.”
S ahogy kimondta ezt, már fogta is kezünk
s bevitt a házba: - „Csak ne húzódozzatok!”
S mikor már otthonába léptünk, így beszélt:
„A vendégeknek hozzatok hamar vizet,
hogy kéz-behintve oltáromhoz álljanak.”
De szólt Oresztész: - „Megtisztultunk épp imént
egy tiszta szép folyó vizében mosdva meg;
s ha polgárokkal áldozhatnak vándorok,
áldozhatunk akár most, Aigiszthosz király.”
A szózat ekkor egy kis időre megszakadt;
a dárdás testőrök lerakták fegyverük,
és mind a munkának szentelték már kezük.
Volt ott, ki tálat, volt, ki kosarakat hozott,
mások tüzet szítottak, mások üstöket
rendeztek el: s a teljes ház visszhangozott.
Anyádnak ágyastársa most a szent darát
oltárra szórta, s közben ily szózatra kélt:
„Ti bérci nimfák, hadd áldozzam még sokat
e házban én s a Tündareósz-lány, asszonyom,
jólétben, mint ma, s vesszenek ellenségeim.”
- Téged s Oresztészt értve rajta. - Most uram
ellenkezőjét kérte, csak nem hangosan:
hogy nyerje vissza apja házáat. S a király
kést vett elő kosarából, és megnyeste a
tinó szőrét s a láng közé vetette be.

Az állatot most vállravette a szolgaraj,
ő meg leszúrta, majd öcsédhez így beszélt: 577 (777-814)

„Mondják, a thesszál férfiak* többek között
fömláldozott bikát fölszelni és lovat
fékezni tudnak jól. Hát vendég, itt e vas:
a thesszálok hírére jó példát mutass.”
A jólkimunkált dór kést megragadta ő,
válláról félredobta ékes köpenyét,
s Püladészt fogadva munkájában társaul,
a szolgát félretolta mind; az állatot
lábon ragadta és lenyúzta mind a bőrt
fehér husáról fürgébben, mint egy sebes
lovas kétszer befutja pályáján a kört;
s belét kivette. Kézbevette a király
a szent belet, s vizsgálta: hiányos volt a máj,
s a vizsgáló az eren s az epehólyagon
gonosz, vészjósló foltokat talált. Mikor

az arca elsötétült, kérdi őt uram:
„Mért búsulsz, házigazdám?” „Cseltől rettegek,
idegen cseltől. Mert házamnak és nekem
Agamemnón sarja gyűlölt bósz ellenfelem.”
S az szólt: „Egy számüzött cselétől félsz te, ki
város királya vagy? Nem kezdjük az áldozást
jobban s hamar? Csak phthíai kést e dór helyett*
kapjak kezembe, hadd szelem fel mellkasát.”
Megkapja, vág. S Aigiszthosz a belsőrészeket
széjbontja, nézi; s míg fölébük görnyedett,
öcséd, lábujjhegyére állva, hirtelen
a nyakszirtjére sújtott és áttörte a
csigolyáját; s ő vonaglott föl-le görcsösen
egész testével, s hörgött, csúnyán haldokolt.
Lándzsára szökkent mind a szolga, látva ezt,
kettőjük ellen nagy tömeg; de ők velük
szemben megállva, bátran rázták fegyverük,
Püladész s Oresztész; és ez így szólt: „Nem jövök
a városom s szolgáim ellenségeként;
de bosszut álltam most apámnak gyilkosán,
szegény Oresztész, én; hát meg ne öljetek,
apámnak régi hú háznépe.” - Ők pedig
e szókra már leengedték lándzsáikat
s a ház egy agg szolgája ráismert. Legott 578 (815-853)
virágfüzérrel ékitik föl homlokát,
s ujjongva örvendeznek. Ő meg jön feléd,
hogy főt mutasson föl, nem ám Gorgó-fejet,
de kit gyűlölsz, Aigiszthoszt: vérért a vér,
ez szállt reá keserves bűnhődéseként.

KAR

Emeld dali tánkra a lábad,
kedvesem, és valamint
az őz szökell, szökkenj a magasba, örülj:
mert nyert diadal-koszorút, szebbet
mint mit Alpheiosz folyam árjainál*
nyernek, fivéred. Hát zengd te az édes
győzelem dalát, míg én táncolok.

ÉLEKTRA

Ó, Héliosz négyesfogatának fénye, te!
ó, föld, s te, éj, ki eddig fedted két szemem!
Szabad lett most e szempár, mindent láthatok,
mert porbahullt Aigiszthosz, apám gyilkosa.
Most hadd hozom ki mind, amit bent rejt lakom,
hajam sok ékszerdíszét immár, kedvesek,
hogy megkoszorúzzam győztes fivérem fejét.

(Bemegy a házba)

KAR

Fűzd hát a fejére e dísz mind;
én meg a táncaimat
járom, melyekre Múza-sereg mosolyog.
Mert végre ma újra a földünkön
ők uralkodnak, kiket úgy szeretünk,
lesújtva joggal a jogtalanokra.
Szóljon hát a síp, zengjen szép öröm.

Elektra kijön a házból. Oresztész, Püladész és a kísérők Aigiszthosz holttestével jönnek

ÉLEKTRA

Szépgyőzedelmű! Győzelemhozó apa
sarja, Oresztész, Trója-vívó harcosé,
fogadd a fürtjeidre most e díszeket,
mert nem hiú versenyfutásban győzve térsz 579 (854-883)
házadba, ám Aigiszthoszt, ellenségedet
lesújtva, őt, ki kettőnk apját ölte meg.

S te, pajzsostárs, kegyes apának sarja te,
Püladész, kezemből vedd e koszorút te is:
hisz a küzdelemben éppoly részed volt neked.
Csak mindig ilyen boldogoknak lássalak!

ORESZTÉSZ

Az isteneket tartsd, Elektra, legelőbb
vezérlőinknek, aztán dicsérj engemet,
ki szolgáltam az isteneket és sorsomat.
Nem pusztá szó, hanem valóság: így jövök,
megölve Aigiszthoszt, s hogy tudják mindenek,
kimondom: holtan őt magát hozom neked,
ha úgy kívánod, vesd vadak prédájaul,
vagy zsákmányaul a lég madarainak
tűzzed karóra. Rabszolgád most néked ő,
kit eddig úgy hívtott mindenki: zsarnokod.

ÉLEKTRA

Bár szégyelem, valamit mégis mondanék.

ORESZTÉSZ

S mi lenne az, mondd. Nem kell félned semmitől.

ÉLEKTRA

Nem szólnak meg, ha holttestét kigúnyolom?

ORESZTÉSZ

Ki gáncsolna téged érte, senki sincs.

ÉLEKTRA

Komorszívú és könnyen korhol városunk.

ORESZTÉSZ

Beszéld, amit kívánsz, néném: mert nemszünő
a gyűlölet, mi köztünk s közte fennmarad.

ÉLEKTRA

Jól van; mi rosszat mondjak hát először is?
S hol végezzem? S középütt mit beszéljek el?
Hajnal se kélt, hogy ne suttogtam volna el,
amit szemedbe vágytam oly rég mondani,
ha majd a félelemtől már szabad leszek;
s most az vagyok: hát végre általadhatom
az átkomat, mit éltedben szántam neked. 580 (884-913)

Apátlan árvává tettél te, semmivé,
engem, meg ezt, bár téged sérelem nem ért.

Anyámmal bűnben élve, megölted hitvesét,
te, ki Trójába nem szálltál, a fővezért.

S oly oktalan voltál, hogy még remélted azt,
anyámtól rád majd semmi rossz nem származik,
az én apámnak nászi ágját sértve meg.

Hát tudja meg mindaz, ki másnak asszonyát

megrontja titkon, majd elvenni kényszerül,
szerencsétlen, ha véli, hogy majd véle az,
ki ott hamis volt, hű-szívű lesz és igaz.
Boldognak hitted, s szörnyü volt az életed:
hiszen jól tudtad, mennyire vétkes nászban élsz,
s anyám is tudta, kit nyert férjül, mily gonoszt.
S most - mindkét ádáz! - elnyertétek sorsotok,
bűnhődöl érte, s ő teérted bűnhődik.
Egész Argoszban ezt hallhattad egyre csak:
„Az asszony férje”, azt sosem, hogy „A nő ura”.
De szégyen az, ha a házban az úr nem a férfiú,
hanem az asszony; utálom a gyermekeket,
kiket a város nem nemzőapjuk nevén
említ s nevez, hanem mindig csak anyjukén.
Mert hogyha fentebb nőt vesz el s ily nászra tör
a férfi, a nőről szól mindenki, róla nem.
Leginkább az csapott be téged, oktan!
hogy azt hitted, majd naggyá tesznek kincseid:
az élet útján kurta percig tart a kincs.
Természetünk a tartós társ, nem kincseink.
Velünk, hogy bajtól óvjon híven, ez marad;
a kincs, mit ádázok szereznek álnokul,
hamar röppen ki tőlünk, gyorsan elvirul.
Az asszonyaidról hallgatok - mert nem való
szűzhöz, hogy erről szóljon -, csak célok reá.
Nagy dölyfben éltél, mint királyi házban úr
és gyönyörű férfi; csakhogy az én uram legyen
inkább vitézi jellem, mint leányos arc.
A férfiasak sarjai a jó harcosok,
a széporcáju csak körtáncban tündököl. 581 (914-951)
Vessz el, ki nem tudtad, hogy jön még oly idő,
mikor meg kell fizetned, ocsmány gaztevő.
Ne higgye senki, hogyha már lefutja is
első körét jog ellen, hogy legyőzte az
igazságot, míg végcéljához el nem ért.
KARVEZETŐ
Szörnyűt tett, s érte szörnyü árat rótt le ma
neked s neki. Díkének nagy hatalma van.
ORESZTÉSZ
Jól van; vigyétek holttestét a házba már,
homályba, szolgák, hogy ha majd megjő anyám,
előbb mint rá is sújtok, meg ne lássa még.

Aigiszthosz holttestét beviszik a házba

ÉLEKTRA

Megállj: arról beszéljünk most, mi hátra van.

ORESZTÉSZ

S mi az? Mükénéből segítség jött talán?

ÉLEKTRA

Nem azt, hanem szülőanyámat látom ott.

ORESZTÉSZ

Szekerén jön erre, fenti pompában ragyog.

ÉLEKTRA

Jókor jön éppen, hálónk legközepébe hull.

ORESZTÉSZ

Hát mit tegyünk? Anyánkat meggyilkoljuk-e?

ÉLEKTRA

Csak látod őt, s már elfogott a szájalom?

ORESZTÉSZ

Jaj!

Hogy öljem őt meg, őt, ki szült és fölnevelt?

ÉLEKTRA

Mint ő apádat és apámat ölte meg.

ORESZTÉSZ

Phoibosz, mily esztelenség volt a jósszavad!

ÉLEKTRA

Hol meg Apollón is téved, ki ott a bölcs? 582 (952-972)

ORESZTÉSZ

Hogy kívánhatta szód, hogy anyám öljem meg én?

ÉLEKTRA

Mit árt neked, ha most apádért bosszút állsz?

ORESZTÉSZ

Hogy tiszta voltam, s majd anyagyilkosként futok.

ÉLEKTRA

Kegyetlen léssz, ha meg nem véded most apád.

ORESZTÉSZ

De megbűnhődöm, mert anyám legyilkolom.

ÉLEKTRA

Apádért is, ha meg nem állod bosszuját.

ORESZTÉSZ

Isten képében tán gonosz szellem beszélt.

ÉLEKTRA

A szent tripúszon ülve? Én azt nem hiszem.

ORESZTÉSZ

S hogy jósszava helyes volt, hinni nem tudom.

ÉLEKTRA

Hát gyávaságba hullasz férfiatlanul?

Vesd sokkal inkább most anyádnak azt a csejt,
mit Aigiszthosz kezével urának ő vetett.

ORESZTÉSZ

Megyek tehát be; szörnyü tervre készülök,

s szörnyet teszek. Ha kívánják az istenek,

legyen! Keserves ez, nem édes küzdelem.

Oresztész és Püladész bemegy a házba. Klütaimnésztra trójai rabnókkal megérkezik

KAR

Ujuj!

Te királynő, argoszi úrasszony,

Tündareósz-lány,

nővére a két zeuszi ikernek,*

kik a lég magasán, csillagi térben

laknak, s a halandókat, ha vihar

kél, mentik, mert ez a tisztük; 583 (973-993)

üdv, tisztellek, mint a boldogokat,

oly dús vagy, olyan boldog magad is.

Az idő, hogy sorsodat ápoljuk,

itt van most, üdv, te királynő!

KLÜTAIMNÉSZTRA

Ti trójai lányok, szálljatok le, és kezem fogjátok meg, hogy elhagyhassam szekereim.

Phrüg zsákmánnyal csillognak már az istenek házai; én e kiválasztott trójai nőket, cserébe elvesztett leányoméért* kis kárpótlásul kaptam, házam díszeül.

ÉLEKTRA

És én, ki apám ős házából számüzött szolgálóként, silány viskóban élek itt, anyám, nem érinthetném meg boldog kezed?

KLÜTAIMNÉSZTRA

A szolgálólányok itt vannak, ne fáradozz.

ÉLEKTRA

Miért ne? Úgy dobtál ki, mint egy rableányt, a ház fogoly lett, s én magam szintén fogoly, megfosztva apámtól, éppen úgy, miként ezek.

KLÜTAIMNÉSZTRA

A te apádnak volt íly terve, szerettei közül azok ellen, kik ellen éppen nem szabad. Elmondom; bár, ha rágalom éri a nőt, keserűség fogadja mindenegy szavát; ami engem illet, nem helyesen, ha az emberek ezt megvizsgálva, gyűlöletesnek tartanak, tegyék, de ha nem, mért kell engem gyűlölniök?

Tündareósz apádhoz nem azért adott, hogy vesszek el, vagy vesszenek, kiket szülök.

De ő a lányomat, kicsalva Akhileusz nászával, hívta házunkból a hajósereg-bebörtönző Auliszba, ott oltár fölé feszítve, elszelte Íphigoné hónyakát.

S ha még, hogy városunk vesztét kerülje el, vagy hogy megmentse házát s többi gyermekét, áldozott volna egyet, mentség volna rá; de mert Helené buja volt, és mert ura 584 (994-1027) nem tudta megbüntetni álnok asszonyát, ezért vesztette ő el az én leányomat.

De mindezért, bár súlyos volt a sérelem, nem öltem volna meg, dühödten, férjemet; de jött s vele volt egy istennel-telt ifju lány,* ágyába hozta ezt magával, és az egy fedél alatt egyszerre két nőt birtokolt.

Az asszonyok balgák, lehet, nem cáfolom; de hogyha ez így van és a férfi vétkesen a hitves-ágyát megveti, utánozni vágy az asszony őt, és maga is más kedvest keres; gyaláznak akkor aztán minket mindenütt, de ki ezt okozta, a férj gyalázatlan marad.

Ha Meneláoszt rabolták volna titkon el, meg kellett volna Oresztészt ölnöm, hogy hugom urát megváltsam? Hogy tűrte volna ezt apád?

S nem kellett volna, ki meggyilkolta gyermekem, meghalnia, csak tőle tűrnöm énnem?

Megöltem én, és mentem, kikhez út nyílott,*
az ellenségeihez. Hisz apád barátai
közül ki is pártolta volna bosszumat?
Csak mondd, amit óhajtsz és sorold fel érveid
apád felől, hogy tán nem jog szerint veszett.

KARVEZETŐ

Jogról beszéltél: csakhogy e jog gyalázatos:
az asszonynak férjéhez kell hajolnia,
annak, ki józan; és ki nem így gondolkodik,
azt érveim közt számításba nem veszem.

ÉLEKTRA

Imént kimondtad, emlékezz rá most, anyám,
hogy szólnom és érvelnem ellened szabad.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Kimondom újra most is, vissza nem vonom.

ÉLEKTRA

Meghallgatod most - aztán büntetsz majd, anyám?

KLÜTAIMNÉSZTRA

Nem, semmiképp; szólj, kész örömmel hallgatom. 585 (1028-1059)

ÉLEKTRA

Hát szólok; ez nyitó fohászom kezdete:

bár jobb szíved lett volna, én szülőanyám!

Magasztalásra méltó nagy szépségeitek,

Helenéé és a tiéd,* de hát mik voltatok?

Hiúk; Kasztórhoz éppen nem méltó hugok.

Őt elrabolták, ámde mily örömet veszett!

Te meggyilkoltad Hellász legnemesebb fiát,

hiú ürüggyel, hogy lányod halálaért

ölsz férjet; csakhogy én ismerlek, senki más.

Hisz még halálra nem szánták a lányodat,

s a házból férjed frissen indult hadba csak,

s te tükör előtt fészülted szőke fürtjeid.

A nőt, ki ha férje messze jár, szépítgeti
magát, töröld a jók sorából mint gonoszt.

Mert semmi szükség szép arccal ragyognia
a házon kívül, csak ha rosszon jár esze.

Csak téged tudlak minden hellén nő között,

ki hogyha Trója sorsa jó volt, felderült,

ha meg kevésbé, nyomban elködült szeme,

mert nem kívántad vissza Trójából urad.

S be könnyű is lett volna élned józanul:

Aigiszthosznál nem volt silányabb hitvesed,
és Hellász választotta hadvezéreül.

S mert húgod, Helené oly erősen vétkezett,

nagy hírre is juthattál volna, mert a rossz

a jók szemében jóra intő oktatás.

S apánk, ha - mint mondod - megölte lányodat,

én és öcsém vajon mit vétettünk neked?

Urad megölvén, mért nem adtad át nekünk

az ősi házat,* mért is adtad át, ami

másé, az ágyasodnak, nászod díjaul?

Fiad helyett most mért nem férjed a számüzött,

mért nem halt értem, kit nénémnél kétszer is

vadabbul ölt meg, éltemben? Ha gyilkolás.

jár gyilkolásért, akkor elpusztítlak én
és fiad, Oresztész, téged, apánkért bosszúból:
ha az jogos volt, úgy ez éppolyan jogos.
586 (1060-1096)

Ki csak vagyokra és nemes születésre néz
s gonoszt vesz el, mind balgatag: mert otthona
az egyszerűbb, de tiszta nővel boldogabb.

KARVEZETŐ

Véletlené a házasság. Mert látom én,
van, aki jól jár, más halandó vészbe hull.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Apádon csüggött mindig is szived, leány.
Van így is ez: van gyermek, apjához szító,
más gyermekek meg inkább csüggnek anyjukon.
Ezt megbocsátom néked: mert hisz tettemen
magam sem örvendek túlsággal, gyermekem.
De te így fürdetlen s ily silány ruhában itt
a gyermekágyból épp fölkelve hogy lehetsz?
Jaj, én szegény, mért is terveztem oly nagyot,
be túlsággal hajszolta bosszúm férjemet.

ÉLEKTRA

Későn jajongasz, orvosság már nem kerül.
Apám halott. De mért van az, hogy vissza nem
hívod fiad, ki számüzetve vándorol?

KLÜTAIMNÉSZTRA

Félek; s nem rá, magam sorsára gondolok.
Mégölt apjáért lelke - mondják - háborog.

ÉLEKTRA

S a férjed mért olyan kegyetlen énvelem?

KLÜTAIMNÉSZTRA

Ő már ilyen; konokság tölt el téged is.

ÉLEKTRA

Mert kín gyötör, de majd lecsillapul, tudom.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Ő sem haragszik aztán majd oly súlyosan.

ÉLEKTRA

Be nagyra van, mert most a házamban lakik.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Látod, megintcsak te szítod a vizsály tüzét.

ÉLEKTRA

Jó, hallgatok: hisz úgy félem, mint félhetem.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Szűnj szólni erről. Mért hivattál, gyermekem? 587(1097-1123)

ÉLEKTRA

Hogy nemrég szültem, hallottad már, gondolom;
áldozz tehát helyemben - mert nem értem én -,
miként a gyermek tizedik napján való;
mert jártas nem vagyok még, nem volt gyermekem.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Azé e tiszt, ki mikor szültél, gondozott.

ÉLEKTRA

Csak egymagamban szültem, nem volt ápolóm.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Ilyen szomszédatlan s barátától távol élsz?

ÉLEKTRA

Szegényt barátul nyerni nem vágy senki sem.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Megyek hát, s mert betelt a napja, áldozok
a gyermekért; s ha megtettem már ezt neked,
megyek ki a földre, hol most férjem áldozik
a nimfáknak. Kísérőim, ti e méneket
a jászslakhoz vigyétek; s majd ha vélitek,
hogy istenáldozásom itt már végetért,
jertek: mert kedvesnek kell lennem uramhoz is.

A szolgák kiviszik a szekeret

ÉLEKTRA

Lépj hát szegény lakomba: csakhogy jól vigyázz,
füstös falamtól folt ne érje köntösöd.
Azt áldozod a szellemeknek majd, mi kell.

Klütaimnésztra bemegy a házba

A kosár készen vár, s élesre fent a bárd,
mely már levágta a bikát; hozzá közel
sújtatsz le: s ő elvesz Hádész lakában is,
miként itt együtt háltál véle. Ezt adom
neked kegyül, s te nékem apámért így fizetsz.

(Bemegy a házba) 588(1124-1146)

KAR

A rosszért a rossz!* Ime, a ház fölött
a szél visszafordul. Ama fürdőben
elesett, elesett az én uram,
visszhangozta a tető s a ház
kő-párkánya mind a panaszát: „Megölsz
te nyomorult feleség, mikor, tizedik
aratáskor, szeretett
házamba megtértem én?”

Igazság zúdul a buja nőre visz-
sza, ki szegény urát oly nagy idő után
mikor az hazakerült házához
s Küklópsz-rakta nagy falaihoz, kifent
szekercével maga ütötte le;
keze emelte a fejszét; szegény nő!

hiszen az ura volt,

bármi bajt szerzett neki.

Mint a bérci tölgyesek közt lakó

nöstényoroszlán, tört reá vakmerőn.

KLÜTAIMNÉSZTRA

(a házból)

Jaj, gyermekeim, az égre, meg ne öljetek!

KARVEZETŐ

A benti jajszót hallod-e?

KLÜTAIMNÉSZTRA

Jaj nékem, jaj!

KAR

Ki gyermekei kezétől pusztul, siratom.
Igazságot oszt idővel ám az ég.
Iszonyút szenvedsz most, de iszonyút tettél,
uraddal, szegény.

*Oresztész, Elektra és Püladész visszajön. Klütaimnésztra és Aigiszthosz holtteste
színházi gépezeten kigördül a házból* 589(1147-1171)

KARVEZETŐ

Ím, anyjuk frissenontott vére festi meg
őket, s a házból így teszik ki lábukat:
hozzák iszony-nevüknek győzelemjelét.
Bizony sehöl nincs ház olyan boldogtalan,
mint itt a Tantalosz-fiaknak otthona.

ORESZTÉSZ

Jaj, Föld, és Zeusz, kik az emberek
minden dolgát látjátok, lássátok ez
iszonyú tettet, két tetemet
a földön, az én kezem
csapásától - így váltottam meg kínjaim.

.....
.....

ÉLEKTRA

Könnyezhetünk, fivérem, oka én vagyok.
Tüzes bosszúmban törtem én szegény, anyámra itt,
rá, ki szült leánynak.

KAR

Ó, jaj, keserves sors jutott,
szülőanya, tenéked;
iszonyu, iszonyu szenvedés
jutott gyermekeidtől neked.
De apjukért most méltán lakoltál.

ORESZTÉSZ

Jaj, Phoibosz, te súgtad egyre, hogy
„Igazság”, s így buzdítottál a
kimondhatatlan tetre, s a férj-ölést
a hellén földről messze elűzted.
Milyen városba fussak én? Mily derék
idegen néz majd jó szemmel
reám, ki az anyámat megöltem?

ÉLEKTRA

Jaj nékem! S én milyen körtáncba és milyen
lakodalomba menjek? Milyen férfiú fogad
nászi ágyba engem?

KAR

A szél, a szél a szellemed megint megfordította: 590(1172-1202)
nem voltál fly jámbor, mikor
iszonyút sugalltál, kedvesem,
imént, huzódozó öcsédnek.

ORESZTÉSZ

Láttad szegényt, mikor ledobta köntösét
s kitakarta emlejét a gyilkoláskor,
jaj nekem, s földre le-
royott szülői teste? S fürtjét megragadtam.

KAR

Tudom, mennyire fájt, mikor
hallottad annak jajszavát,
aki szült, anyádnak.

ORESZTÉSZ

Ilyen sikolyt sikoltott, míg állam fogta meg:
„Könyörgök hozzád, s te könyörülj, szülöttem!”
S karját nyakam köré
kulcsolta, úgy hogy kezemből földre hullt a kard.

KAR

Jaj, a szerencsétlen! Hogy is
nézhetted: leölt anyád
mint leheli ki lelkét?

ORESZTÉSZ

Bizony a szemem elé vetettem köpenyem,
úgy ütöttem áldozó-
kardom az anyám nyakába bent.

ÉLEKTRA

Magam meg buzdítottalak,
s a kardodat fogtam veled.*

KAR

Szörnyű e tett, iszonyú a műved.

ORESZTÉSZ

Fogd és lepellel takard be anyánk tagjait,
földd lepellel sebeit.

(Klütaimnésztra holttestéhez)

Magad születed ölöidet. 591 (1203-1229)

ÉLEKTRA

Te, kedvesünk s nem-kedvesünk,
lásd, e köpenyt vetjük most reád.

KAR

Ez legyen itt a bajok határa.

A Dioszkuroszok megjelennek az épület tetején

KARVEZETŐ

De íme a ház ormán, tetején
mily szellemek vagy milyen istenek
tűnnek föl amott? Ily úton nem
jár a halandó. Mért lépnek ilyen
nyíltan szemeinknek elébe?

KASZTÓR

Agamemnón sarja, hallgass rám; anyád iker-
fivérei szólnak most hozzád, a Zeusz-fiak,
én Kasztór, és fivérem Polüdeukész velem.
Hajókra rontó borzadalmas szélvihart
lecsöndesítve,* jöttünk Argoszodba épp,
mikor láttuk, mint hull el a nővérünk, anyád.
Joggal lakolt meg, tetted mégis jogtalan:
és Phoibosz is... - de ő királyom, hallgatok -
bár ő maga bölcs is, nem volt bölcs a jóslata.
S mégis dicsérnünk kell; de most a dolgod az,
amit felőled Zeusz s a sors határozott.
Püladészhoz Élektrát feleségül add, vigye;

s te hagyd el Argoszt;* városodba nem szabad
lábad betenned már, anyádnak gyilkosa.
A szörnyü Kérek, ebszemü istennők raja
kerget szünetlen, őrijtő futásra úz.
Athénba menj, Pallasz szent szobrát fonja át
karod; s elúzi majd a szörnyü, rádtörő
sárkányhajú rajt, s az többé hozzád nem ér,
mert Gorgó-pajzsát tartja ő fejed fölé.
Árésznak dombja ott van,* melyen az istenek
először ültek össze vérontás felett
szavazatra, hogy Halirrothioszt a bős Arész
megölte, mert leányát meggyalázta az, 592 (1230-1261)
a tengeristen sarja. Ott azóta szent
az ily szavazás és istenektől származó.
Oda kell hát futnod most e gyilkosság miatt.
És ott ment majd föl az egyenlő szavazat
attól, hogy meghalj; Loxiász a vétkeket
majd elvállalja, mert hisz az ő parancsa volt.
És attól fogva már örök törvény marad:
a vádlott, ha a szavazat egyenlő, szabad.
S a rémes istennők, majd sértettszívűen
földmélybe szállnak, ott a domb tövében épp,
s ott lesz halandók számára szent jóshelyük.*
Te a zúgó Alpheosz mellett, az arkaszok
között laksz majd, Lükaiosz házához közel;
s nevedről kapja* majd a város is nevét.
Ezt mondtam néked. Aigiszthosz tetemét pedig
Argosz lakói hantolják a föld alá.
S anyád testét az épp most Naupliába ért
Meneláosz, a Trója-megvevő hantolja el,
s Helené, ki nemrég hagyta el Próteusz lakát,*
Egyiptomot, nem járt a phrüg földön sosem.
Zeusz, hogy halandók közt vizsály s ölés legyen,
Helené képmását küldte Ílionba el.
Püladész meg, e szüzet hitveséül véve el,
Akhaia-földről otthonába elvigye;
és azt, ki névszerint a sógorod, vigye
Phókiszba szintén s adjon néki nagy vagyont.
S te a Földszoros* nyakára téve lábadat,
Kekropia boldog lakába vedd utad.
S betöltve majd e gyilkolásért végzeted,
boldog lehetsz ott, kínjaidnak vége lesz.
KARVEZETŐ
Zeusz gyermekei, szabad-é hangunk
a tiétekhez közelítenünk?
KASZTÓR
Teheted, téged nem mocskol e vér.
ORESZTÉSZ
És szólhatok én is, Tündariák? 593 (1262-1295)
KASZTÓR
Szólhatsz: Phoiboszt vádolom úgyis e véres ölésért.
KARVEZETŐ
Ti istenek és testvérei lévén e holtak emitt,
mért nem úztétek el innen a vést?

KASZTÓR

Kényszerű sors volt ebben vezető,
s Phoibosznak ugyan nem bölcs szavai.

ÉLEKTRA

S mondd, mily Apollón, mily jósszó tett
az anyám megölőjévé engem?

KASZTÓR

Egy tett volt az,* s egy volt az a sors,
mely rátok apátoktól
szállván, e bajokba taszított.

ORESZTÉSZ

Nővérem, ilyen nagy időnek utána
látlak, s elvesztelek ismét,
messzemegyek, s elhagysz te is engem.

KASZTÓR

Ura van már és otthona is: nem
szened a sorstól, csak tova kell men-
nie Argoszból.

ÉLEKTRA

S mondd, van-e bánat keserűbb annál,
mint hogyha hazánk oda kell hagynunk?

ORESZTÉSZ

Elmegyek apám házából én,
s idegen szavazat dönt majd az anyám
megölése fölött.

KASZTÓR

Bátran! Athéné
szent városa vár: légy végig erős.

ÉLEKTRA

De szorítsd kebled most kebelemre,
drága öcsém, szorítsd:
külön-űz s az apánk házatól anyánk
megölésének iszonya kiszakít. 594 (1296-1325)

ORESZTÉSZ

Csak omolj rá testemre: s a jajsót,
mint valamely sir fölibé, úgy ontsd.

KASZTÓR

Jaj, jaj: szörnyű, amiről most szólsz,
még istennek is.

Szánom bizony én, meg az égi lakók
a sokgyötrelmű halandót.

ORESZTÉSZ

Már sose látlak én!

ÉLEKTRA

S én se nézek már a szemedbe, öcsém!

ORESZTÉSZ

Ez az én legutolsó szóm hozzád!

ÉLEKTRA

Üdv, városom, üdv!

S drága barátnók, legyetek boldogok!

ORESZTÉSZ

Indulsz tova már, te leghívebb?

ÉLEKTRA

Megyek, és áztatja a könny a szemem.

ORESztÉSZ

Püladész, légy boldog, eredj, vedd
Élektrát feleségül.

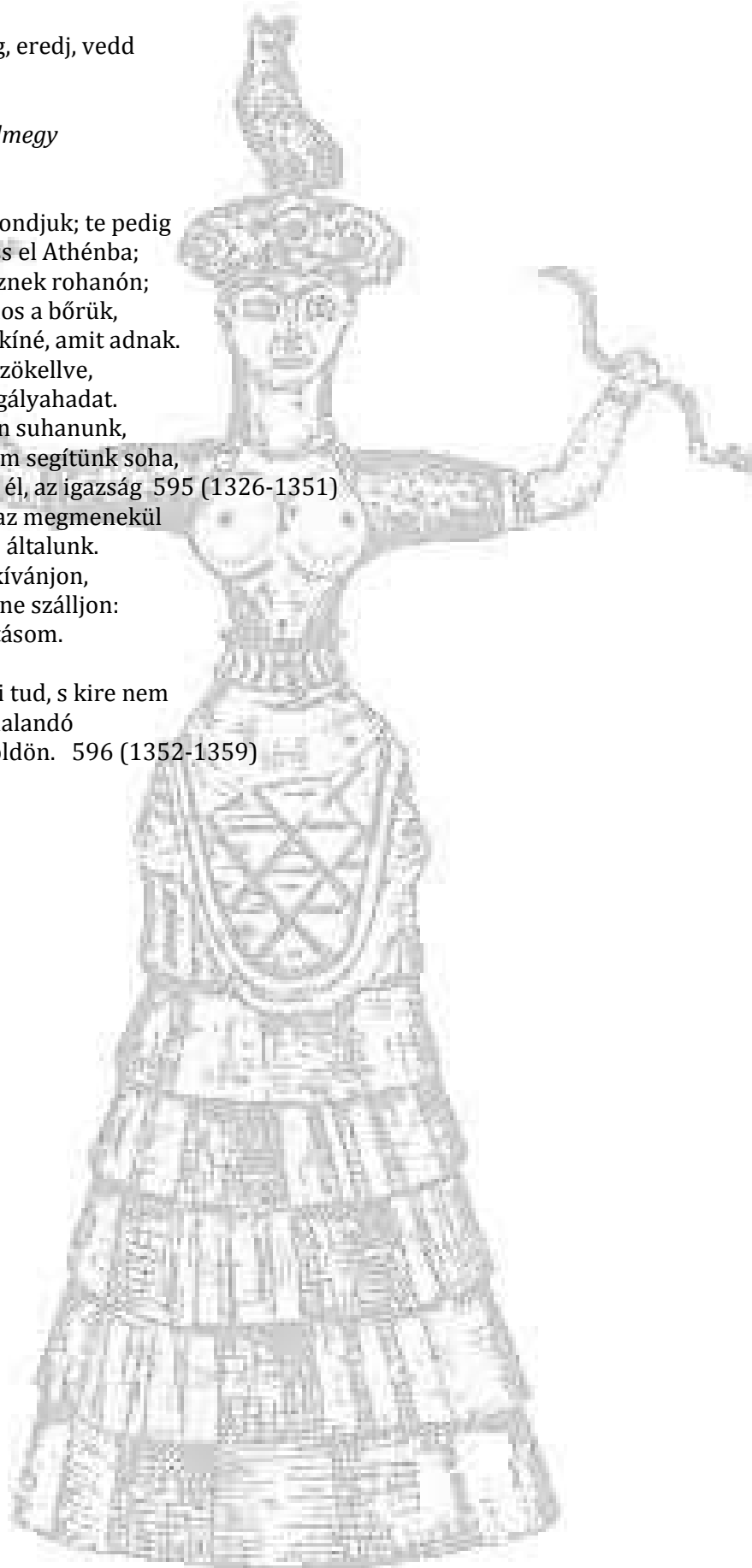
Püladész és Elektra elmegy

KASZTÓR

A nászra nekik lesz gondjuk; te pedig
ez ebeknek előle* fuss el Athénba;
szörnyű a léptük, s űznek rohanón;
a kezük kígyós, kormos a bőrük,
szörnyű a gyümölcs, kéné, amit adnak.
Mi a szikelosz vízre szökellve,
mentünk viharoktól gályahadat.
A magas levegő síkján suhanunk,
szennyos sziveket nem segítünk soha,
de kinek kedves, míg él, az igazság 595 (1326-1351)
s a kegyes-szivűség, az megmenekül
bármi súlyos vészből általunk.
Vétkezni tehát ki se kívánjon,
s esküszegővel vízre ne szálljon:
isten vagyok, ez tanításom.

KARVEZETŐ

Üdv nektek! Örülni ki tud, s kire nem
sújt égi csapás, az a halandó
már boldogsorsu a földön. 596 (1352-1359)

ÍPHIGENEIA A TAUROSZOK KÖZÖTT

Devecseri Gábor fordítása

SZEMÉLYEK:

ÍPHIGENEIA
ORESZTÉSZ
PÜLADÉSZ
KAR
PÁSZTOR
THOÁSZ KIRÁLY
HÍRNÖK
ATHÉNA

Történik a tauroszok földjén, Artemisz szentélye előtt

ÍPHIGENEIA

Píszába ért Pelopsz, a Tantaloszfi, gyors kancáival, s elvette az Oinomaosz-leányt, ennek lett sarja Átreusz: Átreusz magzata Menelaosz lett és Agamemnón: majd ezé a Tündareósz-lány* lánya, Íphigeneia, én, kit az áradatnál, melyet a tenger kék vizén sűrűnfuvó szelekkel az Euriposz kavar, apám Helenéért rég - mint hitte - hírneves Aulisz-berekben Artemisznak áldozott. Ezer hajóval ékes* hellén táborát az úr Agamemnón ott gyűjtötte együvé, hogy a győzelem szép koszoruját akháj hada elhozza Ílionból és az elrabolt nőt megbosszulja, Menelaosz kedvéért. De vesztegelt csak, mert nem kaptak jó szelet, lángjóslatokhoz fordúlt, s Kalkhász szólt eképp: „Hellász hadának hadvezére, halld a hírt, Agamemnón, gályád innen el nem oldhatod, míg Artemisznak Íphigeneia lányodat nem vágod itt le: a legszebbet, mit az év terem,* a Fényhozó Úrnőnek ígérted esküvel. A lányt, kit otthonodban Klütaimnésztra nőd szült - így ruházta rám e „legszebbik” nevet -, őt kell hogy néki áldozd!” S Odüsszeusz csele* eltép anyámtól, Akhilleusz arájaul. S midőn Auliszba értem, én szegény, magas máglyára tettek, és vasuk már-már megölt, de ellopott, s helyembe szarvast tett oda a hellén hadnak, Artemisz; s a tauroszok földjére, fényes égi úton, áthozott: 599 (1-30) barbár fölött itt barbár úr uralkodik, Thoász, kinek mint szárnyak gyorsak lábai,* s e gyorsaságért nyerte népe közt nevét. Ő itt e szentély papnőjévé állított, hol Artemisz úrnő oly szokásban lel gyönyört,

oly ünnepben - miben nincs más szép, mint neve,
a többiről, az úrnőt félve, hallgatok -,
melyen, miként itt rég szokás, fölálodom
a hellént mind, ki erre a földre érkezik,
Fölszentelem csak - a mézárhlást más végzi el
a ház ölében, azt az el sem mondhatót.
S hogy most az éj mily furcsa látomást hozott*
elém, a légnék elmondom, tán orvosol.
Álmomban úgy tűnt: elhagyván e partokat,
s Argoszbán élve, szenderegtem lányszobám
mélyén, s a földnek hátát rengés rázta meg,
futottam, s kint megállva látom: ormaink
leomlanak, s a teljes megrendült tető,
a büszke csarnok, összedőlve földrehullt.
Egyetlen oszlop áll csak, úgy tűnt énnekem,
az ősi házból, és arany hajat bocsát
alá a csúcsa, és mint ember, szólni kezd,
de én, vendég-ölő papnő, behintem őt
tisztelve tisztetem, mint a halnikészülőt,
zokogva. S íme így fejtem meg álmomat:
meghalt Oresztész, őt szenteltem így föl én.
Hisz férfigyermek minden otthon oszlopa,
és meghal az, kit szent vizemnek cseppje ér.
Nincs más rokon,* kiről az álmom szólana:
hisz Sztrophiosznak végnapomon nem volt fia.
Most hát hadd öntök áldozást fivéremért,
mert tőle távol, ezt tudom csak tenni én,
a szolgálókkal, kiket itt a király nekem
adott, a hellén nőkkal. Ők most, nem tudom
miért, még távol vannak, indulok tehát
az istennő szent otthonába, hol lakom.

Elvonul a szentélybe, Oresztész és Püladész jobbról megjelenik 600 (31-66)

ORESZTÉSZ

Nézd, lesd, az úton nem jön erre senki sem?

PÜLADÉSZ

Nézem, vigyázok, mindenüvé vetem szemem.

ORESZTÉSZ

Püladész, mit vélsz, ez itt az úrnő temploma,
hová Argoszból tengeri gályánk útrakélt?

PÜLADÉSZ

Én ezt, Oresztész; s ezt kell hinned néked is.

ORESZTÉSZ

És itt az oltár, melyről hellén vér csöpög?

PÜLADÉSZ

Való igaz, vértől sötétek szélei.

ORESZTÉSZ

S alattuk itt nem látsz-e zsákmányt függeni?

PÜLADÉSZ

Az itt-halt vándorok levont fegyverzetét.

De jártassuk szemünk, vigyázva, szertesztét.

ORESZTÉSZ

Phoibosz!* Mért csaltál jós-szavaddal újra csak

hálóba azóta, hogy nemzómért bosszumat
megálltam, anyám megöltem? Most Erínüszek
űznek szünetlen, számüzetve bujdosunk,
s be sok tekergős ösvényt jártam már meg én.
S hozzád jövén kérdeztem: e megperdült dühnek
mint lelhetek végére, és a kínnak is,
melyet Hellászon átbolyongva túrtam el.
A taurosz-földre jöjtek, így szólt válaszod,
hol Artemisz hugodnak szent oltára áll,
s az úrnő képe mását, mely - mondják - ide
e szentély-mélybe ég magasából hullt alá,
ragadjam el, s ha fortéllyal vagy bármilyen
jósorssal már a vést kiálltam, átvigym
athéni földre, semmi több nem mondatott;
és kínjaimtól könnyülök, ha ezt teszem.
Szavad fogadtam, így kerültem végülis
e zord, nemismert földre. Téged kérdelek,
Püladész, ki munkám vélem együtt vállalod,
hogya mit tegyünk. Mert látod, itt körülfutó 601 (67-96)
falak merednek; tán a lépcsőn lépve föl
kerüljünk beljebb? Hogy tudunk meg bármit is,
ha nem feszítjük rúddal szét a réz-reteszt,
abból, mi rejtett? És ha rajtaérnek itt,
amint kaput nyitunk s a házba készülünk,
halál fogad. De jobb előbb mint meghalunk,
hajónkra futnunk, mely idáig elhozott.

PÜLADÉSZ

Szaladni nem szokásunk és nem túrhető,
s az isten jós-igéje el nem vethető.
A szentélyt hagyjuk el, s bújjunk barlangba most,
mit a tenger-árnak éjszínű hulláma mos,
távol hajónktól, nehogy ki azt meglátja tán,
királyokat riasszon, és ránkörjenek.

De majd az árnyas éj ha nyitja ránk szemét,
a metszett szobrot merjük megkeríteni
a szentélyből, megtéve minden cselfogást!
A hármaz oszlopok közt nézd csak azt a rést,
ereszkedjünk le ott. A bátor szembenéz
a vésszel, míg a gyáva semmi mindenütt.

ORESztész

Ezért evezünk erre hosszú úton át,
hogya most a céltől visszaforduljunk megint?
De jó tanács, meg kell fogadnunk: vissza hát,
s odébb, ahol rejtőzve meglapulhatunk.
Mert nem az isten lesz hibás, ha jós-szava
gyümölcstelen hull majd a földre: merni kell
az ifjunak, nem tettől elriadnia.

Eltávoznak. A fiatal görög rabnők Kara megjelenik az orkhésztrában

KAR

Áhítat! Csend!*

Zordon-tenger partján, össze-
csapó sziklák* földjén élők! 602 (97-125)

Ó, Létó lánya,
bérci Diktünna,
széposzlopú házadba,
aranydíszes csarnokba
teszem én szüzi lábamat, én, a kegyes
kulcsárnő szolgálója,
jólovu Hellász bástyáit,
sok jó tornyát, s kertjét, fáit
Európának elhagyván,
apáimnak székhelyét.

Minek is hívtál ide föl, ide föl?
Eme szentélyhez minek is, minek is
sarja a Trója bástyájához
nagyírú evezők szárnyával,
gálya-sereggel, pajzs-sokasággal
vízreszállt Átreidáknak?

ÍPHIGENEIA

(szolgáloi kíséretében kilép a szentélyből)

Jaj, szolgáltók!
dallamtalan gyászdal közt
leltek, melyet nem súg Múzsza,
jajszó ez a dal, sose peng bele lant,
ó, jaj, siró gyászhangzat,
szörnyű átok sújtott rám,
mert az öcsémet siratom, ki halott;
álomképet melyet is láttam az éjjel,
mely éppen most oszlott el!
Oda már! oda már!
ősi házunk elpusztult;
nemzetségem nincs már.
Ó, jaj, Argosz balsorsa!
Ó, jaj, ó, jaj, rossz istenség,

egyetlen öcsémtől fosztasz meg,
Hádészhoz küldöd; most neki én
vágynom loccsantani, holtat ami
illet: föld hátára nedvet,
bércen bolygó tehén tejét, 603 (126-162)

Bakkhosz borát loccsantom,
s mit arany méhek raja munkál,
ez a holtak vigasza mindig.

Színarany korsóm add hát,
Hádésznek hadd áldozzam.

Földbe lehullott agamemnóni sarj,
neked áldozom ezt, ime, mint holtnak:
vedd át, mert sírodhoz szóke
fürtöm s könnyem nem viszem én már.
Tőled ugyan nagymessze szakadtam
s a hazámtól is én, hol ma is azt hiszik:
áldozó-bárd sújtott le.

KAR

Választ zengek szent énekkel,
Ázsiában-kélt hangzata barbár;
úrnóm, halld e gyászos dalt,
ezt a dalt, mely holtaknak
teteme fölbe száll, s mit Hádész zeng
paiánoktól idegen hangon.

ÍPHIGENEIA

Ó, jaj, Átreusz-sarjak háza!
Jogarod fénye eltűnt, jaj!
Jaj, apáim ősi háza!
Ki lesz en boldog Argoszból már
fejedelmünk ezután?

Bajból baj kél, bú sarjad.

KAR

Szárnyas, száguldó ménekkel
szállt el, s elfordítva
szeme szent sugarát Héliosz.
S jöttek a kínok: kínt szült csak a kín.
Az arany bárány hoz a házra csapást,
csupa gonosz ölést, csupa keserü gyászt:
rég en meghalt, rég meggyilkolt
Tantalidákért így bűnhődik
házatok: s rádront és kerget
dühös istenség. 604 (163-202)

ÍPHIGENEIA

Istentelen istenség
várt, anyám ölétől már
s már fogantatásom éjén:
a szülést vigyázó Moirák
zorddá fonták ifjúkorom,
én nyíltam először a termeiben
az oly sok helléntől megkért
gyászsorsú Léda-lánynak,
hogy apám levágjon csúful,
örömtelen áldozatként;
csak ez az, amire szült s táplált:
mert szekéren elvittek
amaz Aulisz fövenye felé, jaj!
jajmenyasszonyt mátkául
a Néreusz-leány sarjához, jaj!
Most Zord-tenger* sivár partján
lakom én, idegen nő, kinek
sem ura, se fia, se hona, se hive,
Argoszban Hérát nem zengem,
sem széphangú szövőszéken
nem hímezem ki* az atthiszi Pallasz
s a Titánok képmását már,
itt öntök vért az oltárra,
idegenekét, lanttól idegen zaj
közepett: jajgatásunk gyászos,
és szánandó könnyük szakadoz.

Mégsem gondolok most rájuk,

siratom Argoszbán-halt édes
öcsémet, kit otthagytam mint csecsemőt
- kicsike volt, kicsike még, pici szírom –
anyám karján, anyám mellén,
Argosz-fejedelme Oresztészt.

KAR

De nézd: a tengerpart felől felénk siet
egy pásztorember; új hírt hozzád hoz, hiszem. 605 (203-236)

PÁSZTOR

(jobb felől jön)

Agamemnón és Klütaimnésztra lánya, vedd,
hallgasd az új hírt, melyet én hozok neked.

ÍPHIGENEIA

Mi az, mi meg tudott zavarni ennyire?

PÁSZTOR

Az Egybepattanó Kék Szirtfalak között
e földre gyors lapáttal két ifjú szökött;
az istennőnek édes áldozat leszen
majd, Artemisznak. S nem sietsz a kézmosó
vizet s mi még kell, rendben elkészíteni?

ÍPHIGENEIA

Honnan valók ők? Mondd a városuk nevét.

PÁSZTOR

Hellének; róluk ezt tudom csak, semmi más.

ÍPHIGENEIA

Nevük se hallottad, hogy meg tudd mondani?

PÁSZTOR

Püladésznak szólította társát egyikük.

ÍPHIGENEIA

S a véle-társ bolyongónak mi volt neve?

PÁSZTOR

Nem tudja senki; nem hallotta senki sem.

ÍPHIGENEIA

Hol láttátok s hogyan fogtátok őket el?

PÁSZTOR

A zord víz torkolatánál álló szirteken.

ÍPHIGENEIA

A tenger mellett mit keresnek pásztorok?

PÁSZTOR

A tengerárban megfürdetni ökreink.

ÍPHIGENEIA

De térj csak arra vissza: hol fogtátok el
s miképpen őket, ezt kívánom hallani.

Időben jöttek: rég esett, hogy Artemisz
oltára hellén vérpataktól lett vörös.

PÁSZTOR

Az Egybepattanó Sziklák közt áradó
tengerbe küldtük berken-élő ökreink, 606 (237-261)

s van ott egy habverés-kivájta szikla-rés
a partfokon, bíborhalászkok rejteke.

Közülünk az egyik pásztor ott a két legényt
meglátta, jött is vissza hozzánk nagyhamar,
lábujjhegyen, hogy szinte nem maradt nyoma.

S szólt: „Nem látjátok? Istenségek ülnek ott.”

Volt is közöttünk istenfélő társ, aki
karját azonnal esdeklésre tárta ki:
„Hajót-megőrző isten, Leukotheé fia,
nagyúr Palaimón, légy mihozzánk jó s kegyes,
s ha e szirten tán ti ültök, Dioszkúroszok,
vagy drága sarjai Néreusznak,* kitől eredt
az ötven Néreisznak fennkölt tánckara.”
S egy balga társ, egy törvénymegvető, merész,
a hó fohászt nevetve, szólt: hajótörött
bolyongók bújnak ott, a törvényt félve, mert
tudják, hogy itt minden vándort föláldozunk.
S a legtöbbünknek ekkor úgy tűnt: jól beszél,
vadásszuk őket, jár az istennőnek ez.
A szirtet közben már elhagyta* egyikük,
megállt, fejét föl és le rázta, felnyögött,
nyögött megintcsak, reszketett a két keze
a tombolásban, majd vadászként felrikolt:
„Püladész, e sárkánynőt nem látod itt, meg ott,
a Hádészét, miként akar megölni, és
iszonytató kígyóit küldi ellenem?
S lepléből itt ez gyilkos lángot fú felém,
s a szárnya verdes, és anyámat tartja a
karján, miként nagysúlyu sziklát, s rámveti.
Jaj, jaj, megöl! Hová futok?” De látható
nem volt egyetlen ily alak sem, azt hiszi,
hallván, mint bög a barom, a kutya mint ugat:
a Bosszuistennők adják e hangokat.
Mi összebújva csöndben ültünk, mint akik
haláluk várják, s ő, a kardját rántva ki,
mint bős oroslán tört a borjaink közé,
szügyükbe és hasukba verve kardvasát,
azt vélve, hogy düh-istennőket hárít el,
hogy vértől rozsdabarna lett a tengerár. 607 (262-300)
No, erre mindünk, mert hát látta: barmaink
omolnak egyre, nyomba fölfegyverkezett,
kürtökbe fúva fölvertük szomszédaink:
mert láttuk, ifjak és erősek a vándorok,
s hiába küzdenénk velük mi pásztorok.
Hát nemsokára összegyűltünk jó sokan.
A tombolást a vándor abbahagyja most,
s habzó ajakkal összerogy, hogy láttuk: ez
kedvez nekünk, már mindünk buzgón versenyez
dobálni, ütni őt, de a másik bujdosó
ápolta testét, tajtékát törülte le,
be is takarta leple szép redőivel,
fölfogta mind a ráözönlő sok csapást,
s a jóbaráttal úgy bánt, mint igaz barát.
A vándor aztán, észrevéve, fölszökött,
s hogy látta: közel az ellenséges áradat
s a nagy veszély, mi várja mindkettőjüket,
följajdult; csakhogy erre se hagytuk abba mi
a nagy dobálást sziklával mindenfelől.
No most ily szörnyü bátorítást hallhatunk:
„Püladész, halnunk kell; ámde hogy minél dicsőbb

legyen halálunk, rántsd ki kardodat, kövess!"
Mi, látva kettősen villámló kardjukat,
szöktünk s beleptük mind a szirtbarlangokat.
De, míg futott egy, mind a többi nékiállt
s hajjálta őket, és ha ez mind megszaladt,
a visszahúzódott csapat dobált megint.
De el se hinnéd: bármi sok kéz dob követ,
sikerrel az áldozatokra célba egy se vet.*
Elfogtuk őket végre, nem vitézül és
csak üggyel-bajjal, körbefogva s kardjukat
kézből kiverve kővel orvul: földrerogy
lankadva térdünk. E föld uraihoz vittük el
őket. Rájuktekintett, s hozzád küldte el,
hogy hintsd be vízzel s vágd le őket itt hamar.
Esdj hát, leányom, hogy sok ily vándor legyen
ki áldozatra hozzád érkezik: hiszen
ha őket így kivégzed, Hellász meglakol
a vétekért, hogy Auliszban föláldozott. 608 (301-339)
KAR

Csodát mondtál az őrjöngőről, bárki is,
ki Hellaszból e zord tengerhez érkezett.
ÍPHIGENEIA
Jól van. Vezesd elém a vándor ifjakat,
s mit tenni kell itt, arról én rendelkezem.

A Pásztor elmegy

Szegény szívem, te! mindig szélcsöndes-szelíd
voltál a vándorokhoz eddig, szánni kész,
a törzsembéliért kész könnyet ejteni,
mindig, ha hellén férfi került kezed közé.
De most az álom elvadított teljesen,
Oresztészem napot már nem lát, azt hiszem,
s ádáznak leltek engem, bárkik vagytok is.
Való igaz szó, érzem is jól, kedvesek:
„A balsorú, ki jósorú volt egykoron,
jobsorsuaknak jót bizony sosem kíván.”
De Zeusz felől szellőcske nem kélt még soha,
hajó se, mely két Egyberontó Szirt között
elpusztítómat hozta volna, Helenét,
s Meneláoszt véle, állnom rajtuk bosszumat,
Auliszt teremtve itt a másik Auliszért,
hol engem mint ünőt a hellén hadsereg
feláldozott, s apám volt áldozópapom.
Ó, jaj, hisz azt a rosszat nem feledhetem,
hányszor vetettem álla felé ki két kezem,
hányszor karoltam át apámnak térdeit,
s „Apám - ezt mondtam néki -, mátkává leszek,
gyászos mátkává általad; szülőanyám
s az argoszi nők is, míg te engem itt megölsz,
nászdalt dalolnak, és betölti otthonuk
a fuvolahang, míg én kezed által pusztulok.
Hádész hát az az Akhileusz, nem Péleusz fia,
kihez most engem nőül adsz, s a gördülő

szekéren véres nászra hoztál álnokul."
És lenge fátyollal fedeztem arcomat,
s nem vettem karra édes kis fivéremet; 609 (340-373)
ki most elpusztult, és nem illetem hugom
ajkát szeméremből, mert Péleusz otthona
felé készültem; édes ölelést mily sokat
odáztam el - hisz Argoszomba még jövök!
Oresztész, jaj ha nem vagy, mily élet veszett,
s apádtól mily irigyelt örökség, veled!
De most az úrnő szellemét kárhoztatom,*
ki a földi embert, hogyha öléshez van köze,
vagy szülő nőt, vagy holttestet ha illetem,
az oltártól elűzi mint tisztátalant,
de ő maga emberáldozatban lel gyönyört.
Én nem hiszem, hogy Létó, Zeusznak asszonya
íly örülséget szülhetett, nem, nem lehet.
S hogy az isteneknek feltálalta Tantalosz
saját fiát, s ők kedvvel ettek* gyermeket!
Inkább, e nép, mely embergyilkos, gondolom:
az istennőre átruházta bűneit;
az istenek között hiszem, hogy nincs gonosz.

KAR

Kékszinü ár,* kékszinü ár, vizi keskeny ösvény,
az argoszi tehén ahol átusztott
tengeri vad áron, ama bögölyktől úzve,
ide Ázsia-földre
Európát otthagya!
Kik jöttek el, a bővizű, nádköritett folyót
elhagyva, Eurótászt,*
vagy szentvizü Dirké-forrást,
e földre, e földre, e zordra, hol Zeusznak leánya
oltárát és
oszlopgyűrűjü csarnokát
embervérbe fürösztí?

Szállt a fenyő, jó evező, suhogott a két sor
lapát a vizen át, a hajó-kocsit
víve, a vitorla-kifeszítő szelek közt,
csak azért-e, hogy otthon
kincsük több legyen aztán?
A halandókra vést hoz a nagy reménykedés,
sosem lakik jól, s ők 610 (374-414)
kincsért bebolyongani szállnak
a tengeri árt meg a barbár városok vidékét,
egy a céljuk.
Van, ki rosszkor akar vagyont,
van, ki megleli könnyen.

Hogy jöttek két Összecsapó
Szirt közt, amaz áloműző
phíneuszi fokok közt*
keresztül, a part közelében, Amphitríté
vizein suhanva,
Néreusz ötven lánya ahol

körtáncot lejtve dalol,
zeng s leng a gálya körül,
míg vásznat feszít ki szél,
míg megcsikordul a forgó
kormány a gálya-taton,
mert vagy Dél szele zúg,
vagy fölzendül Zephürosz,
sokmadaras földre hogy értek,
Fehér Partra,* Akhileusznek
futósíkjára ezek,
zordon tengeren által?

Bárcsak, mint úrnóm könyörög,
érhetne a Léda lánya
hozzánk, Helené, el-
hagyva ama trójai falakat: hajára
hogy a vére hulljon,
s gégemetsző kézzel az én
úrnóm ölje le: igaz
bűnhődés sújtana bűnt.
De legboldogabban ilyen
hírt vennénk: hellaszi földről
gályával, jön valaki,
rabságom keserű
sorsát ki szünteti már:
ó, jaj, akár ha csak álmomban 611 (415-452)
látnám házam s a hazámat,
s ott zengnék öröms
dalt mindünk örömére!

Belép a Pásztor az örökkel, akik a megkötözött Oresztészt és Püladészt hozzák

De hátrakötött kézzel közeleg
a nagy istennő számára e két
új áldozat itt. Csönd, kedveseim,
hisz a hellén zsenge, az áldozat ím
szentély közelébe siet már,
nem szólt hazugul, hírt mondva az a
csordás az imént.
Úrnőnk, ha néked csakugyan kedves,
mit e város ad át, vedd áldozatát,
mit, noha hellén szem előtt sose szent,
nyíltan bemutatni szokásunk.

ÍPHIGENEIA

Legyen;

ügynem kell, hogy mit csak az istennő kíván,
rendben haladjon. Oldjátok ki karjukat:
szenteltek ők, ne légyenek bilincsesek.
S ti a szentélymélybe lépve, rendezzék el,
mi szükséges most és amit szokás kíván.

Az örök engedelmeskednek, a szolgálók a szentélybe lépnek

Jaj!

Ki volt anyátok hát, ki megszült egykoron,
s apátok, és nővéretek ki, hogyha van?
milyen fivéreket veszít majd bennetek,
s leszen testvértelen! Ki tudja, hogy reá
vár épp e sors? Az isteneknek műve mind
titkon halad, nem sejtí senki búbáját.
A sors a meg nem tudható felé vezet.
Hát honnan jöttök, gyászos sorsu vándorok? 612(453-479)

E földre hosszú út során hajóztatok,
s be hosszan lesztok - mindörökre! - föld alatt.
ORESZTÉSZ

Miért jajongasz eljövő sorsunk miatt,
s bennünket avval mért busítsz, nő, bárki vagy?
Nem tartom bölcsnek azt, ki hogyha halni kell,
jajongással kíván legyőzni rettegést,
sem azt, ki Hádészhoz közel van és zokog,
reményefosztva: hisz csupán két bajt csinál
egyből magának: balgaságot mivel, és
elpusztul úgyis. Hát a sorsot hagyni kell.
Értünk ne sírj; mi ismerjük szokásotok,
az áldozat természetéről jól tudunk.

ÍPHIGENEIA

Melyiktek az, kit Püladésznek hívtak itt
imént? Először ezt szeretném hallani.

ORESZTÉSZ

Ő az, ha ezt megtudni épp kedvedre van.

ÍPHIGENEIA

S vajjon melyik hellén városból származik?

ORESZTÉSZ

S te mit nyersz avval, asszony, hogyha megtudod?

ÍPHIGENEIA

Vajon egy anyátok van, fivérek vagytok-e?

ORESZTÉSZ

Igen, barátságunk szerint, nem törzs szerint.

ÍPHIGENEIA

S a név mi, melyet néked adott nemzőapád?

ORESZTÉSZ

„Boldogtalan” lehetne tán igaz nevem.

ÍPHIGENEIA

Nem ezt kérdeztem; ezt a sors szemére vesd.

ORESZTÉSZ

Nem gúnyol senki, hogyha névtelen halunk.

ÍPHIGENEIA

Miért irigyled tőlem ezt? Oly büszke vagy?

ORESZTÉSZ

Csupán a testem áldozod fel, nem nevem. 613 (480-504)

ÍPHIGENEIA

A városod se mondanád meg, hogy melyik?

ORESZTÉSZ

Mi hasznom lenne ebből? Úgyis meghalok.

ÍPHIGENEIA

Mi tarthat vissza, hogy megadd a kedvemért?

ORESZTÉSZ

Hazám a híres Argosz, evvel kérkedem.

ÍPHIGENEIA

Az istenekre, vándor, onnan származol?

ORESZTÉSZ

Mükénéből, a hajdan-dútból származom.

ÍPHIGENEIA

Szöktél hazádból, vagy milyen sors üldözött?

ORESZTÉSZ

Önként futok belőle és önkéntelen.*

ÍPHIGENEIA

Hogy épp Argoszból érkezel, be jó is az!

ORESZTÉSZ

Nekem bizony nem; hogyha néked az, te lásd.

ÍPHIGENEIA

Megmondanád-e nékem azt, mit kérdezek?

ORESZTÉSZ

Balsorsomat nagyobbá ez már nem teszi.

ÍPHIGENEIA

Tróját, hisz híres mindenütt, csak ismered.

ORESZTÉSZ

Bárcsak ne láttam volna, még álmomba sem!

ÍPHIGENEIA

Beszélik: nincs már többé, dárda dúlta fel.

ORESZTÉSZ

Így van; nem volt hazug, mit hallottál, a hír.

ÍPHIGENEIA

És Meneláosz lakába megtért Helené?

ORESZTÉSZ

Igen, vesztére egynek a kedveseim közül.*

ÍPHIGENEIA

S hol él? Hisz néki én is rosszal tartozom. 614(505-523)

ORESZTÉSZ

Spártában él, előbbi férje oldalán.

ÍPHIGENEIA

Jaj, minden hellén átka, nem csupán enyém!

ORESZTÉSZ

Nászának én is élveztem gyümölcseit.

ÍPHIGENEIA

S a hellének megtértek-é, mint hírlelik?

ORESZTÉSZ

Hogy kérdezel, mindent egyszerre fogva át!

ÍPHIGENEIA

Előbb, mint meghalsz, vágyom ezt mind hallani.

ORESZTÉSZ

Kérdezz, ha erre vágyol; én választ adok.

ÍPHIGENEIA

Kalkhász, a jóspap, Ílionból visszajött?

ORESZTÉSZ

Miként Mükénében beszéltek, elveszett.

ÍPHIGENEIA

Úrnóm, be méltán! S hát Láertész magzata?*

ORESZTÉSZ

Nem ért házába; ámde, mint beszéltek, él.

ÍPHIGENEIA

Csak vesszen el, ne érje otthonát soha!

ORESztész

Hagyd el, ne átkozd: úgyis rosszul megy sora.

ÍPHIGENEIA

S a Néreis Thetisznek vajjon él fia?

ORESztész

Nem él; menyegzőt Auliszban hiába ült.

ÍPHIGENEIA

Mert cselből tette;* tudják jól, kiket gyötört.

ORESztész

Ki vagy te, hogy Hellásról oly jól kérdezel?

ÍPHIGENEIA

Onnan való; de még mint kislány veszem el.

ORESztész

Méltán kívánsz hát róla, asszony, hallani. 615 (524-542)

ÍPHIGENEIA

S a fővezér, kit oly boldognak mondanak?

ORESztész

Ki volna ő? Kiről tudok, nem boldog az.

ÍPHIGENEIA

Átreusz-fi, mondták, bizonyos Agamemnón király.

ORESztész

Őróla semmit nem tudok, többet ne kérdj.

ÍPHIGENEIA

Az istenekre! hadd örüljek, szólj, barát.

ORESztész

Meghalt szegény; s mást is megávalpusztított.

ÍPHIGENEIA

Meghalt? Milyen csapástól? Ó, jaj, én szegény!

ORESztész

Miért nyögtél fel? Tán csak nem rokon veled?

ÍPHIGENEIA

Azért nyögök, hogy mily boldog volt egykoron.

ORESztész

Borzalmasan halt: asszonya mézárolta le.

ÍPHIGENEIA

Könnyekre méltó az, ki ölt, és az, kit ölt.

ORESztész

Hagyd abba végre, és ne kérdezz már tovább.

ÍPHIGENEIA

Csak ennyit: él-e még a szegénynek asszonya?

ORESztész

Nem él: megölte az, kit ő szült: egyfia.

ÍPHIGENEIA

Jaj, összedúlt királyi ház! S vajon miért?

ORESztész

Hogy bosszút álljon apja véréért, azért.

ÍPHIGENEIA

Jaj!

Be jól váltotta tette ezt a rossz jogot!

ORESztész

Igaz; de mégsem áldják érte az istenek.

ÍPHIGENEIA

Hagyott Agamemnón otthon még más gyermeket? 616 (543-561)

ORESztész

Hagyott. Élektrát, egyetlen lánygyermekét.

ÍPHIGENEIA

S föláladozott lányáról szól-e a hír amott?

ORESZTÉSZ

Csak azt, hogy meghalt s nem lát immár több napot.

ÍPHIGENEIA

Szegény leány! és gyilkos apja is szegény!

ORESZTÉSZ

Rossz asszonyért veszett el ő méltatlanul.

ÍPHIGENEIA

S a holt apának Argosz földjén él fia?

ORESZTÉSZ

Él, él, szegény; sehol sem él és mindenütt.

ÍPHIGENEIA

Jó éjt, ti álnok álmok - szétfoszoltatok.

ORESZTÉSZ

Istenségek, kiket bölcseknek gondolunk,

éppoly csalárdak, mint elilló álmaink.

Nagyon zavartak mind az isteni dolgok, és

az emberi dolgok éppúgy; s egy a búsító:

hogy esztelen ki nem volt - jósszóban bizott,

az elveszett, s hogyan! tudják, kik ismerik.

KAR

Jaj, s hogy vagyunk mi? És szülőink? Élnek-e?

Vagy már nem élnek? Ezt ki mondja meg nekünk?

ÍPHIGENEIA

Figyeljetez rám: mert került egy ötletem,
mi nektek hasznotokra lesz s jót tesz velem,

ti vándorok! S a jó legjobban üt ki úgy,
ha célja tetszik mindeneknek egyaránt.

Akarnál-é, ha most megmentelek, adni hírt,
barátaimnak, hogyha majd Argoszba érsz;

levelet vinni, melyet, engem szánva, egy
fogoly írt le* itt, mert nem tartotta az én kezem

a gyilkosának, tudta, hogy törvény miatt
hal meg, mely itt az istennő szerint jogos? 617 (562-587)

Mert senki se járt még itt idáig argoszi,
hogy hittem volna: ha megmentem, majd elviszi

Argoszba az írást, egyhez a kedveseim közül.

Te most, ha mint jól látom, nem vagy nemtelen,

s Mükéné és kiket kívánok, ismered,

maradj életben, nem silány mit nyersz, a díj,

egy könnyü kis levélért teljes életüdv.

De ez, mivelhogy a város így kívánta meg,
tőled különszakítva légyen áldozat.

ORESZTÉSZ

Idegen nő! kivéve egyet, jól beszélsz:

hogy őt levágják, nagy súly lenne lelkemen.

Hisz én vezéreltem hajónk e vész közé,

s az én bajom miatt hajózik ő velem.

Hát nem jogos, hogy most az ő vesztével én
kedved tegyem s a vézből kibújjak magam.

De így történjék: azt az írást néki add,

Argoszba ő, vágyad szerint, majd elviszi,

s kinek ölnie kell, az engem öljön. A leggazabb,
ha bárki barátot buktat el, hogy önmagát
megóvja. És ő oly barátom itt nekem,
hogy ér annyit az élete, mint életem.

ÍPHIGENEIA

Nemes nagy szándék! Mily nemes törzs ága vagy,
ki jóbarátainak ily barátja vagy!

Bár ilyen lenne, akit vélem egy apa
nemzett, s ki él még! Nem vagyok hisz, vándorok,
fivértelen magam se, csak nem látom őt.

Most hát, miként kívánod, ezt bocsátom el
levélvivőül, és te halsz meg; ó, be nagy
kivánság élhet benned az elmulás után!

ORESZTÉSZ

S ki áldoz föl majd, ily szörny-tettre ki lesz merész?

ÍPHIGENEIA

ÉN; mert az istennő iránt a tisztetem ez.

ORESZTÉSZ

Nem boldog e tiszt, és nem irigyelt, te ifju nő.

ÍPHIGENEIA

A kényszerűséget kell szolgálnom éberen. 618 (588-620)

ORESZTÉSZ

S te, nő létedre, karddal döfesz le férfiút?

ÍPHIGENEIA

Nem, csak behintem tiszta vízzel fürtjeid.

ORESZTÉSZ

S ki vág le majd, ha meg szabad tán kérdenem?

ÍPHIGENEIA

Amott a házban vannak, kiknek tisztük ez.

ORESZTÉSZ

S mily sír fogad magába, majd ha meghalok?

ÍPHIGENEIA

Szent tűz amott benn, s sziklamélyi tág üreg.

ORESZTÉSZ

Jaj!

Bár nővérem keze tehetne sírba itt!

ÍPHIGENEIA

Hiú könyörgés ez, szegény te, bárki vagy:
e barbár földtől ő ugyan nagymessze él.

De, minthogy épp Argoszból jöttél, nem fogom,
mit csak tudok, magam sem elmulasztani.

A sírhalmadra majd igen sok dísz teszlek,
arany olajjal öntözöm meg testedet,
s a bérci sárga méh virágokból szedett
fényes kincsét fogom máglyádra hinteni.

Megyek tehát s a szentély mélyéről hozom
az írást, tudd, hogy ellenséged nem vagyok.

Kötetlen őrizzéktek őket, örök, itt.

Egy kedvesemnek nemremélt hírt küldhetek

talán Argoszba, annak, ki a legkedvesebb;

s az írás, hogyha majd elmondja, él, akit
halottnak hitt már, boldogító hírt jelent.

(Bemegy a szentélybe)

KAR

Be siratunk szegény, akit itt idegen
áldozó-permeteg,

vérrel együtt harmat vár.

ORESztész

Könnyeke szükség nincs, ti idegen lányok; üdv! 619 (621-646)

KAR

S a te boldog sorsodat, ifju, áldjuk és
dicsérjük: lábad a honi földre lép hamar.

PÜLADÉSZ

Írígyled azt, kinek barátja halni fog?

KAR

Bús hazatérés, jaj!

Jaj, jaj, vesztedbe hullsz!

Ó, jaj, jaj!

Melyikük a keserűbb sorsu itt?

Szivemben még iker a habzó keserűség:

te vagy-e, vagy te az, kiért jajgatok?

ORESztész

Püladész, az égre! érzed-é te is, mit én?

PÜLADÉSZ

Azt nem tudom: kérdész, de választ nem lelek.

ORESztész

Ki itt e lány? Be hellénszivü volt, ahogy

kérdezte most a trójai fíradalmakat,

s az akhájok visszaújtját és a jóslani

bölcs Kalkhászt, és Akhileusz nevét; s a sorslevert

Agamemnónt, hogy sajnálta, s tőlem asszonyát

és sarjait kérdezte. Ez az idegen

lány, úgy hiszem, Argoszból való; nem küldené

különben azt az írást, és nem kérdené

Argosz sorát úgy, mint ki épp azt osztja meg.

PÜLADÉSZ

Kissé vágtaal elem csak: épp ezt gondolom,

kivéve egyet: mert a királyok kínjait

mindenki tudja, ki megfordult bárhol is.

De elmém még egy más dologhoz is érkezett.

ORESztész

Mihez? Ha közlöd, magad is jobban értheted.

PÜLADÉSZ

Csúfság, ha meghalsz, napfényt látnom énnekem;

veled hajóztam, hát veled kell hálnom is!

Gyávának és gaznak neveznek, hogyha nem,

Argoszban és Phókisz hegy-völgyes térein, 620 (647-677)

s a nagy tömeg majd - mert a gaz sok - azt hiszi,

eladva téged mentettem magam haza,

vagy házad sok csapása közt megöltelek,

hatalmad elragadni szóttem vesztedet,

mert nővéreddel együtt trónod elnyerem.*

Hát ettől félek és ezért szégyenkezem,

s így nem lehet nem együtt hálnom még veled,

nem együtt vágatnom le s együtt égnem el,

mint hű barátnak, ki a gáncsot rettegem.

ORESztész

Ilyet ne szólj! Nekem kell átkom hordanom;

és nem fogom megkészserezni egy bajom.
Miről te mondod, hogy gyalázat s fájdalom,
az mind enyém, ha téged, vélem fátadót,
megöllek; és ki az istenektől ily sokat
túrtem, nem érzem rossznak, hogyha meghalok.
Te boldog vagy, s a házad fertőzetlen áll
s tisztán, az enyém meg szennyezett és átkozott.
Csák mentsd magad, s nemzz sarjakat, kik énvelem
egyvéreük: nővérem adtam asszonyodul,
nevem tovább is él, s nem is lesz sarjitalan
apai házám, el se tűnik nyomtalan.
Eredj csak és élj és lakd ősi házadat.
S Hellászba és a lovas Argoszba érve majd,
baráti jobbkezedre kérlek, tedd meg ezt:
önts síri halmot nékem, állíts oszlopot,
nővérem hintse könnyeit rá, s fűrtjeit.
S vidd hírül azt, hogy az oltárnál mint veszttem el,
én, argoszi nő által felszentelt áldozat;
és el ne hagyd nővérem, bár rokotalan
s elárvultan látod majd ősi hazámat.
Hát ég veled, legjobb barátnak lelt barát,
vadástársam, ki együtt nőttél föl velem,
sok bús bajom hordozni mindig hű felem!
Mert Phoibosz engem, jós létére, léprevitt:
cselt szöve űzött Hellásztól ily messzire,
restelve azt a rég-kimondott jósszavát,
amelynek átadtam magam, hittem neki,
anyám megöltem - s érte íme pusztulok. 621 (678-715)

PÜLADÉSZ

Lesz sírod, és nővéred ágyát már soha
el nem hagyom, szegény; barátom léssz nekem
még inkább mint míg látsz napot, holtodban is.
De még az isteni jóslat el nem pusztított,
a véres véghez bármilyen közel vagy is.
Van úgy, van úgy, hogy a legszorongatóbb veszély
leginkább hoz, ha a sors akarja, változást.

ORESztÉSZ

Csönd! Rajtam itt már nem segít Phoibosz szava: a szentélyből a lány amott jön, láthatod.

Iphigeneia visszajön

ÍPHIGENEIA (az örökhöz) Ti menjetek be és mindent készíttetek elő azoknak, kik majd végzik az áldozást. (Oresztészhez és Püladészhoz) A soklapú levél táblái íme itt vannak, ti vándorok; de most halljátok is, mit még kívánok: más az ember baj között, s megint más, hogyha útja biztonságba jut. Azt rettegem: ha erről a földről elkerül, a küldten írást majd nem tartja semmire, kinek pedig Argoszba kéne vinnie.

ORESztÉSZ

Hát mit kívánsz, mondd. És miért vagy ily zavart?

ÍPHIGENEIA

Esküt tegyen, hogy ezt az írást elviszi Argoszba kedveseimhez, kikhez küldöm én.

ORESztÉSZ

S adod cserébe eskü-szózatod te is?

ÍPHIGENEIA

Hogy mit teszek meg, vagy mit nem teszek? Beszélj.

ORESztÉSZ

Hogy elbocsátod e barbár földről élve őt.

ÍPHIGENEIA

Való igaz: hírt máskülönben hogy vihet? 622 (716-740)

ORESztész

S királyod erre, mit gondolsz, rááll vajon?

ÍPHIGENEIA

Őt rábeszélem, s ezt hajóra ültetem.

ORESztész

Esküdj. S te kezd a szentelt eskü szózatát.

ÍPHIGENEIA

Mondd, ezt az írást kedveseimnek átadod.

PÜLADÉSZ

Az írást én a kedveseidnek átadom.

ÍPHIGENEIA

És én a Kék Szirtek közül kimentelek.

PÜLADÉSZ

S mely istent hívod esküszóddhoz mint tanút?

ÍPHIGENEIA

Kinek lakában tisztetem őrzöm, Artemiszt.

PÜLADÉSZ

S a fennlakó Zeust hívom én, az ég urát.

ÍPHIGENEIA

S ha esküszegve méltatlant tennél velem?

PÜLADÉSZ

Hazám ne lássam. És ha meg nem mentenél?

ÍPHIGENEIA

Argoszba élve már ne léphessek soha.

PÜLADÉSZ

Hallgasd meg ezt, mit még nem érintett szavunk.

ÍPHIGENEIA

Ha jó s helyes, nem késő róla szólanunk.

PÜLADÉSZ

Ez egy kivételt add meg: hogyha tán hajóm
valami éri, és e levél holmim között
habokba vész, s csupán a testem menthetem,
ez eskütől személyem akkor ment legyen.

ÍPHIGENEIA

Tudod hát, mit teszek most? Több tett többet ér:

mi itt, e tábla rétegében írva van,
elmondom én, hogy híveimnek hírüladd.

Így biztos ez: ha írásom megtarthatod,
az írás majd magáért némán szólni fog; 623 (741-763)

de bár minden betűje tengermélybe visz,
tested kimentve megmentetted szózatom.

PÜLADÉSZ

Helyes beszéd, mert rajtad s rajtam is segít.

Mondd meg tehát, az írást majd kinek vigyem

Argoszba, és mily szódat kell jelentenem.

ÍPHIGENEIA

Mondd Oresztésznek, Agamemnón fiának, ezt:

„Az Auliszban-hullt Íphigeneia küldi e
szót, ő, ki - bár nem argosziak számára - él.”

ORESztész

Hát hol van ő? Halálából megéledett?

ÍPHIGENEIA

Itt látod őt, hallgass, szavakkal megzavarsz.
„Vigy Argoszomba, még a vég előtt, fivér,
e barbár földről és az oltártól, ahol
az istennőnek vándor-vért kell ontanom.”

ORESztész

Püladész, hová kerültünk, szólj, mit mondhatok?

ÍPHIGENEIA

„Belőlem másképp majd a házad átka lesz,
Oresztész.” Kétszer hallva e nevet, megjegyzed.

ORESztész

Ó, istenek!

ÍPHIGENEIA

Miattam mért fohászkodol?

ORESztész

Csak folytasd; semmi; elkalandozott eszem.
Kérdezve téged, a nem hihetőhöz érkezem.

ÍPHIGENEIA

Mondd még: „Egy szarvast tett helyembe Artemisz
úrno, és megmentett, akit már saját apám
feláldozott, azt híve: kardja rám csapott;
s e földre átköltöztetett.” Csak ennyi az,
mely itt e tábla-rétegekben írva áll.

PÜLADÉSZ

Be könnyü esküvel kötöttél engemet,
legszebbeket fogadva! Nem tartám soká
valóra váltanom, mit tettem, eskümet. 624 (764-790)
Az írást, íme, elviszem s el is hozom,
Oresztész, néked, e nővéredtől, vedd tehát.

ORESztész

Át is veszem; s előbb semmint feloldanám,
gyönyörhöz, nemcsak pusztá szókkal fordulok.

(Megöleli Iphigeneiát)

Te legrágább nővérem, döbbenet fog el,
s alighívó karom, lásd, mégis átölel:
és e csodás hír boldogságát élvezem.

KAR

Az istennő papnőjét sérted, idegen,
mikor szent szűzi leplét karral átfogod.

ORESztész

Te drága nővér, egy apától lett rokon,
Agamemnón lánya, el ne fordulj: ő karol,
öcséd, kiról azt hitted: nem jön el soha.

ÍPHIGENEIA

Öcsém? S te volnál? Itt? Nem hallgatsz rögtön el?

Az ő nevéből Argosz hangzik s Nauplia.

ORESztész

Szegény leány, te! tudd: nem ott él már öcséd.

ÍPHIGENEIA

Tündareósz lakón leánya szült tehát?

ORESztész

Pelopsz fia fiának, tőle származom.

ÍPHIGENEIA

Mit mondasz? És bizonyágod tán van reá?

ORESztész

Van: kérj az apai házról tőlem bármit is.

ÍPHIGENEIA

Nem, szólanod neked kell, én majd hallgatom.

ORESztész

Először ezt, mit Élektra regélt nekem:

Átreusz s Thüesztész bús viszályát tán tudod?

ÍPHIGENEIA

Hallottam azt: egy arany bárány volt oka.

ORESztész

Szép szöttesekbe szötte; szólj, emlékszel-e. 625 (791-814)

ÍPHIGENEIA

Te kedves! Szívemhez nagyon közel szaladsz.

ORESztész

S hogy a nap megfordult, ezt is fölhímezted-e?

ÍPHIGENEIA

Finom fonállal fölhímeztem ezt is én.

ORESztész

S Auliszra anyádtól kaptál-e fürdővizet?

ÍPHIGENEIA

Nem volt oly boldog a nász, hogy elfelejtsem ezt.

ORESztész

S anyádnak onnan hajfürtöt küldtél haza?

ÍPHIGENEIA

A sír számára emlékül testem helyett.

ORESztész

S most, mit szememmel láttam, azt mondom jelül:

Pelopsz ős lándzsáját apánk házába, mit

kezében rázott, hogy kivívta a pízai

Hippodameiát, és megölte Oinomaoszt;

leányi termeidben volt a rejteke.

ÍPHIGENEIA

Te legdrágább, a legdrágább vagy, senki más;

ölellek, Oresztész, messze hazánk

mezejétől, argoszi

földtől, te, édesem!

ORESztész

S én átölellek, téged, a holtat, mint hiszik.

Pereg a, pereg a gyönyörű öröme keserű zokogás,

megnedvesíti szemhéjad s szemhéjamat.

ÍPHIGENEIA

Még mint csecsemőt hagytalak, hagytalak el, karon,

dajka ölén, kicsinyt, kicsinyt a ház ölén.

Lelkem, szerencsésebb vagy, mint kimondható.

Mit szólhatok? Hisz csodább

mint bármily csodák, mi most ide leszállt.

ORESztész

Együtt lehessünk végre mindig boldogok! 626 (815-841)

ÍPHIGENEIA

Különös élvezet ragad el, édesek:

s csak rettegek, hogy elröpül kezemből és

légbe enyész tovább.

Ó, ti küklópszi tűzhelyek, én hazám,

Mükéné, te szép!

köszönet életért, s a nevelésedért,
hogy e drága fivéremet
fényugarunkul fölneveltéd nekünk.

ORESZTÉSZ

Születésünk áldott, nővérem, de életünk
már áldatlanná nőtt a sok csapás között.

ÍPHIGENEIA

Tudom, jaj, én szegény, hogy a kard hegyét
a torkomra tette nyomorult apám...

ORESZTÉSZ

Jaj, mintha látnám, bárha nem voltam jelen.

ÍPHIGENEIA

... nászdal nélkül mikor, testvérem! Akhileusz
sátra felé vittek
mint nászra, cselesen:

s az oltár előtt hullt a könny, sírt a jaj.

Átkos szent vizek permete!

ORESZTÉSZ

Én is zokogtam, jaj, apám merényletén.

ÍPHIGENEIA

Nem apa, nem igazi volt, akit a sors
osztott nékem. S bajra bajt
küld egy istenség miránk.

ORESZTÉSZ

Fivéredet, szegény, ha itt elpusztítod...

ÍPHIGENEIA

Én nyomorult, szörnyűt mertem. Szörnyű, mit
mertem én, szörnyű, jaj, öcsém. Kicsi híja: rút,
iszonyu veszedelem ért el: az én kezem
már csaknem leölt.

S vége ennek, mondd, mi lesz majd?

Milyen szerencse pártfogolhat? 627 (842-874)

Milyen útra találok, amin
e veszedelemből kimenekíthetlek
argoszi földünkre,
mielőtt véredbe a kard
bemerül? Tied a gond, te szegény lélek,
hogy az utat fölleld.

Vajon át e vidéken, nem hajóval?

Jólsuhanó lábbal?

De halálba sietsz csak a vad törzsek közt
úttalan úton utad ha rovod; s ha a kékfalu szikla-
szoroson át hajón igyekezel, nagyon
hosszan kell futnod.

Szegény, én szegény, jaj!

Melyik isten lesz, milyen emberi lény,
váratlan eset tán,
mely ez úttalan utakon itt
két még megmaradt Átreidát
a vérszől kiment?

KAR

Csodák csodája, túl minden szón ez, mit én
szememmel láttam, nem hírnökszó mondta el.

PÜLADÉSZ

A kedveseknek, megpillantva kedvesük,
Oresztész, egymást illik átkarolniuk;
de a sírást hagyva, azt is néznünk kellene:
a menekvés szép nevét miként is nyerjük el,
s e barbár földet végre mint hagyhatjuk el.
A bölcsék, alkalmat ha jószerencse hoz,
meg is ragadják, nem keresnek más gyönyört.

ORESZTÉSZ

Jól mondtad ezt, a sorsnak is lesz gondja rá,
de lesz nekünk is: mert, ki bátor és serény,
erősebbé az istenség is azt teszi.

ÍPHIGENEIA

De semmi nem tart vissza, néma nem leszek;
Élektra sorsát - ezt először - kérdezem,
miként folyik: mind kedvesek vagytok nekem.

ORESZTÉSZ

Ez itt a férje, együtt élnek boldogan. 628 (875-915)

ÍPHIGENEIA

S honnan való ő, áruld el, kinek fia?

ORESZTÉSZ

Phókiszban apja Sztrophiosz nevet visel.

ÍPHIGENEIA

Átreusz lányának sarja ő, s rokon tehát?

ORESZTÉSZ

Unokatestvér, s egyetlen biztos barát.

ÍPHIGENEIA

Mikor engem apám feláldozott, ő még nem élt.

ORESZTÉSZ

Még nem: Sztrophiosz hosszan volt gyermektelen.

ÍPHIGENEIA

Légy üdvözölve hát, hugomnak hitvese.

ORESZTÉSZ

S az én megmentőm, nem csupán rokon velem.

ÍPHIGENEIA

S anyáddal bánni hogy mertél oly szörnyűen?

ORESZTÉSZ

Erről ne kérdj: apámért álltam bosszumat.

ÍPHIGENEIA

S hogy ő urát megölte, mondd, mi volt oka?

ORESZTÉSZ

Ne szólj anyánkról: hallanod sem illik azt.

ÍPHIGENEIA

Hát hallgatok; s Argosz ma rád tekint vajon?

ORESZTÉSZ

Ott Meneláosz az úr, én bujdosó vagyok.

ÍPHIGENEIA

Sínylő lakunkat nagybátyánk tiporja hát?

ORESZTÉSZ

Nem, földünkről Erínusz-átok úz tovább.

ÍPHIGENEIA

Ezért dühöngtél, mint mondják, e partokon?

ORESZTÉSZ

Nem először látták, hogy mily szánandó vagyok.

ÍPHIGENEIA

Anyád miatt üldöznek az istennők, tudom. 629 (916-934)

ORESZTÉSZ

A számra dobták vérhabos zabiájukat.

ÍPHIGENEIA

S miért is tetted épp e földre lábadat?

ORESZTÉSZ

Phoibosznak erre küldött intő jósszava.

ÍPHIGENEIA

S mi céllal? El tudod beszélni, vagy titok?

ORESZTÉSZ

Elmondom: ez sok nagy bajomnak kezdete.

Hogy már anyám vétkét, miről most hallgatok,

kezemmel megtoroltam, a bűsz Erinüszek

futásra űztek, mígcsak aztán lábamat

Athénba nem vezette végre Loxiász,

hogy számot adjak a Nem Nevezhetők előtt.

Van ott egy szent törvényszék, mit Zeusz egykoron

fömlállított, Arész kezét tisztítani.

Kezdetben önként senki nem nyitotta meg

házát, mivel gyűlöltek engem az istenek;

néhányan szántak, s adtak asztalt, ám külön,

s míg egy teremben ültek vélem ők maguk,

a némaságukkal különzártak, nehogy

evés-ivásban velük egy részem legyen,

külön kehelybe töltötték kinek-kinek

mérték szerint a bort s maguk mulattak így.

Nem szidtam érte vendéglátóim soha,

szótlan szenvedtem, mint ki észre sem veszi,

sóhajtva, nyögve, én, anyámnak gyilkosa.

Athénban, hallom, azóta szenvedéseim

emléke* immár ünnep lett, s ma is szokás,

hogy Pallasz népe tartja a Kelyhek Ünnepeét. A

rész dombjára érve, a törvényszék elé

álltam, az egyik sziklát én foglaltam el,

s a legvénebb Düh-istennő a másikat;

anyám véréről tettem, vádra, vallomást,

Phoibosz tanúm volt* s megmentett: a szavazat,

Pallasz számlálván számomra, egyforma lett;

a vértörvényszéket mint győztes hagytam el.

Néhány Erinüsz elfogadta ezt, s közel 630 (935-968)

a dombhoz választott magának szent helyet;

de egynehány a törvénynek nem engedett,

s örök futással újra üldözőbe vett,

mígnem megint Phoibosz földjére értem el,

s elnyúlva és böjtölve, megfogadtam ott

szentelt lakánál, esküvéssel: meghalok,

ha Phoibosz meg nem szabadít, ő, ki vészbe vitt.

Arany háromláb-székéből szólt Phoibosz, és

elküldött engem ide, hogy az égbőlesett

képmást athéni földre ragadjam innen át.

Az üdvöt hát, mit ő minékünk megjelölt,

segíts elérni: ha úrnőd szobrát elnyerem,

e téboly szűnik, s téged sokevezős hajón

viszlek - s Mükéné-földre visszaérkezünk.

Most hát, te kedves, nővérem, te drága fő,
mentsd meg szülői házunk, ments meg engem is:
mert minden Pelopsz-sarjnak vége van velem,
ha az úrnő égi szobra nem lehet mienk.

KAR

Az isteneknek szörnyeteg haragja tört
a Tantalosz-sarjakra, s úzi kín között.

ÍPHIGENEIA

Előbb kívántam, mint te eljöttél ide,
hogy Argoszomban téged, testvér, lássalak.
S vágyom, miként te, hogy kintől szabad lehess,
s hogy ősi házunk - mert ölöm ellen nem él
bennem harag - gyógyultan álljon általam.
Kezem ne ontsa véred, tudjam menteni
házunkat; csakhogya az istennőtől mint buvok?
Királyurunktól is félek, ha majd emitt
a kőszobor talpazatát árván leli.
Lehet-e meg nem halnom úgy? Mit mondhatok?
De hogyha tán két célt egyszerre érhetünk,
a szobrot elviszed, s a jótatú hajón
még engem is - jól üt ki mindaz, mit merünk;
s ha ezt meg nem tehetjük, én itt meghalok,
s te, dolgod elvégezve jól, hazádba jutsz. 631 (969-1003)
Mégsem futok meg, akkor sem, ha halni kell,
csak téged mentselek meg: mert mi hátrahagy
a házban vágyat: férfit; a nő semmiség.

ORESZTÉSZ

Anyám után nem ölök meg még téged is:
elég volt az ő vére; egyet gondolok
veled, s vagy együtt élünk, vagy veled halok.
Magammal viszlek, hogyha átkerülhetek
házánkba, vagy halódva itt veled leszek.
De hallgass rám: ha ellenezné Artemisz
tervünk, vajon mért intett volna Loxiász,
hogy szobrát Pallasz városába elvigyem,
s hogy itt meglássam arcod? Ezt ha sorra mind
meggondolom, lásd, visszaútra van remény.

ÍPHIGENEIA

Hát hogy lehet, hogy egyikünk sehaljon itt,
s amit kívánunk, el vigyük? Mert vissza ez
tart még a visszaúttól, melyre hajt a vágy.

ORESZTÉSZ

És nem lehetne tán megölni itt a királyt?

ÍPHIGENEIA

Szörnyet beszélsz: vendég gazdáját ölje meg?

ORESZTÉSZ

Ha téged s engem ez ment csak meg, merni kell.

ÍPHIGENEIA

Merszed csodálom; ezt megtenni nem tudom.

ORESZTÉSZ

S ha szentélyedben itt talán elrejténél?

ÍPHIGENEIA

Úgy gondolsz, hogy majd a homályban elszökünk?

ORESZTÉSZ

Igazságnak napfény kell, tolvajoknak éj.

ÍPHIGENEIA

Bent szentély-örök állnak: el nem bújhatunk.

ORESZTÉSZ

Jaj, máris elvesztünk! Mint mentjük meg magunk?

ÍPHIGENEIA

De azt hiszem, került egy újabb ötletem. 632 (1004-1029)

ORESZTÉSZ

S mi volna az? Hadd tudjam, áruld el nekem.

ÍPHIGENEIA

Éppen bajdából szerzek bölcsen hasznot én.

ORESZTÉSZ

Ha cselre kell találni, a nők félelmesek.

ÍPHIGENEIA

Azt mondom: Argoszból, anyád megölve, jössz.

ORESZTÉSZ

Használd fel így rossz sorsomat, ha jóra visz.

ÍPHIGENEIA

S hogy az istennőnek áldoznunk nem is lehet...

ORESZTÉSZ

S mit vetsz okul? Különben sejtem, azt hiszem.

ÍPHIGENEIA

...mert tiszta nem vagy, és csak tisztát ölhetek.

ORESZTÉSZ

S az úrnő szobrát, mondd, miképp ragadjuk el?

ÍPHIGENEIA

Tengerhabokkal vágylak megtisztítani.

ORESZTÉSZ

De bent van még, miért jöttünk, a szent szobor.

ÍPHIGENEIA

Megérintetted, így hát azt is megmosom.

ORESZTÉSZ

De hol? Talán a hullámverte partfokon?

ÍPHIGENEIA

Ahol hajód erős kötélre kötve áll.

ORESZTÉSZ

S a szobrát karján más viszi arra, vagy magad?

ÍPHIGENEIA

Magam: hisz illetnem csupán nekem szabad.

ORESZTÉSZ

És Püladész a vétkemben hogy részesül?

ÍPHIGENEIA

Azt mondom, ő is éppúgy megfertőztetett.

ORESZTÉSZ

S királyod tudni fogja, vagy titkon teszed? 633 (1030-1048)

ÍPHIGENEIA

Meggyőzőm azt, kitől rejtőzni nem tudok.

ORESZTÉSZ

A jólapátu gálya ott van, készen áll.

ÍPHIGENEIA

A többi hogy rendben haladjon, rajtad áll.

ORESZTÉSZ

Egy kell csupán: hogy e nők itt titkot tartsanak.

Kérd őket erre, lelj meggyőző érveket:

a nőnek van hatalma érzést kelteni.
A többi majd, hiszem, hogy szépen rendbe jön.

ÍPHIGENEIA

Ti drága nők, rátok tekintek most csupán,
mert tőletek függ, boldogsághoz érek-e,
vagy semmivé tesz sorsom, elvesztem hazám
s e drága testvért és legdrágább húgomat.
És kezdetképpen ezt kívánom mondani:
mi egymásnak mind jóakarói, nők vagyunk,
kik egymás titkát jól meg tudjuk őrzeni.
Hallgassatok hát kedvemért, segítsetek,
hogy elmeneküljünk: mert ki titkot tart, nemes.
Látjátok: egy sors vár három kedvesre: vagy
honába jut, vagy egyképp meg kell halnia.
Ha én szabad leszek, hogy e sorsban részesülj,
Hellászba mentlek. Jobbkezetre kérlek én,
hozzád könyörgök, kedves orcáidra, és
a térdeidre, s otthoni kedveseidre is,
apád s anyádra, gyermekedre, hogyha van.
Mit mondotok? Ki mond igent, ki mond nemet?
Beszéljetek. Ha együtt meg nem értetek,
elvesztem én, s szegény fivérem elveszett.

KAR

Csak bátran, úrnőnk, bízz mibennünk, mentsd magad:
mi engem illet, én mindenről hallgatok
- legyen tanúm a nagy Zeusz -, mit csak rámbizol. 634 (1049-1077)

ÍPHIGENEIA

Áldott legyen beszédetek, s ti boldogok.
Most a te dolgod és a tiéd bemennetek;
mert tüstént erre ér e föld királyura,
a vándorok föláldozását kérdeni.

Oresztész és Püladész belép a templomba

Úrnóm, ki Aulisz mély ölében egykoron
apám kezétől megmentettél, ments ma is,
s mentsd őket is meg: mert ezentúl Loxiász
szavában senki nem hisz már, ha nem teszed.
E barbár földről jószándékkal jöjj velünk
Athénba át: nem is való, hogy itt időzz,
mikor hisz boldog városodban* lakhatol.

(Bemegy a templomba)

KAR

Madár, te, ki a tengeri
szirtek ormai közt, sirály,
siratod sivár sorsod,
s érti, kinek füle van, sikolyod,
hogy uradért kesereg dalod folyton,
gyászdallal felelek neked
én, szárny-nélkül síró
madár, ki a hellén ünnepeket
vágyom s a kegyes Artemiszt,
őt, ki a künthoszi domb lakója,
pálmafa lágy levele

és lombos karcsu babér,
árnyas szép olajfa alatt, mely
hogy Léto szült, segített,
s örvényes tó partjainál,
ahol a Múza-seregnek a
hattyú szép dala szolgál.

Ó, jaj, könnyeim áradata,
mely orcámra szakadt azon
a napon, mikor a bástyánk 635(1078-1108)
összeomlott, s tovavitt a hajó,
a leverők evezője, lándzsája.
Adtak aranyat értem, és
barbár földre kerültem,
s itt a szarvasölő vadász
úrnó papnőjét, Agamem-
nón hajadon lányát s az oltárt,
nem bárány-áldozatút;
szolgálom, irigylem a min-
dig rossz-sorsut: a kényszerűség között
nőtt föl, nem gyötri a kín,
s vele még megfordulhat a sors;
de a szerencse után a rossz
roppant súly a halandón.

Téged, úrnóm, most argoszi
ötvenevezős visz haza, s majd
nád sípol, viasz-kötözött,
ama hegyenjáró Páné,
s buzdít evezősnépet,
s a jósoló Phoibosz is ott
zengeti héthuru lantszavát,
s épségben, míg zengi dalát,
szép athéni földre visz át.
Bizony itthagysz s továbbszállsz,
visznek suhogó evezők:
dagad a vászon a légbe, kötél feszül,
s szállnak a szárnyai orra fölött magasan
szélsebes hajódnak.

Szállnék lángsugarú légbe,
hol száguld a derűs, tüzes nap
s csak otthoni termem fölött
vonnám össze majd két szárnyam
s szünnék tovasurranni;
s táncba lépnék, mint egykoron,
szűz, a nemes lakodalmakon
társnőim közt, édesanyám
előtt jártam táncaimat, 636(1109-1146)
vetekedve a bájban,
dús fürtjeim ékeivel;
fátyolom is, ragyogósinü csillogó
volt, s fonatos hajam is gyönyörű lebegő
árnyat vetett orcámra.

THOÁSZ

(balról belép)

A hellén lányt, a templom őrét, hol lelem?
A két vándort már megszentelte-é vajon,
a szentély-mélyében ég-e testük lángokon?

A szentély ajtaja kinyílik, Iphigeneia, karján Artemisz szobrával, megjelenik

KAR

Ím itt jön ő, uram, ki mindent elbeszél.

THOÁSZ

No lám!

Szilárd talpazatáról vajjon mért viszed,
Agamemnón lánya, az istennő szobrát karon?

ÍPHIGENEIA

A küszöbön állj meg, uram, tapodtat sem tovább!

THOÁSZ

A szentélyben mi történt, Íphigeneia, szólj.

ÍPHIGENEIA

Utálat! A tisztaságért mondom ezt a szót.

THOÁSZ

Mi újról kezdesz szólani? Mondd világosan.

ÍPHIGENEIA

Tisztátalannak leltem az áldozatot, király.

THOÁSZ

Miből tudad meg? Vagy talán csak fölteszed?

ÍPHIGENEIA

Az úrnő szobra elfordult szent székhelyén.

THOÁSZ

Önnönmagától, vagy földrengés rázta meg?

ÍPHIGENEIA

Magától tette; és lezárta két szemét.

THOÁSZ

S miért? Talán a vándorok tisztátlanok? 637(1147-1168)

ÍPHIGENEIA

Ezért s nem másért: vészes és vad vétkükért.

THOÁSZ

Talán egy barbárt öltek itt e partokon?

ÍPHIGENEIA

Mint gyilkosok jöttek hazulról már ide.

THOÁSZ

Kit öltek hát meg? Tudni óhajtom hamar.

ÍPHIGENEIA

Megölték ketten karddal édesanyjukat.

THOÁSZ

Apollón! Még barbár se merné tenni ezt.

ÍPHIGENEIA

Úzelve vándoroltak ők Hellászon át.

THOÁSZ

A szent szobrot szabadba hát ezért viszed?

ÍPHIGENEIA

Szent ég alá, hogy a gyilkosságtól ment legyen.

THOÁSZ

S a vándoroknak vétkét honnan tudhatod?

ÍPHIGENEIA

Tőlük, hogy visszafordult már a szent szobor.

THOÁSZ

Jól vetted észre, mert Hellász bölcsnek nevelt.

ÍPHIGENEIA

S szívembe most édes csalétket dobtak ők.

THOÁSZ

Argoszból hoztak tán megejtő hírt neked?

ÍPHIGENEIA

Hogy egy-öcsém, Oresztész él és boldog is.

THOÁSZ

Igen, hogy megmentsd őket édes hírükért.

ÍPHIGENEIA

S hogy él apám is, jól haladnak dolgai.

THOÁSZ

S te az istennőnek fogtad pártját, mint való.

ÍPHIGENEIA

Mivelhogy Hellászt, mely kivégzett, gyűlölöm. 638(1169-1187)

THOÁSZ

Hát mit tegyünk e vándorokkal most, felelj.

ÍPHIGENEIA

Tisztelni kell a törvényt, mely kimondatott.

THOÁSZ

Kezedből mért hiányzik hát a kard s a tál?

ÍPHIGENEIA

Szent tisztulásért őket előbb még megmosom.

THOÁSZ

Forrás vizével, vagy tán tenger habja közt?

ÍPHIGENEIA

A tenger mos le minden földi vétkeket.

THOÁSZ

Az istennőnek így szentebbül hulljanak!

ÍPHIGENEIA

S számomra így illőbb lesz tenni tisztemet.

THOÁSZ

A templomot magát a hab nem verdesi?

ÍPHIGENEIA

Magányos hely kell, mert még mást is mivelünk.

THOÁSZ

Vidd bárhová; szent titkot látni nem török.

ÍPHIGENEIA

Az úrnő szobrát is meg kell tisztítanom.

THOÁSZ

Ha anyagilkos érintette, tedd is ezt.

ÍPHIGENEIA

Helyéből másképp el sem is mozdítanom.

THOÁSZ

Helyes, hogy ily kegyes vagy és ily óvatos.

Az egész város tisztel, s mily méltán teszi!

ÍPHIGENEIA

S most tudod, hogy mit kívánok?

THOÁSZ

Csak nevezd meg
vágyadat.

ÍPHIGENEIA

Tégy a vándorokra béklyót.

THOÁSZ

Hogy szaladhatnának el? 639(1188-1205)

ÍPHIGENEIA

Nincs a hellénben becsület.

THOÁSZ

Kösd tehát meg, szolgaraj.

ÍPHIGENEIA

És a két vándort vezessék ide élembe.

THOÁSZ

Így legyen.

ÍPHIGENEIA

Fejüket földjék el köpennyel.

THOÁSZ

A Nap ne lássa arcukat.

ÍPHIGENEIA

Küldj velem néhány kísért.

THOÁSZ

Elkísérnek majd ezek.

ÍPHIGENEIA

S városodba hírnököt, ki megjelentse...

THOÁSZ

Mit vajon?

ÍPHIGENEIA

...hogy mindenki maradjon otthon.

THOÁSZ

Gyilkost hogy ne

lássanak.

ÍPHIGENEIA

Mert a látvány is bemocskol.

THOÁSZ

Hát eredj s hirdesd ki te!

ÍPHIGENEIA

Hogy ne jöjjön erre senki.

THOÁSZ

Városomra jól ügyelsz.

ÍPHIGENEIA

És a kedveseinkre leginkább.

THOÁSZ

Rám érted ezt, ugye?

ÍPHIGENEIA

Te az úrnő templománál itt maradj.

THOÁSZ

És mit tegyek?

ÍPHIGENEIA

Tisztítsd házat füstölővel.

THOÁSZ

Szent legyen, mire

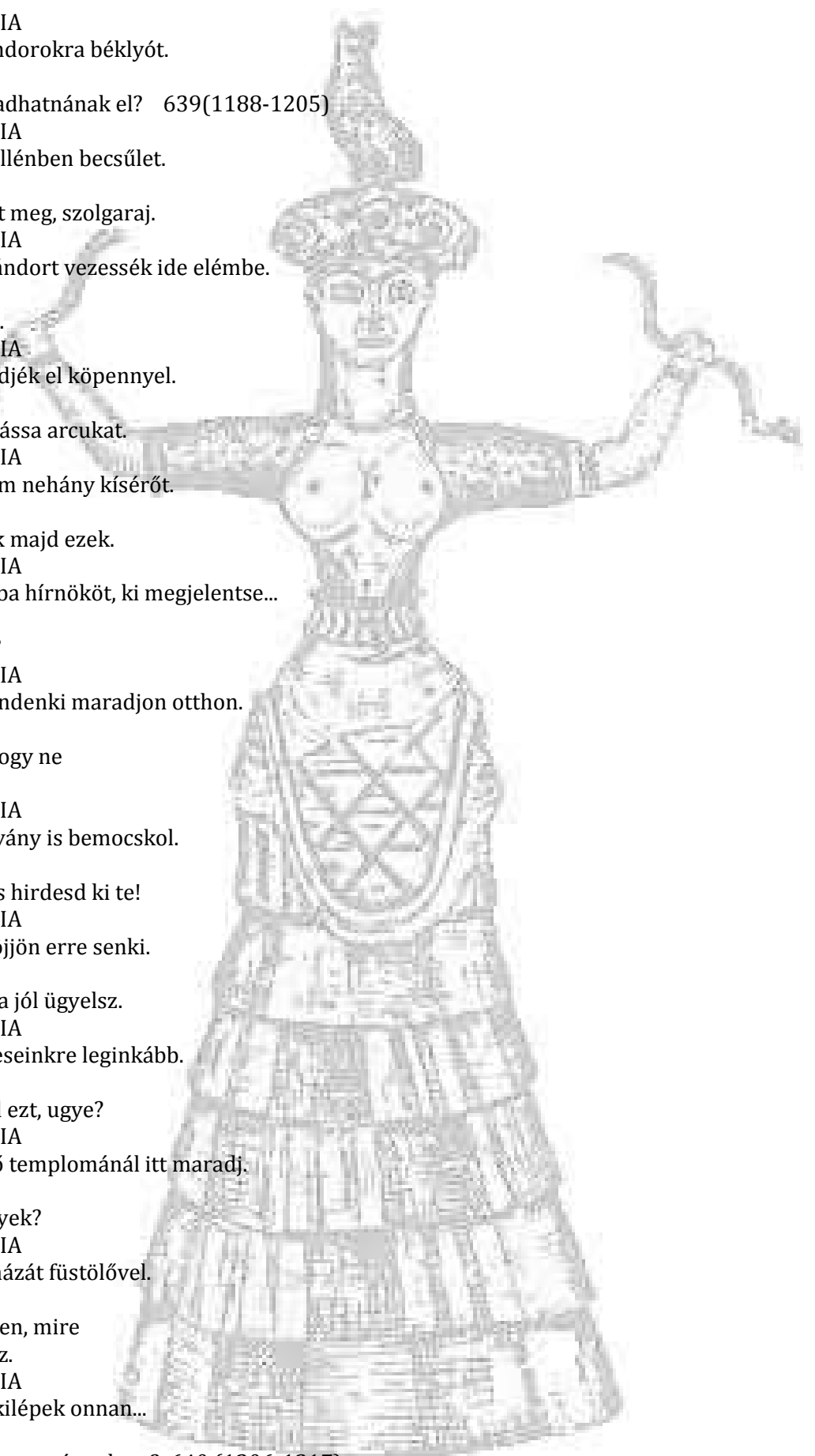
visszatérsz.

ÍPHIGENEIA

És mikor kilépek onnan...

THOÁSZ

Mit kell tennem énnekem? 640 (1206-1217)

ÍPHIGENEIA

Köpenyedet vond szemedre.

THOÁSZ

Hogy ne szálljon rám a
szenny.

ÍPHIGENEIA

És ha tán soká maradnék...

THOÁSZ

Meddig várjak úgy reád?

ÍPHIGENEIA

...ne csodáld azt.

THOÁSZ

Tedd, ameddig tetszik, végezd tisztedet.

ÍPHIGENEIA

Bár e tisztulás úgy esnék, mint kívánom!

THOÁSZ

Bárcsak úgy!

(Bemegy a templomba)

*A kapu kinyílik, Oresztész és Püladész megláncolva megjelennek,
a szentélybeli szolgák kísérik őket fáklyákkal*

ÍPHIGENEIA

Látom, Artemisz lakából lépnek már ki a vándorok,
s az istennő dísze itt van, s kisbárányok, a gyilkolás
szennyét öléssel lemosnom, s fáklyafény, és mind, amit
előraktam, hogy a szobrot s őket megtisztítsam itt.
Kimondom: a város népe távozzék e szennytől el,
mind a templomőr, ki tiszta kézzel óhajt esdeni,
mind, ki nászra készül, mind, ki terhesen szülöttre vár,
mind, mind, fussatok tovább: ne szálljon rátok itt e
szenny.

Zeusz és Létó szüzi lánya, majd ha lemostam vétküket,
s ott, ahol kell, áldozok már, tiszta lesz a lakhelyed,
és mi boldogok leszünk: a többit most nem említem,
mert tudom, hogy érted, úrnőm, értik a bölcs istenek.

Elvonul az áldozatokkal. Thoász a szentélybe lép 641 (1218-1233)

KAR

Dicső a Létó fia:

hajdan a déloszi völgy
dús ölén szülte meg őt
anyja, a lanthoz igen
bölcs aranyoshaju sarjat, a célba
jól s örömet nyilazót; s tovavitte
odahagyva a szirtfokokat,
híres szülési helyét -
nem-gyér források anyja felé,
hol tánccal tombol Dionüszosz,
Parnasszosz orma felé,
hol a foltos, a borszínű sárkány* sűrű-
levelű babér árnyán, pikkely-vértesen,
óriás földszülte szörny, védte a

földmély jós-üregét.

Ezt még mint csecsemő, a szeretett
anya karjai közt ficáncoló, te
megölted, Phoibosz, s a szent
jósdába hatolva be, ülsz
az aranyos triposzon,
s e nemhazug trónról szavad
földieknek oszt
égi jóslatot
ama templomi mélyből, a föld közepén,
Kasztaliának forrása mellett.

De, hogy Létó sarja már
Gaia-leánya-Themiszt*
így tovaűzte a szent
jóshelytől, az Anya-
föld a világra sok álomi képet
szült, mik az emberi népnek a múltat,
s ami még a jövőn közelít,
az álom leple alatt
mind elmondták; s Phoibosztól a Föld
jós-tisztét eképp elorozta,
haragvón lánya miatt; 642 (1234-1269)
az olümpösi csúcsra szökkent most az úr,
pici gyermeki kézzel csüng Zeusz trónusán,
hogy Püthó lakából a Földanya
mérget űzze el, s a sok éji képet.

Nevet az Atya, hogy e kicsike jött
s az aranyteli áldozatra vágyik:
meg is rázta fürtjeit,
szüntette az éji zsvajt,
a halandókat a jós-
álmoktól megfosztotta, és
így a tisztelet
újra Phoiboszé,
triposzához az emberi nép özönöl
s bízik szavában, szent jóslatában.

HÍRNÖK

(belép)

Ti templomőrzők mind, ti oltárgondozók,
Thoász, e föld királya vajjon merre ment?
Tárjátok szerte mind a jól elzárt kaput
és hívjátok ki a csarnokból e föld urát.

KAR

Mi történt, hogyha kérdezetlen szólhatok?

HÍRNÖK

A két legény elillant innen, elszökött
oly terv szerint, mit Agamemnón lánya szőtt,
és elszökve e földről, a szent szobrot is
hellén hajóra felragadva elviszik.

KAR

Hihetetlen mondasz; csakhogy a fejedelem,

kit látni vágysz, eltűnt a házból hirtelen.
HÍRNÖK

Hová ment? Azt, mi itt esett, kell tudnia.
KAR

Nem tudjuk; indulj és keresd meg őt magad,
s ha megtalálod, híredet jelentsd neki.

HÍRNÖK

Látjátok, milyen csalfa is a női nem:
a történetekben részletek van nektek is. 643 (1270-1299)

KAR

Bolond! Szökésükkel mi dolgunk van nekünk?

Királyurunknak ajtajához nem rohansz?

HÍRNÖK

Nem, míg egyiktek meg nem mondja pontosan,
hogy bent van-é, vagy nincs e föld vezér-ura.

Hej, hé! lazítsatok zárat, ti bentlevők,
s az úrnak mondjátok meg azt, hogy itt vagyok
kapujában: új, gonosz hír terhét hordozom.

THOÁSZ

(kilép a templomból)

Az istennő szent háza előtt ki ver zsvajt,
ki tör kaput, és rémületet ott benn ki kelt?

HÍRNÖK

Hazudtak, majd nem elkergettek innen e nők,
azt mondták, kint vagy; s bent voltál e házban itt.

THOÁSZ

S ebből mi hasznót vártak és vadásztak ők?

HÍRNÖK

Elmondom azt is majd, de most mi itt van a
lábunk előtt, halld: a lány, ki az oltár körül
szolgált, Íphigeneia, a vándorokkal e
földről elillant, s a szent szobrot is viszi,
az istennőét: csak csel volt a tisztítás.

THOÁSZ

Mit mondsz? A sorsnak mily fuvalma kapta el?

HÍRNÖK

Oresztészt menti. S éppen ezt csodálhatod.

THOÁSZ

Oresztészt? Tán kit Tündareósz leánya szült?

HÍRNÖK

Ki ez oltáron már úrnőknek szentelve volt.

THOÁSZ

Csoda ez! Vagy mily más név is illenék reá?

HÍRNÖK

Ne arra fordítsd gondolatod; figyelj rám:
s ha mindent jól tudsz s meghallottál, dönts el azt;
mint kell úzóbe venni a megszökötteket. 644 (1300-1324)

THOÁSZ

Jól van, beszélj csak: útjuk úgysem oly rövid
a tengeren, hogy lándzsámtól megszökjenek.

HÍRNÖK

Mihelyt a tengerpartra érkezünk, ahol
Oresztész eldugott hajója vesztegelt,
nekünk, kiket küldtél kötözve tartani

a vándorokat, jelt ad az Agamemnón-leány,
hogy álljunk hátrább, mintha titkos szent tüzet
élesztve, tervelt tisztítását végzené.
S kezében tartva hátul a kötelet maga,
elindult. Ez nekünk gyanús volt, jó uram,
de megnyugodtunk benne mint cselédeid.
Később, hogy higgyük, tesz valami fontosat,
föl-fölsikoltott és barbár dalt énekelt
varázsoló-mód, mint ki vétket tisztogat.
De, hogy nagyon sokáig ültünk már amott,
eszünkbe jött, hogy még letépi láncait
a két idegen, s a lányt megölve, megszökik.
De féltünk, hogy meglássuk azt, mit nem szabad,
s csak ültünk csöndben; úgy döntöttünk végre mind
mégis, hogy fölkeressük őket, bár tilos.
S most megpillantjuk ott hellén hajójukat:
lapáttal felszerelve kész már szállani,
s ötven hajóst is, hogy az evezőrudakat
tartják, s kötetlen azt a két ifjút, amint
a gálya tatján köztük áll bilincstelen.
A gálya orrán csákyázott nehány, s nehány
a horgonyt vont, mások, hágcsón, sebtiben
kezük között küldtek keresztül kötelet,
s tengerre bocsátották a két ifjunak.
Mi kíméletlen, rögtön amint e csúnya cselet
láttuk, megfogtuk jól az idegen leányt;
s a tatkötelzetet, s a jótatú hajó
kormányát kézre kívántuk keríteni;
és így váltottunk szót: „Milyen törvény szerint
hajóztok, szobrot s papnőt lopva, innen el?
Ki vagy, s ki sarja, hogy őt e földről elragadd?”
S ő szólt: „Oresztész, véle egy vér, tudd meg ezt, 645 (1325-1361)
Agamemnón sarja, innen én nővéremet
kit otthonomból elvesztettem, őt viszem.”
De fogvatartottuk mi mégis azt a lányt,
s erővel is hozzád kívántuk hozni őt,
e vad csapások ekkor estek arcomon.
Mert ércfegyver nem volt kezükben sem nekik,
se nekünk: pusztá öklünkkel vívtunk csupán,
s a két legény bizony lábával is dőfött
a bordáink közé s májunkba szüntelen,
hogy fáradottan rogytak össze tagjaink.
Szörnyű jelekkel bélyegezve megfutunk,
a szirt felé, s akad köztünk, kinek fején
tátong a véres seb, másnak meg szeme alatt;
majd fönt a dombokon megállva, biztosabb
csatába kezdtünk, sziklakő volt fegyverünk.
De visszavertek íjászaik, a hajó
tatjáról löve, hátrálnunk kellett megint.
Eközben, mert nagy hullám lökte part felé
hajójukat, s a lány vízbe lépni félt,
Oresztész fölragadta bal vállára őt,
tengerbe gázolt, majd a hágcsón fölfutott,
s a jópadú hajóban elhelyezte a leányt,

s a Zeusz-leány égbőlhullt szobrát is vele.
És most hajójuk közepéről harsogott
egy hang: „Ti hellén gályának hajósai,
lapátot fogva, verjetez fehér habot!
mert már miénk, miért e zordon tengeren,
hajóztunk át a Csattogó Sziklák között.”
Ők boldog-édes sóhajt küldve ég felé,
habot kavartak; és a gálya, míg belül
az öblön járt, haladt; de túl a szirtfokon
heves hullámmal szembeszökve hányatott:
mert szörnyü szél fútt szembe véle hirtelen,
és tattal visszaverte; küzdöttek vadul
a tengerárral; ám egy visszagördülő
hullám a gályát már sodorta part felé.
A lány fölállt, és „Létó lánya - esdekelt -
ments meg, papnódet, vígy Hellászba engem el
e barbár földről, s nézd el a lopást, vétkezet. 646 (1362-1400)

Te is szereted, istennó, testvéredet:
hidd el, hogy én is szeretem egy-véremet.”
A gálya népe paiánt zengett most a lány
könyörgésére, s karjuk vállig meztelen
dőltez lapátnak, mint a vezényszó harsogott.
De sodródott a gálya egyre a szirt felé;
tengerbe rontott most közülünk egynehány,
mások meg hurkolt kötelet dobtak át nekik.
S én tüstént erre, hozzád jöttem el, király,
hogy megjelentsen néked mind, mi ott esett.
Siess, kezedbe béklyót és kötelet ragadj:
a nagy hullám mivel ha el nem csendesül,
menekvésükre már reményük nem lehet.
A tenger ura kedvvel nézi Íliont,*
a szent Poszeidón, s Pelopsz fiait gyűlöli.
Átadta így hát most is Agamemnón fiát
neked s népednek, nemsokára, és vele
e nővért is, ki a régi auliszi áldozást
feledve, Artemisznak árulója lett.

KAR

Jaj, Íphigeneia, öcséddel együtt, jaj szegény,
meghalsz, mert ismét a király kezére jutsz.

THOÁSZ

Te vad honom minden polgára, rajta hát!
Nem vettek-é gyeplőt a ménetekre mind,
a partra nem vágtattok, hogy a hellén hajót
fogadjátok, s míg Artemisz is megsegít,
vadásszátok az istentelen férfiakat?
S ti vonjátok a vízre gyors sajkáimat,
hogy, mint a szárazon lovakkal, vízen is
el tudjuk fogni őket, és lehajítani
a sziklacsúcsról, vagy karóra szegzeni.
Ti nők pedig, kik ismertétek terveit,
mind meglakoltok majd, mihelyt időm kerül
reá, de most, mit el kell intéznen hamar,
buzgón teszem meg, vesztgelnünk nem szabad.

ATHÉNA

(a középben megjelenik)

Hová, hová vezérled üldöző hadad,
Thoász király? Figyeld Athéna szózatát. 647 (1401-1436)
Szűnj üzni őket és hadat rájuk ne onts:
mert Loxiásznak jósszavára jött ide
Oresztész, ádáz Bosszuistennők elől
menekülve, hogy nővérét argoszi honba, és
a szent szobrot kegyelt földemre elvigye,
mert így tud a mái kínból föllélegzeni.
Hozzád szavam hát ez; s akit megölni vágysz,
Oresztészt, s kit viharban megragadni vélsz,
őt már Poszeidón, kedvemért vihartalan
vizeknek hátán hordja vágató hajón.
Figyeld tehát, Oresztész, rendelésemet
- az istennő szavát hallod, ha távol is -,
eredj és vidd a képmást, vidd nővéredet.
S ha majd az istenépített Athénba érsz,
ott Attikának legszélső határain
van egy vidék, Karüosztosz szirtjéhez közel,
Halainak hívja népem ezt a szent helyet:
szentélyt emelve,* ott a képmást elhelyezd,
a tauroszok földjéről adj nevet neki
s kíndról, mely közt mind a nagy Hellászon át
Erínusz-űzötten bolyongtál: Tauroszok
Úrnője Artemisznak zengi majd a nép.
S törvénybe tedd: midőn ott ünnepet ülik,
engesztelő váltságul érted,* érjenek
egy férfi nyakához karddal s vért cseppentsenek,
hogy az istennőnek jusson kellő tisztelet.
S te, Íphigeneia, majd Braurón szent lépcsein*
az istennő szentélye kulcsát őrized:
s ha meghalsz, ott léssz eltemetve:* szobrodát
olyan szépenszótt fátyolokkal díszítik,
miket otthonukban szülés közt kiszenvető
asszonyok hagynak. - És te e hellén nőket itt
földedről küldd honukba, ezt parancsolom,
mert igaz volt a szívük. - Megmentettelek
már Árész dombján, mikor a szavazatot
egyenlővé tettem, Oresztész; s győzni fog,
ki egyenlő szavazatot nyer, mindig is.
Vidd hát e földről, Agamemnón gyermeke,
nővéredet, s te már ne háborogj, Thoász. 648 (1437-1474)

THOÁSZ

Úrnő Athéna, az, ki az istenek szavát
jól hallja és nem teljesíti, esztelen.
Én Oresztészre, bár a szent szobrot viszi,
s a nővéreire nem haragszom: nem való
a nagyhatalmu istenekkel küzdenem.
Az istennő-szoborral érjenek csak el
földedre, s állítsák fel ott azt boldogan.
S az áldott hellén földre, mint nekem szavad
meghagyta, elbocsátom ím e nőket is.
S a vendégüldöző lándzsát s evezőket is,
miként kívánod, istennő, megállítom.

ATHÉNA

Helyes; nálad az isteneknél több a sors.
Hát fújjatok, ti szellők, Agamemnón fiát
vigyétek Athénba: én is indulok vele,
hugom szentelt szobrát az úton védeni.

KAR

A szerencse kísérjen, megmenekült,
boldogsorsú utasok, ti!
És halld, kit tisztel az isteni nép
s mind a halandó, Pallasz Athéna!
megcselekedjük, mit te parancsolsz.
Hisz igen nagy s nemvárt édes hír
mit szódból hallani tudtam.

Ó, te hatalmas szent Győzedelem,
te az életemet
kísérd, sose szűnj koszorúzni!

Mind kivonulnak 649 (1475-1499)

HELENÉ

Kerényi Grácia fordítása

SZEMÉLYEK:

HELENÉ
TEUKROSZ
MENELÁOSZ
ÖREGASSZONY
HÍRNÖK
THEONOÉ
THEOKLÜMENOSZ
MÁSODIK HÍRNÖK
THEONOÉ SZOLGÁJA
GÖRÖG RABNÓK KARA
DIOSZKUROSZOK

Történik az egyiptomi királyi palota előtt, Phároszban. Odébb a Nílus látható. A palota előtt oldalt Próteusz sírja

HELENÉ

(Próteusz sírján ül, majd föláll)

Ez itt a Nílus:* szüzi szép hullámai
locsolják Aigüptosz mezőit, Zeusz atyánk
esője helyett, mikor a fehér hó olvadoz.
Próteusz pedig, míg élt, e föld királya volt,
úr volt Aigüptoszon, s itt Phároszon lakott;
habokból kelt lányok közül vett egyet el,
Pszamathét, ki megszökött* a durva Aiakosz
ágyából, és e háznak szült két gyermeket:
Theoklümenosz nevű fiút (az istenes
élet példájaként) s egy nagyszerű leányt,
Eidót: az anyja kincse volt a kised is,
s amint virágzó, nászra érett korba ért,
másképp nevezték: Theonoénak, mert tudott
mindent, a létező s leendő istenit:
tehetségét az őse, Néreusz hagyta rá.

Nekem pedig szülőhazám egy jónevű
föld: Spárta, s Tündareósz az én apám; igaz,
a hír szerint Zeusz szállt anyámra egykoron,
Lédára, hattyú testi képét öltve, nászt
ily fondorlattal ült, sasúzte, üldözött
madár alakjában, ha nem koholt a hír.
Helenének hívnak. S elbeszélem bú-bajom
sorát is most: versengve szépség-díjukért*
az istennők hogy mentek erdős Ida-hegy
zugába, Alexandroszhoz: ő ítélje meg,
Héré, Küprisz, vagy Zeusz leánya szebb, a szűz.
Az én szépségemet - ha szép, mi bajt hozó -
ígérte néki Küprisz, és a győzelem
övé is lett. Otthagyta nyomban nyájait
Parisz, s elnyerni ágyamat Spártába ment. 653 (1-30)

Haragra gerjedt Héra - győzni ő akart -,
és szétfoszlatta Parisz kötését énvelem:
nem engem, egy hozzám hasonló másikat
küldött az égből, életes képmásomat,
Priamosz fiának: engem ölel, azt képzeli,
holott hiú képzet csupán a kedvese.
S e sok bajt Zeusz továbbival tetézte még:
mert háborút küldött Hellaszra és szegény
phrűg földre, hogy könnyítsen így a rengeteg
halandó terhét nyögve hordó földanyán,
s ismert legyen Hellasz vitéze mindenütt.*
Kit phrűg sereg küszködye véd, nem én vagyok,
csupán nevem hellén hadaknak harci díj.
Engem pedig Hermész az éther árjain
át, ködbe rejtve - így viselte gondomat
kegyes Zeusz - Próteuszhoz hozott, e házba itt,
halandók közt legjámborabbnak vélve őt,
férjemnek hogy megóvjam ágyam büntelen.
Én itt vagyok, szegény Meneleószom pedig
hadat gyűjtött és Ílion bástyáihoz
vonult, űzőbe véve elrablóimat.
Sok lélek hullt el a Szkamandrosz partjain
miattam s én vagyok, ki ennyit tűrök el,
az átkpzott, mert azt hiszik, hogy férjemet
megcsalva én okoztam ádáz háborút.
Miért is élek még? Amit Hermész ígért,
az biztat: majdan újra Spárta jóhirű
síkján lakom férjemmel, és ő elhiszi:
nem láttam Iliont s nem éltem senkivel.
A nap fényét míg látta Próteusz, nászra nem
erőszakoltak, óvta biztonságomat;
de most, hogy föld sötétje rejti őt, fia
vágyával zaklat. Én uramhoz hű vagyok,
és Próteusz sírján térdrehullva kérlelem
a holtat, oltamazzon, óvja ágyamat,
hogy - Hellasz-szerte övezze bár rossz hír nevem
- gyalázat mocska testemet ne érje itt. 654 (31-67)

TEUKROSZ

(jön, csak később veszi észre Helenét)

Vajon kié e jóerődü épület?

Ahogy nézem, lehetne Plútosz háza is:

királyi bástyák, cifrapárkányú falak!

De jaj!

Ó, istenek, mit látok? ismerős alak:

a gyilkos, gyűlölt nő,* ki tönkretett, s velem

az összes akhájokat! Szakasztott mása vagy

Helenének, sujtsanak le rád az istenek!

Ha nem vendégment lépne lábam e földre most,

a Zeusz-leány helyett megölne jó nyilam!

HELENÉ

Mi lelt, boldogtalan? ne vess meg, bárki légy:

miért utálsz más nő-okozta kínokért?

TEUKROSZ

Hibáztam: elkapott a féktelen harag;

Helenét Hellaszban minden ember gyűlöli.
Bocsásd meg oktalan beszédem, asszonyom!

HELENÉ

De mondd, ki vagy s e földre mely tájról vetődsz?

TEUKROSZ

Egy volnék én a sok szegény akháj közül.

HELENÉ

Helenét hogy így utálod, akkor nem csoda.
De honnan származol? Hogyan nevezzelek?

TEUKROSZ

A Teukrosz névre hallgatok, nemzóm s apám
Telamón, s Szalamisz volt éltető szülőházam.*

HELENÉ

S miért jöttél a Nílus rónájára most?

TEUKROSZ

Az ősi földről messzeúztak véreim.

HELENÉ

Te szegény! S ki kergetett hazádból el? Beszélj!

TEUKROSZ

Apám, Telamón, a vér szerinti pártfogóm.

HELENÉ

Miért? Valóban nagy csapás, amit viselsz. 655 (68-93)

TEUKROSZ

Bátyám, a Trójánál veszett Aiasz miatt.

HELENÉ

Csak nem te oltottad ki vassal életét?

TEUKROSZ

Saját kardjába dőlt a tengerparton ő.

HELENÉ

Megtébolyult? Ilyet ki tenne józanul?

TEUKROSZ

Péleusz neves fiát, Akhilleuszt ismered?

HELENÉ

Igen:

Helenét megkérte egykor ő is, úgy tudom.

TEUKROSZ

Viszályt kavart holtan: kié lesz fegyvere.

HELENÉ

S Aiaszra ebből vajh mi baj származhatott?

TEUKROSZ

Másnak jutott a fegyver,* ezt nem élte túl.

HELENÉ

S ezek szerint te most az ő vesztét nyögöd?

TEUKROSZ

Mert nem haltam meg én is ott, együtt vele.

HELENÉ

A híres Ílionhoz elmentél te is?

TEUKROSZ

S Tróját pusztítva magamra hoztam pusztulást.

HELENÉ

Leégett már, tűz martaléka lett a vár?

TEUKROSZ

Nem lelheted már egy falának sem nyomát.

HELENÉ

Jaj, Helené, tönkretetted hát a phrúgeket!

TEUKROSZ

S akhájokat: nagy bajt hozott mindenkire.

HELENÉ

S mikor történt a pusztulás, a végleges?

TEUKROSZ

Közel hét év* járt már azóta görbe kört. 656 (94-113)

HELENÉ

S a Trójában töltött időtök mennyi volt?

TEUKROSZ

Sok-sok holdforduló, együtt tíz hosszú év.

HELENÉ

S elfogtátok végtére Spárta asszonyát?

TEUKROSZ

El hát! Hajánál fogva ura hurcolta el.

HELENÉ

Láttad szegényt, vagy hallomásból mondod ezt?

TEUKROSZ

Saját szememmel, mint ma téged látlak itt.

HELENÉ

Vigyázz, ne markolj égi csábos látszatot!

TEUKROSZ

Inkább beszélj másról, ne emlegesd e nőt.

HELENÉ

A látszatot most is valónak képezed?

TEUKROSZ

Ahogy szemem megnézte, látja most agyam.

HELENÉ

S már otthon is van asszonyával Meneleósz?

TEUKROSZ

Nincs Argoszbán, sem ott, hol Eurótász folyik.

HELENÉ

Ó, jaj! Rossz híred rossz nekik maguknak is.

TEUKROSZ

Eltűnt, azt mondják, asszonyostul, nincs sehol.

HELENÉ

Nem egyfelé tért vissza minden argoszi?

TEUKROSZ

Úgy volt, de orkán szórta szét hajóikat.

HELENÉ

Melyik tenger hátán dühöngött fergeteg?

TEUKROSZ

Félúton voltunk épp, az Égei-tengeren.

HELENÉ

S nem látta Meneleósz kikötni senkise? 657(114-132)

TEUKROSZ

Nem, senki; Hellasz-szerte holtnak hirdetik.

HELENÉ

Elvesztem! S Thesztiosz leányával mi van?

TEUKROSZ

Lédára gondolsz? Ő is elment: már halott.

HELENÉ

Csak nem Helené rossz híre ölte meg szegényt?

TEUKROSZ

Nemes nyakára a hír szerint hurkot kötött.

HELENÉ

S a Tündareosz-fiak? vajh élnek, halnak-e?

TEUKROSZ

Meg is haltak, nem is; ki így beszél, ki úgy.

HELENÉ

A jobbikat mondd! Mennyi baj zuhog reám!

TEUKROSZ

Két isten lett belőlük, égi csillagok.

HELENÉ

Ezt szépen mondtad. És a másik hír szerint?

TEUKROSZ

Éltük kioltották a testvérük miatt.

De most elég! A szó tetézi csak bajom.

Inkább királyi házatokba hogy miért

jöttem, hallgasd meg: Theonoét, a jósszavút
segíts, hogy láthassam s jövendőljön nekem:

hajóm jó széllel* szárnyarakapva merre fut

Küproszi földjére — mert Apollón jóslata

szerint ott lesz lakásom, és szigethazám

nevén Szalamisznak hívom újabb otthonom.

HELENÉ

Idegen, hajód az útra úgyis rátalál;

siess el innen, míg a Próteusz-sarj, e föld

királya, észre nem vesz: épp másutt mulat,

vadakra hoz ma pusztulást kutyáival;

minden hellént megöl,* kit elkap, bárki az.

Okát ne firtasd, én se mondom el, miért:

ha szólnék róla, mitse használnék neked. 658 (133-158)

TEUKROSZ

Szépen beszéltél, asszonyom; jöttetedért

az istenektől nyerj viszonzást gazdagon!

Helenéhez csak tested hasonlít: jellemed
merőben más, nincsen szemernyi egyezés.

Pusztuljon el rútol, ne lássa meg soha

Eurótász hajjait! Te pedig élj boldogul!

(El)

HELENÉ

Ó, keserű bajaim keserű jajait milyen ének

zengje sikongva? Múzsza segít-e, melyikhez esengjek

sírva-zokogva, gyászban, könnyesen? Ó, jaj!

Ti szárnyas szúzi leányzók,

Föld hajadon leányai,

szirének, bárcsak jajszavam

kisérni Libüa lótoszán

vagy szürinxen* eljőnnétek, bánatom

könnyeitekkel egybeönteni,

bajomat bajotokkal, dalomat dalotokkal;

s gyászdalomat kísérő múzsai kart

küldjön föl Perszephassza,

a komor, s köszönetül könnypermetü

siratódalomat éjpalotája mélyén

fogadja el halottainkért.

Közben bevonult a görög rabnők Kara

KAR

A mélykék víz közelében
éppen a fodros pázsiton
bíborszínű peploszokat
szárítgattunk az arany
napsugarakban a zsenge nád között,
mikor szörnyű siralom ért oda,
szomorú, panaszos dal, Helené zokogása:
hallottuk, hogy üvöltöz, jajveszékelt,
mint a nimfa, mint Naisz*
a hegyeken át menekülő, rívó, 659 (159-189)
ha vonít a szirtek alatt, a barlangokban,
iszonyodva Pán frigyétől.

HELEYNÉ

Jaj, jaj, jaj, jaj!
barbár hajók zsákmánya, ti,
Hellasz leányai!
Akháj hajós jött,
ide jött, ide, könnyekkel szaporítani könnyeimet.
Ílion hamvába dőlt,
lángok martaléka lett,
s én vagyok a gyilokhozó,
nevem a temérdek kínt okozó.
Léda pedig halált
keresett a hurkon
gyalázatomból gyötrelme miatt.
Az uram meg, az annyit hányt-vetett,
beleveszett a habokba.
Éppúgy Kasztór s egytestvére,
a haza iker-ékessége is odalett,
odalett, odahagyta a lódobogásu
réteket, és csupanád Eurótász
partján a vitézi iskolát.

KAR

Ajajajaj,
sok jajt hozó a végzeted,
a sorsod, asszonyom.
Nemélet-élet
a tied a tied, amióta a levegőt szelő
hószín tollu hattyuban
Zeusz nemzett anyád ölén.
Idegen-e tőled bármi baj?
Van-e csapás, amit nem élsz át?
Szülőanyád halott,
s a szeretett ikrek,
a Zeusz-fiak sem élnek boldogul.
S te se látod meg szülőföldedet,
s telekerengi a szóbeszéd
a városokat, hogy barbár
nyoszolya adott helyet neked, úrnóm, 660 (190-226)
az urad meg a tenger habjaiban hagyta életét;
hazai palotádat, érc-szentélyét

ímmár sose boldogíthatod.

HELENÉ

Jaj, jaj, ki volt az a phrűg
vagy a hellasziak közül való,
aki kivágta a Tróját könnybemosó
fenyőt? amiből siralom-
hajót ácsoltatott
Priamosz fia és barbár evezőkkel útrakelt
házi tűzhelyem felé,
keserüvégzetü
szépségemhez, elrabolni frigyem.
A cseles, a sokakat öldöső Kűprisz
Danaoszokra így halált hozott, és a phrűgekre.
Ó, jaj, én sorsüldözött!
Zeusz felséges asszonya
segített meg, aranytrónusu Héra,
s elküldte értem Maia gyorslábu fiát:
mentem épp, rózsát szedegetve peploszomba,
üde virágokat, érctemplomu Athéna
felé, midőn a légbe fölkapott
s e boldogtalan vidékre
hozott, Hellasz és Ílion
baját, baját, szegény fejemet;
de nevem a Szimoisz habjainál azóta
átkozott, gyalázatos.

KARVEZETŐ

Szenvedned van miért, tudom; de hasznosabb,
ha könnyen hordod életed csapásait.

HELENÉ

Jó asszonyok, miféle sorssal fogtak egy
igába? Nem baljós jelet szült már anyám?
Mert nincs egy hellén nő se, barbár sincs, aki
fehér tojást szül gyermekágyban, s Léda így
hozott Zeusztól világra engem, a hír szerint.
Baljós jelenség életem s a dolgaim:
mit szépségem hozott reám, s mit Héra tett.
Bárcsak, mint képet, eltörölnék eddigi 661 (227-262)
külsőmet, és a szép helyett kapnék csunyát –
éppígy balvégzetem, mely részemül jutott,
feledné Hellasz, és ahogy rossz életem
emlékét most, úgy őrzené jó sorsomét.

Az is szenved, kit egy csapással sújtanak
az istenek, de terhe elviselhető;
reám egyszerre sokfelől küld bajt a sors.
Előszöris, hírhedt vagyok, bár büntelen;
a rossz igazságnál nagyobb rossz ránkfogott
gonoszággal szerezni ocsmány hírnevet.
Majd barbár földre hoztak át az istenek
szülőházamból, nincsenek szeretteim
velem, s szabad létemre itt rabnő vagyok:
egy híján rab mindenki, hol barbár az úr.
Fogódní egy horgonyt hagyott csupán a sors:
hogy férjem eljön s mind e bajból majd kiránt –
de már ő is halott, örökre elveszett.

Anyám is elpusztult, s jaj, én öltem meg őt,
enyém a bűn, amit nem én követtem el;
lányom pedig,* ki otthonomnak díszje volt,
férj nélkül őszül meg, leánysorban marad –
s a két Dioszkúrosz, vagyis Zeusz két fia
szintén nem él már. Ennyi sorscsapás után
teszek-veszek bár, holt vagyok lényeg szerint.
S a végső rossz: ha visszatérnék, városom
láncokkal tartóztatna fel, mert Ílion
alól jövök meg Meneleósszal, azt hiszik.
Ha élne Meneleósz, felismerhetne sok
jelből, amit mi ketten ismerünk csupán;
de már ez síncs, nincsen menekvésem sehol.

Miért is élek még? mit adhat még a sors?
Új házasságtól várjak üdvös változást,
éljek barbár férj oldalán, s dús asztalát
élvezzem? Kedvét egy fehérnép sem leli
abban, mi nem-kedvelt urától származik.
Legjobb meghalni. Hogy keressek szép halált?
Szégyenletes látvány a fent lógó hurok,
utálatot kelt még a rabszolgákban is;
inkább kard-döfte sebbel, az nemes dolog: 662 (263-301)
egy perc s megválnak tagjainktól életünk.
Ilyen mély kútfenékre juttatott a kín:
más asszonyok szépségük által boldogok,
reám szépségem hozta pusztulásomat.

KARVEZETŐ

Helené, az itt járt férfiről, akárki is,
ne hidd, hogy minden szó, amit szólt, színigaz.

HELENÉ

Világosan megmondta, hogy férjem halott.

KARVEZETŐ

Hazugságot rejthet világos látszat is.

HELENÉ

Igazmondásra vall az érthető beszéd.

KARVEZETŐ

A jó helyett inkább a bajhozót hiszed!

HELENÉ

Szorongásom terel vad rémképek felé.

KARVEZETŐ

S a ház lakói közt akad jó embered?

HELENÉ

Kedvelnek mind, kivéve azt, ki megkívánt.

KARVEZETŐ

Akkor tudod mit? Hagyd el ezt a sírkövet -

HELENÉ

Miket beszélész? Milyen tanácsot adsz nekem?

KARVEZETŐ

A házba érve azt, ki mindenben tudós,
a tengerbéli Néreisztől származó
leányt kérdezd meg, Theonoét, férjed felől,
hogy él-e, vagy nem sűt le rá a nap? s ha ő
föltárta sorsod, akkor ujjongj vagy zokogj.

Még semmit sem tudsz biztosan, mi haszna hát

előre búslakodni? hallgass csak reám!
Hagyd itt e sírt s keresd fel azt a lányt, hiszen
mindent megtudhatsz tőle: kéznnyújtásnyira
az igazságtól, minek tekintetsz távolabb?
A házba én is szívesen veled megyek,
hogy együtt forduljunk a szúzhöz jóslatért:
a nő a nővel ossza meg gondját-baját. 663 (302-329)

HELENÉ

Tanácsotokra hallgatok,
gyertek, gyertek, édeseim,
a házba: mely rám méretett,
megtudni kínomat.

KARVEZETŐ

Amit szeretnék, arra kérsz.

HELENÉ

Jaj, soksanyaruságu nap!
Mit hall ma szegény fejem, a hír milyen
könnypatakokat fakaszt?

KARVEZETŐ

Gyötrelémjós, édesem,
ne légy, előre ne zokogj!

HELENÉ

Szegény uram, mit élhetett át?

Vajon a fényt szemléli még,
a nap négyesfogatát
s a csillagok útjait,
vagy föld alatt, holtak között
földbeli a végzete már?

KARVEZETŐ

Bízva hidd a jobbikat,
akárhogy alakul is jövőd.

HELENÉ

Téged idézlek, hozzád esedezem,
habzóvizü, nádtól sárgaszegélyü
Eurótász: való-e a zord hír,
meghalt-e az uram, mondd!

KARVEZETŐ

Csak üres fecsegés!

HELENÉ

Halálhozó hurkot
vetek a nyakamra en,
vagy gyilokkal átdöfött vad,
vért öklendező legyek,
verve vasam riadozva vonagló testemen által:
három istennő s a pásztor 664 (330-358)

áldozata, Priamosz egykoron
csordáit furulyázva őriző fiáé.

KARVEZETŐ

Másfele forduljon a baj,
neked jusson a sors kegye.

HELENÉ

Jaj, Trója, te balsorsu,
meg-nem-tett tett lett sanyaru veszésed oka;
az adomány, mit Küpris adott nekem,

szülte a vér özönét, a könny özönét, bajt bajra hozott,
könnyre tetézve a könnyet, kínra a kint...
Sok szülő vesztette ott fiát,
s hajukat holt testvérükért
a szűzek mind levágták, hol a phrűg folyó,
Szkamandrosz hajjai folynak.
Baját, baját Hellasz
ugyanúgy zokogva jajongta,
a fejét keze közé szorítva,
s orcája üde bőrét körmei
sebek vérebe borították.
Ó, Árkádia hajdani szüze,* te szerencsés,
ki négy lábú-alakban lettél Zeusz szeretője,
sorsod anyáménál százszorta jobb:
szőrös állati testet öltve,
színlég oroslán-bősz szemekkel
a bú terhét is letehetted.
És te is, Artemisz által elűzetett
aranyzarvu szarvasűnő,* Merópsz titáni leánya,
szépségedért kevesebbet túrtél! Az enyém
döntötte a porba, a porba a trójai várat,
megölve temérdek akhájit is.

*Helené bemegy a házba, a Kar követi**

MENELÁOSZ

(hajótörötként, rongyos ruhában, jobbról be)

Ki győztes lettél egykor Oinomáoszon
négyesfogat-versenyben Píszánál, Pelopsz,
ó, bár ért volna véget életed, mikor
az isteneknek étkül adtak, ifjúként! 665 (359-391)
Nem tudtad volna akkor Atreuszt nemzeni,
kitől Aeropé két dicső fiát hozott
világra: Agamemnónt meg engem, Meneleósz.
Mert én vezettem,* azt hiszem - nem hengegés -
Trójába vízen át a legnagyobb hadat,
s királyi kényszer nélkül, önként összegyűlt
sereg volt, Hellasz harcra vágyó ifjai.
Hányan nem élnek már, el is sorolhatom,
és hogy kik értek partot ép bőrrel, halott
barátaik nevét hogy kik viszik haza.

És én? a kék tenger habos hullámain
bolyongva sínylődöm, mióta Ílion
bátyáit feldúltam: szeretném földemet
elérni, s nem tart érdemesnek rá a sors.
Bejártam Líbüa zord, kietlen partjait
hajómmal; néha már hazám felé sodort
a szél, de újra eltaszított, s nem segít
nyájas fuvallat otthonom felé soha.

Most meg szegény hajótörötként itt dobott
a tenger partra; meghaltak sokan, s hajóm
ezer darabra tört a sziklaszirteken.
A festett bordák közt a tő egyben maradt,
azon vergődtünk - nem remélt véletlen! - itt

szárazra, én s Helené, kit Trójából hozok.*

E föld nevét és hogy miféle nép lehet lakója, nem tudom; kerültem sűrűjét, röstelltem volna faggatózni rongyosan; takargatnám balvégzetem. Ha egy magas állásu férfit ér a baj, keservesebb a kínja, mert új, mint a rég balsorsué. A szükség már szorongatott: nincs étel s ruhám se, testem fedni: azt kell hordanom, miben hajóm roncsán kiúsztam, látszik is. A többi peploszom, sok ékes köntösöm a tenger martaléka lett. A nőt pedig, ki mind e bajt ránzúditotta, egy sötét barlangba rejtettem, hol életbenmaradt barátaim jól őrzik: így jöhettek el. Magam próbálok otthagyt barátaim 666 (392-430) számára élelmet, meg ezt-azt gyűjteni. Látván e ház párkányzatát körös-körül s a büszke kőkaput, mi főemberre vall, elindultam feléje: gazdagtól előbb remélhetik hajósaim, hogy adni fog; a legjobb szándékú sem adhat semmiből. Hahó! Kijönne tán a házból egy kapus, s ínségemről a bentieknek vinne hírt?

ÖREGASSZONY

(előbb bentről szólal meg, aztán kilép)

Ki az, ki áll kapunk előtt? Nem mégy odébb? A főbejáratot mit állod el? Beléd botolhatnak gazdáimék. Halál fia minden hellén, itt nem terem nekik lakás!

MENELÁOSZ

Öregasszony, jól beszélsz, szavadban nincs hiba; hallgathatok reá, de csillapítsd dühöd.

ÖREGASSZONY

Eredj, idegen! itt őrt nekem kell állanom, hogy egy hellén se jusson át a nagykapun.

MENELÁOSZ

Hohó, ne nyúlj hozzám, eressz! Mit lökdösöl?

ÖREGASSZONY

Próbáltam szépszerével is. Magadra vess!

MENELÁOSZ

Menj már be gazdáidhoz és vidd hírül azt...

ÖREGASSZONY

Keserves vége lesz, ha rólad hírt viszek.

MENELÁOSZ

Sértetlenség minden hajótörött joga.

ÖREGASSZONY

Zörgess, ha mondom, más kapun. Van ház elég.

MENELÁOSZ

Nem, ebbe kell bemennem. Asszonyoság, eressz!

ÖREGASSZONY

Erőszakkal lökessetek ki, szemtelen?

MENELÁOSZ

Ó, jaj, hol vagy, hová levél, dicső hadam?

ÖREGASSZONY

Lehettél másutt fényes úr, itt nem vagy az. 667 (431-456)

MENELÁOSZ

Jaj istenem, hogy sértegetnek, bántanak!

ÖREGASSZONY

Szemed könnyel mért nedvesíted? Mit siratsz?

MENELÁOSZ

Hajdanvolt boldog életem szép napjait.

ÖREGASSZONY

Barátaiddal oszd meg inkább könnyeid.

MENELÁOSZ

Milyen föld ez, s kié e dús királyi ház?

ÖREGASSZONY

A ház Próteuszé, és Aigüptosz földje ez.

MENELÁOSZ

Aigüptosz? Jaj, hová került szegény fejem!

ÖREGASSZONY

Haragra mért gerjeszt a Nílus hús vize?

MENELÁOSZ

Nem rá haragszom, csak jajongok sorsomon.

ÖREGASSZONY

Nemcsak neked van rossz sorod, sok másnak is.

MENELÁOSZ

S királyod, az, kit megneveztél, honn van-e?

ÖREGASSZONY

Az ott a síremléke; fia uralkodik.

MENELÁOSZ

Akkor hát ő; eltávozott, vagy bent mulat?

ÖREGASSZONY

Nincs itthon, s ellensége minden hellaszi.

MENELÁOSZ

S miért e gyűlölet, mely engem sem kiméi?

ÖREGASSZONY

Helené, a Zeusz leánya, itt nálunk lakik.

MENELÁOSZ

Hogy mondtad? Mit beszélsz nekem? Mondd újra: ki?

ÖREGASSZONY

Tündareósz lánya; hajdanán Spártában élt.

MENELÁOSZ

Honnan került e földre? Mit jelentsen ez? 668 (457-475)

ÖREGASSZONY

Lakedaimónból, hazuról érkezett ide.

MENELÁOSZ

Mikor?

(Félre)

Megszöktették a barlangból? Hogyan?

ÖREGASSZONY

Mielőtt az akháj had Trója ellen útrakelt.

De menj már innét, mert e házban sorscsapás

vert fészket, dúlva holt királyunk otthonát.

Roszkor jöttél: gazdám, ha elkap, biztosan

halállal vendégel meg élelem helyett.

Én jó szívvel volnék irántatok, kemény

beszédre csak félelmem indít, zord uram.

(Bemegy)

MENELÁOSZ

Mit mondjak? mit gondoljak? újabb bajt tetéz
az eddig elviselt bajokra végzetem:
mert míg Trójából visszaszerzett asszonyom
magammal hoztam s őrzik egy barlang ölén,
hallom, hogy itt e házban él egy nőszemély
régóta már, és hordja asszonyom nevét.
És azt is mondta róla, hogy Zeusz gyermeke!
Megeshet, hogy van földi férfi* Zeusz nevű
a Nílus partján? nincs, csak egy, a mennybeli.
És Spárta névre hallgató más föld van-e,
mint az, hol szépnádú Eurótász hömpölyög?
Tündaréószból sincs több alighanem sehol;
Lakedaimón földje, Trója szintén egyszeri
nevek, vagy nem? Nem is tudok mit mondani.
Talán, miképpen sok vidéket hord a föld,
éppúgy sok ember van, ki egy nevet visel,
sok város és sok asszony is: nem nagy csoda.

S a vén cseléd hiába rémiszt, el nem űz,
mert nincs oly barbár szívű férfiú, ki ha
nevem meghallja, élelemmel nem segít:
hisz Trója égését s a felgyújtó dicső
nevét a föld minden zugában ismerik.
Megvárom hát a ház urát; csak két eset
lehetséges: ha durvalelkű, elfutok
s elrejtőzöm hajótörötteim között; 669 (476-509)
ha meg szelíd természetű, megkérhetem,
a legszükségesebb javakkal lásson el.
Bár sok bajom között leginkább ez gyötör:
király létemre más királytól koldulok
ételt. Hiába! Kénytelen vagyok vele.
Mert nemcsak én mondom, de régi bölcseség:
a zaklató szükség a legnagyobb erő.

Meneláosz félrehúzódik, a Kar ismét bevonul a helyére

KAR

Hallottam a jós-ihletű leányt,
kinyilatkoztatta a palota
mélyén, hogy Meneláosz még nem
jár lent, a feketéllő
Ereboszban, nem rejti föld,
hanem a habokon szertebolyong,
hányattatva nem ér kikötőt
hazája partvidékén,
tengődve körbekereng
baráttalan, nyomorultul,
sokfele hordja a föld,
amióta a tengeren útnak eredt
bárkája a trójai földről.

Helené kijön a palotából s ismét Próteusz sírja felé indul

HELENÉ

Megyek megint a sírra, jó helyem van ott;
megtudtam Theonoé szerencsés híreit,
s ő színgazságot beszél; kétségtelen,
hogy él a férjem s látja még a fenti fényt,
s bár tévelyeg soká a tenger számtalan
útján, sínylódve erre-arra úzetik,
egyszer megérkezik s a kínja végetér.
Csak azt nem mondta: boldog élet vár-e rá?
Én meg nyíltan nem merem erről kérdeni,
a hallott hírnek úgy örültem: férjem él.
Sőt, nincs is messze, mondta, itt vetette ki 670 (510-540)
hajótörötként őt s néhány társát a víz.
Ó, jössz-e már? Mikor jelensz meg, várvavárt?
(Észreveszi Meneláoszt)

De jaj, ki ez? Hát nincs sehol bűvőhelyem,
Próteusz gonosz szülötte itt is tőrbeejt?
Mint bakkhánsnő vagy vágató csikó, futok
a sírkő oltalmába: mert vad külsejű
e férfiú, s énrám vadászik biztosan.

MENELÁOSZ

Te ott, ki rémülten, hanyatthomlok rohansz
a sír tövébe, hol magasba száll a láng,
maradj! miért félsz? feltűnéseid, szép alak,
megrendít és nem jön ki szó a torkomon.

HELENÉ

Ez jogsátság! Asszonyok, jaj, visszatart
a sírtól itt e férfi, elfog, elcipel
a zsarnokhoz, kinek frigyétől rettegek!

MENELÁOSZ

Rabló én nem vagyok, lator szolgája sem.

HELENÉ

Köntös helyett rongyok borítják testedet.

MENELÁOSZ

Ne ríjjadozz, tartsd vissza fűrge lépteid!

HELENÉ

Megállok, mert elértem ezt a sírkövet.

MENELÁOSZ

Ki vagy? miféle látomás vagy, asszonyom?

HELENÉ

S ki vagy te? rólad én is ezt kérdezhetem.

MENELÁOSZ

Ilyen hasonlóságra nem volt példa még!

HELENÉ

Ó, istenek! isten a kedvesünkre-ismerés!

MENELÁOSZ

Hellén nő vagy, megmondanád, vagy itteni?

HELENÉ

Hellén, s szeretném tudni rólad is, ki vagy.

MENELÁOSZ

Ha rád nézek, mintha Helenét látná szemem! 671 (541-565)

HELENÉ

Enyém meg Meneleóoszt, ha rád néz. Nincs szavam!

MENELÁOSZ

Ráismertél a sorsüzette férfira.

HELENÉ

Ó, végre két karjába zárhat asszonyod!

MENELÁOSZ

Miféle asszonyom? Ne érintsd peploszom!

HELENÉ

Kit egykor Tündareósz, apám, hozzád adott.

MENELÁOSZ

Ó, fényhozó Hekaté, ne küldj rémlátomást!

HELENÉ

Az ő cselédje, éj lidérce nem vagyok.

MENELÁOSZ

De én se két asszonynak egy szál férjura.

HELENÉ

Miféle más asszonnyal osztod ágyadat?

MENELÁOSZ

Most barlang rejti; Ílionból hoztam őt.

HELENÉ

Csak én vagyok, nincs kívülem más hitvesed.

MENELÁOSZ

Csak nem bolondultam meg, és jól lát szemem?

HELENÉ

Ha rámnézel, nem asszonyod néz vissza rád?

MENELÁOSZ

Tested hasonló, csakhogy ez csalóka kép.

HELENÉ

Nézz meg! mit kívánsz még, te bölcsek bölcse, mondd!

MENELÁOSZ

Egészen úgy nézel ki, nem tagadhatom.

HELENÉ

Saját szemednél lelsz-e jobb tanácsadót?

MENELÁOSZ

Sántít a dolog, mert ott a másik asszonyom.

HELENÉ

Nem én mentem Trójába, képmásom csupán. 672 (566-584)

MENELÁOSZ

Ki készíthet testet, le-fel tekintgetőt?

HELENÉ

Légből kapott, istencsinálta nő amaz.

MENELÁOSZ

Melyikük formálta? Képtelenséget beszélsz!

HELENÉ

Héré, hogy őt ölelje Parisz, így elcserélt.

MENELÁOSZ

Hogyan lehettél egy időben itt meg ott?

HELENÉ

A test csak egy helyen van, sokfelé a név.

MENELÁOSZ

Eressz el! Épp elég bajom volt eddig is.

HELENÉ

Hát elhagysz engem, s tünde kép után szaladsz?

MENELÁOSZ

Ég áldjon, mert Helené szakasztott mása vagy.

HELENÉ

Végem van! megtalálva elveszítelek.

MENELÁOSZ

A háború nagyobb bizonyosság, mint szavad.

HELENÉ

Jaj, kit próbált meg úgy a sors, mint engemet?!

Elhagy legkedvesebbem, és nem juthatok

Hellaszba, nem látom hazámat már soha.

HÍRNÖK

(jó)

Meneláosz, végre rádtalálok! kajtatom

e barbár föld minden zugában, hol lehetsz?!

utánad küldtek otthagyt barátaid.

MENELÁOSZ

Mi történt? barbár horda fosztogat talán?

HÍRNÖK

Csoda történt! bár még ez se méltó szó reá.

MENELÁOSZ

Mondd hát! nagy ujdonság lehet, hogy így sietsz.

HÍRNÖK

Haszontalan volt annyi küzdésed, bajod. 673 (585-605)

MENELÁOSZ

Mit gyászolsz régi gondokat? Mondd híredet!

HÍRNÖK

A hitvesed felment az éther árjai

közé, beléolvadt, az égbe rejtezett;

s amint a barlangból, hol őriztük, kiszállt,

ekképpen szólott: „Ó, szerencsétlen phrügek

s szegény akhájok, kik Szkamandrosz partjain

miattam, Héré csele miatt meghaltatok

a balga hitben, hogy Parisz Helenével él!

Most hát, midőn a rámszabott idő letelt,

s megtettem, mit kívánt a sors, én elmegyek

atyámhoz, az égbe. Így a Tündareósz-leány

ártatlanul lett hírhedett, szegény feje.”

(Észreveszi Helenét)

Ó, Léda lánya! köszöntlek! itt vagy, asszonyom?

Én meg most hoztam hírül épp, hogy a csillagok

közé mentél, bár szárnyaidról mostanig

nem tudtam. Nem hagyom, hogy újra csúfot úzz

belőlünk! Épp elég a baj, mit Ílion

alatt miattad túrt urad s bajtársai.

MENELÁOSZ

Ez ugyanaz: egybevág a két beszéd, tehát

igazat mondtál! ó, vágyva vágyott, drága nap,

mely téged ölelő karjaimnak visszaad!

HELENÉ

Ó, férfiak legkedvesebbje, Meneleósz,

a vén idő most friss örömnak ad helyet!

Gyönyörűségem, az uram, enyém megint,

kedveseim, átöleli

szerető karom annyi hajnal-lángolás után.

MENELÁOSZ Te is az enyém vagy: annyi mindent mondanék,

de nem tudom magam se, honnan kezdjem el.

HELENÉ

Boldog vagyok, fejemen hajam magasba
repes, s a könnyem záporozva omlik;
öleli tagjaidat, gyönyörűségemet
két karom, hitvesem! 674 (606-637)

MENELÁOSZ

Ó, édes látomány! elszállt a mérgem,
enyém a Zeusz meg Léda szép szülötte,
kit hajdan a fehérlovú ikerpár*
fáklyafényben legboldogabbnak dicsért,
dicsért, de palotából az isten máshová
vitt el, magasabb hivatást szánva néked e násznál.

HELENÉ

A bajunk, a javunk egyesít, te meg én megint
együtt vagyunk, élvezve sorsunk kegyét.

MENELÁOSZ

Élvezheted is; ezért imádkozom veled:
kettőnk közül nem szenved ez, míg boldog az.

HELENÉ

Barátnőim, nem sírok eddigi
keserű sorsomon.

Az enyém az uram, az uram, kire
évek hosszú során át vártam: Trója alól megjön-e?

MENELÁOSZ

Tiéd vagyok, s te enyém; mögöttem számtalan
nehéz nap - így akarta istennőnk, tudom.
Örömben sírok, könnyeimet a gyönyör
csalta elő, nem a bánat.

HELENÉ

Mit mondjak? Hát remélhet ember ennyi jót?
Hirtelen keblemre szoríthatlak!

MENELÁOSZ

És én is téged! Ílionban tudtalak,
azt hittem, a komortornyú várba mentél.
Házamból, az istenekre, hogy suhantál ki, mondd?

HELENÉ

Ej, ej, keserves útra indulsz,
ej, ej, keserves lesz hallanod.

MENELÁOSZ

Szólj: meghallgatható, mit isten küld reánk.

HELENÉ

De visszariaszt, amit el kell mondanom, undorít.

MENELÁOSZ

Csak mondd! Kalandjaidról édes hallanom. 675 (638-665)

HELENÉ

Nem epekedtem én barbár ifju után,
nem evezős bárkán
menekültem, bűnös szerelem el nem ért...

MENELÁOSZ

Ki rabolt el földedről, milyen sors-küldte lény?

HELENÉ

A Zeusz, a Zeusz fia, ó, uram, Hermész
hozott a Níluspartra.

MENELÁOSZ

Ilyen csodát! Ki küldte? Megdöbbszavad.

HELENÉ

Csupa könny vagyok, úszik szemem a könnyben!

Zeusz felesége, ő okozta vesztemet.

MENELÁOSZ

Héré? miért kívánt ilyen rosszat nekünk?

HELENÉ

Ó, jaj, rám bajt hozó források, vizek,

ahol az istennők

fürödtek: onnan eredt az ítélet!

MENELÁOSZ

ítélet által küldte Héra rád a bajt?

HELENÉ

Parisz elől így dugott el.

MENELÁOSZ

Ezzel? Hogy?

HELENÉ

Küprisz velem csalogatta...

MENELÁOSZ

Szegénykém!

HELENÉ

Szegénykéd így jutott Egyiptomba.

MENELÁOSZ

S helyedre képmásod került? Már értelek.

HELENÉ

Jaj a te, jaj a te kínjaid, édesanyám, okuk én vagyok, én!

MENELÁOSZ

Miről beszélsz?

HELENÉ

Nincs már anyám! nyakára halálhozó

kötelet kötözött a balnászu, szégyenem miatt. 676 (666-687)

MENELÁOSZ

Ó, jaj! És Hermioné leányom, él-e még?

HELENÉ

Hajadon, ó, uram, gyermektelenül nyögi

meg-nem-esett bukásomat.

MENELÁOSZ

Ó, házam feldúlója, Parisz, a tetteredért

utolért a halál, s teveled sokezernyi

ércfegyveres Danaoszt.

HELENÉ

Hazámtól messzedobott, sanyarusorsu átkozottat,

az isteni akarat, városomtól és tőled, uram,

de palotádat, nyoszolyádat nem buja gyönyörért,

nem önként hagytam el!

KARVEZETŐ

Ha mostantól jósors lesz osztályrészetek,

kárpótol majd a boldog élet mindenért.

HÍRNÖK

Meneláosz, örömtökbe vonj be engem is:

dereng nekem, de nem világos még az ügy.

MENELÁOSZ

Csak rajta, kapcsolódj be; kérdezz hát, öreg!

HÍRNÖK

Nem érte vívtuk annyi bajjal Íliont?

MENELÁOSZ

Nem érte; rászédett az istenek csele,
csak száználmas ködkép került kezünk közé.

HÍRNÖK

Mit mondsz?

Csak egy ködképért fáradoztunk, hasztalan?

MENELÁOSZ

Okozója Héra és a hármuk versenye.

HÍRNÖK

S ez itt valóban létező és hitvesed?

MENELÁOSZ

Valóban ő az; én tudom, nekem hihetsz.

HÍRNÖK

Leányom, sokszínű az isten, mondom én,
s homályba rejtező. Jól forgat erre is, 677 (688-712)

meg arra is mindent; az egyik küszködik,
a másik nem küzdött, de rútul pusztul el -
nem áll szilárdan semmi, mert a sors ilyen.

Te is, meg férjed is sokat küzdöttetek,

a szóbeszéd ellen te, dárdájával ő;

igyekeztével semmit el nem ért, de most
a boldogító kincs magától lett övé.

Nem hoztál ősz apádra és a Zeusz-fiak
fejére hát szégyent, a hír csak ráfogás!

Eszemben van most is menyegződ ünnepe,
a fáklyákkal hogyan futottam négylovas
kocsid mellett, s te fent a kasban ővele -
hogy hagyta el, mint mátká, édes otthonod.

Mert csak rossz szolga nem siet gazdáival
együtt örülni, s gyászukon jajongani.

Én is, bár szolgának születtem, hadd legyek
a hűséges, derék szolgák közül való;

ha már úgy van, hogy nem lehet szabad nevem,
legyen gondolkodásom az: mert jobb az egy
rossz, mint a kettő: hogyha rossz szándéku is,
ki szolgaként hallgatja más parancsait.

MENELÁOSZ

Menj hát, öreg, ki annyi harcon-vészen át
mellettem állva, kínjaimnak társa vagy
és most éppúgy a jósoromnak részese,
s vidd otthagyt barátaimnak hírül azt,
amit magad láttál: mi történt, hogy vagyunk,
s mondd meg nekik, hogy ott a parton várjanak
türelmesen, mert azt hiszem, nagy munka lesz
kicsempész nem sikerrel innen asszonyom;
résen legyen mindenki, s együtt szökni kész
a barbár üldözők elől, mihelyt lehet.

HÍRNÖK

Úgy lesz, királyom. Látom én, haszontalan

minden jövendölés,* s hazugsággal teli!

Tűzből se olvasnak ki épkezláb jelet,

madárrikoltásból sem; együgyű a hit,

hogy emberekhez szól a röpködő madár.

Hisz nem figyelmeztette Kalkhasz társait, 678 (713-749)

látván: ködképerért hal meg annyi hős akháj,
s Helenosz se, hagyta lángba veszni városát.
Nem akarta isten, tán azért, azt gondolod?
Akkor minek jósoldatunk? Áldozni kell,
jóslás helyett az istenekhez esdeni;
mert életünk hiú csalétke ez csupán,
a tétlent máglyaláng se gazdagítja meg:
a legjobb jós a tetterő s a józan ész.

KARVEZETŐ

A jósfélékről én is így gondolkozom:
szerintem is, hogy baj ne érje otthonunk,
legjobb jövendőlés az istenek kegye.

HELENÉ

Legyen; tehát idáig ez rendjén van így.
De hogy menekültél meg, szegénykém, Ílion
alól? Az ember tudni vágyik, bár haszon
nélkül való, mit éltek át szeretteink.

MENELÁOSZ

Egyszerre, egy szóval de sokról kérdezel!
Minek meséljem a vést az Égei-tengeren,
s mit Naupliosz gyujtott, Euboa tűzjelét,
Kkrétét s Libüét, a sok bejárt város nevét,
vagy Perszeusz szirtfokát?* be úgyse telsz vele,
s én végigszenvedném megint az elsorolt
gyötrelmeket, megkétszerezve bánatunk.

HELENÉ

Szebben feleltél, mint ahogy kérdeztelek.
Hát hagyd, csak ennyit mondj: milyen soká dobált
hátán a tenger, mint a sós víz vándorát?

MENELÁOSZ

A tíz évhez, mit Ílionban éltem át,
még hét esztendő jött, amit hajóimon.

HELENÉ

Ajaj, szegénykém, az bizony hosszú idő!
Túlélted ott, s újabb halálveszély les itt.

MENELÁOSZ

Hogyhogy, miért? Végem van! Asszony, mit beszélsz? 679 (750-779)

HELENÉ

Menekülj, de tüstént, fuss e földről messzire!
Nyomban megöl, ha itt talál, e ház ura.

MENELÁOSZ

Milyen tettért érdemlem ezt a büntetést?

HELENÉ

Megjöttél hirtelen s frigyünk útjába állsz.

MENELÁOSZ

A hitvesemmel nászra kíván lépni más?

HELENÉ

Orcátlan vétket elkövetni ellenem.

MENELÁOSZ

Nagy úr az illető, talán király is itt?

HELENÉ

E föld uralkodója, Próteusz gyermeke.

MENELÁOSZ

Ez hát a talány, miről a szolgáló beszélt!

HELENÉ

Melyik barbár kapun kopogtattál? Ezen?

MENELÁOSZ

Ezen; s mint egy bitangot, úgy zavartak el.

HELENÉ

Csak nem koldultál tőlük ételt? jaj nekem!

MENELÁOSZ

Nem éppen szószerint, de voltaképp igen.

HELENÉ

S tisztában vagy most tervezett frigyemmel is.

MENELÁOSZ

De nem tudom, hogy ágyadat megóvtad-e?

HELENÉ

Tudd meg, hogy érintetlen őriztem neked.

MENELÁOSZ

Hol van bizonyosság rá? Örömmel hallanám.

HELENÉ

Látod keserves vackom itt, a sír kövén?

MENELÁOSZ

Látom, szegénykém, almodat; mivégre kell?

HELENÉ

Oltalmat esdek itt a durva vágy elől. 680 (780-799)

MENELÁOSZ

Oltár hiján, vagy így szokás barbár helyen?

HELENÉ

Megóv e sír, akár egy isten temploma.

MENELÁOSZ

Hát nem hajózhatom veled békén haza?

HELENÉ

Kivont kard vár reád az én ágyam helyett.

MENELÁOSZ

Nincs még egy ilyen boldogtalan, mint én vagyok!

HELENÉ

Ne röstelld hát, siess el innen, míg lehet!

MENELÁOSZ

Érted dúltam fel Íliont, s itthagyalak?

HELENÉ

Jobb lesz, ha elfutsz, mint ha meghalsz ágyamért.

MENELÁOSZ

Ez Trója hőséhez nem illő gyávaság!

HELENÉ

Ne tervezgesd, nem ölheted meg zsarnokom.

MENELÁOSZ

Miért nem? tán nem fogja habtestét a vas?

HELENÉ

Meglátod! lehetlent csak oktalan kisért.

MENELÁOSZ

Hogy megkötözzék, szótlantul nyújtsam kezem?

HELENÉ

Nem lelsz kiutat: csak csselfogással jütsz tovább.

MENELÁOSZ

Meghalni jobb tevékenyen, mint tétlenül.

HELENÉ

Menekvésünkre egy reményem van csupán.

MENELÁOSZ

Megnyerni kell vagy merni, pénz vagy szó segít?

HELENÉ

Ha érkezésed zsarnokom nem tudja meg.

MENELÁOSZ

Ki szólna rólam? Hisz nem ismer fel, ha lát. 681 (800-818)

HELENÉ

Van egy szövetségese, ki istenekkel is felér.

MENELÁOSZ

Egy hang lakik talán a háza rejtekén?

HELENÉ

Nem hang, hanem testvére, Theonoé nevű.

MENELÁOSZ

Valódi jósnév; s mit csinál a lány? beszélj!

HELENÉ

Mindent tud, és elmondja jöttödöt neki.

MENELÁOSZ

Elvesztem, mert előle el nem bújhatok!

HELENÉ

Ha esdekelve rá lehetne bírni őt -

MENELÁOSZ

Hogy mit tegyen? Milyen reményt oltasz belém?

HELENÉ

Ne mondja meg bátyjának érkezésedet.

MENELÁOSZ

Ha rábeszéljük, lesz menekvésünkre mód?

HELENÉ

Könnyen, ha támogat; titokban semmiképp.

MENELÁOSZ

A te dolgod ez: nővel hamar szót ért a nő.

HELENÉ

Máris futok, hogy átöllejem térdeit.

MENELÁOSZ

Menj hát! s ha elhárítja kérésünk, mi lesz?

HELENÉ

Meghalsz, s reám erőszakolt nász kínja vár.

MENELÁOSZ

Erőszakolt? a hitszegésre jó ürügy!

HELENÉ

Fejrede, íme, esküszöm szent esküvel...

MENELÁOSZ

Hogy kész vagy halni is, de nem lesz más urad?

HELENÉ

Öljön meg kardod engem is: melléd rogyok. 682 (819-837)

MENELÁOSZ

Érintsd esküd pecsétjeként a jobbomat.

HELENÉ

Fogadom: ha meghalsz, nem ragyog több nap reám.

MENELÁOSZ

Én is, ha nem leszel, bevégezem életem.

HELENÉ

S milyen halállal halhatunk dicső halált?

MENELÁOSZ

E síron öllek meg, s utánad önmagam.

De nagy küzdelmet kell először küzdenünk,
az ágyadért. Hadd lássam azt a vakmerőt!
Trójában szerzett hírnevemre nem hozok
szégyent, nem térhetek gyalázzal haza,
ki megfosztottam hős Akhilleusztól Thetiszt,
láttam kardjába dőlni Telamón zord fiát,
Aiaszt, s Nesztort gyermektelenül; ne tartanám
most érdemesnek halni hitvesem miatt?
Hisz mindenképp megéri, mert az istenek^
ha bölcssek, a bátor férfiúra, kit ellene
öl meg, sírjában könnyű földet hintenek;
a hitványakra kőrögöt hajít kezük.

KARVEZETŐ

Ó, istenek, bárcsak szerencsés lenne már
a Tantalosz-vér, s véget érne sok baja!

HELENÉ

Jaj, én szerencsétlen! Megint utolért a sors!
Jól el vagyunk intézve, Meneleósz! közég
a jósnő, Theonoé, a házból! zárai
csikordulnak már. Fuss el! és ha elszaladsz?
Ő tudja jól, ha lát, ha nem lát, jöttödöt.
Ez aztán balszerencse! ó, jaj, meghalunk!
Tróját, a barbár földet épen hagytad el,
s itt újra barbár kardok éle vár reád.

THEONOÉ

*(kilép a kapun, két szolgáló kíséretében; ezek a következő sorokban leírt szertartás kellékeit viszik:
az egyik ként éget magasra tartott serpenyőben,
a másik égő szurokfáklyát lobogtat)* 683 (838-864)

Vezess - te fáklyák és az éthert füstölő*
kén fényét fenn hordozva, szent szokás szerint,
hogy tisztán küldje ránk fuvallatát az ég;
te meg ösvényemre vess - ne árthasson, ha tán
gonosz láb érintette - tisztító tüzet,
és míg elérem, tartsd elém szövétneked.
Aztán, betöltve az istenek szolgálatát,
vigyétek vissza a házba tűzhelyünk tűzét.

(Helenéhez)

Helené, nos, mit szólsz jóslatomhoz, hogy bevált?
Megjött a férjed, Meneleósz, előtted áll,
hajóit elvesztette és képmásod is!

(Meneláoszhoz)

Te szegény, most, annyi baj s viszontagság után
nem tudhatod, hazatérsz-e végre, vagy itt maradsz?

Mert épp ma lesz Zeusznál a sorsodról vita
az istenek közt, összeülve döntenek:

Héré, ki eddig ellened volt, jót akar
most: azt kívánja, térj szerencsésen haza
Helenével, s Hellasz lássa így: hamis frigyet
kötött a Küprisztől jutalmazott Parisz;
Küpris meg azt akarja, hogy ne térj haza,
mert szégyen lenne rá, ha napvilágra jut,
hogy szépség-díját talmi friggyel vette meg.
Tőlem függ most: jelentve Küpris óhaja
szerint jöttöd bátyámnak, elveszítselek,

vagy megmentsem, Hérát segítve, életed,
kijátszva testvérem, ki megbízott vele:
szóljak, ha útban hazafelé e földre érsz.
(A szolgálokhoz)

Ki menne bátyámhoz legott jelenteni,
hogy itt van e férfi? Így nem érhet semmi baj.

HELENÉ

Ó, szűz, esdeklek, átölelve térdedet,
eléd borulva, földrevert boldogtalan,
végy oltalmadba engem és most visszanyert
uramat, kit tán meghalni látok csakhamar:
ne add bátyád tudtára, hogy megérkezett
szerelmes karjaim közé a váravárt. 684 (865-899)

Könyörgök, mentsd meg őt! s a testvéred miatt
az istenes viselkedést ne vesd oda,
sérelem árán jogtalan hálát ne végy.
Mert isten gyűlöli az erőszakot, s amit
szerzünk, ne rablással szerezzük, arra int:
le kell a jólétről, ha bűnös, mondani.

Hiszen közös, minden halandóé az ég,
s a föld is: nincs jogunk a házunkat rabolt
javakkal, idegen holmival megtölteni.
Engem, szerencsésen, de gyötrelmemre is,
Hermész bízott apádra: óvjon, míg uram
megjön, s ő itt van most, hogy épen átvegyen.
De hogy vegyen, ha meghal? És hogy adhat át
egy élő asszonyt holt urának pártfogóm?

A mérvadó az isten és apád legyen:
vesd latra, az isten s ő, ha él, kész volna-e
a másét visszaadni, vagy megtartaná?

Nem tartaná meg. Épp ezért ne légy komisz
bátyádnak jó apádnál engedelmesebb.

Ha jós létedre s szent ügyek tudójaként
apád igaz tettére pusztulást hozol,
s igazat inkább igaztalan bátyádnak adsz,
rútul fest: tudni minden istentől valót,
jelent-jövőt, s nem tudni, hogy mi jó s igaz.

Nézz rám, a sok csapás alatt hogy görnyedek,
ments meg, s mit szűken mért a sors, toldozd ki te,
hiszen Helenét minden halandó gyűlöli,
mert hűtlen nőnek tartanak, ki Phrúgia
arany várában élt egész Hellasz szerint.

De ha visszatérek s újra Spártában leszek,
hallják s látják: az istenek fondorlata
okozta vesztüket, s nem voltam áruló;
s ha így jóhírem visszaszerzem, lányomat,
kit nem vesz el most senki, férjhezadhatom,
s keserves bujdosásom, itt töltött nehéz
időm után élvezhetem dús otthonom.

Ha síri hant borítaná phrűg földön őt,
távolról ontanám szerelmes könnyeim:
de itt van épen, s most ragadják tőlem el? 685 (900-938)

Ne tedd ezt, szűz! Oltalmadért esdek, segíts,
méltass e kegyre és kövesd apád igaz

példáját: mert a gyermekekről mondhat-e az ember szebbet, mint hogy atyjuk nyomdokán haladnak, életmódjuk éppolyan nemes?

KARVEZETŐ

Könnyekre indít férjedért esdő szavad,
könnyekre indítasz te magad is. Most pedig
halljuk Meneleóoszt, életéért hogy beszél.

MENELÁOSZ

Én nem bírnék térdedhez esdve hullani,
szemem könnyel mocskolni sem; nem hozhatok
Trójára szégyent, gyáva féreg nem leszek.
Bár azt mondják, a tisztaszívű férfihoz
illő,* ha nagy baj éri, könnyet ontani;
de ezt a szépet én, ha tényleg szép dolog,
mégsem választanám a bátorság helyett.

Ha jónak látod hát, hogy egy vendég utast
megments, ki joggal kéri vissza hitvesét,
add vissza, s mentsd meg életem; ha pedig nem, én
nem most először, hajh, sokadszor küszködöm
balsorsommal, de te most leszel gonosz leány.
Mit hozzám méltónak s jogosnak gondolok,
s leginkább megragadja szíved is, tudom,
ölelve sírkövét, atyádnak mondom el:
„Ó, aggastyán, ki itt, e kőszírban lakol,
add vissza, téged kérlek esdve, hitvesem,
kit Zeusz küldött hozzád, hogy őrizd meg nekem.
Tudom, holtodban vissza már nem adhatod,
de hogyha atyját szólítom lenről, e lány
vigyáz, hogy eddig csorbíthatlan jóhired
ne érje szennyfolt, és a döntés tőle függ.

Ó, lenti Hádész, téged is hadd hívjalak
szövetségesnek! Épp elég test lett tied
kardom nyomán őérte, váltságdíjaként.
Vagy őket add most vissza, étellel tele,
vagy kényszerítsd e lányt, legyen hatalmasabb
derék atyjánál, s adja vissza kedvesem. 686 (939-974)

De ha mégis elvennétek asszonyom, magam
hadd mondjam el, mit ő imént elhallgatott:
nagy esküvel fogadtam, ó, szűz, jól figyelj,
hogy testvéreddel harcba szállanék legott,
s vagy ő hal meg, vagy én: beszédem egyszerű.
Ha pedig nem áll ki küzdelemre, s arra vár,
e sír oltalmából az éhség úzzön el:
nem rettegek megölni nőmet, majd saját
szivembe döfni ezt a kétélű vasat,
e sír kövét hadd mossa sűrű vérpatak,
öntözve lent rögét is; és mi, két halott,
egymás mellett fekszünk a sima kőlapon,
örök gyötrelmed és apád gyalázata.
Mert asszonyomat nőül se bátyád nem veszi,
se bárki más: őt messzi útra én viszem,
holtak közé, ha otthonunkba nem lehet.

Így van: ha könnyet ontva nőre váltanám
nememet, nem nyernék mást, csupán sajnálatot.

Ölj meg, ha kedved tartja; ez dicső halál.
De inkább hallgass rám, ne légy igaztalan
s válaszd a jót, hogy visszakapjam hitvesem.
KARVEZETŐ

Csak rajtad áll, szűz, mérlegeld kérésüket:
úgy dönts, hogy az mindenkinek tetsző legyen.

THEONOÉ

Igaznak lenni vágyam és természetem,
szeretem magam s atyám szeplőtelen nevét
be nem szennyezném, és a testvérem miatt,
hogy kedve teljék, jóhírem nem rontom el.
Az igazság szentélyét magamban hordozom
születésem óta, és ez is, Néreusz kegye,
most arra int: próbáljalak megmenteni.
Hérával, mert ő az, ki jót akar neked,
egy párton állok; nem kecsegtet, bármit is
ígérne Küprisz,* nem találkoztam vele
sosem, s igyekszem szűz maradni holtomig.
Mit elmondtál atyámnak itt, perlő szavad
helyénvaló; így látom én is: vétkezem,
ha nem adom vissza hitvesed, mert jó atyám 687(975-1011)
bizonyal visszaadná, s téged is neki.
Fizetni kell ezért az alvilágban is,
és fent az emberek között is; bár nem él
a holtak tudata, halhatatlan szellemük
a halhatatlan éther alkatrésze lesz.*

De, hogy soká ne fejtegessek: hallgatók,
ahogy megkértetek, s a bátyám tébolyát
nem osztom, támogatni nem fogom soha;
neki is használok, bár a látszat mást mutat,
ha vétkesből erényes emberré teszem.
Ti meg jól nézzetek körül, hol van kiút,
én nem zavarlak, félreállva hallgatók;
de még előbb az istenekhez esdjetek,
engedje Küprisz, hogy hazádba visszatérj,
s hogy Héra jószándéka változatlanul
segítse megmentésedet, s a férjedét.

S te, holt apám, ha rajtam áll, igaztalan
hírrebe nem kerülsz igaz helyett sosem.

Theonoé és kísérete visszavonul a palotába

KARVEZETŐ

Egy jogtipró sem élhetett még boldogul,
az üdv reménye csak jogos tetteiből fakad.

HELENÉ

A szűz részéről, Meneleósz, már nincs veszély;
hát rajtad most a sor: menekvésünk ügyét
hogy üssük nyelvbe, összejátszva, süsd ki te!

MENELÁOSZ

Figyelj hát rám:* régóta egy fedél alatt
élsz s nyilván jóba vagy a király szolgálival.

HELENÉ

Hogyan, mit mondasz? Új reményt öntesz belém:

tudod, hogy kettőnk érdekében mit csinálj?

MENELÁOSZ

Rá tudsz-e venni egy lovászt, négyesfogathajtó fiút, hogy adjon egy kocsit nekünk? 688 (1012-1040)

HELENÉ

Rá tudnék; csak hogyan szökünk aztán tovább, barbár vidéken, ismeretlen sík mezőn?

MENELÁOSZ

Lehetetlen, igaz. S ha, mondjuk, én elbújva bent kétélű kardommal megölném zsarnokod?

HELENÉ

Nem engedné a húga úgysem, szóltanul nem túrné, hogy királyi testvérét megöld.

MENELÁOSZ

De meg hajónk sincs, mely menekvést nyújtana, ha megszökünk; mi elhozott, a tengeré.

HELENÉ

Hallgass ide! hátha mond okosat egy asszony is. Megengednéd, hogy élve holtak mondjanak?

MENELÁOSZ

Baljós előjel, ám legyen, ha ez segít: vállalhatom, hogy élve holtak mondjanak.

HELENÉ

Én jajgatnék, asszonyszokás szerint hajam levágva gyászolnálak a gonosz úr előtt.

MENELÁOSZ

Menekvésünkre így miképpen nyílna mód? Egy régi történetben* is volt már ilyen.

HELENÉ

Tengerbe haltál, én azért e föld urát megkérném, puszta sírba hadd temesselek.

MENELÁOSZ

Mondjuk, belemegy; de hogy szöktessük el, ha nincs hajónk, a puszta sírba képzelt testemet?

HELENÉ

Bárkát is kérek, hogy halotti díszeid hullámsírodba, ejvihessem rajta én.

MENELÁOSZ

Jó csel, csak egy hibája van: ha szárazon enged csak eltemetni, tervünk füstbemegy.

HELENÉ

Azt mondom: Hellaszban, minálunk, nem szokás tengerbehaltnah aitnak földön adni puszta sírt. 689 (1041-1066)

MENELÁOSZ

Így biztosan sikerül. S a bárkán elmegyek én is veled, s a díszet együtt szállítjuk el.

HELENÉ

Hát persze! Ott vársz útrakészen, és veled a vézből élve partot ért hajósaid.

MENELÁOSZ

S mihelyt a bárka horgonyát felszedhetem, kardjával - férfi férfi mellett - mind kiáll.

HELENÉ

Neked kell mindent végrehajtanod; csupán

kegyes szelet kapjon vitorlánk, jó utat!
MENELÁOSZ

Rendben; bajaim bevégzik így az istenek.
De mit mondasz, kitől tudod halálomat?

HELENÉ

Tőled, mert partra csak te úsztál társaid
közül, s láttad, hogy vízbefúlt Atreusz fia.

MENELÁOSZ

S a testemet fedő siralmas rongyok is
az elmesélt hajótörésről vallanak.

HELENÉ

Így épp kapóra jön, mi bajt hozott előbb,
s a balszerencse most szerencséd eszköze.

MENELÁOSZ

S be kell-e mennem a palotába most veled,
vagy üljek inkább itt a síron csendesen?

HELENÉ

Maradj csak szépen itt; ha tán vesztedre tör
a király, az apja sírja és kardod megóv.

Én meg megyek be, hogy levágjam fürtjeim,
feketére váltsam peploszom fehér színét
s véres körömmel vájjak árkot arcomon.

Nehéz tusa lesz, s kétféleképpen dőlhet el:
vagy meghalok, ha cselfogásom felfedik,
vagy megmentlek s hazámba visszatérhetek.

Úrnóm, Héré, Zeusz fekhelyének részese,
enyhítsd már két szegény halandó kínjait!
Hozzád könyörgünk, karjainkat ég felé 690 (1067-1095)
emelve, csillagvillogásban trónoló.

Te meg, ki nászommal szerezted díjadat,
ne pusztíts el, Küprisz, Dióné lánya,* most!
Nem volt elég, hogy meggyaláztál, testemet
bár nem, de barbár kézre juttattad nevem?
Ha meg akarsz ölni mégis, engedj halnom ott,
ahol születtem! Telhetetlen szomjazod
a bajszerzést, szerelmek, ármányok, család-
pusztító bájjital-csinálás mestere?
Csak tartanál mértéket! akkor édesebb
istent nem ismernénk, szavamra, mi, emberek.

KAR

Hozzád kiáltok, lombkoronás ligetek
öln lakó, kinek múzsai csarnoka gallyszövedék,
hozzád, legénekesebb,
zengedező madarunk, zokogó csalogány,
jőjj, s begyedet rezgetve kísérd siratódalomat,
hogy együtt énekeljük
a szegény Helené baját,
s a trójai asszonyok
könnyteli végzetét az akhájok
dsidazápora által,
amikor a habok mezejét szántva barbár hajón
befutott befutott Priamosz leányainak nehéz
nyavalyát hozván, frigyedet, Helené,
Lakedaimónból a balmátka, Parisz,

követve Aphroditét.

Ó, hány akháj szállott dsida s kőzuhatag
hulltán komor Hádészhez alá, lelkét kilehelve,
megfosztva fürtjeitől
szegény feleségük, az otthonuk özvegyen áll!
Hányat emésztett el, ki tüzet gyújtott,* ragyogót,
vízmosta Euboiánál,
ama bős evezős, csalárd
Kephéreusz szirtjeire
vezetve, az Égei partnál,
calicsillagu fémmel!
A meredek hegyek kikötőtlenek, viharszelek 691 (1096-1132)
a hazától messzireűzik őt, ki barbárruhás
jutalom-civakodtatót
visz a hajón, görögökre csapást, köd-arát,
a Héra-adta képmást.

Mi isten, mi nem isten, mi közbeeső,
ki mondja meg, bárhogy kutat
távoli célt a halandó?
látja, az istenek
erre meg arra hajolnak,
ellene mond a jövő
a voltak is váratlanul.
Helené, te Zeusz lánya vagy, ő az atyád,
mert szárnyat öltve egykor ő
nemzett volt Léda ölen.
S Hellasz-szerte lám, milyen hir kísér:
te vagy a bűnös, a céda, istentelen! nekem ez
csupa homály, mind, ami emberi;
csak az isteni szó színigazság.

Esztelenek, kik az erényt háborúban
szerzitek! a bős dárdák hegye nem
szünteti meg, ki nem oltja
a halandók bajait.
Ha vitáinkban csak a vér
döntene, városainkat
a harc nem hagyná el sosem.
Így Priamosz földjén se marad csupa rom,
ha szóval döntik el vitás
dolgodat, ó, Helené.
Most Hádész nál lakoznak mind, alant,
falaikat pedig a láng, akár Zeusz tüze, szórta szét;
csak a kinokra tetézed a kint,
szaporítod a bút, a jajteli bajt.

Theoklümenosz megérkezik a vadászatról, szolgálival és kutyafalkájával 692(1133-1164)

THEOKLÜMENOSZ
Köszöntlek, síremlék! azért temettek
kapunk elé, Próteusz, hogy üdvözöljelek
mindig: ha házából kilép vagy visszatér,

köszönt, atyám, Theoklümenosz, a gyermeked.
Ti meg, szolgák, kutyáimat s a vadfogó
hurkot, hálót vigyétek a palotába be.

A szolgák bemennek

Sokat szidalmaztam magam már eddig is,
miért nem büntetem halállal a kártevőt.
Most is hallom, hogy megjelent a földemen
egy hellén, loppal átjutott az örökön;
csak kém lehet, vagy orvvadász: Hellenére les,
hogy elszöktesse. Ha elkapom, halál fia!

(A sírra pillant)

Ajaj!

Meg is történt már minden itt alighanem:
elhagyta oltalomhelyét a sír kövén
s földemről elszökött a Tündareósz-leány.
Hé, nyissatok kaput, ti bent! Oldjátok el
a lovakat jászluktól! befogni, emberek!
Ne szöktethessék meg mulasztásunk miatt
országomból a nőt, kit megkívántam én.

Helené jön ki a palotából, zokogva, lenyírt hajjal, gyászruhában

Megálljatok! most látom, itthon van, kit épp
űzőbe vennénk, nem szökött meg; már jön is.

(Helenéhez)

Te ott! miért vettél fekete pepioszt fehér
helyett magadra, szép fejedről fürtjeid
ollót szorongató kezed mért vágta le,
és könnyharmattal arcodat mért öntözöd
zokogva? tán keserves éji álmaid
riasztottak meg, vagy hazulról jött talán
bánathozó hír, s felkavarta lelkedet? 693 (1165-1192)

HELENÉ

Uram - mert most már így nevezhetlek csupán -
végem, megsemmisültem, oda lett mindenem.

THEOKLÜMENOSZ

Milyen csapás sújtott le? Mit mért rád a sors?

HELENÉ

Meneláosz - jaj, hogy mondjam el? - az uram halott.

THEOKLÜMENOSZ

Bár boldogít a hír, örülni nem tudok.

Kitől hallottad? Theonoé mondotta tán?

HELENÉ

Ő is megmondta, s az is, ki halni látta öt.

THEOKLÜMENOSZ

Tehát hírmondó jött, s beszámolt pontosan?

HELENÉ

Az jött. Bár menne el, hová én küldeném!

THEOKLÜMENOSZ

Ki az? Hol van? Hadd haljam én is, szószerint.

HELENÉ

Ott ül, ni! meglapult a síron. Láthatod!

THEOKLÜMENOSZ

Apollón! Jaj de ronda rongyokat visel!

HELENÉ

Férjem se festhetett különbül... jaj nekem!

THEOKLÜMENOSZ

Hová való e férfi, s honnan jött ide?

HELENÉ

Hellén; hajóúttján a férjem társa volt.

THEOKLÜMENOSZ

S milyen halállal halt meg az urad, mit mesél?

HELENÉ

Iszonyúval: elnyelték a tenger habjai.

THEOKLÜMENOSZ

És hol hajózott épp, melyik barbár vizen?

HELENÉ

Libüé szikláinál a zátonyosba fúlt.

THEOKLÜMENOSZ

S a hírnök hogy nem halt meg, egy hajón vele? 694(1193-1212)

HELENÉ

A silányabb sorsa a hősökénél néha jobb.

THEOKLÜMENOSZ

S mit mond, hol hagyta tört hajójuk roncsait?

HELENÉ

Ó, bár ott pusztult volna, Meneleósz helyett!

THEOKLÜMENOSZ

A férjed elpusztult, de ez hogy ért ide?

HELENÉ

Egy bárka, úgymond, arra járt s fölvette őt.

THEOKLÜMENOSZ

S a helyetted küldött hol van, Ílion baja?

HELENÉ

A ködképről beszélsz? az éther nyelte el.

THEOKLÜMENOSZ

Hiába vesztél, Trója, és te, Priamosz!

HELENÉ

A Priamosz-sarjak sorsa most rám is lesújt.

THEOKLÜMENOSZ

S temetetlen hagyta férjedet, vagy föld fedí?

HELENÉ

Temetetlen. Jaj, milyen szerencsétlen vagyok!

THEOKLÜMENOSZ

E hír miatt vágta le szőke fürtjeid?

HELENÉ

Kedves nekem továbbra is, ha ott van is.

THEOKLÜMENOSZ

A sorscsapást őszinte könnyel gyászolod?

HELENÉ

A húgod előtt lehetne titkom, azt hiszed?

THEOKLÜMENOSZ

Nem. Most mi lesz? Tovább is sírlakó maradsz?

HELENÉ

Miért csúfolsz, halottadat mért zaklatod?

THEOKLÜMENOSZ

Mert hú vagy férjedhez, s előlem bujdoskolsz.

HELENÉ

Többé nem. Készülhetsz a frigyre énvelem. 695 (1213-1231)

THEOKLÜMENOSZ

Elég sokára jött el, ám áldott a perc.

HELENÉ

Tudod mit? Jobb a múltra fátylat vetni most.

THEOKLÜMENOSZ

Miért? Kegyet kegyért: viszonzásul mit adsz?

HELENÉ

Engesztelődj meg, és szövetséget kötünk.

THEOKLÜMENOSZ

Jó, nem haragszom rád, el is szállt már dühöm.

HELENÉ

Hát hadd öleljem térdedet, barátomét -

THEOKLÜMENOSZ

Mivégre esdekelsz, miért borulsz elém?

HELENÉ

Szeretném eltemetni őt, holt férjemet.

THEOKLÜMENOSZ

Mi? Sírt annak, ki elveszett? Árnyat temetsz?

HELENÉ

Hellén szokás, hogy azt, ki tengermélybe vész...

THEOKLÜMENOSZ

Nos? Mondd! Pelopsz családja bölcs ilyesmiben.

HELENÉ

A peplosz gyolcsa jelzi, úgy temetjük el.

THEOKLÜMENOSZ

Temesd! A sírja bárhol állhat földemen.

HELENÉ

Nem földbe rejtjük a vízbefúlt hajósokat.

THEOKLÜMENOSZ

Hanem? a hellén szokásokat nem ismerem.

HELENÉ

Tengerre szállva visszük el, ami jár nekik.

THEOKLÜMENOSZ

Vagyis, halottadnak mit adhatok? Beszélj!

(Meneláoszra mutat)

HELENÉ

Őt kérdezd! Eddig jó sorom volt, nem tudom.

THEOKLÜMENOSZ

Köszöntlek, idegen! Jó a hír, amit hozol. 696 (1232-1250)

MENELÁOSZ

Nekem bizony nem, s holt királyunknak sem az.

THEOKLÜMENOSZ

Tengerbe fúltakat hogyan temettek el?

MENELÁOSZ

Vagyon szerint, módjuk szerint, kit így, kit úgy.

THEOKLÜMENOSZ

Nincs, mit sokallanék ezért az asszonyért!

MENELÁOSZ

Első a lentieké, a véres áldozat.

THEOKLÜMENOSZ

Milyen barom legyen? nevezd meg, s már adom.

MENELÁOSZ

Magad jelölheted ki, bármi megfelel.

THEOKLÜMENOSZ

Nálunk, barbároknál lovat kell, vagy bikát.

MENELÁOSZ

Hibátlan adj, csak ezt ne vétsd el, bármit adsz.

THEOKLÜMENOSZ

Akad jóltáplált nyájainkban épp elég.

MENELÁOSZ

Díszágyat is viszünk, a test üres helyét.

THEOKLÜMENOSZ

Meglesz. S mit adjak még, szokásokat szerint?

MENELÁOSZ

Ércfegyvert, mert a dárda volt a mindene.

THEOKLÜMENOSZ

Méltó lesz egy Pelopsz-fihoz, mit kapni fog.

MENELÁOSZ

Végül virágot, földetek legszebbjeit.

THEOKLÜMENOSZ

S a hullámok közé miképpen külditek?

MENELÁOSZ

Hajó kell hozzá, és evezni jól tudók.

THEOKLÜMENOSZ

S a dereglye partunktól milyen távolra megy?

MENELÁOSZ

Ahol lapátverése már nem látható. 697 (1251-1269)

THEOKLÜMENOSZ

Miért? Mi végre írja Hellasz ezt elő?

MENELÁOSZ

Az ár a partszegélyt ne szennyezhesse be.

THEOKLÜMENOSZ

Phoinix dereglye lesz, sebesröptű hajó.

MENELÁOSZ

Köszönjük szépen, Meneleosz örülni fog.

THEOKLÜMENOSZ

S nem végezhetnéd el te ezt, ónélküle?

(Helenére mutat)

MENELÁOSZ

Ez az anya dolga, hitvesé vagy gyermeké.

THEOKLÜMENOSZ

Azt mondd, férjét el csak ő temetheti?

MENELÁOSZ

Holtak jogát meglopni nem jámbor dolog.

THEOKLÜMENOSZ

Hát menjen akkor! Jámbor asszony kell nekem.

Eredj be és válaszd ki holtad díszait;

s téged se küldlek majd üres kézzel haza,

ha már úrnőd kedvére tettél, s mert olyan

jó híreket hoztál, a rongyaid helyett

rendes ruhát kapsz, s enni annyit, hogy kibírd

hazáig, mert siralmas így rád nézni is.

Te meg, szegény asszony, ne rágódj hasztalan,

ne emészd magad, hisz Meneleosz elérte már

a végzetét: nem élhet újra holt urad!

MENELÁOSZ

Tedd hát a dolgod, ifju hölgyem! ittlevő
uradat szeresd, s feledd a már nem létezőt:
legjobb lesz ez számodra is, ha így esett.
Hellaszba majd ha épen érek vissza, rossz
híred kiirtom, hogyha most olyan asszonya
leszel férjednek, mint milyennek lenni kell.

HELENÉ

Úgy lesz: nem lesz rám férjüram mérges soha,
te is meglátod majd, hiszen közel leszel.
De menj be, végy fürdőt, szegény ágrólszakadt, 698 (1270-1296)
s ruhádat is cseréld ki. Mért halasztanám
ajándékunk későbbre? Jobb kedvvel teszed,
mi Meneleósznak, drágaságomnak kijár,
ha tőlünk is, mi téged illet, megkapod.

Mindhárman bemennek

KAR

Futó lábbal a hegyeken egykor
bolygott az istenek anyja,*
erdős szurdokokon,
folyami sodrán a vizeknek,
mélymorajú tengerhabon át,
ki eltűnt, keresve a lányt,
a mondhatatlant.
Csattogtak a dionüszoszi rezek,
riadozó lármával a dobok,
és ő a harckocsiba
befogta a kezes vadakat,
a szüzek körtánca során
elrablottért, és vele ment
a viharszelű két hajadon,
íjfeszítő Artemisz és
a dárdás gorgószemű pajzsos;
ám mennyből a fényugaras
Zeusz
más végzetre vezette.

S mikor a szerteszaladó bolyongás
végére ért az anya,
s már nem törte magát
csellel elcsalt leánya után,
eljutva Ída hónevelő
nimfák-lakta szirtjeire,
kínjában földre
esett a csupahó, tövises köveken;
az embereknek a föld mezeit
vetetlen hagyja, fakón,
pusztulhat az emberi nem; 699 (1297-1329)
nem küld zöldellő legelőt
jószáguknak, bodros-üdét,
kihal a városok élete is,
istenek oltára kihűl,
nem füstölnek áldozatok;

visszafogja tiszta vizét
friss források kútjainak,
így gyászolja szülöttét.

Nem élvezett víg lakomát
sem isten, sem ember, azért
Zeusz enyhet zord anyai
bújára így keresett:
„Gyertek, bájos Khariszok,
eredjete, a szűz miatt
haragvó Déó dühét
tralalával úzni tova,
s ti, Múzsák, zengedezőn.”
Földmélyi hangu dobot,
bőrös tümpantont ragadott
boldogok eleje, a csodaszép
Küpris; nevetett az anya
s kézbevéve mélyen
búgó fuvoláját,
zengette örömmel.

Nem volt a jog nászi szobád
oltalma, nem gyúlt fel a tűz,
azért haragszik a nagy
anya rád, gyermekem, ő
nem kapott áldozatot.
Nagy erő* a szelíd ünők
csupafolt bőre, bizony,
borostyános zöld koszorú
a szent nárték-botokon,
körbeforgó karikák,
légi, rezgetett gyűrűzés,
bakhoszi vigalomra bomlott haj,
s Déó éji tisztelete: 700 (1330-1366)
húnyt szemedre szórt fényt
a hold a magasból...
Bíztál alakodban.

Helené jön a palotából, vele Meneláosz, új ruhában, teljes fegyverzetben

HELENÉ

Szerencsénk volt ottbent is, édes asszonyok:
mert Próteusz lánya, csalfa tervem társaként,
mikor kérdezte bátyja, nem vallotta be,
hogy férjem itt van: már halott, nem látja meg
a nap fényét, így válaszolt a kedvemért.
A jó alkalmat megragadta férjürem,
s a tengermélyi sírba szánt fegyverzetet
magára kapta fel: befűzte balkezét
a pajzspántok mögé, dsidát szorít a jobb -
megjártssza, hogy dicső halottunknak viszi!
Valójában csatára szolgál fegyvere:
a barbárok tízezreit teríti le,
ha kell, mikor már fönt leszünk a gyors hajón.

Én adtam rá hajótörött-rongyok helyett
peposzt, fürdőt is én csináltam, hisz soká
nem érte bőrét friss folyóvíz, tiszta hab.
De lám, házából épp kilép, ki azt hiszi,
kezében készen tartja már a nászomat.
Hallgatnom kell,
(a Karvezetőhöz)
és arra kérlek téged is,
a kedvemért ügyelj a szádra! Hogyha majd
mi megmenekültünk, téged is megmentelek.

Theoklüménosz jön ki a palotából, a temetési ajándékokat vivő szolgálkkal

THEOKLÜMENOSZ

Vonuljatok sorban, miként e férfiú
megszabta, szolgálaim, a halotti holmival.
Te meg, Helené, ha nem veszed zokon szavam, 701(1367-1393)
kérek, maradj itt! holt uradnak megteszed
a tőled telhetőt, ha nem vagy is jelen.
Mert félek, hirtelen ne törjön ott reád
a vágy: a tengerárba vetni testedet,
előző férjedért oly sóvárgás fog el:
hisz most is túlzottan jajongsz, bár nincs jelen.

HELENÉ

Ó, új uram, hát persze, hogy becses nekem
első frigyem, s ifjú menyecske-éveim
hű társa; és szerelmem oly nagy, hogy vele
akár meg is halnék - de rajta mit segít,
ha meghalok holtammal együtt? Hagyd tehát,
hogy én magam mehessek eltemetni őt!
Az istenek mit kérek, adják meg neked,
s e férfinak is, ki így segítségemre van.
Olyan asszonyod leszek, milyennek lenni kell,
a házadban, mert Meneleósszal és velem
jót tettél: mindent jóra fordít így a sors.
Rendeld el még, hogy egy hajót is adjanak
a gyászmenetnek - és kegyed hiánytalan.

THEOKLÜMENOSZ

(*egyik szolgálhoz*)

Eredj és adj nekik egy szidóni gyors hajót,
ötvenevezőst, s hozzá ügyes legényeket.

HELENÉ

S a gyászmenet vezére lesz parancsnokuk?

THEOKLÜMENOSZ

Természetes! hajósaim követik szavát.

HELENÉ

Parancsold meg még egyszer ezt, világosan.

THEOKLÜMENOSZ

Parancsolom harmadszor is, ha jó neked.

HELENÉ

Javadra válják, és a terveimnek is.

THEOKLÜMENOSZ

Csak már ne csúfítsd annyi könnyel bőrödöt!

HELENÉ

Hálám irántad megmutatja még e nap.

THEOKLÜMENOSZ

A holtak léte semmi, kár törnöd magad. 702 (1394-1422)

HELENÉ

Akiről beszélek, ott is, itt is létező.

THEOKLÜMENOSZ

Meneleósnál én nem leszek rosszabb urad.

HELENÉ

Te feddhetetlen vagy; szerencsém lenne csak!

THEOKLÜMENOSZ

Megvan, ha szíved énfelém hajolni kész.

HELENÉ

Nem most tanulom szeretni hű szeretteim.

THEOKLÜMENOSZ

Kívánod, hogy a menetben én is résztvegyek?

HELENÉ

Dehogy! Szolgáidnak ne szolgálj, nagy király!

THEOKLÜMENOSZ

Legyen! Pelopsz törvénye nem rám tartozik:

a házam tiszta, mert nem itt lehelte ki

a lelkét Meneleósz. Egyiktek most hamar

menjen tisztartóimhoz és szóljon nekik,

hordják házamba a nászi cifraságokat.

Egész földem hadd zengje boldog nászadalunk

Helenével ült, irigyelt menyegzőm ünnepén!

(Meneláoszhoz)

Te meg menj, ó, idegen, s a tenger mély ölen

mátkám első urának add e holmikat,

aztán siess házamba vissza óvele,

hogy együtt készüljünk a pompás lagzira.

Utána hazatérhetsz, vagy itt élsz boldogul.

(El)

MENELÁOSZ

Ó, Zeusz, atyánk s bölcs hírben álló istenünk,

tekints reánk, s hozz sok bajunkra változást!

Segíts, míg terheink cipeljük hegyre fel:

ujjad hegyének érintése kell csupán,

hogy célhoz érjünk, s jószerencse várjon ott.

Mit eddig gyötrődtünk, elég a gyötrelem!

Ó, hányszor hívtalak, istenek! hallottatok

örömben-búban. Bár javulna rossz sorom, 703(1423-1449)

s járhatnék egyenes lábbal! ezt az egy kegyet

adjátok meg végtére, s én boldog leszek.

Meneláosz és Helené el

KAR

Ó, drága szidóni hajó,

phoinix remek, gyors evezőcsapások

anyja, sebes naszád,

széptáncu delfincsapatok

vezértáncosa lenge

fuvalmu lágy habokon,

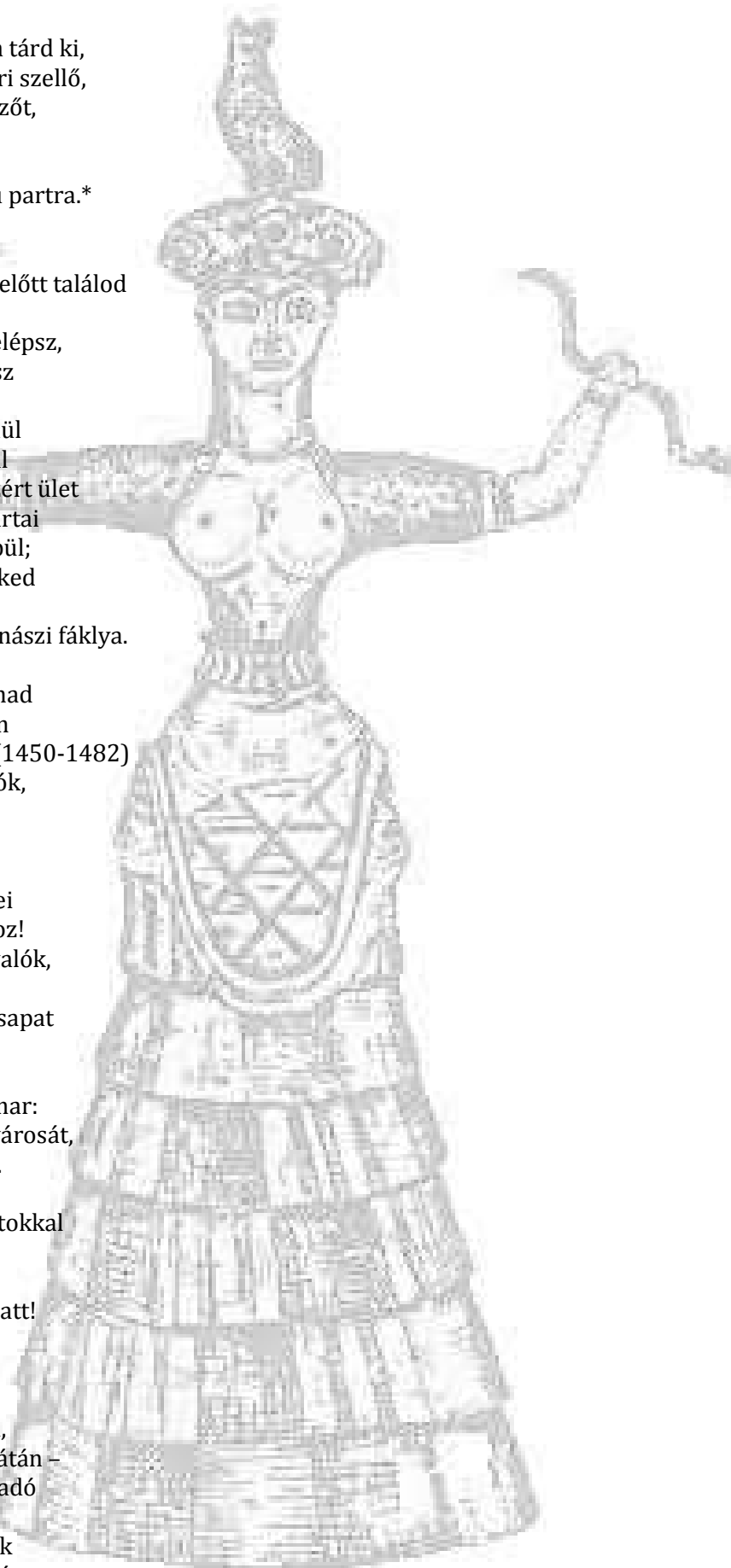
hozzád Pontosz kékszemű lánya,

Galáneia eképp szól:
Fel a vásznakkal, nosza tárd ki,
kapjon beléjük a tengeri szellő,
markoljatok fenyő-evezőt,
hajósok, hej, hajósok!
S vigyétek el Helenét
a perszeuszi jókikötőjü partra.*

Épp a folyó habjainál
vagy Pallasz szentélye előtt találod
Leukipposz lányait,
a tánca most végre belépsz,
s meglátod Hüakinthosz
vigadó éji karát;
versenyben őt féktelenül
repülő pörge koronggal
leteritette Phoibosz, azért ület
bikaáldozó napot a spártai
földön Zeusz fia, ünnepl;
s otthon hagyott gyereked
(is vár rád, Hermioné,)
még nem világolt neki nászi fáklya.

Bárcsak repülő madárhad
lehetnének, Líbüa rajban
húzó szárnyasai, 704 (1450-1482)
a tél esőt messzehagyók,
vezérük hívogató
fütytét híven követők,
míg az a föld kiaszott
s bujakalászu dús mezei
fölött tovaszállva kiáltoz!
Ó, hosszúnyaku szárnyalók,
felhők gyors utitársai,
húzzatok el a Pleiasz-csapat
s az éj Óriónja alatt,
vigyétek el ti a hírt
az Eurótász-partra hamar:
ki bevette Dardanosz városát,
Meneleosz hazaér már.

Gyertek befogott kocsitokkal
az étheren át sebesen,
Tündareosz fiai,
villódzó csillagzapor alatt!
Kiknek lakása az ég,
óvjátok ti Helenét,
jertek a kék vizeken,
tarajos fekete habokon,
hullámok ezüstsínü hátán –
Zeusztól küldjetelek dagadó
vásznaikba jó szeleket,
s mossátok le a húgotok
barbár-ágyasi rossz hírét,

az Ída-bérci viszály
kárvallottjáról, ki sosem
járt táján se nagy Ílion
Phoibosz-rakta falának.

Hírnök jelenik meg a palota előtt, harsányan szólítja a királyt, az rögtön kijön

HÍRNÖK

Király, nem örvendek, hogy itthon értelek
és rossz ujságomat hamar meghallhatod. 705(1483-1515)

THEOKLÜMENOSZ

Mi az?

HÍRNÖK

Más mátkát kell keresned tervezett
lagzidhoz: Helené nincs e földön, megszökött.

THEOKLÜMENOSZ

Tán szárnyra kelt, vagy lába vitte el, gyalog?

HÍRNÖK

A férje, Meneleósz hajózott el vele;

ő hozta meg saját halálhírét előbb.

THEOKLÜMENOSZ

Jaj, szörnyűség, amit mesélsz! s milyen hajón
távoztak földemről? Elhinni sem birom!

HÍRNÖK

Azon, mit az idegen tőled kapott, saját

hajósaiddal: ez rövid történetem.

THEOKLÜMENOSZ

Hogyan? Szeretném tudni! fel nem foghatom,
miképp győzött egy férfi karja annyi jó
hajóson, akikkel útnak indítottalak.

HÍRNÖK

Mikor mögötte királyi házad elmaradt
s a tengerpartra érkezett Zeusz gyermeke,
siratni kezdte támolyogva, a kétszínű,
férjét, ki nem halt meg, hiszen mellette ment.

A színhez érve, hol hajóid állanak,

kivontattunk egy csillogó elsóutas

szidóni gyorsnaszádot: ötven padja volt,

ötven lapátnak. Folyt a munka lázasan:

árbócot állit ez, evezőjét hozza az,

helyére rakja, hófehér vásznat feszít,

s a kormánytőkét szíjakon leengedik.

E munka közben, lesve, hogy buzgólkodunk,

a partra hellén férfiak gyültek, csupa

hajótörött, Meneláosz útitársai,

jóképüek, de undorító rongyosak.

Mikor meglátta őket Atreusz sarja, így

fűzött szavába alattomos sajnálkozást:

„Szerencsétlen fickók, miféle akháj hajó

tört roncsáról, hogyan s miképp érkeztetek? 706 (1516-1546)

Segíttek eltemetni Atreusz holt fiát,

kit Tündareósz leánya puszta sírba rejt?"

S azok, csinált sírassal ontva könnyeket,

a Meneleósznak szánt halotti holmival

hajóra szálltak; csöpp gyanúnk ébredt ugyan és összesúgtunk, mert a felszállók bizony sokan voltak, de mégse szóltunk, annyira eszünkbe vésted, hogy hajónk parancsnoka a vendég lesz; magad zavartad össze így.

Majd fölhoradtunk mindent, mi kézzel fogható, hajónkra könnyüszerrel; a bika semmiképp nem akart pallóra lépni, lába nem hajolt, szemét forgatta körbe, felbődült vadul, s hátát görbítve, nagy fejét leszegve állt érinthetetlenül. De Helené férjura kiáltva így szólt: „Ílion dulói, hej, nem kapnátok föl, jó akháj szokás szerint, ifjúi vállatokra ezt az állatot, hogy földobjátok a bárkaorrba - s kardja már döfésre kész - s urunknak áldozzuk legott?" Parancsszavára ott teremnek mind, a bósz bikát fölkapják és a hídra fölviszik; istrágon fogja csak, nyakát és homlokát paskolja Meneleósz, s az állat megy vele.

Végül, mikor már megrakodva állt hajónk, a hágcsón fellépdelt kecses bokáival Helené, s helyet foglalt a padsorok között, mellette Meneleósz, a holtnak hirdetett; a többiek meg jobbra-balra, kétfelé oszlottak, férfi férfi mellé ült, a kard ruhájuk alatt rejtett; s hogy felhangzott a jel, ének harsogta túl a hullámcsobbanást.

Mikor nem voltunk túl közel, túl messze sem a parttól, megszólalt a kormányt forgató: „Menjünk-e, idegen, még tovább, vagy már elég? Rendelkezz, mert te vagy hajónk parancsnoka!" „Elég!" - felelt amaz, s kivont karddal rohant az áldozatra szánt bikához, az orrba fel, de holtakról egy szót sem ejtett, míg nyakát 707 (1547-1585) elvágta. Így imádkozott: „Tengerlakó Poszeidón és ti, Néreusz szűzi lányai, vigyetek épségben hitvesemmel Nauplion partjára innen." Széles ívben hullt a vér a hullámokba, kedvező előjelül. S megszólalt egyikünk: „Gyanús az útirány! Forduljunk vissza. Most te ossz parancsokat, te meg kormányozz part felé." A megölt bika mellől azonmód felkiált Atreusz fia: „Hej, Hellasz dísze-virága, mit bámulsz? Nosza, üsd-vágd a barbárt, öld, dobáld ki, nyelje el a tenger!" Válaszul hajósaidhoz így beszélt, rendelkezett vitorlamestered: „Hát nincs, ki kézbe kapjon egy szegélyrudat, padot ragadjon, vagy leoldva sebtiben lapátját, szétverné az ellenség fejét?" Mind talpra pattantak, hajódorongokat markolnak embereink, azoknál kard suhog - a bárka vérben úszik; és tatján uszít,

harsog Helené: „Hova lett a trójai híretek?
Mutassátok meg most a barbár férginek!”
Rohannak, elvágódnak, ez fölkel, sokan
maradnak fekvé, holtan. Őrzi fegyverét
Meneláosz, s hol lankadni látja társait,
kardforgató jobbával ott terem; szökik
előle, fentről vízbeugrik sok hajós,
evezőjét árván hagyva. Majd parancsot ad
a kormányosnak: tartsanak Hellasz felé.
Vitorlát tárnak, kedvező szél fúj nekik -
elmennek. Pusztulásom úgy kerültem el,
hogy a horgonynál másztam le, és úsztam tovább;
fáradni kezdtem már, mikor ladikba vett
egy horgász, és a partra szállított; ezért
hozhattam hírt neked. Bizony leghasznosabb
halandó embernek az okos kételkedés.

KARVEZETŐ

Nem hittem volna, hogy becsap szemrebbenés
nélkül Meneláosz engem és téged, király. 708 (1586-1622)

THEOKLÜMENOSZ

Jaj, fehérnépek cselével léprevitt szegény fejem!
Nászom elszökött előlem. Hogyha még utolérhető
volna bárkájuk, fogságba ejteném őket legott;
így csak áruló hugomra sújthatok le bosszulón,
mert mikor házamban látta Meneleóoszt, nem szólt
nekem.

Jóslatával nem vezet több férfit félre, annyi szent!
(Be akar rontani a palotába, de egy szolga útját állja)

SZOLGA

Állj, hová indulsz, felséges úr, kinek viszel halált?

THEOKLÜMENOSZ

Annak, aki megérdemelte; menj odébb, ne álld utam.

SZOLGA

Peploszod nem eresztem el, mert szörnyű bűn felé sietsz.

THEOKLÜMENOSZ

Mit parancsolgatsz uradnak, szolga?

SZOLGA

Jót akarok neki.

THEOKLÜMENOSZ

Jót? Nekem nem, ha nem engedsz!

SZOLGA

Ha engednék,

ártanék.

THEOKLÜMENOSZ

Hadd öljem meg aljas hűgom!

SZOLGA

Nincsen jámborabb

leány.

THEOKLÜMENOSZ

Árulómmá lett!

SZOLGA

Szép árulás a jog szerinti tett.

THEOKLÜMENOSZ

Másnak adta asszonyomat.

SZOLGA

Ki több igényt tarthat reá.

THEOKLÜMENOSZ

Több igényt, az én mátkámra?

SZOLGA

Apjától ő kapta meg.

THEOKLÜMENOSZ

Ám a jó sors nékem adta.

SZOLGA

Most a szükség elveszi. 709 (1623-1638)

THEOKLÜMENOSZ

Nem lehetsz bírám, ne oktass!

SZOLGA

Hogy mi jobb,
megmondhatom.

THEOKLÜMENOSZ

Szolga volnék, nem királyod?

SZOLGA

Bűntől óvlak, tedd a jót.

THEOKLÜMENOSZ

Mindenáron halni vágyol?

SZOLGA

Ölj meg, akkor sem hagyom,
hogy megöld a húgod, engem ölj meg inkább! nincs
dicsőbb

sors, amit jó szolga kérhet, mint uráért halnia.

Megjelennek a palota fölött a Dioszkuroszok

DIOSZKUROSZOK

Tartsd féken rosszra ösztökélő vak dühöd,
Theoklümenosz király! mi szólítunk, a két
Zeusz-sarj, kiket egykor Léda szült, akárcsak őt,
Helenét, a húgunkat, ki tőled megszökött.

Nem volt a sorsod a nász, melyért úgy mérgelődsz,
s a Néreusz-lánytól származó húgod se tett
károdra semmit, Theonoé: az istenek
törvényét óvta csak, s apád igaz szavát.

Mert mostanig kellett, a rendelés szerint,
húgunknak házatokban otthont lelnie;
most, hogy Trójában nem maradt már kő kövön,
s nevét az isteneknek adta - sorsa más:
a régi násza visszavárja, az köti
tovább is, otthon kell urával laknia.

Rántsd vissza hát húgodra fent zord kardodat,
és lásd te is be: tette bölcs volt és helyes.
Már megmenthettük volna rég testvérhúgunk,
hisz Zeusz kegyéből istenek vagyunk mi is,
de nincs erőnk a végzet és más istenek
szándéka ellen: mindez így rendeltetett.

Ez szólt tenéked - most húgomhoz fordulok:
hajózz uraddal jól! a szél kedvezni fog, 710 (1639-1665)
oltalmazunk, két égi bátyád elkísér
a tenger hátán, míg hazádba el nem érsz.

S ha a kört bezárod s véget ér majd életed,*
isten leszel s a Zeusz-fiakkal téged is
ételt-italt áldozva tisztelnek, velünk
együtt, az emberek, mert így akarja Zeusz.

S hol először választott helyet, mikor leszállt,
neked, kit Spártából rabolt, a Maia-sarj,
Parisz nászától óva szép személyedet,
az Akténéi felbukkanó őrszem-sziget
mától Helené lesz, így nevezik az emberek,
mert téged, ellopottat oltalmába vett.

A bolygó Meneleosz pedig, bölcs isteni
döntés szerint, a boldogok szigetére jut;
mert azt, ki nemes, az istenek nem gyűlölik,
a számba nem jövőkre több baj-gond szakad.

THEOKLÜMENOSZ

Ó, Léda és Zeusz gyermekei, az eddigi,
testvéretekért buzgó dühöm hát elvetem,
s a húgomat se áhitom megölni már.

Ő meg térjen haza, ha a sors akarja így.

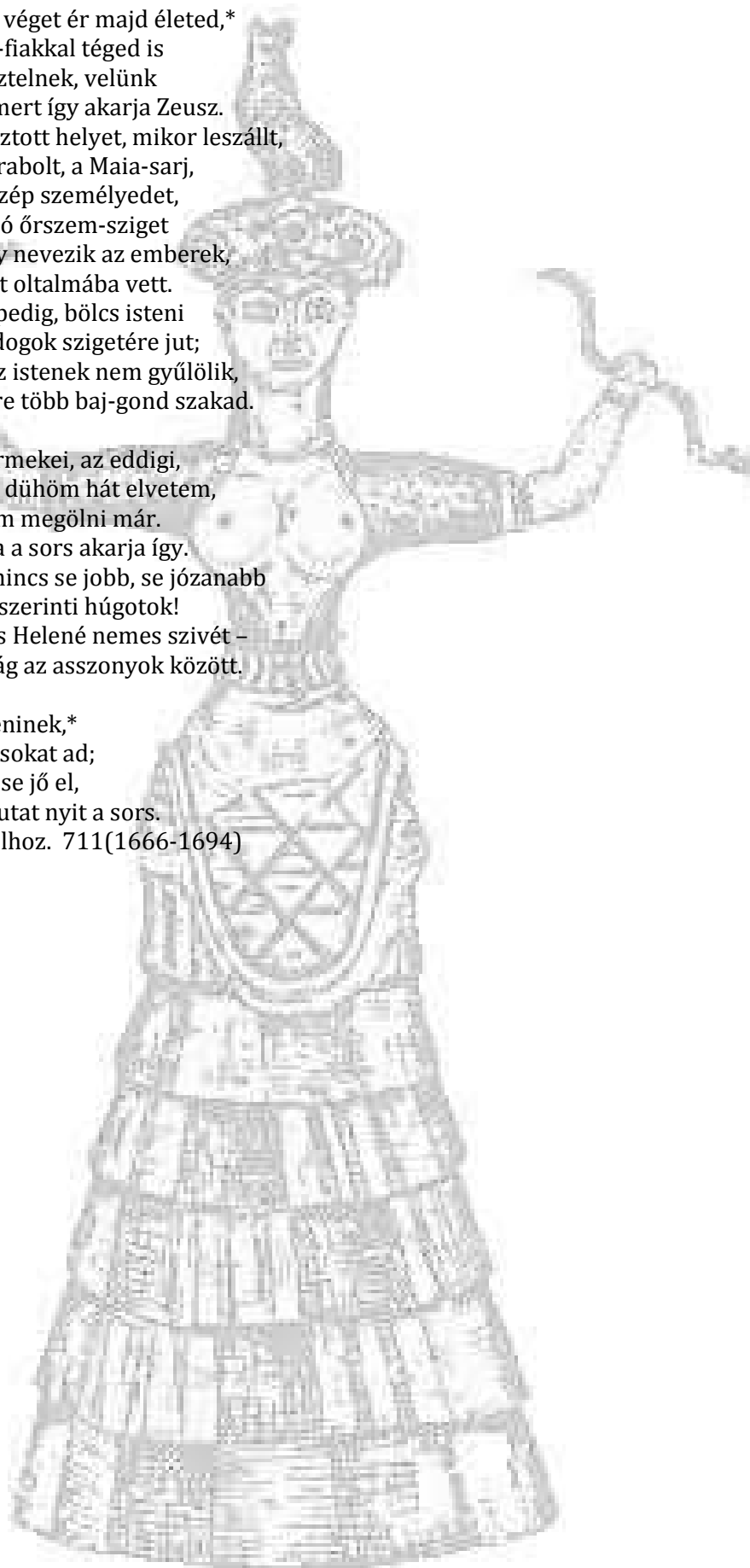
Tudjátok meg, hogy nincs se jobb, se józanabb
fehérnép, mint a vér szerinti húgotok!

Köszönöm tinektek is Helené nemes szívét -
ilyen ész nagy ritkaság az asszonyok között.

KAR

Sok alakja van az isteninek,*
meglepetést az isten sokat ad;
és mire várunk, az sose jó el,
míg a sosemvártnak utat nyit a sors.

Így ért ez is, íme, a célhoz. 711(1666-1694)

PHOINÍKIAI NŐK

Kárpáty Csilla fordítása

SZEMÉLYEK:

IOKASZTÉ
NEVELŐ
ANTIGONÉ
PHOINÍKIAI NŐK KARA
POLÜNEIKÉSZ
ETEOKLÉSZ
KREÓN
TEIRESZIASZ
MENOIKEUSZ
ELSŐ HÍRNÖK
MÁSODIK HÍRNÖK
OIDIPÚSZ

Történik a thébai királyi palota előtti téren

Kora reggel. Iokaszté fekete ruhában kilép a palotából

IOKASZTÉ

Ösvényed égi csillagok közt szeldelő,
aranycifrázatú kocsin ki állva hajtsz,
robogó lovakkal szikraszóró Hélioszl!
Be vésszesen lövellted fényed az napon
Thébára, Kadmosz víz-öleit Phoiníkiát
midőn elhagyva, tájainkra érkezett!
Küprisz-leánynak, Harmoniának férjeként
Polüdóroszt ő nemzette;* tőle Labdakosz
eredt, mint mondják, és emettől Láioszl.
Engem Menoikeusz magzatának* mondanak,
s Kreón fivérem egy anyától lett velem.
Nevem Iokaszté: e nevet adta volt apám,
és Láioszl vett hitvesül; de mert soká
meddő maradt a házban ágyam, elmegy ő
Phoiboszhoz, esdve jóslataért, és eseng,
hogy otthonát fimagzatokkal áldja meg.
S így válaszolt az: "Jólovú Thébai ura,
ne hintsd el isten ellenére magvaid!
Mivel ha nemzel, ennen magzatod megöl,
s egész családod vérözönben pusztul el."
De kéjben ő s bor mámorában elmerült,
s fiat nemzett; s hogy megnemzette kisdédünk,
bűnét belátva és az isten szózatát,
a pásztoroknak adta: Héra-rétre,* s ott
Kithairón-szirtre csak tegyék ki kisdédünk!
Bokáit meg vas tű hegyével fúrta át;
Hellászl azokból Oidipusznak* hívta őt.
Polübosznak* ámde fellelvén csikósai 715 (1-28)
hazavitték, és letették ők úrasszonyuk

kezébe. Hitvesével elhitette ez,
hogy szült, keblére zárva méhem magzatát.
S állán mikor rőt férfiserte ütközött,
megsejtve, vagy más intelmére gyermekem
szülőiről hirt venni elzarándokolt
Phoibosz lakába; Láiosz szintúgy, uram,
kitett fiát kutatva kérdezősködött,
hogy él-e még. Így vitte őket együvé
lábuk Phókiszban, merre kettévált az út.
És Láiosz szekérhajtója rárivall:
„A király útjából félre, vándor, állj odébb!”
Ő szót se szólt, büszkén haladt; s a csődörök
patáikkal véresre verték sarkait.
Ezért - beszédem mit kerülje még a bajt? -
megölvé apját s elragadva hintáját,
Pölübosznak adja, gyámjának. S amint a Szfinx
rabolva városunkra ront, s uram sem él,
Kreón, fivérem nászomat kikürtöli:
ki a bölcs szűzlány talánya nyitját megleli,
nászagyam azzal osztom meg. S a szfinxi vers
nyitjára* éppen gyermekem lel, Oidipúsz.
Ezért az ország trónusára ültetik,
s e föld kormánybotját jutalmul elnyeri,
s anyjával ül nászt, s mit se sejt sem ő szegény,
sem anyja, én, ki gyermekével egybekelt.
És gyermekemnek szültem két figyermeket:
Eteoklész híres hőst s Polüneikész bajnokot -
s két lányt: Iszménének nevezte egyiket
az apja, nénjét Antigonének jómagam.
De megtudván, hogy anyja lett a hitvese,
a már minden keservet eltúrt Oidipúsz
ádáz gyilokkal orcájára tör, s szeme
fényét arany tűhegygel oltja vérben el.
És sarjaim, mióta álluk pelyhezik,
apjuk retesszel rejtik el, hogy fedje be
feledés a szégyent, mely szépítő szót kíván.
Itt él a házban, s bár a balsors sújtja, ő
átkozza szörnyen átkozódva két fiát: 716 (29-66)
a ház viszályát döntse el kifent vasuk!
Mégfélemedve, hogy ha egy fedél alatt
laknak, betöltik óhaját az istenek,
kötést tesznek, hogy önként hagyja el honát
Polüneikész elsőként, az ifjabb, és a hon
jogarát megtartva, Eteoklész itthon marad,
s egymást évente váltogatják. Am amint
a polcra ül, nem hagyja már el trónusát,
s Polüneikészt innen bújdosásba kergeti.
Argoszba fut ez, ahol, mint Adrasztoz veje*
toboroz sok Argosz-béli pajzsost, s felvonul
e hétkapus városra* törve; ősei
jogarát kívánja és jussát e föld ölén.
Per-oldva, fiamat arra kértem: jöjjön át
szabadon fiamhoz, míg fegyvert nem fog kezük.
De íme, már jöttét jelenti hírnököm.

Ó, Zeusz, a mennyek fény-redői közt lakó,
ments meg, s teremts egységet két fiam között!
Ha bölcs vagy", el nem tűrheted, hogy untalan
csak egy halandót sújtson ennyi sorscsapás.

(El a palotába)

NEVELŐ

(megáll a palota tetején)

Apád törzsének, Antigoné, szép vesszeje!
Anyád engedte meg, hogy elhagyd szűz-szobád,
s a vártetőre hájg föl, esdekléseid
szerint szemügyre venni Argosz táborát:
itt vesztegelj, amíg az útra kémlelek,
egy-egy polgár nem látható-e rajta, mert
engem, szolgálodat érne még goromba gáncs,
meg téged, úrnőm! Elbeszélem pontosan,
mit argivoknál láttam-hallottam, mikor
békét kínálva bátyádhoz siettem át,
innét odáig és a visszaúton is.
De városbéli egy se jár a ház körül:
lépdelj a vén cédrusfa-hágcsón felfelé,
s a síkon, nézd, hol Iszménosz vízárja zúg
s Dirké patakja, mily nagy ádáz had tolong! 717 (67-101)

ANTIGONÉ

(feltűnik a palota tetején)

Nosza csak, add az ifjúnak vén kezéd,
nyújtsd ide, gyámolítani
léptem a lajtorján!

NEVELŐ

Itt van, fogózz meg, lányom! Jókor érkezel,
pelaszgok harci népe* éppen itt tolong:
most bontakoznak szét hadoszlopok szerint.

ANTIGONÉ

Jaj jaj! Isteni Létó-lány,
Hekaté! A mező csupa érc-
veretű villámlás!

NEVELŐ

Polüneikész ám nem koldus-módra jött ide!
Sok ménnel, tenger fegyveressel zúg-zajong.

ANTIGONÉ

Érc retesz és zárvar őrzi-e hát kapuit
ennek a hajdan Amphión-emelte, kő-
fallal erős várnak?

NEVELŐ

Bent rendületlen áll a város, légy nyugodt!
De nézd az élen lépdelőt, ha tudni vágysz!

ANTIGONÉ

Ki hát az a hó tarajú,
ki a had élén erre tart,
karján emelve könnyüidén
érc veretű pajzsát?

NEVELŐ

Úrnőm, csapatvezér.

ANTIGONÉ

Ki és mely föld fia?

Beszélj, öreg, miféle néven tisztelik?

NEVELŐ

Mondják, Mükéné-béli ősoktól ered,
s a Lerna-partot lakja: Hippomedón király.

ANTIGONÉ

Be kevély, ej, be borzalom a látta! Föld-
szülött Gigással iker, szeme csillag,
mintha képre lenne róva; nem hasonlít ez
köznapi emberhez. 718 (102-130)

S nem látod azt, Dirké vizén ki átkel épp?

Más a fegyvere szabása, másmilyen.

Ki hát e férfi?

NEVELŐ

Tüdeusz, Oineusz magzata,
s szívében aitóloknak harci szomja ég.

ANTIGONÉ

Tán ez a férfi a férje,* öreg, Polü-
neikész hitvese húgának?

Mily idegenszerű
fegyverzetében, félbarbár e férfiú!

NEVELŐ

Az aitolok mind óriás pajzsot hordanak,
s lándzsát hajítva célba lelnek, gyermekem.

ANTIGONÉ

Íly pontosan hogy fürkészted ki ezt, öreg?

NEVELŐ

Pajzscímerük láttam, megismertem, mikor
békét kínálva bátyádhoz siettem át;
ránézve, így a fegyverest föl ismerem.

ANTIGONÉ

S ki az, ki Zéthosz sírkövénél lábol át?

Lobog üstöke, két szeme zordonan

tekint ez ifjunak!

Csapatvezér, hisz állig fegyveres sereg
követi őt nyomon.

NEVELŐ

E férfi Parthenopaios, Atalanté fia.

ANTIGONÉ

Vessze el őt,* aki kóborol ormokon
átal e férfiú anyjával, leterítve nyilakkal:
íme, lerontani siet várunk!

NEVELŐ

Így lenne, bár, leány! De joggal jöttek ők,
s félek; jó szemmel nézik ezt az istenek.

ANTIGONÉ

S merre van ő, akit sanyaru balsorsra
egy anya szült vélem?

Polüneikész hol van, szólj, te kedves-jó öreg! 719(131-158)

NEVELŐ

Niobé hét szüze sírkövéhez jó közel,
ott áll, egészen Adrasztosznak oldalán.

Látod?

ANTIGONÉ

Látom, de nem tisztán: a termete

rajzát s a melle vértjét látom úgy-ahogy.
Oh, amint ez a felleg, a szélesebesen
suhanó fut, a lábam a légen át
csak odaröpitene hamar a szökevény, szegény
fivérhez, hogy újra fonjam karom
gyönyörű nyaka köré!

Arany fegyverrel oly tündöklő, ó, öreg!
Sugárzik, miképp a születő verőfény-özön.
NEVELŐ

Bejő a házba békülésre, és betelsz örömmel.
ANTIGONÉ

S az, ki, ó, öreg, ki hófehér
lovak-vontatta harcszekerén állva hajt?
NEVELŐ

A jós az, Amphiáraosz, ó, úrnóm, amott,
körötte tulkok: vérük issza szomju föld.
ANTIGONÉ

Magzata fényességes övü Létónak,*
Szelánaiá, ó, te aranyos fénykör!
Mint robog ez, ni, méneit rettenet
nélkül s okosan ösztökélve!
S hol van, ki fennen ócsárolja városunk,
Kapaneusz?

NEVELŐ
Amott a bástya-hágcsót kémleli,
szemügre véve fent s alant a kőfalat.
ANTIGONÉ

Jajjaj! Nemeszisz, égi Zeusz döreje, mennydörgő,
s te, villám vakító lobogása, meg-
zabolázol ilyen fene emberi dolyföt még!

Fogoly gyanánt a thébai
szüzeket ez szánná Mükénének, meg
Lerné-i szigonynak s Poszeidón
vizének talán, Amúmonénak, 720 (159-187)
nyakukon átvetvén a rabigát?

Ó, soha, ó, soha ily sorsot, kegyes
Artemisz, ó, aranyoshaju Zeusz-le-
ány: sose hordjam a rabláncot!

NEVELŐ
Eredj a házba, gyermekem, s fedél alatt
a szűz szobádban veszteg ülj, hisz óhajod
betelt: amit csak látni vágytál, láttad is.
Mert városunkra zúdul, mint a harci zaj
egy nőraj: erre tart a palota-lak felé.
S az asszonyfalka szívesen megszól-szapul,
s ha még sovány anyagra lelnek is, sokat
hozzáhazudnak. Szín öröm szemükben az,
ha egymásnak szemernyi jót se mondanak.

Mindketten el a palotába

KAR

(bevonul)

Türoszi tengeren át* hadi

zsákmány zsenge gyanánt a pho-
nix partról jövök, oltá-
ránál szolgálni Phoiboszt,
s letelepedni a behavazott
Parnassosz-fokok alján.
Ioni tengeren és a sose
termő víz mezején, amely
Szicíliát nyaldossa körül,
tovasuhant a hajóm; fuvallt
nyargalván Zephürosz* s a lég-
ben legszebb zene zendült!

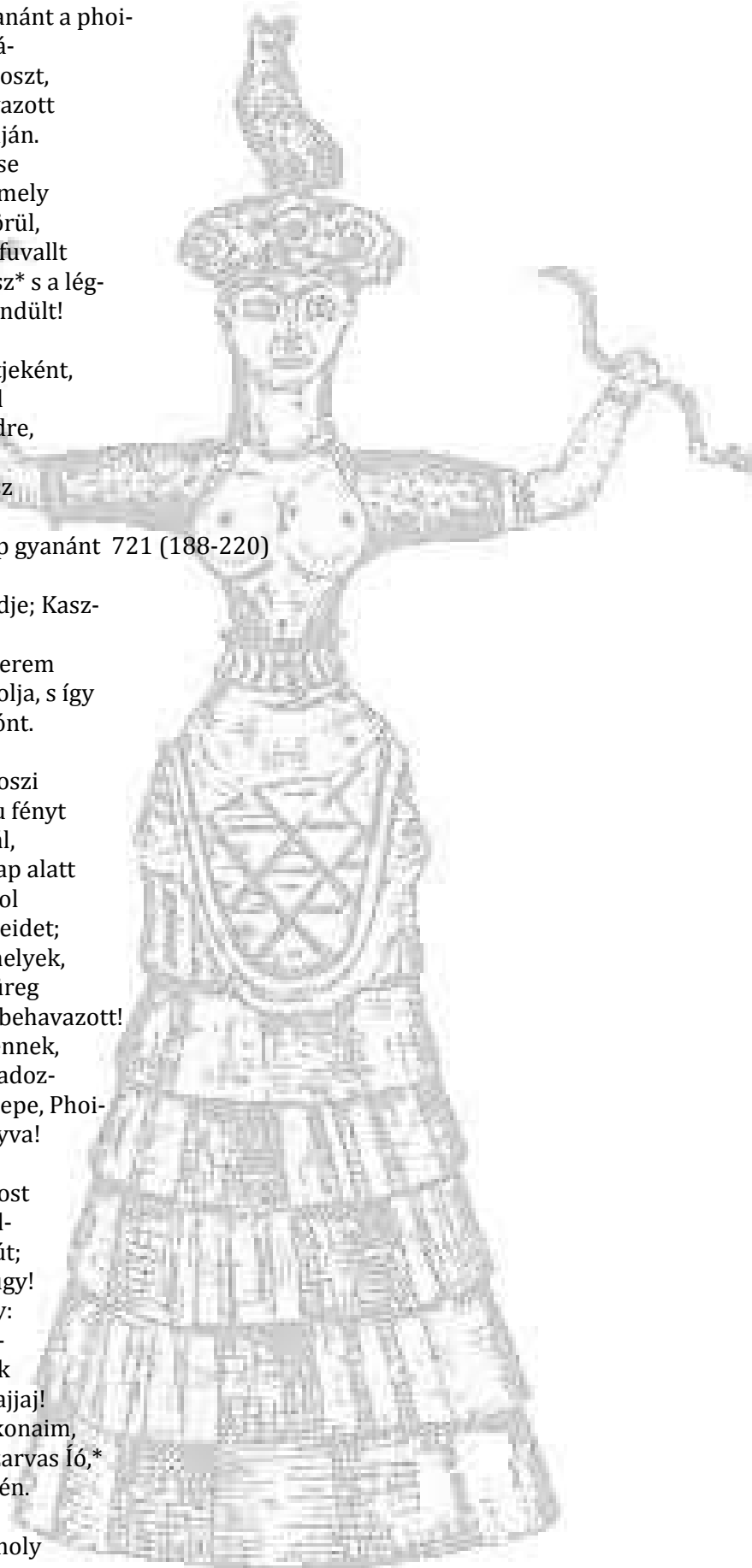
A honi föld kiszemeltjeként,
Loxiász szüzi szépeül
léptem kadmoszi földre,
s a dicső Agénoridák
rokonaként ide Láiosz
kővárába kerültem;
leszek aranymivű kép gyanánt 721 (188-220)

Phoibosz rabja-cselédje; Kasz-
talia habja azóta vár,
a hajamat, szüzi ékszerem
hogy meghintse-locsolja, s így
szolgálhassam Apollónt.

Ó, Bakkhosz dionüszoszi
foka felett ikersugaru fényt
tündöklő hegyi kőszál,
s szőlőtő, mely egy nap alatt
bimbódzol s kivirágzol
s termed dús gerezdjeidet;
s hegyeken isteni őrhelyek,
sárkány-lakta dicső üreg
s hegyorom, ünnepi, behavazott!
Kartánc-lejtve az istennek,
csak érjem el, nem riadoz-
va, hol e földteke közepe, Phoi-
boszt, Dirkrét odahagyva!

Ám a várra rontva most
bósz Arész, e város el-
len tüzet szít, iszonyút;
vajha csak ne lenne úgy!
Mert baráti bánat egy:
bármilyen érje ezt a szép-
tornyú várat, osztozik
phoenix föld abban. Jajjaj!
Mert hisz ők a vérrokonaim,
egy az ősanyánk, a szarvas Íó,*
búbajuk megosztom én.

Ámde sűrű pajzs-gomoly
villog itt a vár körül:

vérivó csatát jelent!
Ezt Arész ma Oidipusz
két fiára küldi tús-
tént Erínusz-bosszúként.

Engem, ó, erőd, pelaszg 722 (221-256)
Argosz, megrettent, s isten
szent akarata, mert e csata nem
jogtalan, melyért az ifju fegyvert
öltve, víni visszatér.

POLÜNEIKÉSZ

(a város felől kivont karddal érkezik)

A várkapuknak kulcsos öre könnyedén
beengedett a kőfalak közé, de én
mégis viszolygok: hátha hálót vetnek, és
ép bőrrel innen útra nem bocsátanak.

Tekintetem meg kell hordoznom mindenütt,
emitt s amott: ne csaphasson be semmi csell!

Fölfegyvereztem hát e karddal jobbomat,
így biztosítom önbizalmam zálogát.

Ki az, ha?! Vagy csak egy zörejtől rettegek?

Mindent baljóslatúnak lát a bátor is,
ha lába egyszer ellenséges földre lép.

Egyként hiszek szülőanyámnak s nem hiszek.

Ő vett reá: adott szavukra jöjjetek el.

De itt a mentsvár, íme: oltár-tűzhelyek
állnak közelben, s otthonunk sem elhagyott.

Kardom setét tokjába rejtem, és a ház
tövében álldogálókat kikérdezem.

(A Karhoz fordul)

Idegen leányok, szóljatok: Hellász-beli
hajlékainkba mely hazából jöttetek?

KAR

Phoiníkiának földje dajkált, és gyerek-
koromtól erre szánva, Agénór vérei
Phoiboszhoz küldtek harci zsákmány-zsengeként.

S a híres Oidipusz-fi éppen útra küld
a látnokisten Loxiasz szent tűzhelye
felé, midőn a várra Argosz népe tör.

De válaszolj: ki vagy, mivégre jössz ide
thébai-i várnak hétkapus bástyáihoz?

POLÜNEIKÉSZ

Az én apám biz Láiosz-fi Oidipusz,
s Menoikeusz lánya szült, Iokaszté; és nevem
Polüneikésznek mondják a Théba-béliek. 723 (257-290)

KAR

Tehát Agénór-sarjakkal vagy vérrokon,
parancsolóimmal, kik engem küldtek. Ó,
uram, eléd borulván esdek, honom
szokásait követve szentül.

Hazád, ó, milyen rég elhagytad!

Hahó, hahó! A kaput, izibe gyere,
tárd ki, urasszonyom!

Ki szülted, hah, édesanyja, hallod?

Miért ülsz te túl a falakon, ölel-

ni miért nem sietsz sarjad?

IOKASZTÉ

(botra támaszkodva kilép a palotából)

Phoinix szó ütöt-

te meg, lám, fülem, s öreg lábam reszketőn tipeg elétek, ti ifju nők.

Oh, én fiam!

Milljom nap óta színedet se láttam én!

Öleld anyád, ölelje keblemet karod, tapaszd reá

az arcodat, csigás hajad

sörénye, fekete fürtje árnyát

nyakamon borítsd el. Be jó, be jó,

hogy itt vagy újra végre, nem

gyanítva, nem remélve, karjaim között!

Miképp fejezhetem ki

kézzeled, beszéddeled ezt az

örömet, ily sok üdv-hozót,

szökellve erre-arra

körüled, ízelve régmúlt gyönyört? Ó, jaj, én

magzatom! Mióta el-

futottál, be pusztá palotánk, az ős

falak! Fivéred oly gazul számúzótt!

Sírt-epedt sok hived,*

sírt-epedt Thébai is.

S magam ezért lenyírtam ime ősz hajam,

szomoru gyász jeléül áldozva fel,

s leoldván a fehér köntöst, fiam,

felöltöttem éjszétét gyászruha

fekete rongyait; 724 (291-326)

s busong az agg vak* benn a házban: vérei

fivérek kötelmeit széttörik;

s epedvén, szemét

előzönlik a könnyek örökkön ezért,

s előugorva kész

szablyát szívébe szúrni, ház-

tetőn akasztani fel magát,

s elátkozva két fiát,

siralom és örök sóhaj közt sötét

boruba rejtezik.

De hallom, ó, gyermekem, te már

a nász kötelme közt fi-nemezve,* üdvödet

idegen falak között leled,

idegen rokon-raj vesz körül.

Be bajhozó anyádra, Lá-

ioszra, ó, az aggra is,

e násszal ránk zudult vész!

Nem is gyújthatok neked, anyád, szövét-

neket a nászodon,

mint szokás, s illeti is örömanyát;

jegyessedet se fürdette az Iszménosz

habja puhán, s arád hazavonultával

se zengett Thébai városa nászhimnusz.

De vesszen a vétkes, akár ha

kard vasa, vagy, ha vizzály, vagy apád maga
tette, vagy isteni lény dühe tombol az
oidipuszi palotán:

hiszen e sok csapás pörölye rám zuhan!

KAR

Nagy kincs a nőnek kín között szült magzata:
az asszonyféle mily szeretve csügg fián!

POLÜNEIKÉSZ

Nem tudni: bölcs vagy balga volt e tett, anyám:
eljönnöm ádáz férfiakhoz; ámde ég
hazánk szerelme bennünk; játszi szóbeszéd,
ha máshogyan szól bárki: szíve érte ég.
De oly halálos rettegés szakadt reám –
fondórlatával enfivérem még megöli! -,
hogy kard-kivonva vágtam át a városon, 725 (327-363)

fejem forgatva. Ám egy óv: az eskü és
szavad, mely ősi városunkba visszahív.

Sok könnyet ontva néztem ennyi év után
az isteneknek házait s oltárait

s a tornacsarnokot s a Dirké hajkait.

Idegen városban élek, innen jogtalan
kivette, s könnyek árja mossa arcomat.

De bánatomtól bánat ül meg téged is:
látom, hajad lenyírtad, öltve gyászlepel.

Jaj nékem, ó, a szenvedés be rámszakadt!

Anyám, a testvér-gyűlölet mily átkozott,
s milyen bajos, hogy békülésre válts vizzályt!

De mit mívelhet benn a házban agg apám,
meredve vak homályba? Hát a két hugom?

Keserves bújdosásomért siratnak-e?

IOKASZTÉ

Egy isten irtja rúttul Oidipúsz fáját.

A kezdet ez: tilalmat szegve szültelek;
s nemző apád velem nászt ülve vétkezett.

De mért e sok jaj? Isten átkát túrni kell.

Kikérdénélek, ámde félek: szívedet
elbúsítom ha óhajomnak engedek.

POLÜNEIKÉSZ

Csak rajta, kérdezz, semmit el ne hagyj, hiszen
örömmel töltöm én, anyám, a kedvedet.

IOKASZTÉ

Mit tudni vágyom hát, elébb azt kérdezem:
szülőházától távol élni, nagy csapás?*

POLÜNEIKÉSZ

A legnagyobb; nagyobb, mint szóval mondható.

IOKASZTÉ

Miféle búbaj gyötri hát a bújdosót?

POLÜNEIKÉSZ

A legnagyobb: szólásszabadság nélkül él.

IOKASZTÉ

Rabszolga-sors: eszméit el nem mondani.

POLÜNEIKÉSZ

S hatalmasoknak dőreségét túrheti. 726 (364-393)

IOKASZTÉ

Nem bölcsek közt butának lenni, bús dolog.

POLÜNEIKÉSZ

Koncert, ha lázad is, szolgálni kényszerül.

IOKASZTÉ

Táplálja, mondják, jóremény a hontalant.

POLÜNEIKÉSZ

Kacsintgat szép szemével, ámde tétováz.

IOKASZTÉ

S hiú mivoltát nem mutatja meg sok év?

POLÜNEIKÉSZ

Bűvös varázsu mind a kín, amit kínál.

IOKASZTÉ

S a nász előtt miből tengetted életed?

POLÜNEIKÉSZ

Napi étkem néha megvolt, néha annyi sem.

IOKASZTÉ

És nem segített sem barát, sem ismerős?

POLÜNEIKÉSZ

A sors kegyeljen! Nincs barátod, hogyha sújt.

IOKASZTÉ

Királyi vér vagy, mégse szegted föl fejed?

POLÜNEIKÉSZ

Cudar ám az ínség: nem táplál a származás.

IOKASZTÉ

Halandó legfőbb kincse, úgy tűnik, hona.

POLÜNEIKÉSZ

Oly drága kincs, hogy néven nem nevezhető.

IOKASZTÉ

S Argoszt hogy érted el? Mi szándék ösztökélt?

POLÜNEIKÉSZ

Adrasztosz Loxiásztól jósigét kapott.

IOKASZTÉ

Milyet? Miképpen mondtad? Fel nem foghatom.

POLÜNEIKÉSZ

Vadkan s oroslán végye nőül lányait.

IOKASZTÉ

S mi közöd volt ily vadállatokhoz, gyermekem? 727 (394-412)

POLÜNEIKÉSZ

Sejtelmem sincs: e sorsra isten szólított.

IOKASZTÉ

Mert bölcs az isten. S hogy kötöttél végre nászt?

POLÜNEIKÉSZ

Adrasztosz ajtajához értem éjszaka.

IOKASZTÉ

Tanyát keresve, számkivetve, kóboran?

POLÜNEIKÉSZ

Úgy van, s utóbb más kóbor is betért oda.

IOKASZTÉ

Kiféle? Biztos istenverte lény az is.

POLÜNEIKÉSZ

Tüdeusz, kit Oineusz magzatának mondanak.

IOKASZTÉ

S Adrasztosz ily vadakhoz mért hasonlított?

POLÜNEIKÉSZ

Mert ölre mentünk ketten ott egy ágy miatt.

IOKASZTÉ

Talaosz-fi hát a jósigét így fogta fel?

POLÜNEIKÉSZ

S kettőnkhez adta két leányát hitvesül.

IOKASZTÉ

És boldog lett-e nászod vagy boldogtalan?

POLÜNEIKÉSZ

Nászomra máig sincs egy árva zokszavam.

IOKASZTÉ

És, hogy kövessen, a hadat hogy bírtad reá?

POLÜNEIKÉSZ

Adrasztosz két vejének arra esküdött -

nekem s Tüdeusznak, minthogy ő a sógorom -:
hazánkba visszahoz, s az első én leszek.

Sok Argosz- és Mükéné-béli hős kísér -
hisz éppen ennen városomra támadok!

De az istenekre esküszöm: nem szívesen
török szeretteimre: ők a bűnösök.

Terajta áll, hogy ezt a bajt elűzd, anyám,

s békét szerezve véreid között, megóvj

e véstől engem, tenmagad meg városunk. 728 (413-436)

Régóta mondogatják, mégis hirdetem:

„Mi sem becsesb az embereknek, mint a kincs;
az emberek közt kincs hatalma legnagyobb.”

Ezért vezetem lándzsahordók ezreit
ide, mert királyi férfi senki koldusa.

KAR

Eteoklész béketárgyalásra erre tart.

A te dolgoz az, Iokaszté, mint anyának, oly
szavakkal szólnod, hogy kibékítsd két fiad.

ETEOKLÉSZ

(belép)

Anyám, megjöttem, ám csupán a kedvedért.

Mit kell műveinem? Valaki szóljon hát legott!

Kettős sorokra osztom épp a kőfalak
körül hadam, de most bejöttem hallani

kikötésed, mellyel szabadon ezt beengeded
falaink közé te, rábeszélve engem is.

IOKASZTÉ

Megállj! Elvéti nyargalás a jó utat:

a bölcsességre lassu szók vezérelnek.

Zordul ne nézz, lohaszd le bosszúd lángjait!

Nem a torka-szelt Gorgó-fejet látod te itt:
fivéredet látod, ki hozzád érkezett.

Fordítsad arcod testvéred felé te is,

Polüneikész! Mert egymás szemébe nézve majd
jobban beszélsz s szavát is jobban értheted.

S egy bölcs tanácsot lelketekre hadd kötök:

mikor barát barátja ellen gerjedett,

s találkoznak, hogy nyíltan szembenézzenek,

ki-ki azt tekintse: mért jön össze; nem szabad
felemlegetni régesrégi rosszakat.

Tiéd az első szó, Polüneikész, gyermekeim:

argív hadak vezéreként te térsz haza
megbántva, mint beszéled. Lenne köztetek
bíró az isten és e bajoknak orvosa!
POLÜNEIKÉSZ

A színigaz szó egyszerű; kiszínezett
cifrázatokra nem szorult a jog soha,
hisz ép magában; ám az igaztalan beszéd
beteg magában s bölcs szerekre rászorul. 729(437-472)

De gondom volt az apai házra, jómagam
házára és ezére; és az Oidipusz
dörögte átkot hogy kerüljük el, hazám
elhagytam önként, néki adva át e föld
jogarát egy teljes évre, úgy, hogy majd magam
sorrend szerint e pálcát éppúgy megkapom,
s nem kell gyilokkal s gyűlölettel szállanom
vele szembe, rosszat téve-tűrvé, mint ma itt.

Ez elfogadta s istenekre esküdött,
de esküjéből mit se tartott meg: maga
bitorolja még a trónt s családi jussomat.
De kész vagyok most is, ha részem megkapom,
e földről minden fegyverest kiküldeni;
sorrend szerint aztán ha trónom megkapom,
kellő időben átengedni majd neki,
s honom se tiprom s tornyaink se tűzdelem
tele összetákolt létrafák hágcsóival.

De megteszem, ha nem jut osztályrészemül
a jog, s tanúnak hívom összes istenünk,
hogy mindezt joggal művelem; de jogtalan
rabolnak ők meg enhazámtól aljasul.

Úgy mondtam el mindezt, anyám, hogy nem kuszán
szóttam szavaknak szálait, hanem csak úgy,
hogy bölcs s bolond jogom belátja, azt hiszem.

KAR

Úgy hallom én, holott nem hellének hona
táplált: előttem bölcs szavakkal szónokolsz.

ETEOKLÉSZ

Ha minden ember jónak, bölcsnek egyazon
dolgot találná, nem pörölne senki sem.
Mi sem hasonló, mi sem egyenlő emberek
szemében, csakis a név, de az nem lényeges.
Bizony kimondom leplezetlen itt, anyám:
a csillagok s a nap keltéig szállanék,
s a föld alá, ha megtehetném, csak legyen
enyém az Uralom, istennők legelseje!

Anyám, e kincset másnak át nem engedem,
inkább magamnak óhajtom megtartani.

Mert gyáva az, ki elveszítve azt, mi sok, 730 (473-509)

kevés után kap; és szégyelleném, ha ez,
ki haddal jött s ki dúlja földem, óhaját
betöltené; s milyen gyalázat lenne itt.

Thébában is, ha én Mükéné fegyverét
rettegve, ennek átadnám kormánybotom.

Anyám, nem is hadakkal kellett volna, hogy
békét szerezzen; megteremti pusztá szó

mindazt, amit kívína ádá az vas gyilok.
Viszont, ha itt szeretne lakni, ám legyen;
de ennek önként jogarom át nem engedem
sosem, ha rajtam áll: cselédje nem leszek!
Jöjjön tehát tűz, kardok is hadd jöjjenek,
sűrödjön itt sok paripa-vonta harcszekér
a síkon: uralmam ennek át nem engedem!
Ha vétenem kell, legdicsőbben vétkezem
uralmamért, egyéb esetben jobb a jog.

KAR

Nem szép dolgokhoz szép szavak nem illenek,
nem szép e teted, mert a jogra sérelem.

IOKASZTÉ

Eteoklész, az aggot nemcsak fájdalom
kíséri el: tapasztalás agg ajkakon
bölcsebben szól, mint ifjakéin, gyermekem.
A leggaládabb istenért miért epedsz,
a Becsvágyért, fiam? Ne tedd! Rossz szellem az.
Sok házat és sok boldog várost meglepett
és hódolóit tönkretéve szállt tova.
Te is bolondja vagy! Becsülnöd szebb, fiam
az Egyenlőséget, mely szünetlen összeköt
barátokat s országokat meg népeket.
Egyenlőség az emberek törvénye lett:
az erőssel szembeszáll a gyöngye szüntelen,
s dühét naponta szítja ellenségesen.
Egyenlőség rendezte emberek között
a mértéket s a súlyt s a számértékeket;
s a fénytelen-vak éjjel és a napvilág
egyképp befutják évszakos körívüket,
s nem kél, egymást legyőzve, bennük gyűlölet.
Ha nap meg éj a földlakót szolgálja, mért 731 (510-546)
nem túród el te, hogy felezzé meg veled
a házat ő is? Hol van akkor itt a jog?
Uralmadnak, mely jogtiporva boldogít,
mit hódolsz oly nagyon, becsülve szerfelett?
Becsés, ha bámul bárki is? Be balgaság!
Vagy arra vágyol, hogy, ha sok kincs boldogít,
tengersokat vesződj? S a sok mi? Pusztá név.
Bölcsek beérik azzal is, mi épp elég;
sajátjaképp nem is kap ember kincseket,
csak őrizetre bízzák ránk az istenek,
s ha kedvük tartja, újra vissza is veszik.
Nem mindörökre, csak napokra szól a kincs.
De szavammal most egyszerre kettőt kérdezek:
uralomra vágysz, vagy városod megmenteni?
Uralomra, mondod? Ám, ha ő nyakadra hág,
s legyőzi argív lándzsa majd a kadmoszit:
elnézed szolgasorban Théba városát,
s elnézed azt, hogy fogjul ejtve szűzeit,
erőszakkal legyűrik majd a marconák?
A kincs, amelyre vágysz, a Thébai-béliek
szemében gyászos lesz, dicsszomjas jómagad.
Ez szólt neked. Polüneikész, most te halld szavam:

a szívesség, mit Adrasztosz tesz, oktalan,
s te is bolondul jöttél vívni városod.
Mondd csak, földünk megszállva - ne legyen így
soha! -,
az istenekre, Zeusznak győzedelmi jelt
hogy emelsz? Megszállva tenhazád, hogy áldozol?
Az Ínakhosznál zsákmányodra majd mit írsz?
„Az isteneknek adja im e pajzsokat
Polüneikész, Thébát felperzselve,” Ó, fiam,
hellének közt ily hírre szert ne tégy soha!
De ha rajtavesztesz és legyőz ez, hogy vonulsz
Argoszba, hátrahagyva holtak ezreit?
Így szólnak: „Menyegzőt szerevezve, átkosat,
Adrasztosz, egyik lányod násza pusztít el!”
Fiacskám, kettős bajt siettetsz így, mivel
elvész, mid ott van, s ittlelvőért elbukol. 732 (547-583)
A szertelennel hagyjatok fel, hagyjatok!
Kettőtök balga volta szörnyű bajt szerez.

KAR

Ó, istenek, távoztassátok ezt a vést,
békét teremtve Oidipúz-fiak között!

ETEOKLÉSZ

Nem szavaknak harca már ez, csak fecsérled itt,
anyám,

perceinket mindhiába: mit sem ér a buzgalom.

Máshogyan nem békülünk meg, mint kimondott szóm
szerint:

hát eressz el, abbahagyva hosszas intó szózatod;
és te hordd e kőfalakról el magad, vagy vessz el itt!

POLÜNEIKÉSZ

És kitől? Ki az, ki oly sebezhetetlen, hogy belém
döfne gyilkos kardot, éppily végzetet nem híva ki?

ETEOKLÉSZ

Itt van éppen, messze sincsen tőled: jobbom látod-e?

POLÜNEIKÉSZ

Látom; ámde gyáva kór a bőség, csügg az életen.

ETEOKLÉSZ

Hadba mégis ily sokakkal szállsz e senki ellen is?

POLÜNEIKÉSZ

Üdvösebb, ha óvatos s nem vakmerő a hadvezér.

ETEOKLÉSZ

Kérkedel, szavamba bízva, mely megóvjá életed?

POLÜNEIKÉSZ

Újra kérlek: adj jogart s e földből add ki jussomat!

ETEOKLÉSZ

Mit se kérhetsz tőlem: ennen házamat kormányozom!

POLÜNEIKÉSZ

Több örökrészt birtokolva?

ETEOKLÉSZ

Mondom, hagyd e földet el!

POLÜNEIKÉSZ

Ősi-isten-oltárok, hajh!

ETEOKLÉSZ

Őket összezúzni jössz.

POLÜNEIKÉSZ

Halljátok csak!

ETEOKLÉSZ

Rád ki hallgat, honra haddal támadó? 733 (584-605)

POLÜNEIKÉSZ

Hószín menü isteneknek háza!

ETEOKLÉSZ

Gyűlölt vagy nekik.

POLÜNEIKÉSZ

Számkivetnek enhazámból!

ETEOKLÉSZ

Épp te jössz, hogy
számkivess.

POLÜNEIKÉSZ

Jogtiprás, ó, istenek!

ETEOKLÉSZ

Hívd csak Mükéné istenét!

POLÜNEIKÉSZ

Aj, istentelen!

ETEOKLÉSZ

De mégse, mint te, a haza ellene.

POLÜNEIKÉSZ

Mert elűzől megrabolva.

ETEOKLÉSZ

Sőt, megöllek végül is.

POLÜNEIKÉSZ

Ó, apám, hallod, mit tőrök?

ETEOKLÉSZ

Hallja azt is, mit teszel.

POLÜNEIKÉSZ

És anyám te?

ETEOKLÉSZ

Nem jogos, hogy jóanyánk nevét
kimondd.

POLÜNEIKÉSZ

Városom!

ETEOKLÉSZ

Menj Argoszodba, Lerna habját szólogasd!

POLÜNEIKÉSZ

Elmegyek, ne félj! Anyám, dicsérlek!

ETEOKLÉSZ

Hagyd e földet el!

POLÜNEIKÉSZ

Elhagyom, de látnom engedd még apám!

ETEOKLÉSZ

Nem, semmiképp.

POLÜNEIKÉSZ

Akkor szúzi húgaim bár!

ETEOKLÉSZ

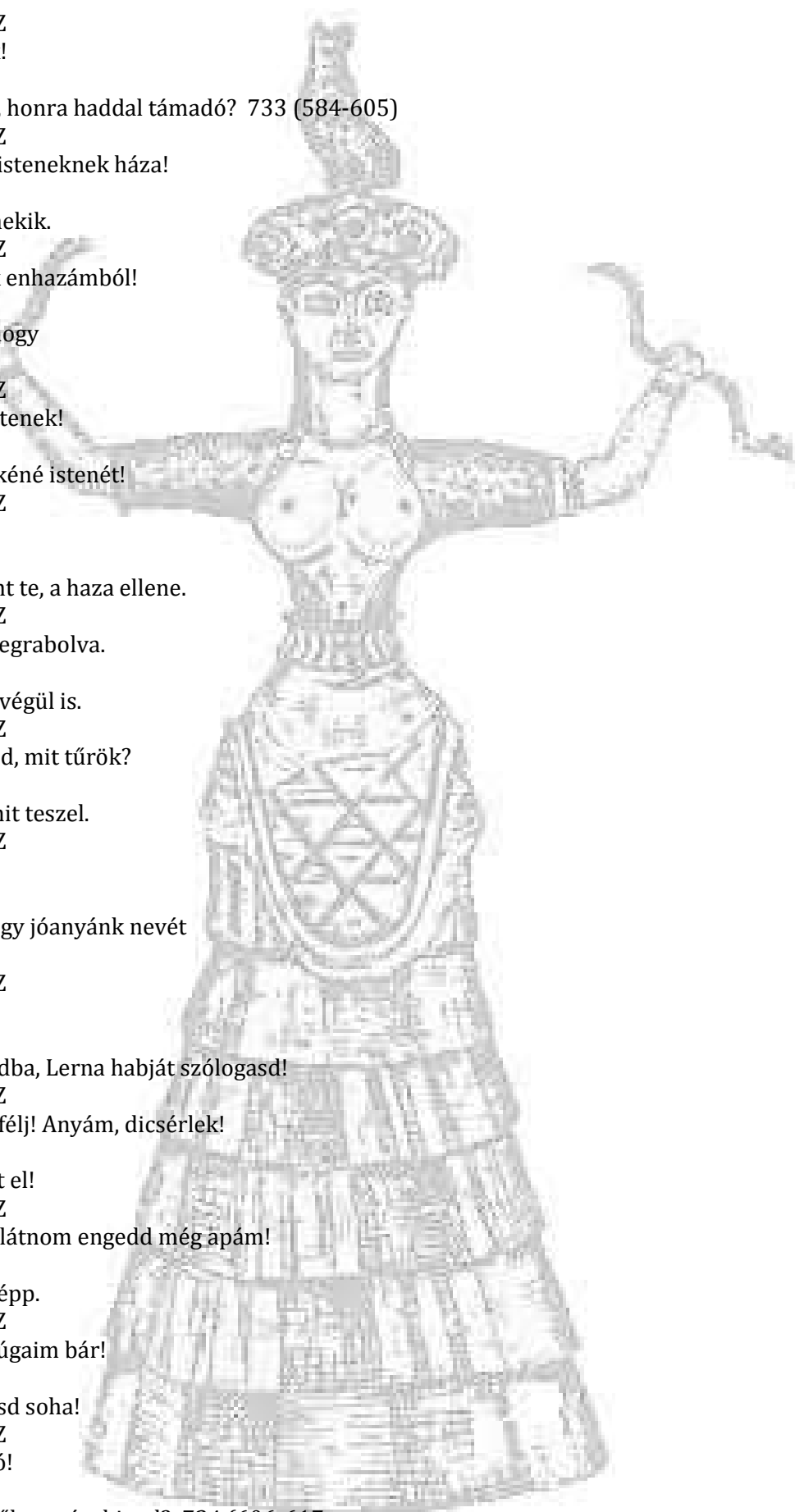
Színüket se lásd soha!

POLÜNEIKÉSZ

Húgocskáim, ó!

ETEOKLÉSZ

Írántuk ádáz, őket mért hivod? 734 (606-617)

POLÜNEIKÉSZ

Élj, anyám, hát boldogul te!

IOKASZTÉ

Így, fiam, csak szenvedek.

POLÜNEIKÉSZ

Nem vagyok már sarjad.

IOKASZTÉ

Én sok búra-bajra küldetett!

POLÜNEIKÉSZ

Mert ez engem sérteget csak.

ETEOKLÉSZ

Ő is éppúgy sérteget.

POLÜNEIKÉSZ

Majd hol állasz, mely toronynál?

ETEOKLÉSZ

Ezt mi végre kérdezed?

POLÜNEIKÉSZ

Szembeszállok és leszúrlak.

ETEOKLÉSZ

Engem éppily vágy tüzel.

IOKASZTÉ

Én siralmas! Sarjaim, mit teszten?

POLÜNEIKÉSZ

Majd kitűnik az.

IOKASZTÉ

Nem riaszt apátok átka?

ETEOKLÉSZ

Háza népe vesszen el!

POLÜNEIKÉSZ

Vérben ázik hát e szablya csakhamar, nem vesztegel!

Ám tanúnak dajka földem hívom s összes istenem,
hogy mi csúfság ért, s e földről meggyalázva úznak el,
mint ki szolgál, s Oidipúznak, egy-apánknak nem fia.

Városom, ha bármi sújt, ne engem, ámde őt okold:
nem szívesen jöttem, s e földről ím erővel úznak el.

Búcsuszóm, utaknak óre Phoibosz, halld, s ti,
háztetők,

s társaim s ti, istenek juh-kedvelő oltárai!

Nem tudom, köszont-e még az ajkam egykor,
cimborák;

ám reményem el nem alszik, benne bízom: istenek
által ezt megölve, Théba városában úr leszek.

ETEOKLÉSZ

Menj e tájról! Ím, igen jól adta isten-ihletett

jóapánk neved, Polüneikész, háborúság-kedvelő!* 735 (618-637)

Mindhárman el; Polüneikész a tábor felé, Iokaszté és Eteoklész a palotába

KAR

Egykor ide, e földre jött*
türoszi Kadmosz, és a négy-
lábú szúzi üsző a földre
heveredett elé, betöltve
jóságát: lakozzon ott

a buzaringató mezón,
ahova hívta szózat őt,
s merre gyönyörű folyamu Dirké
pataka habja átcsobog
zöld sarju-lengető,
mélygöröngyű földön; itt
szüli meg anyja Bromiosz istent,
foganva Zeusz-
tól; s a kisededet legott
körülölelve, bodorodó
borostyán földte zöldelő,
hüsrnyu lombbal boldogítva; ropja Bak-
khosznak itt a táncot egyre tomboló thébaili
szűzek, asszonyok kara.

Itt az iszonyu ő* Arész
fene kígyója volt, füves
partu patakon, áradó hab-
özönön erre-arra járva
szeme, a lesve villogó.
Hanem a vízre induló
Kadmosz agyonütötte őt:
kővel iszonyu koponyacsontját
karja sújtva zúzta szét.
S az anyátlan istennő,*
Pallasz intelmére
mélygöröngyű földbe hintve
mind a szörny kihullt fogát:
talpig ércbe bújt sereg
cseperedett a rögök alól 736 (638-671)
a föld színén; de vaskemény
gyilok temette drága földbe vissza, vért
ontva földanyára, mely kitárta őket mennyek
napsütött szellőinek.

S téged, ósanyánknak, Í-
ónak ősi magzata,
Epaphosz, ó, fisarja Zeusznak,
idehív, idehív ma barbár jajszavam,
jajjaj, barbár énekem:
jőjj e földre, jőjj, amit
megmiveltek sarjaid,

s két istennő, kétnevű:
Perszephassza és kegyes
Démétér, a Föld,
ki mindeneknek úrnője, éltetőnk
vett birtokba - küldd a fáklyahor-
dozókat, óvd e földet: az
istenek mindenhatók.

ETEOKLÉSZ

(kilép a palotából; egy szolgálóhoz)

Eredj s Menoikeusz férfi-sarját hívd elő,
anyám, Iokaszté testvérét, Kreónt, kinek

jelentsd: hazám és házam iránti terveim
meghányni-vetni vágyom véle még előbb,
mígnem csatázni harci rendbe állanánk.
De megkíméli fáradalomtól lábadat,
hisz itt van, látom őt: lakom felé siet.

KREÓN

(a palotához érkezik)

Hogy lássalak, lábad nyomát rég űzöm, úr
Eteoklész: körbejártam már a kadmoszi
kapukat meg őrtanyákat, űzve lábnyomod.

POLÜNEIKÉSZ* (Eteoklész)

Vágyódtam én is rá, hogy lássalak, Kreón.

Polüneikésszel mióta szólottam, kitűnt:

a békülésnek mily temérdek híja van.

KREÓN

Hallom, Thébánál többre tartja enmagát,
bízván Adrasztoz táborában, mint veje. 737 (672-704)

De bízzuk ezt az istenekre! Most, ami
a legégetőbb, arról szeretnék szólni.

ETEOKLÉSZ

Mi az? Miről akarsz beszélni, nem tudom.

KREÓN

Az argivoktól egy fogoly került ide.

ETEOKLÉSZ

S övéiről ugyan mi újat árul el?

KREÓN

Most készül Argosz serege Kadmosz városát,
a kőerődöket körülkeríteni.

ETEOKLÉSZ

Törjön ki Kadmosz városából is hadunk!

KREÓN

Hová? Balgán nem látod azt, mit látni kell?

ETEOKLÉSZ

A sáncokon túl vívjanak meg íziben!

KREÓN

A had honunkban törpe, náluk óriás.

ETEOKLÉSZ

Tudom, hogy ők csak szájalással hősködök.

KREÓN

Van némi súlya Argosznak Hellász előtt.

ETEOKLÉSZ

Ne félj! A síkon vérük ontom én legott.

KREÓN

Jó lenne! De vad viaskodásra számítok.

ETEOKLÉSZ

Hadi népem mégse tartom várfalak között.

KREÓN

A győzelemhez ész kell mindenekfölött.

ETEOKLÉSZ

Hát azt tanácslod: más utakra térjek át?

KREÓN

* Valószínűleg itt helyesen Eteoklész szerepel!

Azt, minden útra, míg a vész nem tört reánk.

ETEOKLÉSZ

S ha megrohannánk lesből őket éjszaka?

KREÓN

Igen, ha rajtavesztve, épen visszatérsz. 738 (705-725)

ETEOKLÉSZ

Az éj egyenlőn mér, merésznek többet ad.

KREÓN

Az éj borúja borzalom, ha bajba jutsz.

ETEOKLÉSZ

S ha estebédkor ütne rajtuk fegyverem?

KREÓN

A rémület kitörne így, de győzni kell!

ETEOKLÉSZ

Átlábolásra ám a Dirké medre mély!

KREÓN

Roszzabb akármilyen, mint az éber órködés.

ETEOKLÉSZ

S ha pariparajjal tipranánk le táboruk?

KREÓN

A népet óvja harcszekér-erőd körül.

ETEOKLÉSZ

Hát mit műveljek? Tán feladjam városom?

KREÓN

Azt nem! Hanem, ha bölcs vagy, ésszel mérlegelj!

ETEOKLÉSZ

Mi lenne hát az ésszerűbb megfontolás?

KREÓN

Nos, híre jár, úgy hallottam: hét emberük...

ETEOKLÉSZ

Mily megbízást kapott? Hisz ez maroknyi had!

KREÓN

Csapatvezérként ostromolni hét kapunk.

ETEOKLÉSZ

Hát mit tegyünk? Nem várok, míg a baj beüt.

KREÓN

Te is szemelj ki várkapuinkhoz hét vezért!

ETEOKLÉSZ

Csapatvezérül vagy magányos bajnokul?

KREÓN

Csapatvezérül, és jelöld legjobbjaink.

ETEOKLÉSZ

Érttem: megóvni bástyáink bejáratát. 739 (726-744)

KREÓN

S több társvezért: egy sincs, ki mindent áttekint.

ETEOKLÉSZ

S hogy válogassam őket: mersz vagy ész szerint?

KREÓN

Így is, meg úgy is: semmi pusztán ez vagy az.

ETEOKLÉSZ

Legyen! Héttornyú városunkba indulok,

s felállítom, mint mondod, úgy a hét vezért,

hogy mindenik meglelje méltó ellenét.

Nagy időpazarlás lenne felsorolni mind,*

hisz az ellenfél a vár tövében vesztegel.
De most megyek, kezünk ne csüggjön tétlenül.
Öcsémet szemtől szembe csípjem én csak el,
lándzsám csak ejtse el csatán a rámtörőt,
megölve őt, ki dúlni jött szülőházam! –
A nászt hugocskám, Antigoné s Haimón fiad
között, ha engem porba sújt a sors, viseld
a szíveden te! Szentesítem tény gyanánt
a kézfogójuk most, midőn eltávozom.
Anyám fivére vagy: miért e sok szavam?
Méltón magadhoz, s kedvemért is gyámolítsd!
Apám fejére dőresége visszaszáll,
szemét kiszúrva; nem dicséri őt e tett!
Minket pedig, lehet, hogy átka még megöl.
Egy volna hátra: Teiresziász, a jós, madár
röptéből hogyha jóslatot tud mondani,
hallgasd meg akkor; érte küldöm jómagam
fiadat, Menoikeuszt, aki apáddal egy nevet
visel - vezesse Teiresziászt eléd, Kreón!
Mivel veled beszélni eljön szívesen;
szemébe jósok mesterségét már magam
leszoltam, úgyhogy görbe szemmel néz reám.
De városomnak meghagyom s neked, Kreón:
Polüneikész holttestét, ha győz az én ügyem,
tilos thébain földben eltemetnetek! *

Aki eltemetné, bár barát is, vesszen el!

Ez szólt neked. Most szolgálóimnak rendelem:

elő a harci vértet és fegyverzetet! 740 (745-779)

Hadd rontsak lándzsaharcba már! Megütközünk

egymással, s győzelmem meghozza majd a jog.

A jó vigyázat legbarátibb istenünk;

hozzá könyörgünk: óvja-védje városunk!

(Fegyveresen el)

KAR

Sokveszedelmű Arész, a halált meg a

vért minek áhitod, és nem a dalt Bromiosz lakomáin?

Szép szüzi kar koszorús, deli táncai közt lobogatva

üstököd, ünnepi dalt lótusz-sipon, ó, sose fújsz, hogy

ropna reá khariszok kara táncot.

Nem, hanem argosziak hadait Thébai fele fúva

zord hadi zajgás

közt vezeted seregük zene nélkül.

S őzgida-bőrt sosem öltsz,* sose lejtessz a thürszosztól

ittasan, ámde patás paripát zabolázva, szekérrel

Izménosz folyamán dübörögsz át

nyargalvást lovaiddal s argívok fele fújva

Thébai népét;

s pajzsviselő hadi rajokat - amelyek

ostrom alá veszik egyre a kőfalakat –

ércel díszítesz.

Istennő, Erisz, átkos! E föld koro-

násainak te szerezted e romlást,

sokbaju Labdakidáknak.

Isteni lombkoszorúk vadas erdejü
katlana, Artemiszünk havas ékszere-dísz, Kithairón!
Őt, ama számkivetett, ama veszni kitett Iokaszté-
szült csecsemőt minek is tápláltad, aj, egykoron, Oidi-
púsz, kin aranyhegyü tű jelet ejtett –
és az a hegybeli rém, e hazának gyásza, minek jött,
az a szüzi szárnyas
Szfínx, zene nélküli versezetével,
hajdan a kadmoszi fájt aki karmai közt - hor-
zsolva a várfalakat - hajigálta a csillagos éégig?
Kadmosz-faj, fejetekre biz ezt Há-
dész ontotta a mélyből; és boldogtalan Oidi-
púsz sarjak per- 741 (780-812)
patvara zúdul a házra s a várra is.
Mert, ami nemtelen, az sose lesz nemes;
és szennyfolt az apán
bezzeg, kit tilosan fogan anyja, a sarj.
Hát aki enfia ágyasa lett még!

Te szülöd, ó, Föld, te szülöd - honi
nyelvemen így tanulom, tanulom meg a régi regéből –
rőt tarajú, vadevő sárkány foga-hullta nyomán kelt
sarjadat egykoron, őt, Thébai szép szégyenképpen.
S Harmoniának amíg lakodalmát
ülte az égi sereg,* Thébai fala, tornyai Amphi-
ónnak lantja szaván cseperedve kinóttak a földből,
hol iker folyamok meder-ágya között
Dirké a smaragdfüvü réteket ön-
tözi Iszménosz közelében.
Kadmosz sarjainak meg a szarvas
Íó ósanya szülte királyait.
És ezután ezer és ezer új javat
egyre halomra tetéz ez a város, A-
részt-nyújtotta babér-
ral koszorúzva.

TEIRESZIASZ

(vak jós, leánya és Menoikeusz kíséretében érkezik)

Vezess, leányom! Mit se látó lábaim
szeme vagy te, mint a tengerésznek csillag az.
Jer, sík talajra támogatva lépteim,
vezérelj, el ne essem: gyöngé ám apád.
S a sorstáblákra szűz kezeddél jól ügyelj!
Szemügyre véve szárnyasoknak jósjelét,
ott gyűjtögettem, merre szent jósszékem áll.
Mondd csak, Menoikeusz, gyermekem, Kreón fia:
a városon keresztül még mly hosszú út
vezet szülődhöz? Mert a térdem roskadoz:
aprózva léptem, ügyyel-bajjal ballagok.

KREÓN

Ne félj, a lábad, Teiresziasz, barátaid
mellett vetett horgonyt. Fiam, fogd csak karon: 742 (813-846)
miként szekér, úgy vár az aggnak lába is
mások kezének támaszára szívesen.

TEIRESZIASZ

Nos, itt vagyunk. Így sürgetőn mért hívsz, Kreón?
KREÓN

El nem felejttem semmiképp; de gyűjts erőt,
pihegj, utadnak fáradsalmát fújd ki csak!

TEIRESZIASZ

Erektheidáktól elcsigázva érkezem:*
a múlt napokban jöttem onnan át ide,
mivel Eumolposz hadával harcra keltek, és
Kekropsz-utódok tettek ott szert általam
szép győzelemre; látod, ezt a színarany
koszorút kaptam, miként a zsákmány legjavát.

KREÓN

Diadalmi díszed hát tekintsük jósjelül!
Hogy mily habok közt hánykolódunk, tudhatod:
danaok hadával Théba nagy csatára kelt,
s a fegyverekkel ékes Eteoklész király
immár Mükéné népe ellen hadbaszállt.
S engem bizott meg, hogy kérjem tanácsodat:
mit is tegyünk, megóvni bizton városunk?

TEIRESZIASZ

Eteoklész kedvéért, zárva tartanám
jós ajkamat, de néked, minthogy tudni vágyasz,
megmondom. Régen senyved itt e föld, Kreón:
hogy isten ellen lett apává Láiosz,
az anyának férjül nemzve Oidipúsz, szegényt.
És az, hogy ő szemét kiszúrta véresen,
Hellásznak istentől jövő, bölcs intelem.
Idők múltán leplezni vágyva Oidipúsz-
fiak ezt, bután bűnöztek, vélve: beköthetik
az istenek szemét; nem bánva tisztelen
apjukkal, és bezárva őt, szegény fejét
felbőszítették; és a megvetett s beteg
ezért reájuk rémes átkokat hörög.
Mit nem műveltem már, miket nem mondtam én!

Meg is gyűlöltek Oidipúsz utódai.

Egymás kezéről esnek ők el most. Kreón; 743 (847-880)

s hullákra hullott hullahalmok s együvé
kevert Argosz- meg Kadmosz-földi fegyverek
Thébában gyászos jajkeservet keltenek.

Ledől sz te is, siralmas sorsu városom,
ha jóslatom most valaki meg nem szívleli.

Első szavam, hogy Oidipúsztól származó
polgár nem élhet itt e földön, sem király,
mivel istenverte fajta, város-romboló.

Azonban, mert a rossz erősebb, mint a jó,
az oltalomnak nincs, csupán egy eszköze.

De ezt kimondva, bizton meg nem állhatok –
s azoknak, kik Thébai sorsáról döntenek,
az oltalomnak ez keserves gyógyszere.

Megyek hát, búcsuzom. Jövönket, mint sokan,
elszenvedem, ha kell. Ugyan mi mást tegyek?

KREÓN

Vesztég maradj, aggastyán!

TEIRESZIASZ

Vissza csak ne tarts!

KREÓN

Megállj, miért futsz?

TEIRESZIASZ

Fut szerencséd, nem magam.

KREÓN

Hogy menthető meg városunk s a nép, beszélj!

TEIRESZIASZ

Ezt áhitod most, ám legott nem áhitod.

KREÓN

Hazámat hogyan menteném meg boldogan?

TEIRESZIASZ

Örömmel hallod hát, serénység ösztökél?

KREÓN

Mi az, mi jobban szítaná buzgalmamat?

TEIRESZIASZ

Akkor tehát hallgasd meg immár jósszavam!

Előbb azonban pontosan hadd halljam azt:

Menoikeusz merre van, ki eddig elkísért?

KREÓN

Nem távol: éppen oldaladnál vesztegel.

TEIRESZIASZ

Most menjen innen messzi, míglen jósolok. 744 (881-907)

KREÓN

Hallgat, ha kell, hisz vérem ő, az én fiam.

TEIRESZIASZ

Azt óhajtod tehát: előtte mondjam el?

KREÓN

Meghallva, hogy miképp menekszünk, majd örül.

TEIRESZIASZ

Hallgasd meg akkor, jósszavam mily módot ad:

mit kezdjete, megóvni Kadmosz városát.

Fel kell hazáért áldoznod fimagzatod,

Menoikeuszt!... Ím, magad hívod ki sorsodat!

KREÓN

Mit mondsz, öreg? Miféle szóra nyílt a szád?!

TEIRESZIASZ

Mi napvilágra jött, megtenni kényszerülsz.

KREÓN

Ó, mennyi rosszat mondsz egy röpke perc alatt!

TEIRESZIASZ

Neked! Ám a honnak üdvöset meg súlyosat.

KREÓN

Nem hallom: boldoguljon városom maga!

TEIRESZIASZ

E férfi már nem az, ki volt: ím, visszalép.

KREÓN

Élj boldogul, menj! Nem kell immár jósszavad!

TEIRESZIASZ

Az igazság vesszen hát, ha téged bajba dönt?

KREÓN

Ó, térded illetem s tisztos szakálladat!

TEIRESZIASZ

Mit esdekelsz? E vész ellen nincs oltalom.

KREÓN

Hallgass! Ezekről városunkban szót se szólj!

TEIRESZIASZ

El nem hallgathatom: parancsod jogtalan.

KREÓN

Hát mit követsz el? Gyermekeim meggyilkolod?

TEIRESZIASZ

Ez mások gondja lesz: magam csak hirdetem. 745 (908-928)

KREÓN

Honnét szakadt rám és fiamra ily csapás?

TEIRESZIASZ

Helyes, hogy kérded, és hogy erről szó esik.

A szirtüregben, merre Dirké kútfejét
sárkány őrizte, föld szülötte, ontson ott
fiad leölve kadmoszi földre vérözönt:

Arésznek ősi bosszuszomja érte ég,
föld-szülte szörnye vesztét így torolja meg.

Így téve, harci társatok lesz majd Arész,
s a rög gyümölcs helyett gyümölcsöt, vér helyett
embervért kapva, nyájas lesz irántatok
a Föld, ki nekünk sarjasztott ki sárarany-
sisakos vetést egykor; s ezért kell vesznie
olyan sarjnak, ki sárkányvérből származott.

Te élsz e sárkányfog-vetésből* már csak itt
köztünk, anyádról s férfiágon tiszta vér,
s fiad. De tiltja nászkötése Haimónod
megölni: mert nem nőtlen ő; s holott sose
illette még nászágyukat: van hitvese.

E sarjad szánta városunknak épp a sors:
halála ősi földünket megmentené.

Ha setét halál szemére szállt, az argivok
s Adrasztoz visszaterte jajkeservbe fül,
s Thébánk dicső lesz. Két eset közt válogass:
vagy véredet vagy városod megmentheted.

Mindent tudsz tőlem. Gyermekeim, vezess haza!

(Elmenőben)

Mindaz, ki jósol, balga, mert, ha szörnyü vést
jelent madár röptéből mondott jóslata,
úgy véli az, ki kapja: hozzá mostoha;
s ha irgalomból mond valótlan jósigét,
megsérti istent. Vajha Phoibosz jóslana
az embereknek, senkitől sem retteg ő!

(Lányába fogódzva el)

KAR

Kreón, mit hallgatsz? Némaságba fült szavad.

De ez magamnak is nagyon megrendítő. 746 (929-961)

KREÓN

Mit szólna bárki is? Világos válaszom:

Magam oly halálos gyászba sohase dönthetem,
hogy gyermekeim vérét vegyék a városért.

Mindenki félti enfiának életét,
s halálba senki nem taszítja gyermekét.

Ne dicsőítsen tehát fiamnak gyilkosa!

Magam - mivel megért halálra már korom -

megváltva így a hont, örömmel meghalok.
Ne bánd tehát a jós szeszélyes szózatát,
fiam, s míg városszerte szét nem kürtölik,
szaladj, e földet hátrahagyva nagyhamar!
Hisz elbeszéli fő- meg alvezérnek ez,
s minden szakaszt a hét kapuknál fölkeres.
Elébevégya még megóvjuk életed,
de végünk van, ha tétovázol: elveszel.

MENOIKEUSZ

Hová fussak? Melyik városba és kihez?

KREÓN

Ahol hazádtól majd minél messzebb leszel.

MENOIKEUSZ

Neked illik szólnod, szótfogadnom meg nekem.

KREÓN

Átvágva Delphin, vándorolj...

MENOIKEUSZ

Hová, apám?

KREÓN

Aitóliába.

MENOIKEUSZ

És e földről merre majd?

KREÓN

Menj Theszprótiészba.*

MENOIKEUSZ

Szent Dódóna-székhez-e?

KREÓN

Úgy van.

MENOIKEUSZ

S miféle oltalmat találok ott?

KREÓN

Kísér az isten.

MENOIKEUSZ

S pénzt mily úton kaphatok?

KREÓN

Azt küldök én aranyban. 747 (962-985)

MENOIKEUSZ

Illón szólsz, apám.

S most menj el innen! Én hugodhoz indulok,

lokasztéhoz, hisz árva gyermekként,* anyám

elvesztve, néki szívtam egykor emlejtét.

Sietek, köszöntöm őt, s megmentem életem.

De menj csak, ittléted ne tartson vissza már!

Kreón el. Menoikeusz a Karhoz fordul

Apám gondját eloszlattam jól, asszonyok,
csalárd szavakkal, csakhogy érjem célo-m el.

A város üdvét megrabolva ő, kiküld

és gyávaságra kényszerít. Ha vénnek ez

elnézhető is, ám bocsánat arra nincs,

ha jómagam leszek szülőhon-áruló!

Halljátok hát: megyek s megmentem városom,

és földemért kiadva lelkem, meghalok.

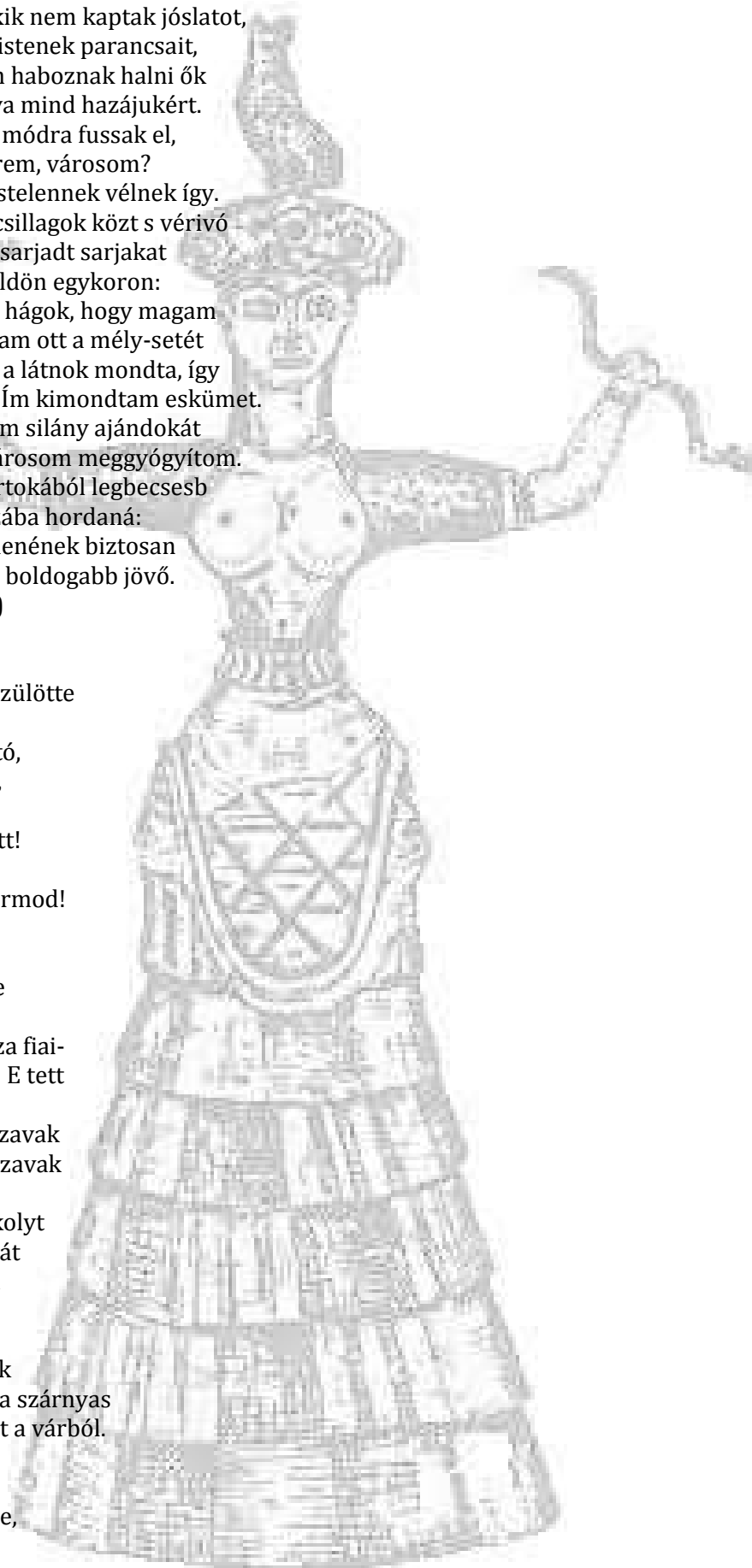
Hisz szégyen lenne: kik nem kaptak jóslatot,
s nem ismerték meg istenek parancsait,
fegyverben állva nem haboznak halni ők
tornyok tövén tusázva mind hazájukért.
És én e földről gyáva módra fussak el,
elárulván apám, fivérem, városom?
Hisz bárhol élek, becstelennek vélnek így.
Nem, Zeuszra fent a csillagok közt s vérivő
Arészra is, ki földből sarjadt sarjakat
uralkodókká tett e földön egykoron:
futok s a bástyafokra hágok, hogy magam
megölve, vérem ontsam ott a mély-setét
sárkányüregbe, mint a látnok mondta, így
megmentve földünk. Ím kimondtam eskümet.
Megyek s halálom nem silány ajándokát
adom honomnak s városom meggyógyítom.
Ha minden ember birtokából legbecsesb
kincsét hazája tárházába hordaná:
kisebb bajokkal küzdenének biztosan
a városok, s virradna boldogabb jövő.

(E1) 748 (985-1018)

KAR

Suhansz, suhansz
szárnyas,* ó, te föld szülötte
s alvilági szörnyé,
Kadmosz-sarj pusztító,
halálhozó, zokogtató,
félig ifju szűz,
szörnyü szörnyszülött!
Szárnyad itt suhant,
nyers húsba vájt a karmod!
Dirké-partról sok if-
jat elragadva egykor,
zene se zengte versre
kaszaboló Erínüszte
uszítod, uszítod e haza fiai-
ra: gyilokerejü nászt! E tett
gyilkos isteneké volt!
S szülők-zokogta jajszavak
s szüzek-zokogta jajszavak
zúgtak át a házon.
S a jajgató sikolyt, sikolyt
s a jajgató danát, danát
sírta-rítta váltakozva
ki-ki a városon belül.
Égzengés zajának
hallatszott a gyásznak
e jaja, moraja, mikor a szárnyas
szűz egy ifjat elragadt a várból.

De végre jött
Püthiának egy követje,
Oidipúsz, a túró,
s kelt Thébai tájain

legott öröm s utóbb sirám.
Mert a verstalányt
győzedelmesen
fejtve meg, szegény,
anyjával egybekelt ő
a várost fertezőn. 749 (1019-1050)
S övéivel tetéz vészt:
fiait átka által
iszonyatos viszályba
veti a nyomorult. Be csoda, be csoda
fiu is ez, aki kész halált
halni ős honáért!
S habár Kreónra könnyeket
hagy is, de hét torony-kaput
szép babérral ékit.

Legyünk mi ily anyák, legyünk
derék fiak szülői, Pal-
lasz, kegyes, ki kő-hajítva
ütöd a szörny kigyót agyon
véreben, tusára
Kadmoszt így tüzelve!
Im, ez az oka, hogy isten átka
fosztogatva sújtja ezt a földet.

HÍRNÖK

(sietve jön)

Hahó, a házkapun belül ki örködik?
Nyisson kaput legott, Iokasztét hívja ki!
Hahó, meg újra! Mily soká jössz! Jer ki hát
tüstént és halld csak, Oidípusz dicső neje,
s többé ne búsulj és ne sírj keservesen!

IOKASZTÉ

(kilép a palotából)

Jóember, gyászt jelent-e jöttöd, holt hírét
Eteoklésznak - hisz mindenkor mellette állsz,
s az ellenfél nyílzáporát elhárítod?
Mily új hírekkel jössz, hogy nékem megjelentsd?
Mehalt-e, él-e gyermekem? Beszélj csak el!

HÍRNÖK

Él ő, ne reszkess, úzd el ezt a rettegést.

IOKASZTÉ

Tehát? Hogy áll a hét torony s a kőfalak?

HÍRNÖK

Töretlen állnak, nincs lerontva városunk.

IOKASZTÉ

De vészbe dönti mégis Argosz fegyvere? 750 (1051-1080)

HÍRNÖK

Biz végveszélybe! Ám vitézebb volt emitt
Thébai Arésza, mint Mükéné fegyvere.

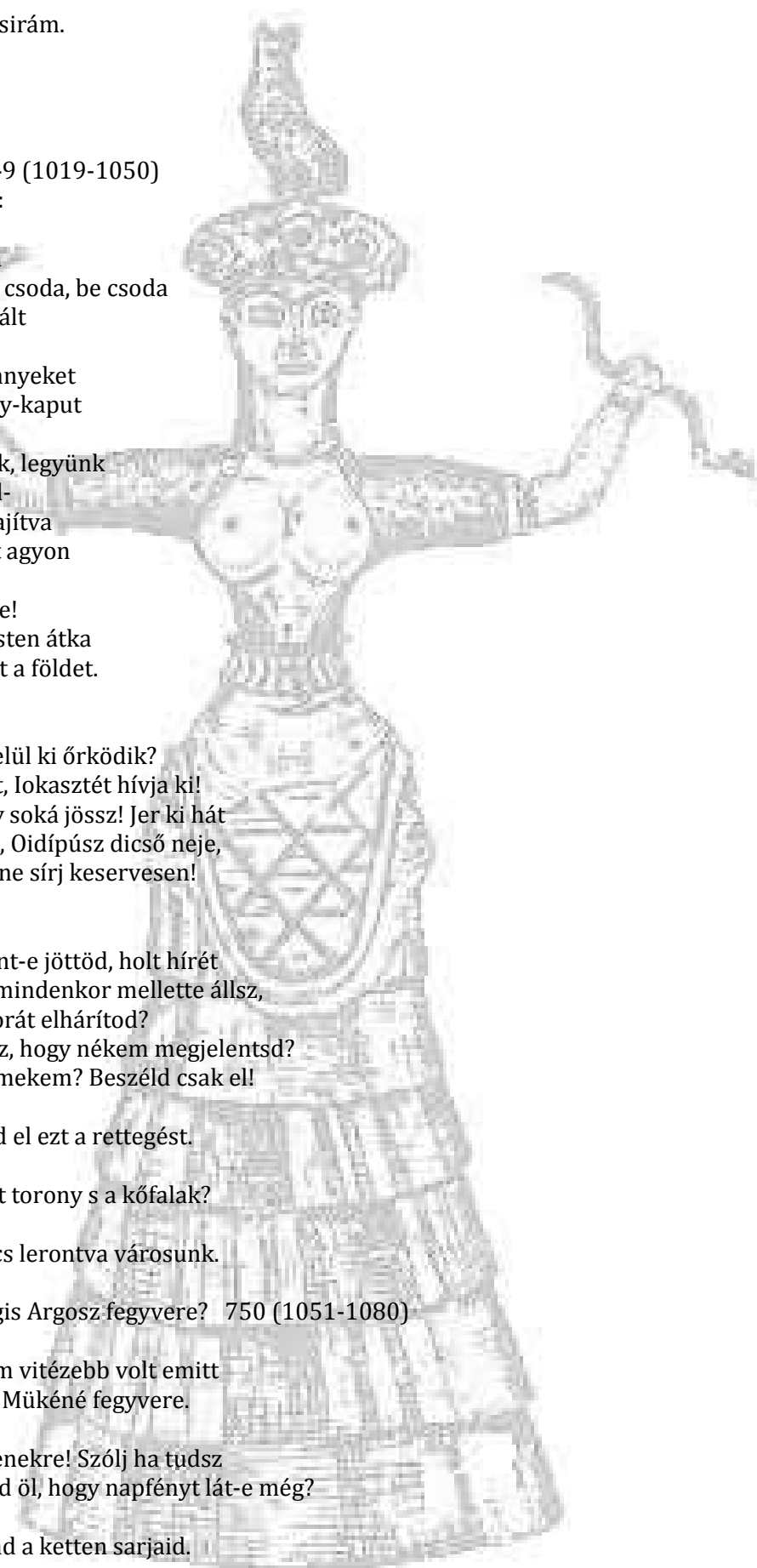
IOKASZTÉ

Egyet csupán, az istenekre! Szólj ha tudsz
Polüneikészről! Gond ol, hogy napfényt lát-e még?

HÍRNÖK

Mindmáig élnek mind a ketten sarjaid.

IOKASZTÉ

Légy áldott! Ámde Argosz ostromló hadát
a várkapuktól hogy-miképp űztétek el?
Beszélj, vigasszal hadd vidítsam én a vak
aggot, lakába lépve, hogy honunk szabad!

HÍRNÖK

Mikor Kreón-fi már, honunkért halni kész
a bástyaormon állva, fekete kardvasát
torkába dőfte, hogy honunk megmentse így:
a hét kapukhoz hét hadosztályt, s hét vezért
rendelt fiad ki örül argív fegyverek
ellen, s lovassal szembe tartalék lovast,
pajzsossal szembe meg gyalog vasvértetet,
hogy ott, hol egy fal gyöngye, álljon fegyverek
segélye közel. A meredekormu várfokon
szemléljük Argosz hófehér-pajzsos hadát,
mely Teumészosz felől vonult, s a sánc körül
rohammal körbe zárta Kadmosz városát.
Egyszerre harsant harci dal meg harsona
amonnan és a várfalakról innen is.

S *Néisz*-kapunkra elsőként a vadászleány
fia, Parthenopaiosz zúdította sűrű pajzs-
erdő-tüskézte marconait; címerül
Atalantét, anyját hordta pajzsa köldökén,
amint elejti messziszálló nyíllal a
kalüdóni vadkant. Amphiáraosz *Proitosz*-i
kapunkra tört,* a jós, tulkokkal megrakott
szekéren; ő nem hordozott nagy dölyfösen
címert: szerényen jeltelen fegyvert viselt.
És *Ógüvész*-kapunkra* Hippomedón király
rontott, címernek hordva pajzsa köldökén 751(1081-1114)

Panoptészét, a sok-sok szemmel pislogót;
egy sor nyitott szemével ő a csillagok
keltén, s a titkolttal letúntén pillogott;
így láttuk ezt utóbb, hogy holtan ott hevert.
Homoloisz-kapunknál* állította fel hadát
Tüdeusz; oroszlánbőrös pajzsa teknejen
sörényes főt emelt, jobbában tűzkakast
titán Prométheuszként, a város-perzselő.
Polüneikészed *Kréne*-kapunkra* zúditott
csatát. Csikók pörögtek pajzsa teknejen
rémes címernek, Potnia-béli nyargalók,
fürgén forogva legbelől egy tengelyen,
őrjítő látványként a pajzsa köldökén,
Kapaneusz *Elektra*-kapura* zúditott hadat,
ki hitte: harcon nem csekélyebb, mint Arész.
Dombormivú vasvértü pajzsán földszülött
Gigász tövestül felszakított városunk
emelte rúddal mindenestül vállain,
jelezve: mily nagy vészre virrad városunk.
Hetedik kapunknál foglalt Adrasztoz helyet.
Pajzsára róva száz kígyója hemzsegett.
E vizikigyókat hordta balján argoszi
hetvenkedéssel; s kőfalak közül sereg
sárkány ragadta-marta Kadmosz sarjait.

Szemembe ötlött mind e látvány jól, mikor
vezéreinknek vittem én a várt jelet.
Előbb nyilakkal, dárदारúddal, jól lövő
parittyagéppel harcolunk s lezúduló
kövekkel. És már-már miénk a győzelem,
mikor egyszer csak Tüdeusz s szülötted így kiált:
"Danaok, míg szét nem morzsol itt e görgeteg –
mit késtek? -, mind a várkapuknak essetek,
gyalog- s lovashad s harcszekéren nyargalók!"
Egy sem maradt biz rest a hangjuk hallatán,
de véres fővel estek ott el számosan,
s a kőfalakról véreinkből is sokan
lehengeredtek és kiadták lelküket,
a szomju földet véresővel hintve meg.
S Atalanté sarja - arkasz és nem argoszi - 752 (1115-1153)
vihar gyanánt a várkapukra tör, s tüzet,
csákányt süvölt, hogy felforgassa városunk.
De dühét lebírta tengeristen magzata,
Periklúmenosz: szekérnyi szirtet görgetett
fejére ő a bástyafal-szegély felől,
a szőke főt beverve, csontok varratát
széjjelrepesttve, vérözöntől lett vörös
az arca rögtön; élve vissza jónyilú,
ifjú anyjához Mainalonra nem kerül.
Mivel szilárdnak látja már e várkaput
fiad, másikhöz indul; én kísérem őt.
S látom: Tüdeusz s a pajzsvivők tömör sora
aitóli dárdát dob magas kőtornyaink
homlokzatára, hogy ledöntve majd orom-
falát, ki védi, fusson el. De mint vadász,
fiad összegyűjtögette őket, és megint
felállította tornyainkra. Nyargalunk
másik kapunkhoz, orvosolva itt a bajt.
Kapaneusz mi módon őrjöngött, hogy mondjam el?
Hágcsó gyanánt egy hórihorgas létrafát
cipelve lépdelt s fennen azzal hengegett:
nem tartja vissza Zeusznak szent villáma sem
attól, hogy földig rontsa városunk.
Így kérkedett, s kőfergeteg között legott
testét pajzsával földre, kúszott fölfelé,
lépkedve sorra létrafák gyalult fokán.
S immár a kőfal párkányára hág, mikor
lesújtja Zeusz mennykőcsapása. Döng a föld,
úgyhogy mindenki megremeg. Hágcsón alá-
zuhanva, szertesztét röpülnek tagjai,
sörénye égre lebben, vére földre foly,
s mint Ixióon-kerék, a karja, két keze
pörög s megpörkölődve hullik teste le.
Adrasztosz, látva Zeusz haragja ül hadán,
sáncon kívülre vont a argívok hadát.
Vitézeink meg, látva Zeusznak üdvhozó
jelét, szekéren vágatott ki vértezett
lovass hadunk, s az argív vértések zömét
kopjával célbavette, ontva szörnyű vést. 753 (1154-1192)

Haltak, hullongtak harcszekér-szegélyen át,
kerekek gurultak, tengelyekkel tengelyek
torlódtak össze és tetemre hullt tetem.
Így értük el, hogy nem zuhantak tornyaink
máig se porba. Az, hogy üdvöt hordoz-e
a hon jövője, isteneknek gondja, hisz
oltalmazója most is ég lakója volt.

KAR

A győzelem gyönyör! De hogyha terve jobb
az isteneknek - hozza csak meg üdvömet!

IOKASZTÉ

Irgalmas ím irántam isten és a sors,
hisz élnek ők, szülötteim, s a hon szabad.
De úgy tűnik: siralmas Oidipusz miatt,
meg nászomért Kreón keserves áldozat
fiát veszítve, városunknak üdvhozón,
s őnéki gyászosan. De szódd a szót tovább:
mily tetre készül ráadásul két fiam?

HÍRNÖK

Mi hátra volna, hagy! Eleddig víg lehetsz.

IOKASZTÉ

Szavad gyanús! Nem hagyhatom csak annyiban.

HÍRNÖK

Mindkét szülötted ép: mi többet áhítasz?

IOKASZTÉ

Halljam: jövőben jószerencse vár-e reám?

HÍRNÖK

Eressz: fegyvervivőtől fosztod meg fiad!

IOKASZTÉ

Rossz rejlik itt, sötétséggel palástolod.

HÍRNÖK

Jó hír után ne zúgjam én a gyászosat!

IOKASZTÉ

Teszed, ha szökve szárnyad égbe nem ragad.

HÍRNÖK

Jajjaj, miért is nem bocsátasz útra, míg
jó hírt jelentek? Mért süvöltsek gyászosat?

Rút, vakmerő tettet tökélt el két fiad:

megvívni künn, a táboron túl párosan. 754(1193-1220)

Ki is hirdették - meg ne tették volna bár! -
e döntést argivok meg Kadmosz népe közt.

Eteokleész megállva fenn a vár fokán,
elsőnek szólt, a hadseregére hallgatást
parancsolón: „Hellász hon hadvezérei,
s danaok daliái, itt kik összegyűltetek,
s Kadmosz-nemzette nép, se Polüneikész miatt,
se érettem ne tékozzoljatok ti vért!

A végveszélyt elhárítom felőletek:
csatán öcsémmel majd magam megütközöm.

Megölve őt, országom országom magam;
legyőzve tőle, néki váram átadom.

Ti meg fegyvert letéve térjete haza,
argivok, itt nem vesztegetve véretek,
s te is, thébai nép: hisz annyi holt hever!"

Így szólt. S szavára Polüneikész fiad felel
csatarendjéből kilépve, és helyesli azt.
Rázúg, jogosnak látva, minden argiv is,
s Kadmosznak népe éppen úgy; utána meg
itallal áldoznak, s a síkon esküvel
pecsételik meg ezt a had vezérei.
S immár tetőtől talpig ércet öltének
a vénhedt Oidipúsznak ifju vérei,
s barátaik díszítgetik: honunk urát
Thébai dicsői, azt meg argosz nagyjai.
S ragyogva állnak és színük se változik:
lihegnek lándzsaharcon öklelőzni már.
S betérve innen-onnan egy-egy jóbarát,
ilyen beszéddel bátorítja keblüket:
„Polüneikész, rajtad áll, hogy Zeusznak győztesen
bálványt emelj s Argoszbán fényes hírt arass.”
Eteoklésznek meg: „Városunkért vívsz tusát,
szép győzelemmel tartsad is meg trónusát!”
Így szónokoltak, harcra szítva szívüket.
A jószok meg juh-ölve, tűzre lestek és
repedt zsigerre: nedve merre permetel,
s lángnyelvre, melyben kettejüknek sorsa leng:
a győzelemnek és kudarcnak jósjele.
Ha bármily ír, ha bölcs beszéd vagy bájital 755 (1221-1259)
a birtokodban van, siess, szülőtteid
szörnyű viszálytól visszatartsd! Nagy ám a vész,
s a harc babérja szörnyű! Mennyi könnyet ontsz,
ha két szülőtted elveszíted egy napon!

(A tábor felé el)

IOKASZTÉ

(beszól a palotába)

Ó, lépj ki, lányom, Antigoné, a ház elé!
Nem táncokat, nem szűzies vigalmakat
ígér az istenek-kiszabta sors ma, nem!
A legvitézesebb két vitézt: firéeid,
akik halálba rontanak, meg kell velem,
anyáddal óvnod: meg ne ölje vér a vért!

ANTIGONÉ

(kilép a palotából)

Ó, jaj, szülőanyám, mily újabb borzadályt
süvöltsz szeretteidnek itt a ház előtt?

IOKASZTÉ

Elveszti, lányom, két fivéred életét!

ANTIGONÉ

Mit mondasz?

IOKASZTÉ

Azt, hogy összecsapnak egy csatán.

ANTIGONÉ

Mit mondsz, anyám? Jaj nékem!

IOKASZTÉ

Roszzat, ám kövess.

ANTIGONÉ

Hová, elhagyva szűz-szobám?

IOKASZTÉ

A had közé.

ANTIGONÉ

Riaszt e népség.

IOKASZTÉ

Végy erőt szemérmeden.

ANTIGONÉ

De mit műveljek?

IOKASZTÉ

Azt, hogy oldj fivér-víszályt.

ANTIGONÉ

Miképp, anyácskám?

IOKASZTÉ

Térdre esve énvelem.

ANTIGONÉ

Vezess a vérmezőre, mit se vesztegelj! 756 (1260-1279)

IOKASZTÉ

Siess, siess, leány! Ha jókor érkezem
a lándzsaharc előtt: világol életem;
holtan fekszem velük, ha életük kihúnyt.

Mindketten a tábor felé el

KAR

Jajjaj, jajjaj!

Remegőn borzong a szívem, remegőn.

Husomon hasít át

az iszony, az iszony az anya kinjain. Testvérek
melyike melyiket öli meg ugyan, amikor átaldőf -
jaj, ó, gyötrellem,

jaj, ó, Zeusz, jaj, ó, Föld! -

vasa fivér szügyén, vasa fivér szívén
a pajzson át, a vérten át?

Jaj, én szegény, szegényke!

Melyikük ugyan a tetem, aki fölött rívok?

Hajh, Zeusz, hajh, Zeusz!

Ily iker szörnyek, fenevad fajzat!

Veti lándzsavasát

s leveri, leveri vérbefojtva ellenfelét.

Mi dolog e tusa? Hogyan is eszeli ki ez a két szegény?

Barbár, bús dalom,

keserves siralmam

szomorú-könnyesen zokog a megholtért.

Gyilok nyomán a sors oszon:

jövőt szab itt a szablya.

Iszonyu iszony e csata, liheg Erínüszért!

Ámde felleg-ülte arccal éppen erre tart Kreón,

lám, a ház felé: a gyászdal elcsitulhat ajkamon.

KREÓN

(a városból érkezik)

Mit is tegyek, jaj? Enmagam vagy városom

sirassam könnyet ontva, melyre felleg ült,

akárha Akherón gomolygatná elő?

Hisz magzatom meghalt, honáért ontva vért,

szerezve bűt nekem, magának hős babért! 757 (1280-1314)

Kivonva sárkány-oduból őt, ki enmagát
megölte, karjaimban hordtam, én szegény.

Sírás-rivás hat át a házon; és öreg
hugoméért, lokasztéért jövök most én, a vén,
hogy mossa meg halott fiam s terítse ki.

E tisztességet holtnak élő adja meg:
az alvilágnak istenét így tiszteli.

KAR

Elment hugod, Kreón, a házból, és a lány,
szűz Antigoné is véle, anyja oldalán.

KREÓN

Hová? Mi szólította őt? Beszélj csak el.

KAR

Hallotta: lándzsavassal összecsap csatán
s királylakáért öklel össze két fia.

KREÓN

Mit mondsz? Magam holt magzatom becézve, még
egyébre rá nem értem: erről nem tudok.

KAR

Elhagyta régen otthonát testvérhugod;
s úgy vélem, Oidipusz-fiak között, Kreón,
immár az élet- és halálharc véget ért.

KREÓN

Ó, jaj nekem, hisz látom is már jósjelét:
a hírhozó setét arcát, setét szemét!

Itt jön, hogy megjelentse: mindez mint esett.

HÍRNÖK

(sietve érkezik)

Én siralmas, ó! Mi szót nyög ajkam itt, mi jajpanaszt?

KREÓN

Elvesztünk! Nem szép szavakkal szól köszöntőképpen ez.

HÍRNÖK

Ó, siralmas, így üvöltök újra, mert nagy gyászt hozok!

KREÓN

Más bajokkal meglevőket még tetézel? Mit jelensz?

HÍRNÖK

Nem világol élte húgod két fiának már, Kreón. 758 (1315-1339)

KREÓN

Jajjaj!

Nekem is, ó, be bús szavad, a honnak is!

Hallottad, ó, jaj, Oidipúznak háza, hogy
közös balvégzet zúzta össze két fiad?

KAR

Meg is siratná, szíve-lelke lenne csak!

KREÓN

Jaj, mily súlyosan tapos a sors reám!

Jaj, én balvégzet-verte, ó, jaj, én szegény!

HÍRNÖK

Hát még, ha hallanád az új irtózatot!

KREÓN

Fejemre szörnyűbb vész hogy tornyosulhatott?

HÍRNÖK

Két sarja közt holtan hever testvérhugod.

KAR

Ajakad, ajakad a jajt zúgja!
Fejedet üsse, üsse meg hófehér kezed!
KREÓN

Szegény Iokaszté! Életed meg nászod ím
a szfinx-talány miatt mi gyászos véget ért!
S a két fiú hogy halt meg és hogy teljesült
az oidipúsi átok így? Beszéld csak el.

HÍRNÖK

Bástyák előtt hogy győztek honfitársaink,
tudod, hisz nincs oly messzi várunk kőfala,
hogy meg ne lásd mindazt innét, mi végbement.
Bevonva hát érc vértézettel testüket
a vénhedt Oidipúznak ifju vérei,
a két sereg közötti síkra csörtetett
a két had fővezére, mindkét had feje
lándzsával összeöklelőzni párbajon.
S Argosz felé tekintve Polüneikész, eképp
esdett: „Óh, úrnő Héra, mert tiéd vagyok
Adrasztosz lánya férjeként, s földed lakom:
add, hogy fivérem most megöljem s rátörő
jobbom fürösszem vérözönben győztesen!”
Testvérölésért, rút babérért így rivallt. 759 (1340-1369)
Sűrűn siratta sorsukat sokak szeme,
s ők összenéztek s körbejárt tekintetük.
Eteokleész pedig felpillantván arany-
pajzsos Paliasznak templomára: „Zeusz szüze”
kiáltott „add hogy ezt a dárdavast karom
öcsém szívébe döfje győzedelmesen,
s megöljem őt, ki eltiporni jött hazám!”
S ekkor, miképpen őrtüz,* öldöklő csata
jeléül felrivallt a türrhén trombita.
Dühös dübörgéssel szaladtak össze ők,
ahogy kifent, ölő fogakkal vadkanok
egymásnak esnek. Folyt a tajték állukon.
Döfött a dárda. Ámde hajladoztak ők,
s a vashegy ekképp félresiklott pajzsukon.
S ha látta ez, hogy az kinéz a pajzs mögül,
dárdát emelt, hogy ő legyen, ki szúr elébb.
De két szemük megóvta jól a pajzsperem,
s így mit sem ártva hullt alá a dárdavas.
S azon, ki nézte, több verejték gyöngyözött,
értük remegve, mint a harcos hősökön.
S Eteokleész egy láb alá gurult követ
elhengerítve, lábhegyét a pajzs mögül
kidugta. Dárdarúddal akkor rárohant
Polüneikész, látva: vassal itt sebezhető,
s átfúrta lábhegyén az argív dárdavast.
Danaok hadából üdvrivallgás tört elő.
De ily bajában látva annak védtelen
vállát a sebzett, megfeszülve, fegyverét
Polüneikész szívének szegezte. Volt öröm
Kadmosz-fiak közt! Ám letört a dárdahegy.
Ekképpen dárda-vesztve vissza is vonult,

s felkapva egy követ s lesújtva, fegyverét
amannak ketté törte. Így a küzdelem
egyenlő lett: egyik se markolt nyársvasat.
Most megragadva markolatján pallosuk,
kardélre mentek, s összecsapva pajzsukat
körben forogtak, ütve szörnyü harci zajt.
S Eteoklész csellel élve most, mit eltanult,
mikor bejárta székiben Thesszáliát, 760 (1370-1391)
változtatott iménti harci módszerén:
ballábát, hátralépve visszavonta, míg
elől befődte jól hasának horpaszát,
s jobbal kilépvé, kardvasát a köldökén
amabba döfte, hátgerincig ütve át.
Legott begörbedt testtel összerogy szegény
Polüneikész, és belőle vérözön buzog.
S az, mint ki győztes máris és csatán dicső,
kardját a földre dobta, hogy kifossa őt,
nem is figyelve rá, míg ebben elmerült.
Ez volt a veszte! Mert amaz zihálva még,
s szablyát szorítva gyászos este közben is,
végsőt vonaglón kardvasát Eteoklész
szívébe szúrta Polüneikész, a porbahullt.
És ím, fogukkal földbe vájva fekszenek
szomszédosan, s nem dőlt el az: ki volt különb.

KAR

Hajh, hajh, siratlak, sors-taposta Oidipúsz!

Im, átkodat betölti isten, úgy tűnik.

HÍRNÖK

Most halld meg ehhez még az új irtózatot.

A két lehullt fivér mikor kiszzenvedett,
siralmas anyjuk roskadozva arra tart
a szűzzel, ez meg támogatja lépteit.

S az öldöklést meglátva és súlyos sebük,
felsír sikoltva: „Sarjaim, segíteni
be késve jöttem!” És melléjük roskad, úgy
zokog jajongva, s megsiratja füstbement
sok fáradalmát, s hóguk így sír oldalán:

„Aj, ősz anyánknak gondozói, nászomat
cserbenhagyók, ti drága jó fivérem!”

Halálhörgés szakadt fel Eteoklész király
kebléből anyja jajszaván, s nyirkos kezét
ráfonva, szót se szólt, csak könnyező szeme
bucszúzkodott, elmondva, mint szerette őt.

Polüneikész meg, pihegve még, amint hugát
megpillantotta s éltes anyját, így beszélt:

„Végünk anyám! Be szánlak érte, és veled
őt is, hugom, s őt is, halott fivéremet! 761 (1392-1445)

Barátból lett ő ellenem, de drága most.

Temessetek ti, ó, szülőanyám s hugom
az ősi hant alá, haragvó városom
lecsendesítve, hogy hazám e hantja bár
enyém legyen, ha már a házam elveszett!
És tenkezeddel fogd le most szemhéjamat,
anyám - s kezét szemére vonja ő maga -

és búcsúzom. Már éjhomály lebeg körül."
A két szegény együtt utolsót így lehelt.
E pusztulást szemlélve szörnyen szenvedő
anyjuk, kitepte testükből a kardokat,
s irtóztatót műveit: nyakán a kardvasat
átdöfte. Holtan ott hever szerettei
között, karjával átölelve két fiát.
És szócsatába szállt legott a harci nép:
mi győztesnek saját urunkat mondtuk, ám
amazt azok. S pöröltek hadvezéreink:
"Polüneikész dárदारúddal elsőként döfött!"
„De az, ki meghalt, győzedelmes nem lehet!”
Elhagyta közben Antigoné a harc terét,
s fegyverre keltek. Kadmosz népe, hogy-miképp,
jó ösztönből felfegyverezve vesztegelt;
előbb rohantunk így a még fegyvertelen
argív seregre, rajtukütve hirtelen.
Nem állott ellen senki, és a sík betelt
futókkal. Vért esőz ezernyi holttetem,
kiket lándzsánk levert. A győztes harc után
akadt, ki Zeusznak győzedelmi jelt emelt,
mi meg lehántva minden argív holttetem
pajzsát, harácsul városunkba küldtük el.
S a többi harcos Antigonéval hozza itt
a holtakat, hogy megsirassák híveik.
A háború így éppen annyi jósikert
hozott hazánkra, mint amennyi balsikert.

(E1)

Halottasmenet közeledik Antigoné és thébai harcosok kíséretében 762 (1446-1479)

KAR

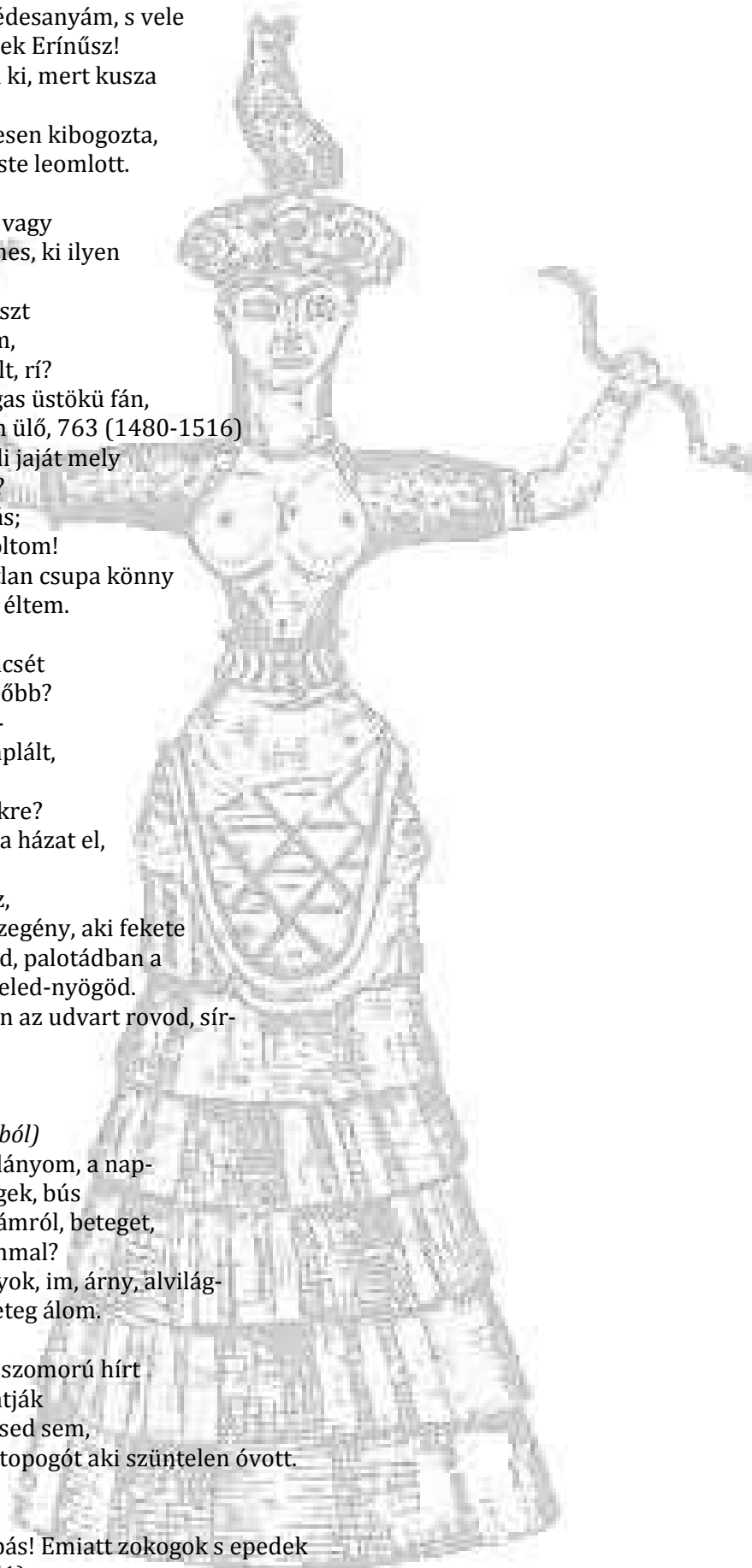
Nemcsak füleinkbe hatolt e család
végzete: mert itt közeleg, látván
látjuk, a három holttest immár
e falak fele; sors-rendelt örök éj
közösen lett szemfedelükké.

ANTIGONÉ

(feltűnik a halottasmenet élén)

Nem fedí fürt-övezett, puha-bársonyos
arcom a szűzi szemérem;
homlokomon se a pír parazsát,
orcám bíboros pirulását!
Szégyenem úz, szaladok, mint holttetemek
bakkhánsa, ledobva a fejicömát,
le a sárga palástot, a pompa jelét,
s könnyet esőzve kísérem a holtakat. Ó, jaj, jaj nékem!
Hajh, Polüneikész! Végzet az ő neve! Jajjaj, Thébai!
Mert pere - nem pere: ölve ölő dühe
dönti le Labdakidák palotáját
véres öléssel, gyászos öléssel.
Micsoda dalra,
mily siralomra fakadjak? A könnyeim
ömlenek, ömlenek, ó, lakom, ó, lakom,
ahogy ime három

holtamat itt hozom: édesanyám, s vele
magzatait; s örül ennek Erínűsz!
Labdakidákat ez irtja ki, mert kusza
versezetét ama
szörnynek apám eszesen kibogozta,
s ezzel a jós Szfinx teste leomlott.
Apám, jaj nekem!
Akadt-e Hellász-beli, vagy
más, idegen, régi nemes, ki ilyen
iszonyu vést kiállt?
Hordoz-e ekkora gyászt
földanya fia, rokonom,
ki, mint én, nyomorult, rí?
A madár hol hát, magas üstökű fán,
bükkfá-, fenyőgallyon ülő, 763 (1480-1516)
árva fejem siralomteli jaját mely
velem zengi-zokogja?
Sorsom a sírás, siratás;
árva mivoltom kisikoltom!
Hisz ezután szakadatlan csupa könny
permetegében pereg éltem.
Melyikért sírjak,
s a hajam áldozati tincset
hová is tegyem hát előbb?
Édesanyám két kebe-
lére talán, hisz teje táplált,
vagy velem egy vér
elrutított holttetemekre?
Oh-oh-oh-óh! Hagyd a házat el,
gyere ki, éltes apám,
világtalan, mutatkozz,
ó, öreg Oidipűsz, te szegény, aki fekete
ködbe borítva szemed, palotádban a
hosszu öregséget cipeled-nyögöd.
Füled hall-e, míg künn az udvart rovod, sír-
va, vagy lóगतod
vén lábad a lócán?
OIDIPÚSZ
(előbotorkál a palotából)
Miért hívsz vakot, ó, lányom, a nap-
fényre, ki bottal bicegek, bús
homályból, nyoszolyámról, beteget,
szívfacsaró jajsiralommal?
Seszinű lég köde vagyok, im, árny, alvilág-
beli halott lény, lengeteg álom.
ANTIGONÉ
Édesapám, a szavam szomorú hírt
hoz eléd: fiaid sose látják
ezután a napot, hitvesed sem,
botra hajolva, vakon topogót aki szüntelen óvott.
Ó, jaj, apám, jaj!
OIDIPÚSZ
Jaj nekem, ennyi csapás! Emiatt zokogok s epedek
most. 764 (1517-1551)

Három lélek! Mily balsorsból
húnytak el és hogyan? Ó, lányom, szólj!

ANTIGONÉ

Káröröm és szidalom szavaimban a-
pám, soha sincs, csak a bű: a te bosszúd
az, amely tűzzel-
vassal, e vad viadallal imént fiadra viharzott.

Ó, jaj, apám, jaj!

OIDIPÚSZ

Jajjaj!

ANTIGONÉ

Mire a siránkozás?

OIDIPÚSZ

Fiaim!

ANTIGONÉ

Íme, gyászba dőlsz.

Hát, ha a négylovu, lángszekerű Nap
fénye ragyogna neked, hogy a holtak
porhüvelyét lásd tenszemeiddel!

OIDIPÚSZ

Látnivaló fiaim fene végzete;

ámde szegény hiteseim mi halál kaszabolta le,
lányom?

ANTIGONÉ

Keserű panasza zokog a népnek színe előtt,
s odafut: esdve

emeli, emeli fiai fele az anyakebelt.

S látja, amint Élektra-kapunk köze-

lében, a lóheredűs lege-

lón lándzsát tör a két fia; mint

két barlangodu-béli oroslán,

küzdenek ők sebesülve, s a vérük el-

ömlő, már nem gőzlő italát

elnyeli Hádész s öntözi Arész.

S ércmivű kardjukat ő kiragadva halottaiból s tes-
tébe merítve, lerogy siratozva físarjai mellé.

Így e napon valamennyi keservet, a-

pám, palotánkra rogyasztva az isten, e művet is

íme, befejezte. 765 (1552-1581)

KAR

E nap ma sok bajjal köszöntött Oidipúsz

lakára. Lenne bár jövőjük boldogabb!

KREÓN

(mint új uralkodó, kísérettel érkezik)

Szűnjék immár siralmatok! Temettetés

napját kitűzni int az óra. Oidipúsz,

hallgasd szavam: rábízta Eteoklész fiad

e föld uralmát, Antigonéd menyasszonyi
hozományaképpen Haimónomnak adva át.

Nem tűröm el, hogy félelmeden lakozz tovább!

Nyíltan kimondta Teiresziasz: míg itt lakol

e földön, addig városunk nem boldogul.

Távozz tehát! Nem nagy-kevélyen mondom ezt,
se gyűlölettel; ámde bosszúd borzadályt

ébredt szívemben: érte földem bajba jut.
OIDIPÚSZ

Kezdetről, ó, mily kínkeservre alkotott
a sors, mi búra minden földi lény fölött!
Anyám méhéből nem jöttem világra még,
hogy megjósolta Láiosznak Loxiász:
apagyilkossá válok. Jaj, én boldogtalan!
S nemző apám reámtör, újszülöttre, mert
ellenségének vél: hisz általam halál
leselkedett rá. Így vetett ki áhított
anyamellről engem, szánandót vad-étekül.
De megmaradtam - süllyedt volna Tartarosz
tátott torkába bár Kithairón énvelem!
Nem pusztított el mégsem Láiosz, hanem
Polübosz király* szolgálatára szánt az ég.
S utóbb apám leszúrva, én boldogtalan,
szegény anyámnak férje lettem, és fivér
fiakat nemzettem és megöltem: Láiosz
reám zudított átka rájuk így zuhant.
Hisz nem születtem esztelennek oly nagyon,
hogy két szememre törjek, aztán két fiam
létére, hogyha isten erre nem tüzel.
Legyen! De most mit kezdjek, én boldogtalan?
Ki jár velem vak lépteim vezéréként?
A holt hitese? Kísérne élve, jól tudom. 766 (1582-1617)
Vagy ők, a hős fiak? Hisz immár nincsenek.
Vagy ifjú vagyok-e még s magam fenntarthatom?
Miből? Miért pusztítsz egészen el, Kreón?
Elpusztítasz, ha innen, e földről számkivetsz!
De két kezemmel térded át nem kulcsolom
silánynak tűnve; mert nem úzök csúfot ős
nemességemből, bár sanyargat most a sors.

KREÓN

Bölcsen beszélsz, hogy térdemet nem illeted!
Hisz úgysem tűrhetem, hogy földemen lakozz.
A holttestek közül vigyétek ezt hamar
a házba, és az enhazája városát
idegen haddal pusztító Polüneikészt pedig
vessétek más határba hantolatlanul!
S ki kell kürtölni mindenik Kadmosz-finak:
„Kit rajtakapnak, hogy virággal hinti meg,
vagy földbe rejti, holtával lakol meg az:
siratatlan, hantolatlan, ölyv eméssze föl!”
Te se ontsd a könnyet immár három holtadért;
eredj a házba, szűz-szobádban veszteg ülj,
bevárva ottan, Antigoné, a holnapot,
mikor Haimónnak nászi ágya vár reád.

ANTIGONÉ

Milyen nagy bubánat sújt a porba, ó, apám!
Hogyan siratlak! Jobban, mint a holtakat.
Hisz sok nehéz bajod közt nincs, mi nem nehéz:
anyád szünetlen szenvedésre szült, apám.
S megkérdlek most téged, ó, te új király:
apám e földről mért úzöd ki dölyfösen?

Szegény halottra ily törvényt mivégre szabsz?

KREÓN

Hiszen nem én: Eteokleész rendelte ezt.

ANTIGONÉ

Balgán, s te is bolond vagy, hogy megtetted ezt.

KREÓN

Hogyan? Parancsát tenni nem jogos talán?

ANTIGONÉ

Nem, hogyha bűnös, becstelen, mit az kiszab. 767 (1618-1649)

KREÓN

Miért? Kidobni ezt ebeknek nem jogos?

ANTIGONÉ

Nem, mert a rámért büntetés igaztalan.

KREÓN

Gyűlölni kell őt, mint a város ellenét.

ANTIGONÉ

Isten kedvére balsorssal nem bűnhődött?

KREÓN

Lakoljon azzal is, hogy sirba nem teszik.

ANTIGONÉ

Mi volt a vétké? Tartományát kérte csak.

KREÓN

E férfi, tudd meg, hantolatlan künn marad.

ANTIGONÉ

Elhantolom magam, ha tiltja is honom.

KREÓN

A holttal akkor sirba tetted tenmagad.

ANTIGONÉ

Dicső dolog, ha két barát együtt pihen.

KREÓN

Ragadjátok meg, és a házba el velem!

ANTIGONÉ

Nem, én többé holtam magára nem hagyom.

KREÓN

Ítélt az isten, lány! A döntés nem tiéd.

ANTIGONÉ

„Csúffá ne tedd a holtat!” - így is ő ítelt.

KREÓN

Nedves porral nehogy behintse bárki ezt!

ANTIGONÉ

Iokaszté jóanyámra kérlek, ó, Kreón!

KREÓN

Kár küzdened, céloed nem éred el soha.

ANTIGONÉ

Engedd meg akkor, hogy lemossam holtamat!

KREÓN

Ki megtenné, a városból kitiltanám. 768 (1650-1668)

ANTIGONÉ

Hadd kössem hát be sok halálos sebhelyét!

KREÓN

Holtad sosem tisztelheted meg semmiképp.

ANTIGONÉ

Hadd csókoljam meg hát, fivérem, ajkadat!

KREÓN

Nászodra nem hoz jóserencsét jajszavad.

ANTIGONÉ

Fiad férjem lesz életemben, azt hiszed?

KREÓN

Igy szabta sorsod. Merre futsz e nász elől?

ANTIGONÉ

Nászéjjelünkön Danaidává változom.

KREÓN

A vakmerőt halljátok, hogy gyalázkodik?

ANTIGONÉ

Esküm tanúja, ím, e szablyavas legyen!

KREÓN

E házasságtól visszalépni mért kívánsz?

ANTIGONÉ

Szegény apámmal én is messze bújdosom.

KREÓN

Nemes szivedben esztelenség vert tanyát.

ANTIGONÉ

Tudd meg, hogy Oidipússzal még meg is halok.

KREÓN

Semhogy fiam megöljed, hagyd el városod!

(El a palotába)

OIDIPÚSZ

Buzgalmadért ugyan dicsérlek, magzatom...

ANTIGONÉ

Nászt üljek én, te meg magadban fuss apám?

OIDIPÚSZ

Maradj, lelj üdvre! Sorsom én elszenvedem.

ANTIGONÉ

S ki lesz, ki rád vigyáz,* a vakra majd, apám?

OIDIPÚSZ

Elesve földön fekszem, hol lesújt a sors. 769 (1669-1687)

ANTIGONÉ

S hová lesz Oidipúsz s a hírneves talány?

OIDIPÚSZ

Elvesztem! Egy nap üdvözít; egy elveszít.

ANTIGONÉ

Nem kell-e hát a bajt veled megosztanom?

OIDIPÚSZ

Vak apjával bolyongni lánynak rút dolog.

ANTIGONÉ

Nem: bölcs leánynak ez dicsőség, ó, apám.

OIDIPÚSZ

Vezess anyádhoz most, hadd érintsem meg őt.

ANTIGONÉ

Im a tisztas drága fő: érintse meg kezéd.

OIDIPÚSZ

Ó, szánandó szülőanyám meg asszonyom!

ANTIGONÉ

Itt nyugszik ő, szegény. Minden rossz rá szakadt.

OIDIPÚSZ

S Eteoklész s Polüneikész holtan hol hever?

ANTIGONÉ

Elnyúlva itt nyugosznak egymáshoz közel.

OIDIPÚSZ

Helyezd siralmas arcaikra vak kezem!

ANTIGONÉ

Im, illesd hát kezekkel két halott fiad.

OIDIPÚSZ

Szegény holtak, szegény apátok kincsei!

ANTIGONÉ

Polüneikész, téged szólítlak, legkedvesebb!

OIDIPÚSZ

Betelik most, lányom, Loxiásznak jóslata.

ANTIGONÉ

Melyik? Ha rosszra rosszat nem tetéz szavad.

OIDIPÚSZ

Így szól: Athénban számkivetve pusztulok.

ANTIGONÉ

Hol? Attikának mely kővára vár reád? 770 (1688-1706)

OIDIPÚSZ

A szent Kolónosz, a lovas isten székhelye.

Vezesd tehát világtalan szemű apád,
ha már megosztod száműzetését szívesen.

ANTIGONÉ

Eredj a gyászos útra, kezedet, öreg apám,

a kedveset, kezembe tedd:

kisérlek én, miképp hajót a szellő.

OIDIPÚSZ

Jövök, leányom: indulunk.

Vezesd tehát te lépteim, szegény!

ANTIGONÉ

Igen az, igen az, a legsiral-
masabb vagyok Thébai megannyi szüze közt.

OIDIPÚSZ

Hova tapodjak agg lábaimmal?

Ó, leányom, add botom!

ANTIGONÉ

Erre, erre lépkedünk,

erre, erre gyere velem

mintegy álmaidban.

OIDIPÚSZ

Jaj, ó, jaj, ó, legkeservesebb futás!

Hazámból számkivetve én, az agg!

Jaj, ó, jaj, ó, szörnyü, szörnyü sors sújt!

ANTIGONÉ

Mi sújt, mi sújt? Bűnre nem tekint Diké.

Balga emberek bűnét nem torolja meg.

OIDIPÚSZ

Im vagyok, kit a diadal-
mas ész a fellegekig emelt,
elve szűz leány rejt-
vényeire megoldást.

ANTIGONÉ

Ajkadon ama Szfinx kudarca!

El, el, a valaha üdvhozót ne említsd!

Neked e kinok e keserű özöne

jut: elűz a haza, valahol utol így

ér, apám, halálod. 771 (1707-1736)
Siratnak a szüzek, akiket elhagyok, szeret-
teim, ha messzi megyek a hazai tájról,
bolyongva szűzietlenül.

Ámde egykor jószivem,
mely busong apám baján,
felmagasztal engem.

Jaj, én szegény, gunyolt fivéremért, ki el-
futott hazúlról! Temetetlen itt hever
teteme! Habár halál a bér, apám, szegényt
fekete sírba rejtem.

OIDIPUSZ

A szüzeket hívasd csak el.

ANTIGONÉ

Hiszen elég az én jajom.

OIDIPÚSZ

Oltár tövében esdekelj.

ANTIGONÉ

Betelített az én bajom.

OIDIPUSZ

Bolyongd be Bromiosz atya s a mai-
naszi raj oromi berkeit.

ANTIGONÉ

Öltözzvén kad-

moszi őzgida-bőrbe, kiért Szemeié

szüzi szent kara tán-

caiba valaha belevegyültem

a hegyen? Im, ez az istenek jutalma!

OIDIPÚSZ

Ó, hazám nagyhírű népe, nézd meg, íme, Oidipuszt!

Hírhedett talány nyitjára lelt s igen nagy férfi volt:

vérre szomjas Szfinx erőit ő legyőzte egymaga;

most honából meggyalázva, számkivetve fut szegény.

Ám hiába mit kesergek, mért is ejtek könnyeket?

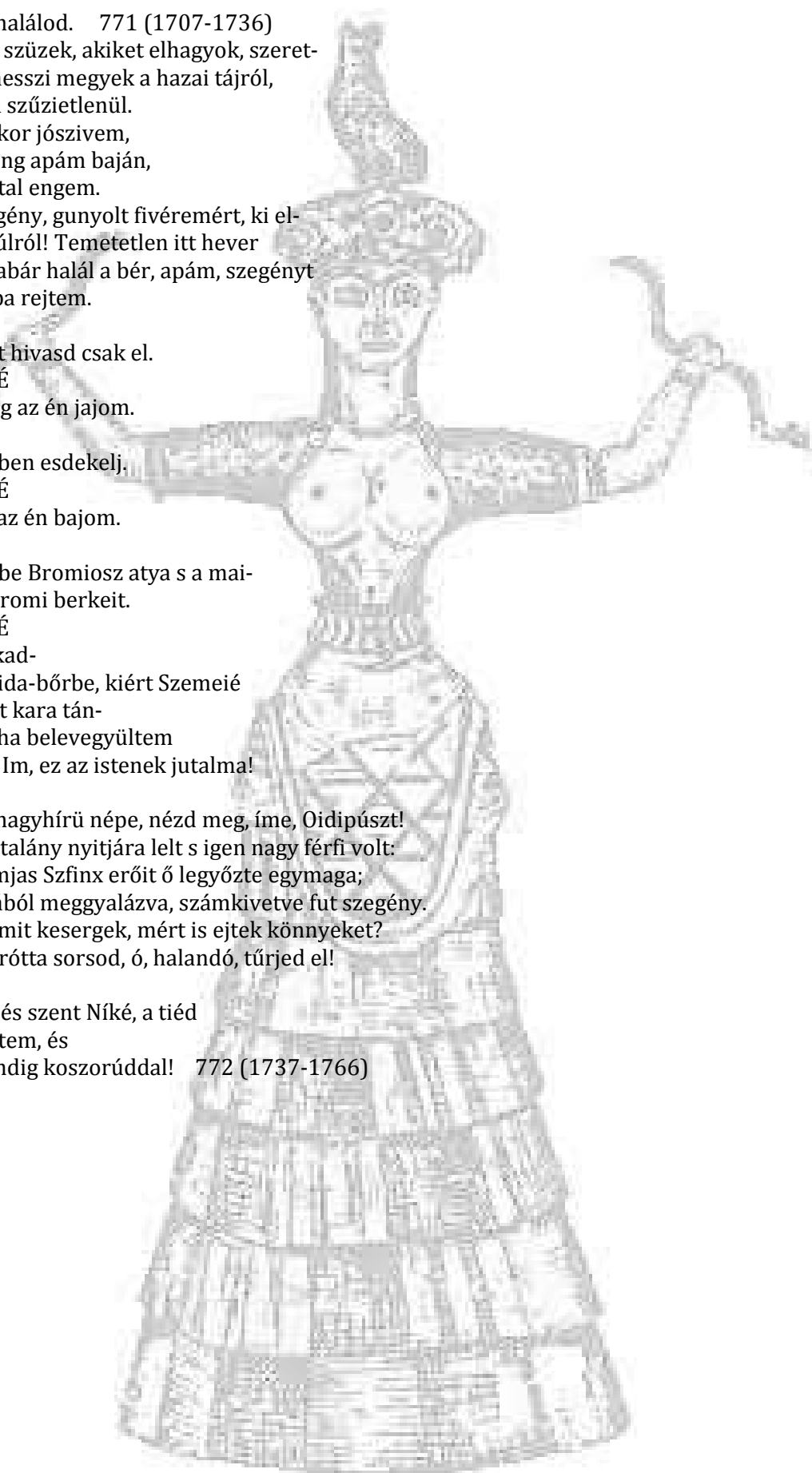
Istenek-kiróttá sorsod, ó, halandó, túrjed el!

KAR

Ó, te nagy és szent Níké, a tiéd

legyen életem, és

díszíts mindig koszorúddal! 772 (1737-1766)

ORESztész

Devecseri Gábor fordítása

SZEMÉLYEK:

ÉLEKTRA
HELENÉ
ARGOSZI ASSZONYOK KARA
ORESztész
MENELÁOSZ
TÜNDAREÓSZ
PÜLADÉSZ
HÍRNÖK
HERMIÓNÉ
EGY PHRÚGIAI
APOLLÓN

Történik Argoszbán, a palota előtt

Oresztész kereveten alszik, Élektra mellette ül

ÉLEKTRA

Nincs semmi, megnevezhető vad szörnyűség,
se kín, se téboly, mit reánk zudít az ég,
ember-természetünk hogy el ne bírja még.
Mert lám, a boldog - és nem gúnyjal mondom ezt -,
a, mint beszél, Zeusz-nemzette Tantalosz,*
feje fölött függő szirt-faltól félve fél
s a légben lengve éli létét, így lakol,
mert - mint mondják - ember létére istenek
köz-asztalánál része lett a tisztelet,
mégsem fékezte nyelvét, csúnya örület!
Pelopsz lett tőle, s ettől Átreusz sarjadott,
kinek fejkét fonva az istennő, belé
vizályt szótt:* közte s öccse Thüesztész közt, dehát
a mondhatatlant mért kell újramondanom?
Átreusz neki föltálatla két megölt fiát.
S Átreusznak - azt, mi közben esett, elhallgatom -
híres - ha híres! - Agamemnón lett fia,
s Meneláosz, anyjuk Aeropé, a krétai.
Az istenekgyűlölte Helenét vette el
Meneláosz, és a hellének közt hírhedett
Klütaimnésztrát az úr Agamemnón asszonyul;
ez egy anyától három lánya lett neki,
Khrúsothemisz,* Íphigeneia, és Élektra, én,
s egy fia: Oresztész, istentelen volt anyánk:
urára véghetetlen nagy leplet vetett
s megölte. Hogy mért, szűznek azt kimondani
nem illik: ám e titkot bárki sejtethi.
S Phoibosz vétkét vajon milyen vád illeti? 775 (1-28)
Rávette Oresztészt, hogy az anyát, ki szülte őt,
megölje; nem mindenki tartja nagynak ezt.
Megölte - az isten-óhajt nem tagadva meg -;

s e tettben én résztvettem, mint nőtől telik,
s Püladész, ki azt segített végrehajtani.
Azóta szörnyü kórtól sújtva sorvad itt
szegény Oresztész, erre az ágyra rogyva, mert
az anyja vére örülettel üldözi,
az istennőket megnevezni rettegek,
az Eumenisz-rajt, mely riasztja-kergeti.
Hat napja annak, hogy csapásoktól kimúlt
anyánk testét megtisztította a máglya-tűz,
de torkán étket nem bocsátott ez le még,
fürdőt se vett, leplébe rejti el fejét,
s ha teste a kórtól megkönnyebbül egy kicsit,
így sir, eszéhez térve, olykor felszökell
az ágyról s fut, mint járomból szökő csikó.
Argosz kimondta: tűzhelyet nekünk s tetőt
ne adjon senki, hozzánk szót se szóljanak,
amért anyánk megöltük, és e mái nap
dönt róla már, szavazva, Argosz városa,
hulló kövek közt kell-e szenvednünk halált,
vagy éles kardot kell torkunkba mártanunk.
Egy csöpp reménység mégis él, hogy nem halunk
mert Meneláosz Trójából földünkre tér,
és Nauplia öblét gályahaddal töltve meg,
e partnál horgonyoz le; hosszan vándorolt,
Trójából bolyongva, és a sok jaj asszonyát,
Helenét - az éjt bevárva, senki se lássa meg
nappal kiszállni, azok közül, kiknek fia
Trója alatt halt, s meg ne kövezzék még ezért -
előre küldte hozzánk: bent van, ott zokog
nővére sorsán és e ház csapásain.
De gyötrelmében is van lelki vigasza:
mert kit Trójába elhajózva elhagyott,
a szűzleányt, s kit Meneláosz rábízott
anyámra, Hermionét, Spártából hozva el,
bentelve, örvend, és felejtí búbaját.
S én minden ösvényt itt lesek, nem látom-e 776 (29-67)
Meneláoszt jönni: mert reményünk oly nagyon
vékony kötélén csüng, ha most nem ment meg ő.
Be átkozott a bajbavertek otthona!

Helené megjelenik

HELENÉ

Ó, Klütaimnésztra és Agamemnón magzata,
Élektra, oly hosszú időn át szűzleány,
hogyan ölhettétek meg, te szegény, s boldogtalan
öcséd Oresztész is, szülőanyátokat?
Meggzóltásokatól szennyes nem leszek,
mert ezt a vétket én Phoiboszra hárítom.
Bár nyögve sírok Klütaimnésztra végzetén,
nővéremén, kit hogy Trójába tértem én,
miképpen tértem, istenadta örület
szerint, nem láttam aztán, s most vesztét nyögöm.
ÉLEKTRA

Helené, hisz látod, elregélnem semmi ok,
hogy Agamemnón gyermekét mily kór veri.
Virrasztok én e szánandó tetem fölött:
tetemnek mondom, mert hisz már alig leheli,
de szenvedéseit szemére nem vetem:
te boldogan jössz s boldog férjjel érkezel
hozzánk, kiket, látod, lesújtott így a sors.

HELENÉ

E fekhelyen mióta fekszik már öcséd?

ÉLEKTRA

Mióta anyja vérét vette vad keze.

HELENÉ

Szegény! S az anyja is szegény, hogy így elveszett.

ÉLEKTRA

Így, igaz, hogy elborítja már a baj.

HELENÉ

Az égre, megtennél valamit nekem, leány?

ÉLEKTRA

Fivérem ápolása hogyha engedi.

HELENÉ

Nővérem sírját fölkeresnéd kedvemért? 777 (68-94)

ÉLEKTRA

Anyám sírjához küldesz? És vajon miért?

HELENÉ

Hogy fürtöm és italáldozatom te vidd oda.

ÉLEKTRA

Szeretted sírját fölkeresned tán tilos?

HELENÉ

Az argoszi nép elé kiállni szégyegek.

ÉLEKTRA

Késő kegyesség csúfos elszökés után!

HELENÉ

Valót beszélsz, de hozzám épp nem kedvesen.

ÉLEKTRA

S Mükéné népe előtt a szégyen mért fog el?

HELENÉ

Trójában-hulltak apjaitól rettegek.

ÉLEKTRA

Mert zúg a teljes Argosz szörnyen ellened.

HELENÉ

Félelmemet feloldva tedd ezt meg nekem.

ÉLEKTRA

Anyám sírjára nem tudok ránézni sem.

HELENÉ

De csúfság lenne, hogyha a szolgálók viszik.

ÉLEKTRA

Mért nem leányod, Hermiönét küldöd tehát?

HELENÉ

Nem szép a szűznek nép közé vegyülnie.

ÉLEKTRA

Meghálálhatná evvel a fölnevelést neki.

HELENÉ

Helyes beszéd, hát engedek neked, leány,
s a lányomat küldöm ki, mert hisz jól beszélsz.

Jójj, Hermioné, szülöttem, lépj a ház elé,

Hermioné megjelenik

fogd ezt az áldozó italt, fogd fürtömet:
menj s Klütaimnéztra síri halmát öntsd körül 778(95-114)
mézhezkevert tejjel, boríts rá borhabot,
s a síri domb hegyébe állva mondd neki:
„Helené, a húgod, küldi ezt a szent italt,
mert halmodat fél látogatni, rettegi
az argoszi népet.” Intsd, hogy jószívű legyen
hozzám, tehozzád, és az én uramhoz is,
s e két nyomorulthoz, kiket egy isten tönkretett.
S mit nővéremnek adnom illik énnekem,
ígérd meg mind a sír-ajándékot neki.
Siess a sírhoz, hints italt rá, gyermekem,
aztán eszedben rögtön a visszaút legyen.

(Hermionével eltávozik)

ÉLEKTRA

Természet, az embereknek mily nagy átka vagy,
de kikben szépen élsz, azoknak üdve is.
Látjátok: fürtje csücskét nyeste csak le, mert
szépségét óvja! A régi asszony ő ma is!
Gyűlöljön az ég, ki elveszítettél engem, és
a teljes Hellászt. Ó, jaj, én boldogtalan,
itt jönnek ím a kedvesek, kik énvelem
együtt jajongnak, s még álmából fölverik
a csöndbe nyugvót, s könnyel olvasztják az én
szemem, ha látom újra, mint őrzöng öcsém.

A Kar bevonul

Ti drága nők, csak csöndesen lépdeljetek,
csak semmi lárma! semmi zajt ne verjete!
Barátságtok kedves nekem, de hogyha ő
fölébred, az számomra szörnyű nagy csapás.

KAR

Vigyázz, vigyázz, könnyeden nyomd földre a
saruidat, ne lármázz, ne verj zörejt.

ÉLEKTRA

Csak oda menjete, tova, az ágytól el.

KARVEZETŐ

No lásd, ezt teszem. 779(115-143)

ÉLEKTRA

Csitt, csitt, mint nádsipon át a könnyű lég
susog, aképp beszélj, kedveském.

KARVEZETŐ

Íme, milyen puhán emelem elfödött
szavam.

ÉLEKTRA

Helyes, jó.

Jer ide, jer ide, picit nesze se legyen, ide, úgy:
feleletedet akarom: oka mi, hogy ide sietsz.

Be sok idő után pihent ő le itt!

KARVEZETŐ

Hogy van ő? Beszélj nekem el, édesem.
Milyen a sorsa, szólj. Micsoda sorscsapás?

ÉLEKTRA

Lehel ugyan, de már csak akadozva nyög.

KARVEZETŐ

Mit is mondsz? Szegény!

ÉLEKTRA

Megöled, ha a szemérről álmának
gyönyöradó kegyét elhajtod.

KARVEZETŐ

Akit az isten vett iszonyu tette, jaj,
szegény, mit szenved!

ÉLEKTRA

Nem igazul a nem igazat, a nem igazat akar-
ta ama themiszi triposzon,* amikor anya-ölést,
anyámét, kívánt a nagy Loxiász.

KARVEZETŐ

Figyeld, már a test mozog leple közt.

ÉLEKTRA

Boldogtalan, te! álmát
űzted el, szavad olyan zajos.

KARVEZETŐ

Úgy láttam én, hogy alszik.

ELEKTRA

Hát mitőlünk, hát e háztól
sohase viheted a két lábad,
örökösen dobogsz? 780 (144-172)

KARVEZETŐ

Hisz alszik.

ÉLEKTRA

Valót szólsz.

KAR

Asszonyom, asszonyom, Éj,
te, ki a sokbajút üdíted, álmod adsz,
Ereboszról ide, ide jövel, élénk röppölj,
az agamemnóni palota felé.

Mivel a szenvedés, mivel a sorscsapás
lever, megöl és beborít.

ÉLEKTRA

Be zajongtatok! Nem lesz-e csönd,
nem tudod óvni a csön-
det, ahol a kerevete van, ahol aluszik?
Tova az enyhülést ne űzd, kedvesem.

KARVEZETŐ

Felelj, mily csapás jöhet végül is.

ÉLEKTRA

Halál; mi más még?

Már hiszen nem akar étkeket.

KARVEZETŐ

A sorsa így világos.

ÉLEKTRA

Feláldozott minket Phoibosz
akarata, hogy az anyánk megöl-

jük, az apánsújtót.

KARVEZETŐ

Jogos volt.

ÉLEKTRA

De nem szép.

Öltél és haltál, anyám,

te, a szülóm, megölted az apámat és

a gyerekeidet is, ime a te véreid:

odavagyunk, mi tetemek, odavagyunk.

Te odalént halott, s nekem a legnagyobb-
részt így telik életem, így keserű jajok és nyögés közt,
s éjeken át zokogok:

násztalan, ime, gyerektelen az időm

örökösen keserv között vonszolom. 781 (173-205)

KARVEZETŐ

Lásd, szűzleány Élektra, lesd az oldalán,

hogy nem hal-é meg észrevétlen itt öcséd:

sehogy se tetszik az, hogy ily lazán hever.

ORESZTÉSZ

(fölbred)

Álom derék varázsa, kínban enyhítő,

be jókor értél hozzám és mi édesen!

Bajok felejtetője, úrnő, bölcs vagy, és

a vészbeverték hőn-esengett istene.

De hogy kerültem erre én és mily uton?

Már elfeledtem, hogy mi történt, nem tudom.

ÉLEKTRA

Álomba hulltad, kedves, örvendeztetett.

Érintsem-é, emeljem-é, szólj, testedet.

ORESZTÉSZ

Karolj, karolj s töröld le kínzott számról és

szememről ezt a rátapadt tajtékhobot.

ÉLEKTRA

E szolgálat, lásd, édes, és nem restelem,

ha testvértested testvérkézzel ápolom.

ORESZTÉSZ

Tedd oldalamhoz oldalad, s nyirkos hajam

simítsd szememről félre, félig vak vagyok.

ÉLEKTRA

Boldogtalan fej, szennyezettek fűtjeid,

hogy elvadultál oly soká mosatlanúl!

ORESZTÉSZ

Fektess megint le: mert a kór ha elbocsát,

elernyedek, s oly bágyadott minden tagom.

ÉLEKTRA

(lefekteti)

Így, így. Beteg vagy, kedves hát az ágy neked,

bár bánatos hely, mégis szükség van reá.

ORESZTÉSZ

Ültess föl újra, fordítsad meg testemet:

nyűgös, mert semmit nem tud tenni a nagybeteg.

ÉLEKTRA

Nem tennéd földre ily nagy idő után megint

a lábad s lépnél? Édes ám a változás. 782 (206-234)

ORESztész

De megteszem, meg: mert ez az épség látszata.
S a látszat is jó, bár a valótól messze van.

ÉLEKTRA

Figyelj szavamra most, fivéri fő, amíg
az Erínuszok magadnál lenned engedik.

ORESztész

Új hírt hozol? Ha jó a hír, hálás leszek,
de hogyha kínzó - balszerencsém volt elég.

ÉLEKTRA

Apád fivére, Meneláosz megérkezett,
hajóhadával Naupliában horgonyoz.

ORESztész

Mit mondsz? Borúnkat fénysugárként űzi el
a hős rokon, kivel már sok jót tett apánk?*

ÉLEKTRA

Ő jön mihozzánk, s hogy még jobban hidd szavam:
Helenét is hozza Trója várából haza.

ORESztész

Inkább irigyelném, ha egymaga térne meg:
ha asszonyát is hozza, nagy rosszat hoz el.

ÉLEKTRA

Mily gáncsra is nemzette ezt a két leányt,
e Hellász-szerte hírhedettet, Tündareósz!

ORESztész

Különbözz most a rosszaktól, hiszen lehet:
s ne csak beszélj, de gondolkoz is éppenígy.

ÉLEKTRA

Ó, jaj, fivérem, ismét elborul szemed,
be gyorsan őrjöngsz, józan voltál még imént.

ORESztész

Anyám, könnyörgök, kérve-kérlek, rám ne küldd
e vérszemű, e kígyófürtű lányokat.

Mert jönnek ők szökellve, nézd, csak nézd, felém.

ÉLEKTRA

Boldogtalan, te, ágyadon nyugodtan maradj:

hisz mit se látsz abból, mit oly jól látni vélsz. 783 (235-259)

ORESztész

Phoibosz, megölnék engem ezek az ebszemű,
rémarcu papnők, alvilági szellemek.

ÉLEKTRA

Nem eresztlek el, körébed kulcsolom karom,
nem engedem, hogy ily szerencsétlen szökellj.

ORESztész

Erínuszok közül való vagy, hát eressz!
azért ölelsz csak át, hogy a Tartaroszba vess.

ÉLEKTRA

Jaj, én szegény, milyen segítséget lelek,
ha az istent ily dühössé tettük ellenünk?

ORESztész

Ide szarvas íjam, mit kezembe Loxiász
adott, hogy az istennőket avval űzzem el,
ha tébolyult dühükben énrám rontanak.

Halandó kéztől még egy istennő sebet

kap itt hamar, ha el nem illan hirtelen.
Nem hallotok? Vagy nem látjátok messzire
lövő nyilamnak tollas-szárnyú vesszeit?
Ha, ha!

Mit késlekedtek? Égbe, légbe véletek!
Szidalmaztátok Phoibosz isten-jóslatát.
Hah!

De mért kerengek és miért zihál tüdőm?
Hová, hová pattantam párnáim közül?
Szélcsendre látok, a vad viharnak vége van.
Nővér, miért sírsz? Főd köpennyel elfeded!
Szégyenlem, hogy megosztom kínjaim veled,
s bajom terhét egy szűzleányra így vetem.
Az én kínom miatt te már ne olvadozz;
Anyánknak vérét* - ha bólítottál is reá -
csak én ontottam. Loxiászt hibáztatom,
ki ily vadnál vadabb büntetetre bízott,
s beszéddel bátorított, tettel semmiképp.
Apám, úgy vélem, hogyha szemtől szembe őt
kérdesztem volna, öljem-é meg most anyám,
az állam érintette volna százszor is,
szülőanyámba hogy ne üssem kardomat, 784 (260-291)
hisz úgy se nyerné vissza ő az életet,
míg én szegény csak megtetézem kínomat.

Nővéri fő, takard ki hát az arcodat,
s tovább ne könnyezz, bármi szörnyüség is
sorsunk, s ha engem csüggetegnek látsz megint,
a szörnyüséget s lelkem lankadásait
enyhítsd te és vigasztalj, és ha sírsz-jajongsz,
az oldaladnál én legyek vigasztalód:
szeretteinket szép eként segíteni.

De most, boldogtalan lány, menj a házba és
álomnak add, ledőlve, álmatlan szemed,
és végy magadhoz étket, tested megfüröszd.
Mert hogyha elhagysz, vagy virrasztva szüntelen,
beteg léssz - végem: egymagadban vagy csupán
a gyámolom, mert lásd, már senki sincs velem.

ÉLEKTRA

Nem úgy! Én véled készen állok halni is
és élni is: hisz egyremegy, mit is tegyek
én, nő, ha te meghalsz? És miképp menekülhetek
fivér-, barát-, apa-fosztott, én? De hogyha te
kivánod, ezt kell tennem. Hát feküdj le most,
s zavarnak, félelemnek át ne add magad
ily féktelen: pihenj nyugodtan ágyadon.
Hiszen ki nem beteg, de véli, hogy beteg,
az elmulók közt kín s zavar zsákmánya lesz.

(Eltávozik)

KAR

Jaj, jaj,
ti suhogó, ti csupa-szárny,
kiáltó istennők,
kik bakkhosztalanul mulatoztok,*
könnyesen, jajosan,

sötétbőrű Eumeniszek, ti, akik
beszálljátok a leget s állotok
bosszut a vétekért, bosszut ölésekért,
esedezem nagyon, esedezem nagyon:

Agamemnón király
fiát hagyjátok a dühöngő örülettől
szabadulni, a tébolytól. Jaj, sok kín, 785 (292-327)
mire, te szegény, törekedve, pusztulsz,
hallva a szót a tripúszról, ahonnan Phoibosz
zengte ki, zengte ki, s te álltál ott, hol a föld
köldökének,* beszélük, szentélye van.

Jaj, Zeusz!
Be szomorú, be csupa-vér
ez a viaskodás,
mi jön s téged űz, jaj, te szegény, könnyed is
könnyek után fakad,
fakasztván azt egy bosszuszellem, aki
anyádnak véérért taszit a tébolyba?
Zokogok érted én, zokogok érted én.
Nagy boldogság halandók közt meg nem marad:
miként vitorláját
ha rázza gyors hajónak az istenség,
s elborítja szörnyű bajjal, a tenger
heves, föl- és leszálló hulláma közt.
Mert vajon lehet-e más ház, melyet
jobban kell tisztelnem, mint az isteni nászból
sarjadott* Tantalosz-nemzetséget?

Ám most a király közeleg hozzánk,
Meneláosz az úr, méltóságáról
látni valóban,
hogy Tantalidák véreből eredt.
Ó, te, ki ezergályás sereget
vittél Ázsiába,
üdv néked, magad élsz a szerencsével,
esdésed az istenek áldván.

Meneláosz, kíséreléssel, megjelenik

MENELÁOSZ

Te ház, amelyre oly gyönyörrel nézek én,
Trójából jöve, s melyet látva felnyögök:
mert nem láttam, mit így örvénylett volna még
körül a szörnyűsége baj, más tűzhelyet.
Agamemnón sorsát tudtam már utam során, 786 (328-360)
a szörnyhalált, mit asszonyától szenvedett,
Maleába tartva hajómmal; a hullámok közül
a hajósok jósa, az kiáltott föl nekem,
Néreusz-fi Glaukosz, jósló isten, nem csalárd,
ez mondta nekem s nyíltan megmutatkozott:
„Meneláosz, halld, a testvéred holtan hever,
felesége csapda-fürdőjében veszve el.”
S könnyekkel árasztott el engem és az én

hajósaim. S hogy Naupliába értem el,
hová előre küldtem immár asszonyom,
reméltem, Oresztészt, Agamemnón gyermekét,
érező karokkal, s anyját, átölelhetem,
épségben, ott tudtam meg egy halásztól azt,
hogy Tündareósz lányát megölték átkosan.
S most mondjátok meg, ifju lányok, hol van ő,
Agamemnón sarja, ki ily iszonyút tett vakmerőn.
Még csecsszopó volt Klütaimnésztra karja közt,
hogy Trója-víni messzehagytam otthonom,
s most úgysem ismerem föl, hogyha láthatom.

ORESZTÉSZ

Itt van, király, Oresztész, az, kiról beszélsz.
Sok szenvedésem önként elmondom neked.
És esdekelve először térded illetem,
s könyörgök hozzád, bár csak szóval, lombtalan:*
ments meg, hisz éppen legnagyobb bajomba jössz.

MENELÁOSZ

Jaj, istenek, mit látok, mily holt szellemet?

ORESZTÉSZ

Jól szólsz: nem élek, bárha látom még a fényt.

MENELÁOSZ

Milyen vadak, szegény, te, borzas fürtjeid!

ORESZTÉSZ

Nem külső képem - tettem az, mi meggyötör.

MENELÁOSZ

Be rémitően néz rám szikkadt két szemed.

ORESZTÉSZ

Eltűnt a testem, csak nevem, mi megmaradt.

MENELÁOSZ

Ó, jaj, e nemvárt megjelenés, alakatlan! 787 (361-391)

ORESZTÉSZ

Im itt vagyok, szegény anyámnak gyilkosa.

MENELÁOSZ

Tudom; kiméld a szót, hogy sok rosszat ne szólj.

ORESZTÉSZ

Így lesz, de az istenség bajaimban dús nagyon.

MENELÁOSZ

Mi az, mi pusztít? Mily betegség kínja tép?

ORESZTÉSZ

Az, hogy tudom: mit elkövettem, szörnyűség.

MENELÁOSZ

Miképp? A bölcsesség világos, nem zavart.

ORESZTÉSZ

A bánat az, mi most leginkább elveszít.

MENELÁOSZ

Félelmes isten, ámde orvosolható.

ORESZTÉSZ

S az örület, anyám véérért boszuló.

MENELÁOSZ

S mikor kezdődött tébolyod, milyen napon?

ORESZTÉSZ

Mikor szegény anyámnak sírt emeltem én.

MENELÁOSZ

És bent a házban, vagy máglyája oldalán?

ORESZTÉSZ

Éjjel, hogy összeszedtem mind a csontokat.

MENELÁOSZ

S hogy fölsegítse tested, más is volt veled?

ORESZTÉSZ

Püladész, ki anyámat vélem együtt ölte meg.*

MENELÁOSZ

S kórral, beszélj, milyen rémképek sújtanak?

ORESZTÉSZ

Úgy véltem, látok három éj sötét leányt.

MENELÁOSZ

Tudom, kiket; de megnevezni nem áhitom.

ORESZTÉSZ

Tisztelték; illő, hogy nem említéd nevük. 788 (392-410)

MENELÁOSZ

Anyád véérért ők tombolnak rajtad így?

ORESZTÉSZ

Ó, jaj nekem, be űztön űznek, én szegény!

MENELÁOSZ

Nem szörnyűség, ha szörnyűség sújt szörnytevőt.

ORESZTÉSZ

De nagy bajomból megváltásom még lehet...

MENELÁOSZ

Nem bölcs beszéd, ha most haláloed említéd.

ORESZTÉSZ

...Phoibosz: hisz anyámat vélem ő ölette meg.

MENELÁOSZ

Nem tudta jól, hogy mi a jogos és mi a szép.

ORESZTÉSZ

Az isteneket szolgáljuk, bárkik legyenek is.

MENELÁOSZ

És mégse véd meg sok bajodban Loxiász?

ORESZTÉSZ

Késik: ilyen az istenség természete.

MENELÁOSZ

Hány napja szállott el szülőd lehellete?

ORESZTÉSZ

Hat napja most, a síri máglya még meleg.

MENELÁOSZ

Vérére az istennők be gyorsan jöttek el!

ORESZTÉSZ

Bölcs nem vagyok, de kedveseimhez hú igen.

MENELÁOSZ

S hogy apádért bosszút álltál, mit használt neked?

ORESZTÉSZ

Idáig semmit; csakhogy a késés renyhesség.

MENELÁOSZ

S a városod miképp néz rád e tett után?

ORESZTÉSZ

Gyűlölnék úgy, hogy még hozzám se szólnak.

MENELÁOSZ

S a vért kezdről nem mosták le, mint szokás? 789(411-429)

ORESZTÉSZ

Kizárnak minden házból, merre csak megyek.

MENELÁOSZ

Milyen polgárok úznének hát messze, mondd.

ORESztész

Oiax, ki apámat még Trójából gyűlöli.

MENELÁOSZ

Értem: Palamedészt boszúlná meg rajtad ő.

ORESztész

Kihez nekem közöm se volt, s most elveszek.

MENELÁOSZ

S ki még? Aigiszthosz egyik-másik hive tán?

ORESztész

Azok gúnyolnak, kikre a város most figyel.

MENELÁOSZ

Agamemnón jogarát a város nem adja neked?

ORESztész

Hogyan? Kik élni sem hagynának már tovább?

MENELÁOSZ

Mit tesznek ők most? Tudsz felőle biztosat?

ORESztész

E máj nap szavaznak végzetem felől.

MENELÁOSZ

Hogy messze fuss, hogy meghalj, vagy hogy meg ne halj?

ORESztész

Hogy megkövezzen mind a városbéli nép.

MENELÁOSZ

Miért nem szöksz hát túl e föld határain?

ORESztész

Ércfegyverek zárnak körül mindenfelől.

MENELÁOSZ

Vajon egyesek, vagy Argosz ereje teljesen?

ORESztész

Kurtán: a város népe mind vesztetre tör.

MENELÁOSZ

A végső sorscsapáshoz értél el, szegény. 790 (430-447)

ORESztész

Reménységem menekvést nálad lel csupán.

Balsorsuakhoz érkezel jósorsuan,

hát jósorodban részesítsd barátaid,

s a jót megkapva, ne egymagadban tartogasd,

de végy magadra részt a szenvedésből is,

s apánk iránt hálád, mint illik, add nekünk.

Mert pusztá név szerint barát csak, semmi más,

ki nem barátunk, hogyha itt a sorscsapás.

KARVEZETŐ

Agg lábain, nézzétek, íme erre tart

sötét lepelben Tündareósz, a spártai,

rövidre nyírta, gyászban lányáért, haját.

ORESztész

Meneláosz, végem! Tündareósz jön itt felénk,

kinek mindenki közt leginkább szégyelek

szemébe nézni szörnyű tetteim miatt.

Nevelt ő engem kiskoromban, és sokat

csókolgatott, az Agamemnón gyermekét

karjára véve hordta, s véle Léda is
becsült, és nem kevésbé, mint a Zeusz-fiak,
s ezt nekik én - jaj, átkos lelkem és szívem! –
be rútol háláltam meg! Mily homályt vetek
arcomra? Mily felhővel fedhetem magam,
hogy elkerüljem az aggastyán tekintetét?

Tündareosz jön

TÜNDAREÓSZ

Hol, hol lelem Meneláoszt, lányom hitvesét?
Klütaimnésztra sírján áldoztam épp italt,
mikor hallottam, Naupliába érkezett
az asszonyával, épségben, sok év után.
Vezessetek, hadd állok jobbához hamar
s köszöntöm a kedvest így hosszú idő után.

MENELÁOSZ

Zeusz nászágy-társa, jó aggastyán, üdv neked! 791 (448-476)

TÜNDAREÓSZ

Köszöntve légy, Meneláosz, jó rokon, te is!
Hogy azt, mi eljön, nem tudhatjuk, ó, be rossz!
Az anyagyilkos kígyó itt a ház előtt
szemének bős fényét lövelli, gyűlölöm.
S ez átkos főhöz, te, Meneláosz, szólni tudsz?

MENELÁOSZ

Miért ne? Oly apa sarja, ki kedves volt nekem.

TÜNDAREÓSZ

Ótőle lett e szörnyüség sarjadék?

MENELÁOSZ

Igen; s kímélni kell, hiszen boldogtalan.

TÜNDAREÓSZ

Lám, barbár lettél, hosszan a barbárok között.

MENELÁOSZ

Hellén szokás, hogy megbecsüljük a vérrokont.

TÜNDAREÓSZ

S hogy a törvényt át ne vágyjuk hágni, éppenúgy.

MENELÁOSZ

Bölcsök szerint a kényszerűség szolgaság.

TÜNDAREÓSZ

Te tartsd magad ehhez, én ugyan sosem fogom.

MENELÁOSZ

Harag s öregkor együtt bölcs sosem lehet.

TÜNDAREÓSZ

A bölcseségről véle mért vitázzam én?

Ha mindenki tudja, mi helyes, mi nem helyes,

van akkor ember kevésbé bölcs, mint ez itt,

ki az igazságra csöppet sem tekint soha,

s a közös hellén törvényekhez el nem ért?

Mikor Agamemnón kilehelte életét,

mert rásújtott fejére az én lányom keze,

rút volt e vétek, nem magasztalom soha,

vérbűnért kellett volna vádlón szólnia

fiának, és a házból messzeúznia

anyját: úgy bölcsnek hívják, s nem csapás veri,

mert törvénytartó és kegyes lett volna úgy.
De most, mint anyja, éppolyan vad vészbe hullt:
mivelhogy jog szerint ítélte rossznak őt, 792 (477-507)
de ő maga rosszabb lett, mert anyját ölte meg.
Menelaosz, tőled most csak ennyit kérdezek:
ha ezt az embert megölné majd asszonya,
s a fia meg anyját gyilkolná le bosszúból,
majd annak sarja új öléssel oldaná
az ölést, hol érne végre véget a sok csapás?
Jól alkották e törvényt rég az ősapák:
az emberek tekintetét és útjait
kerülje el, kinek kezéhez vér tapad,
de száműzetés tisztítsa meg, ne új ölés.
Másképp mindig lett volna egy, kit ölni kell,
amért a vétek végső szennye rajta van.
A kegyeletlen nőket mindig gyűlölöm,
s leginkább lányom, mert megölte hitvesét,
s Helenét, a nődöt sem magasztalom soha,
hozzá se szólnék, és irigységem sem ér,
amért Trójába törtél hitvány asszonyért.
De én a törvényt mint tudom, védelmezem,
s a gyilkolás vadállati vágyát fékezem,
mely földet és várost örökké tönkretesz.
Boldogtalan, mondd, lelkedet mi fogta el,
midőn anyád, esengve keblét tárta fel?
Én azt a szörnyüséget nem láttam, de most
öreg szemem sírással sorvasztom, szegény.
Egyről tudom, hogy az én szavammal összecseng:
az ég gyűlöl s lakolsz, anyádnak gyilkosa,
őrjöngve, félve kóborolsz. Mért kellene
tanút kérdezniem, hisz szememmel láthatom.
Hát lásd be végre, Menelaosz, az istenek
ellen ne kívánd ezt az embert védeni,
a város népe, engeddd, hadd kövezzék meg,
vagy spártai földre már a lábadat ne tedd.
Meggalt a lányom, s méltán történt ez vele,
de nem e kéztől kellett volna halnia.
Én máskülönben boldog voltam mindig is,
csupán a lányaimmal nem lehettem az.
KARVEZETŐ
Irigyelhető, kit sarjai boldogítanak,
s akit nem sújt miattuk hírhedt sorscsapás. 793 (508-543)
ORESZTÉSZ
Öreg, hozzád olyat beszélni rettegek,
amivel csupán megbúsítom majd lelkedet.
Ne nézzek arra most, mi visszanyomja szóm,
öregkorodra, mely odébbtérítene;
haladjak inkább, bár ősz fürtöd tisztelem.
Kegyeletlen, amért anyám megöltém, az én nevem,
de mert apámért bosszút állottam, kegyes.
Mit tettem volna? E kettőt állítsd szembe csak:
apám nemzett s világra a te lányod hozott,
a szántóföld, mely magvát mástól kapta meg:
hisz gyermek apa nélkül világra nem jöhet.

Meggondoltam, hogy azt, ki adta életem,
annál, ki csak nevelt, illőbb lesz védenem.
Lányod, hisz őt anyámnak hívni szégyelem,
rejtett s nem is bölcs szenvedélyben együtt élt
egy férfival: magam szégyenét mondom el,
ha szégyenéről szólok: mégis szólok.
Az otthonunkban Aigiszthosz volt titkos úr.
Őt én megöltem, s feláldoztam még anyám,
kegyeletlen tettel, ám apám torolva meg.
Ezért ijesztgetsz, hogy meg kell kövessenek;
hát halld, Hellásznak mit használtam evvel én.
Ha oly merészek lesznek már az asszonyok,
hogy uruk megöljék, és menekvést nyerjenek
fiaiknál, kikhez keblük tárva esdenek,
már semmiség lesz meggyilkolni férjüket
bármily ürüggyel. Csakhogy az én tettem, melyet
te szörnyűnek kiáltasz ki, ezt nem engedi.
Anyám gyűlöltem s joggal pusztítottam el:
ő otthonától messze harcoló urát
a hadvezérlőt mind egész Hellász fölött,
megcsalta, ágya szennyezetlen nem maradt.
Érezte vétkét, s nem volt képes önmagát
büntetni, s hogy ne adjon urának számadást,
apámat ő büntette, s lett a gyilkosa.
Az istenekre! - bárha rosszkor említem
gyilkolást védve, őket - hogyha tán anyám
dicsérem hallgatással, a holt mit tesz velem? 794 (544-581)
Nem gyűlöl és Erinüsz-rajt nem uszít reám?
Vagy tán anyámnak istennők segítenek,
de, kit nagyobb méltatlanság ért, néki nem?
Te amikor rossz lányt nemzettél, evvel, agg,
bizony megöltél engem: mersze volt oka,
hogy apátlan lettem és anyámnak gyilkosa.
Csak lásd: Odüsszeusz asszonyát nem ölte meg
Télemakhosz, mert férjre nem vett férjet az,
a nászágy otthonukban tiszta, szép maradt.
Csak lásd: Apollón ott a földnek köldökén
az embereknek osztja sok bölcs jóslatát,
s mi megcselekedjük, mit kíván, bármit kíván,
az ő szavára öltem meg szülőanyám.
Vétkesnek őt mondjátok, öljétek meg őt:
nem én - ő vétett. Mit tehettem volna én?
Vagy nem tudja az isten azt a bűnt, amit
rá háritok, lemosni? Hát hová futok,
ha meg nem óv a haláltól az, ki buzdított?
Ne mondd tehát, hogy nem cselekedtem jog szerint,
inkább csak azt, hogy rám ez áldást nem hozott.
Minden halandó, aki boldog nászt kötött,
boldogan él, de az, kinek nem jó jutott,
az otthon s másutt egyképpen boldogtalan.

KARVEZETŐ
Az asszonyok azért születtek mindig is,
hogy a férfi sorsát átkozottabbá tegyék.

TÜNDAREÓSZ

Mert vakmerő vagy és szavad nem fékezed,
s úgy válaszolsz, hogy lelkemet csak fájdtod,
buzdítasz evvel, hogy sürgessem vesztedet:
a célohoz szép ráadás lesz ez nekem,
ki lányom sírját ékesíteni érkezem.
Mert Argosz népe gyűlésébe indulok,
s felrázom a várost - úgyis szívesen teszi! -,
hogy téged és a nénéd megkövezzenek.
A pusztulásra méltóbb ő még nálad is,
szüld ellen ki felvadított és füled
teletömte mérgezett szavával mindig is,
az Agamemnón-küldötte-álmóról* beszélt, 795 (582-618)
s arról, hogy nászát Aigiszthossal, melyet itt
utálnak, a lenti istenek is gyűlölik:
míg házatokba istentelen tűz nem kapott.
S Meneláosz, néked ezt mondom, s így is teszek:
haragom ha nézed s úgy tekintesz mint rokont,
haláltól őt, ég ellenére, meg ne véd:
a város népe, engedd, hadd kövezzék meg,
vagy spártai földre már a lábadat ne tedd.
Ezt hallva indulj, és ne végy istentelent
barátodul, s a jámborabbat el ne lökd;
szolgák, e házból már vezessetek tovább.

(Eltávozik)

ORESZTÉSZ

Csak menj, hogy megzavartalan juthasson el
hozzá szavam, ne űzze immár agg korod.
Meneláosz, merre tévelyegnek lábaid,
a kettős gondnak kettős útján mért haladsz?

MENELÁOSZ

Hagyj csak: magamban egy s mászt még meggondolok;
a sors mely ösvényére lépjek, nem tudom.

ORESZTÉSZ

Amit kigondolsz, túlhamar ne tedd: előbb
szavamra hallgass, és csupán utána dönts.

MENELÁOSZ

Beszélj: helyes. Van, hogy szónál a hallgatás
erősebb, s van, hogy a hallgatásnál jobb a szó.

ORESZTÉSZ

Szólok tehát. Rövidnél hosszabb szózatok
hatékonyabbak, sokkal inkább érthetőek.

Meneláosz, nékem a magaméból mitse adj;
amit kaptál apámtól, azt add vissza csak.*

Nem kincset értek: kincsnek, hogyha lelkemet
megmented, ez nekem legdrágább és elég.

Vétkes vagyok, s e rosszért nékem tőled is
rossz jár, hisz vétett apám, Agamemnón is:
hellén hadat toborzott és Trójára tört;
igaz, nem ő hibázott, mert a te asszonyod
hibáját s vétkét orvosolni tette ezt.

Az egyért egyet illő, hogy te is adj nekem. 796 (619-651)

Barát barátnek ő megtette, hogy életét
veszélybe vitte, pajzsfedtetten küszködött,
hogy visszakapd az asszonyod, ki elszökött.

Add vissza nékem most, mit kaptál tőle ott,
és mellettem segítve, küzdj, csak egy napig
állj oldalamon, ne tíz egész esztendeig.
Hogy levágtátok Auliszban nővéremet,
elengedem: nem kell megölnöd Hermionét.
Mert kell, hogy míg én így élek s ily életet,
te jobban élj s én megbocsássam ezt neked.
Szegény apámnak add csak pusztá életem,
s nővéremét, ki hosszan, máig, násztalan:
hisz az ősi ház elárvul, hogyha meghalok.
„Lehetetlen”, mondod: ám épp erről szólok én:
barát barátját épp bajban segítse meg:
hol az istenség áld, más segítség kell-e még?
Az istenség, ha áldani óhajt, épp elég.
Hogy asszonyodat szereted, Hellász tudja mind:
s nem hízelegve szólok hozzád, most, mikor
nevére kérlek - ó, én átkozott szegény!
Hová jutottam? Még mit el nem szenvedek?
De mégis, egész házamért esengek én. –
Bátyám, apám fivére! Hidd, a föld alatt
a holt ezt hallja, lelke itt lebeg fejed
fölött, s ő mondja mind, mit én mondok neked.

A könnyed és siralmak és bajok felől
beszédem ez volt, s tőled kértem üdvömet,
azt üzve, mit mindenki áhít, nemcsak én.

KARVEZETŐ

Kérlellek én is esdve, bárha nő vagyok:
hatalmad van: segítsd hát meg, ki rászorul.

MENELÁOSZ

Oresztész, én becsülöm-tisztelem fejed,
és vágylak is bajodban megsegíteni.
Való a vérrokonnak szenvedéseit
együtt viselni véle, ha isten ad erőt,
s meghalni vagy megölni ellenségeit.
De bár adnának rá erőt az istenek!
Csak árva dárdám - harcitársam nem maradt, 797 (652-688)
ezernyi bú-baj közt bolyongva érkezem,
s egy-két barátom van csupán, ki még segít.
A pelaszg Argoszt jól tudom, hogy harc során
le nem teperjük, lágy szavakkal még talán
meggyőzhető, végső reményem ebbe van.
Csekély csapattal van, ki nagy célt vívna ki?
Bizony hogy oktalanság ezt akarni is.
A nép hiszen ha hirtelen haragba hull,
lobog, miként heves tűz olthatatlanul,
de hogyha lágyan engedünk a duzzadó
vitorlának s kívárjuk, míg jó alkalom,
tán csöndesül, s ha hosszan tombolt már szele,
miképp kívánod, akként bánhatsz már vele.
Van szájalom szívében, éppúgy mint harag,
becses birtok, ha jó közletről meglesed.
Megyek hát s megkísérlem Tündareoszt s vele
a népet is meggyőzni, csöndesíteni.
Hajó is, hogyha túlfeszítéd vásznait,

alámerül, s ha lazítod, újra felszökell.
Az isten gyűlöl minden nagy heveskedést,
s a polgárok csakúgy. Meg kell hogy mentselek,
vallom, de bölcsen, itt erőszak mit sem ér.
Erővel én ki nem menthetlek, mint talán
vélnéd pedig: nem könnyü annyi vész felett
egyetlen szál gerellyel győzni, semmiképp;
nem jöttem volna Argosz földjét lágyszavú
beszéddel vívni, ám most szükség rendeli,
hogy az, ki bölcs, szolgálni tudja a végzetet.

(Eltávozik)

ORESZTÉSZ

Jaj, mást se tudsz, csak háborúzni asszonyért,
s a jóbarátért küzdelemre gyáva vagy!
Futsz? Félrefordulsz? Agamemnón tettei
feledve? Baráttalan vagy a bajban, jó apám!
Elárultak, jaj, már reményem sem maradt,
hogy Argosz-adta végem elkerülhetem.
Menekvésemnek minden üdve benne volt.
De íme jön legkedvesebbik emberem, 798 (689-725)
Püladész: a phókisziaktól futva fut felém;
be édes látvány! Hú barát a baj között
szebb, mint hajósnak vész utáni sima víz.

Püladész jön

PÜLADÉSZ

Gyorsabban, mint kellett volna, vágtam át a városon,
mert hallottam ott a gyűlést, sőt szememmel láttam is,
rólad és nénéd felől folyt, hogy kezük hamar levág.
Mi ez itt? Hogy vagy? Mit csinálsz, mondd.
Legdrágábbam énnekem
bármí vérrokon s barát közt: egymagad te mindenem.

ORESZTÉSZ

Itt a végünk, kurta szóval mindent megvilágítok.

PÜLADÉSZ

Akkor engem is tekints így: jóbarátok sorsa egy.

ORESZTÉSZ

Gonosz hozzám Meneláosz, nővéremhez is gonosz.

PÜLADÉSZ

Nem csodálom: ha az asszony hitvány, férje is silány.

ORESZTÉSZ

Úgy segített jötte nékem, mintha nem jött volna el.

PÜLADÉSZ

Hát valóban úgy esett, hogy ő e földre érkezett?

ORESZTÉSZ

Késve jött, s korán kitetszett, hogy milyen silány barát.

PÜLADÉSZ

És hajóján hozzánk hozta azt az álnok asszonyát?

ORESZTÉSZ

Nem vezette-hozta ő a nőt - a nő vezette őt.

PÜLADÉSZ

Hol az az egy nő, aki oly sok hős akháznak veszte volt?

ORESZTÉSZ

Otthonomban bent, ha még az otthonomnak mondhatom.

PÜLADÉSZ

És te mily beszédet mondtál apád fivérének, felelj. 799 (726-745)

ORESZTÉSZ

El ne tűrje, hogy nővérem s engem is megöljenek.

PÜLADÉSZ

S mit felelt, az istenekre? Ezt kívánom tudni már.

ORESZTÉSZ

Óvatos volt, mint barátok közt az áruló barát.

PÜLADÉSZ

Mily ürügy mögé lapult hát? Halljam, és mindent tudok.

ORESZTÉSZ

Ama legderekabb leányok apja jött el épp ide.

PÜLADÉSZ

Tündareószról szólsz, kit lánya hulltáért hevít harag?

ORESZTÉSZ

Eltaláltad, ő apámnál többre tartja ezt a hőst.

PÜLADÉSZ

Ez meg itt volt, s mégse merte vállra venni gondodat?

ORESZTÉSZ

Mert nem termett lándzsa-hősnek, asszonyok közt nagy vitéz.

PÜLADÉSZ

Szörnyü, szörnyü bajba hulltál, nincs menekvés, itt a vég.

ORESZTÉSZ

Most szavaz a város népe, rólunk, gyilkosokról épp.

PÜLADÉSZ

És miről is döntenek, mondd; általjár a félelem.

ORESZTÉSZ

Halni vagy élni: kurta szócska dönt a hosszú sors felől.

PÜLADÉSZ

Fuss a nővéreddel együtt, hagyd e házat messze már.

ORESZTÉSZ

Nem látod, hogy mindenünnen dárda és pajzs fog körül?

PÜLADÉSZ

Láttam, a város minden útját fegyveres nép állja el.

ORESZTÉSZ

Ostromolnak, mintha várost ellenség vív, ostromol. 800 (746-762)

PÜLADÉSZ

Most te kérdezd szenvedésem; mert hisz én is pusztulok.

ORESZTÉSZ

És ki által? Bánatomhoz ez megint új bajt tetéz.

PÜLADÉSZ

Elúzótt apám Sztrophiosz, haragra gyúlt ellenem.

ORESZTÉSZ

Kettőtök közt, vagy közügyben kélt a civódás, a vád?

PÜLADÉSZ

Mert anyád veled megöltem, istentelennek nevez.

ORESZTÉSZ

Jaj, boldogtalan, te, buba bánatom-bajom borít.

PÜLADÉSZ

Nem vagyok én Meneláosz: túrve hordom sorsomat.

ORESZTÉSZ

Nem remegsz, hogy vélem együtt Argosz még halálra szán?

PÜLADÉSZ

Nem fenyíthet engem Argosz, Phókiszé e jog csupán.

ORESZTÉSZ

Hogyha gaz vezetői vannak, szörnyű ám a nagy tömeg.

PÜLADÉSZ

S hogyha jó vezetőkre lelhet, akkor mindig jót akar.

ORESZTÉSZ

Jól van, tartsunk hát tanácsot.

PÜLADÉSZ

Mily sürgős dolog felől?

ORESZTÉSZ

Ha megmondom én a népnek...

PÜLADÉSZ

...hogy, mit tettél,

így jogos?

ORESZTÉSZ

Mert apámért álltam bosszút.

PÜLADÉSZ

Elfognak majd boldogan.

ORESZTÉSZ

Meglapulva néma csöndben pusztuljak hát?

PÜLADÉSZ

Gyávaság!

ORESZTÉSZ

Mit tegyek hat? 801 (763-778)

PÜLADÉSZ

Megmenekszel akkor is, ha ittmaradsz?

ORESZTÉSZ

Semmiképpen.

PÜLADÉSZ

És ha elmégy, van remény, hogy

megmaradsz?

ORESZTÉSZ

Ha úgy fordul, meglehet még.

PÜLADÉSZ

Nem jobb, mint ha

nyugton ülsz?

ORESZTÉSZ

Menjek-é hát?

PÜLADÉSZ

Szebb halállal halsz meg így, ha halni kell.

ORESZTÉSZ

Jó: gyávának nem neveznek.

PÜLADÉSZ

Kevésbé, mint ha ittmaradsz.

ORESZTÉSZ

És az ügyem igazságos.

PÜLADÉSZ

Hogy lássák is, azt kivánd.

ORESZTÉSZ

Tán akad majd egy, ki megszán...

PÜLADÉSZ

Származásod oly nemes.

ORESZTÉSZ

Kit busít apám halála.

PÜLADÉSZ

Ez bizony mind várható.

ORESztész

Menjünk, gyáván, férfiatlan hogy ne haljunk.

PÜLADÉSZ

Így helyes.

ORESztész

S nővéremmel ezt közöljük?

PÜLADÉSZ

Az istenekre, semmiképp!

ORESztész

Mert könnyekre is fakadna.

PÜLADÉSZ

És rossz jósjel lenne az.

ORESztész

Jobb tehát, ha hallgatok most.

PÜLADÉSZ

És időt is nyersz vele.

ORESztész

Egy feszül csak gát elébem...

PÜLADÉSZ

S az miféle új dolog? 802 (778-790)

ORESztész

Hogy az istennők megúznak.

PÜLADÉSZ

Ápollak majd akkor én.

ORESztész

Csúf teher beteghez érni.

PÜLADÉSZ

Nékem hozzád semmiképp.

ORESztész

Óvakodj a tébolyomtól, rád ne szálljon.

PÜLADÉSZ

Bánom én?

ORESztész

Vissza nem riadsz, nem kése!

PÜLADÉSZ

Rossz, ha a barát ezt teszi.

ORESztész

Indulj hát, vezesd a léptem.

PÜLADÉSZ

Szívesen szolgállok így.

ORESztész

Vígy apámnak sírhalmához engem.

PÜLADÉSZ

És vajon miért?

ORESztész

Tőle esdem, hogy megóvjon.

PÜLADÉSZ

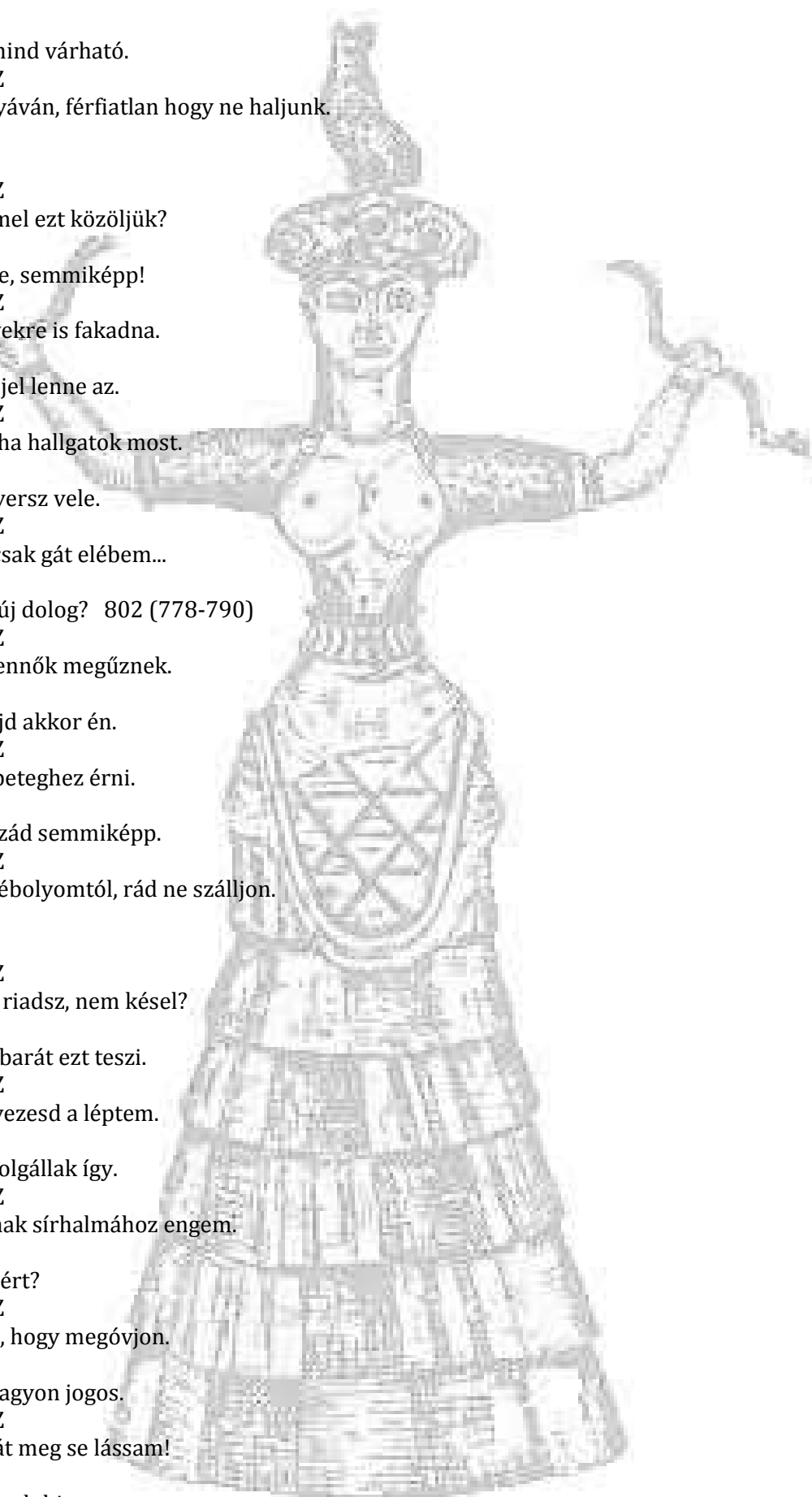
Ez bizony nagyon jogos.

ORESztész

Anyám sírját meg se lássam!

PÜLADÉSZ

Ellenséged volt hiszen.

Most siess, ne érjen úton Argosz ítélő szava.
Támasszad meg oldalammal kórgyötörte oldalad.
Én a tömeggel nem törődve, átvágva a városon,
nem restelve gyámolítlak. Hogy lehetnék jóbarát,
hogyha fly iszony-csapásban nem vágnék segíteni?

ORESZTÉSZ

Régi mondás, hogy „barátot szerezz és ne csak
rokont”.

Kinek lelke egybeolvad lelkeddel, bár nem rokon,
számtalan sok vérrokonnál többet ér, ha megnyered.

Oresztész és Püladész eltávozik 803 (791-806)

KAR

Bizony a kincs, s a hír, mi virult
magasan Hellász tájain, és
a Szimoeisz patakjainál,
be odalett az Átreidák szerencsé-
je, ősi átok taszitotta újra le,
mikor az arany bárány pere támadt
s hozta a Tantalidák
szörnyü lakomáit s a nemes
szülöttek lemészárlását:
ölés ölést követ, és a vér
attól fogva sosem szünik
folyni az Átreidák közt.

Nem szép az ily „szép” tett: a szülő
testébe tűzedzette vasat
döfni, s a vértől megfeketült
kardot a fénylő nap sugarába vonni;
a „jó gonosztett” kegyetlen örület,
rútszívűeknek tébolya pusztán.
Félve a szörnyü halált
Tündarisz* így sírt föl, a szegény:
„Istentelen-merész vagy fiam,
anyád legyilkolod: így apád
tisztelvén, nehogy nemszünő
rossz hírt vonj a fejedre!”

Kór van-e, és van-e könny, van-e oly
nyomoruság bárhol, keserűbb
mint omló anya-vér ha hull a kézei?
Mily iszonyút tett, iszonyút
dühöngő tébolyában!
Eumeniszek zsákmánya ezért
s ide-oda forgatja szemét
Agamemnón utóda.
Jaj, te szegény, mikor anyád
ranyoshímetü leple alól 804 (807-840)
mezítelen mellét tárta ki, lát-
tad s le tudtad döfni anyád,
bosszút állva apádért.

Élektra jön

ÉLEKTRA

Lányok, csak nem rohant ki a házból úgy a bús
Oresztész, hogy leigázta az istenőrület?

KARVEZETŐ

Éppen nem! Argosz népe elé indult, hogy ott
az életéért vívjon küzdelmet velük,
megtudni: élet vagy halál-e sorsotok.

ÉLEKTRA

Ó, jaj! mit is tett! És ki vette erre rá?

KARVEZETŐ

Püladész, de nincsen messze már egy híradó,
hogy megjelentse: testvéreddel ott mi lett.

Hírnök jön

HÍRNÖK

Boldogtalan te, Agamemnón hadvezér
leánya, úrnőm, bús Élektra, halld szavam,
mert balszerencséd hírét hoztam el neked.

ÉLEKTRA

Végünk van, ó, jaj! Rávilágít szózatod:
valóban úgy jössz, mint bajoknak hírnöke.

HÍRNÖK

Szavazva már a pelaszg nép úgy határozott,
hogy e máj nap, szegény, te, meg kell halnotok.

ÉLEKTRA

Jaj nékem, eljött az, mitől úgy féltem én,
mitől olyan rég nyögve-sírva sorvadok.

De Argosz népe közt hogy folyt a szócsata,
milyen beszédek döntötték el végzetünk?

Mondd el, te agg: kövek közt hullva kell-e, vagy
vastól döfelve ontanom ki életem,

kinek fivéremmel közös balsors jutott? 805 (841-865)

HÍRNÖK

A rétről jöve, épp átléptem a kapun,
hogy kérdezősködjem, hogy áll a dolgok,
neked s Oresztésznek, hisz apádat mindig is
szerettem én, s a házatok táplált-nevelt,
ki nincstelen, de mindig hű barát vagyok.

Tömegre látok, amint a dombon fölsiet,
hová az első gyűlést Danaosz hívta még
- mint mondják -, mikor Aigüptosz vádolta őt.

S hogy láttam őket, kérdeztem egy városit:

„Mi érte Argoszt? Ellenségről jött-e hír,
hogy így fölverte Danaosz ősi városát?”

S ő szólt: „Oresztészt nem látod haladni ott,
amint halálos versenyére futni kész?”

S ím - bár ne láttam volna! - nemvárt látomás:

Püladész s öcséd, ott lépdél egymás oldalán,
főhajtva lép ez, bús bajától bágyadott,

s az mint fivér, a hű barátért bánatos,
és gyámolítja gonddal, mint a gyermeket.

S az argoszbéli nagy tömeg hogy egybegyűlt,
egy hírnök állt fel* s szólt: „Ki óhajt szólani,
meghaljon-é, vagy ne Oresztész, ő, aki
megölte anyját?” Talthübiosz kél erre föl,
ki apáddal együtt dúlta Trója városát,
és szól, hatalmasok szolgája mindig is,
kétértelművel: magasztalta bár apád,
de nem dicsérte testvéred, jó s rossz szavát
csűrte-csavarta, hogy nem szép példát adott
a szülőkkel szemben, s villogtatta két szemét
mígcsak beszélt, az Aigiszthosz-hívek felé.
Ilyen ez a fajzat: csak a szerencsések körül
ugrál a hírnök-raj, s barátja mindig az,
ki nagyhatalmu és vezérli az államot.
Utána szólott Diomédész fejedelem.
Ez nem kívánt se téged, sem fivéredet
megölni, pusztán számkivetni jámborul.
Zúgott a nép rá, egyesek, hogy jól beszél,
de mások nem dicsérték. Aztán meg föláll
egy fékezetlen-nyelvű vakmerő legény, 806 (866-903)
vagy argoszbéli, vagy csak épp nyakunkbavarrt,
ki balga bő beszédben s zajgásban bizik,
s valami rosszra a népet mindig ráveszi.
Ha ékes, édes szókkal az ádáz-szellemű
tömeget meggyőz, a városnak szörnyü az,
s kik józan ésszel jóra törnek mindig is,
a várossal jót tesznek, akkor is, ha nem
rögtön teszik. Vezérlő férfit így való
szemlélni: mert egyforma épp a helyzete
a szónoknak s annak, ki tisztséget visel.
Oresztészt s véle téged - azt mondotta ez -
meg kell kövezni, Tündareósz bízta rá,
hogy így beszéljen, ő, ki vesztetekre tör.
Fölállt egy másik s épp ellenkezőt javallt,
alakja nem volt szép, de nemes volt ő maga,
ki csak ritkán ró várost és piacteret,
földműves - ilyenek tartják csak fönn a hont -,
okos, ki szóvitától inkább visszalép,
egy tisztaszívű, feddhetetlen életű,
s azt mondta: Oresztészt, az Agamemnón fiát
koszorúzzák meg, mert apjáért így bosszút állt,
megölte az ádáz nőt, a bős istentelent,
kitől mindenki kedve elszállt távoli
csatába menni pajzsosan, ha otthoni
nyugalmukat a honnmaradtak elverik,
s a messzeharcolóknak ágyát szennyezik.
A jók előtt biz úgy is tűnt, hogy jól beszél,
s más már nem is szólt. Most öcséd lépett elő
és „Ínakhosz földjének - szólt - lakói, ti,
pelaszgok egykor, majd Danaosznak sarjai,*
nemcsak apámat, benneteket is védtelek,
anyám megölve; ha jámbor tett férjeket
megölni a nőknek, rajta, csak siessetek
meghalni vagy szolgálni nekik mindig is;

s tegyétek azt mind, mit nem kéne tennetek.
Apám ágyának árulója már halott,
de hogyha most megöltök engem, szertehull
a törvény, és majd egyre hálnak mindenek,
mert vakmerő nőkben nem lesz hiány soha." 807 (904-942)

De meg nem győzte a tömeget, bárha jól beszélt.
S győzött a hitvány népbolondító, kinek
öcsédre és rád is halált kért nagy szava.
Hogy meg ne kövezzék, azt is nehezen érte el
szegény Oresztész; arra tett ígéretet:
magát ledöfve hagyja még ma az életet
veled együtt el. Most hozta a gyűlésből haza
Püladész zokogva: véle jönnek hívei
jajongva-sírva: nemsoká eléd kerül
a szívszorító, jajkeserves látomás.
Készíts ki kardot, vagy kötelet készíts ki, mert
a fényt el kell ma hagynod: a fönti származás
nem vált javadra, és nem Púthó Phoibosza,
ki jósszékén ül, mert hiszen, lásd, tönkretett.

(Eltávozik)

KARVEZETŐ

Szerencsétlen szűz, jaj, fátyolfedett fejed
a föld felé horgasztva, ó, be néma vagy,
mint az, ki tüstént könnyes jajgatásba fog!

ÉLEKTRA

Pelaszg föld! íme elkezdem siralmamat,
arcomba vágva halavány körmöm, az arcomat
tépve-marva rontom,
s verem fejem, mit fogad adó gyanánt a föld-
mélyi úrnő, az ifju és szép.

Jajongja a küklópszi föld velem,
fejét hajnyíró vassal illetve, otthonunk
jajkeservét.

E panasz, e panasz eként zokog
mind a halni szántakért,
kik egykoron Hellászt hadbavitték.

Elillant már, elillant, eltűnt nemzete
Pelopsz utódainak, a nagyonis irigyelt
s boldogházu hajdan:
istenirígység dúlta szét és városa
rossz-szívű, gyilkos szavazata. 808 (943-975)

Jajjaj, jajjaj, ti egynapi, könnyteli
sokkínu emberek, mily reménytaposva jár
lásd, a végzet.

Erre ilyen, arra olyan csapás
sújt az évek nagy során:
a földi lét, ó, be állhatatlan!

Bár szállnék az ég s a föld
között kifeszített lebegő szikla felé,
mely arany láncokon függ az Olümposz
magasából, úgy kering a légben,
hogy ott könnyek közt kiáltva hívnám

az ősapánkat, Tantaloszt,
mert hiszen ő, mert hiszen ő nemzette házam őseit,
kik látták az átkot,
midőn a szárnyaló csikókkal,
a négylovas fogattal vágatott Pelopsz
tova a tengerpart peremén, s Mürtiloszt ölön
az árba perditette,
majd fehérhabú víz geraisztoszi
partjain tovább
szállt a sebes szekérrel.

Ezért szakad házamra a
soksiralmu sorscsapás,
midőn Maia fiának műve,* az arany-
gyapjas bárány a nyáj közepett
született iszonyu, iszonyu csodalény
Átreusz lovag nyájában;
s Erisz ezért a napnak szárnyas
fogátát visszafordította,
a nyugati útról vissza-
űzte át az égen ismét
egylovu Éószhoz,
s hétnyomu útját a Pléiaszoknak* is
másfele fordította a nagy Zeusz,
és a halálra hoz újra csak új halált,
azt a Thüesztész-adta ebédet,
és ama krétai Aeropé csalárd, 809 (976-1010)
csalfa-ravasz nászát, azután pedig
rám s az apámra szakadt az egész iszony,
e ház keserü-kínu átka.

KARVEZETŐ

De nézd csak, emitt jó a fivéred,
terhelve halálos ítélettel,
s vele itt jön e leghívebb Püladész,
testvér-rangu barát,
gyámolítón a betegléptűt
járdalni vonja magával.

Oresztész és Püladész jön

ÉLEKTRA

Jaj, sírba tért látlak, sírva sírok én,
fivérem, itt, halotti máglyához közel.
Jaj nékem újra: látlak két szememmel, és
utólszor látlak, már magamnál nem vagyok.

ORESZTÉSZ

Az asszonyos jajongást hagyd el, csöndesedj,
s fogadd el azt, amit kell. Bárha gyászos is,
a végzetet, mely ittvan immár, túrni kell.

ÉLEKTRA

S hogy csöndesedjem? Héliosz fényét nekünk
lesújtottaknak látni többé nem szabad.

ORESZTÉSZ

Külön ne ölj meg: épp eléggé holt vagyok

Argosz kezétől, itt a baj, ne emlegesd.

ÉLEKTRA

Jaj ifjuságodért, Oresztész, jaj kora halálodért! Be élned kéne s veszve vagy!

ORESZTÉSZ

Az égre, ne vesd a gyávaság leplét reám, ne szólj bajunkról és ne csald ki könnyemet.

ÉLEKTRA

Mi meghalunk. Nem sírni rajta hogy lehet? Kedves lelkéért minden elvesző zokog. 810(1011-1034)

ORESZTÉSZ

Ez hulltunk napja: vagy kötelet vethetünk nyakunkra, vagy kardot kell élesítenünk.

ÉLEKTRA

Te ölj meg engem, testvérem, ne egy argoszi, döllyfel gyalázva Agamemnón magzatát.

ORESZTÉSZ

Elég anyámnak vére, nem végzek veled, de mint kívánod, úgy öljön meg tenkezed.

ÉLEKTRA

Így lesz tehát: a kardod nem hagy engem el, de két karommal átölelném most nyakad!

ORESZTÉSZ

Üres gyönyör, de élvezd, hogyha még gyönyör, hogy átölelik egymást a halnikészülők.

ÉLEKTRA

Kedves, te ki a nővérnek a legédesebb s vágyott nevét viseled, s lelked vélem egy!

ORESZTÉSZ

Ellágyítasz: már vágyom én is válaszom ölelő karral adni. Restelljem talán?

Testvéri mell, te! ó, te édes ölelés, a gyermekek s a hitveságy helyett nekünk szegényeknek csak ily megszólítás maradt.

ÉLEKTRA

Jaj, hogy döfhet át *egy* kard kettőnket, ha szabad, s boríthat *egy* sír és *egy* cédrus hamvveder?

ORESZTÉSZ

Így lenne jó, de lásd, mi szűkében vagyunk barátoknak, kik így temethetnének el.

ÉLEKTRA

Nem szólt teérte, nem kívánt megmenteni Meneláosz, apámnak árulója, a nagy gonosz?

ORESZTÉSZ

Arcát se mutatta, mert hisz itt jogart remél,* hát óvatos, barátot mentegezni fél.

De jöjj, haljunk, mint Agamemnón sarjai nemes tettet mívelve, méltó szép halált. 811 (1035-1061)

Én megmutatom nekik mily fentről származom, májamba verve kardom, s az kell, hogy te is merészségem követve tedd a tettetted.

Halálunk rendezője légy te, Püladész, testünk terítsd ki méltón, hogyha meghalunk,

s apánk sírjához vive, együvé temess.
S légy boldog. Én, mint látod, a tetre indulok.

(Elindul)

PÜLADÉSZ

Megállj! Szemedre ezt először hadd vetem:
hitted, ha meghalsz, hogy még őrzöm életem?

ORESZTÉSZ

Mért kéne halnod vélem együtt néked is?

PÜLADÉSZ

Kérded? Mit ér az életem tenélküled?

ORESZTÉSZ

Anyád nem ölted meg, mint én boldogtalan.

PÜLADÉSZ

A tettben volt, a kínban is részem legyen.

ORESZTÉSZ

Apádnak tartsd meg életed, s ne halj velem.

Neked, mi nékem nincs már, van még városod,
van ősi házad, van hatalmas birtokod.

E gyászsorú lányt asszonyul már nem veszed,
baráti szívvel bárha néked szántam őt,
végy más arát, hogy majd lehessen gyermeked,
s nem léssz a sógorom már, én se már neked.

Vágyottnevű te minden társaim között,
légy boldog, mert még az lehetsz, én már soha:
mi holtak már örömtől fosztottak vagyunk.

PÜLADÉSZ

Szándékomat bizony csöppet sem ismered.

A termékeny föld be ne fogadja véremet,
a fényes ég se, hogyha áruló leszek
s elhagyva téged, szabadságot úgy lelek.

Mert véled öltem, ezt tagadni nem fogom,
s veled terveltem mind, amért most bűnhődöl:

veled meg véle együtt kell hát halnom is. 812 (1062-1091)

Nővéredet, kit eljegyeztél énvelem,

a nőmnek tanom: hisz mi szépet mondhatok

Delphoit, Phókisznak fönti várát érve el,

ha jóbarátotok voltam, míg sorscsapás

nem ért, s utána jóbarát már nem vagyok?

Ez nem lehet; de a gond enyém úgy, mint tiéd.

S mert meghalunk, tanácskozást kell tartanunk,

hogy Meneláosz együtt mint hullhat velünk.

ORESZTÉSZ

Barátom, bárcsak úgy halnék, hogy látom ezt!

PÜLADÉSZ

Hallgass reám, halaszd el kardcsapásodat.

ORESZTÉSZ

Várok, ha bosszut állok ellenségemen.

PÜLADÉSZ

(a Karra mutatva)

Hát csöndbe légy most: nőkben nem nagyon bizom.

ORESZTÉSZ

Ne tarts ezektől: mind igaz barátaink.

PÜLADÉSZ

Öljük meg az ő keservére Helenét.

ORESztész

Hogy? Kész vagyok rá, hogyha jól elérhető.

PÜLADÉSZ

Kardélre hányjuk. Otthonodban rejtezik.

ORESztész

Így van s pecsétjét bent mindenre ráüti.

PÜLADÉSZ

Majd nem, ha Hádész már a vőlegénye lesz.

ORESztész

Hogyan? Hisz barbár szolganépe őrizi.

PÜLADÉSZ

Milyen? Phrügektől én kicsit se rettegek.

ORESztész

A tükrök és kenőcsök gondos őrei.

PÜLADÉSZ

Hogyan? Hát Trója pompájában érkezett?

ORESztész

Mert Hellász néki túlkicsiny lakóhelyül. 813 (1092-1114)

PÜLADÉSZ

Nem szolgálkkal szemben mit ér a szolganép?

ORESztész

Ha ezt elérem, kétszer is bátran halok.

PÜLADÉSZ

Én is, ha érted így még bosszut állhatok.

ORESztész

Tárd fényre hát a terved, mit fogsz mondani?

PÜLADÉSZ

A házba lépünk, mint kik halni készülők.

ORESztész

Idáig értem: azt nem, hogy mi lesz tovább.

PÜLADÉSZ

Őnéki sírjuk el, mi mindent szenvedtünk.

ORESztész

Hogy könnye hulljon, bármiként örül belül.

PÜLADÉSZ

S mi evvel éppen úgy leszünk, mint ő maga.

ORESztész

S a küzdelmet mint fogjuk aztán küzdeni?

PÜLADÉSZ

Laplünk alá takarva kardokat viszünk.

ORESztész

Szolgák előtt mint tudjuk elpusztítani?

PÜLADÉSZ

Kizárjuk őket, más és más tetők alá.

ORESztész

S ki nem hallgatna, azt meg kell ölnünk nekünk.

PÜLADÉSZ

S a tett mutatja, merre kell törnünk nekünk.

ORESztész

Helenét megölni: értem terved teljesen.

PÜLADÉSZ

Így van; de halld most tisztességes tervemet.

Ha tán erényesebb nő ellen támadunk

karddal, be hírhedt gyilkosság is lenne az,

de ő eképp egész Hellászért bűnhődik,
oly soknak ölte apját, soknak meg fiát,
olyan sok asszonyt tett özveggyé egymaga. 814(1115-1136)

Kurjonganak majd, hálalángot gyújtanak,
s az égtől rád meg énrám áldást esdenek,
mert kiontottuk egy ádáz asszony életét.
S neved nem is lesz már anyagyilkos, hogyha őt
kivégzed, ámde kapsz már újabb s szebb nevet,
a sokhaláltosztó Helené ölöje léssz.

Nem kell bizony, hogy Meneláosz boldog legyen,
s ti mind halottak: nemzöd s nénéd és magad,
s anyád - de erről nem szólok -,
s ő bírja házad, Agamemnón fegyvere
által feleségét visszavíva; már tovább
ne éljek, hogyha ezt a nőt le nem döföm.

És hogyha tán Helenével nem végezhetünk
e házat lángragyújtva, együtt meghalunk.
Csak egyiket ne vétsük el s nagy hírt nyerünk:
dicső vég vagy dicső menekvés hírnevét.

KARVEZETŐ

Be gyűlöletes is minden asszonyok között
a Tündareósz-lány, nemzetségét rútító.

ORESZTÉSZ

Jaj!

Nincs kincs, mi többet érne mint a hű barát,
vagyon sem, és a hatalom sem; be oktan,
nemes barátnál népkegyed ki többre tart!
Aigiszthosz ellen is te terveltem* cselünk,
s kitarottál a nagy veszélyek közt velünk,
most is segíted az ellenségre bosszumat,
el nem vonulsz. De nem dicsérlek már tovább,
a szertelen dicséret súlya is nyomaszt.

ÉN, hogyha már ki kell lehelnem lelkemet,
az ellenségeim kárára haljak: úgy,
hogy megfizessek evvel az árulóknak is,
kik szánandóvá tettek engem, nyögjenek.

Hisz Agamemnón sarja vagyok, kit Hellaszunk
tett hadvezérré, nem mert király volt, hanem
erős, istenként. Rá én szégyent nem hozok
szolga-halállal, ámde mint szabad fogom
kilehelni lelkem, s Meneláoszt büntetem. 815 (1137-1171)

De jószerencsénk van, ha egyet elnyerünk:
a nemremélt menekvéshez ha eljutunk,
s ölünk csak, nem halunk is: ezért száll imám.

A vágy olyan, hogy édes akkor is, ha tán
szárnyas szavakkal, ajkunkkal derít csupán.

ÉLEKTRA

Testvérem, épp ezt leltem én föl, gondolom:
menekvést néked, néki s harmadikul nekem.

ORESZTÉSZ

Isten gondoskodása. Mért is mondom ezt?
Hiszen tudom, hogy lelked úgyis mily okos.

ÉLEKTRA

Hallgass meg engem;

(Püladészhoz)

és te is figyelj ide.

ORESZTÉSZ

Beszélgj; a jó, reményben is, gyönyört jelent.

ÉLEKTRA

Helené leányát - kérdeni sem kell - ismered.

ORESZTÉSZ

Hermionét, kit anyám nevelt föl, ismerem.

ÉLEKTRA

Klütaimnésztra sírjához indult ő előbb.

ORESZTÉSZ

Mit mivel ott, mondd. Mily reményt ültetsz belém

ÉLEKTRA

Anyánk sírjára áldozó-italt locsol.

ORESZTÉSZ

Menekvésünket ez miképp jelentheti?

ÉLEKTRA

Kapjátok túsul, majd ha onnan visszatér.

ORESZTÉSZ

Háromk bajára ez varázsszer hogy lehet?

ÉLEKTRA

Ha Helené holt, és Meneláosz majd terád
reá s rám ront, hisz hárman egyek vagyunk,
mondd, hogy leszúrod Hermionét; s a kardodat
kirántva, csak szorítsd a szűz nyakára jól.

S ha lányát megmentendő téged megkímél
Meneláosz, látva vérberogyva asszonyát, 816(1172-1196)
kezéhez küldd a kislányt, hadd karolja át;
de hogyha vad haragján nem vesz ő erőt,
s megölni készül, a lány nyakát csak messzed el.

Én azt hiszem, kezdetben bármi nagydühű,
lesz végülis lágy: mert hiszen nem bátor ő
és nem is erős. Menekvésünknek ezt az egy
bástyáját látom. Íme ennyi volt szavam.

ORESZTÉSZ

Te, kinek férfi-elmét hordoz benseje,
bár termeted szépsége gyöngéd nőt mutat,
be inkább életet érdemlesz, mint halált:
Püladész, szegény, te, lásd, ilyen nőt vesztesz el,
vagy életben maradva fly nász boldogít.

PÜLADÉSZ

Bár így lehetne, s Phókisz városába őt
kísérhetnék még méltó nászadal hangjai!

ORESZTÉSZ

De Hermioné vajjon mikor ér haza?
Mert minden szép, amit beszélsz, ha így lehet
az átkos apa kölykét kézrekerítenünk.

ÉLEKTRA

A házhoz immár jó közel jár, úgy hiszem;
oly rég maradt el, hogy jöttére számítok.

ORESZTÉSZ

Jól van, nővérem, Elektra, te a ház előtt
maradva, onnan lesd a lánynak lépteit;
örködj, nehogy még, míg nem öltük meg mi a nőt,

apánk fivére, vagy ki őt segítené
a házba toppanhasson, adj te jelt nekünk,
vagy hangosan zörgesd az ajtót, vagy kiálts.
Mi meg belépünk s végső küzdelemre ott
fogjuk felfegyverezni karddal két kezünk,
Püladész: hisz e munkát vélem együtt végezed.
Homályos éj lakában lent lakó apám!
Oresztész hív, hogy jőjj - fiad - segíteni
a megszorultakat. Hisz érted szenvedek
ártatlanul. Fivéred árult el, pedig
bosszúm jogos volt, s most az asszonyát ezért
vágynom megölni: légy segítő támaszunk. 817(1197-1230)

ÉLEKTRA

Jőjj, jőjj, apám, ha hallod lenn hívó szavát
a sarjaidnak, kik most érted vesznek el.

PÜLADÉSZ

Az én szavam is halld, apámnak sógora,*
Agamemnón, esdem, mentsd te meg két gyermeked.

ORESZTÉSZ

Anyám megöltem...

PÜLADÉSZ

Én is kardot fogtam ott.

ÉLEKTRA

S én buzdítottam őket és sürgettem is.

ORESZTÉSZ

Apám, teérted!

ÉLEKTRA

Én se voltam árulód!

PÜLADÉSZ

A szemrehányást hallod; késnél menteni?

ORESZTÉSZ

Sírodra könnyet hintek.

ÉLEKTRA

Én keserveket.

PÜLADÉSZ

Szűnjék a szó, gyerünk, kezdődjék már a tett.

Imát földmélybe mint gerelyt ha vethetünk,

ő hallja. Ősapánk, Zeusz, és te is, Diké,

segítsd sikerre őt meg ezt meg engem is:

három barátunk egy most harca és joga,

vagy mind megél, vagy mindnek meg kell halnia.

Oresztész és Püladész bemegy a palotába

ÉLEKTRA

Mükénéi szeretett nők,

az argosziak pelaszg székhelyén elsők, ti!

KARVEZETŐ

Mit is akarsz, úrnóm, mondd nekem el: hisz e név

Danaidák között örökösen tiéd.

ÉLEKTRA

A szekérútra álljatok, más részetek

mellékösvényre: őrizzétek otthonunk. 818 (1231-1252)

KARVEZETŐ

Mire neked ez a segítség, áruld el, kedvesem.

ÉLEKTRA

Nyűgöz a félelem, nehogy a ház ölen
ki készül a véres ölésre,
bajjal a bajra találjon csak.

ELSŐ FÉLKARVEZETŐ

Hát jöjjetek, siessünk: én ezt őrizem,
ez ösvényt itt, e napkelet felé vivőt.

MÁSODIK FÉLKARVEZETŐ

S én ezt az ösvényt itt, mely napnyugatra visz.

ÉLEKTRA

Rézsút is less, ügyelj, ide s odább tekints,
amonnán erre, s újra amarra nézz.

ELSŐ FÉLKARVEZETŐ

Szavaidat teszem.

ÉLEKTRA

Most körbetekintve vigyázz,
hajfűrtjeid közül tekints mindenfelé.

MÁSODIK FÉLKARVEZETŐ

Ki az az ösvényen? Nézz oda, ki az, aki
közeleg otthonodhoz, az a földmives?

ÉLEKTRA

Végünk van immár, kedvesek! Hogy kardosan
oroszlánok rejtőznek bent, elmondja ez.

MÁSODIK FÉLKARVEZETŐ

Sohase remegj: üres, édesem,
az az út, képzelődsz.

ÉLEKTRA

De tefeléd, amott, üres-e biztosan?

Add át, nosza mondd meg a jó hírt:

tiszta-e ott az az udvar-tér?

ELSŐ FÉLKARVEZETŐ

Itt minden rendben van, de kémlelj arra is:

ki sem jön erre a Danaosz-fiak közül?

MÁSODIK FÉLKARVEZETŐ

Épp így vagyunk mi: itt se hallunk semmi zajt. 819 (1253-1280)

ÉLEKTRA

De a figyelmem a kapu felé vetem:
mit késtek ottbenn ölni, míg csöndes a ház,
az áldozatokat?

Szavam se hallják, ó, én árva, jaj nekem!

Megtompította tán a szépség kardjukat?

Valamely argoszi fegyveresen tüstént

segítő lábbal jön, a házba ront rögtön.

Ügyeljetez különbül! Ülni nincs idő:

ti erre és ti arra csak forogjatok!

KARVEZETŐ

Az ösvényt lesem most, vigyázok, kémlelek.

HELENÉ

(a palotából)

Ó, jaj, pelaszg föld, Argosz, rútul elveszek!

ELSŐ FÉLKARVEZETŐ

Halljátok? Véres már a férfiak keze.

MÁSODIK FÉLKARVEZETŐ

Ez úgy tűnik, hogy Helené sikoltása volt.

ÉLEKTRA

Ó, Zeusz, ó, Zeusz nemmúló ereje!
Jöjj segítőül a kedveseimhez immár!

HELENÉ

(a palotából)

Meneláosz, meghalok, s te nem védsz, nem vagy itt!

ÉLEKTRA

Csak döfni, csak ölni, no rajta csak,
verjétek már bele kétélű kardotok,
törjétek rá hevesen,
vessen az apa- s urahagyott: megölte
Hellász virágát,
elhulltak lándzsától a folyó partján,
ott, ahol könnyekre könny fakadott a vas
gerely-ütésre, Szkamandrosz-örvénynél.

KARVEZETŐ

Hallgassatok csak! Lépéseket hallok én
a ház körül futó ösvényen hangzani.

ÉLEKTRA

Ti kedves nők, épp most, az öldöklés alatt
jön erre Hermioné; hát csöndben legyünk.
A vadászhalál közepébe hullni jön. 820 (1281-1315)
Be nagyszerű fogás lesz, hogyha törbe hull.
Csak vissza, rendbe, arcotok nyugodt legyen,
ne árulhassa színe el, mi itt esett,
s nekem felhőbevont, komoly marad szemem,
mikéntha sejtelmem se volna semmiről.

Jön Hermioné

Leány, Klütaimnésztra sírjától jössz haza,
és loccsantottál, koszorut is tettél reá?

HERMIONÉ

Onnan jövök; kegyes volt. Csakhogy félelem
szállt most meg engem, mert házunkból, bárha még
csak messze jártam, hallottam: kiáltanak.

ÉLEKTRA

S miért ne? Méltán van miért jajonganunk.

HERMIONÉ

Ne mondj ilyet! Miféle új rosszról beszélsz?

ÉLEKTRA

Ítélt e föld: én és Oresztész meghalunk.

HERMIONÉ

Nem, nem, ti édes véreim, testvéreim!

ÉLEKTRA

Így van, s igát a kényszerűség vet ránk.

HERMIONÉ

S ezért hangzott sirám a házfedél alól?

ÉLEKTRA

Az esdeklő Helené térdéhez borult...

HERMIONÉ

S ki volna az? Ha meg nem monddod, nem tudom.

ÉLEKTRA

Szegény Oresztész, önmagáért s értem esd.
HERMIONÉ

A házban méltán hangzik hát kiáltozás.
ÉLEKTRA

Mi másért jajgathatna inkább bárki is?
Jójj hát, a barátok esdésében részt vegyél,
borulj anyád elé, ki boldog, s kérd, nehogy
Meneláosz most minket lásjon hullani. 821 (1316-1339)
Te, kit két karja közt az én anyám nevelt,
szánj meg ma minket, kérlek, enyhítsd nagy bajunk.
Szállj most e harcba, majd vezetlek én magam:
mert megváltást nekünk más, mint te, nem jelent.

HERMIONÉ
Nézd, léptemet a ház mélyébe siettetem.
Mentlek, mint tudlak.

(Bemegy a palotába)

ÉLEKTRA
Hej, ti a házfedél alatt
jó kardfogók, hát nem fogjátok meg a vadat?

HERMIONÉ
(a palotából)
Jaj nékem! Kikre látok itt?

ORESZTÉSZ
(a palotából)
Csöndben maradj,
menekvést nem magadnak, csak nekünk hozol.

ÉLEKTRA
Fogjátok, úgy, jól! Illesszétek kardotok
nyakára nyugton, Meneláosz hadd lássa meg,
nem satnya phrúgek vannak itt, de férfiak,
akikkel úgy bánt, mint a gyávákkal szokás.
(Eltávozik)

KAR
Ó, jaj, jaj, kedvesek,
nosza dobogjatok, kiáltozzatok
a ház előtt, nehogy az ölés zaja
a város népét rémülettel töltse el,
s a királyi házhoz segítségül hívja fel,
mielőtt láthatom Helené tetemét,
amint vérben ott a házban hever,
vagy mielőtt még egy cselédőtől hírt kapok;
hisz a törtétekből ezt tudom s azt nem tudom.
Isteni jogos büntetés
érte utol Helenét.

Mert könnyekkel töltötte meg egész Hellászt,
amiatt az elveszítő, elveszítő ídai
Parisz miatt, ki Hellászt Ílionba vitte.
De zörren most a királyi ház retesze,
csak csönd! kilép a phrúgiaiak egyike:
kitől hogy bent mi történt, megtudjuk hamar.

Egy Phrúgiai szaladva jön 822 (1340-1369)

PHRÚGIAI

Megmenekültem az argoszi kard hegyétől,
futva barbár saruban,
átkúsztam fönt a sok cédrusgerendán,
dór diszítmények közén,
egyre kijebb, föld, föld!
barbár megfutással.

Merre szökjem, idegen
nők, a szürke légbe
szálljak, vagy a vízbe, mit Ókeanosz
a bikaszarvu körülteker
az egész földön?

KARVEZETŐ,

Mi újság, Helené szolgálja, Ída gyermeke?

PHRÚGIAI

Ílion, Ílion, ó, jaj, jaj Phrúgia

városa és te, széprögű

Ída hegye, miként jajgatom a vesztedet,

gyászdalommal, gyászdalommal,

búgva barbár hangokon; s ki az oka?

A szárnyas hattyútól született leány,

gyönyörűszip, Lédától lett Gyászhené,

ki az Apollón rakta bástyák

veszte lett, jaj nekem!

Be szomorú, be szomorú

sorsod, Dardania, a Ganümedészért

Zeusztól adott lovak miatt.

KARVEZETŐ

Tisztán beszéld el mind, ami bent esett, nekem.

Miről idáig szóltál, azt csak sejthetem.

PHRÚGIAI

Jaj, Linosz, jaj, Linosz, így zengenek a

barbárok a halál előtt, jaj,

ázsiai hangon,

mikor a király vére ömöl a földre, Hádész

vaskardja által.

A házba tört, hogy mindent elmondjak neked

két ifju hellén oroszlán-iker:

a híres hadvezér volt annak apja, s ez 823 (1370-1402)

Sztrophiosz fia volt, gonoszat koholó,

amilyen Odüsszeusz, csöndes de cseles,

a baráthoz hű, a rohamban hős,

hadakozva ravasz, gyilkos sárkány.

Vesszen, amért oly nyugodtan

vitte véghez a rosszat.

A trónszékhez jöttek ők,

az úrnőhöz, kit elvett a nyilas Parisz,

szemük könnyekkel volt tele,

és hódolón leültek,

ez egyik oldalra, amaz

meg másfelől, így közrefogva asszonyunk.

Térde közé kezét ez is, az is

kiveti, kiveti, Helenét kéri.

De körül sebesen felszökött, felszökött

a phrűg szolgálak raja:

és egy a másikához riadtan beszélt:

„Nincs-e itt csapda, csel?”

Némelyek nem hiszik,
mások azt rettegik,
hogy befonja a Tündariszt
hálójába a sárkány, ki
anyjának gyilkosa.

KARVEZETŐ

S te hol voltál? Vagy rég kiszöktél, rettegőn?

PHRÜGIAI

Phrügiai, phrügiai szokás szerint
haja mögött levegőt, levegőt
Helené, Helené körül szép tollas
legezővel legyeztem az arcát
barbár módra akkor.

Ő a vásznat orsajáról
ujja közt pergette,
földre omlott szöttese,
a phrúg zsákmányból síri leplet akart
készíteni ékül, bíbor
leplet ajándécul Klütaimnéztrának.

S eképp szólt Oresztész

a spártai nőhöz: 824 (1403-1438)

„Te Zeusz-lány, odébb lépj
helyedről leszállva, ahol déd-
apánknak, Pelopsznak, ősi
tűzhelye áll, jőjj oda,
hogy ott halld az én szavam.”

S csak vitte, vitte; s az követte,
nem sejtette, hogy mi vár rá;
és cinkosa közben mást mívelt,
a Phókisz-béli gaz:

„Nem mentek innen, ti mindig silány phrúgek?!”

S zárt minket más és más fedél alá:

volt, akit lóistállóba zárt be,
másokat szobákba, másokat megint más
kamarába, erre-arra, távol asszonyunktól.

KARVEZETŐ

S utána, mondd el, mily csapás következett.

PHRÜGIAI

Ídai anya, anya,
hatalmas, hatalmas, ó, jaj!
iszonyú, iszonyú, vad, ölé gonoszat
láttam én, láttam én uraink palotájában.
Mert bíbor köpenyük homályából elő-
rántották kézzel kardjukat,
ketten kétfelé
forgatták ott szemük, nincs-e más közel.
S mint a bérci vadkanok, az asszonyunkkal
szemberontva
rárivallnak: „Halj meg itt,
halj meg itt, gaz férjed öl meg, senki más,
ki bátyja gyermekét
Argoszban halálra szánta.”

S ő fölsikított, sikított: „Jaj nékem!”
És fehér kezével keblét verte,
s fejét ütötte, nyomorú kínban;
s futásnak eredett aranyos saruban,
és tova-tovaszaladott:
ujjait hajába vetve most Oresztész,
műkénei saruban szökell,
és balvállára visszarántva a nő nyakát, 825 (1439-1471)
már-már torkába vágja
sötétlő kardvasát.

KARVEZETŐ

S a phrúgek hol voltak, oltalmazni asszonyuk?

PHRÚGIAI

Kiáltva, a ház ajtajait, ajtószárnyait,
ki hol épp volt, emelőrúddal verte szét,
futottunk minden oldalról segíteni,
követ hoz ez, gerelyt amaz,
kirántott kardot tart kezében a harmadik.

De szembe rontott

Püladész, a hajthatatlan, mint a phrúg
Hektór, vagy a hármassisakú Aiász,
kit látva láttam Priamosz kapuinál;
összecsaptunk, kard a kard hegyén.

S bizony ott hamarosan kitűnt: az arészi csatán
minekünk, phrúgeknek, gyatra erőnk, silány,
ha görög dárdáz.

Emez elmenekül, szökik, amaz elesik,
az amott sebesült, ez emitt könyörög,
le ne sújtsa halál;

sötét zugokba elbujunk,
hullott a hulla, egy lerogy, más már hever.

S jön a szegény, szegény Hermioné haza,
amikor épp a földre rogy az a szegény anya, ki őt
szülte.

S mint thürszosz-elvető bakkhánok, farkas-
kölyköt bércek közt ha látnak,
rárontanak; majd újra Zeusz lánya felé
rohannak karddal: de az a szobából
eltűnt s a házból is egészen,
ó, Zeusz és föld és fény és éj!

Vagy varázsszer lopta őt ki, vagy
mágus-tudás, vagy az istenek.

S hogy most mi történt, nem tudom:
a házból én titkon kihúztam lábamat.

Be sok iszonyu kín után hozta haza
Meneláosz Trójából, s be haszontalanul
fáradva soká, Helenét, asszonyát. 826 (1472-1502)

KARVEZETŐ

Szokatlan újra új s szokatlan válaszol:
mert látom én: a ház öléből kardosan
Oresztész ront ki, száguldása tébolyult.

Oresztész jön

ORESztész

Hol van ő, ki a ház zugából kardom elől elfutott?

PHRÚGIAI

Földrehullva esdem hozzád, uram, barbár szokás szerint.

ORESztész

Nem vagyunk most Ílionban, Argosz földje itt e föld.

PHRÚGIAI

Élni jobb szeret mindenhol, mint meghalni, az, ki bölcs.

ORESztész

Nem hívtál-e, lármát csapva, Meneláosznak segélyt?

PHRÚGIAI

Neked hívtam segítséget, mert te méltóbb vagy reá.

ORESztész

Hát a Tündareósz leánya jogosan halt meg? Válaszolj.

PHRÚGIAI

Lett volna bár három torka, hogy elszeljék, jogosan.

ORESztész

Gyáva nyelved hízeleg csak, máshogy érzel ott belül.

PHRÚGIAI

Nem másként, mert beszennyezte egyként Hellászt s Phrúgiát.

ORESztész

Esküdj meg, vagy megöllek, hogy nem csak a
kedvemért beszélsz.

PHRÚGIAI

Életemre esküszöm, s ez álnok eskü nem lehet.

ORESztész

S mondd, a kardtól Trója minden phrúgje éppígy
rettegett? 827 (1503-1518)

PHRÚGIAI

Távolabb tartsd, íly közletről vad halált villog felém.

ORESztész

Félsz talán, hogy kővé dermedsz, mint ki Gorgó-főre lát?

PHRÚGIAI

Nem - de holtta, Gorgó-főről én bizony mit sem tudok.

ORESztész

Szolga vagy, s Hádésztől így félsz, bár minden bajból kiment?

PHRÚGIAI

Minden ember, bárha szolga, örvend, hogyha fényre lát.

ORESztész

Jól van, megment józan elméd; lépj tehát a házba most.

PHRÚGIAI

Hát nem ölsz meg?

ORESztész

Elbocsátlak.

PHRÚGIAI

Szépen mondtad ezt a

ORESztész

szót

Később majd meggondolom még.

PHRÚGIAI

Ez bizony nem szép

beszéd.

(Elmegy)

ORESztész

Balga, gondolod, hogy torkod vérével szennyezem magam?

Hisz te nőnek nem születted, s nem tarthatlak férfinak. Azért jöttem ki a házból csak, hogy itt lármát ne csapj:

mert kiáltásod ha hallja, Argosz tüstént fölriad.

Meneláosztól nem félek, hogyha kardom elé kerül; jőjön vállrahulló szőke fürtjeivel kérkedőn!

Ám ha Argoszt egybegyűjti és hadával e házba tör, Helenét bosszúlni, s engem meg nem óhajt menteni, sem nővérem, sem Püladészt, kik ezt együtt tették velem,

két holttestet láthat akkor itt: leányát s hitvesét.

(Elmegy) 828 (1519-1536)

KAR

Ó, jaj, ó, jaj, te sors!

Megint új küzdelem, megint új íszonyat szakad az Átreusz-sarjakért a házra.

Most mit tegyünk? A városnak jelentsük ezt?

Vagy szót se szóljunk? Biztosabb ez, kedvesek.

Íme a ház fölött, ime a bús hírnök:

a légbé gomolyodó nagy füst.

Fenyőfáklyákat fognak: Tantalosz lakát felégetik, nem hagyják abba a gyilkolást.

Ember végzete az, amit

az istenség akar.

Nagy a hatalma: a bosszu szelleme szakadott, szakadott erre a házra, azóta, hogy a szekérülésből Mürtilosz kihullt.

KARVEZETŐ

Látom immár Meneláoszt, amint jön a ház felé nagysietve, bizonyára hallotta, mi itt esett.

Nem siettek hát a házban minden ajtót és kaput

jól bezárni, Átreusz-sarjak? Szerencsés ember szörnyü vész

annak, aki szerencsétlen, mint, Oresztész, most te vagy.

Meneláosz lent, Oresztész és Püladész Hermionével fönt megjelenik

MENELÁOSZ

Jövök; hallottam, hogy mi szörnyűt tett e két oroslán: mert embernek nem nevezhetem.

Bár asszonyomról hozzám oly hír is került, hogy meg se halt, csak eltűnt láthatatlanul, üres beszéd ez, mit hírül csak az hozott,

ki félt nagyon. Az anyagilkosé lehet e mesterkedés - nevetség és gúny csupán.

Nyissatok ajtót! A szolgákat szólítom, kaput kitárni, hogy legalább leányomat kimentsem onnan a gyilkoló kezek közül,

s hogy föllelhessük szerencsétlen asszonyom, 829 (1537-1564)

feleségem, kivel együtt kell halniok

s az én kezemtől az ő megölőinek.

ORESztész

Te ott, kezdeddel a reteszhez csak ne nyúlj,
Meneláosz, úgy van, vakmerőség tornya, te!
Vagy szertezúzom ezzel a párkánnyal fejed,
leszakítva az építők művét, az ősi ereszt.

Az ajtók megtámasztva; ez majd visszatart
hogy oly serény segítő légy s a házba törj.

MENELÁOSZ

Mi dolog ez? Mit látok? Fáklyafényeket,
s a háztetőn őket mint bástyaőröket,
és kardot is leányom torkához közel.

ORESZTÉSZ

Kérdezni kívánsz, vagy hallgatni az én szavam?

MENELÁOSZ

Sem ezt, sem azt; de *kell* hogy meghallgassalak.

ORESZTÉSZ

Leszúrom lányod, ha épp tudni óhajod.

MENELÁOSZ

Helenét megölted, s most megintcsak öldökölsz?

ORESZTÉSZ

Bár tettem volna! Ellopták az istenek.

MENELÁOSZ

Tagadod hát, és engem gúnyolsz csak vele?

ORESZTÉSZ

Tagadom, bánatomra. Tudtam volna bár...!

MENELÁOSZ

Megtenni? És mit? Félelemmel töltesz el.

ORESZTÉSZ

Hádészra vetni Hellaszunk fertőzetét.

MENELÁOSZ

Add hát ki nőm holttestét, hadd temessem el.

ORESZTÉSZ

Az istenektől kérd; de lesújtom lányodat.

MENELÁOSZ

Anyád legyilkolója, ölsz és újra ölsz?

ORESZTÉSZ

Apám megbosszúlója, és te - áruló. 830 (1565-1588)

MENELÁOSZ

Anyád kiontott vére nem volt hát elég?

ORESZTÉSZ

Csalárd rossz nőket ölni el nem fáradok.

MENELÁOSZ

És, Püladész, te e gyilkolásban részt veszel?

ORESZTÉSZ

Némán igent mond: épp elég az én szavam.

MENELÁOSZ

Örvendened, hacsak el nem szárnyalsz, nem lehet.

ORESZTÉSZ

El nem futunk: fölgyújtjuk ezt a házat itt.

MENELÁOSZ

Apád lakát kívánod elpusztítani?

ORESZTÉSZ

Hogy meg ne szerezhesd; s lángjain levágom *ezt*.

MENELÁOSZ

Öld csak meg: érte majdan általam lakolsz.

ORESztész
(kardját emelve)

Így lesz.

MENELÁOSZ

Nem, mégse, semmiképp ne tedd meg ezt!

ORESztész

Hallgass: ki rosszat tettél, tûrd a büntetést.

MENELÁOSZ

S méltó, hogy élj te?

ORESztész

És e földön úr legyek.

MENELÁOSZ

Miféle földön?

ORESztész

A pelaszgok Argoszán.

MENELÁOSZ

Méltán hinthetnél szent vizet...

ORESztész

Mért is ne, szólj!

MENELÁOSZ

És áldoznál csaták előtt...

ORESztész

S inkább te? Mondd.

MENELÁOSZ

Az én kezem, tudd, tiszta.

ORESztész

Csak lelked nem az. 831 (1589-1604)

MENELÁOSZ

Ki szólna hozzád?

ORESztész

Mind, ki apját tiszteli.

MENELÁOSZ

És aki anyját tiszteli?

ORESztész

Boldog ember az!

MENELÁOSZ

Te nem vagy az.

ORESztész

Mert rossz nőket nem kedvelek.

MENELÁOSZ

Lányomról vond el kardodat.

ORESztész

Kár mondanod.

MENELÁOSZ

Ledöfnéd hát a lányom?

ORESztész

Nem vagy már hazug.

MENELÁOSZ

Jaj, mit tegyek hát?

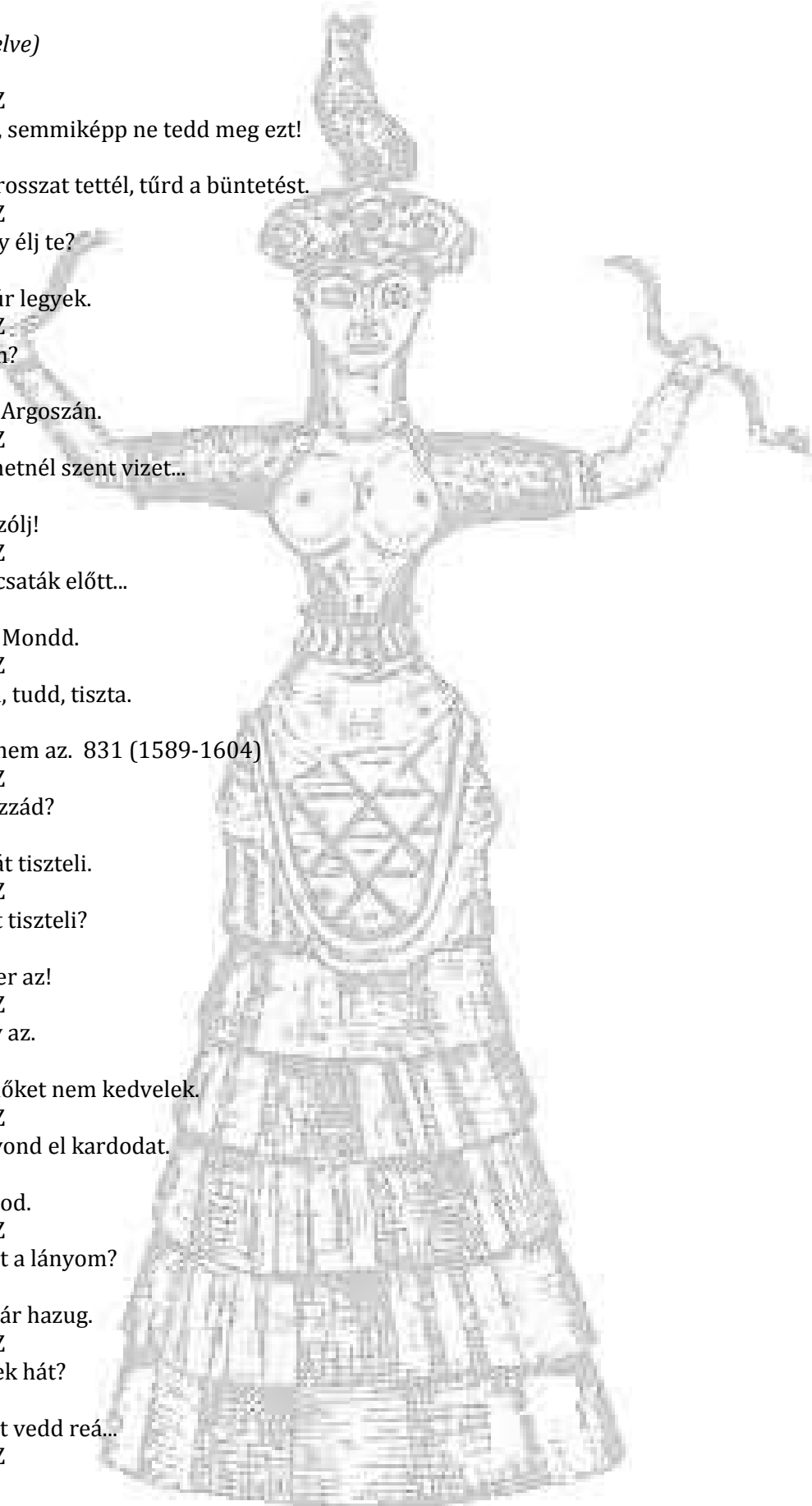
ORESztész

Argosz népét vedd reá...

MENELÁOSZ

Vajon mire?

ORESztész

Kérd, hogy minket meg ne öljenek.

MENELÁOSZ

Másképp legyilkoljátok a lányom?

ORESztész

Úgy bizony!

MENELÁOSZ

Szerencsétlen Helené...!

ORESztész

S én talán nem az?

MENELÁOSZ

Meghoztalak meghalni!

ORESztész

Bárcsak volna így!

MENELÁOSZ

Olyan sokat küszködve!

ORESztész

Énértem soha.

MENELÁOSZ

Szörnyű a kínom!

ORESztész

Nem segítettél nekem.

MENELÁOSZ

Foglyod vagyok. 832 (1605-1617)

ORESztész

Magadnak foglya vagy, gonosz!

Eredj, Élektra, lobbantsd lángra e lakot.

S te leghívebb minden barátaim között,

Püladész, te tűzbe borítsd e tetőnek tövét.

MENELÁOSZ

Danaosz földje, lovas Argosz népe, te!

fegyvert ragadva, nem rohantok védeni?

Erőszak szállja meg egész várostokat:

él, bárha anyja omló vére szennyezi.

APOLLÓN

(a felhők között Helenével megjelenik)

Meneláosz, szüntesd tomboló indulatod:

én szólok hozzád, én, Phoibosz, Létó fia;

s te is, ki itt e lányt kardoddal őrized,

Oresztész, hogy tudd és megértsd a szózatom.

Helenét, kit te halálra vágytál sújtani,

s hiába, hogy Meneláoszon bosszút állj

- ez ő, kit láttok ott a lég redőiben,

megmentve, mert bizony nem halt meg általad -,

kardod hegyétől én mentettem meg, mivel

Zeusznak parancsa ez volt, én ragadtam el.

Zeusz sarja ő, örökre kell hát élnie,

Kasztór- s Polüdeukésszel a lég redőiben

trónt együtt ül majd és a hajósok üdve lesz.

Az otthonodba vígy helyébe új jegyest,

az ég lakói az ő szépsége ürügyén*

csatázni küldtek egymásra hellént s phrúget,

és sok halált szereztek, hogy könnyüljön a

halandók nagy számától s dölyfétől a föld.

Helenéről ennyit; s most Oresztész, halld, neked

e földet el kell hagynod s egy esztendeig Parrhasziában* kell lakásod tartanod. Száműzetésedről „Oresztész földje” lesz az arkaszok s azánok ajkán új neve. Athénnek városába mégy majd onnan, és anyád véérért ott állsz törvényszék elé a három Eumenisszel szemben; az istenek arészi dombon igazságos ítéletet szavaznak néked, győztesnek kell lenned ott. 833 (1618-1652)

S e lány, kinek nyakára nyomtad kardodat, Hermioné, a hitvesed lesz;* az ki most számít rá, Neoptolemosz, őt el nem nyeri. Mert delphoibéli kard által kell vesznie, amért engem kárhoztatott apja hulltáért. Püladésznek a nénéd asszonyául add, miként ígérted: élte boldog lesz majd oldalán. Meneláosz, add át Oresztésznek Argoszt, Spártába térj meg és uralkodj ott tovább, mint hitvesed hozománya fölött, ki szüntelen sok fáradságot-bajt hozott rád mindmaig. A város és e közt meg békét szerzek én, ki rávettem, hogy anyja vérét ontsa ki.

ORESZTÉSZ

Jós-szózatodnak zengetője, Loxiász, igaz jós voltál így hát, éppen nem hazug! Pedig remegtem, hogy tán rossz szellem szavát figyeltem, míg a hangod véltem hallani. De jó a vége, s én szavadnak engedek. Ím elbocsátom Hermionét a kard alól, s mikor majd apja nékem adja, elveszem.

MENELÁOSZ

Helené, Zeusz lánya, üdvözlégy: én áldalak téged, ki az istenek boldog lakában élsz. Oresztész, véled eljegyzem hát lányomat, Phoibosz szavára: vedd el a nemes lányt, nemes, légy véle boldog, és magam is, ki átadom.

APOLLÓN

Most menjetek mind, merre indítottalak, s vizsály ne légyen.

MENELÁOSZ

Kell hogy megtegyük szavad.

ORESZTÉSZ

Ezt érzem én is: sorsommal békét kötök, Meneláosz, és a te jósszavaddal, Loxiász.

APOLLÓN

Csak előre, a legszebb istennőt tisztelve, a Békét. Én meg Helenét ime Zeusz palotája felé viszem el, 834 (1653-1684) szállok vele fénylő csillagokig, Héra s a Héraklész felesége Hébé közelében ül ott ezután, istennő lesz s áldozatot kap,* s majd Zeusz-ivadék Tündaridákkal a hajósokat óvja a vészben.

KAR

Ó, te hatalmas szent Győzelem,
te az életemet
kíséred, sose szűnj koszorúzni!

Mind kivonulnak 835 (1685-1693)

BAKKHÁNSNŐK

Devecseri Gábor fordítása

SZEMÉLYEK:

DIONÜSZOSZ

BAKKHÁNSNŐK KARA

TEIRESZIASZ

KADMOSZ, THÉBAI KIRÁLYA

PENTHEUSZ

SZOLGA

HÍRNÖK

MÁSODIK HÍRNÖK

AGAUÉ

Történet Thébaiban. Háttérben a királyi palota, előtte Szemeié sírhalma

DIONÜSZOSZ

(bakkhász-öltözékben balról)

E thébai földre jöttem én,* Zeusz gyermeke,
Dionüszosz, kit Szemeié, Kadmosz lánya szült,
s a villám-adta tűz volt bábaasszonya.
Halandó képét öltve, isten, itt vagyok
Dirké patakja és Iszménosz habja közt.
Villámütött anyámnak sírját látom itt
a palota mellett, s lakhelyének romjait,
mik még lehellgetik Zeusz élő lángjait,
anyámmal szemben Héra nemvesző dühét.

Dicsérem Kadmoszt, emberi léptek elől ki így
elzárta lánya szent helyét; magam pedig
fürtös szőlő zöldjével fedtem gazdagon.
Elhagytam aranydús Lúdia szántóit* s a phrüg
mezőt; s bejártam a napperzselt Perzsia
fennsíkjait, s a bástyadíszes Baktriát,
a fagyos mész földet* és a boldog Arábiát,*
meg Ázsiát,* mely a sós víz partján nyúlik el
s hellén meg barbár lakja egymással vegyest
erős tornyokkal ékített sok városát.
Az első hellén város ez, hova érkezem,
miután amott bevezettem táncos ünnepem,
hogy a föld lakói lássák mind: isten vagyok.
S itt Théba népét vertem, föl legelőször is
sivalkodásra: özbőrt öltettem velük,*
s kezükbe thürszoszt adtam, lombos fegyverük;
mert itt anyámnak nőtestvérei* - éppen ók! -
tagadni merték, hogy Dionüszosz Zeusz fia;
Szemelét - szapulták - halandó ejtette meg,
s ő ágya vétkét Zeuszra hárította át, 839 (1-29)
mert így eszelte ki Kadmosz; s hogy Zeusz épp azért
végezte őt ki, mert hazudta nászukat.
Kiverte őket házaikból ostorom:
eszükbomoltan, bérctetón örjöngenek;
szentségeim mezébe bűva kényszerűn;

s a kadmoszi nép minden nő-magvát éppenígy
megőrijtettem és kiűztem messzire.
A Kadmosz-lányokkal keverülten, zöldelő
fenyők tövében ülnek fönt a szirteken.
Érezze e város, bárhogyan vonakszik is,
hogy eddig szertartásomon kívülmaradt;
Szemeié anyám hírét is meg kell védenem:
meg kell mutatnom: Zeusznak szült isten vagyok.

Kadmosz királyi főhatalmát s tisztjeit
Pentheuszra, lánya gyermekére ruházta át.
Ez istenségem ellen harcol: eltaszít
az áldozattól, s nevem imába nem veszi.
Isten-mivoltom fel kell tárnom őneki
s a thébai népnek. Majd más földre indulok,
ha itt már mindent rendbe tettem - akkor ott
mutatkozom meg. És ha Théba városa
dühös fegyverre kelve, bakkhánsnőimet
elűzni vágy - élükre állok s harcolok!
Ezért cseréltem meg ma külső képemet,
öltvén halandó arcot és természetet.
Hát rajta, Tmóloszt, Lúdia bástyáját akik
elhagytátok, ti nők, te szent csapat, melyet
utamra barbár földről hoztam társamul,
emeljete, mint phrűg mezőn, csörgősdobot,*
mit Rhea talált fel, az anya, és vele én magam,
s Pentheusz királyi háza körébe gyűlletek
s dobogjatek, hadd lássa Kadmosz városa.
Míg én a Kithairón oldalára indulok
a bakkhánsnőkhöz, s körtáncukban részt veszek.

(E1)

KAR

Ázsiából ide,
ama szent tmóloszi bércről iderajzom, 840 (30-65)
Bromioszt követem: drága, töretlen
e törődésem, e Bakkhoszt sivitó.

Ki van ott? Az uton ki?
S odabent? Álljon odébb, néma ajakkal!
Legyen itt áhítatos csend: ahogyan szent,
ahogy illő, Dionűszoszt éneklek.

Boldog, akit beavattak ily
magas égi titkokba:
az az útján tisztán jár,
s lelke a szent rajé immár,
az a bércre bakkhánsul
kivonulva, megtisztul;
üli szent ünnepeit nagy
Kübelé istenanyának,
hol a thűrszoszt veti légbe,
s repkénykoszoruzottan
Dionűszosz nyomain jár.
Nosza, bakkhák, nosza, bakkhák!
kik az istenfia istent,
Dionűszosz Bromioszt phrűg

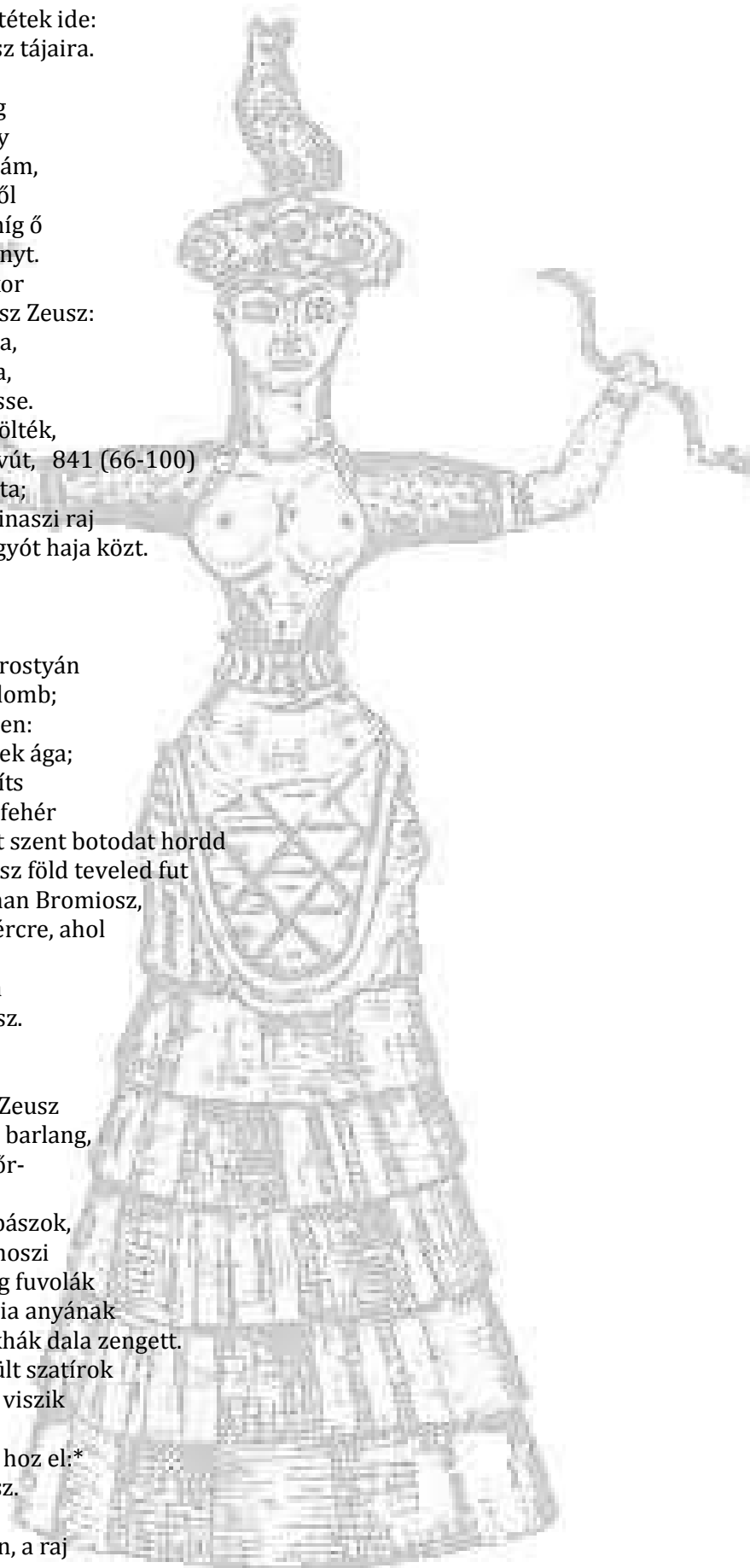
hegyoromról levezettétek ide:
tágas-táncterü Hellász tájaira.

Őt, akivel vajúdva rég
a szülési kínban, hogy
lecsapott a Zeusz-villám,
anyja kivetve méhéből
szült meg idő előtt, míg ő
maga tűz között elhúnyt.
De adott rejteket ekkor
a gyerekek Kronidész Zeusz:
be a combjába takarta,
aranyos tű oda varrta,
nehogy ezt Héra kilesse.
S hogy a Moirák kijelölték,
szült istent, bikaszarvút, 841 (66-100)
s kígyókkal koszorúzta;
a vadállat-nevelő mainaszi raj
most is ezért visel kígyót haja közt.

Ó, Szemeié, dajkája,
Théba, körítse fődét
koszoru, koszoru: borostyán
s drága pirosbogyós lomb;
bakkhoszi dísz övezzen:
a fenyők vagy a tölgyek ága;
őzbőrt, foltosat, ékesíts
koszorujával a tiszta fehér
gyapjunak; s fölemelt szent botodat hordd
csapatoddal: s az egész föld teveled fut
táncba, ha bércre rohan Bromiosz,
szent menetével, a bércre, ahol
várnak a nők, kiket
szövőszékük elől oda
korbácsolt Dionúszosz.

Ó, te, tanyája Kúrész-
rajnak, a csecsszopó Zeusz
bölcseje, krétai szent barlang,
hol kifeszült kerek bőr-
dobomat fölalták
hármassisaku Korübászok,
s odakeverve a bakkhoszi
dobajokat sima phrűg fuvolák
édes hangjaihoz, Rheia anyának
odaadták, míg a bakkhák dala zengett.
Hanem a táncra-hevült szatírok
tőle is elkönyörögve, viszik
ünnepi táncba, mit
minden harmadik év hoz el:
örvendjen Dionúszosz.

Édes a hegyek ormain, a raj
szent rohanása közben

a földre le-lebukni, ha az őz- 842 (101-138)
köpenyü raj hegyi kecskét űz,
vére szökell s nyerünk nyershusevő gyönyört,
fel is inalunk Phrúgia, Lúdia bércein,
s az élünkön Bromiosz, ejhaj!
Tejjel csorran a föld meg borral, mézzel is árad,
mint szüriai tömjén lehel illatot.

Fenyőfáklya tüzét
emeli Bakkhosz a légbe
s rázza thürszosza csúcsán,
rohannunk s keringve szállnunk lök előre,
rivalogva siettét,
haja-fürtjét, ama zsenget veti légbe.
Sivitoz, ujjong, visit örökösen:
„Rajta, rajta, ki bakkhák,
zengeni, bakkhák,
Tmólosz édes arany-vize
díszei közt Dionúszoszt,
mikor a mélyszavu dob dübög,
zengje az öröm zaja a dús öröm istenét
phrúg sikolyok, dalolás közepette, míg
szent fuvola bújja szent
s kecsesen öröms énekét,
kísérve a száguldókat
hegyre föl, arra föl!" - s gyönyörök között,
mint a csikók legelő kancák körül,
fürgén, rézsutosan szökdelenek a bakkhák.

TEIRESZIASZ

(belép, bakkháns-viseletben)

Ki őrzi ezt a kaput itt? Kadmoszt hívd elő,
Agénór sarját, őt, aki Szidón városát
elhagyva építette Théba tornyait.
Menjen be s mondja valaki, hogy Teiresziász
jött ajtajához. Tudja, úgyis, mért jövök:
én, agg a vénnel, úgy beszéltem meg vele,
hogy thürszoszt kell ragadnunk, ózbórt öltenünk,
s fejünkre repkénygallyakat körítenünk

KADMOSZ

(jön, ugyancsak bakkháns-viseletben)

Barátom, rögtön megismertem hangodat,
a bölcsnek bölcs beszédét, még a ház ölén.
Készen jövök, lásd, rajtam az isten köntöse. 843 (139-180)
Mert Dionúszoszt, az én leányom gyermekét,
ki istenként az embereknek megjelent,
magasztalnunk kell úgy, ahogy tőlünk telik.
Hol hát a körtánc? Merre rakjam lábamat?
És ősz fejem mint rázzam? Oktass, Teiresziász,
te vén az aggot, engem, hisz bölcs vagy nagyon.
Én thürszoszommal éj s nap lankadatlanul
verem itt a földet. Édes boldogság nekem
feledni azt, hogy vén vagyok.

TEIRESZIASZ

Épp, mint nekem:
mert ifju lettem, s mint te, táncba készülök.

KADMOSZ

Szekérre szállva indulunk a csúcs felé?

TEIRESZIÁSZ

Az istent úgy kevésbé éri tisztelet.

KADMOSZ

Vagy, vén a vént, odáig én vezesselek?

TEIRESZIÁSZ

Az isten mindkettőnket könnyen elvezet.

KADMOSZ

S e városból Bakkhosznak csak mi táncolunk?

TEIRESZIÁSZ

Mindenki balga, bölcsek csak magunk vagyunk.

KADMOSZ

De máris hosszan késlekedtünk; fogd kezem.

TEIRESZIÁSZ

Itt van kezem, fogd; fond körébe ujjaid.

KADMOSZ

Halandó ember, én, istent meg nem vetek.

TEIRESZIÁSZ

Kár bölcselkednünk sokat az istenek felől.

Mit őseink ránk hagytak és mit őrizünk

az ő koruktól, meg nem dönti bölcselet,

akármily éleselméjű találja ki.

Lesz tán, ki vádol: vén létemre hogy merem

a táncot ropni repkényes-szégyentelen.

De nem hirdette isten, hogy csak ifjunak

való a szent tánc, s hogy ne tudja ropni agg; 844 (181-207)

minden hívétől kedves-várt a hódolat

az istennek: nem korlátozza számukat.

KADMOSZ

Teiresziász, te a nap fényét nem láthatod,

ezért az én szóm közli ezt a hírt veled.

Pentheusz siet házunkhoz, Ekhión fia,

kinek hatalmam átadtam. De fölhevült,

de izgatott! Vajon mi újat mond nekünk?

Pentheusz, királyi viseletben

PENTHEUSZ

E földtől távol jártam éppen, s jött a hír,

hogy városomra itt újféle kór szakadt,

hogy házainkat elhagyták az asszonyok,

szent tombolást színelve, és a hegytető

árnyán bolyongnak, az új istent tisztelve meg,

Dionúszoszt, vagy kit, körtáncokkal: a nőcsapat

közepén csurigtelt borvegýtók állanak,

a nők meg erre-arra bújnak szerteszét,

s a férfivágyat szolgálják lombfekhelyen,

és azt hazudják: áldozó szent mainaszok,

de Bakkhoszuknál Aphrodité több nekik.

Kit elfogtam már, megkötöttem két kezét,

s a várbörtönben szolganépem őrzi mind;

s ki még hiányzik, a bérc fokán fölhajszolom,

Ínót, s ki engem Ekhiónnak szült, anyám,

Agauét; és Aktaión anyját, Autoñoét;
és vasraverve őket, majd megszüntetem
itt és azonnal ezt a bűsz bakkhánskodást.

Beszélik, hogy egy idegen ifju jött közénk
a lúd vidékről, egy szemfényvesztő dalos,
kinek hullámos szőke fürtje illatos,
szemében Aphrodité borszín bája van,
és éjjel-nappal a zsenge lányokkal mulat,
a szent visongás erre éppen jó ürügy.
Ha elfogom majd és e házba hurcolom,
nem rázza többé thürszoszát, se fürtjeit,
mert törzsétől nyakát azonnal elszelem. 845 (208-241)

Ez istennek meri Dionűszoszi mondani,
s hogy Zeusz combjába volt bevarrva, hirdeti;
pedig villámtűz ölte azt meg; anyja is
otthalt, ki azt hazudta, hogy Zeusz hált vele.
Szörnyű hurokra nem méltó e csúnya dölyf,
mit e jövevény itt, bárki is, mívelni mer?

De tessék, máris itt a másodík csoda:
foltos őzbörben a jós Teiresziász maga,
s anyámnak apja; nevetséges! nád-rudat
emelve táncol. Agg apó, te, restelem,
hogy látnom kell, a vénkorod mily esztelen.
Nem dobod el a repkényt? Nem teszed kezéd
szabaddá lombos thürszoszodtól, nagyapám?
Te vetted erre rá, mondd, Teiresziász? Tehát
új istent kívánsz hozni az emberek közé,
madár és tűzleső, te, több hasznot leső?
Ha meg nem oltalmazna tőle ősz hajad,
bilincsbén ülnél bent a bakkhánsnők között,
gonosz szentségek terjesztője! Ott, ahol
szőlő levét isszák a lányok, asszonyok,
az íly szent tombolásról jót nem mondhatok.

KAR

A Tiszteletet magát se féled, idegen,
Kadmoszt sem, a földbólszültek magvát elvetőt?*

Ekhión sarja, nemzetséged megveded!

TEIRESZIÁSZ
Ha bölcs ember beszéde* szép tárgyára lel,
nem nagy dolog, hogy jól is tudjon szólni.
Pereg a nyelvéd, mint a bölcsé, szüntelen;
szónoklatodban mégsincs semmi értelem.
Ki bátor is, hatalmas is, jó szónok is,
veszélyes polgár, hogyha nincs szavában ész.

Az új istenség, kit te csúfolsz és nevetsz,
ki sem tudom még mondani, mily nagy lesz hamar
egész Hellaszban. Két dolog van, gyermekem,
mi az emberek számára a legfőbb: egyikük
Démétér istennő, a Föld; nevezheted
mindkét nevén: ő adja száraz étkeink;
a másik Szemeié sarja, versenyez vele: 846 (242-278)
a szőlőfürtök nedvét ő fedezte fel,
s a halandóknak adta: e búsak bánatát,
ha a szőlőnedvet isszák, ő elkergeti;

a mindennap keservét elfelejteti,
egyetlen orvosság a gondra, álmot ad.
Ő isten s isteneknek ömlő áldozat;
s így tőle nyernek minden jót az emberek.
Te gúnyolod, hogy Zeusz combjába varratott.
Hát, hogy miképp kell értened,* megtudhatod.
Midőn a villám lángjából kiragadta Zeusz,
az Olümposz-oromra vitte föl, mint magzatot,
de Héra le akarta az égből vetni őt.
És Zeusz mint isten ezt a cselet eszelte ki:
az éterből, mi földünket körülveszi,
kis részt szakítva, Dionúszosszá tette azt,
s Hérának adva, *bevárta*, míg a düh szűnik;
e szót csavarták el, s mondták az emberek,
hogy Zeusz *bevarrta* a combjába, mert hiszen
bevárta Héra mérge szüntét véle Zeusz.
És látnok is ez az isten: a táncos tombolás,
az őrjöngés sok jóserőt is birtokol;*
ha embertestet isten tölt el teljesen,
a tombolókat jósolásra készteni.
De még Arészből is van benne némi rész:
fegyverben álló, rendben álló nagy hadat
mely dárdához sem ért még, meglep, szétszalaszt;
e tombolás is tőle, Bakkhosztól való.
Fogod még látni Delphoi bérctetőin őt,
a kettős ormon fáklyát lenget, úgy forog,
kezében a szentelt ágat rázza-rezgeti,
és hódol néki Hellász. Pentheus, higgyed el,
hogy az erőszak nagy hatalmat nem növel;
s ha vélsz valamit, s véleményed ártalom,
ne hidd, hogy bölcs vagy. Hát fogadd be istenünk,
s áldozz és táncolj és koszorúzzad meg magad.
Nem Dionúszosz készteni az asszonyokat
bomlott szeretkezésre, de mindnek benne van
természetében, mennyire mértékletes. 847 (279-316)
Egyet figyelj meg: bakkháns tombolásban is
a nő, ha szemérmes, mindig romlatlan marad.
Látod? Magad fogsz még örülni, ha városod
kapudban áll s dicséri Pentheus jó nevét;
s az isten is gyönyörre lel, ha tisztelik.
Én hát, Kadmoszal együtt, kit gúnnyal nevetsz,
repkényt körítve fõmre, íme, táncolok;
ősz pár vagyunk, de mégis illik, hogy tegyük,
az isten ellen szódra én nem harcolok.
Gyötrődve őrjöngsz, s úgy emészt a kór belül,
hogy orvosság, mi tőle megment, nem kerül.
KAR
Szavad Phoiboszhoz nem méltatlan, jó öreg,
s Bromiosz nagy istent józan fővel tiszteled.
KADMOSZ
Teiresziász tanácsa jó volt, hidd, fiam:
hát tarts velünk s ne törvényen kívül lakozz.
Te most csapongsz, okoskodásod oktalan.
S ha ez nem isten, mint kijelented, hogy nem az,

mondd mégis annak, és hazudd kegyesen, hogy az,
hadd higgyék, istent szült Szemeié, hisz ez nekünk
s egész törzsünknek mérhetetlen tisztelet.

Nem látod Aktaiónnak átkos végzetét,
kit nyershusevő szukák, saját neveltjei,
szaggattak szerte, mert azt merete mondani
kérkedve, hogy különb vadász, mint Artemisz?

Még úgy ne járj! Jójj! hadd koszorúzzam meg fejed
repkényfüzérrel: az istent tiszteljed velünk.

PENTHEUSZ

Hozzám ne érj, csak menj és bakkhánskodj tovább,
reám ne morzsold balgaságod semmiképp.

De mesteredet, ki tébolyodra oktatott,
megbüntetem. Csak menjen egy szolgám hamar
e jósnak székhelyéhez,* hol madárra les,
horgas rudakkal fölforgatni mindenét,
és föl-le, össze-vissza dúlni dolgait,
s a szélviharba szórni szent szalagjait.

Tudom: lelkét leginkább ezzel marhatom. 848 (317-351)

Ti meg nyomoztátok ki, át a városon,
a lányosképű vendéget, ki a nők közé
az új kórt hozta s most az ágyuk szennyezi.

Ha elfogtátok, hozzátok bilincsesen
elém, hogy majd megkövezve vesszen el,
keserű halállal, Théba Bakkhosz-ünnepén.

TEIRESZIASZ

Boldogtalan, te! nem tudod, hogy mit beszélsz.

Órjöngsz, dühöngesz; régen elhagyott az ész.

Menjünk mi, Kadmosz, és esengjünk érte is,
akármilyen vadul dühöng, s a városért,
hogy az istentől ne érje váratlan csapás.

Lombos botodra dőlve lépdelj, így kövess:
és támogass utunkon úgy, mint téged én.

Akármi csúf, ha két agg botlik - rajta csak!

Mert szolgálnunk kell Bakkhioszt, Zeusz gyermekét.

Csak gyász-zenét ne pendítsen* Pentheusz neked
s háznak, Kadmosz. Ajkamon nem jósszavak -
tapasztalat zeng; balga szól csak balgatag.

Teiresziasz és Kadmosz el

KAR

Kegyes úrnő, Kegyelet,
kit a földnek fölibé
aranyos szárnyad emel,
figyeled csúf szavait?

Kegyeletlen! Bromioszt
veti meg, kit Szemeié
szült, s ki a jó, szépkoszorús szent lakomák
legragyogóbb istene, szent
égilakók közt. S vezeti
kari táncos csapatunk
fuvolákkal, nevetőn,
s tovaűz gondot a szívből,

ha a fürt nedve deríti,
föl az istenlakomát,
és a borostyánkoszorús
ünnepeken férfiakat bor altat. 849 (352-385)

Ha nem ismer zabolát
az ajak, s düh diadalt
vesz a renden - jön a gyász;
de a szentelt nyugalom
nem inog meg sohasem,
sem a bölcs élet: a ház
általa áll épp: magas étert lakozó
égbeli szent isteneink
mind a halandót figyelik.
Sohasem bölcs, aki túl-
okos: ember maradok.
Hisz az élet rövid úgyis:
ki szünetlen nagyot üldöz",
elereszti a jelent.
Ez - hiszem én - dúlt-eszüek
s rosszakaró nagyratörök szokása.

De szállnék szigetedre,
Küprosz, Aphroditéhez
- halandó-elme bűvölök
élnék ott: az Erószok* -
vagy barbár Pharoszig, melyet
száz-torok folyam* árjai
öntöznek, soha zápor;
vagy szép Píeriába, ahol
laknak a Múzsák, székhelyükön,
szent lejtődön, Olümposz;
vezess oda most, Bromiosz, Bromiosz,
te bakkháns-vezető úr.
Amott Khariszok, amott van a Vágy,
te szent rajodnak vigadozni ott kell.

Az isten, Zeusz sarja
örvend szép lakomáknak,
s szeret, Béke, ki adsz vagyont
s táplálsz fiainkat is.
Gazdagnak s nyomorultnak ő,
egyképp adta a bú-verő
édes bort, a vidítót; 850(386-423)
s gyűlöl mindenkit, ki sosem
vágy vidám éjen s napon át
élni jó örömök közt,
távol, okosan s nagyon óvatosan,
a túl-bölcs okosoktól.
Amit a tömeg, a mitsetudó
követ szivéből, magam azt követném.

Pentheusz szolgálói hozzák a megbilincselte Dionűszoszt

SZOLGA

Ím itt vagyunk, Pentheusz, s a zsákmány is velünk,
amiért kiküldtél; hasztalan nem volt utunk.
De hát ez a vad szelíd volt, nem rugdalkozott,
hogy elszökjék - nyújtotta készséggel kezét,
nem sápadott el, nem pirult el hirtelen,
nevetve mondta, kössük csak meg és vigyük,
megkönnyítette munkám, mert helybenmaradt.
Tisztelve szóltam: „Nem szívemből foglak el,
idegen; de Pentheusz küldött el, parancsolóm”.
A bakkhánsnők viszont, kiket elfogtál s kiket
a város börtönébe zártál láncosan,
azok kiszöktek, és feloldva, táncosan
Bromiosz istent hívogatják a réteken.
Magától hullt le lábukról minden bilincs;
halandó kéz nem érte - s felnyílt mind a zár.
Be sok csodával ért közénk e férfiú
Thébába. Most hát rendelkez, mint gondolod.

PENTHEUSZ

Kezét feloldhatjátok: hisz hálomba hullt,
s oly fürge nem lehet, hogy tőlem elszökik.
Idegen, te, nem vagy éppen csúnya alkatú:
kikért Thébába jöttél, láthatják a nők;
nem birkózó-porondról hoztad szép hajad,
orcád köré vágykeltő fürtök omlanak;
fehér a bőrod, látszik is, hogy ápolod,
nem napsütötte: árnyékban vadászgatod
a szépségeddel Aphrodité dús kegyét.
Honnan való vagy, mondd a nemzetségedet. 851 (424-460)

DIONÚSZOSZ

Dicsekvés nélkül könnyű lesz a válaszom:
a sokvirágu Tmóloszt nyilván ismered.

PENTHEUSZ

Igen, mely Szardész városát körülveszi.

DIONÚSZOSZ

Onnan jövök; szülővidékem Lúdia.

PENTHEUSZ

Hellászba e titkos szentséget hogy hozhatod?

DIONÚSZOSZ

Dionüszosz volt, ki fölszentelt, a Zeusz fia.

PENTHEUSZ

Talán egy Zeusz, ki új istent nemz, él amott?

DIONÚSZOSZ

Ki itt Szemelével nászban egyesült, csak az.

PENTHEUSZ

Álmodtad őt, vagy színről színre láttad is?

DIONÚSZOSZ

És engem ő, hogy átvettem szentségeit.

PENTHEUSZ

E szentségek miféle eszmét rejtenek?

DIONÚSZOSZ

Ki nincs beavatva, nem lehet megtudnia.

PENTHEUSZ

S kik áldoznak, tán egy s más nyerne is vele?

DIONÚSZOSZ

Bár tudni méltó, semmiképp se hallhatod.

PENTHEUSZ

Ravaszkodol, kíváncsiságom ajzani.

DIONÚSZOSZ

A szentség-megvetőt e szentség gyűlöli.

PENTHEUSZ

Az istent színről színre láttad. Hát milyen?

DIONÚSZOSZ

Milyen csak lenni óhajt; én meg nem szabom.

PENTHEUSZ

Jól elcsavartad ezt is, hogy semmitse mondj.

DIONÚSZOSZ

A balga fülnek balgaság a bölcs beszéd. 852 (461-480)

PENTHEUSZ

Először hát mihozzánk hoztad istened?

DIONÚSZOSZ

A barbárok mind tartják táncos ünnepét.

PENTHEUSZ

A helléneknél mind sokkal tompábbeszű.

DIONÚSZOSZ

Okosabbak ebben; csak szokásuk másmilyen.

PENTHEUSZ

Nappal vagy éjjel végzed szertartásaid?

DIONÚSZOSZ

Legtöbbször éjjel: a homályban szentség lakik.

PENTHEUSZ

A nők számára csak romlás és cselvetés.

DIONÚSZOSZ

Ki rútra vágyik, megtalálja nappal is.

PENTHEUSZ

Még meglakolsz e sanda bölcsességedért.

DIONÚSZOSZ

S te, mert tudatlanságod istent sért, azért.

PENTHEUSZ

Be vakmerő bakkhász ez itt, nyelvelni tud.

DIONÚSZOSZ

S mi lesz a kínom, mondd a szörnyü büntetést.

PENTHEUSZ

Először is levágom zsenge fürtjeid.

DIONÚSZOSZ

E fürtök szentek, mert istennek gondozom.

PENTHEUSZ

Aztán kezedből átadod lombos botod.

DIONÚSZOSZ

Vedd el magad, mert Bakkhoszé, neki hordozom.

PENTHEUSZ

Magad pedig börtönbe vetve őrizünk.

DIONÚSZOSZ

Onnan, mihelyt kívánom, az istenség kiment.

PENTHEUSZ

Igen, ha bakkhászok közt állva hívod őt. 853 (481-499)

DIONÚSZOSZ

Most is közel van; látja jól, mit szenvedek.

PENTHEUSZ

Hol van? Bizony seholy látja két szemem.

DIONÚSZOSZ

Ott van, hol én; szentségtörő, nem láthatod.

PENTHEUSZ

Ragadjátok meg! Thébát sérti s engem is.

DIONÚSZOSZ

Balgák, ti! bölcsen óvlat; meg ne kössetek.

PENTHEUSZ

S én, mert tenálad több vagyok, parancsolom.

DIONÚSZOSZ

Lám, nem tudod, mit mondsz, mit művelsz és ki vagy.

PENTHEUSZ

Pentheusz, Agaué és Ekhión gyermeke.

DIONÚSZOSZ

Neved pendíti máris* sorsod gyászdalát.

PENTHEUSZ

Vigyétek el! Zárjátok az istállóba, hol
jászolhoz kötve mást se lát, csak vak homályt.

Ott járd a táncot! A nőket meg, bűntársaid,

akik követtek, szolgálókul adjuk el;

vagy elszoktatjuk a dobveréstől ujjaik,

mert itt serényen szőni-fonni kell nekik.

DIONÚSZOSZ

Indulhatunk! Úgysem kell elszenvednem azt,

mi nincs rám mérve. Csakhogy néked döllyfödért

Dionúszosz, ő, kit megtagadsz, még megfizet;

rá versz bilincset, hogyha vétesz ellenem.

KAR

.....

Akhelóosz lánya, szűz,

gyönyörű isteni Dirké,

te fogadtad patakodba

Zeusznak pici gyerekét,

hogy a szent tűz közepéből

a szülő Zeusz kiragadta,

s be a combjába; kiáltva: 854 (500-525)

"Dithürambosz, jer hatolj le

eme férfiúi méhbe:

a neved Bakkhiosz, így hív

ezután Théba örökké."

S te vagy az, te boldog Dirké,

ki elűzöd istenáldott

koszorús rajom magadtól?

Tovakergetsz? Tovaillansz?

De a bornak gyönyörében

Bromiosz még a jövőben

be komoly gondot okoz tenéked!

Milyen, milyen dühöt

lehel énellenem itt

ez a sárkányivadék, bős-

dühü Pentheusz, kit Ekhión,

a föld fia nemzett,

iszonyú vad szemü szörnyet,

nem is embert, de gigászt, vé-
resen égnek nekirontót;
s aki megkötözne engem,
Bromiosznak áldozóját:
hisz az én szent vezetőmet
odabenn tartja a házban
kötelékben és homályban.
Dionüszosz, Zeusz fia, látod,
hogy a téged hirdetőik mind
hogyan harcolnak a dölyffel?
Arany-arcú, az Olümposzt
odahagyd, rázzad a thürszoszt,
zabolát vess az ölü dühösre.

De vajon vadnevelő Nű-
sza hegyormán vezeted szent
meneted most Dionüszosz
vagy a nagy Kórükoszon?
Vagy Olümposz sűrű-erdős
szakadékán,* ahol Orpheusz
keze játszott kitharáján,
855 (526-562)

ligetet-fát, vadakat mind
követőül csalogatva.
Boldog Píeria,
becsül, áld Euiosz, eljő,
hamar eljő csapatával,
a futó Axioszon
hamar átkelve, keringő
seregének halad élén,
s a Lúdiászt szeli át, gazdagodás
apját, földilakók
kincs-adóját, kiről tudom:
szép vizével lónevelő
tájékát gyarapítja.

Dionüszosz kiáltása hangzik a palotából

DIONÜSZOSZ

Ió!

Idehallgass, seregem, hallj!

Ió, bakkhák; ió, bakkhák!

KAR

Ki van amott, honnan is szólogat,
honnan is engem Euiosz?

DIONÜSZOSZ

Ió, ió! Újra hívlak,

én, Szemeié és Zeusz fia.

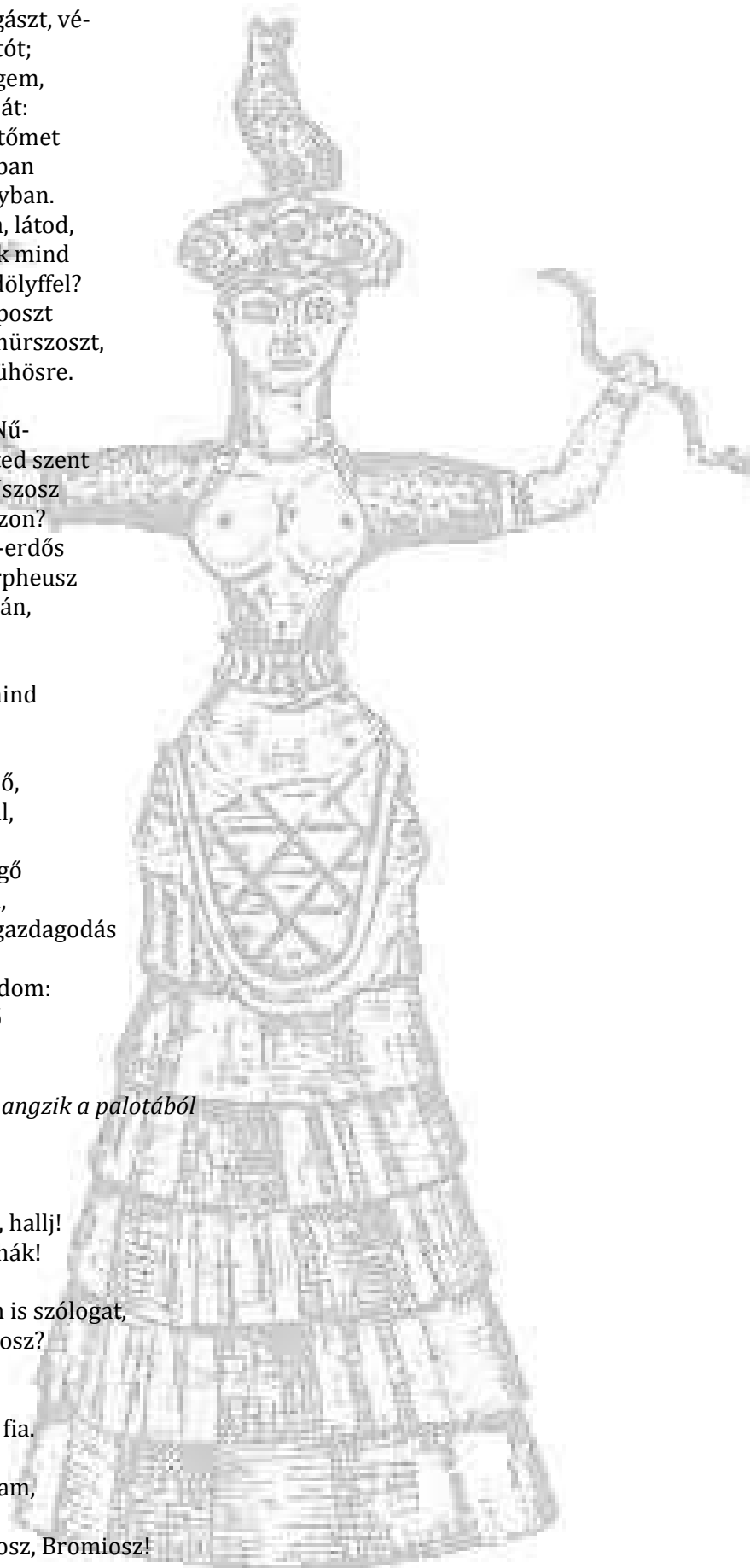
KAR

Ió, ió! én uram, én uram,

ide siess, ide, az én

csapatomhoz, Bromiosz, Bromiosz!

DIONÜSZOSZ

Reszkettesd meg a földet, szent Egyesülés!

Mennydörgés

KAR

Ó, ó!

Pentheusz palotája

hamarosan aláomol, lerogy, lehull. 856 (563-588)

De Dionúszosz odabenn van: elé

boruljatok! Leborulunk.

Látjátok a kőoszlopok teteje mint inog,
közepe szétomol!

Omlás zaja. Az oszlopok megrázkódnak

Bromiosz ott süvít a házfedél alatt!

DIONÚSZOSZ

Égjen a mennyköves sugaru fáklyatűz:

gyújtsd fel, gyújtsd fel Pentheusz palotáját.

Szemelé sírjából láng csap föl

KAR

Ó, ó!

Hát nem nézed, hát nem látod

Szemelé szent sírján a tüzet,

amit ő hagyott itt, a villámütött,

Zeusz mennykövéből a lángot?

Vessétek a földre reszkető testetek,

vessétek, mainaszok!

Mivel a mi urunk szétrontrja, összedönti

ezt a palotát, Zeusz fia.

A mainaszok arcra borulnak. Dionúszosz kilép a palotából

DIONÚSZOSZ

Barbár nők, ti, hát miért is szállt meg így a rémület,

mért borultok mind a földre? Láttátok, hogy

Bakkhiosz

hogy megrázta ezt a házat, Pentheusz házát. Keljetek

talpra bátran, testetekből messzeúzva a rettegést.

KAR

Bakkhosz-ünnepünk legelső, legsugárzóbb fénye, te!

Ó, be jó, hogy látlak újra, én, idáig elhagyott. 857 (589-609)

DIONÚSZOSZ

Elborított hát a kétség, mikor vittek foglyukul,

hogy Pentheusz mély tömlőcébe, vak homályba

vessenek?

KAR

Hogyne! Hát ki óv meg engem kívüled, ha bajba

hullsz?

Csakhogy ily gonoszba bukva, szabadítód hogy került?

DIONÚSZOSZ

Én magam voltam feloldóm, könnyüszerral, kintalan.

KAR

Nem vetett hát két kezedre foglyulejtő hurkokat?

DIONÚSZOSZ

Ezt a dölyfét törtem épp le: hitte csak, hogy megkötöz,

meg sem érintett az ujja, látomása csalta meg.*

Jászolánál egy bikát lelt, ott, hová engem bezárt, arra vetette kötelékét, térdére s patáira, vad dühében fúva-fúlva, izzadsága gyöngyözött, és fogát ajkába vájta. Én meg őhozá közel nyugton ültem és figyeltem. Éppen ekkor érkezett Bakkhosz, és megrázta házat s gyújtott áldozó-tüzet anyja sírján; erre Pentheusz, azt képzelve, háza ég, föl-le futkosott szünetlen, szolgálknak kiáltozott: „Vizet a folyóból!"; mind rohan, de mind hiába dolgozik.

Aztán ezt is abbahagyja - hogy kiszöktem, azt hiszi - s öldöső kardot ragadni ront a házba hirtelen.

Erre Bromiosz - én legalábbis úgy hiszem, hogy ő maga -

képmást készít udvarában; Pentheusz rögtön arra ront, és a fényes légbé szúr-dőf, azt képzelve: engem öl.

Majd egyéb iszony-csapással is sújtotta Bakkhosz: földreverte palotáját, itt hevernek romjai;

az, hogy engem megbilincsel, ily keserves lett neki.

Roskadoz már, kardja lankad. Mert merészelt küzdeni

ő, a halandó, istenével. Hát kiléptem könnyeden

és kijöttem körötökbe. Őt már semmibe sem veszem. 858 (610-637)

Azt hiszem, hogy benn a házban döngenek most lépteit,

tornácára lép ki tüstént. Mit tudhat még mondani?

Könnyen el fogom viselni, bármilyen dühöt liheg:

bölcs emberhez az való, hogy józan és nyugodt legyen.

Pentheusz zavartan kilép a palotából

PENTHEUSZ

De nagy csapás ért! Megszökött az idegen, kit bent őriztek még imént bilincsesen.

Hohó! hohó!

Hisz itt van, ő az! Hogy lehetsz a ház előtt?

Bentről kiszökve, tornácomra hogy kerülsz?

DIONÚSZOSZ

Megállj! Fékezd mohó dühödnek lépteit.

PENTHEUSZ

Bilincsedet leverve, hogy kerülsz ide?

DIONÚSZOSZ

Mondtam, vagy nem, hogy lesz, ki meg fog menteni?

PENTHEUSZ

No és ki volt az? Mindig új mesékre lész.

DIONÚSZOSZ

Ki a földieknek szőlőfürtöket növeszt.

PENTHEUSZ

Ki borral lesz hatalmas úr Thébánk felett?

DIONÚSZOSZ

Ha így ócsárlod Dionúszoszt - csak ékited.

PENTHEUSZ

A bástyapukát körben mind bezáratom.

DIONÚSZOSZ

No és? Nem lépnek át bástyát az istenek?

PENTHEUSZ

Bölcs vagy te, nagy bölcs; ott sosem, hol kellene.

DIONÚSZOSZ

Ahol leginkább szükséges, bölcs ott vagyok.

De annak hallgasd meg szavát először is,
ki hozzád most a hegyről hírrel érkezik;
bevárlak itt; attól ne félj, hogy elfutok. 859 (638-659)

HÍRNÖK

(belép)

Thébánk királya, Pentheusz, hozzád érkezem
Kithairón ormáról, hol nem tompul sose
a tiszta hónap csillogó tündöklete.

PENTHEUSZ

Miféle újság sürgetett, hogy így siess?

HÍRNÖK

A bakkhász úrnőket láttam, kik hófehér
bokával elrepültek innen, mint a nyíl.
Jövök, jelentem néked és Thébának is,
minden csodánál mint mívelnek többet ők.
De tudni vágyom: jobb, ha nyíltan szólok,
vagy összevonjam, mit felőlük szólhatok.
Mert hirtelen természetedtől rettegek,
hiszen király vagy és hamar haragra gyúlsz.

PENTHEUSZ

Beszélj csak; én meg nem büntetlek semmiért;
őszinte szóra nem helyes, ha gyúl harag.
A bakkhász nőknél mennél rútabb tetteit
jelentetted nékem, annál inkább büntetem
ezt itt, ki őket megtanította ártani.

HÍRNÖK

Legelgető csordáink már a csúcs felé
lépdeltek akkor, hogy sugár-raját a nap
földünk-melengetően küldte szertesét.
Az asszonyok három csoportját látom ott,
az egyik élén Autooné, a másikén
anyádat, Agauét; Ínóé a harmadik.
Aludt ott hosszan elnyúlt testtel mindahány,
fenyőágaknak döntve hátuk egyesek,
mások meg tölgylevélre fektették fejük
a földre, józanul, s nem mint te állítod,
bortól s a fuvola vad zajától ittasan
vadászva Küprisz kéjét berki rejteken.

Anyád volt az, ki felkiáltott élesen,
középre állva, álmukat riasztani,
a szarvas barmok bőgésének hallatán. 860 (660-691)
Kivette hát szemükből gazdag álmukat,
csodálatos szép rendben szöktek talpra mind,
korosabbak, ifjak, és ígátlan szüzek is.

S előbb vállukra ontották le fürtjeik,
s az őzbőrt újra felkötötte mind, kinek
lazult csomója; és a pettyes bőröket
körültekerték nyaldosó kígyókkal is.
Voltak, kik csöpp gidákat s farkaskölyköket
emeltek karra, csorrant is fehér tejük,
kik nemrég szültek s duzzadott még emlejük,
s a csecsemőik otthonhagyták; vette föl
borostyán-, tölgy- s virágfüzérét mindahány.
Thürszoszt emelt egy és a szirtre rácsapott,
s előszökellt a forrás tiszta harmata;
a másik földhöz érintette a nád-botot,
s a bor patakját küldte onnan istene;
s kinek fehér italra vágyott benseje,
a földön ujjá leghegyével rést nyitott,
s tej omlott onnan; édes méznek cseppjei
csepegtek mindjük repkénylombos vesszein.
Ha ott vagy - hát, kit most gyalázol, istened
e nagy csodákért esdekléssel tiszteld.

Hát összegyűltünk, mind a pásztor és gulyás,
tanácskozássra; és civódtunk is sokat,
iszonytató, csodálni méltó tettükön.
És egy, ki a várost látogatja, szóhoz ért,
mindünkhöz így szólt: „Szent tetőkön járdalók,
én azt tanácslom, hogy vadásszuk s fogjuk el
Agauét, Pentheusz anyját, míg bakkhánskodik,
urunk kedvére.” Úgy gondoltuk, jól beszél;
a lombos ágak közt vetettünk cselet nekik,
rejtőzve gonddal. Ők a megbeszélte időn
a szent tánchoz föl-fölvetették thürszoszuk,
Iakkhoszt együtt, Bromioszt, Zeusznak gyermekét
kiáltva hívták; bakkhánstáncot járt a hegy,
vadak keringtek, helyben semmi nem maradt.

Előttem szökdelt épp Agaué táncosan;
előugortam, el kívántam fogni őt;
hol meglapultam, elhagyván a rejteket. 861 (692-730)
Ő felsivített: „Gyors szukáim, jőjjetek!
Kapjunk csak el néhányat e férfiak közül!
Lombos botokkal, rajta csak, kövessetek!”

Mi elfutottunk, szertetépnit nem tudott
bakkhánst csapatjuk; ők meg rárohantak egy
legelő gulyára, pusztá kézzel, ott közel.
Duzzadt tógyú tehénként láttál volna ott,
hogy bőg, amíg kezük szakítja kétfelé;
mások borjakra rontanak, tépik vadul;
s láthattál volna húst s hasított sok patát
föl és le szállni; hús függött fenyők magas
ágán, a friss vértől csöpögve, itt meg ott.
Dölyfös bikák, szarvukkal egykor oly vadak,
egész testükkel földrehullva nyúltak el,
mikor nekirohant a zsenge lánycsapat.
Előbb tépték szét húsukat meg bőrüket,
semmint királyi szemhéjad rebbenni tud.
Továbbsuhanak mint serény madársereg

a sík mezőre, mely Ászóposz partjain,
táplálni Thébát, duzzadó kalászt terem;
Hüsziai s Erüthrait, a Kithairón-csúcs alatt
e két falut mint ellenség rohanta meg
dúló csapatjuk, zsákmányt szedve mindenütt;
a házakból is elraboltak gyermeket.
Föl sem kötözte egy se, mit vállára vett:
az ottmaradt, nem hullt a barna földre le,
sem érc, se vas. Hajukban lángoló tüzet
vittek, s nem égtek el. De a sértett sok lakos
a rabló bakkhánsnőkre fegyverrel rohant.
Csodálatos volt, szörnyü látvány volt, uram!
A nőkön érces fegyverük nem vert sebet;
s ezek, kezükből rájuk dobva thürszoszuk,
sebeztek is, meg vissza is verték hamar
a férfiakat. Nem isten nélkül, biztosan.
Majd visszatértek, honnan lábuk útrakelt,
a sok patakhhoz, mit fakasztott istenük;
ott vért lemostak; és mi arcukról lehullt
vércsepp, a kígyók testükről nyalták le azt. 862 (731-768)

Ez istenséget, bárki is, tehát, uram,
fogadd be városunkba; nagy mindenhogyan.
Mert tőle kapták, mint mondják, az emberek
a gondokat csitító szőlő fürtjeit.
Pedig bor nélkül szerelem sem ébredsz,
s az ember minden örömének vége lesz.

KAR

Király előtt szabad szót szólni rettegek,
Dionúszoszról mégis meg kell mondanom,
hogy nem csekélyebb, mint a többi istenek.

PENTHEUSZ

A bakkhánsok vad dolyfe terjed, mint a láng,
s a helléneknek roppant szégyenére dúl.
Nem késhetünk: az élekturai kapuhoz
siess: a pajzsosoknak szólj, hogy gyűljenek;
minden lovas gyors lóra üljön; és aki
pajzsforgató, ki íj feszítő férfiú,
mind gyűljön erre, mert nagy harcot inditunk
a bakkhánsnőkre. Minden mérték veszve van,
ha mit túrtünk e nőktől, túrnunk kell tovább.

DIONÚSZOSZ

Pentheusz, szavamra nem hallgatsz te semmiképp;
de bár rosszat szenvedtem tőled, intelek:
ne fogj az isten ellen fegyvert, csöndesedj:
mert Bromiosz el nem túri, hogy dallal-zajos
hegyoldaláról szerteúzd bakkhánsait.

PENTHEUSZ

Oktatsz? Kiszöktél börtönödből. Hát nem elég,
hogy most szabad vagy? Vagy megint bezárjalak?

DIONÚSZOSZ

Áldoznék inkább néki, semmint ellene,
én, földi ember, rugdalózzam így vadul.

PENTHEUSZ

Mint méltó, néki asszonyvérrel áldozok,

Kithairón-völgyben nagy csatára indulok.

DIONÜSZOSZ

Mind megszaladtok. Csúf, ha érces pajzsokat fordít futásra tomboló nők thürszosza. 863 (769-799)

PENTHEUSZ

Be bosszantó ez az idegen, zavarba hoz:
hallgatni nem tud, bármi történik vele.

DIONÜSZOSZ

Ember, ma még jóvá tehetnéd dolgodat.

PENTHEUSZ

S hogyan? Talán hogy szolgáljam szolgálímat?

DIONÜSZOSZ

A nőket én ide, fegyver nélkül, elhozom.

PENTHEUSZ

Ó, jaj, megint milyen cselet szősz itt ellenem?

DIONÜSZOSZ

Milyet? Mivel még megmenthet művészetem.

PENTHEUSZ

Kiterveltétek ezt, hogy tombolhassatok.

DIONÜSZOSZ

Istennel együtt szóttam, tudd, e tervemet.

PENTHEUSZ

Fegyvert kezembe! És te árva szót se szólj.

DIONÜSZOSZ

Ó!

Akarnád őket látni ott a bérctetőn?

PENTHEUSZ

Úgy ám! És adnék érte aranyat is, sokat.

DIONÜSZOSZ

Miért gyúltál e vágyra ily hatalmasan?

PENTHEUSZ

Kínozna, hogyha látnám őket ittasan.

DIONÜSZOSZ

S mi ily keserves, mégis látni áhítod?

PENTHEUSZ

Fenyők tövén, tudd meg, megülnék csöndesen.

DIONÜSZOSZ

De felkutatnak, bárha titkon érkezel.

PENTHEUSZ

Igazságod van; akkor hát nyíltan megyek.

DIONÜSZOSZ

Vezesselek hát? Útrakelni készen állsz? 864 (800-819)

PENTHEUSZ

Mennél előbb! Időm rászántam; csak vezess.

DIONÜSZOSZ

Burkold be akkor lenruhába testedet.

PENTHEUSZ

Vajon miért? Én, férfi, asszonnyá legyek?

DIONÜSZOSZ

Hogy férfiként meglátva meg ne öljenek.

PENTHEUSZ

Jól mondtad ezt is; bölcs voltál korábban is.

DIONÜSZOSZ

Dionüszosz volt, ki mindezekre ihletett.

PENTHEUSZ

Hogy váltsam jól valóra bölcs intelmedet?

DIONÜSZOSZ

Felöltöztetek bent a házban én magam.

PENTHEUSZ

Milyen ruhába? Nőibe? Ó, de szégyelem!

DIONÜSZOSZ

Hát nem kívánod a bakkhánsnőket látni már?

PENTHEUSZ

Mit kell tehát, mondd meg, magamra öltenem?

DIONÜSZOSZ

Előbb hajad kecses fürtökbe rendezem.

PENTHEUSZ

S a díszeimhez másodszer mi tartozik?

DIONÜSZOSZ

Bokáig érő ing, s fejedre főkötő.

PENTHEUSZ

És mindemellett lesz még rajtam más egyéb?

DIONÜSZOSZ

Thürszosz kezében, pettyes őzbőr válladon.

PENTHEUSZ

Nem, női ruhába bújni képtelen vagyok.

DIONÜSZOSZ

Ha a bakkhánsnőkkel harcolsz, meghalsz véresen.

PENTHEUSZ

Jól szólsz; előbb még rejtekük kikémelem. 865 (820-838)

DIONÜSZOSZ

Bölcsőbb, mint bajjal bajt vadászni szüntelen.

PENTHEUSZ

De észrevétlen hogy jutok át a városon?

DIONÜSZOSZ

Majd én vezetlek; rejtek-ösvényen megyünk.

PENTHEUSZ

Minden jobb, mint hogy a bakkhánsnők nevéssenek!

Menjünk a házba; bent eldöntöm, mit teszek.

DIONÜSZOSZ

Szolgálatodra, így is, úgy is kész vagyok.

PENTHEUSZ

Megyek be hát? s vagy fegyvert fogva indulok,

vagy azt teszem, mire most tanácsod oktatott.

(Bemegy a palotába)

DIONÜSZOSZ

(a Karhoz)

Hálóba hullt e férfiú, ti asszonyok;
a bakkhánsnőknél megbűnhődik vére hull.

Dionüszosz, nem vagy messze, tedd a dolgodat,

eljött a bosszu. Őrjítsd meg legelőször is,

bocsáss rá könnyű tébolyt: mert ha épeszű,

sehogysem óhajt női köntöst ölteni,

de hogyha nincs már ép eszénél, megteszi.

Nevetni fog majd rajta minden thébai,

míg nőruhában a városon végigvonul,

amért imént oly nagy haraggal rémitett.

Megyek ráadni azt a díszet, miben leszáll

Hádészhoz - majd ha levágta anyjának keze.
S megtudja akkor, hogy Dionüszosz, Zeusz fia,
milyen nagy isten - mindeneknél rémesebb,
s a jámborokhoz mindig legkegyelmesebb.

(Bemegy a palotába)

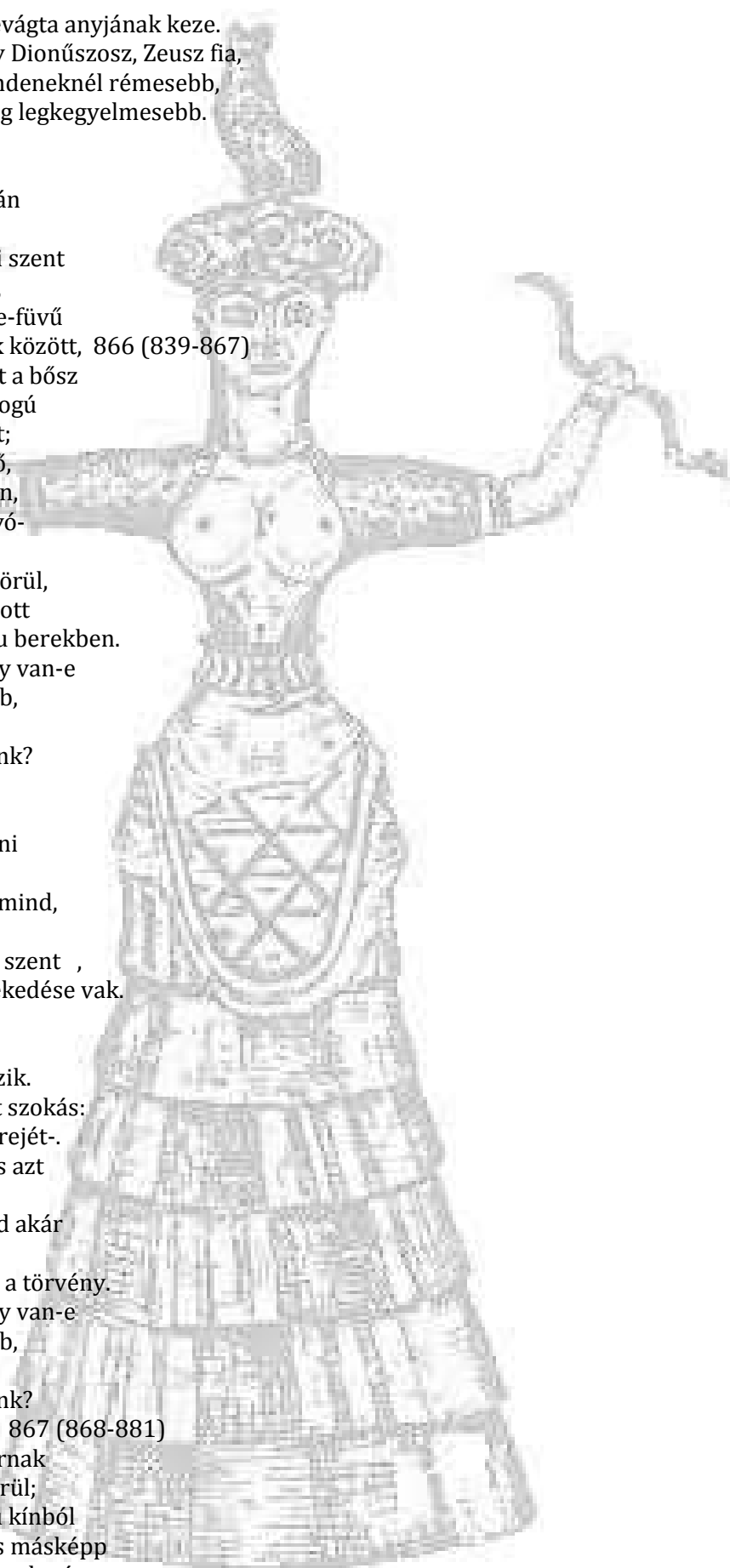
KAR

Éji, bakkhoszi tánc során
hó-lábam a földre
vetem-e, és harmat-teli szent
légbe vetem-e nyakam,
mint az őz, mely zsenge-füvű
réten játszik jó örömök között, 866 (839-867)
mert épp megmenekült a bős
vadásztól, s az ügyes-bogú
hálók szálain átszökellt;
s rikkant újra az üldöző,
falkával nyomába rohan,
ő meg széleseben, folyó-
parti síkra suhan,
s nehezen odakerülve, örül,
mert nincs mar ember ott
ligetek ölén, árnylombu berekben.

Mi a bölcsesség? Vagy van-e
istenajándék kedvesebb,
mint az, ha ránehezül
az ellenség fejére kezünk?
A szép kedves örökké.

Lassú, de biztos az isteni
erő: ha közénk ér,
lakol az értetlen-szivü mind,
aki a tiszteletet
meg nem adja az isteni szent ,
nagyságnak, s dúlt vélekedése vak.
Titkon rejtik el és soká
az idő lábát ravaszul;
és ki nem kegyes, üldözik.
Legjobb mindig a szent szokás:
ápd, gondozd, tudd erejét-
Könnyen ismered úgyis azt
föl, hogy az isteninek
milyen ereje van - érted akár
vagy nem - régóta él:
szülei a természet meg a törvény.

Mi a bölcsesség? Vagy van-e
istenajándék kedvesebb,
mint az, ha ránehezül
az ellenség fejére kezünk?
A szép kedves örökké. 867 (868-881)
Boldog az, ki a tengerárnak
vihara elől kikötőbe kerül;
s boldog az, ki a hosszú kínból
kiszabadul; más és más másképp
győz kincsel, hatalommal másan.

Számtalannak számtalan sok
reménysége virágzik:
s a bőséget eléri,
vagy épp nem, s tovaillan;
aki naponta szerencse fia,
boldognak azt nevezem csak.

DIONÚSZOSZ

(kilép a palotából)

Ki azt kívánod látni, mit sosem szabad,
és tenni azt, mi tiltott, Pentheus, lépj elő!
A házból lépj ki, és mutasd nekem magad,
a megszállt bakkhánsnő mezében, hogy velem
anyád kikémeled és a bakkhánsnők raját.
Remek! Most bármely Kadmosz-lány hú mása vagy.

Pentheus, női ruhában, megjelenik

PENTHEUSZ

Két napot látok fön az égen,* úgy hiszem,
és hétkapus Thébát is kettőt idelenn.
És úgy látom, hogy bika vagy te, ki itt vezetsz:
a homlokodból, úgy tűnik, két szarv mered.
Vad vagy tehát? Bikává lettél teljesen.

DIONÚSZOSZ

Velünk az isten, bár neheztelt még imént,
most pártfogód lett. Azt látod, mit látni kell.

PENTHEUSZ

S engem minek látsz? Mint Ínó, olyan vagyok,
vagy mint anyám, Agaué, éppúgy lépdelek.

DIONÚSZOSZ

Ha rádtekintek, őket látom, úgy hiszem.
De nézd, a fejedon félrecsúszott itt e fűrt,
nem így rendeztem én el a főköttő alatt. 868 (882-929)

PENTHEUSZ

Ott benn fejem föl és le rázva, bakkhoszi
szent tombolásban, szétziláltam fűrtjeim.

DIONÚSZOSZ

De itt vagyok s az én gondom, hogy rendbe légy,
hát elsimítom újra; vesd csak föl fejed.

PENTHEUSZ

Tessék, te ékíts: hisz terád bíztam magam.

DIONÚSZOSZ

Öved lazult, és köntösöd redői sem
simulnak úgy bokád fölé, mint illenék.

PENTHEUSZ

Így látom én is, már legalább jobblábamon;
emitt a peplosz csinosabban omlik el.

DIONÚSZOSZ

Legjobb barátodnak tudsz majd, ha láthatod,
hogy a bakkhánsnők - nem úgy, mint vélted -
józanok.

PENTHEUSZ

Mondd hát, a thürszoszt jobbkezembe fogjam-e,
vagy a balba, illendőbb bakkhánsnő hogy leszek?

DIONÚSZOSZ

Jobbodba fogd, s a jobblábaddal lökd, emeld;
dicsérem, hogy már másképpen gondolkozol.

PENTHEUSZ

Tudnám-e, mondd, a nagy Kithairón csúcsait
s a bakkhánsnőket vállamon hordozni mind?

DIONÚSZOSZ

Tudod, csak óhajtsd. Nem volt józan teljesen
elméd, de most olyan, milyennek lennie kell.

PENTHEUSZ

Rudat viszünk, vagy kézzel tépem a csúcsokat,
s a két karom vagy két vállam vetem nekik?

DIONÚSZOSZ

A nimfa-barlangot ne dúld föl, jól vigyázz,
és azt a zugot se, hol sípolni Pán szokott.

PENTHEUSZ

Helyes; ne erővel győzzünk asszonyok felett,
fenyőágak közé rejtem hát testemet. 869 (930-954)

DIONÚSZOSZ

Rejt majd a rejtek, hol rejtőznöd rémület,
ki a bakkhánsnőket ily cselekkal kémleled.

PENTHEUSZ

Remélem is, hogy rajtaérek egynehány
kis párocskát, mint madárkákat, a sűrűben.

DIONÚSZOSZ

Hisz épp ilyesmit indulsz lesni: meglesed
és megkapod - ha ők nem téged még előbb!

PENTHEUSZ

A thébai tájon vígy keresztül: én vagyok
csak férfi itt, ki ilyet bátran vállalok.

DIONÚSZOSZ

Magad szenvedsz el e városért mindent, magad;
vár is reád sok kényszerű nagy küzdelem.

Jójj, megváltó vezére utadnak én vagyok,
onnan már más hoz vissza.

PENTHEUSZ

Az, ki szült, anyám.

DIONÚSZOSZ

S mindenki lát majd!

PENTHEUSZ

Épp ez az, mit áhitok.

DIONÚSZOSZ

Visznek magasban.

PENTHEUSZ

Ez csak asszonyhoz való.

DIONÚSZOSZ

Anyád emel föl.

PENTHEUSZ

Elkényeztetsz teljesen.

DIONÚSZOSZ

Csak úgy, ahogy kell.

PENTHEUSZ

Érdemem szerint kapom.

(E1)

DIONÚSZOSZ

Rettentő nagy vagy, rettentő, és rettenet
lesz sorsod is; nyersz éjigérő hírnevet.
Vess rá kezet, Agaué, s nővérek, ti is,
ti Kadmosz-lányok: ezt az ifjút szörnyü nagy
csatába küldöm, melyben győztes én leszek
és Bromiosz. S mi eljön, megmutatkozik. 870 (955-976)

KAR

Lüssza szukái, gyors ebek, a bércre föl!
ahol a Kadmosz-lányok szent raja
tanyáz. Űzd csapatunk
a nőutánzó köntösében vadul
a mainaszokra leskelőre, rajta csak!
Anyja látja meg sima sziklatetőről,
ő legelőbb, hogyan
leselg, s a mainaszokra rikkant:
„Aki a bércfutó
Kadmosz-lányok után ide föl, ide föl elért,
ki lehet, ó, bakkhák?
Anyja ki lehetett?
Mert nem asszony, ki ezt fényre szülte, nem:
nőstényoroszlán, vagy libüai
Gorgó-szörnyeteg.”

Előre, fénysugaras, előre, kardfogó
igazság: a torkát hasítsd fel
a gonosz istentelen Ekhión-
sarjnak, a földszülöttnek.

Neki, aki bőszülten s iszonyu tébollyal
nekirohan, Bakkhosz, a magad és anyád
szertartásainak,
s eszebomolt dühében előre tör,
bősz erővel győzni a győzhetetlenen.
Józanná teszi majd, ha közel a vég,
az istentelent;
határt tudj, halandó - s a kín nem gyötör.
Nem irigyellek én,
bölcesség: mást üzök, ami nagy, ami ragyog
szemem előtt; törjön
csak a gyönyörű felé
életem; éj s napon legyek jámbor, és
a törvényen kívülesőt vessem el,
istentisztelőn. 871 (977-1012)
Előre, fénysugaras, előre, kardfogó
igazság: a torkát hasítsd fel
a gonosz istentelen Ekhión-
sarjnak, a földszülöttnek.

Jelenj meg hát bika, vagy sokfejű sárkány,
vagy lánglehelő oroszlán gyanánt.
Jövel, Bakkhosz; és a bakkhánsnőkre
vadászt borítsd mosolyogva halálos
hálóba, őt, ki a mainaszok

nyájába botolt.

MÁSODIK HÍRNÖK

Te ház, mely Hellászban virultál hajdanán,
s szidóni agg,* ki a sárkánykígyó magvait
e földbe, jó termésre, vetted egykor el,
jaj, hogy siratlak, bár csak szolga, semmi más:
a gazda kínja a hú szolgának is csapás.

KAR

Mi új hírt tudsz a bakkhánsnőkről mondani?

MÁSODIK HÍRNÖK

Elpusztult Pentheusz, Ekhiónnak gyermeke.

KAR

Bromiosz, nagy istenünk, hatalmad felragyog!

MÁSODIK HÍRNÖK

Mit mondasz? És miért is mondtad? Tán örülsz,
amért gazdám baj sújtja? Asszony, mért teszed?

KAR

Barbár énekem sivitozik, vigad:
már a bilincsektől sohase kell félnem.

MÁSODIK HÍRNÖK

Thébában nem maradt már férfi, azt hiszed?

.....

KAR

Csak Dionüszosz, Zeusz fia, és nem Théba,
csak az az én uram.

MÁSODIK HÍRNÖK

Tán megbocsátható, de nem szép, asszonyok,
hogy e gyászeset fölött eképp viduljatok. 872 (1013-1040)

KAR

Hogyan esett el ő, szavadat hadd halljam,
a gonosz és gonosztervü férfi?

MÁSODIK HÍRNÖK

Midőn Therapnait, Théba végső szegletét
elhagytuk, átkeltünk Ászóposz habjain,
s kezdtünk fölhágni már a Kithairón szirtjein,
Pentheusz meg én, mert uramat én kísértem ott,
meg az idegen, ki leskelődni biztatott.

Füves kis völgybe érkezünk először is,
vigyázva léptünk, s nem rezzent nyelvünk se, hogy
mi látni tudjunk, s minket meg ne lássanak.
Sziklák zárták a völgyet, csermely folyt belül,
fenyőfák árnya fedte, és a mainaszok
ott ültek, és víg munka közt sürgött kezük.
Akadtak ott, kik lombjavesztett thürszoszuk
körülfonták repkénnyel újra gondosan;
mások mint cifra járomból szabadult csikók,
egymásnak váltogatták Bakkhosz-énekét.
Pentheusz, szegény, nem látva ezt a női rajt,
ezt mondta: „Innen, hol megálltunk, idegen,
a bakkhánsnők raját nem látja két szemem;
magastörzsű fenyőre mászva, szirtre tán
a mainaszok csúf tettét jobban láthatom.”

Csodát mívelt most, jól láttam, az idegen:
egy nagy fenyőnek égigérő ághegyét

lehúzta, húzta, húzta, a barna földre le;
mint íj görbült kerekké, vagy kerek korong,
amint egész kört írva futja meg körét;
a berki ágat így markolta meg tehát,
s a földre nyomta - nem halandó tette ezt!
A legfölső ágakra ráültette most
Pentheuszt, s az ágat lassan így engedte föl
a két keze közt, s vigyázott, hogy ne rázza le.
Égigmeredve állt megint a nagy fenyő
és ága hátán ült királyunk, mint lovas.
Nem annyira látva, mint láttatva, a nő-lesen.
Alighogy megjelent urunk az ághegyen,
nem volt sehogysen látható az idegen, 873 (1041-1077)
de az ég magasából sejtelmes hang hallatott,
Dionüszoszé tán; így kiáltott: „Lányaim,
hozom tinektek azt, ki ünnepem s magam
gúnyolta; hát mérjétek rá a büntetést!”
Mihelyt kimondta ezt, földről az égre és
az égből földre lendült fényes szent tüze.

Elcsöndesült a lég, az árnyas völgy öléen
levél se rezzen, elcsitult a réti vad.
Ők meg fülük hegyezve - mert a szózatot
nem értették jól - jártatták körül szemük.
Ismét kiáltott. Erre Kadmosz lányai
megértve tisztán Bakkhosz buzdító szavát,
előre törtek, szélsebes galambcsapat
röpténél gyorsabbröptü lábuk szállt-suhant,
Agaué, anyja, és az ő nővérei,
s a többi bakkhák; csermelyes völgy rejtekén,
kiálló szirten, isten-ihlettel teli.
Amint meglátták ágtetőn ülő uram,
kemény kövek vad záporát szórták reá,
fölmászva szemközt egy toronynagy szirtre mind,
s fenyőágakkal dárdázták is szüntelen;
s a légen át mások lombdíszes botjukat
dobták szegény Pentheuszra, csakhogy hasztalan.
Törekvésükhöz túl magasban ült szegény
nyomorult amott fenn, bénán és tanácstalan.
Tölgyágakat hegyeztek végül: vas helyett
fa-rúddal ásni ki gyökerestül azt a fát.
De hogy célt vétett fáradozásuk ebben is,
így szólt Agaué: „Álljatok csak a törzs köré,
ragadjátok meg, mainaszok, mind! Fogjuk el
e vadat rajta, hogy isten titkos tánckarát
még el ne fecsegye!” Sok-sok kéz tapad hamar
a fenyőre és kirántja a földből hirtelen.
Magasban ült fönn és magasból hullt alá
Pentheusz a földre, számtalan nyögés között:
mert tudta immár, hogy közel van végzete.

A szent ölés papnője ekkor anyja lett,
és rárohant; fejről ő a főköttőt
ledobta: ismerjen rea boldogtalan 874(1078-1116)
Agaué s meg ne ölje; megsimítva hát
arcát, beszélt: „Anyám, hisz én vagyok, fiad,

Pentheusz, kit Ekhiónnak szültél otthonod mélyén; irgalmazz, jó anyám, és meg ne öld az én hibámért most a tennen gyermeked."

Habzó ajakkal, körbeforgó vad, meredt szemekkel anyja, megbomolva teljesen, Bakkhossal telt meg; hasztalan szólt gyermeke. De balkarját két kézzel megragadta most, és oldalának vetve lábát, tépte ki vállból, pedighát biztos nem volt ily erős: az isten tette izmos-könnyüvé kezét, Ínó végezte ezt be: a másik oldalon szaggatva húsát; Autonoé követte, majd egész csapatjuk: kélt goromba nagy zsvaj. Ó, míg csak volt még benne lélek, jajgatott; azok visongtak. Egy a karját vitte el, másik lábát sarustól; hústól meztelenült bordája mind; s a nők friss vértől lepve mint labdát dobálták Pentheusz húscafatjait. Szétszaggatottan hever a test, egy része fönt a durva szirten, más az erdő sűrűjén; nem könnyü ráakadni; csak nyomorult fejét ragadta kézbe anyja, tűzte thürszosza hegyére, és mint bérci oroszlán fejét hurcolja át a Kithairón csúcsán völgyein, a mainaszok karában hagyva hűgait. S e gyászos zsákmánnyal kérkedve érkezik bátyánk körébe, szólogatva Bakkhioszt, vadásztársát, ki zsákmányt vétetett vele, győztest, ki győzelemdíjául könnyet ad. De én e nagy csapás helyéről elmegyek, mielőtt e házba még Agaué visszatér. A józan élet és az istentisztelet legszebb, amit kapnak halandó emberek - én így hiszem -, s csupán az bölcs, ki él vele.

(E1) 875 (1117-1152)

KAR

Nosza, keringj körben Bakkhoszért;
nosza sivítsd fennen végzetét
sárkányfi Pentheusznak, aki nő-köntöst
öltve, a nádveszőt, a szép
thürszoszt - bizonyos halálát -
keze közé fogta,
s vezéreként bikát követve hullt alá.
Kadmoszi bakkhánsnők,
dicső győzelmi éneketek nyögésbe fül,
könny özönébe kerül.
Gyönyörű harc: vértől csöpögő kézzel
öleli gyermekét.
De íme látom, itt jön már a ház felé
Agaué, Pentheusz anyja; szeme vérben forog.
Jertek, fogadjuk az ujjongó isten raját!
AGAUE
Ázsia bakkhánsnői!
KAR

Miért szólítasz?

AGAUE

Ime, hozzuk a hegyről
a frissen-szelt repkény koszoruját,
örömadó zsákmányt.

KAR

Látom, és befogadlak táncunkba.

AGAUE

Ezt háló nélkül fogtam el,
vad oroszlánnak ezt az ifju sarját:
íme, láthatod.

KAR

De hol is? Újra mondd.

AGAUE

Kithairón...

KAR

A Kithairón?

AGAUE

...az vesztette el.

KAR

S ki volt vadásza? 876(1153-1179)

AGAUE

Én, a dicső, legelőbb!

Boldog Agaué - így hív szent csapatunk.

KAR

S ki más még?

AGAUE

A Kadmosz...

KAR

A Kadmosz?

AGAUE

...leányai;

de csak utánam, utánam
értek a vadhoz. Szerencsés vadászat!

A lakomán végy részt.

KAR

Min? Jaj, te szegény!

AGAUE

Ifju bikácska ez:
fürtje alatt csupa szírom-zsenge pihe
simul az állára.

KAR

Vadallat-bozont köríti fejet.

AGAUE

A falkahajtó Bakkhiosz
ügyes: ügyesen uszította e vadra
bakkhánsnő-raját.

KAR

Mert ő a nagy vadász.

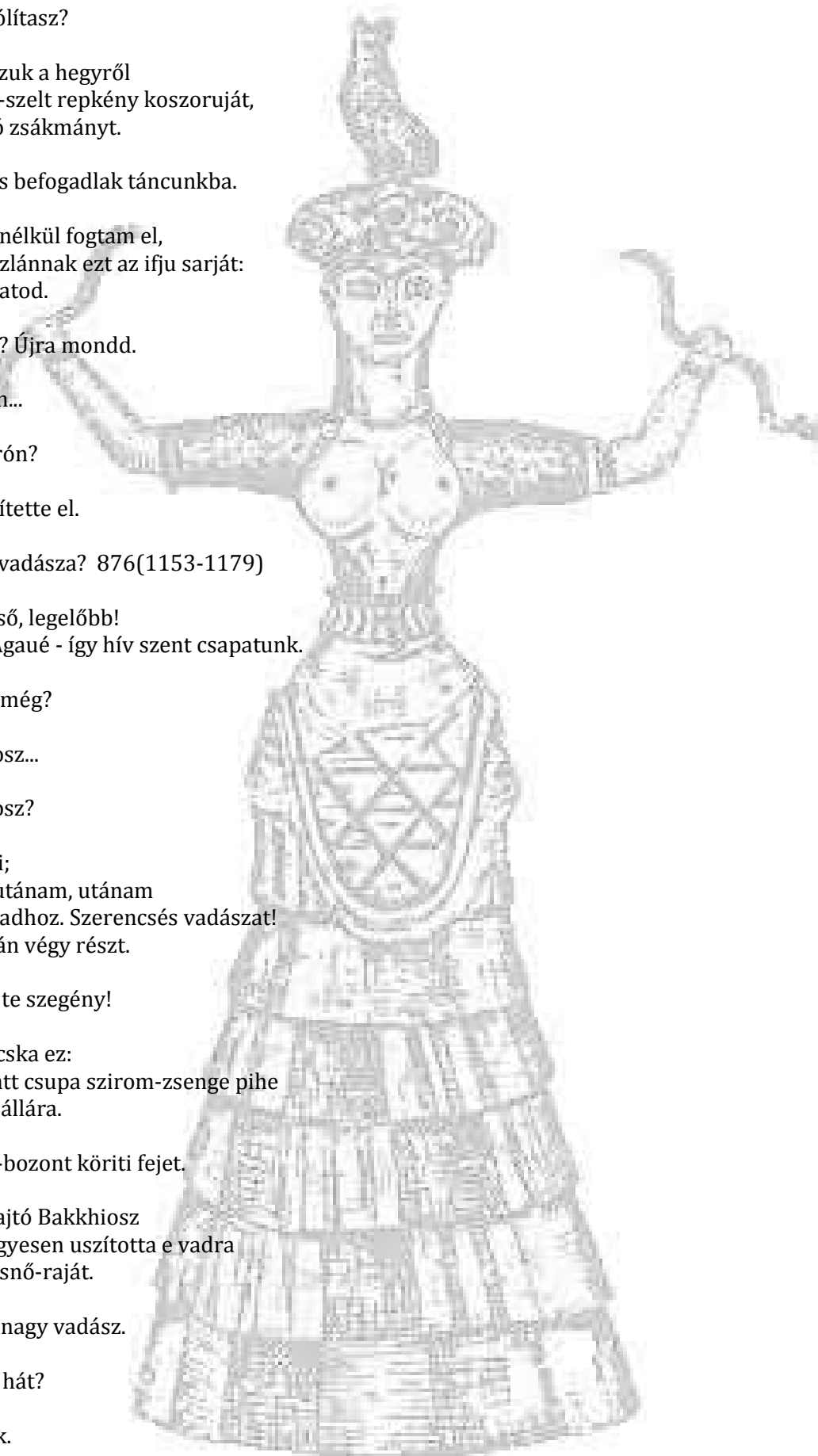
AGAUE

Dicsérsz hát?

KAR

Dicsérlek.

AGAUE

Tüstént a kadmoszi nép...

KAR

...és fiad, Pentheusz...

AGAUE

...hirdeti anyja nevét,
ki szép oroszlánt ölt a vadászaton.

KAR

Csodásat.

AGAUE

Csodásan.

KAR

Örülsz hát? 877 (1179-1197)

AGAUE

Nagyon! Mert
gyönyörű nagy ez a vad,
amit e földnek ott elejtett kezem.

KAR

Mutasd meg, jaj, szegény, a polgároknak azt
a győzedelmi zsákmányt, mit közénk hozol.

AGAUE

Ti mind, kik szépkapus nagy Théba városát
lakjátok, jertek zsákmányt nézni, ezt, amit
mi ejtettünk, Kadmosz vadászó lányai,
nem bőrfogantyús thesszál dárdával, nem is
hálóval fogva el, de pusztán hófehér
kezünk ujjával. Mit kérkednek még azok,
kiknek kovácsok adnak lándzsát hasztalan?
Hiszen mi pusztá kézzel fogtuk el vadunk,
és pusztá kézzel szaggattuk szét tagjait.

Hát hol találom agg apám? Lépjen közel!
S Pentheusz fiam hol-merre késik? Hozzon egy
jólácsolt létrát s vesse a házfalnak hamar,
hogy a párkányzatra felszögezze ezt a főt,
az oroszlánét, mit vadászkezem megölt.

Kadmosz belép. Szolgák hozzák utána hordágyon Pentheusz holttestét

KADMOSZ

Kövessetek, hozzátok gyászos terhetek,
Pentheuszt, ti szolgák, fektessétek a ház elé.
Hosszan kutattam ezt a testet, így hozom,
föllelve végülis a Kithairón szirtjein
szétszaggatottan, egy izét sem egy helyen
találva meg, de bajjal, berki rejteken.
Mert hallottam, mit mertek tenni lányaim,
amint beléptem itt a várfalak közé,
vén Teiresziással jöve a bakkhánsnők közül;
hát visszamentem a bércre, és most itt hozom
unokám, ki ott a mainaszok kezén veszett. 878 (1197-1226)

Ki Aktaiónt Arisztaiosznak szülte volt,
ott láttam Autooné is, és Ínót vele:
tomboltak még a tölgyek közt boldogtalan.
És volt, ki mondta, hogy bakkhánsnő-táncosan
Agaué erre indult; híre nem hazug:

mert látom őt itt, és e látvány nem derűs.

AGAUE

Apám, mindenki közt kérkedhetsz hangosan:
a halandók közt te nemzetted a legdicsebb
leányokat; mindet, de engem legkivált,
ki a szövőszéknél hagytam a vetéllő-rudat,
s magasabbra törtem, kézzel fogni el vadat.
S karon hozom, mint látod, hősi tetteim
nemes zsákmányát, hogy díszítse házadat
s ide függesszék fel. Fogd, apám, kezedbe fogd;
és felvidulva szép vadászszákmányomon,
barátainkat hívd lakomára boldogan;
hisz boldog vagy, mert ezt mívelték lányaid.

KADMOSZ

Gyász, mérhetetlen, gyász, te meg se nézhető!
Szerencsétlen kezeknek gyilkos műve, te!
Szép áldozatot kínálsz az ég lakóinak,
szép torra hívod Théba népét s engem is!
Jaj nékem, érted először, aztán magamért!
Hogy elvesztett, joggal, de irgalmatlanul
Bromiosz ma minket, bárha házunk gyermeke!

AGAUE

Be zsémbes a vénkor! Lám, az embert mivé teszi:
mogorva-pillantásuvá. Bárcsak fiam
mint anyja, oly szerencsés lenne mindig is,
mikor Thébából ifju rajjal indul el
vadat hajszozni! Csakhogy ő máshoz sem ért,
mint isten ellen vívni. Szükség van reá,
apám, hogy intsed s óvd. Ki hívja őt elé,
hogy jőjjön el már s lássa boldog arcomat?

KADMOSZ

Ó, jaj, ha észretértek, mily keservesen
kínlódtok még e szörnyűségért! Hogyha tán 879 (1227-1260)
mindvégig így maradtok, akkor éltetek
boldog se lesz, de tán nem is boldogtalan.

AGAUE

Mi az, mi ebben nem szép, vagy tán gyászos is?

KADMOSZ

Először vesd az ég boltjára két szemed.

AGAUE

Vetem; s mi az, mit ott fenn látnom kellene?

KADMOSZ

Milyennek látod? Nem másnak, mint még előbb?

AGAUE

Most fényesebb s valóban áttekinthetőbb.

KADMOSZ

S a lelked mélyén most is még zavar lakik?

AGAUE

Nem értem ezt a szót, de mintha némiképp
most józanodnám, érzem: elmém változik.

KADMOSZ

Figyelsz tehát rám s válaszolsz világosan?

AGAUE

Mit imént beszéltem, elfeledtem mind, apám.

KADMOSZ

Mily házba léptél egykor, nászadal hangja közt?

AGAUÉ

Földszülte Ekhiónnak adtál asszonyul.

KADMOSZ

És az, kit e házban férjednek szültél, ki volt?

AGAUÉ

Pentheusz, a kettőnk nászjének gyermeke.

KADMOSZ

Kinek fejét tartod most karjaid között?

AGAUÉ

Oroszlánét, mondták vadásznő-társaim.

KADMOSZ

Jobban figyeld meg; csöpp fáradság látnod is.

AGAUÉ

Ó, jaj, mit látok? Mit tartok kezem között?

KADMOSZ

Vizsgáld erősen, és ismerd fel pontosan. 880 (1261-1281)

AGAUÉ

A legnagyobb fájdalmat látom, én szegény!

KADMOSZ

Vajon még most is oroszlánnak gondolod?

AGAUÉ

Jaj, én szegény, nem! Mert Pentheusz fejét fogom.

KADMOSZ

Nem ismertél rá, s érte hulltak könnyeink.

AGAUÉ

Ki ölte őt meg? Hogy került kezem közé?

KADMOSZ

Iszonyú valóság, ó, be késve érkezel!

AGAUÉ

Mondd, bárha szívem majd kiszökken hallatán.

KADMOSZ

Te ölted őt meg, és nővéreid veled.

AGAUÉ

Hol halt meg? Otthon, vagy miféle más helyen?

KADMOSZ

Hol Aktaiónt ebek tépték szét egykoron.

AGAUÉ

A Kithairón bércfokára mért is ment szegény?

KADMOSZ

Az istent és szent táncotok gúnyolni ki.

AGAUÉ

S magunk mi vajjon hogy kerülhettünk oda?

KADMOSZ

Őrjöngtetek, s a város tombolt véletek.

AGAUÉ

Dionüszosz vesztett minket el, már jól tudom.

KADMOSZ

Amért tagadtátok, hogy isten, dölyfösen.

AGAUÉ

Fiamnak drága teste hol van, szólj, apám.

KADMOSZ

Nehéz volt felkutatnom; íme, itt hozom. 881 (1282-1299)

AGAUE

És össze tudtad mindenét illeszteni?

.....

Az én dühömben, mondd, mi része volt neki?

KADMOSZ

Olyan volt, mint ti. Nem tisztelte istenünk.

Ezért sújtott most egy vesszei mindötöket,
titeket, meg őt is; s elveszítette házamat
és engem is: mert énnekem nem volt fiam -
és most méhed gyümölcsét, én boldogtalan,
e legcsúfabb halállal halva láthatom.

E ház csak rád tekintett, gyermek, támaszunk,
te tartottad tetőnket, lányom magzata,
s a város félve tisztelt; senki nem került,
ki engem, aggot, mert volna dölyffel bántani,
mert tőled félt: bűnhődött volna, mint való.
De most palotából dicstelen kivettettem,
nagy Kadmosz, én, ki hajdanán a thébai
népet vettem, drága szép termésemet.

Legkedvesebbem, mert ha immár nem vagy is,
a legdrágább vagy énnekem még, magzatom,
nem érinted keziddel eztán államot,
s anyád apját karolva, nem kérded, fiam,
tőlem: „Ki bánt, szólj, öregapám, ki nem becsül,
ki az, ki felkavarja, sértőn, szívedet?

Mondd meg nekem, hadd büntetem meg, jó apám."

Most én nyomorult vagyok, te meg boldogtalan,
anyád szánandó, sorsvertek nővérei.

Ha van, ki istent nem becsül, csak tudja meg,
e pusztulás láttán, hogy vannak istenek.

KAR

Veled érzek, Kadmosz; ámde lányod gyermeke
- bár fáj neked - jogos nagy büntetést kapott.

AGAUE

Apám, te látod: sorsom hogy megváltozott.

Saját kezem mívelte ezt a bűsz iszonyt...

Hogyan szorítsam keblemhez, én boldogtalan,
e drága testet? És hogyan sirassam el? 882 (1300-1332)

Hogyan karoljam minden tagját át meg át,
s akit tápláltam s ringattam, hogy csókolom?

(Kadmoszhoz)

Jójj, agg apám, e háromszor-nyomorult fejét
tegyük a törzsre illendően, és miként
lehet, szép, drága testét rakjuk együvé.

(Pentheusz fejéhez)

Te drága fő, te édes orca, zsenge áll!
Látod, fejed saját fátylamba rejtem el,
fejed s vérlepte tagjaid; s a testedet,
mit körmöm szétmart, könnyeimmel öntözöm.

DIONÚSZOSZ

(megjelenik a magasban)

Figyelj rám, Théba népe, íme itt vagyok.

Először ifju küldöttemről szólok:
e jötevőt irigység verte és harag

béklyóba, szidták dölyfös és gonosz szavak.
Ki ezt mívelte véle, Pentheus, meglakolt:
szörnyű halálnak halálával halt, amit
rokon-kezeiktől s mégis joggal szenvedett.
S hogy a népre még milyen rossz vár, nem rejtem el.
E gyilkolás fertőzetét lemosnia,
a várost, engesztelve, el kell hagynia.
Ki résztvett benne, hazáját nem láthatja már:
a sírlakó mellett ne lakják gyilkosa.

(Kadmoszhoz)

S megmondom azt is, Kadmosz, hogy terád mi vár.*
Sárkánykígyóvá változol, s az asszonyod
Harmonia, szintén kígyó képét ölti fel,
Árészt leánya, ki halandóval, véled él.
Bikák fogatját - így hangzik Zeusz jóslata -
barbárokat vezetve hajtod, nőd s magad.
Sok várost dúlsz fel mérhetetlen számu nagy
haddal; de aztán, hogy kifosztják Loxiász
szent jóshelyét,* mind csúfosan térnek haza;
de nőddel együtt Árészt megment* akkor is,
s a boldogok szigetére, új életre visz.
Ezt jóslom én, Dionüszosz, ki Zeusznak gyermeke
s nem halandó vagyok: hogyha hamarabb 883 (1333-1366)
elismertek s nem ellenkeztek - boldogok
volnátok: Zeusz fia volna harci-társatok.

AGAUE

Dionüszosz, esdünk, mert vétkeztünk ellened.

DIONÜSZOSZ

Korábban kellett volna rám ismernetek!

AGAUE

Tudjuk, megértjük: bosszúd mégis szörnyű volt.

DIONÜSZOSZ

Isten létemre, szörnyen megcsúfoltatok.

AGAUE

Halandó bosszu istent mégse töltsön el.

DIONÜSZOSZ

Apám, Zeusz, ezt - bölintva - így rendelte el.

AGAUE

Ó, jaj, te agg, hát vár a bús száműzetés.

DIONÜSZOSZ

Mért késlekedtek tenni azt, mi kényszerű?

KADMOSZ

Lányom, milyen szörnyű keservhez érkezünk,
szegény te, s én nyomorult, s nővéreid velünk.

A barbárokhoz költözöm, én, szegény öreg
mint jövevény. És isteni jóslat mondta ki,
hogy Hellaszunkba barbár hordákat hozok;
és Árészt lányát, Harmoniát, a hitvesem,
mint nősténysárkányt sárkányként vezérek
a hellén oltárokhoz és sírokhoz is,
dárdás sereg vezéréként; s a bánatom
határtalan lesz: át sem is hajózhatom
Akherón vizén,* amott lenn, meg nem nyughatom.

AGAUE

S nekem is indulnom kell, apám - nélküled!

KADMOSZ

Miért ölelsz át engem így, szegény leány,
mint hó hattyú a kortól lankadott szülőt?

AGAUÉ

Hová mehetnék én, házamból száműzött?

KADMOSZ

Apád, leányom, gyöngé segítség; nem tudom. 884 (1367-1392)

AGAUÉ

Légy hát, palotám, boldog; s te, hazám,
városom! Elhagylak, nyomorult
száműzetésben.

KADMOSZ

Menj, lányom, eredj: hol Arisztaios
fia elpusztult, kelj át a hegyen.

AGAUÉ

Sírok érted, apám.

KADMOSZ

Érted pedig én,
lányom, s nővéreidért is.

AGAUÉ

Iszonyú vad kint zudított
palotádra, apám,
Dionüszosz, az úr, iszonyút.

DIONÜSZOSZ

Mert ti is énrám szörnyű iszony-kint;
nevemet nem tisztelték Thébában.

AGAUÉ

Légy boldog, apám.

KADMOSZ

S te, szegény lányom.

De odáig utad keserű lesz.

AGAUÉ

Vigyetek, társak, hogy elinduljak
nyomorult hugaimmal nagy utamra.

Hadd menjek el én

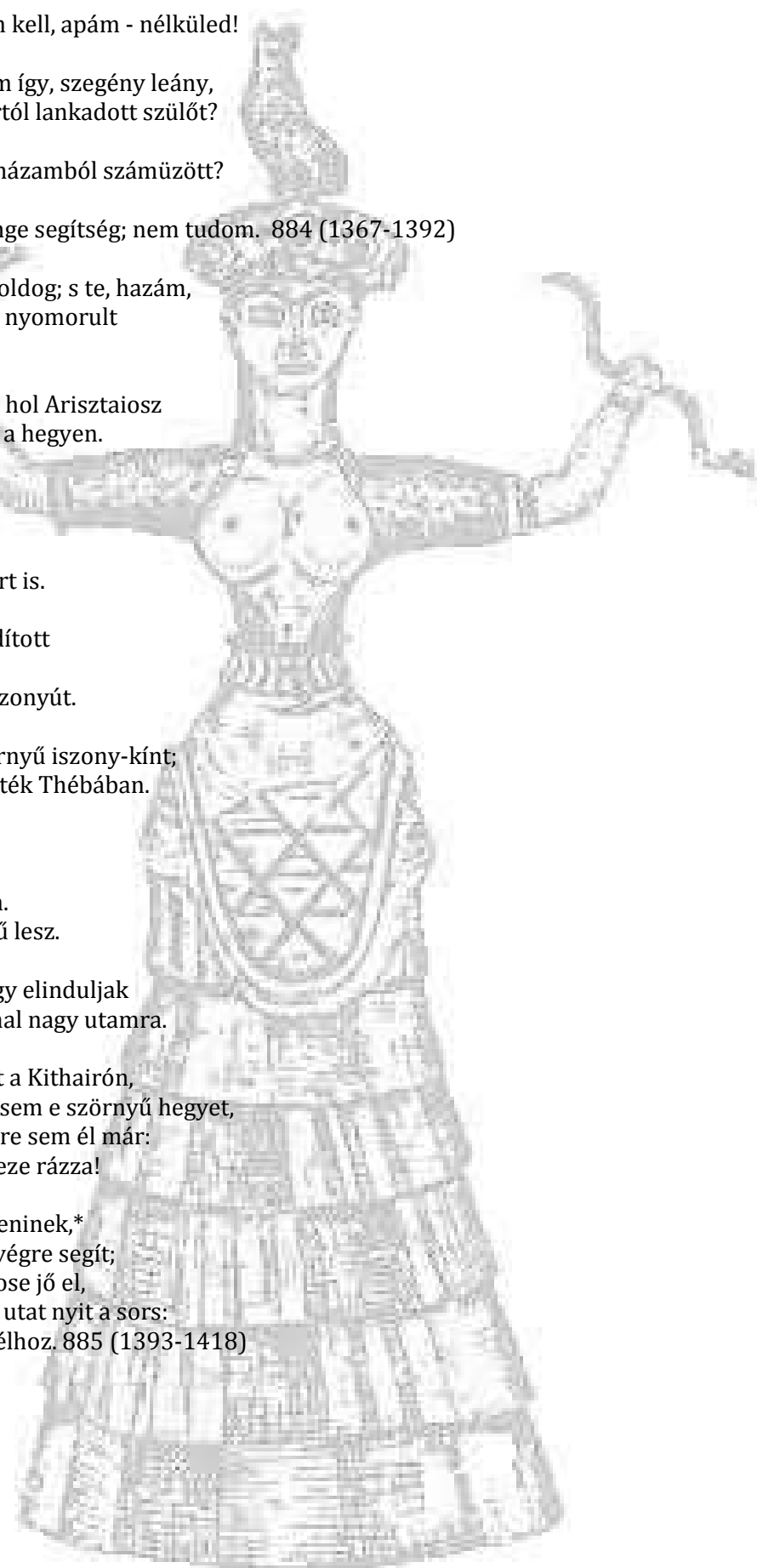
messze, ahol nem lát a Kithairón,
ez iszony-hegy, s én sem e szörnyű hegyet,

és hol a thürszosz híre sem él már:

más bakkhánsnők keze rázza!

KAR

Sok alakja van az isteninek,*
sok nemreméltet is végre segít;
és mire várunk, az sose jó el,
míg a sosemvártnak utat nyit a sors:
így ért ez is, íme, a célhoz. 885 (1393-1418)

ÍPHIGENEIA AULISZBAN

Devecseri Gábor fordítása

SZEMÉLYEK:

AGAMEMNÓN
ÖREG SZOLGA
MENELAOSZ KLÜTAIMNÉSZTRA
ÍPHIGENEIA
AKHILLEUSZ
HÍRNÖK
KHALKISZI NŐK KARA
ORESztész, AGAMEMNÓN KISFIA
KÍSÉRŐK
ŐRÖK

Történik az auliszi görög táborban, Agamemnón sátra előtt

*Éjszaka. Agamemnón sátrában lámpa ég. Öreg szolga kint vár.
Agamemnón megjelenik a sátorajtóban*

AGAMEMNÓN

Hallod, te öreg, sátram elé lépj,
jőjj hát.

ÖREG SZOLGA

(előrelép)

Tüstént. De mi terved van,
Agamemnón uram?

AGAMEMNÓN

Jössz hát?

ÖREG SZOLGA

Máris.

Hisz a vénkor nem tűri az álmot,
szememen virraszt, éber erősen.

AGAMEMNÓN

Mi az a csillag, mely amott úszik?

ÖREG SZOLGA

Szíriusz az, hol a Pléiaszok*
hét nyoma fénylik, fele útján jár.

AGAMEMNÓN

Hang sem hallik, nem szól madár,
hallgat a tenger; némák a szelek,
szerte az euríposzi parton.

ÖREG SZOLGA

S te miért rontasz sátrad elé, mondd,
Agamemnón uram?

Nyugalom lebeg itt Aulisz-öbölben,
a falon nem moccan egy ör sem még.

Menjünk be tehát. 889 (1-16)

AGAMEMNÓN

Irigyellek, öreg,
s mindazt véled, ki veszélytelen
megy az életuton, s nincs híre-neve;

kevésbé azt, ki nagyrangú!

ÖREG SZOLGA

Pedig élete annak szép igazán.

AGAMEMNÓN

Csakhogy e szépség sikamos nagyonis:

édes ugyan, de

csak a bánattal szomszédos a rang.

Vagy az isteneket nem szolgáljuk

helyesen, vagy az emberek oly sok rossz

vélekedése

az, mi az éltünk fölemészti.

ÖREG SZOLGA

Ezt a királytól hallani nem jó:

nem csak örömré nemzett az apád,

Agamemnón, Átreusz.

Kell, hogy örülj, és kell, hogy bánkódj,

ki halandó vagy. S bármint ne akard,

mit az istenek óhajtanak, úgy lesz.

Te a mécs sugarát kiterítve imént,

írtál levelet,

mit most is emitt a kezedben tartsz,

aztán amit írsz, eltörülöd mind,

megpecsétled, s megint kinyitod,

majd földre veted táblád, s a kövér

könny hull a szemedből;

kétségbezuhan nagy zavarodban

már-már őrjöngsz.

Mi bajod van? Ugyan mi baj ért, nagyuram?

Gyere, osszad meg vélem a titkod.

Jó embered és híved vagyok én:

mert Tündareósz küldött teneked

jegyajándékul,

mint nődnek hú követőjét.

AGAMEMNÓN

A Thesztiosz-lány Léda szült* három szüzet,

Phoibét* s Klütaimnésztrát, ki most a hitvesem, 890 (16-50)

és Helenét, kiért kérőkül jöttek el,

Hellász legelsőkül magasztalt ifjai.

Fenyegette egymást mindegyik szörnyen, s ölést

tervelt, ha a szüzet asszonyul nem ő nyeri.

Tanáctalan tünődött Tündareósz atya:

mint adja, mint ne adja, hogy kerülje el

a sorscsapást. És végül eszébe ez jutott:

esküdjének meg, nyújtsanak jobbot reá

egymásnak mind a kérők, és a máglyaláng

föle boröntve, szentelt átkot mondjanak,

hogy bárkinek jut a Tündareósz-lány asszonyul,

azt megsegítik, hogyha házából e nőt

elorozza bárki, s a férjet ágytól fosztja meg;

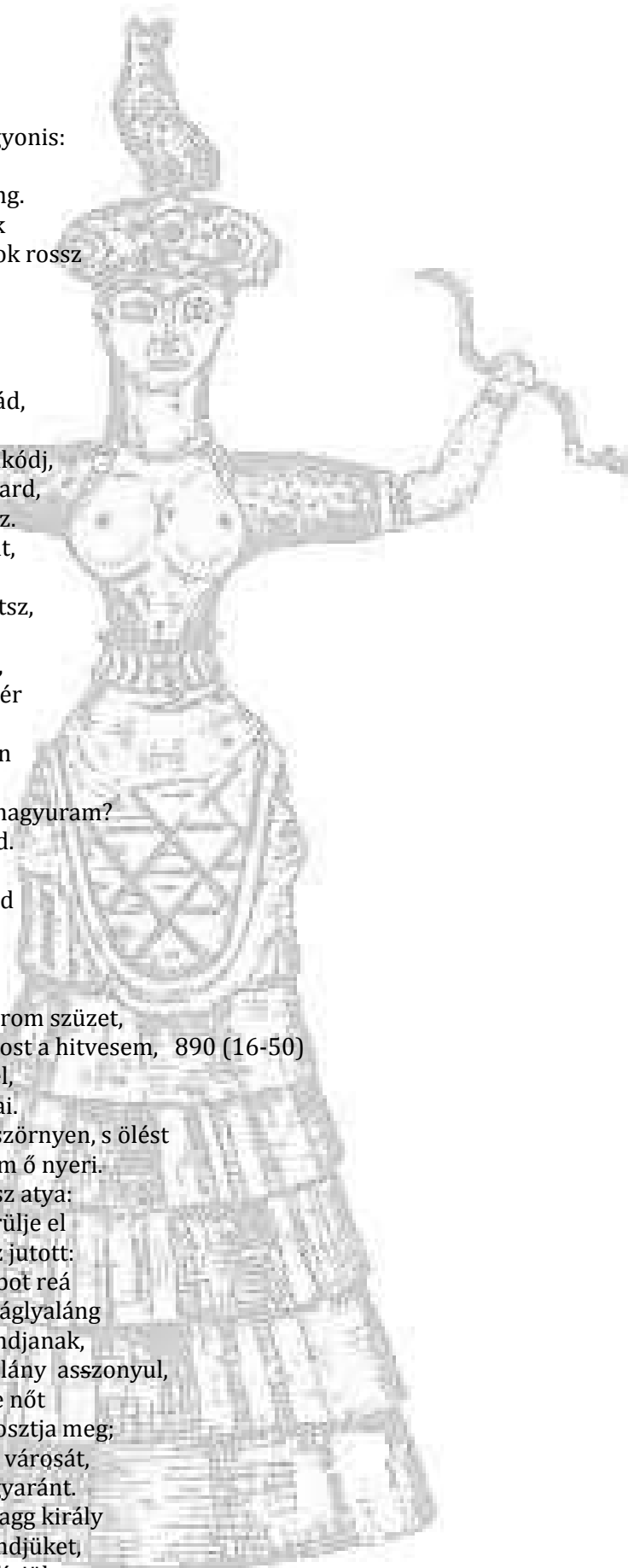
s hogy hadra kelnek és lerontják várósát,

ha hellén és ha barbár, vassal, egyaránt.

S mikor már megfogadták, és az agg király

furfangos ésszel így rászedte mindjüket,

a lányra bízta, hogy szemelje ki férjül azt,

kihez Aphroditének lágy fuvalma hajtja őt.
S ez kiszemelte - bár ne tette volna soha! -
Meneláoszt. Majd jött Phrügiából az, ki - mint
a nép regéli - istennők között itélt,
Spártába; volt virággal ékes köntöse,
aranybelepte, barbár dísszel csillogó,
s vágyón a vágyót, elragadta Helenét
az Ída-bérc rétéjére, míg épp messze járt
a férj; ez aztán mint kit bögöly űz, rohan
Hellászon át, s a régi esküt említi:
a sértett férjet mily segítség illeti.
Lándzsát ragadva jönnek a hellének tehát,
s e szűk Aulisz-szorosba gyűlnék együvé,
fegyverre kapva, gályahaddal, pajzsosan,
lovakkal, és szekérral fölszerelve jól.
És hadvezérül, Meneláosz kedvéért
engem jelöltek, mint rokont. Lett volna bár
e fonti tisztség elnyerője bárki más!
S hogy összegyűlt és egybeállt a hadsereg,
Aufiszban ültünk veszteg, nem volt jó szelünk. 891 (51-88)

Kalkhász, a látnok, inti a megszorultakat,
hogy íphigeneiát, az én nemzetem lányomat,
áldozzák Artemisznak föl, aki itt lakik -
s lesz jó hajózás, rombadöntik Íliont,
ha ezt teszik; s ha nem, nem érnek célt soha.
Én, hallva ezt, kimondtam: Talthübiosz nekik
hirdesse fennen: táborunk feloszlatom,
mert lányomat megölni nem hagyom soha.
Csakhogy fivérem minden érvet felsorolt,
s rávett, hogy túrjem a szörnyüséget. Írva hát
kapcsolt fatáblán, azt üzentem nőmnek én,
hogy nászra küldje: Akhilleusz lesz a vőlegény;
s az ifju hősnék érdemét dicsérve, még
megírtam, hogy nem is hajózik el velünk,
ha nem házunkból küldhet Phthía-földre nőt;
ürügy volt ez, hogy meggyőzhessem asszonyom,
leányunk nászáról hazugmód szőve szót.
Minderről más akháj nem tud, csak én magam
s Kalkhász s Odüsszeusz s Meneláosz. De látva már,
mily rossz ez, újra írtam, s jóvátettem itt
ez új levélben, mit homályos éjszaka
feloldtam s összefűztem, mint láthattad, agg.
Most hát eredj, e táblát vedd magadhoz, és
Argoszba vidd. Mit rétegében rejteget,*
az írást, én neked mind szóval fölfedem,
hisz asszonyomnak s otthonomnak híve vagy.

ÖREG SZOLGA

No tehát fődđ fel, hogy a nyelvem majd
mást ne közöljön, mint a betűid.

AGAMEMNÓN

(olvassa)

„Ím ezt küldöm régebbi
írásomhoz, Léda-sarj:
magzatod ne küldd Euboiá

öblös szárnyához, a hullámtól
zajtalan Auliszba.

Más évszakban tartjuk meg
lányunknak mi a lakodalmát." 892 (89-123)

ÖREG SZOLGA

És hát Akhilleusz, üres ágya miatt,
nem dühödik föl szörnyü haraggal
a nődre s reád?

Bizony ez nagy baj. Mit vélsz, no felelj.

AGAMEMNÓN

Nem adott ő mást, csak pusztá nevét,
nem tudja e nászt, és nem a tervemet,
sem, hogy a lányom, pusztá szavakkal, én
néki szántam, hogy véle
egyesüljön nászágyban.

ÖREG SZOLGA

Úr Agamemnón, be merész is e tett!
istenő-sarjnak ígérted a lányt,
és áldozatúl a seregnek adod.

AGAMEMNÓN

Ó, jaj, esztelen tettem,
haj! átokba süllyedtem.

Rajta, siess, szedd lábad, a vénkor
vissza ne tartson.

ÖREG SZOLGA

Sietek, nagyuram.

AGAMEMNÓN

Ne pihenj árnyas forrás-parton,
álom el ne bűvöljön.

ÖREG SZOLGA

Csönd! Ezt ki se mondd!

AGAMEMNÓN

És hogyha keresztúthoz elérsz, nézz
minden irányba, ne vétsd el a gyors
kereken rohanó szekeret, mely az én
lányom a danaók gályahadához
ide elhozná.

S őt ha látod s kíséroid,
te tereld ismét, rázva a zablát,
ama Küklópszok-fölrakta falig.

ÖREG SZOLGA

Így lesz.

AGAMEMNÓN

A reteszt nyissad már s menj. 893 (124-152)

ÖREG SZOLGA

S mint szólhatok én a leányod előtt
s feleséged előtt, hogy higgyenek is?

AGAMEMNÓN

Órizd e pecsétet, mit a táblán
néki viszel. Menj. A fehér napfény
sugarával már hajnalt hirdet,
s a Nap szekérének tűzlángja lobog;
vedd le a terhem.

Az Őreg Szolga elmegy

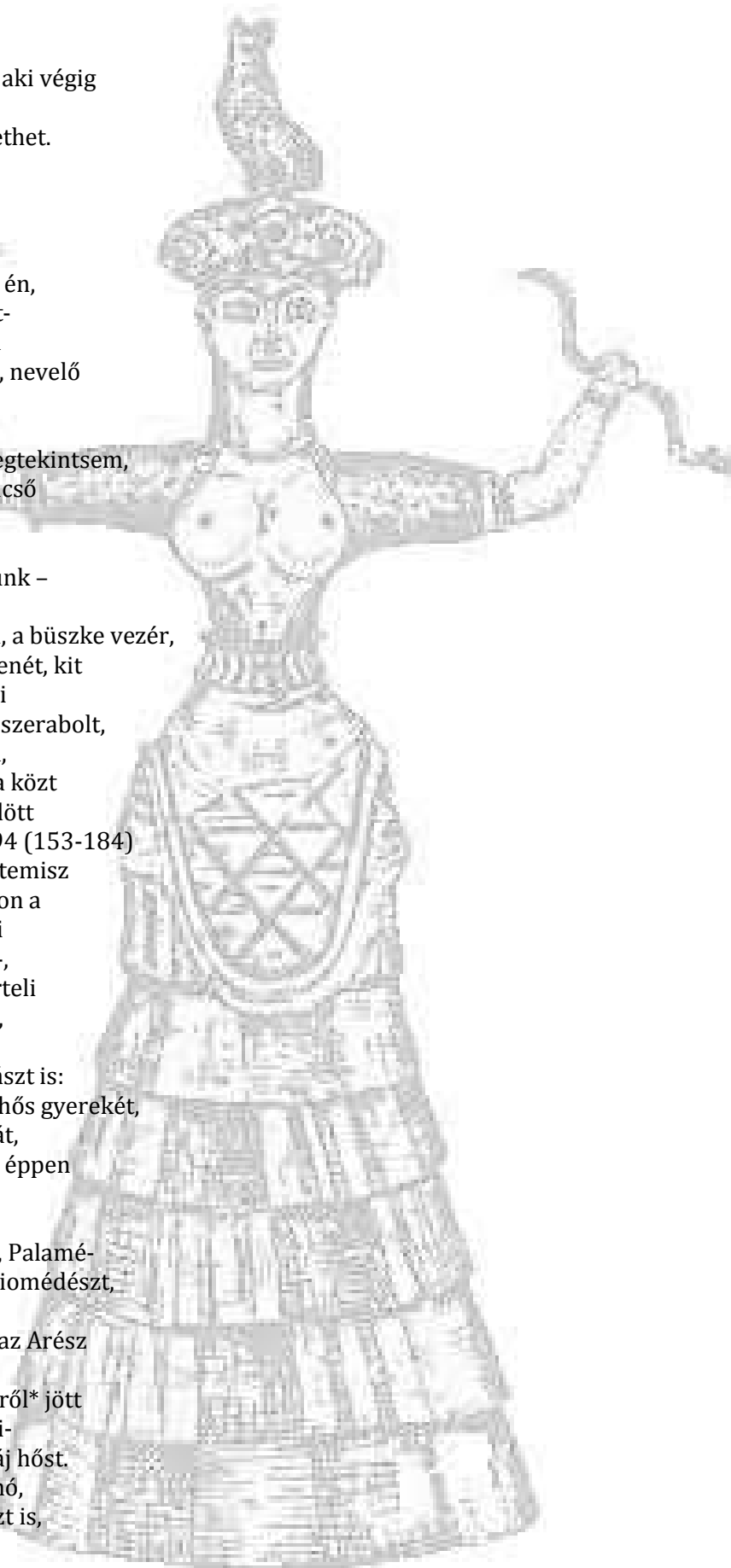
Nincs a halandók közt, aki végig
boldog egészen:
bánattalan egy se születhet.

(El)

KAR

(bevonul)

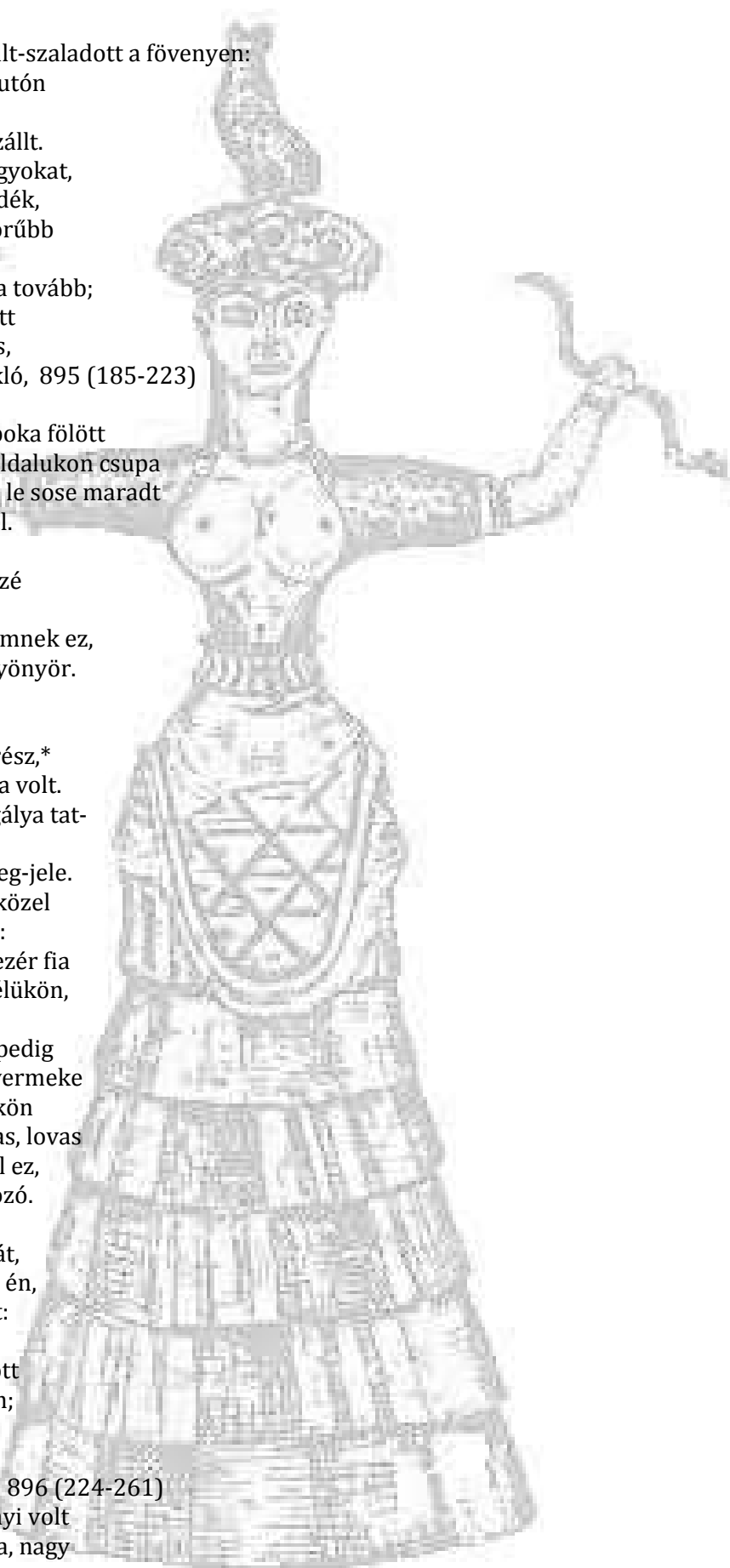
Ide siettem a tengeri
fövenyes auliszi öbölég én,
Euriposz szorosán is át-
keltem, és odahagytam
Khalkiszt, a városomat, nevelő
dajkáját a jeleshirű
Arethúsza vizének,
akhájok hadát hogy megtekintsem,
s gályavivó evezőit a dicső
félisteneknek, akiket
Trója felé indít ezernyi
gályán - mondta a férjünk -
szőke Meneláosz,
s vele hős Agamemnón, a büszke vezér,
hogy visszavegyék Helenét, kit
pásztor Parisz a nádteli
Eurótász partjáról messzerabolt,
mert Küprisz neki adta,
mikor a forrás harmata közt
versengett vala bája fölött
ő és Héra s Athéna. 894 (153-184)
Keresztülvágtam az Artemisz
áldozó-ligetén - arcomon a
szép szemérem, az ifjui
szégyen pírja virágzik -,
látni a pajzsait, fegyverteli
sátorait az akhájoknak,
s ménjeik sokaságát.
Láttam együtt a két Aiászt is:
Oileusz fiát s Telamón hős gyerekét,
őt, Szalamisz koszoruját,
s Prótesziláoszt, mikor éppen
kockával mulatoztak,
bábukkal, s velük ült
unokája Poszeidónnak, Palamé-
dész; s láttam a nagy Diomédészt,
vidította korongvetés;
s mellette Mérionészt, az Arész
sarját, kit csoda látni,
meg ama sziklás szigetről* jött
Láertész-fiat, és vele Ni-
reuszt, legszebbik akháj hőst.
S szállábu, sebes-rohanó,
szállófutamu Akhileuszt is,
kinek szülője Thetisz,
s Kheirón volt nevelője,

láttam: végig a parton
csupa-fegyveresen szállt-szaladott a fővenyen:
versenyzett gyalogos-futón
egy négyfogatúval,
körben, győzelemért szállt.
A kocsis meg rivallt nagyokat,
Eumélosz, Pherész-ivadék,
láttam, hogy leggyönyörűbb
aranyzablás jó csikait
meg-megcsapván hajtja tovább;
jármot hordott közepütt
kettő, tarka, fehérfoltos,
s kettő, szélről, vezetéklő, 895 (185-223)
oszlopot körrel kerülő,
tűzsinű két paripa, a boka fölött
pettyegetett; szökellt oldalukon csupa
fegyveresen Akhilleusz, le sose maradt
a tengely s küllői mellől.

Aztán sűrű sok hajó közé
értem, el se mondható
látomás mind a női szemnek ez,
szívbetöltő édes igaz gyönyör.
Jobbfelől feküdt
evezős gályáival
a phthiai mürmidón Arész,*
ötven harcrakész hajója volt.
És arany szobra állt a gálya tat-
ján a Néreiszeknek, ez
lám, Akhilleusz hadsereg-jele.
Éppen annyi gályával, közel
állt az Argosz-adta had:
és a Mékiszteusz hadvezér fia
volt, Talaosz neveltje, élükön,
és Kapaneusz fia
Szthenelosz; hatvanat pedig
Attikából Thészeusz gyermeke
állított öbölbe, mindjűkön
Pallasz istennő szárnyas, lovas
szekere szállt: derék jel ez,
sok hajósra jósort hozó.

S a boiótok gályatáborát,
ötven jó hajót is láttam én,
hadjelűkkel ékítettetek:
Kadmosz állt, arany
sárkánykígyót tartva, ott
fönt e gályáknak ormán;
s föld szülötte Léitosz
volt a gályahadvezér;
Phókiszból is érkezett, 896 (224-261)
s Lokriszból éppen annyi volt
a hajó, mit Oileusz sarja, nagy
Throniont hagyva el, hozott.

Küklópsz-váru Mükénéből is
hozta Átreusz sarja egybegyűlt
százgályás derék hajóhadát.
S öccse is vele
rendezgette, jó barát,
hogy ki elhagyta házát
barbár nász miatt, azért
bosszut álljon Hellaszunk.
És Püloszból, láttam én,
Nesztór, Gerénia hőse hozott
bikalábu szomszéd Alpheosz
díszítette sok hajót.

És tizenkét nagy ainián hajó
állt amott még, rajtuk úr Gúneusz
volt, a hadfő; s ott közel
álltak Élisz hősei,
epeiosznak hívja őket mind a nép:
Eurütosz volt jó vezérük;
és a taphosziak fehér-
evezős hadát Megész vezette,
Phüleusz hősi sarja,
az Ekhínász-szigeteket
hagyva el, miket hajós kerül.

S Aiász, a Szalamisz neveltje ott
kapcsolt össze jobb- és balszárnyat hajóival,
mert ott horgonyzott a balnak
közelében evezős
jó tizenkét gyors hajóval, ezt magam
hallva-tudva, láttam is
jó hajóhadát:
hogyha evvel szembeszáll
bármi barbár bárka,
otthonába már nem ér. 897 (262-298)
Íme, ily hajóhadat
láttam én szememmel,
s amiről otthon oly sokat hallottam,
emlékét a hadnak őrizem.

ÖREG SZOLGA

(belép egy levéllel, melyet Meneláosz el akar venni tőle)

Meneláosz, szörnyűt mersz, mit merned nem szabad.

MENELÁOSZ

Eredj! Uradnak kelletén túl híve vagy.

ÖREG SZOLGA

Be szép gyalázzattal gyalázol engemet!

MENELÁOSZ

Még sírni fogsz, ha megteszed, mit nem szabad.

ÖREG SZOLGA

Nem illő, hogy kioldd a táblát, mit viszek.

MENELÁOSZ

De az se, hogy minden görögre vést vigyél.

ÖREG SZOLGA

Mással vitatkozz, ezt a táblát hagyd nekem.

MENELÁOSZ

El nem bocsátom.

ÖREG SZOLGA

Én meg el nem engedem.

MENELÁOSZ

Jogarommal vérzem össze most rögtön fejed.

ÖREG SZOLGA

Dicsőnevű, ki gazdájáért halni tud.

MENELÁOSZ

Ereszd! Cseléd vagy. Máris túlsokat beszélsz.

ÖREG SZOLGA

Uram, Agamemnón, lásd, méltatlant szenvedünk.

Erővel elragadta ez itt írásodat

kezemből, és nem óhajt tenni jog szerint.

AGAMEMNÓN

(megjelenik)

Ej!

Mi ez a lárma itt kapumban, mi ez az éktelen zshivaj?

MENELÁOSZ

Megfelelni erre nékem, és nem ennek van joga. 898 (299-317)

AGAMEMNÓN

S te Meneláosz, mit viszálykodsز véle, és mért vonszolod?

Meneláosz elengedi az öreg Szolgát. Az Öreg Szolga kimegy

MENELÁOSZ

Nézz szemembe, ez legyen most válaszomnak kezdete.

AGAMEMNÓN

Tán remegjek fölemelni szemem, én, Átreusz gyermeke?

MENELÁOSZ

Ezt a táblát, csúf betűid hordozóját látod-e?

AGAMEMNÓN

Látom, úgy van, és először ezt eressze el kezéd.

MENELÁOSZ

Nem, míg nem fedem föl minden hellénnek, mit benne írsz.

AGAMEMNÓN

Hát tudod, mi nem neked szól? Feltörted pecsétemet?

MENELÁOSZ

Fényrehoztam, hogy te kínlódj, minden ádáz titkodat.

AGAMEMNÓN

S hol fogtad el? Az istenekre! szemérmatlenszívü te!

MENELÁOSZ

Néztem, Argoszból a lányod táborunkba jó-e már.

AGAMEMNÓN

Dolgaimra mit leselkedsz? Nem vagy szégyennélküli?

MENELÁOSZ

Éppen arra jött a kedvem; mert a szolgád nem vagyok.

AGAMEMNÓN

Szörnyűség! nem engeded, hogy házam az én házam legyen?

MENELÁOSZ

Görbe úton jár az elméd: itt, s előbb ott, majd amott.

AGAMEMNÓN

Jól kicifrátad: de a rosszak ékes nyelve főrtelem. 899 (318-333)

MENELÁOSZ

Hamis az állhatatlan elme, nem bízhat benne jóbarát.
Meg kívánlak feddni téged, csak dühödben el ne vesd,
el ne csavard az igazságot. Én se feszítem meg nagyon.
Jól tudod, mint áhítóztál, hogy hadunk vezére légy,
bár a látszatát kerülted, vágytad véghetetlenül;
mindenkinek mély szerényen kulcsoltad kezét körül,
s tárva-nyitva volt az ajtód, bárki jött a nép közül,
meghallgattad sorra mindet, még ha nem kívánta is,
hogy nyájas viselkedéssel megvásárolj rangodat.
És mikor már birtokoltad, máris más lett jellemed,
nem voltál barátainak jóbarátja, mint előbb,
hozzáférhető is ritkán, otthon is alig. Bár a derék,
bizony meg nem változtatja, rangra jutva, jellemét.
Barátai legszilárdabb jóbarátja ott legyen,
hol leginkább képes arra, hogy velük sok jót tegyen.
Ennyit legelőbb, mert silánynak legelőbb ebben
leltelek.

Majd midőn Auliszba értél, s veled az egybegyűlt
sereg,
semmi lettél - úgy letört az ég csapása hirtelen,
mert sosem fűtt kedvező szél, s azt követelte mind a
had,
oszlasd szét a gályatábort, Auliszban ne túrjenek,
itt be gyászos volt a képed, hogy mint ezerhajós vezér
Priamosz síkjára nem tudsz dárdaírt röpténi.
„Mit tegyek? - engem kérdeztél - Jó utat hogy
lelhetek,
hogy ne vegyék el vezérségem, s el ne veszítsem
híreimet?"

S hogy Kalkhász kimondta, áldozd oltáron fel
lányodat
Artemisznek, s lesz hajózás - mennyire felvidult
szíved,
mily készséggel ígérted meg; s önként küldtél
hírnököt,
azt ne mondd, hogy kényszerítve, asszonyodhoz:
küldje ki 900 (334-361)
hozzánk lányod, mert Akhilleusz - ez volt az ürügy -
elveszi.

Ez az égbolt itt fölöttünk, mely hallotta szózatod.
Majd szándékos fordult egyet, és titokban újra írsz,
mert leányod gyilkosává sohse léssz. Derék dolog!
Jártak így már sok-sok ezren: fölfelé törtek, s nagyon
fáradoztak önként, aztán meghátráltak csúfosan,
vagy polgárok vak szavára, vagy valóban jog szerint,
mert az államot megóvni nem voltak már képesek.
Leginkább a szegény Hellász nyomoru sorsán jajgatok,
mily szerencsés tette készült, s most a barbár
senki-nép
nevetését túri csak majd érted és a lányodért.
Kincsekért a föld urává kit se tennék, sem pedig
hadvezérré - azt csupán, kit bölcs belátás ékesít;
kormányozhat minden ember, csak legyen hozzá esze.

KAR

A szó s a harc be szörnyü két fivér között,
ha egymás ellen vad viszályba hullanak!

AGAMEMNÓN

Most korholni én kívánlak, kurtán, és föl nem vonom
szemöldököm szemérmetlen, sokkal józanabb leszek,
mint fivérhez illik, mert ki jó, az szívesen szeléd.

Mondd, miért lihegsz dühödben, mért forog vérben
szemed?

Ellened ki vét? Mit áhítsz? Tiszta nászágy kellene?

Én nem adhatom neked: volt! Bánni nem tudtál vele.

Hát, ki semmit nem hibáztam, én lakoljak vétkedért?

Becsvágyam mar? Vagy tán inkább az gyötör, hogy
egy remek

nőt ölelhess, és ezért vetsz félre minden illemet

s józan ész; az álnok ember vágya aljas élvezet.

S mert előbbi tévedésem józanul jóváteszem,

örjöngök? Te sokkal inkább, ki rossz asszonyt veszve
el,

visszavágyod, bár istenek áldása volt e veszteség.

Tettek esküt Tündareóznak mind a kérők balgatag,

nászra vágyva. De őket inkább a reménység istene

vitte-vonta, én azt vélem, mint a hatalmad érdeme. 901 (362-393)

Vidd csak őket harcba: lelkük örült, véled tartanak;

csak hogy az istenség nem balga, és megítélni tudja jól

azt az esküt, mit kivettek kényszerűen és gazul.

Én a gyermekem megölni nem fogom: törvénytelen

nem segílek téged abban, hogy rossz nődért bosszút

állj,

s engem olvasszanak könnyel éjszakák és nappalok,

mert nemzettem sarjam ellen azt teszem, mi jogtalan.

Ennyi volt a kurta szózat: tiszta, könnyen érthető;

hogyha nem vágysz józanodni, én tudom, hogy mit

teszek.

KAR

Most így beszélsz, bár mást mondtál előbb nekünk;

mégis: helyes, hogy megkíméljük gyermekünk.

MENELÁOSZ

Jaj, én szegény, hát nincsenek barátaim?

AGAMEMNÓN

Vannak, hacsak nem óhajod, hogy vesszenek.

MENELÁOSZ

Hogy *egy* apától lettünk, honnan láthatom?

AGAMEMNÓN

Egyként legyek veled-bölcs, s nem veled-bolond!

MENELÁOSZ

Barát barátja búbjában részt vegyen!

AGAMEMNÓN

Jót hozz reám, úgy hívj magadhoz, és ne gyászt.

MENELÁOSZ

Hellással együtt ezt hát el nem szenveded?

AGAMEMNÓN

Hellászt és téged egy isten örületbe vitt.

MENELÁOSZ

Kérkedj kormánybotoddal, testvér-áruló!
Én elmegyek, s más eszközhöz fordulok,
és más barátokhoz.

HÍRNÖK

(berohan)

Minden hellén ura,
Agamemnón, íme itt vagyok, s leányodat,
kit otthon Íphigeneiának hívtál, hozom. 902 (394-416)
S jön véle anyja, Klütaimnéztra, hitvesed,
s a csöpp Oresztész, hogy vidulj ha láthatod,
hisz oly régóta messzehagyta otthonod.
De most a hosszú út után egy csörge szép
forrás vizében hűtik gyöngéd lábukat
a nők, s a csikók is, mert ezeket a zsenge rét
füvére csaptuk: ízleljék a friss füvet.
Futáruk én, jöttem, hogy fölkészítselek;
mert tudja már a tábor, oly hamar szaladt
a híre szerte, hogy lányod megérkezett.
Rohanva tódul a látványra a nagy tömeg,
hogy leányodat láthassa: mert hisz a boldogok
bámulni méltók mindenek közt s híresek.
S kérdegetik: „Nász készül itt tán, vagy mi más?
Vagy látni vágyta lányát Agamemnón, az úr,
s ezért hozatta ide őt?” Ezt is hallhatod:
„Artemisznak avatják föl a szűzleányt,
Aulisz nagy úrnőjének. Ki lesz a vőlegény?”
Az áldozási-kosarakat készítsd ki hát,
koszorut a főkre, és Meneláosz urunk, te is
készülj, hogy nász dal zengjen a házfedél alatt,
sívítson a síp, s a lábak is doboljanak:
mert felderült a szűz szerencsés hajnala.

AGAMEMNÓN

Jó, megdicsérlek; menj a sátoromba most;
a többi, mint a sors jár, rendben teljesül.

A Hírnök elmegy

Jaj, én nyomorult, mit szóljak? Hol kezdjem jajom?
A sors ilyen hurkába kellett hullanom?
Egy istenség csapott be, és fondorlata
minden fondorlatomnál sokkal fondorabb.
Van annak haszna, hogyha az ember nem nemes!
Alantasaknak sírni oly könnyen lehet,
s kimondani mindent. A nemesnek éppolyan
nagy kínja van, de a méltóságnak kényszere
vezérel minket, és a tömegnek hódolunk. 903 (417-450)
Hullatni könnyet, lám, ezért szégyenlek én,
és nem zokogni szintén szégyegek, szegény,
midőn a legnagyobb keservhez értem el.
És most miképpen szólítom meg hitvesem?
Miképp köszöntöm őt? Szemem rá mint vetem?
Elpusztított, hogy most e rángyúlt baj között
hívatlan eljött. S mégis, illet jönnie,
hogy elkísérje nászra lányát, s legnagyobb

kincsét kiadja - s minket hitványnak talál.
S a szerencsétlen szűz - mért mondom szűznek őt?
Hisz nemsokára Hádész lesz a hitvese -
mint sújt le majd, ha - szinte hallom - így eseng:
„Apám, megölsz hát? Ily menyegzőt tarts magad
majdan, s mindenki más, akit szíved szeret!”
S a csöpp Oresztész, oldalán, majd fölzokog,
nem értőn, mégis érthetőn, a kisgyerek.
Ó, jaj, hogy Helenét elrabolta asszonyul
Priamosz Parisza, rám mily pusztulást hozott!
KAR

Én is be szánlak - amennyire idegen
nőnek lehet királyok sorsán sírnia.

MENELÁOSZ

A jobbotat, fivérem, add érintenem.

AGAMEMNÓN

Itt van: te győztél, én elbuktam gyászosan.

MENELÁOSZ

Pelopszra esküszöm, kit kettőnk apja az
apjának hívott, és Átreusz apánkra is,
hogy mindent tiszta szívből mondok most neked,
nem csselfogásul, és csak azt, mit gondolok.
Mikor szemedből hullni láttam könnyedet,
megszántalak, s könnyeztem én is válaszul,
s előbbi szómtól íme visszalépek én,
nem ellenséged: ott állok már, hol te is;
s hogy meg ne öld a lányod, arra intelek;
ne az én javam nézd. Mert jogos sosem lehet,
hogy míg te nyögsz, a sorsom édesebb legyen,
s a tieid vesztén lássák az enyéim a fényt. 904 (451-484)

Mit is kívánok? Hát más nőt nem kaphatok
kedvem szerint, ha házasodni hajt a vágy?

Fivért veszítsek el, kit éppen nem szabad,
s Helenét kapjam helyette, hitványt jó helyett?

Bolond s kölyök voltam, míg meg nem láttam azt,
közelről, mit tesz meggyilkolni gyermekünk.

S a szegény szűzért is megszállt a szájalom,
végiggondolva: ő is vérrokon velem,

s az én nászom miatt most áldozat legyen?

Szűzi lányodnak Helenével mi köze?

Oszoljon szerte Auliszból a hadsereg.

S te már ne áztasd könnypatakban két szemed,
bátyám, s ne csald elő nekem se könnyemet.

S jós-szót ha kaptál, mely leányod illeti,
én ne törődjem avval: vedd te a részemet.

Vészes szavamtól tán hamar fordultam el.

De illőn: mert ki vélem egytől sarjadott,
azt szeretem, s érte változtam. Nem silány,
ki, mit legjobbnak ítél, mindig avval él.

KAR

Nemes beszéd: Zeusz sarja Tantaloszhoz is
méltó: az őseidre szégyent nem hozol.

AGAMEMNÓN

Dicsérlek, Meneláosz, hogy reményemen

felül, magadhoz méltó s tiszta lett szavad.
Fivérek közt viszályt szülhet szerelmi harc
vagy házuk kapzsisága. Mélyen megvetek
oly rokonságot, mely rokont keservbe vet.
De ott vagyunk már, hol a sorsnak kényszere,
lányom legyilkolását végrehajtanom.
MENELÁOSZ
Ki kényszeríthet rá, megölni lányodat?
AGAMEMNÓN
Az egybegyűlt akhájok teljes nagy hada.
MENELÁOSZ
Nem, hogyha Argoszba küldöd vissza őt.
AGAMEMNÓN
Ezt megtehetném titkon; egyet nem lehet... 905 (485-516)
MENELÁOSZ
Mit nem lehet? A tömegtől túlsággal ne félj.
AGAMEMNÓN
Kalkhász elmondja táborunknak a jóslatot.
MENELÁOSZ
Nem, hogyha meghal előbb:* ezt könnyen érjük el.
AGAMEMNÓN
Be rút a jó sok nagyravágyó fajzata!
MENELÁOSZ
Nincs hasznuk, nem jók semmire - míg élnek ők.
AGAMEMNÓN
És azt, mi most eszembe jut, nem retteded?
MENELÁOSZ
Amit ki sem mondsz, vajjon hogy találjam el?
AGAMEMNÓN
A Szíszüphosz-sarj tudja mindezt pontosan.
MENELÁOSZ
Odüsszeusz nekünk semmi rosszat nem tehet.
AGAMEMNÓN
Sokszínü mindig, és a nép között forog.
MENELÁOSZ
A becsvágy rabja, s ez veszélyes rossz, igaz.
AGAMEMNÓN
Tán nem hiszed, hogy majd föláll a had között,
és mindnek elkiáltja Kalkhász jóslatát,
s hogy mint ígértem s mint nem adtam áldozást
én Artemisznak? A tábort tán nem rázza fel,
hogy téged és engem megöljenek, s a lányt
lemészárolják? S Argoszomba ha elfutok,
utánam jönnek és minden Küklópsz-falát
lerontva, szertedúlják mind a földemet.
Ilyen kínok gyötörnek. Ó, jaj, én szegény,
az istenek milyen kétségbe ejtenek!
Csak egyre kérlek, Meneláosz, ha a táboron
átmegy, vigyázz: Klütaimnésztra ne tudja meg,
amíg Hádésznek át nem adtam lányomat:
hogy a rosszat mennél kevesebb könny között tegyem.
S ti idegen nők, szólni őrizkedjetek. 906 (517-542)

Meneláosz elmegy

KAR

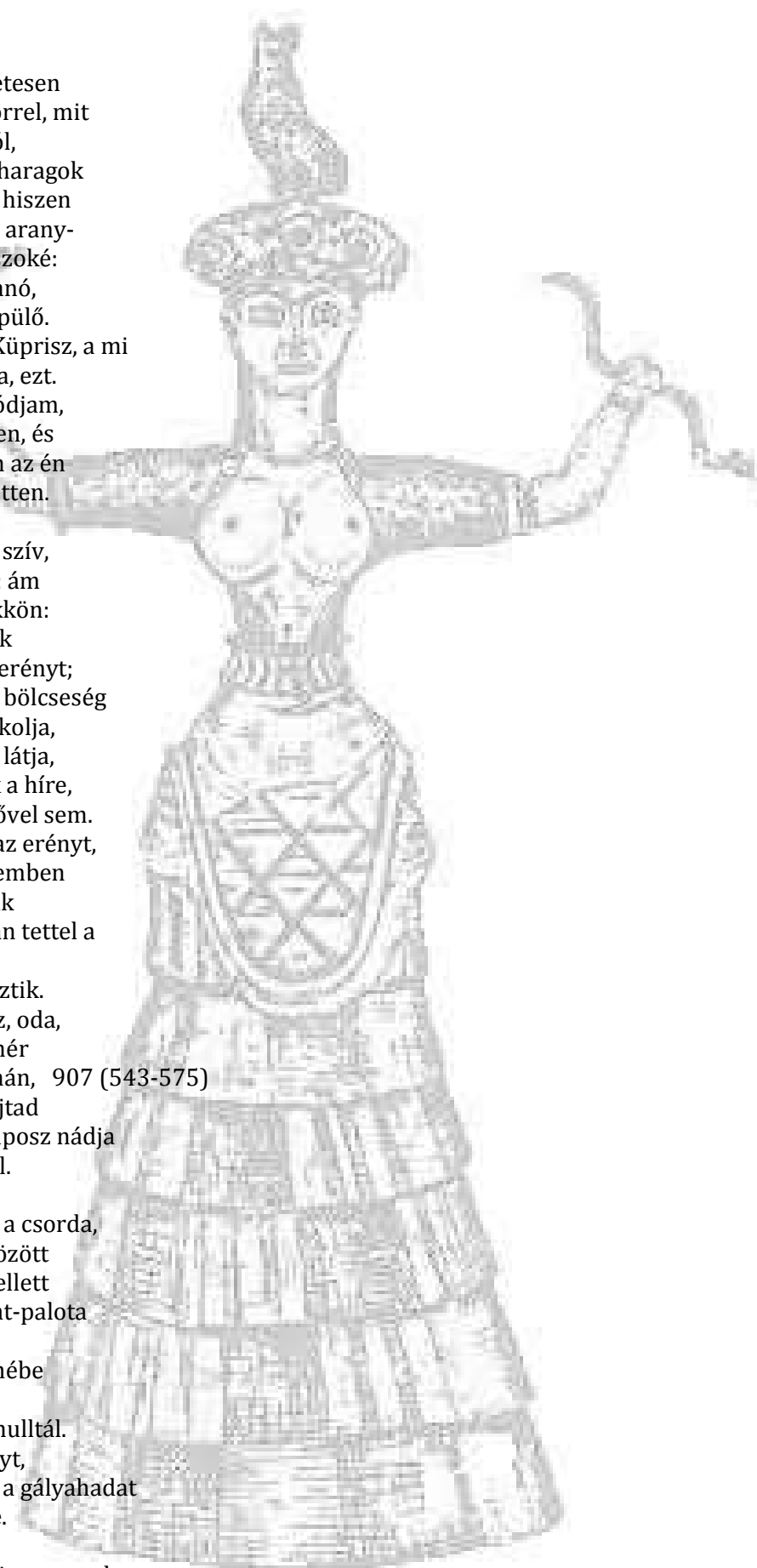
Boldog, aki mértékletesen
s okosan él a gyönyörrel, mit
megkap Aphroditétól,
szélcsöndben, örült haragok
viharától mentesen; hiszen
iker a nyíl, mit feszít arany-
fürtű Erósz, a Khariszoké:
egyik a jóssal suhanó,
másik a végzettel röpülő.
Sohase küldd, szép Küpris, a mi
hálótermünkbe, soha, ezt.
Mértékletesen vágyódjam,
vágyam kegyes legyen, és
Aphroditétől kapjam az én
részem nem dühödötten.

Különféle az emberi szív,
különféle a jellem is; ám
a derék bölcs is örökkön:
a jónevelésű jellemek
hamar elérik a szép erényt;
a szemérmességben bölcsesség
él - jól tudja, ki birtokolja,
hogyan mi a tennivaló, látja,
és folyton növekszik a híre,
s el nem öregszik idővel sem.
Be szép is vadászni az erényt,
a nők otthon, szerelemben
teszik ezt, de a férfiak
díszre, hogy számtalan tettel a

várost nagyra növesztik.
Visszakerültél Parisz, oda,
ahol legeltetted a fehér
csordát Ída hegyormán, 907 (543-575)
és barbár dalodat fújtad
phrüg fuvolán, Olümposz nádja
hangját ébresztve föl.

Duzzadt tógglyel járt a csorda,
mikor az istennők között
ítéltél, s Hellászba kellett
menned, elefántcsont-palota
elibe, és ott Helené
rád néző vágyó szemébe
szerelmet vetettél,
s szerelmi örületbe hulltál.
Szült a vizsály vizsályt,
s küldte a lándzsa- s a gályahadat
Hellászból Trója felé.

Ujjuj! Ujjuj! Be nagy is a nagyok

nagy s jó öröme: a király lányát
nézd, Íphigeneiát, az úrnőt,
s a Tündareósz-lány Klütaimnéztrát,
mint sarjadtak magasaktól ők,
s mily magasán csillog sorsuk.
Istenek ők, boldog magasak
a földi halandók szemében.

Klütaimnéztra szekéren, Iphigeneiával és szolgálókkal berobog

Álljunk, Khalkisz lányai, mind ide
a királyasszonyt lesegíteni a
szekérről, el ne botoljon,
s kezetek nyújtsátok kedvesen,
meg ne riadjon, midőn e földre lép,
Agamemnón ékes magzata;
ne ijesszük meg, ne zavarjuk meg,
a vendégek mi
a vendég argoszi nőket. 908 (576-606)

KLÜTAIMNÉSZTRA

Szerencsés jósmadárnak látjuk ezt a szép
nemes beszédet és szives fogadtatást;
remélem is, hogy boldog nászra hoztam én
menyasszonyul leányom. Rakjátok le a
szekérről mind, mivel leányom látom el,
s hordjátok át a sátmélybe gondosan.
S te leányom, hagyd el a csikó-vont szekeret,
s a földre zsenge talpadat vigyázva tedd.
Ti, ifju lányok, adjátok karotok neki,
s a szekér-ülésről így segítsétek le őt.
S valaki nyújtsa a kezét támaszul nekem,
hogy elhagyhassam könnyedén ülőhelyem.
S a csikók járma elé álljon egynehány,
mivel riadt és vad a csikók tekintete;
s e kisleány itt, Agamemnón magzatát,
vegyétek ölbe, Oresztészt: hisz még csöpp nagyon.
Alszol, kicsim, kifárasztott a gyors szekér?
Nővéred nászadalára ébredj boldogan:
mert rád, nemesre, nemesnek sógorsága vár,
a Néreusz-lány sarjé, ki istenekkel egy.
Te is, leányom, jőjj s ide állj mellém közel,
anyádhoz, Íphigeneia, lássák itt e nők,
hogy boldog vagyok, mert lányom hozzám simul;
és oldaladról szólítsd drága jó apád.

Belép Agamemnón

ÍPHIGENEIA

Anyám, ha nem haragszol, én elé futok,
s apám mellére rászorítom szívemet.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Tisztelt s dicső uram, te, Agamemnón király,
mit elrendeltél, meg nem szegve, itt vagyunk.

ÍPHIGENEIA

Kebledre vágyom ráborulni, jó apám,
eléd szaladva, hosszú távollét után.
Sóvárgok arcod látni végre.

(Klütaimnésztrához)

Meg ne rójj. 909 (607-637)

KLÜTAIMNÉSZTRA

Tedd csak, lányom: apádon csüngtél mindig is,
legesleginkább minden gyermekem között.

ÍPHIGENEIA

Gyönyörrel látlak, ily nagy idő után, apám.

AGAMEMNÓN

Apád is téged: mindkettőnkéről szól szavad.

ÍPHIGENEIA

Köszöntelek; be jó, hogy elhívtál, apám.

AGAMEMNÓN

Hogy így van-é, nem-é, leányom, nem tudom.

ÍPHIGENEIA

Ó!

Be nyugtalan tekintesz, bár örülsz nekem.

AGAMEMNÓN

Királynak, hadvezérnek annyi gondja van!

ÍPHIGENEIA

Légy most velem, ne fordulj gondjaid felé.

AGAMEMNÓN

Veled vagyok most teljesen, másutt sehol.

ÍPHIGENEIA

Szemöldököd ne ráncold, nézz rám kedvesen.

AGAMEMNÓN

Örvendek, íme lásd, míg látlak, gyermekem.

ÍPHIGENEIA

Szemed miért is hullat akkor könnyeket?

AGAMEMNÓN

Közel van távollétünk, s hosszú szerfelett.

ÍPHIGENEIA

Nem értem, édes jó apám, hogy mit beszélsz.

AGAMEMNÓN

Okos beszéded még erősebb bűba vet.

ÍPHIGENEIA

Bohón beszélek hát, hogy inkább felderülj.

AGAMEMNÓN

(félre)

Jaj, nincs erőm hallgatni.

(Fenn)

Dicsérlek leány.

ÍPHIGENEIA

Maradj a gyermekeiddel itthon most, apám. 910 (638-656)

AGAMEMNÓN

Ez épp a vágyam, s mert hiába, bús vagyok.

ÍPHIGENEIA

A lándzsák és Meneláosz bajai vesszenek!

AGAMEMNÓN

Mi engem elveszt, másokat veszt még előbb.

ÍPHIGENEIA

Aulisz zugában mily sokáig vesztegelsz!

AGAMEMNÓN

S még van, mi vissza is tart indítanom hadunk.

ÍPHIGENEIA

Apám, a phrűg nép merre él, mit mondanak?

AGAMEMNÓN

Hol bár sose élt volna a Priamosz-sarj Parisz.

ÍPHIGENEIA

Nagy útnak indulsz, s engem itthagysz hát, apám?

AGAMEMNÓN

Apáddal együvé kerülsz te is, leány.

ÍPHIGENEIA

Ó!

Bár volna illő, hogy hajódon elvigyé!

AGAMEMNÓN

Hajózás vár rád is, hol emlékszel reám.

ÍPHIGENEIA

Anyámmal együtt, vagy magam hajózom el?

AGAMEMNÓN

Apád s anyádtól elszakítva, egymagad.

ÍPHIGENEIA

Hogyan? Más otthonába költöztetsz, apám?

AGAMEMNÓN

Hagyd el. Leánynak ezt nem illik tudnia.

ÍPHIGENEIA

A phrűxeken győzz, és siess, apám, haza.

AGAMEMNÓN

Egy áldozatot kell még előbb bemutatnom itt.

ÍPHIGENEIA

Szent szertartással kell ezt tenned jámborul.

AGAMEMNÓN

Tanúja léssz: ott állsz a szentelt vízhez közel. 911 (657-675)

ÍPHIGENEIA

Körtáncot lejtünk hát az oltárnál, apám?

AGAMEMNÓN

Irigyellek, mert - nem, mint én - semmit se tudsz.

De menj, s csak bent, a lányoknak mutasd magad:

s adj egy keserves csókot, add a jobbkezed,

ki majd apádtól oly soká távol lakol.

Jaj, kebel és orca, szőke hajfürtök, milyen

fájdalmatokra lett a phrűxek városa

és Helené! De hallgatok, mert könnypatak

szakad szememből, míg ölelve tartalak.

Menj sátoromba.

(Íphigeneia el)

S téged, Léda lánya, most

kérlek, bocsásd meg, ha túllontúl gyászolok,

mikor leányom Akhilleusznek átadom.

Mert boldog ez az út, de szülői szíveket

mardos, mikor más otthonába adja át

az apa a lányt, kit oly sok munkával nevelt.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Oly érzéktelen nem vagyok, hihetsz nekem,

így érzek én is, nemhogy még megintselek,

míg nászdalok között kísérem lányomat.

De a megszokás, idő múltával enyhet ad.
Kinek a lányom elígérted, tudom nevét,
de hadd tudom meg, honnan és kitől ered.

AGAMEMNÓN

Ászóposznak volt lánya hajdan Aigina...

KLÜTAIMNÉSZTRA

S isten vagy ember volt, ki nászba fogta őt?

AGAMEMNÓN

Zeusz; s Aiakoszt nemzette, Oinóné urát.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S melyik Aiakosz-fi lett ezután a ház ura?

AGAMEMNÓN

Péleusz; s e Péleusz Néreusz lányát vette el.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Az isten adta neki - vagy elrabolta őt? 912 (676-702)

AGAMEMNÓN

Zeusz kérte meg számára,* s apja adta át.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S a nászt hol ülte? Tán a tenger habja közt?

AGAMEMNÓN

Hol Pélion szent lábánál Kheirón lakik.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Hol, mint beszélük, a Kentaurok törzse él?

AGAMEMNÓN

Péleusznak ott lakták nászát az istenek.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S Akhilleuszt apja vagy Thetisz nevelte föl?

AGAMEMNÓN

Kheirón, a rosszak erkölcsétől óvni őt.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Ó!

Be bölcs tanító, s még bölcsőbb taníttató!

AGAMEMNÓN

Íly férfiú lesz hát leányod férjura.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Nem megvetendő. S mely hellén városban él?

AGAMEMNÓN

Ápidanosz vizénél, Phthia térein.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Kettőnk lányát elkiséred-é oda?

AGAMEMNÓN

Ez majd, ki birtokolja, annak gondja lesz.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Szerencse velük! Mely napon lesz hát a nász?

AGAMEMNÓN

Mikor szerencsésen kitelik majd a hold.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S az istennőnek nász-zsengét öltél-e már?

AGAMEMNÓN

Szándékom; épp e sorshoz állunk most közel.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S a nászlakoma ünnepét azután üled?

AGAMEMNÓN

Ha az isteneknek áldoztam már azt, mi kell. 913 (703-721)

KLÜTAIMNÉSZTRA

És én az asszonyünnepet hol rendezem?

AGAMEMNÓN

Az argoszi hadnép jó-tatú hajóinál.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Jó; bárha kényszerűség, jósorssal legyen.

AGAMEMNÓN

Tudod-e, mit tégy, asszony? Hallgass énreám.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Miben? Hiszen szavad fogadtam eddig is.

AGAMEMNÓN

Majd itt, hol a vőlegény jelen van, én magam...

KLÜTAIMNÉSZTRA

Az anya tisztét tennétek ti, nélkülem?

AGAMEMNÓN

...leányodat a hellén had közt átadom.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S közben vajon hol kell időznöm énnekem?

AGAMEMNÓN

Argoszba menj, s leányaidra ott ügyelj.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Itthagya lányom? S ki emeli a fáklyafényt?

AGAMEMNÓN

Én nyújtom azt, mint illik, a nászi ünnepen.

KLÜTAIMNÉSZTRA

A megszentelt szokás nem ez; nem mondhatod.

AGAMEMNÓN

A harcosok közt forgolódnod nem való.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Való, hogy én, az anyja, adjam férjhez őt.

AGAMEMNÓN

S magukra otthon hogy ne hagyd leányaid.

KLÜTAIMNÉSZTRA

A lányház őket biztonságban őrizi!

AGAMEMNÓN

Fogadj szót. 914 (722-739)

KLÜTAIMNÉSZTRA

Argosz istenasszonyára, nem!

Te kint parancsolj, bent a házban én fogok,

a szűz arát ellátni énreám tartozik.

(El)

AGAMEMNÓN

Jaj, hasztalan terv, rászédett minden remény,
hogy elküldhessem innen messze asszonyom.

Ravaszkodom csak, hogy legkedvesebbjeim
csellel kijátsszam - s mindenütt vesztes vagyok.

De Kalkhásszal, a pappal, mégis elmegyek,
hogy többet tudjak arról, amit Artemisz
kiván, mi nékem balsors, Hellásznak teher.

A bölcs ember csak engedelmes és dérék
nőt tartson otthon, vagy ne nősüljön soha.

(El)

KAR

Eljut hát Szimoeisz ezüst

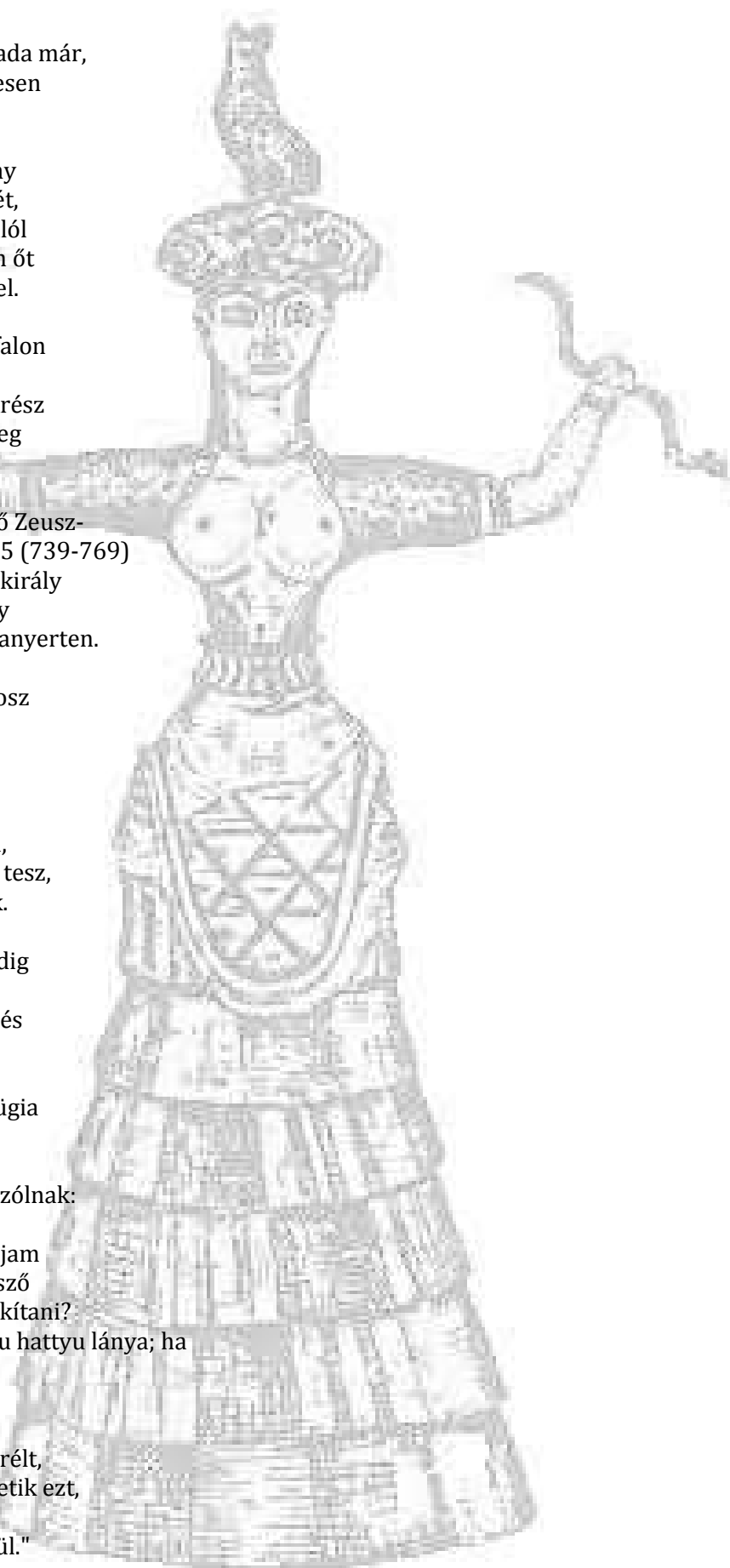
örvényéhez az egybe-
gyűlt had, a hellének hada már,
gályasereggel, fegyveresen
Trója magas falához,
phoiboszi földre, ahol
jósoló Kasszandra arany
haját, mondják, veti szét,
zsenge babérkoszorú alól
mindig, hogyha az isten őt
ihleti jósló kényszerével.

S majd ott állnak a várfalon
körben, Trója falán a
trójaiak, s ércpajzsos Arész
jó-tatu gályákkal közeleg
tengeren át evezve
feléd, futó Szimoeisz,
hogy légben fennlebegő Zeusz-
fiak hűgát, Helenét 915 (739-769)
már hazahozza a trósz király
házából, az akháj gerely
s pajzs erejével, lándzsanyerten.

Phrügia várát, Pergamosz
nagy kőtornyait Árészt
körbekeríti gyilkosan,
torkokat elszel, elüt
főket, s lerontja Trója
várát, hogy a földre dől,
sokkönnyüvé szüzeket tesz,
s hitvesét Priamosznak.

Zeusz-leány Helené pedig
be zokog, hogy a férjét,
urát otthagya. Nékem és
sarjaim sarjainak soha
oly sejtés ne adassék,
mely most Lúdia s Phrügia
aranydíszü nőiben él,
vásznat szövögetve
egymáshoz mikor így szólnak:

„Ki fogja szépfonatú hajam
tépni, s a zokogót, e vesző
hazai föld virágát leszakítani?
Temiattad, magasnyaku hattyu lánya; ha
nemcsak regebeli hír,
hogy anyádat, Lédát,
szárnyasalakuan
ölelte Zeusz, alakot cserélt,
vagy csak Múzsák hirdetik ezt,
s adják a halandóknak
rossz órán, hitető regéül.”
AKHILLEUSZ

(megjelenik)

Hol itt a hellén had táborparancsnoka?
Melyik cseléd jelenti, hogy Péleusz fia,
Akhilleusz várja sátorajtájában őt?

Nem egy szívvel vesztegelünk Euriposz körül. 916 (770-804)

Mert van közöttünk nászigát nem hordozó,
ki pusztán házát hagyta árván, s úgy ül itt
e partokon; de van, ki otthon nőt hagyott
meg gyermekeket: oly szörnyü harcvágy szállta meg
Hellászt, s e vágy nem istenek nélkül fakad.
Szólnom kell arról, ami nékem gondot ad,
és szóljon önmagáért más is éppenígy.
Elhagyva Péleuszt s Pharszalosz vidékeit,
veszteglek Euriposz csekély szellői közt,
fékezve mürmidónjaim, kik egyre csak
rám esnek így: „Akhilleusz, mért várunk tovább?
Mikor hajózunk végre Ílionba át?
Tégy, hogyha tudsz, vagy vidd haza hőseid hadát,
a két Átreida tétovázását ne tűrd.”

KLÜTAIMNÉSZTRA

kilép a sátorból

Néreusz isten-lányának sarja, hangodat
hallottam bentről, és elhagytam sátrammat.

AKHILLEUSZ

Szent Szégyen-érzés! Milyen asszonyt látok itt?
Ki ő? Olyan fenséges szép a termete.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Sosem láttál még: hogy nem ismersz, nem csoda;
de dicsérem, hogy a bölcs szemérmes tiszteled.

AKHILLEUSZ

Ki vagy? S mért jöttél danaosz táborunkba, mondd,
asszony létedre, pajzsos férfiak közé?

KLÜTAIMNÉSZTRA

Léda az anyám, Klütaimnésztra a nevem,
és Agamemnón fejedelem a hitvesem.

AKHILLEUSZ

Mindent, mi fontos, jól közölt rövid szavad.
De asszonyokkal nem való szót váltanom.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Maradj; miért futsz? Add kezembe jobbodat,
s e kézfogással kezd a boldog nászkötést.

AKHILLEUSZ

Mit? Én? A jobbom? Szégyellhetném is magam
Agamemnón előtt, ha illetném, mit nem szabad. 917(805-834)

KLÜTAIMNÉSZTRA

Szabad s való, hisz gyermekemmel nászra lépsz,
tengerlakó Néreusz lányának gyermeke!

AKHILLEUSZ

Milyen nászt emlitsz, asszony? Szólni sem tudok.
E meglepő hírt nem zavart eszed szüli?

KLÜTAIMNÉSZTRA

Természetünk ez: mindnyájan szégyenkezünk,
ha új rokont látunk, ki nászról szól velünk.

AKHILLEUSZ

Leányodat sosem kértem meg, asszonyom,
s az Átreusz-sarjak nászról nem szóltak velem.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Mi ez tehát? Te csak csodáld az *én* szavam,
mert mit te mondasz, az *nekem* csodálatos.

AKHILLEUSZ

Keresd okát! Ez mind a kettőnk érdeke:
s hogy egyikünk se szól valótlan, meglehet.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Számomra szörnyűség ez: nászra készülök,
mely - mint látom - sehol sincs; szégyelem magam.

AKHILLEUSZ

Tán szűrő tréfát űztek itt velem s veled.
De könnyeden vedd, és viseld el gondtalan.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Élj boldogan! Szemedbe nézni nem tudok,
hazuggá lettem, és méltatlant szenvedek.

AKHILLEUSZ

Élj boldogan te is, kívánom; most megyek,
hogy sátra mélyén felkeressem férjedet.

ÖREG SZOLGA

(a sátorból)

Csak maradj itt, Aiakosz-sarj, vendég, téged hív
szavam;

istennő szülötte, téged; s Léda lánya téged is.

AKHILLEUSZ

Ki az, aki félig nyitva ajtót, félre-várva szólogat?

ÖREG SZOLGA

Szolga; s evvel nem dicsekszem, sorsom úgysem
engedi. 918 (835-858)

AKHILLEUSZ

És kié? enyém nem! én és Agamemnón nem
osztozunk.

ÖREG SZOLGA

Az asszonyé, ki itt áll: apja, Tündareósz adott neki.

AKHILLEUSZ

Jó, megállok: mondd, mit óhajtsz, mért tartottál
vissza, szólj.

ÖREG SZOLGA

Csak ti ketten álltok itt a sátorajtó szegletén?

AKHILLEUSZ

Csak mi kettőnkhez beszélsz itt, hagyd el az úr
sátorát.

ÖREG SZOLGA

(kilép a sátorból)

Jósors és látó eszem, te, véd meg, kikre gondolok.

AKHILLEUSZ

Arról szól, mi eljövendő, gondolom, hogy súlya van.

KLÜTAIMNÉSZTRA

(mikor az öreg le akar térdelni előtte).

Kézilletés miatt ne késs, ha vélem óhajtsz szólani.

ÖREG SZOLGA

Jól tudod s rég, hogy tehozzád s gyermekeidhez hű
vagyok.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Jól tudom, hogy otthonomnak régi hú cselédje vagy.

ÖREG SZOLGA

És hogy Agamemnón tevéled jegyajándéku kapott?

KLÜTAIMNÉSZTRA

S hogy Argoszba vélünk jöttél, s az enyém voltál mindmáig.

ÖREG SZOLGA

Így van, és téged szeretlek, kevésbé királyodat.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Leplezd végre már le nekünk, mily beszédet rejtegetsz.

ÖREG SZOLGA

Nemzőapja önkezével készül levágni lányodat,

KLÜTAIMNÉSZTRA

Mit beszélsz? Milyen förtelmet? Megbomlott eszed, te agg! 919 (859-874)

ÖREG SZOLGA

Hófehér nyakát szegénynek kardja éle metszi el.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Jaj nekem, én nyomorult! Dühöngő őrült lett az én uram?

ÖREG SZOLGA

Megvan az esze; csak tevéled és lányoddal esztelen.

KLÜTAIMNÉSZTRA

És vajon milyen ok vezérli? Mily rossz szellem üldözi?

ÖREG SZOLGA

Jóslat, mit Kalkhász adott, hogy útra kelhessen hadunk.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Merre? Jaj nekem s a lánynak, kit megölni apja kész!

ÖREG SZOLGA

Dardaniába, hogy Meneláosz visszakapja Helenét.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S hogy Helené visszatérjen, lányomnak kell hullnia?

ÖREG SZOLGA

Mindent tudsz hát: Artemisznak szánja apja lányodat.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S ürügy volt a nász, azért, hogy házamból idecsaljanak?

ÖREG SZOLGA

Hogy leányod szívesen hozd, mint a hős menyasszonyát.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Én leányom, veszni jöttél, s pusztulásra jött anyád.

ÖREG SZOLGA

Mindkettőtök sorsa gyászos: szörnyüséget mert urad.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Végem, én szegény, a könnyem áradatát nem rejthetem.

ÖREG SZOLGA

Onts d a könnyed, hogyha fájó gyermeket veszíteni.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S hol hallottad ezt a sorsot, szólj, te agg, honnan tudod? 920 (875-890)

ÖREG SZOLGA

Mert hozzád egy újabb írott táblával siettem én.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Mely nem hagyta vagy kívánta halni hoznom lányomat?

ÖREG SZOLGA

Mely tiltotta hoznod: merthogy akkor észnél volt urad.

KLÜTAIMNÉSZTRA

És ha hoztad azt a táblát, mért nem adtad át nekem?

ÖREG SZOLGA

Mert Meneláosz elragadta, ő, ki e rosszak fő oka.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Néreisz szülötte, Péleusz sarjadéka, hallod ezt?

AKHILLEUSZ

Hallom bánatod, s nem könnyen tűröm benne részemet.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Megölik a lányom, és az a csapda, hogy tevéled jegyzik el.

AKHILLEUSZ

Én is felrovom ezt uradnak, nem egykönnyen tűröm el.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Nem szégyenlek, én halandó, térded elé omlani,

istenasszony sarjadéka: mért is volnék büszke még?

És mi másért buzgólkodjam inkább, mint a lányoméért?

Ments meg, istennő szülötte, nagy bajomban engem is,

s lányomat, kit jegyesednek mondtak, bármily

hazugul.

Néked koszorúztam őt föl, nászra hozzád hoztam őt,

s íme, bárd alá vezettem: téged ér majd szégyene,

hogya meg nem mented: mert bár asszonyul nem

igáztad őt,

mondták, hogy e boldogtalan lánynak kedves férje

vagy.

Az álladra, jobb kezedre és anyádra kérek én:

hisz neved volt elveszítóm, megmentóm is az legyen.

Más oltárra, menekülve, mint térdedre, nem lelek;

nincs közelben jóbarátom; Agamemnónról pedig 921 (891-911)

hallottad, mily vakmerő s nyers, én pedig, lásd,

gyöngé nő,

féltelen hajóssereghez jöttem el, mely rosszra kész,

s jóra is, ha úgy akarja. Most, fölém ha nyújtani

védő kart mersz, megmenekszünk, és ha nem mersz,

elveszünk.

KAR

Anyának lenni szent; és nagy varázsa van;

szülötteért mind kész keményen küzdeni.

AKHILLEUSZ

Magas lelkem most mégtovább emelkedik:

bajok közt mérséklettel tud busongani,

s örülni éppúgy, hogya sorsa jót jelent.

Az így gondolkozó halandó tud csupán

az életúton bölcsen s jól haladni át.

Van úgy, hogy édes nem sokat töprengeni,

s van úgy, hogy józan ésszel élni hasznosabb.

És én, akit a legjámborabb ember nevelt,

Kheirón, én megtanultam azt, hogy nyílt legyek.

Az Átriádáknak, hogya jól vezérlenek,

tesszük szavát; s ha nem jól, akkor nem teszem.

Itt s Trója földjén is szabad természetem,

s miként tudom, dárdámmal Arészra dísz hozok.

S téged, szeretteidtől szörnyen szenvedőt,

miként csak ifju harcos férfitől telik,
körükerítve szájalommal, védelek,
s nem fogja az apa letaglózni lányodat,
kit már anyémnek mondtak, mert nem engedem,
hogy férjed ily csalárd cselet szőjön énvelem.
Másként nevem, bár nem ránt kardot ellene,
mészárolná le lányodat; s bár férjurad
a bűnös ebben, én se lennék tiszta már,
ha énmiattam és az én nászom miatt
pusztulna itt e szűzlány szörnyüségesen,
s ámulni-méltón méltatlant szenvedve el.
A legsilányabb lennék Argosz népe közt,
én semmi lennék, s Meneláosz férfiú,
s nem Péleusznak, rossz szellemnek volnék fia,
ha férjed óhajára ölné az én nevem. 922 (912-947)

Néreuszra, kit a tengeri áradat nevelt,
anyám, Thetisz, nemzőapjára esküszöm,
az úr Agamemnón nem érinti lányodat,
még ujjhegyével köntösét sem érheti:
különben város lesz a barbár Szípülosz,
ahonnan két vezérünk törzse származik,
s Phthiának még nevét sem említik sehol.
Keserves lesz a kézmosó-tál és a liszt
Kalkhásznak, a jósnak. Hát ugyan ki és mi a jós,
ki valót ritkán, hazugságot sokat beszél,
amíg szerencsés, és ha már nem, elbukik?
Nem is a nászért - tíz meg tízezer leány
vadászik nászágyamra - nem azért mondom ezt:
de sértve sértett engem Agamemnón király;
nevem miért nem tőlem kérte kölcsön ő
csalétkül a lánynak? Klütaimnésztra énnekem
ideadta volna, mint vejének, szívesen.
S én adtam volna a hadnak, ha csak így jutunk
el Ílionba: nem tagadtam volna meg,
hogy ügyünk segítsem, együtt szálltunk harcra ki.
De most a vezérek semmibevesznek engemet;
velem jót s rosszat tenni, nékik egyremegy.
Megtudja kardom, még mielőtt elérkezünk
Trójába, hogy még itt vértől lesz szennyezett,
ha tőlem bárki elrabolná lányodat.
De légy nyugodt; nagy istenként tűntem föl én
előtted, bár nem az vagyok - de az leszek.

KAR
Magadhoz illőn szóltál, Péleusz gyermeke,
s méltón a tisztos tengeristennőhöz is.

KLÜTAIMNÉSZTRA
Jaj!
Hogyan dicsérjelek se túlsok szóval én,
sem fukar szóval, hogy ne veszítsem el kegyed?
A megdicsért jó emberek, ha túl nagy a
magasztalás, a dicsérőt meggyűlölük.
És szégyelem is e szájalomesdő szózatot
oly korban, mely csak engem sújt, téged kiméi. 923 (948-982)
De van szépsége, hogyha a derék férfiú,

bár távol áll is, védi a sorsverteket.
Szánj meg tehát, mert szánandóan szenvedünk.
Hisz azt reméltem én előbb, hogy vőm leszel:
s üres remény volt: csakhogy néked is hamar
leendő menyegződre baljós jel lehet
az én fölálodozott leányom. Óvakodj!
Szépkezdetű szavadnak szép volt vége is:
csak rajtad áll, akard, s a lányom élni fog.
Kívánod-é, hogy átkarolja térdedet?
Nem szűzhöz illő ez, de hogyha így ítélsz,
eljön, szabad szemmel néz rád s szemérmesen.
Vagy, hogyha nem jön el, s te mégis megsegítség,
maradjon otthon: tiszteljék a tiszta lányt.
De szemérmünknek is csak szükség szab határt.

AKHILLEUSZ

Ne hozd elémbé, asszonyom, leányodat;
minek kihívunk oktalán gyalázkodást?
Az otthoni gondtól mentes sűrű hadsereg
szeret gonosz, csúfszájú szóbeszédeket.
Ha esdve kértek, éppen annyit értek el,
mint hogyha nem; mert úgyis a legfőbb küzdelem
számomra: mindkettőtöket megmentenem.
Hallgass reám, s tudd ez egyet: nem hazug szavam;
hazug szóval ha szólok vagy kijátszalak,
haljak meg; s éljek, ha megmentem lányodat.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Légy boldog, és védd mindig az elhagyottakat!

AKHILLEUSZ

Hallgass reám most, hogy dolgunk rendben legyen.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Mit mondasz evvel? Hisz hallgatnom kell rád.

AKHILLEUSZ

Győzzük meg apját, hogy szándéka jobb legyen.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Jaj, gyáva ő, s a tábort szörnyen rettegi.

AKHILLEUSZ

Lebirkózhatja félelmét az érvelés. 924 (983-1013)

KLÜTAIMNÉSZTRA

Kihűlt reményem; mondd ki mégis, mit tegyek.

AKHILLEUSZ

Esengi előbb, hogy meg ne ölje gyermekét;

s ha ellenállna, akkor énhozzám siess.

Ha esdésedre hajlik, nem kell énnekem
föllépnem, mert hisz így a lány már mentve van.

S én, mint barátanak, néki kedvesebb leszek,

s a hadsereg se szid, ha föltett célomat

nem nyers erővel, érveléssel érem el.

Ha így sikerhez érsz, a kedveseidnek is,

magadnak is jobb lesz, célt érve nélkülüm.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Bölcsen beszéltél. S mint kívánod, úgy teszek.

De lelkem vágyát hogyha el nem érhetem,

hol látlak újra? Merre menjek, én szegény,

bajban-segítő hős kezedre hol lelek?

AKHILLEUSZ

Ott őrködöm, hol majd szükséged lesz reá,
hogy senki se lássa, csüggeteg miként haladsz,
a táboron keresztül: meg ne szégyenítsd
apád házát: Tündareósz nevét se kell
hogy gúnyolják: nagy ő a hellének között.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Legyen. Vezérelj: én teszem parancsodat.
Ha vannak istenek, jutalmat nyersz, mivel
igaz vagy, s hogyha nincsenek, mért fáradunk?

Akhilleusz és Klütaimnésztra külön-külön el

KAR

Be gyönyörű nászdal sivített föl sípokon,
libüai fuvolán, meg a kör-
táncvágyó kitharán, s a Pán
nádhangú furulyáján,
mikor a Pélion ormán át gyönyörű
hajfonatú, aranyos-sarujú
Píeriszek dobogó tánc-
léptekkel Péleusz 925 (1014-1043)
násznapjára siettek,
s Thetiszt s Aiakidészt zengte dicsérő ajkuk
a kentauruszi ormon, erdős
Pélion ligetjén.

S az a Dardanidész, ki Zeusz
ágyán kedves szerető,
meregette arany vegyítő-
kád mélyéről az italt
nekik, a phrux Ganümedész.
S közel, amott a fehér fővenyen
körben kanyarogva nagy
Néreusz lányai ötvenen
járták ünnepi táncuk.

Fenyő-kelevézzel s viruló zöldleveles
koszorúval odajött a lovas
Kentaurusz-csapat: isteni
nászhoz, bakkhoszi borra.

Riadozott a daluk: „Ó, Néreusz hajadon
lánya, fiad születik, ragyogó
csillaga Thesszaliának,
mint múzsáktól-bölcs
Kheirón jóslata mondta,
s kiszáll műrmidonok pajzsviselő, lándzsavető
népével, Priamosz királynak
dúlni büszke várát;
s lesz a teste körül arany
fegyver,* héphaisztoszi mű,
melyet anyja, az istenasszony
ad majd őneki, Thetisz,

aki e hőst szüli majdan."

Ilyen örömtelivé eképp
tették a nagy istenek
híresapju Thetisznek és
Péleusznak lakodalmát. 926 (1044-1079)
De a te fejed, szépfürtű lány, ez a had
koszorúval díszíti, miként
bérci ünőét, ki mély barlangból kiszaladott
- pettyes a háta, szép hibátlan -,
s vérét ontja nyakadnak;
bár nem pásztóri nép nevelt,
és nem pásztorok éneke,
hanem anyád, hogy az Ínakhidák
ékes arája légy.

Hát szeméremnek
és erénynek az arca mit
tehet, mit is ér el?
amikor a kegyeletlené
a hatalom, s az erényt a halan-
dók ellökve lenézik,
s a jogon úr, ami jogtalan.
S nem küzdünk, hogy az istenek
irígysége ne sújtszon.

KLÜTAIMNÉSZTRA

(megjelenik)

Kijöttem otthonomból lesni férjemet,
ki rég elhagyta sátrát s hosszan elmarad.
Szegény leányom bent hever könnyek között,
nyögő s fel-felsikoltó jajpanaszt zokog,
a halálról hallva, melyre apja szánta őt.
De az, kit emlegettem, íme itt jön épp,
Agamemnón, akit, hogy milyen elvetemült saját
vérével szemben, rögtön rajtaérhetünk.

AGAMEMNÓN

(megjelenik)

Léda leánya! jó, hogy sátradon kívül
lellek, s valamit, csak tenéked, mondhatok,
amit menyasszonynak nem illik hallani.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S mi légyen az, mire ily jó alkalom került?

AGAMEMNÓN

Apjával küldd el sátradból leányodat:
a kézmosó-víz már előkészítve vár,
s a tisztító lángokba hintendő dara, 927(1080-1112)
és ott az ünők is, hogy lerogyva a nász előtt
sötét vérükkel engeszteljék Artemiszt.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Be szép szavakkal szólsz, de tetteid bizony
ékes szavakkal mint nevezem, nem tudom.
Jöjj hát ki, lányom, hisz tudod jól, mit kíván
apád; és hozd ki köntösöd redői közt
Oresztészt, csöpp testvéröcsédet, gyermekem.

Iphigeneia megjelenik

Lásd, itt van immár engedelmes gyermeked.
S nevében és nevemben szólni én fogok.

AGAMEMNÓN

Mért sírsz, leányom, mért nem nézel édesen?
Mért szegzed földre fátyol-eltakart szeméd?

KLÜTAIMNÉSZTRA

Jaj!

Hol kezdjem elbeszélni szenvedéseim?
Akárhol: első s legfőbb baj lesz mindegyik,
a végső és a középső is vagy bármelyik.

AGAMEMNÓN

Mi ez? De egyformán beszél az arcotok!
Zilált vonások és zavart tekintetek.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Uram, felelj kérdéseimre férfiként.

AGAMEMNÓN

Kérdezz, kívánom; intened fölösleges.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Megölni készülsz lányodat, leányomat?

AGAMEMNÓN

Ó!

Milyen szörnyű kérdés; mit gyanakszol oktalan?

KLÜTAIMNÉSZTRA

Csak csendesedj!

Először arra válaszolj, mit kérdezek.

AGAMEMNÓN

Illót ha kérdesz, illő lesz a válaszom. 928(1113-1134)

KLÜTAIMNÉSZTRA

Nem kérdek én mást, és ne szólj másról te se.

AGAMEMNÓN

Jaj, Sors, nagy úrnő! Balszerencse! Végzetem!

KLÜTAIMNÉSZTRA

Enyém s övé is: hárman egy sorsot nyögünk.

AGAMEMNÓN

Kit bántottam meg?

KLÜTAIMNÉSZTRA

És ezt tőlem kérdezed?

A csel, mit kieszeltél, ó, be esztelen!

AGAMEMNÓN

(félre)

Elveszttem immár, fölfedezték titkomat!

KLÜTAIMNÉSZTRA

Mindent tudok; hallottam, mit téssz ellenem:

a hallgatásod is mindent bevall nekem,
s e sok nyögésed is. Ne fáradj, szólni kár.

AGAMEMNÓN

Lásd, hallgatok. Hisz a sorscsapást mért kellene
hazug szavakkal szégyen nélkül toldanom?

KLÜTAIMNÉSZTRA

Figyeld tehát mezítelen beszédemet,
mert nem fogunk már rejtvényekben szólni.

Először - mert szemedre először ezt vetem -
erővel tettél asszonyoddá egykoron,
megölted Tantaloszt, az első férjemet,
és élve csaptad földhöz apró magzatom,
emlőimről ádáz erővel tépve le.
Két jó fivérem akkor, Zeusz két gyermeke,
fehér lovon csatára szállt ki ellened;
de ősz apám, Tündareósz, megmentett, mivel
hozzá esengtél, s megtartottad ágyamat.
Engesztelődve így, hozzád s házadhoz is
hű voltam, feddhetetlen, nem tagadhatod.
Bölcsen szolgáltam Aphroditét, házadat
növeltem: örömmel léphettél be ajtaján,
s boldog-nyugodtan léphettél ki mindig is.
Be ritka zsákmányul szerezhetsz férfiú
ilyen asszonyt: mert silány nőt nyerni nem nehéz. 929(1135-1163)

Szülted neked három leányt* s e kisfiút,
s most egyiküktől megrabolni vagy merész.
S ha tán megkérdi bárki, mért ölt meg őt,
mondd, mit felelsz rá? Vagy helyetted mondjam én?
Hogy Meneláosz visszakapja Helenét.
Rossz asszonyért szép díjul-adni gyermekünk!
Legútáltabbért azt, mi legdrágább nekünk.
Ha hadba indulsz és otthonhagysz engemet,
s az otthonodtól oly soká távolmaradsz,
mit vélsz, a házban mily szívvel tartózkodom,
mikor ott majd üresen látom lányom székeit,
üresen lányszobáit, s könnyeim között
ülök magamban, egyre csak siratva őt:
„Apád, ki nemzett, ölt le téged, gyermekem,
ő maga ölt meg, nem más, nem másnak keze,
a házban ily bosszú-adósságot hagyott.”
Csak csöpp ürügyre kell találni egykoron,
hogy én magam s a többi, élő, gyermekem
aként fogadjunk majd, miként illik s való.*
Ne kényszeríts, az istenekre, végülis
gonosznak lennem hozzád, s rossz ne légy te se.
Jól van:
feláldozod leányod; s majd imát melyet
mondasz, mi jót kérsz, meggyilkolva gyermeked?
Gyász-visszatérést, hisz rút volt a távozás?
S jogos lehetne áldást esdenem reád?
Azt kéne hinnem, minden isten esztelen,
ha gyilkosokra tőlük áldást esdenénk.
S lakodba térve, tán ölelnéd sarjaid?
Nincs rá jogod. Melyik gyermeked néz reád,
ha egyiküket már a halálnak adtad át?
Gondolsz-e erre? Vagy fejedben más se jár,
csak kormánypálcád és a hadvezérkedés?
De jog szerint ezt kellett volna mondanod:
„Phrüg földre vágytok szállni, hellén harcosok?
Sors döntse el hát, kinek haljon gyermeke.”
Méltányos így lett volna ez, nem hogy magad

kináld nekik leváogatásra lányodat. 930(1164-1200)

Vagy Meneláosz ölhetné meg Hermionét
az anyjéért. Hisz az ő ügyük ez. Most én, aki
megóvtam híven ágyad, lányom vesszem el,
és ő, a hűtlen, ő Spártába térve meg,
lányával éljen, és tovább is boldogan?
Nohát felelj, ha nem jól szoltam bármit is;
de hogyha jól, térj észre, meg ne öld a te
s az én leányom, mert józan csak így lehetsz.

KAR

Hallgass rá: gyermekünket szép megmenteni,
Agamemnón. Senki ezt szemedre nem veti.

ÍPHIGENEIA

Apám, ha Orpheusz hangján tudnék szólani,
s varázs-szavam követni hívna szirteket,
s beszéddel bírnék elbűvölni bárkit is,
megtenném. Csakhogy, lásd, egész művészetem
a könny, hát ezt adom csak, mert csak ezt tudom:
Térdedre mint olajfa-gallyat kulcsolom
e testet, melyet, lásd, tenéked szült anyám:
ne ölj időm előtt le: édes látni a fényt,
tekintetem ne kényszerítsd a föld alá.
Az első voltam én, ki apának hívtalak,
s te gyermekednek: térdeden ringott e test,
és gyöngéden becéztelek, s te engemet.
Ezt mondogattad: „Én leányom, látlak-e
egy férfi otthonában egykor boldogan,
hogy élsz s virulsz, s hogy hozzám méltó lesz sorod?”
S én így feleltem, ujjaimmal álladat
kulcsolva át, min most is esdve csüng kezem:
„S én néked mit kívánjak? Majd ha agg leszel,
a házamban fogadlak-é vendégemül,
s hogy fölneveltél, meghálálom gondjaid?”
E szók emlékét híven őrzöm én ma is;
te elfeledted őket, és megölni vágysz.
Ne tedd: Pelopszra és Átreusz apádra, ne!
s anyámra itt, ki szült egykor kínok között,
s ki most másodszer érzi értem ezt a kínt.
Mi dolgom van Parisz nászával énnekem?
Mi Helenével? Mért az én vesztémre jött? 931 (1201-1237)
Nézz hát rám, adj egy csókot, egy tekintetet,
halálban is hogy rólad emlékem legyen,
ha meg nem indulsz most az esdeklésemen.
Öcsém, kicsiny vagy, kedvesednek csöpp segély,
mégis zokogj velem, s apánkhoz így esengj,
hogy nénéd meg ne ölje: részvét él a csöpp
gyerekekben is, megérzi, mi a szenvedés.
Nézd: néma ajkkal is miként esd, nézd, apám!
Riadjon vissza szíved, szánd meg életem.
Állad simítva kérlel így két kedvesed:
a csöpp fiú s az immár fölserdült leány.
Legyőz minden beszédet ez az egy sikoly:
az embernek legédesebb a napsugár,
a halál semmi: örült, aki halni vágy,

még a rút élet is szebb, mint a szép halál.

KAR

Nyomorult Helené! Miattad és nászod miatt
az Átreusz-sarj és lánya közt kemény a harc.

AGAMEMNÓN

Én jól tudom, mi kér szálnalmat és mi nem,
a gyermekeim szeretem: őrült nem vagyok.
Szörnyű, hogy ezt kell nékem mernem, asszonyom!
Szörnyű az is, ha nem teszem: kényszer kötöz.
Látod miképpen vesztegel s mily nagy sereg,
a hellén gályahad hány ércmezű ura,
ki Ílion bástyáit el nem érheti,
ha föl nem áldozlak, mint Kalkhász mondta ki,
és Trója híres sáncát nem ronthatja szét.
A hellének hadát dühös vágy szállta meg,
hogy a barbár földre most rögtön hajózzanak,
s hellén nők rablásának véget vessenek.
Levágják otthon lányaimat, titeket
s engem, ha az istennő parancsát megszegem.
Nem Meneláosz igaz le engem, gyermekem,
és nem is az ő kívánságára jöttem el,
de Hellaszéra! és - akarom vagy nem - parancs
téged feláldoznom: s mint gyengébb, engedek.
Lányom, szabadnak kell hazánknak lennie, 932 (1238-1273)
mint rajtad s rajtam áll, hogy barbár orv-erő
ne sérthessen rablással hellén ágyakat.

(El)

KLÜTAIMNÉSZTRA

Lányom, ó! Asszonyok!

Ó, jaj, a haláloed leteper!

Jaj, elhagy apád, s a halálnak ad át!

ÍPHIGENEIA

Jaj, anyám, ó, jaj! Ugyanezt sírom,
ugyanez hullt ránk, ugyanegy a csapás.

Nem sugaraz rám

többé ez a nap, nem enyém már.

Ó, jaj nekem!

Phrügia hólepte völgye* s Ída
hegye, hova Priamosz kitette csecsemő gyerekét

anyjától elszakítva őt,

hogy odavesszen e kicsiny gyerek,

Parisz, akit a phrüg

város népe "Ídai", "Ídai" néven nevezett.

Bár soha ne lakott volna

csordapásztorként e gyermek

Parisz ott a

tiszta patak partján, hol a nimfák

forrása fennen fénylik

és a zsengevirágú

rét és azon a rózsa

meg a jácint, mit az istennők letépnék.

Egykor oda Pallasz sietett

és a ravasz szép Küprisiz,

s Héra, s Hermész,

a Zeusz követe;
büszkélkedett Küprisz a vággyal,
Pallasz pedig a lándzsával,
Héra avval, hogy Zeusz-úrnak
ágya övé is,
iszonyu volt a vizály közöttük
szépségük fölött - és ez rám halált
s a danaoszoknak hírnevet hozott, leányok! 933 (1274-1310)
Áldozatul fogad engem Ílionért Artemisz.
S az, aki nemzett engem,
nyomorultat, jaj, anyám,
elmegy innen és elárul.
Ó, én boldogtalan, miért
láttam a szörnyü gyász-Helenét,
megölnek engem, meghalok,
vétkes apám vétkes csapásai alatt.

Bár ne fogadta volna be Aulisz
écorru gályáit e hadnak,
inkább Trója várához
küldené evező-szárnyakon,
s Euriposzra Zeusz soha
szembefúvó szelet ne küldött
volna; más halandóknak meg
vitorlavidítót,
egynek a búra s vesztegelésre
másnak a hullámon szökelésre,
és kifutásra.

Jaj, nyomorult, nyomorult a mi egynapigélő
emberi fajtánk, a kényszerűség terhet
rak reánk örökön.

Ó, jaj!

Iszonyu kínokat, iszonyu szenvedést
hoztál a danaidákra, Tündareósz-leány.

KAR

Bizony, hogy szánlak jajkeserves sorsodért,
ó, bár ne zúdult volna rád ilyen csapás!

ÍPHIGENEIA

Nézd, szülőanyám, milyen sok harcos férfi jön felénk.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Köztük van, akihez te jöttél, az istennő magzata.

ÍPHIGENEIA

Nyissatok, leányok, ajtót, testemet hadd rejtem el.

KLÜTAIMNÉSZTRA Mért futsz, lányom?

ÍPHIGENEIA

Akhilleusztól, ránézni is szégyegek. 934(1311-1341)

KLÜTAIMNÉSZTRA

S mondd, miért?

ÍPHIGENEIA

Mert szégyen éget meg hiúsult
nászomért.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Íly csapás közt a szemérmes érzelenek nincs helye:

csak maradj, a méltóságunk el nem vész, ha tudhatunk...

AKHILLEUSZ

(megjelenik)

Jaj, szegény nő, Léda lánya!

KLÜTAIMNÉSZTRA

Nem hazug név, így igaz.

AKHILLEUSZ

Szörnyűmód zúg künn a tábor.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Mért zajong, mondd

meg nekem.

AKHILLEUSZ

Lányodért.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Baljós madárként röppen ajkadról a szó.

AKHILLEUSZ

Hogy le kell őt vágni!

KLÜTAIMNÉSZTRA

És nincs *egy*, ki szólna ellenük?

AKHILLEUSZ

Még magam is veszélybe kerültem.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Mily veszélybe,

szólj, barát.

AKHILLEUSZ

Hogy kövekkel összetörnek.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Mert kiáltál lányoméért?

AKHILLEUSZ

Épp azért.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S kezét emelni rád vajon ki volt merész?

AKHILLEUSZ

Mind a hellén.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S hol maradtak akkor mürmidónjaid?

AKHILLEUSZ

Ők rontottak rám először.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Itt a végünk, gyermekem. 935 (1342-1353)

AKHILLEUSZ

Nászba-bódultnak neveztek.

KLÜTAIMNÉSZTRA

És mi volt a válaszod?

AKHILLEUSZ

Hogy ne öljék meg, ki nékem asszonyom lesz.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Így való!

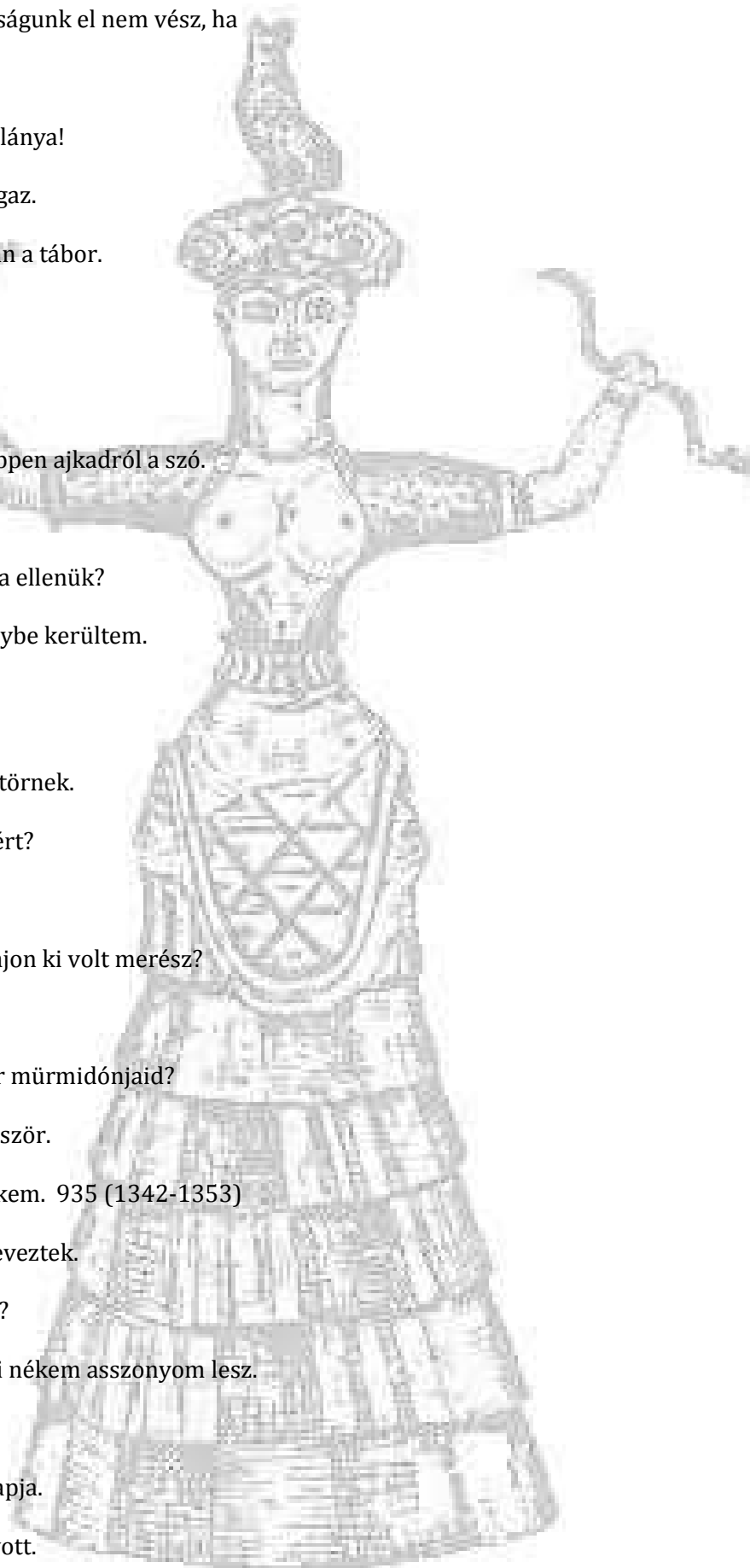
AKHILLEUSZ

Kit megígért nékem apja.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S Argoszunkból elhívott.

AKHILLEUSZ

S elnyomott a lárma engem.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Iszonyu rossz a nagy
tömeg.

AKHILLEUSZ

Mindemellett megsegítlek.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Oly sok ellen vívsz magad?

AKHILLEUSZ

Íme, hozzák fegyverem már.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Vidd sikerre tervedet.

AKHILLEUSZ

Megteszem, hidd.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Így tehát már nem dőfik le lányomat?

AKHILLEUSZ

Míg élek, nem.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S ki lesz, ki eljön elragadni tőlem őt?

AKHILLEUSZ

Ezrek is! Vezér: Odüsszeusz.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Szíszüphosznak fajzata?

AKHILLEUSZ

Éppen ő.

KLÜTAIMNÉSZTRA

És maga akarja, vagy a tábor rendeli?

AKHILLEUSZ

Küldik, és ő szívesen jön.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Ölni, szörnyü küldetés!

AKHILLEUSZ

Útját állom. 936 (1354-1365)

KLÜTAIMNÉSZTRA

És ha nem megy, elrabolja akkor is?

AKHILLEUSZ

Megragadja szőke fürtjét.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S akkor én, mondd, mit

tegyek?

AKHILLEUSZ

Fond karoddal át a lányod.

KLÜTAIMNÉSZTRA

El nem vész, ha ez segít!

AKHILLEUSZ

Ott a szó már kardomé lesz.

ÍPHIGENEIA

Hallgassatok rám, anyám:

hitvesedre haragudnod, látom én, hogy hasztalan;

azt, mi úgyis győzhetetlen, már legyőznünk nem lehet.

Illik bár, hogy megdicséjünk új barátunk hős szívét,

mégis arra kell vigyáznod, meg ne szólja őt a had,

úgy se juthatunk mi többre, ő pedig csak vészbe hull.

Halld, anyám, mi gondolat szállt, míg töprengtem,
énbelém:
meg kell hálnom, így döntöttem, ámde azt kívánom, ez
dicsőségben történjék meg, rút haragtól mentesen.
Együtt vizsgálj meg velem most, anyám, hogy jól
szólok-e.

Most a nagy Hellász egészen csak reám néz: rajtam áll,
útrakelnek-é hajóink, porbahull-e Phrúgia,
és hogy asszonyainkat eztán barbár ne rabolja el,
boldog hellén otthonunkból, ha egyszer már meglakolt
szégyenéért Helenének, akit Parisz elrabolt.

Ezt, ha meghalok, kivívom mind - s ezért a hírnevem,
mint azé, ki megmentette Hellászt, boldog s nagy
marad.

Életemhez ragaszkodni mért akarnék oly nagyon?
Hisz nemcsak magadnak születtél - egész Hellászé
vagyok!

Férfiak bizony sokeezren, pajzsbaborított férfiak,
és evezve sok-sok ezren, mert hazájuk szenvedett,
bátrak az ellenségre törni és meghalni Hellaszért:
s mindezt meghiusítsa most az én egyetlen életem?
Hol az igazság? Árva szót is szólhatunk-e ellene? 937 (1365-1391)

S hogy most végül erre térjünk: nem szabad ennek a
férfinak

minden argoszi ellen víva vesznie itt egy nő miatt.
Mert egyetlen férfi méltóbb élni, mint nő tízezer.

És ha Artemisz kívánja áldozatnak testemet,
én, halandó lány, az istennőnek álljak ellene?

Nem lehet! Hellén hazámnak áldozom fel testemet.
Öljetek meg, s Trója vesszen. Ez lesz majd emlékjelem
hosszan-élő, és a nászom, sarjadékom, hírnevem.
Hellén légyen úr a barbár fölött, nem hellén fölött
a barbár, anyám: mivelhogy szolganép az, s ez szabad.

KAR

Amit te mondasz, ifju lány, dicső s igaz;
az istennő szándéka és sorsod nem az.

AKHILLEUSZ

Agamemnón lánya, engem egy istenség, tudom,
boldoggá tett volna, ha te vagy asszonyom.
Irigylem érted Hellászt, téged Hellaszért.
Mert ékes és hazánkhoz méltó volt szavad:
nem küzdesz isten ellen, hisz hatalmasabb;
töprengve: jónak tartod azt, mi kényszerű.
De mégnagyobb vágy száll meg nászt ülnöm veled,
most, hogy már láttam ily nemes természeted.

Lásd, vágyom rá, hogy jót tegyek veled, s haza
vigyelek el innen; nagy kín volna, tudja meg
Thetisz! ha téged küzdve meg nem mentelek;
gondold meg, milyen szörnyű nagy baj a halál.

ÍPHIGENEIA

Kimondom én, nem tartok immár semmitől:
a Tündareósz-lány, szép testével, elég csatát,
elég ölést indít a férfiak között;
értem te, vendég-jóbarát, ne halj, ne ölj.

De hagyd hazámat mentenem, ha menthetem.

AKHILLEUSZ

Ó, büszke szép törekvés! Nincs már több szavam,
ha néked így tetszik, ha elméd ily nemes:
miért ne mondhatnám ki nyíltan, ami igaz?
Mégis, hiszen még meggondolhatod magad,
kivánom, lásd mindazt, miről most szólok én: 938 (1392-1425)
oltárközeibe indulok fegyverzetem
helyezni, mert hogy meghalj, el nem tűrhetem.
E szómmal tán még magad is élni fogsz hamar,
mikor közel látod nyakadhoz már a kést.
Bizony nem hagylak elpusztulni oktalan:
de Artemisznak szentélyéhez indulok
e fegyverekkel, ott lesem ki jöttöd.

(El)

ÍPHIGENEIA

Anyám, mért ázik néma könnytől két szemed?

KLÜTAIMNÉSZTRA

Van épp elég oka bús szivemnek fájni.

ÍPHIGENEIA

Hallgass, ne gyöngíts, inkább tedd meg ezt nekem...

KLÜTAIMNÉSZTRA

Mit, gyermekek? Nem sértelek meg semmivel.

ÍPHIGENEIA

Ne nyess hajadból egyetlen fürtöt se le,
ne öltö testedre éjsötét gyászos ruhát.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Hogy mondhatod, lányom? Mikor elvesztelek?

ÍPHIGENEIA

Nem! Élek én, s örök dicsőségem leszek.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Mit mondasz? Nem kell hát gyászolnom lelkedet?

ÍPHIGENEIA

Nem, semmiképpen! Sírhalom se kell nekem.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Hogyan? Ki meghal, arra sírdomb nem borul?

ÍPHIGENEIA

A Zeus-leány oltára lesz a sírjelem.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Hát hallgatok rád, gyermekek, hisz jól beszélsz.

ÍPHIGENEIA

Mint az, ki boldog és hazáját élteti.

KLÜTAIMNÉSZTRA

S a húgaidnak tőled, mondd, mi hírt vigyek?

ÍPHIGENEIA

Velük se öltess értem éjszínű ruhát. 939 (1426-1448)

KLÜTAIMNÉSZTRA

A szűzeknek mi jó szót küldesz általam?

ÍPHIGENEIA

Áldásomat. S Oresztészt férfivá neveld.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Öleld meg őt, mert most utólszor láthatod.

ÍPHIGENEIA

(Oresztészhez)

Segítettél, amennyire tudtál, édesem!
KLÜTAIMNÉSZTRA
S van-é, mit Argoszban szeretnél hogy tegyek?
ÍPHIGENEIA

Azt, hogy ne gyűlöld majd apámat, férjedet.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Szörnyű csatákat kell még érted állnia!

ÍPHIGENEIA

Nem önként pusztított el engem: Hellaszért.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Csellel, silányul, Átreuszhoz méltatlanul.

ÍPHIGENEIA

Ki vezet el hát, mielőtt megtépnék hajam?

KLÜTAIMNÉSZTRA

Én megyek veled...

ÍPHIGENEIA

Ne te jőjj, nem helyes szavad.

KLÜTAIMNÉSZTRA

...lepled szorosán fogva.

ÍPHIGENEIA

Hallgass rám, anyám,

s maradj, mert hozzám s hozzád jobban illik így.

Apámnak egy szolgálja kíséren-vigyen

az istennő rétéjére, hol késük levág.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Elmégy, leányom?

ÍPHIGENEIA

S vissza nem jövök soha.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Anyádtól elmégy?

ÍPHIGENEIA

S lásd, ilyen méltatlanul.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Megállj, ne hagyj el!

ÍPHIGENEIA

Sírni nem hagylak tovább. 940 (1449-1466)

Klütaimnésztra bemegy a sátorba

S ti, zsenge lányok, Artemiszhoz zengjetelek,
Zeusz gyermekéhez háladalt a hulltomért,
a gyógyulás dalát: hazánkra jó jelül.

Hozzon kosarat valaki, lengjen lángja már
a tisztító darának, fogja jobbkeze
apámnak ott az oltárt: én üdvöt hozok
Hellásznak és győzelmet, íme, indulok.

Vigyetek engem, ílion-
s Phrügia-hóditó szüzet.

Sokasodik a koszoru a fejemen,
körülovezi a hajamat;
tisztá víz bugyogjon.

Táncoljatok körül szentélyt meg oltárt,
szűzi úrnő Artemiszt,

boldog istennőt: a véremmel, ha kell,
áldozat, én, lemosom
azt az isten-átkot.

Ó, édesanyám, te nagy úrnő, néked adom az én
könnyeimet, te fogadd:

az oltárhoz könny nem való.

Ujjongjatok velem, szüzek,
legyen a dalban Artemisz,
szemben a khalkiszi parttal,
ahol a hadiszerek miattam,
az élő fegyverek auliszi szűk
öbölben vesztegelnek.

Szülőanyám, pelaszg föld, üdv neked,
és üdv neked, dajkám, Mükéné!

KAR

Perszeusz várát kiáltod-é,
melyet küklópszi kéz emelt?

ÍPHIGENEIA

Hellász fényévé tettetek:
hát meghalok s nem rettegek.

KAR

Dicsőséged sosem hagy el. 941 (1467-1504)

ÍPHIGENEIA

Üdv, üdv neked,
fáklyahordó Nappal! apánk,
Zeusz sugara! Mi odaát
másik új életet, s végzetet mást lelünk.
Drága fényem, üdv neked. Derülj, derülj!

(E1)

KAR

Nézzetek rá: Ílion
s Phrúgia hódítója ő,
mint lépdél, koszoru van a fején,
bugyog a víz, tiszta víz locsolja;
a kegyetlen istennő
oltárát vére cseppjeivel
meghinti, és saját karcsú nyakát, mikor
levágják.

Vízharmit apádtól,
a szent forrásvíz vár reád, leány,
s az akhájok Íliont
dúltni áhító hada.

Kérjük Zeusz lánygyermekét,
az istenek közt úrnő Artemiszt, hogy
érte sorsunk jó legyen.

Ó, istennő, kit emberáldozat
gyönyörködtet, küldd Phrúgia
földjére hellén hadunk,
s Trója csalárd magasára, s te tedd,
Agamemnón fegyverét és
ezt a hazát ragyogó koszorú
ékesítse, ragyogjon
az örök ékes hír homlokán fenn.

HÍRNÖK

(megjelenik)

Ó, Tündaréosz lánya, Klütaimnésztra, kelj,
elő a sátorodból, s szómra jól figyelj!

KLÜTAIMNÉSZTRA

(megjelenik)

Kiáltásod hallottam; íme, itt vagyok,
zavartan, én szegény, lesújt a félelem,
hogy tán egy új csapásról hoztál hírt nekem,
hisz épp elég vert már. 942 (1505-1537)

HÍRNÖK

Lányodról vágyom én
csodálatos, félelmes új hírt szólani.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Ne várakoztass, mondd, amily hamar tudod.

HÍRNÖK

Úrnóm, te kedves, mindent megtudsz pontosan.
Kezdetől mondom el, hacsak kábult eszem
míg szólalok, meg nem zavarja nyelvemet.
Mikor megérkeztünk a Zeusz-lány Artemisz
füves-virágos berkéhez, hol már fölállt
az egybegyűlt akhájok teljes nagy hada,
vezetve lányod - az argosziak tömege
tüstént körénk gyűlt. Agamemnón úr pedig,
meglátva lányát, amint a mezőre halni lép,
följajdult, fejét elfordítva könnyezett,
szemét meg arcát leple mögé rejtve el.
A lány pedig, megállva apjához közel,
így szólt: „Apám, tekints rám, íme itt vagyok,
s a testemet hazám üdvéért átadom,
s Hellász egész földjének üdvéért, magam,
önként, hogy isten-oltárhoz vezessenek,
föláldozásra, ha ezt kérte az ég szava.
Legyen szerencsétek, ha rajtam áll, s legyen
győztes dzsídátok, térjetekek meg győztesen.
De hozzám egy se érjen Argosz harcosa:
erősszívűen, csöndben nyújtom át nyakam.”
Ezt mondta, és bámulta minden hallgató
nemes lelkét a szűznek és merész szívét.
Középre állt most Talthübiosz, mint tiszte volt,
s a hadnak áhitatteli csöndet hirdetett;
Kalkhász, a jóspap, ekkor aranykosár fölé
emelte éles kardvasát, kirántva a
hüvelyéből, aztán megkoszorúzta a zsenge leányt.
Péleusz fia az istennő oltára körül
kosárral és tisztító vízzel kört futott,
majd így kiáltott: „Zeusz leánya, vadölő,*
az éj homályon át sugárfényt görgető,
fogadd el ezt az áldozatot, mit átadunk,
akháj sereg mi, s éppúgy Agamemnón urunk, 943 (1537-1573)
a szűzi nyaknak tiszta vérét elfogadd,
s hajórajunknak adj töretlen jó utat,
s hogy Trója várát harcilándzsánk megvegye.”
A két Átreida földre nézett, s mind a had.

A pap pedig kardját emelve, esdekelt,
s a gégét nézte, hogy hová sújtson vele.
Szivembe akkor nem kis fájdalom hatolt,
főhajtva álltam; s íme hirtelen csoda!
Mindenki jól hallotta, mint csapott le a kés,
de senki se látta, földbe hol süllyedt a szűz.
A pap kiált, visszhangzik rá a hadsereg,
látván csodát, melyet csak isten küldhetett,
nem is reméltet, mit ki lát, még az se hisz.
A földön ott egy vergődő szarvas feküdt,
hatalmas és már messziről meglátható,
s az istennő oltárát vére lepte el.
S Kalkhász, gondold el, mily örömmel szólhatott:
„Ó, egyesült akháj hadunk vezérei,
nézzétek ezt az áldozatot, melyet Artemisz
oltárra tett: hegyek szökellő szarvasát!
Ezt szívesebben várja, mint a gyöngye lányt,
ne fertőztesse oltárát a büszke vér.
Kegyelmesen fogadta, s immár jószelű
utat kínál, hogy megrohanjuk Íliont.
Hát szedje össze lelkét most minden hajós;
gályákra föl! Mert még a mai nap kell nekünk
Aulisz kanyargós öblét elhagynunk, s tovább
Aigeusz vizét átszelnünk.” És azután, mikor
az állat elhamvadt már Héphasztosz tüzén,
még esdekelt, hogy vissza is érvünk boldogan.
Agamemnón küldött, hírüladnom ezt neked,
hogy az istenektől mily sors érte lányodat,
s hogy híre Hellász-szerte már sose sorvad el.
Ott voltam, láttam, így beszélem el neked:
az istenekhez szállt a lány kétségtelen.
Ne búslakodj, s férjedre bosszúd félretedd:
az istenek útja rejtett-váratlan nekünk;
megmentik ők, akit szeretnek! Ím, e nap
meghalni s látva-látni látta lányodat. 944 (1574-1612)

KAR

Míly édes örömmel hallom tőle ezt a hírt:
leányod így hát él az istenek között.

KLÜTAIMNÉSZTRA

Lányom, mely isten ragadott el?
Mílynevű vagy most? S vajjon nem
vigaszul mondják ezt a hiú hírt, hogy
érted fájó gyászom szűnhessen?

KAR

Itt jó Agamemnón az úr, hozzád,
és épp ezt kívánja hírülhozni.

AGAMEMNÓN

(megjelenik)

Minket leányunk boldoggá tesz, asszonyom:
valóban istenek között kapott helyet.
E zsenge borjacskát öleld öledbe hát,
s hazánkba térj; mert vízreszállni kész a had.
Élj boldogan! Soká lesz, hogy köszöntelek
Trójából visszatérve. Élj hát boldogan.

KAR

Boldogan, Átreidész, érd el a phrúg mezőt,
boldogan éj ide vissza,
hozz Trója alól gyönyörű hadizsákmányt. 945 (1613-1629)

UTÓSZÓ

Az athéni év nyáron kezdődött. Ekkor léptek hivatalba az évente változó állami tisztviselők, így az állam kilenc vezető tisztségviselője, az arkhónok. Az első arkhónnak volt kötelessége, hogy nem sokkal hivatalba lépése után kijelölje a pályázók közül azt a három tragédiaköltőt, akinek „kart ad”, vagyis aki számára kijelöl egy-egy gazdag polgárt, hogy az szolgálatát, leiturgiaképpen vállalja a drámákban nélkülözhetetlen kar kiállításának és általában a dráma előadásának költségeit. A költőknek ekkor még nem kellett a kész darabot benyújtaniuk, csak annak vázlatát. Azt, hogy az arkhón milyen alapon választott a pályázók közül, nem tudjuk. Az i. e. 456. év nyarán egy húsz és harminc év közötti fiatal költő folyamodott azért, hogy az arkhón biztosítsa a következő tavaszi, tehát a mi időszámításunk szerint már 455. évi drámai versenyeken darabjának az előadását. Így került színre egy tetralógia (három tragédiából és egy derűs, ún. szatírlátékból álló műcsoport), melynek egyik darabja a *Peliasz leányai* címet viselte (hogy melyek voltak a többi darabok, nem tudjuk). A mű megbukott, költője a három pályázó közül csak a harmadik díjat kapta. Így indult az i. e. 5. századi három nagy athéni tragédiaíró közül a legfiatalabbiknak, Euripidésznek a pályája, s még sokáig kellett várnia, míg végre a versenybírák első díjjal tüntették ki.

Életére vonatkozólag édeskevés a megbízható adat. Születését az időbeli egybeeséseket kedvelő, s - kivált pontos adatok híján - ennek érdekében olykor kissé szabadon eljáró ókori irodalomtörténeti hagyomány a görög-perzsa háborúk döntő tengeri ütközetének, a szalamiszi csatának a napjára tette (480. szept.), így kapcsolván össze a három nagy tragédiaköltő életének egy-egy nevezetes mozzanatát: [949]

Aiszkhülosz mint férfi vett részt a csatában, Szophoklész pedig mint ifjú a győzelmi kartáncot vezette. Más, talán megbízhatóbb forrás i. e. 484-re teszi a költő születésének idejét. A komédiaírók egyebek közt azzal csúfolták Euripidészt, hogy anyja, Kleitó zöldségeskofa, apja, Mnészar-khosz vagy Mnészarkhidész pedig szatócs volt, hitelt azonban azoknak a forrásoknak adhatunk, melyek előkelő családból származónak mondják. Gondolkodására erősen hatottak kora felvilágosult szellemi áramlatai, a szofisták és Szókratész, akikkel, személyes barátságban állott. Egész életében Athénban és környékén élt, csak élete vége felé, i. e. 408-ban hagyta el hazáját, hogy Arkhelaosz király meghívását elfogadva a makedón udvarban telepedjék le. Nem sokáig élvezte azonban a király vendégszeretetét, mert 407-406 telén meghalt. Később halálát is körülfonta a mendemonda: egyesek szerint kutyák tépték szét, mások szerint feldühödött nők ölték meg a nőgyűlölőnek tartott költőt.

A közönség nem kényeztette túlságosan el életében Euripidészt: a drámai versenyeken összesen öt ízben kapta meg az első díjat, ebből is az utolsót már csak halála után bemutatott tetralógiájával, s (ha 480-ban született) csaknem negyvenéves volt, mikor első győzelmét aratta. Abból a több mint kilencven drámából, melyet írt, tizennyolc maradt ránk, meg a neki tulajdonított, de aligha tőle való *Rhészosz*. E tizennyolc darab közt az egyik a valószínűleg 413 körül bemutatott *Küklópsz*, az egyetlen teljes egészében megőrződött szatírláték. Többi darabjaiból is ismerünk, elsősorban idézetek formájában, töredékeket.

Hogy a *Peliasz leányai* után milyen darabokat írt, nem tudjuk; hogy i. e. 441-ben melyik művével nyerte el első ízben életében az első díjat a versenyeken, nem tudjuk. Az első biztosan keltezhető, fennmaradt művét, az *Alkész-tisz-t* 438-ban mutatták be, s a tetralógiában a negyedik helyet foglalta el, azt tehát, ahol a három tragédia után általában a szatíldráma szokott következni. Euripidész darabjában nem szerepelnek szatüroszok, a darab mégis megfelel a szatírláték funkciójának.

A tragédia ugyanis valószínűleg egy sajátos jellegű, [950] folklorisztikus műfajból fejlődött ki. Minden társadalom kialakítja a maga hivatalos erkölcsi, magatartásbeli, nyelvi stb. értékrendjét, a magasabb rendű értékektől az alacsonyabbakon át a hivatalosan értéktelenségeknek tartott elemekig. Vannak azonban olyan alkalmak, ünnepek, amikor ezt az értékhierarchiát fel lehet függeszteni, a hivatalos értékrend mellé oda lehet tenni a „másik oldalt”, s amikor így az egyébként különféle rangú értékek egyenrangúakként kerülnek egymás mellé, megfelelően a

valóságnak, ahol olyan dolgok, melyek egy bizonyos (hivatalos) összefüggésben megvetendőek, szégyellendőek, más összefüggésben értékesek, élvezetesek - és fordítva. A farsang, a karnevál, a szilveszter világképe ez, mely elfogadja a világ sokértékű voltát magatartásbeli, nyelvi stb. vonatkozásokban egyaránt, s így nem egyszerűen a hivatalos értékek kifigurázása, hanem *minden* egyértelmű és abszolút értéknek hirdetett viszonylagossá tétele, annak bemutatása vagy inkább megélése, hogy a valóság sokkal gazdagabb, színesebb, semmint hogy azt valamilyen egyetlen értékrendszer, legyen az „hivatalos” vagy „ellenzéki”, teljesen kifejezhetné. A tragédia ezt a sokértékű, soknyelvű, alapjában derűs világképet alakította komollyá, többé-kevésbé *egy* érték-rendszerűvé, a „másik oldal” kifejezésére, a viszonylagosság érzékeltetésére pedig egy új műfaj fejlődött ki, a szatírdráma, melynek tehát éppen az volt a feladata, hogy az egyértékűséget megkérdőjelezve egy másik értékrendet mutasson be mint a tragédia világképének értékrendszerével egyenrangút.

Az *Alkésztisz* is éppen az értékeknek ezt a viszonylagos, változó voltát juttatja kifejezésre. Elég a darab alapkérdésére emlékeztetni: élni, hagyva más meghalni, vagy meghalni, hagyva más élni. Dönteni kell, és sem Admétosz, sem Alkésztisz nem valamilyen abszolút, isteni világrendből, értékrendszerből kiindulva vagy ahhoz igazodva dönt, hanem mindkettő azt választja, amit az adott helyzetben, pillanatnyilag, emberi megfontolásokból kiindulva jónak, jobbnak, értékesebbnek tartott. Admétosz úgy látta, az élet értékesebb, azt választotta, hogy tovább éljen - más élete árán. Mikor azonban Alkésztisz meghalt, kiderült, hogy [951] Admétosz értékítélete rossz volt, életét ugyan megtartotta, de elvesztette azokat az értékeket, melyek életének értelmet adhattak volna. Alkésztisz a halált választotta, mert nem akart férjétől elszakadva, elárvult gyermekekkel élni. Eleinte az ő sorsa látszott sajnálatra méltóbbnak, azután a körülmények megváltoztak, s kiderült, hogy ez az irigylésre méltó. Euripidész azonban Alkésztisz alakján keresztül sem sugall egyértelmű, ellentmondásmentes értékrendszert: Alkésztisz önfeláldozásával boldoggá akarta tenni Admétoszt, Admétosz azonban nem lett boldog. Végül persze minden jóra fordul, s úgy látszik, a kérdés megoldódott. De csak Alkésztisz és Admétosz kérdése. Héraklész, miután megküzdött a Halállal Alkésztiszért, megy tovább, hogy újabb életveszedelemmel nézzen farkasszemet. Az élet a tivornya és a halállal való szembenézés szélsőségeinek ellentéte közt feszül, mint Héraklész élete, s minden megoldás csak átmeneti. Az Admétosz és Alkésztisz esete is? 431-ben mutatták be a következő fennmaradt Euripidész-drámát, a *Médeiá-t*, mely újra csak harmadik díjat kapott. Valószínűleg a közbeeső időszakban került színre a *Hippolitosz* első változata, mely zajosan megbukott, s melyet azután a költő 428-ban átdolgozva vitt színre, ezúttal az első díjat nyervén vele. Mindkét mű a szenvedély és értelem összeütközésének nagy drámája. Iaszón eltaszítja Médeiát, hogy új házasságot kössön. Eljárásában semmi kivetnivaló sincs a görög jogrend szerint, mely a nőnek szinte semmi jogot nem biztosított. Médeia azonban nem fogadja el ezt a jogrendet, mint ahogy nem jelent neki semmit az Iaszón által felemlegetett hírnév sem, a görög erkölcsi értékrendnek ez a sarkköve, hanem Iaszón jogszerű eljárása hatására az iránta érzett szenvedélyes szerelem ugyanolyan szenvedélyes gyűlöletbe csap át, s bosszút áll, szenvedélyeset, pusztítót és önpusztítót. Nemcsak az új feleséget öli meg, hanem tulajdon gyermekeit is. „Tudom, hogy szörnyű bűn, amit merészelek, de elmémnél hatalmasabb a szenvedély.” Aiszkhülosz a kérdéseket megoldót, az emberré tevőt látta az athéni jogrendben, Euripidész az ellentéteket kiélezőt, a démonná tevőt. Nem az emberit növeli nagyra ez a jogrend, hanem a vadat, s az esztelen [952] szenvedélyt nem fékezi meg az értelem erejével, ellenkezőleg: fellobogni készíti. Euripidész világképe bizonyos értelemben az aiszkhüloszi megfordítása: nem az ellentétekből -nehéz harc után - létrejövő harmónia világa ez, hanem a látszólagos, az átmeneti harmónia mélyén feszülő ellentétek, irracionális, megzabolázhatatlan szenvedélyek felszínre törése. Talán nem érthetetlen, ha ez a pozitív hősök, példaképszerűségek nélküli dráma a maga korában, az athéni hatalom és nagyság rendíthetlenségének hitében élő közönség körében oly kevés sikert aratott. Hasonló a *Hippolitosz* problématikája is, közben azonban a 431-ben kitört peloponnészoszi háború első éveinek szörnyű eseményei, az Athént sújtó dögvész, a spártaiak katonai sikerei hatására a közönség is megváltozhatott. Mint Médeián, Phaidrán is egy fékezhetetlen szenvedély lesz úrrá, a Hippolitosz iránti szerelem. Ő meg is próbálja az értelem erejével leküzdeni e szenvedélyt, de az végül az ő esetében is elsodorja az ellenállni akarót, s átcsap önnön

ellentétébe: elpusztítja Hippolüoszt is. A két istennő, Aphrodité és Artemisz megjelenése a darab elején, illetve végén nem pusztán, még csak nem is elsősorban a felvilágosult valláskritikát van hivatva szolgálni (ilyenek az istenek, irigyek, bosszúvágyók), nem is pusztán azt, hogy a közönség a darab elején, illetve Thészeusz a darab végén tudomást szerezzen a dolgok valódi állásáról, hanem hogy jelezze: nem pusztán emberi magánügyekről van szó, hanem kozmikus erők megnyilvánulásáról, melyek egyikét sem lehet figyelmen kívül hagyni, a világból kirekeszteni. A világban nem egyféle erő hat, nem egyféle értékrendszer érvényesül, és ezek az erők nem egyesülnek valamilyen összhangban. Phaidra megkísérli az összhang megteremtését, megpróbálja megfékezni az Aphrodité küldte szenvedélyt, de próbálkozása reménytelen, akarata ellenére egyedül az aphroditéi erők és értékrend teljesítőjévé válik. Így ismétlődik meg Hippolüosz és az ő viszonyában ugyanaz, ami benné magában már megtörtént: a kizárólagosan aphroditéi értékrend megsemmisíti a nem-aphroditéit, Hippolüoszt, de összetöri Thészeuszt is, aki valójában szintén abban a hitben él, hogy Aphrodité korlátok közé szorítható. [953] A harmadik síkon, az istenek kozmikus síkján ez nem ismétlődik meg. A két istennő, a két erő kitér egymás elől, egyik sem semmisülhet meg, felváltják és ennyiben kiegészítik egymást, de ez nem jelent együttműködést az ember javára.

A peloponnészoszi háború, a Spártával és szövetségeseivel való elkeseredett küzdelem Euripidész drámaírásában sem maradt visszhangtalanul: a húszas években írt darabok indulatos Spárta- vagy később Thébai-ellenes kitörései a kor politikai közhangulatát tükrözik. Ezért szokás ezeket a darabokat - a *Héraklész gyermekei-t*, az *Andromakhé-t*, az *Oltalomkeresők-et* - politikai vagy hazafias darabokként is emlegetni. E drámák szép vagy éppen megrázó részleteik ellenére sem tartoznak a költő legsikerültebb alkotásai közé; az *Andromakhé-ról*, melyet nem is Athénban mutattak be, s melynek befejezése meglehetősen zavaros, ezt már az ókori kritika is megállapította. Euripidész azonban egyrészt nem csupán ezeket a darabokat írta e korban - hiszen valószínűleg ekkor született a *Hekabé* és néhány, az ókorban híres, számunkra azonban sajnos csak töredékből ismert darab -, másrészt e darabjaiban olyan gondolatok jelennek meg, a költő olyan eszközöket, megoldásokat kísérletezett ki bennük, melyek nemcsak e korszak más, nevezetesen bár számunkra elveszett darabjaiban térnek vissza, hanem újra, új összefüggésekben megjelennek Euripidész későbbi nagy alkotásaiban is.

Ilyen mindjárt az oltárhoz menekült könyörgők jelenetével való kezdés, mely mindhárom említett darabban meg-található (de már a *Médeiá-val* egy tetralógiában bemutatott *Diktüsz*-ben is), s amellyel majd az *Őrjöngő Héraklész*-ben találkozunk újra. Modern színpadon ez a függönynyitási hatásos tabló lehetőségét adja. A szabadtéri ókori színház nem ismerte a függönnyt, s így ennek a jelenetnek más, de nem kevésbé fontos színpadi funkciója volt: az üldözöttek a közönség szeme láttára menekültek az oltárhoz. Ezzel a hatásos némajátékkal egyszerre jelezték az addig zsibongó közönségnek, hogy kezdődik a darab, időt adtak az elcsendesedésre s felkeltették az érdeklődést: mi lesz ebből? [954]

Figyelemre méltó azonban e jelenet folytatása is. Ez megint mindhárom darabban hasonló annyiban, hogy a segítségadás nem elsősorban a könyörgőket oltalmazó isteni törvényre való hivatkozással történik, hanem (az *Alkésztisz*-hez hasonlóan) teljesen emberi erkölcs alapján. Az istenekre való hivatkozás jobbára csak mellékesen jelenik meg (leginkább Aithra könyörgő szavaiban), s talán nem véletlen, hogy míg Démophoón, bár inkább csak formálisan, első helyre teszi az isteni törvényt az okok között, amiért segít (a legfontosabb az ő esetében sem ez), Thészeusz, éppen Aithra könyörgő szavaira válaszolva, még csak nem is utal erre.

Visszatérő eleme e daraboknak az önfeláldozás (Makaria, Andromakhé, még ha az áldozat végrehajtására az ő esetében nem kerül is sor, a húszas évek végén bemutatott *Erekhteusz*-ban Erekhteusz leánya, s bizonyos mértékig Polüxené is, aki büszkén maga megy az önzésből ráért sors elébe), ami majd az *Íphigeneia Auliszban* tárgya lesz. A magukat feláldozók szinte mindig nők, s a - természetesen mindig érzelmi indítású, szeretetből fakadó - önfeláldozás Euripidész egyébként egyértelmű értékekben nem túl gazdag világában mindig egyértelműen értékes.

Annál kevésbé egyértelműek egyéb indulatok és indulatokból fakadó cselekedetek, így a bosszú (Alkméné, vagy -a darab cselekménye előtt - a Thébai ellen induló hét vezér magatartása), mely olykor cselszövénnyel párosul (a *Hekabé*-ban, a csak töredékből ismert *Kreszphontész*-ban) és

a női féltékenység (Hermioné); ezek az indulatok önemész-tőek és mást emésztőek, de a korszak darabjaiban általában végül nem vezetnek olyan végzetes tettekre, mint pl. Médeia esetében (kivételem Themisztó a ránc nem maradt *Inó* című tragédiában, és részben Hekabé, akiben a közfelfogással szemben nem látnám a bosszú szörnyeteggé vált megszállottját: a darab indokoltnak mutatja be tettét, csak éppen értelmetlennek, mert helyzetét semmiben sem változtatja meg). Mindettől természetesen ezek a szenvedélyek nem lesznek értékesekké. Médeia és Phaidra esetében az értelem, ha alulmarad is a szenvedély erejével szemben, egyértelműen pozitív [955] tényező. A húszas évek drámáiban az ésszerűségnek egy új oldala jelenik meg: az ésszerűség is lehet embertelen, gyilkos. Eurésztheusz teljesen ésszerűen jár el, mikor Héraklész gyermekeit halálra üldözi, és meg akarja ölni; hiszen ha ésszerűen akar eljárni, nem is nagyon tehet másképp. De talán még elgondolkoztatóbb Athéna megjelenése az *Oltalomkeresők* végén. Amit parancsol, nem embertelen, de a célszerűségnek ez a szem előtt tartása (kihasználni a lekötöztetett helyzetét) mégis elrontja Thészeusz nagylelkűségének a hatását, pedig Thészeusznak el kell ismernie, hogy Athénének van igaza. Egy korábban értékes tényező tehát veszít értékéből, kétértelművé válik.

Még egy közös vonása van e kor darabjainak. Mindegyikben elbukottakról van szó, de a darabok középpontjában nem a sorsfordulat, a bukás áll, ez lényegében a darabok kezdete előtt végbement, hanem az elbukottság állapota. Nem az, hogyan és miért tör a balsors a szenvedőre, hanem a „továbbélés”, hogy miképpen hordozza nyomorúságát és hogyan próbál kijutni belőle. A befejezések ezért általában kedvezőek, és a kibontakozás irányába mutatók. Héraklész gyermekei megszabadulnak Eurésztheusz üldözésétől, Andromakhé megmenekül, a Thébai alatt elesetteket eltemetik. Mégsem egyértelműen megnyugtatók, még kevésbé felemelők ezek a befejezések. Alkméné végül mégis a kutyák elé dobhatja Eurésztheuszt (ha a hagyományozott szöveg jó), Péleusz sorsa csak szomorú, hiszen fia után unokáját is el kellett vesztenie, Oresztész szerepe sem éppen magasztos, s Athéné ésszerű tanácsa is elrontja Thészeusz emelkedettségét. A világ, ahogyan Euripidész ábrázolja, gyötrelmes, nyomorúságos, de nem igazán tragikus: túlságosan kisszerű ahhoz. Még az olyan pozitív alak is, mint Démophoón, mikor a helyzet kritikussá válik, elhárítja magától, hogy leányát feláldozza, és pedig nem vívódva, tragikus dilemmában, hanem mint aki magától értetődően nem is tehet mást, s inkább valami okos megoldást keres. Az emberek élni akarnak inkább valahogy, mint nagy értékek hordozóiként, nagy szenvedélyek megszállottaiként megsemmisülni. Örülünk, ha ez legalább sikerül nekik, de érthető, ha ebben a világban a magukat másokért [956] feláldozók, a valóban tragikusan megsemmisülő értékek epizód-szereplőkké válnak. Az értékben szegény környezetben, a pusztá létükért vagy önző érdekeikért marakodók közt a tragikum lehetősége megszűnőben van.

Az *Őrjöngő Héraklész*-ben is ezeket az elemeket használta a költő, de tragédiát alkotva belőlük. A kezdés a szokásos: menekülés az oltárhoz, szorongattatás, szabadulás, mint a húszas évek drámáiban, pl. az *Andromakhé*-ban. A megszokott motívum azonban itt más összefüggésbe kerül. A szabadító ezúttal nem egy jó szándékú, de élete alkonyán levő öreg, s a folytatás sem az, hogy ez az öreg, aki elvesztette már a fiát, még az unokáját is elveszti, végül azonban isteni jelenés vigasztalja, hanem egy tizenkét nehéz harcát megharcolva diadalmasan hazatérő, pályája csúcspontján álló hős, aki, mikor övéit megszabadítva végül valóban révbe érni látszik - s ez itt a folytatás -, azokat pusztítja el, akik mint szabadítójukat várták és akiket megmentett. Itt a bukás kerül a középpontba és a bukás okának kérdése: miért? Héra féltékeny haragja miatt. Ez éppoly valóságos erő, mint Aphroditéé volt a *Hippolitosz*-ban, éppoly valóságos és éppoly ésszerűtlen, irracionális. Héraklész elutasítja az istenek bűneiről szóló történeteket, mint a költők nyomorúságos kitalálásait: a világban döbbenetes, irracionális erők hatnak, melyek miatt az emberek indokolatlanul, értelmetlenül szenvednek, ezek az erők valóságosan hatnak - de ezek nem lehetnek istenek. És vannak más erők is, éppily váratlanul hatók, ezúttal az esztelen szenvedéllyel szemben az értelem valójában érthetetlen fellobbanása, Athéna, aki legalább azt megakadályozza, hogy Héraklész az apját megölje.

Az *Őrjöngő Héraklész* sem fejeződik azonban be a bukással. A „továbbélés”, a szenvedés hordozásának a húszas évek darabjaiban oly fontos kérdése változatlanul kérdés marad, de a felelet nem egészen azonos. A megoldás mindenestre nem lehet az öngyilkosság, mint Héraklész először gondolja. A szenvedést hordozni kell, az értelmetlen szenvedést is,

mindenkinek, a legnagyobb hősnek is, mert ez egyetemes emberi sors és ez az igazi hősiesség. Az érték így bizonyos mértékig újratermelődik. Ebben nyer a húsas [957] évek tragikum nélküli darabjainak kedvező befejezése új értelmet. A segítséget azonban a szenvedés hordozásában itt sem az istenek jelentik, hanem a hü barát, Thészeusz.

Héraklész a közösségért küzdött. Nemcsak szülővárosáért, Thébaiért, melyet az idegen elnyomóktól szabadított meg, hanem egész Hellászért, sőt, az egész emberiségért, megszabadítva azt szárazon és vízen különféle szörnyetegektől, így „egymaga helyreállítva az istenek tiszteletét, mely az istentelen emberek miatt lehanyatlott”. Ő az „emberek jótevője és nagy barátja”. Héraklész alakja mögött tehát a polisiz-közösségen túl egy pánhellén, sőt, az egész emberiséget magában foglaló közösség körvonalai is megjelennek. Ez is, Héraklésznek a szenvedő emberként való felfogása is már a 4. század értékrendjét, szemléletét készíti elő, a szabadító hősnek az emberiség jótevőjeként, nagy barátjaként való magasztalása meg éppen a hellénisztikus kor messianisztikus uralkodó-kultuszában jelenik majd meg újra. Csakhogy Héraklész, az egyén, a maga szenvedéseivel ebben a nagyobb közösségben is egyedül áll. Sorsa általános emberi sors és szenvedés, de az emberiség, az új, a polisznál nagyobb közösség, a szenvedő egyes emberről nem akar tudomást venni. Sem vele, sem bajba jutott családjával nem törődik senki, csak a személyes jó barát, s mögötte megint Athén.

Az *örjögő Héraklész* világképe azonban még mindig viszonylag optimista ahhoz a 415-ben bemutatott trilógiához képest, melynek ugyancsak utolsó darabja, a *Trójai nők* maradt ránk, de melynek első darabjáról, az *Alexandrosz*-ról is tudunk annyit, hogy belőle a költő világképére és a húsas évek drámai eszközeinek további alkalmazására következtetéseket vonhassunk le. Az *Alexandrosz*-ban arról volt szó, hogy Hekabé és Priamosz újszülött gyermeküket kitették a hegyek közé, hogy ott vesszen el, mert az volt felőle a jóslat, hogy ha felnő, városa pusztulását fogja okozni. A gyermek azonban felnőtt, s visszakerült a palotába, ahol ismeretlenül versenyben legyőzte a királyfiakat, testvéreit. Hekabé, hogy a gyermekein esett sérelmet megtorolja, már megölni készült az ismeretlen idegent, mikor kiderült a való. A felismerés tehát kedvező fordulatot hoz, [958] mint a húsas évek híres darabjában, az elveszett *Kreszphontész*-ban. Csakhogy ezúttal éppen ebből a felismerésből adódik a megoldhatatlan bonyodalom. Hekabé boldogan fogadja a halottnak hitt gyermeket - aki majd lángba borítja a várost. A legtermészetesebb érzés, az anyai szeretet kerül szembe a közérdekkel - és önmagával is, hiszen azzal, hogy Hekabé és a királyi család nem öleti meg, hanem befogadja a felnőtt Pariszt, vesztét okozza - mint az a harmadik darabból kiderül - az egész városnak s benne valamennyi gyermekének és unokájának. Hekabé helyzete némileg hasonló Phaidráéhoz, aki szintén megpróbált úrrá lenni érzésein - hiába, az érzések elsodorták. A különbségek azonban nem kevésbé fontosak. Phaidra csak azt pusztította el, akit akart, Hekabé azt is, akit nem akart: az érzelmek irányította cselekvések következményei kiszámíthatatlanok, kicsúsznak az ember ellenőrzése alól. Phaidrának elvben volt más választása is, ami kevésbé pusztító, kevésbé embertelen lett volna, ha például legalább annyira ellenáll Aphroditének, hogy csak saját magát öli meg. Hekabénak ilyen lehetősége nem volt, hiszen csak azt tehette volna, hogy tudva megöli felnőtt fiát, hogy így megmentse a többi. Csak iszonyatos cselekvésekre van lehetőség. Végül is Phaidra döntése csak a magánéletet érintette, Hekabé döntése az egész város életére kihatott. A döntés tehát közérdek és egyéni érdek viszonyának kérdését is felveti, s Euripidész, aki a *Héraklész gyermekei*-ben legalább megérti Démophoón döntését, hogy nem áldozza fel leányát a könyörgőkért, az *Erekhtheusz*-ban pedig magasztalni tudja a városért gyermekét is odaszánó szülőt, itt úgy ábrázolja a helyzetet, hogy a két érdek egymást kizárja. Nem lehet jól cselekedni, a legszebb emberi érzés, az anyai szeretet szükségképpen önmaga ellentétébe csap át, gyermekgyilkossá válik, vagyis az érték önmagát semmisíti meg, s egyén is, közösség is csak a másik rovására érvényesülhet. Hasonló a helyzet a görögök oldalán is, csak más okból. Őket a bosszúvágy vezette Trója alá (megint egy régi motívum, amelyet azonban itt nem lehet korlátok közé szorítani, mint Alkméné esetében), s nem látták át, hogy egyetlen nő miatti bosszúvágyukban önmagukat pusztítják tíz éven át, még kevésbé gondoltak arra, [959] hogy minél teljesebbé teszik a bosszút, az ellenség romlását - akár féktelen, buja indulatból, akár ésszerű politikai számításból -, annál biztosabbá teszik saját romlásukat is. Mert a *Trójai nők* is a „továbbélés” kérdésének a drámája, de a korábbi darabokhoz képest nemcsak az az új benne,

hogyan az elbukottakon nincs, aki segítsen, hanem hogy a győztesek sorsa is meg van már pecsételve. Míg a görögök győzelmükben tobzódnak, Athéna sértett méltóságában, Poszeidón pedig hűvös nyugalommal, egyszerűen hogy Athéna kérését teljesítse, már meg is állapodott abban, hogyan pusztítják el a hazatérőket.

Ezzel a világgéppel Euripidész bizonyos értelemben visszatért a tragédia ősformáihoz, ahol különféle értékrendszerek egyenrangúakként kerültek egymás mellé és tették egymást viszonylagossá a nevetés jegyében. Euripidésznél ugyanígy kerülnek egymás mellé az értékek - hiszen az érzelem is, az ésszerűség is, az emberség is érték önmagában -, de ez az egymás mellé kerülés ezúttal nem a nevetés jegyében történik, hanem az értékek kölcsönös kioltását jelenti. Érthetően. Aiszkhülosz az athéni demokrácia felfelé ívelő korszakában, mikor még a közösségről, mint a különféle egyéni érdekek összhangjáról alkotott elképzelés valóságnak látszott, úgy ábrázolta a világot, hogy a benne érvényesülő, egymás mellé és egymással szembekerülő erők részlegesen ugyan, de küzdelmük és kiegyenlítődsük (részlegességük megsemmisülése) folytán létrejön a teljesség, a teljes érték. Szophoklész korában mind világosabbá vált, hogy az egyéni érdekek összhangja ábránd, a korlátlan látszó gazdasági és politikai lehetőségek közt mindenki a legnagyobbra tör, ami természetes is, de épp ezáltal válik semmivé az a harmónia, melyben az előző nemzedék hitt, melyet legfőbb értéknek tartott. Szophoklész világgképében ennek megfelelőleg van ugyan teljes érték, de ez sohasem valósulhat meg teljesen, mert mihelyt megjelenik mint érték, rögtön és éppen azért el is kell buknia az ellentétes erőkkel szemben. A szophoklészi világgkép tehát mintegy két pólus köré rendeződik, s az érték a fennálló világ tagadása, tiltakozás ellene, szembeszegülés vele. Euripidész is ebben a korban élt, amelyben - a [960] kedvező gazdasági és politikai lehetőségek világában - mindenki érvényesülni igyekezett, és pedig annál hevesebben, minél inkább korlátozták e szándékát más, hasonló törekvések, ahol a versengésben nincs megállás, de ő ezt az áttekinthetetlen és ellenőrizhetetlen piaci tülekedést nem viszonyította valamilyen attól független, abszolútnak tartott értékrendhez, isteni törvényhez, hanem önmagában szemlélte. Ennek folytán az ő világgképében megint sokféle erő, értékrendszer érvényesül, a világ sokértékű, mindegyik érték részleges, mégis mindegyik szenvedélyesen kizárólagos érvényre törekszik, s bár olykor világos, hogy nem ez a célszerű, az ésszerű, nem lehet megállni, az ellentétes törekvések kioltják egymást, anélkül, hogy valamely teljes értékben integrálódnának.

Ebből a szemléletből több irányba vezet út. Az egyik, hogy az összecsapó erők értékének viszonylagosságára, ellentmondásosságára vagy éppen hamis voltára esik a hangsúly, ami által a tragikum lehetősége voltaképp megszűnik. Ez mutatkozik meg egyformán az *Élektra*-ban és az *Oresztész*-ben, bár az egyikben a sorsfordulat áll a középpontban, a másik pedig „továbbélés”-dráma. A nagy beszéd-párbajok nem az egyik fél igazát, valódi értékét sugallják a nézőnek, hanem mindkettő részleges vagy hamis érték voltát leplezik le. Ez szükségképpen az ellentmondás és ezzel a drámai cselekmény nyitva maradását vonja maga után (Klütaimnésztra halála jogos volt, de Oresztész tette mégis jogtalan): nincs logikus lezárás, a megoldást a deus ex machina, az „isten a gépről” hozza meg, mikor tudniillik valamely isten megjelenik az emelőszerkezeten lebegve, s forma szerint lezárja a cselekményt. Euripidész korábban is élt ezzel az általa bevezetett fogással, de a húszas évek darabjaiban a cselekmény tulajdonképpen logikusan lezárult, s a megjelenő istenség csak a további távlatokat mutatta meg (Thetisz), vagy tanácsokat adott (Athéné az *Oltalomkeresők*-ben), e kor darabjaiban azonban egy szántsándékkal logikusan befejezhetetlennek alkotott cselekményt zár le (a legerőszakosabban az *Oresztész*-ben), kifejezve ezzel az emberi cselekvések kusza megoldhatatlanságát, melyen csak megmagyarázhatatlan, véletlenszerű erők [961] megjelenése segíthet. (Az *Oresztész*-ben megjelenik ugyan a jó barát, az emberi segítő, mint a húszas évek darabjaiban vagy még inkább, mint *Az őrvjögő Héraklész*-ben, de ez a segítő az érzelmi támogatáson túl nem sokat segít, inkább növeli a zűrzavart.)

A másik lehetőség éppen az, hogy a kiszámíthatatlan, emberen kívüli tényezők nem a kedvezőtlen irányban hatnak (így történt ez *Az őrvjögő Héraklész*-ben Athéna fellépésekor), s így az események végül kedvező fordulattal fejeződnek be. A kedvező befejezés már a húszas évek darabjaiban is megjelent, ott azonban emberi segélykérés és segélyadás folytán. Itt a kedvező befejezés az emberi szándékoktól független. Kreusza és Xuthosz az *Lón*-ban segítségért megy

ugyan Delphoiba, s bár csakugyan gyermeket szeretnének, nem is sejtik, hogy az ott már felnőtten várja őket. Még inkább Oresztész, aki szintén nem nővérét fellelni megy a taurosok földjére, hanem hogy gyötrő rohamaitól szabaduljon, mégis, ezenfelül nővére is rátalál. Mindkét eset lehetne tragédia is, mindkét esetben értékek megsemmisülésének veszélye fenyeget, de végül ez egyik esetben sem következik be, mert az emberek felismerik a való helyzetet. Ez a felismerés nem istenek műve, de nem is emberi logika eredménye, ez igazában a vaksorsnak, a véletlennek, Tükhének köszönhető. Mindkét esetben deus ex machina zárja le a cselekményt, ez hárítja el a még fennmaradt akadályokat, és ez mutat távlatot a továbbiakra nézve. Ezzel azonban Euripidész már egy új műfaj alapját rakja le. Ha ugyanis a deus ex machina elmarad, mint ahogyan tulajdonképpen mind az *Ión*-ban, mind az *Íphigeneia*-ban elmaradhatna, egy teljesen emberi viszonyok közt játszódó, derűs játékot kapunk, ahol az egymástól elszakítottak a felismerés révén egymásra találhatnak, úgy, ahogyan majd a következő század vígjátékában, az ún. attikai újko-médiában meg is történik. Némiképpen fokozottan áll ez a *Helené*-re, bár az alapelethez a költő itt másképp aknázza ki. Oresztész esetében a fordulat (a felismerés) nem ellenkezik eredeti szándékával, a tébolytól való szabadulással, hanem megtetézi azt, Menelaosz esetében viszont a felismerés folytán saját korábbi értékrendje, a trójai [962] háborúban aratott győzelem és az egész hősi életforma mint hamis érték lepleződik le. Az értéknek ez a hamis értéként való lelepleződése nemcsak a tragikum lehetőségét zárja ki (Menelaosz még csak tragikus hős sem lehet), hanem a komikum lehetőségét is megteremti. A költő ezt nem bontja ki, de a forma vígjátéki továbbfejlesztésének lehetősége ezzel adva volt. Euripidész azonban nem adta fel az egymás mellé rendelt, de egymást kizáró (részleges) értékek összeütközésének tragédiatípusát sem, mint azt a 412 és 408 között, talán 409-ben előadott *Phoiníkiái nők* mutatja. Az ellentétek egymás mellé rendeltségét az is kiemeli, hogy két testvérről van szó, az értékek részlegességét az, hogy az egyik a hatalom megszállottja, de hazáját védi, a másik méltatlanul elüldözött, de fegyverrel támad hazájára. A kettőt összebékíteni anyjuk, Lokaszté hiába próbálja.

Élete végén Euripidész még két nagy művet alkotott. Az egyiket, az *Íphigeneia Auliszban*-t valószínűleg már nem tudta befejezni, mindenestre minden jel arra mutat, hogy a darab vége, ma ismert formájában, nem Euripidészétől való (esetleg a művet apja halála után Athénban színre vivő fia írta). Az önfeláldozás korábban epizódikus tette itt fő-cselekménnyé vált, hiszen a darabban Íphigeneia feláldozása, illetve önkéntes halála (már nemcsak egy poliszért, hanem az egész Hellászért) áll a középpontban, tehát a sorsfordulat, az érték elpusztulása egy értékben szegény, önző vagy gyenge környezetben. A befejezés, amennyiben Euripidész elképzeléseinek megfelelően készült, az áldozat követelésének kegyetlenségét enyhíti Artemisz szempontjából, de nem csökkenti Íphigeneia tragikumát, pusztulásának szükségességét az adott környezetben.

A másik mű, a *Bakkhánsnők*, megint az egymást kizáró, részleges értékek összeütközése, de klasszikus szigorúsággal szerkesztve, zártabban, mint Euripidész legtöbb drámája. A szenvedély eksztázisa, melyben az egyén teljesen elveszti különállását, feloldódva a közösségben (Bakkhánsok) ütközik meg a maga körén, sőt, eleve kialakított képzetek kívül semmit elismerni nem akaró, s ezért semmi közösségbe igazán beilleszkedni, azzal kapcsolatot [963] teremteni nem tudó, hanem azt csak kívülről, parancsokkal irányítani kívánó értelemmel, ésszerűséggel (Pentheusz). Eksztázis és értelem, az öntudat teljes elvesztése és az én mindenáron való fenntartása és érvényesítése a részleges értékek, melyek egymást szükségképpen kizárják. A kettő között összhangot teremteni legfeljebb jó szándékú vagy nagyképpű hazugsággal lehet (Kadmosz, illetve Teiresziasz). Az értelem éppúgy nem egyértelműen jó, mint a húszas évek drámáitól kezdve általában, de nem is egyértelműen rossz (embertelen), mint a *Héraklész gyermekei*-ben vagy az *Alexandrosz*-ban, hanem ez is, az is. A szenvedély itt éppúgy elsodorja az értelmet, mint a *Médeiá*-ban vagy a *Hippolitosz*-ban, de a szenvedély sem egyértelműen rossz, pusztán romboló erő, mint ezekben a darabokban, hanem boldogító is. Csak éppen a szenvedély mámorából végül ki kell józanodni, tovább kell élni, s kijózanultan hordozni a sorsot, melyben nem segít már sem isten, sem ember.

Ebben összegződött a válságba jutó polisz világában Euripidész költői világlépe, ez lett utolsó üzenete.

*

Életében kevés elismerésben volt része, halála után hatása minden kortársáét felülmúlta. A 4. századra már nagyjából kialakult azoknak a legnépszerűbb daraboknak a csoportja, melyeket leginkább olvastak, a legtöbbször előadtak, egészben vagy - turnézó színészcsillagok - egy-egy hatásos részletüket külön is; azután többé-kevésbé iskolai olvasmánnyá is válva többnyire ezek a darabok maradtak fenn. Az ókorban legtöbbször előadott darabok, úgy látszik, az *Oresztész*, a *Bakkhánsnők*, *Az őrzőgő Héraklész*, a *Médeia* és a *Phoiníkiái nők* voltak. Ez a gyakori színpadra állítás és a részletelőadások természetesen nem maradtak hatás nélkül a drámák szövegére: színészek, rendezők nem riadtak vissza attól, hogy céljaik érdekében módosítsák, „hatásosabbá tegyék” vagy - részletelőadás esetén - lekerekítsék az egyes részleteket, s ezek az önkényes változtatások sokszor belekerültek a szöveghagyományba is, csak újkori filológusok gondos vizsgálatai mutatták ki, hogy hol módosították kései kezek az eredeti szöveget. [964]

Az ókor végével megszűnt színházi élet nem vetett véget Euripidész népszerűségének. Nyugaton persze, ahol a görög nyelvismeret lényegében megszűnt, megszakadt a folytonosság, de a bizánciak változatlanul olvasták, s különösen a *Hekabé*, az *Oresztész* és a *Phoiníkiái nők* voltak kedveltek. A reneszánsz idején nyugaton is újra terjedvén a görög nyelv ismerete, Euripidész is újra olvasott szerző lett, s humanisták egyes darabjait latinra is lefordították. Különösen nevezetes Erasmus 1505-ben megjelent *Hekabé*- és *Íphigeneia Auliszban*-fordítása. E humanista fordítók közt már egy magyar nevet is találunk: Gyalui Torda Zsigmondét, aki az *Oresztész*-t fordította latinra. E fordítás 1550-ben jelent meg Baselban.

Az újabb korban közvetve vagy közvetlenül Euripidész mind a költészetre, mind a zenére ihletőleg hatott, elég -szinte csak találmokra említve néhány példát - Racine *Phaedrá*-jára, Goethe *Íphigeneiá*-jára vagy legújabban Sartre *Trójai nők*-jére, Anouilh *Médeiá*-jára, a zenében Gluck *Alkésztisz*-ére, két *Íphigeneiá*-jára, Cherubini vagy Milhaud *Médeiá*-jára utalni, de említhetjük a filmművészetnek olyan ragyogó alkotását is, mint Kakoyannis *Médeiá*-ja.

Magyar fordításnak viszonylag korán van nyoma: egy 1583-ból való kassai könyvkereskedői hagyatéki leltár említi egy Euripidész-tragédia magyar fordítását, de a kutatásnak eddig nem sikerült kiderítenie, hogy miféle mű lehet ez, bár a leltár valamennyi többi darabját sikerült azonosítani. Az első fennmaradt - bár nyomtatásban meg nem jelent - magyar Euripidész-fordítást Fábchich József készítette, aki 1805 és 1808 közt tíz drámát fordított magyarra. Az első nyomtatásban is megjelent fordítás Guzmics Izidor *Íphigeneia Auliszban*-átültetése volt (1840). Euripidész valamennyi drámáját Csengeri János adta ki először magyarul (számos Euripidész-mű e fordításban szólalt meg először nyelvünkön) 1909 és 1919 között, majd 1926-ban e fordításokat megtoldotta valamennyi, néhány szónál hosszabb töredék fordításával is. Újabb fordítások csak az ötvenes évek végétől készültek, s két ízben jelentek meg együtt kötetben: Euripidész válogatott drámái (1961-ben, [965] Falus Róbert utószavával), áll. Euripidész: *Tíz tragédia* (1964-ben, Trencsényi-Waldapfel Imre bevezetőjével). A *Bakkhánsnők*, Devecseri Gábor utolsó nagy fordítói teljesítménye, 1968-ban követte ezeket. Számos darab az elmúlt évtizedekben színpadon is nagy sikert ért el. [966]

Ritók Zsigmond

SZÖVEGMAGYARÁZATOK

RHÉSZOSZ (i. e. 445?)

Euripidész egyik ókori kommentátorától tudjuk, hogy a költő fiatalon írt egy *Rhészosz* című darabot. Az itt olvasható művet mégis sokan elvitatják tőle. Szokatlan a felépítése: nincs

prológusa, igen szerteágazó a cselekménye, sok a szereplője, hatásvadász elemek is szép számmal akadnak benne, műfaja pedig - eltérően a többi Euripidész-műtől - nehezen meghatározható: nem tragédia, de nem is vígjáték. A főbb stílusjegyek, a jellemrajzok és a párbeszéd felépítése alapján mégis valószínűnek tetszik, hogy a *Rhészosz* a költő fiatalkori, még kiforratlan darabja.

A témát az *Íliász* 8. énekéből merítette Euripidész. A trójai háború tizedik évében az Akhilleusz nélkülöző görögök reménytelen helyzetbe kerültek: a Hektór vezette trójaiak visszaszorították őket a hajókig, s csak az éjszaka szakította félbe győzelmes előretörésüket. A darab cselekménye a már biztosra vett diadalt megelőző éjszaka története.

20. sor *az argoszi hadnép* - a görögök.

29. sor *Európé sarjához* - Európé és Zeusz nászából három fiú született: Minósz, Rhadamanthüsz és Szarpé-dón. Közülük Szarpédón harcolt a trójaiak oldalán.

36. sor *Kroniosz Pánnak* - általában úgy tartják, hogy Pán apja Hermész. Euripidész azonban itt azt a hagyományt követi, amely szerint Pán Kronosz és Rheia gyermeke.

158. sor *Neved jó jel - Dolón* = cseles, furfangos. [969]

159. sor *Apádnak* - Dolón apja Eumédész trójai hérósz (l. a névmutatóban).

182. sor *Akhilleusz két lovát* - a két halhatatlan lovat Poszeidón ajándékozta Péleusznak, Akhilleusz apjának, s a hős anyjától, Thetisztől kapta meg őket, hogy Trója alatt segítsék a harcban. Akhilleusz halála után Poszeidón visszavette a lovakat. A lovak neve *Baliosz* és *Xuthosz*, Zephürosz szél és Podergé harpüia leszármazottai.

250-251. sor *Múszia béli se siet* - Múszia annak a kisázsiai területnek a neve, ahol Trója is fekszik. A kifejezés értelme: a Trójáért küzdő szövetségesek kölcsönösen megsegítik egymást.

260. sor *siratni sógorát* - a két testvér, Menelaosz és Agamemnón ikertestvéreket vett feleségül: Helenét, illetve Klütaimnéztrát.

342. sor *Zeusz-leány* - Kréta szigetén a gyermek Zeusz egyik nevelője.

346. sor *ó, folyó fia* - a továbbiakban sokszor emlegetett szülők: Sztrümón folyóisten (a nevét viselő folyó Makedóniában van) és Kleió Múza (egyes hagyományok szerint Terpszikhoré vagy Euterpé, vagy Kalliopé Múza). Ők tehát Rhészosz szülei.

376. sor *Héra földjén* - Homérosz szerint Héra és Zeusz a trójai Ida hegyén egyesültek. Ennek alapján nevezi Euripidész itt Tróját Héra földjének, bár a trójai háborúban az istennő a görögök pártján állt.

408. sor *paión földön* - Paión leszármazottainál. Paiónia: Thrákiától nyugatra, az Égei-tengertől északra fekvő terület, Makedónia része.

426. sor *a szkitha nép* - Thrákiától északra, a Fekete-tenger nyugati partján található terület Skythia Minor, az itt lakókkal állt harcban Rhészosz.

495. sor *haragszik most* - Akhilleusz azért haragszik, mert a sereg vezetői elvették tőle kedvenc rabnőjét, és Agamemnónnak adták. Sértődöttségében visszavonult a harctól, s csak barátja, Patroklosz halálhírére tér vissza.

497. sor *Aiasz* - Telamón fia, a nagy Aiasz (l. a névmutatóban). [970]

541. sor *Kilikiát...* - Trójával szövetséges területek neve,

546-547. sor *zengi a véres nászt* - Médeiaról van szó, aki elmenekült Iaszónnal Kolkhiszból, s hogy apját akadályozza az üldözésben, megölte öccsét, Apszürtoszt, s feldarabolt testét elszórta az úton. Apja eltemette a gyermeket, de ezalatt Médeia már Korinthoszbba ért (l. a névmutatóban: Médeia).

617. sor *fehér csikói* - nemcsak Rhészoszt, hanem lovait is meg kell semmisíteni, mert egy jóslat szerint ezek a lovak legyőzhetetlenné tennék Tróját, ha trójai abrakot és vizet ihatnának a megérkezésüket követő reggelén.

841-842. sor *amit Parisz tett* — hogy elcsábította Helenét, Menelaosz feleségét, és magával hozta Trójába.

901. sor *dacolva atyád tiltó szavával* - Sztrümón, Rhészosz apja ismerte azt a jóslatot, amely szerint fia Trója alatt leli halálát, ezért próbálta lebeszélni az útról, Rhészosz viszont abban a jóslatban bizakodott, amely győzelmet ígért neki, ha a Trója melletti Szkamandrosz folyóból iszik a csata reggelén.

916. sor *Philammón gyermeke* - Philammón költő és jós, Apollón fia. A Múza azért nevezi Rhészosz apjának, mert éppen hozzá igyekeztek a Múzsák, mikor egyikük nászra lépett Sztrümónnal.

941. sor *városod* - Athén.

944. sor *testvér-fia* - Orpheusz Kalliopé Múza fia, s mint ilyen, unokatestvére Rhészosznak.

973. sor *istenített látnoka* - Lükurgosz, akit a hagyomány egyik változata szerint Dionüszosz megvakított engedetlensége miatt, más elképzelés szerint lovaival tépetett szét a Pangaiosz hegyen.

974-975. sor *a tengeristennő nehéz gyászát* - Thetisz is siratni fogja nemsokára Akhilleuszt, hiszen az ő végzete is az, hogy Trójánál haljon meg. [971]

KÜKLÓPSZ (i. e. 440?)

A *Küklópsz* az egyetlen egészben fennmaradt szatírdráma. A tragédia ősi formáját leginkább megőrző műfaj szervesen hozzátartozott a drámai tetralógiához: ahárom tragédiát követően került színre, s kötelezően Dionüszosznak, a bor, a vidámság és a tragédia teremtőjének dicsőítését kellett tartalmaznia. A *Küklópsz* ugyan témaválasztásával eltér az általánosán érvényes szabálytól - hiszen az *Odüsszeia* 9. énekéből ismert kalandot dolgozza fel -, de hangulatával, olykor a trágárságig menő szókimondással, s főként a Kar (szatürok, tehát Dionüszosz hívei) és Szilénosz szerepeltetésével megteremti a szatírdjátékok dionüszoszi közegét.

Keveset tudunk a darab keletkezési idejéről. Vannak, akik korainak, tehát az első biztosan datálható darab, az *Alkésztisz* előttinek tartják, mások egészen későinek, a Makedóniába való utazást közvetlenül megelőző időszak termékének tekintik. A korai datálás stílusjegyek és szerkesztési sajátosságok alapján valószínűbbnek tetszik. A történet-... nek ez az egyetlen fennmaradt drámai feldolgozása. Néhány lényeges ponton eltér a homéroszi megfogalmazástól: több új szereplő lép fel (Szilénosz mint Odüsszeusz ellenpontja, a Kar mint a Dionüszoszhoz, illetve Küklópszhoz való kötődés megjelenítője); a cselekmény időtartama a színpadi sűrítés folytán egy napra csökken; a színhely Szicíliaba, az Etna lábához került át; a főhős, a Küklópsz pedig vadabb, mint Homérosznál - a dionüszoszi misztériumok hangulatát idézve.

3. sor *amikor Héra tébollyal gyötört* - Héra, Zeusz felesége gyűlölte férjének földi nőtől származó gyermekét, Dionüszoszt, s örülettel sújtotta. Az esztét vesztett Dionüszosz Egyiptomban és Szíriában bolyongott, majd eljutott Phrú-giába, ahol Kübelé istennő kegyeibe fogadta, megszabadította betegségétől, sőt kultusza titkaiba is beavatta.

7. sor *Enkeladoszt én öltem meg* - Enkeladoszt Athéné ölte meg, mint Euripidész egy másik darabjában le is írja [972] (*Ión*, 209-211. sor). De az is igaz, hogy a harcban a szatürok is részt vettek.

101. sor *kephallén föld ura* - azok a területek, amelyek felett Odüsszeusz uralkodott (Ithaka, Zakünthosz, Szamé), a *Kephallénia* szigethez tartoznak.

137. sor *Bakkhiosz italát* - a bort.

228. sor *isten-voltomat* - a Küklópszok isteni eredetéről 1. a névmutatót.

287. sor *mi mentettük meg* - meglepő érvelés, hiszen a trójai háború nem Hellász partjainál dült, így nem is lehetett szükség Poszeidón szentélyeinek megvédésére. Ez a leírás inkább illik Euripidész korára, amikor a Hellászra törő perzsa seregek ellen valóban meg kellett védeni a templomokat.

289-292. sor *Tainaron... Geraisztosz* - az itt felsorolt helyek mindegyikén állt Poszeidón-templom. Romokban bár, de még ma is látható a Geraisztosz-öbölbeli és a Szunion-foki.

384. sor *Mikor beléptünk...* - az itt következő leírás megtalálható Homérosznál is: *Odüsszeia*, 9, 223 skk.

598. sor *Etna ura* - egy elképzelés szerint Héphaisztosz kovácsműhelye az Etna tűzhányója alatt volt, s a Küklópszok itt dolgoztak.

696. sor *hosszas bolyongás* - innen datálódik Poszeidón haragja Odüsszeusz ellen, hiszen

Polüphemosz Poszeidón fia.

ALKÉSZTISZ (i. e. 438)

A legkorábbi, teljes terjedelmében ránk maradt Euripidész-mű. A költő ugyan már az *Alkésztisz* előtt is többször szerepelt az athéni drámai versenyeken - egyes forrásaink szerint 442-ben első díjat nyert a *Rhészosz*-szal vagy a *Küklópsz*-szal -, a didaszkaliák (az athéni fesztiválok hivatalos feljegyzései) csak most, tehát 438-ban tartalmazzák először részletesen a résztvevők névsorát és a végeredményt. Ezek szerint Euripidész a következő tetralógiával indult a versenyen: *Krétai nők*, *Alkmaión Phókiszban*, [973] *Téléphosz*, *Alkésztisz*. Az első díjat Szophoklész nyerte, Euripidész volt a második. A négy darabból csak az *Alkésztisz* maradt meg - egyes feltételezések szerint mint szatírdarab - szerepelt a három tragédia mellett.

Az *Alkésztisz* központi problémája két kulcsfogalom köré csoportosul: önzés és önfeláldozás. Élhet-e Admétosz a neki - s kizárólag neki - felajánlott isteni segítséggel? Kitől várhatja, hogy helyette haljon? E kérdéseken keresztül felmerülnek azok az etikai, erkölcsi, valamint aktuális társadalomkritikai problémák, amelyekkel a későbbi Euripidész-darabokban lépten-nyomon találkozunk: a szó és a vele jelölt dolog egységének megbomlása, a szofisztika felhasználhatósága akár a jó, akár a rossz ügy oldalán, az érték fogalmának megváltozása, a látszat és valóság különbözősége.

12. sor *csellel csikartam a Moiráktól ígéretet* - Apollón állítólag leitatta a Sors fonalát gombolyító három istennőt, így kapta meg tőlük az Admétosz megmenekülésére vonatkozó ígéretet.

66. sor *oly nagy férfi* - Héraklész; Apollón szavai az ő nyolcadik munkájára utalnak, amelynek során Eurüsztheus parancsára Diomédész thrák király emberevő lovait kell megszereznie.

122. sor *Phoibosz fia* - Aszklépiosz.

220. sor *Ó, Úr Paián* - Apollón egyik megszólítása: (Úr) Paián.

252. sor *a kétevezős sajkát* - az Alvilágba vezető úton át kell kelni az Akherón folyón. Kharón - e folyó révésze - szállítja át csónakján a holtak lelkét.

262. sor *a szárnyas Hádész* - a Halál (Thanatosz) ritkán szerepel szárnyas alakban, ilyenfajta leírása az Olümposzi istenek tiszteletével nem mindenben egyező népiesebb vallás jelenlétére utal.

298. sor *egy isten így rendelte* - vitatott sor; értelmezhető úgy is, hogy általában az isteni beavatkozásról szól Alkésztisz belenyugvással.

305. sor *ebbe a házba mostohát ne hozz* - a halálba induló Alkésztisz egyetlen kérése, de Admétosz - minden [974] fogadkozása ellenére - ezt sem teljesíti. Hűségesküjét az első lehetséges alkalommal megszegi, s nem rajta múlik, hogy Alkésztisz megtagadása végül nem válik valódi hűtlenséggé. Ha mindezek tudatában olvassuk Admétosz itt következő szavait (a 328. sortól), valósággal paródiának tetszenek.

360. sor *Plútón kutyája* - Kerberosz, az alvilág bejáratát őrző háromfejű kutya.

439. sor *a sötéthaju isten is, és a hajós-agg* - Hádész Thanatosz és Kharón.

445. sor *a Múzsza-fi* - Hermész, aki elsőnek készített egy teknősbéka páncéljából héthúrú zeneszerszámot (lúra).

743-744. sor *földmélyi Hermész* - Hermész Pszükhopomposz, a holtak árnyainak vezetőjéül szolgáló megjelenési formája Hermésznek.

835. sor *Az ösvényen, mely innen Lárisszába visz* - általános szokás volt a görög városállamokban a jelentős személyiségeket a városból kivezető főút mentén eltemetni.

846. sor *rászökellve megfogom* - Héraklész nem túloz, joggal bízhat rendkívüli testi erejében: pusztá kézzel győzte le a nemeai oroszlánt - ez volt első munkája Eurüsztheus szolgálatában -, s a Kerberoszt is fegyver nélkül kényszeríti fel a napvilágra. Még így is feltűnő, hogy egy istennel készül szembeszállni.

936. sor *sorsát az én sorsomnál jobbnak gondolom* - vagy fél évszázaddal az *Alkésztisz* után a platóni *Szókratész védőbeszéde* végén, a halálba induló Szókratész teszi fel ugyanezt a kérdést: ki a boldogabb, aki meghalni megy, vagy aki életben marad? Euripidésznel számtalan variációban,

más-más válaszokkal kerül majd még elő az összetartozók (házaspárok, testvérek) együttthalásának, illetve külön-külön életben maradásának kérdése. Vö.: *Médeia, Andromakhé, Élektra, Helené*.

967. sor *thrák táblán* - a thrák Haimosz hegyen található Dionüszosz-templomban olvashatók voltak orphikus vallási szövegek a kényszerűség hatalmáról. Euripidész itt ezekre céloz.

1143. sor *miért is áll ily hangtalan?* - Alkésztisz némaságára két magyarázat is van: egyrészt valóban nem szabad előbb megszólalni a halálból való visszatéréskor, mint hogy [975] áldozatot mutattak be az isteneknek, másrészt azonban az *Alkésztisz* megírásakor még érvényes volt az a színpadtechnikai szabály, hogy egyszerre csak két beszélő szereplő lehetett a színen. Márpedig halljuk és látjuk, hogy Admétosz és Héraklész között folyik a beszélgetés, ezért szükségszerű, hogy a harmadik szereplő néma maradjon.

1154. sor *négy tartományom* - a négy tartomány: Boibé, Pherai, Glaphürai és Iólkosz. Vö. Homérosz: *Iliász*, 2, 711.

1159. sor *Sok alakja van az isteninek* - ezekkel a szavakkal végződik még négy Euripidész-mű: az *Andromakhé*, a *Médeia*, a *Helené* és a *Bakkhánsnők*.

MÉDEIA (i. e. 431)

A gyermekgyilkos, ázsiai Médeia történetének euripidészi feldolgozása nem nyerte el az athéni közönség tetszését: a bukással egyenértékű harmadik helyet tudta csak megszerezni a költő a tragédiaversenyen azzal a tetralógiával, amelynek első darabja a *Médeia* (a többi: a *Philoktétész*, a *Diktüsz* és a *Therasztai* elveszett). Az utókor ítélete már kedvezőbb volt: a képzőművészetben, a vázafestészetben a Médeia-motívum a Földközi-tenger medencéjében mindenütt elterjedt, s a két évszázaddal utóbb készült iskolai Euripidész-válogatásban már a legjobb Euripidész-művek közé sorolták a *Médeia-t*. Később is minden korban kedvelt olvasmány volt, s a középkoron át mind a mai napig az egyik legtöbbször becsült Euripidész-tragédia.

Feltűnő sajátossága a darabnak, hogy Euripidész mindössze két szereplőt léptet színre egyszerre, holott ekkor már az athéni színpadon elfogadott volt a harmadik szereplő alkalmazása. Éppen ezért feltételezik, hogy Euripidész egy korábban írt tragédiát akart pontosan utánozni.

A *Médeia* Euripidész első, ránk maradt politizáló tragédiája: Aigeusz athéni király megjelenítése, erkölcsi fölénye Kreóonnal és minden szereplővel szemben, az Athént dicsőítő ének (824. sor) nyílt hitvallás a költő politikai nézeteiről. De ez érthető is: a perzsák elleni győztes háborúk [976] után, a majdan Athén vesztét okozó peloponnészoszi háború előtt írta Euripidész e darabot. S egyúttal ez az egyetlen pillanat is életében, amikor fenntartás nélkül, egyértelműen lelkesedhet az athéni államformáért, demokráciáért. A későbbi Euripidész-darabok hangvételeiben, célzásaiban már egyre több hely jut a kételyeknek, a demokrácia álarca mögé bújt elnyomó hatalom bírálatainak. A *Médeia* azonban még az alantas indulatokon, viszálykodásokon felülemelkedett, igazságot teremteni tudó Athén dicsőségét hirdeti a kolkhiszi királylány korinthuszi tragédiáján keresztül is.

4. sor *hős férfiak* - az Argonauták, mintegy ötven hős. 19. sor *Kreón* - nem azonos a thébai Kreóonnal, aki pl. Szophoklész *Antigoné*-jában szerepel.

69. sor *a vének ülnek játéktábláik körül* - a legtöbb görög városállamban külön helyet tartottak fenn az öregek számára, ahol kockajátékkal, beszélgetéssel tölthették idejüket.

122-123. sor *Bizony az élet egysorúakkal jobb* - Euripidész egyik gyakran visszatérő témája: az élet erkölcsi-etikai kérdéseit feszegető rabszolga, aki józanabb gondolkodású, mint az isteni származású hősök. Vö.: Phaidra dajkája a *Hippolütosz*-ban, a hajós-hírnök a *Helené*-ben.

344-345. sor *te is több gyermek apja vagy* - Kreóonnak két lánya van: Glauké és Kreusza, de ezenkívül még gondjára van bízva Alkmaión és Mantó két gyermeke is.

404-405. sor *a Sziszüphosz-utód* - Kreusza. Mivel Sziszüphosz alapította Korinthoszt, a mindenkori uralkodócsalád tagjai az ő leszármazottainak tekintik magukat.

480-482. sor *a sárkányt... én öltem meg* - az aranygyapjút őrző sárkányt Iaszón és nem Médeia döfte le, mégis jogos Médeia dicsekvése: ő adta Iaszóznak azt a csodakenőcsöt, amely megölte a

sárkány tüzes leheletétől és illatával elkábította a szörnyet.

527. sor *Küpris mentett meg* - Aphrodité arra is képes, hogy emberfölötti szépséggel ékítse fel azt, akit támogat. Így tett pl. Parisz esetében, amikor az ifjú Spártába érkezett, hogy elcsábítsa Helenét.

573-574. sor *Bárcsak mástól nemzene az ember gyermeket, [977] s ne lenne női nem* - gyakran idézett hely annak bizonyítására, hogy Euripidész nőgyűlölő lett volna. Hasonló gondolatok: *Hippolitosz*, 619. sor.

592. sor *ha barbár nővel élsz* - Médeia Kisázsából, Kol-khiszból származik. Athénban mindenki barbárnak számított, aki a görög szárazföldön kívül eső területeken élt.

633. sor *rám ne bocsásd arany íjad* - a Kar Erósz szokásos fegyvereit Aphroditének adja.

635. sor *Szeressen az önfegyelem* - kulcsszó Euripidésznél. A józan gondolkodás, a bölcs meggondolás (*szóphroszüné*) hiánya okozza hősei bukását. Euripidész világában az az új, hogy senki sem tudja megmondani, mikor mit jelent a „józan ész” szerint való cselekvés, vagyis a szó elveszíti eredeti, egyértelmű, egyféle viselkedésmód leírására használt jelentését. A változó értékeket felmutató világban mást és mást neveznek józanságnak az emberek, s így a tragikus bukás kiváltója és értékmérője is sokkal inkább a szót használó, értelmező ember, aki „józan gondolkodását” kézzelfogható hatalmi érvekkel tudja alátámasztani, mint a megsértett isteni gondviselés.

667. sor *Phoibosz ősi jóshelyét* - Delphoi, Apollón (= Phoibosz) jóshelye, ahol papnője, a Púthia ad jóslatot az istenhez fordulóknak.

673. sor *A nász igáját nem kerülte fekhelyem* - Aigeusz feleségei: Melité, Khalkiopé és Aithra, akitől Thészeusz született.

771. sor *Pallasz várába* - Athénba. 824. sor *Áldottak örökkön...* - Athén nagyságát éltető himnusz, 1. a darabhoz írt bevezetőt.

831-832. sor *hol született a kilenc pieriai Múza szőke Harmoniától* - nehezen értelmezhető sorok: a hagyomány szerint ahol a kilenc Múza együtt van, ott létrehozzák tizedik társukat, a Harmoniát. Kevésbé elterjedt az a változat, amelyben Zeusz és Harmonia, esetleg Uranosz és Gaia nászából származtatják a Múzsákat.

844. sor *Szophiához Erósz vezérli* - vagyis az ész és a szerelem együtt, harmoniában irányítja az ember életét.

895. sor *Köszönjete* - Médeia és Iaszón nászából négy gyermek született: Médeiosz, Polüxenosz, Mermerosz és [978] Pherész II., Euripidész azonban csak kettőt szerepeltet közülük.

1224. sor *Mert minden árny a földön* - Euripidész korában divatos szofista szólamok. Többször is találkozunk vele más Euripidész-művekben.

1258. sor *Sugaras isten* - Apollón.

1379. sor *Héra szent helyén* - a korinthuszi Héra-szentélyről van szó, ahol a mítosz egy változata szerint maguk a korinthusziak követték meg Médeia fiait, mert ők adták át Kreuszának a halált hozó pepioszt és diadémot. Az ünnepalapítás értelmében évente hét ifjút és hét lányt ajánlottak Héra szolgálatára, engesztelésül a szentélyében elkövetett bűnért.

1384. sor *Erekhteusz földére indulok* - Athénba. A mítosz egy változata szerint itt Médeia fiút szült Aigeusz királynak (Médoszt), majd megpróbálta megölni Thészeuszt, ezért innen is száműzték. Visszatért Ázsiába, ahol apját időközben kiűzték királyságából, Kolchiszból. Visszaszigetelte Aiótész a trónra úgy, hogy az nem is tudta, kinek köszönheti uralmát. Médeia nem halt meg, hanem az égbe emelkedett, s az élüsziói mezőkön Akhilleusz felesége lett.

HÉRAKLÉSZ GYERMEKEI (i. e. 427?)

Héraklész dór hős, s gyermekeit Euripidésznél Athén menti meg az elpusztításukra törő argoszi Eurüsztheusztól. A peloponnészoszi háború első éveiben (431-425 között) a spártai seregek ötször dúlták fel Attikát. Égbekiáltó tehát a hálátlanság: Héraklész késői utódai, a spártaiak az egykori jótevő ellen törnek most, a darab megírásának időpontjában. Nyilvánvaló és szövegszerűen is ellenőrizhető ez az aktuálpolitikai mondanivaló a *Héraklész gyermekei*-ben. A

szokatlanul éles, politizáló hang érthetővé válik, ha meggondoljuk, hogy ekkor a költő még tiszta szívvel állhatott ki az athéni jogrend és igazságosság magasabbrendűsége mellett az erőszak és önkény ellenében.

A darab bemutatásának körülményeiről semmi [979] bizonyosat nem tudunk, a dátumát is csak a történeti utalásokból lehet több-kevesebb biztonsággal a 427 körüli évekre helyezni.

A jellemrajzok - a téma napi politikai célzatú feldolgozásából következően - egyoldalúak: az athéni álláspontot képviselő Kar és Démophón egyértelműen pozitív jelleműek, Kopreusz viszont a zsarnokság és önkény megtestesítője. Kiemelkedik az egysíkú jellemek közül Eurüsztheus, akinek „jellemváltozását” a darab gyengeségei között szokták számon tartani. Holott a halálba induló Eurüsztheus Athén nagyságát elismerő, pozitív jóslatot adó szavai ugyanabba az aktuálpolitizáló irányzatba tartoznak, mint a Spárta-ellenes megjegyzések; ez esetben azonban a még ingadozó Argosznak szól a figyelmeztetés: ne Spártához, hanem Athénhoz csatlakozzék.

35. sor *Thészeusz két gyermekének adta Pandión* - az Erekhtheidák családja, Athén első uralkodói; Thészeusz két gyermeke: Akamasz és Démophón, Phaidrától származó törvényes fiai.

45. sor *Hüllosz meg, és a többi nagykorú* — a hagyomány szerint Illüriában alapított várost, de felépülését nem érthette meg, mert a föld lakóival való összetűzés során megölték.

67. sor *Kotródj!* - e jelenet egyedülálló a görög tragédiákban, erőszakos cselekmény ábrázolását ugyanis kerülték a szerzők. A későbbi Euripidész-művekben sem találunk ennyire durva jelenetet, verekedést.

170. sor *de messze még a pillanat* - Hüllosz vezetésével Héraklész fiai rögtön Eurüsztheus legyőzése után megtámadták a Peloponnészoszt, és visszafoglalták ősi földjüket. Az istenek azonban úgy találták, hogy túl korán tértek vissza, s ezért dögvészt küldtek városukra. Megértve az isteni parancsot, Héraklész gyermekei visszaköltöztek Marathónba, s csak jóval később foglalták el Argoszt.

177. sor *mi nálatok szokás* - Kopreusz fennhézájó szavai kiemelik azt az ellentétet, amely a két város (értsd: a spártai és az athéni szövetségi rendszer) között fennáll. Már itt nyilvánvaló Athén erkölcsi magasabbrendűsége, hiszen az [980] ellenség maga fogalmazza meg, hogy Athén a gyengébbek védelmezésével szerzett már eddig is hírt magának.

217. sor *a bajhozó övért* - az amazónok elleni hadjáratra utal.

218-219. sor *ő hozta föl Hádész sötét mélységéből* - Thészeusz egy barátjával, Peirithoossal ment le az Alvilágba, ahol Hádész barátságosan fogadta őket, s asztalánál kínált nekik helyet. Csak miután leültek, derült ki, hogy az alvilági székekről soha nem lehet felkelni. Héraklész utóbb megpróbálta kiszabadítani őket, de csak Thészeusznak engedélyezték az istenek, hogy visszatérjen a felszínre.

349. sor *míg őmellöttük Héra áll* - Argosz volt Héra fő kultushelye Görögországban. Hatalmas temploma állt itt és számos ünnepséget is rendeztek tiszteletére (vö. *Iliász*, 4, 51).

451. sor *tudod, hogyan segíthetsz?* - ugyanez a motívum - az áldozat átvállalásának ötlete - merül fel Euripidésznél a *Hekabé*-ban is (384. sor).

603. sor *reámborítva peploszom* - a gyász jeléül.

621-622. sor *híre örökké fennmarad* - Marathón mellett egy forrás őrzi Makaria nevét.

740. sor *fusson Eurüsztheus dárdám elől* - Zeusz és Hébé egy napra visszaadja Iolaosznak hajdanvolt erejét, hogy bosszút állhasson Eurüsztheuson.

767-768. sor *e város anyja vagy* - általában Athénére értik e sorokat, de ez esetben legalábbis furcsa anyának titulálni a szűz istennőt. Éppen ebből a meggondolásból elképzelhető, hogy Gaiára, a Földistennőre céloz a Kar.

775-776. sor *s a hónap végnapja* - a Panathénaia ünnepségről van szó, amelyet minden olümpiász harmadik évében tartottak. Az ünnepet megelőző éjszakán a fiatalok virrasztással és énekkel-táncsal köszöntötték az istennőt.

911. sor *felfalta a tűz a testét* - Héraklész az Oita hegyén állt máglyára, majd egy felhőbe burkoltan emelkedett az égbe.

934. sor *Zeusznak győzelmi szobrot állít* - a *Phoiníkiái nők*-ben is van szó Zeusznak állítandó

szoborról, ha a győzelemhez segíti a thébiaikat (1473. sor).

984-985. sor *atyád s atyám testvérek voltak* – Élektüön [981] és Szthenelosz Perszeusz fia. Eurüsztheusz anyja, Nikippé Pelopsz lánya, csakúgy, mint a mítosz egyik változata szerint (Plutarkhosznál) Alkméné anyja, Lüsزيدiké, tehát rokonságuk az anyai ágon is igaz.

987. sor *Héra tette ezt a kórt belém* - Héra ármánykodása Héraklész ellen már a gyermek születése előtt kezdődött: Eurüsztheusz anyjának, Nikippének születését siettetette, Alkménéét késleltette, hogy így - Zeusz ígéretének szó szerinti teljesülését követelve - az előbb született Eurüsztheusz szolgájává váljék Héraklész.

1024. sor *e városnak, mely elbocsátott* — a jóslatról l. a darab bevezetőjét.

1047-1048. sor *s megölve majd kutyák elé vessétek* - e parancs ellentmondásban áll az Eurüsztheusz jósolta eltemetéssel, ami pedig az Athénának nyújtandó támogatás előfeltétele. Ezért itt általában szövegromlást tételeznek fel; valószínűbb, hogy egyszerűen *eltemetést* parancsol Alkméné.

HIPPOLÜTOSZ (i. e. 428)

A darab első változata megbukott, második változata viszont első díjat nyert. Az eredeti változatot, amelyben Phaidra a nyílt színen vallott szerelmet mostohafiának, az athéni közönség annyira erkölcsstelennek találta, hogy a nagy felháborodás miatt félbe kellett szakítani az előadást. Euripidész tanult a kudarcból, a ráánk maradt második változatban Phaidra küzd a bűnös szenvedély ellen, s egy szót sem szól Hippolütoszhoz. Az első díjat nyert trilógia többi darabját nem ismerjük.

A mostohafia iránt szerelemre gyulladó Phaidráról Euripidész előtt már Szophoklész is írt tragédiát (*Phaidra*), e mű azonban elveszett, így csak találgatni lehet, hogy miben egyezik, illetve tér el a két tragikus felfogása. A téma népszerűségét mutatja, hogy később például Seneca, majd Racine is feldolgozta.

Az euripidészi *Hippolütosz*-ban nincsenek egyértelmű jellemek: mindenki bűnös is, áldozat is egyben. Phaidra [982] vétlen, hiszen Aphrodité akarátának engedelmeskedik, mégis bűnös, hiszen gonosz hazugsággal veszejt el Hippolütoszt. De Hippolütosz sem ártatlan, hiszen túlzásba viszi Artemisz tiszteletét, elhanyagolja a többi istent, ezért bűnhődni kell. Thészeusz sem ideális megtestesítője az athéni demokrácia eszméinek, hiszen megfontolás nélkül, vak haragjában elpusztítja fiát.

A prológust Aphrodité mondja, s Euripidésznél megfigyelhető, hogy ha isten mondja a prológust, a szereplők sorsáról mindent megtudunk. Így a hangsúly nem a cselekmény lezárásán, a tragédia beteljesítésén van, hanem az azt megelőző fordulatokon, a jellemek, igazságok ütköztetésén.

3. sor *A Pontosztói az Óceánig* - a világ keleti és nyugati határa. A Pontosz (Fekete-tenger) itt a világ legkeletibb részét, Kolkhiszt jelöli, az Óceán pedig a nyugati határt, a Gibraltárt, ahol Héraklész oszlopai álltak.

26. sor *a titkos szertartáson részt vegyen* — az eleusziszi misztériumokon.

31. sor *Pallasz sziklája oldalán* - az athéni Akropolisz közelében volt egy Hippolütosz-emplék hely és egy Aphrodité-templom, amely a troizéni Hippolütosz-kultusz emlékét őrizte.

38. sor *egyévi hontalanság méretett reá* — a rövid időre szóló száműzetés az athéni jogalkotás értelmében kiszabható büntetés volt. A gyilkost, akár igazságosan, akár igazságtalanul járt el tette elkövetésekor, meg kell tisztítani bűnétől, el kell távolítani polgártársai közeléből.

Thészeusz ugyan igazságosan gyilkolt, de mivel vérrokonaival végzett, száműzetés a sorsa.

46. sor *hogy hármát kívánhat s teljesül* - a mítosz egyik változata szerint Thészeusz Poszeidón fia, s nem Aigeuszé. Thészeusz alapította (vagy helyreállította) Poszeidón tiszteletére az iszthmoszi játékokat Korinthoszbán, ahogy Héraklész vezette be Olümpiában Zeusz tiszteletére az olüm-piai játékokat.

144. sor *a Hegyek Anyja* - Kübelé.

166. sor *hívtam az égi nyilast* - Artemisz jelzőinek [983] felsorolása az istennő megnyerését célozza, a kultikus-rituális tiszteletadás része.

189. sor *Ember egész élete gyötrődés* - a Dajka itt következő fejtegetését kétféleképpen szokás értelmezni: 1. elítéli az emberek létszeretét, hiszen lehet, hogy a másik lét, amelyről semmit sem tudunk, valami sokkal jobb; 2. minden csapás, baj ellenére az embernek élnie kell, mert nem is biztos, hogy lesz másik lét.

208. sor *bár harmatosan fakadó forrás* - Phaidrának már első szavaiból ki lehetne találni, mi gyötri, hiszen minden szavával Hippolüosz útját követi.

245. sor *Fedd be* - a szégyen és a gyász kifejezése az arc (olykor az egész fej) elrejtése.

304. sor *De tudnod kell* - a Dajka kétségbeesett kísérlete, hogy szóra bírja úrnőjét. Tényszerűen jelentős túlzás rejlik szavaiban: az Amazónt (Hippolüosz anyját) Thészeusz harci zsákmányként szerezte meg, így tőle származó fiának semmilyen előjoga nincs a törvényes feleségtől (Phaidrától) született gyermekekkel szemben.

337. sor *Anyám, szegény* - Pasziphaé bűnös szerelme a bika iránt az isteni akarat megsértésének következménye volt, s a büntetés nem közvetlenül a bűnöst (Minósz) érte, hanem feleségét (l. a névmutatóban). Itt is hasonló a helyzet: Aphrodité nem közvetlenül sújt le az ellene vétkező Hippolüoszra, hanem bosszújához felhasználja (és feláldozza) az ártatlan Phaidrát is.

339. sor *S te drága testvér* - Ariadné, aki Naxosz szigetén lett Dionüszosz kedvese (l. a névmutatóban).

453. sor *Zeusz hogyan kívánta meg* — e nászból született Dionüszosz.

454. sor *a szépfényű Éósz* — a Hajnalról (*Éósz*) szóló különböző mítoszokban gyakran szerepel az a jelenet, amint egy szép ifjút (itt: Kephaloszt, de a név gyakran változik) elragad a Földről.

475. sor *ha istennél akarsz erősebb lenni* - Phaidra mindenképpen vét az isteni törvények ellen: ha ellenáll Aphroditénak, megsérti az istennőt (erre figyelmezteti a Dajka), ha enged a vágnak, a házasság szentségét veszi semmibe.

533. sor *Zeusz gyermeke, Erósz* - szokatlan megjelölés [984]

Erószra. Erósz mint alapvető érzelmegtestesítője, hagyományosan nem szerepel a kultuszokban, nincs isteni családfája sem.

540. sor *zárait kinyitó* - Erósz (a szerelmi vágy) megelőzi a beteljesülést, Aphrodité közvetlen „munkáját”.

616. sor *Ó, Zeusz...* - Hippolüosz itt következő beszédében egyetlenegyszer sem fordul a színen levő Phaidrá-hoz, minden szavát a Dajkához intézi.

619. sor *nem kellett volna asszonyokra bíznod ezt* — ugyanez a gondolat: *Médeia*, 573-575. sor.

735. sor *szárnyat, mellyel az Adria* — a borostyánkő eredetének egyik változatára utal: Hélios fia, Phaethón kölcsönkapta apja szekérét, de elvesztette felette az uralmat, s Zeusz villámával az Éridanosz folyóba vetette. Nővérei, a Hélios-lányok könnyei váltak borostyánná az Éridanosz folyóban. Az Éridanoszt a világ nyugati féltékén képzelték el a görögök, az Adriai-tenger végében, a velencei öbölben. Minden valószínűség szerint a Pó folyóval azonosítható.

861. sor *más asszonyt helyedbe* - vö. Admétosz fogadkozásával az *Alkésztisz*-ben (330. sor).

1197. sor *Argosz és Epidaurusz felé* - az itt következő leírás térkép segítségével pontosan rekonstruálható.

1421. sor *kit ő halandók közt a legjobban szeret* - valószínűleg célzás Adóniszra, akit Artemisz parancsára ölt meg egy vadkan (l. a névmutatóban).

ANDROMAKHÉ (i. e. 424)

Szélsőségesen indulatos, Spárta-ellenes kirohanásokkal sűrűn tűzdelt darab az *Andromakhé*. S éppen nyíltan vállalt aktuálpolitikai célzásai nyújtják az egyedüli támpontot a bemutató időpontjának meghatározásához: a Spárta ellen vívott peloponnészi háború már évek óta tarthatott, s kibontakozásra semmilyen jel nem utalt. A spártaiak elleni gyűlölet ezekben az években érte el csúcspontját, ezért [985] szokás az *Andromakhé*-t a 424 körüli évekre helyezni. Ezt a datálást verstani szempontok is alátámasztják.

Andromakhé az *Íliász*-ban mint ideális anya és feleség jelenik meg (különösen a 6. és 22. énekben). A mitológiai hagyományból ismerjük hányattatásait férje, Hektór halála után: előbb Neoptolemosz, majd Helenosz felesége lesz.

Euripidész előtt már szerepelt a tragédiailrodalomban Andromakhé alakja: Philoklész és Theognisz írtak róla tragédiát, ezek azonban elvesztek. Szophoklész *Hermioné* című darabjáról is keveset tudunk, de annyi bizonyosnak látszik, hogy kevésbé szigorúan ítélkezett Delphoi és Apollón felett, mint Euripidész.

Egy ókori kritikus, a bizánci Arisztophanész a gyengébben sikerült Euripidész-darabok között tartja számon az *Andromakhé-t*. Csakugyan, a szerkezet kidolgozatlanak látszik - két, egymástól jól elkülöníthető történetre (Andromakhé megmenekülése, illetve Neoptolemosz halála) esik szét, a jellemek, szituációk halványabbak a megszokottnál: gondoljunk például Menelaosz elszántságára, majd következetlen távozására. Csak egy-egy jelenet hangulatában érződik Euripidész igazi költői nagysága: pl. Andromakhé és Hermioné összecsapásában, vagy a Hírnök Neoptolemosz meggyilkolását előadó érzékletes leírásában.

1. sor *Théba városa* - Andromakhé az ázsiai Múszia területén, Théba városában élt, míg férjhez nem ment Hektórhoz. Apja városát Akhilleusz dúlta fel a trójai háború idején, megölte Andromakhé apját és hét fivérét (vö. *Iliász*, 6, 411-430).

10. sor *a kis Asztüanaxot* - a mítosz egyik változata szerint maga Neoptolemosz ölte meg Hektór fiát. Euripidész nem ezt a változatot követi.

15. sor *Neoptolemosz, a szigetlakó* - Neoptolemosz anyja, Déidameia, Szkürosz szigetéről származik, s mivel Akhilleusz már elment a trójai háborúba, mikor Neoptolemosz született, a gyermeket e szigeten nevelték fel.

20. sor *Thetideionnak nevezte el* - szó szerint "Thetisz temploma" - mégis valószínűbb, hogy nem egy épületről, hanem egy egész településről van itt szó. [986]

51. sor *Delphoiba ment* - nem Euripidész kitalálása, már az *Iliász*-ban is van szó Neoptolemosz delphoi útjairól (19, 417; 22, 359).

100. sor *Halandót boldognak* - a tragédiában gyakran előforduló gondolatok (Aiszkhülosz és Szophoklész is felhasználta), de leghíresebb kifejtése a történetíró Hérodotosznál található meg (1, 30-33).

119. sor *a phthiai nőcsapat* - a thesszáliai nők valószínűleg Hermioné kísérői, de együtt éreznek Andromakhéval.

145. sor *Zeusz lányának gyermeke* - Helené Zeusz és Léda lánya. A 146. sor után a kiadók két hiányzó sort jelölnek, mivel Hermioné itt következő első mondatai (147-154) mintha a Kar szavaira válaszolnának. A hiányzó részben a Karvezető a belépő Hermioné öltözetét dicséri.

229. sor *mint anyád* - célzás Hermioné anyjára, Helenére.

275. sor *az Ída szurdokát* - Parisz ítéletéről van szó; Hermész (Zeusz és Maia gyermeke) vezette a három istennőt (Hérát, Pallasz Athénét és Aphroditét) Parisz elé, aki végül is a legszebb nőnek járó aranyalmát Aphroditénak (Küprisznek) ítélte.

293. sor *ki szülte őt* - Hekabé, mielőtt megszülte Pariszt, álmot látott: tűzcsóvát fog világra hozni, amely elpusztítja Tróját. Kasszandra megfejtette az álmot, de senki sem hitt neki.

445. sor *leggyűlöltebb lakói, spártabéliek* - a darab aktuál-politikai jelentőségéről lásd a bevezetőt.

509. sor *az én kavicsom* - Menelaosz úgy beszél, mintha szavazással hozták volna meg a halálos ítéletet, s az ő szavazata (kavicsa = szavazásra szolgáló kavics) döntötte volna el Andromakhé sorsát.

615. sor *És mit vétettél még* - Agamemnón kivégeztette leányát, Iphigeneiát, hogy a görög sereg elindulhasson Auliszból (1. a névmutatóban).

638. sor *bár dicső apának sarja vagy* - Péleusz apja Aiakosz, Zeusz fia, aki halála után az Alvilágban a holtak lelke felett ítélkezhetett.

724. sor *van egy város* - valószínűleg Argoszra kell gondolni, de egyes elképzelések szerint Mantineiáról volna [987] szó; ez utóbbi nem valószínű, mert Mantineia ellen 420 után fordult Spárta (l. a bevezetőt).

776. sor *egykor a kentaurok* - Péleusz egyszer elaludt az erdőben, s mikor felébredt, kentaurok voltak körülötte, akik meg akarták ölni. Vagy Héphasztosz vagy az egyik kentaur megkönyörült rajta, s titokban egy kardot adott neki, amellyel sikerült megvédenie magát.

845. sor *vagy mint a fenyőfahajó* - az Argó, amely a Szümplégadesz (l. a névmutatóban)

veszélyeit is elkerülte.

881. sor *Az egyetlen* - Euripidész a homéroszi hagyományt követi ebben a kérdésben (*Odüsszeia*, 4, 12-14), de más hagyományok szerint Helenének fia is volt.

961. sor *s véres istennőimet* - az Erinüszök, akik Klütaimnéztra meggyilkolása miatt üldözik Oresztészt.

994. sor *s éjszínlovu tenger-ura* — Poszeidón.

1015. sor *fölkereste a szentélyt* - Oresztész Apollón parancsára cselekedett, mikor megölte anyját. Euripidész még többször visszatér a kérdésre (l. az *Élektrá-ban* és az *Oresztész-ben*).

1057. sor *s az a műkénébeli* - Oresztész. Nem közvetlen részvételét jelenti; inkább csak mint értelmi szerző és felbujtó szerepelhetett a tettben.

1147. sor *Hát hogy lenne bölcs?* - máshol is előforduló gondolat, hogy az isteneknek nem szabad emberi indulatok szerint cselekedniük (vö. *Bakkhánszók*, 1348. sor).

1169. sor *a városom végveszedelme* - Neoptolemosz és Hermioné házasságáról van szó.

1247. sor *egy sziget lett otthona* - a Boldogok Szigete, ahol Akhilleusz mellett ott él például Kadmosz is.

1269. sor *Sok alakja van az isteninek* - e szavakkal végződik az *Alkésztisz*, a *Médeia*, a *Helené* és a *Bakkhánszók* is.

HEKABÉ (i. e. 424)

A darab bemutatásának körülményeit kevésbé ismerjük, nem tudjuk, milyen tragédiákkal együtt mutatták be, s az előadás dátumára is csak közvetett adatunk van: [988] Arisztophanész a 423-ban bemutatott *Felhők-ben* kifigurázza a *Hekabé* egy jelenetét. De 425 előtt sem írhatta, mert a Kar déloszi ünnepről énekel (458. sor), márpedig Athén csak 426-425 telén szerezte meg a szigetet, s ez idő tájt vezethették be az ötvenként megült ünnepet.

Két jól elkülöníthető részre osztható a *Hekabé*. Polüxené feláldozásának története áll az első rész középpontjában. Euripidész nem Homéroszt követi Polüxené sorsának bemutatásakor (Homérosznál Odüsszeusz és Diomédész Trója elfoglalásakor öli meg a lányt), s az Arktinoszra és Sztészikhoroszra visszamenő, Szophoklész által is feldolgozott változatot fogadja el. Szophoklész *Polüxené*-je elveszett, mindössze néhány rövid töredék maradt fenn belőle, ezekből csak annyi állapítható meg, hogy Euripidésznel korábban írta darabját.

Polüdórosz meggyilkolásának története, illetve Hekabé ezt követő bosszúja alkotja a darab második felét. Euripidész újítása, hogy Polüxené és Polüdórosz történetét egy tragédiába olvasztja. Mind a mai napig azért is sorolják a gyengébben sikerült Euripidész-darabok közé, mert két, össze nem illő történet ötvözetének tartják a *Hekabé-t*.

A cselekmény középpontjában Hekabé áll, vele együtt szerzünk tudomást a készülő és a már lezajlott tragédiákról. A csapásokat tehetetlenül tűrő siránkozástól a bosszú megvalósításáig éljük végig a történetet. S ez az, amit a darab megítélésekor ritkán vesznek figyelembe:

Euripidész jellemfejlődést ábrázol, s ehhez - Hekabé pszichológiailag árnyalt jellemfejlődéséhez - van szükség a két, egymástól függetlenül lezajlott, de Hekabéban összegződő gyermekgyilkosság összekapcsolására. A darab igazi értékét a sorsába belenyugodott rabszolganő igazságosztó „bosszúistennővé” emelkedésének pontos ábrázolásában kereshetjük.

24. sor *Akhilleusznak vérengző sarja* - Neoptolemosz.

121. sor *az isteni Bakkhé* - Kasszandra, akit Agamemnón nyert harci díjjal Trója alatt.

239. sor *Ilionba jöttél egykoron* - vö. *Odüsszeia*, 4, 244 skk.

319. sor *csak tudjam azt* - Odüsszeusz Akhilleusz [989] pózában tetszeleg, csak hogy neki nem adatott meg a választás lehetősége úgy, ahogy Akhilleusz (l. a névmutatóban: Akhilleusz).

388. sor *kinek nyilától elveszett Thetisz fia* - Akhilleuszt Parisz sebezte halálra, a hagyomány szerint azonban Apollón irányította a nyilvesszőt Akhilleusz testének egyetlen sebezhető pontjára, a sarkára.

421. sor *bár volt ötven gyermekünk* - Euripidész előtt csak tizenkilenc gyermeket tulajdonítanak Hekabének és Pria-mosznak.

450. sor *A dór partokra* - a Peloponnészosz-félszigetre.
 455. sor *a szigetre sodor* - Déloszra.
 461. sor *a Zeusz-fiak éke* - Létó Zeusztól szülte Artemiszt és Apollónt Délosz szigetén.
 465-466. sor *Paliász... várába* - Athénba.
 490. sor *Az istenek létezése is csalás* - valószínűleg betoldás e sor a szövegben, a kiadások általában kirekesztik.
 641. sor *Szimoisz partján* - Trójában. Célzás Parisz ítéletére, amely ezek szerint „ostobaság” volt.
 651. sor *a könnybefúlt lakón nőknek* - a Trója alatt elesett görög katonákat gyászolják Lakóniában.
 658. sor *Szerencsétlen Hekabét* - sokan innen számítják a „második darab” kezdetét, amely csak lazán kapcsolódik a Polüxené-történethez.
 933. sor *Mint spártai lány* - gúnyolódás a spártai lányok „feslett” erkölcséin. Athénban valóban megbotránkoztató illetlenségnek számított volna, ha egy nő egy ingben mutatkozott volna; itt ugyanis a nőknek köpenyt kellett ruhájukra borítani, ha nyilvános helyen mutatkoztak.
 1177. sor *hogy szavam ne nyújtsam* - vö. *Hippolüosz*, 616. sor.
 1189. sor *Az lenne jó* - vö. *Hippolüosz*, 925. sor.
 1265. sor *Kutyává válsz* - a mítosz egyik változata szerint a görögök megkövezték Hekabét az általa elkövetett szörnyűségek miatt, de a kövek alatt csak egy kutyát találtak; a másik változat szerint fia, Helenosz temette el Thrákiában.
 1267. sor *Dionüszosz, a thrákok jósa* – Dionüszoszi [990] Thrákiában megsértette Lükurgosz király, akit ezért örülettel sújtottak az istenek, majd alattvalói meggyilkolták.
 1279. sor *sőt, ezt is* - célzás Klütaimnésztra majdani gyilkosságaira.

OLTALOMKERESŐK (i. e. 422)

A halottak tisztelete a görögöknél az egyik legfontosabb erkölcsi kötelesség volt. A temetetlenül hagyottak lelke száz évig keringett az Alvilág bejárata előtt, mert nem nyerhetett bebocsátást, s állandóan zaklatta élő rokonait, hogy megadják neki a végtisztességet. A kérdés komolyságát jelzi, hogy az irodalomban gyakran merül fel a halottakkal való bánásmód problémája (pl. az *Íliász*-ban Hektór, az *Antigoné*-ban Polüneikész, a *Hekabé*-ban Polüdórosz végtisztessége a kérdés).

A Thébai ellen háborút viselő argoszi hét vezér történetét a tragédiában Aiszkhülosz már feldolgozta (*Heten Thébai ellen*), sőt a csatában elpusztultak holtteste fölött támadt viszályról is írt tragédiát 475-ben, *Eleuszisziek* címen. Amennyire a töredékekből és idézetekből megállapítható, Aiszkhülosznál békés úton sikerült rendezni a bonyodalmakat Thébaijal, ellentétben az Euripidésznél olvasható változattal, ahol Thészeusznak fegyverrel kell kényszerítenie a thébaiakat az isteni és emberi rend tiszteletben tartására.

Euripidész *Oltalomkeresők-jét* egy ókori kritikusa „Athén dicsőítő énekének” nevezte, s ebben igaza is volt, hiszen az athéni demokrácia magasabbrendűségének, igazságosságának dicsérete fogalmazódik meg itt, még világo-sabban talán, mint a *Héraklész gyermekei*-ben. Athént Euripidész több darabjában is a döntőbíró, az üldözötteket és jogaikban sértetteket védő szerepében ábrázolta a peloponnészoszi háború első évtizedében, így az elveszett *Thészeusz*-ban és *Erektheusz*-ban, a ránk maradt *Héraklész gyermekei*-ben és az *Oltalomkeresők*-ben. E darabokat szokás Euripidész nemzeti érzelmű tragédiáinak nevezni.

A darab megírásának közvetlen előzménye az lehetett, [991] hogy 424-ben az athéniak vereséget szenvedtek Délionnál Thébaitól, majd a thébaiak megtagadták a csatában elesettek holttestének kiszolgáltatását (később - az elfoglalt területek kiürítése fejében - mégis teljesítették az athéni kérést). Az eset nagy port vert fel, a történetírók közül Hérodotosz (9, 27 skk.) és Thuküdidész (4, 90-99) is beszámol róla, természetesen mindketten athéni szemszögből értékelve az eseményeket.

A darab felépítésében a *Héraklész gyermekei*-hez hasonlítható, de a jellemek itt árnyaltabbak s a cselekmény menete is könnyebben követhető. Itt is kiolvashatjuk az Argosz-nak szóló szemrehányást hálátlanságáért és mint legfontosabb mondanivalót: Athén békevágyát.

6. sor *s adott Pandión Aigeuszához* - az itt idézett jóslat csak nagyon közvetett kapcsolatban áll Aigeusz és Aithra nászával (l. részletesebben: *Médeia*, 679. sor).

14. sor *hadba őket* - a történetet részletesen megtalálhatjuk Aiszkhülosznál (*Heten Thébai ellen*). A folytatást pedig Szophoklész *Antigoné*-jában.

29. sor *füstáldozatra házamból kijöttem* - szántás előtti áldozat. Euripidész figyelemmel van a darab bemutatásának időpontjára is: a tavasszal rendezett nagy drámai verseny másnapján kezdődött az itt említett áldozat.

36. sor *útra kelt* - Eleuszisz mintegy tíz kilométerre északnyugatra található Athéntól.

63. sor *Nem az áhítat* - gyászoló nők nem vehettek részt Démétér kultuszában, ezért hangsúlyozzák, hogy nem áldozatot bemutatni jöttek Eleusziszbe. Aithra ünnepi ruhákban van (97. sor) és áldozni érkezett, de mégis vétene az istenek ellen, ha nem hallgatná meg a könyörgőket.

138. sor *Phoibosz homályos jósigéje* - ugyanez a történet szerepel a *Phoiníkiai nők-ben* (409. sor).

148. sor *Tüdeusz rokonvért ontva* - vagy apjának testvérét, Alkathooszt, vagy saját fivérét, Oléniaszt ölte meg.

179. sor *a nem-boldogtalan* - a hiányzó sorokban valószínűleg azért mentegetőzik Adrasztoosz, hogy nem tudja szebb, költőibb formában előadni mondanivalóját. Ez a fajta mentegetőzés közhely Euripidész hőseinél. [992]

187. sor *Spárta nyers* - vö. *Andromakhé*, 445. sor.

201. sor *Dicsérem azt az istent* — vitatott, hogy melyik istenre vonatkozik; egyes elképzelések szerint Apollónra (így bizonyítva, hogy milyen rosszul járt el Adrasztoosz, mikor nem fogadta el jóslatát), de lehet, hogy Zeuszra. A beszéd felépítése mindenesetre emlékeztet Aiszkhülosz *Prométheusz*-ának adományait elősoroló beszédére (*Prométheusz*, 437. skk.).

238-245. sor *Mert háromféle...* - minden bizonnyal későbbi betoldás a szövegbe.

271. sor *Perszephoneia szent küszöbéről* - Perszephoné anyjának, Démétérnek szentélyénél ültek eddig a nők.

316-317. sor *vadkannal való viaskodáson* — Thészeusz Héraklész dicső tetteit irigyelve vállalkozott vadállatok és rablók megölésére; ezek egyike volt a sok embert elpusztító krommüóni vadkan legyőzése, nem messze Korinthosztól.

400. sor *Kreón szavát* - Kreón trónra kerüléséről l. Szophoklész *Antigoné*-ját (174. sor).

406-407. sor *sorra váltva fel évente egymást* - Thészeusz-nak tulajdonították Athénban az alkotmány ilyen, demokratikus reformját. Vö. Plutarkhosz: *Párhuzamos életrajzok*. Thészeusz, 25.

430. sor *közös törvények nincsenek* - a türannisz-ellenes gondolatok gyakran merültek fel az ötödik században. (1. Hérodotosz, 3, 80-82).

501. sor *a jóst* - Amphiaraooszt, aki Thébai alatt Tüde-usszal együtt megölte Melanipposzt, a város egyik védőjét, aki azonban előbb már súlyosan megsebesítette Tüdeuszt. Amphiaraoosz levágta Melanipposz fejét, a halálosan sebesült Tüdeusz pedig megette az agyvelejét. Athéné istennő úgy elborzadt, hogy bár korábban halhatatlanná akarta tenni Tüdeuszt, elállt szándékától. Amphiaraoosz is megrémült, és menekülni igyekezett a borzalmas tett helyszínéről, de az Izménosz folyónál Zeusz villáma megnyitotta alatta a földet, s elnyelte a mélység.

578. sor *sárkány sarja* - a Kadmosz legyőzte sárkány fogaiból született harcosok utódai, a thébaiak.

629-630. sor *aki a fiugyermeket nemzettel* - Zeusz lóval [993] nemzette Epaphoszt, akinek számtalan leszármazottja volt, ő maga Egyiptomban uralkodott.

639. sor *Annak voltam zsoldosa* - Kapaneuszról van szó.

715. sor *Epidauros-bélit* - Periphétész rabló megölésekor szerezte Thészeusz ezt a fegyvert. Ez volt első hőstette.

739. sor *méltányos békeszerződést kínált* — a hagyományban sehol sincs nyoma ilyenfajta békekezdeményezésnek. Joggal feltételezhető, hogy Euripidész itt saját korára, a spártaiak 425-ös béketárgyalási javaslatára utal (vö. Thuküdidész, 4, 17).

837. sor *Kérdést kívántam tenni...* - részleteiben vagy egészében betoldásnak szokták tartani e részt.

846. sor *meg nem kérdezem* - Aiszkhülosz alkotói módszerének kritikája, amit a *Heten Thébai ellen-ben*, és minden bizonnyal az *Eleuszisziak-ben* is használt.

872. sor *Eteokloszról* - Euripidész fantáziájának szüleménye (vö. Aiszkhülosz: *Heten Thébai ellen*, 458; Szophoklész: *Oidipusz Kolónoszbán*, 1316).

881. sor *ilyen volt Hippomedón* — az itt leírt jellemzéshez csak Euripidész szolgált adatokat.

889. sor *Parthenopaiosz* - vö. Aiszkhülosz: *Heten Thébai ellen*, 533. sor, 548. sor.

925. sor *Oikleész nemes fiát* — Amphiaraoszt. Thészeusz a mítosznak arra a változatára céloz, amely szerint Amphiaraoszt az istenek halhatatlanná tették és folytathatta jóstevékenységét.

985. sor *hires Euadnét* - minden bizonnyal Euripidész újítása Euadné önfeláldozásának ábrázolása, mint ahogy az volt a Makaria-epizód a *Héraklész gyermekei*-ben is.

1021. sor *s kéz a kézben* - Ovidius (*Ars amatoria*, 3, 21-22) ugyanígy beszéli el a jelenetet.

1078. sor *Amaz átkot nyögöd, az Oidipúszit* — a száműzetésbe vonuló Oidipusz megátkozta fiait, s rajtuk keresztül az egész várost, hogy viszályra keljenek egymással, s egymás kezétől pusztuljanak el.

1146-1147. sor *eljő, apám, a bosszu* - az úgynevezett epigon-háború: tíz évvel az itt leírtak után a Thébainál meghalt hősök fiai lerombolták a várost.

1170. sor *és minderre emlékezzetek* - Euripidész korának [994] szóló, Argoszra vonatkozó figyelmeztetés, csakúgy, mint a *Héraklész gyermekei*-ben.

1211-1212. sor *iszthmoszi keresztút istennője* - az Eleu-sziszbe, Megarába és a Kithairón-hegyre vezető út találkozási pontja, bizonytalan, hogy melyik istennőnek akarnak templomot állítani (talán Démétérnek, de lehet, hogy Hekaténak, a keresztutak istennőjének).

AZ ŐRJÖNGŐ HÉRAKLÉSZ (i. e. 421 körül)

Héraklész, a dór hős attikai, athéni tragédia főszereplőjeként e darab előtt nem léphetett színpadra. Már tragédia-beli szerepeltetése is feltűnő, de a legfontosabb újítás Euripidésznél, hogy athénivá tesz egy olyan mítoszkört, amely eredendően idegen volt a helyi mondáktól. Thészeusz élet-és sorsmentő megjelenése az emberi gondolkodás, józanság felülkerekedését jelenti az isteni gonoszságon. És még valami fontosat: tudjuk, hogy Szophoklész Aiasza a nevét viselő tragédiában elköveti az öngyilkosságot, miután rádöbben - Héraklészhez hasonlóan -, hogy istenek okozta örületében ártatlanokat ölt halomra ellenségei helyett, s e szégyennel többé nem térhet vissza sem a görög hősök közé, sem hazájába. Hogy Héraklész a sokkal súlyosabb bűn elkövetése után is életben maradhat - sőt életben *kell* maradnia -, az annak köszönhető, hogy ő már nem az epikus hősök világában él Euripidésznél, hanem az emberré vált félisteni hős sorsát kell vállalnia. Euripidész mítoszértelmezésének ez a fő jellemzője: a közismert történetek szereplőit emberi cselekvések és indulatok hálójába veti, megfosztva ezzel őket az isteni világra vetett feltétlen hit menedékétől, ugyanakkor éppen ez a megfosztottság mélyíti el a tragédia hatását a nézőben, olvasóban.

Általában a *Héraklész-t* tekintik Euripidész első öregkori darabjának, amelyben a Kar szavaiból a költő öregség feletti bánatát kellene kihallanunk (674. skk.). Akár igaz ez, akár nem, az valószínűnek látszik, hogy a 421 körüli években írta e darabját: erre mutatnak a történeti utalások [995] (a 425-ben helyreállított déloszi ünnepre való célzás - 687. sor -, a nyíllal harcolás dicsérete stb.).

A darab felépítésében néhol emlékeztet a *Héraklész gyermekei*-re, az *Oltalomkeresők*-re és az *Andromakhé-ra* (az alapszituációban s különösen a könyörgési jelenetek bemutatásában). Vannak, akik kifogásolják, hogy két részre szakad a cselekmény, s akár két tragédia anyagát is kiolvashatnánk a *Héraklész-ből* (Írisz megjelenésétől kezdődne a második darab, a „bűnhődés” története). Ez az érvelés a korábban mondottak értelmében természetesen nem helytálló, hiszen éppen az emberré válás borzalmakkal zsúfolt folyamatát árnyalja a kétféle Héraklész egy cselekményen belül való ábrázolása.

A mellékszereplők jellemzésére Euripidész kevesebb gondot fordított: Lükosz a tipikus türannosz, Megara a hős anyja, Amphitruón az erkölcsi nagyságot őrző öreg; de mindannyian

csak külső szemlélők maradnak Héraklész tragédiájában.

Valószínűnek tűnik, hogy az idősebb kortárs, Szophoklész éppen e darab hatására írta meg a *Trakhiszi nők* című tragédiáját, amelyben szintén Héraklész a főszereplő, s az ő halálának körülményeiről fest új képet.

1. sor *Zeusz ágyi társát* - Alkménét, Amphitrüón feleségét Zeusz akkor csábította el, amikor a férj éppen háborúzott. Zeusz parancsára a Nap ekkor nem kelt fel, így Amphitrüón alakját felvéve három napig tartó éjszakán át élvezhette Alkméné kegyeit. Az ugyanezen az éjszakán később hazatérő Amphitrüón is együtt hált feleségével, s e kettős nászból született Héraklész (Zeusztól) és Iphiklész (Amphitrüóntól). Ugyanígy nevezik az *Oresztész-ben* Tündareoszt (476. sor).

5. sor *sárkányfog-vetemény sarjadt* - a Kadmosz megölte Arész sárkányfogait Athéné tanácsára elvetette a hős; az e fogakból kinőtt harcosok Kadmosz szeme láttára lekaszabolták egymást, mindössze öt maradt életben, s velük alapította meg Thébait.

15. sor *a ciklopsz várost* - Mükénét.

16. sor *honnan én elfutottam* - Elektrüónt véletlenül ölte [[996] meg Amphitrüón; mikor ez utóbbi visszaszerezte a Mükénéből elrabolt csordákat, és visszaszolgáltatta Elektrüón-nak, egy tehén megvadult s a királyra rontott. Amphitrüón, hogy megvédje Elektrüónt, a kezében tartott botot az állathoz vágta, de az visszapattant annak szarváról, és olyan szerencsétlenül találta el Elektrüónt, hogy meghalt. Euripidész szerint Héraklésznek apja szándéktalan gyilkosságáért kellett volna Argosz uralkodójának, Eurüsztheusznek szolgálnia (Amphitrüónt Szthenelosz, Eurüsztheusz apja üzte el e gyilkosság után Mükénéből).

21. sor *Héra ösztökélte* - homályos értelmű sor. Nyilván Héraklész munkáira céloz, de nem lehet tudni, melyikre a tizenkettőből.

24. sor *a háromalakú kutyát* - a Kerberoszt, az Alvilág háromfejű őrzőkutyáját.

32. sor *nem volt kadmoszbeli* - a monda egyik változata szerint Khthoniosznak, az egyik sárkányfogból támadt hősnek lenne a fia; Euripidész ezt a változatot utasítja itt el.

35. sor *Kreónnak voltunk atyafiai* - midőn Amphitrüón Thébába menekült, Kreón tisztította meg a vérbűntől, majd amikor Héraklész megszabadította Thébait egy súlyos adótól, lányát, Megarát feleségül adta Héraklészhez, így valóban rokonságban is áll Amphitrüónnal.

47. sor *anyjukkal együtt* - Alkméné halálakor Zeusz a már megistenült Héraklészt elküldte anyja lelkéért, s ő vezette el őt a Boldogok Szigetére, ahol Rhadamanthüsz felesége lett.

50. sor *igába törte Minüát* - Euripidész szerint Héraklész Orkhomenosz város lakóit szabadította volna fel Minüasz uralma alól, megölve az uralkodót. Mindenképpen ifjúkori tettének kell elképzelnünk, mert a tizenkét munka között nem szerepel.

60. sor *dúltad taphosziak városát* - Taphosz szigetét Thébajjal szövetségben dúlt fel Amphitrüón, Kreón kérésére.

107. sor *Botra lenehezvedve* - a thébai öregek kara, akik teljes együttérzéssel állnak Héraklész rokonai mellett, de koruknál fogva az új királlyal nem tudnak már szembeszállni. [997]

152. sor *mocsári hüdrát rontva* - általában fordított sorrendet találunk Héraklész munkáinak felsorolásában: előbb végzett a nemeai oroszlánnal, majd a lernai hüdrával. Mindkét szörnyet Héra nevelte fel, hogy a hősnek legyőzhetetlen ellenfelet jelentsenek. Héraklész a nemeai oroszlán bőrét öltötte magára ruha gyanánt későbbi kalandjainál.

158. sor *vadállatokkal vívott* - Héraklész természetesen nemcsak vadállatokkal harcolt, tizenkét munkája során meg kellett küzdenie Diomédésszel, Hippolütével, az amazónok királynőjével, Gérüónnal s a Heszperiszekkel. Lükosz rosszindulatát mutatja, hogy nem akar tudni e - nagyrészt a Kerberosz-kaland előttre besorolt - tetteiről.

159. sor *pajzsot se hordott* - aktuálpolitikai vitát látunk itt, amely az athéni harcmódorra céloz: mi a hasznosabb és eredményesebb: a nehézfegyverzetű gyalogos sereg (az úgynevezett hopliták) vagy a könnyű fegyverzetű, mozgékony gyalogság (ez Amphitrüón - s rajta keresztül Euripidész - szerint a megfelelőbb).

177. sor *Zeusz villámát, s négyes-fogatát említeném* - a Gigászok a Földanya gyermekei, s állandó harcban állnak az istenekkel, elsősorban Zeusszal, aki a Titánokat a Tartaroszba vetette. S igaz ugyan, hogy isteni származásúak (apjuk Uranosz), mégis halandók: megölni azonban csak olyan valaki képes őket, aki egyszerre isten és ember. E feltételnek felel meg Héraklész, s Zeusz

segítésére sietve, annak kocsijára felszállva nyilaival elpusztítja a Gigászokat.

188. sor *az ijat ócsárolod* - l. a 159. sorhoz fűzött jegyzetet.

220. sor *A minüaiakkal fiam harcot állt* - a thébaiakra nehéz adót kiszabó, Orkhomenoszban lakó minüaiakat Héraklész legyőzte és arra kötelezte, hogy kétszeres adót fizessenek Thébainak.

241. sor *s a favágóknak szóljatok* - a Kithairón hegy jóval közelebb esik Thébaihoz, mint a Parnassosz, de az előbbi az antik elképzelés szerint nem tartozott Thébaihoz.

300. sor *engedni csak a bölcsnek* - ugyanaz a gondolat, a józanul gondolkodó emberekkel való kapcsolatteremtés lehetősége merül fel a *Héraklész gyermekei-ben* (459. sor) s az *Oltalomkeresők-ben* (375. sor). [998]

339. sor *Oh, Zeusz, hiába lettem* - Amphitrüón Zeuszt átkozó, s a segítség elmaradásáért szidó beszéde éles ellentétben áll azzal a ténnyel, hogy mind ez ideig a megmentő Zeusznak emelt oltár előtt játszódtott a jelenet, s Héraklész gyermekei itt találtak ideiglenes menedéket.

348. sor *Phőbusz* - Apollón, a lant feltalálója.

368. sor *Ezt tudja Péneiosz* — Euripidész most hirtelen áthelyezi a kentaur-kalandot Thesszáliába.

375-376. sor *a pettyes hátú, arany fejű szarvasünnöt* - a kérüneiai szarvas eredetileg Artemisz szent állata, majd Héráé. Héraklésznek úgy kellett megszereznie, hogy nem volt szabad megölnie. Tizenkét munkájának egyike.

381. sor *Diomédész csikait* - Diomédész emberhúst evő lovait Héraklész úgy tudta megszerezni, hogy saját gazdájukat tálalta fel nekik. E lovakat is Eurüsztheus parancsára, tizenkét munkája során győzte le. Eurüsztheus Hérának áldozta fel a lovakat.

386-387. sor *Hebroszon átkelvén* - folyó Thrákiában: Eurüsztheuszt nevezi itt Mükéné királyának Euripidész, bár tudjuk, hogy ezenkívül Tirünsz és Argolisz is az uralma alá tartozott.

394. sor *Nyugati lakhelyükön* - a Heszperiszek almájának megnevezése. Zeusz és Héra esküvőjére Gaia, a Földistennő aranyalmákat ajándékozott Hérának, aki egy százfejű sárkány és az Est három nimfájának, a Heszperiszeknek őrizetére bízta őket. Héraklész utolsó munkája volt ezen almák megszerzése. Euripidész elképzelése szerint a Heszperiszek messze nyugaton, Héraklész oszlopain (a Gibraltári-szoros) túl éltek.

404-405. sor *eljött az atlaszi házhoz* - egyes elképzelések szerint a Heszperiszekhez vezető utat csak Atlasz árulhatta el Héraklésznek, sőt talán ő maga ment el az almákért, hogy így megszabaduljon a Föld viselésének terhétől, amit erre az időre Héraklész vett volna át.

408. sor *soktorkolatú Meótisznál lakó* - a Fekete-tenger keleti partvidékén túl képzelték el az amazónok lakhelyét. Eurüsztheus az amazón királynő övét akarta megszerezni s Héraklészt küldte a lehetetlennek tűnő feladat [999] teljesítésére. Héraklész vagy békés úton, vagy harcban (e kérdésben nem egységes a hagyomány) megszerezte az övet.

471. sor *nagy Daidalosznak áruló ajándokát* - a szöveg értelmezése nehéz, ugyanis Euripidészen kívül senki nem említi, hogy Daidalosznak kapcsolata lett volna Héraklésszel. Valószínűbbnek látszik az az értelmezés, hogy a "daidalosz" görög szó eredeti jelentését (szépen kidolgozott, díszes, jól megmunkált) kell a szövegbe illeszteni. Héraklész jogarát általában Héphasztosz ajándékának tartják.

607-608. sor *Hadész és Koré sötét zugolyából* - az Alvilágból, ahová Hádész elragadta Korét (= Perszeponét), Démétér lányát.

613. sor *A misztérium beavatottjaként* - több forrás is megemlíti, hogy mielőtt leszállt volna az Alvilágba Héraklész, beavatást nyert az eleusziszi misztériumokba.

615. sor *Démétér ligete Hermionban* - a Peloponnészoszon található város, Démétér egyik legfőbb kultuszhelye. Eurüsztheus úgy megijedt a Kerberosztól, hogy elbújt előle. Héraklész nem tudott mit kezdeni a kutyával, s idővel visszavitte az Alvilágba.

619. sor *Thészeuszt hogy visszahozzam* - Thészeusz élve került az Alvilágba, mert megpróbálta kiszabadítani onnan Perszeponét, s Hádész nem engedte vissza a Földre.

726. sor *Eriggy!* - ugyanez a bosszút önfeledten ünneplő hangulat uralkodik az *Andromakhé-ban* (258. sor) és a *Hekabé-ban*.

822. sor *Ne féljetek* - innen számítják egyes elemzések a „második darab” kezdetét.

895-896. sor *dionüszoszi fürtről* - a szőlőről, amelyben Dionüszosz megtestesülését látták.

931. sor *Nincs eszénél már* - az örület rendkívül szemléletes leírását l. még a *Bakkhánsók-ben*.

Aiasz is örületében követi el nyájmészárlását, de Szophoklésztól távol áll a megőrülés folyamatának ilyen részletes, mondhatni naturalista leírása.

954. sor *Niszosz városát* - Megarát.

1078-1080. sor *hitvesed bátyjaiért bosszút vettél* - Alkméné fivérei a taphosziak elleni harcban estek el: [1000] Amphitrüónnak ahhoz, hogy feleségül vehesse Alkménét, előbb bosszút kellett állnia Élektüön fiainak haláláért.

1159. sor *A fejemre hadd boruljon éjsötét* - a vérbűnt elkövetőnek mindenképpen távoznia kell onnan, ahol bűnét elkövette, mert már pusztá látása is megfertőzheti polgártársait. Csak ha valamely más terület uralkodója megtisztítja a gyilkosság bűnétől, s befogadja városába, térhet vissza újra az emberek közé. Thészeusz megjelenése ezt a megoldást készíti elő.

1194. sor *s pajzssal vonult phlegrai síkra ő* - Héraklész az istenek oldalán harcolt a Gigászok ellen a phlegrai síkságon.

1258-1259. sor *ki anyám idős apját megölte* - Héraklész rosszindulatúan állítja be Amphitrüón hajdani gyilkosságát, hiszen a mítosz legtöbb változata szerint szerencsétlen véletlen okozta Élektüön halálát (l. a 16. sorhoz fűzött jegyzetet).

1267. sor *pólyámba Gorgó-szemű kígyókat küldözött* - Héraklész isteni származásának első megnyilvánulása volt, hogy a Héra küldte kígyókat pusztá kézzel megfojtotta, pedig ekkor még mindössze néhány hónapos volt.

1419. sor *S ki engemet?* - a fiú legszentebb kötelessége volt eltemetni apját. L. *Alkésztisz*, 663. sor, *Médeia*, 1032. sor. A hagyomány szerint Amphitrüónt Thébaiban temették el.

IÓN (i. e. 419?)

Xuthosz az irodalmi hagyomány szülőtte, egyetlen város vagy sziget mítoszkörében sem találkozunk nevével. Hérodotosz így ír róla (7,92): „Az iónok, amikor még a Peloponnészosznak azt a vidékét lakták, amelyet ma Akhaiának hívnak, Danaosz és Xuthosz megérkezte előtt magukat égei pelaszgoknak nevezték. Ión idejében azonban (aki Xuthosz fia) felvették az ión nevet.” De miért és hogyan kerül Ión az athéni mítoszkörbe ilyen késői időben? A 420 körüli időszakban a Peloponnészoszon Athén mintha megerősíteni látszott volna pozícióját. Alkibiadész, az athéniak [1001] zseniális (s később árulóvá vált) hadvezére meghirdette az iónok összefogásának politikáját az „athéni őshazaért”. Iónok éltek Kisázsiaiban, a szigeteken s Európában is. Argosz, Élisz és Mantinea s még néhány peloponnészoszi város ezen politika jegyében fűzhették szorosabbra kapcsolataikat Athénnal s távolodhattak el Spártától. E szövetséget ugyan Spárta hamar szétzúzta, de ez mit sem változtat azon, hogy Euripidész *Ión*-ja az új szövetség sikerének reményében íródhatott. Ión athénivá tételéhez volt szükség arra is, hogy Xuthoszból alapát alakítson Euripidész: isteni apát s athéni anyát adva így az új athéni hősnek.

A darab hihetetlen fordulatait, az utolsó pillanatban mindent jóra fordító befejezése az újkomédia cselekményszövést idézik. Ennek megfelelően a jellemek is szokatlan változatosságot mutatnak. Ión egy Hippolütosz elvakultságával tiszteli istenét s tiszta jelleméhez nem férhet kétség. Xuthosz alakja a hősi erényesség és a nevetségesség keveredéséből épül fel, s a darab végére sem tudjuk eldönteni: tragédiát vagy komédiát kell-e látnunk sorsában, hiszen önmagában megőrzött - tudatlanságának köszönhető - hős-nagysága a valóságban nevetséges kijátszottságot takar. Kreusza az egyetlen, akinek jellemzésében elmélyült Euripidész: tragikus hőseinek egyik legszebb példája a bűnös múlt miatt szenvedő nő alakja.

A darab a művészettörténezsnek számára becses kincs, hiszen a delphoi Apollón-szentély leírása a régészeti leletek tükrében is hitelesnek látszik, s fontos az áldozósátorról készült rendkívül szemléletes kép is.

Nem tudjuk, mely darabok társaságában mutatták be az *Ión*-t, s azt sem, hányadik lett a költő a drámai versenyen, s a bemutató időpontjául csak azért fogadják el a kutatók a 419-es évet, mert körülbelül ez volt az egyetlen olyan év, amelyben Athén reálisan gondolhatott egy *ión egységet* megteremtő, jobb korszak megvalósulására.

- 2-3. sor *egy istennővel Maiát* - Atlasz Pléionét, Ókeanosz lányát vette feleségül, tőle származik Hermész. A mítosz másik változata szerint Maia a Pléiadesz csillagkép (hét csillag-nővér: Atlasz-Pléioné lányai) tagja. Elfogadottabb, [1002] hogy egy arkadiai hegyen élő nimfa, akit Zeusz itt látogat meg, hogy aztán kapcsolatukból megszülessék Hermész.
5. sor *a föld köldökét* - kerek, fehér kőoszlop, amely azon a helyen állt, ahová Zeusz két villáma becsapott, így jelölve ki a Föld közepét. Euripidész korában még látható volt, később azonban eltűnt, s helyette a templomon kívül egy márványból készült másolatot állítottak fel, amelynek maradványai ma is láthatók.
6. sor *Phoibosz zeng örökkön jósigét* - Apollón papnőjén, a Púthián keresztül közvetíti jóslatait az embereknek. A jóslatkérő azonban nem a Púthiával beszél, hanem az Apollón-szentély papjaival, akik arra hivatottak, hogy a Púthia által önkívületben mondottakat értelmezzék, s így adják tovább a jóslatot kérőknek.
7. sor *hogy mi van s mi jön* - a jósök általános kötelessége a múlt, a jelen és a jövő pontos ismerete. L. *Íliász*, 1, 70; *Helené*, 14. sor.
9. sor *Pallaszról kapott nevet* - Athén. Az Akropoliszon állt Athéné Promakhosz szobra, amelynek kezében arany-hegyű lándzsa volt.
13. sor *Hosszúknak hívnak* - az Akropolisz északi oldalán lévő sziklák (csak Euripidész nevezi így e sziklákat).
16. sor *megszülte otthon, majd kivitte kisfiát* - a gyermek kitevésének történetét *ötször* mondja el Euripidész e darabon belül. Erre nyilván azért volt szükség, hogy az athéni fülnek idegen mítoszt minél felejthetlenebbé tegye.
23. sor *Agraulosz lányai* - Kekropsz felesége, Athén első királyának, Aktaiosznak lánya.
58. sor *Xuthosz felesége lett* - Xuthoszt elűzték otthonából, Thesszáliából fiverei (Dórosz - a dórok ősapja - és Aiolosz - az aiolok őse). Erekhtheuszt az euboiiaiak elleni háborúban segítette. Más változat szerint Aiolosz Xuthosz apja.
59. sor *a Khalkódontidák* - az Euboiában élő Abasz-leszármazottak (*abantidesz*) vezetője Elephénor, akinek apja Khalkódón: Euripidész itt Khalkódón leszármazottainak, népének nevezi az euboiiaiakat. L. *Íliász*, 2, 541.
- 63-64. sor *a Zeusz-fi Aiolosz sarja* - az ismertebb [1003] változat szerint a három fivér (Dórosz, Xuthosz, Aiolosz) Hellész (a görögség ősatya) leszármazottja.
75. sor *Ázsiát alapítja majd* - 1. 1575. skk.
76. sor *barlangmélybe rejtezem* - Hermész elrejtőzése tragédiában szokatlan, inkább az ókomédiára jellemző fogás.
86. sor *parnasszoszi úttalan* - a Parnasszosz szent, megközelíthetetlen hegynek számított, mint ami Apollón és Dionüszosz otthona.
125. sor *Ó, Patán, ó, Paián* - valószínűleg e visszatérő szavakkal köszöntötték a Delphoiba látogatók az istent, így e sorok sok athéni számára csenghettek ismerősen.
158. sor *Zeusz híradója, te horgascsőru* - a sas, amely még századunk elején is nagy számban fészkel a Parnasszoszon. Mint Zeusz hírnöke a sas: *Íliász*, 24, 293.
167. sor *Délosz tava vár* - Délosz szigetén született Apollón és Artemisz, így a hatyúk ott is Apollón szent helyére érkeznének. A déloszi tóról Hérodotosz is említést tesz (2, 170).
- 175-176. sor *Alpheiosz örvényes árjánál* - az Olümpiában álló Zeusz-templomról van szó.
- 177-178. sor *az iszthmoszi berken* - a korinthuszi (iszthmoszi) Poszeidón-szentélybe küldi a madarakat: nem minden iróniától mentes, ahogy a többi nagy isten templomával nem törődve csak Apollón szentélyét félti Ión.
- 185-186. sor *az utak magas öre* - az Apollón templomához vezető úton elhelyezett oszlopokat, amelyek a látogatókat eligazították, Apollón tiszteletére emelték, ezért ő az utak öre.
- 188-189. sor *e kétfelé néző ház* - többféleképpen értelmezett kifejezés: vagy a templom keleti és nyugati oldalát jelenti, vagy azt, hogy két templom áll egymás közelében (Apollóné és Pallasz Pronaiáié) - a ház ez esetben a szentély egész körzetét jelentené -, vagy olyan kétarcú Hermész-szoborról szólnak, amilyenek a római Ianus-szobrok.
190. sor *Figyeld ezt* - a Kar az Apollón-templom díszítését írja le. Az első jelenet: Héraklész egyik kalandja, harca a lernai hüdrával.

201. sor *Erre nézz* - Bellerophontészről van szó, amint [1004] a Pégaszosz hátán ülve megöli a Khimairát. A Khimaira egy kos, egy sárkány és egy oroszlán keverékéből álló szörny, amely lángot okád. Bellerophontésznek a szárnyas Pégaszosz hátáról úgy sikerült elpusztítania, hogy a lándzsája hegyét ólomba mártotta, majd a szörny lángoló leheletétől megolvadt ólom ráömlött a Khimairára és megölte.

205. sor *Fordítom szemem erre is* - az Apollón-templom nyugati homlokzatának díszítése volt a gigantomakhia (a Gigászok Zeusz elleni harca), így a templom előtt álló Kar nem láthatta azt.

209-210. sor *ki Enkeladoszt gorgós pajzssal fenyegeti* - Enkeladosz a Gigászok egyike, sorsáról l. *Az őrjöngő Héraklész* 1194. sorához fűzött jegyzetet. Itt Euripidész azt a mítoszváltozatot mondja el, amikor Athéna a pajzsára tűzött Gorgó-fej felmutatásával bénította meg a menekülő Enkeladoszt.

216. sor *S itt Bromiosz* - Dionüszosz csak a mítosz kevésbé ismert változataiban vesz részt a Gigászok elleni harcban, thürszoszával s a szatírok kíséretében.

237. sor után (*Kreúza belép*) - sem a Kar, sem Kreusza nem ad magyarázatot, miért küldte előre a szolgálókat s érkezett ő maga késve. Ritka megoldás a tragédiában, hogy ne a frissen belépő szereplő szóljon a már színen levőkhöz. Lásd: *Oresztész*, 1321. sor.

270. sor *Két szúzi kezével* - Héphaisztosz ölelése elől menekült Athéna, s dulakodásuk közben Héphaisztosz magva az istennő combjára fröccsent, aki undorral letörölte, és a földre dobta. Így, a Földanyával való egyesülésből született Erikhthoniosz, akit aztán Athéna neveltetett fel.

278. sor *Lemészárolta földjéért a szüzeket* - az Eleuszisz elleni harc sikeréért áldozta fel Erekhtheusz lányát, Khtho-niát, akit nővérei (Prokrisz és Oreithüia) önként követtek a halálba. Miután így legyőzte az eleusziszi Eumolposzt, Poszeidón fiát, a tengeristen bosszúból háromágú szigonyával megnyitotta alatta a földet.

285. sor *Mit Phoibosz és Púthó villáma úgy becsül?* - Az Akropoliszon kijelölt helyek voltak, ahonnan bizonyos időn át figyelni kellett az eget, s ha kedvezőek voltak a jelek, el lehetett indítani az ünnepi küldöttséget Delphoiba. [1005]

453. sor *Eileithüiát nem hívták* - Athénének nincs anyja, hiszen Zeusz fejéből pattant ki, ezért nincs szükség a szülést könnyítő istennőre.

509. sor *kinek isten az apja* - a Kar Akhilleusz, Héraklész vagy akár Thészeusz sorsára is célozhat.

512. sor *a szent tripúsz* - a háromlábú szék, amelyen ülve mondta a Púthia a jóslatot. A megjelölés nem pontos, hiszen Xuthosz nem léphetett a szentély belsejébe, tehát nem is lehetett a tripusz közelében.

518. sor *te meg légy józan* - a felismerési jelenet hasonlít felépítésében a *Helené* Menelaosz-Helené párbeszédére.

542. sor *Föld sosem szül gyermeket* — Xuthosz ezek szerint nem fogadja el felesége családjának Földből születtségét, s ez mutatja Athéntől való idegenségét.

550. sor *Jártál Púthó szirtjein már?* - a púthói Apollón és Dionüszosz ünnepét összekapcsolja a mitológia. Ez az ünnep a Parnasszosz oldalában folyt le.

661. sor *Ión legyen... neved* - a szó „jövő”-t, „közeledő”-t jelent.

796. sor *Bár tovaszállhatnék* - a tragédiában általában vagy messze nyugatra akar a hős menekülni (*Hippolütosz*, 742. sor), vagy a csillagok közé (*Hekabé*, 1103. sor). Itt a kettő kombinációjáról van szó, mivel nem ismerünk olyan nyugati csillagot, amelyhez Kreusza menekülhetne. Lehetséges, hogy a nyugatra menekülés az Alvilágot jelenti, mert ott képzelték el bejáratát.

842. sor *inkább az Aiolosz-házból vett volna nőt* - Aiolosz Xuthosz testvére, leszármazottainak házasságáról l. *Odüsszeia*, 10, 5. sor. A Nevelő szavai annyit jelentenek, hogy inkább saját szülőházájából származó nemes nőt vett volna feleségül Xuthosz.

854. sor *A rabszolgára szégyent* - ugyanez a gondolat a *Helené-ben* is előkerül (730. sor).

889-890. sor *arannyal versengő szirmait szedegtettem* - Helené ugyanígy meséli el elraboltatásának történetét: *Helené*, 244. Plutón Perszephonét s Zeusz Európét hasonló körülmények között ragadta el.

970. sor *Ne vesztegeljünk jajszavaknál* - az öreg szolgáló [1006] ugyanolyan aktív szerepet játszik a bosszúterv kieszelésében, mint az *Elektra* Szolgálója.

988. sor *Phlegrában vívtak harcot* - a Khalkidiké nyugati részén lévő síkság (l. *Az őrjöngő*

Héraklész, 1194. sor). A monda ritka változata kerül itt szóba, amely szerint a Földanya, hogy fiait megsegitse az istenek ellen, fényre küldte volna a Gorgót, ezt a kígyókkal övezett, rettenetes fejű szörnyet. Athéné ölte meg, de a mítosz közismertebb változata szerint Perszeusz volt gyilkosa. A Gorgó rettenetes ereje abban állt, hogy aki csak rápillantott, kővé dermedt. Athéné a legyőzött szörny fejét (itt: bőrét) pajzsára tűzte, és így harcolt. Nem világos, hogy Euripidész hogyan képzei ezt, hiszen a harc már javában folyt, amikor a Gorgó is megjelent a Földön.

1048. sor *Utakat-őríző Démétér-leánya* - Hekaté. Mint fényhordozó, a vándoroknak utat mutató istennőt gyakran a Hold fényében is őt tisztelik.

1074-1075. sor *Szégyenlem a sokdalu isten előtt* - valószínűleg nem Apollón, hanem egy helyi istenség: Iakkhosz, Zeusz és Koré gyermeke. Idővel alakja beleolvad Dionüszoszéba.

1081. sor *ötven néreuszi lány* - Néreusz tengeristen lányai, általában ötvenben szokták megállapítani számukat.

1085. sor *az aranykoszorús leányt* - Perszeophonét, s anyját, Démétért.

1161. sor *félig-állat férfiakat* - a kentaurokat.

1171-1172. sor *a vendégek raját igen jól megnevelteti* — a gyülekezetet megneveltető öreg előképe az *Íliász*-ban (1, 50 skk.) a csúf Therszitész.

1261. sor *Te bikaképű Képhiszosz atya* - folyóisten, Kreusza nagyanyjának, Diogeneiának apja. Mint általában a folyóisteneket, őt is félig bika, félig ember alakban képzeltek el.

1412. sor *Üres kosár ez, vagy tartalma tölti meg?* - ezt a fajta kérdezz-felelek párbeszédet, felismerési jelenetet találjuk meg az újkomédiában, elsősorban Menandrosznál.

1479. sor *A Gorgó-ölő Leány tudja* - Pallasz Athéné, mivel az ő városában történt a nász.

1579. sor *Geleónnak törzse lesz az első* - az itt következő [1007] felsorolás az athéni polgárok beosztását, *phülék*-be sorolását szentesíti: az első a *földművesek*, a második a *harcosok*, a harmadik a *dolgozók*, a negyedik a *pásztorok* (ez erősen vitatott, hiszen Athéné a *pajzsáról* nevezi el őket, nem pedig az *aix* = birka görög szó alapján). Itt a szövegkiadások elveszett sorokat tételeznek fel, hiszen a névmagyarázatok elmaradtak.

1590. sor *Dórosz* - új mitológiát teremt Euripidész. Korábban Dóroszt Xuthosz fivéréként említették. Az aktuál-politikai célzatosság szembeszökő: a *nem* közvetlenül isteni származású dórok foglalták el az őslakos akhájoktól (akiknek szintén Athénától kell származtatniuk magukat) a Pe-loponnézszosz nagy részét.

1592. sor *a rhioni part* - Athén újdonsült - s ezért itt nevével is megemlíttett - szövetségese volt 420-418 között Rhion peloponnészoszi város.

TRÓJAI NŐK (i. e. 415)

A darab bemutatásának időpontját pontosan ismerjük, valamint a vele együtt színre került trilógia tagjainak címét s a költőnek a versenyen elért helyezését. A bemutató i. e. 415-ben volt, Euripidész Xenoklész mögött a második lett az *Alexandrosz-szal*, a *Palamédész-szel*, a *Trójai nők*-kel és a *Sziszüphosz* című szatírájával. Xenoklész darabjai nem maradtak ránk, s Euripidész tetralógiájából is csak a *Trójai nők*-et ismerjük egészben. Annyi azonban már a címekből is világosan kiderül, hogy a négy darabból három a trójai mondakörrel foglalkozik, ami elég meglepő, hiszen Euripidész egyébként nem ragaszkodott a trilógiáin belül egy témakör feldolgozásához.

A fennmaradt töredékekből kiderül, hogy az első darab Alexandrosz-Parisz megszületését, kitétetését és életben maradását mondja el, s a kasszandrai jóslatot arról, hogy Parisz egykor Trója vesztét fogja okozni. A görög táborban játszódó *Palamédész* Odüsszeusz bosszúja beteljesedésének története. [1008]

A trilógia harmadik tagja a *Trójai nők*. A Trója bevételével kezdődő s a trójai nők elhurcolásával és a város felperzselésével végződő történet tragédiák sorozata, amelyeket Hekabé személye kapcsol össze. A darab ennek megfelelően monoton, de egy pillanatig sem unalmas, hiszen folyamatosan új és új szereplők jelennek meg, új szenvedések tárulnak elénk.

Euripidész hangja jelentősen megváltozik a *Trójai nőkben*. Elmaradnak a spártaiakat ostromozó

megjegyzések, s helyüket sokkal általánosabb kérdés veszi át: a győztes és a legyőzött viszonya. S ehhez kiválasztja a költő a görögök legendás háborúját, az annyiszor megénekelt dicső, győzelmes hadjáratot Trója ellen. E nagyszerűnek tartott győzelemről bizonyítja be, hogy ostoba és értelmetlen vérengzések tömege, s ezzel nem egy háború, hanem minden háború törvényszerű végső kimenetelét tárja elénk. E mondanivaló ad magyarázatot a szokatlan prologusra, amelyben a két isten a darab cselekménye utáni időt vetíti előre: a görögök mostani bűneinek törvényszerűen bűnhődés, pusztulás lesz a következménye.

4-5. sor *Trója földjét székiben kőbástyákkal raktuk körül* - Apollón és Poszeidón részt vett egy Zeusz-ellenes összeesküvésben s büntetésük az volt, hogy egy éven át Laomedón trójai királynak (Priamosz apjának) kellett szolgálniuk. Ez alatt építették fel a Tróját körülvevő várfalat, 1. *Iliász*, 21, 441. sor. Az valószínűleg Euripidész újítása, hogy a Homérosznál még Trója-gyűlölő Poszeidón itt barátjuk és oltalmazójuk (1. *Iliász*, 14, 357. sor, 21, 435. sor).

13. sor *falónak mondják* - a görög *dorü* szó kettős jelentését („fa”, „ül”, „dárda”) használja ki itt Euripidész: ezek szerint maga a ló nem fából készült volna. Egy elképzelés szerint Euripidész az Akropolisz Artemisz-szentélyében felállított bronz lószoborra utal, nevén nevezve a híres műalkotást.

23-24. sor *Héra győz s Athéna* - a két istennő azért szerepel együtt, mert Parisz ítélete mindkettőjüket egyformán sértette.

30. sor *Ezt arkasz* - az arkádiaiak nem játszottak komoly [1009] szerepet Homérosznál a trójai háborúban. Hogy Euripidész mégis ilyen kiemelten említi őket, annak inkább aktuálpolitikai jelentősége lehetett.

42. sor *szaladni űzött úr Apollón* - Kasszandra Apollón-tól kapta jóstehetségét, de mivel ígérete ellenére nem lett az istené, büntetésül azt szabta ki rá Apollón, hogy senki ne higgyen jóslataiban.

69. sor *Engem s szentélyem meggyalázták* - a lokriszi Aiasz (nem azonos a Szophoklésznál szereplő Télamónfi Aiasszal!) Athéné trójai szentélyéből hurcolta el Kasszandrát, aki az istennő szobrába kapaszkodva próbált ellenszegülni a támadónak. Más források szerint a görögök meg akarták kövezni e bűnéért Aiaszt.

89. sor *Mükonosz hegyfokai, Délosz sziklaszirtjei...* — a Trója alól hazatérő görögök útvonalán fekvő szigetek.

90. sor *Kaphéreusz ormai* - Palamedész haláláért apja úgy állt bosszút, hogy az Euboia déli részén található Kaphéreusz-foknál hamis fényjelzésekkel zátonyra futtatta a hajóhad jelentős részét. L. *Helené*, 767. sor, 1126. sor.

132. sor *Kasztór szégyenítőjét* - Kasztór, Polüdeukész, Helené és Klütaimnésztra testvérek voltak. A két fiú (a Dioszkuroszok = „Zeusz fiai”) Helené bűne feletti szégyenét már Homérosz is említi: *Iliász*, 3, 239. sor. L. *Helené*, 137. sor.

133. sor *Eurótasznak szennyfoltját* - a Peloponnészosz leghosszabb folyója, gyakran használják az elnevezést Spárta megjelölésére.

170-171. sor *Kasszandrát, Bakkhosz-papnót* - célzás Kasszandra örültségére, amely során mintegy Bakkhosztól (Dionüszosztól) megőrijtetten száguld végig a városon.

207-208. sor *Thészeusz jóhírű, boldog földjére kerülnénk* - Athénba, amelynek leghíresebb hőse volt Thészeusz.

214. sor *Péneiosz szent völgyöblének* - Thesszália, amelyen keresztül folyik a Péneiosz folyó. Az Olümposz déli lejtői Thesszália felé néznek, így lábánál folyik a Péneiosz.

220. sor *Aitnéját Héphaisztosznak* - Szicília, amelynek fő nevezetessége az Etna: e vulkán mélyén dolgozik Héphaisztosz.

221. sor *phoinix tájjal szemközt* - Karthagóról van szó, [1010] bár ezt többen vitatják, s a Szicíliától igen távol fekvő Phoinikiára gondolnak.

222. sor *Szikelosz hegyek anyját* — az Etnát, amely a Szicíliát borító közepes nagyságú hegyek fölé emelkedve mintegy azok „anyja”.

226. sor *melyet szépitő Krathiszhab* - folyó az Itáliai-félszigeten, a görög alapítású Thuriitól délre, a tarentumi öbölben.

242. sor *thesszál város-e vagy kadmoszi föld-e az* — Phthia is Thesszáliában van, valószínűleg

más és más városokra kell itt gondolnunk.

250. sor *Rabnőül a spártai asszonynak* - a spártai származású Klütaimnéztrának, Agamemnón feleségének.

270. sor *Szerencsés ő* - Hekabé nem érti meg Talthübiosz homályos célzásait.

274. sor *kapta Akhilleusz sarja őt* - Neoptolemosz kapja Andromakhét. E házasságból három fiú született.

282. sor *Az az undorító, ravasz ember* — Hekabé Odüsszeusz-ellenes kirohanása közvetlenül a *Palamédész-tragédia* bemutatása után minden külön magyarázat nélkül érthető lehetett az athéni néző számára.

323. sor *tenéked, Hekaté* - Hekatét általában az élet sötét pillanataihoz, az ártó varázsláshoz és a halált hozó szerencsétlenségekhez kapcsolják. Kasszandra a rá való hivatkozással az Agamemnón házára zúduló tragédiákra céloz.

359. sor *Mert őt kiirtom* - Kasszandra - kissé eltúlozva saját szerepét - magának tulajdonítja Agamemnón pusztulását, majd az egész család tragédiáját. Természetesen a „kiirtom” szót átvitt értelemben kell érteni, hiszen Kasszandra csak a gyilkosság kiváltó oka (nem is az egyetlen) lesz.

371. sor *legkedvesebbjét ölte meg* - Íphigeneiát (l. *Íphigeneia Auliszban*).

430. sor *Nem is jóslom több szégyenét* - Kasszandra Hekabé nőtényi kutyává változására céloz, amit már csak azért sem mondhat el, mert a történetnek ezen a pontján minden bizonytalanságnak hatna Trója egykori úrnője számára. L. *Hekabé*, 1265. sor. 482. sor *enszemmel láttam őt* - Priamoszt Zeusz házi [1011] oltáránál gyilkolta meg Neoptolemosz. Mind a gyilkosság szent helyen való végrehajtásának, mind Hekabé jelenlétének hangsúlyozása a bűn rettenetes voltát hivatott kiemelni.

510. sor *senkit haláláig szerencsésnek ne higgy* - gyakran felmerülő gondolat a görög irodalomban (pl. *Hérodotosz*, 1, 32.). Euripidésznel: *Andromakhé*, 100. sor.

517. sor *az argoszi szörny* — a trójai faló.

535-536. sor *Dardanié átkát* - Priamosz szerencsétlenségét, tehát Trója pusztulását.

537. sor *a csikó-szűz* - valószínűleg Athéné, mint a harci szekerekkel és lovakkal kivívható győzelemmel örvendő istennő.

554. sor *a Zeusz-leányt* - Artemiszt.

575-576. sor *Phthiótisz isten-házát* - észak-görögországi terület; Phthia: Akhilleusz otthona.

599. sor *tetemet tömegestül a Palladionnál* - Pallasz temploma előtt heverték a holttestek.

626-627. sor *gyászleplelt borítottam rá* - a meghalt legközelebbi nőhöz tartozójának kellett ezt a kötelességet teljesítenie (itt azért Andromakhénak, mert Hekabé előtt titokban tartották lánya feláldozását).

703. sor *Trójának legfőbb támaszául* - Hekabé reménykeltő gondolata vezet át a következő tragikus epizódhoz: Asztüanax elpusztításához.

766. sor *Ó, Tündarisz* - Andromakhé elkeseredett haragja Helené, a trójai háborút kirobbantó Tündareosz-lány ellen fordul.

798-799. sor *Szalamisz királya... Telamón* — Aiasz és Teukrosz apja, Trója korábbi elpusztulásakor Héraklészt segítette a harcban, erről énekel a továbbiakban a Kar.

808-809. sor *Mert megharagudt a csikók miatt* — Laomedón trójai király Héraklésznek ígérte a Zeusztól kapott lovait és szekerét, ha a hős kiszabadítja lányát egy tengeri szörny fogságából. Héraklész teljesítette a kérést, de Laomedón hallani sem akart a megígért díj odaadásáról. Ezért dülta fel Héraklész először Tróját, szövetségeseivel, köztük Telamónnal.

820-821. sor *puha léptű Láomedón-fi* - Ganümedész, akit [1012] Zeusz megszeretett és az istenek közé ragadott el, ahol aztán a lakomáknál az istenek pohárnokaként teljesített szolgálatot.

843. sor *be magasba emelted* - Erósz nemcsak Zeuszt gyújtotta szerelemre trójai ifjú iránt, hanem Éósz is (a Hajnal istennőjét), aki Tithónoszba, Laomedón másik fiába szeretett bele, de ő is, csakúgy, mint Zeusz, elfordult Trójától annak végveszedelmében.

852-853. sor *gyerekei apja, hitves férje* - az előző jegyzet értelmében: Tithónosz, akit a Nap sugara szeretett. E kapcsolatból két fiú született.

925. sor *Pallasz kitűzte díjul* - az itt következő felsorolásban a mítosz minden változata megegyezik.

944. sor *elsietél Kréta földjire* - Krétán Menelaosz nagyapja, Krétheusz uralkodott, s mivel utána

Menelaosznak kellett követnie őt a hatalomban, el kellett utaznia hozzá. L. *Andromakhé*, 592. sor. 948. sor *Az istennőt szidd* - Aphrodité.
971. sor *Mert nem hiszem* - Hekabé nem az istennők szépségversenyét, mindössze a kitűzött díjakat tartja lehetetlennek.
990. sor *neve kezdete méltán Aphroszünéével közös* - sajátos euripidészi etimológia: az esztelenség (*aphroszüné*) és Aphrodité összefüggésének felállítása a szerelemben található minden örültség megmagyarázására szolgál.
1000. sor *Kasztór ott élt még* - Hekabé ügyesen érvel, hiszen az isteni testvérek valóban könnyűszerrel megakadályozhatták volna Parisz nőrablását, ha Helené maga is nem ment volna csábítójával szívesen.
1050. sor *Tán nagyobb a súlya* - egyedülálló pillanat a görög tragédiában: egy tragikus hős tudatosan humoros mondatot mond.
1087. sor *sokcsikaju Argosz* - általában elterjedt megnevezés. Argosz környéke rendkívül termékeny, mezős vidék volt, ahol rengeteg lovat neveltek.
1097-1098. sor *kétutu iszthmoszi hegycsúcsra* - Akrokorinthosz hegycsúcsa, ahonnan kétfelé ágazott az út.
1127. sor *Péleusz bajának* - Akasztosz (Péliasz király fia) Iólkosz uralkodója. Miután Péleusz (Akhilleusz apja) [1013] véletlen gyilkosságot követett el, Iólkoszba menekült, ahol Akasztosz megtisztította a vérbűntől - mondja a mítosz elterjedtebb változata. Euripidész saját találmányának tűnik az itt közölt változat. Péleusz a segítségére igyekvő Neoptolemosz elé sietett, de Kósz szigeténél hajótörést szenvedett, és elpusztult.

ÉLEKTRA (i. e. 413)

Az *Elektra* témáját Aiszkhülosz, is (*Áldozatvivők*), Szophoklész is (*Elektra*) feldolgozta Euripidészen kívül. Aiszkhülosz drámájában Oresztész az isteni hatalom igazságosító eszköze, s a tett felelősségét az isten viseli, Szophoklészénél és Euripidésznél azonban felmerül a kétely ezen igazságszolgáltatás jogos voltával szemben. Euripidész abban megy túl Szophoklészön is, hogy a hangsúlyt az emberi szereplők indulataira, a tetteket előidéző pszichológiai mozgatórugókra helyezi. Egyik darabjában sem ment oly messzire a mítosz humanizálásában, mint az *Elektra*-ban: az ő Elektrája beteges anyagylöletében és elvakult - a tényekkel és érvekkel mit sem törődő - bosszúvágyában igen távol áll a mítosz hősi, az apja emlékét megaláztatásokon és szenvedéseken át is bátran őrző lány-alakjától (az utókorban ez az elképzelés élt tovább s vált irodalmi művek sorának ihlető forrásává). Euripidész mítoszromboló világlátásának megfelelően, amennyire lealacsonyodik Elektra, olyan mértékben emelkedik fel Klütaimnésztra: a mítosz „gonosz anya”, „gonosz feleség” prototípusaként ismert alakjáról kiderül, hogy mélyen érző nő. Euripidésznél Klütaimnésztra férjgyilkossága jól motivált, jogos bosszúvá válik. Elektrához fűződő kapcsolatában sem a félelem és a gyűlölet hajtja, hanem az anyai féltés és szeretet. Így az anyagylkosság semmivel sem menthető, hatalomvágyból elkövetett bűnné válik, s a Dioszkuroszok képében megjelenő deus ex machina, amely visszavezeti a messze kalandozott mitológiai történetet a „helyes mederbe”, nem nyugtat meg és főleg nem zár le: a néző továbbra [1014] is gondolkozhat az emberi indulatok rettenetes voltán, de immár megfosztva a végső felmentést megadni képes istenekbe vetett hittől.

Az *Elektra*-t - nagy biztonsággal állíthatjuk - i. e. 413-ban mutatták be, hiszen a darab végén (1275-1283) a *Helené* témáját pendíti meg a költő, amelyből egy év múlva bemutatott darabja készült.

4. sor *s Priamoszt megölve* - csak átvitt értelemben (ő vezette a görög hadat Trójánál). Priamoszt Akhilleusz fia, Neoptolemosz ölte meg.

5. sor *Dardanosznak híres városát* - Dardanosz egy nevét viselő város királya volt, utódai alapították Tróját; itt erről van szó.

28. sor *Aigiszthosznak kezéből megmentette Őt* - a mítosz kevésbé ismert változata szerint

Aigiszthosz gyilkos dühe elől Klütaimnésztra megmentette lányát, Oresztész fejére pedig Aigiszthosz vérdíjat tűzött ki.

62. sor *Aigiszthosznak szült nem egy új gyermeket* - Szophoklész is említi, hogy Aigiszthosz és Klütaimnésztra nászából született egy fiú és egy lány (*Elektra*, 589. sor).

165. sor *Kétélű kardjával* - Homérosznál Agamemnón kard öli meg, Aiszkhülosznál Klütaimnésztra végez vele saját kardjával, Szophoklésznel Aigiszthossal közösen egy bárdal ütik agyon.

168-174. sor *Agamemnón leánya, lásd ...fognak táncolni a szüzek mind-* a Kar Héra ünnepére hívja Elektrát. Héra Argosz védőistennője, akinek teheneket áldoztak. Az ünnepségen a szüzeken kívül fegyveres ifjak vettek részt.

241. sor *szkütha-mód* - a szkütha harci szokás az ellenség megskalpolását írta elő, Elektrának viszont nyilván csak igen rövidre van vágva a haja.

312. sor *kerülve Kasztórt* - Elektrát az előtt jegyezték el Kasztórral, hogy Agamemnón a trójai háborúba indult, majd a férjgyilkosság után Aigiszthosz és Klütaimnésztra megakadályozta e házasság létrejöttét.

442. sor *Néréiszek elhagyták Euboiá partját* - a Néréiszek mint Akhilleusz fegyvereinek hordozói, gyakran szerepelnek antik görög vázaképeken is. [1015]

473-474. sor *mell-lemezén meg az oroszlán* - a lükiai Khimaira egy lángokat okádó, elől oroszlán-, hátul kígyótestű szörnyeteg. Bellerophón ölte meg a szárnyas paripáról, a Pégaszoszról vetve rá a fegyvert (egyes elképzelések szerint ólmot öntött a szörnyre).

520-581. sor *Csak nézd e fürtöt... Egyetlen küzdőtársad, én* - a felismerési jelenet. Euripidész szinte sorról sorra követi Aiszkhülosz *Áldozatvivők*-jének hasonló jelenetét (166. skk.), bár gúnyos hangszínnel. Az Aiszkhülosznál perdöntő jelek (a hajfürt, a lábnyom és a szőttes) egyike sem állja meg a helyét; csak a kézzelfogható, tapasztalható bizonyosság (a sebhely) dönti el a kérdést.

613. sor *Thüesztész sarját* - Aigiszthoszt.

654. sor *Mondj tíz napot* - a gyermek a születést követő tizedik napon kapott nevet, s ugyanezen a napon végezték az anya s a gyermek számára a tisztító áldozatot is.

721-722. sor *Átreusz kedves hitvesét* - Aeropét, aki ellopta férjétől az aranygyapjas bárányt, hogy szeretőjének, Thüesztésznek adja. Mikor az istenek mégis Átreusz pártjára álltak a két fivér közötti harcban, Thüesztésznek menekülnie kellett, s Átreusz megölte hűtlen feleségét.

734. sor *Ammón szomjú székhelye* - Egyiptom. A Nap pályáján való megfordulása természetesen megváltoztatja az éghajlati viszonyokat.

815. sor *Mondják, a thesszál férfiak...* - Aigiszthosz udvariasságból mond ilyet a vendégeknek, különben nem tudjuk, hogy különösen ügyesek lettek volna a thesszálok az áldozati állatok levágásában. Ez a mondat magyarázza meg, miként kerül tör Oresztész kezébe.

836. sor *Csak phthiai kést e dór helyett* - vagyis thesszáliait, amely szélesebb és hosszabb volt, mint a dór kés.

863. sor *mit Alpheiosz folyam árjainál* - az olümpiai játékokon nyerhető díjak.

990. sor *a két zeuszi ikernek* - Kasztór és Polüdeukész, a Dioszkuroszok, akiket Zeusz a csillagok közé emelt.

1002. sor *cserébe elvesztett leányomért* - Íphigeneiáért, akit Agamemnón a trójai sereg kedvéért feláldozott Aulisz-ban. [1016]

1032. sor *egy istennel-telt ifju lány* - Kasszandra, aki Trójánál az osztozkodás során Agamemnónnak jutott (l. *Hekabé*, 676. sor, *Trójai nők*, 405. sor).

1046. sor *mentem, kikhez út nyilait* - Klütaimnésztra felmentését szolgálja a mozzanat, hogy viszonya Aigiszthossal a gyilkosság után kezdődött.

1063. sor *Helené és a tiéd* - Helené és Kasztór Zeusztól és Lédától, Klütaimnésztra és Polüdeukész pedig Tündareosztól és Lédától született.

1088-1089. sor *miért nem adtad át nekünk az ősi házat* - Elektra gyűlöletének valódi indoka: a hatalomból való kizártság feletti keserűség tör felszínre.

1147. sor *A rosszért a rossz...* - Agamemnón meggyilkolásának perceit idézi a Kar.

1225. sor *s a kardodat fogtam veled* — a mítosz egyetlen más változatában sem fordul elő, hogy Elektra tetteleg is részt vesz anyja meggyilkolásában.

1241-1242. sor *Hajókra rontó borzadalmas szélvihart lecsöndesítve* - a Dioszkuroszok - mint csillagok - a hajókat helyes irányba igazító védőistenségek.
1250. sor *s te hagyd el Argoszt* - a rokongyilkosság büntetése a száműzetés.
1258. sor *Árésznak dombja ott van* - Arész megölte e domb tövében Poszeidón fiát, mikor Arész meg akarta erőszakolni lányát, Alkippét. E gyilkossági ügyben ítéleztek először összegyűlve az istenek a később Arészről elnevezett dombon.
1272. sor *s ott lesz halandók számára szent jóshelyük* -nem tudunk az Areiopagosz közelében ilyen jóshelyről. . 1275. sor *nevedről kapja...* — az arkadiai Tegea város melletti Mainalosz hegy tövében volt egy Oreszteion nevű város (l. *Oresztész*, 1648-1649. sor).
1280-1283. sor *s Helené, ki nemrég hagyta el Próteusz lakát...* - e sorok jelzik az egy évvel később, 412-ben bemutatott *Helené* tartalmát.
1288. sor *a Földszoros* - az Iszthmosz, a Korinthoszi-szoros megnevezése.
1305. sor *Egy tett volt az* - valószínűleg az Atreidák őseinek, Tantalosznak istenek ellen elkövetett bűnére utal [1017] (megölte és feltálalta fiát, Pelopszot az isteneknek, hogy kipróbálja mindentudásukat).
1343. sor *ez ebeknek előle* - a Kérek elől.

ÍPHIGENEIA A TAUROSZOK KÖZÖTT (i. e. 414?)

Agamemnón lányának, Íphigeneiának feláldozásáról s a tauroszok földjéről való meneküléséről Euripidész két darabot írt. A mitológiai időrend szerint korábban történt feláldozásról az *Íphigeneia Auliszban-t* 405-ben, a tauroszok földjén lezajlott eseményekről pedig az *Íphigeneia a tauroszok között-et* 414 körül. E darab középpontjában a felismerés, a szereplők egymásra ismerésének problematika áll.

Arisztotelész a *Poétiká*-ban (XI. fejezet) éppen a felismerést (Oresztész Íphigeneiára ismerését) tartja követendő példának a tragédiaírók számára. Arisztotelész szigorú kritikus volt, így felfigyelt rá, hogy a darabban két felismerés van, s hogy a második (Íphigeneia Oresztészre ismerése) nem az események logikája szerint következik be, hanem önkényesen, egyszerűen Oresztész bemutatkozása által. Ezt nevezi Arisztotelész kevésbé sikerült megoldásnak.

A legtöbb elemzés az *Íphigeneia a tauroszok között-et* és a *Helené-t* ikerdarabnak tekinti a cselekmény hasonló felépítésének alapján. Ezek szerint Euripidész az előző darab sikerén felbuzdulva (bár semmilyen adatunk nincs róla, hogy milyen eredményt ért el) újra megírta volna a témát. A valóság az, hogy a helyzetek és jellemek különbözősége egészen más mondanivalót takar a két darabban.

Íphigeneiát Attika több pontján istennőként tisztelték, mindig szoros kapcsolatban Artemisszel. A brauróni Artemisz-templomban például ötévenként áldozati ünnepséget tartottak, amelyen öttíz éves kislányokat ajánlottak a *medve*-Artemisz szolgálatába. Olyan fontos rítus volt ez, hogy azok a lányok, akik nem vettek részt benne, nem mehettek férjhez. Az ilyen fajta rítusok az ősi emberáldozat helyettesítésének mitikus magyarázatát adják. Euripidész az attikai [1018] istennő-Íphigeneia, a tauriszi istennő-Íphigeneia és az emberevő-Íphigeneia összevont alakját ábrázolja.

Az Íphigeneia-történetet Szophoklész is feldolgozta *Khrüszész* című darabjában, minden bizonnyal néhány évvel korábban. A darab elveszett, a kisszámú töredékből valószínűnek látszik, hogy szatírdarab volt.

Elsősorban verstani érvek szólnak amellet, hogy az *Íphigeneia a tauroszok között* 414-ben keletkezett, és az istenek és jósök elleni éles kirohanás (570-575; 711-715. sor) a peloponnészoszi háború ezen időszakában éppen szerencsétlenül rossz jóslatokat adó athéni jósokra való utalás is lehet.

5. sor *Tündareósz-lány* - Léda.

10. sor *Ezer hajóval ékes* - költői megjelölés arra, hogy sok hajó gyülekezett Aulisz öblében. Homérosz 1186 hajóról tud.

20. sor *a legszebbet, mit az év terem* - Agamemnón az auliszi erdőben egy szarvast lőtt, s fennhéjázóan kérkedett, hogy nagyobb vadász ő Artemisznél is. E sértés kiengeszteléséül kellett lányát feláldoznia. Artemisz a Holdfény istennője is, mint ilyen: Fényhozó Úrnő.
24. sor *Odüsszeusz csele* - Klütaimnéztra örömmel küldi Auliszba Íphigeneiát, mert azt hiszi, Akhilleusz kérte feleségül. Az *Íphigeneia Auliszban* története szerint Klütaimnéztra elkísérte lányát a görög táborba.
32. sor *gyorsak lábai - a thoosz* („gyors”) görög szó alapján sajátos euripidészi etimológia. A mítoszok nem tudnak Thoasz különleges gyorsaságáról.
- 42-55. sor *az éj mily furcsa látomást hozott...* - Íphigeneia álma az Agamemnón-gyilkosságra, majd Elektra és Oresztész anyagyilkosságára céloz.
59. sor *Nincs más rokon* - holott Püladész és Oresztész unokatestvérek, hiszen Püladész anyja, Anaxibié, Agamemnón nővére, csak éppen Íphigeneia nem tud Püladész létezéséről.
77. sor *Phoibosz* - Apollón tanácsának kritikája - különböző élességgel - megtalálható Aiszkhülosznál és Szophok-lésznál is (*Áldozatvivők*, ill. *Elektra*). [1019]
123. sor *Áhítat! Csend!* - az ünnepélyes szertartást bevezető felszólítás.
- 124-125. sor *összecsapó sziklák* - a Szümplégadesz-sziklák (l. névmutató).
218. sor *Most Zord-tenger* - a Fekete-tenger (l. a névmutatóban: Euxenosz-tenger).
223. sor *nem hímezem ki* - az athéni nők feladata volt, hogy a legjelentősebb ünnepre szőttek szőjenek, amelyen Athéna részvételét elevenítik meg Zeusznak a Titánok ellen folytatott harcában.
273. sor *vagy drága sarjai Néreusznak* - a mítoszok általában csak Néreusz ötven lányáról, a Néreiszekekről beszélnek.
281. sor *A szirtet közben már elhagyta* - az Erinüszök keltette őrvjögés leírása.
329. sor *sikerrel az áldozatokra célba egy se vet* — Oresztész és Püladész isteni védettségét bizonyítja, hogy épségben kerülnek ki a megkövezésből.
380. sor *az úrnő szellemét kárhoztatom* - Artemisz, illetve az emberáldozat szidalmazása.
388. sor *ők kedvvel ettek* - a mítosz általánosan elterjedt változata szerint az istenek azonnal felismerték, hogy Tantalosz saját fiát, Pelopszot tálalta elébük, és nem ettek belőle, kivéve Démétért, aki annyira éhes volt, hogy mohón beleharapott az előtte heverő húsba (így, mikor az istenek új életre keltették Pelopszot, elefántcsontból pótolták a hiányzó darabot, a vállát).
392. sor *Kékszínü ár* - a féltékeny Héra által űzött Ió útja, Ió tehén alakban, Argoszból menekült a bögyöl elől, a Boszporuszon át jutott Ázsiába, végül Egyiptomban lelt nyugalmat.
400. sor *Eurótászt* - szokásos módszer, hogy egy várost a folyója szerint neveznek meg: *Spárta* = Eurótasz.
424. sor *phineuszi fokok közt* - a thrák partvidéknek az a része, ahol Phineusz király uralkodott. Már Aiszkhülosz is igen veszélyes, sziklás vidéknek írja le.
436. sor *Fehér Partra* - a Duna torkolatával szemben fekvő sziget (Leuké, ma Phidonisz), amelyet vagy az ott élő rengeteg sirályról neveztek így, vagy fehér szikláiról. [1020] A hagyomány szerint Akhilleusz tiszteletére itt stadiont építettek s versenyjátékokat rendeztek a Trója alatt elesett hősök emlékére.
512. sor *Önként... és önkéntelen* - mert a vérbűn miatt el kell hagynia otthonát, hogy másutt megtisztulást nyerjen, de önkéntelen, mert az anyjáért bosszút álló Erinüszök üldözik.
522. sor *vesztére egynek a kedveseim közül* - Agamemnón meggyilkolására céloz, ami eszerint nem következett volna be, ha Menelaosz nem viszi haza Helenét.
533. sor *Láertész magzata* — Odüsszeusz kb. három évvel később ér haza, mint Menelaosz és Helené.
539. sor *Mert cselből tette* - Akhilleusz az *Íphigeneia Auliszban* tanúsága szerint csak utólag tudta meg, hogy nevének felhasználásával csalták el otthonából a lányt.
- 584-585. sor *egy fogoly irt le* - vitatott, hogy miért van szüksége Íphigeneiának egy fogoly segítségére a levél megírásához. Ebben az időben ugyan nehezen volt elhitethető a nézőkkel, hogy egy nő írni tudjon (főleg, ha egy isten szolgálatára szentelték), de éppen Euripidésznél találunk rá példát: Phaidra maga írja meg a Hippolütoszt vádoló levelet.
682. sor *nővéreddel együtt trónod elnyerem* - Elektra Püladész felesége lett.
- 958-959. sor *szenvetésem emléke* - ismert athéni ünnepet említ Euripidész, de Oresztésszel ő

kapcsolja össze. A Dionüszosz tiszteletére rendezett *Anthesztéria* ünnep második napján a szertartás résztvevői Dionüszosz színházában gyülekeztek s-e szöveg tanúsága szerint - egymástól távol, csendben megpróbálták egy hajtásra kiinni egy csak ezen alkalommal használt szent edénybe töltött bort (több mint három litert).

965. sor *Phoibosz tanúm volt* - a per lefolyásáról l. Aiszkhülosz: *Eumeniszek*, 566-573. sor.

1088. sor *boldog városodban* - Athén azért boldog, mert Pallasz Athéna ott lakik, továbbá, mert mint görög város a barbár városoknál - tehát a történet színhelyénél - eleve boldogabb.

1245. sor *a borszínű sárkány* - Delphoiban először a Föld [1021] kapott jóslatot, s hogy utána már senki se kaphasson, fiát, Püthón sárkányt állította örül a jósbarlang elé. A mítosz másik változata szerint Apollón még a jósszentély alapítása előtt végzett a Delphoit és környékét pusztító sárkánykígyóval.

1260. sor *Gaia-Iszta-Themisz* - a monda szerint Themisz birtokolta először Delphoit, s ő tanította meg Apollónnak a jóslás tudományát. A Földanya, mint az álmok és jóslatok "földre-szülőnője" csak Euripidészől ismert elképzelés, csakúgy, mint a zeuszi igazságtevés, amely visszaadja Apollónnak az egyszer elvett jóstudományt.

1414. sor *A tenger ura kedvvel nézi Íliont* - Poszeidón, Apollónnal együtt részt vett Trója falainak felépítésében, ezért haragszik lerombolóira, a görögökre. Legtöbbször azonban arról hallunk, hogy Poszeidón Trója ellensége, mivel az építkezésért megígért bérét a trójai király - Laomedón - nem fizette ki.

1453. sor *szentélyt emelve* - az Euboiai-öböl partján található Artemisz-szentély alapításának történetét mondja el Euripidész. Ma már nem lehet pontosan tudni, hol feküdt Artemisz temploma.

1459. sor *engesztelő váltságul érted* - az emberáldozat Tauriszban szokásos, barbár formája szelídül jelképes megsebezéssé Hellaszban. Euripidész egy a saját korában is létező kultusz (Artemisz Tauropolisz kultusza) magyarázatára vállalkozik.

1462. sor *majd Braurón szent lépcsőin* - Artemisz másik kultushelye, az előző közelében, ahol valószínűleg hasonló áldozati rítus élt.

1464. sor *ott léssz eltemetve* - az athéni Akropoliszon állt az az Artemisz-templom, amelyben a sikeres szülésért áldoztak a nők.

HELENÉ (i. e. 412)

Az „ártatlan Helené” nem Euripidész találmánya: a nála jóval korábban élt költőnek, Sztészikhorosznak tulajdonítják az ötletet. Platón több helyen céloz Helené [1022] ártatlanságára, Hérodotosz pedig (2, 112-120) egyiptomi utazásába komponálja be Helené ártatlanságának, a Próteusz királynál töltött éveinek történetét. A szofista szónok, Gorgiasz Helené védelmében megírt, kitűnő érvelésű beszéde is megelőzi az Euripidész-darab keletkezését.

Közvetlen feljegyzésünk nincs a mű bemutatásának időpontjáról, de az Arisztophanész egyik darabjához írott kommentárból tudjuk, hogy a *Helené*-t az *Andromédá*-val együtt mutatták be 412-ben. Athén ekkor már túl van a szicíliai hadjárat katasztrofális kudarcán (413), amire az egy évvel a Helené előtt bemutatott *Élektrá*-ban közvetlen célzás is történt (1347. sor). Euripidészt egyre elmélyültebben foglalkoztatja a háború kilátástalanságának és értelmetlenségének kérdése s ez áll a *Helené* középpontjában is. Nem kevesebbet bizonyít be, mint hogy a görögök legdi-csőbbnek hitt, nagy háborúja értelmetlen volt, hogy árnyképért folyt. Döbbenetes felfedezés, amely alapvetően befolyásolja a mitikus hősökről alkotott képünket: az eddig átkozott Helené hirtelen tiszta erkölcsű nővé, Menelaosz, a trójai háború egyik hőse az istenektől becsapott emberré válik.

Euripidész elmélyítette a tragikumot azáltal, hogy korábban szentnek hitt értékekről bizonyította be, hogy hazug semmiségek. Ami Menelaosz alakjában a tragikumot jelenti, az annak a folyamatnak a bemutatása, amelynek során epikus nagyságát elveszítve, védtelen emberi mivoltában áll előttünk. Neki már nem adatik meg az epikus hősöknek biztosított kiút (a

hősi halál: Akhilleusz, vagy Aiasz), de tragédiájával nem is tűnik el a szemünk elől, mint Héraklész tette Thészeusz oldalán (Euripidész: *Az őrző Héraklész*), hanem végig kell élnie azt, ami a tragédia után következik, a megaláztatást és kiszolgáltatottságot. Athénban, a peloponnészoszi háború végső szakaszában, a teljes összeomlás előtt néhány évvel Euripidész látnoki erővel mutatja meg, mivé lesz a dicső múltba menekvés a valósággal való szembesüléskor. [1023]

1. sor *Ez itt a Nílus* - Anaxagorasz természettudományi elképzelése a Nílus eredetével kapcsolatban, amit a tragikusok szívesen felhasználnak (Aiszkhüosztól és Szophoklészától is van hasonló töredékünk). Amúgy is elterjedt szokás volt egy-egy várost a folyójával jellemezni.
7. sor *Pszamathét, ki megszökött* - Homérosznál még nincs felesége Próteusznek. A kapcsolat Euripidész találmánya.
21. sor *ha nem koholt a hír* - Helené nem hisz az isteni eredetben; ez a feltűnő motívum többször visszatér még szavaiban.
23. sor *versengve szépség-díjukért* - az aranyalma közismert történetének az előzménye. Péleusz és Thetisz lakodalmára csak Eriszt és az Erinüszöket nem hívták meg. Ezek bosszúból egy aranyalmát dobtak az ünneplők közé, amelyen az a fölirat állt: „a legszebb nőnek”. Héra, Athéna és Aphrodité mind magának akarta e címet; vitájukban kellett döntenie Parisznak.
41. sor *s ismert legyen Hellasz vitéze mindenütt* - Helené Akhilleuszra gondol.
73. sor *a gyilkos, gyűlölt nő* - Teukrosz szavaiból képet alkothatunk róla, mennyire gyűlölték a görög seregben Helenét.
88. sor *s Szalamisz volt éltető szülőházam* — Szalamisz szigetéről Teukrosz Szüriába ment, majd Ciprus szigetére, ahol Új-Szalamisz néven alapított várost.
103. sor *Másnak jutott a fegyver* - Odüsszeusz kapta Akhilleusz fegyvereit.
113. sor *Közel hét év* - tehát tizenhét éve van távol otthonától Helené.
148. sor *hajóm jó széllel* - l. a 88. sorhoz fűzött jegyzetet.
156. sor *minden hellént megöl* - Theoklúmenosz csak fenyegetőzik a görögök elleni vérszomjáról, de senki sem tud példát mondani rá, hogy valakit megölt volna.
- 171-172. sor *Libüa lótusán vagy szürinxen* - libüai sípon és nádsípon (Pán sípján). A sziréneket csak olyankor tekintik a Föld lányainak, amikor alvilági, halotti jellegüket akarják hangsúlyozni - sirábrázolásokon találkozni gyakran a madártestű és lányfejű lényekkel. [1024]
188. sor *Naisz* - Pán közismert rendkívüli szexuális aktivitásáról; az itt említett üldözött nimfa Ékhó, aki végül eltűnt előle, s csak egy hang maradt belőle.
282. sor *lányom pedig* - Hermioné Neoptolemosz (más elképzelések szerint előbb Oresztész, majd Neoptolemosz) felesége lett.
377. sor *Arkádia hajdani szüze* - Kallisztó nimfa, Artemisz kísérője a vadászatokon. Zeusz megszerette s egyesült vele; Artemisz (más vélemény szerint Héra) büntetésül medvévé változtatta, Zeusz azonban az istenek közé emelte, s az égen ő lett a Nagy Medve csillagképe.
- 383-384. sor *Artemisz által elűzetett aranyzarvu szarvasűnő* - e történetről ez az egyetlen forrásunk. Talán Kószról, Meropsz lányáról van szó, akit Artemisz szarvassá változtatott.
387. sor után *Helené bemegy a házba, a Kar követi* - ritkán fordul elő a görög tragédiában, hogy a szín üresen marad. Menelaosz mintegy második prológust mond.
395. sor *Mert én vezettem* - a görög sereget nem Menelaosz, hanem Agamemnón vezette.
415. sor *én s Helené, kit Trójából hozok* - a *Trójai nők*-ből tudjuk, hogy Menelaosz haza akarja vinni Helenét.
492. sor *Megeshet, hogy van földi férfi* - Menelaosz csak ilyen szofista magyarázkodással (a világ megkettőzésével) tudja elképzelni a hallottakat.
640. sor *a fehérlovú ikerpár* - a Dioszkuroszok, akik mint fényt hozók is szoktak szerepelni.
- 744-745. sor *Látom én, haszontalan minden jövendőlés* - a hajóstárs kitörése a jósok ellen burkolt kirohanás azok ellen, akik felelőtlenül továbbra is a háború folytatását tanácsolják.
769. sor *Perszeusz szirtfokát* - Euripidész *Andromédé* című elveszett tragédiája itt játszódott. Hérodotosz leírja a sziklát (2, 15), amely a Nílus deltájának nyugati részén van.
865. sor *fáklyák és az éthert füstölő* - különös szertartás leírása, amelynek során a levegőt megtisztítják az ártó szellemektől.

950-951. sor *a tisztaszivü férfihoz illő* - Akhilleusz is sírt, [1025] amikor Trója alatt megfosztották Briszeisztól (*Iliász*, 1, 349. sor).

1006-1007. sor *bármit is igérne Küprisiz* - Theonoé szűz: mint az istenségnek szentelt papnő nem ismerheti Küpriszt.

1015—1016. sor *a holtak tudata... alkatrésze lesz* — vitatott sorok. Egyesek szerint késői, platonikus gondolkozóra valló betoldás, mások szerint az ötödik századi Athénban divatos szólam. Anaxagoraszt is kereshetjük a lélek halál utáni sorsát fejtegető gondolatok mögött (l. Hérodotosz, 2, 112-120).

1035. sor *Figyelj hát rám* - Menelaosz ötleteit Helené sorra elveti, majd ő maga adja meg a helyes megoldást. Más Euripidész-darabban is előfordul, hogy a női szereplő készít menekülési, illetve bosszútervet, a férfi csak engedelmes eszköz (*Íphigeneia a tauroszok között*, *Elektra*).

1056. sor *Egy régi történetben* - nem világos, milyen mítoszokra céloz; esetleg Szophoklész elveszett *Oresztész*-ére, de gondolhatunk akár Odüsszeuszra is.

1098. sor *Küprisiz, Dióné lánya* - Aphrodité mint Zeusz és Dióné lánya Homéroszra visszamenő elképzelés (*Iliász*, 4, 370); általánosabban elterjedt gondolat, hogy Uranosztól származik.

1126. sor *ki tüzet gyújtott* - Naupliosiz; l. a névmutatóban.

1302. sor *az istenek anyja* - Démétér. A Kar azt adja elő, hogyan üldözi lánya elrablóját, Hadészt. Artemisz és Athéna is segített neki a keresésben, mégsem találják meg Perszephonét. Démétér, aki a termést hozó istennő, elkeseredésében terméketlenné teszi a földeket; az emberek éheznek, s az isteneknek juttatott áldozatok is elmaradnak. Ezt már Zeusz sem tűrhette, s elküldte a Khariszokat, hogy vidítsák fel a szomorú istenanyát. (L. *Homéroszi Démétér-himnusz*, 204. skk.)

1359-1366. sor *Nagy erő... Déó égi tisztelete* — a Dionüszosz-kultusz külsőségeinek leírása (l. *Bakkhánsnők*, 78. skk.).

1465. sor *a perszeuszi jókikötőjü partra* - Perszeusz [1026] alapította Mükénéit; itt csak általános irányjelölésül szolgál megnevezése.

1668. sor *véget ér majd életed* — már Homérosz beszél Helené megistenüléséről. Euripidész a peloponnészoszi Helené-kultusz magyarázatát adja itt.

1690. sor *Sok alakja van az isteninek* - ugyanezek a befejező sorok található az *Alkésztisz*, az *Andromakhé*, a *Bakkhánsnők* és - némi eltéréssel - a *Médeia* végén.

PHOINIKIAI NÓK (i. e. 409?)

Euripidész több, csak címről ismert darabjában foglalkozik a Labdakidák családjával. *Oidipusz*-ában (425 körül mutatták be) Szophoklész-től eltérően dolgozza fel a témát: nála Kreón rájön, hogy Oidipusz Laiosz gyilkosa, s fellázítja ellene a volt király híveit. Ezek megvakítják Oidipuszt, aki feleségénél, Iokaszténál talál vigasztalást. Ekkor derül fény az anya-fiú szerelem még nagyobb borzalmára, s Iokaszté öngyilkos lesz. *Antigoné* címen is írt Euripidész tragédiát, amelyről szinte semmit sem tudunk, a kevés töredékből csak az deríthető ki, hogy Antigoné feleségül megy Haimónhoz, s fiút szül neki. Ezekon kívül a kötetünkben olvasható *Oltalomkeresők*-ben beszél Polüneikész sorsáról Euripidész.

Oidipusz története az *Iliász* és az *Odüsszeia* óta ismert, s a tragikusok gyakran nyúltak e véres fordulatokban bővelkedő családmítoszhoz (l. Aiszkhülosz: *Heten Thébai ellen*, Szophoklész: *Oidipusz király*, *Antigoné*). Euripidész több ponton támaszkodott elődeire, de lényeges pontokban el is tért tőlük: nála Iokaszté életben maradt Oidipusz bűnének napvilágra kerülése után is; Oidipusz száműzetésének hozzákapcsolása ehhez a történethez szintén Euripidész találmánya.

A darab bemutatásának időpontját kizárásos alapon szokták a 410-409-es évekre helyezni. Az előtte 412-ben és utána (408-ban) bemutatott darabokat ismerjük, s azt is tudjuk, hogy Euripidész 408-ban eltávozott Athénból, de [1027] ezt a darabját még otthon írta. A peloponnészoszi háborúnak ebben a végső szakaszában az emberek többsége már kiábrándulhatott minden illúzióból. Sem Athén, sem Spárta esetleges győzelme nem győgyíthatta be azokat a sebeket, amelyeket az elhúzódó háború ejtett. E gondolat - a háborúból

és az azt magyarázó szép szavakból való kiábrándultság - kifejezésére használja fel Euripidész a *Phoiníkiái nők*-et azzal, hogy bebizonyítja: mind Polüneikésznek, mint Eteoklésznek igaza lehet, s rámutat, hogy a szavak igazsága mögött a tettek igazságtalansága rejtőzik. E mondanivalójával Euripidész nem aratott osztatlan sikert az athéni közönség előtt, a drámai versenyen a második helyet szerezte meg - igaz, Szophoklész előzte meg a *Philoktész-szel*.

8. sor *Polüdóroszt ő nemzette* - ugyanezt a genealógiát találjuk Szophoklésznál (*Oidipusz király*, 261. sor) és Hérodotosznál (5, 59).

10. sor *Menoikeusz magzatának* - természetesen nem tévesztendő össze Kreón hasonló nevű fiával.

24. sor *Héra-rétre* - szokatlan képzettársítás Héra szent helyeként megjelölni a Kithairón hegyet.

27. sor *Oidipúsznak* - a név jelentése: „dagadtlábú”.

28. sor *Polübosznak* - az *Oidipusz király*-ban Polübosz Korinthosz uralkodója, más forrásokban Sziküóné. Euripidész nem foglal állást a kérdésben.

49-50. sor *a szfinxi vers nyitjára* - a Szphünx találós kérdése a következő volt: melyik az az élőlény, amely születésekor négy lábú, felnőttkorában kétlábú s öregkorában háromlábú? Oidipusz helyes válasza: az ember, hiszen csecsemőként négykézláb mászik, felnövekedvén két lábon jár, majd megöregedvén botra támaszkodik.

77. sor *mint Adrasztosz veje* — Adrasztosz egy isteni jóslatot félremagyarázva adta feleségül lányát, Argiát Polüneikészhez.

79. sor *e hétkapus városra* - a régészeti leletek tükrében úgy tűnik, hogy Thébainak mindössze három kapuja volt, de Euripidész egy délnyugatról induló, nyugati, majd [1028] északi és keleti irányban folytatódó kör mentén haladva hét kaput s hét hadsereget mutat be.

107. sor *pelaszgok harci népe* - vagyis az argosziak, mitikus királyuk, Pelaszgosz neve után.

135. sor *Tán ez a férfi a férje* - Polüneikész és Tüdeusz egyszerre ért Argoszba, ahol a vár kapuja előtt összeverekedtek. Adrasztosz befogadta őket, s egy régi jóslatot félremagyarázva két lányát (Argiát és Déipülét) a két hűshöz adta feleségül. A jóslat szerint lányait oroszlánhoz és vadkanhoz kellett feleségül adnia, s mivel a két hős pajzsát ezeknek az állatoknak a képmása díszítette, a jóslat teljesülését látta e házasságokban (1. 409. skk.).

151. sor *Vessze el őt* - Artemisz, akinek Parthenopaiosz anyja, Atalanté vadásztársa.

175. sor *Magzata fényességes övü Létónak* - Artemisz, akit olykor a Hold képében is tiszteltek (Szelené = a Hold megszemélyesítése), ilyenkor természetesen testvére, Apollón kapta a Nap attribútumait.

202. sor *Türoszi tengeren át* - sokat vitatott „útleírást” ad a Kar. Ha Kisázsziából jönnek (Phoiníkiából), akkor óriási kerülőt jelent előbb Szicília felé hajózni s úgy keletnek, egész az argoszi partokig. Valószínűbb, hogy Karthagóból, a gyakran phoiníkiainak nevezett városból indultak útnak, ez esetben útvonaluk egyenesen a Peloponnészosz felé mutat.

212. sor *nyargalván Zephürosz* - a Sziciliától az Ión-tengeren s a Korinthoszi-öblön át való hajózáshoz szükséges szél.

248. sor *egy az ősanánk... Ió* - a leszármazási sor: Ió - Epaphosz - Libüé - Belosz - Agénór - Kadmosz - Polüdórosz - Labdakosz - Laiosz - Oidipusz - Eteoklész és Polüneikész.

320. sor *Sírt-epedt sok hived* - Eteoklész és Polüneikész elborzadt az apai átoktól, amelyben Oidipusz azt jósolta fiainak, hogy egymás kezétől fognak meghalni, ezért elhatározták, hogy felváltva fognak uralkodni Thébaiában. De hamarosan kitört köztük a viszály, mert Eteoklész nem akarta átadni a trónt testvéreinek (l. a *prológus*-t). Ezért a [1029] szövegben a sok utalás arra, hogy Polüneikész igazságosan hoz hadat Thébai ellen.

327. sor *busong az agg vak* - Oidipusz, akit a két fivér még együttes elhatározás alapján zárt a palotába.

338. sor *a nász kötelme közt fi-nemeve* - Argia és Polüneikész fia Therszandrosz. Ő vezeti a Thébai elleni második hadjáratot, s elfoglalja a várost.

338. sor *a nász kötelme közt fi-nemezve* — Argia és Polünei-legkésőbb két évvel e darab megírása után elhagyja szülőhazáját, s önkéntes száműzetésben fejezi be életét.

637. sor *Polüneikész, háborúság-kedvelő* — a név jelentése: „sokgyőzelmű”.

638. sor *Egykor ide, e földre jött* — Kadmosz a delphoi jósda tanácsára hagy fel Európé

keresésével, s egy holdsarlókkal ékesített szarvú ökröt követ, amely megmutatja neki, hol alapíthat várost.

657. sor *az iszonyu őr* - Kadmosz megöli Arész sárkány-kígyóját s elveti fogait, amelyből harcosok kelnek ki. Ezek lemészárolják egymást, mindössze öt marad életben: velük alapítja meg Thébait.

666. sor *az anyátlan istennő* — hiszen Zeusz koponyájából pattant ki.

751. sor *időpazarlás lenne felsorolni mind* - nyilvánvaló dramaturgiai fogás az események gyorsítására, hogy Euripidész mellőzi az újabb seregszémét.

775-776. sor *Polüneikész holttestét... tilos... eltemetnetek* - e parancs következményeit találjuk Szophoklész *Anti-goné*-jában.

792. sor *őzgida-bórt sosem öltsz...* — a Dionüszosz-hívők öltözéke, illetve kellékei.

822-823. sor *lakodalmát ülte az égi sereg* - az istenek mind elhagyták égi otthonukat, hogy részt vehessenek Kadmosz és Harmonia esküvőjén.

852. sor *Erekhtheidáktól elcsigázva érkezem* - Teiresziasz szavai előrevetítik rettenetes jóslatát Menoikeusz haláláról: Erekhtheusznak ugyanis a jóslat értelmében saját lányát kellett feláldoznia a győzelemért.

942. sor *Te élsz e sárkányfog-vetésből* - Ekhiónnak, a sárkányfogból kikelt harcosok egyikének leszármazottja [1030] Menoikeusz, Kreón és Iokaszté apja, az itt szereplő Menoikeusz pedig Kreón fia, tehát az előző unokája.

982. sor *Menj Theszprótiszba* - valószínűleg minél távolabbra akarja küldeni Kreón Menoikeuszt, ezért nem elégszik meg a közeli delphoi Apollón-szentélyével.

987. sor *hisz árva gyermekként* - Eurüdiké, Kreón felesége Szophoklésznel azért hal meg, mert nem tudja elviselni fiának, Haimónnak halálát. Itt nyilván egy másik elképzelést követ Euripidész.

1018-1019. sor *Suhansz, suhansz szárnyas* - a Kar a Szphünxről énekel.

1109-1110. sor *Proitosz-i kapunkra tört* - a Khalkiszba vezető útra néző északkeleti kapu.

1113. sor *Ógüvész-kapunkra* - a déli kapu, nem messze a Dirké forrástól.

1119. sor *Homoloisz-kapunknál* - a délnyugati kapu.

1123. sor *Kréné-kapunkra* - Thébai északi kapuja.

1128. sor *Élektra-kapura* - Thébai délkeleti kapuja.

1377. sor *miképpen őrtüz* - többféleképpen értelmezett kép: vagy a harci kürt felharsanása hatott úgy, mint egy tűzcsóva, vagy arra az ősi (állítólag a trójai háború után az etruszok által bevezetett) harcmódorra céloz, amelyben lángra lobbantott fáklya jelezte a harc kezdetét.

1607. sor *Polübosz király* - Oidipusz nevelőapjával felesége elhitette, hogy Oidipusz az ő fia s ennek szellemében nevelte fel a kitett gyermeket.

1686. sor *S ki lesz, ki rád vigyáz* - a száműzetés történetét dolgozta fel Szophoklész *Oidipusz Kolónoszbán* című tragédiájában.

ORESztész (i. e. 408)

I. e. 410-ben Spárta békét ajánlott Athénnek, amit az visszautasított. Euripidész az *Oresztész-ben* (1682. sor) úgy dicséri (vagy inkább búcsúztatja) a békét, mint a legszebb istennőt; s egy évvel később a költő már nincs Athénben, mert a kilátástalan háború folytatódása s polgártársai meg nem értése elől önkéntes száműzetésbe menekült. [1031]

Euripidész az Oresztész-mítosznak azt a részét dolgozta fel, amely a tragédiailrodalomban máshol nem szerepel: az anyagiilkosság és az isteni-emberi ítélszék előtti (a jóslat szerint felmentéssel végződő) felelősségre vonás közötti időszak szenvedéseit. Ez a mítoszok és az irodalom által „elfelejtett” téma együtt jár az Euripidész késői tragédiáiban megfigyelhető pszichologizáló, jellemábrázolásban elmélyülő módszer gazdagodásával.

A tárgy mindazonáltal rokonságot mutat Aiszkhülosz *Áldozatvivők*-jével (annak történetét folytatja), Szophoklész *Philoktész*-ének Kar-szerepeltetésével és az euripidészi *Élektra*-val.

Az *Oresztész* az ókorban Euripidész legsikeresebb darabjai közé számított: Arisztophanész 406-

ban már idéz belőle *Békák* című darabjában. Többször játszották újra a darabot, ami az ókorban ritkaságnak számított, sokan idézték és számos másolatot is készítettek belőle. Bizáncban pedig (a *Hekabé*-val és a *Phoiníkiai nők*-kel együtt) iskolai tananyagként tanították. E feltűnő siker magyarázatát a darab látványosságában, színpadi hatásosságában lelhetjük fel (Helené megérkezésének pompája, Oresztész harca az Erinüszökkal, a Phrúgiai jelenete).

5. sor *Zeusz-nemzette Tantalosz* - Euripidész a mítosz kevésbé elterjedt, „szelídebb” változatát követi itt, amely szerint Tantalosznak azért kell bűnhődnie, mert kifecsegte az istenek titkait.
- 12-13. sor *az istennő... vizályt szótt* - Erisz.
23. sor *Khrúszothemisz* - a tragédiákban általában csak Íphigeneia és Elektra szerepel Agamemnón és Klütaim-nésztra lányaként (*Íphigeneia a tauroszok között*, 562. sor).
164. sor *ama themiszi triposzon* - Themisnek semmiféle kultusza nem volt Delphoiban, mégis hozzá kapcsolja a jóshelyet Elektra, mint a Jog, az Igazság istennőjéhez.
244. sor *kivel már sok jót tett apánk* — Agamemnón volt a Helenéért indított trójai háborúban a görögök hadvezére, továbbá ő vállalta Hermioné felnevelését.
284. sor *Anyánknak vérét...* - az *Elektrá*-ban, Oresztész és Elektra együtt ölik meg anyjukat (1225. skk.). [1032]
319. sor *kik bakkhosztalanul mulatoztok* - az Erinüszök nem ismerik Dionüszoszt (Bakkhoszt), így a vidámságot, bort, táncot sem.
- 330-331. sor *hol a föld köldökének* - Delphoit tekintették a Föld középpontjának, ahol Apollón szentélye állt.
- 346-347. sor *az isteni násztól sarjadott* - Tantalosz Zeusz és Plutó gyermeke.
383. sor *lombtalan* - az oltalomért könyörgők koszorúval övezték fejüket.
406. sor *Püladész, ki anyámat vélem együtt ölte meg* - az *Elektrá*-ban Püladész nem vesz részt a gyilkosságban.
618. sor *az Agamemnón-küldötte-álomról* - Aiszkhülosz és Szophoklész említi az álmot (*Áldozatvivők*, 526. sor, *Elektra*, 417. sor), Euripidész azonban csak itt; az *Elektrában* nem ejt szót ilyen álmról.
643. sor *amit kaptál apámtól, azt add vissza csak* - Oresztész Menelaosz életére céloz. Hogy Agamemnón mivel adta vissza Menelaosz életét, csak találgatni lehet, a legvalószínűbbnek az látszik, hogy a trójai háború megnyerésére és Helené visszaszerzésére vonatkozik Oresztész célzása.
826. sor *Tündarisz* - Klütaimnésztra, Tündareósz lánya.
885. sor *egy hírnök állt fel* - utalás a korabeli Athénban szokásos népgyűlések lebonyolítási formájára.
933. sor *Danaosznak sarjai*- Danaosz ötven lánya végül helybéli férfiakhoz ment feleségül s utódaikat ezért nevezhetik Danaosz leszármazottainak.
998. sor *Maia fiának műve* - e szerint az elképzelés szerint Hermész adta Atreusznak az aranygyapjas bárányt (l. a névmutatót: Atreusz).
1006. sor *kétnyomu útját a Pléiaszoknak* - a Bika csillagkép fejrészénél ragyognak a Pléiaszok, nyugati irányba tekintve. Atreusz és Thüesztész vizályának idején való megfordulásukról csak Euripidésztől tudunk.
1058. sor *mert hisz itt jogart remél* - egyes mítoszváltozatok szerint valóban Menelaosz lett Argoszban a király Oresztész elűzése után.
1158. sor *Aigiszthosz ellen is te tervelted* - az euripidészi [1033] *Elektrá*-ban az öreg szolga terveli ki Aigiszthosz megölését. E jelenet Szophoklész *Elektrá*-ját követi.
1233. sor *apámnak sógora* — Sztrophiosz felesége, Antipathia (más források szerint Anaxibié) Agamemnón és Menelaosz ritkán emlegetett húga.
1639. sor *az ő szépsége ürügyén* - Euripidész késői darabjaiban visszatérő gondolat: l. *Helené*, 38. sor, *Elektra*, 1282. sor.
1645. sor *Parrhasziában* - Oresztész sorsának végső állomásaként a hagyomány egyértelműen e területet jelöli meg. Euripidész újítása, hogy az athéni felmentő ítélet időpontját egy évvel távolabbra helyezi.
1654. sor *Hermioné, a hitvesed lesz* - Neoptolemosz sorsáról, Hermionéval való sikertelenségéről

és Apollónnal való konfliktusáról l. az *Andromakhé-t*.

1688. sor *istennő lesz s áldozatot kap* - Athénban valóban áldoztak Helenének ugyanakkor, amikor a Dioszkuroszok-nak.

BAKKHÁNSNŐK (i. e. 405)

Euripidész a halála után bemutatott *Bakkhánsnők-vel* (s a vele trilógiát alkotó *Íphigeneia Auliszban*-nal, valamint az *Alkmaión*-nal) első díjat nyert a drámai versenyen Athénban. Ez az oly sokat elemzett, sokszor félremagyarázott darab a Dionüszosz-kultusznak egyetlen, tragédiaszínpadon megjelenített emléke. A görög tragédia a Dionüszosz-kultusból sarjadt: az isten tiszteletére rendezett ünnepeken énekelt dicsőítő himnuszok (a *kardalok*) lassanként az isten életéből vett epizódokat bemutató jelenetekké váltak, majd más mitikus hősök tetteinek megelevenítésévé. S nem is szakadt el soha Dionüszosztól, hiszen mindvégig az ő ünnepén (a vidámság, a bor, a szent mámor s az ennek hatására bekövetkező átalakulás, a szerepjátszás misztériumán) rendezték a drámai versenyeket. Cím szerint ismerünk néhány Euripidész előtti Dionüszosz-tragédiát (a 415-ös győztes Xenoklész *Bakkhánsnők-je*, Iophón *Bakkhánsnők-je*, Aiszkhülosz *Lükurgeiá-ja* stb.). [1034]

Az Euripidész-darab az istenekbe vetett hit megrendülésének, az égi igazságszolgáltatás lehetetlenségének s a véres indulatok elszabadulásának tragédiája. Euripidész Dionüszoszának istenségénél lényegesebb vonása a bosszúvágya, s e bosszúvágy tökéletes kielégítésének eszköze isten volta. Ami földöntúli benne, csak még ijesztőbbé teszi, hiszen érthetetlen tudatfosztottságot, az én teljes megsemmisítését képes előidézni. Ezt az istenséget nem lehet sem megsérteni, sem szeretni: csak a vele való teljes azonosulás, az önálló akarat és gondolkodás leghalványabb szikrájának teljes elfojtása elégíti ki. A korábbi Euripidész-művekben mindig meg lehetett találni a szenvedő, a tragédiát átélő, a néző-olvasó számára érzelmileg elfogadható hőst, de a *Bakkhánsnők*-ből már ez is hiányzik. Szélsőség Dionüszosz, s az Pentheusz is: az ő pusztulása nem jelent mást, mint e két szélsőség egyesülését. Pentheusz a Dionüszosz-kultusz emberáldozataként az isten különböző megjelenési formáinak egymás utáni felvételével azonosul az istennel (végső halálát oroszlán - Dionüszosz egyik szent állata -formájában nyeri el). Isten és ember, látszat és valóság már értelmetlen szavakká, meghatározhatatlan tartalmat rejtő kategóriákká váltak; ami maradt: a bosszú.

A *Bakkhánsnők*-et Euripidész Arkhelaosz makedón király udvarában írta, élete utolsó éveiben, az *Íphigeneia Auliszban*-nal együtt. Nyilván befolyásolta a környezet műve megírásában, a kardalok természeti képeinek gazdagságában a makedón táj hatása fedezhető fel.

A mű rendkívül népszerű volt a bemutatását követő évszázadokban is, és gyakran játszották különböző ünnepek alkalmával. - Plutarkhosz számol be egy híres előadásról (*Crassus*, 33): a párthus királyi udvarban a darab végén a színész a római hadvezér, Crassus lándzsavégére tűzött fejével jelent meg s adta elő a jelenetét.

1. sor *E thébai földre jöttem én* - Dionüszosz szülőhelyére tér vissza, amikor Thébaiba jön, hiszen anyja, Szemeié, Kadmosz király lánya.

13. sor *Elhagytam aranydús Lúdia szántóit* - Dionüszosz kultusza idegen földről került Athénba: vagy thrák [1035] közvetítéssel, vagy egyenesen Lúdiából és Phrúgiából, amelyeket az ókori Athénban hagyományosan aranyban gazdagnak tartottak (elsősorban a lúdiai Paktólosz folyóban található arany miatt).

16. sor *a fagyos méd földet* - a Kaszpi-tenger mellett elterülő, Örményországtól, Asszíriától, Perzsiától és a párthus birodalomtól határolt terület.

16. sor *A boldog Arábiát* elsősorban kereskedelmi kapcsolatai miatt tartották gazdagnak.

17. sor *meg Ázsiát* - értelemszerűen Kisázsia nyugati partvidékét. Euripidész úgy állítja be, mintha már Kadmosz idején is lettek volna itt görög települések.

24. sor *őzbőrt öltettem velük* - az őzbőr elsősorban a Dionüszosz-hívó nők öltözéke, az oroszlán s egyéb vadállatok bőre a férfiak s maga Dionüszosz ruhája volt.

26. sor *anyámnak nőtestvérei* - Szemeié nővérei, Agaué, Ínó és Autonoé.
58. sor *csörgősdobot* - az orgiasztikus kultuszok állandó eszköze, a nádsípval együtt. A hagyomány szerint nem Dionüszosz és Rhea (Kübelé) találta fel, hanem a Korübaszok.
133. sor *minden harmadik év hoz el* — sok görög városban minden második évben megtartották a nők orgiasztikus ünnepét Dionüszosz tiszteletére.
264. sor *a földbőlszültek magvát elvetőt* - Kadmosz isteni tanácsra vetette el a megölt sárkány fogait, amelyből a harcosok kikeltek.
266. sor *Ha bölcs ember beszéde* - az itt következő beszéd jellegzetes szofista szónoklat. Teiresziasz szerepét és szavait különösen az teszi érdekessé, hogy nemcsak a külseje változott meg (felcserélte az öltözékét s thürszoszt ragadott), hanem tudománya is, hiszen a jóslás helyett az adott tények alapján gondolkodik, és jut el az új isten elfogadásáig.
287. sor *hogymiképp kell értened...* — az eredetiben a *homérosz* (túsz) és *mérosz* (comb) szavakkal való szójáték szerepel: Zeusz tehát egy éterdarabot adott túszul Dionüszosz helyett Hérának, e szót később combnak értették [1036] félre, s köré kerekítették azt a történetet, hogy Dionüszoszt Zeusz a combjába varrta.
299. sor *az őrjöngés sok jóserőt is birtokol* - őrjöngő, önkívületi állapotban jósol a Púthia, s a trójai királylányt, Kasszandrát is őrjöngőnek emlegetik.
347. sor *e jósnak székhelyéhez* — Pentheusz megőrülésé-nek első megnyilvánulása a jósisten kiválasztott papjának megsértése. Most már nemcsak az új isten elleni vétkeiért, hanem az olümposzi istenségek megsértéséért is bűnhődnie kell.
367. sor *Csak gyász-zenét ne pendítsen* - célzás Pentheusz nevének jelentésére (*gyászos*).
405. sor *Erősök* - ritkán beszélnek több Erősről, úgyhogy egyes elemzők itt szövegromlást tételeznek fel.
407. sor *száz-torok folyam* - a Nílus.
508. sor *Neved pendíti máris* - l. 367. sorhoz fűzött jegyzetet.
- 560-561. sor *Vagy Olümposz sűrű-erdős szakadékn* - e sorok bizonyára a makedóniai tartózkodásnak köszönhetőek.
617. sor *látomása csalta meg* — hasonló látomás áldozata volt Héraklész a róla elnevezett Euripidész-darabban, valamint Szophoklész Aiasza.
918. sor *Két napot látok fönn az égen* - Pentheusz megkettőzve látja a világot. Megőrülési folyamatának ezen a pontján már teljesen elvesztette öntudatát, s az istent a beavatottak szemével nézi: immár Dionüszosz egyik megjelenési formáját, a bikát látja az idegenben.
1024. sor *szidóni agg* - Kadmosz.
1354. sor *S megmondom azt is, Kadmosz, hogy terád mi vár* - Kadmosz és Harmonia sárkánykígyóvá változása egy mükénéi kultuszról kerülhetett a darabba. Az itt említett hadjáratot Illüriába vezeti Kadmosz, s az Euripidész felidézte útnak minden bizonnyal történeti magva van: a hagyomány szerint a mai Jugoszlávia területén, Kotortól nem messze alapított „Kadmosz fia” várost, s ugyanide helyezik ókori történetírók Kadmosz és Harmonia sírját is. Az illüriai út nem lehetett ismeretlen a nézők előtt, hisz [1037] Euripidész szükségtelennek tartja, hogy sok szót vesztegesen rá.
- 1361-1362. sor *kifosztják Loxiász szent jóshelyét* - tény, hogy a delphoi Apollón-szentélyt a perzsák lerombolták az ötödik században (l. Hérodotosz, 8, 37; 9,41). Más hagyományok szerint azonban nem ők, hanem az illürek nevéhez fűződik e tett. Az is elképzelhető, hogy e rész késői betoldás a szövegbe, utalva Delphoi (vagy talán Thébai) lerombolására az i. e. 3. vagy 2. században.
1363. sor *nőddel együtt Arész megment* - a mítosz egy másik változata szerint éppen Arész eszközli ki Kadmosz száműzetését, mivel nem bocsátja meg neki sárkánya megölését. A Boldogok Szigetére azok a földi férfiak kerülhetnek, akiknek felesége isteni származású (Menelaosz, Péleusz).
- 1386-1387. sor *át sem is hajózhatom Akherón vizén* - mivel halhatatlanná válik a Boldogok Szigetén.
1414. sor *Sok alakja van az isteninek* - ugyanezekkel a szavakkal végződik az *Alkésztisz*, a *Médeia*, az *Andromakhé* és a *Helené*.

Az élet feláldozása a hazáért, a hősi halál vállalása kedvelt témája volt a görög tragédiának (l. pl. Makaria a *Héraklész gyermekei*-ben vagy Menoikeusz a *Phoiníkiái nők*-ben). Az *Íphigeneia Auliszban* az első olyan darab, amelyben a főhős önfeláldozása körül bonyolódik a cselekmény. Euripidész a mitikus hősnő halálvállalásának folyamatát, a tett emberi oldalát mutatja be. Íphigeneia a kivégeztetése elleni természetes tiltakozástól jut el az áldozati oltáron tanúsított hősi önfeláldozásig.

Mind Aiszkhülosz, mind Szophoklész írt *Íphigeneia* címen tragédiát. Ez a két mű elveszett, s a kevés töredékből nem állapítható meg, mennyiben különböznek e művek az Euripidész-műtől. Euripidész e darabját halála után egy évvel fia mutatta be, s a trilógiával első díjat nyert. A trilógia darabjai: [1038] *Íphigeneia Auliszban*, *Bakkhánsnők*, *Alkmaión*. E három művét Euripidész már a makedón király udvarában írta, ahová utolsó éveiben önkéntes száműzetésbe vonult. A darab hangulatán érződik a nemes eszmékből való kiábrándultság, a mitikus hősök fenségességébe vetett hit teljes szertefoszlása (gondoljunk csak Agamemnón és Menelaosz veszekedésből siránkozásba váltó szópárbajára, vagy Akhilleusz hősködő, de nevetségesen tehetetlen alakjára). E „hős férfiak” között s különösen hozzájuk viszonyítva világlik ki Íphigeneia nagysága.

Az emberáldozat ősi szokása Euripidész korára jobbra jelképes aktussá alakult (ezt jól mutatja Íphigeneia sorsának alakulása, akinek a helyére az utolsó pillanatban egy szarvast csempész Artemisz, őt magát pedig elragadja s a tauroszok földjén szentélye papnőjévé teszi; l. *Íphigeneia a tauroszok között*), utolsó trilógiájában az aktus mégis főszerepet játszik. Az *Íphigeneia Auliszban* Artemiszt engesztelő lányáldozatát nem szelídíti Euripidész azzal, hogy Íphigeneia további sorsáról szól (az *Élektra*-ban is, az *Íphigeneia a tauroszok között*-ben is hangsúlyozza, hogy görög földön mindenki halottnak véli Íphigeneiát), s ezzel az esztelen öldöklés tényét teszi csak világosabbá. A *Trójai nők*-ben, a *Phoiníkiái nők*-ben, a *Helené*-ben a háború értelmetlenségét és igazságtalanságát hirdette; itt ez kibővül az eseményeken kívülállóként véletlenszerűen - s persze értelmetlenül - tragikusra forduló sorsának bemutatásával.

7. sor *Szíriusz az, hol a Pléiaszok* - csillagászati tévedés Euripidész részéről a Szíriuszt a Pleiaszok csillagainak közelébe helyezni.

49. sor *A Thesztiosz-lány Léda szült* - szokatlan helyen van a prológos, amelynek a darabokat nyitó beszédnek kell lennie, itt azonban - valószínűleg a helyszín bemutatása érdekében - megelőzi az öreg szolgáló és Agamemnón párbeszéde.

50. sor *Phoibét* - Léda harmadik lányának létezéséről csak Euripidész tud.

112. sor *Mit rétegében rejteget* - hasonlóan oldja meg a helyzetet Euripidész az *Íphigeneia a tauroszok között*-ben, [1039] amikor Íphigeneia mondja el, mit írt levelében Oresztész-nek (759. sortól).

203. sor *ama sziklás szigetről* - Odüsszeusz, aki Ithakáról származik, Helené kérője volt. Helené rendkívüli szépségéről volt híres. Sírját Trójában vélték megtalálni.

237. sor *a phthiai mürmidón Arész* — Akhilleusz hajóhada, s az ő őriző istennői a Néréiszek.

519. sor *Nem, hogyha meghal előbb* - a kommentátorok többsége komédiai túlzásnak minősíti, hogy Menelaosz a jós meggyilkolására készül. Valószínűleg inkább arról van szó, hogy a spártaiak mindenre elszántságára akart Euripidész példával szolgálni e jelenettel.

703. sor *Zeusz kérte meg számára* - l. a névmutatóban: Thetisz.

1071-1072. sor: *s lesz a teste körüli arany fegyver* - Akhilleusz híres fegyverei, amelyeket kedvese, Patroklosz öltött magára, mikor a hős - megorrolva a görög sereg vezetőire - távol tartotta magát a Trója elleni harctól. Mikor Patrokloszt megölték s fegyvereit a trójaiak elragadták, Thetisz új fegyvereket hozott neki (1. *Iliász*, 18. ének), s ezekkel harcolt most már bosszúvágytól hajtva Akhilleusz.

1164. sor *Szültém neked három leányt* - Homérosznál e nevek: *Khrüsothemisz*, *Laodiké* (Élektra) és *Íphianassza* (Íphigeneia).

1182. sor *aként fogadjunk majd, miként illik s való* — célzás Klütaimnésztra majdani férjgyilkosságára.

1285. sor *Phrügia hólepte völgye* - Priamosz jóslatot kapott, hogy pusztítsa el fiát, Pariszt (Alexandroszt), mert ha nem teszi, Trója vesztét fogja okozni egykor a gyermek. Ezért tette ki az Ída hegyre, azonban pásztorok rátaláltak és felnevelték.

1570. sor *Zeusz leánya, vadölő* — Artemisz jelzőinek felsorolása a más és más alakban megjelenő istennő megnyerését szolgálja. [1040]

JEGYZETSZÓTÁR

ABANTISZ - Phókiszban, majd Euboiában élt nép; mitikus ősök Abasz; Poszeidón fia.

ADMÉTOSZ - thesszáliai király, Pherész fia. Az ő szolgájává tette Zeusz Apollónt, mivel az isten megölte a Küklópszokat.

ADÓNISZ - csodálatos szépségű ifjú, akit Aphrodité és Per-szephoné szeret, halálát Artemisz vadkanja okozza, más elképzelés szerint a féltékeny Arész küldi ellene a vadállatot.

ADRASZTEIA — 1. a csecsemő Zeusz egyik nevelője Kréta szigetén, nevét viseli Krétán az a hely, ahol Zeuszt elrejtették; 2. Nemeszisz istennő mellékneve („elkerülhetetlen”).

ADRASZTOSZ - Argosz királya, a Thébai ellen támadó hét vezér egyike. Egyedül ő élte túl a hadjáratot, majd tíz évvel később a Thébainál elesett hősök fiaival bevette a várost.

ADRIA - az Adria-tenger.

AEROPÉ - Minosz krétai király unokája, Atreusz felesége, Agamemnón és Menelaosz anyja. Minthogy bűnös viszonyt folytatott Atreusz fivérével, Thüesztésszel, férje megölte.

AGAMEMNÓN - Atreusz fia, Mükéné királya, a Trója ellen törő görög sereg vezetője, Klütaimnésztra férje. Trójából hazajövet felesége kezétől pusztult el.

AGAUE - Kadmosz thébai király lánya, Pentheusz anyja.

AGÉNÓR - a kisázsiai Szidón királya, Poszeidón és Libüé fia. Mikor lányát, Európét Zeusz fehér bika képében elragadta, fiát, Kadmoszt küldte keresésére, aki azonban az isteni parancsot követve nem tért vissza apjához, hanem megalapította Thébait. [1043]

AGÉNORIDÁK - Agénór leszármazottai, a thébai uralkodó dinasztia.

AGRAULOSZ - más olvasatban: *Aglaurosz*. Aktaiosz athéni király lánya, Kekrópsz felesége.

AIKIDÉSZ - Aiakosz fia, Péleusz.

AIKOSZ - Zeusz és Aigina nimfa (más változatban: Európé) fia, Péleusz apja. Halála után az Alvilágban a holtak lelkei felett ítélkezett.

AIKOSZ-SARJ - Akhilleusz, akinek nagyapja Aiakosz.

AIASZ - 1. lokriszi király, Oileusz fia (a kis Aiasz). Trójában meggyalázta Apollón papnőjét, Kasszandrát; a hazafelé vezető úton az istenek bosszúja következtében a tengerbe vészett; 2. Telamón szalamiszi király fia (a nagy Aiasz), az egyik legvitézesebb görög harcos. Mikor Akhilleusz halála után nem ő kapta meg az elesett hős fegyvereit, bosszút esküdött, s mivel ez nem sikerült, szegyenében öngyilkos lett.

AIGEUSZ - Athén királya, Thészeusz apja. Fiát halottnak hívén a tengerbe vetette magát (Aigeusz-tenger = Égei-tenger).

AIGALEIOSZ - más olvasatban: *Aigialeusz*. Adrasztosz fia, aki a Thébai ellen indított második hadjárat idején vesztette életét.

AIGIKORÉSZ - bizonytalan eredetű és jelentésű törzsnév,

egyike a négy attikai törzsnék (birkapásztorok?). AIGINA - Aszóposz folyóisten lánya, nimfa. Zeusztól született fia Aiakosz. Szülésének helye (Oinóné szigete) később az ő nevét viselte, a Szaróni-öbölben található.

AIGISZTHOSZ - Thüesztész fia, apjáért bosszúból megölte Atreuszt. Klütaimnésztra szeretője, Oresztész kezétől halt meg.

AIGÜPTOSZ - Egyiptom királya, Poszeidón leszármazottja, Danaosz testvére, ötven fiú apja. Mikor

ezek haláláról értesült, belehalt bánatába.

AINEASZ - más olvasatban: *Aineiasz*. A halandó Ankhiszész és Aphrodité fia. A trójaiak oldalán harcolt, majd a város pusztulásakor isteni parancsra és segítséggel elmenekült, s hosszas vándorlás után megalapította Rómát.

AINIÁN - dél-thesszáliai néptörzs. [1044]

AIOLOSZ - Zeusz fia, Xuthosz apja. Euripidész egy elveszett tragédiájának töredékei szerint azonban Poszeidón és Melanippé fia, olykor azonosítják a szelek királyával.

AIÓN - az „örökkévalóság”, az Idő fia.

AITHRA - a troizéni Pittheusz király lánya, Aigeusz felesége, Thészeusz anyja. Állítólag közvetlenül férjhezmenetele előtt viszonya volt Poszeidónnal, így nem lehet tudni, vajon Aigeusztól, vagy Poszeidóntól származik Thészeusz.

AITNÉ - szicíliai nimfa, Uranosz és Gaia lánya, nevét viseli az a tűzhányó, amely alá Héphaisztosz műhelyét képzelték az ókorban (Etna).

AITÓLIA - Aitólosz éliszi király, miután száműzték országából, a korinthoszi öböl északi partján telepedett le s a terület később az ő nevét vette fel, lakóit pedig *aitólok*-nak nevezték.

AKAMASZ - Thészeusz és Phaidra fia, részt vett a trójai háborúban.

AKASZTOSZ - Peliasz fia, Alkésztisz fivére, az argonauták egyike. Miután apját Médeia csele elpusztította, ő vette át az uralmat Iólkoszban.

AKHAIA - a Peloponnészosz egy része, a Trója ellen harcoló görögséggel kapcsolatban használva: egész Görögország.

AKHÁJOK - a Peloponnészosz egy részén lakó nép, illetve általában: a görögök.

AKHELÓSZ - Görögország legnagyobb folyója Aitóliában, egyúttal e folyó istenének neve is.

AKHERÓN - az Alvilág folyója, ezen áthajózva jutnak a lelkek a holtak birodalmába.

AKHILLEUSZ - Peleusz és Thetisz tengeristennő fia, a Trója ellen harcoló görögök legnagyobb hőse. Anyja megfürdette az Alvilág egyik folyójában, a Sztüxben, amely sebezhetetlenné tette, kivéve a sarkát, amelynél fogva anyja tartotta. Parisz nyila végzett vele Trója alatt.

AKTAIÓN - Kadmosz unokája, Autonóe fia. Sajat vadászkutyái tépték szét, mivel Artemisz istennőt megpillantotta, miközben az meztelenül fürdött egy patakban.

AKTÉ - Attika régies neve.

ALEXANDROSZ - Parisz. [1045]

ALKAIOSZ - tirünszi király, Amphitrüón apja.

ALKATHOSZ - Élisz királya, Pelopsz és Hippodameia fia.

ALKÉSZTISZ - Péliasz, iólkoszi király lánya, Admétosz felesége.

ALKMÉNÉ - Amphitrüón felesége, Zeusztól született fia Héraklész.

ALPHEOSZ - más olvasatban: *Alpheiosz*. Peloponnészoszi folyó Élisz és Arkadia között, Olümpia mellett. Mint folyóisten, Ókeanosz és Thetisz fia.

ALTHAIA - Thesztiosz lánya, Oineusz kalüdóni király felesége. Arésztől, illetve Dionüszosztól született gyermekei: Meleagrosz és Déianeira.

AMAZÓNOK - harcias asszonysereg, Arész és Harmonia nimfa leszármazottai. Uralkodójuk Hippolüté amazón királynő, akit Héraklész ölt meg, vagy Antiopé, akit Thészeusz elragadott, s az érte Athénra támadó amazónsereget legyőzte.

AMBRÓSZIA - „halhatatlanná tevő” - az istenek eledele.

AMMÓNI VIDÉK - Zeusz Ammón (Zeusz egyiptomi neve) templomáról híres jóshely a libüai sivatagban (ma Szívan).

AMPHANÉ - város Thesszáliában.

AMPHIARAOSZ - Zeusz és Apollón jósa, egyike a Thébai ellen támadó hét vezérnek. Előre látta a háború gyászos végét, ezért megpróbálta Adrasztozt eltéríteni szándékától.

AMPHIÓN - Zeusz és Antiopé fia, testvérével, Zéthosszal együtt uralkodott Thébaiban. Ők vették körül kőfállal a várost: Amphión lantszóval és énekkel kísérte fivére munkáját.

AMPHITRITÉ - a világot körülölelő tenger istennője, egyike a Néréiszeknek. Poszeidón vette feleségül.

AMPHITRÜÓN - Alkaiosz tirünszi király fia, Alkméné férje. Ugyanazon az éjjelen, amikor Zeusz meglátogatta feleségét, tőle is megfogant Alkméné, s ikreket szült: Héraklészt (Zeusztól) és Iphiklészt (Amphitrüóntól).

AMÜKLATIO SZ - lakóniai hegy és város neve. A mítosz szerint a legősibb peloponnészoszi város. Itt élt Tündareosz két ikerfia, Kasztór és Polüdeukész. [1046]

AMÜMÓNÉ - Danaosz király egyik lánya az ötven közül, apjával Argoszbán telepedett le. Egyszer a mezőn egy szatír meg akarta erőszakolni, de Poszeidón megmentette, s háromágú szigonyával akkor fakasztotta a leméi tavat, melynek egyik forrása az Amümóné nevet kapta. Poszeidón beleszeretett a lányba, kapcsolatukból született Naupliosz.

ANAUROSZ - thesszáliai folyó.

ANDROMAKHÉ - Trója legnagyobb hősné, Hektórnak felesége, Asztüanax anyja. Férje halála után Akhilleusz fia, Neoptolemosz vette feleségül, három fiuk született: Molosszosz, Pielosz és Pergamosz. Neoptolemosz halála után Hektór testvére, Helenosz lett a férje.

ANTIGONÉ - Oidipusz thébai király és Iokaszté lánya, Iszméné, Eteoklész és Polüneikész nővére. Mikor apját száműzték Thébaiból, elkísérte s haláláig vele maradt. Thébaiba visszatérve fivérei trónviszálya okozta halálát: a város ellen törő Polüneikész holttestét a tilalom ellenére eltemette, s ezért halállal kellett bünhődnie.

APHRODITÉ - a szerelem istennője, Zeusz vagy Uranosz lánya.

APHROSZÜNÉ - az „esztelenség”; néha Aphrodité mellékneve.

APIDANOSZ - thesszáliai folyó.

APOLLÓN - Zeusz és Létó fia, Artemisz testvére. A költészet, a tudományok és a jóslás istene. Legfontosabb szentélye a delphoi jósdá.

APSZÜRTOSZ - I. Médeia.

ARÁBIA - ázsiai terület neve.

ARÉSZ - Zeusz és Héra fia, a háború istene.

ARETHUSZA - peloponnészoszi és szicíliai nimfa neve, s forrás Khalkisz városa mellett.

ARGADÉSZ - Ión fia.

ARGIVOK - a görögök.

ARGÓ - Athéné építette hajó, amelyen első ízben keltek útra görög hősök, hogy a kisázsiai Kolkhiszból elhozzák az aranygyapjút. A szó jelentése: „gyors”.

ARGOLISZ - peloponnészoszi terület neve, olykor egyszerűen Argoszt jelenti. [1047]

ARGONAUTÁK - Iaszón társai, akik elkísérték Kolkhiszba; „az Argó hajósai”.

ARGOSZ - 1. a Peloponnészosz északkeleti részének neve, illetve város e területen. *Argosziak*: (sokszor) = „görögök”. 2. Zeusz és Niobé fia, mitikus hős. Egész testét szemek borították (más elképzelés szerint négy vagy száz szeme volt), ezért Héra rábízta Ió őrizetét, később pedig, hogy halhatatlanná tegye Argoszt, szemeit átültette szent állata, a páva tollaira.

ARIADNÉ - Minósz és Pasziphaé lánya, Thészeuszt segíti a Minótauroszt legyőzésében. Ezért menekülnie kell apja elől, de Thészeusz Naxosz szigetén kirakja hajójából. Itt Dionüszosz kedvese lesz, aki az Olümposzra viszi.

ARISZTAIOSZ - Apollón és Küréné nimfa fia, Aktaión apja. Kadmosz lányát, Autonoét vette feleségül. Járatos volt az orvoslásban és a jóslásban.

ARKÁDIA - a Peloponnészosz középső része.

ARKASZ - Arkádia lakója.

ARTEMISZ - Zeusz és Létó lánya, Apollón testvére. A vadászat istennője, a szülő nők segítője, a szüzesség megtestesítője.

ASZKLÉPIOSZ - Apollón és egy földi nő fia, a gyógyítás istene. Fő kultuszhelye Epidauros. Zeusz halálra sújtotta, mivel tudományát a halottak feltámasztására használta.

ASZÓPOSZ - folyóisten és Boiótiában egy folyó neve. Ókea-nosz és Thetisz fia.

ASZTÜANAX - Hektór és Andromakhé fia. Trója lerombolása után a görögök megölték, hogy felnőve ne hogy bosszút tudjon állni apja és városa pusztulásáért.

ATALANTÉ - vadon nevelkedett, Artemiszt tisztelő lány. Nem akart férjhez menni, s mivel igen gyors volt, kérőinek azt a feltételt szabta, hogy le kell őt győzniük futásban ahhoz, hogy feleségül vehessék. Sok kérését legyőzte és megölte, végül mégis férjhez ment Melanióhoz. Az ő fia (talán Arésztől) Parthenopaiosz, a Thébai ellen harcoló hét vezér egyike.

ATHÉNA - Zeusz és Métisz lánya, akit apja a fejéből szült meg, miután az anyát egy jóslat értelmében lenyelte. [1048] A kézművesség, a tudományok, a jog és a háborúskodás istennője.

ATLASZ - titán, részt vett az istenek elleni harcban, büntetésül a vállán kell az égboltot tartania. A

világ nyugati végén, a Heszperiszek földjén élt.

ATREUSZ - Pelopsz és Hippodameia fia, Thüesztész testvére, Argosz királya. Felesége, Aeropé megcsalta fivérével, s ellopta tőle a hatalmat jelképező aranygyapjas bárány bőrét, s szeretőjének, Thüesztésznek adta. Mikor a testvérek között trónviszály támadt, Thüesztész azt javasolta, hogy azé legyen az uralom, aki fel tudja mutatni az aranygyapjút. Atreusz beleegyezett, mivel úgy tudta, hogy nála van a kincs, de csalódnia kellett. Az istenek azonban nem túrték a csalást, s mégis Atreusz lett Argosz ura. Hűtlen feleségét megölte, Thüesztésznek pedig feltálalta két fiát (más változat szerint hármat). E tettéért Thüesztész saját lányától származó fia, Aigiszthosz állt bosszút. Atreusz fiai: Agamemnón és Menelaosz.

ATRIDÁK - Atreusz két fia.

ATTHISZ - Attika középső területe, legfontosabb városa Athén.

AULISZ - Közép-Görögország keleti partvidékén található város, Artemisz szent helye. Innen indult a görög sereg Trója ellen, s itt áldozta fel Agamemnón íphigeneiát.

AUTONOÉ - Kadmosz lánya, Inó, Szemeié és Agaué testvére. Az ő fia Aktaión.

AXIOSZ - folyó Makedóniában.

AZÁN - arkádiai (közép-peloponnésoszi) néptörzs.

BAKKHÉ - istentől (általában Dionüszosztól) megszállott nő. Az „isteni Bakkhé”: Kasszandra.

BAKKHEIA - Dionüszosz (Bakkhosz, Bromiosz) követője. Általában: öntudatlanul őrzöngő, istentől megszállott személy.

BAKKHOSZ - Dionüszosz egyik neve.

BAKTRIA - másképpen *Baktriana*. A perzsa birodalom egyik területe.

BISZTON - thrák nép, királyuk Diomédész.

BOIBÉ - tó és város Thesszáliában. [1049]

BOIÓT - Boiótia lakója.

BOIÓTIA - Attika északi szomszédságában elterülő vidék neve, területén található Thébai.

BOREASZ - az északi szél. Mint isten, Thrákiában lakik. A Hajnal (Éósz) fia.

BRAURÓN - Athéntől délkeletre fekvő város.

BROMIOSZ - Dionüszosz egyik neve (a zúgó, megremegtető).

BÜBLOSZ - phoiníki város.

DAIDALOSZ - az athéni királyi család leszármozottja, a művészek mitikus őse. Ő építette Minosz krétai királynak a labirintust, majd fiával együtt saját készítésű szárnyai segítségével menekült el a szigetről. Az úton azonban fia, Ikarosz túlságosan közel merészkedett a naphoz, amelynek melege megolvastotta a szárnyakat összetartó viaszt, s így a fiú a tengerbe zuhant, amely azóta az ő nevét viseli.

DANAIDÁK - Danaosz, Egyiptomból menekült király ötven lánya. Apjuk parancsára az őket üldöző ötven fiú-unokatestvérüket férjükké fogadták, de csak azért, hogy a ná-széjszakájukon valamennyit megöljék. Egyetlen lány nem teljesítette a parancsot: Hüpermnésztré. Bűnükért az Alvilágban egy lyukas korsót kell teletölteniük vízzel.

DANAOSZ - Aigüptosz király testvére, Libüa uralkodója. Ötven lányát feleségül akarta venni Aigüptosz ötven fia. Lányaival Argoszba menekült, ahol magához ragadta a hatalmat. Lányainak az argoszi ifjaktól született gyermekei a Danaoszok (olykor egyszerűen a görögök megnevezésére használják e nevet).

DARDANIA - kisázsiai város, a Hellészpontosz közelében, s Trója környékének neve.

DARDANIDÁK - Dardanosz leszármazottai, Trója szövetségesei.

DARDANIDÉSZ - Dardanosz fia, Priamosz, de lehet Ankhi-szész vagy Ganümedész is.

DARDANOSZ - Szamothraké szigetéről származik, Zeusz fia. Kisázsziába költözött, s a területet, ahol átvette az uralmat, Dardaniának nevezte. Felépítette Trója fellegrvárát. [1050]

DÉIPHOSZ - Priamosz trójai király és Hekabé fia, Hektór legkedvesebb fivére. Parisz halála után feleségül vette Helenét. Trója pusztulásakor Menelaosz ölte meg.

DÉLOSZ - égei-tengeri kis sziget, itt született Artemisz és Apollón.

DELPHOI - Phókisz területén lévő város, itt állt Apollón leghíresebb jósdája és szentélye.

DÉMÉTÉR - Kronosz és Rhea lánya, a Föld, a termés istennője.

DÉMOPHÓN - Thészeusz és Phaidra fia, Athénban uralkodott testvérével, Akamasszal, míg a Dioszkuroszok el nem üldözték.

DÉO - Démétér egyik neve.

DIKÉ - a jog istennője.

DIKTÜNNA - „a hálóval vadászó istennő” = Artemisz.

DIOMÉDÉSZ - 1. Thrákia királya, Arész fia. Vendégeit vérszomjas lovaival tépette szét. Héraklész végzett vele; 2. aitoliai hős, részt vett a trójai háborúban. Odüsszeusz kísérője a veszélyes küldetések során.

DIÓNÉ - az olümposzit megelőző istennemzetség tagja, Uranosz és Gaia vagy Ókeanosz és Thetisz lánya. Tanta-losztól született gyermekei: Niobé és Pelopsz.

DIONÜSZOSZ - a szőlő, a bor és a mámor istene. Zeusz és Szemeié fia. Héra rávette a lányt, hogy kérje meg Zeust: teljes fényében jelenjék meg előtte. Zeusz teljesítette a kérést, s Szemeié az isten villámainak tüzeiben lelte halálát. Zeusz megmentette Dionüszoszt, s idővel a combjából bocsátotta világra. Héra haragja elől elrejtették a csecsemőt, majd mikor felnövekedett, bebarangolta Egyiptomot és Kisázsziát, mindenhol elterjesztve orgiasztikus kultuszát. Végül Görögországba is eljutott, s akik nem akartak hódolni istenségének, azokat örülettel sújtotta.

DIOSZKUROSZOK - Léda és Zeusz (Tündareósz) fiai, Kasztór és Polüdeukész. Anyjukkal Zeusz hattyú képében szeretkezett. Ugyanezen az éjszakán Tündareósz, Léda férje is együtt hált a feleségével, s e kettős nászból négy gyermek született. (Zeusztól Kasztór és Helené, Tündareósztól Polüdeukész és Klütaimnésztra). Részt vettek az [1050] Argó útján, majd megistenülve elsősorban a hajósok védőszentjeiként tisztelték őket.

DIRKÉ - Thébai közelében található forrás neve.

DIRPHÜSZ - hegység Euboián.

DITHÜRAMBOSZ - Dionüszosz dicsőítésére énekelt dal. Az isten megszólításaként is használt név. Később bármely isten dicsőítésére lehetett dithüramboszt énekelni.

DÓDÓNÉ - Épeirosz (Északnyugat-Görögország) területén lévő város, Zeusz-szentélyéről és jósdájáról (a legrégebbi görög jósdáról) volt híres.

DOLÓN - trójai hős, Eumédész fia, önként ajánlkozott, hogy kikémléli a görög tábor. Küldetése során Odüsszeusz és Diomédész megölte. Nevének jelentése: cseles.

DÓRISZ - Ókeanosz lánya, Néreusz tengeristen felesége. A Néréiszek anyja.

DÓROSZ - a három görög törzs egyikének névadója. Fivére, Aiolosz egy másik görög törzs névadója.

ÉDÓN - thrák néptörzs.

ÉGEI-TENGER - a Földközi-tenger északkeleti része, a Boszporuszig.

EGYBEPATTANÓ KÉK SZIRTFALAK - a Szümplégadesz-sziklák a Boszporusz bejáratánál.

EIDÓ-Theonoé jósnő csak Euripidésznél előforduló korábbi neve. Próteusz egyiptomi király lánya, Theoklümenosz testvére. A név jelentése: istenhez hasonló (az Eidothea rövid változata).

EILEITHÜIA - Zeusz és Héra lánya, eredetileg a termékenység istennője, később a fájdalomtól megszabadító és a szülésre felügyelő istennő. Elsősorban Krétán tisztelték. Legtöbbször azonosították Artemisszel.

EKHINASZ-SZIGETEK - Akarnania partjai előtt található kis szigetek, Ithaka és a szárazföld között.

EKHIÓN - egyike a Kadmosz elvetette sárkányfogakból kikelt harcosoknak, aki túlélte a születésüket követő öldöklést. Kadmosz egyik lányát, Agauét vette feleségül, gyermekük Pentheusz.

ÉKHÓ - erdei nimfa, boldogtalan szerelembe keveredett Pánnal (vagy hiába vágyódott Narkisszosz szerelmére). [1052] Halála után hanggá változott, amely az elhangzott szavak utolsó szótagjait ismételgeti.

ELEKTRA- Klütaimnésztra és Agamemnón lánya, Oresztész testvére. Fivérével megölte anyját.

ÉLEKTRÜÓN - Tirünsz királya, Alkméné apja.

ELEUSZISZ - Athéntól északnyugatra található város, Démétér titkos beavatási szertartásainak fő kultuszhelye.

ELEUTHERAI - Athéntól északnyugatra található kis város, Attika és Boiótia határán.

ÉLISZ - a Peloponnészosz északnyugati részén elterülő vidék neve, itt található Olümipia.

ENKELADOSZ - gigász, az istenek elleni harc során Athéné Szicíliaig üldözte, s az egész szigetet ráborítva tette harcképtelenné.

ENÜALIOSZ - Poszeidón és Libüé nimfa fia. A nevet egyszerűen Arész mellékneveként is használták („a harcos”).

ÉÓSZ - a Hajnal megszemélyesítése, a Nap (Héliosz) és a Hold (Szeléné) testvére, a szelek anyja (egyes elképzelések szerint a csillagoké is). Szerelmeiről volt híres.

EPAPHOSZ - Ió fia, akit a hosszú és keserves vándorlás végén Egyiptomban hozott világra. Felnövekedve feleségül vette Memphiszt, a Nilus lányát, gyermekük Libüa, aki a szomszédos ország névadója lett. Olykor azonosítják Apisszal, az egyiptomi vallás szent bikájával.

EPEIOSZ - görög harcos, az éliszi Panopeusz fia. Ő építette meg a falovat, amellyel bevették Tróját. Az élisziek egy része (epeioszok) róla kapta nevét.

EPIDAUROSZ - Argolisz területén található város a Peloponnészosz keleti partján.

EPIGONOK - a Thébai ellen támadó hét vezér közvetlen leszármazottai, akik Alkmaión vezetésével, tíz évvel apáik sikertelen hadjárata után bevették Thébait.

EREBOSZ - az alvilági Sötétség birodalma. Megszemélyesítve Khaosz fia, az Éjszaka fivére.

EREKHTHEIDÁK - Erekhtheusz leszármazottai, az athéniak.

EREKTHEUSZ - a Föld szülötte, az athéni nép mitikus ősapja.

ÉRIDANOSZ - mitikus folyó, Ókeanosz és Thetisz fia, a világ nyugati szélén található. Héraklész itt kérdezte meg a nimfákat, merre folytassa útját a Heszperiszek birodalma [1053] felé. A Póval vagy a Rhône-nal próbálták később azonosítani.

ERIKHTHONIOSZ - Athén első királya, Athéna és Héphaisztosz fia, aki végül is a Föld által fogant és született meg. Athéna az újszülött gyermeket egy kosárba tette, és Kekrópsz leányaira bízta, akik kíváncsiságukban felnyitották a kosár tetejét, s mikor egy gyermeket és két kígyót találtak benne, megőrültek, és levetették magukat az Akropoliszról. Athéna nevelte fel a gyermeket az Akropoliszon álló templomában, majd Kekrópsz király neki adta a hatalmát. Ő vezette be a pénzt Athénban s a Panathénaiát, Athéna legnagyobb ünnepét. Erekhtheusz nagyapja.

ERINÜSZÖK - másképpen *Eumeniszek* ("a jóindulatúak" -hízelgő név, hogy az amúgy rosszindulatú istennők kegyeit elnyerjék). Uranosz véreből születtek. A Bosszú istennői, elsősorban a vérbűn megbosszulói. Általában hárman vannak. Ők felügyelnek a törvényes rendre, s megsértőit üldözik. Az Ereboszban laknak.

ERISZ - a Viszály istennője, Arész nővére. Ő dobta a trójai háborúhoz vezető aranyalmát a Péleusz és Thetisz lakodalmát ünneplő isteni gyülekezetbe.

ERÓSZ - Hermész és Aphrodité fia, a Vágy istene. Általában szárnyas gyermekként ábrázolják, szerelemosztó íjjal a kezében.

ERÜTHRAI - falu a Kithairón hegy tövében.

ERÜTHREIA - mitikus félsziget, lakója Gérüón.

ETEOKLÉSZ - thébai hős, Oidipusz és Lokaszté fia, Polünei-kész testvére.

ETEOKLOSZ - Euadné fivére, Íphisz fia.

ETNA - szicíliai nimfa, Uranosz és Gaia lánya. A szigeten található vulkán a nevét viseli.

EUADNÉ - Íphisz lánya, Kapaneusz felesége. Férje részt vett a Thébai elleni hadjáratban, halála után felesége öngyilkos lett.

EUBOIA - sziget Közép-Görögország keleti partvidékén.

EUIOSZ - akit „evoé”-kiáltással üdvözlnek; Dionüszosz megszólítása. [1054]

EUMÉLOSZ - Alkésztisz és Admétoz fia, részt vett a trójai háborúban.

EUMOLPOSZ - Poszeidón fia, sok kaland után az eleuszisziek oldalán részt vett az Athén ellen vívott háborúban és itt lelte halálát. Poszeidón bosszúból kikönyörögte Zeusstól, hogy az athéniak királyát, Erekhtheuszt villámával pusztítsa el.

EURIPOSZ - Euboiát a szárazföldről elválasztó viharos, örvényes tengerszoros neve.

EURIPOSZI PART - a tengerszoros két oldala, általában Aulisz neve.

EURÓTASZ - Lakónia Spártán is keresztülfolyó legfontosabb folyója.

EURÜSZTHEUSZ - Héra csele folytán Tirüsz és Mükéné királya. Héraklész az ő számára és megbízásából végzi el a tizenkét munkát.

EURÜTOSZ - Augeiasz éliszi király unokaöccse, thesszáliai vagy euboiai király, kiváló nyíllövő. Héraklész kitakarította Augeiasz istállóját, de mivel a megígért díjat nem kapta meg, megölte a

királyt és valamennyi családtagját, köztük Eurüoszt.

EUXENOSZ-TENGER - másképpen *Euxeinosz* („vendégszerető”), a Fekete-tenger. A név eredete nem tisztázott; vagy azért hívják így, mert a partján élő vad népekhez képest volt „barátságos”, vagy - hasonlóan az Erinuszok Eume-niszeknek nevezéséhez - mágikus okokból illették a jellegével ellentétes jelzővel.

EVOÉ - örömkriáltás, a bakkhikus énekek kezdőszava.

GAIA - a Föld. Közvetlenül a Khaosz után keletkezett, ő szülte Uranoszt, az Eget és a hegyeket. Az Éggel egyesülve szülte a Titánokat és Kronoszt.

GALÁNEIA (*Galéné*) - a tenger nyugalmanak, könnyen hajózhatóságának megszemélyesítése, Néereusz tengeristen lánya.

GANÜMÉDÉSZ - a trójai Trósz király fia. Pásztorként élt Trója közelében, mikor Zeusz belészeretett, és elragadta az Olümposzra. Itt az istenek pohárnoka lett, a nektárt töltögette Zeusz poharába. [1055]

GELEÓN - a négy ión néptörzs egyikének alapítója.

GERAISZTOSZ - Euboiia szigetének déli részén lévő város és hegyfok.

GERÉNIA - másképpen *Geráneia*. A Peloponnészosz délnyugati részén, Megarisz vidékén lévő város és hegység.

GÉRÜÓN - másképpen: *Gériüoneusz*. Gorgó és Poszeidón unokája, háromfejű és -testű lény.

Csodálatos marháit Héraklész rabolta el; a vele folytatott küzdelemben vesztette életét.

GIGÁSZOK - a Föld és az Ég gyermekei. Harcot folytattak az istenek ellen, megbosszulni akarván a Titánokat, akiket Zeusz a Tartaroszba zárt. Vereséget szenvedtek, s mindnyájukat megölték. E harcban az istenek segítője volt Héraklész.

GLAUKOSZ - eredetileg halandó, de mivel véletlenül megkóstolta a halhatatlanná tevő füvet, az istenek közé került, s a fenyegető veszélyre figyelmeztető tengeri istenséggé vált. Jóstehetsége is volt, Menelaoszt segítette, s részt vett az Argó útján is.

GORGÓ - három szörnyeteg nővér: Szthenó, Eurüalé és Medusza. Ez utóbbi halandó volt, gyakran csak őt nevezik Gorgónak. Borzasztó külsejűek (fejüket kígyók övezik, vaddisznóagyaik, érczeük és aranszárnyuk van), aki csak rájuk néz, kővé dermed. Perszeusznak sikerült a Meduszát elpusztítania, s a szörny fejét Athéna istennő tűzte pajzsára.

GUNEUSZ - Óküosz fia, közép-görögországi terület királya, a trójai háborúban - mint Helené egykori kérője - az ainiánok vezére.

HÁDÉSZ - a halottak istene, egyúttal a halottak birodalma, megszemélyesítve a Halál. Kronosz és Rhea gyermeke, Zeusz testvére. Az Alvilágban a halottak ura. Felesége Perszeophoné, Démétér lánya, akit erőszakkal ragadott el.

HAIMÓN - Kreón thébai király fia, Antigoné jegyese.

HALAI - Athéntól délkeletre fekvő város.

HALIRRHOTHIOSZ - Poszeidón és Eurüté nimfa fia. Erőszakot akart elkövetni Arész lányán, Alkippén, ezért az isten megölte. Poszeidón az istenek bírósága előtt vont a [1056] felelősségre Arészt. E bíróság Athénban, egy dombon ült össze, amely azóta is nevében viseli ez esemény emlékét (Areopagosz).

HAMERA - másképpen *Hémera*; a nappal.

HARMONIA Arész és Aphrodité lánya, Kadmosz felesége.

HÉBÉ - az ifjúság megszemélyesítője, Zeusz és Héra lánya, Ganümedész előtt az istenek pohárnoka. Héraklész felesége.

HEBROSZ - thrákiai folyó.

HEKABÉ - Kisszeusz thrák király (egy másik mítoszváltozat szerint a phrúgiai Dümasz király és Eunoé nimfa) leánya, Priamosz trójai király felesége, túlélte gyermekei és Trója pusztulását.

HEKATÉ - ismeretlen genealógiájú istennő, az embereket segítő szolgálataiért tisztelik. Funkciói (a Hold istene, az éji látomások felidézője, a hármasutak őre stb.) Artemiszhez teszik hasonlatossá. Később a varázslás és a mágia istennőjévé vált.

HEKTÓR - Priamosz és Hekabé legidősebb fia, Andromakhé férje, a trójaiak legnagyobb hőse. Akhilleusz ölte meg.

HELENÉ - Zeusz és Léda lánya, Klütaimnézstra és a Diosz-kuroszok nővére, Menelaosz felesége.
HELENOSZ - Priamosz és Hekabé fia, Kasszandra ikertestvére. Jóstehetségét Apollóntói kapta.
Parisz halála után pályázik Helené kezére, s mikor nem ő, hanem fivére, Déiphobosz nyerte el a világ legszebb nőjét, elhagyta Tróját. Az ő tanácsai alapján sikerült végül a görögöknek elfoglalniuk Tróját.

HÉLIOSZ - a Napisten, aki gyors lovai vontatta fogatával mindennap végighajt az égen, keletről nyugatra.

HELLÁSZ - Görögország.

HELLÉN - görög. Mint mitikus hős egy hegyi nimfát vett feleségül, s fiai Dórosz, Xuthosz és Aiolosz, a főbb hellén nemzetségek alapítói.

HÉPHAISZTOSZ - Zeusz és Héra fia, a tűz és a kovácmesterség sánta istene. Vagy Zeusz, vagy Héra hajította le az Olümposzról. Felesége Aphrodité. Ő készítette Akhilleusz fegyvereit, amelyekkel Trója alatt harcolt.

HÉRA - a legnagyobb olümposzi istennő, Zeusz felesége, [1057] Kronosz és Rhea lánya. Rendkívül féltékeny kicsapongó férjére. A törvényes házasságok őre.

HÉRAKLÉSZ - Zeusz és Alkméné fia, a görög mitológia egyik legnagyobb hőse. Héra csele folytán Eurüsztheus szolgálatában tizenkét feladatot kell teljesítenie. Végül elnyerte az istennő kezét, s élete végén az istenek közé emelkedhetett.

HÉRAKLÉSZ OSZLOPAI - a Gibraltár sziklái, melyeket az i. e. 5. sz.-ban a hajózható világ végpontjának képzeltek.

HÉRAKLIDÁK Héraklész utódai. Eurüsztheus elöl Athénba, Thészeuszhoz menekülnek, aki megvédi őket és megöli Eurüsztheuszt.

HERMÉSZ - Zeusz és Maia fia, a vándorok őre, minden csalás és tolvajlás istene, egyúttal az istenek követe és az alvilági lelkek vezetője. Ő a kereskedők istene is.

HERMIONÉ - Helené és Menelaosz lánya, előbb Neoptolemosz, majd Oresztész felesége.

HESZPERISZEK - az Éjszaka vagy Zeusz és Themisz két vagy három lánya. Ők őrzik a világ nyugati határán túl az istenek aranyalmáit, amelyeket a Föld ajándékozott Hérának, Zeusszal való esküvője alkalmából. Héraklész ragadta el tőlük az almákat.

HIPPODAMEIA - Oinomaosz éliszi király lánya, Pelopsz felesége. Gyermekai Atreusz és Thüesztész (I. Pelopsz).

HIPPOLÜTOSZ - Thészeusz és Antiopé amazónkirálynő fia, Artemisz elvakult követője. HIPPOMEDÓN - a Thébai ellen támadó hét vezér egyike, Adrasztoz unokaöccse.

HOMOLÉ - Thesszáliában található hegy neve.

HOMOLOEUSZ - Niobé és Amphión fia, részt vett Thébai felépítésében, ezért az egyik kaput róla nevezték el. HOPLÉSZ - Ión fia, Attika négy ősi törzse egyikének névadója.

HÜAKINTHOSZ - Lakedaimón és Szparté unokája, Apollón szerelme. Diszkoszvetés közben egy szerencsétlenül pattanó diszkosz megölte. Hogy kedvese nevét halhatatlanná tegye, Apollón a kiömlő vérből egy új virágot teremtett (a jácintot). Spártában minden évben háromnapos ünnepen emlékeztek meg haláláról. [1058]

HÜASZOK - csillagkép a Bika jegyében, megjelenése a tavaszi esőzésekre esik. Kettő és hét között váltakozik a számuk.

HÜDRA - a lernai mocsárban élő, sokfejű, mérgező leheletű szörny kígyó. Héraklész pusztította el, s vérebe mártotta nyílvezzőit, amelyek így a legkisebb sérülés esetén is halált okoztak.

HÜLLOSZ - Héraklész és Déianeira gyermeke.

HÜMENAIOSZ - az esküvők és az esküvői felvonulások istene, Pindarosz szerint az egyik Múza fia. Az esküvőn először hozzá imádkoztak. Az esküvői énekek megszemélyesítése.

HÜSZIAI - falu a Kithairón hegy tövében.

IAKKHOSZ - az eleusziszi misztériumok beavatási szertartásait vezető isten. Neve minden bizonnyal a szertartáskor kiáltott *iakkhé* szóból ered. Legtöbbször azonosítják Dionüszossal.

IASZÓN - Aiszón iólkoszi király fia. Aiszónt féltestvére, Peliasz elűzte a trónról, s hogy Iaszóntól is megszabaduljon, elküldte Kolkhiszba az aranygyapjúért. Iaszón az Argó hajón kelt útra, s a kolkhiszi király lányának, Mé-deiának a segítségével megszerezte a kincset (I. Médeia). Iólkoszba

visszatérve Médeia varázstudományával megtévesztette Peliasz lányait, akik megölték tulajdon apjukat, ezért Iaszónnak és Médeiának menekülnie kellett. Korinthoszbba jutottak, ahol Iaszón elhagyta Médeiát Kreón korinthoszi király lányának kedvéért.

ÍDA-HEGY - Trója közelében található hegy, itt pásztorkodott Parisz.

ÍLION - Trója.

ÍLOSZ - Trósz fia, Trója alapítója.

ÍNAKHIDÁK - az argosziak, Ínakhosz leszármazottai.

ÍNAKHOSZ - folyóisten Argoliszban, s Argosz első mitikus királya. A hagyomány szerint egy Héra és Poszeidón között kitört viszályban döntőbírának kérték fel, s ő az istennő javára ítelt; Poszeidón ezért kiszárította folyója medrét. Ínakhosz lánya Ió, néha az ő fiaiként említik Argoszt és Pelaszgoszt.

ÍNÓ - másképpen *Leukotheé*. Kadmosz lánya, Athamasz [1059] felesége. Szemeié halála után vállalta nővére fiának, Dionúszosznak felnevelését, s ezért Héra örülettel sújtotta. Órjöngésében megölte saját fiát, Melikertészt, majd a tengerbe vetette magát. A tengeri istenségek megkönyörültek rajta, s Néréisszé változtatták. Fiával - isteni nevén Palaimóonnal - együtt a viharba került hajósok védő-istenségének tisztelték.

ÍÓ - Ínakhosz argoszi király lánya. Zeusz szerelme miatt Héra gyűlölte. Hogy felesége féltékenysége elől elrejtse a lányt, Zeusz tehénne változtatta. Héra azonban így is felismerte, és egy böggölyel űzőbe vette. A böggöly elől menekülve bebarangolta egész Görögországot, majd átúszott Ázsiába (innen a Boszporosz neve: „a tehén útja”), végül Egyiptomban ért véget vándorlása; itt szülte meg Zeusztól fogant fiát, Epaphoszt.

ÍOKASZTÉ - Oidipusz anyja és felesége (Homérosznál Epikaszté a neve), Menoikeusz lánya. Első férje Laiosz volt, tőle szülte Oidipuszt (I. Oidipusz). Mikor felismerte, hogy saját fiának lett a felesége, felakasztotta magát; a mítosz másik változata szerint akkor lett öngyilkos, amikor Oidipusztól született két fia, Eteoklész és Polüneikész, az oidipuszi átkot beteljesítve, egymás kezétől esett el.

ÍOLAOSZ - Héraklész testvérének, Iphiklésznek a fia. Héraklész kocsihaj tőjaként legtöbb kalandjára elkísérte nagybátyját. Héraklész halála után a hős gyermekeit védelmezte, s számos várost alapított velük. ÍÓLKOSZ - város Thesszáliában, az Argonauták gyülekezési helye. ÍÓN -

Xuthosz (vagy Apollón) és Kreusza fia, az iónok névadója. ÍPHIGENEIA - másképpen

Íphigéné. Agamemnón és Klütaimnésztra lánya, Elektra és Oresztész testvére. Apja feláldozta Auliszban, Artemisz oltárán, az istennő azonban megmentette a lányt.

ÍPHISZ - argoszi hős, Euadné apja.

ÍRISZ - Ókeanosz leszármazottja, a szivárványban tisztelték személyét. Az Ég és a Föld közötti kapcsolatot [1060] szimbolizálja. Feladata az istenek üzeneteinek továbbítása az embereknek.

ISZMÉNÉ - Antigoné nővére, Oidipusz és Iokaszté lánya.

ISZMÉNOSZ - folyó Boiótiában; Thébai folyója. Mint folyói-isten, Ókeanosz és Thetisz fia.

ISZTHMOSZ - a Peloponnészoszt Görögország középső részétől elválasztó keskeny földnyelv, a korinthoszi földszoros.

ÍXIÓN - thesszáliai király. Csalárd módon megölte apósát, majd a gyilkosság bűnétől őt megtisztító Zeuszt is megsértette (erőszakot akart elkövetni Hérán). Büntetésül egy tüzes kerékhez kötözte őt Zeusz, és a végtelen űrbe vetette. Szenvedése soha nem érhet véget, mivel Zeusz halhatatlanná tette. Őt tekintik a Kentaurók apjának.

KADMOSZ - Agénór és Télephassa fia, phoiníki hős. Nővérének, Aeropénak elrablóját üldözve jut el Delphoiba, s a jósda tanácsára felhagy a kereséssel, és megalapítja Thébait. Felesége Arész és Aphrodité lánya, Harmonia, lányai Autonoé, Inó, Agaué és Szemeié.

KALKHASZ - a görög sereg műkénéi vagy megarai származású jósa a trójai háborúban. Az ő jóslata értelmében kellett feláldozni Íphigeneiát. Haláláról különböző történetek maradtak fenn, amelyekben az a közös vonás, hogy egy másik jós legyőzi, s e fölötti bánatában pusztul el.

KALIKHOROSZ - folyó Paphlagóniában (a Fekete-tenger déli partjainál fekvő területen).

KALÜDÓN - aitoliai terület névadó hőse, Thesziosz (vagy Aitolosz) fia, egy másik hagyomány

szerint Arész fia. Egyszer megpillantotta Artemiszt fürdőzés közben, ezért az istennő sziklává változtatta egy hegyen, amely a Kalüdön nevet kapta. KALÜPSZÓ - nimfa, Atlasz és Pléioné lánya. A Földközi-tenger nyugati medencéjében élt egy szigeten, ahol a hajótörött Odüsszeusz tíz évet töltött. Végül Zeusz hírnökének, Hermésznek közbenjárására bocsátotta útjára a hőst. KAPANEUSZ - a Thébai ellen törő argoszi hét vezér egyike. Hetvenkedésével kihívta Zeusz haragját, aki villámával [1061] halálra sújtotta. Felesége, Euadné férje halotti máglyájára vetette magát. Fia Szthenelosz.

KAPHÉREUSZ - másképpen: Kaphéreusz-fok, Arany-fok. Euboia déli csúcsán található szikla.

KARNEIA - Karneia = hónap. Kb. a mi augusztusunknak megfelelő időszak, Spártában nagy Apollón-ünnep-ségeket rendeztek ekkor.

KARÜSZTOSZ - Euboia déli partvidékén található város. 490-ben itt szálltak partra a perzsa seregek. Később Athén tengeri szövetségének lett tagja.

KASSZANDRA (*Kaszandra*) - Priamosz és Hekabé lánya. Apollón megkívánta, s a lány szerelméért cserébe jóstehetséget ígért. Kasszandra megpróbálta becsapni az istent, aki ezért megátkozta: mindig pontosan meg tudja jósolni a jövőt, de senki sem fog hinni neki. A trójai háború végén a kis Aiasz elhurcolta Athéné templomából. Később Agamemnón ágyasa lett, s Klütaimnésztra és Aigiszthosz őt is megölte Agamemnónnal együtt.

KASZTALI A - forrás Delphoi közelében, a költői ihlet forrásának tartották. Eredetileg egy delphoi lány neve, aki Apollón elől menekülve a folyóba vetette magát, amely ezóta viseli nevét.

KASZTÓR - Léda és Zeusz fia, Polüdeukész testvére (1. Di-oszkuroszok). Helené és Klütaimnésztra fivére.

KEKROPIA - Athén fellegvára, Kekropsz építette.

KEKROPSZ - Attika első, mitikus királya, a Földből született. Felesége Aglauros. Emberi felsőteste, s kígyó alteste volt. Az ő uralkodása alatt versengtek az istenek a különböző városok feletti uralomért. Athénra Poszeidón és Athéna tartott igényt, Kekropsz ez utóbbi mellett tanúskodott a döntésre hivatott isteni bíróság előtt. Poszeidón haragjában árvízzel sújtotta Attikát.

KENTAUROSZOK - félig ember-, félig lótestű lények, Ixión és a Héra helyett teremtett felhő gyermekei. Hegyek között élnek (elsősorban a Pélionon).

KEPHALOSZ - bizonytalan származású (athéni vagy thesszáliai) ifjú, akit Éósz megszeretett és az istenek közé emelt. Később visszatért a földre és Prokriszt vette feleségül. Őt tartják *Kephallénia* sziget (Taphosz) névadójának. [1062]

KÉPHISZOSZ - folyó Athén közelében, Athéné kegyéből soha nem száradt ki.

KÉREK - a szerencsétlenségek istennői, a halál pillanatában fellépő végzetistennők. Büntetésosztó szerepük miatt gyakran azonosítják őket az Erinüszökökkel.

KHALKISZ - Euboia egyik városa, Aulisszal szemben.

KHALKÓDÓN - euboiai hős, Abasz fia. Amphitrüön végzett vele.

KHALÜPSZOK - másképpen: *Khalübszok*. A Fekete-tenger déli partján élő nép, nekik tulajdonítják az acél feltalálását.

KHARISZOK - a Báj istennői, a Múzsákkal együtt az Olümposzon laknak, Apollón (vagy Aphrodité) kíséretéhez tartoznak. Hárman vannak: Euphroszüné, Thalia és Aglaé. Zeusz és talán Héra lányai.

KHARÓN - az Alvilágba vezető úton lévő Akherón folyó révésze, ő szállítja a lelkeket a túlsó partra.

KHARÜBDISZ - a Messinai-szorosban található zátonyos sziklacsoport. Eredetileg a Föld és Poszeidón lányának neve, aki vadságáról volt híres. Héraklésztől elrabolta és felfalta nyáját, amiért Zeusz villámával sújtotta. Ekkor változott sziklává, amely naponta háromszor elnyeli a tengerszoros vizének nagy részét. A szoros másik oldalán a hajósokra egy másik szörny leselkedett: a *Szküllá*.

KHEIRÓN - a Kentauruszok legbölcsebbike, Kronosz fia. Thesszália hegyei közt élt, s jó barátja volt az embereknek. Péleuszt különösen szerette, fiát, Akhilleuszt ő nevelte s tanította. Héraklész ölte meg véletlenül.

KHERSZONÉSZOSZ - „félsziget”. Elsősorban a thrák Kherszonészoszt értik rajta, a mai Dardanellák európai részét.

KHRÜSZOTHEMISZ - Klütaimnésztra és Agamemnón lánya, Oresztész, Élektra és Iphigeneia testvére.

KILIKIA - kisázsiai terület, Ciprus északi partjaival szemben.

KISSZEUSZ - thrák király, Hekabé apja.

KITHAIRÓN - Attika és Boiótia között fekvő hegy, ide tették ki Oidipuszt. Eredetileg Plataia királyának a neve, aki Zeusznak jó tanácsokkal szolgált, s ezzel elnyerte az isten támogatását. [1063]

KITHARA - húros hangszer.

KLÜTAIMNÉSZTRA - Léda és Tündareósz lánya, Helené, Kasztór és Polüdeukész testvére.

Agamemnónhoz ment feleségül, majd a trójai háború idején Aigiszthosz szeretője lett. A háborúból megtérő férjét megölte, ő maga gyermekei, Oresztész és Élektra kezétől pusztult el.

KÓKÜTOSZ - „a jajgatások folyója”. Az Akherón földi folytatása, eredetileg az Alvilág egyik folyója.

KOLKHISZ - a Fekete-tenger délkeleti partvidékén található terület, Aiétész király birodalma. Itt őrizték az aranygyapjút.

KOLÓNOSZ - helység Athéntól északra. Itt volt Poszeidón szentélye és az Eumeniszek ligete.

KOPREUSZ - Pelopsz fia, Eurüsztheusz mellett élt, az ő feladata volt Héraklésznek átadni ura parancsait. Embérelensége miatt az athéniak kivégezték, de később ünnepet tartottak a gyilkosság kiengesztelésére.

KORÉ - másképpen: *Kora*; „fiatal lány”. Démétér lánya, vagyis Perszeophoné.

KORINTHOSZ - a Peloponnészosz északkeleti részén található város.

KOROIBOSZ - mitikus hős, Argosz városát és vidékét megmentette azzal, hogy megölte az Apollón által küldött Poiné (Büntetés) nevű szörnyet, amelyik az ország csecsemőit pusztította. Ő alapította Megarát.

KORÜBASZOK - a kisázsiai Kübelé-kultusz papnői, illetve ugyanennek az istennőnek szolgáló démonok. Őrjögő tánc és zene mellett kísérték úrnőjüket.

KÓRÜKOSZ - 1. a Parnasszosz hegy kettős csúcsa Delphoi közelében; 2. hegyfok az iónok lakta földközi-tengeri partvidéken.

KRANAOSZ - Kekropsz után Attika királya, uralkodása idején az athéniakat kranaidáknak is hívták. Három lánya közül Atthisz lett Attika névadója.

KRATHISZ - folyó Akhaiában, a Korinthoszi-öböl déli partján.

KRÉTA - sziget a Földközi-tenger keleti medencéjében, itt uralkodott Minósz király.

KREÓN - 1. Korinthosz királya, hozzá menekült Médeia és [1064] Iaszón. Halálát Médeia mérge okozta; 2. a thébai Menoikeusz fia, Iokaszté testvére. Oidipusz fiainak halála után ő lett Thébai királya.

KREUSZA - Erekhtheusz és Praxitheá lánya, Apollóntól született fia Ión. Feleségül ment Xuthoszhoz, aki isteni beavatkozásra sajátjának fogadja el a Delphoiban felnevelkedett Iónt.

KRONIDÉSZ - Kronosz fia, Zeusz.

KURÉSZEK - Zeusz krétai kísérői; születésekor tánc-dobolással zajt ütöttek körülötte, hogy Kronosz ne hallja meg sírását; gyermekkorában ők vigyáztak rá. Phrúgiában Dionüszosz nevelőiként tisztelték őket. Eredetük vitatott; talán Apollón és egy nimfa nászából születtek.

KÜBELÉ - phrúgiai istennő, a „Nagy Anya”, az „Istenek Anyja”. Kultusza Kisáziából egész Görögországra áterjedt. A természet minden megnyilvánulását átfogó istenség. Orgiasztikus kultuszokkal tisztelték, kísérői a Korübaszok.

KÜKLOPSZOK - egyszemű óriások, Uranosz és Gaia gyermekei, Zeusz villámjainak kovácsai, a Titánok elleni harcban az olümposzi istenségeket támogatták.

KÜKNOSZ - Arész és Pelopia fia, aki az utasokat gyilkolta és fosztogatta. Különösen Delphoi környékén tevékenykedett. Apollón Héraklészt bízta meg Küknosz megölésével. Miután végzett ellenfelével, Arésszel találta magát szemben Héraklész, s kettejük harca Arész sebesülésével végződött.

KÜNTHOSZ - hegy Délosz szigetén, Apollón és Artemisz születési helye.

KÜPRISZ - Aphrodité egyik neve.

LABDAKOSZ - Kadmosz unokája, egyike a sárkányfögből kikelt hősök utódainak. Az ő fia Laiosz, Oidipusz apja.

LÁERTÉSZ - Kephallénia szigetéről származó hős, Odüsszeusz apja, Ithaka királya.

LÁERTIADÉSZ - Odüsszeusz, Láertész fia.

LAIOSZ - Labdakosz fia, Thébai királya. Felesége Iokaszté. E házasságból született Oidipusz, aki

később apja gyilkosa és anyja férje lett. [1065]

LAKÓNIA - a Peloponnészosz délkeleti része, legfontosabb városa Spárta.

LAOMEDÓN - Trója egyik első királya, az ő fia Priamosz.

LAPITHÁK - thesszáliai nép, a kentaurók ellenfelei. Néhányan közülük részt vettek az Argó útján.

LARISSZA - város Thesszáliában.

LÉDA - Aitólosz leszármazottja, Tündareósz felesége. Zeusz megszerette, és hattyú alakjában egyesült vele. Az istentől, illetve férjétől született gyermekei: Helené, Klütaimnésztra, Kasztór és Polüdeukész.

LÉITOSZ - thébai hadvezér, részt vett a trójai háborúban, Hektór sebesítette meg. A sárkányfögből kikelt harcosok egyikének leszármazottja. LÉMNOSZ - sziget az Égei-tengeren. A lémnoszi nőket Aphrodité - a neki járó tiszteletadás elmulasztásáért - azzal büntette, hogy elviselhetetlen bűzt bocsátott rájuk, s ezért a férfiak megundorodtak tőlük. Az asszonyok bosz-szúból megölték az összes férfit, csak a szigetre vetődő Argonautákat nem, mert azok nem kerülték el őket.

LERNA - vagy *Lerné*. Város, folyó és tó Argoliszban. A tóban élő ezerfejű szörny megölése volt Héraklész egyik munkája.

LÉTÓ - Apollón és Artemisz anyja, akiket Zeustól szült Délosz szigetén. Hogy a féltékeny Héra megakadályozza a szülést, megparancsolta, hogy egyetlen vidék se fogadja be. Csak Délosz mert dacolni Héra haragjával. LEUKASZ - sziget Görögország nyugati partjainál, Akarnániában.

LEUKIPPOSZ LÁNYAI - Hilaira és Phoibé, Kasztór és Polüdeukész felesége. A Dioszkuroszok vőlegényüktől rabolták el a két lányt, s emiatt háborúskodásba keveredtek Aphareusz családjával, akiknek a lányokat már korábban odaígérte apjuk.

LEUKOTHEÉ - Kadmosz lánya (= Inó, l. ott), tengeristenné változása után kapta ezt a nevet.

LIBÜA - olykor egész Afrikát e névvel jelölik. Az Egyiptomtól nyugatra elterülő tengerparti terület neve.

LIMNÉ - Troizén egy területe, Artemisz-tiszteletéről volt híres. [1066]

LINOSZ - Apollón és Pszamathé argoszi királylány fia. Anyja kitette a gyermeket a hegyek közé, s széttépték a kutyák. Argosz közelében kultuszt alapítottak a tiszteletére, amelynek során szomorú énekeket daloltak róla; innen ered a gyászdal egyik fajtájának, a Linosz-dalnak elnevezése.

LOKRISZ - terület Közép-Görögországban.

LOXIASZ - a „sanda”. Apollón egyik neve; célzás kétértelmű jóslataira.

LÜDIA - Kisázsia nyugati partvidékén lévő terület neve.

LÜDIASZ - folyó Makedóniában.

LÜKAION - Arkadia délnyugati részén található hegy, Zeusz temploma állt rajta.

LÜKAÓN - 1. Arész fia, Héraklész ölte meg; 2. Priamosz fia, Akhilleusz megölte.

LÜKIA - Kisázsia délnyugati partvidéke.

LÜKOSZ - csak Euripidésznél szereplő, euboiai származású thébai király.

LÜSSZA - az „örjögés”, „vad düh” megszemélyesítése; általában a kutyák veszettségének képében ábrázolják. (Lüssza kutyái).

MAIA - Atlasz lánya, a Külléné-hegyen élt nimfa. Zeusz megszerette, szerelmükből született Hermész.

MAINALOSZ- arkadiai hegy neve; megszemélyesítve Atalan-té apja.

MAINASZOK - Dionüszosz követői, isteni lények, égi bak-khánsnők. Eredetileg a gyermek Dionüszosz nevelői, majd orgiasztikus ünnepeinek elterjesztői, örjögő táncsal járják a hegyeket, s csodás tetteket hajtanak végre: vizet fakasztanak a sziklákból, tigriseken lovagolnak stb.

MAKARIA - Héraklész és Déianeira lánya, aki apjának Eu-rüsztheusz feletti győzelméért feláldozta életét. Marathón mellett forrást neveztek el róla.

MALEA - másképpen: *Maleia*. Lakónia déli csúcsán található hegyfok.

MANTÓ - Teiresziasz lánya, csakúgy, mint apja, jóstudással rendelkezett. Általában vak apját vezeti a jóslatkérőkhöz.

MARATHÓN - sikság és város Attika délkeleti partvidékén. [1067]

MARÓN - Apollón papja a thrákiai Iszmarosz városában. Odüsszeusz megvédelmezte egy alkalommal, hálából édes és rendkívül erős borral ajándékozta meg. A hős e borral részegítette

le Polüphémoszt.

MÉDEIA - a kolkhiszi király, Aiétész és Hekaté lánya. Segített Iaszónnak megszerezni az aranygyapjút, majd apja haragja elől Iaszóonnal együtt elmenekült. Útközben megölte és feldarabolta a túzslu magukkal vitt öccsét, Apszüntoszt, hogy az üldözésükre indult Aiétészt félrevezesse, s míg apja öccse testét kereste, egérutat nyertek. Visszatérve Görögországba, Iólkoszban bosszút állt az Iaszónt elüldöző Peliaszon: varázstudományával Peliasz lányai szeme láttára feldarabolt és megfőzött egy kecskét, majd megfiatalítva új életre keltette. A lányok a példán felbuzdulva megölték és megfőzték apjukat, de az nem kelt új életre. Peliasz fia, Akasztosz ezek után száműzte Iaszónt és Médeiát, s ők két gyermekükkel együtt Korinthoszba menekültek. Itt Iaszón új házasságra lépett a korinthoszi király, Kreón lányával, Médeia azonban megölte a lányt és Kreónt, majd két fiával is végzett, s Athénba menekült. Itt Thészeusz életére tört, ezért száműzték. Visszatért Kolkhiszba, ahol trónfosztott apját újra hatalomra segítette. A hagyomány egyik változata szerint az istenek halhatatlanná tették, az Élüsziói mezőkön Akhilleusz felesége lett.

MEDUSZA -l. Gorgók.

MEGARA - Kreón thébai király lánya, Héraklész felesége. Héra okozta örületében férje gyermekeivel együtt megölte.

MEGÉSZ - Phüleusz fia, Odüsszeusz unokaöccse. Helené kérője volt, ezért részt kellett vennie a trójai háborúban, s itt is halt meg.

MÉKISZTEUSZ - Talaosz és Lüsizimakhé fia, Adrasztosz fivére. Egyike a Thébai ellen harcoló hét vezérnek, az ostrom során lelte halálát. Fia, Eurüalosz tíz évvel később részt vett az immár sikeres Thébai elleni háborúban.

MELEAGROSZ - Oineusz fia, Léda testvére. Apja megfélemedkezett egy alkalommal Artemisz tiszteletéről, s az istennő bosszúból egy pusztító vadkant küldött a kalüdóni [1068] hegyekbe, Oineusz birodalmába. Hosszú küzdelem után Meleagrosznak sikerült megölnie a vadállatot. Artemisz haragja azonban őt is sújtotta, s a hős egy későbbi csatában megölte anyja fivereit, ezért az alvilági istenségek is ellene fordultak. Ettől kezdve rettegésben élt, végül Ka-lüdón védelmében esett el.

MENELAOSZ - Atreusz fia, Agamemnón testvére, Helené férje, Spárta királya.

MENOIKEUSZ - Kreón fia. Amikor Thébait a hét vezér megtámadta, Teiresziasz megjósolta, hogy csak akkor menekül meg a város, ha Menoikeuszt feláldozzák. Az ifjú önként vállalta a halált.

MEÓTISZ - másképpen: *Maiótizs*. A Fekete-tenger északi részén található nagy kiterjedésű tó; mai neve: Azovi-tenger.

MÉRIONÉSZ - Molosz krétai király fia, Trója alatt Idomeneusz kísérője, kocsihajtója, vele együtt a krétai csapatok vezetője. Trója bukása után szerencsésen hazatért Knósszoszba.

MEROPSZ - 1. Priamosz első feleségének, Ariszbének apja; 2. Kósz szigetének királya.

MIMASZ - egyike az istenek ellen harcoló Gigászoknak. Zeusz pusztította el villámával.

MINÓSZ - krétai király. Zeusz és Európé fia. Felesége, Pa-sziphaé bűnös szerelemre gyulladt Poszeidón bikája iránt. E nászból született a Minótauros, e félig ember-, félig bikatestű szörny. Halála után Minósz az Alvilágban a holtak lelke felett ítélkezik.

MINÜA - Boiótia egy vidéke. Lakói, a minüiaiak Thesszáliában telepedtek le.

MINÜASZ - a boiótiai Orkhomenosz város királya, Poszeidón leszármazottja. Gazdagságáról volt híres.

MOIRÁK - Atroposz, Klóthó és Lakhészisz, az emberi és isteni sors fonalának gombolyító és az élet hosszának megszabói. Eredetük vitatott, talán Zeusz és Themisz lányai.

MOLOSSZOSZ - Andromakhé és Neoptolemosz fia, akit Her-mioné az anyjával együtt meg akart ölni. Neoptolemosz [1069] halála után anyja új férjénél, Helenosznál élt, sőt követte Épeirosz trónján.

MUNIKHOSZ - másképpen: *Munikhia*. Fél-sziget és Athén kikötője. Eredetileg e helység királyát nevezték Muni-khosznak.

MUSZAIOSZ - 6. sz.-i athéni költő, a hagyomány szerint Orpheusz tanítványa.

MŰZSÁK - Mnémoszüné és Zeusz lányai, a művészetek isteni pártfogói. Kilencen vannak: Kalliopé, Kleió, Polühümnia, Euterpé, Terpszikhóré, Erató, Melpomené, Thalia és Urania.

MÜGDÓN - Phrúgia egy részének királya, Priamosz oldalán harcolt a trójai háborúban.

MÜKÉNÉ - Agamemnón városa Argoliszban.

MŪKONOSZ - sziget az Égei-tengeren, a Küklászokhoz tartozik.

MŪRMIDÓN - a thesszáliai (phthiai) mürmidónok népének névadója, Zeusz fia. E nép királya volt Akhilleusz.

MŪRTILOSZ - Hermész fia, Oinomaosz kocsihajtója, aki gazdáját elárulva Pelopszt segítette győzelemre a kocsiversenyen. Pelopsz ölte meg, győzelme után.

MŪSZIA - kisázsiai terület neve, itt található Trója.

NAJÁDOK - vízi nimfák, igen hosszú életűek, de nem halhatatlanok. Zeusz vagy Ókeanosz lányai, de sokszor ahhoz a folyóhoz kapcsolják születésüket, amelynek istennői. Gyógyító hatalommal rendelkeznek.

NARTHÉX - 1. bodzaszerű növény, a dionüszoszi menetben ezt vitték bot gyanánt; 2. fadobozka, amelyben gyógyszereket vagy illatszereket tartottak.

NAUPLIA - kikötő Argoliszban, a mai Nauplion.

NAUPLIOSZ - euboiai hérósz, Palamédész apja. Fia elesett Trója alatt, s Naupliosz elhatározta, hogy bosszút áll érte. Mikor a görög sereg Euboiától délre elérte a Kaphéreusz-szirtfokot, hamis fényjelekkel a sziklás szorosba csalta a görög hajókat, amelyeknek nagy része odaveszett.

NÉISZ - lásd Najád.

NEMESZISZ - az Éjszaka lánya, Zeusz megszerette, s ő hiába [1070] próbált sokszoros alakváltoztatással menekülni az isten elől, végül hattyú alakjában egyesült vele. Nemeszisz egy tojást szült, amelyet Lédára bízott; e tojásból született Helené. Mint elvont fogalom, Nemeszisz a bosszúállás istennője.

NEOPTOLEMOSZ - Akhilleusz fia. Apja halála után részt vett a trójai háborúban, mert egy jóslat szerint csak az ő részvételével lehetett a görögöknek elfoglalniuk Tróját, Odüsszeusszal együtt ő vette rá Philoktétészt, hogy kövesse a sereget Trójába. A háború utáni osztozkodáskor neki jutott Hektór özvegye, Andromakhé. Később Hermionét, Helené lányát vette feleségül, s ez okozta vesztét, mert Oresztész, aki szintén Hermioné kezére pályázott, fellázította ellene Delphoi lakosságát, s azok megölték.

NÉRÉISZEK - Néreusz tengeristen lányai, általában ötvenről tud a hagyomány. A legismertebb Thetisz, Akhilleusz anyja.

NÉREUSZ - Pontosz és Gaia fia, tengeristen. Felesége Dórisz, lányai a Néréiszek.

Átváltozóképesseggel rendelkeznek, így menekül el a kérdéssel hozzá érkezők elől. Héraklész végül mégis tőle tudja meg a Heszperiszekhez vezető utat.

NESZTÓR - a peloponnészoszi Pülosz királya, a trójai háborúban a legöregebb és legbölcsebb görög hadvezér. Ő adta Menelaosznak Helené szökése után azt a tanácsot, hogy gyűjtse össze a görögöket, és álljon bosszút. Fia, Antilokhosz meghalt Trója alatt. Nesztór hosszú életét Apollón kegyének köszönheti: az isten megölte valamennyi testvérét, s hogy ellensúlyozza bűnét, Nesztórnak adta a testvéreitől elvett éveket. A trójai háború után szerencsésen hazatért Püloszba.

NÍLUS - egyiptomi folyó.

NIMFÁK - Zeusz lányai, a források, hegyek, erdők és fák istennői. Termékenység adó erejük van, ezért a frissen férjhez ment vagy nemrég szült nők áldoznak nekik. A szertartás alatt a nimfák forrásának vizével locsolták meg az áldozókat.

NIOBÉ - Amphiónnak, Thébai királyának felesége. Hét fia és hét lánya fölötti büszkeségében még magánál Létónál [1071] is különbnek mondta magát. Az istennő gyermekei, Apollón és Artemisz bosszúból lenyilagták valamennyi gyermekét. Niobé kősziklává változott fájdalomában. Lányait az istenek temették el Thébai közelében.

NIREUSZ - Kharóposz és egy nimfa fia, Szümé szigetének királya. Helené kérője volt, ezért részt vett a trójai háborúban.

NISZOSZ - Athén királyának, Pandiónnak fia, Megarában született, itt is uralkodott apja halála után.

NÜSZA (*Nüssza*) - több város és hegy neve Boiótiában, Kariában; elsősorban Dionüszosz kultuszával kapcsolatban álló vidékek neve.

ODÜSSZEUSZ - Láertész fia, Ithaka királya, a görög sereg legravaszabb hadvezére,

éleselmjúségéről volt híres. Athéné istennő volt legfőbb támogatója. A trójai háború után tíz évig bolyongott, míg az istenek hazaengedték otthonába.

OIA - Naupliosz fia, Palamédész testvére és kísérője a trójai háborúban. Testvére haláláért bosszúból ő beszélt rá Klütaimnézstrát Agamemnón megölésére.

OIDIPUSZ - Laiosz és Lokaszté fia, Labdakosz unokája. Apja egy jóslat parancsára kitette a hegyekbe a csecsemőt, de pásztorok megtalálták és Polübosz király udvarába vitték. Oidipusz nála nőtt föl, majd - hogy elkerülje az apja megölését és anyjával való nászát jövendő jóslat teljesülését - elhagyta a várost. Thébaiba menet megölte saját apját, majd a Thébait sanyargató Szphinx legyőzésével elnyerte anyja kezét. E nászból született Eteoklész, Polüneikész, Antigoné és Iszméné. Mikor tetteire fény derült, Oidipusz megvakította magát, felesége pedig öngyilkos lett. Életét száműzetésben, a Thészeusz vezette Athén oltalmában fejezte be.

OIKHALIA - város Euboia szigetén. Héraklész pusztította el, mert a város királya, Eurütosz nem akarta feleségül adni hozzá lányát, Iolét.

OIKLEIÉSZ - másképpen: *Oiklész*. Hüpermésztré férje, Amphiaraoz apja. Héraklész kísérője abban a [1072] hadjáratban, amelyet a hős vezet Trója ellen, még a trójai háború előtt.

OILEUSZ - Aiasz apja, Lokrisz királya, az Argonauták egyike.

OINEUSZ - Kalüdón királya, Déianeira és Meleagrosz apja. Dionüszosz beleszeretett feleségébe, Althaiába, s ő átengedte az asszonyt az istennek. Hálából Dionüszosz az emberek közül neki adta először a bort.

OINOMAOSZ - a peloponnészoszi Piszá király, Arész fia. Lányát csak ahhoz volt hajlandó feleségül adni, aki legyőzi őt kocsiversenyen. Mivel lovait Arésztől kapta, senki sem győzhette le, s lánya kéréseit sorra megölte. Végül Pelopsz (vagy maga Hippodameia, Oinomaosz lánya) rávette Mürtiloszt, Oinomaosz kocsihajtóját, hogy tegye tönkre gazdája kocsiját, így Pelopsz diadal-maskodott, megölte Oinomaoszt, és feleségül vette Hippodameiát.

OINÓNÉ - Aigina szigetének régi neve.

ÓKEANOSZ - a földet körülölelő víz neve. Mint istenség, minden folyó apja. Téthüsz tengeristennővel kötött házasságot, gyermekeik az Ókeaniszkok.

OLÜMPOSZ - hegy Észak-Görögországban, az istenek lakóhelye.

ORESZTÉSZ - Klütaimnézstra és Agamemnón fia, Íphigeneia és Élektra fivére. Apjáért bosszúból, Apollón parancsára, megölte anyját, majd az őt üldöző Erinüszök elől Athénba menekült, ahol bűne alól feloldozást nyert. Ezután a tauroszok földjéről megmentette Íphigeneiát.

ÓRIÓN - mitikus vadász, Poszeidón fia. Rendkívüli szépsége miatt Éosz beleszeretett, és Délosz szigetére vitte. A hagyomány egy változata szerint erőszakot akart elkövetni Artemiszén, aki egy skorpiót küldött ellene, amely halálra marta. Halála után az istenek csillaggá változtatták, s a Skorpió csillagkép közelében helyezték el.

ORPHEUSZ - Kalliópé Múza és egy földi férfi gyermeke, híres énekes. Hangjával még a vadállatok is meg tudta szelídíteni, s halott feleségét, Eurüdikét is megkísérelte kiszabadítani az Alvilágból. Halálát a thrák nők okozták, akik egy isten (talán Aphrodité) parancsára széttépték. [1073] Neki tulajdonítják az orphikus vallás megalapítását.

OSSZA - hegy Észak-Thesszáliában. OTHRÜSZ - hegy Dél-Thesszáliában.

PAIÁN - 1. Apollón dicsőítésére énekelt ünnepi dal; 2. istenség: a gyógyítással hozták kapcsolatba; legtöbbször Apollónnal azonosították.

PAIÓN VIDÉK - Makedónia északkeleti része.

PALAIMÓN - tengeri istenség, Inó-Leukotheé fia (I. Inó).

PALAMÉDÉSZ - Naupliosz euboiai király fia, a Trója ellen harcoló görög sereg egyik legvitézesebb és legokosabb harcosa. Odüsszeusz gyűlölte, mert Palamédész leplezte le, mikor örültséget színlelve igyekezett távol maradni a trójai háborútól. Bosszút is állt: elhitette a görög sereggel, hogy Palamédész áruló, s javaslatára megkövezték. Palamédésznek tulajdonítják az ábécé betűinek sorrendbe állítását és a számok feltalálását.

PALLADION - Athéné varázserejű szent szobra Trójában. A görögöknek meg kellett szerezniük a szobrot ahhoz, hogy bevehessék a várost, s ez Odüsszeusznak és Diomédésznek sikerül is. Egy másik hagyomány szerint az igazi szobor Trójában maradt, s ehhez menekült Kasszandra a város pusztulása után. Innen hurcolta el a kis Aiasz, aki ezzel magára vonta az istennő haragját.

PALLASZ - 1. Athéna istennő állandó mellékneve; 2. Pandión legidősebb fia, ötven fiával együtt megtámadta Thészeuszt, de a hős mindnyájukat megölte.

PALLÉNÉ - 1. helység Athén közelében, Paliénion nevű templomáról volt híres; 2. a thrákiai Kherszonészoszon található félsziget. Eredetileg a terület királyának lánya viselte a nevet. Szerelmét csalással segítette győzelemre a kezéért folytatott párviadalban, ezért apja máglyán akarta megégetni. Isteni közbeavatkozásra maradt életben.

PÁN - a legelő, a pásztorok és a nyájak istene. Félig emberi, félig állati alakban ábrázolják, homlokán szarvakat viselt. Hermész fia, állandóan a hegyi nimfákat üldözte szerelmével.

PANDIÓN - Erekhtheusz unokája, Attika királya. [1074] Birodalmát felosztotta fiai között. Aigeusznak jutott Athén és környéke, Pallasznak pedig Attika déli része. Pallasz fiai később elvitatták az Athén fölötti uralmat Aigeusz fiától, Thészeusztól. A viszálykodásban Thészeusz megölte ellenfeleit. Uralkodása idején érkezett Athénba Oresztész, hogy anyja meggyilkolásáért bíróság elé álljon.

PANGAIOSZ - thrák hős, Arész fia. Mivel akarátán kívül erőszakot követett el saját lányán, öngyilkos lett azon a hegyen, amely ettől fogva a Pangaiosz nevet viselte (Thrákia és Makedónia határán).

PANOPTÉSZ - Argosz ritkán használt jelzője: „mindent látó”.

PANTHOSZ - másképpen: *Panthoosz*. Priamosz harcostársa Trójában. Delphoiból származik, ahonnan egy trójai küldöttség rabolta el. Priamosz, hogy kiengesztelje, Apollón trójai papjává tette. Három fia vett részt a trójai háborúban: Hüperénór, Euphorbosz és Polüdamasz.

PARISZ - másképpen: *Alexandrosz*. Trójai királyfi, Priamosz és Hekabé fia. Születése előtt anyja álmot látott, amely szerint tűzcsóvát fog szülni, s ez a tűz elemészti Tróját. Priamosz kitétette a csecsemőt, de a pásztorok felnevelték. Trója környéki hegyekben élt pásztorként, s a világ legszebb férfiává serdült. Amikor Péleusz és Thetisz lakodalmán a három istennő között kitört a viszály, hogy melyikük a legszebb, Hermész őt kérte fel döntőbírónak. Aphrodité a világ legszebb nőjét (a spártai Helenét) ígerte Parisznak, ha őt ítéli a legszebbnek, s a pásztor-királyfi habozás nélkül ráállt az alkura. Az istennő segítségével meg is szöktette Helenét; visszaszerzésére indították a görögök a trójai háborút. E háború során megöli Akhilleuszt. Parisz Philoktétész nyilától esett el.

PARNASSZOSZ - Apollón szent hegye Delphoi közelében. A hegy névadója Poszeidón és egy nimfa fia, aki a hagyomány szerint a madárjósást feltalálta.

PARRHASZIA - Arkadia délnyugati részén lévő hegyes vidék.

PARTHENOPAIOSZ - a Thébai ellen törő hét vezér egyike, Atalanté fia. Anyja intelme ellenére indult harcba. Kitűnő íjász volt.

PASZIPHAÉ - Minósz felesége. Poszeidón bűnös szerelemre [1075] lobbantotta egy bika iránt, amelyet Minósz elmulasztott feláldozni. E nászból született a Minótauros, amelynek elrejtésére építtette Minósz Daidalosszal a labürinthoszt. Pasziphaé nővére, Kirké, fivérei Perszész és Niétész. Leányai: Phaidra és Ariadné.

PEIRÉNÉ - forrás Korinthoszban.

PEIRITHOOSZ - thesszáliai hős, Zeusz fia. Thészeusz barátja és harcostársa. Együtt szálltak le az Alvilágba, hogy onnan Perszephonét elrabolják. Tervük nem sikerült, Peirithooszt a Kerberosz felfalta, Thészeuszt pedig csak Héraklész kedvéért bocsátja ismét vissza a fényre Hádész.

PEITHÓ - a „meggyőzés” megszemélyesítése, általában Aphrodité kísérlőjének ábrázolják. Prométheusz vagy Ókeanosz lánya.

PELASZG - a görög föld őslakóinak neve.

PÉLEUSZ - a thesszáliai Phthía város királya. Felesége Thetisz, a tengeristennő, akiről a Moirák azt mondták, hogy olyan fiúgyermeket fog szülni, aki hatalmasabb lesz apjánál. Zeusz, aki korábban magának kívánta Thetiszt, e jóslat hatására lemondott róla, és egy földi férfihoz, Péleuszhoz adta feleségül. E házasságból született Akhilleusz.

PELIADÁK - Peliasz lányai, Pelopeia, Hippothoé és Alkésztisz.

PELIASZ - Poszeidón fia, a thesszáliai Iólkosz királya. Az uralmat féltestvére, Aiszón elűzésével ragadta magához. A delphoi jósda figyelmeztette, hogy óvakodjon az „egy-saruj” embertől, mert az meg fogja dönteni hatalmát. Aiszón fia, Iaszón ilyen öltözékben jelent meg előtte, ezért elküldte Kolkhiszba az aranygyapjúért. Iaszón teljesítette a küldetést, majd hazatérve Médeia

varázstudományával bosszút áll Peliaszon: saját lányaival gyilkoltatta meg (1. Médeia).

PÉLION - hegy Thesszáliában.

PELOPSZ - Tantalosz fia. Apja feldarabolta, és testét feltálalta az isteneknek, hogy próbára tegye mindentudásukat. E bűnéért rettenetes kínokat kellett kiállnia („tantaloszi kínok”), Pelopszt pedig új életre keltették az istenek (1.

1076

Tantalosz). Hippodameiát, Oinomaosz király lányát vette feleségül (1. Oinomaosz), gyermekeik Atreusz, Thü-esztész és Pleiszthenész. Pelopsz alapította az olümpiai játékokat. Csontjait Trójába kellett szállítani, mert egy jóslat szerint csak mágikus erejük segítségével vehették be a várost a görögök.

PÉNEIOSZ - thesszáliai folyó. Mint folyóisten, Ókeanosz és Téthüsz fia.

PENTHEUSZ - thébai király, Kadmosz unokája. Apja Ekhi-ón, anyja Agaué. Dionüszosz ellensége, thébai híveit s magát az istent is üldözte. Bosszúból az isten megőriztette a thébai nőt - akik szintén tagadták istenségét - s Pentheuszt is, akit végül a bakkhánsnőkké vált thébai nő, anyja vezetésével, széttéptek.

PEPLOSZ - nők és férfiak ünnepi viselete.

PERGAMON - Trója várának neve. Névadója Neoptolemosz és Andromakhé legkisebb fia.

PERIKLÜMENOSZ - Poszeidón és Khlorisz (Teiresziasz leánya) fia, Thébai védője a hét vezér elleni harcban, ő ölte meg Parthenopaiszt.

PERSZEPHASSZA - Perszephoné egyik neve.

PERSZEPHONÉ - az Alvilág istennője, Hádész felesége, Déméter lánya. Hádész erőszakkal rabolta el, anyja kérésére azonban Zeusz úgy intézkedett, hogy az év egyharmadát a földön töltheti.

PERSZEUSZ - Zeusz fia, argoszi hős, Héraklész dédapja. Anyja Danaé, akit Zeusz aranyeső alakjában látogatott meg. Perszeusz legnagyobb hőstette a pillantásával megbénító Medusza megölése volt. E harcában Athéné istennő volt a segítőtje, aki később a levágott fejet pajzsára tűzve viselte.

Perszeusz nevéhez fűződik Mükéné felépítése. Felesége Andromédé, gyermekeik: Persész, Alkaiosz (Héraklész nagyapja), Sztheneloz, Élektrüön.

PHAETHÓN - Hélios fia. Egy alkalommal engedélyt kapott apjától, hogy vezesse szekerét az égbolton. Útközben azonban megijedt, lovai megbokrosodtak és levetették az égboltról. Egy másik elképzelés szerint Zeusz, hogy a további pusztítást elkerülje, villámával sújtotta agyon.

PHAIDRA - Minosz krétai király és Pasziphaé lánya, Ariadné [1077] nővére, Thészeusz második felesége. Két fia született: Akamasz és Démophón. Beleszeretett férje előző házasságából született fiába, Hippolüoszba. Mivel szerelme viszonzatlan maradt, bosszúból megvádolta apja előtt a fiút, hogy erőszakot akart rajta elkövetni. Thészeusz megátkozta fiát, s Poszeidón bikája megölte Hippolüoszt. Phaidra öngyilkos lett.

PHAROSZ - a Nílus torkolatában fekvő sziget. Névadója az a hajós, aki Helenét és Menelaoszt Trója alól hazaszállította, s e szigeten egy kígyó halálra marta.

PHARSZALOSZ - város Thesszáliában.

PHASZISZ - folyó Kolkhiszban, a Fekete-tengertől keletre.

PHERAI - város Thesszáliában.

PHERÉSZ - thesszáliai város királya, a róla elnevezett város alapítója, Admétosz apja.

PHILAMMÓN - Apollón fia, költő és jós, egy Delphoi védelmében folytatott harcban vesztette életét.

PHINEUSZ - thrák király. Jóstehetségét arra használta, hogy az istenek titkait elmondja az embereknek, ezért az istenek megvakították. Egy másik elképzelés szerint a szeme világáért cserébe hosszú életet kapott, ezt azonban megkeserítették a szörnyű alkun felháborodott Nap által ellene küldött bosszúistenek, a Harpüiák. Az Argonautáknak ő adott jóslatot az aranygyapjúval kapcsolatban.

PHLEGRA - Palléné-szirtfok (a Khalkidiké-félsziget nyugati része) városa, egy időben a szirtfok is a nevét viselte; itt éltek a Titánok.

PHOIBÉ - Uranosz és Gaia lánya, Létó anyja, Apollón és Artemisz nagyanyja. A delphoi jósda alapítását egy hagyomány neki tulajdonítja.

PHOIBOSZ - Apollón egyik mellékneve („ragyogó”).

PHOINIX - Agénór fia, Kadmosz és Európé testvére. Apja Kadmoszal együtt a Zeusz által elrabolt nővére keresésére küldte. Belefáradva a reménytelen feladatba, letelepedett a Földközi-tenger

keleti partvidékén s megalapította Szidón városát. A terület később az ő nevét vette fel.

PHÓKISZ - Boiótiával északról határos terület Közép-Görögországban. [1078]

PHÓKOSZ - Aiakosz és Pszamathé (Néreusz tengeristen leánya) gyermeke. Péleusz és Telamón féltestvére. Fivérei féltékenységből megölték.

PHOLOÉ - fennsík Élisz és Arkadia határán.

PHOLOSZ - a kentaurok királya. Akkor vesztette életét, amikor Héraklész leitatva a kentaurokat, majd harcra kelt a részeg duhajkodók ellen: rokonait temetve a lábára ejtett egy mérgezett nyilat.

PHORBASZ - Argosz fia, Euboia férje. Ő tanította meg Thészeuszt a kocsihajtás tudományára.

PHRÜG - másképpen *phrux*. Kisázsia északnyugati részének lakója.

PHTHIA - Thesszália északi részén található város (és a hozzá tartozó terület) neve. Péleusz, Akhilleusz, majd Neoptolemosz uralkodott itt.

PHTHIÓTISZ - tartomány és hegy neve Thesszáliában.

PHÜLEUSZ - Augeiasz éliszi király fia. Apja és Héraklész viszályában ez utóbbi pártján állott, ezért száműzték otthonából. Héraklész győzelme után visszatérhetett s király lett.

PIERIA - az Olümposztól északra elterülő vidék neve, a Múzsák kedvenc tartózkodási helye.

PIERISZEK - a Múzsák thrákiai neve. Más elképzelés szerint kilenc fiatal lány, akik versenyre keltek a Múzsákkal, de vesztettek és büntetésből madárrá változtatták őket az istenek.

PISZA - város a Peloponnészoszon, Élisz területén.

PITANÉ - 1. Eurótasz folyóisten lánya, egy lakóniai város névadója; 2. Spártához tartozó kisebb város.

PITTHEUSZ - Pelopsz és Hippodameia egyik fia, Thüesztész és Atreusz testvére, Troizén uralkodója. Lánya, Aithra, Aigeusz királytól szülte Thészeuszt.

PLEIÁSZOK - csillagkép, hét, csillaga istenült nővér (a Fiastyúk). Atlasz és Pléioné lányai.

PLUTÓN - Hádész, az Alvilág királya.

PLUTOSZ - a gazdagság megtestesítője, Démétér fia. Kezében bőségszarúval követi anyját és Perszephonét. Zeusz megvakította, hogy egyformán szórja kincseit jóknak és gonoszoknak. [1079]

POLÜBOSZ - 1. Oidipusz nevelőapja; 2. az egyiptomi Théba királya, a hazafelé tartó Helenét és Menelaoszt vendégül látta.

POLÜDÓROSZ - trójai királyfi, Priamosz és Hekabé fia. A trójai háború idején még fiatal volt a harcra, ezért apja a thrák Polümésztor királyhoz küldte. A magával vitt sok kincs lett a veszte: a thrák király meggyilkolta.

POLÜMÉSZTÓR - thrák király, Priamosz vendégbarátja és egyik lányának, Ílinoének férje. Áruló módon megölte és kirabolta a gondjaira bízott Polüdóroszt. Hekabé szörnyű bosszút állt: két fiával együtt törbe csalta, majd megölte őket.

POLÜNEIKÉSZ - Oidipusz és Iokaszté fia, Eteoklész testvére. Apjuk megátkozta őket, hogy egymás kezétől fognak elesni. Hogy megakadályozzák az átok valóra válását, elhatározták, hogy felváltva fognak uralkodni Thébai-ban. De Eteoklész már az első, uralkodásban eltöltött év után megszegte szavát: nem akarta fivérének átadni a trónt. Polüneikész Argoszból (ahol feleségül vette Ad-rasztosz király lányát, Argiát) sereget vezetett Thébai ellen, e hadjárat során megverekedett fivérével, s mindketten elesetek e harcban.

POLÜPHÉMOSZ - Poszeidón és Thoósza nimfa fia, az egyik Küklópsz, vad óriás. A Trója alól hazafelé tartó Odüsszeuszt és társait foglyul ejtette. Odüsszeusznak sikerült leitatnia, majd az alvó óriást megvakította, s életben maradt társaival megszökött. A Küklópsz megvakításával kivívta Poszeidón haragját.

POLÜXENÉ - Priamosz és Hekabé legfiatalabb lánya, Akhilleusz feleségül akarta venni, s ezért még azt is felajánlotta a trójaiaknak, hogy visszavonul a harctól. Amikor azonban Apollón templomában áldozatot mutatott be, Parisz orvul lenyilazta. A gyilkosságért fel kellett áldozni Polüxenét Akhilleusz sírján.

PONTOSZ - „a tenger”. Mint istenség, a Föld (Gaia) és az Éther fia.

POSZEIDÓN - Kronosz és Rhea fia, a tenger istene. Apollón és a halandó Aiakosz társaságában részt vett Trója építésében, ezért is áll a város mellett. Háromágú szigonnyal [1080] ábrázolják, félig ló-, félig kígyószörnyek vontatta szekéren.

POTNIA (*Potniai*) - város Boiótiában. Mitikus ura, Glaukosz emberhússal táplálta lovait, amelyek végül saját urukat is felfalták.

PRIAMOSZ - Laomedón fia, Trója királya a trójai háború idején. Feleségeitől és ágyasaitól ötven fia és ötven lánya született. Második felesége Hekabé volt, tőle született fia többek között Hektór és Parisz. Trója feldúlásakor Neo-ptolemosz ölte meg.

PROITOSZ - Tirünsz királya, a Küklópszok segítségével erősítette meg városát. Felesége Sztheneboia, három lányukat Dionüszosz örületbe kergette.

PROKNÉ - Athén mitikus királyának, Pandiónnak lánya, Téreusz felesége. Férje erőszakot követett el nővérén, Philoménán, s kivágta a lány nyelvét, hogy ne tudja elmondani, mi történt vele. Prokné mégis megtudta a bűnt, s bosszúból megölte és férjének feltálalta fiukat, majd nővérel együtt elmenekült. Az üldözésükre indult Téreusz elől Zeusz mentette meg őket azzal, hogy madárrá változtatta a két nővért.

PROMÉTHEUSZ - titán, neki tulajdonítják az ember megalkotását, s ő az, aki adományaival (pl. a tűzzel) és tanácsaival támogatta és védelmezte őket, olykor a többi isten -elsősorban Zeusz - akarata ellenére is. Az istenek titkainak elárulásáért kötöztette Zeusz a Kaukázus sziklájához, ahonnan Héraklész szabadította meg.

PRÓTESZILAOSZ - thesszáliai hős, Helené kérője volt, ezért kellett részt vennie a trójai háborúban. Egy jóslat szerint az első görög hős, aki Trója földjére lép, meghal. Próteszilaosz lépett elsőnek partra Trójánál s a jóslat betelt rajta: Hektór megölte.

PRÓTEUSZ - egyiptomi király, egy mítoszváltozat szerint Helenét rábízta Hermész, amikor mindenki azt gondolta, hogy Parisz oldalán Trójába szökött. Fia Theoklümenosz, aki apja halála után szerelmével üldözi Helenét. A mítosz korábbi változataiban Próteusz még tengeristen, aki a Nílus torkolatában, Pharosz szigetén élt. [1081] Rendkívüli átváltozóképesége volt (akár tűzzé vagy vízzé is változhatott, hogy elrejtőzzék az őt kérdezők elől).

PSZAMATHÉ - a Néréiszek egyike, Aiakosztól született fia Phókosz, akit féltestvérei, Telamón és Péleusz megölte. Később elhagyta Aiakoszt, és Próteusz egyiptomi király felesége lett.

PÜLADÉSZ - Sztróphiosz phókiszi király fia, Oresztész unokatestvére és leghívebb barátja. Oresztésszel együtt nőtt fel és bosszúálló útjára is elkísérte (egyes elképzelések szerint ő tanácsolta Oresztésznek anyja meggyilkolását). Feleségül vette Élektrát, Oresztész nővérét.

PÜLOSZ - város a Peloponnészosz nyugati részén, Nesztór királyi székhelye.

PÜTHÓN - Apollón delphoi szentélye közelében élt sárkány, amelyet az isten ölt meg. Mint földszülött szörny, jóstehetsége volt, ezért is kellett Apollón nyilától pusztulnia.

RHADAMANTHÜSZ - krétai hős, Zeusz és Európé fia. Igazságosságáról és bölcsességéről volt ismert, halála után az Alvilág bírója lett, Minósz és Aiakosz társaságában.

RHEA - másképpen *Rheia*. Gaia és Uranosz lánya, Kronosz felesége. Gyermekeit Kronosz mind lenyelte, mert félt a jóslattól, amely szerint egyik fia le fogja taszítani a trónról. Rhea végül legkisebb fia, Zeusz helyett egy pólyába csavart követ adott férjének. A titokban felnevelt Zeusz azután valóra váltotta a jóslatot, és az istenek királya lett.

RHÉSZOSZ - thrák hős, a trójai háborúban a trójaiak oldalán vett részt, Odüsszeusz és Diomédész ölte meg.

SPÁRTA - város a Peloponnészosz déli részén, Menelaosz uralkodott itt.

SZALAMISZ - sziget az Égei-tengeren, Athéntől délre. Mint istenség, Aszóposz folyóisten lánya, Poszeidón rabolta el, s a róla elnevezett szigeten fiút nemzett vele.

SZARDÉSZ - másképpen *Szardeisz*. Lüdia legfontosabb városa.

SZARÓN - öböl a Peloponnészosz északkeleti partjainál. [1082] Névadója Troizén királya volt, aki egy szarvast úzve, a hosszú üldözésben elfáradva, a tengerbe vetette magát, s vízbe fulladt abban az öbölben, amely ettől fogva a nevét viselte.

SZATÜROK - Dionüszosz kísérői, kecskelábú férfialakok, a mainaszok és nimfák társai, állandóan szerelmükkel zaklatják őket.

SZELANAIA - másképpen *Szeléné*, a Hold istennője. Szép, fiatal nőnek ábrázolják, aki ezüstoffaton utazik. Szerelmeiről volt híres (többek között Zeusz és Pán kedvese volt).

SZEMELÉ - Kadmosz és Harmonia lánya. Zeusztól született fia Dionüszosz. Héra sugallatára azt kívánta Zeusztól, hogy teljes pompájában jelenjék meg előtte, s az isten villámainak tüzeiben lelte

halálát. Nővérei (Agaué, Inó, Autooné) nem hitték, hogy Zeustól szült istent, ezért Dionüszosz megőrjítette őket (1. Dionüszosz).

SZÉPIASZ-SZIRT - a mítosz szerint az itteni barlangban lett Thetisz Péleusz felesége. Thesszáliai hegy neve.

SZIDÓN - phoinikiai város. Híres volt kitűnő hajóiról.

SZIKELIA - másképpen *Szicília*. Sziget a Földközi-tenger középső részén.

SZIKINISZ - a szatírok táncának neve. A táncosok énekkel kísért fellépésére a tragédiaversenyeken és a szatírajátékokban került sor.

SZILÉNOSZ - az öreg szatírok általánosan használt elnevezése. Egyénítve az az öreg, aki Dionüszoszi felnevelte. Pán vagy Hermész fia, rendkívüli bölcsességéről volt híres, amit csak kényszerből osztott meg másokkal.

SZIMOISZ - másképpen: *Szimoeisz*. Trója folyója.

SZINISZ - az Iszthmoszon az utasokra leselkedő rabló, Poszeidón fia. Áldozatait két meghajlított fenyő közé kötözte, majd visszaengedte a fákat, amelyek így széttépték a rájuk kötözötteket. Thészeusz végzett vele.

SZIPÜLOSZ - város Lüdiában, Tantalosz királyi székhelye az ugyanilyen nevű domb tövében.

SZIRÉNEK - félig nő-, félig madáralakok, tengeri démonok, Melpomené Múza lányai, ketten vagy négyen vannak. Énekükkel elbűvölik a közelükben elhajózókat, akik így [1083] zátonyra futnak. Áldozataikat felfalják. A Szküllá és a Kharübdisz közelében élnek.

SZIRIUSZ - csillagkép. A legélesebben meleg nyári éjszakákon rajzolódik ki az égen.

SZISZÜPHOSZ - Aiolosz fia, Korinthosz alapítója, bölcsességéért csodálták. Egyszer elárulta Aszóposz folyóisten-nek, hogy Zeusz rabolta el a lányát. Büntetésül Zeusz az Alvilágba zárta, ahol egy hatalmas sziklát kell egy hegy tetejére felgörgetni, amely azonban a cél előtt mindig visszagurul. Ravaszsága miatt tartották Odüsszeusz is Sziszüphosz utódának, s egy ironikus mítoszváltozat szerint Sziszüphosz elrabolta Antikleját, Odüsszeusz anyját, mielőtt Láertész felesége lett volna, így Odüsszeusz valójában Sziszüphosz, és nem Láertész fia.

SZKAMANDROSZ - Trója egyik folyója (más néven *Szkaman-der* vagy *Xuthosz*).

SZKEIRÓN - korinthoszi származású rabló, Pelopsz vagy Poszeidón fia. A Megarába vezető út mentén lesett az utasokra, akiket a tengerbe vetett, ahol egy hatalmas teknős felfalta őket. Thészeusz ölte meg, egyes elképzelések szerint az ő emlékére alapította az Iszthmoszi Játékokat.

SZKÜLLA - tengeri szörny, a Messinai-öbölben lesett áldozataira. Hat kutya vette körül, amelyek minden oda téve-dőt felfaltak. Általában Héraklésznek tulajdonítják megölését.

SZKÜROSZ - sziget a Földközi-tenger keleti részén.

SZKÜTHA - nomád nép a Fekete-tengertől északra, olykor Európa északkeleti részén élő valamennyi nép közös neve.

SZOPHIA - a megszemélyesített bölcsesség.

SZPHINX - félig nő-, félig oroszlántestű szörny, amit Héra küldött Thébai ellen, büntetésül Laiosz természetellenes szerelméért Pelopsz fia, Khrüszipposz iránt. A Szphinx Thébai közelében, egy hegyen lakott, az arra járóknak dalban találós kérdést tett fel (vagy dalával elkábította áldozatát), és a megfejtést nem tudókat meggyilkolta. Oidipusz végzett vele (más elképzelés szerint megfejtette [1084] a szörny által feladott találós kérdést, s emiatt öngyilkos lett a Szphinx).

SZTHENELOSZ - 1. Kapaneusz fia, egyike a Thébainál pusztult hét vezér leszármazottainak. Helené kérője volt, Trója alatt Diomédész kísérője; 2. Perszeusz és Andromédé fia, Eurüsztheusz apja.

SZTROPHIOSZ - phókiszi király, Püladész apja. Nála nevelkedett Oresztész.

SZTRÜMÓN - thrákiai folyó. Mint folyóisten, Rhészosz apjaként ismert. Más elképzelés szerint Arész fia, thrákiai király, aki fia halálának hírére egy folyóba vetette magát, amely azóta a nevét viseli.

SZÜMPLÉGADESZ - (összecsapódó sziklák). A Boszporusz bejáratánál található sziklák, amelyekről azt tartották, hogy összecsapódtak az áthaladó hajók fölött és elsüllyesztették őket.

SZÜRINX - Pán feltalálta síp. Különböző hosszúságú, egy-máshoz illesztett nádsípköböl áll.

TAINARON - a Peloponnészosz déli részén található hegyfok, a hagyomány szerint itt volt az Alvilág bejárata.

TALAO SZ - Adrasztosz apja. Argosz egy része fölött uralkodott.

TALTHÜBIOSZ - Agamemnón kísérője a trójai háborúban, a görög sereg hírnöke. Spártában szentélyt emeltek tiszteletére; a követek és nemzetközi jog védelmezőjeként tisztelték.

TANAOSZ - argoliszi folyó.

TANTALOSZ - Zeusz és Plutó fia, a phrúgiai Szipülosz királya. Az istenek kegyeltjeként részt vehetett lakomáikon, de visszaélt kiváltságos helyzetével s elárulta az embereknek az istenek titkait (a hagyomány másik változata szerint próbára akarta tenni az istenek mindentudását és saját fiát, Pelopszt tálalta fel nekik). Rettenetes alvilági bűnhődést szenvedett („tantaloszi kínok”): nyakig vízben egy hatalmas szikla alatt állt, amely állandóan lezuhanással fenyegette, örök szomjúság és éhség gyötörte, de ha inni akart, a víz visszahúzódott, ha pedig enni, a karnyújtásnyira álló, érett gyümölcsökkel teli fa ágai [1085] ellebbentek előle. Ő az Átreidák őse, mivel fiának, Pelopsznak gyermeke Thüesztész és Atreusz, Aigiszthosz, illetve Agamemnón és Menelaosz apja.

TAPHOSZ - sziget Akarnania partjai előtt, Közép-Hellászban.

TARTAROSZ - az Alvilág legmélyebben fekvő része. A távolság ugyanakkora a Föld felszíne és az Alvilág között, mint az Alvilág és a Tartarosz között. Sokszor használják a szót egyszerűen az Alvilág megnevezésére.

TAUROSZOK - a Fekete-tenger északi partvidékén élő vad nép, Artemisz ide ragadta el Íphigeneiát Auliszból.

TEIRESZIASZ - thébai jós, tudományát Zeusznak köszönheti, aki látásának elvesztéséért kárpótlásul adta neki a jóstehetséget (Teiresziasz egy Zeusz és Héra közötti vitában Zeusznak adott igazat, s ezért Héra megvakította). Ő jóstolt Oidipusznak, Kreónnak.

TELAMÓN - szalamiszi király, a nagy Aiasz apja. Részt vett az Argonauták útján. Hészionétól született fia Teukrosz, aki Aiasz kísérője a trójai háborúban.

TÉLEMAKHOSZ - Odüsszeusz és Penelopé fia.

TEUKROSZ - Telamón és Hészioné fia, Aiasz féltestvére. Apja Aiasz oldalán küldte el Trójába, majd mikor innen testvére nélkül tért haza, száműzte. Hosszú bolyongás után végül Ciprus szigetén alapított várost.

TEUMÉSZOSZ - másképpen *Teumésszosz*. Hegy és város Boiótiában, Thébai közelében.

THAMÜRISZ - mitikus zenész Erató vagy Melpomené és Philammón fia. Versenyre kelt a Múzsákkal, merészségéért az istenek megvakították.

THÉBA - 1. Boiótia legfontosabb városa (másképpen Thébai); 2. Észak-Egyiptomban fekvő város.

THEMISZ - a Törvényesség istennője, Uranosz és Gaia lánya. Zeusznak még Héra előtti felesége. Az ő lányai a Moirák, s ő tanította meg Apollóm a jóslás tudományára.

THEOKLÜMENOSZ - Próteusz és Pszamathe fia, aki az Egyiptomba menekített Helenét szerelmével üldözte, végül azonban isteni beavatkozásra megengedte a Trójából hazafelé tartó Menelaosznak, hogy feleségét magával vigye Spártába. [1086]

THEONÓÉ - Próteusz király lánya, Theoklúmenosz nővére, egyiptomi jósnő. Segítette Helenét és Menelaoszt az Egyiptomból való menekülésükben. A név jelentése: „aki az isteni dolgokat ismeri”.

THERAPNAI - 1. kis falu Thébai mellett; 2. másképpen Therapné. Város Lakóniában, Spártától délre.

THÉSZEUSZ - attikai hős, emberfeletti tetteket hajtott végre: megölte Szinisz és Szkeirónt, az utazók kirablóit és megöli, legyőzte az amazónokat. Aigeusz király (vagy Poszeidón) és Aithra troizéni királylány fia. Sok kaland után ért Athénba, majd apja akarata ellenére Krétára indult, hogy megharcoljon a Minótauroszzal. Ariadné krétai királylány segítségével sikerül legyőznie a szörnyet, a hazafelé vezető úton azonban az apja haragja elől vele szökő lányt Naxosz szigetén felejtette. Apja halála után Athén uralkodója lett. Az amazónok királynőjétől született fia Hippolitosz, második felesége Phaidra. Még az Alvilágba is lemerészkedett, hogy elrabolja onnan Perszephonét, de Hádész fogságba vetette, és csak Héraklész mentette ki.

THESZPRÓTISZ - északnyugat-görögországi, tengerparti vidék, öböl és város neve. Közeliében van a dódónai Zeusz-szentély.

THESSZÁLIA - Észak-Görögországban található nagy kiterjedésű síkság.

THESZTIOSZ - aitoliai hős, Léda apja.

THETISZ - a Néréiszek egyike, tengeristennő, Néreusz lánya. Zeusz és Poszeidón is vágyott rá, de a

Moirák megjósolták, hogy olyan fiút fog szülni, aki hatalmasabb lesz apjánál. Ezért a két isten lemondott róla, s Péleuszhoz adták feleségül. Fiának, Akhilleusznak csodálatos fegyvereket adott, majd Patroklosz halála után Héphasztoszsal újakat csináltatott számára.

THOASZ - a tauroszok királya Íphigeneia odaérkezésekor. Ariadné és Dionüszosz fia.

THRÁKIA - Észak-Görögország hegyes vidéke.

THÜESZTÉSZ - Pelopsz és Hippodameia fia, Atreusz testvére. Elcsábította fivére feleségét, Aeropét, ezért Atreusz megölte fiait és feltálalta őket apjuknak. Thüesztész a [1087] rettentő lakoma után elmenekült. Később született fia, Aigiszthosz, aki bosszút állt az apján esett sérelemért: megölte Atreuszt, majd Agamemnón (Atreusz fia) feleségét elcsábítva közösen megölték a Trója alól győztesen hazatérő hadvezért (l. Aigiszthosz).

THÜMBRA - Trója közelében lévő völgy.

THÜRSZOSZ - a Dionüszoszt követők repkénnyel és szőlőindával futtatott, fenyőtobozsal díszített botja, amellyel orgiasztikus táncukat kísérik.

TIRÜNSZ - Argolisz területén fekvő város, Argosztól délkeletre.

TITÁNOK - Uranosz és Gaia hat fia, a legfiatalabb közülük Kronosz, az Olümposzi istenek apja. Mikor Kronosz gyermekei fellázadtak és Zeusz vezetésével magukhoz ragadták a hatalmat, a Titánok harcra keltek ellenük.

TMÓLOSZ - lüdiai város, szőlőjéről volt híres.

TRAKHISZ - thesszáliai város, a későbbi *Hérakleia*.

TRIPUSZ - háromlábú szék, ezen ülve jóstolt a Püthia Delphoiban.

TRITÓN - tengeristen, Poszeidón és Amphitrité fia, ő segítette az Argonautákat útjuk során. Hagyományosan Dionüszosz ellenfele, aki a mítosz egyes változataiban meg is ölte.

TRITÓN-TÓ - Északkelet-Afrika (Libüa) földközi-tengeri partvidéke közelében fekvő tó. Egy mítoszváltozat szerint itt született Athéné, felmerülve a habokból.

TROIZÉN - a Peloponnészosz keleti részén, Argoliszban található város.

TRÓJA - város Phrügiában, a Dardanellák partvidékén, Kis-ázsiaiában.

TROPHÓNIOZS - Boiótiában élt jó, Apollón fia. Híres építész, ő készítette Delphoiban Apollón egyik templomát, Amphitrüón házát Thébaiban, Poszeidón templomát Mantineiaiban. Jóshelyét azok keresték fel, akik megerősítést vártak a delphoi jóslat igazságáról.

TRÓSZ - trójai.

TÜDEUSZ - aitoliai hős, Oineusz fia, Diomédész apja. Egy véletlen gyilkosság miatt el kellett hagynia hazáját, s Polüneikésszel egy időben ért Argoszba, Adrasztoszhoz, [1088] aki feleségül adta hozzá egyik lányát, Déipülét. Részt vett a Thébai elleni hadjáratban, ahol hősiességével tűnt ki, végül azonban elesett a harcban, s borzalmas kegyetlensége miatt (legyőzött ellenfele agyvelejéből lakmározott) elvesztette Athéna jóindulatát is, aki pedig halhatatlanná akarta tenni.

TÜMPANON - csörgős dob; fából készült karika, amelynek egyik lapját ráfeszített vászon zárja le, oldalán pedig kis csengettyűk lógnak.

TÜNDAREÓSZ - lakedaimón hős, Helené, Klütaimnésztra és a Dioszkuroszok apja, Léda férje.

Spártában helyi hősként tisztelték (gyermekeinek születéséről l. Léda, Helené).

TÜNDARIDÁK - a Dioszkuroszok, Kasztór és Polüdeukész.

TÜPHÓN - Gaia és Tartarosz legkisebb fia, hatalmas termetű, félig ember, félig állat alakú szörny, Zeusz ellensége. Az istenek elbújtak előle félelmükben. Hosszú és váltakozó sikerű harcok után Zeusz villámával lesújtotta, s az Etna hegyet borította rá. Az ebből előtörő lángok és láva Zeusz villámának maradéka.

TÜRRHÉN - etruszk, Itáliában (Etruriában) élő nép.

URANOSZ - az Ég. A Föld (Gaia), vagy a Lég (Aithér) fia, Gaiától született fiai a Titánok és Küklópszok. Legkisebb fia, Kronosz megfosztotta apját férfiasságától, s letaszította trónjáról.

VENETOSZ - az Adriai-tenger partján élő nép, kiváló versenypárikákat neveltek.

XUTHOSZ - Hellén fia, Ión és Akhaiosz apja, Kreusza férje (Ión születéséről l. Ión, Kreusza).

ZEPHÜROZS - az északnyugati és nyugati szél, általában viharos, esőt és hideget hozó.

ZÉTHOSZ - Zeusz fia, Amphión ikertestvére. Születésük után kitették őket, vadállatok martalékául, pásztorok azonban felnevelték a gyermekeket. Felnövekedvén bosszút álltak anyjuk fogva tartóján (anyjukat, Antiópét [1089] nagybátyjuk, Lükosz és felesége, Dirké, rabszolgasorban

tartották) s Thébaiban uralkodtak. Fallal erősítették meg a várost.
ZEUSZ - a görögök főistene, a Fény istene, az oltalomkeresők támasza. Isteni feleségei: Themisz, majd Héra, de rajtuk kívül számtalan félisteni és földi nővel folytatott viszonyt.

TARTALOM

Rhészosz (<i>Kerényi Grácia fordítása</i>)	5
Küklópsz (<i>Kerényi Grácia fordítása</i>)	41
Alkésztisz (<i>Devecseri Gábor fordítása</i>)	71
Médeia (<i>Kerényi Grácia fordítása</i>).....	115
Héraklész gyermekei (<i>Kerényi Grácia fordítása</i>)	165
Hippolütosz (<i>Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása</i>)	203
Andromakhé (<i>Kerényi Grácia fordítása</i>)	253
Hekabé (<i>Horváth István Károly fordítása</i>)	297
Oltalomkeresők (<i>Kárpáty Csilla fordítása</i>)	343
Az őrjögő Héraklész (<i>Jánosy István fordítása</i>)	387
Ión (<i>Devecseri Gábor fordítása</i>)	437
Trójai nők (<i>Kárpáty Csilla fordítása</i>)	499
Élektra (<i>Devecseri Gábor fordítása</i>)	547
Íphigeneia a tauroszok között (<i>Devecseri Gábor fordítása</i>)	597
Helené (<i>Kerényi Grácia fordítása</i>)	651
Phoiníkiái nők (<i>Kárpáty Csilla fordítása</i>)	713
Oresztész (<i>Devecseri Gábor fordítása</i>)	773
Bakkhánsnők (<i>Devecseri Gábor fordítása</i>)	837
Íphigeneia Auliszban (<i>Devecseri Gábor fordítása</i>) ..	887
Utószó (<i>Írta Ritoók Zsigmond</i>).....	947
Szövegmagyarázatok (<i>Írta Karsai György</i>)	967
Jegyzetszótár (<i>Írta Karsai György</i>)	1041

ISBN 963 07 2992 X